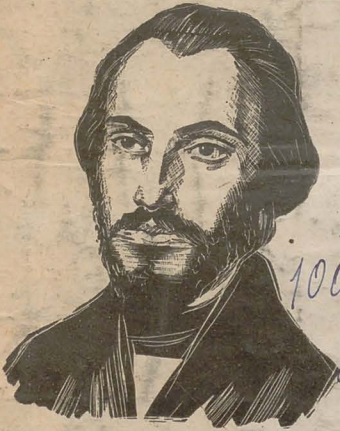

B. A. R. P. R.

II
1104

L

BIBLIOTECA
AȘEZĂMÂNTULUI CULTURAL

„NICOLAE BĂLCESCU”

~~11558~~

ISTORI'A
IMPERIULUI OTTOMANU

ISTORI'A IMPERIULUI OTTOMANU

CRESCEREA SI SCADEREA LUI

CU NOTE FÓRTE INSTRUCTIVE

DE

DEMETRIU CANTEMIRU

PRINCIPE DE MOLDAVI'A

TRADUCERE ROMANA

DE

Dr. IOS. HODOSIU

BUCURESCI

EDITIUNEA SOCIETATEI ACADEMICE ROMANE

MDCCCLXXVI.

PREFATIUNEA AUCTORULUI

Înainte de a trece lectorii mei la istoria imperiului osmanu ce urmămăia aci, va fi năcessariu, că eu se le esplicu mai de aprăpe unele lucruri, asupra carora mi se pare că istoriografii crestini au commissu adesea errorii grele. Errorii principali d'întu acelea se reducu la următóriele puncte :

1. Reducerea aniloru Hegirei la er'a christiana.
2. Numele de Turcu si de poporu turcescu.
3. Originea gentei osmane, care ocupa astadi tronulu turcescu.

I. HEGIR'A COMPARATA CU ER'A CHRISTIANA.

Suntu multi istorici, inca sí d'între cei mai demni de credintia, cari, precumu affu eu, au pusu multe evenimente de importantia in epoce diverse, d'in causa că le lipsise cunóscerea exacta a erei turcesci, pe care turcii o numescu Higeret, éra noi Hegira. Dela stramutarea scaunulu imperiale la Constantinopole, de siguru nu s'a intemplatu neci una fapta de importantia mai mare, de cătu fusese cucerirea acestei cetati de catra turci, prin care tóta lumea christiana venise in periculu; cu tóte acestea, anulu acestei epoce triste este asia de puçinu cunoscutu, in cătu scriptori fórte inveltjati differu in acestu punctu. Unii adeca punu acelu anu la 1452, éra altii la 1453. De aici se póte pricepe, câte erorii s'au commissu in alte parti ale istorii tur-

cesci, precumu in fixarea dileloru nascerei si a mortiei sultaniloru, si altele ca acestea. Pentru a delaturá aceste erroru, amu judecatu ca aru fi bine se scrutamu mai esactu acésta era, fiindu ca cu ea m'amu servitu in istori'a presente. Nu vreu aci a esaminá numele Hegira, nici déca acésta epoca incepe de la fug'a lui Mahomedu dela Mecc'a la Medin'a, séu dela mórtea acestuia, precumu afirma unii mahomedani. Pentru scopulu meu este de ajunsu a aretá, cumu annii erei mahomedane s re-ducu la annii erei crestine. Voiu areta acésta cu esemple din scriitori crestini.

Riccioli pune pré bine inceputulu Hegirei la annulu 622 dela Christu. Lasu se urmeze cuventele salle proprie (findu-ca scriitorii nu suntu de accordu mai allesu asupra dilei). «Disput'a—dice elu— «se reduce asupr'a dilei. Ca-ci astronomii, Alfraganu (1), Alba- «tegniu (2) si Jordanu numera annii Ismaelitoru si Turciloru dupe «calcululu astronomicu, de la o di de Joui, 15 Iuliu, fiindu-ca in «diu'a acést'a a fostu adeverat'a luna noua. Arabii inse si Turcii, si «cu ei chronologistii Scaligeru si Petaviu, urméza sistem'a civile si «computa annii de la o di de Vineri, 16 Iuliu, adaugendu si nóptea «precedente, fiindu-ca in nóptea dela 15 spre 16 Iuliu a fugitu Ma- «homedu dela Mecc'a, si chiaru in acésta nópte s'a aretatu mai'ân- «tâiu lun'a noua. De ací Arabii incepu lun'a noua a loru in a siese'a «di de septemana, séu Vineri, care la ei è dí santa». (3) De ora-ce Riccioli mentionézâ ací doue diverse moduri de a computa, fora cá se ne dea ratiunea, credu ca nu vá fi inutile de a informa pe lectori, cà Mahomed candu a introdusu religiunea sa in lume, a datu poporului nepriceputoriu in astronomia urmatóri'a regula generale

(1) Propriu : *Elfergani*, d'in provinci'a Ferganu. *Trad. Germ.*

(2) Séu : *Elbatani*, d'in cetatea Batanu in Mesopotami'a. *Trad. Germ.*

(3) Trebuie se insemnamú ca intrég'à sementi'a lui Avramu, atatu d'in partea lui Ismaelu, catu si d'in partea lui Isacu, a tienutu usulu vechiu de a numera dilele d'in sér'a precedente, dupe cuventele : *Et factum est vespere et mane dies unus.* Gen. C. I. v. 5. *Nota Trad. Franc.*

despre inceputulu lunei noue : «Candu veti vedé lun'a, incepeti po-
« stulu; candu veti vedé lun'a, serbati Bairamulu.» Acumu fiindu-ca
lun'a noua nu se vede nici-o-data in din'a prima, ci cate-odata intr'a
duo'a, ba uneori (candu adeca ea coincide cu sórele la appusu), chiaru
intr'a trei-a di; asiá nu este mirare, déca atátu Mahomedu, care nu
era inveliatu, catu si popórale infectate de superstitiunile salle si
preocupate mai multu de auctoritatea legislatorului loru, decatu de
ratiunea propria, au luatu a dou'a di de luna dreptu luna noua, si dupa
acésta 'si regulau ordinea luneloru, posturiloru si serbatoriloru. Apoi
este fórté de crediutu ca Mahomedu a inceputu a calcula Hegir'a de
la fug'a sa d'in Mecc'a. Successorii lui si-au facutu lege d'in acésta
si, séu pentru a nu urma contra acestei legi, séu d'in uegligentia ori
nesciintia, au inceputu a calcula er'a, nu dela lun'a noua astrono-
mica, care dupe marturi'a tutuloru matematiciloru a cadíutu Joui,
15 Iuliu, cì de la lun'a civile, care a cadíutu in diu'a urmatória,
Vineri, fissandu acést'a de prim'a di a lunei Muharem. Proba despre
celle disse acì, este usulu ce domnesce asta-di la Turci; martoru
suntu eu, care amu vediutu acésta cu ochii mei. Asiá, de si Turcii
suntu in stare asta-di de a computa prin efemeridele loru numite
la ei Rusnameh (4) ór'a, si chiáru minutulu de lun'a noua, lotusi ei
nu incepu nici Ramazanulu nici Bairamulu (5) loru, pene ce nu le at-

(4) *Nahme*, dupa cumu scrie d'Herbelot, insémna in limb'a persiana *carte* séu *litera*; este titlu alu mai multoru scrieri atátu persiane câtu si turcesci, precumu *Caraman Nameh*, *Kiar Nameh*, *Iskender Nameh*, etc. *Trad. Fr.*

(5) *Ramazán*, séu dupe Arabi *Ramadan*, este a nou'a luna d'in annu la Turci, in care ei se abtíenu de mancare, de beutura si de femei dupe resarítulu péne la appusulu sórelui. Candu appare lun'a noua urmatória, incepe Bairamulu; acesta e timpulu de festivitatí si petreceri. Cu unu cuventu, Ramazanulu respunde la postulu crestiniloru, si Bairamulu la carnevátulu papistiloru.

Auctorulu nostru pare a imputa aci Turciloru, ca incepu a numera lun'a noua dela a dou'a di. Acést'a inse correspunde bine cu intentiunea loru, si este in usu si la Evrei. Dara, ce aru dice, unu turcu eruditu despre lun'a nóstra besericésca séu imaginaria, dupa care ne regulamu variabilile serbatori? si ce aru dice despre calendariulu de stilu vechiu? Nu i s'aru paré ridiculu, candu aru audí ca tienemu de diu'a

testa cine-va ca a vediutu lun'a noua. Pentru aceea, in totu annulu, pe acestu timpu se tramitu d'in ordinulu Sultanului anume persóne pe unu munte inaltu (numitu Istrangiadaghi, situatu spre Marea-négra, camu 12 óre distantia (6)'dela Constantinopole), pentru a observa momentulu candu appare lun'a noua. Indata ce vre-unulu o a zaritu, trei d'in ei alérge la Istambol Effendisi, séu judele Constantinopolei, si unulu anuntia ca a vediutu lun'a noua, éra ceialaltu duoi atesta declaratiunea acestui-a. Adeveritu findu resaritul lunei noua prin trei martori (fora care numeru in acestu casu nime n'aru crede nici insusi Sultanului), Istambol Effendisi tramite la momentu anuntiatori in tóta urbea, spre a anunciá la ori-ce óra aru fi, Ramazanulu si Bairamulu. La strigatulu acestoru preconu amu vediutu mahomedani ridicandu-se immediatu de la mésa, scui pandu man-carea ori beutur'a ce o aveau in gura si incependu a postì. Déca é casulu cá ceriulu se fia norosu si lun'a se nu se póta vedé, séu déca acei trei nuntii au fostu impedecati pe calle, se astépta diu'a antaia si a dou'a ; a trei'a di inse, ori au venitu nuntii ori nu, se anuntia poporului abstinencia si postu. Totu in modulu acesta, nu incetéza postulu, pene candu apparitiunea lunei noua in lun'a lui Sievval nu va fi adeverita prin trei martori.

Celle dise pene aci aru fi de ajunsu, pentru cá se delature induoe-lile ce lectorii aru puté avé asupra esactitatoi de calculu alu lui Riccioli. Cu tóte aceste, nu va fi inutile de a 'lu ilustrá cu cate-va alte esemple, precumu sunt celle duoe cuceriri memorabili, a Constantinopolei si a Rodosului. Cea d'antaiu, dupe marturirea patriarcului

prima a lunei pe aceea, care in fapta este a unspredecea? Cu unu cuventu, noi scimu, si totusi perseveramu in modu absurdu intr'o erróre, care o au comissu parintii d'in Nicea in nesciinti'a loru, inse acésta erróre li se póte ıerta chiar pentru ignorantı'a loru. Va veni de siguru timpulu, candu va trebui se indreptamu erroru atátu de evidente și de pipaite *Trad. Anglu.*

(6) Turcii [precumu și Románii *H.*] computa distanti'a locuriloru dupe óre. Un'a óra distantia face cam trei mile anglezesci. *Trad. Anglu.*

Constantinoplei, s'a efectuat Marti la 29 Maiu 1453, era dupe cei mai esacti istorici turci, la 20 alle lunei Jemaziul-evvel, annulu Hegirei 857. Crestinii dicu ca insul'a Rhodosu a fostu cucerita la 25 Decembre 1522, era Turcii tienu ca la 3 alle lunei Safer, annulu Hegirei 929, si adaoga ca obsidiunea durase cinci luni, incependu din lun'a Ramazanu, annulu 928, si tienendu celle din urma trei luni alle acestui annu, adeca Sievvel, Silcade si Silhige, precumu si alte doue d'in inceputulu annului urmatoriu 929, adeca Muharem si Safer, candu la 3 alle acestei d'in urma cetatea s'a supusu. Una alta proba de mare insemnătate este scrisóri'a diploma deschisa a Sultanelui Muradu III, catra imperatulu Rudolfu II, unde atatu annulu Domnului nostru, catu si annulu Hegirei, se vedu lamuritu *memorati* prin urmatóriele cuvente : « In prim'a Ianuariu, annulu domnului Iisus (grati'a si ajutoriulu divinu fia preste densulu !) 1584, « care este diu'a de 27 a lunei Silhige, annulu 991 dela transmigratiunea marelui nostru profetu. » Dupe tablele lui Riccioli, annulu Hegirei 991 incepe intr'o Marti 15 Ianuariu 1583, si se termina intr'o Vineri, 3 Ianuariu 1584; prin urmare in 4 Ianuariu 1584 incepe annulu Hegirei 992. Si fiindu-ca lun'a Silhige este cea din urma in annii Hegirei si numera 29 de dile, este dar evidentu ca 27 alle lunei Silhige trebue se fia prima Ianuariu 1584. Pe urm'a acestoru esemple, curiosulu lectoru va putea usioru face comparatiune intre annii erei mahomedane si ai celei crestine, mai alesu cu ajutoriulu unei table comparative astronomice, ce voiu adaoge la finea acestei prefatiuni 7).

Inainte de a trece la allu doilea punctu, voiu, pentru curiositatea lectoriloru, a clarificá o induoiéla, de care multi istorici celebri s'au impededatu.

Primulu annu allu domniei lui Othmanu, antaiulu imperatu allu

(7) Auctorulu nostru n'au adaosu acesta tabla la manuscriptulu seu. *Trad. Anglu.* Noi o adaogemu la finea acestoru note dupa traductorulu germanu. *Hodosiu.*

Turciloru, unii, precumu Leunclaviu, îl punu la annulu lui Christu 1300; éra alții, precumu Calvisiu, dupe Zacuthi, la annulu 1303. Pentru a ne puté esplicá acestu lucru, trebue se observamu ca, dupe cumu afirma in unanimitate toti chronologistii turci, Orchanu fiulu si successorulu lui Othmanu, a ocupatu Prus'a, capital'a Bithiniei, in annulu Hegirei 726, si chiaru atunci a fostu chiamatu la tatalu seu, care era pe mórte, si ca acestu principe intr'adeveru a si muritu in acellu annu, la 10 alle lunei Ramazan; éru Orchanu, fiulu seu i-a successu pe tronu. Ramazanulu este a nou'a luna dupe Muharem, care e prim'a luna in annii Hegirei; éra 10 alle lunei Ramazan a caditu in acestu annu la 8 Augustu allu nostru, precumu se vede d'in tabl'a chronologica. Afora de acést'a, cei mai demni de credintia scriitori turci afirma, ca Othmanu a domnitu anni 26, luni trei si dile diece (de si Leunclaviu, nu sciu dupe care auctoru 'i da 29 anni lunari, cari facu 28 anni solari), si ca Orchanu i-a successu in 10 alle lunei Ramazan, annulu Hegirei 726. Acumu déca de la 10 ale lunei Ramazan numeramu indereptu pene la aceeasi di a annului Hegirei 700, avemu chiaru 26 anni completi; si déca mergemu totu asiá indereptu anca trei luni, adeca Siaban, Regeb si Gemaziul-ochir si cu diece dile alle lui Ramazan, resulta ca primulu annu allu domniei lui Othmanu a fostu annulu Hegirei 700, si a inceputu in prim'a lunei Gemaziul-achir, care respunde cu 11 Februariu 1301 allu nostru, precumu se vede d'in tabl'a ce urméza :

TABLA CHRONOLOGICA

DELA AN. HEGIREI 700, CARE CADE IN ANNULU 1300 DELA CHRISTU

<i>Hegira 700</i>	<i>An. de la Is. Chr. 1300</i>
LUNE LUNARI	LUNE SOLARI
30 Muharrem	Septembre 16.
29 Safer	Octobre 16.
30 Rebiul-evvel	Novembre 14.

29 Rebiul-achir	Decembre 14.
30 Jemaziul-evvel.	Ianuarium 13, annulu 1301.
29 Jemaziul-ochir	Februariu 11.
30 Regeb.	Martiu 12.
29 Siaban.	Aprile 11.
30 Remazan	Maiu 10.
29 Sievval	Iuniu 9.
30 Silcade	Iuliu 8.
29 Silhige	Augustu 7.

Se observamu acì, ca in annulu Hegirei 700, annulu dela Christu 1301 cade in lun'a Gemaziul-evvel, a carei prima zi respunde cu 12 Ianuarium allu nostru. Amu aretatu mai susu, ca Othmanu a inceputu a domni la annulu Hegirei 700, in prim'a di a lunei Jemaziul ochir, care este 11 Februariu 1301 la noi ; dar precum se vede d'in tabl'a de mai susu, annulu Hegirei 700 respunde cu annulu dela Christu 1300, acell'a inse trece si in annulu 1301. De acì credu eu ca a provenitu erròrea de calculu la Leunclaviu si la alti auctori. Concludu dara, ca calcululu nostru despre inceputulu domnirii lui Othmanu este exactu.

Cu modulu acesta sè pòte pré-usioru reduce ori-ce annu allu Hegirei la annulu correspundietoriu allu erei crestine. A se vedé numai tabl'a astronomică in ce di si annu de la Christu cade inceputulu annului Hegirei, si cestiunea é resolvita. Spre exemplu : inceputulu annului Hegirei 699, annu precedente domniei lui Othmanu, cade intr'o Luni, 28 Septembrie 1299, care prin urmare este prim'a di a lunei Muharrem.

Dupe-ce amu demonstratu destulu de evidentu annulu primu si lun'a si diu'a, candu a inceputu Othmanu a domni, totu cu modulu acest-a se pòte stabili annulu, lun'a si diu'a candu a moritu Erdogrul, tatalu lui Othmanu. Saadi afirma ca Erdogrul a moritu in annulu Hegirei 680, care a inceputu intr'o Marti, 22 Aprilie 1281 ;

prin urmare, dela primulu annu allu domniei lui Othmanu pene la mórtea lui Erdogrul, numerandu indereptu, precumu amu practicatu la Othmanu, sunt 19 anni si siepte luni ; de unde se vede ca Erdogrul a moritu in ultim'a dî a lunei Seval, annulu Hegirei 680, care este 10 Februaru 1281 la noi. Totu asiá potemu stabili timpulu candu a inceputu Erdogrul a domni si candu s'a innecatu Suleimanu in Euphrate. Acestu induoitu evenimentu istoricii ilu punu in unanimitate la annulu Hegirei 616, adeca 64 anni inainte de annulu 680, in care a moritu Erdogrul. Numerati acumu dela acestu annu inderetu 64 anni, si veti vedé bine, ca Sulimanu s'a innecatu si Erdogrul a inceputu a domni in prim'a dî a lunei Silhige, annulu Hegirei 616, care corespunde cu 6 Februaru 1220 allu nostru.

Totu cu modulu acesta se pôte fissà annulu invasiunei lui Suleimanu, pe care Nishrin o pune la annulu Hegirei 611, prin urmare patru anni și 11 luni inainte de mórtea lui Suleimanu ; adeca in ultim'a dî a lunei Muharrem, annulu Hegirei 611, care cade pe 10 Iuniu 1214.

In catu pentru invasiunea lui Ginghischanu, despre care scriitorii turci facu mentiune, ei tienu cà acésta învasiune cade in același timpulu cu invasiunea lui Suleimanu ; scriitorii crestini inse nu sunt de accordu asupr'a acestui punctu. Eu me voiu nevoi a fissà acésta epoca. Nicephoru Gregoras, mai multu oratoru de catu istoricu, dice in cartea II, ca Ginghischanu a descalecatu spre marea Caspica mai antaiu la annulu 1222 dela Christu séu 599 allu Hegirei; Loniceru afirma ca la annulu 1202 dela Christu séu 599 alu Hegirei ; Calvisiu la annulu 1220 dela Christu 611 allu Hegirei ; Riccioli la annulu 1212 dela Christu séu 609 alu Hegirei. In catu pentru mine, eu tienu la celle ce pré eruditulu Saadi Effendi d'in Larissa dice in opulu seu intitulatu «Synopse istorica», compilatu d'in cei mai renumiti istorici, precumu Mevlana Idris Nishrin si Saadi

Tajut-Tevarich (8) Petschovi, si Hezarfen, datu la lumina in annulu 1696 si dedicatu Sultanului Mustafa, frate si predecesoriu sultanului de acumu Ahmedu. Eu tienu dîcu, cu acestu auctoru, ca Suleimanu Schah, tatalu lui Erdogrul, a essitu d'in Nera, cetate situata pe tiermii marei Caspice, in annulu Hegirei 611, care respunde annului 1214 dela Christu; ca elu a trasu cu Oguzanii sei spre Asi'a mica, si ca, facendu chiaru in acellasiu annu, seu in annulu urmatoriu (nu se scie de sicuru) irruptiune si Ginghischanu, Solimanu s'a retrasu spre Medi'a. D'in tôte aceste, basati si pe auctoritatea acestoru istorici, potemu affirma ca invasiunea lui Ginghischanu s'a effectuatu cu unu annu séu cu duoi in urm'a invasiunea lui Suleiman, adeca la annulu Hegirei 612 séu 613, care este annulu dupe Christu 1215 séu 1216, alu siesele de la domni'a imperatului grecu Theodoru Lascaris.

II. DESPRE NUMELE SI NATIUNEA TURGILORU

Intre multele órde ce au essitu d'in regiunile reci alle Scitiei, Turcii sunt d'in cei mai cunoscuti, precumu atesta annalile persiane si intre altii Saadi Effendi, faimosulu auctoru allu annaliloru ottomane numite *Tagiut-tevarich*; de unde se vede ca s'a scosu ceea ce se citește in *Nimetulah* (9), séu *Lexicon Persico-Turcicum*, la cuventulu Turcu, pentru a'i dá espicatiunea; aici se dice: «Acestu nume « se da locuitoriloru d'in Chata séu Chaten (*Kitahia* séu *Tatari'a-*

(8) *Tagiut-Tevarich*, acestu cuventu se pronuntia in limb'a arabica *Tagi-Eltevarich*, si însémna cunun'a istorieloru séu chroniceloru. Este titlulu unei istorie ottomane, scrisa in limba elegante trncésca de Saededdin Mahomedu Hasan, care in calitate de Mufti a muritu in Constantinopole la anulu Hegirei 1008. Acésta istoria incepe cu Othmanu si termina cu Selimu I. *Tagi* este cuventu persicu, care in generalu însémna *ornamentu de capu*, caitia, éra in specialu coróna. *Trad. Anglu.*

(9) *Nimetullah*, este unu dictionariu persianu fórte voluminosu, tradusu in turcesco, compilatu de Calil Sofi. Ii dîcu in communu Baba *Nimetullah*. Cuventele *Nemat Allah* însémna *gratia divina*. *Trad. Anglu.*

Noi allamu cà acésta carte se numesce *Lugathi Nimet-illah*, adeca *Dictionariu Nimet-illah*. *Meninsky* in prefatiune la dictionariulu seu. *Nota Trad. Germ.*

« mare), cari vietuiescu in siesurile Copciacului. Ei preste totu « au fație alba, cu ochii si sprincene negre; de acì poetii persiani « compara pe amorosi si voinici cu acesti ómeni, si-i numescu « Turci. » Numele de Copciacu a fostu propriu numai unui tribu particulariu de Tatari; persianii inse, dupe espeditiunea lui Ginghischanu, l-au attribuitu la întregu poporulu Scitiloru, cá invingetori ai loru. Despre acestea sunt martori scriitorii persiani. Asiá poetulu Scheik Saadi⁽¹⁰⁾ in prefatiunea dela Ghiulistan-ulu séu Rosariulu seu, spunendu caus'a pentru care a essitu d'in Chorasanu, care erá patri'a sa, dice : « Sciti voi amicii mei, ce me face se remanu atáta « timpu in tierri straine? Crudimile Turciloru m'au facutu se'mi « lasu patri'a. » Intr'altu locu voindu a descrie datinele loru, dice : « Toti sunt nascuti fii de omu, dar toti sémena mai multu cu lupii « insetati de sange. Acasa sunt huni cá nisce angeri, dar afara sunt o « turma de lei. » Ca poetulu acì vorbesce despre natiunea scitica a Turciloru, cari au urmatu pe Ginghischanu, acésta se vede d'in epoc'a in care a compusu elu Rosariulu seu; elu dice espressu, ca l-a compusu in anulu Hegirei 656. Sub domni'a lui Ebubeker, fiulu lui Saadi; adeca 44 de anni inainte de Othmanu, si 48 dupe espeditiunea lui Ginghischanu. Nicephoru sub nume de Turci întielege poporulu, care pe tinpulu seu erá suppusu lui Azadinu, sultanului Iconiei, cumu numesce elu in modu coruptu pe Aladinu. « Pe candu, dice Nicephoru — Imperatulu (Theodoru Lascaris cellu teneru) la 1255 era ocupatu cu aceste lucruri, i-au venitu scrissori d'in Nice'a, in

(10) *Scheik Saadi*, poetu persianu, numitu de comunu Scheik Muslihedin Saadi Elschirazi, fiindu-ca fú nascutu in Schiraz, capital'a Persiei pe la anulu Hegirei 571. Crestinii l-au dusu in captivitate in locurile sante, éra unu negutiatoriu d'in Aleppo 1-a rescumperatu pentru diece taleri de aurú, si i-a datu pe fiia sa in casatoria cu dote de una suta taleri. Acésta femeia a fostu pentru elu tortura, si atát'a superare i-a causatu, in cátu n'a potutu resiste violentiei resimtiementului seu, si si-a cantatu dorérite in mai multe scrieri, mai alesu in Ghiulistanulu seu (cuventu persicu, insemnandu *gradina de-flori*). *Trad. Anglu.*

Musihellin, insémna restauratorulu credintiei. *Trad. Germ.*

cari i se spunea că Paleologu a fugitu la Turci.» Vomu aretá mai la vale cu afirmatiuni unanime alle istoriciloru, ca Michaelu intr'a-deveru a fugitu la acestu Aladinu, sultanu alu Iconief. Dupe-ce dara este evidentu , ca numele de Turcu era cunoscutu in tóta Asi'a cu multu mai inainte de Othmanu, si ca acestu nume s'a datu mai al-lesu aceloru triburi scitice, care au mersu cu Ginghiscanu si s'au res-panditu in Persi'a si Asi'a mica; nu ne remane alta, decatu a de-monstrá cum acestu nume s'a datu Ottomaniloru.

Suleimanu , tatalu lui Othmanu , fundatorulu familiei Othmane , principe de Nera , plinu de ardóre de a calcá pe urmele marelui Ginghiscanu, pléca d'ín patri'a sa in fruntea a 50 mii de ómeni, fló-rea junimei scitice. Cu acésta trupa Suleimanu inunda nu numai tierrile veciniloru sei , ci strabate inca totu Osserbejanulu si Siri'a pene la Aleppo. Ajungéndu la curtea persiana scirea despre aceste cuceriri, indata s'a datu si acestei armate numele de Turcu, care erá communu cu cell-a ce se dedese Scitiloru lui Ginghiscanu. Pre langa ratiunea acestei numiri, ratiune ce amu aretatu mai in susu din car-tile Tajuttevarich si Nimetullah , poetii cei mai acreditati ai Persi-loru producu anca alt'a; si acésta este figur'a cea urita a Scitiloru in comparatiune cu Persianii, in catu numele de Turcu, care mai inainte insemná natiunea Copciachiloru, renumiti pentru frumuseti'a lor , acumu a devenitu unu terminu de ironia datu de poeti ómeniloru veniti cu Suleimanu. Dupe mórtea lui Suleimanu trupele sale s'au risipitu. Catu-va timpu dupe invasiunea lui Ginghiscanu , voindu a profitá de acésta ocasiune mai multi satrapi (11) séu guvernatori, cari commandat in Syri'a, Armeni'a, Paphlagoni'a, Cilici'a, Mesopo-tami'a, Phenici'a, Phrighi'a si in celelalte tieri asiatiche, situate intre marea négra, marea Caspica și Eufratu, se folosira de ocasiune cá se scuture jugulu persianu. Atunci Aladinu, Sultanulu Iconiei, celu mai

(11) *Sitrah* in limb'a persica, cuventu obsoletu. *Trad. Germ.*

potente între acei domnitori se decise a extermina cu totul restul trupelor rămase de la Ginghis, care turburá necurmatu tierile lui; după ce înse fu batutu de câtra acelea și scosu d'în imperiulu seu, ellu fugi la amiculu seu Michailu Paleologulu, imperatulu grecescu, și 'i ceru ajutoriu. Aladinu morí în exiliu. Filiulu seu Meliki Siah (Niceforu 'ia coruptu numele în Moloco), care după aceea luà numele de Aladinu II, observase că Paleologulu 'lu pórta cu vorbe deserte; asia după ce 'i ceruse în vanu permissiunea de a puté caletori în alta parte, cu ajutoriulu ómeniloru sei departandu-se pe ascunsu, se reintórse în tier'a sa. Aici elu se întruni cu magnatii d'în imperiulu tatalui seu, și prin bravur'a sa nu numai ce scapà pe acestia și pe se-ne de jugulu sciticu, ci aduse și tierile sale parentesci érași sub potestatea sa, și constrinse pe multi inemici de ai sei a se supune dominatiunei sale. De la acestia dispuse a i se lua armele, éra pentru ca se astempere spiritulu loru militariu, 'i amestecà p'între sateni și 'i facú se cultive pamentulu, în fine se dede și numele comunu de Turcu (Türk). Asia se întemplà că acea persóna, care mai înainte se numia satrapu alu Persiei și Sultanu de Iconi'a, acumu luà numele de Sultanu alu Turciloru. Pe acelu timpu Suleimanu, mosiulu lui Osmanu, se innecase voindu a trece calare preste Eufratu; atunci Aladinu denumí pe fiulu ace-luia, Erdogrul pentru virtutile și bravurile militare ale lui de comandante alu óstei sale, éra după mórtea lui pe nepotulu acestuia, pe junele Osmanu. Annalile turcesci spunu că Aladinu morise fora clironomi (heredi); de aceea Osmanu fu proclamatu în unanimitate de sultanu. Acesta pentru că se exterminé numele infamatoriu și uritu de turcu, dete ordinu, că în viitoriu numai satenii agricultori se fia numiti asia, éra ceilalti se fia numiti Osmani (Osmanlı). După acestea isi stramutà residenti'a de la Iconia la Neapole (numita de ei, Ieng-isiéhri) și demandà ca pe densulu se'lu numésca imperatu alu Osmaniloru, éra nu alu Turciloru. D'în acé-

sta cauza curtea ottomana pâna in dio'a de astadi nu voiesce a se numi « curte turcésca », nici nu suferé usulu acestui cuventu, decatu numai despre limba, precum : « Turkige Billiurmisin ? » Scii turcesce ?; ca-ci a dice : « Othmanige Billiurmisin ? » Scii ottomanicesce ? ar fi o vorbire impropria. Cuventulu « othmanige » pórtá in se-ne ide'a de politetia, de apucaturi frumóse, pre candu cuventulu « turkige » insémna rudu, aspru, incivile. De ací proverbíulu communu : « Turk Míuddeti Umcinde », turcu in tóta viélia sa; cá si candu aru dice: prostu a fostu, prostu va remanea, si nu va invetiá nici-odata apucaturile fine ale Othmaniloru.

Póte fi cá lectorulu versatu in istoria va stá la indoiéla, candu va vedé ca o mare parte de geografi, atatu vechi catu si moderni, dicu ca Turchistanulu, tíerra situata intre Tatarii chagataiani si intre China, este locuinti'a primitiva a Turciloru si a Turcomaniloru. Erróre mare este a confunda pe Turci cu Turcomanii; si reu este a dice ca Turchistanulu este o locuintia communa a amenduororu. Saadi, cellu mai judiciosu istoricu, desminte acésta. Ellu dice curatu, ca principii cari au insocitu pe Tamerlanu, au venitu d'in Turchistanu si d'in provinciile vecine Chinei. Éca cuventele lui : « D'in-tre regii d'in Turchistanu au fostu duoedieci renumiti cari si-au intrunitu puterile cu alle lui Temuru, si si-au pusu corturile in castrele « acestuia ». In catu pentru Turci, ei se tragu dela Tatarii Oguziani, precumu voiu aretá in articlulu urmatoriu, unde voiu vorbì despre originea familiei ottomanice; éra Turcomanii, carora Sultanulu le tramine cate-unu principe si'lu revóca candu 'i place, n'au locuintia fissa, cf traiescu in corturi numite *Oba*, si 'si schimba locuinti'a dintr'unu locu intr'altulu. Ei migréza pene pe la Erzerum (12), strabatendu una parte d'in Armeni'a mare (antic'a Assiria), numita si asta-di de catre unii scriitori crestini Turcomani'a, nume cu totulu necunoscutu in

(12) *Erzerum*, o cetate lângá Eufrate in distántia cám de siese-dieci mile de la Trebizunda; aici este passagiulu mare allu caravaneloru Orientului. *Trad. Anglu.*

annalile turcesci. Ca-ci toti vechii istorici si geografi turci numescu Armeni'a mare « Ermeniei kiubra », éra Armeni'a mica « Ermeniei sugra », nume sinonime cu alle nóstre. Credu cà acest'a este una proba destulu de buna, ca Turcomanii nu sunt originari d'in acea tíerra. A deveratu este ca ei professéza religiunea mahomedana ; dar, precumu ei n'au domiciliu stabile, asiá neglegu si multe precepte d'in Coranu, intre altele preceptulu de a se rugá de cinci ori pe di. Sultanulu Muradu IV, a constrinsu pe unele bande d'in acesti Turcomani de a trece in Europ'a, elu le-a datu in possessiune siesurile situate intre délurile muntelui Emu, numitu la Turci Cenghe ; apoi le-a datu si cetatea Aetos la pólele muntelui Emu pene la Philipopole : aci 'si conserva datinele loru , locuindu in corturi , si cultivandu pamenturile loru , dar' sunt cu multu mai civilisati, decatu cei remasi in Asi'a. Nu vedu inse nici cea mai mica urma la istoricii cari tractéza despre acesti Turcomani, d'in care s'aru putea coniectura macaru, ca Turcii de astadi si-aru trage originea dela ei. Totu ce se póte dice, este ca, intr'adeveru ei sunt acellasiu poporu, care la inceputu a fostu suppusu lui Aladinu, apoi lui Othmanu, primulu sultanu alu Othomaniloru. Despre acést'a voiu vorbì mai pe largu in capulu urmatoriu. D'in tóte aceste potemu cu dreptu cuventu concludé, ca opiniunea contraria, ori catu ar fi de latíta, n'are alta base decátu ignorantia Europeaniloru despre limbele orientali ; assemnarea cuventelorú i-a inselatu in prejudiciul adevéruului.

III. ORIGINEA FAMILIEI OTHMANE.

Esté unu faptu curiosu ca originea celloru mai illustre familii despre cari istori'a face mentiune , se fia séu obscura séu fabulósa. Déca cercetamu inceputulu celloru mai nobile case la Persi, la Greci si la Romani ; ce vedemu alta decatu fabule si fictiuni ridicule, in-

ventate de poeti? Si deca asiá este la popórale celle mai civilisate alle lumei, ce putemu astepta dela natiunile barbare, innecate in tenebrele ignorantiei? Asiá si la Turci, indata dupa fundarea imperiului unu numeru mare de auctori de acésta speçie, au scrisu istorii fabulóse, precumu è istori'a intitulata *Tevarichi Aliothman*, de unde unii auctori crestini paru a fi imprumutatu genealogi'a chronologica a Othmaniloru. Dar Turcii nu le aproba, din contra le censurèza aspru in cartea *Tagiuttevarich*. Asiá citimú ca unii deriva fundarea imperiului turcescu dela caderea dominatiunei Tatariloru; altii dela o banda de hoti, si abia este vre unulu care se fia descoperitu adeverat'a origine a familiei astadi domnitória.

1. In catu pentru cei cari deriva crescerea imperiului turcescu dela caderea imperiului Tatariloru, ei, cá se nu para ca assertiunile lorú sunt fara base, au inventatu o serie lunga de Chani la Tatari; nu sunt inse de accordu nici asupr'a faptelorú, nici in aratarea aniloru. Nicephoru Gregoras dice ca Ginghiscanu, pe care elu 'lu numesce Sitzischan, a apparutu mai antaiu in annulu 1222, pe candu domniá in Constantinopole imperatulu Ioane Duca; mai bine aru fi disu la annulu 1216, precumu amu aretatu noi mai in susu. Murindu Ginghiscanu — dice Nicephoru mai departe — au remasu dela elu duoi fii, Chalaos si Telepugas. Chalaos parasindu tiermii marei Caspice, si lasandu la nordu fluviulu Iaxarte, descinse spre Asi'a mica. Telepugas, dupe ce si-a intaritu imperiulu in intru, merse spre médiadi, trecù muntele Caucasu si marea Caspica, trecù prin pamentulu Sauromatiloru si Messagetiloru, subjugèndu-i pe acesti-a si tóte accelle popóra cari se margineau cu paludele Maeoticu si cu fluviulu Tanaïs. Loniceru pune espeditiunea lui Ginghiscanu la annulu 1202 si dice, ca acestu cuceritoriu resturnandu imperiulu Indianiloru, fundà imperiulu Tatariei mari si domni in Asi'a anni 12. Ellu àvù successoru — continua Loniceru — pe fiulu seu Hocatanu; dupe acest'a remase Magius-chanu, care a cõprinsu Antiochi'a de la crestini

la annulu 1260. Dupe Magius-chanu a succesu Helio , si dupe Helio Abusaga in an. 1280. Lui Abusaga a urmatu Tanagodoru, care a imbracisatu religiunea crestina, si a luat numele de Nicolau ; dara in urma érași s'a intorsu la superstitiunea sa, si a luat, precumu dice elu, numele de Mahomedu. Battus, care 'i succese, fû detronatu prin Casanu, fiulu lui Argus , care la 1310 a strabatutu tóta Siri'a dela unu capetu pene la cella-laltu. Dupe Casanu a domnitu Carbadagru ; sub acest'a a inceputu a cadé imperiulu Tatariloru in Asi'a si a nasce imperiulu lui Othmanu. Acésta serie de regi tataresci ai lui Loniceru cuprinde 108 anni ; altii numera numai 98. Dara se lasamu tóte aceste nume si regi pretinsi, fiindu cu totulu necunnoscuti in istori'a si in limb'a turcésca. Singurulu punctu in care se unescu toti cati au scrisu istori'a popóreloru orientale este, cà acei principi tațari, cari au succesu lui Ginghiscanu , au fostu subjugati la annulu Hegirei 656, séu 1258 deia Christu, adeca 44 anni inainte de Othmanu, de còtra Ebubekir, regele Persiei, fiulu lui Saadi. Acestu monarchu a unitu sub coron'a sa tóte tierrile acelor regu séu principi, cu esceptiunea celloru usurpale de còtra unii satrapi persiani cari, precumu amu disu mai in susu, au profitatu de invasiunea tatariloru spre a se declara domni suverani ; intre acesti'a au fostu Aladinu, sultanulu Iconiei, si Suleimanu, mosiulu lui Othmanu, precumu amu mai vediutu. D'in cele dise este invederatu, ca imperiulu Tatariloru in Asi'a a fostu resturnatu de Persiani cu multu mai inainte de inceputulu imperiului ottomanu ; prin urmare originea acestuia nu se pòte deriva d'in caderea acelluia.

2. Altii istorici érași, si mai allessu istoricii crestini, pòte d'in invidia, dicu ca Othmanu, primulu imperatu allu Turciloru, a fostu unu omu de nascere obscura si fara averi ; ca ellu ar fi adunatu o banda de lótri si de hoti , ar fi navalitu cu acesti'a asupra veciniloru , si unindu politic'a cu forti'a, a supusu puterei sale atatu natiunea propria, catu si pe cele vecine. Improbabilitatea acestei opiniuni este

atatu de evidente, in catu me credu scutitu de a o mai combate; totusi nu va fi inutile a'i oppune auctoritatea lui Chalcocondila, pe care eu mai multu ilu credu de catu pe toti ceilalti istorici greci cati au scrisu despre Turci. Elu, in cartea prima dice : « Othmanu, primulu imperatu alu Turciloru , alu carui tata a fostu Erdogrul si mosiu Suleimanu, a intrecutu pe toti d'in natiunea sa , atatu prin virtutile catu si prin lustrulu nascerei sale ».

3. Mai sunt si altii cari au cugete ceva mai laudabili despre acésta mare familia si admitu ca ea descende dintr'o nobile stirpe de Tatari ogusani. Dara si acesti-a, in locu de Suleimanu Schah, principe de Nera, adeveratulu fundatoru alu familiei, punu pe scena nise nume de triburi , care in annalile turcesci sunt cu totulu necunoscute , precumu Corenii , Evrenii , Turacambrii sau Turacanii , Mihailoglii , Malcocioglii ș. a. Originea celloru de antaiu patru nume nu se scie , si nu însémna nimicu , éra eu nici nu'mi pociu aduce aminte ca se le fiu aflatu la nici unu istoriecu turcescu, afara de Evrenu, séu precumu citescu multi, Ornusbegi, belliduce sub Murad I. Acella fu cellu de anteiu carele portase titlu de duce allu Greciei , precumu se va vedea d'in urmatóriele istorii. Este prea adeveratu că familiile Mihalogli si Malcociogli sunt pelbeie si nu prea vechi; pentru-ca Michailu Kiose a fostu strabunulu celei de anteiu. Acesta fusese cónsangénu cu cas'a Comneniloru , si abjurandu religiunea christiana fugise la turci, precum arata istoricii acestora. Michailu a traitu sub sultanul Orchanu. Acésta se adeverése prin unu podu de pétra dela Adrianopole, edificatu de fiulu séu de nepotulu ace-luia peste riulu Tundge, si pórtá pâna in dio'a de astadi numele Mihalogli Kiuprisi séu podulu lui Mihaloglu. Originea familiei Malcogiogli se assemena in aceea, cáci, precumu credu turcii de comunu , strabunulu ei fusese bulgaru séu serbu, care 'si schimbà religiunea si trecù la densii. Numele Malcociogli nici nu se aude airea, decatu in cantece, in care turcii glorifica faptele barbatiloru mari ai lor. I-

storia nu scie nimicu despre acesta. Malcociogli vietuise sub Mohamedu care a cuceritu Constantinopolea.

4. Mai departe unii facându registrulu triburiloru ogusane inventara unele nume ne mai audite, in càtu acelea chiaru si barbariloru trebue se li se para țarbare , precumu Oguzalpis, care dupa spus'alu ar fi fostu tatalu lui Erdogrul, si Duzalpis, tata lui Oguzalpis si mosiu lui Osmanu. Altii inpartu acèsta familia in modu totu asia de barbaru in patru linii, adeca Nambucii, Candelorii, Caramanii si Otmanii. Intre acestea nume nici unulu nu e turcescu, decatu numai Dusalpis. Caramanii sunt, ce e dreptu, bine cunoscuti in tieretele orientali, inse nu se numera intre Ogusani ; pentru-cà fundatoriulu acestei case anume Caraman-Ogli, de la care isi luara tierile sale si famili'a sa numele , fusese unulu deintre satrapii sèu gubernatorii persiani ; carii cu ocasiunea invasiunei lui Ginghischanu scuturasera jugulu persianu ; era istoricii turcesci descriu pe descendentiu lui cà pe inamicii crescerei imperiului otomanu, a caroru domnia fu sfarimata abia in anul Hegirei 872 sub regimulu sultanului Muhamed , care a cuceritu Constantinopolea.

5. Dupa ce am cercetatu pàna acilea diversele opiniuni ale scriptoriloru, acum me voiu ocupa mai alesu cu ideile unor autori renumiti. Primulu care ne vene inainte este Laoniciu Calchocondilas, unu barbatu acesta , pe care nu numai avemu se'lu numeramu intre scriptorii cei buni ai scòlei, ci se'lu si consideramu ca pe unu scrutatoriu fòrte diligente in lucrurile turcesci. Acesta adunà la unu locu diversele pareri despre originea turciloru , si in partea sa antei'a le descrie precumu urmèdia : 1. Unii, dice densulu, sunt de opiniune, cà turcii, adica osmanii, se tragu dein Sciti, carii se dicu si tatari, si ca pre candu Partii era renumiti, au pornitu de siepte ori dela Tanais (Don) si totu de atâtea ori au devastatu Asi'a superioare. Ei credu ca acèsta parere se confirma prin acea inpregiurare cà, precumu spunu densii dupa óresi-care sciri, pàna in dio'a de astadi se mai afla dein

acestu poporu multi impartiti prin Asi'a, si ca se asemena scitiloru nomadi, indatizati cu modul vietuiri lor, adeca n'au locuintie stabili. Calchocondilas mai adage : acesti scriptori se adopera a'si confirma parerea despre originea scitica a turciloru inca si cu unu altu temeiu. Este adica cunoscutu ca popórale barbare, turcii, dein Lydi'a, Cari'a, Phrygi'a si Cappadoci'a nu differu nici in limba nici in datine de acei sciti carii locuescu intre Tanais si Sarmati'a. 2. Calchocondilas dice mai departe, ca unii sunt de parere, ca turcii isi au originea dela Parti, era spre confirmarea assertiunei loru adaoga, ca partii sunt aceia pe carii scitii nomadi (numiti asia pentru-ca 'si schimba locurile de pasiune) i'-au inpinsu in Asi'a inferióre, unde petrecu ca si ceilalti, pentru-ca se vedu risipiti prin cetatile lor; de aici apoi a urmatu ca acésta specie de ómeni s'a numitu *turci*, care cuventu semnifica nomadu. Cátu de falsa este acésta interpretare a cuventului turcu, credu ca este invederatu dein ceea ce am atinsu mai in susu despre adeveral'a derivatiune a lui. 3. Altoru li se pare ca Turcu se deriva dela Turca, una cetate mare si bogata in Persi'a, si ca turcii aru fi ocupatu mai antaiu Asi'a inferióre. 4. Unora le mai place a crede, ca turcii au venitu dein Celesiri'a si Arabi'a séu dein Scithi'a (dóra voiescu se dica Persi'a) si ca au avutu pe legislatorulu Omaru (mai bene Omarus), ca in fine acesta au cuceritu imperiulu Asiei, si acuma traiescu ca nomadi.

Dupa-ce Calchocondilas produse in modulu acesta diversele opiniuni ale mai multor scriptori, in fine se unesce cu aceia carii sustienu, ca turcii se tragu dein Sciti; pentru-ca, dice densulu, acei sciti cari mai petrecu pana in dio'a de astadi in Europ'a spre resaritu, semena fórte bene cu turcii in portarea, in datinile si in modulu vietuiri lor.

6. In fine, candu Calchocondilas ajunge ca se 'si desvólte opiniunea propria, atunci delatura tóte piraiiele segi si scóte adeverulu immediatu dein fontana. « Eu aflu, dice densulu, ca dupe ce gentea

« turciloru se inmultise tare, se despartí in triburi diverse, intre care
 « era si tribulu (sementi'a) Ogusiloru. Dein acesta s'a nascutu ducele
 « loru Duzalpes. (Tocma acela, care in annalile turcesci se numesce
 « Kija Aleh, tata lui Suleimanu si mosiu lu Ôsmanu). Acela era omu,
 « care iubia dreptatea si ecitatea. Elu merita tóta laud'a pentru ta-
 « ri'a inimei sale, si atátu era de dreptu, in catu pentru acésta calitate
 « a sa, partitele litiganti 'lu allegeau de arbitru in tóte causele loru,
 « si se supuneau cu bucuria sententiei sale. Ogusanii incantati de
 « dreptatea acestui omu, au cerutu prin repetite instantie de la re-
 « gele tierei, se 'lu faca judecatoriu asupr'a loru » (Interpretele lui
 Calcochondila affirma falsu, candu dice ca acestu rege ar fi fostu
 Aladinu, sultanulu Iconiei). « Dupe aceea Oguzanii s'au datu cu to-
 « tulu in manile lui Duzalpis se'i guverne elu precum va crede ca
 « este in interessulu loru. Dupe mórtea lui, fiulu seu Oguzalpis
 (care numai de catu vomu vedé ca este un'a si aceeași persóna cu
 « Solimanu Schah), 'si insusi domni'a asupr'a Oguzaniloru, si
 « aspirá la puterea regale; 'purtandu resbellu contra Grecilor, elu
 « 'si facu renume in tóta Asi'a. Fiiulu seu Orthogules i-a sustienutu
 « reputatiunea; acesta n'a fostu mai puçinu illustru prin faptele sale
 « in Asi'a decatu parintele seu : in urma, Aladinu 'l-a chiamatu la
 « curtea sa, unde a fostu in mare stima.» (De aci se vede fórte claru,
 ca Oguzalpes este Solimanu Schah alu nostru, principele de Nera).
 Pène aci cu Laoniciu Chalcochondila.

7. Dupe Laoniciu, vomu pune, de si mai puçinu accreditatu de-
 catu elu, pe Ioane Gaudier, interprete fórte esactu alu annaliloru tur-
 cesci, dar, precum mi se pare, prè cutediatoriu in a dice ca este puru
 adeveru despre famili'a ottomana, ceea ce elu a scosu din unele chro-
 nice rele alle Turciloru. Mai antaiu, elu decopieza reu unele nume,
 séu le pune in ordine inversa, si comitte fórte multe erroru de timpu,
 de locu, de nume alle natiuniloru séu alle particulariloru. Primulu,
 dice elu, care a domnit la Turci, a fostu Othmanu, fiulu lui Er-

dogrulu , fiulu lui Solimanu Schah , fiulu lui Cabielpis , fiulu lui Casulbugas. Peneaci are dreptate. Dupe acést'a inse, adduce alte duóe-spre-dece nume corupte , despre cari nu se vede nici-o urma in annalile turcesci. Apoi adaoge ca se mărginesce cu numerarea acestoru siepte-spre-dece patriarhi ai semintiei ottomane; dar ca, cu ceialalti alu caroru nume nu le scie, s'aru puté sui in ordine neintrerupta pene la Iaphetu fiulu lui Noe. Dupe aceea trece la subiectulu seu, si demonstra originea semintiei ottomane; dara assertiunile sale sunt in contradictiune cu tóte opiniunile altor-a , si in specialu cu alle lui Calcochondila. Pene candu, dice elu, famili'a Oguzaniloru a domnitu asupr'a Partiloru in continua successiune, ei erau nisce principi fora sciintia si fora cultura; ei s'au cultivatu si s'au moralisatu tocmai dupe ce au inbraçisiatu religiunea mahomedana, si si-au allesu de resiedintia cetatea Machanu. Pe timpulu candu Solimanu Schah domnia asupra Partiloru (Oguzaniloru), faimosulu Ginghis facù o irruptiune in Parti'a, distruse Belch'a si Chorasanel; Curisemis Schah , principe allu Belchiei, a peritu in fuga. Sultanu Aladiñu, de origine selgiukiana, a fugitu si elu din Parti'a si a venitu in tiérr'a Junanu (auctorulu nostru crede ca Junanu este Caramani'a de asta-di; in realitate in sa Junanu este Ioni'a); aici a luat in possessiune cetatea Savasta, si s'a declarat rege. (De unde o afirma acést'a, nu sciu). Soliman Schah, continua Gaudier, vedendu cetatea Machanu distrusa de Tatarsi, pentru-ca se scape de violentiele acestora, a fugitu din Parthi'a (póte Patria) si s'a retrasu in Erzinga ¹³⁾ (vré se dica Ozerbegianu); de aici a trecut in Romani'a, si a venitu in Amasi'a (totu particularitati contrarie adevérulei istoricu). Apoi schimbandu-si callea, a ajunsu la Chaleppu; asiediendu-si apoi taber'a aprópe de cetatea Jabetu pe tiermii Euphratului, si cer-

(13 Auctorulu esplica acestu cuventu prin *Ozerbegianu*. *Erzinga* inse mi se pare ca è o coruptiune d'in cuventulu *Erzengian*, cetate in Anatoli'a, nu departe de Euphrate, unde Solimanu Schah s'a opritu mai antãiu dupe ce a essitu d'in Machan *Trad. Angl.*

candu a trece in notu cu callulu preste acestu fluviu, s'a innecat. Solimanu a lasatu dupe sine trei fii, numiti Sungargensis, Giudogdis si Erucules; acest-a a fostu tata lui Othmanu, fundatorul imperiului ottomanu.

8. Dupe ce amu espusu opiniunile differiteloru auctori asupr'a acestui punctu, nu remane alta de catu se demonstru, pre catu se va puté mai claru, originea adeverata a acestei illustre familie. Toti istoricii cei mai esacti, atatu turci catu si crestini, recunosc cu Solimanu, principe de Nera, este fundatorul familiei imperatiloru turci. Dara fiindu-ca istoricii turci nu ne dau decatu fôrte puçina lumina asupr'a gloriosiloru antecessori ai acestei familie, credu ca nu va fi inutile, de a cerca alti sorginti. In generalu, toti se unescu ca Solimanu a fostu din cea mai nobile dintre familiile oguzane ale Scitiloru; capu unei ôrde séu tribu de Tatars, aprôpe de marea Caspica, numiti de communu « Conar Gotcer Tatar Taifesi », adeca: mergetori si statatori, fora ca se aibe o locuintia fissa. Eu sunt appletatu a crede, ca ei au locuitu intre marea Caspica si laculu numitu pene asta-di de càtra locuitorii de acolo, Carabogas (14), unde sf pene asta-di se vedu Sciti numiti Caracalpak (15), si cari ducu o viétia vagabunda si vorbescu aceeași limba cu Turcii, de si acesti-a differescu de ei prin moraluri, datine si modulu de viétia. Acestu poporu nomadu si vecinii sei au fostu, cari au proclamatu pe Solimanu domnu alu lor sub numele da Schah. Voiu spune ca in trécatu, cà numele de Schah in limb'a persica este mai onorabile de catu Chan, si insémna principe, carui Chanii sunt suppusi; de aci regale Persiei 'si affecta titlulu de Schah; si Chanu la persiani este ca unu gubernatoru de provincia, asemenea unui viziru séu pasia la Turci, onoratu cu privilegiulu de a purtá trei còde de callu. Nu pretindu a determiná déca Solimanu a primitu acésta dignitate de la antecessorii sei prin

(14) *Carabogas*, insémna *Gura-négra*. Trad. g. erm.

(15) *Caracalpak*, *Cusma-négra*. Trad. germ.

titlu de ereditate s'eu o a castigatu prin meritele sale personali, de ore ce d'ntre toti istoricii nu este de catu singuru Chalcocondila care se faca mentiune despre ac'est'a.

9. Inainte de a purcede mai departe, aci este locul de a reveni unu momentu asupr'a celloru dise, spre a le pune in mai mare lumina. Amu disu ca dupe invasiunea lui Ginghiscanu si caderea imperiului persicu, cei mai multi Satrapi s'eu gubernatori ai provinciilor ce compuneau acestu imperiu de la Euphrate si pene la marea Mediterana, si-au arrogatu puterea nemarginita si n'au cunoscutu alta auctoritate de catu a loru propria. Ac'est'a se pare ca ne da Niceforu a intiellege in cartea VII, unde dice : « Éra Turcii (è de in-
« semnatu ca prin cuventulu Turcu elu intiellege pe toti Satra-
« pii, cari s'au revoltatu contra regelui persicu) s'au invoitu
« intr' sine, a imparti prin sorti t'ote provinciile de sub jurisdic-
« tiunea Romaniloru.» Apoi adaoge numele acestoru Satrapi, dara intr'unu modu alatu de corruptu, in catu fora ajutoriulu altoru istorici este imposibile de a cunnosce deca sunt unii si aceiasi cu cei alle caroru nume le mentioneza annalile Turciloru in ac'esta materia. Annalile turcesci mentioneza pe Chursemschah, rege de Caspi'a (ca-ci la Turci Chursemschah insemna marea Caspica; acestu principe nu è cunoscutu cu numele seu propriu, dara se considera ca unulu d'ntre cei cari au fostu invinsi de cotra Ginghischan), pe Caramanogli, Ozerbegianu, Gjermijanogli, Hanidogli, Cjoetuerum Baiezid, Isfendjarbeg, Ahmed Halamir, Tekjebeg, Suelkadirbegi si Aladinu Sultanu de Iconia, cellu mai celebru intre toti, care singuru a portatu titlulu de Sultanu. Nu mai lungescu vorb'a asupr'a acestei materii; lectorii voru afla pe fia-care la locul seu in adnotatiunile mele.

10. Aceste s'au petrecutu, precumu amu aretatu, trei anni dupe espeditiunea lui Ginghischanu. Atunci Solimanu alu nostru, principe de Nera d'in tribulu Oguzaniloru, in fruntea a cinci-dieci de mi de Sciti, totu omeni allesi, a trecut muntele Caucasu, a strabatutu

totu Azerbeganulu séu Medi'a, si s'a opritu tocma pe tiermii Siriei. Eu credu ca lectorulu nu va luá in locu de reu, déca voiú sta unu momentu pentru a arunca o cautatura asupr'a moduluí, ocaziunei sí timpuluí acestei descalecari a patriarhului unei familie atatu de illustre in diu'a de asta-di.

11. Saadi Effendi, auctorulu unoru annale atatu de pretiósé si acreditate la Turci, descrie modulu si motivulu invasiunei lui Solimanu precumu urméza. « Auctorii vechi, — dice elu, — cari au transmissu « posteritatiei cunnoscinti'a despre evenimentele trecute, spunu ca « pe timpulu candu Aliseldgiuk, adeca tribulu Seldgiukianu, a esitu « d'in Maveran-nubar, tiérra situata d'incolo de Oxus spre marea « Caspica, cunnoscuta geografiloru moderni, pentru a occupá tierra « Iranu, care se intinde spre marea Persica. mai josu de Oxus, si « spre appusu pene la Tigris, atunci Kiia Kan tatalu lui Solmanu « Schah, principele Oguzaniloru, 'si-a intrunitu tribulu cu alu lui O- « liseldgiuk, si essindu d'in Merushahgianu, a occupatu pentru sine « cetatea Machanu. Dara dupe espeditiunea lui Ginghischan, Solimanu « Schah, fiulu lui Kiia, séu precum ilu scriu altii, Kiia Aleb Kan, « alle carui dominie se intindeau acumu pene la Ahlad, o parte d'in « Armeni'a mare, vediendu ca furi'a si crudimea Tatariloru lui Gin- « ghischanu nu mai are margini, a fostu constrinsu a parasi tierrele « sale, si a merge impreuna cu totu poporulu seu se'si cerce altele « pene la Rum. Asiá numescu scriitori vechi turci o parte d'in Ana- « toli'a séu Asi'a mica.» Atatu dice Saadi Effendi despre esirea fortliata a lui Solimanu d'in tiérr'a sa. Elu narrédia apoi espeditiunile acestui principe si alle filoru sei. Lectorulu le va vedé tóte aceste la loculu loru.

12. Heschri, istoricu mai vechiu de catu Saadi, scrie ca Oguzanii (cari, precumu dice Chalcocondilas, si-au allesu principe pe tatalu lui Solimanu), s'au stabilitu in tiérr'a Ahlad 170 anni inainte de Solimanu, si in annulu Hegirei 611, au facutu cu Solimanu, prim'a

espeditiune in partile Asiei mici. Dar selbateciile Tatarilor lui Ginhiscanu au fortiatu pe Solimanu cu ai sei se essa d'in Asi'a mica, care erá cu totul desolata , si se traga spre Azerbegianu , unde au dusu catu-va timpu viétia nomada si ratacitoria ; in fine, la annulu Hegirei 616 constrinsu de lips'a celloru necessarie pentru viétia in aceste regiuni desierte, elu s'a intorsu de nou spre Rum cu armata de cincidieci mii, totu omenj allesi, spre a'si recastiga possessiunile sale vechi. Intreprinderile lui avura bunu succesu pene ce au ajunsu la Euphrate ; aici vrendu elu a trece cu callulu in notu prin apa, s'a innecatu.

13. Suleimanu a lasatu dupe sine patru fi: Soncurdogan, Giundogdi, Erdogrul Gasi si Dindar séu Djumdar. Cei duoi d'anteiu, dupe mórtea funesta a parintelui loru , s'au reintorsu in tiérr'a de unde au venitu , si scriitorii turci tacu cu totul despre ei. Erdogrul si Dumdar au remasu cu trupele loru , si si-au pusu corturile intr'unu locu numitu Syrmaluciucur (16). Puçinu dupe acest'a, Dumdar a moritu , si Erdogrulu a remasu singuru. Elu inaintá spre Asi'a mica , unde i se supusera mai multe provincie. Subjugandu popóre, elu le lasà libera allegere, séu de a respunde tributulu, séu de a primì religiunea sa; de acì fù numitu Zeletis (17), titlu celebru in acelle parti. Erdogrulu nu s'a lasatu se'lu orbésca fortun'a sa cea buna ; elu isi impunea de a nu trece preste margini, si de a nu arelá ca aru fi avendu dorinti'a tiranica de a cuprinde tierrile altui-a ; de acee'a tramise pre fiulu seu mai betranu, pe Saruiatu, (care meritase in urma illustrulu epitetu de Savudgibeg) la Aladinu, Sultanulu Iconiei, pentru a'lu rogá cu tóta umilinti'a se'i accórdé unu locu in tierrile salle, unde se se póta stabili elu si ai sei. Aladinu i accordà cererea cu tóta buna vointi'a : pentru ca 'i spunea propri'a prudentia, ca mai bine este a 'si face amicu, de catu inamicu pe acestu nou si potente vecinu-

(16) *Syrmaluciucur, Baia-de-auru. H.*

(17) *Zeletis, deriva de sicuru de la cuventulu grecescu lotes, gelozu. Trad. Germ*

Elu încarcă cu toate onorile pe Saruiatu ; ilu retramise la tatalu seu insocitu de ambasadori, si cu promisiunea, ca deca prin valoarea sa va curati din imperiu resturile Tatariloru lui Ginghischanu, nu numai ca 'lu va pune in fruntea armatelor sale, ci 'lu va face si partasiu imperiului seu. Aladinu, inaintatu in etate, n'avea atat-a trebuinta de soldati, de avutia, de putere seu de curagiu, catu de unu generalu bunu, capabile de a sta in fața unor inimici atatu de incommodi.

14. Deca Aladinu 'si formase o idea inalta despre Erdogrulu, elu nu se insiela in asteptarile sale ; ca-cf dandu'i dreptu locuintia cetatea Caragedagy, si incredintiandu-i, precumu i promise-se, o parte d'in armatele sale, Erdogrulu se purta cu atat-a prudentia, in catu prin command'a si tactic'a sa cea buna nu numai ca invinse pe tatarsi si libera tierr'a de ori-ce pericole noie, dara anca suppusse si provinciile vecine de sub dominatiunea Romaniloru, si le adaoase la imperiulu lui Aladinu. Acest'a adducendu-si aminte de promisiunea sa, recompensa in modu regale servitiile lui Erdogrulu, facendu-lu commandante a tota provinci-a Ancyrei. In fine Erdogrul infrantu de greutatea anniloru si de fatigiele resbeleloru, mori la annulu Hegirei 680 dupe Saadi, era dupe Nishrin, la annulu 687. Mormentulu seu este si asta-di visitatu cu pietate de cotra Mahomodani in cetatea Sugiucik.

15. Dupe ce Erdogrulu mori in culmea fortunei sale, Aladinu voindu a 'si areta gratitudinea sa cotra memori'a acestui mare barbatu, onora pe fiulu seu cu demnitatile parintelui, dandu-i titlu de capu alu tuturoru Tecadumiloru seu Satrapiloru. Acestu fiu era Othmanu, numitu pentru juneti'a sa Othmangicu seu Othmanulu. Pentru mai mare distinctiune, Aladin 'i concesse ca in toate cetatile si provinciile cucerite de parintele seu, precumu si in celle pe care ellu le-aru cuceri, se porte titlulu de Sultanu, si se aiba privilegiulu de a bate moneta cu inscriptiunea numelui seu propriu.

16. In urma, Tatarii Gazaneni ajunsera a domni, si Aladinu

cellu teneru, allu carui nume adevèratu este Kiejchoshrev (18), fu constrinsu a fugi in Europ'a la annul Hegirei 699, care incepe la 28 Septembrie 1299; dupe aceea Satrapii impartira intre sine tôte tierrile lui. Othmanu inse, cá cellu mai putinte, i constrinse la annulu Hegirei 700, a 'i cere protectiunea si favórea. De la acestu annu in-cóce numera unii istorici inceputulu imperatiei acestui principe. Dara Saadi, basatu pe ratiuni destulu de tari, prelinde ca imperati'a lui Othmanu incepe la annulu Hegirei 688, séu de la Isus-Christu 1289, candu, dupe cucerirea cetatiei Caragehirei, a facutu trei acte de suveranitate, adeca : a creatu unu Cadi séu jude; a stabilitu unu Chatib séu diacon, care se se róge pentru elu personalu in calitate de Sultanu; in fine a pusu se se bata moneta cu inscriptiunea numelui seu propriu. Asia Othmanu a fostu recunnoscutu rege cu consentimentulu maimariloru si alu armatei; elu nu intardiá de a unì intr'o singura monarchia staturile lui Aladinu si alle' salle, si asia puse fundamentele acestui imperiu ottomanu, de care si asta-di tremura lumea, si dede suppusiloru sei numele seu propriu in locu de numele Oguzani séu Turci, care 'lu aveau sub cei duoi Aladini. Istori'a ce urmédia va enarrá cu tóta esactitudinea possibile faptele sale si alle successoriloru lui.

GENEOLOGI'A FAMILIEI OTTOMANE.

17. Saadi, care a scrisu istori'a Turciloru, alle carui merite eu de atate-ori leamu recunnoscutu, si care se distinge atatu prin amorulu seu de dreptate câtu si prin zelulu seu pentru glori'a ottomaniloru, Saadi, dícu, vré se descarce asupr'a altor-a greutatea unei discussi-uni atatu de obscure, precumu este geneologi'a familiei ottomane. Elu ne voindu a se esplicá claru si intr'unu modu positivu, dice numai in generalu co sunt unii istorici cari ducu acésta familia in linea

(18) *Kiejchoshrev, Cosroes dupe Trad. Germ.*

dréptă ascendente de la Othmanu pene la Iaphetu, fiulu lui Noë. Cu tóte aceste, elu . in prefatiunea istoriei sale, ne da tóte aceste nume incerte. Eu le voiu transcrie aci asiá precumu ni le da elu, spre a preveni pe lectoru si a i le pune inaintea ochiloru asiá precumu sunt, éra nu corrupte precumu lé-mu vediutu in unii auctori crestini :

Othmanu fiulu lui Erdogrulu, fiulu lui Solimanu, fiulu lui Kija-Aleb, fiulu lui Kizil Boga, fiulu lui Baitemur, fiulu lui Aikitlig, fiulu lui Tugras, fiulu lui Karaniv, fiulu lui Sacuru, fiulu lui Bulgaru, fiulu lui Soncur, fiulu lui Toktemur, fiulu lui Iassak, fiulu lui Cemeder, fiulu lui Kutluk, fiulu lui Turak, fiulu lui Carachan, fiulu lui Iasur, fiulu lui Ielvages, fiulu lui Baibeg, fiulu lui Tugras, fiulu lui Togmishes, fiulu lui Cugebeg, fiulu lui Ortuk, fiulu lui Cumar, fiulu lui Cektjemur, fiulu lui Turages, fiulu lui Kizil Boga, fiulu lui Iamak, fiulu lui Basibogas, fiulu lui Hormir, fiulu lui Baisui, fiulu lui Sunge, fiulu lui Boga, fiulu lui Kurtulmish, fiulu lui Korchar, fiulu lui Balcik, fiulu lui Kumashes, fiulu lui Cara oglan, fiulu lui Soliman Schah, fiulu lui Corchulu, fiulu lui Bulgar, fiulu lui Baitemur, fiulu lui Turmish, fiulu lui Cocaleb, fiulu lui Oguzchan, fiulu lui Carachan, fiulu lui Caichan, fiulu lui Ulidgechan, fiulu lui Takva, d'in cas'a lui Iaphetu.

18. Inainte de a inchiaie aceste cercetari, vreu se observu, ca dupe opiniunea commune a Turciloru, tribulu Ogianu are duóe linii principale : lini'a ottomaniloru, si lini'a oliginghisianiloru, si ca, d'in acésta d'in urma linea au avutu Tatarii d'in Crimea pe Chanii loru in successiune neintrerupta. Prob'a cea mai forte pentru acésta opinie este legea stabilita de Sultanii ottomani, care tiene, ca in casu candu d'in cas'a aliothmana n'aru mai fi eredi masculini, atunci imperatulu se se aléga d'in cas'a oliginghisiana, fiindu-ca este sciutu, ca amenduóe deriva de la unulu si acelasiu trunchiu. De aci Tatarii de Crime'a au mare sperantia, ca stingéandu-se odata famili'a otto-

mana, ei érași voru succede la tronul. Legea ce amu mêmoratu nu è stérșa ; ea este viia anca in spiritele ómeniloru, precumu s'a vediutu pe timpulu meu cu ocasiunea unei seditiuni contra sultanului Mustafa, si despre care voi vorbì mai pe largu in a dou'a parte a istoriei mele. Atunci soldatii, cetatianii si preotii au tienutu mai multe dile consultari in Hipodromu pentru, a detrona pe Mustafa și a alege altu imperatu. Dara , fiindu-ca Mustafa tienea, dupe datina, sub ochii sei in Adrianopole intr'o inchisóre pe toti consangeni sei, precumu pe Ibrahimu Sultanu Ahmedu, unchiulu seu cu doui fii, pe fratele seu Ahmedu, care ocupa astadi (19) tronulu, de aceea poporulu se teme, ca déca va venì la cunnoscinti'a lui Mustafa , ceea ce se petrecea in Constantinopole, elu va curatl de pre lume pe toti acei principi, si esterminandu astfeliu pe toti eredi legitimi ai imperiului, poporulu va fi constrinsu , vrendu nevrendu , a'lu onora cá pe alu seu imperatu. Pe candu acésta temere tienea tóte spiritele in perplessitate, noulu allesu Mufti, accompaniatu de ceialti parinti ai legi, se redicà si dîse aceste cuvente: « Este pré a-
« deveratu, ca a da imperiulu unei persóne , care nu sta in nici-o
« legatura de sange cu cas'a ottomana, este in contra legiloru atatu
« divine catu și umane. Dara , de ore-ce Tatarii de Crime'a , cari
« deriva d'in acelasiu sange cu Ottomanii, au eredi capabili de a gu-
« verna legitime acestu Statu, in vanu poporulu se teme ca va cadé
« in anarchia ; cà-ci, déca Mustafa aru omori pe toti consangeni
« sei, atunci elu trebue pedepsitu cá parricidu si perturbatoriu de pace
« publica ; éra successoriu alu lui trebue allesu unulu d'in fiii Tata-
« riloru de Crimeea, cari sunt de aceeași semintiã cu Ottomanii ». Si
mai multu, in puterea acestei legi sunt esclusi de la tronul barbatii nascuti d'in linea femenina. Intr'adeveru, chiaru cu ocasiunea despre care vorbescu , propusesera unii de erede la tronul pe fiulu u-

(19) *Asta-di*, adeca in anulu 1712, candu auctorulu scria acésta istoria. *H.*

nicu alu Saphiei (20), fi'a Sultanului Muradu, care locuía in suburbiulu numitu Beshiktash ; toti inse se oppusera, declarandu in publicu : « ca imperiulu ottomanu nu va cadé nici-odata sub fusu (21) ; « ca nu recunoscú alti eredi capabili de a succede pe tronu, de « catu pe cei d'in line'a barbatésca, si ca in defectulu acestor-a, tre- « bue chiamati Alinghisianii, cá unii cari au dreptu incontestabile « la tronu prin legatur'a de sange cu Ottomanii ».

(20) *Sophia*, romanescu *verjura*, curata. *H.*

(21) *Fusu*, intiellege muicrea. *H.*

ESTRASU DIN PREFATIUNEA TRADUCTORIULUI GERMANU.

Istori'a imperiului turcescu compusa de principele Dimitrie Cantemiru au ajunsu la cunoscinti'a istoriciloru europeni mai antaiu prin traductiunea facuta in limb'a anglica. De aci incolo nu numai istoriografii, ci si barbati de statu o aflara demna de atata atentiune, in catu ea se vediu tradusa si tiparita in scurtu timpu, atatu in limb'a francesca , catu si in cea germana , precumu se va arata mai la vale.

Editiunea germana care s'a tiparitu in Hamburg la anulu 1745, fu dedicata de catra traductoriulu ei nenumitu imperatesei *Mariei Teresiei*, éra in fruntea dedicatiunei fu pusa imaginea simbolica a éi, tienendu de mana pe filiulu seu Iosifu cá pruncu de patru ani, alaturea cu elu Minerva cá mentoru. Dein acea dedicatiune respira si scopurile politice pe care le avuse in vedere traductoriulu.

Trecendu la prefatiunea sa, traductoriulu germanu voindu a recomanda publicului seu cu totu adinsulu istori'a imperiului otomanu scrisa de Cantemiru, pune sub ochii lectoriloru sei mai multe consideratiuni, despre care amu credutu cá trebue se fia comunicate si lectoriloru romani celu pucinu intr'unu estrasu precumu urmédia acilea.

Celu ce scie apretia valórea istoriei, simte mare neplacere ori-

candu întimpina date nesigure si lacune multe. Cunoscute suntu greutatile de care damu in istori'a monarchiloru Assiriei, confusiunile in istori'a Egiptului si a Chinei , obscuritatea in a popóraloru septemtrionali. Dara nesciinti'a despre trecutul popóraloru antice s'ar mai putea escusa cu impregiurarea, cà acelea n'au simtitu necessitatea de a 'si scrie istori'a loru in ordine chronologica ; ce vomu dice inse, déca dàmú de aceleasi difficultati la scrierea istoriei staturiloru mai noue ? Dein mai multe staturi europene avemu date istorice in abundantia ; dein contra lips'a loru este cu atatu mai simtita la istori'a altoru parti ale lumei, éra ce avemu despre acelea, suntu parte mare fabule copilaresci, de care abia putemu scapa. In timpurile mai dein cóce s'a intensu comerciulu preste tóte tierile , dara scirile câte ne vinu prin acela, se reducu mai multu numai la marfi, la modulu vietuiri, si la investmentarea popóraloru. Missionarii tramisi cá se propage christianismulu in tóta lumea, au meritu mare intru adunarea de date istorice ; cu tóte acestea imperiulu ottomanu care se afla in vecinatate imediata, acelu imperiu, a carui putere facú cá se tremure de mai multe ori Europ'a, ne este fórté réu cunoscutu. Date istorice pe care le avemu dein Turci'a suntu fórté defectuóse si incarcate de erroru. Causele acelu defecte suntu cunoscute. Grecii carii au avutu a face mai multu cu Turcii, au scrisu fórté réu istori'a acestora. Latinii mai ignoranti de catu Grecii in afacerile turcesci, dandu crediementu Greciloru s'au insielatu si ei. De aici vene, cà a voi se scrii istori'a turcésca dein documente de a le crestiniloru , semnifia totu atata , cá si cumu ai voi se scrii dein diarielu nóstre istori'a staturiloru situate afóra dein Europ'a. Grós'a nesciintia a limbei poporulu turcescu, greutatea de a castiga carti turcesci, marea neincredere a turciloru de a nu comunica lucrurile loru cu altii, in fine ur'a inversiunata a popóraloru christiane asupra unui poporu, carele sfarmase una parte considerabile a christianismulu, era totu atatea obstacole mari, cá

se nu potemu strabate la adeverat'a istoria a poporului turcescu.

Facia cu acestea impregiurari, cu atatu are se ne fia mai pretiósá istori'a osmaniloru scrisa de D. Cantemiru, cu catu acesta se aflase in positiunea favorabile de a implini tóte conditiunile cerute la compunerea istoriei genuine a imperiului turcescu, pe care le-a si implinitu in adeveru. Cantemiru cunoscea tóte limbele necesarie la scrierea acestei istorii. Petrecerea sa de diece ani in capital'a imperiului ii dete ocasiune de ajunsu cá se cunósca documentele acestui poporu. Positiunea sa inalta ilu aduse in atingere cu barbatii de statu si cu invetiatiu turciloru, dein a caroru conversatiune potea se afle destule sciri secrete si se petrunda in natur'a turcésca. Preste acestea, amórea de adeveru respira dein tóte paginile istoriei lui Cantemiru. Elu iubescpe pe compatriotii sei, inse nu asia, cá se alunece a coperi errorile istoriciloru romani, orf-candu se arata vreuna contradicere intre acestia si intre istoricii turcesci. Elu este fórte zelosu pentru credinti'a sa religiósá si urescpe dein sufletu tirani'a turcésca; totusi elu scie se fia asia de nepartinitoriu, in câtu virtutile loru le lauda la tóta ocasiunea. Ce poteamu astepta mai multu dela probitatea unui istoriografu? In partea prima a istoriei sale Cantemiru pune se vorbésca mai totu istoriografii turcesci, adeca decopiadia dein ei mereu, ceea ce este una virtute admirabile dela unu principe, carele suferise atâtea rele dela turci. A dou'a parte o a descriu dupa cele ce vediuse si patise elu insusi, dein documente in totu respectulu authenticce. Notele adaose de elu inca sunt de mare pretiu, cà-ci ele coprindu mai totu sciri necunoscuté pâna acilea. Štilulu seu e preste totu seriosu si claru. Ici-colea vinu repetitiuni de aceleasi lucruri; se vede câ scriptoriulu fusese intreruptu adeseori in lucrarea sa. Unele sciri miroasa a supersti-tiune, dara acésta se mai intempla si altora.

Dupa acestea traductoriulu enuntia, cà una carte cá acésta, de valóre intrinseca atátu de mare, se aflase demna de a fi tradusa si

publicata in limb'a germana. De aci incolo elu arata, cã manuscriptulu originale latinescu alu acestei istorii ilu dusese Antiochu Cantemiru la Londra. Anglii carii isi tienu de datori'a loru a comunica in *limb'a loru nationale* ori-ce lucru adeveritu, in locu de a o publica in limb'a latina, o tiparira in traductiunea facuta de dr. N. Tindal magistru alu artiloru liberali si vicariu la Waltham in comitatulu Essex. Acea editiune esi in folio la anulu 1734 in Londra. Traductoriulu germanu afla, cã traductiunea facuta in limb'a angla este fõrte buna, curgãtoria, exacta. Dein contra, acelasiu afirma, cã traductiunea francésca de d. Jonquieres, comendatoriu si canonicu alu ordinulu calugariloru Hospitali dela Montpellier, tiparita in patru tomuri 8° la Parisu in anulu 1743 este defectuõsa, in unele parti chiaru si falsificata, precumu de ex. in viéti'a lui Ibrahim, unde bietului canonicu ii fu rusine a reproduce spurcatiunile cate se scriu despre acelu sultanu (1).

In catu pentru traductiunea germana, traductoriulu dice cã elu se tienù strinsu de cea angla, cã a intempinatu greutati la traducerea nomenclaturiloru oficiali, la frase, sententie, respunsuri, inscriptiuni si versuri citate de auctoriu dein linbele turcésca, arabica si persiana, deintre care cele mai multe era fõrte corupte si trunchiate in traductiunea angla, éra traductoriulu francesu a mai inmultitu acelea coruptiuni. Vediendu traductoriulu germanu acelea erroru, se decise a le corrage cu ajutoriulu filologulu Meninski si alu unei gramatice turcesci, ce essise in anulu 1730. Si fiindu-cã Cantemiru adoptase mai multe nomenclaturi dein limb'a turcésca

(1) In sesiunea dein anulu 1875 a Societatei academice romane patru membri ai sectiunei istorice se ocupara in vreo patru siedintie cu compararea celoru trei traductiuni streine, tienendu alaturea si pe cea romanésca a d-lui dr. Ios. Hodosiu; éra cu acea ocaziune aflara, cã in adeveru traductiunile angla si germana consuna mai proste totu, dein contra cea francésca se abate adesea, uneori omittendu, alte-ori adaogëndu dela se-nesi, precumu de ex. in viéti'a lui Stefanu celu mare, alte-dati crasi jocãndu-se cu frase si expressiuni, alterédia sensulu. G. B.*

comuna, popularia, precumu facu si grecii, si italienii, candu scriu si vorbescu despre lucruri turcesci, germanulu se tienù mai multu de limb'a literatiloru turci, arabi etc. ; totu-odata elu se feri de coruptiunile barbare ale cuventeloru europene, precumu Felibe in locu de Philipopole, Firindos in locu de Ferdinandu. La tôte acestea dete prăste greutati cu atātu mai mari, cu cātu multe cuvente straine suntu atātu de corupte prin turci, in cātu nici insusi Cantemiru nu le mai cunoscea ; preste acēsta, chiaru furcii le pronuntia in moduri diverse si dubiōse. Cu alte cuvente : limbile asiatiche se corupu si schimosescu in guf'a popóraloru europene, precumu si limbile acestora se strica si deformédia fôrte tare in graiulu popóraloru asiatiche, ale caroru organe de vorbire differu asia multu de ale nōstre. Spre a facilita lectiunea, traductoriulu nu'si pregetà a compune unu vocabulariu de cuvente si sententie straine ce se afla in acēsta carte (2) ; inse una alta collectiune de cuvente straine cautà se o delature, dein causa cã'i lipsia acelea semne séu litere, care era se represente pronuntiarea loru germana si exacta. Acēsta i s'a intemplatu lui nu numai cu vocalele trecute in limb'a turcēscă dein alte limbi asiatiche, ci si cu cele slavōne si magiare.

Acelasiu traductoriu germanu a mai compusu : Una tabella comparativa intre anii Hegirei si ai erei christiane (3).

Una tabella a moneteloru turcesci, comparate cu cele saxōne ;

Unu registru alphabeticu alu lucruriloru coprinse in acēsta istoria (4).

In fine traductoriulu germanu inchiaie dicendu, cã elu dà in manile publicului séu *una carte ce nu'si are parechi'a*.

(2) In traductiunea germana dela pag. 772 pàna la 789.

(3) Vedi-o dupa prefatiunea auctoriului.

(4) In editiunea germana dein anulu 1745 dela pag. 790 inainte.

Tocma la calcaiulu editiunei germane se mai vede si portretulu lui Dim. Cantemiru, óra dela pag. 811 inainte pe 14 paginē biographi'a aceluji Domnu de renume mare.

Nota edit.

TABELA COMPARATIVA

INTRE ANII HEGIREI SI ANII DE LA CRISTU, CE OBVINU IN ACESTU OPU

Nota : H. insemna adica anii Hegirei ; I. C. anii dela Christu ; L. lun'a si diu'a d'in luna ; D. diu'a din septemana ; Liniora (—) anulu bisextilu.

H.	I. C.	L.	D.	H.	I. C.	L.	D.
611	1214	13 Maiu	3	882	1477	15 Aprilie	3
616	1219	20 Martiu	4	884	1479	25 Martiu	5
680	1281	22 Aprilie	3	886	1481	3 Martiu	7
687	—1288	6 Fevruariu	6	887	1482	20 Fevruariu	4
688	1289	25 Ianuariu	3	889	—1484	30 Ianuariu	5
698	1298	9 Octomvrie	5	890	1485	18 Ianuariu	3
699	1299	28 Septemvrie	2	—891	1486	7 Ianuariu	7
—700	—1300	16 Septemvrie	6	—894	—1488	5 Decemvrie	5
717	1317	16 Martiu	4	895	1489	25 Noemvrie	4
726	1325	8 Decemvrie	1	9 11	1495	21 Septemvrie	2
—727	1326	27 Noemvrie	5	—902	—1496	9 Septemvrie	6
728	1327	17 Noemvrie	3	—905	1499	8 Augustu	5
729	—1328	5 Noemvrie	7	—907	1501	17 Iuli	7
—730	1329	25 Octomvrie	4	916	1510	11 Aprilie	5
734	1333	12 Septemvrie	1	917	1511	31 Martiu	2
736	1335	22 Augustu	3	—918	—1512	19 Martiu	6
—738	1337	30 Iuliu	4	920	1514	26 Februariu	1
—760	1358	3 Decemvrie	2	—921	1515	15 Februariu	5
761	1359	23 Noemvrie	7	922	—1516	5 Februariu	3
762	—1360	11 Noemvrie	4	923	1517	24 Ianuariu	7
—763	1361	31 Octomvrie	1	925	1519	3 Ianuariu	2
766	—1364	29 Septemvrie	1	—926	1519	23 Decemvrie	6
783	1381	28 Martiu	5	927	—1520	12 Decemvrie	4
784	1382	17 Martiu	2	928	1521	3 Decemvrie	1
788	1386	2 Fevruariu	6	—929	1522	20 Noemvrie	5
791	—1388	31 Decemvrie	5	930	1523	10 Noemvrie	3
792	1389	20 Decemvrie	2	931	—1524	29 Octomvrie	7
797	1394	27 Octomvrie	3	933	1526	8 Octomvrie	2
800	1397	24 Septemvrie	2	934	1527	27 Septemvrie	6
—801	1401	11 Augustu	5	—935	—1528	15 Septemvrie	3
—809	1406	18 Iuniu	6	936	1529	5 Septemvrie	1
814	1411	25 Aprilie	7	938	1531	15 Augustu	3
816	1413	3 Aprilie	2	—940	1533	23 Iuliu	4
—820	1417	18 Fevruariu	5	941	1534	13 Iuliu	2
824	1421	6 Ianuariu	2	942	1535	2 Iuliu	6
—825	1421	26 Decemvrie	6	—943	—1536	20 Iuniu	3
827	1423	5 Decemvrie	1	944	1537	10 Iuniu	1
830	1426	2 Noemvrie	7	—945	1538	30 Maiu	5
—831	1427	22 Octomvrie	4	946	1539	20 Maiu	3
832	1428	11 Octomvrie	2	947	—1540	8 Maiu	7
838	1434	7 Augustu	7	—948	1541	27 Aprilie	4
840	—1436	16 Iuliu	2	949	1542	17 Aprilie	2
—845	1441	22 Maiu	2	—954	1547	21 Fevruariu	2
—847	1443	1 Maiu	4	955	1548	11 Fevruariu	7
—850	1446	29 Martiu	3	—956	1549	30 Ianuarie	4
851	1447	19 Martiu	1	—959	1551	29 Decemvrie	3
—855	1451	3 Februariu	4	960	1552	18 Decemvrie	1
857	1453	12 Ianuariu	6	961	1553	7 Decemvrie	5
—858	1454	1 Ianuariu	3	963	1555	16 Noemvrie	7
860	1455	11 Decemvrie	5	974	1566	19 Iuliu	6
—864	1459	28 Octomvrie	1	—975	1567	8 Iuliu	3
865	—1460	17 Octomvrie	6	976	—1568	27 Iuniu	1
867	1462	26 Septemvrie	1	977	1569	16 Iuniu	5
868	1463	15 Septemvrie	5	—978	1570	5 Iuniu	2
870	1465	24 Augustu	7	979	1571	26 Maiu	7
—872	1467	2 Augustu	1	980	—1572	14 Maiu	4
874	1469	11 Iuliu	3	982	1574	23 Aprilie	6
—875	1470	30 Iuniu	7	983	1575	12 Aprilie	3
876	1471	20 Iuniu	5	—986	1578	10 Martiu	2
—877	—1472	8 Iuniu	2	988	—1580	17 Fevruariu	4

H.	I.C.	L.	D.	H.	I. C.	L.	D.
991	1583	15 Ianuariu	3	1080	1669	22 Maiu	7
993	1584	24 Decemvrie	5	1083	1672	19 Aprilie	6
994	1585	13 Decemvrie	2	1084	1673	8 Aprilie	3
— 995	1586	2 Decemvrie	6	—1085	1674	28 Martiu	7
— 997	1588	10 Noemvrie	1	—1087	1676	6 Martiu	2
1002	1593	17 Septemvrie	2	1088	1677	24 Fevruariu	7
1003	1594	6 Septemvrie	6	1089	1678	13 Fevruariu	3
1004	1595	27 Augustu	4	—1 90	1679	2 Fevruariu	1
1012	1603	1 Iuniu	4	—1093	1681	31 Decemvrie	7
1013	1604	20 Maiu	7	1094	1682	21 Decemvrie	5
—1014	1605	9 Maiu	5	—1095	1683	10 Decemvrie	2
1015	1606	29 Aprilie	2	1096	1684	29 Noemvrie	7
1026	1616	30 Decemvrie	2	1097	1685	18 Noemvrie	4
—1027	1617	19 Decemvrie	5	—1098	1686	7 Noemvrie	1
1029	1619	28 Noemvrie	1	1099	1687	28 Octomvrie	6
1032	1622	26 Octomvrie	7	1101	1689	5 Octomvrie	7
—1033	1623	15 Octomvrie	4	1102	1690	25 Septemvrie	5
1039	1629	11 Augustu	3	11 3	1691	14 Septemvrie	2
—1041	1631	20 Iuliu	4	—1104	1692	2 Septemvrie	6
1043	1633	28 Iuniu	6	1105	1693	23 Augustu	4
—1044	1634	17 Iuniu	2	—1106	1694	12 Augustu	1
1045	1635	7 Iuniu	1	1107	1695	2 Augustu	6
—1046	1636	26 Maiu	5	—1109	1697	10 Iuliu	7
1047	1637	16 Maiu	3	1110	1698	30 Iuniu	5
1048	1638	5 Maiu	7	1111	1699	19 Iuniu	2
—1049	1639	24 Aprilie	4	1113	1701	8 Iuniu	4
1054	1644	29 Fevruariu	5	1114	1702	28 Maiu	1
—1055	1645	17 Fevruariu	2	—1115	1703	17 Maiu	5
1058	1648	17 Ianuariu	2	—1117	1705	25 Aprilie	7
1059	1649	5 Ianuariu	6	1121	1709	13 Martiu	4
1066	1655	22 Octomvrie	2	1122	1710	2 Martiu	1
1070	1659	8 Septemvrie	5	1123	1711	19 Fevruariu	5
—1074	1663	26 Iuliu	1				

PARTEA ANTAIA
A
ISTORIEI OSMANE

CARE COPRINDE CRESCEREA IMPERIULUI OSMANU

DELA DOMNI'A LUI OSMANU

FONDATORULU ACELUIA

PANA LA DOMNI'A LUI MUHAMEDU IV.

ADECA

DELA ANULU 1500 PANA LA OBSIDIUNEA VIENEI IN ANULU 1685.

ISTORI'A

DESPRE

CREȘCEREA IMPERIULUI OSMANU(1) SEU OLIOSMANU(2)

COMPUSA IN TREI CARTI

CAPU I. DIN CARTEA I.

DELA ESIREA TATARILORU SUB SIAHULU SULEIMAŃU

CAUSELE DIVERSELOR PARERI DESPRE GENTEA OSMANA

Déca vomu cercela cu diligentia originea familiei osmane care se afla astadi in possessiunea tronului turcescu , vomu da preste acea

OBSERVATIUNI

Inainte de a incepe notele nóstre, se premittemu câte-va despre titlaturele mai usitate la curtea ottomana. Acésta curte, cá si cellelalte d'in Orientu , isi arroga si pretinde titlaturele cele mai superbe si mai pompóse. Edictele imperiali, numite *Fermanu*, suntu pline de asemenea frase ; precumu : *Babi humaiun*, Port'a sublima. *Babi Adalet*, Pórt'a dreptatiei; *Babi Saadet*, Pórt'a măriirei; *Babi séu Deri Devlet*, Pórt'a fericirei. (*) Dela acésta d'in urma frase este expresiunea familiaria între Turci de «Devleti othmanie», Maiestatea, séu Felicitatea ottomana. Déca lectorulu è curiosu a cunósce mai multe tite de aceste, n'are de cátu se consulte dictionariulu turcescu de Meninski , unde le va afla adunate in massa.

(1) *Othomanu*. Acestu nume care 'lu pórt'a natiunea turcéscá dela imperatulu Os-

(*) Orientalii numescu residentii'a guberneloru lorú *Pórt'a*, dela portile mari ce sunt la palatele domniloru lorú ; cá si europenii, dela loculu séu curtea d'ináintea palate-loru domnesci, dicu *curte* la resiedinti'a acestor-a. De aci titlaturele indicate aici sunt identice cu expresiunile nóstre, de: Curte serenissima, inaltu séu prè-naltu monarchu, maritu gubernu etc. *Pórt'a*, ni se pare prè duru, pentru aceea ne vomu abtliené de a'lu intrebuintia pe viitoriu. *Tr. Germ.* (Nu ni se pare mai duru de cátu *curte*. *Hodosiu*).

mare diversitate de pareri, pe care o amu aretatu în prefatiune, éra la scriitorii straini vomu afla atátu amestecu de fabule, în cătu voindu se distingemu adevéru lu de erróre, vomu simți acea greutate mare ce simte caletoriulu standu între doue cali. Unii se abatura dela adevéru dein lips'a cunoscintiei lucrurilor si istoriilor orientali, alții érași fusera dusi în erróre prin vre-una fabula, care pôte fi ca pismuisa fericirea acestei familii. Istoriografii nostrii chri-

manu, fundatorulu seu, ilu scriu istoricii crestini fórte incorrectu. Unii facu d'în prim'a sillaba dué, punendu un *o*, si dicu *Othomanu*; alții omittu pe *h* si duplica pe *t*, precumu *Ottomanu*. Amendué formele sunt contra naturei literelor arabice, că-ci arabiculu *tsh* séu *th*. numitu la Turci *Tshei arebi*, respunde în totulu cu grecesculu *Thita* Θ (séu anglosaxoniculu *Th. Tr. Angl.*, prin urmare în limb'a latina (séu angle-a *Tr. Angl.* sé i francesca *Tr. Franc.* s'ú romana *H.*) trebue se si conserve etymologi'a sa si se se scria *Othman*, cá în grecesce *Οθμαν* (în germanesce cá *Othsmann*, *Tr. Germ.* Mai este de observatu, ca Turcii pronuntia arabiculu *tsh* mai ca *s* alu nostru. De aci *Othman* la ei suna cá *Osmanu. Tr. Angl.* (*).

(2) *Oliothmanu*. Acestu cuventu este compusu din *Ol* si *Othma*, si însémna fiii séu urmatorii li i *Othmanu*. Se atribuie nu numai familiei imperatesci, care descende dela *Othmănu*, ci si natiunei turcesci în generalu. De aci frasa: *Tevaiși Oliothmanu*, órdele séu triburile *Oliothmane*. Imperatii se numescu în particulariu: *Oliothman Padshahi* imperatulu fiiloru lui *Othmanu*. Acésta este ratiunea, pentru care ne-amu determinatu a numi lucrarea nóstra: *Istori'a Oliothmana*.

La notele de sub 1 si 2 trebue se observú, ca traductorulu anglesu scrie *Othman* si *Allothmanu*, francesulu *Othoman* si *Aliothman*, germanulu *Osman-ichs* si *oltiosman-ichs*. Eu în traducerea mea nu m'amu feritu de nici un'a d'în aceste forme; ba amu întrebuintiatu anca si pôte m'î nultu, form'a *Ottomanu*; că-ci chiar dupa pronunția turcésca, abia s'ar poté spune cu certitudine, care d'în aceste forme è falsa, séu care correspunde mai multu naturei litterelor arabice. Amu scrisu: imperiulu *ottomanu*, cas'a, famili'a *osmana*, *oliosmana*, *aliosmana* etc. Credu ca n'amu gresitu. Usulu la europeni a sanctionatu form'a *Olhoman*: limb'a diplomatica în Europ'a è cea francesca; francesii scriu *Othoman*, prin urmare tóta lumea scrie *othoman*. Acést-a inse nu esclude pe nime, cui place, se scrie *othman*, *ottomanu*, *osmanu*, *oliosmanu*; numai se scia face totdeauna distinctiune între subiectele, substantivele, de cari vré se lege unulu séu altulu d'în aceste epitetele (adiectivele).

Anglesii dicu se se scria cuventele séu numele turcesci dupe ortografi'a limbei englese; Germanii pretindu asemene; Francesii, Italianii si Spaniolii totu asia; si noi. Românii avemu dreptulu se pretindemu alu nostru. Si într'adeveru, déca nu scriemu

(*) Cartea presenta, fiindu-ca este o istoria turcésca: credemu ca è rationale a conserva în ea pronunțiatiunea Turciloru. *Tr. Germ.* (Pré bine. Dar, fiindu-ca nu scriemu cu littere turcesci, credemu ca è rationale, a scrie *sia*-care cu litterele si ortografi'a propria, pentru a reproduce espressionea si sunetulu propriu alu pronunțiatiunei turcesci. *H.*).

stiani, în nesciinti'a loru despre eruditiunea turcésca, au fostu necessitati, precumu mai mentionaramu acea, se scotia dein acelea pîraie turburi ceea ce trebuia se ia dein prim'a fòntana. Noi dein contra (fia disu fora vanitate dein partea nòstra), preferiramu cu totu dreptulu marturi'a scriptoriloru indigeni tuturoru celorulalti, si datele nòstre le adunaramu dein acei istoriografi, pe carii turcii ii tienu de cei mai dømni de credintia si mai autentici.

Asia noi invetiamu dein acestia, cà pre candn faimosulù domnitoriu Ginghis (3) Chanu (4) devastandu nu numai partea cea mai mare dein Asi'a care se aflá sub potestatea persiana, cetatea Belch, cea mai bogata în tiér'a Chorosanu o ruinase pàna în temelii, éra

numele turcesci cu litere turcesci : apoi pentru a le da, în limb'a în care scriemu, espressionca si pronunti'a cea adeverata, trebuie se le scriemu cu litterele si ortografi'a correspundietòria littereloru si pronunciatuinei turcesci. Eu credu, ca chiar d'în caus'a diversitatiei littereloru, candu grecesci, candu gothice, acumu latine etc., si mai alesu din caus'a diversitatiei de orthografi'a atàtorulimbi, cu cari s'au scrisu cuventele turcesci — s'a nascutu si acca diversitate de forme, în cari ele ni se presenta asta-qi. (*Hodosiu*).

(3) *Ginghis*. Dupe annalile turcesci a fostu principe allu Tatariloru Oguziani. Noi, amu vorbitu pe largu în prefațiune despre faptele si vinéti'a acestui principe. Lectorulu le pòte vedé acolo. (Persianii si Turcii pronuntia acestu nume, cà si cumu aru fi scrisu în angiesesce *Chinghiz* sèu în italianesce *Cinghiz* Istoricii latini 'i dicu *Cangius*. *Ginghischan* în limb'a mongolica însémna regele regiloru. *Tr. Angl.**).

(4) *Chan*. Acestu cuventu a treculu d'în limb'a persiana în cca arabica. Insemnédia domnu mare sèu principe. Este identicu cu arabiculu *Sultanu*, si cu turcesculu *Ulubeg*, mare principe. Titlulu de Chan a fostu odiniòra în usu la imperatorii turci, precum Muradu Chan, Selimu Chan etc. ; în urma inse curtea ottomana a reservatu acestu titlu pentru regele Crimei sèu alu Tatariei mici; de aceea elu se numesce Kirin Chani, sèu *Chani Al Shan*, sublimulu Chanu.

(*) *Ebulgasi Baiadur Chan*. în istori'a geneologica a Tatariloru (pag. 94 si urm.. dice, ca *zin* în limb'a mogulica însémna *mare*, si *gis* è superlativulu : prin urmare *zingis* înscinna *Maximus* (vellu mai mare) *Tr. Germ.*

Trad ictorulu germanu mai face aci despre Ginghis unele observatiuni gramaticali si ortografice în favorea limbei sale. Pentru noi n'au nici interessu nici însemnătate. *H.*

pe Chursem (5) Siah (6) alungandu'lu dein statulu seu ilu si omorise, ci si pe domnitorii dein tôte acelea tieri, pentru-cà se află in dissensiuni intestine, prin necurmate invasiuni debilitandu'i ii alungase;— pe atunci dicu, se întemplă, că Suleiman (7) Siah, fi-

(5) *Churzem* însemna propriu marea Caspica séu Hircanica; totu asia se chia ma si tierrile de pre langa tiermii acestei mari, allu caroru suveranu se numesce *Churzem Siah*, adeca regele séu domnulu tierriloru situate la marea Caspica. Turcii pronuncia câte-odata *Chuzrem*, pentru asemenarea littereloru *R. si S.*, candu semnulu de distinctiune nu è pusu pe elle; ceea ce se întempla de multe-ori, mai allesu in scrierile Turciloru celloru mai invetiati. Geografulu nubianu (Partea 7 clima 5) pre-tende, ca acestu cuventu deriva de la *Chosar*, fiulu lui Togarmas, care mai întâiu a populatu aceste tierri; pare inse ca opiniunea sa nu se baséza atatu pe realitatea faptului, catu pe asemenarea numelui. Meninski mai dice ca acésta mare se numesce *Culzum Deng iz*; dara nu vedu pe ce argumentu, de óre-ce Turcii dau acestu nume la marea-rosia, Crestinii inse o numescu marea Baku, de la cetatea Bacuie situata la tiermii ei. (Aci nu trebuie se ne inchipuimu ca dóra tôte tierrile situate la marea Caspica s'aru numi Churzem. Acestu nume 'lu pórtă numai acea parte a marei Caspice, care spala marginile regatului Curzem, a carui estindere merge, precum se dice, pene la gurele Oxului, riu ce se vérsa in marea Caspica. Regatulu Churzem asta-đi è sub dominiunea Tatariloru Usbegiani, cari l-au ocupatu de la descendentiu lui Tamerlanu, dupe ce acest-a altungase de acolo pe succesorii lui Ginghiscan. Churzem Schah, despre care vorbesce auctorulu nostru, a fostu titulu unei familii de regi ai acelloru tierri, cea mai putinte in tóta Asi'a; dar pe care Ginghiscanu o a stinsu cu totulu in persón'a lui Mahomed Churzem Schah, pe care l-a omoritu. Herodotu vorbesce de Chorasma; atatu e de vechiu este acestu regatu! déca cum-va Herodotu pe acest-a l-a avutu in vedere *Trad. Angl.*).

(6) *Shah* (*) séu *Schek*, cuventu persianu, identicu cu arabiculu *Sultan*. De aci pórtă imperatulu urcescu titulu: *Schahi Alem Penah*, imperatulu refugiu lunei. Este de însemnatu inse ca *Padishac* trece la curtea Ottomana de titulu mai onorabile de catu Schah. Titulu de Shach simplu se da regiloru Persiei, *Padischah* nici-odata. Vomu spune ratiunea, candu vomu esplica cuventulu *Padischah*.

(7) *Suleimanu*. Tatalu lui Erdogrulu si mosiulu lui Osmanu, originariu d'in famili'a oguziana, cea mai nobile intre Sciti. In prefatiune amu relevatu errórea lui Loniceru, care 'lu face rege alu Niceei, (Trebuie se observamu aci, ca in limb'a turcésca, arabica (si persica) vocalile *a* si *e* au acelasiu semnu, precumu acelasiu semnu au si vocalile *o* si *u* (si *o* si *u* in limb'a turcésca). De aci vine, ca istoricii nostri scriu unulu si acelasiu cuventu in varie forme, precumu Schah si Schek, Soliman si Suliman etc. *Tr. Angl.*).

(*) Cuventulu *Schah* însemnédia si regele in joculu asia numitu Schah, jocu carele l-amu luat de la Persiani, si ei dupre tóta probalitatea l-au invetiatu de la indiani. De aci Schah mat, la angli Check mate, la francesi Echec mat,, la italiani Scacco matto. *Tr. Angl.*

Mat in limb'a persica: confusu, consternatu; prin urmare Schah mat, rege adusu in confusiune, de nu'nu mai póte scapa. Dupe *Tr. Germ.*

liu alu lui Chiña-Chan, domnu alu cetatiei Nere (8) si alu tatariloru Ogusani (9), si domnitoriu alu tierrei Merusiahgean, unu principe

(8) *Nera*. Acésta cetate, dupe rapórtele Turciloru, este aprópe de marea Caspica. Numele ei inse in vanu l-ai cauta in chartele geografice ale crestiniloru; déca nu cum-va vomu dice ca è cetatea Herat, capital'a vechiei Aria, séu a tierrei Nurkelsur d'in Masanderan, in provinci'a Ghilan. Annalele turcesci tienu, ca cetatea Nera a fostu ocupata si derimata de Tatarii lui Ginghiscanu, candu s'au intorsu acesti-a dela devastatiunea cetatiei regali Belch. Istoricii persiani confirma opiniunea nóstra, cá-ci ei facu mentiune de siepte regi cari au domnit pe atunci in Ghilan, si d'intre cari unulu cu probabilitate a fostu Solimanu alu nostru.

(9) *Oguzani*. Turcii sunt de accordu asupr'a acestui punctu si convinu cu totii ca tribulu Oguzaniloru avendu de conductoru pe Ginghiscanu, a esitu d'in Tataria mare, vétr'a, de unde s'au respanditu atâte roiuri nenumerate de Sciti. Eu nu cunosc nici unu scriitoriu crestinu, care se atribuie lui Gingischan alta patria. Opiniunea nóstra o confirma pene la evidentiã Nicephoru Gregoras, care in cartea II. capu 4, unde vorbesce despre irruptiunea acestoru Tataru, dice: «Câte-va secle dupe aceea, ca undele ce essu d'intr'o fontana nesecata, au cursu Tatarii d'in estrem'a Scitia si s'au impartitu in doue turme. Unii au petrunsu departe pene la marea Caspica, unde uitandu de numele si de patri'a loru natale, se numira Sarmati, Massageti, Melanchlani, Amazoni etc. Ceialalti 'si luara callea spre Europ'a, predandu tóte cóstele maritime etc.» Ér la capu 5 sectiunea prima dice: «Sub Ion Duca imperatu, turme nenumerate de Sciti, lasandu-si locuintiele nordice, s'au respanditu cu miliónele pe tierru marei Caspice. Intr'aceea morindu ducele loru Sitzizchan (sub acestu nume Gregoras intiellege pe Ginghiscanu, precumu amu aretatu in prefatiune), command'a preste trupele loru s'a impartitu intre duoi fii ai acestui-a, Chalaus si Telepugas».

Atata spune Gregoras. Dísese salé ne facu se observamu, ca ceea ce numesce elu Πρωτη Σκυθικη, séu prim'a ori estrem'a Scitia, este chiar aceea ce numimu asta-di Tataria mare, si catu pentru numile ce a placutu istoriciloru a da locuitoriloru aceloru tierri, noi le consideramu numai ca imaginari si nici de cumu ca proprii Scitiloru, pene candu acesti-a au remasu in vechiele loru vetre. Asiã, déca lectorulu a vediutu in prefatiunea nóstra cá famili'a oguzana s'a impartitu in duoe linii, adeca aliothmana si alinghisiana— nu trebue se'si inchipuiesã nici-decumu ca acésta distinctiune s'ar fi facutu anca pe candu traiau fundatorii séu mai bine trunchii acestoru dinastii: ar fi absurditate se vré cine-va a da anca sub Soliman numele de Aliothmani aceloru-a, cari nu l-au primitu de cátu dela nepotulu seu, cu un'a suta de anni mai in urma; assemene ar fi falsu de a afirma, ca principii Crim-Tatarici s'aru numj Alinghis chiar de la insusi Ginghiscanu. Acésta numire li s'a datu numai dupece au fostu supusi prin armele osmanice, si chiar nici Chanij Tatariloru d'in Crime'a nu'si deriva originea dela Ginghiscanu, ci numai dela nepotulu acestui-a, cu numele Ghirai, care elu cellu d'antau a cuceritu acelle tierri. Ba s'a vediutu ca acesti principi, imitandu pe imperatii d'in Occidentu (cari in onórea fundatoriloru imperiului se numiau *Caesar* și *Augustus*), numai in timpii din urma au inceputu

acesta, carele întrecea pe toți principii poporului seu cu nobilitatea născerei, cu glori'a mai-marilor și cu propriile virtuți, — în anul Hegirei 611 după chronologi'a lui Nisrin (era după chronologi'a christiana în anul 1214) îndemnatu prin exemplulu și fortun'a lui Gînghis-Chanu, s'a decisu cu vreo cincideci de mii tătari ogusani aleși, a'si lasa locuințele vechi și a întreprinde expedițiune asupra Europei, (10) spre a'si căuta una alta patriă.

Cuceririle sale.

Asia dăra Soleiman-Sîah strabatù cu celeritate mare și cu progressu totu asia de bunu în regiunea Oserbedgean (11), care se marginesce cu Siri'a și, atătù prin puterea armelor, cătù și

a purta numele gloriosiloru loru antecessori și l'au transmisu succesoriloru loru : Turcii pe acela de Othomani, și Tătarii pe acela de Ghirai. De aci Chanii Tatariei adăogu asta-dî numelui lor propriu anca și pe cellu de Ghirai, precum Selim Ghirai, Caplan Ghirai etc. Dăra despre aceste vomu dice mai multe într'altu locu.

(10) *Europa* s'eu tierile europene. Rum-ili s'eu simplu Europ'a ori Rum, dupe opiniunea Arabilor se marginesce cu Siri'a ; asiã în cātu pene asta-di la ei se dice despre cei ce vinu la Aleppo, capital'a Siriei, ca au trecutù în Europ'a (*). Turcii înse dau Europei aceleasi margini cari le damu și noi, adeca : Bosphorulu (canalulu Constantinopolei), Tanais (Donul), și gurele Nilului.

(11) *Ozerbegian* s'eu Shirvan, s'eu Biladulgebel, Armeni'a mare, alle carei margini nu mai sunt celle d'în vechime ; cã-ci Turcii, cari nu'si facu scrupulu de a se estinde preste tierrele vecine, nici de a schimba numele celoru cucerite, au mai adaosu mare parte d'în Assiri'a septentrionale, alu carei restu porta asta-di numele de Kurdistanu (unii 'i d'icu Gordiana), și se léga la apusu cu Armeni'a mare.

Cuventulu *Ozerbejanu* è compusu d'în *Ozer*, focu, și *Glan*, anima, cu conjunctiunea *be* în, prin urmare se pôte traducè focu-in-inima s'eu inima cu focu. *Ozerbejan*, (d'Herbelot și altii 'lu scriu Adherbigian), *Shirvan* și *Biladuljebel* sunt trei provincie distincte în Persi'a. Azerbegian, despre care tradițiunea țiene ca acolo a fostu léganulu vechiei dinastia a regiloru persiani, și ca faimòsulu Zoroastru acolo a instituitu cultulu focului, contine o parte din Medi'a, Siri'a și Armeni'a mare. Cetatile principale în Azerbegian sunt : Tauris, Ardebal (s'eu Ardevil), Selmas. Nakschivan, Merend etc. Provinci'a Shirvan, care anca este o parte d'în Medi'a, se estinde de-alungulu còstei occidentale a mării Caspice ; o despartu de Azerbegian și de Daghestan fluviile Aras și Cur, adeca Araxes și Cyrus. Cetatile ei principale sunt : Schamakie s'eu Scamachi. care è capital'a tierrei, Baku la 39 grade 30 min. de latitudine, și un'a și alt'a la tiermurii mării Caspice ; și Beraah la fluviulu Cyrus *Tr. Franc.*

Biladulgebel și Daghestan, însemna țierra muntòsa. *Tr. Germ.*

(*) În Romani'a se dice despre cei ce calletorescu d'în țierra spre partile occidentale alle Europei, ca au trecutù în *Evrop'a* ; cã și cãndu Romani'a n'ar fi în Europ'a.

cu ajutoriulu faimei latite despre faptele sale cuceri totu ce întem-pină în calea sa până la Ahlad , care este regiune și cetate în Armeni'a mare. Dara fiindu-că tatarii lui Ginghis-Chanu devasta-sera tôte prin pregiuru cu furia și crudelitate neaudita, și petrun-sera până în Oserbedgeann, așa Suleiman-Sîah, séu pentru-că tre-buea se cêda unei poteri mai mari, séu că se'si conserve pe cre-dintiosii sei pentru sôrte mai buna, fu necessitatu a'si aduna pe omenii sei și a se retrage dein Asi'a mica în interiorulu Oserbed-geanului. Poporulu seu înse nascutu pentru bellu și pradatiuni, isi perdù patienti'a, pentru-că i se urise de acea viétia fora ocupatiune, și lipsita de lucrurile cele mai necesare în acea regiune desierta ; așa în anulu hegirei 616 (alu lui Chr. 1219). Soleiman estîndu éراسي dein Oserbedgeanu isi conduse victoriósele sale trupe de nou asu-pra tieriloru Asiei mici. În acelea întreprinderi elu facù preste a-steptarea sa progresse asía de mari, în câtu supunendu sie-si multe capitale și cetati mai mici, continuà cuceririle sale până la Eufrate. Aici Suleimanu însielatu de fortun'a inconstante, se încercà ellu de antaiu se tréca riulu calare ; rapitu înse prin poténtele riu, se în-necà în acelasu anu. Dupa aceea cadavrulu seu fu scosu dein riu și astrucatu prin filii sei aprópe de murii cetatei Geaber (12), nu departe de Aleppo (13). Unu poetu anonimu dein acelea timpuri

(12) *Giaber*. séu Baber , a fostu odinióra ¿cetate langa Aleppo ; asta-di è o Tekiè séu monastire de calugari turci, și pórtá numele de Sieikh Ebù Bekjr ; în cartele geo-grafice mai noue è scrisu Bir și Elbir , dar acest'a falsu, (cá-ci Bir séu Elbir este o localitate cu totulu diferente de Giaber , și este situata cu multu mai susu, pe flu-viulu Euphrate. *Tr. Franc.*) Sepulcrlulu lui Ebubekiru atrage aici pe Turci d'în tôte partile ; vinu în tóta devotiunea spre a'lu visita. Ceea ce face acestu locu anca și mai venerabile, este unu altu monumentu séu *Turbè*, ce Sultanulu Selimu a redicatu acolo la reintorcerea sa ca cuceritoriu d'în Egiptu. Se dice ca acestu monumentu a fostu redicatu întru memori'a atatu a lui Solimanu, catu și a lui Ebubekir , unulu d'între cei patru interpreti ai Coranului , și successoriu immediatu alu lui Mahomedu. (Acésta înse nu este probatu, cá-ci Ebubekir successoriuulu lui Mahomedu este îngropatu în Medina : Ebubekir, care este immormentatu aici, este fundatorulu monastirei și n'a fostu alta -decátu Scheik, adeca egumenu séu abbate. *Tr. Franc.*) D'Herbelot numesce acestu locu Khaibar ; și dice, ca mormentulu lui Solimanu Schahu , dupa cum at-esta faimosulu istoricu turcu Saadi , pene 'n diu'a de asta-di se numesce *Mezari Turki*, mormentulu turcului. *Tr. Angl*

(13) Lectorii mei póte 'mi voru imputa ca amu fostu prea scurtu în relatarea fapte-

ii facú epitaphiu séu inscripțiune la mormentu in urmatóriele doue versuri :

Sevmess idi cıu Nehri saili ol :

Nehri sailde buldi Reftegan Iol.

adeca :

Pentru că ellu nu iubia acellu fluvii repede ,

Isi află mórtea tocma in acellu repede fluvii.

loru lui Solimanu, si ca acésta procedere a mea nu corespunde demnitatiei subiectului ce amu tractatu : memori'a fundatorului unei familie atât de illustre aru cere mai multu. Dar noi, tienendu inaintea ochiloru adevverulu, amu crediutu mai bine a impartesi fapte bine constatate, de si pucine, decâtu a da lectoriloru o narratiune lunga, plina de fabule, de barbarisme si de anachronisme. Noi n'amu potutu se alunecamu in errórea unoru scriitori crestini, cari, vorbindu de affacerile turcesci, an incarcatu operele loru cu narratiuni absurde si necópte. Ne si miramu, cum barbati de eruditiune si in alte respecte de mare perspicacitate, au potutu fi indusi se créda absurditatile unui Abulfarage (*), pe care Turcii nici nu 'lu tienu demnu de a'i atribui numele de istoricu. Sunt in adevveru si la Turci carti pline de fabule, precumu *Aliothman Tevarichi* (istori'a aliothmana) si altele, care ne presenta liste pompóse despre antecessorii lui Othmanu ; Dar' ómenii de simtiu si de sciintia intre turci nu le pretiuiescu mai multu decâtu «Narratiunile séu Noptile arabice», publicate nu de multu in limba francesa (si germanesce) in Europa (si pe cari Europ'a, puçinu le-a gustatu *Trad. Franc.*) De altminterea, spunendu adevverulu, Turcii nu 'si facu nici-unu scrupulu de a marturi, ca totu ce este in istori'a loru mai inainte de Solimanu, mirósa a fabula.

Nu va fi inutile a adaoge la finea fle-carui capu unu catalogu de principii contimpurani domnitori in Europ'a, ca asiã lectorulu se póta vedé d'intr'una ce s'a petrecutu pe acelasu timpu in amendóe partile lumei.

Dela invasiunea lui Solimanu Schahu in anulu 1214, pene la mórtea lui in anulu 1219., au fostu principii domnitori in Europ'a, anume :

La Constantinopole : Enricu, comte de Flandria, 1206—1216 ; Petru de Courtenay, 116—1222.

In Occidentu : Otto IV. imperatu alu Romaniloru 1208—1218 ; Fridericu II., 1218—1244

In Anglia : Ioanu, disu fora tierra, 1199—1216 ; Enricu III., 1216—1272.

In Francia : Filipu II, disu Augustu 1180—222 *Tr. Germ.*

(*) *Abulfarage* a fostu fiulu unu medicu crestinu nascutu in secululu al trei-spre-diecele in Melitene, in Asi'a mica. Este auctorulu unei istorii universale, scrisa in limb'a arabica sub titlu de « Muchtaesfir Elduvel » (Scurta istoria a imperiului :) Anglesulu *Pocok* o a publicatu in textulu arabicu cu traducere latina. *Tr. Franc.* Abulfarage a fostu in mai multe locuri episcopu, si in urma Mafrian séu primate alu Iacobitiloru. A muritu in anulu 1286. Viçti'a sa este descrisa in « Morgenländische Büchersale » a lui Aseman, Tomu II. pag 244. etc. Totu aici despre istori'a sa, a se vedé la pag. 309. etc. *Tr. Germ.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI OTHMANU SÉU OSMANU I.

FUNDATORULUI IMPERIULUI OTTOMANU SÉU OLIOTHMANU

CAPU II. DIN CARTEA I.

FIIII LUI SOLIMANU 'SI IMPARTU AVEREA LUI

I. Dupa mórtea lui Solimanu Síahu patru fi ai sei, Erdogrulu séu Dogrulu(1), Soncur Dogan(2), Giundogdi(3), si Dındar séu Dumdar(4), au impartitu între sine thesaurii si averea remasa de parentele lor.

(1) *Dogrulu seu Erdogrulu*. Romanesce însémna, omu justu. Erdogrulu a fostu fiulu lui Suleimanu, si tatalu lui Othmanu.

(2) *Soncur Doganu*. Soncur, dupa etimologia, însémna una speție de falconu albu. cea mai rapace între tóte passcrite de venatu; se afla numai în tíer'a Tatariloru usbeciani; acestia o tramitu prin ambassadorii lorú cá cellu mai frumosu presentu imperatului turcescu. La turci este în fórte mare pretiu, cu atátu mai vertosu, ca nu se póte prinde decât fórte arare-ori (*).

(3) *Gjundogdi*. Dupa etimologia, acestu cuventu însémna: Sórele a resaritu, séu s'a facutu diua. *Ghiun* la turci este *di* séu *sóre*; si *dogdi* estú preteritulu perfectu d'în verbulu *dogarim*, care însémna a se nasce, séu a veni la lumina.

(4) *Dumdar*. Dupa origine, însémna *sunatoriu*, séu care are puterea de a da sunetu. *Dum* este sunetulu dobei, numita Kius. *Dar* în limb'a persica însémna, care licne, are séu pórtá cu sine. De aci s'au formatu cuventele *Vesadar*, care tiene legea; *Namdar*, care are nume bunu séu reputatiune buna, *Alemdar*, care pórtá stindardulu, etc.

(*) Dogan este falcon în generalu; Soncur o specie de falconu. *Trad. Germ*;

Soncur si Giundogdi s'au intorsu la vechile loru locuintie, si noi trebe se 'i lasamu in sôrtea loru necunoscuta. Erdogrulu si Diumdar au remasu cu armatele loru, si si-au pusu corturile intr'unu locu numitu Sirmalizueur. Aici Diumdar preste puçinu a moritu. Erdogrulu intrunindu puterile sale cu celle ale fratelui seu, a suppusu parte prin arme parte prin politica, tôte tierile situate între Aleppo si Cesarëa, cu tôte cetatile si tôte castellele loru, introducëndu pretutindinea (5) religiunea mahomedana, pe care si elu o professá.

ERDOGRULU MERGE LA ALADINU.

II. Renumele lui Erdogrulu se latise in tôte partile. Fam'a lui ajunsese pâna la Aladin (6), sultanulu Iconiei; care, plinu de stima pentru acestu bravu si infatigabile erou, crediù cã este mai consultu a si 'lu face amicu si a 'lu pune in fruntea armatei sale, decãtu a se bate cu elu si a 'lu avé inimicù. Pre candu se ocupá cu aceste cugete, preste asteptare se vediù prevenitu de o deputatiune d'in partea lui Erdogrulu. Saruiat, fiulu acestui-a era in fruntea deputatiunei, si avea insarcinarea de a cere in numele parentelui seu de la Aladinu, cá se'i dea una bucata de locu d'in tierile sale, unde se pôta vietui in pace si in amicitia, elu si poporulu seu. Aladinu, ve-

(5) *Introducëndu pretutindenea.* Turcii atribuie tericitele succese și prosperitatea imperiului loru nu atâtu prudentiei, valôrei séu politicei omenesci, câtu mai vertosu zelulu celoru d'ântãiu imperati ai loru, de a propaga religiunea mahomedana. Acesta este motivulu, dicu ei, pentru care au prinsu armele, ér nu ambițiunea nici lacomi'a de a domni; și s'au batutu nu pentru a face cuceriri, ci pentru a immulti numerulu credintiosiloru: si Dumnedieu le-a adjutatu in tôte întreprinderile loru.

(6) *Aladinu.* Domnu séu Sultanu de Iconi'a. Istoricii turci ilu numescu alu doile, fõra se mentionedie de unu Aladinu antaiu. Noi credem ca nu vomu pecatui contra regulelor veritatiei, déca vomu suppone cã acestu Aladinu I. este Azatines, despre care Nicephoru Gregoras face mentiune in cartea sea IV. capu 2. sectiunea 6. si dice, ca cu ocașiunea espeditiunei tatariloru elu concepù ide'a de a scutura jugulu persianu, și apoi suppuse mai multe provincii asiatiche, care appartineau imperatorulu din Orientu; dar in urma fu batutu de Tataru in anulu Hegirei 661. séu 1261. de la Christu, și fu constrinsu d'impreuna cu fiulu seu Melec Schah a cerca asilu la Michael Paleologulu. Candu apoi acestu Melec Schah au reocupatu tierile tatane-seu, a luat u numele de Aladinu II. — Cine dar pôte fi Aladinu I. altulu, déca nu Azatines alu lui Nicephoru Gregoras, mai alesu déca vomu considera scurt'a durata a imperiului de Iconi'a?

diendu, ca precumu dîce proverbiulu, ce asteptá d'in ceriu, 'i veni d'in pamentu, primf cu bucuria deputatiunea, si se invof indata a inplini cererea lui Erdogrulu. Elu dimisse pe Saruiatu cu tóta onóra, dete ambassadori dela sene cá se'lu insociésca acasa, éra pe tata-seu Erdogrul se'lu invite a veni indata la curtea sa , unde va avé o receptiune demna de unu belliduce atátu de renumitu. Prin aceste promissiuni, Erdogrulu se induplecà se plece indata cu ambassadorii lui Aladinu. Elu fù primitu cu tóta distinctiunea possibile, si obtienù de resiedintia cetatea Carajedaghi in tienutulu Ancirei.

ERDOGRULU BATE PE TATARI CARI ERAU IN LUPŢA CU TURCII

III. Multu inainte de aceea Aladinu era infestatu si adusu adesea in strimtóre estrema de catra unele trupe de tatari remasi in urmarea expeditiunei bellice a marelui Ginghis-Chanu. Toema pe timpul acesta se întemplà, cà una trupa numerósa de acei tatari incursese fora resistentia in tienutulu Ancirei. Aladinu 'si aduna in graba armat'a càta o avé sub mana, si merge in contra acestoru ómeni furiosi. Tatarii inse superiori în numeru, si armati bine, indata la primul atacu, aducu armat'a Sultanului in disordine. Erdogrulu informatu de acésta bataia , se pune numai decátu pe cale, si pre candu lupt'a era mai inversiunata, ajunge anca la tempu cu cinci mii totu ómeni alesi. Acesti-a vediendu armat'a lui Aladinu respita si gat'a a fugi de inaintea inimicului, dîceau comandantelui se se allature la invingétori: « Nu — respunse Erdogrul — Omului « constante nu è permisso a'si frange cuventulu ; nici soldatului « ónestu a scóte sabi'a contra cellui batutu, cà mai virtosu a assiste « si adjuta celui desperatu si debilitatu ». Prin aceste generóse cuvente Erdogrulu retienù pe soldatii sei dela blastematulu loru planu de a spolia pe cei luati la fuga ; dupa aceea lovindu pe tatarii victoriosi cu mare coragiu , ii si puse curendu pe fuga, si prin acésta câstigà batali'a pe neasteptate in favóra lui Aladinu, care pâna atunci era invinsu.

ALADINU ILU FACE GENERALU ARMATEI SALE

IV. Sultanulu Aladinu vediu cu ochii sei valórea lui Erdogrulu, pe care pên'acumu ilu cunoscea numai d'în audíte ; si cunoscu totu-odata cà nu atátu puterea 'i lipsesca, câtu mai vertosu unu generalu, bunu , care prin intieptulu seu consiliu se scia insuflá trupeloru spiritu de vigóre si curagiu. Tóte aceste calitati le vediu elu in Erdogrulu ; si pentru aceea, ilu denumi de comandante supremu alu armatelor sale, si'lu puse gubernatoriu preste totu territoriulu Ancirei.

FAPTELE SI MOARTEA LUI ERDOGRULU

V. Erdogrulu intrunindu-si indata trupele cu alle Sultanului, nu numai cà puse capetu la incursiunile tatariloru, cì batendu si uci-gendu'i in tóte partile, 'i constrinse in fine a se retrage preste frontariile regatului ; si asiá nu numai ca liberà, cì anca inmarì staturile lui Aladinu. Aceste victorii le incoronà Erdogrulu prin cucerirea renumitei cetati Kiutahia, ocupata dela Greci (dupa marturi'a exactulu: istoricu Saadi) la anulu Hegirei 680, dela Iisusu Chr. 1281. Pre candu se prepará la fapte sí mai mari, mórtea, acésta inimica a gloriei eroiloru, ilu rapí d'în viétia. Frantu de betranetie si de fatigie atáloru victorii, elu morí in acelastu anu, lasandu natiunei sale onórea de a fi avutu unu capu atátu de gloriosu, si Sultanului Aladinu marea dorere de a fi perdutu pe sustinetoriulu regatului seu. Mormentulu seu in castelulu Sugjutcicù, este visitatu sí astad-di cu pietate de toti admiratorii familiei aliothmane.

OTHMANU SUCCEDA PARINTELUI SEU

VI. Cu tóte aceste, fortun'a acestei familie nu s'a stinsu cu Erdogrulu. Dupa elu au remasu trei fi: Osman, Gjunduz si Sarviz. Osmanu (7) era cellu mai betranu între ei, dar' anca de june fù chiamatu la curtea lui Aladinu , unde i s'a datu numele diminutivu de

(7) *Othmanu* séu Osmanu, unicu fiu alu lui Erdogrulu, precumu tienu istoricii turci. Elu, precumu dicu acesti-a, in consideratiunea virtutiloru eroice alle parentelui seu, a successu acestui-a in dignitatea de generalu alu armatei lui Aladinu ; si precumu era anca fórte teneru, s'a numitu Osmangicu séu Osmanutiu.

Othmangicu, séu Othmanuti, dreptu allusiune la etatea sa tinera. Tatalu seu, prin testamentu l-a instituitu erede in tóte averile càte le avuse dela Aladinu ; inse si Sultanulu recunoscatoriu pœntu servitiile lui Erdogrulu , a tramisu junelui Othomanu insigniele militari, *Tabli-Alem* (s), adeca tobe, stindarde si alte ornamente ale unui generalu, cu deplina putere preste tóta armat'a. Si mai multu, i-a permissu nu numai a bate moneta (s) cu effigi'a si numele seu,

(8) *Tabli Alem*. *Tabli Alem Sahibi*, este numele appellativu alu tuturor gubernatorilor de provincii, precumu sunt *Vezirii*, *Bassii*, *Beghii*, si alii assemenea. *Alem* este unu stindardu mare, latu, care in locu de vervulu unei lance are o lamina de argintu, taiata in midi-locu in forma de cruce séu semi-luna. *Tabl* este o toba, de la care se numesce *Tobulchan'a*, aparatulu militariu, cu care imperatorii turci adórna pe generalii mai mari, cari sunt in servitiulu loru. *Tobulchan'a* unui veziru stă d'in nuóe tobe ; nuóue *Zurnazeni*, séu carii canta in *Zurna*. adeca fluiera , siepte *Boruxeri* séu trompetari ; patru *Zilldzani* , cari batu in *Zil*, o specie de discuri de arama, cari batendu-le untlu de altulu dau unu sunetu claru și acutu ; trei códe de calu, legate fórte artificiosu cu lamina de argintu, și se numescu *Tug* ; unu *Alem* ; unu *Sangiacu*, séu stindardu, care nu differe de alu lui Mahomedu de cátu prin cólore, cellu-a è verde, ér'alu prophetului rosiiu ; apoi alte duóe stindarde mari, numite *Bairac*. Cœilalti Pasi, cari in rangu nu sunt inferiori veziriloru, dar' nu sunt onœrati cu numele de veziru, precumu si principii Moldaviei si Romaniei, au privilegiulu la cellu puçinu duóe códe de calu, și la totu restulu celoru-lalte ornamente și stindarde accorçate veziriloru. Unu begu anca are tóte stindardele, dar' numai o singura códa de calu. Mai sunt anca alti officiaru, dar' inferiori beghiloru, cari n'au nici-o códa de calu, si imperatulu le accorda numai unu sangiacu séu stindardu ; de aci ei se numescu Sangiakbeghi ; unu officiu acest'a, care la inceputulu inperiului ottomanu era cellu mai onorable d'entre tóte, fiind-cà officulu de *Pasia* este introdusu mai tardiu.

(9) *Moneta*. La turci numai imperatulu are dreptulu de a bate moneta, și de a i se mentiona numele in rogatiunile publice. Si deca Cairo in Egiptu bate moneta, acést'a o face numai cu permissiunea Sultanului, si nu pe numele cetatiei, ci numai pe numele imperatului. Monet'a turcœsa nu pórtá effigi'a Sultanului, ci numai numele seu gravatu in littere fórte elegante. Eca inscriptiunea ce se vede pe monet'a Sultanulu ; Achmedu, care tiene sceptrulu astadi (1712).

Sultan Ahmed Ibni Sultan Muhamed el-Sultan Ibni el-Sultan. Adeca: Sultanu Achmed fiulu lui Sultanu Mahomedu, insusi Sultanu si fiu de Sultanu.

In partea inversa :

Sultan el Beriung ve Hakumçil Barung, sarb fi Constantanie. Adeca : Imperatu si cuceritoriu lumei, domnu mâriloru. Tiparitu in Constantinopole.

In locu de *fi Constantanie* póte se fia : *fi Edrene*, adeca Adrianopole, ori *fi Misr*, adeca Cairo ; ori, *fi Ismir*, adeca Smirna, precum monet'a este imprimata in un'a séu

ci pentru a-i dá onóre anca sî mai multa, i-a concesu cã in tóte cetatile si satele cucerite de tatalu seu, séu pe care le-ar supune densulu in viitoriu, se aiba dreptu de Chutbè (10), adeca se i se memoredie numele in rogatiunile publice. De aci, de la acésta concessiune, da-tédia unii istorici inceputulu imperiului ottomanu ; dar, precumu voiú aretá mai in josu, ei se insiéla in acestu calculu alu loru.

OTHMANU SUPRIME O REBELLIUNE, SI OCCUPA MAI MULTE CETATI DE LA GRECI

VII. Othmanu vediendu-se investitu cu atâte onori, i se pareá ca nu'i lipsesce alta pên 'la dignitatea regale, decátu titlulu de Sultanu (11); dara i se parú cã nu 'iar folosi se'lu ia pên' ce Aladinu este anca in viétia (12); ci 'i pareá mai prudentu a astepta mórtea

alta d'in aceste cetati. Alte cetati n'au privilegiulu de monetaria. Candu imperatulu este in campania in fruntea armatei sale, atunci press'a è cu sine, si monet'a ce se bate, pórtá inscriptiunea : *fi Ordui Humáin*, adeca : in corturile celui sublimu.

Cu tóte aceste, chanulu tatariloru de Criméa ii este permisu a bate moneta cu inscriptiunea numelui propriu.

(10) *Chutbè*. Este o formula usitata in rogatiunile publice, de a striga séu suplica la Dumnedieu pentru sanetatea, fericirea si marirea sacrei maiestati a imperatulu, pentru invingere asupra inamiciloru, si mai alesu asupra crestiniiloru.

(11) *Titlulu de Sultanu*. Amu observatu degiã ca cuventulu *Sultanu* este arabicu si responde la *Chan*, care este persianu séu mai bine mongolicu. Unii tienu, cã è formatu d'in *Selatat*, adeca cuceritoriu séu potente. De altminterea trebue se observu, cã in discursurile de tóte ñilele terminulu Sultanu se aplica cá pronume la ori si cine fara distinctiune. Asia se dicé *Sultanum*, domnulu meu, chiar' precumu dicemu in frantosesce la tóta lumea Monsieur. Dar' candu intrebuintiamu cuventulu Sultan numai singuru séu numai cu articulu *el*, atunci insémna imperatu ; de si, precumu amu aretatu mai in susu, titlulu de Padischah este consideratu mai excellente. Fiii chaniloru d'in Crim-Tataria au permisiunea de a porta titlulu de Sultanu, precumu Caplan Ghirai Sultan, etc.

Ricaut ne-a conservatu stilulu cu care se serve Sultanulu candu scrie la Chanu, Eca 'lu : Catra guvernamentulu, unde infloresce mass'a si originea regentiei, care este radiemulu fortunéi, si canalulu fericirii ; possessorulu de potestate eximia, si de gloria stabile, alesu prin favórea regelui, dela care totu ajutorulu trebue se se céra : regele Crimeei, Gian, Beg, Ghirai, Chav, a carui altetia fia in perpetuu mantienutã. Dupa ce acestoru benedictiuni alle nóstre, sigilate cu ambra, si salutariloru profumate cu narcissu, purcedietórie d'in grati'a imperiale, veti fi datu respectulu cuvenitu : Ve facemu de scire si cunoscutu, etc. *Tr. Angl.*

(12) *Pên' ce Aladinu este anca in viétia*. Prudentele Othomanu, nu voi, pen' ce Aladinu era anca in viétia, a accepta titlulu de Sultanu, ce i se offerise, bine vediendu,

acestui principe, decâtu a'si periclita atātu imperiulu cātu sî viéti'a, prin o dorintia precipitata de a ajunge la domniã. Si nu s'a insielatu. Tienendu inviolabile credinti'a ce a juratu lui Aladinu, elu a potutu lucra si in interesulu seu ; si intorcându armele sale victoriöse contra principiloru cari se revoltassera, i-a supusu de nou. Dupa aceea se întörse contra greciloru, si, la anulu Hegirei 687, de la Iisusu Chr. 1288 luà cetatea Culse, si o adnectà la imperiulu lui Aladinu. Acestea fusera primele fructe ale victoriiloru sale viitörice. In acelasiu anu batù intr'o lupta sangerösa pe comandantele d'in Carasheru séu Cetate-négra, prinse pe fratele acestui-a cu numele Calanos séu Callnicu, puse de'lu belira si dupa aceea ilu ingropara; apoi comandà la tóta óstea sa ca cá se se pisie pe mormentulu lui ; de atunci acestu campu, numitu mai inainte Tomalidz, are pênê astadi numirea de *It Ishini* séu Pisiatu de cane. De altminterea, acésta victoria a costatu multu sange sî lui Othmanu ; cá-ci afara de unu numeru mare de soldati cari au cadíutu d'in partea sa, elu a perdutu sî pe fratele seu Gíunduz, care a moritu luptandu-se eroicesce ; l-a immormentatu langa tatalu seu Erdogrulu in Sugutciu. Immediatu dupa acésta victoria, Othmanu ocupà cetatea Carahisar, si o adnectà la statulu Seldgiucu.

ALADINU 'LU INNALTIA ANCA SI LA ALTE DIGNITATI

VIII. Aladinu II, informatù de atâtea victorii alle lui Othmanu, ilu denumi gubernatoriu preste Eskischeru séu Cetatea-vechia. In anulu urmatoriu alu Hegirei, 688 de la Iisusu Chr. 1289. Othmanu bate si allunga pe Tatarii-Mongoli ; supprime din tôte partile incursiunile inamiciloru : elu trece d'in victorii in victorii. In fine se asedia cu locuinti'a in Carahisar, aduna locuitoru d'in tôte partile, o largesce, lasandu a se construi edificie splendide si muri noi, si asia o transformà in resiedintia pompösa.

Relativu la anulu memoratu acì, istoricii selgiukiani nu sunt de

ca dupe mörtea lui Aladinu nu va puté fi altulu Sultanu decâtu numai elu. I-a placutu mai bine a purta numele de Seraskir séu generalu, spre a nu cadé in suspitiune ca ar' aspira la tron. Ma, indata ce a moritu Aladinu, elu nu se mai temù se lapede pelea de vulpe si se imbrace pe cea de leu.

acordu in calculu. Ei punu victori'a lui Othomauu asupr'a Tatariloru-Mongoli la anulu Hegirei 698, adeca cu diece ani mai tardtu. Saadi anca urmédia acestu calculu in descrierea ulterioareloru fapte alle lui Othmanu ; prin urmare noi anca 'lu vomu urma cá pe cellu mai exactu.

OTHMANU OPPUNE FRAUDA LA FRAUDA, SI RESPINGE FORTI'A CU FORTIA

IX. In anulu acest-a, 698, Michael supranumitu Kosè, séu Barba-de țiapu (13), principe cetatiei Bilegiki, vrendu a celebra nuptiele fitei sale invità la ceremonia si pe Othmanu, cá amicu si patronu alu seu. Acésta ocaziune parù favorabile principiloru greci de a pune man'a pe Othmanu. Mesurile inse nu se puteau luá fara scirea lui Michael. Acest'a informatu de négr'a intentiune a principiloru, trimise unu servitoriu fidelu la Othmanu spre a'lu anuntia. Othmanu resolutu a oppune frauda la frauda, se prefacù ca nu scie nimicu de curs'a ce i se prepará, si ordinà la vre-o câte-va sute de soldati se se tiena ascunsi in apropiarea locului, unde era se fia ospetiulu ; ér patru-dieci de teneri bine armati si travestiti in vestmente femeiesci, se se furusiedie de spre séra si se intre in castelulu Giarhisar, ér nóptea se dea focu caseloru de prin pregiuru. Intr'aceea Othmanu merge c'o suita mediocra in Chakirbunar, locu intr'una suburbe de asemene nume, si unde era se se tiena ospetiulu. Ospetii comparu voiosi, fia-care convinsu de reusit'a planului seu. Atunci acei patru-dieci de teneri travestiti (cari au intratu in cota-tea pe atunci lipsita de garnisóna), au datu focu la mai multe case deodata, si in midi-loculu focului consummatoriu au ocupatu portile si fortificatiunile. Othmanu vediendu foculu s'a convinsu cá stratagem'a 'ia succesu, si asia soldatiloru cárii stá la panda le dete semnu prin unu strigatu tare, cá se apuce armele, si se se repeda asupra inemiciloru carii acumu toti era beti. Abiá semnalulu fu datu, si ordinulu era degiá esecutatu. Toti, fara distinctiune de secsu, au cadiutu parte prinși parte uccisi. Singuru Michael in recompensarea fidelitatiei sale a fostu crutiatu. Intre femeile captive era si mirés'a Holophira, de nobile genu nascuta ; pe care Othmanu in urma o

(13) Fiindu-ca avea barba ascutita cá caprele.

marità dupa fiulu seu Orhanu. D'in acésta casatorià s'au nascutu nepotii Solimanu si Muradu, deintre cari acesta d'in urma a succesu lui Orhanu in imperiu (14).

(14) Acésta istoriòra este imperfecta si obscura, din cauza ca unele jurstari suntu falsu espuse, ér altele suntu cu totulu ommissè. Eu me voiu incerca se o correghu si se o intregescu, imprumutandu datele dela istoricii crestini.

Michael Cossi, guvernatoru de Hirmen Cata, amicu intimu alu lui Othmanu, ilu invitase la nuptiele fìiei sale, chiamandu si pe gubernatorii creseini ai castelleloru vecine. Acesti-'a erau gelosi de Othmanu, fiindu-cà i-a intrecutu in galanteria priu presente magnifice, pe care dupa usulu observatu in asemenea casuri, lea datu mirelui si miresei. Asià se resolvira a'lu surprinde prin tradare și a'lu uccide. Guvernatorulu de Bilegiki, cellu mai potente intre ei, și care voia a'și marità pe fìica sa cu comandantele cetatiei Iarhisar, se intielese cu ceilalti a esecuta planulu cu acésta ocaziune, si, invità pe Othmanu a onora ospetiulu cu presentia sa; dar' totodata l-a informatu si pe Cossi despre planulu loru, si l-a rogatu cà chiaru elu se aduca pe Othmanu la ospetiu. Cossi mergendu la Othmanu, ilu gasi fórte dispusu a lua parte la ospetiu; dar' ilu dorea se lase unu barbatu atátu de bravu a deveni victim'a unei perfidii, si-i descoperi totu complotulu. Othmanu resolutu de a'si resbuna, rogà pe Cossi se assicure pe guvernatoru cà nesmintitu va merge la nunta; dar' se'i spue tot-odata, cà fiindu incurcatu in belu cu unu principe vecinu, se teme cà acela va face vre-o incursiune in absentia s'a; deci roga pe cela, ca se'i permita a'si tramite pe socra-sa si pe socia-sa impreuna cu sièrbitorii si cu unele lucruri dein cele mai pretiose in castellulu seu Biledgicu.

Cererea 'i fu accordata fòra greutate. Atunci Othmanu lasandu 40 de tineri soldati a se imbraca in vestimente femeiesci sub pretestu de a servi de cortegiu, ér' pe altii punendu-i in saci si incarcandu-i pe cara cà avutii si mobillii, i-a tramisu la loculu unde in diu'a urmatòria avea se se tiena ospetiulu; elu anca le urmèdia, si ajunge la loculu destinatu pentru ceremonia; acesta era unu campu largu, alessu anume pentru comoditatea óspetiloru, si nu departe de castellu. Dupe ce 'si face salutarile la gubernatoru acest'a da indata ordinu, de a lasa se intre in Biledgicu acelle domne pretinse cu totu bagagiulu si equipagiulu loru. Abià au intratu in castellu soldatii, candu adjutati de companiile loru travestiti, sarira d'in saci, si toti impreuna, dupa puçina resistentia, coprinsera castellulu. Indata-ce guvernatorulu se retrase in camer'a sa de dormitu, Othmanu, suppunendu ca omenii sei au si cuprinsu castelulu, incaleca calulu cu amicul seu Cossi, si curgu amendoi càtu se póte mai repede spre Biledgicu, Gubernatorulu informatu de plecarea repede a lui Othmanu, merge in urm'a lui si'lu adjunge cu omenii sei; dar. precumu acesti-a erau mai toti beuti, Othmanu 'i bate, uccide pe guvernatoru, și restulu ilu pune la fuga. Dupa-ce Osmanu coprinsè ain modulu acesta castellulu Bilegiki, nu perdù timpulu, cà in demanèti'a urmatòri mergendu ocupa si castellulu Iarhisar cu cea mai mare celeritate, prinde pe comandante de inpreuna cu frumós'a fìica, care acumu era mirésa, chiar candu se preparau merge la nununia. *Tr. Angl.*

Indata dupa acésta victoria Othmanu cuceri cetatea Ainegiol, si o suppusse la imperiulu lui Aladinu d'impreuna cu multe alte cetati si castele si cu totu territoriulu loru.

ALADINU LASATU DE POPORULU SEU FUGE LA IMPERATORULU GRËCESCU MICHAILU

X. Era la anulu Hegirei 699, pe candu una noua óste de tataru gazaniani au irruptu in staturile lui Aladinu. Principii si mai-marii tiei, suppusi lui mai multu de frica de cátu d'in iubice, au crediutu ca desastrulu si caderea lui Aladinu va fi fortun'a loru, si se revoltara a dou'a-ora. Acésta desertiune infidela au adusu pe Aladinu in starea cea mai desperata ; elu fù constrinsu a'si lasa domni'a, sí, pentru a'si scapa viéti'a, a se refugió in secretu la Michael Paleologulu, imperatulu greciloru. Ma, vane sunt puterile omenesci, déca destinulu è in contra ! Elu sperá ca la greci va afla braçia deschise, asilu si adjutoriú; ei inse tractandu'lu fara mila, ilu aruncara in captivitate perpetua. Nicephoru Gregoras dice, ca mai in urma ar' fi fostu eliberatu prin suditií sei ; dupa marturirea unanima a istoriciloru inse, este constatatu, ca elu a moritu in anu'lu Hegirei 703, de la Christu 1303.

OTHMANU ESTE IN UNANIMITATE ALESU SULTANU

XI. Othmanu , care prin valóre, prin reputatiune, prin putere si avere era superioru tuturoru celorulalti principi suppusi pên'acumu lui Aladinu, a facutu parte prin daruri mari si promissiuni si mai mari, parte prin favórea protectiunei sale si impartesirea la putere, si parte prin amerintiari, de i s'au supusu cu totii si l-au recunoscutu de domnu supremu preste totu imperiulu. Asíá la inceputulu anului urmatoriu, care era 700 alu Hegirei, toti magnatii tiei cu votu unanimu ilu proclamara *Sultanu*, si, in cetatea Carahisar, elu cellu d'ántáiu a luatú titlulu de imperatu alu Ottomaniloru. Dela acésta data numera fórté multi istorici inceputulu imperiului Othmanu ; Saadi inse afirma cu taria, precumu amu vediutu mai in susu, cá acésta data in cepe cu anulu Hegirei 687, candu dupa ocuparea cetatiei Carahisar dela greci, anca trairdu Sultanulu Aladinu, a stabilitu acolo cu consimtiementulu acestui-a unu Cadi séu jude,

A. 700

I. C. 1300

11 febr.

si unu Chatib sèu diaconu, care se'i mentionedie numele in rogatiunile publice, si a batutu moneta cu numele seu si cu titlu de Sultanu. Cu tôte acestea noi ne tienemu de opiniunea comuna si punemu anulu antaiu alu domniei lui Othmanu la inceputulu anului 700 alu Hegirei, care respunde anului 1300 de la Christu. Noi amu aretatu in prefatiune, ca acesta este calcululu celu mai esactu si mai conformu chronologiei.

OTHMANU PUNE PE FIII SEI GUBERNATORI PROVINCIELORU

XII. Othmanu vediendu-se in possessiunea unui imperiu pe care 'lu asteptase de multu, fara cá se fia parutu cá ilu cauta, si stabilindu-si scaunulu imperiale in Carahisar, instituì pe fiii sei gubernatori si defensori provinciiloru si cetatiloru, cá se le guberne si apere. Orchanu primì Sangiaculu de Caragedaghi, cetate renumita mai tardîu prin numele Sultanului Onghi; lui Gjundus Aleb (15), s'a datu Eskischeri; lui Aigud Aleb, Ain Onghi; lui Hasan Aleb comand'a in Giarhisar; lui Dorgud Aleb Ainegiol-ulu. Aladinu, fiiu-seu cellu mai tineru a primitu gubernamentulu cetatiei Bilegik, sub tutel'a mamei sale si a socru-seu Baliad (16).

STRAMUTA RESIEDINTI'A IMPERIULUI IN IENGHISHERI

XIII. Dupa ce a distribuitu gubernamentele, Othmanu anca in acela anu cuceri cetatea Kiuprihisar; apoi 'si mutâ resiedinti'a d'in Carahisar la Ienghisheri (17); o adornâ cu palate regali, calde si alte edificii pompóse; o intari cu muri noi, si o prevediù cu fortificatiuni diverse.

ATACA IN VANU NICOMEDI'A

XIV. Spre a 'si consolida si mai bine imperiulu si capital'a resie-

(15) *Aleb* insémna gladiatoru, dupa *Tr. Germ.*

(16) *Baliads*. De aci este evidente, cá Michael Kiose sèu Cossi n'a fost gubernatoru de Bilegiki; pentru-ca nu se póte presupune, cá Othmanu se fla voitu a lua gubernamentulu de la cellu mai fidele amicu, care cu puçinu mai inainte 'i salvase victi'a. Prin urmare trebe se fla eróre in articlulu IX. d'in textu, unde autorulu nostru ilu face gubernatoru de Bilegiki; si este fôrte probabile, cá lucrulu sta asi ã precum l-am naratu noi in not'a precedentã. *Tr. Angl.*

(17) *Ienghtsheri*, insémna: Cetate-nuóa. *Tr. Germ.*

dentia a lui se puse pe pace, si intrebuinã câtu-va timpu spre a 'si regula afacerile interne. Regulate aceste dupa placulu seu, cea mai de aprópe grija a sa fu, cá se abata pe soldati dela viéti'a loru cea desfrenata, la care se dedasera pre catu petrecea in nelucrare si abundantia de tóte. Spre acestu scopu merse cu armat'a sa contra cetatiei Iznimid séu Nicomedi'a in Bithini'a ; pe care o maltractã ce e dreptu, prin obsidiune indelunga ; garnison'a ei inse ilu respinse si sili cá se se retraga de acolo. Deci elu ridicã obsidiunea, a pusu in sa indata, ca tocma in faci'a cu Iengishi se se edifice pe unu munte fôrte inaltu, unu castelu tare, si dupa ce 'lu puse in stare de apere, lasã in intru o buna garnisóna sub comand'a faimosului Targanu ; ér cu restulu armatei intrã in quartiere de iérna, intorcându-se la resiedinti'a imperiale in Iengishi. Observamu aci ceea ce se spune, ca dupa chronic'a lui Meulan Idris, nu Othmanu, ci fiulu seu Orchanu a fostu, care a edificatu acestu castelu, numitu Targanu de la numele acestui comandante.

BATE PE GRECI SI CUPRINDE CETATEA KUTAH

XV. Cam pe acestu timpu , gubernatorii provinciiloru grecesci, intre cari Ornus séu Honorius, gubernatoru de Prusa, tienea rangulu primu, observandu progressesele armelorui lui Othmanu, si vedindu ca victoriile sunt totu in partea acestui-a, se invoira in secretu a'si concentra tóte fortiele sub murii cetatiei Coiunhisar, si a merge se 'lu atace prin surprindere. Fortun'a inse priveghia asupra lui Othman, si-i descoperi la timpu intentiunile loru. Scóse fara sgotu armat'a sa in campu, surprinse pe inimici, ii batù si 'i resipi. Principele cetatiei Costelu perì in bataia cu multi altii. Ornus gubernatorulu Prusei, precumu si gubernatorulu de Kintahia, alu carui nume nu se mentionédia, scapara prin fuga. Othmanu 'i persecutã si in cale dede preste castellulu Ulubad, alu carui comandante, infricatu de esemplulu confederatilorui sei, si ne vrendu a se espune la furi'a ottomanilorui, i deschise calea sub certe conditiuni, spre a'i urmarì mai departe. Dar' era imposibile de a'i ajunge ; asiã in locu de a'perde timpulu, Othmanu impresurã si ocupã cetatea Kutahi, pe care mai tardu grecii éra si o au luat de la turci. Acesta

cucerire a constatu pe Othmanu multa dorere si perdere ; câ-ci pre candu armat'a intrá in cetate, se rupse unu podu de lemnu preste care trecea, si nepotulu seu Dogris au cadiutu cu mai multi alti soldati in riu si s'au innecat. Cadavrulu seu a fostu scosu si immormentatu la ordinulu lui Othmanu intr'una suburbe d'in Coiunhisar.

IMPRESORA PRUS'A, SI O LASA ÉRA

XVI. Dupa-ce Othmanu cucerise mai tóte cetatile Bithyniei si isi vediu consolidatu imperiulu seu, se apuca de obsidiunea Prusei (18), capital'a acestei tieri. Asiá la anulu Hegirei 717 merge si impresóra acésta capitala. Dar' vede indata dificultatea si chiar imposibilitatea de a cuceri o cetate, care era fórtle bine intarita si aperata de garnisóna numerósa. Totu ce a potutu face, a fostu de a o bloca pân duóe forturi ce le-a construitu in façi'a ei, spre a impedecea importarea de provisiuni si de nuóe trupe. Unulu d'in aceste forturi ilu lasá in grigea nepotului seu Artimur ; ér' in celalaltu puse pe faimosulu capitanu Balangicu ; dându-le stricta ordine a nu asupri séu injuria intru nimicu pe locuitorii fierei. Acésta política dulce attrase in forturi unu numeru considerabile de greci de prin pregiuru, cari pentru securitatea vietiei veniau a cerca asilu, si se supponeau de buna voia dominatiunei Ottomaniloru.

A. 717

I. C. 1818

OTHMANU OFFERE CRESTINILORU CORANULU ORI SAHI'A

XVII. Era datin'a lui Othmanu, ca dupa cucerirea unui numeru óre-care de cetati, se oprésca cursulu rapede alu victorieiloru sale,

(18) *Prus'a*. Urbe fórtle vechia ; odinióra resiedinti'a regiloru Bithyniei. E situata la pólele muntelui Olimpu ; se dice cá fundatorulu ei a fostu unu rege care avusse acelasu nume, si care a traitu pe timpulu lui Cresu. Pên la anulu 947 dela Christu a fostu in man'a imperatoriloru greci. Asta-di è sub turci, cari o numescu Bursah séu Biurusah ; tiér'a ensasi se numesce Natoli'a. Bursah è renumita pentru báile de ape minerali, cari atragu aici o multime de ómeni d'in tóte partile Turciei. Unu poétu turcu a facutu o inscriptiune in versuri in onórea acestoru báii. Sensulu inscriptiunei este: « Ce mirare de a vedé in aceste báii atáti omeni in pelea góla? Acestu spectaclu è imaginea resurectiunei universali, fiindu-cá sorgintea acestoru « ape, unde se scalda, vine d'in fóntân'a paradisului . Dupa ce Orchanu a cuprinsu Prus'a, elu si-a stabilitu aici scaunulu imperiale, precumu vomu vedé mai in josu.

Tr. Angl.

si se guste alátu elu câtu si armat'a sa repaosulu, regulandu in acelaŝiu timpu trebite in provinciele cucerite, si restaurandu pacea si tranquillitatea între locuitori. Cu modulu acest'a petrecea câti-va ani acasa ; soldatii sei inse dedati la victorii si spoliatiuni, si nepotendu suferi viéti'a otiósa si linisce ea, se presentara la Sultanulu cu umilit'a rugare de a 'i conduce la nuóe cuceriri contra imperiului grecu. Othmanu prudente, si in conducerea afaceriloru publice fórte politicu, promitte fora greutate cà le vá implinì cererea ; dar totodata le díce, cà pe langa cuceriri, propagarea religiunei mahomedane nu trebe trecuta cu vederea, acést'a fiindu unulu d'in inaltele precepte alle Coranului, ér Coranulu este mai pre susu de tóte averile si imperatiile Jumei. Le aréta apoi d'intr'o lege a Coranului, ca principii crestini trebe invitati la inceputu in spírítulu pazei a imbraçisia religiunea mahomedana, si numai in casu candu ei ar' refusa, trebe declarati in poterea legoi de inimizii ai dreptatiei si ai lui Dumnezeu, a'i suppone prin focu si feru, si a'i pedepsi pentru cerbici'a loru. Dupa aceea s'a tramisu unu edictu prin Ciausi (19) càtra toti principii d'in Asi'a-mica, notificandu-le cà au se 'si aléga un'a d'in trei : séu a imbraçisia mahomedanismulu, séu a respunde tributulu, seu cà voru fi suppusi prin arme. Noutatea acestui fulminante edictu ajunse cà fulgerulu in tóte partile ; dar' nime, séu fórte pucini au cutediatu a se oppune. Michael Kosè, domnu de Bilegicu, fù cellu d'ântâiu care se suppose Coranului ; pentru aceea elu si urmatorii sei au fostu lungu timpu in mare onóre si consideratiune la

(19) Prin Ciausi. Acesti-a — dupa Ricaut — sunt curieri cari stau la palatul marelui veziru, și pórtá scrisorile si ordinile in tóte partile imperiului. Numerulu loru este asta-qi cinci péné 'n siese sute ; au pe dí plata regulata dela 12 pên' la 40 aspri *). Au unu directoru séu capu-oficiariu, care se numesce Ciausi-Bashi ; acesta are gige asupr'a captivilorulu statulu. In acestu corpu se admitu de comunu crestinii renegati, pentru-cà afara de aceea ca aici subsistenti'a loru este asigurata. ceea ce le serve spre incuragiare, dara sciindu limbi multe, ei facu servitiu fórte bunu cà curieri in tieri straine. Se intempla câte-odata de se tramitu cu titlu de ambassadori, pécumu a fostu odinióra unulu in Franci'a, in Angli'a și in Olandi'a. Facu si servitiulu de sergenti séu aproji, cari aducu pe culpabili inaintea justitiei. Armele loru sunt : una sabia, unu arcu si sageti, si apoi o mâciuca scurta, in capetu cu unu nodu numitu Topus. *Tr. Angl.*

(*) Moneta mica turcésca de argintu.

imperatorii ottomani. Exemplulu lui fu imitatu de principele cetatiei Liblebidgi, care de si nu se facu mahomedanu, dar' se dede vasalu lui Othmanu , și-i tramise pe fiulu seu de ostaticu , (amanetu). (20). Assemenea domnii cetatiloru Lefca și Ciadarli anca se suppusera, promitiendu a respunde tributuri annuali.

MULTE CETATI SE ADAOGA IMPERIULUI SEU.

XVIII. Totu pe acestu tiempu mai multe cetati s'au suppusu Ottomaniloru ; anume : Mortuni, Goinicu, Taracli, Iengh-igesî, Caiahisar, Hekegi, Akhisar ; Caracin, Teccurbungari si alte câteva, ai caroru principi au despretiuitu la inceputu religiunea si dominatiunea ottomana, dar' in urma prin dese incursiuni alle lui Ciavusibeg, care odinora fusese in servitiulu lui Erdogrulu, intr'atatu se debilitasera, in catu in urma n'a fostu dificile lui Othmanu de a le suppone si adneca imperiului seu (21).

OTHMANU IMPUNE RELIGIUNEA SA TATARILORU NUMITI CIAUDARI

XIX. Pe candu Othmanu era ocupatu cu aceste cuceriri, unu poporu de tatars, numiti Ciaudari, esindu d'in regatulu Kermianu seu Phrygi'a, navalise pe neasteptate in tierile sale, si predandu tote prin focu si feru, au petrunsu penê sub murii cetatiei Carahisar. Othmanu, care 'si tienea resiedinti'a in Ienghisheri, audindu acesta trista scire, esî immediatu cu armat'a, si merse in contra loru ; 'i attaca cu multu curagiu langa Oinasiu (o cetate in ruine, aprôpe de Carahisar), uccise multi d'in ei, duse in captivitate si mai multi. Acesti-a imbraçiosiandu religiunea mahomedana, au fostu liberati,

(20) Latin : Obses. *Tr. Rom.*

(21) *Imperiului seu.* Unii scriitori crestini atribuie lui Othmanu anca alte mai multe invingeri ; in specialu, ei dicu ca Othmanu a ocupatu Nicë'a in Bithyni'a, Neapolea in Traci'a, Anchir'a in Phrigi'a, si alte cetati in Natoli'a. Ma, analile turcesci spunu espressu in care anu si prin cine au fostu cucerite aceste cetati ; si anume : Nicë'a a fostu cucerita prin Orchanu in anulu Hegirei 726 ; Anchir'a prin Murad II. in anulu Hegirei 761. Si pre langa aceste, auctorii turci spunu toti ca d'intr'o pena, ca Orchanu a fostu primul care s'a incercatu se tréca in Europ'a. Prin urmare credemu ca nu ni se va lua in nume de réu, déca nu vomu da crediementu la assertiunile auctoriloru crestini, pene nu le voru confirma cu argumente mai tari din istoricii turci.

éra ȕdupa acœea au rœmasu ca locuitori stabili in districtulu Cahisar.

CUCERIRILE LUI ORCHANU FIULU LUI OTHMANU

XX. Orchanu, fiulu si successorulu lui Othmanu, se distingea intre toti fratii sei prin virtute si curagiu. Cu una parte a armatei tatalui seu cucerì cetatile Caracebesh, Alebsuì, Pirgos si Terinhsari. Apoi reintorcœndu-se la tatalu seu, lasà comand'a trupeloru sale lui Cognusalbœm, care luà prin assaltu castellele Acari si Tuzbazari; batù pe faimosulu capitanu Akige-Cogia, si devastà provinci'a Isnimid pênè sub portile Nicomediei. Guvernatorulu acestei cetati se plange la imperatulu Constantinopolei despre fur'a Ottomaniloru, si'lu informa despre periclulu imminente ce amerintia cetatea. Imperatulu 'i tramite intr'adjutoriu câte-va mii de ómeni bine armati. Abdulrahman inse, unu altu capitanu alu lui Othmanu, intielegœndu de venirea acestor-a, le merse iute inainte, si 'i atacà in campulu dela Iailasova. Grecii ne potœndu sustiené furorea ottomaniloru, au intorsu dosulu; otmanii i-au luat la fugi, si d'in atàta multime de greci n'au pututu scapa, decàtu cari apucasera a fugi inainte, spre a duce scire imperatului; toti ceialalti au fostu parte ucisi parte prinși.

ORCHANU OCCUPA PRUS'A

XXI si XXII. De si Othmanu infrantu de atata labóre, simtia efectele naturali alle etatiei; pre langa aceea, elu suferià si de podagra: totuși elu nu perduse d'in vivacitatea spiritului. Elu se delectà in placerea de a vedé succesele continue alle armeloru sale, si prosperitatea ce resarià dupa toti pasii sei. Elu voi a mai incerca anca odata ocuparea cetatiei Prus'a, capital'a Bithiniei, alu carei guvernatoru, precumu amu dîsu, era Ornus, si tramise pe fiulu seu Orchanu cu armata numerosa cá s'o cucerêsca de 'i va fi possibile. Ornus, nesimtiœndu-se capabile de a tiené la lupta cu Orchanu, se vediù necessitatu a se retrage si a se inchide intre murii cetatiei, care de altminterea era fortificata fôrte bine si prevediuta cu victualii de ajunsu pe optu ani. Orchanu o impresóra si o strimtorœdià prin asalturi necurmate; dara trebui se se convin-ga, cà garnison'a se aparà minunatu, si 'i respingea tôte atacurile.

Dar, acì potemu dîce cu psalmistulu : in vanu este paza, dèca Dumnedieu nu protege urbea. Michael, care mai deuna-di abjurase religiunea crestina, asta-di consiliariu intîmu alu lui Orchanu, indupleca in fine pe Ornusu in modu astutu, cá dupa unu assediu atâtu de lungu si obstinatu, se capitulédie cu cetatea. Elu capitulà sub conditiune, cá viéti'a locuitoriloru se fia crutiata, platindu summ'a de trei-dieci mii taleri de auru, si asia faimós'a cetate Prus'a cadîu in man'a lui Orchanu la anulu Hegirei 726, dela Is. Chr. 1326, fara cá pe turci se 'i fia costatu o singura picatura de sange (22).

OTHMANU MOARE SI LASA SUCCESSORU PE FIIULU SEU ORCHANU

XXIII. Fericirea omenésca arare-ori è perfecta si constante. Orchanu in midi-loculu triumfului seu si pre candu se bucurá de cucerirea unei cetati atâtu de celebre, primesçe trist'a scire ca tatalu seu móre, si'lu chiama se vina indata la elu. Orchanu asculta de porunc'a parentelui seu, si lasandu in Prus'a o buna garnisóna, cu câti-va omeni ai sei pléca spre Ienghisheru, unde aflà pe tatalu seu tragédu de mórtè. Othmanu ii detè binecuventarea parentésca, ilu numi de successoru alu seu, si — mori in etate de 69 ani in lun'a

(22) Istoricii crestini in cea mai mare parte sunt de opiniune, ca *Prus'a* a fostu ocupata de insusi betranulu Sultanu Othomanu. Ei pretindu cá lucrulu s'a petrecutu precumu urmédia : Dupa ocuparea cetatiei — dicu ei — Sultanulu vediendu cá castellulu se póte tiené anca lungu timpu, a facutu se se latiésca scirea cá elu è mortu, si a ordinaru a se publica, cá inainte de a mori a spusu cá doresce se fia immormentatu in conventulu monachiloru greci d'in castellu, si corpulu lui se nu'lu petréca mai multu de patru-dieci persóne; dèca 'i se va accorda acésta rogare atâtu de simpla, atunci arma'ta lui se va retrage. Monachii creduli, s'au invoitu far' a esita unu momentu. Asià incarcandu unu sicriu cu arme in locu de cadavrulu lui Othman, elu insusi travestitu, intra cu 39 de soldati in castellu. Acesti-a ocupa indata portile, lasa in laintru o multime de trupe turcesci, si cuprindu totu castellulu.

Lucas are acésta descripiune in Caletoriele sale in Orientu. Elu mai descrie acolo tóta cetatea, monumentele ei vechi, numerósele calde, mormentele Sultaniloru turci, ruinele vechiloru palate etc : totu atâte probe despre splendórea trecuta a cetatiei Prus'a.

Lectorulu va vedé mai la vale, cu cáta probabilitate areta auctorulu nostru ratiunea ce a potutu induce pe scriitorii crestini a crede, cá acésta cetate a fostu ocupata pripi Othmanu. *Tr. Angl.*

Ramazanu, adeca tocma in anulu in care s'a ocupatu Prus'a. Elu a domnitu ani 26, luni 3 si dîle 10 (23).

Cuventulu d'in urma alu lui Othmanu câtra fiiulu seu Orchanu, dupe istoriculu Saadi.

Candu acesti doi principi se vediura unulu in faci'a altui-a, âni-mele loru palpitau de amóre si de viia affectiune. Orchanu suspină profundu, si dîse: « Oh! Othmanu! Tu sorgîntele imperatoru si « domnitoriloru lumei! Tu care ai invinsu si suppusu atâte po-
« póra! » Acestu incomparabilu imperatu, isi întórse ochii câtre fiulu seu, si cu voce stinsa astu-modu 'i vorbî: « Nu plange, o bal-
« samulu ànimei melle! Acêsta ultima lupta a mea este sôrtea in-
« tregu genului omenescu, comuna teneriloru si betraniloru, dupa
« ce noi toti respiramu acelasiu aeru alu acestei lume plina de
« reutati. Io trecu la nemorire; tu se traiesci incarcatu de gloria,
« bine si fericitu. Eu moriu fara se'mi para reu: fiind-cà te lasu
« successorulu meu. Ascuta ultimele mele invetiaturi. Departa de
« la tine si uita grigele acestei vieti. Nu cerca nici-odata, te conjuru,
« o! tu care esci incoronatu de fericire, nu cerca nici-odata radie-

(23) *Dîle 10.* Philippu Loniceru si alti scriitori crestini tienu că Othmanu a domnitu 28 de ani. Eu inse si aci mai bucurosu me alaturu la scriitorii turci, că unii cari sunt si mai bine informati, si mai exacti: ei affirma in unanimitate că Othmanu a domnitu 26 ani lunari, trei luni si diece dîle; ceea ce face cam 25 ani solari, cinci luni si siette-spre-diece dîle.

Dupa mórtea lui Osmanu deschidiendu-se scriniile lui, nu s'au aflatu in ele nici argintu nici pretiöse. Elu si-a datu cu multa liberalitate toti banii in recompense militari. Elu n'a lasatu fiiloru sei alta avere, decâtu exemplulu seu spre a'lu imita. Cu tôte aceste, elu le-a lasatu vaste dqminiuri; o multime de cai, si unu numeru mare de arme, tôte in stare buna si bune de servitiu, apoi, turme immense de vite mari si mici, precumu boi, vaci, oui, etc. Unu lucru de minune se observamu aci. Pe campiele de pascuatiune, nu departe de Prus'a, se vedu si asta-di turme de oui, cari appartienu Sultanului, si despre cari traditiunea tiene că deriva directu dela ouile lui Othmanu. — Acestu principe è immormentatu in Bursah. Mormentulu seu se pôte vedé in capell'a unei vechi monastiri in castellu. In catu este acést-a adevratu, nu sciu; atat-a è certu, ca mormentele Sultanitoru ingropati aici, sémena a capelle; ai caroru uuri pre d'in laintru sunt de marmore si iaspide; cupol'a in colôrea ceriului cu multe ornamente in rösü si aurü; pavimentulu asternutu cu covora, asupr'a caror'a stau scrifiile cu çadayrele Sultaniloru, éra giuru-impregiuru turbançe si açmele loru, *Tr. Angl.*

« mulu teu in tirania, si întorce'ti faci'a ta dela crudelitate. Cultiva
 « d'in contra adeverulu , si fa d'in elu ornamentulu pamentului.
 « Imbucura inim'a mea departata, cu un'a serie frumôsa de victorii.
 « Si candu vei fi cuceritu lumea, atunci se propagi religiunea prin
 « arme. Intretiene amicitia drépta cu imperatiile Rumeiloru (24).
 « Promôve pe invetiati la functiuni onorifice ; acest'a è medi-loculu
 « pentru intarirea legi divine. Si ori unde tu vei audi ca este unu
 « omu devotatu sciintiei , da 'i onôre, respectu, si grati'a ta. Nu te
 « mandri cu armatele tale, nici nu te infla cu avutiile tale. Tiene
 « langa tine pe cei invetiati in legi ; si fiind-ca justiti'a este funda-
 « mentulu imperieloru, intorce'ti faci'a dela totu ce este contra ei.
 « Legea divina trebue se fia uniculu nostru scopu, si toti passii no-

(24) *Imperatiile Rumeiloru*. Regna Rumaeorum. D'Herbelot observa, cà arabii si alte popôra orientali au datu numele de *Rum* aceloru tieri pe cari mai antaiu le-au suppusu Romanii, apoi au trecut la Greci, si in urma le-au cuceritu Turcii. Dar' Ebnî Alvardi in Geografi'a sa dice, ca tierile numite *Rum* incepu la oceanulu occidental, si cuprindu in sine : *Galalec'a* sèu Galiti'a ; *Andaluz* sèu Spani'a ; *Afrangia* sèu Franci'a , *Rumiah* sèu Itali'a ; *Nemsiak* sèu Germani'a ; *Leh* si *Ceh* sèu Poloni'a si Bohemi'a ; *Inkitar* sèu Angli'a ; *Magiar* sèu Ungari'a ; si pene la Constantinopole si marea-négra, unde atinge tier'a *Secalibatiloru* sèu Slaviloru ; éra Slavonii suntu vecini cu Rusii sèu Moscovitii. In fine, de acelea imperatii se tiene si acea tiéra, ce si pana acuma se numesce proprie Rum , adeca Rumelia sèu Romania, adeca Thraci'a si Greci'a de_asta-di. Auctorulu cartiei *Mesahat Elers* sèu Mesuratur'a pamentului, dice cà Rum, sub care elu cuprinde si una parte d'in Asi'a mica, se marginesce la apusu cu canalulu dela marea-négra ; la amédia-di cu *Bilad Giam* si *Bilad Gezirah*, cumu si cu Sirti'a si Mesopotami'a, Armimah sèu Armeni'a ; la resaritu si media-nópte cu *Bilad Kurg* si *Bahr Bontos*, sèu Georgi'a si Pontulu-Euxinu (marea-négra) ; in midi-loculu Rum-ului suntu *Ghebal Carman*, muntii Caramaniei, sèu muntele Taurus, unde locuiescu o multime de familii turcesci si turcomane ; acesti munti formédia caten'a care se intinde dela Tarsus in Cilici'a pên'la Hellespontu (Dardanelle). In *Rum*, luat in acestu intielesu, au domnit dinasti'a sultaniloru Selgiukiani, numiti de Arabi *Selagihak Rum*, sèu Selgiucidii Rum-ului ; dela acesti-a isi tragu originea Ottomanii seu Turcii de asta-di, si pentru aceea Persiani si Mongolii numescu Rumi pe Turci péné in diu'a de astadi. (Eta cumu numele gloriosu alu Romei si alu Romaniloru este usurpatu pana si de turci. *Tr. Rom.*)

D'in descrierea ce ne da Ebu Alvardi despre Rum, vedemu ca Othmanu sub *imperatiile Rumeiloru*, regna Rumaeorum, intielege pe toti crestiñji d'in Europa ; precumu prin *amiciti'a drépta* ce recomanda fiiului seu de a intretiené cu ei, de sicuru n'a intielesu alta, decâtu se'i constringa a imbraçosia religiunea mahomedana ; ceea ce dupa opiniunea Turciloru este celu mai mare semnu de afectiune si de amicitia ce se pôte da unuj crestinu. *Tr. Angl.*

« stri trebe se tinda catra domnulu. Nu te lasa in vane intreprin-
 « deri, nici nu te mesteca in certe nefolositorie. Că-ci ambițiunea
 « năstra nu era a ne bucura de imperati'a lunei: io la nimicu alta
 « n'amu aspiratu, decâtu la propagarea credintiei: remane la tine
 « a complini aspiratiunile melle. Fii impartialu si gratiosu cu totii;
 « implinesce'ti detorintiele publice legate de oficiulu teu. Unu Im-
 « peratu care nu se scie distinge prin bunetate si clementia, nu
 « merita numele de imperatu. Grigea la constanta se'ti fia a protege
 « pe suditii tei: numai asiá vei fi in grat'a si protectiunea lui Dum-
 « nedieu ».

Othmanu, refugiulu fideliloru, terminandu aceste esortatiuni, sufletulu seu sborà in regiunile eternitatiei.

Dela mórtea lui Suleimanu Schach, 1219. pèn la mórtea lui Osmanu I., 1326. au dominatu in Europ'a urmatórele persóne :

In Constantinopole. Robertu, fiu ori frate alu lui Petru de Courtenay, 1222—1229; Baldouin II., 1229—1262.; Michaelu Paleologulu 1262—1282.; Andronicu Paleologulu 1282—1325.

In Occidentu. Dupa mórtea lui Fridericu II., adeca dela 1250—1273., a fostu interregnu. Sub acestu timpu s'au alesu mai multi principi, intre altii Enricu de Turingi'a, Vilhelmu de Olland'a, Richardu duce de Cornvali a fiulu regelui Ion de Angli'a, Alfonsu sapientele. In acesti 23 de ani s'au stinsu familiile de Svabi'a, de Austri'a si de Thuringi'a. In urma imperiulu s'a consolidatu in persón'a lui Rudolfu de Habsburgu, 1273—1291.; Adolfu de Nassau, 1291—1298; Albertu, fiulu lui Rudolfu 1298—1308.; Enricu de Luxemburgu, 1308—1313.; Ludovicu de Bavari'a, 1313—1346.

In Angli'a. Eduardu I, 1277—1302; Eduard II, 1307—1327.

In Franci'a. Ludovicu VIII. 1227—1226; Ludovicu IX. 1226—1230; Filipu III. audacele, 1270—1286.; Filipu IV. cellu frumosu 1286—1313; Ludovicu X, 1313—1315; Filipu V. lungulu, 1315—1321; si Carolu IV. cellu frumosu 1321—1327. *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI ORCHANU.

ALU DOILEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU III. DIN CARTEA I.

ORCHANU SE PROCLAMA IMPERATU, NICOMEDI'A CAPITULÉDIA

Indata dupa mórtea lui Othmanu, fiulu seu Orchanu (1), în etate de 35 de ani, a fostu salutatu imperatoru alu Turciloru în 10 alle lunei Ramazanu anulu Hegirei 726. Orchanu, care precumu`amu ve-

A. 726

I. C. 1326

(1) *Orchanu*. Nicephoru Gregoras, în cartea XV. capu. 5. sect. 2., 'lu numesce Hyrcanus séu Orchanes, si dice ca a luat de soçia pe fii'a imperatului de Constantinopole, Ioan Cantacuzenu, cu numele Maria, séu dupa insusi Cantacuzenu, cartea III. capu 92., Theodora. Istoricii turci nu vorbesca nimicu despre acestu casu; eu inse totu nu me pociu indoi despre elu; cá-î nu este de crediutu cá Cantacuzinu cá scriitoriu crestinu si tata alu Theodoriei, se spuna unu neadeveru despre unu lucru, carele atatu religiunei crestine, catu si imperatului era se'i fla numai spre rusine, séu cá elu se fla avutu de a cauta vreo gloria în una casatoria ca aceea. Istoricii nu spunu, déca Orchanu va fi avutu copii d'în acésta casatoria séu nu; de aceea nici eu nu mai vorbescu nimicu despre acésta.

Ioanu Cantacuzenu, futuru la duoi fii ai imperatului Andronicu, usurpase tronulu la anulu 1338; fiindu inse detronatu se retrase într'o mônastire în muntele Athos; aici scrise elu istori'a dominiatiunei sale, care se considera cá unu capu-de-opera în grec'a moderna. *Tr. Angl.*

diutu mai in susu, ocupase Prus'a (2) anca in viéti'a parentelui seu, a petrecutu anulu primu alu domniei sale intru a regula afacerile in Asi'a, si a da o forma durabile gubernamentulu seu. La alu doi-lea anu elu cutrierà tóta provinci'a Semendura, dela cetatea Aitos pênè la Iznigmid séu Nicodemi'a. In fine impresorandu si acésta cetate, o cucerì. Triumfulu seu n'a fosty atátu de dificile, precum ar' fi trebuitu se fia façie cu una cetate atatu de tare. Cologianu, gubernatorulu cetatiei, n'a fostu atatu defensorulu càtu desertorulu ei ; elu fugì indata ce a vediutu ca s'apropia armat'a lui Orchanu, si se retrase zóptea in castellulu Coiunhisar. Orchanu intielegèndu dela unii captivi despre acésta fuga, incungiura immediatu castellulu ; Cologianu strapunsu de o sagéta cadiù mortu, si castellulu se si supuse. Dupa aceea Orchanu comandà ca se se taie capulu lui Cologianu si se se infiga intr'unu paru la vederea tuturoru Nicomedianiloru. Terrórea ce le-a causatu acestu spectaclu, i-a determinatu a capitula, dupa care tramissera deputati la Sultanulu, ca se le darúesca viéti'a si se le permitta a se retragela Constantinopole cu tóte efectele loru. Domnitoriulu accordandu-le tóte acestea, ei îi inchi-nara cetatea.

ORCHANU SE ASIÉDIA CU RESIEDINTI'A IN PRUS'A, SI ORGANISÉDIA ARMAT'A

A. 728
I. C. 1328

II. De alta parte Alibeg la anulu Hegirei 728, cuprinde prin capitulatiune cetatea Herkie, numita in urma Caramuseke, capital'a provinciei Semendura. Orchanu, dupa ce a suppusu potestatiei sale tóta Bithyni'a cu esceptiunea cetatiei Nice'a, isi stramutà anca in acelasiu anu resiedinti'a imperiale d'in Iengisheri la Prus'a. La consiliulu fratelui seu Alađinu, sterse monet'a selgiukiana, si puse ca se se bala nuóa moneta cu inscriptiunea numelui seu. Elu intro-

(2) *Occupase Prus'a.* Scriitorii crestini punu ocuparea cetatiei Prus'a pe timpîi lui Othmanu, care, dîcu ei, la anulu dupa aceea au moritu. Acésta erróre pare a deriva de la şcirea despre caderea acestei cetati ; că-ci perderea deplorabile a unei cetati atátu de iimportante, ajunse la curtea imperatorului greciloru inaintea şcirei despre mórtea lui Othmanu. La curtea ottomana adeca este usitatu, ca despre mórtea imperatorului se se tiena mare sècretu, mai alesu d'inaintea inamiciloru. Dar' scriitorii turci sunt forte esacti intru a insemna cu precisiune diu'a mortiei sultaniloru loru ; priñ urmare nu ne este permisşu a dubita in veritatea narratiuniloru.

duse apoi legi si usantie, cari pene asta-di se observa in imperiulu ottomanu. Anume a datu ordinu, cá locuitorii cetatiloru se se distinga de cei dela sate prin imbracamente ; cá soldatii sei se formedia armata separata, cá-ci acestia pene aci nu diferiau intru nimicu de soldatii crestini ; se se institue o nuóa militia de infanteria, necunoscuta pene acumu la ottomani ; se invetie a prepara si folosi machine pentru baterea si cucerirea cetatiloru, despre cari pen acumu n'aveau nici o cunoscintia. Si pre langa tóte aceste, facù pe frateseu Aladinu, generalu a tóta armat'a, si 'lu puse in capulu administratiunei afaceriloru publice, dandu-i titlulu nou de Mare-Veziru, séu locotenente civilu si militarü.

STABILESCÉ PLATA PENTRU SOLDATI ETC.

III. La anulu Hegirei 729. Orchanu face plata regulata pentru soldati, cari mai inainte erau numai voluntari. Plat'a acést'a era o Nocra pe di (asiá se numiá monet'a nuóa a lui Orchanu, care facea a patr'a parte d'intr'o drachma de argintu). Candu soldatii nu erau in servitiu, le era permissu a trai in pace pre langa bunurile loru, scutiti de ori-ce contributiune. Dar', fiindu ca acésta militia nuóa de infanteria se recrutá d'in tierani, ómeni brutali si fara crescere, asiá ea se revoltá de multe-ori, séu celu puçinu era fórte aplecata a se revolta. Orchanu observandu acést'a, o cassá si o inlocui cu alt'a, care a contribuitu fórte multu la latrea superstitiunei mahomedane. Elu adeca lasá a se instrui in legea mahomedana atati juni crestini, cati numai á potutu aduna, si apoi 'i inrolá : cu modulu acest'a i se inmultí armat'a preste tóta asteptarea , se propagá sí religiunea mahomedana. In cátu pentru turcii tierani, cari traiau pe mosi'a parintiésca si aveau voia de a se inrola, nu le era permissu a serví decátu numai la cavaleria sub Sangiakbeghi ; ei se numiau Muselløm-i, adeca liberi.

A. 729

I. C. 1329

OCCUPA NICE'A ; SI MARITA VEDUVELE GRECILORU DÚPA SOLDATII SEI

IV. Prín acestea regulamente si institutiuni militari, Orchanu vedindu-se cu armata numerósa, se determina a cuceri cetatea Iznik séu Nice'a. Elu o impresorá anca in acelasiu anu ; si, redusa la estremitate, parte prin assediü continuu de mai doi ani, parte prin

fóme si pestilentia, ea a fostu constrinsa a se suppune gratiei lui Orchanu. Deputatii locuitoriloru d'in cetate se presentara inaintea acestui principe rogandu-lu se le accórdé viéti'a si se le concéda a se poté retrage la Constantinopole. Orchanu prin unu simtiu de generositate neasteptata, le permise nu numai de a se poté retrage cu viéti'a, ci de a 'si lua cu sine atátu-a avere câta voru poté duce. Niceanii, miscati de atátu-a clementia a lui Orchanu, preferira a remané liberi in possessiunile si casele lor, si a se face de buna voia tributari imperiului ottomanu. Asia Orchanu intra in Nice'a la anulu Hegirei 730. Aici unu altu spectaclu se presentá. Femeile greciloru, morti prin fóme séu feru, vinu inaintea lui Orchanu, si 'si plangu starea veduvita in care au remasu. Elu ordina indata curteniloru si nobililoru sei a le lua de soție, si a le tracta cu stim'a cu care se tractédia femeile musulmane. Cu modulu acesta, elu provediù cu barbati pe o multime de persóne desolate, unele de clasa nobile, altele de conditiune mai mediocra, si totodata facù totu atâte proselite pentru legea mahomedana. Faim'a despre generositatea lui Orchanu si umanitatea sa facie cu supusii s'a lătitu ca fulgerulu in tóte tierile vecine; in câtu nu numai niceanii, deintre cari multi fugisera de fric'a obsidiunei, ci multíme de locuitori d'in alte cetati si sate, unde nu ajunsesera anca armele turciloru, veniau in masse la Nice'a. Asia Nice'a in mai puçinu de unu anu deveni atatu de impopolata, in câtu pareá ca ar disputa prioritatea Constantinopolei.

CUPRINDE CASTELLULU KEMLUC; SI FUNDÉDIA SCOLE A I. CHR. 1354.

- A. 731 V. La anulu Hegirei 734, Orchanu dupe obsidiune vigorosa de
I. C. 1334 unu anu intregu, cuprinde prin capitulatiune castellulu Kemluc, care prin natura si arte era bine fortificatu. Othmanu, tatalu lui Orchanu a tentatu mai de multe-ori, dar' totdeauna in vanu, a ocupa acestu castella. In anulu Hegirei 736, Orchanu a statu in pace, si a fundatu in Prus'a o noua Moschëa, academia si unu spitalu: tóte edificie intr'adeveru regali. In specialu academi'a, care è fundata intr'o manastire, ajunse atatu de celebra pentru artile liberali si professorii ei illustri, in catu o cercetá multíme de studenti de
- A. 736
I. C. 1336

prin Arabi'a si Persi'a ; si aceste popóra, ai caroru docti treceau pen' acumu de magistrii lunei, nu credea ca ar fi nedemnu de ei a se face discipolii otomaniloru.

DEBELÉDIA PE GRECI IN ASI'A ; PE PRINCIPII MUSULMANI II CASTIGA PRIN POLITICA

VI. Orchanu, dupa-ce prin arme a ocupatu dela greci cetatile si tierile memorate mai in susu, omu astutu si hunu politicu precumu era cunoscutu de toti, incepù se faca planuri cumu ar' poté uni cu tierile sale inca si restulu aceloru provinciì asiatiche, cari erau supuse mai multoru principi musulmani, si cari mai remassera anca d'in imperiulu selgiukianu. Elu face inceputulu cu tierile lui Adgilanbeg. Acestu principe morindu a lasatu dupa sine unu singuru fiu in etate fórte tenera, cu numele Casimbeg. Orchanu sub pretestu ca elu 'i ar fi parente adoptivu si protectoru, ilu luà la sine si ocupà tôte provinciile. Tursonbeg, unu altu principe teneru, urmandu exemplulu acestuia, de buna voia donà elujiususi sceptrului ottomanu cetatile Aidingik, Minas, Balikesre, Bergame si Ermid. Cele mai de aprópe in ordinea acestora era cetatile Ulubad, Cublius si E-blius. Acestea pàna atunci mai recunoscea supremati'a greciloru, au fostu in sa supuse prin forti'a armelor. Michalcea, fiulu Kiramastoriei, nobila matróna, intimidatu de exemplulu veciniloru sei, se da vasalu Sultanului cu tôte staturile patrimoniali, pe care turcii de la numele seu le numescu pênê in diu'a de asta-di Muchalici. Intr'aceea se escà cërta intre Tursonbeg si intre fratele seu Hagilbeg ; celu d'antiau, dedicandu cetatile salę imperiului ottomanu, si vrendu a'si implinì promissiunea, le offere in realitate lui Orchanu ; alu doilea se oppuse. De aci se aprinde bellu intre ei, si recurgu la arme. Hagilbeg simtindu-se mai slabu, parascesce lupt'a si se inchide in cetatea Bergam. Orchanu se folosesce de cërta intre frati si le ocupa tier'a. Elu cu cunoscut'a lui ipocrisia, le dîse : « Nu è dreptu nici « permissu dupa religiunea mahomedana, cá pentru cërta intre duoi « frati se se verse nici macar o singura picatura de sange musul-
« manu ; si este pecatu a se certa cu arme pentru lucruri, ce se « potu decide prin lege ». Dreptu aceea ordina la amendoii fratii, cá se se intrunésca sub murii dela Bergam, si se se impartia averea-

parentésca după prescripțiile legii în părți egale. Și unul și altul s'a multumit cu această sentință. Ma la întâi'a vedere, Hagilbeg prefacându-se că vrea să 'mbrăçoșie și pe frații săi, îl strânge cu o dardă prin inimă, și Tursonbeg cade mort înaintea intermediarilor trimiși de Orhan. Hagilbeg, ca un alt Cain, cuprins de ororă la fapta sa, nu știa de cine să tremure mai mult, de poporul său, sau de Orhan. Cu toate acestea se determina să închidă porțile cetății și să susțină cauza cu armă în mână. Dar toate în van. Cetățenii detestând o faptă atât de neagră, și nevrând să atragă asupra lor justiția a lui Orhan, au prins pe Hagilbeg și l-au dat împreună cu cetatea în mâinile Sultanului. Hagilbeg, după o viață miserabilă de doi ani în închisoare, a murit în Bursah. Prințepii de Ulubad nu au avut noroc: acuzat prin calomnie că ar vrea să se revolte, el și-a pierdut viața. După aceea toată provincia Carasus împreună cu cetatea Ulubad, recunoscu de suveran pe Orhan. Toate aceste evenimente s-au petrecut între anii 737 alu Hegirei sau 1337 de la er'a creștină.

MAI MULTE CETĂȚI SE UNESCU IMPERIULUI OTTOMANU

A. 738
I. C. 1338

VII. Pe la începutul anului 738 alu Hegirei cetățile maritime Anahor și Emrud, cari erau încă sub deplorabilă domnie a creștinilor, informându-se de preparativele lui Orhan de a le ocupa cu armă, au voit mai bine să cerceteze stăruitor acest princip și să se supună de bună voie, decât să se espune furorului său prin o vană rezistență. Exemplul lor au atras și pe alte mai multe cetăți și castelle, și s-au încorporat și acestea imperiului otoman.

ORHANU TRĂMITE PE FIULU SĂU SOLIMANU ÎN EUROPA

VIII. Atâtea victorii urmate una după alta în Asia, în loc să satisfacă ambițiunea lui Orhan, ele pareau că o aștită și mai mult. Domnul a toată Bithynia, el cugeta la alte cuceriri; și încă în anul 738, trimite pe fiul său Soliman ca să cerceteze să treacă în Europa, dându-i pe cei mai experimentați capitani de pe acel timp,

precumu Accebeg, Gazifazil si Ornusbeg, séu precumu 'i numescu alti scriitori Gazifaril, Iacubgebeg si Mihalbeg (3). Solimanu, luandu cu sine 80 de feciori totu alesi, sub pretestu ca merge la venatu, descinse pe nesimtíte pene la tíer'a Aidingik spre a visita tiermurile marei asiaticé. Dar', fiindu-ca prin edictu publicu alu imperatului dein Constantinopole, confirmatú si de ceialalti principi crestini, era interdítu sub pedépsa de mórte a trece, fia si numai cu simpla luntre, pe costele Asiei, precumu era interdítu sub aceeași pedépsa unui turcu a trece in partile Europei: asia necesitata, matrea inventiuniloru, invetia pe Solimanu ca se lege pe besici de bou doue luntree cu grumazii un'a de alt'a. Pe un'a de aceste se puse elu insusi intr'o nópte la luna frumósa, si trecú mai fericitu de cumu sperá, dela unu satu d'in Asi'a la castellulu Hami in Europ'a. Cu modulu acest'a 'si trecú Solimanu si ómenii sei; si inainte de tóte prinsera pe unu tieranu care le aratá una cale subterana, pre unde se póta intra in cetate. Aceea nu avea nici macaru custodia, si tóta lumea dormiá, candu Solimanu, intrandu pe nesciute cu ómenii sei, pune man'a pe toti locuitorii si ocupa cetatea. Elu inse vediendu ca este mai consultu a tracta mai bine dulce decatu aspru cu ei, asia se portá fórté omenesce cu ei si le jurá, ca 'i va lasa liberi si le va face inca si daruri considerabili, déca vreo-cativa dintre densii carii se pricepu la artea navigatiunei, voru duce in Asi'a vasele ce erau in porturile de la Balair si Akcilimanu. Cu modulu acest'a, Solimanu cástigá animile locuitoriloru, si in câte-va

(3) *Michalbeg*. Scriitorii crestini nu spínu nimicu certu, nici despre nascóerea nici despre sortea acestui Michalbeg. Din contra istoricii turci dicu ca elu descende dela imperatii de Trebizonda (póte d'in famili'a Comnéna), si adaogu cá abjurandu legea crestina si trecundu la mahomedanismu, Orchanu intr'atátu ilu iubia, in cátu nu facea nimicu fara a'lu intrebá pe elu mai ántáiu. In Adrianopole se vede pene in diu'a de asta-di unu podu frumosu de pétra preste riulu Art'a, edificatu de fiulu seu, care cá si parintele se numiá Michail; acestu monumentu a conservatu péné asta-di memori'a auctorului seu, cá-ci elu se numesce Michalogli Koprissi, adeca podulu fiului lui Michail. N'asiu poté afirma cu securitate ca Michail ar' fi d'in sange regale; dara numele de Michael nu ne lasa a dubita despre religiunea sa de mai inainte. Io nu'mi aducu aminte cá turcii se dea acestu nume la altúu, decátu la archangelulu Michail' si la acestu Michal aci. In Alcoranu se scrie Mikail; dar candu vorbescu séu scriu catra crestini, ei dicu Michal.

óre trei mii de turci au fostu transportati d'in Asi'a în Europ'a. În diu'a urmatória surprinse castellulu Liasabonia; ilu provediù cu cele necesare pentru viétia si cu garnisóna, dandu'lu în grij'a lui Acebeg, dela care acestu tienutu se numesce pênç 'n diu'a de astadi Aceovasi (4).

SOLIMANU OCUPA GALLIPOLEA

Geliboli séu Gallipolea 'lu oprì cevasi în progressulu invingeriloru sale. Gubernatorulu acestei cetati, pe care scriitorii turci ilu numescu Callacomas, chiamandu la arme pe toti tinerii de prin pregiuriu, se resolvì a se oppune cu energia lui Solimanu. Lupt'a a fostu lunga si dubiósã; în urma, Ottomanii superiori în numeru si în curagiu, au invinsu, si au fortiatu pe greci a lua fug'a si a se inchide în cetate. Solimanu a vediatu ca n'o pôte lua prin asaltu fara a perde multu sange, asia se determinã a umilì pe inamicu prin obsidiune si prin fôme. Aduce garnisónele d'in castellele degiã cucerite, inchide Gallipolea d'in tôte partile, si nu lasa se între nici victuatii nici ajutoriu. Gubernatorulu si garnisón'a se tieneau cu curagiu si aparau cetatea cu tóta bravur'a possibile. Dara în urma, fatigati prin lunga obsidiune, debilitati prin desele assalte, si storsi anca si mai multu prin lips'a de victualii: au capitulatu la anulu Hegirei 760. Cu Gallipolea au cadiatu în potestatea turciloru tóta provinci'a Chaireboli, séu Charipolis (5). Se dîce ca imperatulu greciloru, audiendu de capitulatiunea Gallipolei, care cu dreptu cuventu se considerã de chiei'a nu numai a Constantinoplei, ci a Europei întregi, ar fi dîsu ca din batjocura, ca turcii n'au cuprinsu alta decâtu o cocina de porci si o cana de vinu (6).

A. 760
I. C. 1359

(4) Campulu lui Acce. *Tr. Germ.*

(5) *Chaireboli*. Pare a fi Cristopole, unde Gregoras dîce la cartea VII. capu 6. sect. 3., ca imperatulu Andronicu voindu a inchide trecerea catra Macedoni'a, a construitu unu metru care se întinde dela mare pên' la culmea muntelui vecinu, numitu la turci Despot ialsî. Me miru dar, de unde pretinde Ion Duns, că Cristopole la turci se numesce Ianboli, candu Ianboli este cetate în Thraci'a, situata pe tîerme fluvialu Tunge, la pol'a muntelui Emu, că la sieptedeci mile de la Philippopole.

(6) Face allusiune la numele unui castellu, pe care l-au ocupatu turcii si care se numiã Staulu de porci. *Tr. Angl.*

ORCHANU TRAMITE PE FIULŪ SEU MURADU IN EUROPA

X. In anulu urmatoriu, Orchanu tramite o a duo'a armata in Europ'a sub comand'a fiului seu Muradu. Fratii 'și intrunescu fortiele si se lupta cu puteri unite. Solimanu cuprinde Malgara si Ibsalamulu, pênê candu Muradu ocupa castellulu Epibatos, cale de diece ôre de la Constantinopole. De aci Muradu merge si impresóra cetatea fortificata Ciorlu séu Tyrilos, situata intre Constantinopole si Adrianopole. Locuitorii incrediuti in forti'a cetatiei, tare prin natura si arte, despretiuiescu armele ottomaniloru si nu numai refusa a se pleca sub conditiunile onorabili propuse de Muradu, ci anca facu vigoróse eruptiuni, ucidu multe mii de inimici, si-i batu adeseori de sub murii cetatiei. In urma cutropiti mai multu prin numेरulu celu mare aľu ottomaniloru decatu invinsi, fusera taiati toti pana la unulu. Muradu dupa ce cuceri cetatea, voindu a'si resbuna pentru sangele versatu, dete ordinu ca se o derime si se o aseme ne pamentului, asia in câtu asta-di abia se mai potu vedé unele urme ale ei. Acestu actu de crudelitate, atât-a terróre a bagatu in locuitorii d'in Pirgos, urbe situata intre Adrianopole si Ciorlu, in catu parasindu-si casele au lasatu cetatea préda inimicului. Dupa aceste cuceriri, Muradu acoperitu de lauri se întórse cu armat'a sa in Asi'a, ér Solimanu remase cu trupele sale in Europ'a.

A. 761
I. C. 1360

SOLIMANU CADE DUPE CALU SI MOARE

XI. Acestu anu, pe câtu a fostu de fericitu pentru imperiulu ottomanu, preatátu fű de fatale pentru sultanulu Orchanu. Solimanu(7) fiulu seu, sub pretextu de a esi la venatóre, scotiendu'si ostea spre a 'i face revista si a o exercita in arme dupa datin'a osmaniloru, pre candu calarimea aruncá cu dardele si dá cu sagetile, calulu seu spa-

(7) *Solimanu*. Gregoras pare a'lu onorá cu titlulu de capu si conductoru alu Troianiloru, candu la cartea XIV. capu 2. sect. 2. ne spune cá a luatu de soția pe flic'a lui Ion Batatzes, si cá elu a fostu care mai antaiu a trecutu d'in Asi'a in Europ'a; si in adeveru ea turcii nu mentionédia pe nici unulu care se fla trecutu inaintea lui Solimanu in Europ'a.

riatu ilu rapi, si trantindu'lu de unu arbore ii franse pitiorulu in doue, dupa care cadiu atatu de greu, incatu remase indata mortu.

**ACCEBEG OCCUPA CETATEA DYDOMOTHYCON ; DAR' ORCHANU O RESTITUIE
LOCUTORILORU EI**

XII. Orchanu cuprinsu de durerea perderei atatu de repentina a iubitului seu fiu, cadiu intr'unu morbu incurabile, care in scurtu timpu 'i causà mórtea. Nevrendu inse a paré ca mórtea fiului seu si morbulu propriu ar' fi stinsu in elu tóte cugetele bellice, tramite pe Accebeg in fruntea unei armate numeróse cu ordinu de a cuceri cetatea Dydomothycon. Gubernatorulu esise pe murii cetatiei spre a lua aeru, candu Accebeg se apropia pe neasteptate ; puse man'a pe elu si ilu duse in captivitate ; dara nascutu d'in famili'a imperatoriloru greci, elu nu putea suferi dur'a captivitate si 'si cumperà libertatea cu predarea cetatiei. Orchanu inse miscatu de rogarile unui principe crestinu, amicu bunu alu seu, restitui cetatea vechiului ei possessoru. Acestu amicu era Ioanu Cantacuzenu, care inainte de a ocupa tronulu, isi maritase fic'a sa cu Orchanu.

MOARTEA LUI ORCHANU SI CARACTERULU SEU

XIII. Morbulu causatu prin mórtea fiului seu, rodea in continuu la corpulu betranu alu lui Orchanu, si crescea d'in di in di, péné 'n urma mori in acelasiu anu, duoe luni dupa casulu fatale alu fiului seu. Elu fu immormentatu in Manastir seu monastirea d'in Prus'a (8).

(8) *Manastir seu monastirea d'in Prus'a.* In Prus'a seu Bursah era o vasta monastire, despre care se spune ca pe timpii imperatoriloru crestini incapeau cinci mii de monachi ; asta-di è transformata in giamia seu templu, si'si tiene numele vechiu de monastire. Turcii narréda lucruri surprindietórie despre acesti monachi intr'o carte intitulata Iacobi Madianu. Ei dicu intre altele, ca monachii aceia nu manca decatu câte-o oliva seu smochina in siepte dile, si ca d'in inaltimea muntelui Olimpu, numitu la turci Kiesish Daghi, seu muntele calugariloru, ei sborá prin aëru pe de-asupr'a marei Marmora pén' la beseric'a S-ta Sophia, in Constantinopole. Candu vre-unu crestinu ar voi se traga la indoicla veritatea acestei naratiuni, turculu o probéda, cumu ? dicendu, ca asiá este scrisu in carte ; si elu crede ca atáta è destulu. In generalu ? neinvetiati turci credu ca nu pôte fi falsu aceea ce è scrisu in cartile loru. Proba despre acésta credulitate este urmatóri'a istorióra curiósá, care s'a petrecutu pe tim-

A trairu siepte-dieci de ani (9), d'între cari a domnitu 35 du-

pulu meu in Constantinopole, si care credu că nu e in contradicere cu scopulu meu, déca o voui aduce aici ca proba a credulitatei loru. Sub Sultanulu Mustafa, fratele imperatului de acum Achmedu (*), era in Constantinopole patriarchu grecescu unu anume Callnicu, omu destulu de invetiatu in grecesce, prelatu de purtare irreprobabilu. Miuteveli séu procurorii moscheei Sultanei Valida (**) ilu provocá neincetatu că se platésca interesele dupa banii cari detoriá besenicei. Patriarchulu nu avea bani, si se rogá de acesti collectorii se astepte péné luni in septeman'a viitória. La terminulu pusu, colectorii vinu, si insistu mai multu că se platésca banii. Patriarchulu mai cere o septemana; atunci cellu mai betranu d'între colectorii 'i díse: «Ce sunt aceste minciuni, Patriarchule?! Cartile nóstre ne invétia, si noi credemu fórté, ca monachii vostri d'in betrani nu numai se infloiau de peccatulu minciunei séu de orice alta fapta rea, cí anca ajunsesera la unu gradu atâtu de inaltu alu virtutiei, in câtu ei sborau prin aëru, si treceau d'in muntele Olimpu d'in Bithyni'a (ei intelegea muntele Olimpu d'in Bithini'a, éra nu pe celu d'in Grecia) péné la S-ta Sophia in Constantinopole si inderetru; si ca ei faceau si alte minuni, cari intreceau tóta puterea omenésca.» Patriarchulu, cumu era omu glumetiú, 'respunse: «Nu numai monachii nostri cei betrani au facutu aceste minuni; le facemu si noi pe tóte díelele. Eu anca sboru de aici de multe-ori la Pera (le vorbiá in palatulu seu d'in Pharnaru). Dar' eu mai bucuros sboru dupa apusulu sórelui, si nu prè susu, cá se nu me védia multímea, si se'mi impute ca sunt unu impostoru séu magu.» «Nu v'amu spusu — replicara turcii — că acelea sunt scrise in cartile nóstre, si in cartile nóstre nu sta alta decátu adevèru». Cu tóte aceste, trebue se marturisimu că nu toti turcii credu asia. Intr'uuu poporu asia mare sunt multi ómeni luminati cari nu credu tóte câte sunt in Alcoranu; numai cātu nu cutedia se spuna in publicu ceea ce cugeta ei. Contrariulu se adeveresce prin urmatori'a istoria. Eu întrebaui odata pre doctulu turcu Saadi Effendi, carui singuru amu de a multiami totu ce sciu turcesce, că elu, cá matematicu mare ce este, si atatu de amblatu in sciinti'a democratica, cumu póte se créda, că Mahomedu a taiátu lun'a in duóe, si că a prinsu in manec'a sa diumetatea care cadea d'in ceriu? Elu imi respunse: «Dupa cursulu naturei, acést'a este impossível; ba este chiar in contra principiiloru naturei. Dar, acestu miracu este scrisu in Alcoranu cá fapta; asia renuntiu la ratiune, si me submittu credintiei. Că-ci — adaoe elu — Dumnedieu póte face totu ce voiesce».

(9) *Siepte-dieci de ani*. D'in numerulu aniloru vietiei lui Orchanu, se póte proba căti ani a domnitu elu. Că-ci, déca a fostu de 35 de ani candu a successu lui Othmanu, parintelui seu, si déca a trairu 70 de ani: atunci è fórté claru, ca elu a trebuitu se domnésca 35 de ani. Pentru aceea, eu me miru cumu unii potu afirma, că Orchanu a domnitu numai 22 de ani. Dara istoricii nu sunt de accordu nici asupr'a

(*) La a. 171. candu auctorulu scriá acésta istoria.

(**) Valida Sultana è mam'a Imperatorului regnante; cumu amu díce noi: domn'a mama imperatrice. Auctorulu tractédia despre acestu subiectu pe largu in not'a 36, la capu I. cartea IV. *Tr. Angl.*

pa calcululu lui Saadi. I-a successu in imperiu fiulu seu Muradu. Turcii n'au destule elogiuri pentru acestu imperatu alu loru. Ei 'i lauda clementi'a, valórea, dreptatea si liberalitatea faéie cu seracii. Elu avea datin'a — dîcu turcii — de a conversa cu invetiati, si de a nu întreprinde nici-unu lucru importantu inainte de a le cere consiliulu. Elu mai antaiu a fundatu in onórea natiunei sale Moschee, Giamie (10) Medresé (11) séu scóle, si Imarete (12) seu spitale, Faci'a

causei mortii lui Orhanu. Unii dicu, cá a cadíutu mortu de o sageta in obsidiunea de la Prusa ; altii, ca a perítu intr'o bataia contra Tatariloru. Fora, a mai insiste a-supr'a celloru ce amu disu, cá istoricii turci in affacerile loru interne merita mai multu crediementu de cátu alti scriitori, voiú mentiona aci numai, cá ei toti suntu de accordu, cá Prus'a fu ocupata in primulu anu alu domniei lui Orhanu ; prin urmare ar' fi ridiculu a cerca moartea sa acolo, unde a începutu a domni. Apoi, eu nu cunoscú nici-unu istoricu, care se mentionedie de vre-o bataia între Orhanu si Sciti séu Tatari ; prin urmare cade si acésta opiniune, care cá si cea d'antaiu, n'are nici-unu fundamentu.

(10) *Giamie*. Templu turcescu, care are privilegiulu de a se celebra in elu rogatiunile de Vineria, numite Giume Nemassi ; ceea ce nu este permíssu in Moscheele seu Metgidele mai mici. O giamia edificata prin vre-unu Sultanu se numesce *Selatin*, templu imperatescu.

(11) *Medrese*. Acestea suntu academie séu scóle superioare, situate de comunu séu chiar in curtea Giamiei, séu aprópe de ea. Suntu si alte scóle inferioare, numite *Mekteb* ; aici se instruiescu copiii in primele rudimente alle sciintiei. Persónele cari dirigu aceste académii se numescu *Muderis* séu magistri de scóla ; ei au unu salariu annuale in proportiune cu venítulu Giamiei de care se tienu ; de aci diferenti'a cea mare între salariiele lorú : avendu unii cáte trei sute aspri pe dí, ér altii numai cáte siepte-dieci. D in aceste scóle esu persónele cari se facu judecatori in cetatile principale si se numescu *Mevla* séu *Mola* ; cei d'in localitatile de mai puéina importantia, se numescu *Kasi* séu *Cady*, cari suntu cu totulu de altu ordínu, si nu potú ajunge niciodata la unu rangú mai inaltu, cumu nu potú nici popii seculari séu parochii. Dela *Mola* rangulu immediatu superioru este *Cadiulasker*, séu judele armatei ; de acesti-a suntu numai duoi, unulu pentru Europ'a, care este capulu, si altulu pentru Asi'a. In fine cea mai inalta demnitate eclesiastica este *Mufti*, ceea ce insémna : interprete alu legéi. Deca voimú se comparamu aceste diverse auctoritati turcescu cu celle usitate la crestini, potemu dice cá *Mufti* è cá *Papa* ; *Cadiulasker*, patriarchu ; *Mola*, arhiepiscopu séu mitropolitu ; *Cady*, episcopu (bine observandu, cá precum amu disu, elu nu poté inainta la rangú mai inaltu), si *Imam*, preotu. *Danishmend*-ii se potú compara cu diaconii nostri.

(12) *Imaret*. Este casa edificata aprópe de *Giamia* ; forma de ospítalu séu ospetaria pentru primirea si ajutorarea seraciloru si caletoriloru.

lui era rosfeteca, ochii albastrii, p rulu g lbioru ; de statura midi-lo-
cia, si corpu indesatu. Ceea ce se vede d'in portretulu seu copiatu
de Levni celebi, s u pictorulu de curte alu Sultanului, dupa unu
vechiu originalu.

Sub durat'a domniei lui Orchanu, de la anulu 1326, p n' la a. 1360 au domnitu in
Europ'a :

La Constantinopole : Andronicu Paleologulu celu tineru, 1325—1354 ; Ioanu Paleo-
gulu, 1354—1384.

In Occidentu : Carolu IV., fiulu lui Ioanu regelui Bohemiei, 1346—1356.

In Angli'a : Eduardu III. 1326—1377.

In Francia : Philipu disu de Valois, 1327—1350 ; si Ioanu de Valois, 1350—1364.

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MURADU SÉU AMURATU I. FIULU LUI ORCHANU

ALU TREILEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU IV. DIN CARTEA I.

MURADU OCCUPA ANCYRA

I. Muradu (1) primulu cu acestu nume, era de 41 de ani candu A. 761
I C. 1360

(1) *Muradu*. Dóca ar suferi combinatiunea chronologica, eu asiú fi aplecatu a crede ca acestu Murad (*) este un'a si aceeași persóna cu Amuriu, generalu de Lydi'a si amicu alu lui Cantacuzenu, pe care Gregoras atátu de frumosu 'lu lauda. Acestu scriitoriu inse spune că Amuriu a muritu la anulu 13 $\frac{1}{8}$ dela Cristu séu 749 alu Hegirei d'iu o vulnere de sagéta ce a primitu cu ocasiunea obsidiunei unui castellu edificatu de crestini pentru apararea cetatiei Smirna; ér numele lui Muradu a fostu cunoscutu in Europa, numai la anulu Hegirei 761, adeca un-spre-diece ani dupa mórtea lui Amuriu, candu apoi la anulu dupa mórtea parintelui seu a successu acestuia in imperiu. De aci trebue se supponu, că Gregoras avuse in vedere pe vre-unu altu principe persianu d'in Asi'a, de același nume cu Muradu, ale carui tieri necunoscute scriitoriloru turci, ori ca au trecut la altii in lipsa de eredi, ori le-au inghititu vre-unu principe potente d'in vecinatate. Ori-cumu ar' fi, dar', pe catu de condamnable a fostu nebuni'a lui Cantacuzenu de a se arunca in braçiale unui infidelu, care nu potea se 'i bata inimicii fara a nu devasta ticerile crestine, si prin acést'a a deschide mahomedaniloru calea spre Europ'a, chiar' atátu de laudabile este fapt'a

(*) Murad dupa etimologia insemna dorintia seu vointia. *Tr. Germ.*

succese la tronulu parintelui seu ; elu ereditse si vertulile paterne. Indata la inceputulu domniei sale a luat numele de Chudavendi-ghiar (2), care in limb'a persica insamna servitoriulu lui Dumnedieu, spre a convinge lumea despre inclinatiunile sale religioase. Elu dede proba si despre eroismulu seu, supunendu indata la inceputulu imperatiei sale cetatea Ancyra cu alte mai multe castelle de prin acelu tienutu.

APOI ADRIANOPOLEA SI PHILIPPOLEA

II. Dupa ce 'si consolidà in modulu acesta imperiulu in Asi'a, Muradu 'si întorse tôte cugetele spre afacerile europene. De aci anca in

lui Amuriu, care cu generositate fara parechia merge intr'adjutoriulu amicului seu si alu crestiniloru acestui-a, de si elu insusi nu'i tractà decatu de Ghiauri, adeca infideli. In adeveru, Amuriu conservandu amicitia inviolabile lui Cantacuzenu anca si in dile rele, elu merita tôte acelle elogiuri, cu cari anticii descriu amicitia lui Pilade si Oreste. Gregoras, pe care totdeauna cu stima 'lu citamu, ne-a conservatu in cartea sa XIII, una frumoasa descriere a acestei rare amicitie. Cartea sa nu o are ori si cine; pentru aceea credu cã facu bine, dèca voiu narrà aci unu esemplu. Cantacuzenu era incurcatu intr'unu bellu contra Triballiloru; Amuriu vedindu pe amiculu seu cspusu periclului, se determinà a'i merge intr'adjutoriu si a'i assicura successulu. In capu de ièrna trech Dardanellele, si grabia intr'adjutoriulu imperatului cu armata fòrte considerabile. Dar' timpulu reu si cãlile stricate ilu constrinsera a se oprì in Dydomothicon, unde era remasa Imperatès'a Irina cu câti-va ómeni de servitiu; elu se asiedià in campulu liberu cu corturile, si nu voià se intre in cetate, nici se accepte comoditatile ce imperatès'a i le oferì; ba, nu voià nici macar a se presenta inaintea ei, de si ea dorea se 'lu vedea; elu dicea, cã nu se cuvina a merge in visita la muierea amicului seu, candu acest'a nu este acasa, si cã este in contra legiloru amicitiei a gusta comoditatile vietiei, candu amiculu seu se lupta cu necasurile in tièra departata.

(2) *Chudavendi*ghiar. Cuventu persianu, insamna servitoriulu lui Dumnedieu, sèudevotatu lucrurilor divine. Nu se scie ce a potutu indemna pe Muradu a'si lva acestu nume; atât-a è certu, cã si-l-a atribuitu atátu pe acesta, câtu si alte mai multe *).

(*) *Chodavend* in limb'a persica insamna domnu, possessoru, mare principe *Chodavendi* Kar sèu contrasu *chodavendicar* insamna capu intreprinderiloru; cã-ci Kar è intreprindere, affacere, lucru. Prin urmare, nu pòte fi dubiu cã Muradu prin acestu supra-nume a vrutu se'și dea insemnatate de auctoru si escutoru alu lucruriloru mari. *Tr. Germ.*

acelasiu anu comisse marelui Veziru Etabeghi Schahin Lala (3), generalu pe câtu de prudente p're atat de valorosu, cá se treca cu armata usióra strimtóra dela Gallipole, si se atace Adrianopolea, ér elu ii urmà indata cu oste multu mai númeroasa. Inainte de a a-jungè Sultanulu, vezirulu la primul assaltu ocupase cetatea. Muradu audiendu acésta scire, si vediendu ca presenti'a sa nu mai este necessaria, se întórse cu trupele sale la Prus'a. Dara, pentru cá planurile sale se nu suferè vreo amanare, Murad dènumi pe Ornus-beg de Begler-beg (4) preste Rumeli'a (5), adeca preste tierile sale cuce-

(3) *Lala*. Dupa etimologia însémna tutoru, epitropu séu care tiene locul de parinte, carui ca si unui pedagogu se concrede grigea si instructiunea principiloru juni. Marele veziru alu lui Muradu I, a fostu mai ánteiu onoratu cu acestu titlu. Dupa aceea imperatorii turci s'au dedatu, atátu in vorba cátu si in scrisu, a numi Lala nu numai pe marele viziru, ci si pe toți cèi-lalți veziri mai inferiori, precum Lalam (*) Ali Pasia si Mi Lala Ali Pasia. Se dà acestu titlu si lui Agasi (**) séu comandantelu ieniceriloru, si la toti alti officiaru pèné la Bostangi Baschi, séu capulu gradinariloru seraliulu si pèné la capu-portarii palatieloru imperiali, de si acesti d'in urma sunt officiaru de rangulu multu mai inferioru. Comandantelu ieniceriloru se dà acestu nume d'in cauza cá au sarcin'a de a ingrigi de viéti'a fiiloru Sultanulu, ca sa nu'i omóre unchiu séu fratii; ér capulu gradinariloru, pentru-ca elu are de a ingrigi de palatele imperiali, mai alesu in absentia Sultanulu. Acestu d'in urma officiu la greci se numesce *Curopolatis* (***) .

(4) *Beglerbeg*. Acestu cuventu însémna príncipele principiloru, precum *Schahin Schah* imperatulu imperatiloru. De si toti vezirii cu câte trei códe de calu au titlulu de Beglerbeg, cu acesta totúsi sunt onorați mai alesu numai trei persóne, adeca: Rumeli Beglerbegi, beglerbegulu de Rumeli'a, care 'si are resiedinti'a in Sophi'a; Anadoli Beglerbegi, celu de Anatoli'a cu resiedinti'a in Cutahia, si Scham Beglerbegi, celu de Damascu, eare resiedè in cetatea cu acestu nume. Acésta cetate in limb'a arabica se numesce Demeshk, vulgulu 'i dice Scham; de aci Schamí Seherif, santul Damascu.

(5) *Rumeli*. Turcii intielegu sub acestu cuventu Greci'a si Europ'a, precum si tóte provinciile europene de dependentia ottomana. De aci beglerbeg vré se dica príncipele principiloru Greciei, séu *alu provinciiloru europene*. (*)

(*) *Lalam*, *Mi Lala* însémna Lala meu. d *Tr. Germ*.

(**) Candu # séu si se adaoge la capetulu cuventulu, însémna ca cuventulu precedente esse in genetivu. precumu ieniceri Agasi, Ag'a ieniceriloru; Bostangi Baschi, capulu gradinariloru; Scham Beglerbegi, beglerbegulu Damascului etc. *Tr. Anglu*.

(***) Pasia este titlulu consiliariloru intimi, gubernatoriloru si generaliloru. Pasia in generalu însémna superioru, si se da la superiorii servitoriloru inferiori. Veziru este ministru afaceriloru publice; numire ce se da consiliariloru de statu, gubernatoriloru si altoru officiaru mai inalti. *Veziri azam*, mare-veziru, este primul officialu dupa imperatulu. *Tr. Germ*.

*) A se vedé mai in susu not'a 20 la capu I. cartea I. *Tr. rom*.

rite în Europ'a, dupe-ce mai anteu demandase supremului veziru, cá cu óstea sa atatu de victoriosa sã strabata în laintrulu Thraciei. Acésta se întemplã cu atata celeritate, în câtu nu numai Filipopole, ci si Eskisagena si alte cetati învecinate luanduse dela greci, se încorporara la imperiulu otomanu.

MURADU EDIFICA O GIAMIA

A. 761 III. În anulu urmatoriu vedemu pe Muradu ocupandu-se cu trebile
I. C. 1361 religiose. Pênê aci sultanii nu aveau datin'a se merge cu poporulu la rogatiunile publice, numite Nemas (6) Dara Mufti. Menla Fenari care pre langa dignitatea sa eclesiastica, portã anca si oficiulu de jude alu natiunei, nu putea se suferè acésta datina. Menla

(6) *Nemas*. Asia se numescu rogatiunile de tôte dilele, ce legea impune turciloru a le recita de cinci-ori în 24 de óre. Sunt impartite precumu urmédia: *Sabah-Nemas*, rogatiunea de demanétia; *Oile-Nemazi*, rogatiunea de amédia-di; *Ikindi-Nemas*, rogatiunea dupa prandiu; *Achsham-Nemazi*, rogatiunea de séra; si *Ialzi-Nemazi*, rogatiunea de nópte. Trei d'în aceste sunt tot-deauna la ora fixa, cea de demanétia, cea de séra si cea de nópte; ér celelalte dué, *Oilesi Ikindi*, se schimba dupa cumu diu'a è mai scurta séu mai lunga. Pentru exemplu, în timpu de equinoctiu, rogatiunile de demanétia se facu înainte de 12 óre deîn nópte, adeca în or'a înainte de resaritulú sórelui, ceea ce este demanétia între cinci si siese óre; rogatiunea de amédia-di, la órele siese d'în di, ceea ce la noi este amédia-di séu 12 óre d'în di; rogatiunea dupa prandiu la nóue óre, séu trei óre d'în di la noi; rogatiunea de séra la 12 óre, séu siése óre de séra la noi; rogatiunea de nópte la 1¹/₂ óre dupa santitulú sórelui, séu 7¹/₂ óre de séra la noi. Superstitiunea turciloru intru a 'si face rogatiunile punctualu atâtú este de mare, în câtu déca ar' lipsi dela timpulu fixu, tienu cá este inutile de a le mai recita; cá-ci, recitate dupa or'a fixa voru trebui a le recita anca odata în Araf, adeca în purgatoriu. Ei credu, ça a recita rogatiunea de demanétia dupa resaritulú sórelui, cea de amédia-di la nóue óre, cea dupa prandiu la doue-spre-diece, cea de séra în nópte, cea de nópte spre reversatulú dilei — ar' însemna a nu implini legea si a face lui Dumnedieu lucru neplacutu. Candu sunt în campania, sunt obligati a'si face Nemazulu înainte de a intra în bataia; dar, déca bataia este inceputa, séu fiene preste timpulu fixu pentru rogatiuni, nemazulu se póte întrelasa fara a pe 'atui, din motivu ca dupa opiniunea loru, ei nu potu face unu servitiu mai meritoriu si mai placutu lui Dumnedieu, decâtú a se luptá cu bravura contra crestiniloru, (Vinerile la Turci cari sunt cá si duminecele la noi, se distingu de celelalte dile prin aceea, ca mærgu de siese-ori la Moschee, si recitédia totu de atâte-ori rogaþiunile. A siese-a rogaþiune, séu additionalé, ce cade pe acésta di, se pronuntia între resaritulú sórelui s amédia-di (*), si se numesce Salah-Nemas. *Tr. Angl.*

(*) Adeca: între rogaþiunea de demaneti'a si cea de amédia-di.

Fenari 'si puse in capu a reforma acestu abusu. Odata Muradu veni inaintea lui ca martoru intr'o certa cauza ; Mufti(7), pontefice și jude,

(7) *Mufti*. Pôrta si alte numiri composite, precumu ; *Mufti-zeman*, patriarchulu lumiei ; *Scheichul-islam*, Capulu adeveratei religiuni ; *Sahibi-felva*, domnulu sententieru judecatoresci. Elu este capulu intregului statu eclesiasticu, si persôn'a de cea mai inalta auctoritate in imperiulu ottomanu. Că-ci nici Sultanulu însusi, dēca vre se trōca macaru la parere de omu religiosu, nu pōte dicta mōrte nimeru , inca nici a'lu pedepsi trupesce, fara a avē mai antaiu opiniunea lui Mufti. Modul cu care i cere opiniunea in tōte casurile și mai alesu in casuri criminali, este, ca'i submitte o charthia, in care se cuprinde statulu faptei sub nume fictu, pentru esemply : «Zahid, (parinte!) dēca se pōte proba prin martori buni, că Titus a lucratu contra porunci-loru Sultanului si că nu s'a suppusu cu obedientia ordinaru acestuia : se fia pe-«depsitu sēu nu?» Mufti, dupe ce a cetitu acēsta charthia, si a esaminatu casulu, subscie *Otur Asia*, sēn *Olmaz* Nu. Candu inse Mufti are se decida si asupra modulu pedepsirei, atunci i se presenta o charthia in urmatorii termini : «Dēca omulu scie ca calulu seu a perdutu potcōvele si avendu timpu si midi-lōce sēu comoditate de a'i *bate nuōe potcōve*, elu totusi, fara a avē mila de animalulu seu, ilu mana desculliu pe cale grea si petrōsa tōta diu'a pene ser'a : ce pedēpsa merita unu domnu asia nemilosu. «Mufti va subscie : «*Betie se i se dea*». Si inadeveru ca legea ordina *betie* in asemenea casuri. Turcii credu că la diu'a judecatiei Dumnedieu va judeca pe ōmeni nu numai pentru faptele comisse contra ōmeniloru, ci si pentru celu contra animaliloru, precumu si pe animalu care a pecatuitu contra altui animalu. Dupa pronuntierea sententiei lui Dumnedieu : tōte animalile voru muri ērasi, si se voru intōrce in pulberca de unde au esitu ; infidelii voru trece la pedēpsa eterna ; musulmanii cari au facutu fapte bune, voru avē fericirea eterna ; ēr acei musulmani , cari voru fi facutu pecate in viēt'i'a acēsta, se voru pedepsi in proportiune cu peccatele loru pe timpu mai lungu sēu mai scurtu in Araf sēu purgatoriu, si dupa aceea voru fi admisi in sinulu fericirei eterne. Că si Sultanulu, de asemenea toti turcii sunt obligati prin lege a cere consiliulu lui Mufti in tōte causele, fla acelea eclesiastice sēu civili, si mai alesu candu e cestiunea de pace sēu de bellu. Reverenti'a din afara ce se dă lui Mufti este asia de mare, in cătu Sultanulu insusi candu vede ca vine la densulu, se redica de pe scaunu și merge siepte pasi inaintea lui ; si numai lui 'i este permisu a saruta umerulu stangu alu Sultanului : pe candu supremulu veziru numai aripa vestmentulu cu cea mai profunda reverentia o pōte sarutā ; si Sultanulu numai trei pasi face mergendu inaintea lui. Ricaut dice, că Sultanulu dă lui Mufti urmatoriulu titlu : «Tie Ezzahid , care tu esci celu mai sapiente «intre sapienti, si care tōte le scii ; celu mai escellente intre escellenti, care te ab-tieni de totu ce este interdusu ; sorgintele virtutiei si alu adeveratei sciintie ; ereditariulu doctrinei profetice si apostolice ; resolutoriulu problemelor credintiei, re-velatoriulu capetelor adeveratei credintie ; chei'a thesauriloru adeverulu ; luminaarea allegorielor dubiōse ; intaritu prin grati'a supremulu Legislatoriu si Conservatoriu alu genulu umanu : Dumnedieu preainaltu, se 'ti conserve virtutile in «eternu!» Tōta acēsta reverentia potea odiniōre se purcēda dein sentimentu si con-

il recusà cá pe unulu ce nu merita crediementu. Sultanulu mirandu-se de acea procedura neusitata, întrebà, care se fia caus'a ; éra Mufti 'i respunse : « Cuventulu vostru cá imperatu este sacru, si nu « pôte fi suppusu la nici-o dubietate ; dar inaintea justitiei n'are « nici-o valóre; fiindu-ca vine dela unu omu care n'a fostu anca nici- « odata la rogatiunile publice cu ceialalti musulmani » (8). Muradu se aretà ca'i pare reu de celle trecute , si pentru espiarea acestei errori dède ordinu a se edifica in Adrianopole o giamia spatiósa in aci'a palatului imperatescu. Acésta Giamia se numesce pênê in diu'a de asta-di Muradiè (9) dela numele fundatorului seu Muradu.

vingere interna; asta-di inse nu mai este alta decâtu o simpla formalitate. Că-ci déca Mufti interpreta legea, séu pronuntia vre-o sententia precum nu place Sultanului, ilu destituie immediatu, si 'lu inlocuiesce cu altulu mai promptu a se pleca. Si déca are nefericirea de a fi convinsu cá tradatoriu séu de alta crima grava, pôte fi sicuru ca mortariulu e alu lui, in care 'lu punu si 'lu pisédia în bucati, pene ce 'si da sufletulu. Acestu mortariu facutu anume pentru acestu scopu, se conserva in carcerile de Siete-turnuri in Constantinopole.

(8) *Musulmani*. Acest'a è unu cuventu coruptu d'in Musliman, Misliman séu Miusluman ; assemenea si Miusürman . d'in care s'g formatu mai departe Biusürman. Musulman inseamna, care are credintia pura si nefalsificata, séu cumu amu dice noi *orthodoxu*. Cuventulu *Iman* este espresiune generica de toti acei-a cari observa religiunea lui Mahomedu dupa riturile și ceremoniele regulate prin cei duoi santi mari ai turciloru, Imam Azem si Imam Shafi. Cari nu se conforma acestoru rituri, séu 'si prescriu si introduc altele, se numescu *Mezhebi*, ritualisti, eretici; séu Kifarin, infideli, precumu sunt considerati persianii; séu *Rafissi*, care insémna ce-va mai reu decâtu infidelu. De aci turcii musulmani dicu ca Dumnedieu pôte se'si intinda mise-sicordi'a sa asupr'a infideliloru, precumu sunt crestini si judeii, dara nici-decumu asupr'a rafziloru, ale caroru pecate sunt pe de siete-dieci de ori mai scarnave in ochii lui Dumnedieu decâtu ale acelora (*).

(9) *Muradiè*. Adeca templulu lui Muradu, cá si *Suleimaniè* templulu lui Solimanu, *Muhamediè* templulu lui Muhamed etc. Este o prerogativa rezervata numai imperatoriloru, de a'și poté da numele la vreo giamia séu templu. Nici chiar marele veziru, n'are acestu privilegiu ; si ori câtu de mare si pompósa ar' fi giamia ce ar' edifica elu din devotiune, ea totusi nu se va poté numi, p. e. *Mustafiè*, templulu lui Mustafa. Cu tóte aceste, sunt unele temple vechi, cari au conservatu pênê asta-di numele fondatoriloru, de si aceia n'au fostu Sultani. Asi'a se dice anca si asta-di *Davud Pasia giamisi*, si *Ali Pasia giamisi*. Aci inse trebuie se se adaoge cuventulu *giamisi*,

(*) *Islam* la turci insémna suppunere lui Dumnedieu si imperatului, ori credintia adeverata. Deacise deriva *Muslim*, dreptu-credintiosu, si in pluralu *Misliman* in limb'a arabica si *Musliman* in cea persica. De aci s'a derivatu apoi, in modu coruptu *Musulman*. *Tr. Germ.*

INSTITUTIUNEA IENICERILORU

IV. Anulu Hegirei 763 este memorabile pentru infiintierea corpului militariu, numitu Ieng-iceri. Ornus Beglerbeg alu Rumeliei, dupa ce a cuprinsu Ipsala si Malgara, si devastase tierile vecine prin focu si feru, au adusu d'in acelea multime nenumerbare de captivi. Atunci Cara Halil Pasia (10), marele veziru, vedindu acésta multime de captivi, se folosese de ocasiune si dice cá d'in gluma urmatóriele. « Lanoi se dice de comunu cá tote spoliiele sunt ale imperatului. Io vediu cá nu este asia Éca atáti-a captivi, si nici unulu « nu é alu imperatului. Io credu ca ar fi nu numai justu, ci si de « folosu, a pune pe câte-unu fidelu Agavat (11) la strimtórea dela « Gallípole, care se ia in numele Sultanulni pentru servitiulu acestuia « pe totu alu cincilea captivu : cu modulu acestua imperatulu ar' « avé si la curte si in armata pe cei mai frumosi si mai robusti « ómeni ». Muradu luá glum'a vezirului in seriosu, și 'i ordiná ca consiliulu pe care'lu dete se'lu si aduca la indeplinire. Preste puçinu

A 763

I. C. 1362

ceea cã nu è necessariu candu se vorbesce de *Selatin*, séu de temple fundate de Sultani. De assemenea, Sultaniloru nu è permissu a'si da numele la alte edificie, decatu numai la giamie. Asiá, pre cátu imi aducu aminte, nu este nici-o urbe, care se fla portatu numele Sultanului fundatoru. Esceptiune este un'a fundata de Othmanu, primul imperatu alu turciloru, care 'si tiene si asta-di numele de Othmangick. Despre acést'a voiu avé ocasiune a vorbi mai la vale.

(10) *Kara Halil Pasia*. *Halil* este numele propriu alu acestui pasia. Cara insémna negru. In generalu, ómenii cari sunt mai negri la façie de cátu altii, au datin'a de a'si apropria acestu nume; precumu Cara Muhamedu, Cara Hasen, Cara Mustafa pasia etc. Acestu Halil pare a fi totu acela pe care istoricii crestini ilu numescu Chairadin si Caratinus; cá-ci nu è altulu cu acestu nume la turci, care se fla ajunsu celebru, decátu numai renumitulu admiralu alu lui Solimanu, pe care inse crestini de comunu ilu numesc Hariadenus Barbarossa.

(11) *Agavat* séu mai vulgaru *Agalar*, este pluralulu singularului *Aga*, si insémna proprie *domnu*, términu usitatu pentru a esprime respectulu catra o persóna. Dara candu è vorb'a de Dumnedieu, nu se servescu nici-odata cu términulu de *Aga*, ci'i d'icu *Rebb*, términu sacru, care numai lui Dumnedieu apartiene si nici-odata fapturiloru sale. Cuventulu *Aga* in sensu mai speciale se da unoru oficiari dela curte séu dela armata; precum: Ieng-iceriler *Agasi* séu generalu alu Ieniceriloru; *Sipahilar Agasi*, generalu alu Spahiloru séu alu calarimei; *Silahlar Agasi*, generalu alu infanteriei; mai este anca *Kislar Agasi*, séu supremulu inspectoru alu femeiloru, care todeauna este unu eunucu negru, etc.

apparù unu edictu publicu (12) in numele Sultanului, care ordină esecutarea propunerii vezirului, după care se și formă d'în captivi unu corpu numerosu de soldati, totu omeni bravi și instruiti in arme; caroru in fine nu le lipsiá alta decâtu unu nume. Era pe același timp unu turcu cu numele Hagi Bektash (13) renumit pentru minunile și profetiile sale (14). Acesta fundase pe acea clasă de Dervisi (15)

(12) *Edictu publicu.* Muradu facuse o lege, că d'în cinci captivi unulu se fia inrolatu la armata. Cu timpul inse, acésta lege a trecut in desuetudine, și 'i s'a substituitu unu altu decretu, care ținea, ca pentru ori-care sclavu espusu spre vendiare in Constantinopole se se plătesca cinci taleri leonini. Acésta taxa, d'în caus'a numelui de cinci care revóca in memoria usulu vechiu cu totu alu cincilea captiv, se numesce péné 'n diu'a de asta-di *Ispendgi*, adera *D'în cinci*; căci iz in limb'a persica însemna trasu séu scosu *d'în, si pendz* cinci. Unii turci scriu *Ispendz*. In urma necesitățile bellice cerendu inmultirea soldatiloru, s'a facutu o nuóa lege, care dispunea ca totu alu diecelea fiu de creștinu se fia inrolatu la Ieniceri, éra acésta lege a ramasu in tóta vigórea sa pêne sub Muradu IV., candu prin voi'a lui Dumnedieu, care avú mila de starea deplorabile a creștiniloru, ea fu abolita cu totul.

(13) *Hagi Bektash*, Primulu fundatoru alu unei clase de Dervisi séu monachi la turci, cari dela numele seu se numescu Bektashi. Mormentulu seu se vede anca intr'unu satu pe cóst'a européna a Bosforului, numitu Beshiktash, 'nu departe de Galata; și este in mare veneratiune. Este permisu acestoru monachi de a se casatori și de a locui permanentu in cetati; dara prin legile institutului lor, ei sunt obligati a caletori departe prin țiera, și a saluta cu *Gazel* și *Esma* pe toti căți intimpina. *Gazel* este unu cantecu de amoru, aplicatu prin allegoria la amorulu divin. *Esma* este invocatiunea de unu nume alu lui Dumnedieu, de care ei numera un'a miie și unula; și binecuventandu-i le dorescu fericire și prosperitate multa; acésta o esprimu de comunu prin cuventulu *Elvallah* (*): treminu de exclamatiune usitata intre luptatori, canda invinsulu vine și presenta invengétoriului ramur'a de finicu a victoriei; prin acésta vréu se arete că se considera mai inferiori de cătu altii, și că toti sunt mai mari de cătu ei. D'Herbelot dice ca Dumnedieu la Musulmani are 99 de nume, și cu numele Allah facu o suta. De aci este ca Tesbisk séu rosariiele lor au 100 de margele, și la fia-care margea invocá unulu d'în celle o suta de nume alle lui Dumnedieu. Ei credu, prin o vechia tradițiune, că portile paradisiului voru fi deschise aceleia, care va invocá adese-ori aceste nume sacre; pentru aceea sunt multi intre ei, cari in continuu sunt ocupati cu recitarea rosariului. *Tr. Ang.*

(14) *Profeti.* Turcii au o singulara opiniune despre miracule și despre spunerea viitoriului. Darulu de a face minuni, după ei, è datu numai profetiloru, daru datu de la Dumnedieu fara nici unu meritu; ér' a spune viitoriulu, este datu la ori-cine se deprinde in fapte bune. In consecenția ei dicu, ca Mahomedu a fostu *Ochir Pergamber*, adeca ultimulu d'în profeti, și prin acésta vréu se dica, ca după Mahomedu este imposibile că cine-va se mai póta opera miracole. Dara că se predica viito-

(*) Multa fericire și saenatate de la Dumnedieu! d. *Tr. Germ.*

care până astăzi sunt cunoscuți sub numele de Bectasé, luatu de la acelasi. La acesta tramise Muradu cét'a cea noua formata d'in cap-

riulu, tienu ei, ca si-o pôte apropria totu musulmanulu bunu, prin deprindere continua in fapte bune, in virtute, prin umiliatiune si postu. Cei cari au *adjunsu la acestu* gradu de perfectiune, se numescu *Veli*, in pluralu *Evlâ*, binecuvantati, santi, amici ai lui Dumnedieu, séu *Veliullah*, bine-cuvantati de Dumnedieu. Despre acesti ómeni se crede că potu fi d'intr'odata in duóe séu in mai multe locuri, cu corpulu pentru esemplu fiindu in Constantinopole, cu spiritulu potu fi in Cairo séu in alta parte, si se scie ce se petrece aici; prin urmare ei credu ca acesti santi n'au necesitate de distractiune fisica, si ca, ce è mai multu, ei se bucura anca in acésta viétia de faci'a beatificatória a lui Dumnedieu. I numescu in generalu *Etishmishlerden*, adeca d'intre cei perfecti, séu cari se bucura pe deplinu de charitatea divina. Isaad Effendi, omu de mare sciintia, a practiacatu catu-va timpu acésta austera viétia, pene ce in urma intr'atátu se debilitase, in cátu a fostu constrinsu a renuntia la superstitiósese sale austeritati, si a chiama unu medicu pentru a'si recupera sanetatea. Prin sciintia si cura deligenta a lui Siciniu, medicu renumitu pe acelu timpu in Constantinopole, elu fu scapatu d'in gur'a mortiei.

(15) *Dervisi*. Dervisiu (*) este numele comunu alu tuturoru calugariloru turcesci, de si ei differu unii de altii dupa clasea si dupa reguléle loru. Mai insemnati sunt intre ei Bectashi, Mevelevi, Cadri si Seiah. Despre *Bectashi* amu tractatu intr'o nota precedente (**). *Mevelevii* isi au numele dela Mevelana, fundatorulu loru. Conformu regulamentulu loru ei se invertu câte doue trei ore neincetatu si cu atátu-a celeritate, in cátu abia li se pôte zári faci'a sunt mari amatori de musica, atátu vocale cátu si instrumentale. Acésta d'in urma este o fluiera facuta d'in trestia de India, numita Nei, si dá unu sunetu atátu de dulce, cumu nu dá nici-unu altu instrumentu musicale. In monastirile loru professédia umilintia si paupertate, éra candu le face cine-va visita, nu facu distinctiune intre persóne, i primescu pe toti, mióu si mare cu assemenea respectu. Ei inainte de tóte inbie pe óspeti cu cafea; éra déca au venit pe drumu tinosu, le spala piciórele si caltiamentea. Pe óspetii carii pleca, ii petrecu in modulu celu mai obligatoriu pana la pórtá, si mai la tóta vorb'a ori la periodu repetu cuventulu *Eiuvallah*, vrendu a areta atátu in portare, cátu si in vorba cele mai sincere affectiuni de modestia si umilitatea legata de profesiunea loru.— *Cadrii* isi macerédia (***) corpulu d'in superstitiune singulare. Ei ambla in pelea góla, cu esceptiune de partea cópseloru. Se prindu de mana si jóca siese óre in continuu, câteodata tóta diu'a, striganđu neintreruptu si d'in tóte puterile *Hu, Hu, Hu*, unulu d'intre numele lui Dumnedieu, pene ce facu spume la gura, 'i népédescu sudorile. si cadu ca smintiti si fora simtiu la pamentu. Marele veziru Kupruli séu Kioprili Achmed Pasia aflandu de aceste jocuri nebunesci, dede ordinu a se supribe o secta su-

(*) *Dervis* in limb'a turócésca si persica. ca si *Tahir* in limb'a arabica insémna omu, seracu. In specialu inse, si un'a si alt'a insémna calugaru séu monachu. *Tr. Angl.*

(**) A se vedé mai in susu not'a 3. Hod.

(***) A unge trupulu cu marga. Se prepara din varu si lutu, calce si argila si dá o colóre de castania. Hodosiu.

tivi, si 'lu rugà se le dea unu stégu (16) si unu nume, si se róge pe Dumnedieu, cá se adjute acestei trupe. Mergéndu soldatii la Sieichu

perstitiósá, care desonóra religiunea mahomedana ; dar' indata dupa mórtca lui, sect'a érași a inviatu, si asta-di este mai numerósá de cátu ori candu alta-data, mai alesu in Constantinopole. — *Seuahi* sunt adevérati vagabundi. Au si ei monastirile oru ; dar' esiti odata de acolo, arare-ori séu nici-odata nu se mai intorcu, ci 'si petrecu totu restulu vietiei vagabundandu intr'o parte si intr'alt'a. Cá-ci superiorii séu prelatii loru candu i tramitu d'in monastire, ii obliga se stringa anumite summe de banii sivictuali, si numai dupa-ce voru fi adunatu si'administratu tóte aceste monastirei, se se póta întórce inderetru. Asia, candu unu Seiah ajunge intr'o comuna, merge in piatia séu in curtea unei Giamie, si striga cátu ilu prinde gur'a : *Ia Allah sen den besh bing altun isterim*, adeca : O ! Dumnedieule, tramite-mi cinci mii de ducati, séu o mie mesuri de orediu etc. Si dupace a strinsu elemosina intr'o comuna, trece intr'alt'a si face aceeași meseria ; si asia mai departe, pene ce aduna sum'a ce se cerea dela elu. Intre monachu indiani sunt multi cari apartienu acestei secte ; ei percurgu tóta lumea mahomedana, si precumu sunt buni de gura , intretieuiu pe poporu cu narratiuni placute despre curiositatile ce au vediutu si auditu in caletoriele loru ; si asia cástigandu animile ómeniloru cari voiau a sci cele ce se petrecu in tieri straine, monachii capetau multime de elemosine. Acesti vagabundi indiani sunt spre mare greutate imperiului ottomanu, ceea ce lectorulu póte sè vedea d'in casulu urmatoriu, care s'a petrecutu pe timpulu meu in Constantinopole sub Solimanu II. In acele dile venise unu indianu, care dupa exteriorulu seu parea mai multu unu curieru decátu ambassadoru, si ceru a fi admissu in audientia la marele veziru Kïupruli Mustafa. Introdusu inaintea acestui-a, i presenta o chartia dela marele Mogulu séu precumu ilu numeseu turcii, Padischahulu Indiei ; si-i díse cu graiu viiu : Domnulu meu a intelesu ca imperiulu ottomanu ar' fi in decadentia, si ca inimicii legeri mahomedane se intarescu totu mai multu ; pentru aceea, gelosu de religiunea sa, imi dete ordinu se'ti anuntiu in numele seu tie Vezirului, ca elu este gata de a'lu ajuta sau cu bani, sau cu óste, dupa cumu voru cere impregiurarile. Respunsulu vezirului, precumu se díce, a fostu : Multiamescu fórte multu Marelui Mogulu pentru buna vointi'a sa catra ottomani, si me voiu adopera d'in partea mea a'fi recunoscatoriu la tóta ocaziunea ; dar' imperiulu ottomanu pentru presentu este in stare de a'si sustiené glori'a revindicata prin cucerirea Belgradului : s'j maiestatea sa indiana, déca pórtá ce-va interesu pentru Pórta, n'ar' poté se'i laca mai mare servitiu, decátu interdícéndu cersitoriloru sei (allusiune la monachii despre cari amu vorbitu) de a mai intra in regiunile ottomane.

(16) *Stégu*. Pe stégulu Ieniceriloru se vede una sabiá, cu dúóe ascutísie in form'a fulgerului, si facia cu sabiá è semilun'a in form'a unei cruci. Ei pórtá pe capu unu Kice, séu velu albu in form'a unei mánecé. Restulu imbracamentelorú este ca si la cealalta militia de infanteria.

(17) acesta puse manec'a (18) vestmentului seu pe capulu unuia d'între capitaniiloru, si pronunçiã cu gravitate următoriele cuvente: « Ieniceri (19) se fia numele loru ; faci'a loru totu-deauna se fia senina; victoriósa man'a loru ; ascutita arm'a loru , si sabi'a totdeauna « promta a taiã capulu inamiciloru loru ; si ori in ce parte ar merge, « cu façe alba (20) se se întórca inderetru ». De aci, pene asta-di le-a remasu numele de Ieniceri, si coperementulu capului loru are form'a unei manece.

(17) *Sieik* séu prelatu, asemenea unui archimandritu d'in mōnastirile grecesci, séu unui abate d'in abatiile catolice. Numele de *Sieik* se da de comunu nu numai la superiorii giamiciloru imperatesci, ci si la capii Tekkè-loru, adeca la localitati unde stau Dervisii. De aci este, cã Mufti in calitate sa de patriarchu pórtã numele de *Sieik-ulislam*, séu prelatulu celloru alesi, ori Supremu-sacerdote.

(18) *Mãneca*. Invelitóri'a de la capu a Ieniceriloru, are pênã in diu'a de asta-di form'a unei mâneci.

(19) *Ieniceri* séu Ienghiceri, numele militiei de infanteria a Sultanului, e compasu d'in *Ieng-i* nou, si *Ceri* soldatu. Numerulu loru este de comunu patrudieci de mii. Acesta óste stã in onóre si demnitate inaintea tuturoru celorulalti ostasi. Toti cati se inrolé dia la oatea acésta, au solda pe di trei aspri, duoe pani, duoe sute dramuri carne de berbece, o suta dramuri de ore diu, trei-dieci dramuri de untu. Dar' victualele acestea nu se dau deadreptulu in man'a inrolatiloru, ci precum Ienicerii au Od'a séu camer'a loru, si suntu de aceste in Constantinopole 162 edicate de catra mai multi Sultani, si in cari Ianiciarii locuiescu impreuna cã intr'unu cenobiu, si precumu fiiacare oda séu camera (*) are magazinulu seu, asiã se scóte de aici dintr'odata totu ce apartiene soldatiloru, se dà unui asia numitu mare bucatariu, care le prepara mancaréa, si la or'a prandiului o pune pe mésa celloru presentii. Absentii in vanu reclama dupa ór'a prandiului cã se li se deã portiunea ; ei nu capeta nimicu ; cã ci legea Sultanului dice : acei-a se mance, cari stau in oda-ele loru. Dar' despre aceste vomu tracta mai pe largu intr'altu locu.

(20) *Façia alba*. (*) E de observatu, cã façe alba séu façe négra sunt termini de lauda séu de batjocura la turcu. Unu domnu candu vre se laude pe servitoriulu seu, dice : *Aferin! Iuzung ac olsun*, pré-bine! faci'a ta se fia alba si stralucitória ; d'in contra, candu è maniosu, si vre eó 'lu injure, dice : *Iuzung carã olsun*, négra se fia faci'a ta. Dar nu è permissu cã unu inferioru se se servéscã de aceste espressioni façe cu superiorulu seu. Asia pentru esemplu, candu unu soldatu ar' vrè d'in mania se linguséscã pe capitanulu seu, va striga numai *Aferin! pré-bine*, séu *Eivallah* sanetate!

*) Mai bine Casarma, in limb'a moderna.

(*) Noi amu dice mai bine : façe curata.

CUCERIREA SERVIEI

A 766
I. C. 1364

V. Evenimentele au aretatu că justa a fostu observarea vezirului, buna institutiunea Sultanului, si efficace benedictiunea Sieichului. Acêsta militia nuôa de Ieniceri face minuni in anulu Hegireji 766. Ea in Europ'a cuceri Bath'a, in Asia, Zagar'a si Gumurgin'a ; si atât-a renume castigà armelor ottomane, in câtu la anulu Andronicu Paleologu, împèratulu greciloru, fiindu in bellu cu principele Bulgariei, ceru dela Sultanulu ajutoriu contra acestui-a. Muradu se invoi a'i da succursu, si tramise pe Shahin Lala cu armata in Europ'a, care surprinse pe bulgari atacându-i la unu locu cu numele Zermen, si punendu-i la fuga. — In acelasiu anu Prus'a fù infrumusetiata cu Giamia séu templu, ce Muradu lasase a se construi in strad'a numita Capluge ; (21) apoi o Medrese séu collegiu, si unu Imaret séu ospiciu.

MURADU CASATORESCE PE FIULU SEU BAI AZETU, SI CASTIGA MAI MULTE CETATI

A. 783
I. C. 1381

VI. După ce Muradu a datu probe invederate despre virtutile sale militari, nu remase alta in deretru decâtu a areta, ca si in artile paicei se pricepe totu asia de bine. In Asi'a unii principiori infestau de multe-ori statulu ottomanu, si'lu impedicau in cursulu victorieiloru sale. Deci pentru-că se desbine pe acesti principi si dein desbinarea loru se traga folosu, si asia se'și prepare calea pentru intreprinderi mai mari in viitoriu, in anulu 783 casatori pe fiulu seu Baiazet cu fiic'a lui Germian Oglu (22), care 'i dède in dote cetatile Kutahia, Egrigos si Tavshanlic. Cu asemenea prudentia castigà si ànim'a lui Hamid Oglu (23), care d'in propriulu indemnu 'i oferì in

(21) Bai calde.

(22) *Germian Oglu*. Principe de Phrigia superiøre ; unulu d'in satrapii persiani cari s'au revoltatu contra Gubernulu loru pe timpulu espeditiunci lui Ginghis-chanu.

(23) *Hamid Oglu*. Si acest'a a fostu unulu d'intre satrapii rebeli ; elu că si ceialalti a proilitatu de ruinarea împèriului, a ocupatu o parte d'in Asi'a minore : i-a datu numele seu, si pène 'n diu'a de asta-di se numesce *Hamida*, precumu se pôte vedè in chartele geografice. Dar pare că a'estu nume nu este atâtu de vechiu ; ci turcii o au numitu asia dupa ce s'au facutu domni asupr'a ei ; fiindu la ei usulu de a numitierile cucerite dupa numele cell'oru ce le-au avutu mai inainte in posesiune Asi'a dupa ce au ocupatu Servi'a dela principele Lazaru, o au numitu Lasvilaicti (*) ; si este

*) Vilaiet insemna regiune, tienutu, provincia, tiéra. Lasvilaeti, tiér'a lui Lazar Tr. *Germ.* și *Rom.*

feudu cetatile Elvadz, Iengishehir, Archerih, Caragais si Seidishehri. Mai multi alti principii se dedesera vasali imperatoriloru ottomani.

CUCERESCE BOLIN'A PRIN RUGATIUNILE SALE

VII. Aduse in ordine si consolidate in modulu acesta afacerile in Asi'a, Muradu la anulu urmatoriu, 784, adunandu-si armata numeroasa, trece pe la strimtoarea dela Gallipole in Europ'a, si impresora Bolin'a, castellu fortificatu prin natura ca si prin arte. Tari'a locului si resistenti'a eroica a garnisonei face obsidiunea atatu de dificile, in catu Muradu incepu a despera de successu. Atunci 'si lua refugiu la adjutoriulu ceriului, si se roga lui Dumnedieu ca se'i suppuna acesta forteretia atatu de tare. Se spune ca in urm'a rugatiuniloru sale anca in acea nopte s'a sferimatu o parte mare de muri, dupa care ottomanii strabatendu prin spartura, trecura prin ascutitul sabiei pe totii aparatorii ei. Se dice apoi, ca in magazine era unu mare numeru de caciule rosii (24), pe cari Muradu le distribui soldatiloru sei, si in memori'a acestui evenimentu lasa a se face asemeni caciule pentru tota armat'a sa.

A. 784
I. C. 1382

OCCUPA MAI TOTA MACEDONIA SI ALBANIA

VIII. In acelasiu anu, Schahin Lala occupa cetatile Iskenderie, Darne si cetatea fortificata Cavalla, si suppune imperiului ottomanu

falsu ceea ce dice Meninski ca Las in acestu cuventu ar' fi Vladislav. Assemenea Moldavi'a se numesce la turci Bogdan, dela principle de acestu nume, si care ccllu d'antciu s'a facutu tributariu turciloru. Asia 'si are si provinci'a Hamida numele dela Hamid Oglu.

(24) *Caciule rosii*. Se pare ca Iscuf cra mai de multu unu coperementu alu capulu usitatu la turci candu mergea la batalia, care inse acuma nu se mai porta; si astadi nu porta nici coifu, nici corassa la peptu sau ori-ce alta arma aparatoria, pentru ca ei credu, ca de aru fi omulu tare ca diamantulu, totusi nu pote scapa de alu seu destinu. Turcii credu asia, ca la toti omenii este scrisa pe frunte or'a mortiei loru cu litere, pe care ce e dreptu, omenii nu le potu citi, dara pe care le a scrisu Dumnedieu cu degetulu propriu. De aici se explica expressiunile usitate la ei: *Bashde tazilmish olan gielmeki vadzib dur*, ceea ce este scrisu pe frunte, trebe se sc intempe; *Acagiak can damarde durmaz*, sangele ce trebe se curga, nu pote remane in vine; *Tacdir Tedbiri bozar*, provedinti'a este mai tare decat u tote scopurile omenesci (*): Dumnedieu a predestinat u tote lucrurile, si elle cauta sc se intempe asia.

(*) Homo proponit, Deus disponit, dicitur crestinii.

A. 788 mai tóta provinci'a Arnaud (25). Er' la anulu Hegirei 788 occupa
I C. 1386 cetatile Zichne, Carapherie si Monastir.

BATAI'A DE LA COSSOVA, MORTEA LUI MURADU

IX. Cu unu cuventu, puterea osmaniloru sub acestu imperatu facu progresse alátu de mari, in càtu popórale vecine nici-decumu nu putea se o védia cu ochi buni. Dreptu aceea se decisera la anulu 791 a formá lige între sine. Lazaru, principele Serviei se puse in fruntea acestei lige, care constá d'in Romani, Unguri, Dalmatini, Tribali, si acei d'între Albani, cari nu erau anca suppusi jugului ottomanu. Confederatii decisera in unanimitate, cá pe acestu arbore care cresce asia inaltu, se'lu taie, inainte de a prinde radecini prea afunde. Muradu preparatu la acestu oraganu, ese cu oatea sa, si la a patr'a dî a lunei Ramazanu, dà cu peptu inimicii pe campulu de la Cossov'a (26). Lupt'a a fostu inversiunata, si victori'a lungu timpu incerta. In urma crestinii se pléca; principele Lazaru prinsu; nobilii si capii ucisi; toti ceialati pusi la fuga si persecutati in mare distantia de calarimea usióra. Dupa lupta Sultanulu merge a visitá campulu bataliei, si vediendu mortii se întórse catre vizirulu, si 'i dîse; « Curiosu lucru, ca între atâti « inimici morti nu vediu de càtu juni imberbi, si nici-unu betranu ». Vezirulu respunse: « Chiar acést'a a fostu victori'a nóstra si nefe- « ricirea !oru. Tineri fara esperientia, ei nu ascultara decátu de fo- « culu junetiei, ce 'i inimá, si venira a perî la piciórele nóstre; ó- « menii de etate au mai multa flegma, si prudenti'a le dictéza a nu « se oppune armeloru invicibili ale ottomaniloru ». Sultanulu, con- tinuandu, dîse; « Si ceea ce'mi pare si mai curiosu este, cumu de « m'a incelatu visulu meu de asta nópte? Mi se parea ca amu caditu « mortu de o mana inimica ». Abia pronunsiase aceste cuvente, candu unu tribalu, soldatu crestinu, care se tienea ascunsu între morti, observandu cà Sultanulu este care vorbesce, se scóla iute si, spre a'si lua vindicta pentru patria, 'i infipse unu pumnariu in pan-

(25) Asi'a numescu turcii Macedoni'a sí Albani'a: D'Herbelot scrie acestu cuventu prin Arnauth. *Tr. Angl.*

(26) *Cossova* este unu siesu in Servi'a, unde Sultanulu Muradu a fostu strapunsu de man'a unui serbu.

tece (27). Tribalulu la momentu fù taiatu in bucati; dara si Sultarul in două ore 'si dède sufletulu. Vezirulu si pasii 'i transpórta corpulu in cortulu imperiale, si punu se'lu inbalsamédie (28). Mai-

(27) *Pumnariu in pantece.* Cei mai multi scriitori crestini dicu, că acestu omu ar fi fostu servitoriulu lui Lazaru, principelui de Servi'a, si că l-au chiamatu Milosiu Obilovicu. Chalcocondila tiene ca a fostu Tribalulu. Dela Tribalulu isi au originea a-celle popóra cari au ocupatu Bulgaría si Servi'a. Ceea ce spune Orbinu dela Ragusa, care este spre rusinea tuturor istoriciloru, că insusi Lazaru despotulu Serbiei ar fi strapunsu pe Muradu in cortulu propriu alu acestuia, semena mai multu a romanu decatu intemplanță adevărata. Că-că, cine 'si pôte imagina, ca turcii ar' fi fostu atâtu de imprudenti, in cătu se lase a se apropiá de cortulu domnului loru, si anca, precumu afirma Orbinu, calare, acela, care inainte cu o di era celú mai mare inamicu alu seu? In giurulu persónei imperatului sunt camerari si alti oficiari nenumarati, cari stau garda si priveghiédia fórte, ca se nu i se intemple ce-va. Apropierea unui strainu causédia totdeauna allarma, si déca intrebuintiédia violentia, toti saru pentru a i se oppune. Dar' pentru a reveni la acestu Orbinu, elu atâtu este de partialu candu vorbesce despre natiunea sa, in cătu pentru a o inaltia. nu 'si face nici unu scrupulu a sacrifica adevărulu. Elu afirma intre altele, că Scitii, Italianii, Svedii, Germanii, Grecii, Macedonenii, p'ne si Alesandru cellu mare, toti își tragu originea dela Slavonii sei. Elu cu acestea isi dete pe față vanitatea sa. si arata de ajunsu, ca scirile turciloru despre mórtea lui Muradu sunt cu multu mai probabili decâtu ale lui Orbinu.

(28) *Inbalsama.* Dupa legea mahomedana nu este permisu a tiené unu cadavru in casa mai multu de o di, nici a'lu duce mai departe de trei mile italiene. Esceptiune este numai pentru imperatulu. Déca Primul-veziru móre in cale séu in bataia, trebe îngropatu in locululu unde a moritu, séu celu multu in comunitatea cea mai de-aprópe, dar' nici de-cumu mai departe de cumu amu disu, de trei mile italiene. In cătu pentru imperatulu, déca ar mori elu chiar' la estremitatilu Indiei, successorulu seu lasa a se inbalsama cadavruulu, si a se transporta pe langa o escórta superba in sepulcrulu seu dela Giami'a, ce elu o a edificatu; séu déca in viétu sa n'a facutu vre-o giamia, atunci se depune cadavruulu intr'unulu d'in sepulcrele antecessoriloru sei. Acésta lege este indispensabile. In cătu pentru particularii, cari moru in cetati, corpulu loru mai inainte de tóte se spala cu apa calda, apoi 'i infunda cu bumbacu tóte aperturile corpului, ochii, nazulu, gur'a, urechile si partile d'in giosu, dupa aceea ilu punu pe o bara, si 'lu ducu cătu-va ómeni pe umere, cătu se pôte mai iute, in cemeteriulu celei mai deaprópe giamii, aici ilu astruca indata, dupa ce mai antaiu i-a cetitu unele rogatiuni in tind'a beserice. Déca intrebi pe turci: pentru ce 'si ingrópá mortii cu atâtu-a graba? iti respundu, ca: in momentulu candu ese sufletulu d'in trupu, angerii ilu transpórta la locululu destinatulu pentru sepultura, si 'lu tienu acolo patru-dieci de zile in asteptare se' vina corpulu; asia, pentru că se nu se urésca spiritulu asteptandu lungu timpu, trebe transportatu trupulu cu cea mai mare celeritate posibilu. Si totu pentru acésta ratiune, nu este permisu a plange asup'a mortului; singuru mam'a are libertatea de a plange asup'a perderei fiului seu de trei-ori; si déca ar plange mai de multe ori, se considera că comitte mare pecatu.

marii, fara a perde timp, se aduna spre a alege nou imperatu: si Ildirim Baiazetu, fiulu mai mare alu lui Muradu, este proclamat⁹ Sultanu in unanimitate.

IACOB CELEBI STRANGULATU SI LAZARU DECAPITATU

X. Iacob Celebi (29) fratele mai tineru alu lui Baiazetu, fiindu nemultumitu de acésta alegere, se incerca intr'ascunsu a rebella in contra lui Baiazetu. Conjuratiunea inse fiindu descoperita la timp, noulu Sultanu de accordu cu Mai-marii puse de'lu strangulara cu o córda de arcu (30). Er' Lazaru, principele Serviei, in considerare ca elu ar' fi caus'a mortiei lui Muradu, a fost adusu inaintea lui Baiazetu, si prin ordinulu acestuia decapitatu.

FUNERALELE LUI MURADU. CARACTERULU SÈU.

XI. Dupa acésta victoria cumperata cu sangele lui Muradu, Baia-

(29) *Celebi* 'Ευγενής, de nobilu genu. Supra-nume ce se dá odinióra fiiloru Sultanulu pèn' ce acésta era in viétia, precumu Iacob Celebi, Musa Celebi etc. In urma inse s'a parutu ca acésta numire nu correspunde ideei inalte ce trebe se represente, si s'a chimbatu cu titlulu *Effendi*, espressioni corrupta d'in grecesculu 'Αθηντης, Effendi e numescu si asta-di cei mai de frunte tineri turci, cu séu fara adaogerea numelui propriu; precumu Schahzade Effendi séu fiulu imperatului. Se da acestu nume anca si precotiloru si judecatoriloru mai de frunte, adaogéndu officiulu séu demnitatea loru, precumu: Istambul Effendi, judele de Constantinopole; Mufti Effendi, Cadilasker Effendi, etc. In fine se mai da acestu titlu tineriloru de buna sperantia, si ale caroru eminente calitati lasa a se vedé nobletia' a originei loru. Titlulu de Celebi d'in contra asta-di este fórte communu; ori-ce negociatoriu séu cetatianu d'in Constantinopole si 'lu póte atribui, precum Mehemedu Celebi, etc. Si aci trebe se mai insemnamu ca turcii nu léga nobletia' de o lunga scara de strabuni antecessori, cá-ci ei se credu toti intocma de nobili; onóraa dupa opiniunea loru, nu trebe se fia apanagiulu unei nasceri distincte, ci recompensa' meritelor; adeveratulu nobile la ei este acelu-a, care prin prudentia, minte, prin lunga experientia si practic'a virtutiiloru si-a nobilatú anim'a si spiritulu. Asia, cu exceptiunea fiiloru de sange imperatescu, nime n'are dreptulu de a pretinde vre-o distinctiune séu precadentia pentru sangele antecessori-loru sei. Ibrahim Chanu Oglu si in specialu Cuprulu Oglu facu exceptiune dela acésta regula. Patru Mari veziri, cari au esitu d'in acésta familia, toti recomandabili prin faptele loru eroice, ilustru prin geniulu si rar'a loru integritate, au fost stimati de poporu mai pre susu de cátu altii. Istoria' acestora o voiu descrie pe largu la locul seu.

(30) *Córda de arcu*. Acésta esecutiune de mórte è considerata la turci ca cea mai onorabile, și è rezervata numai pentru cei mari. Tâierea capului este considerata ca mórtea infama; anca si mai mare infamia este a fi spendiuratu séu trasu in tiépa, cá-çi acestu supliciu è rëseryatu numai pentru furii.

zetu dimise armat'a, éra cadavrulu parintelui seu ilu tramise la Prus'a spre a'lu depune in Giami'a imperiale de acolo, unde, petrec endu-lu si elu, pentru a 'i eternisa memori'a, fece a i se erige o Kubbe (31) superba, seu monumentu de cea mai fina marmore. Turcii nu sci u indestulu lauda calitatile acestui imperatu. Ei ilu reprezenta c a oglinda a justitiei ; c a principe de fortitudine invincibile a spiritului, c a esemplariu de a'si face rogatiunile totdeauna regulatu, si c a celu mai mare amatoriu de a conversa cu invetiatii ; ilu lauda apoi pentru remarcabil'a sa abstinentia dela luxu, si d icu c a at atu era de modestu , in c atu nici-odata nu s'a imbracatu in alte vestimente, dec atu in cele de materia nunita Soph (32). Elu a domnitu trei-dieci de ani, si a traitu s apte-dieci-si-unulu.

(31) *Kubbe*. Turnu seu monumentu construitu cu multa artepreste mormentele veziriloru seu altoru ómeni mari. Preste mormentele  omeniloru de class'a mediocra se punu du e pietre de-a inaltulu, un'a la capu si alt'a la picióre. Asupr'a unei-a d'in aceste, se grav dia in littere elegante num'le defunctului, in prosa seu in versuri dupa gustulu ereditoru, si cu o mica formula de rogatiune, in urmatorii seu alti assemenea termini : *Dame Allah hudeata rahmeti*, misericordia a lui Dumnezeu se 'i fia eterna ! Pentru barbati se scobesce ori depinge pe pétr'a dela capu unu turbanu turcescu ;  er pentru femei ce-va altu ornamentu. P etr'a dela picióre are aceeasi forma, at atu pentru barbati c atu si pentru femei.

(32) *Soph*. Materia de lana, preparata catu se p ote de fina si usi ora. O p orta preste totu si mai alesu preotii, fiindu- a legea 'i opres e de a porta imbracaminte de metasa, permissa numai Sultanului si camerariloru sei. De aci, care p orta vestmentu d e Soph, se numesce Soplhi.

Sub durat'a imperatiei lui Muradu, adeca dela 1360 p en e la 1390, au domnitu in Europ'a :

La Constantinopole. Andronicu Paleologulu. 1384—1387 ; si Emanuilu Paleologulu, 1387—1417.

 n Occidentu : Carolu IV. fiiulu lui Ioanu reuelui de Bohemia, 1346—1378 ; si Venceslau, fiiulu lui Carolu IV 1378—1399.

In Angli'a : Eduardu III. 1326—1377 ; si Richardu II. 1377—1399.

In Franci'a : Carolu V. disu sapientele 1364—1380 , si Carolu VI disu placutulu 1380—1422 *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI IILDIRIM BAIAZET I, FIIULU LUI MURAD

ALU PATRULEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU V. DIN CARTEA I.

PRIM'A ESPEDITIUNE A LUI BAIAZETU

I. Murindu Muradu in modulu descrisu, fiulu seu Baiazetu i-a successu in imperiu. Gelosu acest-a de a demonstra lumei că a ȳreditatu nu numai corón'a, cì si virtutile parentelui seu, a ocupatu numai decātu la anulu urmatoriu in Europ'a cetatile Caratova si Isseib, ȳr in Asi'a Aidin, Sarichan, Carsu si Monteshe, si le-au adnectatu imperiului. Puȳinu ȳupa aceea, s'a certatu cu socrulu seu Germianu Ogli. Differentiele intre principi se decidu mai bine prin arme decātu prin cuvente. Asia cugetá Baiazetu. Deci lovindu'lu cu óste, ilu invinse si'lu alungá dein totu coprinsulu imperiului, ȳupa aceea ilu exilá la Ipsala. Principele de Caramani'a, care luase in casatoria pe sor'a lui Baiazetu, era se patia totu asia, ȳeca espeditiunea in Moldov'a nu chiamá pe acestu politicu imperatu in Europ'a ; elu lasá pe cumnatu-seu pentru alta ocasiune mai favorabile, si decise a se ocupa cu alte lucruri mai importante.

BATAIA CU MOLDOVENII

II. Duoi ani mai inainte, Moldovenii batussera si nimicissera langa Prutu armat'a Seraskerului Solimanu Paşia. Baiazetu inspai-

mentatu de acésta perdere, nu cutedià a incredintia generaliloru sei comand'a armatei contra unei natiuni atátu de belicóse, cì se decise a o comanda in persóna, crediendu ca obstaculele ce au incercatu armele Pasiei, nu voru resiste fortunei imperatului. Face deci celle mai mari preparative pentru acésta espeditiune, si trece tóte cele mai bune trupe ale sale in Europ'a. Puse podu preste Danubiu, intrà in Moldavi'a, si devastandu tóta tiér'a, se pune in castre la tiermurea Siretului intr'unu satu numitu Resboe. Puçinu dupa aceea Stefanu (1), principele Moldaviei sosese aici cu armata alésa. Lupt'a se incepe; ea era inversiunata, si victori'a lungu timpu dubiósá. In urma Moldovenii sunt invinsi. Stefanu insusi prinde fug'a si cérca scapare in cetatea Némþiu, unde lasase pe muma-sa si-o garnisóna valorósa. In reversatulu dilei ajunge langa cetate, si cere a i se deschide portile. Mam'a, care nu asteptá pe principele, fiulu

(1) *Stefan*. Principele Moldaviei, cellu mai mare erou alu timpului seu. Elu a invinsu pe celebrulu rege alu Ungariei, Mathi'a Corvinu, si i-a luatú Alpii Transilvaniei, cari si asta-di formédia linitii Moldaviei in partea de catra apusu. Repetítele sale victorii i-au asicuratú Pocuti'a si Podoli'a, adnectandu-le tieriei sale. Elu a batutu pe Poloni la Cotnariu, locu renumitu pentru vinulu seu celu bunu; i-a nimicitu cu totulu, si a facutu cincispre diece mii de captivi, pe cari i-a pusu in jugu, si au aratu cu ei o bucatá de pamentu duóe mile in lungu si preste una mila in latu, si a plantatu duóe setbe de stejariu, pe care Poloni pene asta-di le numescu Bucovina, ér locuitorii le dicu Dumbrava-rosia, fiindu-cá suntú plantate si udate cu sange de poloni. Tóte cetatile intre Moldavi'a si Leopole au fostu cucerite de elu. A sustienutu duóe batalii cu Baiazetu: in amenduóe à fostu victoriosu; dar' mai alesu a dou'a fu nimicire totale a turciloru: siepte gramedi mari de turci ucisi in lupta, ce a lasatu a se face dupa bataia, attestau acésta victoria memorabile. O spune acésta si insusi Hezarfenn, probulu si fidelulu istoricu turcu. A suppusu dominatiunei sale Romani'a pen' la Bucuresci, lasandu pe Vintilá gubernatoru acestei tieri. Era domnu Bassarabiei, numita asta di Budgiacu, si cetatiei Chilia la gurele Dunarei, fara a mai vorbi de A-kierman, adeca Alba-greca séu Oxi'a celloru antici, locu memorabile prin esiliulu poetului Ovidiu. Cu unu cuventu, elu a intinsu marginile Moldaviei in tóte partile, ceea ce speru a poté areta pe largu, déca Dumnedicu imi va da victia ca se potú termina descriptiunea mea despre starea antica si presenta a Moldaviei. In acésta stare gloriósa a lasatu elu lucrurile sale, morindu dupa ce a domnitú patru-dieci-sisiepte de ani si cincis luni. Fiiulu seu Bogdanu, a facutu Moldov'a tributaria turciloru. Dela acest'a numescu Turcii Bogdani pe Moldoveni: mai inainte 'i numiau Ak Iflac séu mai vulgáru Ak Vlach, adeca romani albi; ér pe Romanii d'in Munte-ni'a 'i numescu pene asta-di Cara Iflac séu mai vulgáru Cara Vlach, adeca Romani negri,

seu, se se întorcea asia pe neasteptate, esí pe murii cetătiei, si-i refusă intrarea, dicându: « O ! fiulu meu, de candu te sciu io, anca « nici-odata nu te-ai întorsu d'in lupta fora victoria ! Fiendu-că tu « ti ai uitatu de bravur'a ta de inainte, mai bine asiu fi voitu ca se « fii peritu de man'a inamicului, de cătu se ajungi rusinea, ca se te « scape o femeia. Deci plăcra indata inapoi si se te întorci victoriosu « séu nici-odata. » Stefanu, miscatu de acésta infruntare materna, se întorcea dela cetate mai iute de cum venise. Venindu'i in cale unu bucinariu, acestuia ii comanda se sune de batalia, si asia aduna erași doue-spre-diece mii de ostasi, carii scăpasera prin fuga de sabi'a inamicului. Principele 'i conjura a invinge séu a mori. Atunci Moldovenii se arunca asupr'a inamicului, care se resfirase pe campii cautandu préda, ilu batu si'lu punu la fuga. Stefanu ajutat de armele sale, merge inainte pene la Vasluiu cam 20 mile de la Iasi, ocupa cortulu imperiale alu lui Baiazetu, dissipa armat'a turcésca, éra pe imperatulu care mai inainte era spaim'a lunei, acumu singuru inspaimentatu, ilu constringe cu puçini ai sei a fugi la Adrianopole (2).

VICTORIA ASUPR'A LUI CARAMANU OGLI

III. Lucrurile acestea care decurgea in Europ'a, produsera totu-odata unu bellu multu mai inflacaratu in Asi'a. Principele Caramanu Ogli, audindu de batai'a ce Baiazetu a sufferitu de la Moldoveni, crediu ca momentul este propitiu pentru a umili puterea ottomana. Deci elu aduna trupele, frange tractatulu inchieiatu cu

(2) La descrierea acestui evenimentu extraordinariu auctorului nostru i s'a intemplatu ceva despre care se póte dice: *Et bonus inter lum dormitat Iliomerus*. Baiazet Ildirim se facuse Sultanu in anulu dela Is. Chr. 1390 alu Hegirei 792, si a domnitu 14 ani si trei luni, adeca pana in anulu 1405. Dein contra, Stefanu-celu mare V. domni mai tardiu, adeca intre anii 1458 si 1504. prin urmare nu póte fi nici de cumu vorba de belluri portate intre Baiazet I si Stefanu V. Baiazet a potutu se se bata cu Stefanu III domnu alu Moldovei, carele dupa chronicarii tierei a statu pe tronu intre anii 1390 si 1398, adeca tocma in dilele lui Baiazet I. In anii de anteiu ai domniei lui Stefanu a fostu Sultanu Baiazet II, fiulu lui Mahomed II, urmá tatalui seu in anu 1481 si domni pana in 1512. Cu acestu Baiazet s'a pututu baé prea bene Stefanu V. In sedentiele sectiunei istorice se observá acestu anachronismu, dara conciliarea lui cu adeverulu istoricu se rezervá pentru tempulu candu se va face recensiu comenatatória la tóte scrierile lui Dim. Cantemiru. *Nol'a correctorului.*

Baiazetu, devasta prin focu si feru tierile ottomane d'in Asi'a, si in fine impresóra cetatea Kiutahia. Baiazetu, pe care fortun'a adversa nu'lu descuragiase, primindu scirile acestea se infuriá fôrte. Elu inse dedatu cu operatiuni fôrte iuti (3), ridica armat'a d'in Europa, o trece in Asi'a si ajunge in faci'a armatei lui Caramanu, care era desfacuta in mai multe cete si nu'lu asteptá de locu. Se incinge lupt'a, si ilu invinge indata in prim'a lovire. Caramanu Ogli, dupa ce si-a vediutu armat'a nimicita, prinse fug'a cu fiii sei spre cetatea Acgiani ; dara cade in manile inemicului. Caramanu adusu inaintea sultanului, din ordinulu acestuia i se si taia capulu ; éra cei doi fi ai sei fusera condamnati la inchisóre pe viétia in Prusa, pentru a stirpi radacin'a a ori ce revolte in viitoriu. In acestu modu Caramani'a a fostu subj-gata si suppusa potostatiei lui Baiazetu.

ALTE PROGRESSE ALE LUI BAIAZETU IN ASI'A SI EUROP'A

IV. Baiazetu neindestulatu cu acésta victoria, trece in Europ'a si ocupa cetatile de langa Dunare, Nicopoli, Silistri'a si Rusciucu. In anulu urmatoriu ocupa dela Sultanulu Ahmed-Burhan-Elledin (4) cetatile Amasia, Tocat, Niksar, Samsun si Gianik. Dupa acestea se întórse cu planurile sale érași la afacerile din Europ'a. Dar' abia isi trecú armat'a numerósa prin strimtóra dela Gallipole, pre candu

3) Dedatu cu operatiuni fôrte iuti. Istoricii turci n'au destule cuvete pentru a lauda celeritatea acestui principe in adunarea trupeloru si in executarea planurilor sale, si in devingerea inemiciloru sei ; ei facéndu comparatiune intre celeritatea naturale a tatariloru si admirabilele expeditiuni bellice ale lui Baiazetu, dicu ca tatarii se téréie ca melcii. Pe candu credeai ca este mai ocupatu cu afaceri in Asi'a, ilu ve leai de-odata in Europ'a ; si érași, candu ti se pareá ca este mai incurcatu in Europ'a, el i la primulú avis de disordine in Asi'a, sborá cu tóta armat'a sa aici. De aci turcii i-au datu numele de Iildirim, care va se dica fulgeru. Pe langa acésta calitate : elu era fôrte rezervatu : nu comunicá cugetele séu planurile sale nimerui ; si executarea lucruriloru mai dificili n'o incredintiá nici unui-a d'in amich sei : elu lucrá de sine si prin sine.

(4) *Elledin*. Pare a fi unulu d'in acei gubernatori persiani, cari pe timpulu lui Ghinghis-canu a scuturatu jugulu persicu. Că-ci Asi'a pe atunci era impartita numai in duóe imperiuri séu regate : alu monarchulu de Persi'a, si alu imperatulu grecu de Constantinopole. Principatulu lui Elledin facea o parte d in Armeni'a superióre.

unu nou bellu ilu chiamà inderaptu in Asi'a. Cuturum-Baiazet 's principe de Costamoni, crediendu ca imperatulu este cu multu mai incurcatu in afacerile europene, decâtu se mai pôta cugeta la cele d'in Asi'a, calca provinciile turcesci d'in Asi'a minore si le devasta. Baiazetu audindu acést'a, a cugetatu ca mai bine va fi a conserva possessiunile proprie, de câtu a cuceri tierile altora, si lasandu generaliloru sei comand'a in Europ'a, pleca immediatu cu mare parte a armatei sale si intrâ in Asi'a. Ajunsu aici, aude ca Cuturum-Baiazetu, auctorulu incendiului, a moritu; prin urmare n'avù timpu a incerca fortun'a lui Marte; câ-ci Isfendjarbeg, fiulu lui Cuturumu, vediendu mórtea parentelui seu, si mai puçinu temerariu séu mai multu prudente de câtu acesta, schimbâ planulu si tramise ambasadori la Baiazetu, pentru a'i cere iertare de crim'a parentelui seu si a'i spune d'in partea sa, câ desapróba fapt'a repausatului ca fôrte neintielépta; si déca parentele, prindiendu arm'a contra Sultanului, a causatu pedeca cursului victoriiloru ottomane, fiulu seu nu scie alta reparatiune pentru acésta offensa, de câtu a promite si a intari cu juramentu câ va fi pururea vasalulu Sultanului. Situatiunea de atunci a imperiului nu permitea lui Baiazetu a fi prè-severu, si prin urmare primì pe Isfendjarbegu in bunele sale gratie, si puse garnisóne in cetatile Costamoni, Tarakliborli si Othmangik (6). Dupa aceste, trece iute cu trupele sale érași in Europ'a, si in acea espeditiune ocupa cetatea Selanik séu Thessalonica.

VICTORI'A DELA NICOPOLE

V. Dupa aceste espeditiuni bellice, Baiazetu se întórse la Prus'a spre a da trupeloru cevasi repaosu. Abiá inse ce incepuse a gusta dulcé-

(5) *Kiuturum* seu *Kioturum*. Se pare ca si acesta fusese unulu deintre susu memoratii satrapii ai Persiei. Dupa numele seu s'ar pareca ca suferise de vreunu morbu in pitióre séu la inchiaieturi, cumu ar fi podagr'a; pentru-ca Kioturum turcescu semnifica unu paralticu, séu omu pe care nu'lu tienu venele, séu schiopu.

(6) *Osmangick*. Cetate, dupa cumu ne spune Busbeque, in Bithinia d'incolo de muntele Olimpu. E fôrte insemnata la turci, fiind-câ este fundata de Othmanu, primul loru imperatoru: si este singura in totu imperiulu, care a conservatu numele fundatorului seu, de si suntu multe altele, cari au aceiasi insemnatare de a fi fundate de Sultani. Dar este usu trecut in lege, ca imperatorii se nu 'si pôta da numele de câtu numai la Giamie, precumu amu observatu mai in susu (*).

(*) A se vedé la capu 4, not'a 9.

ti'a odihnei, și curierii veniau unulu dupe altulu chiamandu-lu in Europ'a, si anuciandu-i ca Sigismundu, regele Ungariei facendu liga cu ceilalti principii crestini (7), cu armata de 100 mii de ómeni a intratu in tierile turcesci, si vinu a impresora Nicopolea. Baiazetu, care nu cunóscea nimicu mai periculosu pentru caus'a sa decâtu in-tardiarea, 'si aduna cu celeritate incredibile glótele sale d'in Asi'a si Europ'a, merge dreptu in contra inimicului, si asiá cu vre-o 60 mii de ómeni, 'lu ataca cu atát'a furia, in cátu indata la prim'a lo-vire crestinii rémanu batuti, si nimiciti cu totul. Mai toti capii con-federatiloru lui Sigismundu sunt parte ucisi parte prinsi; insusi Si-gismundu numai cu greú a potutu scapa. Se díce ca elu a fugitu mai antaiu la Constantinopole (8), si de aci pe mare a luatú calea spre tierile séle. Dupa acésta victoria s'au affatu in castrele crestiniloru o multíme de instrumente si munitiuni bellice, precumu si summe prodigióse de auru si argintu; cari tóte le-a întrebuintiatu Baiazetu pentru a edifica in Adrianopole si in Prus'a câte-o Giamla superba si metrese magnífica, si afara de aceste anca o Darush-Shifa (9) grandiósa.

BAIAZETU FORTIFICA STRINTOAREA DELA NICOMEDIA

VI. Baiazetu neavendu acumu de a se mai teme de principii dein Occidente, se întórse cu tóte puterile asupra Thraciei, cuceri unu

A. 797
I. C. 1395

(7) Turcii numescu in cartile historice si in epistolele lorú *Isevi* pe toti crestinii atunci, candu voru se le faca complimentu. Asia, pentru esemplu, pe principele Moldaviei ilu intitulédia: «*Kidvetul Umerail Milletil Mesihie. Omdetul Ktuberait laifeli Issevie*»; adica: Celu mai escelente intre principii de sect'a lui Messia, celu mai escelente intre popórale cari creú in Isus. De altminterea ei dau la toti crestinii numele ins dtatoriu de *Ghiavr*, infideli; cumu si *Kiafir*, blasfematoriu (hulitoriu) de Dumnedicu, si *Kiefere*, poporu blasfematoriu de Dumnedicu, éra in pluralu *Kiuffar*, omeni blasfematori; mai incolo *Naesrani*, adeca nazarineni; éra greciloru le dicu *Iunani*, si evreiloru *Ibrani*.

(8) *Constantinopole*. Toti istoricii crestini, in specialu Filipu Loniceriu, diligentele compilarioru de evenimentele turcesci, arata ca Sigismundu dupa acésta perdere a fugitu la Constantinopole, si de aci prin varie schimbari ale sortiei a ajunsu in tine in imperiulu seu.

(9) *Darush-Shifa*. Casa de sanetate; cá-çi *Dar* inséimna casa, *Shifa* medicamentu. Aceste sunt nisce spitaturi maretie, fundate de imperatori in imediata apropiere de Giamie. Au inspectori pusi de imperatulu, éra venitulú in bani dein care se in-grij scu bolnavii, li se dà dein veniturile giamiei, in a carei apropiere se afla.

castelu situatu la tiermurii marei-negre, cam siese-dieci mille distantia dela Constantinopole, si pentru a taia Europeaniloru tóta comunicatiunea cu Asi'a, le inchise calea, edificandu o cetate nuóa intr'unu locu numitu Bogaz_Kesen ; o fortificà bine si o numì Giuzelhisar (10).

LA PERSVASIUNEA VEZIRULUI DESISTE DELA CUCERIREA CONSTANTINOPLII

VII. Assicurate marginile imperiului de tôte partile, Baiazetu anca in acelu anu merge cu armata mare pana sub murii Constantinopolei, fora ca se dea de cea mai mica resistentia (11). Tôte erau preparate pentru a dá assaltu cetatiei, candu marele veziru vine si-si iea libertatea de a disvade pe Sultanu dela obsidiune, dicendu'i in cuvente alese: «Imperiulu ottomanu este degiá atátu de mare si intinsu, «in câtu elu pôte impune legi nu numai la tóta Asi'a, cì si la cea «mai mare parte a Europei: indestuliti-ve cu aceste vaste domenii, «pentru cá se nu mai escitati invidi'a principiloru crestini. Potes- «tatea vóstra este degiá atátu de mare, in câtu n'aveti de a ve teme «nici atunci, candu tóta lumea s'ar scula si si-ar' unì puterile contra «vóstra. Dar', de unu lucru trebe se ne tememu. Cetatile de cu- «rendu cucerite, pe câtu timpu spiritele locuitoriloru anca nu sunt «impacate, se voru incerca la cea d'ánteiu ocasiune a scutura ju- «gulu ottomanu spre cea mai irreparabile dauna a imperiului. Lu- «mea tremura de armele ottomane. Déca va strabate scirea despre «obsidiunea Constantinopolei, nu me indoiescu ca toti principii «christiáni isi voru intrunì poterile loru, voru declara bellu musul- «maniloru si se voru adopera dein tôte poterile, cá se conserve im- «periulu grecescu, pentru cà ei sunt de parere, cà apunerea acestuia

(10) *Giuzelhisar* sèu castellu frumosu. Asta-di se numesc *Bogazhecid* sèu canalulu strimtoarei de mare, intre sinulu mării Marmora si muntii de Niceea, numiti *Iznic daglari*. De aici, d'in a'esti muntii se prevede Constantinopolea cu materialu pentru edificarea caselor si construirea de nái.

(11) *Fara resistentia*. Crestinii atribue redicarea obsidiunei dela Constantinopole parte rugamentelor lui Eimanuel Paleologu, parte fricei de apropiarea lui Temurlenky. Ma acósta espediune a lui Temurlenky cade cu siepte ani mai tardiu ; mai de parte este lucru absurdu a supune, ca Sultan ilu s'ar fi abatutu atátu de usioru dela scopulu seu pentru placerea lui Paleologu. Prin urmare, ni se pare cà este mai aproape de adeveru aceea, ce amu relatatu noi, basati pe analile turcesci.

« amerintia la tóte celelalte staturi perire, de care nu voru potea
 « scapa ; pentru-ca ei nu sunt asia de nauci cá se nu védia, ca per-
 « diendu-se capital'a imperiului grecescu, apoi rapedele progressu
 « alu armeloru ottomane nu va da de nici o resistentia. Deci de si
 « eu nu desperu cá cetatea acésta se póte cuceri, totusi sunt de pa-
 « rere cá cucerirea ei se mai fia amanata, pentru-cá nu cum-va
 « apucandu-ne de prea multe, se venimu in periculu de a perde cele
 « castigate pana acilea cu atátea fatige. Totusi, pentru cá se profi-
 « tamu ceva dela fric'a in care se afla acuma locuitorii Constantino-
 « polei, se se tramita soli la Istambulú-Téccuiri (12) si se i se puna
 « ori-ce conditiuni va voi Baiazet. Acela in locu se le respinga, le
 « va accepta ca unu daru cerescu, dein cauza ca elu abia pote spera
 « se scape dein acestu periculu.

ELU TRAMITE SOLI LA IMPERATULU GRECILORU

VIII. Baiazetu apróba opiniunea vezirului, si tramite delegati la
 imperatulu Paleologu cu scrisóre in urmatorii termini: « Prin indu-
 « rarea divina, imperiulu nostru, carui Dumnedieu n'a pusu margini,
 « a suppusu mai tóta Asi'a, si mai multe tieri intinse in Europ'a.
 « Numai cetatea Constantinopolei este inderetu. Afara de murii ei
 « nu ti-a remasu nimicu. Poti vedé dar prè usioru, ca o coróna tre-
 « be se aiba unu capu care se o pórté. Asiá, inainte de a proba sórtea
 « unui bellu infelice, si de a vedé tristulu spectaclu de macellulu
 « atátoru ómeni innocenti ; inainte de a vedé destructiunea inevi-
 « tabile a cetatiei tale, care nu se va poté atribuí decátu obstinati-
 « unei tale si impietirii animei tale ; noi te provocamu si admo-
 « nimu prin cuvente amicabili, ca se dai cetatea. 'Ti lasamu in voia,
 « a pune tu conditiunile. Er' déca te vei oppune, noi suntemu si-
 « curi ca'ti va paré reu cá n'ai urmatu consiliulu nostru ; atunci inse

(12) *Istambol Tekkiuri*. Istambol se vede a fi nume coruptu d'in Constantinopole séu d'in fras'a vulgara grecésca *εις την πόλιν*. Atátu invetiatii turci, cátu si impera-
 torii in mandatele lorú scriu Constantinie. *Tekkiur*, déca 'mi è permisú a coniectura
 este o coruptiuné d'in *τοῦ κυρίου*. Se scrie inse câte-odata si *Ciasar* si *Caisar*, *Caesar*.
 Afara de acést'a, *Tekkiuri* este unu titlu ce turcii dau gubernatoriloru crestini
 precum : Selanik *Tekkiuri*, gubernatoru de Tessalonichi'a ; Gieliboli *Tekkiuri*, guber-
 natoru de Gallipole.

« va fi prè-tardfu. » Acesta era coprinsulu scrisorei. Delegatii inse aveau instructiuni, ca, in casu candu ar' vedea ca grecii sunt resoluti a defende cetatea, ei se indulcésca pretentiunile, si se inchieia pace sub conditiunea unui tributu anuale.

GRECII SE SUPUNU LA TRIBUTU AN'ALE

IX. Admisi delegatii in cetate, au prezentatu lui Paleologu scrisó-ri'a Sultanului. Imperatulu mai spaimentatu de cumu se cuvinea in dignitatea sa, se invoia a implini pretentiunile lui Baiazetu: elu nu vedea alta scapare pentru a'si conserva corón'a si a salva capital'a; si consimti a inchieia unu armistitiu pe diece ani sub urmatóriele conditiuni: « Paleologu va respunde in totu anulu unu tributu « de diece mii de Tiuluri Altun (13). Ottomaniloru li se permite « de a edifica in Constantinopole un'a Giamia, si Mekkieme; ei « voru institui acolo si unu Cady, a carui jurisdictiune este limi- « tata asia: déca unu crestinu d'in Constantinopole are cërta cu unu « musulmanu, se o judece patriarchulu cetatiei; ér' déca duoi mu- « sulmani au cërta intre sine, se o judece Cady loru: asemenea, déca « crestinii in Adrianopole ar' avea cërta intre sine, s'o decida pa- « triarchulu acelei cetati; ér' déca cért'a este intre crestinu contra « unui musulmanu, s'o decida Edrene-mevla-si » (14)

SE EDIFICA GIAMIA IN CONNSTATINOPOLE

X. Aceste au fostu conditiunile armistitiului, dupa care turcii au edificatu in Constantinopole prim'a Giamia, pe candu crestinii inca

(13) *Tiuluri Altun*. Nominatiune particulara pentru ruspii (ducatii) turcesci, cari sunt egali ducatiloru venetiani, si valorédia trei sute aspri (*). *Tiuluri*, cuventulu in sine, deriva dela vulgarulu grecescu φλορι.

(14) *Edrene-mevla-si*. Jude eclesiasticu in Adrianopole. *Edrene* este Adrianopolea, si *Mevla* (**) jude eclesiasticu, inferioru in rangu lui Istambul Effendi si lui Cadju-iaskier. *Si* este ca si articulu grecu δ; ca cum amu dice: Ο Μολαδ τῆς Ἀδριανουπόλεως; δ Ἀγας των Ιανιτιζάρων. Jude de Adrianopole; Ag'a Ianiceriloru). *Mola* sunt in mai multe cetati; dar' numai celu d'in Constantinopole, in onórea acestei cetati, are titulu de Effendi; ceilalti se numescu puru si simplu *Mola*, precumu: *Misr-Molasi*, judele Egyptului; *Biurusa-Molasi*, judele de Prusa; *Haleb-Molasi*, judele de Aleppo.

(*) Siepte si diumetate lei (franci) *Tr. Franc.*

(**) *Mevla* de comunu se pronuntia *Mola*.

domnia in acea cetate. Giami'a aceea pene in diu'a de asta-di se numesce a lui Daud Pasia (15), si apoi o Mekkieme (16).

TAMERLANU INTRA IN ASI'A

XI. Pe acea cale nu numai insigniele imperiului ottomanu, ci si religiunea mahomedana a fostu introdusa in capital'a imperatoru grecesci: prognosticu fatale de proxim'a stingere a lineei imperiali. Grecii de aci inainte se puteau considera cá suppusi de fapta ai lui Baiazetu, cu tóte provincie le loru si cu capital'a loru cu totu. Dar' ori-cari ar' fi fostu cugetele lui Baiazetu in asta privintia, aceea si fortuna care 'lu elevase atátu de inaltu, prin unu jocu alu seu l-a si resturnatu. Pe candu se bucurá de triumfele sale in Europ'a, si in ambitiunea sa nu cugetá la alta decâtu la imperiulu a tóta lumea: Temurlenkj (17) omu de origine obscura, si alesu rege la Scythi, isi aduna armata numerósa de tatar orientali, irrumpe in Asi'a, si face se tremure tóte provincie le de elu, subjugandu mai multe cetati parte de ale persianiloru, parte de ale turciloru.

I SE OFFERE CONSTANTINOPOLEA, DAR REFUSA

XII. Paleologu in starea critica in care era, tramise delegati la

(15) *Daud Pasia*. Daud séu Davud, pronuntiatiune turcésca a numelui ebraicu David.

(16) *Mekkieme*. Pretoriulu séu sal'a de audientia, unde se desbatu si se decida causele. *Mukkiem* semnifica forte, stabilu, firmu; si *Aiukim*. sententia, decretu. In Constantinopole sunt mai bine de dóue-dicci de *Mekkieme*; d'inte cari cea principale se numesce *Mekkiemei Mahmud Pasia*, lela numele fundatorului, care a fostu si mare veziru.

(17) *Temurlenkj*. Nascutu d'in hórd'a séu tribulu Ciagatianu, barbaru dupa nascere, dar' finu si fórte cultu dupa creștere. Adeveratulu seu nume e Temurlenky, care in limb'a comuna s'a coruptu in Tamerlan, éra in limb'a persica insémna schiopu; si se dice ca elu intr'adeveru ar fi avutu acestu defectu. Proba, urmatóri'a istoriára, ce tradițiunea turcésca o a conservatu despre elu. Intre mai multi alti captivi persiani era si unu pictoru judecatu la mórte. Aducéndu-lu la locul de supliciu, a rugatu pe Tamerlanu, ca se nu 'lu uciga, cáci cu elu ar peri artea picturei, si déca vré, ilu va convinge despre escellentia acestei arte chiar prin figur'a insasi a lui Tamerlanu. Acesta consimți, si ordiná se'i faca portretulu. Pictorulu se puse, si vedindu ca Tamerlanu é schiopu de piciorulu dreptu, si orbu de ochiulu stangu, ilu depinge cu piciorulu dreptu cam plecatu séu strimbu, si cu ochiulu stangu inchisu, in posițiunea unui omu care fiindu la venatu, vre se descarge o sageta si tientesce cu ochiulu dreptu. Tamerlanu admirandu agerimea de spiritu a pictorului, ii darui viéti'a si libertatea.

Tamerlanu, pentru a se plange de injuriile ce suferă de la Baiazetu, si a'i implora ajutoriulu, promitiendu a i se face vasallu si a'i dá imperiulu in feudu. Temurlenkj a respunsu ca voiesce a'lu protege si a'lu defende contra inamiciloru sei, dar' ca nu'lu lasa consciint'ia a pofiti avuti'a altui-a. O ! generositate incomparabile dela unu barbaru ! (18).

FACE BELLU LUI BAIAZETU

XIII. In realitate, acesta anca a fostu unulu d'in motivele , ce au indemnatu pe Temurlenkj a'si intorce armele contra lui Baiazetu. Insi scriitorii turci d'icu : la anulu Hegirei 800. Ahmedu Halamir⁽¹⁹⁾ chanulu de Bagdadu, se revoltase contra Sultanului dein Egiptu, dela care dependea, si nepotendu inghiti unele injurie ale acestui-a, se arunca in braçiale lui Baiazetu ; care apoi cu propriile sale medilóce rupendu dela Egiptiani provinciile Ilbistan, Malati'a, Diurge si Nohbi, le adnecsa imperiului seu. La reintórcere d'in acésta espeditiune , Baiazetu irrupse in provinci'a Azerbegianu (20) supusa prin-

A. 800

I. C. 1397

(18) *Dela unu barbaru*. In adeveru, generositatea acestui principe barbaru nu póte fi admirata destulu ; respunsulu seu merita a fi transmisu posteritatiei in litere de aur. Paleologu i ofere imperiulu seu si capital'a sa ; Temurlenkj i promite ajutoriu, dar' refusa ofertulu, si tramite urmatoriulu generosu respunsu : « Nu este justu a « schimba nimicu intr'unu imperiu atatu de anticu, nici a supune unui jugu strainu « o casa atátu de mare si ilustra, a carei reputatiune au ajunsu pèn la tataru ». Acósta marime a animei sale i-a datu poterea de a sustiené sangerósele lupte, si de a forma armate totu atátu de grandióse, déca nu mai superiori, ca ale lui Dariu si Xerse atátu de renumite in istoria.

(19) *Ahmed Halamir*. Unulu d'entre acci satrapi persiani, despre cari de atáte-ori amu vorbitu. *Halamir* in limb'a arabica insémna domnu actualu si perpetuu. Totu istoricii, atátu persiani câtu si turci, convinu intr'aceea, ca dela timpulu lui Halamir incóce s'a transferatu scauuulu imperiului persianu dela Babiloni'a (turcesce Bagdad) la Revanu, si de aici la Ispahan. Babiloni'a de asta-di, ce turcii o numescu Bagdad, nu è situata in partea orientala a Eufra elui, ci in partea occidentala, care cauta spre Europ'a ; in partea orientala se vedu resturi multe de ruine, cari dupa afirmatiunea unanimi a istoriciloru aréta, ca aici a fostu Babiloni'a antica. — In Indiele orientali se vede si asta-li unu turnu micu, care turcii 'lu numescu Cusú Chabuyisi séu turnulu paseriloru *).

(20) *Azerbegianu*, A se vedé not'a 11. Capu I.

(*) Séu Cuibulu paseriloru.

cipelui Tahrinbeg (21), si dupa ce invinse pe gubernatorii séu satrapii provinciei, impuse lui Tahrinbeg unu tributulu anualu fôrte considerabile. In urma, prin unu sentimentu de clementia, séu pentru că tributulu i se parea prea greu, restituì provinci'a lui Tahrinbeg. Puçinu dupa aceea, Baiazetu, séu ca 'i parea reu de acestu actu de bunetate, séu ca 'i venì suspecta fidelitatea lui Tahrinbeg, de si acesta respunsese tributulu pe acelu anu, 'i luà femei'a si pe duoi copii, si-i duse cá ostatici la Prusa. Alti auctori, mai puçinu acreditati la turci, dîcu ca Baiazetu ar fi fostu fôrte inamoratu in femei'a lui Tahrinbeg, si pentru aceea o ar' fi luatu cu forti'a de la acesta. Ori cumu ar' fi, Tahrinbeg ne potendu suferi injuri'a comissa ori prin adulteriu ori prin violentia, se retrase indata dela Baiazetu, și merse la amicul si protectorulu seu Temurlenkj. unde plangendu-se pentru nedreptatea ce suferise, prin acésta provocà unu bellu terribile in contra lui Baiazetu.

ILU INVINGE SI 'LU DUCE IN CAPTIVITATE

XIV. Temurlenkj induplecatu prin perseveranti'a lui Tahrinbeg séu prin a lui Paleologu, séu prin amenduoi, in anulu Hegirei 804 se puse in fruntea unei armate valoróse de Schyti, si merse la lupta contra lui Baiazetu. Ostirile amenduóe se intelnescu aprópe de Prus'a (22), cetate renumita in Bithini'a. Aci se da o lupta d'in cele

A. 804

I. C. 1401

(21) *Tahrinbeg*. Acesta anca a fostu unulu d'in gubernatorii seu satrapii, cari au scuturatu jugulu imperiului persianu, debilitatu prin desele incursiuni ale Tatariloru.

(22) *Aprópe de Prus'a*. Cei mai multi scriitorii crestini tienu, ca acésta batalia a avutu locu pe tiermurii Eufratelui; dara istoricii turci dîcu in unanimitate, ca Temurlenky immediatu dupa bataia a intratu in Prus'a, capital'a Bithiniei; proba evidente, ca acésta lupta sangerósa s'a petrecutu pe siesurile acestei cetati. Geografii sciu prè-bine distanti'a de aici péné la Mesopotami'a. Dar' acésta opiniune a scriitoriloru turci se confirma anca si prin alta impregiurare; ei dîcu, ca Temurlenky campatu cu armat'a sa langa Iengishehir, séu Neapole in Asi'a-mica, a ramasu aici trei dile petrecéndu-si cu Nasradin Hogea, bufonu séu mai bine Țsopu turcu; care cu fabulele sale intr'atatu i-a incantatu, in cãta a lasatu cetatea libera si neatacata. Pentru a satisface curiositatea lectoriloru, voiu face o digressiune dela materia, si voiu estrage d'intr'o carte șcrisa in limb'a turcésca. câte-va singularitati despre acestu omu. La faim'a despre apropiarea lui Temurlenky locuitorii cetatiei Ienishehir, unde se tienea si Nasradinu, facu tóte preparativele pentru a se pune in stare de apărare. Nasradin s'a pusu cu tóta seriositatea a'i disvade, offerindu-se de a merge d'in partea loru ca

mai furióse si mai obstinate ce s'au vediutu candu-va : de amenduóe partile se lupta ca egale bravura, dara nu cu egalul successu : trei-sute-patru-dieci de mii de ómeni cadiussera morti, si lupt'a anca totu tienea. In urma turcii sunt invinsi ; Mustafa, fiulu celu mai mare alu lui Baiazetu ucisu pe candu se luptá cu barbatia extraordinaria ; Sultanulu insusi prinsu. Acestu Baiazetu, spre esemplu memorabile alu jocului fortunei, cadiù intr'unu momentu d'in culmea gloriei ; elu fù inchisu intr'o colivia de feru, unde 'si terminá viéti'a. Asia patiescu acei-a, cari se credu superiori fortunei : ea,

delegatu la Temurlenky. Candu era gat'a se plece, ii veni aminte ca ce presentu ar fi mai acomodatu se duca inamicului pentru a'lu imblandi si a'i castiga binevointi'a alátu pentru sine cátu si pentru concetatiunii sei ? In fine se resolvi se'i duca póme. « Dar — díse elu in sine — unu consiliu bunu in dilele rele, totdeauna è bine-venitu. » Se intrebu mai ántáiu pe nevósta-mea. Ce cugeti, ii díse elu, ce póme ar placé mai multu lui Tamerlanu, smochine sau gutuie ? Gutuie—respunse ea — ca sunt mai mari si mai frumóse ; sciu ca'i voru placé. » Atunci díse elu : « Ori-cátu de bunu ar' fi consiliulu in casuri de nevoia, dar' consiliulu muierei niciodata nu è bunu. » Io voiu duce smochine, si nu gutuie ». Deci aduna iute câte-va smochine si alerga cu ele la Tamerlanu. Acest'a intielegându ca faimosulu Nasradin Hogia a venitu in castre ca delegatu d'in partea cetatiei, dede ordinu a'lu introdu'e la sine. Bietulu Esopu turcescu era plesiu ; Tamerlan vediendu acést'a, ordiná se si se arunce tóte smochinele un'a cite un'a in capu. Servitorii punctuali, esecuta ordinulu ; ór' Nasradinu la fla-care lovitura strigá cátu potca, dar' fórte seriosu : « Laudatu se fla Dumnedieu ! Laudatu se fla Dumnedieu ! Tamerlanu curiosu a sci ratiunea acestei exclamatiúni, ilu întrebá ce va se dica cu acésta ; ér elu, totu cu acelasiu sange rece, respunse : « Multiamescu lui Dumnedieu, ca n'amu urmatu svatulu muierei ; ca déca in locu de smochine ve aduceam gutuie, precumu a vrut ea atunci de sigururemaneamu cu capulu spartu ». D'ipa acestu accidentu Nasradinu ajunsu se se cunósca mai deaprópe cu Temurlenky si odata 'si luá libertatea de a'i face unu altu presentu de diece curcubete (*) fórte tinere, culese numai de curendu si raritate anca. Temurlenky 'i remunerá presentulu cu diece taleri de auru. Câte-va dile in urma, candu curcubetele erau acumu pretutindenea destule, incerca ca unu caru plinu de acelea si le duce lui Temurlenky totu in presentu. Portariulu inse, care 'si adusesu aminte de profitulu lui Nasradinu cu cei diece crastaveti de mai nainte, nu 'lu lasa se intre, péné nu-i va promite ca 'i va da diumetate d'in recompens'a ce va primi pentru noulu presentu. Nasradinu se invoiesce, si se introduce la Temurlenky. Acest'a 'lu intréba ca ce voiesce ; er elu respunde, cá i-a adusu in presentu acumu mai multi crastaveti decâtu mai înainte. Temurlenky da ordinu, se capete atâte bâte câtu crastaveti au adusu. Se numera crastaveti, si sunt cinci sute. Nasradinu a trebuitu se se suppuna ; si suffere cu tóta patienti'a duóe-sute-cinci-dieci de lovituri. Candu au ajunsu la acestu numeru

(*) Vulgo crastaveti, crustaveti séu crastaveti.

prin unu capriciu, p^ote se arunce pe cei mai potenti in starea miserabile de sclavi. Temurlenky immediatu dupa ac^osta victoria, intr^o in Prus'a, si suppusse potestatiei sale pe celelalte t^{er}ri asiatice.

CALITATILE LUI BAI AZETU

XV. Acestu sultanu, demnu de memori'a *o*meniloru atatu pentru fortun'a sa buna, c^otu si pentru cea rea, a domnit^u patru-spre-diece ani si trei luni, si a traitu ani cinci-dieci-si-optu. Principe de o inima intrepida; politicu rafinatu intru a sci alege momentulu si oca-siunea propria affaceriloru sale. Incomparabile in promptitudinea de a ridica armat'a si a o trece in locurile cele mai departate : de aci se si numi *Ildirim* s^eu fulgeru. Era colericu : defectu ce'lu au mai tote spiritele mari ; dar' iritatieunea 'i trecea indata, si gratiositatea 'i lu^o loculu. Amatoriu passionatu de architectura, elu in totu anulu las^o a se edifica c^ote-o moschea, giamia, medrese si imarete. Se spune despre elu, c^o se port^o cu mare stima catra eruditi si *o*menii religiosi. Intre imperatii ottomani elu a fostu primulu care a portatu bellu pe mare ; spre acestu scopu a construitu fl^ota de treisute de vase lungi (23), si p^ote c^o ar fi apucatu a domina si pe mare

incepe a striga ca : « elu si-a prinitu partea fara scadere, si spera c^o regele va face dreptate si portariului seu, d^ondu acestui-a partea ce i se cuvine ». Regele intr^oba : « ce vre se dica cu ac^ost'a ? » « Amu facutu accordu — respunse elu — cu portariulu « vostru ca se 'mpartimu in diumetate profitulu ce va aduce presentulu meu : si nu-
« mai cu acestu pretiu m'a lasatu se intru la Maiestatea vostra ». Portariulu f^u ch^oiamatu indata, si recunoscendu accordulu, a trebuitu se se supuna, si a primitu si elu contingentulu seu de du^oe-sute-cinci-dieci de betie. Cu timpu dupa aceea, Temurlenky care prinsese gustu de glumele lui Nasradinu, pentru a'lu incuragia, 'i dise se 'i c^ora ce va vr^o, si se fia siguru ca nu i se va refusa. Nasradinu 'i cer^u nu mai multu dec^otu diece taleri de auru pentru a face unu monumentu demnu de a trece la t^ota posteritatea. I se numera banii ; si elu se pune si face unu portalu de p^etra in midi-loculu unui campu, si'lu prevede cu t^ote lacatele si incuietorile. Intrebatu fiindu ca ce insemn^edia ac^osta p^orta extraordinaria, elu respunse : « Posteritatea cea mai de-
« partata, va conserva memori'a acesteⁱ porti chiar atatu de bine, precum va con-
« serva si memori'a victorieiloru lui Temurlenky ; cu acea distinctiune, ca pe candu
« acestu monumentu, lab^orea maniloru lui Nasradinu, va destepta risulu acelora cari
« 'lu voru ved^e, pe atunci memori'a faptelor^u lui Temurlenky va st^orce lacremi dela
« toti cari, dela unu capu alu lumei p^en' la celaltu, voru audi de ele. »

(23) *Vase lungi*. Asupr'a acestui punctu scriitorii crestini differu de scriitorii turci.

déca dein nefericirea sa nu s'ar fi incurcatu in acelu bellu mare cu Temurlenky si nu ar fi cutediatu a esi in persóna pe campulu bataliei.

FIII SEI

XVI. In càtu pentru fiii sei pe cari falsu i (24), numescu Erdogul,

Cei-a pretindu ca Muradu, tatalu lui Baiazetu, a fostu primulu care a introdusu usulu nãiloru la turci; pre candu cesti-alalti affirma, ca Baiazetu este auctorulu marinei turcesci; si dicu ca antecessorii acestuia n'au trecutu strimtórea dela Gallipole decãtu in barce mici, si déca au avutu vase, aceste au fostu luate numai imprumutu. Io d'in parte-mi tienu la affirmatiunile turciloru, cari pentru mine au mai multu pondu decãtu ale strainiloru.

(24) *Fiii sei.* Georgiu Phranza, marele vestiariu alu imperatului grecu, ne lasa scire multu mai confusa asupr'a fiiloru lui Baiazetu. Adevveratu, ca elu è contimpuranu si nu s'ar cadé se comitta erori, dar unui omu care in lucrurile despre jmeriulu grecu, va se dica in celle ce atingu patri'a sa, cade in dese contradictiuni, se póte ierta prè usioru ca gresiesce in cele turcesci. Si nici nu'i facemu vre-o imputatiune, fiindu ca elu singuru dice in epilogulu istoriei sale, ca a scrisu oper'a sa pre candu era frantu de anii betranetiei si in esiliu, unde n'a potutu avé occasiune de a consulta acte publice, si n'au avutu altu sorginte decãtu memori'a sa. Apoi amu prepusu ca scrierile sale sunt falsificate de o péna moderna; ca-ci imi vine prè suspectu, candu vedu, pentru esemplu, in Cartea I. Capu 31. ca vorbesce despre Bogdani'a ca tributaria turciloru sub Mahomedu II, candu tóta lumea scie, ca acésta tíern numita Moldavi'a pe atunci, n'a fostu suppusa turciloru péné sub Solimanu I, candu principele Bogdanu o a suppusu acestui-a de buna voia, si numai dela acestu tímpu si dela numele acestui principe au inceputu turcii a o numi Bogdania. Asemenea sunt inventiuni si suspecte circumstantiele cu cari insoçiesce descrierea batailoru civili intre fiii lui Baiazetu; istoricii atãtu crestini càtu si turci nu sciu nimicu despre acelea. Elu tílce aici, ca Baiazetu avuse cinci fiii: Moses, Iusuph, Iesse, Musulman si Mehemed, si ca Moses a cadíutu prinsu in batali'a contra lui Temurlenky; ceialalti patru frati ai sei au trecutu in Europ'a. Iusuph s'a facutu crestinu. Iesse, favoratu la inceputu de fortuna, a batutu pe Ungureni si pe Serviani; dar' in urma certandu-se cu frate-seu Musulmanu, s'a incaieratu cu acesta in lupta pe siesurile dela Capadoci'a, a remasu batutu, si voindu a fugi a fostu prinsu si uccisu d'in ordinulu fratelui seu. Temurlenky atitia pe fratii Musa si Musulmanu, unulu in contra altui-a. Musa trece in Europ'a, unde cu ajutoriulu despotului Serbiei, suppune tóte provinciele Europei ce apartienea la dominatiunea ottomaniloru. Musulmanu, luandu-si calea prin Constantinopole merge in contra fratelui seu Musa in Europ'a, perde inse batai'a, si 'si perde si vícti'a, ucisu fiindu prin ordinulu acestuia. Dupa aceea, Emanuel Paleologu imperatul de Constanopole, chiama in Europ'a pe Orchanu, fiulu lui Musulmanu, si 'lu inarma contra lui Musa; dar' pe Orchanu ílu vinde vezirulu seu Sampanu, si i se scotu ochii.

Issa, Calepin, Ciricelebis si Cibelin (25), scriitorii crestini sciu se spuna multe lucruri despre ei; dar sunt desmintiti prin cursulu istoriei si prin datele istoriciloru turci. Acestia in unanimitate afirma, ca Baiazetu au avutu patru fii, anume: Mustafa (26), care a cadutu in batai'a cu tatarii lui Temurlenkj, apoi Soliman, Musa, si Mahomedu. Cesti trei d'in urma adeca: Solimanu Celebi, Musa Celebi si Mahomedu, au fostu toti Sultani portandu sceptrulu turcescu; dar' numai Mahomedu se numera intre imperatorii ottomani; ceea ce vomu vedea mai pe largu in cursulu acestei istorie.

Musa vine apoi a 'si isbendi contra lui Emanuel, si appare cu flota grandioasa inaintea Constantinopolei; perde inse batai'a, si lasa acestu bellu intr'atatu. — Mahomedu ambla la inceputu ratecindu d'intr'unu locu intr'altulu, si 'si sustinea viétia cu lucrulu maniloru sale. In urma, principele de Capadocia i da ajutoriu, si declara bellu fratelui seu Musa. In duoe lupte a fostu batutu; dar' reinteritu prin ajutorulu principilor de Serbi'a si de Bulgari'a, reinnoi bellulu contra lui Musa, si corumpendu pe officiaru acestuia, remase in urma invingetoriu. Musa fu prinsu in fug'a sa, si ucisu de unulu d'in generalii sei. — Acésta è narratiunea ce ne da Georgiu Phranza. Si tote aceste fapte urmate un'a dupa alta, le indéca intr'unu intervalu numai de trei ani si duoe luni. Cuta absurditate este aci, o pote vedé ori-cine, carc pricepe nunai ceva d'in chronologia; prin urmare me credu dispensatu de a o mai demonstra.

(25) *Calepin, Ciricelebis, si Cibelin.* Tote sunt numiri corupte d'in cuventulu turcescu Celebi. Amu notatu mai in susu (*), ca cei mai de frunte d'in junii turci isi adöogu numelui loru propriu numirea de Celebi, precum Solimanu Celebi etc. Ciricelebis pare a fi coruptiunea d'in cuventulu vulgaru grecescu. *Κύριτις*, diminutivu d'in *Κύριος*, domnu; cá-ci Phranza in cartea I. capu 82 da lui Mahomedu I. supra-numele de *Cyritzis*.

(26) *Mustafa.* Fiindu cölu mai mare alu lui Baiazetu. Toti scriitorii crestini si turci dicu cu acestu Mustafa remase mortu in batai'a contra lui Temurlenkj. Dupa bataia corpulu seu fu cautatu cu de-a-meruntulu printre morti, dar' nu l'au potutu cunosce nimene; nici dupa aceea n'au apparutu in nici-o parte, nici intre captivi, nici altu unde-va; de aici s'a datu epitétulu de Nabedid scü perJutulu. Unii scriitori crestini ilu numescu Erdogul, dar nu sciu pe ce motive. Atátu-a è sciutu, ca in totu cursulu istoriei nu obvinu decâtu patru fii ai lui Baiazetu, dara intre acesti-a nu este Erdogulu

Principi contimpurani lui Baiazetu in Europ'a au fostu:

La Constantinopole. Ioanu Andronicu Paleologulu 1384—1388; si Emanuel Paleologulu 1388—1418.

In Occidentu. Venceslau fiulu lui Carolu IV. 1378—1399; si Robertu de Bavari'a 1399—1410.

In Angli'a. Richardu II. 1377—1399; si Henricu IV. 1399—1412.

In Franci'a. Carolu VI 1380—1422. *Tr. Angl.*

(*) A se vedé la capu 4, nota 27.

INTEREGNULU SUB SOLIMANU CELEBI

FIULU LUI IILDIRIMU BIAAZETU

CARTEA II. CAPU I.

SOLIMANU SE PROCLAMA IMPERATU

I. Dupa ce marele Baiazetu caduutu in captivitate, fu inchisu in-colivi'a de feru precumu vediuramu, éra Mustafa fiulu seu celu mai mare remase mortu in batali'a cu tatarii, celalaltu filiu alu seu Suleimanu Celebi (1) scapandu prin fuga inpreuna cu Ali pasia, marele viziru alu tata-seu, trecù la Nice'a, pentru a scapa de persecutiunea

(1) *Suleimanu Celebi*. Istoricii crestini dau acestui principe diferite numiri, precum Calepin, Cyriccelebis, si Cibelin. Turcii n'au in limb'a lorù nume proprie de acestea; si dupa etymologi'a lorù n'au nici-o semnificatiune. Totu ce se pôte dice este ca, precumu am' insemnatu mai in susu (*), aceste sunt derivate in modu coruptu dela cuventulu Celebi. De altminterea, sub tôte aceste numiri nu se pôte in-tielege altulu decâtu Soleimanu alu nostru; cã-ci elu è a elu Capelinu, care scapandu d'in batali'a cu Tamerlanu, se retrase la Adrianopole, unde fu proclamatu rege de catre suditiu sei. Inse'nici elu nici fratele seu nu se numera intre imperatii ottomani, de si ei au gubernatu imperiulu trancescu in intervalu de unu-spre-diece ani; si nici cu titlulu de Padischah, care este numele usitatu alu Sultaniloru. n'au fost onorati nici-odata. Ratiunea aci este, ca nici unulu nici altulu n'a domnitù numai singuru in imperiu; ci au gubernatu separatù, unulu in Europ'a si celalaltu in Asi'a; pene ce au peritu amenduoi prin mutuali imparechiari si fraticidiu; ér Mahomedu fratele lorù au trasu apoi la sine potestatea imperiului intregu, si se considera de alu cincile-a rege séu imperatu alu turciloru.

(*) A se vedé not'a 21 la capu 5 cartea I.

fatalei sale sorti. Aici, dupa câtu-va timpu isi reve nî in curagiu, si trecêndu preste marea Marinora vine la Adrianopole, unde tru-pele remase in Europ'a l-au salutatu imperatu.

INTIMPINA CU DESPRETIU PE DELEGATII LUI TEMURLENKJ

II. Temurlenkj dupa victoria (2) a intratu in Prus'a, de unde tramise delegatii la Solimanu cu scrisóre de urmatoriulu cuprinsu : « Me dóre de catastrofa pe câtu de neasteptata, pe atátu de incom-
« prensibile a parintelui Vostru Ildirim. Dar' trebe se recunóscemu,
« ca Dumnediu scie umilu pe aceia, cari orbiti de ambitiune nu vreu
« se asculte de alta lege, decâtu de arbitriulu lor, crediendu ca
« este justu totu ce le dictédia vanitatea propria. Io m'asiu poté falî
« ca pen'acumu mi-a favoratu sórtea peste tóta asteptarea ; si nime
« nu'si póte imagina prosperitatea la care amu ajunsu. Dar sórtea
« inimicului meu m'a atinsu, si voiu a pune margini buneii mele for-
« tune, pâna a nu venî se me infrene ea pe mine : Voiu prin urmare
« se uitu ca amu fostu inimiculu lui Baiazetu, si sunt dispusu a fi
« cá unu parinte pentru fiii sei, déca si ei voru fi dispusi a recunó-
« sce grati'a invingétoriului lor. 'Mi sunt de adjunsu tierile cate am
« cuceritu pên'acumu, si nici-odata nu me voiu increde la indem-
« nurile capritiöse ale fortunei ». Ori cine s'ar fi impresionatu de
« aceste promissiuni frumóse ale unui invingétoriu, numai ànim'a lui
« Solimanu a remasu nemiscata. Elu nu potea uita, ca este fiulu u-
« nui parinte care nu primia, ci dictá legi. Tratà pe delegatii lui Te-
« murlenkj cu despretiu, si 'i tramise inderetru c'unu respunsu fórte
« arrongante (3). Dar' superbi'a lui a fostu in urma si caus'a calamita-
« tiloru sale.

TEMURLENKJ FACE PE MUSA IMPERATU IN ASI'A

III. Temurlenkj audiendu respunsulu lui Solimanu, dfse in sine :

(2) *Dupa victoria.* Proba evidente ca batai'a a avutu locu nu in Mesopotani'a, ci in Bithini'a, precumu amu observatu mai in susu (*).

(3) *Respunsu fórte arrongante.* Scriitorii turci nu ne-au conservatu textulu propriu alu acestoru scrisori ; atesta numai justulu resimtiementu alu lui Temurlenkj contra lui Suleimanu.

(*) Not'a 21 la capu 5 cartea I.

binefacerile nu sunt de a se impune ingratorilor ; si tramitiendu dupa fratele aceluia , Musa Celebi (4) i conferi cu generositate imperiulu, dicându-i : « Primesce ereditatea parintelui teu ; câ-ci nu re-
« gate , ci inima regale cautu eu » (5). Musa neindoiindu-se in sinceritatea promisiunei lui Temurlenkj plecà in diu'a urmatória la trupele d'in Asi'a, cari avussera fericirea de a scapa de macellu, séu mai bine pe cari le crutiase bunetatea invingătoriului. Acestea ilu proclamara imperatu, si asia Musa castigà imperiulu in Asi'a (6).

SOLIMANU 'LU PROFUGA

IV. Ambitiunea fratelui seu inse nu'lu lasa lungu timpu a gusta imperiulu in pace. Solimanu audiendu ceea ce a facutu Temurlenkj in favórea lui Musa, 'si aduna indata trupele europene, cari nu suferissera atátu de tare in batali'a d'in urma cá cele d'in Asi'a, si merse cu ele dreptu spre Prus'a. La apropiarea sa, Musa Celebi fù cuprinsu de terróre panica ; elu nu avuse timpu de a'si întregi trupele, si cele ce le avea sub mana erau cu multu mai dissolvate decâtu ale lui Solimanu ; de aceea lasa residenti'a si totu, si fuge la Caramanu Oglu (7), unde petrecù catuva timpu. Puçinu dupa aceea,

(4) *Tramitiendu dupa Musa.* Unii auctori crestini dicu, ca Mus'a d'impreuna cu tatalu seu a cadutu captiv in batai'a cu Temurlenkj, ca acest'a l-a liberatu indata si ca insusi l-a proclamatu de imperatoru. Io inse n'amu nici celu mai puçinu scrupulu a declara acósta assertiune de falsa, cu atátu mai vertosu, cà turcii nu atingu acestu subiectu ; ei ar' vró, in c'ltu se p'ite, a inveli in profunda tacere si cea mai mica circumstantia ce ar' potea fi odiósa séu dejositória casei ottomane.

(5) *Cautu eu.* Cuvente demne de lauda eterna. Elle vinu d'in gur'a unui barbaru, dar' nu sunt barbabe nici-de-cumu. Si, dela Alesandru celu mare incóce, care a restituitu lui Porus regatulu dupa ce l-a inviasu, istori'a nu ne dà altu esemplu de-osemene generositate.

(6) *In Asi'a.* Scriitorii crestini cari vorbescu despre Musa, precumu Phranza, in cartea I. capu 30, dicu cà elu a domnit mai antaiu in Europ'a si nu in Asi'a, unde punu pe fratele seu Musulmanu. Nimicu mai pucinu exactu , si este surprindietoru a vedé pe acesti scriitori, cumu confunda nu numai faptele, dar' si numele ace toru doi frati ; in câtu iti trebe multa abilitate, pentru ca se descurci, cà cine au fostu Musa, Isa, Iesse, Casem, Ertucal, Calepin, Cibelin, Cyriccelebis, Musulman, Iasuph si Mehemed. Pentru aceea speram cà nime nu ne va imputa, dé'a in ace-te obscuritati de istoria si de chronologia, preferimu a urma pe turci, ale caroru scrieri sunt si mai clare si mai exacte

(7) *Caraman Oglu.* Rege de Caramani'a, o tiéra in Asi'a-mica, si care péné 'n diu'a

elu fuge si de la acestu principe , unde nu se credea in destula securitate, si merge a cerca altu asilu la Isfendjarbeg (8), sperandu ca acesti'a 'lu va protege contra lui Solimanu.

de asta-di pórtu acestu nume. Contiene cea mai mare parte d'in Capadoci'a antica si Galati'a. Caramanu, gubernatoru persianu inainte de invasiunea lui Ginghis-canu , a datu numele seu acestei provincia si regiloru ei. Elu a fostu primulu, care dupa resturnarea imperiului persicu prin tataru, s'a facutu domnu absolutu preste Caramani'a ; si dupa Aladinu Sultanulu Iconiei, elu a fostu celu mai potente intre principii confederati. Nu po u trece aci cu vederea unele alunecari ale annalistiloru crestini, precun Nicephoru, Gregoras, Georgiu Phranza si altii. Sunt gresiti candu afirma, cá divisiunea provinciiloru imperiului persicu s'ar fi facutu pe timpulu lui Othmanu. Ei ne dau unu catalogu fastidiosu despre acésta impartire, care nu merita nici macar a'lu pune sub ochii lectoriloru. Turcii li contradicu. Se scie ca ei aduna cu scrupulositate totu ce póte avé cea mai mica umbra de verosimilitate pentru a face onóre casei ottomane ; si cu tóte aceste, ei nu néga ca regatul Caramani'a este cu multu mai vechiu decât i imperiulu loru, ba 'lu punu contimpuranu cu cellu de Iconi'a, pe ruinele carui-a s'a fun latu imperiulu ottomanu. Si mai multu, déca pentru placerea aceloru-a cari punu acésta divisiune pe timpu lui Othmanu, amu accorda ca partea Bithiniei suppusa atunci monarchiului persianu, si care nu potea fi de mare intindere, a fostu singura care a cadutu in partea lui Othmanu : atunci cumu vomu poté pricepe, cá elu in timpu atátu de scurtu a potutu se ocupa Nice'a, Nicomedi'a, Prusa si alte cetati in Asi'a dela imperatiu greci, cari pe atunci anca nu erau nici atátu de slabi, nici incufcati in belluri straine, si totu in acelu timpu se pórtu bellu contra veciniloru sei si confederatiloru acestoru-a? Dar mai bine se lasamu aceste absurditati si fabule, si se nu ne mai perdemu timpulu cu relevarea loru : cursulu bine intiesu alu istoriei orientali le restórna pe tóte, Candu Ginghis-canu apparú pe scena, nu era alta potestate intre marea egeica si 'ntre Indii, decâtu a Romaniloru. In provincielesu acestoru d in urma s'a estinsu Ginghis-canu cu armele sale. De unde è evidentu, ca dupa ce capital'a Persianiloru si provincielesu ce le appartinea in partea de catra resaritu, au fostu inundate de invasiunea tatariloru lui Ginghis-canu : tierile d'in partea de catra apusu ar' fi trebuitu necessariu se devina préda séu lui Ginghis-canu séu imperatului grecu, séu satrapiloru particulari. Dar' nici un'a nici alt'a ; cá-ci tataru n'au rémasu lungu timpu domni Persici. Prin urmare nu ne remane alta, decâtu a tiené la istoriciu turcu, si a dice cu ei ca, satrapii séu gubernatorii profitandu de disordinea generale, se afirmá flia care in independenti'a sa si isi luá titlulu de rege. Scopulu istoriei presente nu ne permite a tracta acestu subiectu mai pe largu ; amu indicatu numai calea pentru acei-a cari ar voi in viitoriu a tracta mai in fon'lu istori'a Orientelului.

(8) *Isfendjarbeg*. Nu sunt cu totii de accordu asup'ra conditiunei si calitatel' acestui principe. Unii 'lu considera de satrapu persianu, despre cari de atáte-ori amu vorbitu ; altii 'lu credu crestinu si toparchu séu gubernatoru de Caston si alu tienuturiloru vecine. Tatalu seu s'a numitu Cutrum Baiecid, nume turcescu ; dar numele seu propriu n'are nici-unu sensu, nici in liub'a turca, nici in cea persiana

ISFENDJARBEG ILU REFUSA

V. Dar' si aici vediu ca sôrtea este in contra sa. Isfendjarbegu informatu de venirea si intentiunea lui , 'i tramise in cale delegati , spre a'lu ruga se nu intre in staturile sale, séu déca ar' fi intratu , se se retraga indata, dein cauza cà se teme , ca nu cumva Suleiman se ia ocaziune de a'i calca tiér'a cu óste si a 'io devasta tóta. Musa Celebi persecutatu de sôrtea sa fatale, si nesciindu incotro se'si întórca pasii, dà d'in intemplantare de o naie mica aprópe de Nice'a ; se pune in ea si traversandu marea Marmora trece in Europ'a. Isfendjarbeg au'liendu despre venirea lui Solimanu, tramise la elu delegati spre a'lu informa cà ia facutu pe voia , pentru-cà nu a suferitu ca Musa se tréca pe teritoriulu lui ; de aceea elu crede cà a meritatu ca se se confirme tractatulu de pace si de amicitia ce existe intre ei. Solimanu primesce cu multa gratia pe delegati, confirma pactulu precumu au cerutu, si'i dimitte cu tóta onórea. Dupa aceea se întórce la Prus'a, unde pucinu pasandu-i de intreprinderile fratelui seu Musa, se dà cu totul la desfrenari si la betia (9).

SULEIMANU SE PORTA CU PUCINU RESPECTU CATRA SOLII FRATELUI SEU MUHAMED

VI. Tóte mergeau dupa placulu lui Suleimanu. Fratele seu Muha-

si nici in cea arabica. Că-ci este in contra geniului acestoru limbe de a lega duóe consonante la inceputulu cuvintelor, afara numai déca cuvintele sunt de origine straina ; precumu : *Istambolu* Cons antinopole etc. Nu m'asiu indoi a dice, ca acestu Isfendjarbeg este parentele séu avulu acelu Sfentiar, care dupa cumu ne spune Georgu Phranza, a perdutu Sinopea sub Mahomedu II. la anulu dela Christu 1462, séu alu Hegirei 866 ; cu atátu mai vertosu ca Castamon'i'a, alu carei domnu a fostu, dupa cumu dicu turcii, nu è departe de Sinop'a . Dar' annalile turcesci tienu ca domni'a lui Isfendjarbegu, s'a stersu anca sub Mahomedu I. la anulu Hegirei 814. Lasu judecatiei lectorului cá se decida asupr'a acestei ambiguitati.

(9) *Placeriloru lumesci*. Numai trei (*) imperati ottomani sunt despre cari turcii nu néga ca au fostu dati cu totul vinului si betiei. Acestu Solimanu mai antaiu ; apoi Sultanulu Selim. care s'a numitu *Mest* adeca betivu ; si alu treile-a Sultanulu Muradu, care a cuceritu Babiloni'a. Toti ceialalti, dicu ei, au fostu principi sobrii si rigurosi observatori ai legei ; asia sunt memorati si în monumentele publice.

(*) Dupa not'a ce urmédia No 14 sunt cinci.

medu (10), principe de Amasi'a, singur'a persôna de care purtá frica dupa fug'a lui Musa, 'i tramise delegati la Prusa. pentru a'lu saluta de imperatoru in numele seu, si a'i presenta cele mai pretiöse daruri. Solimanu, care nu scia a se domni pe sine in prosperitate, vorbì fôrte aspru cu delegatii, si 'i retramise fara a le da vre-unu răspunsu. Prin acésta portare nu numai si-a instrainatu affectiunea fratelui seu Muhamedu, dar ea a fostu sorgintea calamitatiloru ce au cadiutu in urma asupr'a lui.

MUSA OCCUPA ADRIANOPOLEA

VII. Intr'aceea Musa Celebi, dupa refusulu lui Isfendjarbegu, a percursu multe tieri in Europ'a, pênê in urma se oprì in Romani'a. Aici se puse in fruntea unui mare corpu de armata, totu soldati de partid'a sa, si intaritu de trupele romane, intrà in tierile imperiului ottomanu. Elu trecù Danubiulu fara nici-o oppositiune, si in puçinu timpu ocupà residentia imperiale Adrianopolea.

SULEIMANU ILU ALUNGA

VIII. Scirea despre acésta invasiune desteptá pe Solimanu cá d'in somnulu amortitoriu, si adunandu-si trupele asiatice, trecù la anulu Hegirei 809 in Europ'a. Mus'a nici acumu nu cutedià a cauta in faci'a periclului si a se espune la sortea incerta a bellului: fia pentru timiditatea (11) sa naturale, fia pentru neincredere in fortun'a sa. Elu prinde érase mai bine fug'a decâtu se stea la bataia, si se întórce in Romani'a.

SULEIMANU SE DA PLACERILORU

IX. Atâtea favoruri ale fortunei au coruptu spiritulu lui Solimanu.

(10) *Mahomedu*. Turcii dicu ca Solimanu Celebi si Mahomedu Celebi au fostu frati uterini (*); si ca Musa Celebi anca a fostu fliulu lui Baiazetu, dar' dela alta muiere. Mus'a ucide pe Solimanu, frate uterinu alu lui Mahomedu, éracést'a 'si resbuna pentru mórtea fratelui seu, bate pe Musa si 'lu ucide.

(11) *Timiditate*. Vitirile au inaintatu atîtu de bine tôte afacerile sale; candu dein contra Musa care fusese unu domnu dotatu cu multe virtuti, fu atâta de nefericitu in belluri, in catu elu seu de frica, séu dein cercumspectiune, nici-odata nu se incumetá se dea vreo batalia cumu trebue.

(*) De aceeași muma.

Elu isi imaginá ca tóte aceste succese sunt de a se atribui numai prudentiei si bravurei sale; si crediendu-se mai pre susu de capriciele fortunei, se dede cu totul luxuriei si betiei, unindu asia in sine viciile asiatiche cu cele europene. Disciplin'a militara, prin care se inaltiasa asia multu imperiulu ottomanu, decadiu. Functiunile de onóre se dá la debitanti de vinu si tienetori de lupanarie; cu unu cuventu, curtea imperiala semaná mai multu unei case de prostitu-tiune, decâtu unei scóle a virtutiloru. Urmarea firésca fu, cá spiri-tele comandatiloru si ale celoru mari se instrainara de catra elu.

SOLDATII LUI MUSA ILU PRINDU SI' LU UCIDU

X. Musa Celebi care mai petrecea totu in Romani'a, crediù cá ar trebui se traga folóse dein desfrenarile frate-seu; asia elu trimise pe sub ascunsu ómeni inadinsu cu scrisori si cu scopu ca se irrite si mai tare pe mai-mari in contra lui. Acestia era irritati si altmin-terea contra lui Solimanu pentru faptele sale brutali, prin urmare era si applecati la rebellione. Suleimañ, cofundatu in desfrenari nu sciá nimicu de tóte acestea. Deci Musa isi aduna éراسi armata si du-p'ó lunga caletoria ajunge la Adrianopole. Aici afla pe frate-seu ne-preparatu, cá si candu nu s'ar petrece nimicu pe d'in afara. Elu nu potù nici se'si adune trupele, nici alminterea se resiste inimicului neasteptatu. In asta situatiune desperata, singurulu remediu ce 'i remasese, era a'si salva viéti'a prin fuga, si a implora assistentia de la imperatulu greciloru d'in Constantinopole. Elu pléca; si dupa percur-gerea lor duóe-dieci de mile, se credea acumu afara de ori-ce periclu si scapatu de man'a inimicului; dar' vitiurile sale favorite l-au ven-dutu in momentul candu fortun'a se pareca ca anca totu se mai in-teresá de elu. Nepotendu resiste pasiuniloru sale, Solimanu mergea dein una ospetaria in alt'a, unde intre betii vorbia cu despretiu de puterea frate-seu: pênê in urma fu surprinsu la o baia dela unu ~~un~~ satu (12) intre Constantinopole si Adrianopole, si uccisu de solda-

(12) *Satu*. Numele acestuia nu è notatu in annali. Déca ne è permissu a coniectura, apoi nu póte fi altulu decâtu Ciorolu séu Tirilos alu anticiloru, ori altu locu in veci-netate, cam duóe-dieci si duóe mile dela Constantinopole si totu atáte dela Adriano-pole, adeca la diumetatea cale intre aceste duóe cetati.

tii (13) lui Musa. Corpulu seu adusu inaintea acestui-a, care de si se bucurá ca a scapatu de unu rivalu atátu de periculosu, totusi a lasatu a se immormenta in sepulcrulu avului seu Amuratu, supranumitu Codavendigjar (14)

CALITATILE LUI SULEIMANU

XI. Suleimanu a domnitu siepte ani si diece luni. June principe, care a intrecutu pe toti ceilalti in calitatile rele ca si in cele bune. Soldatu bravu si ajutatu fórte multu de fortuna, de perseverantia, invincibile, principe prea clemente si generosu Dar' éراسي, candu uitá de sine si isi imaginá ca nu are a se teme de nimicu, atunci cadíu in pecatu si se cufundá cu totul in desfrenari. (15) Prin acea portare a sa elu facú, cá fortun'a care pana acilea 'i fusese socia nedespartita, se'lu parasésca, si totuodata instrainandu de catra sine trupele si pe functionarii cei de frunte, ii aruncá in partea lui Musa. Acestá fu caus'a ca elu pe langa tóta starea sa de fericire isi perdú deintr'odata viati'a si reputatiunea, éra asupra casei otomane, care prin virtutile sale isi castigase pana atunci destula gloria, prin vitiurile sale aruncá pata mare.

(13) *Soldatii*. Unii auctori crestini dicu ca Solimanu, séu precumu ilu numescu ei Cyriccelebis, a moritu chiar candu se prepará espeditiune contra despotului Serbiei. Pare inse ca 'lu confunda cu fratele seu Musa, care in adeveru portase bellu contra Servianiloru si contra lui Sigismundu regele Ungariei. Nuóe ni se pare ca annalile turcesci sunt mai aprópe de adeveru.

(14) A se vedé not'a 2. la capu 4. cartea I.

(15) *Vitiurile*. Turcii cunoscu cinci imperati ai lor, cari s'au datu cu totul vitiuriloru. Trei pe cari i-amu mentionatu mai in sus sub not'a 9; apoi Mustafa I, care. ineptude a guberna, de dóe-ori a fostu destituitu; si Ibrahim, a carui luxuria n'avea margini, si pentru aceea puçinu dupa suirea sa pe tronu a fostu destituitu si strangulatu. Despre toti ceilalti, turcii vorbescu cu respectu, si lauda in modu inde-scriptibile virtutile lor. Ba chiar si despre acei-a, ale caroru vitiuri nu le sciú ascunde, adaogu cá nu imperatulu, ci vitiulu este de condemnatu.

INTEREGNULU SUB MUSA CELEBI

FIULU SULTANULUI BAIAZETU

CARTEA II. CAPU II.

MUS'A PROCLAMATU IMPERATORU IN EUROP'A

I. Mus'a Celebi, dupa multe fatalitati, varie scene ale fortunei si crunte belluri, au ajunsu in fine ca se 'si castige corona, cà-ci armat'a européna indata ce a auditu de mórtea lui Solimanu, ilu proclamà imperatoru.

ÉR MAHOMEDU IN ASI'A

II. Mahomedu fratele lui Mus'a d'in alta muma (1) si frate uterinu lui Solimanu, era in Amasi'a, si audindu de mórtea acestui-a, concepù ide'a de a resbuna fraticidiulu. Elu cu scopulu acesta aduna tóta puterea armata, si ocupa Prus'a, unde fù proclamatu imperatoru de trupele asiatice. Dar esemplulu nefericitului seu frate, 'i inspirà mai multa circumspectiune, si inainte de a se decide se de-

(1) *Alla muma.* Nu è dubiu ca Musa a fostu frate lui Solimanu Celebi si fiu lui Baiazetu d'in alta muma. Unii scriitori straini punu la acestu locu pre unu anume Orchanu, despre care dicu ca ar' fi fostu fiulu lui Calepinu séu Solimanu, si pe care unchiulu seu Moise séu Musa l-ar fi uccisu aprópe de fluviulu Ebru langa Adrianopole. Ceea ce este falsu; si è destulu a ne provoca la auctorii indigeni, cari nu recunoscu nici-unu Orchanu pretinsu fiu alu lui Solimanu Celebi. D'in contra, ei ne aréta cà unu soldatu alu lui Mahomedu d'in regimentulu Serage a prinsu pe Mus'a, si cà acest'a a fostu uccisu prin ordinulu fratelui seu, precumu amu vediutu mai in susu

tronedié pe Mus'a, crediu de bine a'si regula mai ántaiu lucrurile in Asi'a. Dupa espeditiunea lui Tamerlanu, Asi'a nu era decatu unu vastu spectaclu de préda; tatarii nimicisera trupele ottomane; nu era nime cine se o apere: pretutindenea bande intregi de lotri, cari infestau si devastau tíer'a, si prin incursiunile loru continue causau plage d'in ce in ce mai profunde. Mahomedu incepe a persecuta aceste bande; le ataca cu vigóre; prinde si uccide cea mai mare parte, si restituie in fine cu mare gloria pacea in Asi'a.

IMPARTU IMPERIULU INTRE SINE

III. Adjungendu la Adrianopole scirea despre aceste fapte, Musa fù cuprinsu de atáta terróre, in cátu departe de a cugeta la revindicarea imperiului intregu, precumu pretindea la inceputu, elu se credea préfericitu de a poté conserva partea ereditaria ce possedea. Elu tremurá cá va fi atacatu de Mahomedu fratele seu; si cá se'lu abata de la cugetulu de a 'si resbuna pentru mórtea lui Solimanu, tramite delegati si 'i offere a impartu cu elu imperiulu, promitiendu a se indestula cu partile europene, si lasandu lui partile d'in Asi'a.

MUSA ATTACA MORE'A

A. 814
I. C. 1411

IV. Si pentru a nu lasa lui Mahomedu nici umbra de suspitiune despre intentiunea sa, Musa la anulu Hegirei 814 se intórce cu armele sale contra crestiniloru. Súrtea de care avea atat'a frica, 'i adjuta asta-data; si intrandu in Morëa, atacá si cuprinse cetatile Peververde si Matruna; apoi lasandu in ele garnisóne, isi tramise trupele in quartire de iërna.

BATE PE UNGURI

V. Musa, esaltatu de succesele acestei espeditiuni, indata la anulu urmatoriu intreprinde lucruri si mai mari. Adunandu-si armata numerósa, merge cóntra ungariloru (2), alu caroru rege era Sigismundu;

(2) *Contra Ungurilloru.* Philipu Loniceru, Tomu I. pag. 28, si cu elu mai toti scriitoru crestini atribue acésta espeditiune lui Ciricelebi séu Solimanu. Ei pretendu ca Ciricelebi adunandu-si óstea, a facutu impetuóse invasiuni asupr'a veciniloru Bulgari, Serviani si Macedoniani; ca Sigismundu regele Ungariei, pentru a'lu respinge 'si aduná mare armata de Bohemi si de Bulgari, si mergendu-i inainte, se incinse o lupta sangerósa langa Columbaciú, unu satu in Servi'a aprópe de Semendri'a, si la

ilu ataca langa Semendri'a, cetate situata in vecinatatea Danubiului ; ilu bate si'lu nimicesce , in càtu abiá a potutu scapa unu singuru omu, care se duca scirea despre o bataia atátu de fatale. Se dice ca incurcatur'a cea mai mare a inamicului a fostu immensulu thesauru si pretiose ce adusesse cu sine. Dupa victoria , atatu auru si argintu au remasu in corturile lor , in càtu Ianiciarii 'lu carau si impartiau intre sine cu pelarie si cu corfe mari, si totusi a mai remasu o suma destulu de considerabile pentru edificarea unui vastu templu (3) numitu Giami Atik , ale carui fundamente s'au pusu anca in acelu anu.

MAHOMEDU SE INARMA CONTRA LUI MUSA

VI. Pênè aci fortun'a surrise lui Musa ; dar' de acf inainte si-a intorsu façi'a de catra elu ; si acést'a este caus'a secreta a calamitati-loru celoru mai funeste ce au urmatu asupr'a lui Musa, principe de altminterea cu calitati escelente, justu, și esemplariu de modera-tiune. Pe acestu timpu, Kiorschah Muluks(4),marele seu veziru, si faimosulu generalu Ornusbeg (5) se rupsera de catra Musa ; ei trac-

ceva distantia de Dunare. Acést'a a fostu la anulu de la Iesus-Christu 1409. Turcii punu acésta bataia cu trei ani mai tardiu , adeca la anulu Hegirei 815 séu 1412 dela Christu ; si fiindu-cà pe la acestu anu domniá Musa Celebi, ei atribuie acestui-a espeditiunea d'in cestiune ; prin urmare errórea scriitoriloru crestini despre acestu evenimentu provine numai d'in confusiunea numeloru.

(3) *Vastu templu.* Ceea ce me confirma in opiniunea mea este, ca pe pórt'a acestui templu , numitu pene in diu'a de asta-di Giami Atik séu templu vechiu, este o in-scriptiune , care atesta ca Mus'a Celebi i-a pusu fundamentele d'in spoliatiunile luate in acésta bataia, pentru a'si areta multiamit'a catre Dumnedieu , si a lasa posteritatiei unu monumentu perpetuu de victori'a sa.

(4) *Kiorshah Muluks.* Muluks pare a fi nume propriu. Kior Shah in limb'a persiana însémna principe orbu séu chioru. De aci s'ar' poté concluda ca elu a fostu persianu, dar' acést'a nu se poté afirma cu certitudine.

(5) *Ornusbegu* séu cumu cetescu altii Evremus (*), cà-ci in limb'a turcésca si una si alta pronuntatiune è buna. Scriitorii straini spunu istorii fabuloase despre acestu nume. Io le-amu aretatu in prefatiunea acestei istoria. De altminterea nume turcescu

(*) Ca se intielegemu cumu Ornus se poté ceti Evrenus, trebe se observamu ca acestu cuventu in limb'a turcesca incepe cu *Elif* si *Vav* (e si v), care se esprime prin *O* séu *Ev* ; prin urmare déca dupa r punemu unu e, avemu d'in Ornus Evrenus. *Tr. Angl.* Dar ca se intielegemu si mai bine acést'a, trebe se scimu , ca turcii ca si arabii si persianii, de ordinariu nu scriu vocalile, ci numai consonantele : de aci marea diversitate in pronuntatiunea cuventelor. *Tr. Germ.*

tau in secretu cu Mahomedu, si 'i dedeau se intieléga prin scrisori ca : « impartirea imperiului in duóe este numai in detrimentulu lui, « si discordiele civili ilu debilitédia si mai multu : duóe capete nu « potu domni (6) deodata ; armat'a nu póte suferi corón'a pe capulu « unui principe atátu de pusilanimu cá Musa : toti vreu cá se véda « imperiulu intregu in manile vóstre. Grabiti dar' de a trece in Eu- « rop'a cu trupele vóstre ; si tóta armat'a devolata interesselu « vóstre ve va saluta jmperatoru, si ve va inaltia pe tronulu paren- « telui vostru »

MUSA SE RETRAGE IN SERBIA

VII. Mahomedu Celebi dupa aceste assicurarari, nu perdù d'in timpu, ci se preparà a trece in Rumeli'a. Venindu-i acésta scire lui Musa, care se incuragiase prin succesele d'in urma, isi aduna si elu armat'a, si face tóte dispositiunile necesare spre a ocupa strimtóra de la Galipoli, inainte de ce o ar' ocupa fratele seu. Dar' generalli sei numai la apparintia se aretau ca 'i servescu ; ordinele sale nu se esecutau precum ar' fi voitu elu : si candu se incinse lupt'a, tradarea se manifestà prin o lângedime generale a trupelu. Atunci elu se retrase incetu d'in campulu bataliei, si fugì spre a'si cërca securitate in Lasvilaieti, adeca in Servi'a. Anotimpulu fiindu inaintatu, nici Mahomedu n'a potutu face progrese mari ; deci se întórse cu armat'a pentru a petrece iérn'a in Prusa.

nu è, ci mai multu pare a fi formatu d'in latinesculu Honorius, care precumu scimu a fostu numele unui imperatoru grecu (*). Déca acést'a s'ar' poté proba , atunci ar' trebui se credemu ca acéstu Ornus séu a fostu elu insusi crestinu, séu celu puçinu fliu de crestinu, si in urma abjuran lu religiunea sa, a imbraçiosiatu superstitiunile lui Mahomedu. Dar' fla ori-cumu, annalile Turciloru vorbescu despre elu ca despre unu erou. si ele sunt pline de naratiuni despre faptele sale eroice.

(6) *Nu potu domni.* Ei n'au avutu nici o ratiune legitima de a se revolta contra lui Musa Celebi, care era unu principe justu si plinu de bunetate. Si déca intr'adeveru au fostu gelosi pentru securitatea imperiului ottomanu, si au vrutu se'lu scape de la ruina, atunci ei ca consiliari onesti si fideli trebuiau se previna reulu prin alegerea celui mai demnu d'entre frati, si prin acésta a pune capetu schismei. Dar' unde este acelu tradatoriu, care se nu fi intrebuintiatu cuvente frumóse, pentru a'si ascunde perfid'a, spre a o pune in esecutare ?

(*) Auctorulu dice grecu, noi credemu cá a voitu se dica latinu. *Tr. Franc.*

INTRA DE NOU IN ADRIANOPOLE

VIII. Principele Serviei (7), amicu vechiu alu lui Musa, i dadù totu ajutoriulu possibile in trupe si in arme, in câtu anca in acea iërna se potù întôrce la Adrianopole, care era fara garnisóna ; si 'si reocupa imperiulu. Mahomedu lasase in Europa pe Kiorshah si Ornobegu pentru a fomenta rebelliunea; ei cadu in manile lui Musa, pe care 'lu tradasera; dar' acesta séu d'in innascut'a-i bunetate, séu pentru cà a vediutu cà tradatorii nu si-au adjunsu scopulu, nu numai ca 'i iertà, dar' anca 'i primì iërasi in grati'a sa.

MAHOMEDU MERGE CONTRA LUI

IX. Musa pôte servì de esemplu principiloru, cari iërta usioru. Negresitu ca clementi'a este o virtute a suveraniloru; verb'a este numai ca se pôte ôre totdeauna ierta unui tradatoriu? Clementi'a pôte se fia unu midi-locu pentru a se intari principii pe tronu; dar pe Mus'a chiar clementi'a l-a ruinatu; si exemplulu seu este proba evidente, ca mai bine este a te increde unui inimicu de-câtu unui falsu amicu reconciliatu. Acesti generali mai arroganti acumu prin indulgenti'a domnului loru, séu temendu-se ca pe tóta or'a 'i pôte adunge pedéps'a meritata, chiamara d'in nou pe Mahomedu a ocupa imperiulu. Acesta si pleca dela Nice'a cu armata numerósa, si cu consimtiementulu imperatului Greciloru (8) trecù Bosphorulu chiar pe sub murii Constantinoplei (9).

(7) *Principele Serviei.* Turcii in scrierile loru arare-ori insémna numele principiloru crestini despre cari vorbescu; ca 'i numescu numai dupa tierile loru; precumu: *Magiar Kivali*, regele Ungariei; *Nemlce Kivali* regele Germaniei; *Rumu Tekkuri*, imperatulu Greciloru etc. D'in istorii crestini scimu ca principele, despre care è verb'a aci, a fostu Georgiu Despotulu Serviei, a carui flica o a luat Muradu II, care apoi a scosu ochii la duoi fii ai Despotului.

(8) *Imperat'ulu Greciloru.* Nici numele acestui-a nu'lu mentionédia Turcii; ei dicu numai Istambol Kaisari. Chronic'a ne spune, cà acestu imperatu a fostu Michailu Paleologu.

(9) *Murii Constantinoplei.* Despre trecerea lui Mahomedu Celebi prin Constanti-nopole, si despre onórea cu care ar' fi fostu primitu, scriitorii greci si latini nu mentionédia nimicu. Singuru Georgiu Phranza vorbesce ce-va, dar' dupa datin'a sa, confunda pe Mahomedu Celebi cu fratele seu Solimanu. Ce crediementu merita scri-torii turci, lasamu la judecat'a lectoriloru.

TRECE PRIN CONSTANTINOPOLE

X. Anca in acea di intra in acésta superba cetate, unde a fostu primitu cu tóte onorile: imperatulu i presenta daruri pretiósse, demne de celu ce le da cá si de celu ce le primesce ; si a trei-a di 'si continuà calea spre Adrianopole.

ARMAT'A EUROPEÑA 'LU SALUTA IMPERATORE

XI. Abia mersese duóe díle(10), candu Schah Muluk si Ornusbeg, carii fugisera nóptea d'in Adrianopole, au venitu inaintea lui, si ca-diendu-i la picióre si sarulandu pamentulu (11) dupa datina , 'lu salutarã imperatu in numele a tóta armat'a européna.

INVINGE SI PRINDE PE FRATE-SEU

XII. Mus'a Celebi, perasitu de ai sei, nu mai avé nici trupe nici

(10) *Dóue díle*. Acést'a a trebuitu se fia séu la Epibate, dóue-spre-diece óre dela Constantinopole, residenti'a marelui generalu Apocaucu, celu mai implacabile inimicu alu imperatului Ioanu Cantacuzenu ; séu la Sylebri'a, totu in acésta parte, dar' duóe ore mai aprópe de Constantinopole. Aici se vedu pene asta-di ruinele aceluor superbe palaturi, care, dupa cumu díce Gregoras, au appartienutu lui Ioanu Cantacuzenu. Intre ruinele aceste, sub o massa mare de pietre, am datu io de o bucata de porfuru de o urma si diumetate in quadratu ; in ea era gravata figúr'a unei femei tinere intr'unu caru trasu de patru cai ; pe capu avea o cununa cu lauri ; pèrulu fluturá pe spate ca suflatu de ventu ; in man'a drépta tienea ramura de finicu, ér' in stang'a frenele cailoru ; purtá urmatória inscriptiune ; δὴς ἀπεροῦτα: Ολυμπ ξ δ. Pecatu ca timpulu ori greutatea petreloru ruinate, a stersu numele. Nasulu si urechi'a drépta anca erau mutilate ; restulu era intregu. Olimpiad'a 64 bine marcata, care respunde la anulu 520, inainte de Iesu-Christu, aréta antiquitatea acestei pietre. Eu o amu conservatu ca raru monumentu in palatiulu meu edificatu intr'unu suburbiu in Constantinopole asupr'a tiermunei Bosphorului, in loculu celu mai placutu ce'si póte cine-va imagina. Precumu am auditu, dupa departarea mea d'in Constantinopole, palatulu meu cu tóte raritatile ce strinsesemu acolo, au ajunsu in manile flicei Sultanului Achmetu.

(11) *Pamentulu*. Turcii tienu ca a saruta man'a Sultanului 'este una onóre de care nici-unu moritoriu nu este demnu. Marele Veziru, candu se presenta la Sultanulu, séu pentru a'i cere instructiuni séu pentru a' reporta ceva, 'si pléca de trei-ori genuchiulu dreptu, atinge pamentulu cu man'a drépta, si apoi o pune la gura si la frunte. Acést'a o face si candu ese dela Sultanulu. Mai este apoi usulu, cà in presentia imperatului, omulu trebe se mérga iute si nici-de-cumu incetu ; cà-ci pasiulu incetu insémna ceva maiestaticu, prin urmare a merge incetu in presentia Maiestatiei Sale, ar insemna a face o demonstratiune in faci'a unei persóne atátu de sublime

consiliari pre langa sine; si nu'i remase alta decât a se retrage ié-rasi in Servi'a, azilulu seu de mai inainte. Dar' chiar' candu era se ésa d'in suburbu cu vre-o câti-va omeni ai sei, Mahomedu ilu in-témpina in façia c'o banda de soldati alesi. Desperatiunea inspirà curagiu lui Musa; elu trebuia séu se móra séu se invinga: eshortà pe pucinii ómeni cari 'i urmau, i puse in ordine, si se începù lupt'a c'unu curagiu admirabile. Dar' in fine a trebuitu se céda numeru-lui: ómenii sei parte ucisi, parte dispersi; elu insusi a prinsu fug'a spre Servi'a. La câta-va distantia unu calaretu d'in regimentulu numitu Serage (12), alergandu dupa elu, l-a prinsu si adusu viiu inaintea lui Mahomedu. Acest'a dede ordinu a'lu ucide indata; si asia Musa mori dupa ce a gubernatu imperiulu turcescu in Europ'a trei ani si siese luni (13). Mahomedu recompensà (14) pe calaretu, pre-

(12) *Serage*. Cea d'ântaiu si cca mai vechia legiune séu regimentu de cavaleria la Turci si la Arabi. Dela Serage pare a deriva cuventulu *Seracenu*, de si unii 'lu deducu d'in *Scharh*, care in limb'a arabica insémna Orientu. In catu pentru cuventulu *Seracenu*, analile arabice nu mentionédia despre nici-unu poporu cu acestu nume; si cuventulu insusi in sine n'are nici o semnificatiune nici in limb'a arabica, nici in cea persiana, nici in cea turcésca. In loculu Seragiloru au armatu Spahii, si in loculu Segbaniloru, séu vechi'a infanteria, au urmatu Ianiciarii. Dara cu tóte aceste, infanteri'a care servece sub unu Pasia, si-a retienutu vechi'a numire de *Sehbanue* pene in diu'a de asta-di; asemenea si cavaleri'a si-a conservatu vechiulu nume de *Serage*. Turcii dicu ca tóte accste cuvente sunt de origine persiana. *Serage* este abreviatiune d'in *Serengiam*, care insemna oppusu pericolului, séu care este amerintiatiu ori espusu la periclu. *Ser* insémna capu, si *angiam* periclu, ori accidentu tristu. Asia se dice: *Bashiume gelan Serengiam*, ceva reu me amerintia, séu 'mi sta asupr'a capului. Turcii mai au pene asta-di unu altu corpu de militia, numitu *Serden Gjesdi* séu desperatii, despre acesti-a vomu vorbi intr'altu locu (*). *Segban* anca è cuventu persianu, insémna pazitoriu de cani; *Seg* cane, si *ban*, garda, custode, paditoriu. De aci *Bagiban* pazitoriu de viie (**); *Ruhban* pazitoriu de drumuri etc. Acestu cuventu se aplica si la monachii greci in modu ironicu, precumu *Ruhban Zahiduzahid perest*, monachu superstitiosu in sobrietatea si abinenti'a sa.

(13) *Siese luni*. Scriitorii Turci si crestini se contradicu asupr'a numerului aniloru câti au domnitu acesti trei fii ai lui Balazetu. Crestinii dau siese ani lui Solimanu, patru-spre-diece lui Orchanu, presumpativu fiu alu lui Solimanu, si lui Mus'a si Mahomedu presumptivi unchi ai lui Orchanu. Turcii d'in contra dau siepte ani si diece luni lui Solimanu, trei ani si diumetate lui Musa si optu ani si diece luni lui Muhamedu; care intervalu face in totu dóue-dieci de ani si dóue luni. Este evidentu ca

(*) Sub Mahomedu IV.

(**) Vinic eriu, vinceleriu, vinceleriu.

cumu acest'a nu asteptase. Mai antaiu ilu facu consiliariu, si apoi mare veziru. Elu a fostu unulu d'între cei mai renumiti generali ai Turciloru; a fundatu si-o Medrese fôrte frumôsă in Gallipoli.

PENTRU CE ACESTU INTERVALLU SE NUMESCE INTERREGNU

XIII. Inainte de a trece mai departe, trebe se însemnamu, ca Turcii nu numera între imperatii loru pe acesti doi principi, a caroru scurta istoria o amu descrisu aci. Intervalulu dela caderea lui Bajazetu pên' la môrtea lui Musa, ilu numescu interregnu. Ratiunea ce o dau ei este, că nici Solimanu Celebi, nici Musa Celebi n'au domnitu in întregu imperiulu ottomanu, cî unulu a regnatu in Asi'a si cestalaltu in Europ'a. Ba nici cei trei ani si diumetate cãti a regnatu Musa dupa môrtea lui Solimanu, nu se numera lui Mahomedu (15); fiindu-că de si acesta domniă in Asia, dar' in Europ'a era domnu Musa. Inceputulu domniei lui Mahomedu se pune la anul Hegirei 816, candu Musa a fostu uccisu d'in ordinulu fratelui seu, precumu amu vediutu mai in susu.

A 816

I. C. 1413

crestinii d'in arbitriulu loru propriu dau lui Mahomedu o parte d'in timpulu in catu au domnitu fratii sei. In cãtu pentru Phranza, elu nu numera decãtu trei ani de cërta sêu bellu civile între frati, precumu amu aretatu mai in susu.

(14) *Recompensa*. Se dice ca mai antaiu a fostu onoratu cu titlulu de Musahib sêu consiliariu intimu, apoi inaintatu la dignitatea de mare veziru. In citadell'a Gallipoli se vede pene asta-di unu edificiu fôrte frumosu, care trece de oper'a sa, si se numesce Bagazhisar; asemenca este in Constantinopole o piatia, care pórta numele de Serage-Pasia, si pare a'i fi remasu numele dela acestu veziru sêu dela fiulu seu; cã-ci Turcii nu facu nentiune despre vre-unu altu pasia de celebritate, care se fia avutu numele de Serage.

(15) *Lui Mahomedu*. Este de observatu, că peae ce au traitu Solimanu si Musa, Mahomedu se numia numai cu supra-numele de Celebi; dar' indata dupa môrtea loru a luat titlulu de Sultanu (*). Unu-spre-diece ani si trei luni, timpulu cãtu au domnitu fratii sei, Turcii 'lu considera de interregnu.

(*) Traductorii anglesu si germanu dicu: Este de observatu, ca pene ce a traitu Mahomedu, Mus'a se numia numai etc. Aci trebe se fia erróre; cã-ci Mus'a a moritu inaintea lui Mahomedu. Acêsta erróre nu è indreptata in Errata. Io amu pusu *Solimanu si Musa* in locu de Mahomedu, cã-ci scimu că Mus'a a ucisu pe fratele seu Solimanu. ér' Mahomedu a ucisu pe Musa. De altmintrelea *Solimanu* se pôte lasa cu totulu afara, si a dice numai: pene ce a traitu Musa. Mahomedu se numia numai cu şupranumele de Celebi; dar' indata dupa môrtea aceluia etc. *Tr. Franc.*

ISTORIA

DOMNIEI LUI MAHOMEDU I. FIULU LUI BAIAZETU

ALU CINCILEA IMPERATU ALU TURCILORU

CARTEA II. CAPU III.

MAHOMEDU SE PROCLAMA IMPERATU IN ASI'A

I. In capulu precedente amu descriu faptele lui Mahomedu (1), péné candu fratii sei erau anca in viétia. Nu va strica inse pentru continuitatea firului istoricu, a recapitula cele díse mai in susu. Cu Mahomedu s'a 'mplinitu proverbiulu, care díce : intre duoi litiganti, alu treilea câstiga. Am vediutu cumu cei duoi frati ai sei, Solimanu si Musa, iritati unulu in contra altui-a, lucrau la destructiunea loru mutuale : ambitiunea si setea de a domni, inghitiá si consumá tóte puterile loru, pre candu trebuiau se cerce o legatura intre densii, pentru a poté lucra cu succesu contra inamicilor vecini ; ear ei in locu de a se adjuta ca frati, traiau intr'o inimizitia si discordia rui-natória. Mahomedu nu luà parte la aceste certe civili ; indestulitu de a trai in pace in principatulu seu Amasi'a, elu nu cugetá la alta

(1) *Mahomedu*. Primulu imperatu alu turciloru care avuse acestu nume. Unii scriitori crestini paru a dubita, déca Mahomedu despre care vorbimu, a fostu fiulu lu Baiazetu, séu nepotulu acestui-a d'in Solimanu scriitorii turci inse nu esita a afirma, cà Baiazetu a fostu parentele seu ; si faéie cu acésta afirmatiune unanima, tótea dubietatile mele disparu. Am observatu intr'altu locu (*), ca primulu seu nume a fostu Mohamedu Celebi.

(*) A se vedé not'a 24 la capu 5, cartea I si not a 27 la capu 4 cartea I. *Tr. Rom.*

decātu la inaintarea de interesele si binele poporului seu. Pe tatarsi, cari infestau provinciile sale, 'i allungà si curatà d'in tièra, si asia elu redède pacea tieriei sale, si elu insusi traia in pace. Mahomed a datu proba de caracterulu seu pacificu indata ce audì de disgrati'a parintelui seu Baiazetu; càci in momentul ce 'i venì scirea ca fratele seu Solimanu, ajutatu de Ali Pasia, mare veziru alu lui Baiazetu, a scapatu d'in batai'a contra lui Tàmerlanu, si ca a fostu proclamatu imperatoru in Adrianopole, a tramisu la elu delegati pentru a'i gratula, promitiendu-i fidelitate si suppunere. Èr' candu audì ca Solimanu a fostu prinsu si uccisu de fratele seu Musa, se determinà a resbuna unu fraticidiu (2) prin altulu; si punendu la o parte tôte cugetele de pace nutrite pènè atunci, elu nu respirà alta decātu bellu si resbunare. In fine se proclamà si elu imperatoru, si ocupà Prus'a la anulu Hegirei 813.

A. 813

I. C. 1410

CURATIA STATURILE SALE DE BRIGANTI

II. Mergèndu i lucrurile bine, multi 'i consiliau se tréca cu bellulu in Europ'a. Elu inse avea alte cugete: politic'a lui era, a nu lasa inimici la spate. Tatarsii poteau se se incuragiedie in absentia sa, si prin

(2) *Fraticidiu*. Turcii, dupa doctrin'a séu ide'a loru preconcepta admitu, ca imperatiu loru potu se ucida pe fle-care di câte patru-spre-diece suditi, fara ca pentru acést'a se póta fi punibili séu acusati de tirania; pentru-ca, d'icu ei, acésta de multe ori o facu d'in impulsu secretu séu inspiratiune divina, ce muritoriului nu este permisu a scrutare. Cu tôte aceste, ei nu apróba patricidiulu si fraticidiulu sub nici unu cuventu. Si tienu ca fratii si consangeni i imperatoru ucisi in cei d'antaiu duoi secli ai imperiului, sunt victime sacrificate pe nedreptu, afara de casulu de flagranta rebellione in sangiacurile (gubernamentele) loru, séu afara de consimtiementulu nobililoru tieriei. In seclulu alu treile-a inse, Solimanu I., acestu sultanu memorabile prin lips'a de succesu la obsidiunea Vienei, a desfiintiatu sandgiacurile, si au adusu lege, cá consangeni i imperatoru se nu fia ucisi, ci spre a evita conspiratiunile, se fia tienutu la inchisóre strinsa. Dupa emanarea acestei legi unii dintre fiii sultaniloru isi mai tienura sandgiacurile prin indulgentia parentiloru séu a fratiloru; acumu inse au incetatu concesiunile de natur'a acestora, si fiii sultaniloru se tienu inchisi cu rigóre mai stricta séu mai blanda, dupa capriciulu suveranului. Asia Solimanu II, si Achmedu II, au fostu tienuti sub paza fórte stricta; ér Achmedu III., care domnesce astadi, n'a fostu pazitu cu atáta rigóre sub Mustafa. Loculu de inchisóre este palátulu imperiale.

devastatiunile lor poteau se causedie daune irreperabili. Elu isi dicea, ca de si avusse pen' acumu succese fericite in intreprinderile sale, de si se pote incredintia in affectiunea poporului seu , totusi nu pote se mérga contra fratelui seu, pênê candu tatarii rapaci nu voru fi infranti, carii in casulu contrariu 'i aru ingreuna viitori'a expeditiune bellica. Asiá simulandu acestu pretextu, amena executarea intentiuniloru sale pe timpu mai favorabile. Momentulu propitiu nu intardià a se areta. Dupa invingerea inamiciloru sei in Asi'a si supunerea loru, elu triumfà si in Europ'a. Anca in anulu candu a luatu titlulu de imperatoru , a mersu si prin surprindere a nevalitu asupra lui Caradevlet Schah (s), uniculu care mai remasese d'in capii Tatariloru lui Tamerlanu ; ilu bate , ilu prinde , si 'i taia capulu, pentru ca devastase tienutulu Amasiei, pre candu elu mersese a cuceri Prus'a. Mahomedu persecutà cu aceeași rigóre si pe ceialalti briganti devastatori, si esterminandu-i, elu restitui pacea in tierile sale.

UCIDE PE MUSA

III. Dupa ce a restituitu pacea si linistea in Asi'a, ne mai putendu reziste la solicitarile Mai-mariloru tieriei, Mahomedu trecu in Europ'a la anulu Hegirei 816, unde prinse, precumu amu vediutu mai in susu, pe fratele seu Musa , si 'lu ucise. In fine remase singurulu ereditariu alu tronului, si in etate de treidieci-si-noue de ani se proclamà imperatu a tôte tierile imperiului ottomanu. Indata apoi ordina a se termina edificulu templulu numitu Eski-giami, ale carui fundamente le pusese fratele seu Musa.

A. 816
I. C. 1413

MISCARI IN ASI'A

IV. Pênê candu Mahomedu era ocupatu in Europ'a, o flacara neasteptata se incinge in Asi'a. Caramanu Oglu, pentru care potestatea ottomana era spinu in ochi, vediendu ca Mahomedu s'a departatu si este cu totul ocupatu in bellulu europeanu, crediù ca è timpul oportunu de a nu sta cu manile in sinu. Elu 'si adunà trupele, si se aruncà asupr'a Bithiniei, prèdà cu focu si feru totu ce 'i sta in

(3) *Cara devletü Schah*. Nume compusu d'in *Cara* negru, si *devlet* fericitu, terminu usitatu mai multu la tataru decâtu la turci. *Schah* însemna rege séu domnu.

cale pênê la suburbiile cetatei Prusa ; puse si tienù sub o bsidiune acêsta cetate trei-dieci de zile Mahomedu audiendu despre acêsta, se întôrce cu armat'a, trece pe la strimptóri'a de Gallipoli, si resolutu a pedepsi acea întreprindere infama a lui Caramanu, iea pre langa ale sale anca si trupele lui Sabbeg si Gehrmanju Ogli.

CARAMANU CERE PACE

V. Dar perfidulu Caramanu necumu se resiste la sabi'a lui Mahomedu, nu a potutu suferi nici macaru faim'a venirei lui. Asia indata ce ajunsse la elu prim'a scire despre apropierea lui Mahomed, se scóla de la Prus'a, si decisu a'si perde mai bine onórea decâtu viéti'a, legandu 'si gütulu cu una batista de nasu (4) merge in castrele imperatului, unde aruncandu-se la picioarele lui, si marturisindu-si peccatulu, serugà de iertare. Mahomedu miscatu de atâta umilintia, nu potù a'i refusa, si cu elementí'a sa 'lu primí in gratia sub certe conditiuni. Dupa aceea Sultanulu vine la Prus'a, unde in anulu urmatoriu lasa a se construi o Giamie, unu Imaret si o Medrese, apoi unu Chanu mare (Bursa, Banca de schimbu) pentru negutiatori, cuge-tandu ca asia va poté assigura pacea unui imperiu fundatu prin bellu.

CARAMANU SE REVOLTA DIN NOU

VI. Dar è raru cá o inima perfida se se impace sinceru. Caramanu

(4) *Batista la gütu*. Frasa turcésca ; insémna a se suppune, a implora gratia ; terminulu propriu è *Aman*, care vre se dica favóre. De aei se dice : *Bogazine Makrama tachti*, si-a pusu batist'a de nasu la gutu, séu invelitóri'a la capu; adeca : se sup-pune , declara a fi pururea suppusu. Cei cari se pórtá asia, suntu scutiti de pedépsa dupa sententi'a legeri, care dice : *Egilan basch kiezil mes*, capulu plecatu nu'lu taie sabia, Escoptiune dela acêsta regula se face numai in casulu candu numerulu captiviloru atâtu è de mare, in cátu ar' poté deveni periculosi, séu inimiculu atâtu este aprópe, in cátu nu li s'ar poté dá o escórta sulficiente pentru a fi transportati in locu sicuru. Intr'unu casu ca si in celaltu este permisu a'i ucide fara temere de pedépsa; cu atâtu mai vertosu, ca, dicu ei, prin acést'a se 'mpucina numerulu crestiniloru, inimici'ai Coranului. Totu asiá tienu, ca déca unu musulmanu ar' lua in casatoria o crestina captiva, lui nu-i este permisu a siedé la ea preste frontariile imperiului ; pentru-ca, afara de aceea ca anca totu nu este sicuru pe pamentulu strainu, dar' s'ar poté interpla ca femeia se fuga in stare bine-cuventata, si ca prunculu ce l-ar' nasce se se crésca in religiunea crestina : ceea ce la turci se considera de peccatu de mórte.

indata ce auzí ca Mahomedu si-a trimisu trupele pe acasa, frangându pacea, reincepù incursiunile sile in imperiulu ottomanu. Mahomedu indignatu , se puse in fruntea unui numeru de soldati alesi , merse contra lui Caramanu , ilu attacà , si 'lu puse la fuga dupa o lupta la care acesta nu se asteptase. In urma Caramanu cu fiulu seu cade prinsu, si este adusu inaintea lui Mahomedu. Acest'a infruntandu-lu pentru perfidi'a sa, 'i dîse urmatóriele cuvente : « Eu sunt invingétoriulu teu, dar sunt omu dreptu ; tu esci invinsul meu, dar esci « omu nedreptu ; io vreu si demandu cá tu se traiesci. Onórea co- « róniei mele nu'mi permite cá se tractediú cu tine, precumu tu ai « tractatu cu mine : a pedepsi pe unu infamu cá tine, ar' insemna a « macula glori'a si numele meu. Anim'a ta perfida iti permite se « comiti infidelitate ; dar' in anim'a mea sunt sentimente mai inalte, « mai demne de maiestatea si generositatea mea (5) ». Dupa acésta infruntare ilu demitte redandu-i provincieles ; pentru siguritate inse puse garnisóne in cetatile Sivrihisar, Nukteida, Engjiceri, Sejdiceri, Numad, Saidul si Ain.

ISFENDJARBEG INVINSU SI UCISU

VII. Mahomedu, dupa ce a infrenatu in modulu acesta pe Caramanu , se întorce contra lui Isfendjarbegu, principe de Castamoni'a, confederatulu si complicele celuia. Intrandu in provincieles Castamoni'a si Gianik, ocupa cetatile cele principale si mai bine fortificate. In anulu urmatoriu vine cu armata si mai numerósa, supune cetatile Bari, Giga, Tosia, Bakir-Kuresi si in fine Ciangyri. unde Isfendjarbegu isi avca resiedenti'a, si distribue immensele thesaure

(5) *Generositatea mea.* Dóra i s'ar' paré cui-va surprindietoriu de a vedé intr'unu principe barbaru o anima atátu de generósa. Póte fi ca lumea se va minuna vedindu ca se aflase si la unu domnitoriu barbaru generositata asia mare si unu suflet i plinu de virtuti regali. Este inse prea vechiu acelu proverbu care tiene ca : Greci'a nu mai è in Greci'a, si ca atáti barbari s'au facutu greci, cáti greci au devenitu barbari Pentru mine nu acela è grecu, care è nascutu in Greci'a, ci care si-au apropiatu sciinti'a si cunoscintiele, prin cari s'a facutu atátu de celebra acésta natiune. Si eu sunt de opiniunea lui Isocrate, care intr'o panegirica a sa dice : « Sunt multi greci , « cari au aceeași nascere comuna cu noi ; dar' io nu pe acesti-a 'i consideru demni « de acestu nume, ci pe acei-a, cari prin sciintia si disciplina sómena cu noi »

alé acestui principe între soldați (6). Totu pe atunci edifică unu superbu palatu în Amasi'a (7).

MAHOMEDU FACE PE ROMANI TRIBUTARI

A. 820
I. C. 1418

VIII. După ce a debeatu pe totii inimizii sei în Asi'a, Mahomedu plăca de la Prus'a la Adrianopole, și 'și aduna aici tôte trupele d'în Asi'a și d'în Europ'a, cu care plecându asupra Românilor, bate armat'a lor și devasta parte mare a țierei. După aceea ocupa Severinulu (8), unde este unu podu ce se dice a fi edificatu anca de Traianu. A mai ocupatu apoi și alte castelle, precum Sakcia și Calea (9), situate în ceealalta parte a Dunarei; fortifica Giurgiulu, și lăsa aici garnisóna numărósa pentru a împedeca trecerea Romaniloru preste acestu fluviu. Românii 'i oppusera o armata destulu de frumósa; dar strimtorati fara sperantia de ajutoriu, și persecutati de ferulu inimizului: ei nu aveau de a alege decâtu séu a mori, séu a 'și perde libertatea, și se suppusera unui tributulu anualé (10). Sultanulu, pen-

(6) *Între soldați.* Este usu la imperatii turci de a promitte soldatiloru preda cetatile inimice, cari nu se suppunu prin capitulatiune, și pentru sine nu 'și reserva alta decâtu edificiele publice și dominiatiunea preste ele. Abia se póte spune ce curagiu infocatu inspira acea promissiune soldatiloru, carii sunt aplecati din natur'a lor la preda și rapacitate.

(7) *Amasi'a.* Acestu edificiu în Amasi'a l-a facutu numai ca locu de recreatiune și de petrecere, ér' nu pentru a pune aici resiedinti'a imperiului. Și în adevéru, ca nici odata imperatorii turci n'au tienutu resiedinti'a în Amasi'a; acestu edificiu servia numai de apanagiu pentru principii juni.

(8) *Severinulu.* Unu turnu pe care dintii timpului l'au prefacutu în ruine. Numele ce 'lu pórtă și asta-di, e semnu ca a fostu construitu d'în ordinulu vre unui prefectu de pe timpii Romaniloru, séu alu vre unui principe romanu, care intru memori'a sa i-a datu numele seu. Totu aici se vedu anca și asta-di fundamentele unui superbu podu de pétra, edificatu de Traianu preste Dunare candu a mersu se bata pe Scythi. Voiu vorbi mai pe largu despre acést'a în descriptiunea Moldaviei.

(9) *Calea.* În partile aceste nu este cetate cu acestu nume. Io credu ca aci se 'ntielege cetatea Taia séu castelulu Tulci'a, fiindu-că se dice ca è situata între Sakcia și Giurgiu, amenduóse cetati la Dunare, d'între cari un'a se marginesce cu Romani'a și ceealalta cu Moldavi'a.

(10) *Tributulu anualu.* Nu se póte nega ca turcii au suppusu pe Români prin puterea armelor; de aci, nu è de multu anca de candu salinele și vamile se vendeau séu se dedeau în arenda prin tesaurulu imperiale. Sub principele Matelu, tributulu anualé s'a urcatu la cincii-dieci mii galbeni; și atunci salinele și vamile s'au restituitu érași la dreptulu țierei. În câtu pentru Moldoveni, ei s'au suppusu de buna voia pro-

ru a se asigura de credința lor, luă ostatici doi fi ai principelui și trei d'între cei mai de frunte ai țerei. Terminata această expedițiune, Mahomedu se întorse la Adrianopole.

UNU MUSTAFA FALSU IN ASI'A

IX. Tóte aceste trofee castigate pe ruinele popóraloru și cimentate cu torrenti de sange, Mahomedu era pe aci pe aci se le pórda prin man'a fraudulenta a unui impostoru (11). Că-ci pe acestu timpu appare pe scena și face mari turburari în Asi'a unu omu de obscură nascere, d'în servitiulu unui micu principe numitu Petre Ulledinu (12). Precumu amu potutu vedé mai în susu, Mustafa fiulu mai betranu alu lui Baiazetu disparuse în batali'a contra lui Tamerlanu, și nu se potú descoperi déca a cadíutu mortu de arm'a inimicului, séu a fostu deportatu cu ceialalti captivi. Acestu omu, despre care vorbim, instruitu de Ulledinu, luandu numelę falsu de principe Mustafa, isi adunà o banda numerósa de omeni depravati, devastà cu ei cetatea Zagara (13) și totu tienutulu de prin pégriuru. În

tectiunei turciloru, și anca de sub Petru Raresiu au inceputu a tramitta curticii otomane unu daru de pasci numitu Bairam peschisiu, care consistea d'îr patru-mii galbeni, dóue-díeci falconi și patru-díeci cai moldovenesci. Dar' turcii indulciti prin acestu presentu, au pretinsu Gezie séu Haragiu, adeca o summa mai mare de bani sub titlu de tribut. Pretentiunea arróganta a Turciloru a consternatu pe Moldoveni: ér Petru Raresiu le dede urmatoriulu respunsu: « În câtu pentru persón'a mea, fo potu se renunciu principatului; dar' nu 'mi sta în putere a schimba natur'a unui presentu și a o preface în tribut, nici se adaogu la sum'a ce este în usu a se da imperatului ». Candu inse Raresiu, constrinsu de impregiurari a trebuitu se se retraga în Transilvani'a, turcii și-au ajunsu scopulu; că-ci numindu-i succesoriu, ei au pretinsu summe anca și mai mari, și bietii moldoveni au trebuitu se platésca pre langa 75 mii de galbeni anca 50 mii de lei ca equivalentu pentru Gjezie Mali séu darulu de pasci.

(11) *Impostoru* Acestu Mustafa nu è totu acela cu Mustafa despre care dicu scriitorii crestini ca s'a revoltatu sub Muradu II, incuragiatu fiindu de imperatulu grecu; ca-ci acest'a nu s'au aretatu decâtu în Romeli'a numita și Romani'a, ér falsulu Mustafa, despre care vorbim aci, n'a esitu nici-odată d'în Asi'a, unde a fostu nascutu d'în plebe, și n'avea altu radiemu, decâtu pe unulu d'în acei mici suverani séu reguli persiani, cari se revoltassera contra monarchului Persiei.

(12) *Petru Ulledinu*. Pare a fi unulu d'în acei pitici suverani, cari pe timpulu invasiunei lui Ginghiscan s'a revoltatu și subtrasu de sub potestatea regelui Persiei.

(13) *Zagara*. Cetate în Asi'a mica; mai este o alta cetate totu cu acestu nume în Europ'a, aprópe de Filipopole; pentru distinctiune, această se numesce Eski Zagara, séu Zagara ve'bia.

primavér'a urmatória ómenii sei crescându in numeru considerabile, elu se incerca cu ei a face lucruri si mai mari; impresóra Nice'a, si face pe locuitori a'i tiené partea si a se rescula in favórea sa.

ELU E PRINSU SI SPENDIURATU

X. Seditiunea crescea d'in ce in ce mai multu, si imperiulu ottomanu era amerintiatu de o revolutiune terribile, mai alesu cá Ulledinu, pentru a seduce pe ceialalti, tractá pe servitoriulu seu de mai nainte cá pe domnulu seu si se portá catre elu cu celu mai mare respectu. Mahomedu simtiá tóta consecinti'a acestei rebelliuni, si cugetá ca este de suprema necesitate pentru interessulu ottomaniloru de a o inneca in nascere si inainte de a prinde radecina. Trece deci cu trupele sale d'in Adrianopole in Asi'a, si afla pe impostorulu ocupandu-se cu obsidiunea Niceei. Falsulu Mustafa redica obsediunea si merge cu aderentii sei in contra lui Mahomedu. Dar' fú batutu indata la primul atacu, si bandele sale puse la fuga, ele au fostu parte ucise, parte captivate. Intre captivi era si falsulu Mustafa cu domnulu seu Semidinu Ogli (14), cari ambii si-au luat in furci depéps'a meritata.

MOARTEA LUI MAHOMEDU

XI. In reintórcere d'in acésta espeditiune, Mahomedu ocupa cetatile Eski Geliboli (15), Tarachi si Herge in anulu Hegirei 824. Dupa aceea fú atacatu de scurgere de sange si mori. Elu numi prin testamentulu seu de successoru pe Amuratu, fiulu seu mai mare. Acesta c'o parte a armatei era ocupatu cu bellulu d'in Romeli'a (16).

A. 824

I. C. 1421

(14) *Semidin Ogli*. Nume patronimicu alu lui Persu Ulledinu, despre care amu vorbitu mai in susu; si inséмна fiulu lui Semidinu.

(15) *Eski Geliboli*. Nicopolea vechia; fortarétiá odinióra pe tiermurea Helespontului Dardanellorulu; asta-di nu i se mai vede urm'a, séu s'a perdutu sub vre-unu nume barbaru.

(16) *Romelia*. Amu aretatu mai in susu la capu 2, nota 26, si la capu 4, nota 5, cartea I, ce intielegu turcii sub acestu nume. Nu va fi inse superfluu de a'i da aci esplicatiune mai detaliata. Califi Arabiloru. séu precumu le dicu crestini, Saraceni, péné candu na lasasera tiermurii Eufratelui spre a se estinde in Natoli'a, ei numiau *Rum ili*, séu terr'a Romaniloru, tóta acea parte occidentale a Asiei, care appartienea imperiului romano-grecu; probabilu pentru ca insii grecii d'in acelle parti

marele veziru Ibrahim Chan (17) pèn' la sosirea lui Amuratu, a tie-nutu in secretu mortea lui Mahomedu , si administrà trebile statului in numele Sultanului, cá si candu acesta ar' fi in viétia. Iu urma sosi noulu Sultanu, si salutat de toti a luat in mana frênele imperiului. Immediatu dupa aceea, corpulu lui Mahomedu a fostu

sø numiau pe sine si se numescu péné asta-di Ρωμαίτου; adeca Romani. Acést'a o coin-próba in unanimitate toti scriitorii indigeni; dar' ce me confirma mai tare in opiniunea mea, este numele cetatiei Erzerum, care insémna terr'a séu teritoriulu romanilor ; *Erz* in limb'a arabica este terra, tíera, pamentu ; *Rum*, Roma. Si in adeveru, acésta cetate in Asi'a mica a statu mai multi ani cá unu muru impenetrabile contra furórei Saraceniloru, si au aperatu celelalte provincii contra sacrilegeloru loru incursiuni si depredatiuni. Dar' bellurile imperatiloru greci contra Latiniloru, au datu sectatoriloru lui Mahomedu ocasiune favorabile de a'si estinde cuceririle, si ei au suppusu potestatiei loru tota Natoli'a. Acésta diminutiune a imperiului romanu, a redusu si numirea de Rum-ili numai la acele parti d'in Europ'a, cari in urma au fostu suppusse ottomaniloru. Cu tóte aceste, nimicu mai comunu la geografii turci, decâtu a cuprinde sub numele de Rum totu restulu Europei. Se dice pentru esemplu *Rumden anadoliië gesme*, a trece d'in Europ'a in Asi'a; si d'inf contra *Anadoldan Rume*, d'in Asi'a in Europ'a. Prin urmare cuventulu Rum-ili, séu cumu scriemu noi Romeli'a are cinci diferente semnificatiuni Geografii intielegu tóta Europ'a; vechii istorici arabi tóte provinciile spre apusu dela Erzerum; altii numai acele parti ale Europei, cari sunt suppusse imperiului ottomanu; si ér altii numai Greci'a propriu disa, fara Peloponesu; in fine, ceea ce este mai raru, sub Romeli'a intielegu Greci'a si Peloponesulu impreuna. In acestu d'in urma intielesu trebe luat subiectulu despre care tractamu, Ceea ce me intaresce in acésta opiniune este, cà istoricii atátu turci cátu si crestini dicu, cà Muradu anca in viétia parintelui seu a facutu o espeditiune in More'a, de si nici unii nici altii nu facu nici-o mentiune despre succesu.

(17) *Ibrahim Chanu*. Turcii 'lu numescu Ulisse alu loru. Sultanulu Amuratu II-lea onoratu cu titlu de Chanu, ce de altminterea nu se da decâtu principiloru de Persi'a si de Tatari'a; elu crediu de cuviintia a'i face acésta distinctiune pentru prudenti'a cu care a sciutu tiené in secretu patru-dieci-si-un'a de dile mórtea imperatului, in cátu n'a potutu sci nime nimicu, nici macar boerijséu mai-marii dela curte, péné asta-di, si au administratu afacerile statului cá si cand ar' fi fostu in viétia. Descendentii se conserva acestu titlu. Ei se numescu Ibrahim Chan Oglí; si famili'a loru este cea mai ilustra, cea mai avuta si cea mai acreditata in totu imperiulu ottomanu. Abia este vre-o urbe de ceva insemnata, in tóte tierile ce erau sub potestatea turciloru pe timpul lui Ibrahim, care se nu se glorífce cá acesta a fostu fundatorulu Giamiei sale si alu venitoriloru legate de acést'a. Si in adeveru, edificiele construite de acésta familia atátu sunt de numeróse si atátu de maretie, in cátu omulu abia póte pricepe de unde a potutu avea fondurile necesare pentru a face spese atátu de prodigióse Descendentii acestui Ibrahimu n'au femei legitime, ei sunt de opiniune ca nici-unu sange strainu nu è demnu de sangele loru; si, ca si Sultanii isi alegu

transportatu la Prus'a, si immormentatu in Giami'a fundata de elu.

CALITATILE LUI

XII. Acestu principe renumitu prin justiti'a si clementi'a sa, a vietuuitu patru-dieci-si-siepte de ani, d'in cari a domnitu optu ani si diece luni (18). Elu a fostu mare in pace cá si in bellu. Imperiulu redusu la extremitate prin devastatiunile lui Tamerlan si prin bel-

concubinele loru d'intre captive, atátu pentru propagarea si perpetuarea familiei loru, cátu si pentru placerile proprie. Alta maxima a acestei familii, care o tiene dela illustrulu seu antecessoru, este de a nu ambla dupa nici-unu oficiu, nici civile nici militariu; tóta ambitiunea loru se marginesce la titlulu de *Tevliet*, adéca a fi inspectori Giamieloru fundate de ei séu de parintii loru. Acésta o facu ei sub pretestu, ca este dejosire pentru inalt'a loru origine de a porta oficiu; motivulu reale inse este, ca se temu ca déca ar' ajunge la postulu inaltu de Mare-veziru, ar' fi espusi la sórtea atátoru alti veziri spoliati de averile si functiunile loru. Nici chiaru Sultanii nu'i potu constringe se primésca oficiu públicu: suntu scutiti dela acésta prin o peculiara favóre a sultanului Muradu II; favóre séu privilegiu confirmatu prin Soliman Canuni in onórea memoriei lui Ibrahim Chanu, si care péné in diu'a de asta-di are valóre. Dar' candu necesitatea comuna cere, si statulu este strimtoratu, ei totdeauna vinu intr'adjutoriu, tramitiendu d'in voi'a propria in campania trupe recrutate si armate cu spesele loru. Sultanulu anca se pórtu cu totu respectulu catra ei: le da in totu anulu duóe visite, si prandiesce cu ei la o mésa pompósa; si nime n'are intrare atátu de libera si atátu de frequenta la Sultanulu ca ei. Candu intra la Sultanulu, a-cesta, dupa datina, se redica puçintelu de pe scaunu; ei ilu saluta cu cuventele *Salamun Aleikum*, pace tie: ér Sultanulu respunde *Aleikum es-Salam*, pace si voue. Apoi standu in picióre, si tienendu se in tacere respectuósa, Sultanulu le dice *Saffa gelding-uss* ori *Chosch gelding-uss*, bine ati venitu. Câte-odata i invita se coprinda locu, si vorbesce cu ei in modu familiaru despre diferite lucruri; o condescendentia, ce Sultanulu o face numai façie cu Mufti, si, arare-ori cu primulu Veziru. Am cunoscutu d'in acésta familia pe unulu cu numele Ibrahim Beg; elu vorbia puçine, era omu seriosu, si 'de gravitate majestatica in portarea sa. Elu venia de duóe séu trei ori pe anu se me védia in palatulu meu pe tiermurea Bosforului; si candu se departa dela mine, totdeauna 'mi facea unu scurtu complimentu, dicundu incetu *Eiucal!* remani sanetosu! La intrare me salutá cu cuventulu *Chair ola!* se fia de bine. Că-ci form'a de salutare *Salamun Aleikum* façie cu crestinii, este crima la ei. De aci, principii crestini 'si potu imagina cátu de puçinu fondu póte avé parca, ce li se promite de catra turci.

(18) *Diece luni*. Acésta se si-o observe bine toti acei-a, cari voiescu a rectificacalcululu incurcatu alu istoriciloru crestini. A se vedé ceea ce amu disu despre acést'a in not'a 13, la capu II. cartea II.

luri intestine ale fratilor sei (19), Mahomedu nu numai că l-a scapatu de ruin'a totale, ci l'a si maritu si consolidatu, lasandu'lu fiului si succesorului seu in tóta vigórea. •

(*Fratiloru sei.* Toti istoricii, atátu crestini câtu i turci convinu intr'aceea, că déca principii crestini ar' fi sciutu profita de disordinea imperiului ottomanu in care ajunsese dupa lovirea fatale ce a primitu Baiazetu dela Tamerlanu, si déca in locu de discordii s'ar' fi unitu intre sine, ei ar' fi potutu, déca nu a nimici cu totulu puterea ottomana, dar cell t pucinu a'i pune capetu in Europ'a, de unde poteau s'o scóta fórte usioru. Dar' judecat'a lui Dumnedieu este impenetrabile ratiunei nóstre, si este mai bine a o adora in tacere, decâtu a o suppune judecatiei nóstre.

~~~~~
Sub interregnu si sub Mahomedu, au domnitu in Europ'a :

La Constantinopole. Emanuilu Paleologu 1387—1421.

In Occidentu. Sigismundu regele Ungariei 1410—1437;

In Angli'a. Enricu IV. 1399—1412. si Enricu V, 1412—1422.

In Franci'a. Carolu VI. 1381—1422.

ISTORIA

DOMNIEI LUI MURADU SÉU AMURATU II, FIIULU LUI
MAHOMEDU

ALU SIESELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CARTEA II. CAPU V.

ALTU MUSTAFA FALSU

I. Muradu II, in etate de optu-spre-diece ani, a succesu parentelui seu Mahomedu I, mortu la anulu Hegirei 825. Fiiulu a fostu demnu de marele seu parente. Dificultatile cu cari s'a luptatu in primii ani ai domniei sale, au fostu totu atâte probe despre virtutile sale viitórie. Indata 'a inceputu apparù unu altu pretinsu Mustafa cá fiu alu lui Baiazetu, differentu de celalaltu impostoru (1), despre care amu vorbitu mai in susu. Atátu la unulu câtu si la cesta-laltu au servitu de pretestu incertitudinea mórtiei lui Mustafa, fiulu lui Baiazetu, in bellulu avutu contra lui Tamerlanu. Acestu alu doile impostoru se tienù lungu timpu ascunsu in partile Tessalonice; ér candu isi apropiâ numele de Mustafa, atátu-a reputatiune 'si castigâ prin acestu nume, in câtu nu numai poporul accurse la elu, cì insasi militi'a d'in Europ'a si cea mai mare parte d'in officiaru s'a

A. 825
I. C. 1422

(1) *Diferentu de celalatu impostoru.* Acesta a fostu europénu, si apparù mai antaiu in Tessali'a; este cu totulu differentu de cellu d'in Asi'a, despre care amu vorbitu mai in susu. Errórea crestiniloru, cari 'lu tienu de adeveratulu Mustafa, este de iertatu cu atátu mai vertosu, cà ei nu puteau se aiba cunoscintia despre trebile turcesci decátu dela greci; ér acesti-a sub impressiunea terrórei de care erau copriñsi, aru fi luat dreptu regu si pe unu cersitoriu,

datu sub stindardulu lui, crediendu ca in adeveru è persón'a care pretinde a fi. Atragèndu asia in partea sa mai tóta Romeli'a, si formandu-si o armata considerabile, elu trecù in Asi'a pe la strimtórea Gallipole, adjutatu fiindu in secretu (2), precumu se dice, de imperatululu grecu, si merse in Asi'a cu scopu de a ocupa Prus'a, capital'a pe acelu timpu a imperiului ottomanu.

RATE PE VIZIRULU LUI MURADU

II. Muradu urmandu esemplulu parentelui seu si voindu a stinge reulu in radecina, tramite in Asi'a (3) pe marele seu veziru Baiazetu cu unu corpu de trupe alese. Fortun'a inse nu favorà pe veziru, cumu favorase sultanului Mahomedu. Pretinsulu Mustafa cu armat'a sa, vine curagiosu inaintea lui Baiazetu; se incinge lupt'a, invinge si uccide pe veziru, si 'i resipescu tóta armat'a, care acum-a nu mai avea comandante.

REFUGIULU LUI MURADU LA RUGATIUNI

III. Ajungèndu acea trista scire in Europ'a, Muradu fara a areta vre-o descuragiare, dice aceste cuvènte: « Amu gresi déca amu a-
« tribuì acésta perdere la eroismulu impostorelui, séu la neabilitatea
« vezirului meu, pe care d'in esperientia 'lu cunoscú soldatu bravu
« si generalu escellente. Altu undeva trebe se cercamu caus'a ace-

(2) *In secretu.* Mai bine credu ca este o calumnia inventata de turci contra greciloru pentru a avé pretestu de a se scola cu arme asupra loro; nici nu este altulu decâtu Phranza, care in cartea I. capu 39. si 40. dice ca Mustafa, despie care presupune ca a fostu adeveratululu fiiu alu lui Baiazetu, a fostu adusu dela Peloponesu la Gallipole prin midilocirea lui Ioanu Paleologu, care l-ar' fi recunoscutu de domnu partiloru occidentali ale imperiului otomanu, in contra protestelorlu lui Muradu facute la greci de a nu 'i da adjutoriu.

(3) *In Asi'a.* Phranza la loculu citatu ne spune altminterea. Elu dice ca aprópe de Adrianopole a fostu batai'a intre Mustafa si vezirulu lui Muradu numitu Baiazetu, omu, precumu dice elu, de multa esperientia si abilu in artea militara; si ca Mustafa castigandu victoria, s'a intorsu in Asi'a pentru a se bate contra lui Muradu, dar' ca acest'a l-a invinsu si a fostu constrinsu a se întórce éراسى spre apusu; ca Mura lu persecutandu-lu cu ajutoriulu onoru nave genuese, l-a prinsu si omoritu. Dara, precum nu incupe dubiu ca Mahomedu I. a muritu in Adrianopole, si ca Muradu II. fiiulu seu, intornandu d'in Romeli'a, a ocupatu immediatu tronulu, asia 'mi vine mie se acusu mai curendu pe Phranza, decâtu pe scriptorii turci pentru lips'a de exactitate.

« stei fatale loviri : este mâni'a lui Dumnedieu contra poporului seu ;
 « noi ne-amu altrasu indignatiunea sa prin pecatele nstre : unu
 « singuru midi-locu este de a'lu imbland, si a face că se prospere
 « lucrurile nstre : penitentia sincera , dese rogatiuni , si lacrimi
 « ferbinti (4). Eu nu asteptu de ctu de la acestea victoria si drpt'a
 « vindicta asupr'a inamiciloru mei ». Elu termina cu acestu prover-
 biu cmunu : *Virmenge Maabud ne eite sun Mahmud ?* Dca creato-
 rulu este in contra, ce pte face creatur'a ? (5). Pe acelu timpu era
 unu omu cu numele Seid Bechar, renumitu la turci pentru virtutea
 si sanctitatea sa. Despre acesta credea turcii, c elu pte se castige
 dela Dumnedieu ori-ce'i va cere. Elu se tienea departe de vanitatea

(4) *Lacrimi ferbinti*. Turcii tienu ca nu multimea numerului, nici abilitatea u-
 mana, nici bravur'a soldatiloru, ci numai providenti'a divina este auctorulu victori-
 eloru. De aci ei cauta totu deauna cauza legitima pentru bellu, ca se nu para ca ar
 vr a se bate contra vointiei lui Dumnedieu. Unu bellu justu, si singuru legitimu du-
 pa maximele loru, este bellulu pentru propagarea religiunei mahomedane ; si d'in
 contra, injustu este bellulu candu prindu armele pentru latirea imperiului sau aug-
 mentarea venituriloru statului. De unde se pte vedé pré usioru, ca turcii potu av
 totudeauna pretestu de a da bellului o colóre legitima. Kioprili Mustafa Pasia, mare
 veziru sub Solimanu II. unchiu alu imperatului de asta-di Achmedu, a sciutu cu
 multa desteritate a profita de acsta opiniune dominanta intre turci. La ocaziunea
 candu soldatii turci descuragiati prin relele successe ale belleloru, refusara servitiulu.
 acestu Pasia in plinu consiliu 'si espuse parerea precumu urmdia: « Nu virtutea ini-
 micului, ci pecatele musulmaniloru sunt caus'a ca germanii invingu si noi perdemu.
 « Trebe vendute tte utensiliile pretiose de argintu si de auru ale imperatului, si d'in
 « banii acestia se se platésca soldatii. Imperatulu se dea o proclamatiune, in care se de-
 « clare, ca bellulu contra germaniloru n'are altu motivu dectu numai si singuru pro-
 « pagarea religiunei mahomedane ; ca cei cari prta la inima preceptele Alcoranului.
 « trebe se'i urmedie, nu fortiați, ci de buna voia ; si ca elu promitte, ca dca ar' av
 « in servitiulu seu numai due-spre-diece mii adeverati observatori ai Coranului.
 « este sicuru ca in puinu timpu ar' reporta victoria asupr'a germaniloru si ar' re-
 « cuperu totu ce acesti-a au rapitu d'in imperiu ». Acestu consiliu a produsu la ince-
 putu totu effectulu doritu. Indata in prim'a espeditiune vezirulu a cuceritu cetatile
 Shirkoi, Nissa, Semendri'a si Belgradulu ; dara in a dou'a expeditiune bellica a per-
 dutu in batali'a dela Salankemen mai tta armat'a, impreuna cu viati'a si glori'a sa.

(5) *Creatur'a*. Turcii atribniescu acsta sententia sultanului Murau II. Sensulu ei
 este ca fara Dumnedieu omulu nu pte nimicu si tta labrea sa este in vanu. *Ma-
 abud* este unulu d'ia cele una-miie-si-unulu nume ce turcii dau lui Dumnedieu, si
 insnna prevedietoriu, ingrigitoriu de servitorii su adoratorii sei. Numele propriu
Mahmud este aci antithes'a lui Maabud. Asia sententi'a tradusa d'in littera in littera,
 ar' fi : dca Maabud nu da, ce pte face Mahmud ?

lumei închisu într'o chilia (cella). Muradu merse la elu pentru a'i narrá scirea despre perderea rusinósa a armatei sale , si într'unu tonú umilitu 'i díse aceste cuvente : « Mâni'a lui Dumnedieu se aréla « prin victoriile inamicilor nostri ; este evidentu ca natiunea nó- « stra è culpabile de infinite calcari de lege, pentru aceste Dumne- « dieu à-totu-potinte ne pedepsesce acumu. Eu suntu celu d'antaiu « a recunósce peccatele mele ; dar' chiar' peccatele mele me făcu se « nu cutediu a redica ochii cátrá tronulu maiestatiei divine si a cere « iertarea peccatoru poporului meu. In acésta stare penibile, eu me « adressediu tie, si'ti ceru a fi intermediatorulu nostru, si a obtiené « prin rogatiunile tale cá Dumnedieu se'si întórca indurarea sa spre « noi ; adjuta-mi a imbandi spiritulu profetulu nostru prè-santu , « cá se'mi fia induratoriu , si se dea taría armatei musulmaniloru ». Si acumu urmédia partea miraculósa séu mai bine fabulósa a lucrului. Seid Bechar promitte lui Muradu a face precumu cere ; si in nóptea urmatória punendu-se la rogatiuni, fú rapitu la ceriu cá prin minune ; aici se apropia de spiritulu puru si immaculatu alu lui Mahomedu (6) ; cade la pamentu , 'i saruta (7) de trei ori pulberea

(6) *Spiritulu lui Mahomedu.* Aci se vede, cumu satan'a, care córca a imita operele si misteriele divine, vrendu a resturna doctrin'a de dupla natura a lui Christu, inventa ce-va assemenea si despre Mahomedu ; dar inventiunea sa atâtu este de fabulósa, încátu oricátu de paradoxa s'ar' pare a ratiunei nóstre umane doctrin'a despre Christu, doctrin'a despre Mahomedu este cu totul absurda si impertinente. Pentru exemplu, ce póte fi mai ridiculu decâtu cele ce panegiristii lui Mahomedu spunu despre spiritulu acestui falsu profetu ? si sectatorii sei tienu atâtu de tare la ele, ca si crestinii la divinitatea lui Christu. Ei dlcu ca siepte-spre-dieca mji de ani înainte de a crea Dumnedieu universulu, acestu spatiu unde este lumea nóstra asta-di a fostu unu paradisu pusu de man'a lui Dumnedieu, in midi-loculu carui-a era unu arbore numitu Tuba, si in ramurile acestui unu Tavus séu paunu, si in inim'a acestuia a pusu Dumnedieu spiritulu lui Mahomedu, pentru a fi acolo cu grige conservatu. Candu in urma s'a determinatu Dumnedieu a crea acésta lume visibile unde suntemu noi, care dupa cumu credu ei va fi cea d'in urma, si vrendu a o da locuintia ómeniloru, a luat una portiune d'in spiritulu lui Mahomedu, a suflatu víctia in primul omu, l-a numitu Odem (Adam), l-a pusu in paradisu, si l-a opritu a manca gráu. Odem avendu tóta gradin'a la dispositiunea sa, a uitatu de porunc'a lui Dumnedieu si a mancatu gráu ; dar' indata a simtitu ca a inghițitu ce-va ce 'i va causa mórtea ; elu inse a simtitu in intrulu seu si spiritulu lui Mahomedu, si indata a sciutu ca va veni o di candu elu prin acestu spiritulu érase va invia. Intr'aceea Odem mori, si n'a sciutu nimicu, ničì despre nascerea sa nici despre mórtea urmasiloru sei, péné ce s'a nas-

piciořeloru , si'lu r3ga cu t3ta umilinti'a c3 prin rugatiunile sale 3-totu-potinti se esopere de la Dumnedieu invingere lui Muradu asu-pr'a inimiciloru. De trei-ori r3pete ac3sta rogare , p3n3 in urma Mahomedu profetulu se indura a'i respunde : « Prin intercesiunea « mea , Dumnedieu 3-totu-misericordiosu au ascultatu rogatiunea « lui Amuratu. Mergi si-i spune ca adjutoriulu lui Dumnedieu va fi « cu elu, si va invinge ». In alta d3 dimin3tia, Seid Bechar pentru a implini porunc'a profetului , tramite la Muradu vorba despre fericitulu resultatu alu rogatiuniloru si ascensiunei sale la ceriu. Muradu transportatu de bucuria , merge a d3u'a 3ra la acestu santu. Seid Bechar c'unu aeru propriu caracterului seu , luandu o sabia (8) , o incinse cu man'a sea la br3ulu lui Muradu , si-i d3se : « Mergi, au-guste imperatu, si fii fericitu ; victori'a te ast3pta ».

PRIND UNU MIRACLU INVINGE PE IMPOSTORU

IV. Muradu multiamindu lui Dumnedieu pentru inalt'a sa indurare , se int3rc3 acasa plinu de incred3re in cuventele santului Bechar. Si in

cutu Mahomedu ; atunci prin simpathia misterioasa , particic'a de spiritu alu lui Mahomedu a inceputu a trasari in elu, si 'i revel3 fericirea resurectiunei fiit3re si 'lu assicur3 de salutea eterna at3tu pentru elu c3tu si pentru posteritatea sa. Adamu multiamindu lui Dumnedieu pentru ac3sta gratia d3se : ... in fine dupa at3te secle « posteritatea mea a produsu in fine p3 fiulu meu uniculu adev3ratu, care este celu » d'in urna profetu pentru care a creatu Dumnedieu lumea, si m'a 'reatu si pe mine ...» Dupa m3rtea lui Mahomedu , s3u cumu se esprimu turcii , dupa Hegiret, ade 'a depar-tarea s3u f3g'a sa d'in ac3sta lume, spiritulu seu puru si immaculatu s'a suitu la ceriu, unde vede faci'a divina a lui Dumnedieu.

(7) *Saruta.* Turcii tienu c3 mortii, nici chiar santii, nu potu adjuta celoru vii ; in ac3sta i-au imitatu ereticii nostri moderni, cari au suptu dela ei veninulu acestei opiniuni. Dar' turcii concedu totusi, ca spiritulu lui Mahomedu aude rogatiunile 3mcniloru si le presenta la tronulu lui Dumnedieu ; si credu ca acestu privilegiu numa elu singuru ilu are preste t3te celelalte creature. In ac3sta restrictiune, credinti'a turciloru pare a consuna cu credinti'a ortodoxiloru.

(8) *Sabia.* Dela acestu timpu *inc3cc* a trecutu in lege la turci, ca imperatulu, deca este in Constantinople, se m3rga in diu'a urmat3ria dupa suirea sa pe tronul a cerceta cu mare ceremonia monumentulu lui Eubensari, despre care vomu vorbi mai in josu , care este in suburbea numita Eiub. Aci Sieik Tckke seu superiorulu monastirei 'i incinge o sabia la br3eu, si incheia acestu actu serbatorescu cu urmat3rele cuvente : *Iuru nusret senundur* ; mergi, victori'a 3 ta, dar' a ta numai dela Dumnedieu. D3ca imperatulu este in Adrianople s3u intr'altu locu, *indata* c3 vine la Constantinople trebe se faca acestu actu serbatorescu : c3-ci asia demanda legea divina

data dupa aceea pléca in marsiuri fortiate contra falsului Mustafa. Acest'a 'si adunase ostile aprópe de cetatea Ulubad , si derimandu podulu asteptá fora frica venirea lui Muradu. Sultanulu sosesc , se pune in castre de cealalta parte a fluviului , si astépta promisulu ajutoriu d'in ceriu ; póte fi cá elu amanà batali'a si cu scopu ca intr'aceea se se astempere fervórea rebelliloru , care la inceputu este de regula fórté mare. Acésta tactica 'i succese dupa dorintia. Că-ci de siese díle armatele inimice steteau fație in fație , fara a face vre-o miscare : generalii de o parte cá si de alt'a ingrijati de rezultat , nu se miscau d'in posturile lor . A siepte-a di impostorulu cade intr'o violenta curgere de sange d'in nasu , care a tienutu trei díle , si nu era sperantia se mai scape cu viétia. Acestu accidentu atátu de singulariu si neasteptatu , a causatu o inspiratiune mare in armat'a lui Muradu : ea credea ca Dumnedieu voiesce cá intentiunea falsului Mustafa se nu se implinésca : ér amicii acestuia , cuprinsi de fric'a maniei lui Dumnedieu , fia-care cugetá se'si scape viétia , si adjutati de intunereculu noptiei desertara cu totii. Falsulu Mustafa insusi priuse fug'a , dar' nu putea fugi tare pentru morbulu de care suferia. Muradu informatu de disordinea inamiculu , urmari immediatu pe fugitivi , si ajungéndu pę impostorulu abia resufléndu in cetatea Cara-Agadz , ilu prinse si dede ordinu cá se i se taie capulu pe locu.

MOARTEA LUI CARAMANU OGLI

V. Dupa ce impostorulu peri cá prin minune , mai remase anca de a stinge acele schintei de focu ce elu le causase , si cari se latisera in tierile vecine. Caramanu Ogli Mehmetu Beg , candu audi cá armat'a lui Muradu este distrusa si Vezirulu Baiazetu ucisu , a crediutu ca póte]se distruga intregu imperiulu ottomanu , si nu dubitá unu momentu cá póte se se arunce asupr'a tieriloru turcesci si se ocupe celu pucinu partile asiatice de sub dominatiunea lui Muradu. In acésta intentiune elu isi aduna armata considerabile , impresora Andali'a in sperantia cá ea se va supune indata. Dar garnisón'a se apera cu vigóre , si Caramanu lovitu de unu glontiu de tunu cade mortu. Trupele sale descuragiate radica obsidiunea , dupa ce mai antaiu 'si alessera unu altu generalu totu cu numele de Caraman-Ogli.

SI A ALIATULUI SEU OTHMANU BEG

VI. Gubernatorul Andaliei cu numele Gamze beg, vedindu ca inemicii se retragu in disordine , esindu cu garnison'a d'in cetate , se arunca asupr'a loru, si 'i ia la fuga. Chiar' in momentul acesta sosese Othmanu Beg, do nnulu de Tekke (9), care venia intr'adjutoriu lui Caramanu Ogli. Dar' si acesta cuprinsu d'unu morbu acutu (10), s'a vediutu perasitu de toti ai sei. Gamze beg intrandu victoriosu in castrele inamicului, afla acolo pe acestu principe in agoni'a mortiei : 'i taia numai decatu capulu, si'lu tramite lui Amuratu in semnu de victori'a sa, pe care o complinesce ocupandu tote tierile lui Osman beg supunendu-le imperiului ottomanu.

MUSTAF'A SE REVOLTA

VII. De acolo Muradu se intorce in triumfu la Adrianopole spre a serba in publicu acea victoria minunata, pe care o castigã fora greutate si fora nici-unu pericolu. Dupa acestea, pre candu elu se ocupã cu planulu, dupa care era se se apuce de lucruri paciuite si se aduca imperiulu in stare buna, ceea ce pene acilea nu a polutu face, fu impedeatu de nou prin turburari interne. Mustafa (11) fratele seu

(9) *Tekke*. Este sciutu ca acesta tiera apartiene Asiei minore, si nu e departe de Kiutahi'a. Este probabilu, ca numele seu vine dela vre-o Tekke seu monastire vecina : numele vechiu este necunoscutu. Incatu de-pre Othmanu begu, pare a fi si acest'a unulu d'in descendenti satrapiloru persiani, despre cari de atate-or amu mentionatu.

(10) *Morbu acutu*. Turcii dicu ca acest'a a fostu o minune, care confirma promisiunea legislatorelui loru, si implinesce profeti'a lui Sieik Seidi Bechar. Atatu omeni se lasa in superstitiuni estravagante candu au inceputu a'i predomnu!

(11) *Mustafa*. Este un'a si aceeași persona cu Mustaphopulus, despre care vorbesce Phranza in cartea I. capu 40, si despre care dice ca a venitu la Constantinopole candu Muradu redicase ascediulu. Dar' mi este imposibilu de a'lu pricepe , candu adauga ca turcii, cari venisera d'in Asi'a, plini de admiratiune diceau ca acestu Mustafa semena cu Mahomedu, fundatorele religiunei loru, si d'in façe 'lu cunoscu ca elu este imperatorele. Cã-ci abstragendu dela aceea ca turcii nu potu se face o astfelu de asmenare, dupa ce ei n'au portretulu lui Mahomedu, dar' nu se pote nici macar coniectura, ca aceste cuvete s'ar' pote aplica la altulu decatu la falsulu Mustafa, care dupa cumu spunu toti cari l-au vediutu, si in specialu garda s'a, ca semena intru tote lui Mustafa alu carui nume 'lu usurpase. De aci trebe se deplangu pe Phranza, mai alesu ca s'a pusu a scrie istori'a sa atunci, candu betranotiele, calamitatile, ne-

celu mai tineru, sedusu de intrigile greciloru, séu pôte si de dorulu intempestivu de a domni, se revolta in Asi'a; ocupa Nice'a, unde nu era decâtu o mica garnisóna, si stabilindu'si aici resiedinti'a imperiului seu imaginariu, 'si concentra in acésta cetate operatiunile bellului viitoriu, si 'si aduna munitiuni ce grecii 'i dedeau in abundantia.

DEVINE PRINSU SI UCISU

VIII. Muradu voindu a sugruma si acésta rebeliune câtu mai iute, merse cu armata mare in Asi'a. Mustafa Celebi n'avù curagiulu a astepta pe Sultanulu fratele seu in lupta deschisa; câ-ci afara de vre-o câte-va trupe regulate ce le recrutase d'intre greci, armat'a lui nu se compunea decâtu d'in briganti, cari se alaturasera lui d'in impulsulu de spoliatiuni. Elu se inchide in Nice'a. Dar, nici aici nu se simtiá sicuru; câ-ci Amuratu vine si impresóra cetatea, o inchide din tôte partile, face mai multe assalte vigoróse, si in fine dupa obsidiune de doue-dieci-si-cinci de zile ocupa cetatea, prinde pe fratele seu, si ordina numai decatu a'lu strangula in presenti'a sa.

MURADU SE CASATORESCE CU FII'A LUI LAS OGLI

IX. Pentru a repara perderea ce famili'a aliothmana a suferitu prin uciderea lui Mustafa, Muradu cugeta a se insura, si la annulu Hegirei 827, se casatori cu fii'a lui Las Ogli (12), fidantiat'a sa de mai nainte. O principessa, care intrecea in frumsetia pe tôte femeile timpului seu: ea era Elen'a Servianiloru.

ISFENDJARBEG SE REVOLTA

X. Anulu urmatoriu 828, dede lui Muradu ocasiune singulara de a se produce cu bravur'a sa si a'si mari imperiulu. Crescerea imperiului era de mai multu tempu nesuferita lui Isfendjarbeg principelui de Sefab (13); si fiind-cà elu isi temea tronulu, isi batea capulu

casurile si grigile, in atátu 'i debilitase memori'a, încátu celle ce audise in tineretie despre falsulu Mustafa, le-a aplicatu la cestalaltu Mustafa, adeveratulu frate alu lui Muradu.

(12) *Las Ogli*. D'in famili'a lui Lazaru, despotu alu Serviei, dela care Servi'a se numesce de catra turci *Laz Oglu Vitaieli*, adeca tiór'a lui Lazaru.

(13) *Séphab*. Regiune in Asi'a mica.

cumu se debilitadie imperiulu turcescu. Nefericitele succese ale predecesoriloru sei inse erau probe viie a nu tenta fortun'a armerorulu contra unei natiuni atâtu de belice; se resolvi dreptu aceea a urma calea politice; si nu numai ca faci pace cu Muradu, cî intrâ si in liga cu elu; si pentru a nu'i lasa nici umbra de suspitiune, 'i dede pe fiulu seu Casimbeg de ostaticu. Si pên' ce a vediutu ca Sultanulu sta cu ôste bine inarmata, promptu de a'lu ataca la cea mai mica miscare, elu a remasu fidelu conditiuniloru contractate. Dupa ce inse Muradu si-a congediatu armat'a, si pare a fi datu cu totulu placeriloru casatoriei, Isfendiarbeg crediù ca acêsta este ocasiunea cea mai oportuna de a'si effectuî propusulu. Elu 'si aduna trupele ce le avea de lungu timpu preparate, si cá unu tigru ce astêpta préd'a sa, se arunca cu furia terribile asupr'a cetatiloru Taracli si Burni, le derima d'in fundamentu, si face cele mai neaudite crudelitati devastandu cu focu si feru totu ce'i vinea in cale; pentru cá asia se infrice pe toti care ar refusa de a se supune lui.

DAR' CERE IERTARE, SI ESTE AGRATIATU

XI. Audindu Muradu de acêsta rebelliune, isi aduna imediatu trupele, si trece cu ele d'in Europ'a in Asi'a. Abia ajunsu la Bolova, mai-marii si nobilii cetatieni vinu si se arunca la picioarele Sultanulu, detestandu nebunesc'a si cutediatórea intreprindere a principelui loru, si rogandu-lu se destitue pe Isfendiarbeg, si se puna in locu-i pe fiulu seu, pe care maiestatea sa ilu are de ostaticu. Isfendiarbegu surprinsu de acêsta si nesciendu ce se mai faca, vine si elu la Muradu si cerendu-i iertare 'i offere de ostaticu pe alu doilea fiu alu seu, si 'i promite anca a'i dá in casatoria pe unic'a sa fiica, princessa de o frumsetia incomparabile. Sultanulu imblanditu prin acêsta, ii promitte ertare pentru crim'a comissa.

ESPEDITIUNEA LUI MURADU IN EUROP'A SI ASI'A

XII. La reintórcere d'in acêsta espeditiune Muradu ocupa faimós'a cetate Ismir, locu de mare comereciu pâna asta-di; supune apoi tienuturile vecine, precumu Montesi'a (14), Aidin (15) Sari-

(14) *Montesi'a*, tiéra cunoscuta geografiloru sub acestu nume.

(15) *Aidin*, cetate in tiér'a Montesiei.

A. 830
I. C. 1426

chan (16) cu tóte tierile dependente de Hamid Oglî (17). Dupa aceste cuceriri in Asi'a , trece la anulu Hegirei 830, in Europ'a, si ataca pe Venetiani, devasta insul'a Gianta (18), ocupa castellu'lu Giogerginlik (19), si face spoliatiuni considerabili in tienuturile vecine : in urma se întorce victoriosu in Adrianopole. Apoi anca in acelu anu lasa a se construi in Ergena (locu mârécinosu, diumetate cale între Constantinopole si Adrianopole) unu podu admirabile de pétra taiaata , cu siepte-dieci-si-duóe de arcuri, si in partea de càtra apusu o Giamia, o scalda, unu Imaretu si unu Chanu.

CARAMANU OGLI SUPPUNE TIERILE SALE LUI MURADU

XIII. Caramanu Oglî, despre care amu facutu mentiune mai de multe-ori, vediendu sórtea veciniloru sei, si aducându-si aminte ca si elu de multe-ori a fostu la marginea precipiciului si de abiá a scapatu, se resolvî a imblandi furórea leului mai nainte de a cadé in unghiule lui ; asia in anulu Hegirei 831 se presenta la curtea lui Muradu si 'i offere in tóta umilinti'a si de buna voia cheile de la tóte cetatile sale. Muradu ilu primesce cu respectu mare, ilu onóra cu presente magnifice, si 'lu face Sangiacu séu gubernatoru perpetuu in Ipsalam.

MURADU INTRA IN GRECI'A

XIV. Muradu indata dupa aceea isi aduna trupele d'in Asi'a si Europ'a si intra in Greci'a pentru a ocupa acele câte-va parti ce mai remasesera anca sub potestatea imperatului greciloru ; si fiindu-cà n'a datu de nici-o resistentia, a potutu ocupa fora dificultate Tes-salonic'a, Athen'a si Carlin'a ; apoi urmatu de óstea sa , se întorce in Adrianopole incarcatu de predi si ducèndu cu sine o multíme de captivi si de vite.

(16) *Sarichanu*, romanescu Ospellu la citróne. Nume de tíera si de o cetate in acéeaşi tíera.

(17) *Hamid Oglî*. A se vedé not'a 22, la capu 4, cartea I.

(18) *Gianta*. O insula in marea adriatica. Anticulu ei nume è Iacintus, asta-di se numesce Zante.

(19) *Giogerginlik*. Dupa etimologia însémna columbariu, séu casa de porumbi. Este unu fortu la marginile Moreci, alu carui nume anticu s'a perdutu.

SE CASATORESCE CU FII'A LUI ISFENDIARBEG

A. 832

I. C. 1428

XV. In anul ce a urmatu acestei espeditiuni, 832 alu Hegirei, Muradu se casatorì cu fii'a lui Isfendiarbegu, care'i era promissa înainte cu patru ani. D'in acèsta casatoria se nascù la siese ani in urma marele Mahomedu, cuceritoriulu Constantinopolei si flagelulu crestinatatiei.

CARAMANU OGLI SE REVOLTA

A. 838

I. C. 1434

XVI. Caramanu Ogli (20) pare cà ar' fi avutu intentiunea de a stirpi anca in nascere pe acelu-a care cu timpul a devenitu terròrea universului si cuceritoriulu a diumetate de lume. Elu se revolta in Asi'a chiar in anul candu se nascù acestu erou, care era 838 alu Hegirei. Acèsta rebellione neasteptata atrase pe Muradu in Asi'a, unde ocupà prin asaltu cetatile Aksiehri (21) si Conia. Caraman Ibrahimu beg se simti cu multu mai debile de catu se pòta resiste armatelor victoriòse ale Sultanului, si recurse la unu monachu cu numele Menla Gamse (22), omu de reputatiune pentru santitatea si virtutea sa, cà se întrevina la imperatulu si se 'lu induplece a se impaca. Monachulu acceptà bucurosu insarcinarea, si cu pietatea sa, pentru care era adorat de toti musulmanii, séu cu elocenti'a sa singulara, a potutu imblandi anim'a lui Muradu intr'atátu, in câtu acesta uitandu injuri'a lui Caramanu, nu numai ca l-a iertatu, dar' i-a restiluitu tóte titlurile si onorile de mai înainte.

MURADU BATE PE PRINCIPELE MOREEI

XVII. Restituila ordinea in Asi'a, unu nou inamicu appare in Europ'a. Acesta, era Moracrali (23), frate cu imperatulu greciloru. Elu impresora cetatea Giogerginlik, situata la confinielè Moreei;

(20) *Caramanu Ogli*. Este acelasu principe de Caramani'a, care s'a suppusu Sultanului Muradu, și s'a casatoritu cu sòr'a mai mare a acestuia. Dar' nu se scie cumu a fugitu d'in Romeli'a in Asi'a.

(21) *Aksehri*, séu cetatea alba; ea este in Asi'a mica.

(22) *Menla séu Mola Gamse*. Celu mai renumitu santu pe acelu timpul intre turci. Cellu'a sa in Caramania'a si asta-di este cercetata cu multa devotiune si pietate.

(23) *Mora Crali*. Pare a fi despotulu Demetriu, care, precumu ne spune Phranza, domnia pe acestu timpul in cea mai mare parte a Moreei. Se numesce aci frate alu imperatului grecu, fiindu-ca era confederatu si in affinitate cu acesta.

dar' Cassimu Pasia Beglerbeg (24) de Romeli'a ilu attaca pe neastep-tate cu o trupa alésa de soldati europeni, si 'lu pune la fuga. O ma-re parte d'in greci au fostu ucisi séu captivati, si victoriosulu Pasia se intorse incarcatu de spoliatiuni luate d'in castrele crestine.

BELLU IN UNGARI'A

XVIII. Intr'aceea se nasce bellu crancenu intre turci si regele Ungariei. Lupt'a curge cu focu. dar' cu successu dubiosu, câte-odata ungurii, mai adese-ori turcii erau batuti. In urma bravulu generalu Michal Ogli Alibeg in fruntea unei numeróse armate se respandescé cá unu torente in cele mai avute tienuturi ale Ungariei, duce in captivitate unu numeru mare de locuitori, cari nu se asteptau la acésta invasiune, si luandu-i cu sine d'impreuna cu alte multe predi, se întórcé victoriosu la Adrianopole, unde Sultanulu Muradu, la anulu Hegirei 840 ordinà a se construi o Giamia (25) si unu Imaret, edificie demne de unu imperatu.

A. 840

I. C. 1436

(24) Despre semnificatiunea etymologica a acestui cuventu vorbiramu mai susu. Aci inse mai avemu se observamu acestea. Tóte gubernamentele in care pasiali gubernatori au onórea de a porta câte trei tuguri, se numescu Beglerbegate; dara in sensulu eminent alu cuventului au si pâna in dio'a de astadi numai trei pasiali titlu de beglerbeg, adeca gubernatorulu Rumeliei, a carui resiedentia este in Sofi'a; celu de Anatoli'a cu resiedentia in Kiutahi'a. si celu dela Damascu. Inainte de acésta, pasi'a dela Buda inca era beglerbeg. De si lingusitorii loru dau si la ceilalti pasi-ali titlu de beglerbeg, dara curtea imperiale nu le dà altu titlu, de câtu Destur Mükserrem, adeca plenipotente. Cuventulu acesta vine dela Tugra, care denóta acea semnatura, prin care se exprime numele Sultanului, pentru-cà, afara de marele veziru, numai acestora le este permisu a porta Tugra si a emite durata in provinciile loru in numele imperatului. Pre câtu timpu beglerbegii se afla in funcțiunea aceea, auctoritatea loru in imperiulu otomanu este asia de mare, in câtu candu esu din capitala in provinci'a ce li s'a datu, séu candu sunt trimisi dein una tíera in alt'a, cu exceptiune de interiorulu Constantinopolei, unde n'au nici-o jurisdictiune, in calea loru au potere ca si marele veziru, preste toti cati sunt loru inferiori in rangu, fia acela dein ori-care provincia. Eñ potu spendiura, taia séu pedepsi cu alta specie de mórte dupa cumu le place, pe toti câtu se voru afla culpabili, fara ca pasi'a locului se le póta pune cea mai mica pedeca, in câtu acestuia 'i remane singurulu mediulocu de a reclama la curte in contra abususulu de potere a acelor plenipotentiaru.

(25) *Giamia*. Cea mai mare beserica intre câte sunt in Adrianopole; e aprópe de palatiulu unde marele veziru 'si are resiedentia. Se numesce de comunu Eski Giamia séu baseric'a vechia.

XIX. Ungurii au luat mergerea lui Alibeg la Adrianopole dreptu fuga, si irrumpu de nou in tierile turcesci, predandu cu focu si feru totu ce le stá inainte. Muradu spre a infréna acésta cutediare si a da o reparatiune eclatanta, trece Dunarea nu departe de Vidinu, si préda tóta tiér'a pe unde au potutu numai se adjunga cu trupele sale. In fine impresóra Belgradulu (26), acestu antémuru alu Ungariei. Prin cucerirea acestei cetati. Muradu ar' fi ajunsu duóe scopuri: si-ar' fi asicuratú tierile si suditii contra invasiuniloru ungueresci, si si-ar' fi deschisu calea de a face escursiuni continue contra inimiciloru. Dar' fortun'a nu i-a secundatu in acésta întreprindere. Eroic'a aperare a impresoratiloru, si iern'a ce se apropiá, ilu constrinsera a ridica obsidiunea chiaru candu se parea ca acumu-acumu devine domnu cetatiei. La întórcere cuprinde Sophi'a (27) si alte vre-o câte-va cetati in Bulgari'a.

VALAK OGLI DEPOSEDATU

XX. Muradu era fórte necajitu, cà nu a potutu cucerì Belgradulu, éra acea lipsa de successu nu o atribui valórei inimicului, ci suppu-nea cà este tradare la midi-locu. Principele Serviei Valak Ogli, unitu cu Sultanulu prin legaturi de sange si de amicitia (28), totdea-

(26) *Belgradulu*. Alba-greca, in timpii antichi Taurunum; cetate fórte cunoscuta, care asta-di formédia frontari'a imperiului turcu spre Ungari'a. Crestinii dicu ca ottomanii au perdutu unu numeru considerabile de soldati in obsidiunea acestei cetati; dar' avemu cauza de a ne indoì in acésta, mai alesu deca vomu considera cà dupa redicarea obsidiunei, turcii au ocupatu prin assaltu Sophi'a, si alte cetati, precumu Nissa, Scopia, Novomonte séu Siehiákioi; ceea ce si crestinii recunoscú. Disput'a este, deca aceste cetati au fostu cucerite inainte séu dupa obsidiunea dela Belgradu; crestinii dicu ca inainte; turcii afirma contrariulu.

(27) *Sophi'a*. Capital'a Bulgariei si resiedinti'a Beglerbegului de Romeli'a. Cetate fara muri de aperare. Se pare ca numele i se deriva dela o baseric'a numita Sant'a Sophia, construita dupa modellulu basericei S-ta Sophi'a d'in Constantinopole, dar nu este atátu de mare ca acésta, nici prefacuta in Giamie.

(28) *De sange si de amicitia*. Scriitorii crestini dicu ca Georgiu, despotulu Serviei, pentru a consolida amicitia cu Muradu, si pentru a confirma pacea cu acesta, i-a datu pe fiia-sa in matrimoniu. Auctorii crestini sunt mai exacti decátu turcii intru a insemna numele principiloru; pentru aceea n'amu cauza de a dubita despre ceea ce dicu ei aci, mai alesu ca turcii sunt de acordu cu ei asupr'a faptului, ca dupa ruptur'a intre acestu despotu si între Muradu, s'a datu ordinu de catra acesta, ca se se scóta ochii fiiloru lui Georgiu, pe cari 'i avea de ostatici,

una se areta atâtu de devotatu interesselorù acestuia, în câtu i s'ar' fi parutu unu pecatu a dubita în fidelitatea lui. Dupa o cercetare rigorôsa înse s'a descoperitu, ca elu nu numai cã a informatu pe regele Ungariei despre planurile ottomaniloru, ci cã a facutu totu pentru a impiedica cucerirea Belgradului. Muradu se infuria pentru asta tradare neasteptata, si spre a o pedepsi, dede ordinu a taia limb'a si la cei duoi fii ai lui Valak Ogli, pe cari 'i avea de ostatici. Apoi intrandu cu armat'a sa în Servi'a, cuprinse Semendri'a, cetate situata la tiermurea Dunarei; ocupã tôte tierile lui Zerín Ogli (29), alungã pe principe d'în tiéra, si în fine suppuise potestatiei sale tóta Servi'a.

FUGE LA REGELE UNGARIEI

XXI. Valak Ogli scapã prin fuga de mani'a Sultanului, si se duse a cauta asilu la regele Ungariei (30). Dar' sôrtea 'lu persecutã si aici d'impreuna cu pe principele care l-a primitu; pareã ca totu s'a conjuratu la ruinarea Ungariei, de candu a pusu elu piciorulu aici. Elu ajiã pe regele în contra turciloru, si'lu facù se franga tractatulu de pace inchiãiatu cu acesti-a. De aci immens'a versarø de sange si flagellele ce au urmatu. Insusi regele a caditu victima, si si-a perdutu vieti'a.

ALTA REVOLTA A LUI CARAMANU OGLI

XXII. La anulu Hegirei 844 se puse cea d'în urma pëtra la edificulu Moscheei numita Eski Giami (31), care o începuse anca Musa Celebi în Adrianopole. În anulu urmatoriu, Caramanu Ogli Ibrahim beg, nepotendu innabusi vechi'a ura ce o avea contra ottomaniloru, se revoltã de nou. Nici indulgenti'a precedente a Sultanului, nici sanctitatea tractatorulu de pace intarite cu juramentu, nu potura a'lu retiené; elu irrupse cu armat'a sa în provinciile asiatiche fara defenza atunci, si le devastã într'unu modu neaudit. Muradu în-

(29) *Zerín Ogli*. Asia se numesce la turci tiér'a ce se întinde de-a-lungulu Savei, de unde acestu fluviu intra în Dunare pën' la Petrovaradinu.

(30) *Regele Ungariei*. Aci se întielege Vladislau regele Ungariei si Poloniei, cunoscutu mai multu prin batali'a fatale dela Varna, decâtu prin vre-o alta fapta a sa.

31) *Eski Giami*. Dupa etimologia însómna baserica vechia. Vedi nota 27. mai în susu.

sciintiatu de acésta irrupere, sbură in Asi'a , si pentru a preveni flagellele, la cari potea se fia espusă tier'a prin violentiele lui Caramanu Ogli, tramise in contra lui unu corpu de trupe alese, ér' in-tr'aceea isi aduna alta armata numerósa la Prusa. Inaintandu trupele, le vine inainte soci'a lui Caramanu, sóra mai mare (32) a lui Muradu, pe care Caramann o luase in casatoria pentru mai firma conservare a confederatiunei. si-i róga se stea pe locu, si se departedie dela sine ori ce cugetu de bellu: insarcinandu-se a midi-loci pacea, si a da satisfactiune Sultanului, fratelui seu. Immediatu dupa aceea merse la fratele seu. Si departe de a desculpa pe barbatulu seu, ea deplóra ca n'a sciutu pretiui o confederatiune precumu è a Sultanului; cere se ierte crim'a barbatului seu, se offere de garanta pentru fidelitatea sa in viitoriu, si'i promitte cu juramentu si in numele barbatului seu, cà nu va suferi nici-odata si sub nici unu pretestu, cá soldatii sei se intre in tierile ottomane, nici cá se se faca ce-va contra interesselu Sultanului. Eloquenti'a scaldata in lacrime a sororei de o parte, si de alt'a affectiunea fraterna a lui Muradu, imblandi anim'a acestui-a; elu pardonà lui Caramanu Ogli, si 'lu primi érase in amicitii'a sa sub conditiunile dictate de soru-sa. Pactulu de pace se confirmà de nou prin unu Ahd-name (33) si Muradu se intornà in Europ'a.

MURADU RENUNTIA LA IMPERIU

XXIII. Imperiulu era in pace d'in tóte partile; nici-unu inamicu nu'lu mai turburá. Ungurii (34) atátu de arroganti pên'acumu, s'au imblanditu si au facutu pace cu turcii. Muradu desgustatu de trebile statului si fatigatu de espeditiuni atátu de laboriöse, se decise la

(32) *Sora mai mare*. Nu se póte determina cu precisiune timpul acestui matrimoniu; probabile ca a fostu la anulu Hegirei 831 dupa suppunerea principelui de Caramani'a.

(33) *Ahd name*. Cuventu arabicu, compusu d'in *Ahd*, pactu séu conditiune si *nam* carte séu scrisóre. Acestu nume insémna literele séu chartiele ce delegatii straini obtienu dela Sultanulu pentru principii loru dupa ce au incheiatu pace. Aceste littere contienu conditiunile pazei, numite la Arabi Mevad, si sunt ratificate cu *Tugra* séu signatur'a numelui imperatului.

(34) *Ungurii*. Vladislau a frantu acésta pace, precumu vomu vedé indata d'in istoricii turci, la not'a 39 mai in josu.

A. 817
I C. 1443 anul Hegirei 847 a abdicat corónei în favórea fiului seu Mahomedu și se retrase la Magnesi'a (35) pentru a duce viétia privatá.

CARAMANU OGLI INVITA PE REGELE UNGARIEI CONTRA LUI MURADU

XXIV. Indata ce s'a audítu acést'a, Caramanu Oglu, care numai la intercessiunea sororei lui Muradu obtienù anul trecutú iertare dela acest'a, rapitu érase de ur'a contra ottomaniloru, crediù ca acumú este timpulú oportunu de a'si resbuna; și în cugetulu seu tradatoriu, de a distruge imperiulu ottomanu, elú scrisé urmatóri'a littera catra regele Ungariei: « Muradu, acestu vechiu tiranu alú
« lúmei, au abdicatu dela tronu în favórea fiului seu Mahomedu;
« acesta è unu omú tineru fora esperientia, și incapabile prin etatea
« și mintea sa de a conduce afacerile civili și militari. Aci este mo-
« mentulu favorabile de a ve resbuna de atâte rele ce turcii v'au
« facutu. Nu lasati se ve scape acéstá ocasiune, câ-ci nici-odata n'ó
« mai poteti avé. Se atacamu de-odata tierile ottomaniloru, eu d'în
« partea Asiei și voi d'în partea Europei; și nu este dubiu ca curendu
« vomú estermina tóta gentea Osmaniloru, și vomú restabili pe
« atâti principii alungati și despoiatii de bunurile lorú ».

INVASIUNEA UNGURILORU

XXV. Regele Ungariei, care nu de multú facuse tractatu de pace cu turcii, și cu man'a pe Evangeliu jurase pe immortalele corpu alú lui Christu ca va observa conditiunile pazei, n'ar' fi ascultatú atâtu de usioru de consiliulu lui Caramanu, déca nu'lu seducea auctoritatea papei dela Roma (36). La instigatiunea acestuia, deslegandu-lú și de

(35) *Magnesi'a*. Nici unu istoricu crestinu, celu pucinu d'în câti cunoscú eu, nu vorbesce despre acéstá abdicatiune a sultanului Muradu. Turcii sunt fórte espliciti și clari în privinti'a asta: ei punú batai'a dela Varna sub Mahomedu II., și dicú ca Muradu pe acelu timpú nu era imperatu, ci numai comandante în armata, și ca dupa acéstá batalia s'a retrasu la Magnesi'a, ér Mahomedu a remasu singuru domnitoriu dela anulú Hegirei 847. pên' la 850 La acestu anu, dicú ei, mai-marii tieriei au rechiamatu pe Muradu la tronu, ér Mahomedu ca prea tineru a fostu tramisú la Magnesi'a, pentru a astepta acolo în retragere mórtea parintelui seu. În cursulu istoriei vomú vedé tóte aceste mai pre largu.

(36) *Papei dela Roma*. Zelulu falsu alú acestui omú nu potú se'lu deplanga destulu crestinií. De altminterea, turcii de comunu, afara de cei invetiati, credú ca pap'a este nemoritoriu, și opiniunea lorú è basata pe o fabula, care dice, ca: Califulu Amavi'a

juramentu, regele Ungariei 'si adună armata numeroasă, si adjutatu de trupele auxiliare ale Boheților, Poloniloru. Italianiloru, Bulgariloru si Servianiloru lui Valak Oglu, cari tôte jurasera nimicirea imperiului ottomanu, merse cu aceste contra turciloru si irrupse in teritoriulu loru.

MURADU REPRIMESCE IMPERIULU

XXVI. Armate asia mari compuse dein popóra atātu de bellicose inbarbată pe crestini pe atātu, pe cātu insulfă musulmaniloru teróre; care creștea cu atatu mai multu, cu cātu reflectă mai multu la tineretiele si la lips'a de experientia a imperatului loru; deci tienendu consiliu se decisera a chiama inderetu pe Muradu. Consimtindu si Mahomedu, fiulu acestuia, tramiu immediatu delegati la Muradu, pentru a'lu roga se ia frênele gubernului érase in mana, si se apere statulu cu consiliulu si arm'a sa atātu de terribile inimiciloru. Muradu reiectandu acésta ambassada, dișe: « Aveti imperiu, si aveti imperatu; faceti cumu veti judeca ca este spre binele vostru; dar' nu veniti a turbura pacea si linistea mea, care credu ca o amu meritatu dupa atâte suferintie câte amu induratu pentru voi ». Delegatii vinu a dou'a óra si insistu cu mai mare perseverantia, pana ce in fine Muradu consimte, si fara a perde unu momentu, se pune in fruntea armatei si pe la strimtóra de la Gallipole trece in Europ'a.

BATAI'A DELA VARN'A

XXVII. Dupa-ce ajunsse la Adrianopole, Muradu tienendu consiliu cu fiulu seu si cu mai marii imperiului despre starea lucrurilor, in fine, dupa multe rogari si chiar contra vointiei sale, se insarcina cu comand'a asupr'a armatei. Pentru-cá se'si ajunga cu atātu mai bine scopulu, Muradu pléca indata a treia-di cu armat'a sa, si dupa unu mersu fortiatu ajunge aprópe de Varn'a (37), unde i se spune

a taiatu cu sabi'a pe unu papa in fație, si ca papii de atunci incóce au semnul acestei cicatrice, ceea ce o atesta captivii cari o au vediutu. Éca cumu acésta natiune credula se lasa a se amagi prin fabule ridicule, de si acésta nu'i servește decâtu spre desonóre.

(37) *Varna*. E tradițiune la turci, ca Sultanulu Muradu inainte de batai'a de la Varna a conchiamatu unu çonsiliu generale in Adrianopole, unde a tienutu urma-

ca era in castre regele Ungariei. Muradu pléca inainte cu cavaleri'a, nevrendu a lasá se scada ardórea trupeloru sale, asteptandu infanteri'a; si a trei-a dí a fostu in faci'a inamicului. Elu ataca numai de câtu, dar' nu cu successulu la care se astéplá. Că-ci arip'a drépta, nefiindu sustienuta de infanteria, n'a potutu resiste primului atacu, si venindu in disordine a fostu persecutata cale mai bine de unu milu. Dar' chiar acest'a a fostu scaparea imperiului si a Sultanului. Că-ci regele Ungariei, june, si mai curagiosu de câtu toti, crediendu-se acumu sicuru de victoria, voi a o complecta provocandu pe Muradu la duellu (38). Acesta dandu faci'a cu regele cá d'in întemplantare ii strapunge calulu cu unu Girid (39), dupa care indata cade si re-

toriu di-cursu : « Noi credemu — díse elu — ca Haziret Isa (santulu Isus) este intr' « adeveru Ruh Ullah (spiritul i lui Dumnedieu) nascutu d'in una vergine, profetu amatu « de Dumnedieu, si este inca in viétia; ca a scapatu de reutatea si máni'a evreiloru, « si s'a suitu in alu treilea ceriu; unde siede pentru a veni odata se judece pe acestu « poporu pentru perfidi'a sa; elu va judeca si pe Nazrani (crestini, pentru-ca au fal- « sificatu evangeliulu scu; noi recunóscemu ca este mare profetu, dar' nu este nemu- « ritoriu, și va trebui se móra trei díle inainte de finitulu lumci; ér' crestinii credu ca « elu è fiiulu lui Dumnedieu, si are viétia de veci si marire si putere asemenea cu « creatorulu lumei. Si mai multu, ei credu in unele superstitiuni, ce le numescu sa- « cramente: asià credu tare ca Isa Mesih Isus Messi'a) loru a datu pretiloru sei pu- « tere de a se schimba decâte-ori voru vré, pana in a leveratu trupulu lui, si vinulu in « adeveratu sangele lui. Pe acestu misteriu si pe Ingil Sierifu (evangeliulu santu) s'au « juratu ei ca voru tiené pacea incheiata cu mine. Pentru aceea nu me indoiescu, ca « Dumnedieu i va bate, fiindu-ca au frantu evangeliulu si au calcatu in picióre sa- « cramentele lui. » Dupa acestu discursu se díce ca Muradu in midi-loculu focului luptei a ordínatu ca se puna intr'o lance scrisóri'a, prin care regele Ungariei a confirmatu pacea, si o persóna ne armata se o pórte prin tóte corpurile armatei, si se strige cu voce inalta: « Se vina ghiaurii (infidelii) contra Dumnedieului loru, si con- « tra sacramenteloru lui; si déca in adeveru credu ei in aceste lucruri, apoi o! Du- « mnedieule drepte! care faci se resara sórele asupr'a celoru rei cá si asupr'a celoru « buni, fa ca ei insii se 'si resbune între sine, si insii se se pedepséca pentru scele- « ratcti'a loru ».

(38) *Duellu.* Nevrendu a preveni opiniunea lectorului, lasu se judece singuru, óre turcii au inventatu acestu duellu pentru a face onóre imperatului loru, séu crestini ilu retacu pentru a ascunde temeritatea regelui Vladislau. In câtu pentru mine. io sunt inclinatú a crede turciloru, uai alesu ca auctori crestini si in specialu Phranza cartea II. capu 19, mentionéidia despre impregiurarea, ca Vladislau a patrusu péné la cortulu lui Amera, ca acolo a cadutu dupa ce i-a vulneratu calulu unu Ianiciaru cu numele Chamutia.

(39) *Girid* Sagéta scurta si usióra, cu care turcii se servescu fórté multu. Cei care

gele la pamentu. Ianiciarii cari ajunsera chiar in acestu momentu, ilu prindu, ii taia capulu, si punendu-lu intr'o lance, ilu pórta in triumfu si 'lu aréta inimicului strigandu d'in tóta puterile: Eca capulu regelui vostru! In acelasiu tîmpu se readuna cavaleri'a, si rupt'a reincepe; turcii petrundu in corpurile inimiciloru, ii respinguu si'si facu cale in tóte partile. Crestinii se tieneau anca: dar' facén-

le sciu bine manua, pórta de ordinariu câte trei intr'unu tocu aternatu la partea drépta a calului loru. Ei dau cu ele la çinta cu atátu-a precisiune, încátu nu'i in-trece nici venatoriulu celu mai desteru. Io insu'mi n'asiu fi crediutu, déca n'asiu fi vediutu cu ochii mei unu casu ce vréu a'lu narra aci. Catra finitul bellului d'in anululu trecutu, înainte de a pleca trupele dela Zenta, imperatululu fiindu la Philippopolé a lasatu camarariloru sei a se exercita in acésta arte in prescni't'a sa, spre a se delecta in exercitiulu loru. Sagetile cu cari se exercitau nu erau ascutite, ci tocite la vórvu. Intre ei era unu cercassian i cu numele Mehemedu Aga, capu alu stabuleloru, postu fórté respectabile la turci. Unulu d'in compania 'lu nimeresce d'in nebagare de séma cu saget'a in spate. Lovitur'a a fostu violenta, si Mehemedu séu de rusine séu de dorere, se infurià, si stringéndu in pinteni calulu scu arabicu persecută cu vivacitate pe omulu seu care fugea inainte; acesta veçiendu ca nu'i póte scapa déca continua a fugi, se întórce iute cu calulu seu spre drépt'a: atunci Mehemedu aruncà dupa elu o sageta cu atáta rapiditate, in câtu tîmpita cumu era, petrunse in sielele calului, si a cadiutu si calu si calaretu la pamentu. Imperatululu uimitu de acestu spectaclu, a opritu lui Mehemedu de a mai continua exercitiulu acesta. Amu vediutu totu pe acestu omu dandu probe de forti'a sa la o pórta de monastire in Moldavi'a: pórt'a era d'in scanduri de câte trei degete de gróse, si totusi cu sagéta ordinaria si neascutita o sparse facéndu se petrunsa sagét'a prin ea. Eca acumu si modulu cumu turcii se exercita in acésta maiestria. Incepu cu unu girid de feru séu Lobut (*), precumu ilu numescu ei, greu de duóe-spre-diece ocale, fla-care oc'a face patru-sute dramuri: positur'a ce o ieau este, ca 'si punu degetulu relu mare dela man'a stan-ga in bréu, ér piciórele in linia drépta unulu dupa altulu, si cu man'a drépta arunca sagét'a intr'o gramada de pamentu móle, si continua péné 'i iérta puterile de nu mai potu. Unii arunca si de câte siepte-sute de ori un'a dupa alt'a. Dupa ce au facutu acésta proba cu sagét'a de feru, ieau sagéta de lemnu pe de duóe-ori atátu de grósa çá cea comuna, si se exercita péné atunci, péné candu o au aruncatu in pamentu móle de duóe-mii de ori un'a dupa alt'a; in fine apoi vinu la sagét'a ordinaria, care in comparatiune mai alesu cu cea de feru, este usióra ca o péna. Prin acestu exercitiu continuu 'si castiga o desteritate si fortia, încátu sunt cei mai abili in aruncatu dardelorulu.

(*) Cuventulu in sine insémna *lenesiu*, care nu ese d'in casa nici-odata, nici nu caletoresce. De aci sagét'a cea grea de feru, in comparatiune cu cea usióra de lemnu, se numesce lenesi'a séu puturós'a. *Tr. Germ.*

Traductorulu germanu scrie Lubed.

du-se nópte (40). si neavendu comandante, au trebuitu se se retraga, si in acestu momentu perderea loru a fostu generale: câ-ci afara de vre-o câti-va cari au scapatu prin intunereculu noptiei, toti ceilalti au fostu parte ucisi parte captivati. Dupa acésta, Muradu, incarcatu de trofee si de spoliatiuni d'in campulu inamicului, 'si duce armat'a, care nu perduse multu, inderetru la Adrianopole.

MURADU ÉRASI ABDICA

XXVIII. Glori'a ce castigase Muradu in acésta espeditiune, pentru altii pôte ar' fi fostu unu impulsu la întreprinderi si mai mari, pentru elu inse n'a fostu alta de câtu unu esemplu despre nestabilitatea puterei omenesci. Elu a vediutu pe regele Ungariei plinu de gloria, incungiuratu de armate numeróse, adóratu de atâtea natiuni adunate sub stindardele sale; l-a vediutu apoi cadiendu la pamentu prin o singura lovitura a sortiei chiar in momentulu candu se credea victoriosu, éra victori'a cadiendu-i d'in mana si trecundu in man'a inamicului, si trupele tóte nimicindu-i-se. In caderea acestui rege nefericitu, Muradu vede ca pôte se ajunga si elu acésta sórte, dupa unu timpu atátu de lungu de prosperitati continue. Se decise deci, a remané pre langa propusulu seu de mai inainte; remitte a dou'a-óra sceptrulu in manile fiului seu, si se retrage éراسي la Magnesi'a in viétia privata.

IANICIARII SE REVOLTA: MURADU ESTE RECHIAMATU

XXIX. Dar' nici de asta data n'a potutu sta aici in pace. Ianiciarii, prin alu caroru servitiu se castigasera péné acumu atâtea victorii celebre contra inamiciloru, devinu la anulu Hegirei 850 flagellulu concetatianiloru. Ei urdira in Adrianopole o violenta seditiune pentru unu lucru de nimicu. Schintei'a aruncata, causà unu mare incendiu. Vedeai, cumu se intempla de ordinariu in tóte revolutiunile

A. 850

I. C. 1446

(40) *Nópte*. Se dice ca cei cari au scapatu prin intunereculu noptiei, au ajunsu preste asteptarea loru la muntele Cengie, séu Emu, cumu se numia in anticitate. Aici poporulu i-a prinsu cu funi ca pe férele sebatece, si generalii si alti comandanti ai armatei toti au peritu, singuru Huniade a potutu scapa. Istoricii crestini vorbescu fórté multe despre acestu erou; si cine vre se studieze faptele luptatoriului pentru crestinate, se le cerce la scriitorii crestini.

civili. casele cetatianiloru si ale strainiloru predate; omenii atacati si omoriti pe strade fara distinctiune de etate séu de sexu; furturi, omoruri pretutindenea; ca un cuventu, acei-a cari prin starea loru trebuiau se fia defensorii cetatianiloru, pareu a se fi conjurati spre a'i ruina si stinge cu totul. Caus'a acestei rebelluni nu se pote afla airea, decâtu in juneti'a noului Sultanu si in prea marea blandetia a inimei sale. E raru casulu, unde militi'a se nu abusedie de unulu d'in aceste defecte ale principelui; si candu crede ea ca pôte face totu ce vrè, in scurtu libertatea trece in licentia. Spre a pune capetu acelei rebelluni, mai-marii tieriei au recursu éراسي la Muradu, si l-au rogatu prin scrisori, se vina a restitui ordinea si a lua éراسي in mana imperiulu, cà-ci diceau ei, « fiu-seu este inca june si n'are « auctoritate suficiente pentru a infrena licenti'a; de aceea ei credu, « cà densulu va avea compatimire de starea imperiului ottomanu si « nu va suferi, cá imperiulu acesta, pe care elu l'a maritu si consoli- « datu, se péra cá o corabia fora capitanu. Cu unu cuventu, increde- « rea loru in prudenti'a si conducerea lui cea probata este asia de « mare, in câtu ei spera, cà prin dispositiunile sale imperiulu nu « numai se va ridica la starea sa de inainte, ci va ajunge la infflorire « si auctoritate mare ». Muradu miscatu péné in inima de periclulu comunu in care era statulu si suditii sei, vine la Adrianopole, se pune éراسي pe tronu (41), si tramite pe fiulu seu la Magnesi'a.

CUPRINDE GRECI'A SI EPIRULU; SI ALUNGA PE SCANDERBEGU

XXX. Turburarile interne au incetatu indata ce Muradu a reluat frenele guvernului. In anulu urmatoriu se întórce cu armele sale contra rebellului Castriot Iskenderbeg (42) si'lu allunga d'in regatulu

A. 851

I. C. 1117

(41) *Tronu*. Istoricii crestini dicu ca Muradu dupa victori'a dela Varna s'a retrasu in viéti'a monastirei dela Prus'a; si déca a lasatu elu acést'a viétia singurateca, apoi n'a facutu-o nici pentru revolt'a Ianiciariloru, nici la inteřirile Pasiloru, ci destep-tatu de progressulu armeloru lui Huniade in Ungari'a si de revolt'a lui Iskenderbegu.

(42) *Iskenderbegu*. Acest'a è celebrulu Georgiu Castriotu, fiulu lui Ionu principe de Epiru. Istoricii crestini au scrisu volumi intregi despre faptele bellice ale acestui erou. Elu ca june anca aretà dispositiuni spirituali atâtu de nobile, in câtu Muradu impresionatu de virtutile lui ilu luà langa sine si-i dede acestu nume, care è o cor-ruptiune d'in Alexander, si care, precumu amu observatu, è fórte raru la turci; cà-ci afara de acesta numai duoi mai sunt, caroru istoricii turci le dau numele de Is-

seu; devasta apoi tóta Greci'a si Arnaudi'a (43); si mergèndu totu inainte, intra in More'a si ocupa prin assaltu cetatile Balibadri si Akcehisar (44). Scanderbeg nu numai violase credinti'a sa catre Sultanulu, ci elu abnegase fara causa si religiunea mahomedana; de aceea Muradu prefacù in Giamie si Moschee tóte besericile crestine d'in Arnaudi'a; ordinà apoi cá toti locuitorii d'in Epiru séu se se taie impregiuru, séu cá voru fi pedepsiti cu mórte pentru infidelitatea principelui loru (45). Cu modulu acest'a tóta tiér'a trecù in scurtu timpu la credinti'a mahomedana.

BATE PE UNGURI LA COSSOV'A

XXXI. Pe candu se petreceau aceste in Greci'a, nou bellu erupse la frontariile Ungariei. Regele Ungariei (46) vrèndu a resbuna mortea

kender. Unulu este Iskender Rumi Ibnifelikes, séu Alexandru macedonénulu, fiulu lui Philipu, despre care nu sciu se'lu puna óre intre profeti séu intre principii crestini; cá-ci nu vrèu se concéda ca ar' fi fostu paganu Celalaltu este Iskender Ziul Carnein, séu Alexandru cornutulu, numitu altminterea la ei *Sahib Kiran Monarka* (*), sub care inse, pare ca intielegu pe Hercule, despre care se dice ca n'a portatu alta armatura decâtu o maciuca, numita la ei Giurz. Dar a'oste se lía dise numai ca in trécatu.

(43) *Arnaudi'a*. Sub acestu nume se intielege de comunu Albani'a si Macedoni'a.

(44) *Akcehisar*. Cetate alba, alu carei nume anticu nu'mi este cunoscutu.

(45) Georgiu Castriotu a fostu fiulu lui Ioanu, regelui de Epiru séu de Albani'a inferióre, care a trebuitu se dea cinci fii ai sei lui Muradu ca ostatici. Intre acesti-a celu mai tineru a fostu acestu Georgiu, care era fórte placutu lui Muradu; l-a crescutu in religiunea mahomedana, l-a instruitu in disciplin'a turcésca, si i-a datu numele de Iskenderbeg séu domnulu Alexandru. Dar' candu Muradu era ocupatu cu bellulu in Ungari'a, Iskenderbegu se folosi de ocaziune si fugi in Epiru; de aici, precumu spunu istoricii crestini, au facutu minuni contra turciloru. In urma a moritu in Lissa, pe teritoriulu venetianu, la 27 Ianuariu 1467, in etate de 63 de ani. *Tr. Angl.*

(46) *Regele Ungariei*. Nu potu scè pe care 'lu intielegu aci turcii. Cá-ci regele legitimu pe acestu timpu era Vladislau, numitu Posthumu, pe care Fridericu duce de Austri'a (**) ilu tienea prinsu, si ungurenii d'in partea loru nu voiau a'lu recunósce de rege. Eu credu ca persón'a despre care se vorbesce aci, este Ioanu Huniade, ducele armatei ungurene. Scriitorii crestini nu néga ca acestu duce a fostu batutu mai de multe-ori de Muradu; dar ei insii afirma ca aceste batai au costatu turciloru perderi atátu de considerabili, încátu insusi Muradu a trebuitu se declare: « ca n'ar vrè se cástige alte victorii cu perderi atátu de simtite ». Differenti'a intre scriitorii cres-

(*) Imperatulu Fridericu III.

(**) Monarchulu fericitu si invincibile. *Tr. Germ.*

predecesorului seu, face liga cu mai multi principi, intre cari si Domnulu Munteniei, care se revoltase cu puçinu mai inainte contra Sultanului, si irrumpe cu acesti-a in tierile ottomane. Muradu era anca in Greci'a, mai multu ocupatu cu a da o forma de gubernu acestei tieri, decâtu cu a face nooe cuceriri. Dar' pe data ce a intielesu de invasiunea regelui Ungariei, plecandu spre Sophi'a, ajunge aici mai iute de câtu si-ar' fi potutu imagina cine-va; isi aduna vechii sei soldati, si mai adaogându acestoru veterani anca si alte trupe nõue, merge dreptu la inamicu. Dar' inainte de a veni armatele façe in façe, o trupa de musulmani, numiti Begleri, caroru Muradu le ordinase a'i veni intr'adjutoriu, in calea loru catra armat'a turcésca dau de romanii cari se tieneau in ceva-si distantia de inamicu; 'i attaca, si-i punu la fuga. Lui Muradu i se parù acést'a dreptu auguriu despre viitorea victoria, si inaintédia cu trupele sale spre Cossov'a (47) intr'unu siesu mare aprópe de Negromonte, locu renumitu prin mórlea de martiru a valorosului Muradu I, numitu Chodavendighiar, in victori'a reportata asupra lui Las Ogli. Muradu indata ce ajunsese aci, a inceputu lupt'a; dar successulu nu respundea asteptarei sale; câ-ci in inamicii loricati nu prindea sabi'a. Atunci Sultanulu se retrage cu trupele, si le ordina a lapeda armele usióre, a da nevala asupr'a inamiciloru si a'i taiá in capete cu securile si cu bâtele de feru. Musulmanii incungiura pe crestini de tóte partile; acesti-a vediendu ca in lupt'a deschisa nu potu se resiste furiei musulmaniloru, se retragu cu incetulu si se punu dupa carale loru; de aci sustienu lupt'a cu bravura admirabile si cu variabile successu pên' la santitulu sorelui. In urma vediendu regele ca soldatii sunt descuragiati si nu mai potu tiené foculu, 'si aduna flórea cavaleriei sale, esorta in pucine cuvente restulu trupeloru, îndemnadu-le de a se tiené anca si a reincepe batai'a, si dicëndu ca elu merge a lua

tini si turci este, ca acesti-a dicu ca tóte aceste fapte s'au petrecutu inaint' de cucerirea Greciei, ér crestinii pretindu ca Greci'a atunci era degiá subjugata.

(47) *Cossov'a*. Localitate nu departe de Negromonte, si faimósa prin dóne sangeróse batalii: un'a intre Bulgari si Muradu I., unde acest'a a reportatu victoria, dar si-a perdutu vióti'a; si alt'a intre Muradu II contra ungureniloru. Analile romanesci descriu acésta d'in urma ca un'a care a fostu cea mai viia si cea mai sangerósa d'in câte s'au vediutu pên'acumu, si nu credu ca asemenea se se mai póta face in viitoriu.

pe mimicu d'in spate ; asia, crede ca victori'a se va declara in partea crestiniloru. Elu ese intr'adeveru d'in campulu luptei, dar' in-grigitu mai multu de vieti'a sa decatu de securitatea omeniloru sei, in locu de a merge se attace pe inamicu in spate, prinde fug'a si se duce. Armat'a vediendu-se fara comandante, 'si perde si ea tota speranti'a, lasa campulu luptei, intorce si ea spatele, si cerca fiacare a'si salva vieti'a. Turcii urmarescu pe fugitivi cu cea mai mare furore ; ucidu multime d'in ei, si pe multi 'i prindu. Afara de regele, toti generalii germani, bohemi si poloni au ramasu morti in acesta bataia, si preste duoe mii de omeni prinsi captivi.

INSOARA PE FIULU SEU MAHOMEDU, SI MOARE

XXXII. Dupa acesta victoria, Muradu se intorce in triumfu la Adrianopole; si inca in acelu anu 'si casatoresce pe fiulu seu Mahomedu cu fic'a lui Solimanu begu, principe de Elbistan (48). In fine la anulu Hegirei 855, intr'o di de luni care era a siepte-a di d'in lun'a Muharem, mori dupa unu morbu usicru de vre-o cateva dile.

CALITATILE, SI SUCCESSORII LUI MURADU

XXXIII. Muradu a vietuitu patru-dieci-si-noe de ani, domnindu ani trei-dieci, luni siese si dile optu. Principe dotatu cu tote virtutile civili si militari : justu si valorosu ; de o inima mare ; laboriosu si patientu ; invetiatu si religiosu ; gratiosu si clemente ; amatoriu si incuragatoriu de sciintie ; favoratoriu si ajutatoriu a toti cari escellau in vre-o arte ; imperatu bunu, si mare generalu. Nime n'a obtienutu mai multe si mai mari victorii ca elu. Belgradulu este singur'a cetate, care a sustienutu mai multe assalte de a le lui. Sub elu soldatulu totdeauna a fostu invingetoriu, si cetatianulu avutu si sicuru. Candu cuceria vre-unu locu, primulu seu cugetu era se edifice acolo o Giamia, o Moschea, unu Imaretu, o Medrese si unu Chanu. In totu anulu da lui Evladi Resul Allah (49) o miie de fiuluri,

(48) *Elbistanu*. Provincia in Asi'a mica, despre care amu vorbitu mai in susu. Numele vechiu nu se scie.

(49) *Evladi resul Allah*. Vre se dica ; fiii profetului, transmisu de Dumnedieu ; de altminterea ei se numescu *Emiri* adeca domni, si, dupa cumu tienu turcii, se deriva dela Fatim'a fi'a lui Mahomedu. Mai inainte erau ca si Levitii evreiloru, destinati cultu-

si d'oe-mii-cinci-sute tramitea monachiloru mahomedani d'in Mecca, Medin'a si Kudigsierif (50).

Muradu au avutu cinci fii : Mahomedu, Aladinu, Hassanu, Orchanu si Achmedu. D'in acesti-a numai Mahomedu au ajunsu la tronu ; ceilalti toti au moritu in diferite morhuri anca traindu parentele loru. Hasan si Orchanu au fostu immormentati in Adrianopole. Ach-

lui divinu, si aveau d'in thesaurulu publicu anumita retributiune annuale; asta-di acésta distinctiune favorabile a incetatu, si'i vedi respanditi in totu imperiulu otomanu. Uniculu semnu esterioru d'in care se cunoscute este, ca pórtu turbanu (*) verde, péné candu ceialalti musulmani pórtu turbanu albu. Ei ca si alti particulari simpli, sunt suppusi judecatorieloru ordinarie ; dar' nu potu fi pedepsiti de nimene altulu, nici insusi de imperatulu, decâtu numai de capulu loru numitu *Narib* ori *Naribut esref*, séu capulu, prepositulu santiloru, si care este de aceeași origine cu ei si descendente dela Fatima. E de observatu ceva in acésta familia, ce s'ar paré incredibile déca nu ar' fi fapta. Si acésta este, ca emirii péné la etatea de patru-dieci de ani sunt fórté seriosi, plini de gravitate, de sciintia si sapientia; indata inse ce au trecutu preste patru-dieci de ani, decadu, si de si nu devinu cu totulu idioti séu stupidi, totusi observi in ei óresicare usiurintia séu témpire a mintiei. Turcii ieau acestu fenomenu, dreptu inspiratiune divina, si 'lu atribue paupertatii d'in nascere si sanctitatii originarie a acestoru Emiri. Cu tóte aceste, candu vreu se apostrofedie pe cine-va de nebunu, ei intrebuintiédia proverbiulu: *Emir soi dur*; unu emiru; unulu d'in familia emiriloru; ca si candu ar' dice: éca unu nebunu.

(50) *Mecca, Medin'a, Kudigsierif*. Mecc'a, Medin'a si Ierusalimu sunt trei cetati, unde turcii facu peregrinatiuni. *Mecc'a* séu Caabeè este in Arabi'a, unde Selimu, cuceritoriulu Egiptului, a lasatu a se edifica o moshea mare si frumoasa in locul unei mici. Traditiunea turcésca tiene, ca Avramu si-a facutu aici o casa séu cortu, construitu asia, in cátu caletorii 'lu poteau vedé ori d'in ce parte veniau; si nu potea trece nici-unulu fara a nu bé unu pacharu de apa si a nu manca una a trei'a parte de pane. Cu timpu apoi, Mahomedu a transportatu aici d'in paradisu o pétra quadrata de colóre négra si o a locatu acolo cu man'a propria, pentru a servi de *Mihrab* seu altariu, la care se se inchine si se adóre pe Dumnedieu. Turcii credu ca Dumnedieu iórta peccatele si cele mai grele tuturoru acelora cari facu peregrinatiunea la Mecca. Ei mergu in peregrinagiu si la *Medina*, locu sacru pentru mormentulu legislatorulu loru. Ei credu ca trupulu acestuia è conservatu aici intregu si neputreditu; si ca nu'i lipseste decâtu unu dinte, care l-a perdutu intr'o bataia, unde a caditu martíru. Intr'o carte intitulata *Muhamedie*, care contine vícti'a lui Mahomedu, se dice ca: Ar-« changelulu Gabrielu nici-odata n'a fostu in mai mare perplessitate de a merita má-« ni'a lui Dumnedieu ca atunci, candu intr'o bataia unu inimicu cu maciuc'a sa a « nimeritu gur'a profetului si a facutu se'i sara unu dinte: ceea ce vedendu archan-« gelulu a descensu iute d'in ceriu si a prinsu dintele inainte de a cadé la pamentu.

(*) Turcii 'i dicu *Dulben*, o legatória de lana cu care se invelescu la capu. Europenii 'i dicu *turbanu* dela turbe, cupola. *Tr. Germ.*

medu a moritu si a fostu ingropatu in Amasi'a, alu carei domnu era. Aladinu, care a successu lui Achmedu si a fostu sangiacu de Amasi'a, a moritu totu acolo, ér corpulu lui a fostu transportatu si im-mormentatu in Prus'a.

« si l-a pusu iérasu in gur'a profetului, dar' nu la locul unde a fostu mai înainte » Sultanii tienu in thesaurulu loru unu dinte de omu, despre care credu ca è dintele lui Mahomedu, si 'lu conserva intre raritatile loru cele mai pretiose. Assemenea conserva in thesaurulu loru unu caputu, despre care credu ca a fostu alu lui Mahomedu. Trei díle înainte de Ramasan, care este lun'a postului, Mufti atinge arip'a acestui caputu in apa, pronunsiandu mai ántáiu unele rogatiuni. Turcii credu ca prin acésta atingere ap'a devine santíta. ér caputulu neputreditoriu; si o numescu *Obiuhirki sierif*, ap'a santului caputu; o punu in butelce mici, si le sigilédia cu sigilulu thesaurariei; éra imperatulu le tramite marelui veziru si altoru persóne mai insemnate in semnu de inalt'a sa favóre. Candu postulu cade dupa apusulu sórelui, turcii punu o picatura d'in acesta apa santita intr'unu pacharu mare cu apa comuna, apoi o gusta câte-unu picu de trei-ori, si in urma o beau tóta dintr'odata, ca se nu mai remana nici-o picatura. *Kudsisterif*, locu prè-santu séu Ierusalemu, anca este unu locu prè venerabile pentru turci; dar care mergéndu la Mecca, trece mai anteu pe la Ierusalimu. nu este perfectu Hagi séu perfectu peregrinariu. Obiectulu devotiunei loru in acésta cetate esta o beserica edificata anca de imperatulu Iustinianu, care ei falsu o atribue lui Solimanu. Ei dícu ca aici este o pétra de trei coti in quadratu, aternata ca prin minune in aeru de insusi Mahomedu. Cú-ci dícu ei, candu se sui Mahomedu pe Borak-ulu seu (asia se numescu in Alcoranu asinulu lui Mahomedu), primi ordina dela arhangelulu Gabrielu a se sui la ceriu, si indata se redicá in susu dimpreuna cu asinulu seu, si cu o pétra ce se acátia de picioarele acestui-a. Arhangelulu vediendu pétr'a díse profetului: ce cauta aici pétra, candu a chiamatu numai pe Mahomedu. Acesta díse atunci catra pétra: *Dur ia Mubareky*, opresce-te pétra fericita; si indata pétr'a a remasu in acellu locu pendente in aéru. Crestiniloru nu è permisu a cerceta aceste trei locuri. A fostu unu ambassadoru de Holandi'a, care, nu sciu cumu, a obtienutu unu ordina dela Sultanulu adressatu gubernatorulu de Ierusalimu pentru a'lu lasa se intre in Mosheca; gubernatorulu inse i-a refusat. Ambassadorulu ilu intrebà, ca pentru ce nu se suppone la ordinulu Sultauului; atunci gubernatorulu response: Io sunt promptu a esecuta ordinulu imperatului: acesta permite a intra, « dar, nu si-a esi; prin urmare 'ti sta in voia se intri, sub conditiune inse de a nu « mai esi nici-odata ». Acést'a a fostu destulu pentru a satisface curiositatea ambassadorulu; elu se întórse inderetru si nu intrà.

Principi contimpurani cu Muradu II, in Europ'a au fostu :

La Constantinopole: Ioanu Paleologu 1421—1445; si Constantinu Paleologu 1445—1453.

In Occidentu: Albertu de Austri'a 1437—1439; si Fridericu III. de Austri'a 1439—1493.

In Angli'a: Henricu VI. 1422—1460.

In Franci'a: Carolu VII, 1422—1461 *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MAHOMEDU II

ALU SIEPTELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU I. DIN CARTEA III.

MAHOMEDU SE INVOIESCE CU CARAMANU OGLI

I. Venimu acumu la Sultanulu Mahomedu Fatih (1), decátu care imperiulu ottomanu, se nu dîcu tóta lumea, mai illustru séu si mai fortunatu principe n'a vediutu. Ceea ce multi predecesori ai sei au dorilu, dar' puçini au avutu inim'a de a tenta, elu a implinitu; a-deca : elu a cuceritu Constantinopolea. Acésta cetate, fortificata prin natura si arte, cu dóue mari deschise la cóstele sale, aperata de una armata mai numerósa decátu fusese a inemicului : a fostu cucerita de Mahomedu, care o face capital'a regatului séu ; si prin acést'a s'a implinitu apoi caderea totale a vechiului imperiu orientale. Dar' se ne intorcemu la firulu istoriei nóstre.

Dupa mórtea lui Muradu, Mahomedu II. care acumu era in etate

(1) *Tasih.* Cuventu arabicu ; *insémna* : care infrunta pericolele, care bravéza obstacolele, invingétoriu. S'a datu acestu nume lui Mahomedu II. pentru assaltulu si cucerirea Constantinopolei.

A. 855
I. C. 1451 de doue-dieci-si unu de ani, se incoronéza a dóu'a óra (2) in diece alle lunei Muharemu anulu Hegirei 855. Anca in aceeași véra merge cu ostrile sale contra lui Caramanu Ogli, care nu interlasá nici-o ocașiune binevenita spre a face turburari si a infesta tierile vecine. Caramanu, audíndu ca imperatulu se apropia, a vedíutu ca este cu multu mai slabu decâtu cá se i se póta oppune; asia 'si luà refugiulu la apucaturele sale consvete si-i cerù pace sub ori ce condițiuni ar' vof. Sultanulu, de si cunoscea sufletulu perfidu alu acestui omu, totusi, pentru cá prin unu inimicu atátu de neconsiderabile se nu fia impedecatu in întreprinderile sale mai mari, isi suffocà resimtiemintulu seu si se invoì la pacea ceruta.

IMPRESORA CONSTANTINOPOLEA, DAR PUNE PACE SI SE RETRAGE

II. In anulu urmatoriu face cele mai mari preparative, ordina a se versa tunuri grele, si adunandu-si d'in tóte provinciile o armata considerabile, merge cu ea spre a impesora Constantinopolea. Imperatulu grecu inspaimentatu de marele periclu ce ilu amenintiá, jsi tramite delegatii la Sultanulu, si cu tota umilinti'a 'i cere pace sub ce condituni i-ar' placé a'i dicta. Mohamedu díse delegatiloru : « Compatimescu sórtea imperatului vostru, si consciinti'a nu 'mi « permite a 'i refusa pacea candu elu se umileste inaintea mea. « Dar pentru cá poporul meu se nu me accuse, ca amu facutu spese « atátu de mari si amu inarmatu mai tóta Asi'a, fara cá se fiu casti- « gatu prin acést'a nici cellu mai micu folosu pentru imperiulu ot- « manu : poftescu dela imperatulu vostru ca se'mi céda pe vecla o « mica bucata de pamentu nu mai mare decâtu o pele de bou (3),

(2) *A dóu'a óra.* De aci este evidentu ca elu a mai fostu coronatu odata anca pënd traia tatalu seu. Dar' candu a reluat acestu sceptrulu, candu a resignatu si l-a restituitu érași in manile fiului seu? Despre acést'a tacu scriitorii crestini.

(3) *Pele de bou.* Aci Mahomedu a vrutu se imiteze pe Elis'a (Didone) regin'a Carthaginei, a carei frauda se póte ceti in Iustinu cartea 18. capu 5. De altminterea nu numai Turcii, dar' si insusi Loniceru, tomu I. pag. 37. afirma, ca Mahomedu a fostu mare scrutatoriu alu anticitatiei; in speçialu dícu, ca elu avea mare placere in lectur'a cartiloru, unde sunt descrise espeditiunile regiloru si capitaniloru antichi, precum Alexandru celu mare, Scipione Africanulu, Hanibalul. Iuliu Cesare si altii.

« pe tiermurea européna a Bogas-ului(4). Sub acésta conditiune me « voi retrage numai decâtu cu ostirile mele, si voiu redica obsi- « diunea ». Grecii se invoira pré-bucurosu, si isi tienura de mare castigu, ca cu unu pretiu atâtu de nimicu potu se scape de unu periclu atâtu de mare. Dupa ce aceste conditiuni au fostu confirmate si de o parte si de alt'a, Mahomedu si-a tramisu armat'a inderetru la Adrianopole.

INCHIDE MAREA NÉGRA PRIN UNU CASTELLU

III. Mahomedu, dupa redicarea obsediului, aréta delegatiloru greci unu locu stancosu (5) pe tiermurea Bosphorului, si pretinde se 'lu aiba in possessiune. Dandu-si ei consensulu, Mahomedu ordina a taia una pele de bou in cordele câtu se pôte de subtiri, incungiura cu ele o bucata de pamentu in circumferentia de cincisute de pasi, si ilu ocupa pentru scopula seu, fara cá Grecii se cutedie a se oppune. Aici in patru-dieci de zile edifica unu castellu cu muri grosi, si ilu fortifica cu cincitunuri, crai representa litterele cincid'in numele Mahomedu (6); si imediatu dupa aceea lasa a se edifica unu altulu (7) pe cóst'a asiatica, care cade chiar in façe cu cellu d'antaiu. Provede aceste castelle cu tunuri grele si alte munitiuni,

(4) Bosphorulu séu canalulu Constantinopolei.

(5) *Locu stancosu.* Asupr'a Bosphorului in partea de catra Europ'a, in distantia cam de siese mile italiene dela Constantinopole.

(6) *Numele Mahomedu.* La Turci acestu nume è unu feliu de tetragrammaton séu cuventu d'in patru littere, adeca *M. h. m.* si *d.*; si aceste, cu unu Tesdid, séu semnu duplicatiunei asupr'a de alu doile *m.* facu cu totulu cincic caractere (*). Si fiindu-ca castellulu è fortificatu cu cinciturnuri, Turcii tienu ca in acestu numeru este ce-va asemenare misterioasa ce hazardulu o a pusu intre turnuri si intre litterile d'in numele lui Mahomedu. De aci imperafulu scöse prognosticulu, ca elu va cucerii Constantinopolea, cá ci sórtea a vrutu ca edificiuulu ce elu a construitu, se pôte inscriptiunea numelui seu. Acestu castellu se numesce péné asta-di *Rumeli Hisari* séu Castellulu europénu.

(7) *Unu altulu.* Acesta è construitu in façi'a cellui despre care anu memoratu acumu, pe tiermurea asiatica a Bosphorului, unde miculu riurelu, *Gioksu* apa azuria, se perde in mare; si se numesce *Anadol Hisari* séu Castellulu asiaticu.

(*) Pentru cari nu sunt versati in limbele orientali, trebe se insemnamu, ca in acelea vocalile séu se omitu cu totulu, séu se insémna numai cu trasura de asupr'a séu de desuptulu consonantelor. *Tr. Germ.*

pune o garnisona buna in ele, si da ordinu comandantiloru de a nu lasa se treca nici-unu vasu , cari pe t^ota diu'a aduceau provisiune in Constantinopole de pe marea négra. Çupa ce s'au facutu t^ote aceste, Mahomedu sub apparenti'a pazei, s'a inturnatu la Adrianopole, si in a trei'a dⁱ dupa sosirea sa aici, a pusu fundamentulu la unu palatu grandiosu, care si asta-di p^orta numele de Gihan Numa (8).

IMPRESORA CONSTANTINOPOLEA A DOU'A OARA

IV. In alu treilea anu alu domniei sale , a^deca la anulu Hegirei 857, Mahomedu a datu in fine pe fa^çie intentiunile ce le tienea p^{en} acumu ascunse in peptulu seu. Elu isi puse pe pici^ore o armata c^{at}u s'a potutu de mare , plec^a cu ea de la Adrianopole spre Constantinopole, si inchise cetatea de t^ote partile. Afara de machinele necunoscute pene acumu si intrebuintiate la ac^{es}ta obsidiune , in spe^çialu admirabile a fostu aceea , cu care in partea de catra média-n^opte s'au transportatu unele vase prin déluri si v^âli pene in intrulu porturiloru , ceea ce a causatu apoi caderea cetatei (9). Nu incupe indoiéla , ca in vanu ar' fi fostu t^ote adoperatiunile armatei pe uscatu, (care de si facea assalturi terribili asupra portiloru Edrene-Capu (10) si Egri-Capu, ea totusi nu putea se faca nimicu contra

(8) *Gihan Numa*. A^deca : Turnu-observatoru, fiindu ca d'în appartementulu femeiloru. care è f^orte inaltu, se vede in t^ote partile lumei.

(9) *Caderea cetatiei*. Turcii d^{ic}u ca Mahomedu vediendu ca vasele sale nu potu intra in portulu care se estindea in mare distantia p^{en}é la Blacherne, si ca d'în partea de catra uscatu è greu de a assalta si ocupa cetatea : elu a lasatu a se construi unele vase pe uscatu , si a se trage distantia de mai multe mile italiene dela satulu Besiktasi p^{en}é la Galata. Aci le-au indreptatu spre portulu care si asta-di se numesce Casim Pasia ; si asiediendu-le langa murii cetatiei, soldatii de aici au ocupatu mai ant^{ai}u p^ort'a numita Phanar.

(10) *Edrene Capu*. Ac^{es}t'a é o p^orta în partea spre continentu pe calea care duce catra Adrianopole, si de aci se si numesce P^ort'a-Adriana. Spre média-n^opte de la ac^{es}ta, este p^ort'a numita Egri Capu séu P^orta-strimba; aici se vedu cele mai antice palatie alle Constantinopolei. Unii d^{ic}u ca le-ar' fi edificatu anca Belisariu, acela capitanu faimosu , care a scapatu Itali'a d'în manile barbariloru, si in urma a fostu si elu unu jocu in man'a fortunei. Altii le atribuiescu lui Constantinu magnulu. Si unii si altii sunt in er^ore. Nu trebe dec^{at}u se caute cine-va la structur'a loru moderna, in spe^çialu la Palation, numitu de Turci Ballat, si dela care si-a luat numele totu impregiurulu , si se va convinge ca aceste sunt oper'a ultimiloru imperati ai Greciloru. Intre ruinele unui-a d'în aceste palatie, a gasitu unu tineru pe timpulu

Greciloru ; pe cari desperatiuneă 'i facuse eroi), déca trupele maritime petrundu prin p'ort'a Phanar (11), n'aru fi cuceritu o parte mare a cetatiei, si n'ar' fi constrinsu prin acésta pe cealalta parte a

lui Mahomedu II. unu diamantu care tragea, precumu se spune, 120 de scrupuli. Unu lingurariu i l-a cumperatu pentru dué-spre-diece lingure de lemn, Acesta, fiindu-ca nu scia câtu ajunge, ilu aretà la unu evreu. Evreulu astutu si pricependu indata ca cã è, dise cu unu aeru indifferente, ca nu è alta decâtu unu cristalu, si ca 'i da pe elu unu galbinu de auru. Omulu voia trei, si evreulu 'i promite si atatu-a. Lingurariulu impresionatu de promptitudinea evreului, se mira cumu póte pentru unu cristalu simplu se dea atati-a bani, si-i cere diece galbeni. Evreulu 'i da si atatu-a. Atunci omulu nostru sta pe cugete, si vine la idee'a ca p'otr'a acést'a trebe se fia de unu mare pretiu ; se întorce si dice, ca numai a glumitu, fiindu ca p'etr'a nu è a sa, cà-ci altminterea i o ar' fi datu pentr'unu galbenu. Evreulu vede ca procederea sa a deschisu ochii lingurariului ; si pentru a'lu preveni face o chartia catra imperatulu si-i denuncia descoperirea ce a facutu. Sultanulu tramite indata dupa lingurariulu cu diamantulu. Stralucirea si marimea lui 'i causã placere si admiratiune : evreulu si lingurariulu fura amenduoi bine recompensati , si diamantulu remase la Sultanulu intre celalalte juvele alle sale. Turcii sunt de parere ca diamantulu acest'a n'are parechia in tóta lumea ; elu 'si conserva numele de diamantulu lingurariului, in limb'a turcésca *Kasikci Tasci*. Palatulu unde s'a gasitu, la Turci se numesce *Tekkiur Serai*, séu palatulu imperatoru greci.

(11) *Phanar*. Séu mai vulgaru *Fener*, p'ort'a care duce spre cellu mai d'in josu portu alu Constantinopolei. Partea acésta è insemnata asta-di mai alesu d'in cauza, ca aici si au locuitiese cei mai nobili si cei mai avuti greci ai cetatiei. Aci este *biserica* cathedrale, care è renumita pre langa alte raritati anca si pentru aceea, ca aici se conserva actele, scrierile, cuventarile si decisiunile tuturoru patriarchiloru cari au ocupata scaunulu dela cucerirea Constanopolei prin turci pené 'n diu'a de asta-di ; tóte in regula si correctu scrise. Totu in partea acést'a este si una academia pentru instructiunea tinerimei. Acésta este edificata de unu grecu cu numele *Manolaki*, care nimicu n'a avut ignobilu in sine afara de originea sa. Se invétia in acésta academia, philosophi'a si tóte partile ei, precumu si alte mai multe sciintie, tóte in limb'a pura si antica grecésca. Persóne fórte distincte prin pietatea si sciinti'a loru au esitu pe timpulu meu d'in acésta scóla. Intre altii *Ion Carophilu*, theologu si philosophu excellent, in urma renumitu predicatoru in biseric'a catedrale. *Blasiu Scavophilax*, *Antoniu* si *Spandoniu*, toti philosophi peripatetici. *Iacomiu*, grammaticu accuratu , dela care pené candu locuiamu in Constantinopole, amu invetiatu elementele philosophiei. *Sebastu*, celebru prin calendariulu seu ecclesiasticu, dar mai alesu prin scrierile sale critice asupr'a controversiunei intre baseric'a greca si latina. *Dionisiu Hieromonachu*, si *Alexandru Mavrocordatu*, stimati in generalu pentru rarele loru cunoscintie ; ei au fostu professori de philosophia, de theologia si de phisica ; acestú d'in urma a fostu si interprete (*) pre langa curtea ottomana. Elu a scrisu unu tractatu despre circulatiunea sangelui, care s'a tiparitu mai de multe-ori in Ita-

(*) Vulgo : dragomanu.

cetatiei a se supune lui Mahomedu. Acésta s'a intemplatu in a cinci-dieci-si-un'a dî a obsidiunei; câ-ci séu neglenti'a séu trada-

li'a; apoi una istoria profusa despre creatiunea luméi péné in dîlele nôstre. Afara de aceste a lasatu o multime de littere si alte nenumerate tractate mai mici, cari, precumu audu, fiulu seu Nicolau Maurcordatu, omu fôrte versatu in litteratur'a orientale si occidentale, le-a publicatu in Moldavi'a. Nu trebe se ne imaginamu precumu face cea mai mare parte d'in crestini, ca Greci'a atât de tare ar' fi caditu in barbarismu, in câtu in timpii d'in urma ea nu ar' fi produsu barbaî cari se póta egala cu cei mai vechi eruditi ai ei. Si pentru a nu merge mai departe, acumu in dîlele nôstre amu vedutu trei patriarchi, unulu la Constantinopole, si duoi la Ierusalimu, cari pentru sciintiele loru merita tóta reputatiunea. Celu d'in Constantinopole é Cănicu; unu adevératu oratoru eloquentu, care, lucru ce raru se intempla, a muritu ca patriarchu. Cei d'in Ierusalimu sunt *Dositheu* si *Chrysanthu*, acest'a ruda si sucesore celui d'ântăiu, si care, precumu audu, este anca in viétia. Dela Dositheiu afara de alte monumente ale eruditiunei sale, avömu scrierile sale critice (*) contra latiniloru, tiparite in trei tomuri. Afara de acesti eruditi, academi'a d'in Constantinopole a mai produsu si altii; precumu: *Meletiu*, mai antaiu archiepiscopu in Art'a, apoi in Athen'a; omu de literatura universale, dar mai alesu studiatu in dogmele helmontiniane séu mai bine in principiile lui Thales, d'in cari amu luat lectiuni dela elu in timpu de optu luni. Apoi *Elia Miniati Hieromonachu*, care in urma se faci episcopu Messenei in More'a; philosophu subtilu, si assemenea excellentu pentru cunosciintiele sale in theologi'a dogmatica si scolastica. *Marcu Lariseu*, limbistu escelentu. *Mitrophanu Hierodiconu*, mare amatoriu de artea poetica si fericitu imitatoru alu anticiloru. *Licinü*, nativu d'in Monembastia séu Malvasi'a, cunoscea philosophi'a si medicin'a d'in fundamentu. Elu a fostu primu-medicu in curtea nôstra, Sciinti'a si esperienti'a ce o avea in artea medicale i-a castigatu stima generale si auctoritate la turci. In urma a esitu d'in Constantinopole si s'a intorsu in patri'a sa, republic'a de Veneti'a l-a onoratu cu titlulu de comte. Cam la unu anu dupa aceea, l-au prinsu Turcii in Monembasi'a, si apoi amu auditu ca l-au spendiuratu publicamente in Constantinopole, sub cuventu ca péné ce a fostu aici ar' fi statu in correspondentia cu Venetianii. Se mai numimu anca pe *Constantinu*, fiulu lui Duca, principe de Moldavi'a, superioru multoru-a d'in compatriotii sei in antic'a gréca si in philosophia; a fostu scolaru lui Spandoniu. *Andronicu* d'in nobil'a familia a Rhangaviloru, celebru pentru perfect'a cunosciintia a limbei grecesci mai alesu in ceea ce privește puritatea ei; si era fôrte versatu in lectur'a cartiloru sântiloru parinti. Asiu mai poté adaoge cu totu dreptulu pe *Ierimi'a Cacavella*, nascutu in Cret'a (**) hieromonachu si predicatoru in baseric'a catedrale d'in Constantinopole; si dela care amu invetiatu primele precepte alle philosophiei. Apoi *Anastasiu Condoidi*, nascutu in Corcyra (***) a fostu instructoru pre langa flii mei. Si *Anastasiu Nausi*, d'in Macedonia, cunoscutu atâtu in Germani'a câtu si in Angli'a, pentru capacitatea sa si profund'a cunosciintia a limbei grecesci.

(*) Disputationes.

(**) Adeca: Candia.

(***) Corfu.

rea Vezirului (12) (despre care se dice ca a fostu coruptu de catra crestini) a impededatu de cetatea n'a potutu fi ocupata mai curendu. Ci, eu vreu a relata particularitatile acestei affaceri mai pe largu d'in istoriografii turci.

OCUPAREA CETATIEI PRIN ASSALTU D'IN PARTEA DE CATRA MARE

V. Crestinii, dupa obsidiune de cinci-dieci de zile erau storsi de continu'a vigilantia si labóre, si vedeau ca pucini, de si valorosi, au mai remasu spre aপরare; murii cetatiei sparti de tóte partile; bateriele distruse; cu unu cuventu, cetatea blocata pe mare si pe uscatu, si de nicairi n'avea se astepte vre-unu ajutoriu: asiá, dupa matura deliberatiune, au cugetatu ca pentru propri'a loru securitate nu potu face altá decâtu a capitula in sperantia ca Vezirulu, despre care scieau ca è coruptu de catra ei, le va face bunu servitiu in acestu lucru. Insusi imperatulu aprobá acestu consiliu, si tramise delegati la Mahomedu cu propunerea, cá acest'a singuru se dictedie conditiunile. Acesti-a vinu d'in cetate cu stégurí albe in mana, in semnu de pace; Sultanulu 'i primesce cu tota curtenirea, le promitte ca concede locuitoriloru viéti'a si averea loru, si le da libertate a merge unde vor voi. Delegatii anca offeru a'i preda cetatea sub aceste conditiuni, si se intorcu inderetru a reporta Domnului loru despre missiunea cu care au fostu insarcinati. Dar' inainte de a ajunge sub murii cetatiei, Sultanulu Mahomedu avendu a le mai comunica ceva, ordina a'i chiama inderetru. Tramisii Sultanului mergu in cea mai mare fuga se ajunga pe delegati, cari se departasera acumu o buna cale inainte. Acésta fuga in graba a

(12) *Vezirulu*. Acest'a pare a fi fostu Halil Pasia, pasia, pe care Phranza in cartea 3. capu 13, ilu numesce capu consiliului secretu si cellu mai acreditatu d'intre toti, si despre care dice ca nu numai inainte de obsidiune, ci si dupa aceea, vedindu ca lucrurile nu se succedu dupa dorintiele sale, totu intr'un'a a consiliatu lui Mahomedu se desiste dela acestu bellu. In fine, dupa ce opiniunile sale n'au fostu ascultate, s'a facutu vendictoriu si pe sub mana a descoperitu imperatului grecu resolutiunile consiliului secretu. Pentru acésta fapta, cóte-va zile dupa cucerirea cetatiei, elu a fostu pedepsitu cu mórte. Turcii cunoscu bine tradarile ministriloru loru; dar' au interesu a nu le divulga: gravitatea istoriei nu le permite a eternisa memori'a tradatoriloru de o parte, si de alt'a, respectulu ce detorescu la posturi atátu de inalte, 'i face se crutie onórea aceloru-a cari le occupa.

bandei turcesci a suscitatu in sentinelele de pe muri suspitiunea, ca Mahomedu voiesce cu frauda a intra in cetate de odata cu delegatii. Dau focu asupr'a turciloru spre a'i impedece se nu se apropie de cetate. Turcii vediendu ca companionii loru sunt greu vulnerati intr'unu modu atâtu de neasteptatu, dau signalu de retragere, mergu la Sultanulu inderetru si ilu aviséza despre ceea ce li s'a intemplat. Mahomedu a crediutu ca Greciloru le pare reu ca s'au impacatu, si ca in modu proditoriu au vulneratu pe omenii sei. Dreptu aceea, plinu de indignatiune, da ordinu soldatiloru sei a se prepara, si prin bravur'a loru a stinge cu totulu pe acestu inamicu perfidu. De ceeaalta parte, imperatulu grecescu anca, avisatu de sentinelle ca armat'a turcesca se încérca a cuprinde cetatea prin frauda, si ca se apropie degiá de muri, — da ordinu ómeniloru sei a prinde armele, si in acésta suprema necesitate a face totu pene la estremu. Grecii prindu curagiu d'in periclulu iminentu, si vediendu ca desperatiunea este singuruloru loru refugiu, se decidu a'si apera cetatea pene la celle d'in urma. Dupa acestea se incinge o lupta inversiunata si sangerósa; cá ci o parte luptá pentru religiu-ne, libertate si viétia, ér' ceeaalta pentru victoria si imperiu. Dar' pe candu Grecii se luptau barbatesce in partea de catra uscatu, pe atunci cei cari aparau cetatea in partea de catra mare, au fostu alungati de pe muri prin puscaturile inamicului, si dau cale trupeforu turcesci de a intra in cetate.

IMPERATULU GRECESCU CADE MORTU

VI. In acestu asaltu insusi imperatulu çade mortu, dupa ce se luptase cu cea mai mare bravura acumu cá generalu, acumu cá soldatu, si dupa ce in medi-loculu cellui mai mare periclu animase pe ómenii sei pretotindinea cu presenti'a sa. Cu caderea sa, glori'a imperiului grecu anca a cadiutu tóta in pulbere. Cadavrulu seu fara capu s'a gasitu zacéndu asupra cadavrului unui stegariu, de unde acestu locu pene in diu'a de asta-di a capetatu numele de Sangiaktar Iokushi (13).

(13) *Sangiaktar Iokushi*. Adeca délu séu culme pe care se punu semne séu stindarde. E unu munte inaltu, pe inaltimea carui-a, nu departe de baseric'a cathedra-

CEEALALTA PARTE A CETATIEI CAPITULEZA

VII. Cei cari apearau cetatea in partea de catra uscatu , si respingeau anca totu cu bravura atacurile turciloru, candu au audítu cele petrecute in partea de catra mare , s'au decisu a'si cauta ultim'a sperantia a securitatiei in capitularea cetatiei stipulata degiá de mai inainte. Dreptu aceea, implanta pe murii cetatiei semnulu pazei (14) si striga cátu le ia gur'a de susu de pe ziduri : « Nu ve temeti de « Dumnedieu ca fara nici-o cauza si fara cea mai mica vina d'in partea n'óstra, se ve frangeti promissiunea data ? Impaciuirea despre « capitularea cetatiei este degiá inchieiata, si amenduoi imperatii au « ordínatu esecutarea ei. Incetati deci de la lupta, si nu mai nevaliti asupr'a aceluor-a, cari au promis a fi pe viitoriu ai vostri supusi ». Mahomedu audíndu aceste , si nesciíndu póte ce s'a petrecutu in partea de catra mare, da ordínu se incete lupt'a , si promitte a ímplíní conditiunile pazei de mai inainte; si asia recepe cealalta parte a cetatiei prin capitulatiune.

MAHOMEDU PUBLICA CONDITIUNILE CAPITULATIUNEI

VIII. In alta dí dupa acést'a, Mahomedu intra in cetate prin port'a numita Topkapu (15), si in presentia Greciloru, ingrigiati de religiunea si de viétia loru, da urmatoriulu ordínu: «V'amu promis in « tractatulu nostru ce amu facutu , ca tóte bisericile si monastirile « au se remana intacte, si religiunea v'óstra n'are se suferé nici-unu « detrimentu. Dar' fiindu-ca una parte a cetatiei o amu ocupatu « prin poterea armeluor , ér' cealalta parte o amu receptu prin « capitulatiune : asiá, tienu ca este justu, si prin acést'a ordínu precumu urméza : casele religióse si besericile, ce cadu in acea parte « a cetatiei pe care o amu cuceritu , se se transfórme in Giamie, ér' « cellelalte se remana íntregi christianiloru ». Asia , dela Akserai (16) si pene la S-ta Sophia, tóte besericile au fostu transformate

le, este una baserica edificata in onórea santei Maria vergina ; singur'a, care turcii o au lasatu crestiniloru d'íntre tóte besericile vechi, ce esisteau pe timpulu cucerirei cetatiei.

(14) Stindardu albu.

(15) Pórt'a tunuriloru.

(16) Akserai. Palatulu albu. Asia numescu turcii o strada ce duce spre marea mar-

in Giamie; ér' dela templulu Suliu Monastyr (17) pene la Edrenekapu (18) tóte au remasu crestiniloru.

MERGE IN PROCESSIONE LA S. SOPHIA

IX. Dupa aceea lasa a se aduna trupele atátu maritime câtu si terestre in piali'a Akserai, si merge cu ele in processione triumfale la S-ta Sophia; aici ordina a se intona Ezan-ulu (19), si a se celebra Namaz-ulu (20). Dupa terminarea rogatiuniloru merge in palatulul imperiale, si candu a intratu aici, se dice ca, ca iubitoriu de artea poetica, oprindu-se pe trepte a improvisatu unu distichu in limb'a

mora; aici sunt frumósele casarme ale Ieniceriloru, numite la turci Iengiodalar, séu locuintie nuóe. Nu è permisu femeiloru, nici macar celloru ale Ieniceriloru a trece prin acésta strada. Elle nu potu cere satisfactiune pentru injuriile ce li s'ar intempla trecéndu pe aici. Er' déca o femeia publica ar' voi se mërگا la revedere in acésta strada, datin'a este ca ea se bata unu cuiu la coltiulu stradei si se 'si acatie acolo turbanulu: acestu semnu face atenti pe trecatori a lua alta cale, si a nu trece prin acea strada.

(17) *Suliu Monastyr*. Mónastirea apatósa. Pe timpulu crestiniloru, acést'a era base-ric'a armeniloru cari locuiau tóta acea parte a cetatiei. Asta-di este o Giamie. Numele de apatósa 'i s'a datu dela sorgintii de apa ce esu d'in fundamentele bisericeii.

(18) Pórt'a Adrianopolei.

(19) *Ezan-ulu*. Imnu ce contine professiunea credintiei mahomedaniloru. Este unu cantaretiu, Muezin, care d'in inaltimea turnulu Giamiei numitu Menare, invita poporulu la rugatiuni de cincii-ori pe dí. Vinerca este si unu alu siesele-a Ezan, numitu Selat, care se canta dóue óre inainte de Nemaz-uluséu rugatiunea de média-di, dar' nu è imprenatu cu rugatiuni; asia e si cu Temgid-ulu, care se canta inainte de rugatiunile de demanétia, si precede immediatu acestoru rugatiuni; amenduóe sunt doxologie séu cantece intru laud'a lui Dumnedieu datatoriulu de lumina, si facatoriulu santei dí de Vineri. Professiunea credintiei mahomedaniloru sta numai din aceste duóe capete: «Nu è Dumnedieu afara de Dumnedieu»; si «Mahomedu è profetulu seu» (*). Candu canta Ezan-ulu, de comunu mai adaoga aceste: «Dumnedieulu pré 'naltu; nu è Dumnedieu afara de Dumnedieu; si Mahomedu è profetulu seu». Acést'a se repete de duóe-ori, apoi adaogu: «Veniti poporulu la loculu pacei séu integritatiei, aci se intielege Mecca,» veniti la asilulu salutei séu loculu mantuín-tiei». Precumu crestinii candu ocupa vre o cetate canta *Te Deum-ulu* loru, asia turcii in asemeni occasiuni facu a resuna Ezanu-lu loru in besericelc crestiniloru, si prin acést'a le transforma immediatu in Giamie séu Moschee.]

(20) A se vedé not'a 6 la capu IV d'in Cartea I.

(*) In limb'a arabica: La Ilahé illalah, ve Muhamed Resulhullah. *Tr. Germ.*

persiana (21). Cucerirea Constantinopolei (22) s'a intemplatu in anulu Hegirei 857 la doue-dieci dile ale lunei Gemaziulu-øvvel.

(21) *In limb'a persiana.* Eca acestu disticu :

Perdè dari mikiuned ber kysri Caisar ankebut.

Bune neuvèt mizbend ber kiumbeti Efrasiyab.

Adeca :

Painginulu tiesse pans'a in palatulu imperatului :

Buh'a canta pe turnurile Efrasiyabului.

Efrasiyab este unu palatu alu regiloru persiani, despre care turcii au fòrte multe fabule. Aci prin acestu oraculu pare a se face alusiune la caderea superbeii maiestati a imperatorulu greci; cà-ci, precumu painginii implu de tieseturile loru ca-ele desierte si ruinate, cari devinu apoi locu de cuiburi pentru buhe si canta nóptea in modu inlorporatoriu ; chiar' asia voru deveni palatele imperatorulu greci, alu caroru imperiu va trece la domnii noi; ele voru fi assemenea palatulu Efrasiyab. Profetia, care s'a implinitu in tóte circumstantiele sale! Palatele superbe alle vechiloru imperati greci, asta-di nu sunt alta decâtu imaginea desolatiunei orribile a potestatiei loru : nu locuiesce acolo alta, decâtu, precumu amu observatu, buhele si liliacii: emblema terribile a ruinei acestui imperiu.

(22) *Constantinopolei.* Sciu ca multi istorici crestini, atátu greci câtu si latini, nu 'su de accordu cu mine intru descrierea ocuparei Constantinopolei, si dicu ca ea tóta a fostu cucerita prin arme. Auctoritatea loru inse ori câtu ar' fi de respectabile, nu me confunda intru sustienerea celloru dise de mine; si amu motive de a ticné ca adeverulu este in partea mea. Primulu argumentu este, assertiunea unanima a tuturoru celloru mai gravi istorici turci, atátu vechi câtu si moderni. Acesti-a toti, de si nu sunt de accordu asupr'a multoru particularitati cari concernu faptele imperatorulu loru, dar' asupr'a acestui punctu ei nu variaza de locu, si declara cá d'intr'o gura ca: diuinetate, ba partea cea mai considerabile a cetatiei s'a suppusu lui Mahomedu prin capitulatiune sub certe conditiuni, cari au fostu insemnate de ei si au ajunsu péné la noi. Se scie ca scriitorii orientali, si io intielegu aci si pe turci, au datin'a de a mari lucrurile proprii, si de a mici si injosi pe ale altoru-a; de aci greu asiu potea cuprinde ca ei se affirme una minciuna, care n'ar servi decâtu spre rusinea loru. Totu omulu cu simtiu militaruu scie, ca este cu multu mai gloriosu a cuprinde o cetate prin arma decâtu prin capitulatiune. A lu doilea, cu multu mai gravu argumentu este, ca grecii au ramasu in possessiunea besericeloru, in partea cetatiei care a capitulatu, nu numai sub Mahomedu II. ci si sub Baiaze tu II. si sub Selimu I., care din urma in'e le-a luat cu timpu si pe acelea dela crescini. Actele acestoru beserici de sub timpulu acestoru trei imperati, se conserva péné in diu'a de asta-di in archiv'a besericeii patriarcale. Voiu spune cumu s'au luat aceste beserici dela greci; voiu urma aci narratiunea lui Ali Effendi, nascutu in Philippopole, unulu d'intre cei maigravi auctori la turci, si'care a traituchiarpe acelu timpu; elu a fostu Chazine Kiatibi, séu secretariu alu thesaurariei, sub celebrulu Ferhad Pasia Defterdar, séu mare-thesaurariu alu Sultanulu Selimu I. Acésta narratiune va confirma opiniunea mea despre capitularea Constantinopolei. Selimu I. intr'unu accessu

DESCOPERIREA MORMENTULUI LUI EIUR ENSARI

X. După ce s'au adusu în ordine totu ce era mai de însemnatu în cetate, a trei'a di după cucerirea ei se spune Sultanului, ca unu anu-

de zelu pentru propagarea religiunei sale, tramise după Mufti, și după ce a vorbitu cu elu în modu familiaru despre mai multe lucruri indiferente, în urma schimbă discursulu, și luandu unu aeru seriosu 'lu întreba: ce crede ca ar' fi lucru mai placutu lui Dumnedieu, și ar' servi mai multu spre onôrea sa? a supune lumea întréga, și a face pe sectatorii lui Isevi (Iesu) și lui Musavi (Moise) tributari ottomaniloru, și a aduna cu modulu acest'a în Beitul mali Muslimin, adeca în thesaurulu musulmanu, avutiile atâtoru regate? séu a despretui tôte aceste thesaure, și a converte tôte natiunile la credinti'a mahomedana? Mufti, fara a pricepe intentiunea Sultanului, dise: « Ca conversiunea la credinti'a adevêrata a unui singru sufletu perdutu, și perdute sunt sufletele tuturoru crestiniloru și evreiloru: are mai mare pretiu în ochii lui Dumnediu, decâtu avutiile a tóta lumea ». Acésta Fetva, întari pe imperatulu în opiniunea sa. Cate-va dile în urma chiama la sine pe marele veziru, și-i ordina a converte în Giamii séu Moschee tôte besericile crestiniloru; a le interdice profesiunea publica a cultului loru religiosu; a face totu pentru ca se tréca la legea lui Mahomedu, péné a întrebuintia și pedépsa de mórte contra aceluor-a cari n'ar' asculta și ar' refusa de a se supune ordiniloru sale. Cá de fulgeru fu lovitu vezirulu, audindu acestu ordinu atâtu de contrariu legeri lui Mahomedu, și prejudiciosu chiar binelui imperiului; elu nu sciá ce se replice. Dar' audindu ca Mufti prin Fetv'a sa a confirmatu intentiunea imperatului, immediatu după esirea sa dela curte, a mersu la Mufti și 'lu mustrá pentru consiliulu ce a datu imperatului. Mufti marturisesce ca l-a surprinsu imperatulu cu vorb'a, dar' 'i promitte sub juramentu de a face totu pentru a îndrepta gresiél'a, și pentru a abate pe imperatulu dela propusulu seu. Se consulta apoi amenduoi despre mesurile de a preveni reulu. Resultatulu consultatiunei loru a fostu, ca au tramisu în secretu una persóna de încredere la patriarculu, ca se ilu previia despre lucru, și se 'i spuna ce are se respunda la ordinulu imperatului, candu va fi trebuintia. După aceea comunica Caimacamulu mandatulu imperatescu ordinandu-i a converte în moschee tôte besericile crestiniloru. și a constringe pe toti locuitorii de alta religiune din Constantino-pole a trece la religiunea mahomedana. Caimacamulu primindu mandatulu, somméza pe patriarchu și pe totu clerulu seu de a comparui la palatu, pentru a li se ceti instructiunile ce a primitu. Patriarchulu, care era degiá instruitu în lucru de marele veziru și de Mufti, prezentandu-se înaintea caimacamului, și ascultandu lectur'a ordinului imperialu, respunse: « Ca elu apelédia la imperatulu, înaintea carui-a vre ca « Mufti și alte persóne sciutórie de legi se'i asculte aperarea; și ca desbatendu-se « processulu în tóta regul'a, elu se va multiami cu sententi'a ce cu voi'a lui Dumnedieu se va pronuncia după legea Coranului; ér déca i se va refusa acésta dreptate « elu scie ca în lumea ceéalta este unu altu tribunalu, înaintea carui-a va tramite « sufletele poporului seu spre a respunde de peccatele loru și de ale sale proprii. » Caimacamulu, precumu avea instructiune, tramite respunsulu patriarchului la marele veziru d'impreuna cu unu recursu pré amilitu alu tuturiloru crestiniloru: tôte a-

mitu generalu mahomedanu cu numele Elbu Eiub (23) Ensari (24); a profetitu este acumu lungu timpu, ca elu va fi incoronatu cu

cluse intr'o scrisóre. Vezirulu si Mufti dupa ce le-au cetitu, le-au inaintatu Sultanelui, anuciandu-i ca patriarchulu refusa de a se supune ordinului, d'in cauza ca aci este unu processu intre elu si intre imperatulu, in care mai inainte trebe se se pronuncia justiti'a. Dar' adaoze Mufti, fiindu-ca la cuventulu lui Emrisferiin, voi'a dreptatiei trebe se se implinésca, si cursulu apeloru trebe se stea; asia, io cródu ca este justu ca maiestatea vóstra se ascultati plangerile patriarchului, si a-i respunde ce ve indurati. — Imperatulu sciindu ca nu póte aplica fortia contra opiniunei lui Mufti, dise: bine, fia; si ordiná ca patriarchulu, metropolitii si vre-o cáti-va altii bealani d'in cleru, se se presente inaintea sa in Adrianopole. Admisi in divanu, patriarchulu se plangé ca ordinulu imperatului nu numai ca este injuriosu faéie cu d'insii, dar' prin elu se violéza si se calca in picidóre tractatulu ce l-au incheiatu antecessorii imperatului cu ei, si l-au confirmatu cu juramentulu loru. Desterdarulu Effendi, avocatulu Sultanului si defensorele causei sale, 'lu intréba: Ce tractatu é acelu-a, despre care vorbesci? Patriarchulu luandu cuventulu, respunse: « Permite-ti-ne Maiestate, se ve aducemu aminte ocuparea Constantinopolei. Protoparintii « nostri au datu Sultanului Mahomedu Fatih diumetate d'in acésta cetate, si o au « datu d'in buna voi'a loru sub urmatoriele conditiuni: 1. Ca besericele crestiniloru « se nu se schimbe nici-decumu in Giamie; 2. Ca matrimoniile, ingropatiunile, cumu « si alte rituri si ceremonii alle besericei crestiniloru, se continue a se celebra fara « nici-unu impedecamentu; 3. Ca serbatorile pasciloru se se póta tiené si serba in « tóta libertatea; si, pentru comoditatea locuitoriloru in suburbiuri, cari ar' voi se « participe la rugatiunile si servitiulu divinu de nóptea in beseric'a patriarchale, « a se lasa in cele trei nopti ale serbatoriloru pórt'a dela Phanar deschisa. Aceste « sunt conditiunile, sub cari amu primitu in cetate pe avulu Maiestatiei vóstre, pre- « sentandu-i cheile pe táiere de auru; elu ni-a datu cuventulu imperatescu, ca vomu « fi mantienuti in possessiunea besericeloru nóstre contra a ori ce attentatu si violen- « tia; si péné in diu'a de asta-di noi n'amú fostu turburati in acésta possessiune, « standu sub protectiunea a duoi imperati. predecessori ai maiestatiei vóstre. Si acuma « voiti prin ordinulu ce ati datu, se ne despoiati de aceste drepturi; si nuóe nu ne « romane alta decâtu a plange; cá-ci nu nóue ne este datu a releva injuri'a, ce ni se « intenta. Incátu pentru celalaltu punctu d'in ordinulu maiestatiei vóstre, prin care « pretindeti ca se lasamu legea crestina si se trecemu la legea mahomedana, acest'a « anca este in contra tractatului despre care v'amu vorbitu; dar' elu este si in contra « legei Coranului, care dice espresso: » ca nime nu póte fi constrinsu a urma legea mahomedana d'in momentulu ce a ajunsu etatea virile si pén' la alu sieptediecelea anu, fiindu-ca in totu anulu respunde in forma de tributulu trei-spre-diece drachme de argintu puru. Mufti déclara ca asia este in textulu Coranului, si ca comentatorii anca dicu asia, ca acést'a é o lege sacra si inviolabile. Dupa aceea iea cuventulu advocatulu Sultanului si dice: Nimene nu néga ca ceea ce a citatu patriarchulu d'in Coranu, este purulu adeveru si merita cea mai profunda veneratiune, mai alesu candu Mufti insusi o confirma; dar', nu i se pare nici veritabile nici credibile aceea ce spune patriarchulu despre ocuparea Constantinopolei. Aci intréba Mufti pe patriarchulu :

môrte de martiru sub Constantinu, dar' ca unu imperatu alu Muslimaniloru, care va cuceri cetatea, prin o revelatiune divina va des

déca pôte se produca instrumentulu originalu despre acelu tractatu? «S'a perdutu in focu, respunde patriarchulu, dar' ca pôte se produca trei martori oculari cari au fostu presentî la acea transactiune, si anume trêi Ieniceri, pe a caroru buna credintia me radiemu ca voru confirma ceea ce amu disu». Se chiama inainte toti trei Ienicerii, betrani fia-care de aprôpe o suta de ani, si fara a esitá in marturirea lor, spunu in façi'a lui Mufti, ca: au fostu presentî la ocuparea Constantinoplei; ca 'si aducu aminte bine, si au vediutu cu ochii lor, cumu nobilii greci au venitu d'in cetate, s'au presentatu Sultanului, care era in cortulu seu afara de murii cetatiei, si i-au adusu pe tâiere de auru cheile, si au cerutu si obtienutu dela elu conditiunile afirmate de patriarchulu. Imperatulu Selimu, care ascultase pénéacumu in tacere, luà cuventulu si dise: «De si aceste conditiuni sunt date si concesse crestiniloru de avulu nostru, totusi noi nu potemu se le confirmamu, fiindu-ca nu vedu nici in legea nôtra nici in regulele justitiei nimicu, ce ni-ar' poté obliga se lasamu, cá edificie atátu de frumóse destinate servitiului lui Dumnedieu, se mai servésca de Butchanè, séu case de idoli. Noi dar revocamu si anulamu acele conditiuni; si in conformitate cu preceptulu d'in santulu Coranu, concedemu ca crestiniî sepóta in tóta libertatea professa in publicu religiunea lor, placerea si voi'a nôtra inse este, ca tóte besericele de pétra alle crestiniloru se fia transformate in Giamii, liberi fiindu de a'si face altele d'in lemnu, precumu le concedemu si aceea ca se 'si repareze pe acele cari cu timpu s'au ruinatu». Acésta sententia pronunziata de insusi imperatulu a fostu punctualu esecutata. Tóte besericele au fostu luate dela crestini, incependu dela beserica patriarchale numita Panmakaristos (*), care a fostu convertita in Giamia sub numele de Fetihie; acésta beserica in partea de catra resaritu avea in façiè palatulu românu numitu Cara Ilak séu dupa pronunzia corrupta Vlák Serâi, si in partea de catra apusu palatulu Moldaviei, numitu Bogdan Serai.— Amu crediutu de utile a reproduce aci pe lungu acésta espunere a istoricului meu mai susu memoratu; espunere ce merita tóta attentiunea. cu atátu mai vertosu, ca d'entre toti auctorii turci nici unulu nu vorbesce despre faptele crestiniloru cu atátu-a reserva si modcratiune ca acesta. Amu datu de cartea acést'a la unu grecu in Philippopole; trêbe ca este uniculu exemplariu, fiindu ca n'amu vediutu altulu nicâiurea. Io l-amu lasatu in Constantinopole candu m'amu mutatu de acolo, si audu ca, d'impreuna cu alte mai multe colectiuni alle melle despre trebile si datinele turciloru, au cadiutu in manile lui Ion Maurocordatu, de presentu interprete pre langa curtea ottomana. — Asia crestiniî au fostu despoiati de besericele lor, in possessiunea caroru-a au fostu conservati de aprôpe unu seclu dela cucerirea Constantinoplei încóce. O singura biserică le lasase Selimu, si acést'a anca numai d'in favore catra unu architectu grecu, care 'i edificase unu templu mare si frumosu in Adrianopole. Acestu architectu era nepotu unui altu architectu, pe care sultanulu Mahomedu II ilu insarcinase a edifica o Giamia in Constantinopole; si Selimu, pentru fidelitatea si punctualitatea cu care a esecutatu templulu seu in Adrianopole, i-a donatu Giamia acumu memorata d'impreuna

(*) Séu tuturoru santiloru.

coperi mormentulu seu. Sultanulu desiderosu de a implini acésta profetia, roga pe Scheich Akshemsudin, care, precumu se affirma, d'in impulsu divinu insoçia pe imperatulu pretotindinea, se cêra prin rugatiunile sale dela Dumnedieu, ca se'i arete mormentulu lui Eiub Ensari (25), cã asia se nu se pârda o proba atâtu de momentôsa despre originea divina a legi mahomedane. Si intr'adeveru Sheicului se arêta in visu loculu. Elu dupa aceea duce pe Sultanulu in suburbiulu, care si asta-di dela numele acelu generalu se numesce Eiub, si ajungându la unu anumitu locu, lasa a se sapa pamentulu. Aici da de o pétra mare cu urmatórea inscriptiune : *Hassa Kabri Sahibi Resul-Allah, Ebi Eiubi Chalidins Gidul-Ensari*. Care romanesce se pôte traduce asiá : « Acesta este sepulcrulu lui Eiub, « amicu neadormitu séu consiliariu si apostolu immortalé alu lui

cu tóta strad'a unde este situata ; patent'a despre acésta donatiune se conserva péné asta-di in archiv'a acestei beserice. Aprópe de acestu locu amu edificatu, pe candu siedeamu in Constantinopole, palatulu meu situatu pe o inaltime ce se numesce turcesce Sangiakdar Iokushi ; potu dice ca è fórte elegantu, si totu respira a frumusetia ; situatiunea è admirabile : are unu prospectu, de unde poti vedé tóta cetatea si suburbiele. Socrulu meu, Sierbanu Cantacuzenu, principe Romaniei, a încèputu acestu palatu sub Mahomedu IV., redicandu murii d'in fundulu vanei péné la inaltime de 25. de coti ; terrenulu l-a aplanatu si a facutu o gradina ; in fine redicase si murii principali ai casei fórte inalti ; spelese 'i suiau degiá la trei-dieci și cinci mii de galbeni, candu deodata 'i veni ordinu ca se incete cu edificarea, pentru ca ar' poté degia se véda chiar' in interiorulu palatului imperialu numitu Terschane Serai. Spre fericire, prin intervenirea marelui veziru Ali Pasia, in urma mi-a datu imperatulu permissiunea de a continúa edificarea palatului meu pe fundamentulu celu vechiu ; dar' abia ilu terminaiu, si d'intr'odata fuseiu allungatu d'in principatulu Moldaviei.

(23) Numele si Hiob. *Tr. Germ.*

(24) *Ebu Eiub Ensari*. Unu suburbiu, care isi trage numéle de la monumentulu lui Eiub Ensari, situatu deasupra portului interioru, unde se vérsa riulu Kiagis-Chane (*) in mare. Nu departe de acestu locu érá odinióra Mónastirea Blacherna dedicata Santei Maria vergine, si celebra pentru multe miracle ce s'au facutu acolo ; asta-di è locuinti'a çiganiloru pusi acolo de Sultanulu insusi. D'in beserica n'a remasu alta de câtu o fontana, d'in care curge in abundantia apa salutaria pentru cei credintiosi, asta-di è in possessiunea unui turcu, care iérta crestiniloru a cara de acolo apa pentru bani.

(25) *Ensari*. Insémna adjutatoriu. Este nume de onóre la cetatianii de Medina, fiindn ca au adjutat pe Mahomedu in fug'a sa, si s'au asociatu lui. *Tr. Germ.*

(*) Móra-de-charthia.

« Dumnedieu ; immultiésca-se si crésca ajutoriulu seu ». Mahomedu da multiamita lui Dumnedieu pentru acésta descoperire , si ordina a se erige asupr'a mormentului o Turbe (26), Giamia si scóla.

ALTE PROGRESSE ALE LUI MAHOMEDU

A. 858
I. C. 1453

XI. Precumu candu cade unu stejariu ramurosu betranu, rumpe si trentesce la pamentu toti arborii de prin pręgiuru : asia caderea Constantinopolei a trasu dupa sine caderea celorlalte cetati vecine ; intre altele Silivri (27) si Burgass au offeritu cheile in manile Sultanului, voindu mai bine a si-lu face suveranu gratiosu de cātu cuce ritoriu. La anulu dupa acést'a , imperatulu edificà in centrulu Constantinopolei marele palatu care si asta-di pórta numele de Eski Serai (28). In anulu Hegirei 860 merge cu una armata considerabile

A. 860
I. C. 1455

(26) *Turbe*. Asia se numesce o speție de turnu séu columna , ce turcii punu la morminte. Io amu vorbitu despre acést'a intr'altu locu. De comunu se lasa deschisa pe deasupr'a pentru a semená cu Kiabe séu monumentele de Mecca ; in acésta apertura se aduna plor'a , de unde trece pe florile si pe alte plante odorifere , cu cari se ornéza aceste locuri ; și pentru a impedita paserile se nu póta veni si se 'si faca cui-buri, inchidu apertur'a cu gratele de feru séu de arama.

(27) *Silivri*. Sylebri'a cetate asupr'a tiermurei mărei marmora. intre Constantinopole si Adrianopole, distantia de 10 óre de la acésta d'in urma. E resiedinti'a unui metropolitu ; are o beserica fórté frumósa, edificata anca pe timpii imperatoru crestini. Aici se conserva reliquiele Santei Euphimia ; turcii le numescu Cadid (*), si mergu de le cercetéza d'in curiositate. Aici se vedu si ruinele unui grandiosu palatu construitu prin Ion Cantacuzenu. A se vedé despre acést'a Nicephoru Gregoras Tom II.

(28) *Eski Serai*. Palatulul vechiu. Unu edificiu fórté vastu, despartitu in mai multe appartamente, si incunęiuratu de muri inalti. Aici se tienu concubinele Sultanului decedatu, pe cari succesorile seu, déca 'i este fliu séu frate, nu le póte vedé, fara a cadé in pecatulu impietatiei ; totu aici siedu si Sultanessele, cari au avutu prunci , d'impreuna cu acesti-a si cu vre-o căti-va servitori pre langa sine ; apoi aici sunt anca si acelle fete betrane, a caroru delicositate a trecutu, si cari ne mai avendu nimica ce se le recomende, Sultanulu le tiene numai d'in gratia. Terrenulu acestui edificiu è aprópe de o mila italiana , si murii forméza unu patru-unghiu. Sunt patru porti, d'intre cari dóue totdeauna sunt inchise, la celelalte dóue stau garda diu'a si nóptea cincisute de baltagi. La usile interioari alle Seraiului stau eunuchi albi, pe cari eunuchii negri, cá mai nobili, 'i insarcina cu esecuțiunea ordinaru si comisiuniloru femeieloru. Comandantele loru se numesce Eski Serai Agasi, adeca , directorele palatului vechiu.

(*) Carne seca.

contra regelui Ungariei (29), ilu bate si sparge tóta armat'a crestini-
niloru. In batali'a acést'a insusi regele anca a fostu vulneratu, si se
dtece ca puçinu dupa aceea a si muritu.

IMPRESOARA BELGRADULU INDESIERTU

XII. Obtienu acésta victoria, pentru a poté tiené mai usioru in
frenu pe inimicii sei, impresóra Belgradulu, acestu mare antemuru
alu Ungariei. Dar' n'a fostu mai fericitu in succesu decâtu parintele
seu. Obsidiunea se traganá preste asteptare lungu; in cátu parte
pentru ca se apropiá iern'a, parte pentru perderea ce a suferitu in
soldati, a fostu constrinsu a redica obsediulu. In acelasiu anu cele-
brá circumcisiunea fiiloru sei Baiazetu si Muradu, cu care ocaziune
a facutu sumptuóse festivitati.

SUPPUNE TOATA MORE'A

XIII. In anulu urmatoriu 861, a suppusu totu restulu Moreei. Pri-
mavér'a dupa aceea attaca si allunga pe Grecii, cari isi propusesera
a recupera ceea ce au fostu perdutu, si a pune cetatea Altymil érase
in stare de aperare. Dar' Mahomedu lasa a se derima murii acestei
cetati, si pentru cá Grecii se nu mai póte face in viitoriu turburari,
pune garnisóne tari in Akkerne si Beldesse, si devastédia insul'a
Kiurfuss (30).

A. 861

I. C. 1456

SUPPUNE IN DUOI ANI PRESTE PATRU-DIECI DE CETATI

XIV. In anulu Hegirei 863 da asaltu si ocupa cetatea Semendre,
care cu cati-va ani mai nainte o luasera crestinii in potestatea loru.
Cu unu cuventu, in duoi ani dupa cucerirea Constantinopolei, Ma-
homedu a suppusu sub potestatea sa, parte prin arme parte prin
capitulatiuni, mai bine de patru-dieci de cetati (31)

A. 863

I. C. 1458

(29) *Regelui Ungariei.* Acesta è Uladislau Posthumulu, fiulu lui Albertu imperatu-
lui Germaniei; scriitorii crestini punu mórtea acestui-a la 21. Novembre 1458., anulu
Hegirei 863.

(30) *Kiurfuss.* Acest'a e la Turci numele marei adriatice, care in comunu se nume-
mesce golfulu séu sinulu de Veneti'a. Este in façi'a insulei Corfu, numita la anticu
Corcira.

(31) *Patru-dieci de cetati.* Aci trebe se intielegemu numai cei duoi ani cari au ur-
matu dupa cucerirea Constantinopolei. Că-ci insii scriitorii crestini spunu, ca Maho-

DESPOIA PE KISSIL ACHMEDU DE TIERILE SALE

XV. In anulu Hegirei 864 cuprinde tierile lui Kissil Achmedu (32) in Asi'a, adjutatu fiindu de fratele acestui-a, de tradatoriulu Ismail Beg. Achmedu vediendu-se alungatu d'in tierile sale, fuge la Ussunhasan (33); dar' in locu de a gasi aici capetu miserieloru sale, elu a adusu numai una mare disgratia asupra capului protectorelui seu. Căci, audindu Mahomedu ca inamiculu seu este primitu si aperatu de Ussunhasan, trece cu una armata considerabile in Asi'a, sfarma trupele lui Ussunhasan, si ocupa Sinopea, cetate situata la pontulu euxinu. De aci merge cu armat'a sa victoriósa contra Trapezondei (34); in cale primesce prin capitulatiune cetatea Koiunlihisar de la Husein Beg, care tienea in casatoria pe fii'a regelui de Trapezonda. Dupa aceea impresóra Trapezond'a si o inchide de tóte partile; ér' regele ei, Davidu Comnenu, la persvasiunile soarei sale Sarehana, se supune lui Mahomedu d'impreuna cu totu regatulu seu. Mahomedu ilu primesce cu tóta onorabilitatea, si ilu tramite cu tóta famili'a sa la Constantinople. Puçinu dupa aceea, victoriosulu Sultanu se întórce si elu in Europ'a.

CUCERESCE MITYLEN'A, BATE PE ROMANI

XVI. Dupa ce, dela cucerirea capitalei imperiali încóce, tóte provinciele cari appartienusera Greciloru, parte s'au suppusu de buna voia lui Mahomedu, parte au fostu subjugate de acesta: se parea

medu II. in tóta viéti'a sa au subjugatu duóe-spre-diece regate, si au cuprinsu duóe-sute de cetati.

(32) *Kissil-Achmedu*. Achmetu-Rosiulu, care anca pare a fi fostu unulu d'in satrapii persiani. Elu a fostu primul, care a datu cauza la bellu între Ussunhasanu și Mahomedu II.

(33) *Ussunhasanu*. Hasanu-Lungulu, rege Capadociei, care s'a facutu renumitu prin bellele ce le-a avutu cu turcii. In cursul acestei istorii vom reveni asupra lui, si 'lu vom descrie mai pe largu.

(34) In anulu 1204, imperiulu grecu era impartitu in trei parti. In Constantinople, domnia Balduin comite de Flandri'a; in Adrianopole, Theodoru Lascaris; in Trebizonda, Alexis Comnenu, care avea sub potestatea sa Paflagoni'a, Capadocia, Pontulu cu alte vre-o câte-va provincie. Acesta au avutu optu successori, d'entre acesti-a pe Davidu celu d'in urma imperatu alu Trebisondei séu Niceei, cumu o numescu unii, l-a suppusu Mahomedu II, asemenea pe Theodoru Lascaris si pe fratele acestui-a Ion in Adrianopole. *Tr. Angl.*

ca numai insulele ar' mai vré a'si susliené libertatea , creându-se destulu de asicurate prin natura contra poterei osmanice. Pentru a infréna si cerbici'a acestora, Sultanulu in anulu Hegirei 865, prepara o flota grandioása , si ca de proba, de a'si cercá pentru prim'a óra fortun'a pe mare , ataca Mitylena , si pe langa tóta aপরarea valorósa a insulaniloru, elu totusi o cuceresce prin eroismulu ómeniloru sei, si o adnectéza imperiului seu. Celelalte insule de pe Archipelagu (35) ar' fi avutu assemenea sórte , déca pe acellasiu timpu Cassiclu Voda (36) principele României, nu s'ar fi incumetatu a scutura jugulu turcescu, denegandu tributulu ce de comunu ilu res-pundea in totu anulu. Mahomedu creiendu ca trebe mai antaiu a delatura periclulu cellu mai de aprópe, se intórce fara amenare cu armele contra Romaniei , allunga de aici pe principele rebellu , si pune pe fratele seu cellu mai tineru Domnu tieriei.

A. 865
I. C. 1460

MAHOMEDU INFRANGE PE GRECII REBELLI

XVII. In anulu Hegirei 867. Sultanulu ordina a se construi Ka-lirga Ilimani (37), séu portulu Galereloru spre média-dí in intrulu muriloru cetatiei , ca se aiba unu magazinu la casu de espeditiuni maritime, si unu portu securu pentru navele sale la ori-ce eveni-mentu. Pe candu era ocupatu cu acésta lucrare , Grecii in liga cu Venetianii facu revolutiune in More'a, ocupa localitatile Giogerjin-

A. 867
I. C. 1462

(35) Séu marea egeica.

(36) *Cassiclu Voda*. Çepesiu voda, principe Romaniei, omu atroce si tiranu mare. Pentru unu lucru de nimica a trasu odata in çepe siese mii de ómeni; de aci l'au numitu romanii Çepelusi. Çepesiu séu fautoru de çepe. Turcii se vede ca au imitatu acésta etimologia , si i-au disu Caviclu, adeca bogatu in pari, in çepe. Crestinii 'lu numescu Dracula ; dar' nu sciú pe ce rañiune ; cá-ci acestu cuvntu nu e usitatu in limb'a moldovéna. Adevratu ca a fostu unu principe in Moldavi'a cu numele Dragosiu, dar' Dracula a fostu cu multu mai inainte de acesta. Ci despre aceste mai pe largu intr'altu locu.

(37) *Catirga Ilimani*. Portulu galereloru, situatu spre marca-marmora in partea spre média-dí intre portile Ciatladi (*) si Cumcapú (**). De presentu è implutu cu pa-mentu si se intrebuintéza pentru gradina de legumi, numita Ulanga; aici se facu crastavetii cei mai delicati.

(*) Crepatura.

(**) Port'a-de-nisipu.

lik, Sada, Giusselgehisar, Duragî (38) si Essornik, si tindu a allunga pe Turci din totu Poloponesulu (39). Mahomedu informatu despre aceste lucruri, tramite immediatu pe Mehemedu Pasia cu una buna armata spre a pedepsi pe rebelli. Dar' acesti-a nici ca astépta sositrea lui, ci perasindu castrele, dau cea mai buna ocasiune lui Mehemedu nu numai de a recupera cetatile perdute, dar' anca de a supune domnului seu tóta tíer'a numita Kodjia Herseki (40).

EDIFICA UNA GIAMIA IN CONSTANTINOPOLE

XVIII. Mahomedu, pένtru a multiami lui Dumnedieu de atáte mari victorie ce a obtienutu pένé acumu, si totodata spre a lasa posteritatiei unu monumentu de pietatea sa, a ordínatu anca in acelaasiu anu in lun'a Gemaziulu-achir, a derima beseric'a de la Santii Apostoli (41), si in loculu ei a edifica o Giamia mare, care dupa numele lui s'a numitu Muhamediè, si este adornata cu optu scóle si totu atáte spitale. Acestu edificiu, cu care abíá se póte compara vreuna d'in minunile anticitatiei, s'a terminatu in lun'a Regeb, anulu Hegirei 876.

A. 876

I. C. 1471

(38) *Durai*. Odinióra Dyrrachium (Durazzo), depositulu séu loculu cellu mai renumitu de comerciu in tóta Romeli'a; è situatu la tiermurea marei Adriatice, la confinele Dalmatiei si Albaniei.

(39) Peninsul'a More'a

(40) *Kodjia Herseki*. Illiri'a vechia; cá-ci *cogia* insemna vechiu, ér' *Hersek* Iliria.

(41) *Santii apostoli*. Acésta beserica a fostu edificata de Imperatés'a muierea marelui Iustinianu. Asta-di è unu munte séu locu elevatu in midi-loculu cetatiei, dar' mai aprópe spre portu decâtu spre continentu. Este mai inaltu de cátu toti ceilalti siese munti; si Giami'a de 120. coti in quadratu, care se vede aici si care è edificata de Mahomedu Fatih, trece de cea mai mare in tóta cetatea dupa S-ta Sophia. Architectulu se dice ca a fostu unu grecu cu numele de Christodulu, si Sultanulu in recompensa pένtru unu edificiu atátu de vastu si admirabile, i-a donatu una strada intréga si i-a datu alte mai multe daruri imperatesci. Istori'a mai adaoge, ca intrebatu architectulu, déca ar' fi in stare se edifice o Giamia mai frumósa si mai mare decâtu acést'a, au respunsu: da! numai se 'mi dati materialulu necessariu. Audíndu Sultanulu acést'a, a datu ordínulu se 'lu traga in çépa, cá successorele seu se nu póta avé unu architectu capabile de a construi o Giamia mai marétia decâtu a sa. Spre a esecuta acestu ordínulu, au batutu unu parulu de feru la port'a de catra média-nópte a curçii Giamiei, si giuru-impregiurulu acestui parulu a facutu unu turnurelu, in cátu d'in afara nu se vedea altu nimicu decâtu numai vervulu de la parulu; ceea ce se vede si asta-di. Dar' flia ori cumu, atátu-a è incontestabile, ca Muhamedi'a, séu templulu lui

SUPPUNE BOSNI'A

XIX. In anulu Hegirei 868 si-aduna una armata numerósa, si tra-ge cu ea catra orientu , spre a subjuga provinciile acelloru parti, cari n'au voitu péné acumu a i se suppune. Intreprinderea sa au avutu successulu doritu. A invinsu si ucisu pe principele de Bosni'a (42), si a provediutu tóte castelele de acolo cu garnisóne tari ; ér' in re-intórcerea sa d'in acésta espeditiune intari granitiile între Bosni'a si Albani'a, redicandu fortaretie la passurile celle strimte ale muntiloru.

A. 868

I. C. 1463

FACE PE FIULU LUI CARAMANU OGLI REGE

XX. In anulu proxime urmatoriu móre Caramanu Ogli Ibrahimu Beg, acestu inveteratu inamicu alu casei osmanice, lasa dupe sine siese fii. Unulu dintr'acestia, Ishak (43) Beg, alunga parte cu poterea parte cu astutia pe toti ceialalti frati ai sei d'in tíera , si ocupa singuru tóte tierile parintelui seu. Nevrendu ei a suferi acésta nedreptate, 'si ieau refugiulu la Mahomedu, si 'lu róga in tóta umilinti'a cá se uite injuriile ce'a suferitu de la parintele loru ; se aiba pietate de ei principii, cari sunt apesati si alungati de tiraniculu loru frate ; si se puna pe unulu d'entre ei , pe care va voi elu , Domnu ; căci ei se punu cu totul la dispositiunea sa, si de la elu 'si astépla tóta fericirea. Mahomedu se pléca prébucurosul rugatiunea loru , numesce pe Ahmedu Begu , unulu d'entre frati (dar cu consensulu celorlalti) principe Caramaniei , si'lu tramite cu una armata suficiente inderetru spre a lua in possessiune ereditatea parintelui seu

A. 832

I. C. 1464

Mahomedu este oper'a lui Christodulu , si ca imperatulu in recompensa i-a donatu o strada întréga : amu cetitu insumi actulu despre acésta donațiune, care l-amu depusu in archiv'a besericeii beatei Maria vergine in Muglotiss'a. Si candu sub imperatulu acumu regnante, Achmetu III., turcii au intentatu processu crestiniloru d'in acea strada, voindu a le lua si strad'a si beseric'a, m'amu insarcinatu io cu aperarea loru, si între alte Hudget, séu probe justificative, de possessiunea loru legale, anu produsu inaintea marelui veziru Ciorluli Ali Pasia acea scrisóre, care o ceti cu multa atentiune, apoi o sarutà de trei-ori, si totu de atate-ori o atinse de frunte, in urma mi-o restitui, si ordiná turciloru a nu mai molesta pe crestini in acestu subiectu.

(42) *Principele Bosniei.* Se póte conchide dupa scriitorii crestini, ca acestu principe a trebuitu se fia Stefanu, care si-a avutu resiedinti'a in Iaziga.

(43) Isaacu. *Tr. Germ.*

Pe ceialalti frati i-a tîenutu la sine, i-a inaintatu la demnitati inalte, si le-a datu salarie frumóse pe anu d'in thesaurulu publicu. Intr'a- ceea Ahmedu Beg merge cu armat'a sa in Caramani'a, bate pe frate-seu Isaacu Beg, si'lu constringe a fugi la Ussunhasan. Dupa ce au ajunsu in ast modu in posesiunea regatului Caramaniei, si a stinsu turburarile intestinale, a tramisu in modulu celu mai onorabile trupele imperiali incarcate cu daruri la Mahomedu inderetru.

OCCUPA CATEVA CETATI IN ALBANI'A

A. 870
I. C. 1465

XXI. In anulu Hegirei 870. Albani'a dete nóua ocasiune la espeditiuni bellice. Anca Muradu, tatalu lui Mahomedu, invinsese mai inainte pe Iskenderbeg, principele acestei tieri, si'si suppusese cele mai multe fortaretie de aici. Dar' fiindu-ca pe Muradu mórtea, ér pe Mahomedu alte ocupatiuni, i-au impededatu de a cuceri tóta tier'a, asiá garnisónele rebelliloru, profitandu de ocasiune, infestau provinciile vecine prin frequente escursiuni. Pentru acésta cauza Sultanulu nevalesce in Arnaudi'a cu armat'a sa, cuprinde tóte cetatile dela'rebeli, unele le devastéza cu totulu, si pentru a preveni ori ce miscare in viitoriu, ordina a se face una cetate nuóa si tare chiar' la intrarea in provincia.

PUNE PE FIULU SEU MUSTAFA REGE IN CARAMANIA

A. 872
I. C. 1467

XXII. Sultanulu dupa ce a suppusu acumu pe mai toti inimicii sei intestini in Europ'a, si-a intorsu cugetele spre trebile sale in Asi'a. Caramani'a a impedicatu de multe-ori intreprinderile incercate de imperiulu ottomanu, si nu odata a opritu progressulu victoriosu alu puteriloru turcesci. Mahomedu, care tienea minte aceste tradari, se decide a estirpa cas'a Caramaniloru, pentru ca se póta lasa acestu regatu in linisce si in pace succesorelui seu. Asia in anulu Hegirei 872 nevalesce cu una armata mare in Caramani'a, supune intregu regatulu, allunga de acolo pe principe cu toti fratii sei, si pune pe fiulu seu cellu mai mare, pe Mustafa, rege Caramaniei. In anulu urmatoriu mai face una espeditiune in acestu regatu, si cuceresce acelle cetati cari mai inainte refusasera a se supune, séu cari au incercatu a lapeda jugulu turcescu; pune apoi gar-

nisóne tari in Akserai (44) si Giulluk (45) si se întórce la Constantino-
pole inderetru.

CUCERESCE INSUL'A EGRIBOSS

XXIII. Dupa ce a suppusu Caramani'a, nu era altu locu in Euro-
p'a, care se 'i para mai formidabile cá insul'a Egriboss (46). Pentru
a scóte acestu spinu d'in pecioru, Mahomedu la anulu Hegirei 874
merge in persóna cu mare armata si flota, si intra in Greci'a; aici
in intervallu de una luna ocupa cea mai tare fortarétiá de pe acellu
timpu. Venetianii venisera si ei cu una flota considerabile, si pro-
misesera a adjuta obsediatiloru; dar', cá si candu ar' fi venitu nu-
mai pentru a fi spectatorii victoriei Sultanului, ei spre marea loru
rusine s'au intorsu inderetru, fara cá se fidatu un'a puscatura macar.
Dupa ce a ocupatu Mahomedu cetatea, a mai remasu aici vre-o
câte-va díle pentru a repara partile ruinate, apoi s'a intorsu cu ar-
mat'a sa victoriósa inderetru la Constantinopole.

A. 874
I. C. 1469

KISSIL ARSLAN BEG OFFERE TIERILE SALE LUI MAHOMEDU

XXIV. Aceste cuceriri au fostu caus'a apoi, ca nu numai acelle
cetati hostili, cari nu simtissera anca sabi'a lui Mahomedu, s'au
suppusu gratiei acestui-a, dar' ca in anulu Hegirei 876, principele
suveranu de Alaè (47), Kissil Arslan Beg s'a suppusu de buna voia
cu tóte tierile sale lui Mahomedu, care admirandu-i fidelitatea si
obedienti'a, l-a primitu cu distincta onóre, si i-a donatu provinci'a
Giumuldgina (48) pe vecia.

A. 876
I. C. 1171

GENERALULU LUI USSUNHASANU BATUTU SI CAPTIVATU

XXV. Chiar' pe acestu timpu Iusufce Beg, generalulu lui Ussun-

(44) *Akserai*. Palatulu albu; urbe in Caramani'a.

(45) *Giuluk*. Rosetum, gradina-de-rose; gradina-de-trandafir, urbe totu acolo.

(46) *Egriboss*. Insul'a Negroponte in marea egeica; numele ei anticu è Eubéa, Ca-
pital'a acestei insule è Chalcis, care la turci se numesce totu Egribos.

(47) *Alaè*. Provinci'a unui micu principe numitu Kizil Arslan (*) begu, care vre se
dica, Leu rosu. D'in textulu istoriei se vede ca è in Asi'a mica. Nu 'i sciu numele
vechiu, déca cumu-va nu è Philadelphia anticiloru.

(48) *Giumuldgina*. Este numele turcescu alu unei provincie si cetati in Romili'a, nu
departe de Lariss'a.

(*) Unguresce : arszlán, séu oroszlán. *Tr. Rom.*

hasanu, insoțitu de o mare armata de Tataři, irrumpe in teritoriulu osmanicu, da focu cetatiei Tocad, si amenintia cu devastare contradele de prin pregiuru. Candu inse a voitu se incerce acést'a in Caramani'a, a fostu intimpinatu de Mustafa, fiulu lui Mahomedu, care cu ómenii câtı si-a potutu aduna, merge in contra lui, si dupa o lunga si sangerósa lupta ilu bate, ilu pune la fuga, ilu prinde in urma, si ilu léga in ferra, si 'ilu tramite la Sultanulu, parintele seu, in semnu de victoria.

MAHOMEDU PUNE LA FUGA PE USSUNHASANU

XXVI. Spre a resbuná acésta lovitura, Ussunhasanu aduna in anulu urmatoriu una armata puternica, irrumpe insusi cu ea in tie-rile europene alle lui Mahomedu. Sultanulu prevediuse acésta, si pentru aceea, cá se nu fia surprinsu nepreparatu, isi asiediase armat'a in quartire de iérna astfeliu, in cátu la unu singuru signalu alu trompeteloru se se póta aduna fórte usioru la unu locu. Deci, indata ce a audítu de miscarile lui Ussunhasanu; trece immediatu cu armat'a in Asi'a. Aici se lovesce de Persiani la Paias (49), si ordina atacu asupra loro. Lupt'a curgea cu varia si dubiósá fortuna; cáci amendóue partile luptau pentru gloria si imperiu, si se incurgiau prin esemplele generaliloru loro. In urma, Mustafa, fiulu cellu mai mare alu Sultanúlu, in arip'a stanga unde comandá, da preste Sseinuldin (50), fiulu lui Ussunhasanu, care comandá arip'a drépta a inimicului. Acì numai decátu se incinge unu duelu inversiunatu intre acesti doi principi; in urma, Mustafa restórna de pe calu pe Sseinuldin, si inainte de a se poté redicá séu de a'lu poté scapa ai sei, ilu strapunge cu lanci'a prin trupu (51). Acestu casu parea a trage dupa sine perderea totale a armatei. Că-ci vediendu osmanii ca arip'a drépta a Persianiloru fuge in cea mai mare disordine, se arunca cu totii in cea mai mare furia asupr'a aripei stanga, care mai sustinea anca cu bravura atacurile musulmaniloru, si o constringu mai ántáiu a lasa din terrenu, ér' in urma a o lua la fug'a

(49) *Paias*. Cetate si locu mare de comerciu in Paflagoni'a.

(50) Sseinuldin insemnéza: decorulu credintiei. *Tr. Rom.*

(51) *Prin trupu*. Scriitorii crestini dicu ca au cadiatu mortu, lovitu de unu glontiu de pusca. La care d'in doi se credi?

larga. Multi au cadiutu morti, si nu puçini au fostu facuti prisioneri. Astfeliu a obtienutu Mahomedu o victoria gloriósa, si pre langa acésta luà préda tóte castrele. Ussunhasan vediendu ca lupt'a è perduta, prinde fug'a si scapa cu vre-o câti-va ai sei schimbandu calulu adeseori.

CUPRINDE DELA ELU MULTE CETATI

XXVII. Dificultatea terrenului n'a permisu a urmari pe inamiculu fugitivu; dar' nici nu se vedea a fi in interesulu ottomaniloru, a perde timpulu in vanu; asia a datu trupeloru sale numai duóe díle de repaosu, si a trei'a dí incungiura cetatea Karahisar Sharki (52) o cuceresce in scurtu timpu, si devastéza apoi cu focu si ferru tienuturile vecine. Dupa aceea se întórce in triumfu cu una parte a armatei salle la Constantinopole, lasandu restulu sub comand'a vezirului seu, Gieduk Ahmedu Pasia (53), cu care acesta a ocupatu nu numai Ermönaka si Ssilifka, cì tóta provinci'a Varsak (54) o a suppusu imperiului ottomanu.

OCCUPA KIEF'A SI CRIME'A

XXVIII. In anulu proxime urmatoriu, totu sub comand'a acestui Gieduk Ahmedu Pasia, a ocupatu dela Genuesi Kiefa, cea mai tare localitate in Crime'a, si cu modulu acest'a a suppusu sub potestatea sa tóta peninsul'a tatarica. Aici a gasitu pe Mengili Girai, unu des-

A. 876

I. C. 1471

(52) *Kara hisar Sharki*. Cetate cunoscuta in Paflagoni'a, nu departe de Paias; póte ca è Arseng'a anticiloru.

(53) *Gieduk Ahmedu Pasia*. Generalu renumitu, si in urma mare veziru alu Sultanelui Mahomedu II. I s'a datu numele de Gieduk, pentru ca n'avea unu dinte dinainte; cáci ori-ce persona care nu are unu ast-feliu de dinte séu are buz'a crepata cá iepurii, la Turci se numesce totu-de-a-una Gieduk. Cuventulu Gieduk in sensu propriu insémna crepatura séu stirbitura; dar in sensu metaforicu insémna unu corpu de militia. Asi'a se dice: *Gieduk Sahibi*, unulu care este inrolatu in vre-unu regimentu, etc. assemenea se dice: *Gieduk lerinden airil-madiler*, ei n'au desertatu d'in rândulu loru, adeca n'au lasatu spartura in corpulu companiei séu regimentului. Mai este si o parte a cetatiei Constantinopole, care se numesce Gieduk Pasia, si-si trage numele de la acestu Pasia, séu pentru ca a facutu una piatia, séu pentru ca au avutu unu palatu acolo.

(54) *Varsak*. Pare a fi Paflagoni'a.

cedente d'in famili'a principiloru capciatcani (55), care purtandu lungu timpu bellu cu fratele seu , in urma acest'a l-a invinsu , si elu a fostu constrinsu a se refugia la Genuesi. Mahomedu ilu luà sub protectiunea sa, si nu numai ca ilu puse Chanu in Crime'a sub anumite conditiuni, ci anca ilu tramise cu una armata spre a'si recupera tier'a sa. Mengili Girai (56) intrandu in regatulu Capciak, invinge cu ajutoriulu Turciloru pe fratele seu, ilu uccide, si-si reocupa

(55) *Capciatcani*. Unu poporu sciticu , aprópe de Iusbek , la confiniile tatariloru chagatcani , preste marea caspica , spre orientu. Póte ca este aceeași tiéra , care in chartele geografice asta-di se numesce regatulu Thibetu seu Turkestanu.

(56) *Mengili Gierai*. Primulu care dupe ce a despoiatu pe frateleseu de tronulu Crimeei tatarice . a supusu regatulu seu protecțiunei imperiului aliothmanu pre langa stipulatiunea de certe conditiuni. Istoricii atátu crestini catu si turci, ilu facu descendente d'in famili'a Oliginghizianilor. Crestinii inse incarca naratiunile lor cu multime de fabule, in câtu, care le cetesce si are câtu de puçina cunoscentia a istoriei acestui poporu, nu póte se nu rida de ele; dar ei pretindu ca au scrisu cu multu scrupulu si dupa multe si serióse cercetari. Dintre acesti scriitori crestini , Michalo Lithuanulu mi se pare ca merita se 'lu supunu criticeii mele. Acest'a in *Tartari'a* sa, pag. 296, dice ca primulu principe alu Crimeei a fostu de origine Oligenghiziana, séu cingisiana, cum 'i place a corrumpe acestu cuventu. Dar acést'a nu è nimicu in comparațiune cu celle ce dice mai susu la pag. 193. Aici trasportá in Lithuanii'a pe descendenti acestui principe, carui d'in propri'a sa autoritate i da numele de Lothonn: si apoi 'i face o lunga serie de successori, toti cesari séu Chani lithuani. Ultimulu d'in acesti nobili imperați, dupa istoriculu nostru, a fostu Ateikierai (póte Hagi-Gierai, nascutu in Troki, care , dice elu, ca a fostu tramissu de santulu Vithkerode pentru a occupá peninsul'a tartarica; si carui, dupa ce i-a successu acésta cspeditiune , si a luat in posesiune principatulu, i s'a nascutu fliu cu numele Mengli-Kierai (Mengili Gierai). Acesta a avutu fii pe Mehemedu Kierai, Sadet Kierai (Seadet Gierai), Chas Kierai (póte Schah Gierai) si Sap Kierai : póte Sefai Gierai ; care din urma, cá cellu mai tineru a succesu parintelui seu in regatu , si era totodata principe alu Tatariloru. Că-ci toti descendenti acestei familie, cá principi, se servescu cu predicatulu nobile de Ateikierai, care l-au priimitu dela protoparintii loru. Nu face necessitate de mari argumente pentru a proba falsitatea acestei narratiuni : contradictiunile sunt evidente. Este o simpla tiesetura de coniecture, pentru cá se nu dicemn o chimera a istoricului, contraria faptelor autentice si actelor Tatariloru. Că-ci toti istoricii turci in unanimitate sustienu, ca nu Lothonu, ci Gierai a fostu primulu cuceritoriu alu Crimeei, si descendenti sei i-au conservatu memori'a, purtandu-i cu totii numele; dar afara de acést'a, d'in acesti istorici è evidentu, ca tatarii lithuani n'au fostu de origine nici d'in Crimeea nici oguziani (de unde se devina famili'a oliginghiziana), ci ei sunt de origine ceremisica; de unde moldovenii, compatriotii nostri, 'i numescu *cirimusi*: de si la turcii sunt cunoscuti sub numele de Lipkatatari. Cuventulu Lipka este coruptu d'in Litva. Se mai adaogemu anca si atàta, ca

tierr'a. Acesta a fostu primulu Chanu alu Tatariloru pusu de Turci, si care cellu d'ântâiu in Crime'a a ordonat in numele imperatului ottomanu a se introduce Chutbè (57) in rugatiunile publice.

famili'a Chaniloru asta-di domnitori in Crime'a, n'a inceputu a domni sub Muradu II sub care pune istoriculu nostru pe Atcikierai ; nici aceea nu è adevèratu , ca numele de Gierai si l-ar' fi apropiatu acesta familia numai pe acestu timp ; că-ci ea este cu multu mai vechia decâtu imperiulu ottomanu, precumu se pôte convinge ori-cine atâtu d'in istoriele turciloru, câtu si d'in traditiunile tatariloru, si ceea ce credu ca amu demonstratu destulu de pe largu in prefatiunea mea. Si aci, nu ne vomu departa tare dela propusulu nostru déca vomu spune si aceea , ca chiaru si intre tataru este mare disputa despre intrebarea: cari sunt successorii legitimi, si cari cei illegitimi ai lui Gierai. Că-ci afara de famili'a pënë asta-di regnante in Crime'a tatarica, si care pôrta per eminentiam numele de Gierai, mai este o alta familia, care de comunu este cunoscuta sub numele de Ciobanu Gierai, séu Gierai pecurariulu. Cu raportu la acésta, se dice ca femei'a unui Chanu, alu carui nume l-amu uitatu. a avutu comerciulu criminalu cu unu pecurariu, si a nascutu unu fiu; (mam'a, dupa ce a nascutu, a fostu judecata la mórte pentru adulteriu). Noulu nascutu a fostu datu unui sclavu alu regelui cu ordinulu de a'lu omori. Sclavulu inse a încelatu pe domnulu seu: a trecut cu miculu innocentu in Circassi'a, si l-a crescutu acolo in secretu. Si acestu fiu de ciobanu este, dîcu ei, dela care isi trage originea famili'a de asta-di, si este numai una pretentiune falsa ca ea s'ar deriva dela vechi'a si ilustr'a familia Gierai. De alta parte, Cioban Gierai dau calumni'a indereptu, si pretindu ca ei, ér' nu ceilalti Gierai deriva dela anticii Gierai. Aceste calumnii reciproce incurca fôrte caus'a; mai alesu ca atâtu una parte câtu si ceéalalta se provôca numai la traditiune; si precumu flă-care o esplica in partea sa, asia este fôrte greu de a determina intr'adeveru, ca cari sunt descendenti legitimi séu genuini, si cari sunt bastardii. Votulu turciloru auca nu pôtese decida aci; că-ci de si tienu ei, ca famili'a asta-di regnante è cea legitima, totusi nu refusa celeilalte titlulu comunu de Gierai; si o lasa se locuiesca in Iamboli (numita mai nainte Ianopoli) cetate destinata pentru resiedint'a principiloru Crimeei tartarice. Dupa batai'a si redicarea obsidiunei dela Vien'a, turcii neîncreindu-se in Selim-Gierai, l-au destituitu si au redicatu la dignitatea de Chanu pe Chior-Gierai, unulu d'in famili'a Cioban-Gierai; dar' dupa câte-va luni l-au destituitu si pe acest'a, si au pusu pe tronul érași famili'a cea vechia a Gierailoru. Nici ca se mai pôte crede, ca Cioban Gierai se mai pôta ajunge vre-odata la acésta onóre; de altminterea ei au pentru famili'a loru certe titluri de distinctiune séu oficiuri ce le sunt affectate, precumu Calga-Sultanu, Nurreddin (*) si altele asemenea.

(57) A se vedé not'a 10 la Capu II d'in Cartea I. *Tr. Rom.*

(*) A se vedé esplanatiunea acestoru cuvinte in Partea II. Cartea IV, capu I, not'a 75. *Tr. Rom.*

MOLDOVÈNII BATU PE TURCI

XXIX. Pe candu se petrecu aceste in Chersonesu (58), Solimanu Pasia trece cu una armata considerabile in Moldavi'a. Stefanu, Tekkiur Moldaviei (59), da preste elu nu departe de Falcii (60) la tiermuri Prutului. Aici se lupta impreuna lungu timpu, cu curagiu mare si cu resultatu dubiosu. Dar in urma, prin neglidenti'a generalului loru, musulmanii sunt respiti; insusi generalulu remane mortu, multi suntu ucisi, unii cadu captivi, ér' ceialalti scapa prin fuga preste Dunare.

TURCII DEVASTÉZA MOLDAVI'A

A. 877
I. C. 1472

XXX. La noutatea despre acésta perdere, Mahomedu plinu de indignatiune, merge in anulu urmatoriu elu insusi in persóna cu tóta armat'a sa in Moldavi'a; inimiculu vediendu acésta putere colosale, incapabile de a i se oppune, s'a retrasu si n'a primitu lupt'a; ér' Mahomedu a devastatu tóta tier'a pênê la partile muntene, si s'a intorsu acasa ducêndu cu sine o multîme infinita de vite si captivi.

ESPEDITIUNILE LUI MAHOMEDU IN ASI'A

A. 882
I. C. 1477
A. 884
I. C. 1479

XXXI. La anulu Hegirei 882. Mahomedu occupa cetatea Skanderun, ér' la anulu dupa aceea edifica unu palatu nou, care asta-di este palatulu curtiei imperatului. In anulu Hegirei 884. Aladinu Beg, care implorase ajutoriulu lui Mahomedu contra parintelui seu Badak

(58) Crime'a, séu peninsul'a tatarica. *Tr. Rom.*

(59) *Tékkiur Moldaviei*. Insómna : rege alu Moldaviei. Acest'a è Stephanu celu mare, despre care amu vorbitu in alta nota (*). De la Bogdanu, numele fiului seu turcii numescu Moldavi'a Bogdanie. Despre acést'a vomu tracta intr'altu locu mai pe largu.

(60) *Falcii*. Numele unei cetati si districtu in Moldavi'a asupr'a riului Prutu, avendu Istrulu la amédia-di, cam diece mille distantia de la Husi, unde Petru cellu mare imperatulu Rusiei, dupa o bataia de patru dile cu turcii, a încheiatu pacea de la anulu 1711. Aci mi aduseiu aminte, ceea ce amu cetitu cu cati-va ani mai nainte in Herodotu despre unu poporu bellicosu si una cetate nu departe de Dunare numita Taiphali; si d'in curiositate amu tramisu vre-o cati-va ómeni se cerceteze, nu cumu-va voru da acolo de ruine séu urme de edificii vechi. Reintorcêndu-se ómenii mei, imi spusera ca nu departe de Falcii în desulu paduriloru au datu de muri ruinati si

(*) A se vedé not'a 1, la capn V din cartea I. *Tr. Rom.*

Beg (61), pregătesce una armată, învinge cu ea pe părintele său, și îl face să se caute refugiul la Cercassus regele de Misr (62).

MAHOMEDU BATE PE VENETIANI ȘI DEVASTĂZA APULI'A

XXXII. În anul următoriu, după ce bate pe Venetiani (63) lângă A. 885
rîul Sontium, Mahomedu pregătesce una flotă mare sub comand'a I. C. 1480
lui Gieduk Ahmedu Pasia spre a distruge Apuli'a și deca ar' fi pos-
sibile toată Itali'a. Acestu generalu și preda Apuli'a, și ocupa vre-o
câte-va fortărețe; dar' chiar' în mijlocul progresului armelor
sale, a fostu rechematu, fiind-ca ajunsese știrea că Persianii érași
se mișcă, și Ussunhasan vré să facă năuă încercări, prin urmăre că
este necesară presentia atătu a generalului cătu și a armatei. Pu-
cîn după sosirea lui Mahomedu, veni unu delegatu venetianu (64)
și să rugă forțe umilitu de pace; Sultanulu, ocupatu acumu cu alte
afaceri, se învoie pre bucurosu.

LA RHODES REMANE RESPINSU

XXXIII. Dar' această pace nu a fostu nici firmă nici durabilă. Căci A. 886
în anul Hegirei 886 trimite Mahomedu pe Mesih Pasia (65) cu una I. C. 1481
flotă mare spre a ocupa cetatea Rhodes. Generalulu debarcându cu
oștea sa, încungiura cetatea de toate părțile; dar' inamiculu vigilan-
te și valorosu, îl respinge, și în urmă îl conștrânge a redica obse-
diulu cu mare pierdere, rușine și pericolul vietii sale.

fundamente de case în linia rectă. Acest'a mă face să nu mă dubitez, că Falcu de
astă-di é edificatu în locul său forțe aproape de locul anticii cetăți Taiphali. Des-
pre acest'a voi tracta mă pe largu într'unu opu alu meu particulariu despre Mol-
davi'a antică și modernă (*).

(61) *Bagdaku begu*. Pare a fi provinci'a Sina, său numele ori pronumele vre-unui
rege de pe acești timpuri, care înse năuă pînă astăzi nu ne é cunoscutu.

(62) *Egyptu. Tr. Rom.*

(63) *Venetiani*. Istoricii creștini facu mențiune de o bataie ce ar' fi suferitu vene-
tianii lângă fluviulu Sontiu; dar' în locu de Gieduk Ahmedu Pasia, ei punu pe unu
anume Alabechu său Marbechu. Nu știu, pe alu cui credințu; căci aceste nume
nu au nimica în sine din sunetul turcescu.

(64) *Delegatu venetianu*. Acest'a a fostu Benedictu Trevisano, barbatu de mare au-
toritate la venetiani, și de o înțelegință forțe rară.

(65) *Mesih Pasia*. Creștinii dicu că au fostu grecu, și încă descendente d'în famili'a

(*) A se vedé «*Descriptio Moldaviæ*» Partea prima, Capu IV, punctu 9. *Tr. Rom.*

MOARE LA MALTEPPE

XXXIV. In vér'a urmatória aduna tóta puterea armata a imperiului osmanu, nu numai pentru a pedepsi insolenti'a lui Ussunhasanu, ci si pentru a'si estinde dominatiunea preste tóta Asi'a. Cu acestu scopu trece Bosphorulu nu departe de Iuskiudar, se pune in cor-turi sub Malteppe (66), si credea ca in scurtu timpu va fi domnu péné la marginile estreme alle Indiei. Póte chiar acésta emotiune extraordinaria a spiritului i-a causatu una lovitura de apoplexia (67), la care s'au mai adaosu si alte simptome, in catu dupa scurte dar' violente dureri se stinse in cincii alle lunei Gemaziulu evvel. Elu lasá imperiulu, fiului seu Baiazetu (68).

CALITATILE LUI MAHOMEDU

XXXV. Mahomedu a traitu cincii-dieci-si-unulu de ani (69), si a domnitu trei-dieci de ani si trei luni, necomputandu aci timpulu cátu a domnitu péné ce a traitu anca tatalu seu. Afara de virtutile sale bellice, despre cari a datu probe escellente, elu era anca re-numitu pentru invetiatur'a sa, cunoscinti'a de limbe, desideriulu de a sci lucruri curiöse, prudenti'a si laboriositatea sa. Elu era

paleologiloru. Turcii inse nu mentionéza nimicu despre famili'a sa. In cátu pentru numele Mesih, acest'a pare a deriva de la ebraiculu Messiah, precumu Iesù-Cristu la Turci se numesce Issa Mesih.

(66) *Malthepe*. Romanesce munte-bogatu séu muntele bogatiei. Este unu munte fórte inaltu, nu departe de Nicéa. I s'a datu acestu nume d'in cauza ca la pólele lui s'a gasitu unu thesauru fórte bogatu. Vasele de pe marea-négra venindu spre Bosphoru, vedu acestu munte in departare de optu-dieci de mile, si dupa acesta 'si indrépta cursulu, de si elu este cu multu mai aprópe de marea-marmora de cátu de marea négra.

(67) *Apoplexia*. Scriitorii crestiniu dicu, ca a fostu atacatu de una violenta colica trei dile dupa intreprinderea acestei espeditiuni; in acést'a convinu cu Turcii, cari dicu ca pre langa apoplexia s'au mai adaosu si alte rele cari i-au causatu mórtea.

(68) Mustafa, fiulu celu mai mare, se dice ca a fostu strangulatu la ordinulu parintelui seu, fiindu-ca maltratase pe consórt'a lui Ahmedu Pasia. *Tr. Angl.*

(69) *Cincii-dieci-si-unulu de ani*. Aci trebe se intielegemu ani lunari, cari redusi la ani solari facu circa patru-dieci-si-nóue de ani, siepte lune si siepte dile. Turcii nu sunt de accordu cu crestiniu asupr'a acestui punctu. Ei dau lui Mahomedu cincii-dieci-si-unulu de ani de víctia, si trei-dieci de domnia; d'in contra crestiniu dicu ca a traitu

si religiosu ; si in scurtu, elu ar fi fostu unu principe perfectu, déca ar' fi fostu atâtu de conscientiosu, se nu 'si franga de multe-ori cu-ventulu pentru binele statului.

cinci-dieci-si-trei de ani, si a domnitu trei-dieci-si-duoi. Io credu ca tîta differinti'a acést'a provine de acolo, ca crestinii cuprindu in computulu loru si cei trei ani in cari a domnitu acestu principe anca trairu parintele seu.

Regenti in Europ'a contimpurani cu Mahomedu au fostu :

La Constantinopole : Constantinu Paleologu, cellu d'in urma imperatu crestinu in Constantinopole, 1444—1453.

In Occidentu : Fridericu III, 1440—1493.

In Angli'a : Enricu VI. 1422—1460; si Eduardu IV, 1460—1483.

In Franci'a : Carolu VII, 1423—1461, si Ludovicu XI, 1461—1483. *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI BIAAZETU II

ALU OPTULEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU II. DIN CARTEA III.

BIAAZETU CUGETA A FACE O PEREGRINARE LA MECC'A

I. Fiindu-ca trebile osmanice pe acestu timpu erau in flóre , asiá Mahomedu a incredintiatu guvernamentulu câtoru-va provincie , celloru duoi fi ai sei, Baiazetu si Gemu ; si anume pe cellu d'ântâiu l-a facutu Sandgiak (1) in Amasi'a, ér' pe alu doilea Sandgiak in Iconi'a ; cá asiá, nu numai se póta avé venituri pentru a poté tiené curte, dar' mai alesu , se póta avé ocaziune de a se deda anca de tineri in artea si sciinti'a de a governa. Baiazetu era chiar' in Amasi'a, si avé de cugetu se faca unu Hadgiu (2) séu pregrinare la Mecca, candu pe neasteptate i vení nunciulu de la marele Veziru cu scirea, ca tatalu

(1) *Sándgiak*. Inainte de institutiunea de Pasie si de Beglerbegí , toti gubernatorii provinciiloru purtau numele de Sangiacu : astadi inse, Sangiacu se numescu numai acei-a, cari sunt pusi in capulu óre-carei provincie, dar fara prerogativ'a de a purta *Tug*, adeca códa de calu. Asiá, unu Sangiacu este mai puçinu de cátu unu Begu ; unu Begu mai puçinu de cátu unu Pasia ; si unu Pasia mai puçinu de cátu unu Beglerbegu.

(2) *Hadgiu*. Insémna peregrinagiu la locurile sante Mecca, Medina si Ierusalemu ; celu care face acestu peregrinagiu, se numesce *Hagí*, seu pelerinu. Fie-care turcu é obligatu prin lege, de a face acésta caletoria una-data in viéti'a sa, si anume atunci

seu a muritu si l-a numitu successoru la tron. De-o-data cu acésta scire, primì si una scrisóre, subscrisa de vezirulu si de ceialalti mai-mari ai tierei, in care acesti-a ilu eshortau a vení, si a lua in posesiune tronulu, si a lasa pregrinarea altoru omeni de nascere mai de josu si de ocupatiune mai pucina; câ-ci pentru prosperarea religiunei mahomedane este de unu folosu immensu, déca elu prin valórea armeloru si gravitatea consilieloru sale va impedece, cá inimicii acelei religiuni se nu prinda nou curagiu si nóe puteri.

DA REGIMULU IN MANILE FIULUI SEU KORKUD

II. Acestu neasteptatu nunciu a surprinsu fôrte tare pe Baiazetu, si standu la indoeli si consternatu cumu era, nu sciá ce se faca, de unde se încépa in aceste fatali impregiurari. De o parte, pietatea sa ilu chiamá, se implinésca votulu ce a facutu; ér' de alta parte, ratiunea statului i dicea, ca nu é bine a lasa se remana tronulu vacantu lungu timpu. In fine, religiunea ii fu mai multu decatu grij'a de prosperitatea Statului; si spre fericire, Baiazetu gasì espedientulu de a scapa si un'a si alt'a. Elu avea unu fiu, cu numele Korkud, de o afabilitate si modestia atátu de extraordinaria, in câtu intrecea in aceste nu numai pe cei de una etate cu elu, cì anca si pe cei mai betrani de câtu elu. Avulu seu Mahomedu, inainte de a muri cu doui ani, a tramisu dupa elu, si l-a adusu in curte pentru a'i celebra circumcisiunea numita la Turci Sunnet(s), si prin bunele sale calitati, tinerulu intr'atátu a castigatu inim'a lui Mahomedu, in câtu de la acelu timpu

candu starea sa materiale i permite cá diumetate se-i ajunga pentru spesele de peregrinagiu, ér' cealalta diumetate se-i remana, cá pre cându se va întórce inderetru, se aiba dîn ce se subsiste cu onóre. Pentru cá acesti pelerini se póta caletori in siguritate si cu tóta comoditatea prin acelle locuri deserte si arride, Sultanulu de comunu da ordinu lui Pasi'a din Damascu, cá se le dea soldati si purtatori-de-apa (*); si se aiba grige, cá numerulu loru nici-odata se nu fia mai micu de patru-spre-diece mii.

(3) *Sunnet*. Turcii distingu in legea loru dóue speçe de precepte. *Sunnet*, de la care in certe impregiurari póte cine-va se fia dispensatu; si *Fars*, care este de absoluta necesitate pentru mantuintia. De *Fars* se tienu, precumu dícu ei, *Salevat* si *Zekiat*. *Salevat*, este marturisirea credintiei, care nu o póte neglige séu intermitte nici-unu omu care póte vorbi, fara a nu incurge periclulu de a-si perde sufletulu. *Zekiat*, este

(*) Vulgo Sacagii; cari póta si dau apa pe bani. *Tr. Rom.*

inainte, nu a mai voitu a-lu lasa de langa sine. Pe timpul candu a muritu Sultanulu Mahomedu, acestu Korkud era la armata. Acestu fiu, cugetá Baiazetu, are se-i suplinésca locul, in sperantia, ca prudenti'a consiliariloru va suplini defectulu tineretiei. Asiá, se puse si scrise Vezirulu urmatoriulu respunsu: «Nu-mi mai sta in
« potere de a renuncia prè-santulu peregrinagiu, si mai curendu
« vreu a risca domni'a a tóta lumea, decâtu se nu-mi implinescu vo-
« lulu ce amu facutu. Dar, cá statulu osmanicu se nu suffere prin
« acést'a nici unu detrimentu, svatulu meu este, cá voi se recu-
« nóceti de suveranu alu vostru pe fiulu meu Korkud, si se ve sup-
« puneli lui pênê la reintórcerea mea ». Dupa acést'a fara a mai as-
tepta respunsu, s'a pusu pe cale catra Mecca, spre a cere de la Dum-
nedieu unu bunu inceputu alu regimulu seu. Ér' mai-marii tieriei
au investitu pe Korkud, fiulu seu, cu potestatea suverana, care o
a purtatu bine, fericitu in nóue luni de dile, sub care timpu elu lasá

actulu de a imparti in totu anulu a cinci-diecea parte a averei sale intre seraci, etc. In specialu, *Sunnet* numescu Turcii circumcisiunea, si *Sunnet Dughiani*, solemnita-
tile ce se observa la circumcisiune, precumu si alte rituri eclesiastice, a carora ne-
observare de si este pecatu, dar' nu este pecatu neiertatu; ba, in casu de necesitate
urgente, acésta neobservare a ritulu, nici nu se considera de pecatu. Pentru aceea
Turcii nu celebra circumcisiunea fiiloru lor, inainte de a ajunge acesti-a elatea de
siete ani; fiind-ca credu, ca unu copilu necircumcisu inainte de acésta etate, totusi
ajunge a fi admisu in paradisu. Assemenea, déca cineva, in locu de cinci inchinati
la rugatiunea de amédia-di, face numai trei, ceea ce este Fars séu imediat'a po-
runca a lui Dumnedieu, si intermitte celelalte duóe, cari sunt ordinate numai de
profetu si confirmate prin usulu besericei, atunci acésta intermittere este pecatu, dar'
nu è pecatu mortale. Dar' care nu face nici celle trei, nici ceste duóe, unulu cá acel
trebe se-si espieze pecatulu sufferinlu tormente de mai multi ani in purgatoriu (*).

(*) Purgatoriulu la Turci se numesce *Aeraf*, care este pluralulu cuventulu arabicu
Urf; si amenđué insémna locul dintre paradisu si infernulu mahomedanu. Mus-
sulmanii nu sunt de accordu intru calificarea aceloru persóne care stau in purgatoriu.
In generalu, punu aici pe acei musulmani, ale caroru fapte bune si rele, sunt egali;
in câtu nu merita nici a intra in paradisu, nici a fi aruncati in infernu. Un'a din
punitiunile loru este, ca vedu fericirea celoru din paradisu, si fórté dorescu a ajunge
si ei acolo; dar' acést'a nu o potu ajunge pênê la diu'a judecatiei, candu se
voru prosterne inaintea feçiei creatorulu loru, si prin acesta actu de adoratiune,
faptele loru celle bune voru clumpani pe cele rele, si voru audi aceste cuvente: In-
trati in paradisu, unde nu este nici grige nici cutremuru». Saadi dice de pre *Aeraf*.
ca pentru cei fericiti este infernu, ér' pentru cei condamnati este parad'su. *Tr. Angl.*

a se memora numele seu in rugatiunile publice, si monel'a a se bate sub firm'a numelui seu.

DUPA REINTORCEREA DE LA MECCA ESTE CHIAMATU LA TRONU

III. Dupa trecerea acestui timpu, Baiazetu s'a intorsu d'in peregrinagiulu seu, si mai nainte de tóte a tramissu scrisori fiului seu si mai-mariloru tiei, pe cellu-a rogandu-lu se mai tiena regimulu, ér' pe acesti-a se continue a-i fi suppusi-ascultatori; pentru sine nu cerea alta, decâtu se i se conceda a se retrage la Nice'a in viétia privata. Este greu a determina, ca ce a potutu indemna pe Baiazetu se contemne tronulu? Fostu-a acést'a una inspiratiune a religiunei, si un'a ardóre de a servì lui Dumnedieu, aprinsa si mai multu prin peregrinarea lui la Mecca? Séu se temea póte, ca façie cu puterea, ambiliunea, talentulu si popularitatea fiului seu, nu se va poté face iubitu la poporu? Si d'in acestu motivu, ar' fi mai bine cá retragându-se la Nice'a, de aici prin apucaturi secrete se scólia pe fiulu seu d'in siéua, decâtu cá prin una pretentiune intempestiva de a avé regimulu, se espuna pericolulu alátu imperiulu cátu si viétia sa? Dar marele veziru indata ce i-a primitu scrisórea, a adunatu pe mai-marii tiei, le-a cerutu opiniunea, si dupa câtava desbatere, cu consensulu tuturoru, a luatú conclusiunea, ca dispositiunea lui Mahomedu trebe firmu sustienuta, si singuru Baiazetu trebe recunoscutu si proclamatú de imperatore.

KORKUD SE INVOIESCE

IV. Obstaclele de a pune in practica acésta conclusiune, erau aceleasi pentru ei, cá si pentru Sultanulu-tata; câ-ci violentele apucaturi pareau mai puçinu sicure decâtu conclusiunile ensesi. Dreptu aceea, se resolvira cu totii, a se adresa mai antaiu lui Korkud si a-lu sonda. Marele Veziru, Ali Pasia, obtienendu audientia, i-a vorbitu precumu urméza: « Serenitatea sa Domnulu parinte alu Maiés-tatiei Vóstre, s'a intorsu, cu adjutoriulu lui Dumnedieu, sanetosu « si intregu de la Mecca, si, precumu audîmu, a ajunsu la Aleppo. « Ni-amu tienutu de detorintia, a aduce acést'a la cunoscinti'a Maies-tatiei Vóstre, spre a scè ce Ve este cu placere a ordina in privinti'a « sa si a sosirei sale ». La acésta informatiune, Korkudu raspunde:

« Servitiile ce ati facutu imperiului, sunt cu dreptu cuventu totu a-
 « lâte probe despre fidelitatea voastra ; dar', fiind-ca voi prin unu
 « discursu alátu de artificiosu, se vede ca ve indoiti in fidelitatea
 « mea, asiá abiá me potu retiené, de a nu ve taxá pe voi de trada-
 « tori. Au nu sciti voi, ca parintele meu n'au abdicatu absolutu. si
 « n'au resignatu pentru totu-deauna corónei in favórea mea, cí mi-a
 « ordinatu numai a tiené regimulu in loculul seu, pênê ce se va in-
 « tórce din peregrinatiune, ce o a intreprinsu pentru linistea sa si
 « pentru binele publicu. Eu amu facutu acésta, pentru-ca n'amu
 « voitu a nu me suppone porunciloru unui parinte. Acumu ca s'a
 « intorsu, imperiulu este alu seu ; se vina si se-si ocupe tronulu ; eu
 « depunu sceptrulul, si nu vreu a fi altu decâtu pururea fiulu si va-
 « salulu seu suppusu ».

RESTITUIE TRONULU PARINTELUI SEU

V. Câte-va zile dupa aceea, audîndu Korcudu despre apropiarea
 parintelui seu, trece Bosphorulu, urmatu de toti vezirii sei si de
 ceialalti officiali civili si militari, si ilu intimpina nu departe de Ni-
 ce'a. Aici immediatu isi manifesta obedienti'a sa, si comanda si ce-
 lorlalti, de a urma esemplulu seu ; apoi ordina a se face unu Mim-
 ber (4). Facutu acesta, a luat pe tatalu seu de mana, l-a dusu pe
 tronul, si intorcându-se catra spectatori, dise : « Acesta este parin-
 « tele si domnului meu, dar' totodata elu este domnitoriulu si im-
 « peratulu osmañiloru. Eu amu fostu pênê asta-di umbr'a sa ; a-
 « cumu, ca lumin'a a venitu, umbr'a trebe se dispara. Aretati numaj
 « lui singuru obedientia si reverentia ». Dicêndu aceste cuvinte, s'a
 reintorsu la Constantinopole spre a accepta acolo pe tatalu seu. Ba-
 iazetu a sositu aici in 29 alle lunei Gemaziulu-achir, annulu Hegirei
 886., si immediatu a fostu investitu cu corón'a imperiale. In diu'a

A, 886

I. C. 1481

(4) *Mimber*. Piedestalu inaltu de trei trepte, pe care se pune tronulu imperatului, care are cam forma unui scaunu de episcopu in bisei'ca; asemenea este si *Tais-sulu* (*) adeca pulpitulul seu catedr'a de unde se predica.

(*) Acestu cuventu insémna si predicatoriu *Tr. Germ.*

urmatória, Korkud, cu apanage demne de unu imperatu, s'a depar-tatu la Magnesi'a (5).

GENU SE REVOLTA

VI. Dar' lui Gemu (6) nu 'i convinea nici-de-cumu acestu lucru. Elu avea mare sperantia, ca pre langa etatea tinera a lui Korkud, anca totusi nu-i va fi greu de a ocupa imperiulu; dar' dupa ce Baiazetu s'a urcatu pe tron, elu se vediu incelatu cu totulu in asteptarile sale. Elu pretindea, ca corón'a se cuvine lui, pentru ca Baiazetu s'a nascutu inainte de ce Mahomedu, tatalu seu, s'a facutu imperatu; si declara, ca este desonóre pentru imperiu, cá se ajunga pe tronul fiului unui omu privatu, in prejudiciulu unui erede imperiale. Elu accusá dispositiunea testamentaria a parintelui seu de falsa, pentru ca nu s'a facutu in scrisu, cì vine numai d'in gur'a unui veziru tradatoriu. Effectulu acestoru vorbe a fostu, ca nu numai fórte multe cetati, dar' anca si cea mai mare parte a trupeloru asiatiche, au venitu la convingerea, ca elu este credele legitimu alu tronului, si chiar pentru acést'a l-au si proclamatu imperatore in Prus'a Immediatu dupa aceea, ajutatu cu bani de catra cetatiani d'in Prusa si de altii cari i tieneau partea, si-a formatu una armata considerabile.

DAR ESTE BATUTU SI FUGE LA CAIETBAI

VII. Dar acésta putere nu a fostu nici ferma nici durabile. Cáci Baiazetu audindu de procederile fratelui seu, a trecut numai de

(5) Traductoiulu germanu nu are acestu din urma passagiu, dar' este in traductiunea anglesa si francesa, anteriori traductiunei germane. *Tr. Rom.*

(6) *Gemu*. Gemu in limb'a vulgare insémna una specie de strugure, care are un gustu mai deliciosu de câtu ori ce altu struguru. Dar déca littera *m* se duplica, atunci *Gemmu* è terminu magicu, si insémna numele fabulosu de Solomonu ori Alexandru cellu mare; asi'a *Chalemi Gemm* insémna sigilulu séu inelulu-sigilu alu lui Solomonu; *Giami Gemm*, oglind'a lui Solomon séu a lui Alesandru; care intr'una alta fabula grecésca se atribue lui Leone sapientele, fiului lui Vasiliu macedonénulu, si imperatu alu Greciei. In care sensu, din aceste duóe, si-a luat acestu Sultanu numele de Gemu, nu potu se sciu; dar' de alta parte nu amu auditu nici nu amu cetitu niceicaire, ca altu óre carele turcu se fia purtatu acestu nume. Scriitorii christiani, fora dubiu, ca de la acestu-a isi voru fi luat cuvintele Zemes si Zizim, care de altminterea dupa etymologia nu au nici-o significatiune.

câtu în Asi'a cu una armata mare, ilu intimpina nu departe de Prusa, si dupa una bataia inversiunata si sangerósa, ilu pune la fuga dimpreuna cu toti asseclii sei. Gemu scapandu cu vre-o câli-va ai sei, fuge mai antaiu la Aleppo, apoi la Sultanulu Caietbai (7), regele de Misr. Spune acestui-a tiraniele fratelui seu : ca i-a ocupatu nu numai imperiulu care i appartiené, cì i-a luat anca si copiii si i-a ucisu in modulu cellu mai injustu : si-i cere cu totu adinsulu adjutoriulu seu. Caietbai din contra i dède consiliu mai salutaru, si ilu eshortá se lase la o parte tóta inamiciti'a contra fratelui seu, pentru ca bellele civili nici-odata n'au potutu avé altu resultatu, decâtu totdeauna detrimentulu santei loru religiuni; pe cându din contra pre langa amórea si concordia fratiésca, religiunea face progresele celle mai admirabili. Asia, pentru cá cu timpu se i tréca foculu mâniei sale, i recomandá a face una peregrinatiune la Mecca, si, prin acésta sacra caletoria, a-si schimba imaginari'a nefericire intr'o adeverata beatitudine a sufletului. Cáci, díse Caietbai mai departe, precumu stau lucrurile asta-di, candu Baiazetu are una armata mare sub comand'a sa, é greu a incerca vre-o intreprindere contra lui; ér dóca, péné la intorcerea sa din pregrinare, s'ar schimba faci'a lucrurilor, atunci se va adopera cu tóta puterea sa se-i adjúte in dreptulu seu.

DE LA CAIETBAI LA VARSÁK

VIII. Cu de acestea si alte assemeni cuvinte voiá Caietbai a imblândi pe Gemu. Dar' acesta avea alte intentiuni. De lungu timpu încóce elu legas e una stricta amicitia cu mai-marii din Varsak si Tur-

(7) *Kaietbai*. Si nu *Kaitheban* séu *Kaithbeg*, precumu ilu esprimu scriitorii occidentali. Cáci *Kaietbai* nu este nume turcescu, nici nu se póte deriva de la *Kaith* si *Beg*, care va se dica principe; ci este cuventu puru tataricu. compusu din *Kaiet* si *bai*, care din urma se adaoge numai pentru a evita cacofoni'a lui *Uistun* (*), care se pronuncia de comunu cá vocal'a nostra *e*. *Kaiet* in limb'a tatarica insémna conversiune, si *bai* avutu. Tatarii mai de frunte au datin'a a adaoge acésta monosillaba la numele loru; asiá *Tumanbai*, *Mambetbai* (in locu de *Muhamedbai*, fiindu-ca *Muhamed* in limb'a tatarica se pronuncia *Mambet*). Chiar asiá cuventulu *Celebi* la turci, este unu titlu de distinctiune, ce-lu pórtá Capu-Pasii armatei turcesci, si *Aga*, si

(*) Acest'a é numele unei vocale turcesci, care se cetesce cá *a* séu *e*. *Tr*, *Germ*.

gad (8), si avea probe atâtu de tari despre amicitia acestora, in câtu nu dubitâ unu minutu, ca voru face pentru elu totu ce voru poté. Asiã, le scrie din Misr, plangându-se despre injuriile lui Baiazetu, ce a comissu acest'a fație cu elu si cu copiii sei, si-i rîga se-i dea ajutoriu. Acesti-a in respunsulu loru, detestandu impietatea lui Baiazetu, promitu in unanimitate a sta cu vieti'a si averea pentru Shehzade (9) si domnulu loru. Aceste promissiuni animara pe Gemu, si fiindu ca vedea ca ajutoriulu lui Caietbai nu é sicuru si é departo anca de a se realisa, asiã se preface cá si candu i-ar' aproba consiliu lu, si ilu rîga se-lu provéda cu celle necessarie pentru peregrinatiune. Caietbai bunu-bucuros ilu prevede in abundantia cu tôte lucrurile necessarie, si la departarea sa i da unu personalu de servitiu, correspundietoriu positiunei si calitatiei sale. Dar' ceea ce cautá Gemu, nu era devoliune, cî regatu. Asiã, la prim'a occasiune bine-venita elu desisto de la peregrinare, lasa personalulu de servitiu inderetru, si fuge cu vre-o câti-va ai sei la amicii din Varsak si Turgadu. Aici, pre langa vre-o cati-va Gionguli (10, pe cari 'i recrutase in graba, mai lasa a se aduna trupele ambeloru tieri, si vre a cerca anca odata furtun'a bellului.

ÉRASI É BATUTU SI FUGE LA CRISTINI

IX. Dar' incercarea sa nici de asta-data n'a avutu mai bunu successu. Cã-ci Baiazetu audîndu de aceste miscari nôue ale fratelui

alte persóne de origine nobile. Dar acestu Caietbai alu nostru a fostu de otigine cercassianu si a ajunsu la potestatca suverana prin alegere. Elu a fostu Hanibalulu imperiului turcescu (*).

(8) *Varsak si Turgad*. Amu disu mai in susu (**), ca Varsak pare a fi fostu Paphlagon'a. Turgad pare a fi o provincia ve'ina cu Varsak.

(9) *Shehzade*. Insémna liiu de imperatu, de la cuvintulu persicu Sheh, care s'a formatu prin sincope (***) din Shah, imperatu, si din zade, liiu. Se da acesta numire liiloru de imperati atunci, candu cine-va diu respectu nu vre se pronuncia numele loru propriu.

(10) *Giongulli*. Acesti-a au formatu odiniora voluntarii, cari serviau in ôste cu spe-sele loru proprii. Asta-di forméza unu corpu de cavaleria sub vezirii loru, care la occasiuni de solemnitati publice merge inaintea lui Aegavat seu officiarului mili-

(*) Acestu passagiu lipsese din traducerea germana. *Tr. Rom.*

(**) A se vede not'a 42, la capu I, din cartea III. *Tr. Rom.*

(***) Adeca eliminandu pe *è* si inlocandu-lu cu *a*. *Tr. Rom.*

seu, a tramissu una armata in contra sa, care la întâi'a lovire ilu bate si-i pune la fuga trupele nedisciplinate. Dupa acêsta succumbere, Gemu travestitu a amblatu ratecindu câtu-va timpu de la unu portu maritimu la altulu, pênê in urma a datu de una nave destinata pentru Itali'a. Cu acêst'a merge mai întâiu in Rhodes ¹¹, si dupa aceea in societate cu vre-o câti-va rhodiani face una visita la Papa (12). In urm'a recomandatiunei acestui-a, Gemu a fostu cu multa onóre primitu de catra regele Neapolei (13). Elu in cuvênte fôrte alese si elegante, espune regelui causele refugiului seu, si implôra ajutoriului principiloru christiani spre a poté recupera ereditatea sa paterna; si tot-o-data le promise sub juramentu, ca in casu de a obtiené imperiulu prin ajutoriulu loru, osmanii nici-o-data nu voru mai pune piciorulu pe teritoriu crestinu, si ca elu va observa cu tóta religiositatea tractatulu de pace incheiatu intre ei si intre repositulu seu parinte. Principii christiani (14), cari tre-

tariu de curte, si porta unifor na ungresca seu bo niaca. Colonelulu loru se numesce Gioguli Agasi. Mai este unu altu scadronu de cavaleria asemenea acestoru calareti, si se numescu Delileri, adeca nebuni seu furiosi (*). Acestia nu erau mai inainte sub nici una disciplina militara, ei mergeau orbisii si navaliau asupr'a inamicului din tote partile. In urma inse, s'au regulatu si ei; dar' chiar prin acêsta i-au perdutu valôrea antica, si le-au rein tsu numai numele. Nici eu n'amu auditu de vre-o fapta memorabile ce ar' li facutu in timpii din urma; nici in vre-o bataia unde si io amu fostu presentu, n'amu vediutu se fia datu vre-o proba de bravur'a loru.

(11) *Rhodes*. Scriitorii christiani dicu ca a fostu forte bine primitu de marele magistru, care dandu-i un'a buna escôrta, l-a trimisu la pap'a Innocentiu VIII. si ca dupa aceea a fostu datu lui Carolu VIII, regelui Franciei, care chiar atunci se preparâ pentru espeditiunea neapolitana. In urma pap'a Alexandru VI (dicu totu acesti scriitori), l-a inveninatu de frîca ca Carolu ar' poté se-lu restituie lui Baiazetu, si prin acêst'a si-ar' face prè mari merite inaintea acestui-a.

(12) *Papa*. Acesta a fostu Innocentiu VIII, despre care amu mentionatu in not a precedente. Successorele seu a fostu Alexandru VI, care inse nu é culpabile de crim a ce i-o atribuiescu crestinii.

(13) *Regele Neapolei*. Aci Turcii sutt in erróre; câ-ci Gemu nu a fostu dusu in manile regelui de Neapole. ci in manile regelui Franciei, Carolu VIII care chiar atunci se preparâ la espeditiun'a neapolitana.

(14) *Principii christiani*. Toti principii christiani se numescu la Turci in generalu

(*) In sensu de curagiosi. animosi. *Deliter* însêmna deliriosu, turbatu, cu capulu a mana etc. *Tr. Rom.*

murau anca de terrórea armelorur turcesci, ilu animara a prinde curagiu, asigurandu-lu ca ei voru face totu posibilulu, si nu voru o-mitte nici una ocaziune pentru de a-lu restaura in imperiulu seu parintescu. Afara de acésta, regele Neapolei, in semnu de ulteriór'a sa bunavointia, i-a assignatu una pensiune annuale onorabile.

BERBER BASCHI I TAIA GUTULU

X. Baiazetu inse nici aici nu ilu lasa in siguritate, fiindu-ca se te-mea ca ar poté se dea crestiniloru consiliuri stricatórie regimului seu si trebilorur osmanice. Intr'o dí, vorbindu in modu familiare despre lucrurile acestea, se intemplà ca a fostu de faéie unu anume italianu captivu, care trecuse la religiunea mahomedana sub numele de Mustafa, si care pentru escellent'a sa desteritate in maiestri'a de a rade, a fostu inaintatu la servitiulu de Berber Bashi (15). Acestu omu, plinu de astutia, audindu ce vorbesce Baiazetu, se arunca la piciórele acestui-a, si díce : « Déca Maiestatea vóstra ve veti in-
« dura a me insarcina pe mine cu esecutarea unui lucru atátu de
« momentosu, eu vreu se ve scapu inim'a de tóte superarile, si a
« curati din cale pe fratele vostru, chiar déca s'ar fi ascunsu in celle
« mai secrete unghiuri alle Italiei ». Baiazetu nu numai ca 'i dede deplina potere de a comitte acésta fapta, ci jurà pe santele sufletete alle antecessoriloru sei (16), ca va inaltia pe Mustafa la dignitatea de Mare Veziru, déca va implini una fapta atátu de divina (17) si fo-

cu titlu *Uemerail-Milletil-Mesihie*, adeca principii natiunei lui Messia; *Kiuberail-Taifetile-Isevie*, séu domnitorii poporului lui Isus (*).

(15) *Berber Bashi*. Insemna Primu-barbieru; care este alu sieselea intre mai-mari servitori ai curtiei, despre care vomu vorbi lectoriloru intr'altu locu.

(16) *Antecessoriloru sei*. Imperatii turci nu se oblega nici-odata prin alta formula de juramentu de cátu prin cea urmatória : *Edsdadum Ervah sherifleri ilciun*, pe santele seu fericitole sufletete ale parintiloru mei; séu in numerulu singulariu : *Geddum Ruhi ilciun*, pe sufletulu protoparintelui meu. Er candu incheia tractate cu crestinii, atunci adaogu : pe numele dumnelieului prèdnaltu, *Koran Haki ilciun*, pe veritatea Coranului; *Peigamberung pahi Ruhi ilciun*, pe sufletulu curatu alu profetului, etc.

(17) *Divina*. Poruncile imperatului, de ori-ce natura ar' fi ele, Turcii le considera cà purcesse de la Dumnedieu, si le primescu fara oppunere; si nesuppunerea la acelea, o tractéz cà cea mai detestabile impietate. Asià, candu vezirulu avea se-si pérda viéti'a prin sententia de mórte, Sultanulu nu comittea altui a, decátu chiar insusi ve-

(*) A se vedé not'a 6, la Capu V, d'in cartea I. *Tr. Rom.*

lositória intregu imperiului osmanicu. Mustafa incuragiatu prin această promisiune, arunca la o parte abitulul (18) turcescu, si trece că fugitivu la Franchii (19) locuitori in Pera. Aici cu lacrimi simulative se plange inaintea lor, ca a fostu constrinsu a-si abjura religiunea, si i conjura a 'lu lua sub protectiune, si a-i adjuta se scape si se tréca in patri'a sa ; căci, adaoase elu, mai bucurosu vré se traiesca in cea mai mare miseria intre crestini, decâtu, cu perderea sufletului seu, se guste fia chiar' si cea mai inalta splendóre la curtea ottomana. Franchii i credu, si compatimindu-i starea, ilu ducu si ilu punu pe una nave destinata pentru Itali'a, cu care in câte-va zile adjunge la Neapole. Gemu, care era chiar aici, aude ca a venitu unu barbier excellentu din Turci'a, si, pöte curiosu de a afla ce se petrece la Constantinopole, ordina că se-lu aduca la sine.

zirului esecutiunea sententiei, significandu-i o in scrisu in terminii precumu urméza : « Fiindu ca tu mörte meriti pentru cutare seu cutare fapta, asiá voi'a nóstra este, cá, » dupa ce vei fi facutu Obdest , adeca lavarea capului, mániloru si picioareloru, si dupa « ce vei fi terminatu Nemazulu , adeca rugátiunile , se-ti dai capulu la dispositiunea « acestui alu nostru transmisu Kapudgí Bashi ». Si Vezirulu de si de multe-ori ar' avea putere de a se oppune, elu totusi se pléca cu tóta suppunerea acestui mandatu ; si acést'a de frica, cá sa nu se considere de transgressore alu ordinului imperatescu, si cá atare se se numere intre infideli, si se fia exclusu de la *Gemaat* séu *Ummeli Muhamed*, in limb'a crestina, exclusu de la beserica escomunicatu. Acésta s'a intemplatu pe timpulu meu cu multi barbati mari, cari au refusatu de a se suppone mandatului imperatului ; si cari de si au scapatu prin fuga ori prin adjutoriuulu armelor, ei totusi au trebuitu dupa aceea sa pörte in perpetuu numele batjocoritoriu de *Firari* adeca fugitivi, precumu : *Firari Hasan Pasia*, si *Firari Ismail Pasia*. Ce é mai multu, acésta ignominia trece si la fii, cari spre eterna rusine se numescu *Firari Ogulleri*, adeca fii de fugitivi.

(18) Imbracamintea, portulu, costumulu etc. *Tr. Rom.*

(19) *Franchii*. Estc in usu la Turci, ca ei in generalu mai tóte natiunile chrestin (cu esceptiunea Poloniloru, Unguriloru, si altoru-a cari póta vestminte lungi), si in specialu pe Italiani i numescu cu numele *Efrenge*, care de comunu se pronuncia *Firenki*. Dar' au pentru fia-care poporu si unu nume particularu alu seu : asiá pe Germani i numescu *Nemce* (*); pe Francesi, *Firansiz* (**); pe Spanioli, *Espaniol*; pe Anglesi, *Ingilis*; pe Holandesi s'au Flaminzi, *Nidirlanda* séu *Filtmendi*; pe Saxoni, *Saks*; pe Svediani, *Isveci* (***) ; pe Poloni, *Leh* séu *Lih*; pe Unguri, *Madgiar*; pe Rusi, *Moslovli*; pe Cozaci, *Kassak*; si asiá mai departe.

(*) Assemcnea si *Alaman*. *Tr. Germ.*

(**) Si France *Tr. Germ.*

(***) Si *Isved* *Tr. Germ.*

Venindu barbierulu la Gemu, si intrebatu fiindu : cumu stau lucrurile asta-di in Turcia ? elu respunse : ca de mai multi ani încóce fiindu in Constantinopole, nu s'a ocupatu cu alta decâtu cu barbieria in officinele publice, si n'a cugetatu la alta decâtu a se perfectiona in artea sa, si la midi-lócele cumu se-si recastige libertatea ; cœea ce, dupa lunga asceptare si cu ajutoriulu unor ómeni buni a si ajunsu, in câtu acumu pôte respira aerulu patriei sale si pôte professa liberu religiunea crestina. La aceste replica Gemu : « Pu-
« çinu me împórta cultulu vostru si religiunea ce professati ; câci
« Dumnediu a datu fia-carui omu voia libera (20). Dar' fiindu ca eu
« traiescu intr'una tierra, unde barbierii sunt fôrte inabili, nu vreu
« alta decâtu ca voi se'mi fiti barbierulu meu ; cu atátu mai vertosu,
« ca dupa ce voi ati petrecutu câtu-va timpu între compatriotii mei,
« cari , precumu sciti , radu cu o mana atátu de usióra si dulce, in

(20) *Voia libera. Iradeti ghiutschlu seu ghiutschlu Ihtidar.* După doctrin'a Coranu lui turcii credu, ca fara voi'a lui Dumnedieu nu se pôte intempla nimicu, nici bunu nici reu ; câci Coranulu dice : *Chairu Serr min Allah*, binele si reulu vine de la Dumnedieu. Cu tóte aceste, recunosc si ei in omu una voia libera ; si acêsta din motivu, cá Kiffarii (wfideli, si anume crestinii, si toti acci mahomedani cari nu sunt musulmani) se nu se pôta escusâ la judecat'a cea mai de pe urma, ca pentru aceea nu au imbraçiosatu legea mahumedana, pentru ca n'au avutu voia libera. Eu amu intrebatu pe unii dintre cei mai eruditi interpreti ai Coranului, cari la Turci se numescu *Tefsirdgi Kuran*, ca : pôte óre unu omu, se vorbesca ori se faca ceva ce este in contra vointiei lui Dumnedieu, scú nu pôte ? Dar' n'amu potutu se amu de la ei nici unu respunsu categoricu. Totu ce'mi respundeau, era : *Gennet hak, Gehennem hak*, siguru esiste paradisulu, siguru existe și infernulu ; acestu din urma nu este fara scopu, ci l-a facutu Dumnedieu pentru óre-care anumta trebuintia ; acumu, déca é facutu pentru unu anume scopu, apoi acesta nu pôte fi altulu decâtu punitiunea aceluor-a cari sunt destinati pentru infernu. Deca (*) i intrebamu mai departe : cumu se unesce acêsta argumentatiune cu opiniunea loru despre voi'a libera a omulu ? ei presupuneau de mai nainte despre ce este intrebarea, si diceau . totu omulu pôte fi fericitu, deca vre ; dar' nime nu pôte fi fericitu, de câtu acelu-a pe care Dumnedieu l-a destinatu pentru fericire In urma apoi concludeau cu axiom'a : *Tahdir Tedbiri bozar* (**), adeca prevedinti'a divina distruge di positiunile seu propunerile omenesci (***) . Din acêsta contrarietate de opiniuni, provine apoi, ca unii inaltia voi'a libera pré multa, ér' altii o despretiuescu cu totulu .

(*) De aci péné in finea acestei nóte, lipsesce in traducerea francesa. *Tr. Rom.*

(**) A se vedé not'a 23, la capu IV, din carte I. *Tr. Rom.*

(***) Homo proponit, Deus disponit. Omulu propune, Dumnedieu dispune. *Tr. Rom.*

« câtu omulu abia se pôte retiené a nu adormi sub durat'a opera-
 « tiunei, asiá eu credu ca si voi veti fi invetiatu ceva d'in acesta ar-
 « te a loru ». Mustafa, pentru a seduce si mai bine pe Gemu, se
 face ca nu voiesce a primi acestu officiu. Gemu inse insiste, si Mu-
 stafa in urma se invoiesce dicédu, ca consciinti'a nu'i permite a
 refusa onórea de a servi pe unu principe atátu de mare, si de a
 tunde unu capu, a carui faéie lóte sufletele din Constantinople
 dorescu a o vedé. Cu modulu acest'a Mustafa a fostu primitu de
 Gemu între camerarii sei, cá in dílele indatinaté se-lu rada dupa
 methodulu turcescu. Dupa ce si-a facutu acestu officiu câtu-va timpu
 cu cea mai mare apparentia de fidelitate, se intempla odata ca Gemu
 adórmé sub actulu rasului, si prin acést'a da buna occasiune lui
 Mustafa de a-si esecuta planulu premeditatu. Elu adeca, vediendu
 ca d'íntre servitorii lui Gemu nici unulu nu este in casa, taia gút-
 legiulu principelui cu briciulu (21) seu bine-ascutitu, si pentru cá
 plag'a se nu sangerésca, o lóga cu una carpa de pusunariu; apoi
 ese din casa si spune servitoriloru vigilanti, ca domnulu loru dór-
 me, se stea linisciti si se nu-lu disturbe in somnulu seu. Faptulu
 era consumatu, si elu grabesce la portu, unde statea un'a nave
 gat'a de a'lu primi, si plecandu cu acésta, ajunge mai ántáiu la Can-
 di'a, si de aici apoi la Costantinople.

ELU E NUMITU MARE VEZIR

XI. Ajungendu la Constantinople, se duce immediatu la Baia-
 zetu, si-i annuncia mórtea fratelui seu, si modulu cumu o a esecutatu.
 Sultanulu nu voiá se créda; dar' in urma s'a convinsu prin scirea
 ce a ajunsu puéinu dupa aceea, care dícea ca Gemu a fostu ucisu (22)

(21) *Briciulu*. Turcii acquita pe pap'a Alexandru VI, de la acesta e ecrabile crima
 cu care ilu accusa christianii, si anca chiaru catholicii scrutori accusa, ce s'a sus-
 tienutu si crediutu in cursu de mai multi ani. Io lasu lectorelui, se se allature la
 parerea care va voi (*).

(22) *Ucisu*. Aceste scrii sic-si contradicctórie, servescu chiar a confirma cellea ce
 dicu Turcii despre mórtea lui Gemu. Disput'a este despre locu unde s'a intemplatu
 acést'a. Christianii dicu ca inveninarea s'a facutu in Teracina, in mergerea sa cu
 Carolu VIII spre Neapole; Turcii din contra dicu, ca a muritu in Neapole debriaculu
 lui Berber Ibrahim. Lasam lectorelui se judece, unde este adevverulu.

(*) Vedi mai susu nota 11. *Tr. Rom.*

prin tradarea unui creștinu. Asia Baiazetu aducându-si aminte de promisiunea sa, înalță pe Barbierulu Mustafa la dignitatea de Mare Veziru. După aceea trimite la Neapole, spre a-i se aduce cadavrulu fratelui seu. Delegatii sei au fostu primiti cu toată onoarea cuvenita rangului loru, și li s'a elibeatu cadavrulu, care la ordinulu lui Baiazetu a fostu immormentatu în Prusa, nu departe de mormentulu lui Muradu, între fiii imperatesei ai familiei osmanice.

CALITATILE LUI GEMU

XII. Acesta a fostu finitululu lui Gemu, principe de mare speranță, și dotatu cu anima foarte buna. Nimicu nu-i lipsia d'în ceea ce se numesce virtute, prudentia, magnanimitate, fortitudine și înțelepciune. Între cei de etatea sa, elu nu avea parechia. În specialu, era admirabile pentru eloquentia⁽²³⁾ și artea sa oratorica; în cătu, elu a trasu pe ómeni în partea sa mai multu prin discursurile sale, decâtu prin bani séu daruri din gratia. Cu unu cuventu, elu ar fi fostu (precumu dicu Turcii) celu mai perfectu principe și demnu de una origine atâtu de illustra, deca nu întunecă lustrulu virtutilorulu sale prin fug'a sa rusinósa la creștini. Cu toate aceste, elu și între acestia a observatu strictu ritulu mahomedanu, și nu numai ca recilá rugatiunile îndalinate de câte cinciori pe di, dar' anca în toată septeman'a terminá odata *Telavetti Coranu* (24).

(23) *Eloquentia*. *Ilmi Kielam*, știința oratoriei, séu artea de a vorbi bine; precumu *Ilmi Mantık*, artea de a rationa; *Ilmi Sarf*, știința grammaticeii; *Ilmi Nahum*, cunoscinti'a sintaxei; *Ilmi Hikmet*, cunoscinti'a lucrurilor secrete, séu cunoscinti'a filosofiei; *Ilmi İlahi*, știința divină séu teologi'a; *Ilmi Fakih*, știința legiloru séu jurisprudentia, care la turci este știința cea mai nobile, fiindu ca ea este spre folosulu tuturoru; *Ilmi Nedgiam*, știința despre stelle, séu astronomi'a; *Ilmi Hendese*, știința despre mesuri séu matematic'a; *Ilmi İhografje*, (*). Geografi'a; *Ilmi Rakam*, aritmetic'a; *Ilmi Shir*, poezia, etc.

(24) *Telavetti Coran*. Lectur'a a întregu Coranului. Se face cu ocașiunea immormentarei unui defunctu, și asupr'a mormentului acestui-a, și țiene patru-dieci de dile chiar că la noi psaltirea mortiloru, care anca țiene patru-dieci de dile. Turcii credu ca sufletulu mortulu ambła asupr'a mormentului patru-dieci de dile, și ca cetindu Coranulu vine Archangelulu Gavrilu, ca se-lu pazésca de draci, și apoi ilu duce în paradisu. Ei mai țienu anca, ca rugatiunile celorlu vii adjută foarte multu sufletelorlu

(*) Dieu și *Giagrafiie*, ceea ce este mai aprópe de terminologi'a greca. *Tr. Rom.*

BAIAZETU FORTIFICA GRECI'A CU CASTELLE

XIII. Rivalulu imperiului delaturatu prin fraticidiu, statulu readusu in stare buna, Baiazetu, alu carui spiritu martiale amortîse, isi revine in sine, si pare indemnatu a-si largi marginile imperiului prin spoliatiunea principiloru christiani. Pentru a intari inse statulu, inainte de a-i estinde territoriulu, merge la anulu Hegirei 887 in More'a, si intaresce Istmulu de acolo, spre sinulu corinthicu, cu două castelle tari, intrebuintiandu la acést'a totu materialulu, ce crestiniil ilu destinaseru cu totulu spre altu scopu. Le provediù cu garnisóna buna, si cu tóte speciele de munitiuni, cá se póta respinge pe inimizii, déca, precumu au facutu de multe-ori, ar' nevali d'in acésta parte asupr'a teritoriului ottomanu, si se aiba timpulu de a veni la ai sei intr'adjutoriu.

A. 887

I. C. 1482

OCCUPA D'OE CETATI IN MOLDAVI'A

XIV. In primavér'a urmatória ordina a se edifica, pe unu locu fórté amenu la fluviulu Tundge in Adrianopole, una Giamia, Medrese, Darush-Shifa, Imaret, si una scalda publica. Dupa aceea trece cu tóte trupele sale in Moldavi'a (25), unde pe acellu timpulu era domnu Stefanu, si ocupa antemurii tierrei, adeca cetatile celle mai tari, Kili (26) la Dunare, si Akkierman (27), situata nu departe de

cellorlu morti. Dar' ei nu invóca nici santi nici profeti, ci numai pe Mahomedu (*). Despre ceialalti dicu, ca nu potu se cumpatímésca miseriele umane, pentru ca chiar prin acésta ar' fi impeditati intru a gusta perfect'a fericire la care au adjunsu.

(25) *Moldavi'a*. De câte-ori aruncu ochii asupr'a chartei Ungariei, totu-deauna me prinde mirarea, câtulu de absurdu si erronatu se vedu acolo delineate limitele Romaniei si Moldaviei; si n'amu vediutu charta nici vechia nici moderna, care in privinti'a acést'a se nu fia plina de celle mai gróse erroru. Asia p e. cetatile *Kilia* si *Akkierman* se punu in Romania'a, pre candu elle nici-odata nu i-au appartienutu; elle se tienu de Moldavi'a, si sunt in distantia de mai bine de trei sute mille de la confinele Romaniei. La altu locu voiu vorbi mai pe largu despre acésta (**).

(26) *Kili*. Moldovenii 'i d cu Chilia; este antic'a Licostomos; cetate situata la gur'a de miédia-nópte a Dunarei, care este si mai larga si mai afunda de câtulu tóte celle-lalte patru. De la ea in distantia de patru-dieci-si-optu de ore pe tiermurea Dunarei este cetateea Galati, locu renumitu de comerciu in Moldavi'a.

(27) *Akkierman*. Numita mai inainte Moncastru 'OḤ:α la Herodotu. Moldovenii

(*) Vedi not'a 7, la capu IV din cártea II. *Tr. Rom.*

(**) Vedi *Descriptio Moldaviae*, Pars I. Caput IV. Editiunea academiei romane, Bucurestii 1872. *Tr. Rom.*

aci, la tiermurii pontului euxinu. Prin acésta a impedecatu nu numai pe Moldoveni de a-si esercita piratariele loru pe acésta mare, dar' anca i s'a deschisu calea de a debilita prin frequente incursiuni acésta tíerra, pe care de atâte-ori s'a incercatu in vanu a o cuceri.

CUCERESCE CAFE-VA CETATI IN ASI'A, INIMICITIELE SALE CU CAIETBAI

XV. Anca in acelasu anu, sub comand'a Beglerbeg-ului d'in Asi'a, cuceresce faimósele cetati Tarsus (28), Kurshunli (29), si Kasunli. In Adrianopole, marele generalu Gieduk, Ahmedu Pasia, a fostu accusatu cu tradare, si pedepsitu cu mórte (30). Totu de pe acestu timp datózi inimicitia între Baiazetu si Caietbai, regele de Misr, si se incinse bellulu între ei, care dupa numeróse lupte s'a terminatu in fine cu resturnarea rogatulu lui Caietbai. Ei de multu se uitau cordisiu unulu la altulu, dar' nici unulu nu cutediá a ataca pe celaltu; cáci ei credeau, ca amenduóe imperatiile atátu stau de taró, in cátu ar' fi preste putintia a le cuceri prin potere séu dispositiune omenésca. Imperiulu otomanu era superioru celuilaltu prin estensiune si numerulu armatei; imperiulu egipteanu d'in contra, se intaria pe totu anulu cu truppe cercassiane, cari erau cei mai

asta-di i dicu Cetate-alba, care corre-pun le numelui turcescu Akhierman. Ea este una cetate fórté vechia; si renumita, pentru ca aici a fostu in esiliu marele poetu Ovidiu; aprópe de ea este unu lacu, care Molovenii ilu nume cu laculu lui Ovidiu. Dar despre acést'a voiú vorbi mai pe largu intr'altu locu (*).

(28) *Tarsus* Tarsus in Cilicia, patri'a, precumu se crede, a santulu apostolu Pavelu.

(29) *Kurshunli*. Insémna plumbatu séu de plumbu. Dar cuventulu immediatu urmatoriu, Kasunli, dupa etimologia sa nu are nici unu intielesu, si eu nu cunoscú nici una cetate cu acestu nume, nici ca unde ar' fi situata. Dar altminteren mai e te una alta cetate cu numele Kurshunli in Crimea, numita la Hero lotu, Γρουνη, seu cumu vreu altii Chersonesu, de unde apoi tota peninsula si-a luatú acestu nume.

(30) *Mórte*. Se dice ca Gieduk Ahmedu Pasia a fostu accusatu ca are intentiunea de a detrona pe imperatulu, si a face mari schimbari in statu; assemenea, ca elu ar' fi sollicitatu pe Achmedu fiulu celu mai mare alu lui Baiazetu, de a se revolta contra parintelui seu. Dar dupa mórtea acestui Pasia, Sultanulu a venitú la cuno-cintia innocentiei sale, si s'a plansu de multe-ori ca a pedepsitu cu mórte pe unu omu innocentu, pe unu abilu consiliariu alu seu, si pe unu frimosu generalu alu armatei sale. Asiá versa crocodilulu lacremi asupra victimei, ce in-susi o a ucisu!

(*) Vedi *Descriptio Moldaviae*, Pars I, Caput IV. Elitiunea academici romane, Bucuresci 1872. *Tr. Rom.*

bellicosi ómeni între tóte poporale. Baiazetu avea pretestu destulu de plausibile pentru bellu, fiindu-ca Caietbai nu numai ca a primitu in ospitalitate pe fratele seu Gemu, ci i-a datu pe ascunsu si bani (31) spre a-lu pune in stare de a incepe nuóe turburari. Dar, fiindu-ca acesta nu i se vedé motivu suficiente pentru a-si incurca imperiulu in bellu, asiá tienù ca este mai consultu a'si ascunde intentiunea pênê ce i se va areta una ocaziune mai favorabile. Acést'a i se si presintã in scurtu timp, si anca intr'unu modu precumu nu se asteptase. Olaidevlet (32), unu micu principe alu unoru provincie in Asi'a, sedusu de a lacomia intempestiva de a-si estinde teritoriulu, se încérca a ocupa in Asi'a câte-va cetati dela Cercassiani (33).

(31) *Bani*. Pare ca aci se intelegu banii ce Sultanulu Egiptulu i-a datu pentru a caletori la Mecca.

(32) *Olaidevlet*. Pare a fi si acést'a unulu dintre principii persiani. Annalele turcesci nu spunu alta despre elu, de si tier'a sa pórtã anca numele seu, nume, care in unele charte geografice se scrie in modu corruptu *Aluduli*. Acesta é una tierã inchisa între Taurus si Antitaurus, seu Capadocia.

(33) *Cercassiani*. Cea mai nobile natiune între tóte poporale scithice. Locuiescu intr'una tierã fórté muntósa si aspra, între pontulu euxinn si marea caspica. Russii i numescu *Cerkiesi paetigorscoi*, si prin acestu nume i distingu de Cozacia cercassiani. Ca-ci in limb'a rusesca toti Cozacia de Ucraina se numescu cercassiani, dar in specialu aceia cari locuiescu pe tarmurii fluviulu Donetiu, si traie cu in Slobodenie, adeca ca coloni. Acesti cercassiani, distribuiti in aceste colonii, au cinci provincie, alle caroru capitale sunt *Isj, Charcov, Ochir'a, Ribinska si Sumy*, la cari se mai adão, e vechi'a cetate rusesca, numita *Ciuhuior*, care odinóra a fostu fortaretia imperiulu rusescu spre confiniile de catra Tatari, pe candu adeca acestu imperiu nu era inca atâtu de estinsu precumu este a ta-di. Ciuhuiovia é situata la Donu. — Cercassiani paetigorsci nu recunoscú nici una divinitate; ei nu au nici cultu, nici religiune. Ei po edú una padure de a intru unu siesu intin u, in unciuratu de tóte partile cu munti inalti. Acestu locu e privediutu bine cu apa, si inchisu juru-impregiuru cu unu siantiu largu. Aici se intrunescú totu poporulu catra finitul lui Augustu, ca si candu s'ar' aduna la jocuri olimpice si-si facu daraverile între sine prin schimbulu de totu felulu de marfe. Cu ocaziunea acestoru adunari, dupa o traditiune, a carei origine nici ei nu o seiu, ei i consacra celle mai bune arme alle lor, si le acatia de unu anume arbore in ace ta padure. Acestea, la anulu candu se intrunescú erasi, le curatia frumulu, le saruta, si erasi le punu la locul unde au fostu. Armele stau aici acatiate fara cea mai mica paza, pênê in urma le manca rugin'a seu le consume timpul. Mai multi istoriografi, cari s'au ocupatu cu descrierea acestoru popóra, ne spunu ca mai de multu Genovesii, domni pe atunci in Kiefe, i-ar' fi convertitu la fideia christiana; dar ca cu timpul, cucerindu Turcii Crimea, acesti-a li au luatú preotii, si ei erasi au cadutu

Dar' fiindu batutu cu rusine, și vedindu ca elu singuru este prè pucinu de a le poté stá in contra, asiá rogà pe Baiazetu se 'i dea ad-jutoriu, si 'i promitte ca i va concede a imprime pe moneda numele

in ignorant'a loru de mai nainte. Intre confirmarea acestei opiniuni, istoriografii a-daogu, ca Cabartanii, inainte de a se infecta de doctrin'a mahometanismului, au avutu pe unulu intre ei fôrte stimatu cu numele Petru, si ca le-ar' fi fostu permisu de a manca carne de porc, ceea ce unii dintre ei asta-di nu o facu. Ei nu stau sub nici-o lege, si nu au nici judecatori, pentru ca ei sunt fôrte convinsi, ca remorsulu consciintiei omului culpabile, este suficiente si adequota punitiune pentru elu. Mai nainte nu era nici umbra de stiintie intre ei; dar' de vre-o câtu-va timpu încóce, unii cari au imbraciosiatu mahomedanismulu, au inceputu a se initia in litteratur'a arabica; ér' ceilalti persevera in vechiulu loru paganismu, si isi conserva pêné asta-di vechile loru datine selbatice. Tóta tier'a loru é impartita in trei principate, dintre cari cellu mai de capetenia este *Kabarta*. Ei tramitu in totu anulu Chanului Crimei tatarice c'á tributulu due-sute ile tineri si un'a-suta de tinere vergine. Acesti-a se alegu nu dupa placu, ci dupa sôrte. Cei dintre ei, cari s'au nascutu intre Tataři, nu mai au nici fisioniom'a nici statur'a acestui poporu; si n'ar gresi multu de la adeveru, care ar' dice ca ei sunt cei mai frumosi dintre tótc popórale orientali. Ei inventa totdeauna ceva nou in imbracaminte si armele lor, si tatarii i imiteza in acest'a cu tóta pasiunea, in câtu s'ar' poté dice ca ei sunt Francezii Tatariloru. Tiar'a lor é scóla de educatiune pentru Tataři, si care nu a invetiatu artea militara si bun a purtare in acésta scóla, unulu ca acelu-a se considera de unu *Tertek*, adeca pro tu, imbecile, net.Întocn. Fiii Chaniloru de Crime'a, indata ce s'au nascutu, se tramitu la Cercassiani pentru a fi crescuti si educati acolo. Dupa ce ajunge infantele in Cercassia, trebe se i se procure o nutrice (*), si acela care i-o procura se numesce *Ala* seu tutorele Sultanului, s'apoi atâtu acest'a catu si tótafamili'a sa este esempta pentru totdeauna de la ori-ce imposit, din cauza ca ea *Ala* intra in óresi-care legatura de fraternitate cu Sultanulu. Si chiaru pentru acé t'a, flacare cerca sianu é gelosu de a avé o muiere séu o sora, care se dea macar odata titia fiului Sultanului, si a do-bendi prin acest'a liberarea de la tributulu. Câte-odata vine lucrulu pên' la violentia; c'ei se intempla de unu barbatu, deca e te mai forte decitu cellu la care é prunculu, merge pe ascunsu séu cu puterea in cas'a unde se gaserce miculu Sultanu la titia; ilu iea cu sine, ilu duce dreptu in cas'a sa, si ilu da femeiei ori sororei sale spre a-lu lupta. In duoi ani, in câtu timpu prunculu este la titia, se intempla casuri pe acéstea fôrte multe. Dupa ce principele a crescutu si a prinsu ceva putere, ilu invétia cu multa grige a calari, a trage cu arcu, a purta arm'a, si a se deprinde in tóte sciintiele si preparativele bellice, si apoi ilu tramitu iera i acasa. — Femeiele lor se considera de nobile, deca au degete subtiri si picióre mici. D'in contra, deca una vergine é corpulenta si are degete si picióre difforme, ori câtu ar' fi ea de ilustra dupa nascere, totusi se considera de ignobile; si deca cumu-va nu are vre-o avere mare, ea nu póte avé sperantia ca- i va capeta barbatu. Pentru aceea,

(*) Doica. crescutória, laptatrice. *Tr. Rom.*

seu, și a se menționa în rugățiunile publice, și-i da toate tierile în feudu. Sub aceste condițiuni, Olaidevlet obținându de la Baiazetu

indata ce o feta ajunge etatea de siette ani, o incingu cu unu cercu de ferru, patru pené în cinci degete de latu, și picioarele i le stringu în papuci de lemnu: și atâtu cerculu de ferru, câtu și papucii de lemnu. trebe se i porțe pené ce cresce mare. Eca dar', ca ceea ce facu muierile fran'ese prin osu de pesce și alte maiestrii penibili, aici se face fara cea mai mica incomoditate anca din fraged'a etate. și-i gusta placerea în totu restulu vietiei loru. Baietii și baietele nu se culca în patu môle, ci pe scanduri ori pe pavimentu asternutu cu fenu séu paie, pentru a preveni că se nu se ingrasie séu effemeieze, care nu fara ratiune concludu ca este sorgintea a tota lenea și lasitatea. Prin acést'a poporulu cercassianu devine atâtu de valorosu și tare, în câtu, dupa marturisirca chiar a Tatariloru, cinci cercassiani ajungu câtu diece Tatari, precumu diece crimeani ajungu catu cinci-spre diece budgiacani. Despre acésta fortitudine vreu a servi lectoriloru mei cu unu esemplu, care s'a petrecutu cam cu siése ani înainte de acést'a, și care nu este tare dissimile acelloru fapte prin cari Greci'a antica a devenitu atâtu de renumita. Odata Selim Ghirai, chanulu pe acellu timpu alu Crimeei (omu cu multa întieieptiune și virtuosu, și vechiu soldatu), n'a primitu tributulu annuale cu care 'i erau detori cercassiani; asiã, indata la anul urmatoriu tramite pe fiulu seu Shahbass Ghirai sultanu, că se le cêra sclavi-captivi pe amenduoi anii. Elu a fostu priimitu cu tota onórea, fiindu ca nu luase cu sine cortegiu spaimantatoriu, și a priimitu numai decátu tributulu din manile betraniloru asiã precumu s'a convenitu. Din intemulare inse, elu a vediutu o feta fôrte frumósa a unui Cercassianu, care nu era pusa în list'a sclaviloru pentru tribut; o prinse indata, și, contra usului tieriei, o duse cu forti'a în cas'a sa. Fratii ei, duoi tineri bravi și robusti, isi ascusera la inceputu man'a ce simțiau din caus'a acestui accidentu, și consolau pe parintele loru lingusindu-lu cu prospectulu, ca sor'a loru va poté avé anca onórea de a fi priimita în patulu Sultanului. Intr'aceea ei asteptau numai ocasiunea binevenita, și în urma au irruptu pe neasteptate în cas'a principelui, pe candu acesta se credea siguru și se gasia singuru cu fêta pe care o rapise; gard'a sa, parte era dusa de acasa, parte era beuta; și ilu strâpungu atâtu pe elu câtu și pe sor'a loru, și uccidû gard'a pên' la cellu din urma omu. Audindu tatalu sultanului despre acésta fapta, și innebusindû resimțiemintulu seu de indignatiune, declarâ ca cercassiani bine au facutu ca au punitu pe unu omu, care contra usului tieriei a cutediatu a rapî o vergine și a o duce cu forti'a la cas'a sa. Intr'aceea móre Sultanulu Selim Ghirai, și-i remane succesoru fiulu seu cellu mai mare cu numele Devlet Ghirai, pe care nu presté multu dupa aceea l-a detronatu Marele Sultanu și l-a tramisu în esiliu la Chios. Fratele cellu mai tineru și succesoarele acestui-a, cu numele Caplanu Ghirai, a obținutu permissiunea de la curtea ottomana, de a esî la lupta contra cercassianiloru cu optu-dieci de mii de Tatari, și ai amenintia cu destructiune totale. Caplanu Ghirai trecundu Donulu, i se allaturara cinci-dieci de mii de cubani. Principele de Caburta, audindu de acésta irruptiune, se retrage cu siette mii infanteria și trei sute cavaleria pe vervulu unui munte înaltu, incungiuratu de ruinele unei mari și vechi cetati, și se fortifica aici, implendu crepaturele muriloru cu

câte-va truppe in ajutoriu, ataca de nou pe Cercassiani, și dupa mai multe lupte, sustienute cu schimbatióse successe, ocupa ce-

pietre, arbori mari si bolovani de pamentu. Caplanu Ghirai vedea bine marea difficultate de a ataca acestu munte, care nu avé decátu unu singuru locu de intrare, si tramite unu nunciu la principele de Cabarta se-i spuna ca : Sultanulu are de cugetu se faca una espeditiune contra Usbeghianiloru, si ca i cere trei mii de cercassiani intr'ajutoriu; afara de acést'a, ilu róga se vina in josu din munte, fiindu ca are se i vorbésca ceva in persóna. Cabartanulu pricepù stratagem'a inimicului si respunse nunciului, se mérga se spuna domnului seu, ca pentru momentu nu póte se se dea josu din munte, fiindu ca suffere de unu accessu violentu de podagra, dər' indata ce-i va fi mai bine, si multu in trei dibe, pe calu ori in lectica (caru de care au ei cu duóe róte), va merge se faca curtenire Sultanului. Dupa ce se departá nunciulu, Cabartanul 'si adună cercassianii sei, si le adressá urmatóriele cuvete : « . . . Ce « cugetati, compatriotiloru, despre starea presenta a lucruriloru nóstre? Credeti óre « ca é bine, cá se ne damu sclavi in catusiele Sultanului, si se ne lassamu a ne ma- « celari pe noi, ér' pe sociele si pe fiii nostri se-i duca in sclavia perpetua? séu ca « voiti mai bine a invinge ori a muri? Murindu cu totii, vomu scapa cellu pucinu « de spectacolulu abominabile, de a vedé cumu tiranulu isi vérsa furi'a asupr'a nó- « stra; ér' invingéndu, rezultatulu va fi, ca cu una singura lovitura vomu scapa de « crudelitatea insupportabile a Tatariloru ». Respunsulu loru unanimu a fostu : « Mu- « rimu mai bine cu totii, de catu se ne damu in man'a inimicului ». Dupa aceea i ob- bligá a tiené tare si vertosu la resolutiunea ce au luatú . si , dupa datiná , i jurá pe sabia si arm'a lorú . Dupa ce a facutu acestea . Cabartanulu anca in aceeasi séra tramite pe unulu din omenii sei la Chanulu, se-i spuna , ca : podagr'a i este acumu mai supportabile, si ca voiesce in diu'a urmatoria a-i face visit'a dimpreuna cu be- tranii armatei sale, si a i se supune cu tóta umilinti'a. Caplanu Ghirai transportatu de acést'a scire imbucuratória, ordiná a lasa liberu caii se pasca la campu, si se res- solvi a-si petrece tóta nóptea fara grige. Cercassianii intielegéndu celle ce se petrecu in ordele Tatariloru, se punu si facu din scortí'a arboriloru nisce fasce mici, le ungu bine cu resína, le léga de códele cailoru lorú, si apoi in tacerea cea mai mare i ména péné intre corturile (*) Tatariloru, si aici le aprindu fascele si dau cale cailoru. Caii pãrte pentru lumín'a focului, dar' mai vertosu pentru durerea ce simtiau in códa, de- vinu dintr'odata furiosi, si cá selbatici fugu si alérga câtú potú in tóte partile, si, fiindu nóptea intunecósa, se amesteca cu una multime infinita de cai tataresci, cari, la acestu spectacu vinu si ei in turbãre , rumpu capestre si strénguri, si fugu si al- lérga cu mare tumultu in tóte partile. In acést'a rumóre Tatarii se destépta, dar' nu vedu nici nu audu alta decatu o flacara intinsa suflandu de la unu capu alu campu- lui péné la celalaltu; cáci de frica, ori de intunereculu noptiei, ei nu vedeau caii : si credeau ca focu a cadíutu din ceriu; si mai antaiu infanteri'a a inceputu a fugí cá nebunii în cea mai mare disordine. Vediendu Cercassianii acést'a, si-arunca tóte ar- mele, lasandu-se numai cu sabiele, si taia cu aceste totu ce gasescu in cale pene in

(*) Cortu in limb'a cercassiana se dice Cosiu.

tatile Giuliki (34), Sues, Adana, Kaisarie si Antab. Caietbai pricepù astuti'a lui Baiazetu, si vedea ca acesta are intențiunea de a-lu slabí cu armele altui-a, fara cá elu se cutedie a hasarda ceva; asia

reversatulu dilei urmatórie, candu se vediù ca acest'a a fostu mai multu unu macellu decâtu o lupta. Dupa ce s'a facutu diua, cercassianii au adunatu aprópe una-suta-mii de cai de ai inamicului, si cu perdere abia de cinci ómeni, s'au intorsu in triumfu la munte inderetru. De alta parte, Tatarii cubani, cari numai constrinsi au urmatu Sultanului, si cari péné acumu traisera in strinsa amicitia cu cercassianii, se arunca asupr'a Tatariloru dissipati, si duóe dile in continuu au taiatu la e cu sabiele. Caplan Chirai cu vre-o cati-va ómeni ai sei scapa si fuge in Crimea, lasandu vre-o patru-dieci mii morti dupa sine, si restulu armatei sale dispersu in tóte partile. Dupa a'ésta, a fostu acusatú la curtea de Constantinopole pentru nebunesc'a si imprudent'a sa intreprindere; iar curtea l-a destituitu apoi din dignitatea sa, si l-a tramisu in esiliu la Ianopole. cetate in Misi'a. In loculú seu a fostu numitu Channu, Devlet Ghirai, care era esilatu in Chios, si care comandase truppele tatarice in batai'a din urma cu Rusii.

In ce valóre stau cercassianii la Turci, se póte judeca din pretiulu cu care negutiatorii de sclavi vendu pe captivii lorú. Ei punu pe cercassiani in loculú primu, fiindu ca verginile lorú sunt mai frumóse cá ale altorú-a; ele au unu trupu mai proportiunatu si mai bine formatu; sunt capabile de instructiune, si sunt f'fórté modeste; si tinerii lorú, precumu se crede, sunt mai ingeniosi si mai intelligenti, cumu si capabili a se face cei mai buni artisti. Dupa cercassiani, in catu pentru pretiu, urmeza immediatu Polonii, apoi Abassianii; dupa aceea Rusii, fiindu ca au corpu robustu si potu indura labórea cea mai fatigiósa, pentru care calitati ei se tramitu de matrosi la galerele marelui sultanu; apoi urméza Cosacii, apoi Georgianii, si in urma Mingrelianii. Pe Germani, Unguri si Venetiani (pe cari in generalu i numescu cu numele collectivu de Ifrenki), i tienu incapabili de ori-cé lucru mai greu, d n cauza ca sunt facuti slabi cá femeiele; ér pe femeiele acestorú-a le tienu incapabile de deliciele ce se astépta de la acestu sexu. din cauza ca carnea lorú é pré dura. Asià, déca din tóte aceste popóra aru aduce negutiatorii in piatia sclavi de aceeași etate, frumusetia, si robustime, unu cercassianu, barbatu ori femeia, s'ar vinde cu un'a miie galbeni imperiali; unu Polonu cu siese sute; unu Abassianu cu cinci sute; unu Russu séu Cozacu cu patru sute; unu Mingrelianu cu doue-sute-si-cinci-dieci; unu Germanu adeca Ifrencu cu pretiu totu mai scadiutu. In Egiptu, Cercassianii si Abassianii se vendu cu pretiu indoitu, fiindu ca aici ei singuri succedu in drepturile si proprietatea domnului lorú, si anca cu escluderea totale a fililorú legitimi. Adeveratu ca acestu usu este in contra preceptelorú Coranului, dar egiptianii totusi ilu sustienu din acea singulara si superstitiósá parere, ca Iosephi. pe candu era sclavu in Egiptu a rugatu pe Dumnedieu, cá acestu poporu se fia in perpetuu suppussu sclavilorú; ceea ce prin secretulu judetiu alu lui Dumnedieu, cu timpú a si urmatu.

(34) *Giuleki*. Acésta si celelalta ce urméza, sunt cetati in Siri'a. Elle tóte afara de Giuleki, au remasu necunoscuté caletorilorú europeni in Orientu.

face si elu assemenea, si intrebuintiéza chiar acelasiu midi-locu, punendu in contra lui Olaidevlet pe vecinulu seu Kiorshah. Acesti doi mici principi, adjutati de cei doi mari Sultani, s'au luptatu unulu cu altulu lungu timpu cu succesu dubiosu, in câtu era greu a determina, care d'in doi avea de aici folosu. De aci a urmatu, ca aceste tieri acumu erau suppuce Cercassianiloru, acumu Turciloru.

ESPEDITIUNEA LUI BAIAZETU IN CERCASS' A

XVI. De aci a vediutu Baiazetu, ca dominatiunea Cercassianiloru in Egiptu nu se pôte resturna prin arme, nici acestu infloritoriu imperiu nu se pôte cuceri, pênê candu nu se va devasta Cercassi'a, si nu se va inchide calea, prin care in toti anii se strecóra de aici atâtte popóra in Egiptu. Pentru aceea face la aparentia pace cu Sultanolu Egiptului, isi chiama truppele inderetru, si la anulu Hegirei 889 in lun'a Gemaziul-ochir nevaluesce pe neasteptate in Cercassi'a, inunda tóta tiér'a, iea cu sine unu numeru mare de captivi, si inchide cu castelle passurile muntiloru (35) ce o incongióra, cá asia locuitorii se nu pôta esi nici-de-cumu d'intr'ensa. Inchisa cu modulu acest'a scol'a de sementia a soldatiloru, Caietbai, care vedea ca puterile sale scadu d'in di in di, ér celle alle inimicului totu crescu, se dîce ca d'in superare a cadiatu bolnavu, si puçinu dupa aceea a si muritu.

A. 889

I. C. 1448

ALTE ESPEDITIUNI ALE LUI BAIAZETU

XVII. In acellasiu anu móre Abdullah, fiulu lui Baiazetu, principele Iconiei. In anulu Hegirei 890, tramite una armata in Moldavi'a, si flagellà pe locuitori in modulu cellu mai crudelu; ér in anulu urmatoriu suppuce d'in nou pe rebellii d'in tiér'r'a Varsak.

A. 890

I. C. 1485

BIAIAZETU DA ADJUTORIU MAURILORU DIN SPANI'A

XVIII. Pe candu trebile imperiului ottomanu erau in flóre si ste-teau bine in Orientu, pe atunci religiunea mahomedana sufferi una

(35) *Muntiloru.* Asta-di se numescu muntii de Erssirum, Demirkapu si Derbend, a-deca port'a séu passulu de ferru, unde Tomiris regin'a Scithiei a amegitu si atrasu pe Cyrus regele Persiei, si, precumu se dice, l-a nimicitu dimpreuua cu tóta armat'a sa.

lovitura fatală în regatul Endelos (36). După multe succumbenți, Musulmanii au fostu espulsi de acolo de preste totu loculu, și martirati, și constrinsi de a-si abjura religiunea. În această lamentabilă stare, trimitu delegati la Baiazetu, că se-lu informeze despre furi'a și crudelitatea Spaniolilor, și se-i cêra ajutoriu că de la unulu care este capulu lunei mahomedane. Baiazetu se arêta gat'a a le asculta rugarea, și spre a-si implini promissiunea, trimitu în vêr'a urmatori'a una flôta grandio'sa în marea mediteranêa sub comanda lui Kiemal Ali Pasia; care bate flot'a creștiniloru, devastêza insul'a Malta, și după ce prêda costele maritime alle Spaniei și Italiei, se întôrce acasa încarcatu cu spoliatiuni.

A. 891

I. C. 1486

SUPPUNE BOSNIA SI CROATI'A

XIX. Baiazetu animatu de aceste succese, se resolvî a-si mai cerca odata fortun'a contra christianiloru; și în anul Hegirei 894 trimitu pe generalulu Iacuș cu armata în Croati'a și Bosni'a, că se suppuna acolo totu ce se mai oppunea anca potestatiei osmanice. După ce acesta cucerise degiã mai multe cetati, și percurse în triumfu tóta tiêr'a, în urma întimpina pe creștinii înarmati, și baten-du-i într'una lupta memorabilă, prinde d'în ei mai multi nobili, și-i trimitu d'impreuna cu comandantele loru, General-Iami (37), că captivi, la imperatulu. În acellasiu anu Baiazetu 'si maritã pe fii'a sa după Ahmedu Mirssa (38) Ogurogli (39).

A. 894

I. C. 1489

(36) *Endelos*. Andalusi'a. Cu acestu nume se numesce la Turcii vechi tóta Spani'a care cadiuse sub dominiatiunea Mauriloru, pôte din cauza ca prim'a provincia, care o au ocupatu, purtã acestu nume. Asta-di Turcii distingu că si noi Spani'a în duoe parti, adeva: Spani'a propria și Lusitani'a, care din urma și la ei se numesce Portugali'a.

(37) *General-Iami*. Acesta é celeberrimulu comite Ion Torquatu, a carui sôrte o descriu în modu atãtu de diferente scriitorii creștini și turci. Asiã, creștinii dicu, ca ellu în lupt'a această a muritu în midi-loculu celei mai dese multimi a inamicului, dar nu că invinsu, ci ostenitu de victoria; Turcii din contra afirma, ca a fostu prinsu de viitu și trimisu captivulu la imperatulu-sultanu. Carui-a se credu d'în duoi, eu singuru nu sci.

(38) *Ahmedu Mirssa*. Pronumele de Mirssa arêta destulu de claru, ca acesta séu a fostu din famili'a regelui de Tibris, séu de vre-o alta origine înaltă. Ca-ci de si eti-

ESPEDITIUNILE SALE IN ASI'A

À 9) XX. In anul Hegirei 895 móre Sultanulu Iacob, regele d'in Os-
 I. C 1'30 serbedgianu ; mórtrea acestui-a trase dupa sine perirea a mai mul-

mologi'a acestui cuventu nu é cunoscuta *) (déca cumu-va nu se deriva de la *Mir*, principe, si *Sad* care insémna descendente, provenitoriu din seminti'a protoparintiloru, séu de la *Sade*, liiu); totusi atátu-a é certu si nedisputabile, ca Tatarii nu dau, si nici nu potu da acestu nume altoru-a, decâtu numai unei persóne, care din timpi immemorabili se trage din familia nobile, si a priimitu vre-o anume hórda prin dreptu de ereditate de la antecessorii sei. Lectorele póte se va mira, cumu s'a potutu conserva memori'a de nobilitate la unu poporu atátu de selbaticu, care pre langa acésta è lip-situ de datinele de politetia si de sciintie, si mai alesu ca este constatatu, ca nici una parte a istoriei nu é atátu de confusa si incurcata cá partea geneologica. Cu tóte aceste, é lucru sciutu si incontestabile, ca nici-unu poporu in lume nu póte enumera nobilimea sa si scar'a antecessoriloru sei mai accuratu cá scithianii. Adeca, la ei é lege sacra si inviolabile, ca nici-unu Tataru, care nu se deriva din celle mai vechi familii de nobili, nu póte purta numele de Mirsa, adeca de nobile, chiar si déca s'ar' fi intemplatu, cá elu singura se fia eliberatu pe intregu poporul de la pe-rire, séu se fia castigatu o lupta degiã perduta, séu se fia facutu fapte de acelea, cari intrecu puterile omenesci; cu atátu mai puçinu póte apoi cá unu *Kassan* séu *Kosiu* (asia numescu ei pe rustici séu familiile ignobile) se aquire prin daruri ori prin bani si avere vre-unu titlu nobilitare. Prin urmare, acelle familie, cari de la inceputu au avutu privilegiulu de nobilitate, acest'a ilu conserva numai singure si pentru totu-deauna. Familii de aceste sunt abia un'a suta in tóta Scithia. *Krimli*, *Orakogli* si *Orumbetogli*, sunt cele trei mai de frunte. Despre cesteia duóe din urma voiu vorbi mai in josu. *Krimli*, crimeanii, se impartu in duóe linii, cari sunt *Skirini* si *Mirsa*, Amenduóe se deriva din un'a si aceeași stirpe; totusi, cea d'antaiu se considera mai nobile, din cauza ca ei s'a datu dreptulu de a alege Chanu prin majoritate de voturi, buna-óra precumu in Germani'a alegerea imperatului é data principiloru electorali. Famili'a acést'a fiindu fórte latita in Crimea, Chanulu instituie patru dintre cei mai betrani cu deplina auctoritate asupr'a tuturoru celloralalti. Numai acesti patru au puterea de a alege si a confirma pe Chanu; de a decide cauzele; si de a governa tierr'a: si acésta a loru putere atátu este de mare, in cátu Chanulu, chiar' alesu fiindu, nu póte fi installatu fara invoierea loru, nici nu póte se essercite nici cellu mai micu actu de potestate regale. Totu ce póte elu face in asemenea casu este, ca destituie pe Skirinii obstinati si-se 'i substituie prin altii; cari inse arare-ori contradicu acteloru predecesoriloru sei, din aceeași familia si stirpe fiindu cu ei. Mai inainte, si pe timpul i pe candu erau liberi, ei, dupa mórtrea ori esiliulu unui Chanu, alegeau pe unulu din fiiu ori fratii acestui-a (dar' tienendu totdeauna la famili'a ginghissiana)

(*) D'Herbelot dice ca cuventulu Mirsa é contrasu din *Emir Sadeh*, ceea ce in limb'a persiana insemna fiu de principe si a fostu in usu mai alesu la famili'a si descendetii lui Tamerlanu; dar asta-di é fórte latitu între Tataru. *Tr. Angl.* Acestu cuventu se scrie de altunintrelea si *Imirsa*. *Tr. Germ.*

toru altoru-a, ca ci ea dede ocaziune la terribile sguđuri in acellu imperiu. Baiazetu, cá si regele Egiptului, successoru lu Caietbai,

si ilu confirmau in acésta dignitate prin peculiari ceremonii. Dar' dupa ce i-au suppusu Turcii, au trebuitu séu se esopere de la curtea ottomana confirmediunea alesului Chanu alu loru, séu se primésca pe acelu-a pe care ilu tramitea acea curte. Solemnitatile ce le observa la confirmediunea unui Chanu sunt fórte singulări. Ei au un covoru vechiu in patru unghiuri, destinat, precumu cređu ei, spre acestu usu anca de Ginghischanu, si care asta-di é rosu de timpu si mancatu de molii. In midi-loculu acestui covoru punu pe noulu alessu Chanu, si cu totii in capete descoperite striga cátu le íea gur'a : *Kop tasha*, séu dupa cumu amu dice noi : traíesca la multi ani Chanulu! Apoi patru skirini mai betrani prindu covorulu de patru cornuri, si redica in susu pe Chanu, proclamandu-lu Chanu alu tuturoru Tatariloru. — In cátu pentru Mirsesci, acestia anca au avutu odinióra intinse averi; asta-di puđini unai traiescu; s'au stínsu aprópe toti. Cáci sub regimulu lui Selimu II., imperatu alu Turciloru, Mirsescii toti (cu exceptiunea Skiriniloru) s'au revoltatu contra Chanulu loru cu numele Menghil Ghirai si l-au detronatu; dar' la rugarea Skiriniloru érási l-au priimitu si l-au recunoscutu de Chanu alu loru. Chanulu isi propusese a resbuna acésta injuria si a preveni ori ce rebelliune in viitoriu; dar' la inceputu isi nebusi resimtiulu, si publicá amneştia generale. Duoi ani in urma a datu o mésa stralucita, la care a invítatu pe toti Mirsesci. La mésa tóte erau in abundantia, si banchetulu tienü péné catra mediulu noptiei, cand Chanulu vediendu ca toti sunt beuti de vinu dulce si de *Boza* (o specie de beutura la Tatarsi ce se prepara din meiu), a lasatu de i-au incarcatu pe cara pentru a-i duce la casele loru; dar' in cale, soldatii pusi a-nume de Chanulu, le-au esitu inainte si, chiar pe candu erau mai amortiti de beutura, i-au ucisú pe toti. Prin acésta lovitura tragica s'a şínsu cu totulú famili'a Mirsesciloru in Crimea, si n'au remasu de cátu acei puđini cari au avutu fericirea de a nu fi'atunci la mésa, séu a fi departe din tíera. Dar' celelalte popóra scithice isi au anca pe Mirsescii loru, mai alesu in Budgiacu, care este Besarabi'a anticiloru. Fiiele acestoru Mirsesci nu se marita decátu numai dupa Mirsescu; dar' fii loru sunt liberi de a lua si sclave, si baietii loru sunt totu atátu de legitimi, cá si candu s'ar' fi nascutu din femeia mirsésca. Sunt curióse riturile ce se observa la incredintari si la cununii. Dupa ce parintii s'au invoitu la maritísulu fiiloru loru, tatalu miresei ordína a se face o casutia mica, cu un'a usia care duce in cas'a lui de dormitu, si cu una feréstra atátu de raica, in catu abia póte incapé capulu unui omu. Prin acésta feréstra esta iertatu mirelui a saruta nóptea pe mirés'a sa, si a se consulta cu ea despre chipulu si modulu cumu se fuga amenduoi. Parintii si fratii pandescu cu grige dupa mirésa, pe candu mirele se adopera séu a o fura séu a o duce cu puterea. Cu ocaziuni de acestea vine lucrulu de multe-ori la bataia, dar' numai in pumniu séu cárbace, numite *Kamici*; si déca se intempla de prindu pe mirele, elu trebue se rescumpere cu bani; é' déca in asta lupta, mirele póte se ajunga péné la miresa, elu intra invingétoriu, o íea cu sine, préda tóta mic'a ei locuintia, retiene pentru sine totu ce gasesc acolo, ca dote de mirésa. Fratii ei inse, in societate cu consangeniiloru loru, o urmarescu, si déca o potu prinde inainte de a ajunge la cas'a mirelui

au fostu mestecatî aci ; fiindu ca unulu, cá si cellalaltu, voià a pune man'a pe acelea tieri remase fara domnitoriu. Trompet'a anca nu sunase bine signalulu de bataia , si armatele de ambe partile se incinsesera degiá in lupta. Turcii au remasu victoriosi , si in cursu de siese ani dupa aceea, au petrunsu prin tôte anghiurile Asiei. In urma, dupa multe lupte, in anulu Hegirei 901, tôte acelea tieri, pentru cari s'a batutu pênê acumu Baiazetu si Cercassianii, s'au adnectatu imperiului ottomanu. In anulu Hegirei 902, generallu turcu Nasubegu, bate pe Rhodiani si le causéza mare stricatiune. Chiar pe acestu timpu Ahmedu Mirssa, a carui fidelitate o cumperase Baiazetu cu siepte ani mai inainte maritandu-si fi'a dupa elu , sub pretestu de venatória, esse d'in Constantinopole, si fuge la Tibris (40) unde a fostu alesu de rege.

A. 901

I. C. 1496

A. 902

I. C. 1497

SE BATE CU VENETIANII IN GRECIA, SI PUNE PACE CU TOTI VECINII SEI

XXI. In anulu urmatoriu Baiazetu pune in Constanținopole, aprópe de Eski Seraiu , fundamentele la una Giamie , Spitalu , Teellum

acesta trebe séu se o rescumpere cu bani , séu se o iea fara dote. Dar' indata ce mirés'a a intratu in cas'a mirelui lupt'a încéta si incepe ospetiulu. — Despre ficele acestoru Mirses'i se vorbescu minuni si lucruri demne de admiratiune. Candu ajungu etatea nubilitatei , si au pentru antáiiasi-data cele de luna , ori cátu ar' fi fostu de robuste si sanatóse mai nainte, ele dintr'odata cadu intr'o speție de bóla lunatica. Parintii se bucura de acést'a, si-si gratuléza unulu altui-a cá de unu lucru ce este celu mai invederatu semnu despre originea loru nobile ; si mam'a anca se acquitta de adulteriu, de care ar' fi pututu fi accusata , déca fiic'a sa nu avea acésta indispositiune. Immediatu dupa acésta se face mare ospetiu, la care se invita tôte ficele Mirsesciloru. Er dupa ce s'a terminatu ospetiulu, verginea lunatica trebe se jóce trei dile si trei nopti in continuu la sunétulu unui monochordu (instrumentu despre care anca Pliniu face mentiune), fara a manca , fara a bé, si fara a dormi, pênê in urma cade la pamentu cá mórtá. In diu'a a treia i dau ceva se mance , si suppa din carne de callu se bee ; prin acésta se restauréza pucinu si apoi éراسi o chiama la jocu. Acésta se repete de trei ori, si apoi i trece bol'a ca luata cu mana , si nici ca-i mai vine in tôte dilele vietiei salle.

(39) *Ogurogli*. Insémna, fiuu de bonu auguru (*), de la *Ogur*, bonu auguru, si *Ogul*, fiuu. Dar' insémna si fiuu de furu.

(40) *Tibris*. La cesti moderni se numesce Tauris, odinióra capital'a imperiului persianu ; ea se numera asta-di intre celle mai de frunte cetati alle Persiei.

(*) Séu fiuu de bonu omenu, ori de buna sperantia. Si fiuu de furu, adeca de lotru, de hotiu, etc. *Tr. Rom.*

Chané (41), si scóla, cari edificiuiri tóte au fostu terminate in optu ani. In anulu Hegirei 905, trece cu unu numeru mare de truppe in Greci'a, si la primulu atacu cuceresce celatea Ainebacht; in vér'a dupa aceea, in patru alle lunei Muharemu, ocupa celatea Mothone prin assaltu, si celatea Coroni prin capitulatiune. In anulu Hegirei 907 Ifrengii impresóra cu un'a flota numerósa celatea Mitilin (42), dar' se retragu, fiindu ca venisera cincidieci de galere alle Sultanelui intru adjutoriu obsediatiloru. Totu pe acestu timpu, Baiazetu face pace cu toti vecinii sei (43), si apoi da ordinu, cá soldatii sei, storsi prin atâte espeditiuni bellice, se pauseze, si greutatile martiali de pêné acumu, se le schimbe cu placérite vietiei cetatianesci.

A. 905
I. C. 1493

A. 907
I. C. 1501

SHEITAN KULI INFECTÉZA PE PERSIANI CU ERESIELE SALLE

XXII. Cátu de stricatiósa inse a fostu acésta quiete si pace pentru imperiu, au aretatu destulu de evidentu evenimentele ce s'au petrecutu pe acestu timpu in Asi'a. Sheitanu Kuli (44), unu strigoiu, magicianu, si omu plinu de maiestrii diavolesci, care se tienea as-

(41) *Insémna*: casa de dorere, séu casa de intristare; este unu fcliu de spitalu.

Tr. Rom.

(42) *Mitilin*. Scriitorii crestini dicu ca Mitilen'a a fostu obsediata de o flota francesca. Ceea ce eu bucurosu o credu; căci Turcii pe toti europenii occidentali i numescu Ifrepci.

(43) *Toti vecinii sei*. Aci se intiellege pacea incheiata intre Turci si Venetiani prin midi-locirea lui Andrea Gritti, care pe acellu timpu era sclavu in curtea lui Baiazetu. In virtutea acestui tractatu, Turcii au primitu Leucadi'a si Nerisulu, ér Venetianii Cephaloni'a.

(44) *Sheitanu Kuli*. Adeca servulu séu sclavulu lui Satanu, primulu hercsiarchu intre muhamedani. Turcii i dau acestu nume, fiindu-ca credu ca a fostu unu magicianu si strigoiu. Persianii din contra, afirma ca a fostu unu omu fórte invetiatu si plinu de spiritulu lui Dumnedicu, si ca nu numai a indreptatu Coranulu, dar' a intaritu doctrinele sale prin minuni, si de aci si-a capetatu dc la ei numele de *Sofi* séu *Sophus*, adeca invetiatu. Totu asemenea differentia este la Persiani si la Turci, relativu la istori'a propagarei doctrinelor sale. Căci Persianii dicu, ca: Sofi espulsu de Baiazetu din tier'ile othmanice, s'aretrasu la Ismail, regele Persiei, unde, sub timpulu cătu s'a ocupatu cu functiunea de preceptore pré langa filii acestuia, si i-a instruitu mai alesu in matematica, a terminatu correctiunea si genuin'a interpretatiunc a Coranului, si a castigatu atátu pe rege cătu si pe cei mai de frunte ai curtiei pentru opiniunca sa. Dar' fiindu-ca pe poporu nu-lu poté trage in partea sa nici prin prediöe nici prin eshortatiuni, asia a esoperatu de la rege unu mandatu, prin care se dicea ca: toti acei-a cari s'ar' oppune doctrinelor sale, déca sunt avutu, isi perdu tóta averea si

cunsu lungu timpu nu departe de cetatea Beg-Bassar, vediundu ca poporul simplu, dupa una pace de diece ani, este pofitoriu de lu-

onórea , si déca sunt seraci, isi perdu viéti'a. Persi'a, dicu ei mai departe , a fostu cuprinsa de terróre audindu de acestu edictu, si vedeai locuitorii ei trecúndu in mas-a in regatele vecine, lasandu-si si avere si bunuri; chiar precumu in seclulu din-urma Hugenotii fugiau din Franci'a. Regele consternatu de acésta desertiune a suditloru sei, chiamá la sine pe Sofi, si 'i dise, ca: in cátu pentru sine, este convinsu de veritatea doctrineloru sale, dar' nu póte lasa ca pentru acést'a imperiulu se fia despoiatu de locuitorii sei. Sofi la acestea respunde, ca: in acestu casu de necesitate, unde veritatea doctrinei este in collisiune cu binele publicu lucrulu celu mai natu-rale este a-si lua refugiulu la miracule; elu are atáta confidentia in Dumnedieu si in profetu, ca-i voru adjuta se faca una minune, prin care va confirma si stabili doctrin'a sa in iniunele ignorantiloru. Dupa acésta regele a convocatu din totu impe-riulu pe cei mai invetiati interpreti ai Coranului, care adunandu-se, Sofi le presentá una carte legata, cu foile tóte albe si nescrise anca, si le dise .. « Déca mai dubitati anca » in doctrina mea, Dumnedieu va confirma adevérule prin una minune, cá care o-« chi n'au vediutu si urechi n'au auditu ». Apoi puse cartea nescrisa in scorbur'a unui arbore betranu, si pre langa ea una alta carte cu Coranulu scrisu asia precumu era péné acumu in usu. Apoi apertur'a goletatiei, pe unde au pusu acelea carti, o au inchisu cu cercuri de ferru si o au legatu cu trei sigille, dintre cari unulu a remasu la regele, ér' celalalte duóe la partea contraria. Sofi venia in tóte dilele si facea ruga-tiuni sub acestu arbore misteriosu; in urma, la a patru-spre-diecea di, cerú a rumpe sigilele si a se scóte cartile. Atunci s'a vediutu ca cartea cea cu foile albe s'a gasitu tóta scrisa de la unu capetu pén' la celalaltu, si cá consuna intru tóte cu copi'a reve-diuta si corresa de elu; ér' cartea cea scrisa, adeca copi'a vechia, era cu totulu stérsa, si numai marginile remasessera neatinsé. La vederea acésta, tóta adunarea strigá : *Allah, Allah!* Dumnedieule, Dumnedieule! Si indata imbraçiosiará doctrin'a lui Sofi cá unica adevérata si afara de tóta suspiciunea; ér' copiele cele vechi ale Coranului tóte le-au adunatu si le-au aruncatu in focu, facéndu-si nuóe copii din acésta carte a minuniloru. Pre langa acésta, au schimbatu si scri-órea. Cáci pe candu copiele ce-le vechi de péné acumu ale Coranului erau scrise cu litterele numite *Naschi* (ceea ee la Turci se conserva anca si asta-di, pe atunci Sofi ordiná ca tóte esemplariéle Co-ranului se se transcrie cu litterele numite *Talik*, spre a poté face distinctiune intre copiele celle genuine si cele false (*):

Astfelu descriu Persianii acésta istoria. Se vedemu acumu, ce dicu Turcii. Ei dau cu totulu alta colóre acestei istorióre, si dicu ca: Sheitanu Kuli sub timpulu cátu a fostu preceptore pre langa fiii lui Ismail, regele Persiei, pre celu mai tineru dintre ei (i-ama uitatu numele, cáci multe lucruri trebe še le scriu numai dupe cumu me adjuta memori'a, fiindu ca notitiéle ce 'mi facusemu dupa narratiunile o-rali alle unoru turci eruditi si din alte documente, sórtea invidiós-a tóte mi le-a rapitu), ilu ducea adese-ori intr'o padure, si acolo i-aretá unu arbore vechiu, reco-medandu-i a-lu tiené bine minte, si déca odata tatulu seu l-ar' întreba, se-i numé-

(* Sub *genuine* intiellege cele nuóe si sub *false* cele vechi. *Tr. Rom.*

cruri nuõe, a începutu la anul Hegirei 916 a propaga eresi'a sa in Koran, premeditata de lungu timpu mai nainte; o sustienea prin

A 916
I. C. 1510

sca unu arbore, se nu arete pe altulu decâtu pe acesta. In acestu arbore, dicu Turcii mai departe, au pusu elu cu unu anu mai inainte una carte a Coranului, asia precum ilu corresele elu insusi, si scrisu in littere necunoscute pênã acumu, dar' fôrte elegante, si pre langa elu una alta carte, copia simpla din Alcoranulu vechiu, maculatu, rasu, stersu si desfiguratu cu totulu. Goletatea acestui arbore era prin natura sêu prin artea magica a lui Sofi atâtu de bine inchisa, in câtu pe dinafara nu se potea observa nici cea mai mica urma de crepatura. Candu apoi in urma si cu timpu, Sofi a fostu infruntatu de catra Ismail pentru rebelliunea cã a escitatu in poporu cu doctrinele sale, acesta s'a folositu de ocaziune, si luandu-si refugiuulu la insielatiunea sa premeditata, se offeri regelui a confirma doctrin'a sa prin unu miraclu. Regele se invoi, si primindu offerirea, conchiemã un'a multime de ómeni spre a fi presenti la vederea miracului. Condițiunile au fostu cele urmâtorie: dẽca veritatea doctrineloru sale va fi confirmata prin unu miraclu, atunci totu omulu, fara esceptiune, ẽ detoriu a le primi, ẽr' dẽca nu, atunci mórte se fia resplat'a lui Sheitanu Kuli, cã unui-a care a insielatu poporulu. Nesuppunendu nime vre-o fraudã, toti s'au invoitu in aceste condițiuni, si asia regele, insocitu de unu mare numeru de invetiati si de poporulu intregu, merge afara la padure. Impostorulu se adresẽza insusi catra regele, si pentru cã se previna ori ce suspiciune de fraudã, i dise: se demande celui mai tineru principe, fiu alu seu, se-i arete unu arbore, care-i va placea lui. Aprob andu atâtu regele cãtu si poporulu acẽsta propunere, dise regele catra fiulu seu: arẽta-mi tu dar' unu arbore øre-care in acesta padure. Junele principe a facutu, precumu a fostu invetiatu, si arẽta chiar arborele cu fraud'a. Sheitanu scõse immediatu astupusiulu de la scorbur'a arborelui, si pune in elu cartea necrisa si vechiulu Coranu, precumu disesemu mai in susu, si dupa ce a simulatu una rugatiune de ipocritu, lasa amenduoc acolo, si lasa a se inchide vacutatea cu cercuri de ferru si a se lega cu sigille. La patru-spre-diece dile, poporulu ẽrasi se aduna in giurulu arborelui, si aci impositorulu (cu manile gole si cu rugatiunile sale pentru a departa ori ce suspitiune) se apropia de arbore, atinge scorbur'a, petrunde cu manile in ea, si scõse cartile, dar' nu cele duo'e puse in urma, ci celelalte duo'e puse de mai nainte. Le arẽta poporulu, si ilu intreba: dẽca acestea sunt cartile, cari la vederca ochiloru sei le-a pusu in acestu arbore? Si fiindu ca legatur'a si form'a esteriõra correspundea cu tõta esactitatea, poporulu respunse: acelea sunt. Dupe aceea dandu-le in mana la spectatori vediura ca cartea cũ foile albe a impostorelui este scrisa cu littere fôrte elegante, si comparandu-o cu noulu Coranu alu lui Sofi, a gasitu ca este in perfecta consonantia cu acest'a. Atunci unu strigatu se redicã *Asiss Allah!* laudatu fia Dumnedieu! Er' vechiulu Coranu, vediendu-lu totu maculatu cu tinta, esclamara din tõte puterile: *Hah Allah! Subhan Allah!* Dumnedieule dreptu! Dumnedieule bune! Si acumu, spre a sterge pentru totu deauna ori ce suspitiune de fraudã, Sofi, asia dicu Turcii, a farmecatu pe Ismail cu magiciile sale, in câtu acesta a datu ordinu, se se arda arborele numai de câtu, sub pretestu de a preveni poporulu de la ori ce adoratiune superstitiõsa a acelu arbore. Cu modulu ace-

minuni, și farmecă cu acestea pe vulgulu credulu într'atātu, în cătu în urma a fostu în stare a scôte la campu una armata intréga de assecli ai sei. Baiazetu tramite immediatu pe Ali Pasia cu trupele necesarie spre a sparge acele tumulte seditiose. Acesta invingându

st'a — dîcu Turcii — a propagatu impostorulu religiunea sa la Persiani. Dela acestu timpu dateza disput'a cea vehementa între Turci și Persiani despre religiune. Punctulu principale pre langa care se inverte disput'a loru este, ca Persianii blastema din tôte puterile pe trei descendentii și succesori ai lui Mahomedu, pe *Ebubekir*, *Omer* și *Osmanu*, și i numescu impostori, falsificatori și furi, și nu recunosc de adeveratulu succesoru alu lui Mahomedu de cătu numai pe Ali, care, precumu ei afirmă, au fostu ucisu de rivalii sei într'o Giamia. Turcii din contra, recunosc pe toti patru de succesori legitimi ai profetulu, și le conserva acelasu respectu și reverintia memoriei dupa mórtea loru. Una alta cauza de cërta religiósă între aceste duóe popora este, ca Turcii indata ce se scóla diminéti'a din patu și înainte de a-si face alu loru *Sabah Nemasu*. suntu obligati, dupa legea loru, a 'si spala picidorele cu apa, și a le freca și sterge bine înainte de a-si pune ale loru *Mest* adeca papucii séu pantofii. Persianii din contra, tienu ca è de adjunsu ca cine-va la sculatulu diu patu se-si frece numai picidorele, și ori ce alta spalare este superillu. Ori cătu de mica și neînsemnata s'ar' paré acésta cërta, ea totusi în consecentiele sale è de mare însemnate, căci prin acésta Turcii și Persianii se considera unii pe altii de cei mai mari inimici, și li se ға ocasiune de a-si face unii altoru-a cele mai amare imputari, reprobatiuni și injurii. Turcii numescu pe Persiani, blasfemati, impii, infideli, *Kizilbashi* séu *Capi-rosi* (*), și dîcu ca sunt mai rei de cătu crestini. Persianii érasi la rendulu loru, dau inderetru Turciloru tôte aceste epitete de injuria și oprobriu. Inimicitia între aceste duóe popóra atātu este de mare, în cătu Turcii credu firmu, ca pentru totu inimiculu de alta religiune (cu care stau în alta relatiune de cătu cu Persianii); pe care i au omoritu, Dumnedieu le conserva buna remuneratione pentru acestu alu loru servitiu; dar' în comparatiune cu acést'a, unu Persianu omoritu este egalu cu sîapte-dieci de crestini. De aci ne potemu esplica și formalitatiile ce le observa între sine aceste duóe popóra candu isi tramitu unulu la altulu delegati. Candu regele Persiei tramite la imperatulu turcescu unu delegatu, atunci acesta între alte daruri presenta Sultanulu mai Antáiu Coranulu, cá si candu ar' voi se dica ca Sultanulu și Turcii se respecte veritatea acestei legi și se o urmeze cá singura cea adeverata. Er' Sultanulu din partea sa, dupa ce a primitu în audientia pe delegatulu persianu, și a lasatu a i se ceti registrulu séu list'a de daruri prin Reisul *Kiuttab* (de comunu Reis *Efendi* séu mare-cancellariu), candu acesta ajunge cu cetirea la numele de Coranu, iea și elu în mana Coranulu seu de pe unu pultu ce este în apropiare, ilu saruta, și apoi érasi ilu pune cu tóta reverintia la locul unde a fostu mai înainte: prin acésta solemnitate silentiósă, elu vre se arate veritatea Coranulu seu și falsitatea Coranulu Persianiloru.

(*) Fiindu-ca pórta turbanu rosu. *Tr. Rom.*

pe impostorul, ilu constringe a se refugia la Ismail (45) Schah (46), unde inse gasi mai multa libertate de a-si lati veninulu, si seduce atátu pe regele câtu s' pe intregu poporulu de la calea cea adeverata a Koranului.

BAIAZETU SE RESOLVE A DA IMPERIULU FIULUI SEU ACHMEDU

XXIII. Chiar pe acestu tîmpu, candu Baiazetu in midi-loculu pazei se tavalia in placherile lumesci, simtindu elu ca se apropia greutatile etatiei betranesci, si tormentatu de acutele dureri de gutta in mâni (47), care si-o contrasse prin necumpetulu seu, veni la idea de a imita esemplulu avului seu, si a abdica de buna voia la tron. Spre acestu scopu, chiamà la sine pe Achmedu, fiulu seu cellu mai mare, pe care ilu pusese gubernatore in Koni, si ilu declarà de erede alu imperiului; ér' in câtu pentru sine, dise: ca viéti'a ce o mai are,

(45) Ismail a fostu fiulu lui Sheik Haidar, a carui mama a fostu fiia a lui Ussunhasan, primulu Sultanu din dinasti'a Turcomaniloru, numiti Baianduriani séu oui albe. Haidar este unulu din pronomile lui Ali, si in sémna Leu. De aci famili'a lui Sheik Haidar pretinde a-si deriva origine în Ali prin alu doilea fiu alu acestui-a numitu Husein. Haidar si-a perdutu viéti'a intr'una bataia cu regele de Shirvan; si dupa aceea, acésta familia. care era fórte numerósa, s'a perdutu si stinsu mai cu totulu. Dar' Ismail, unulu din fii sei, a scapatu; si acest'a a fundatu dupa aceea dinasti'a de asta-di, care domnesce de presentu in Persi'a sub supranumele de Sophi. Persianii dicu, ca Haidar a fostu cellu d'antaiu care a inventatu turbanulu rosu cu dóue-spre-diece cretie in giurulu capului, si a facutu ca totu poporulu seu se pórté assemenea turbanu; care in limb'a persieana se numesce Haidar-Tag, séu corón'a lui Haidar. De aci vine si aceea, ca Turcii numescu pe Persiani *Kissilbasch* séu capete rosie. *Tr. Angl.*

Mai trebe sciutu, ca intre Turcomani au fostu dúe dinastie, d'intre cari un'a se numia *Ak-Kotunlu* óie alba, ér' cealalta *Kara-Kotunli* séu óie négra. *Tr. Germ.*

(46) *Ismail Shah*. Regele Persiei, contimpuranu cu Baiazetu. Inimicu incarnatu si perpetuu alu casei osmanice. Omu fórte geniale, si care pentru eminentele sale sciintie s'a numeratu intre cei mai eruditi principi; si probabilmente chiar pentru acést'a i s'a datu supranumele de *Sof*, adeca sapientu (*).

(47) *Gutta in mani*. Crestinii dicu ca Baiazetu a fostu lovit de gutta in picióre. Póte ca si unulu si altulu are dreptu, fiindu ca acésta bóla ataca in generalu cam deodata si manile si piciórele.

(*) Acesta a fostu fundatorele familiei regesci de asta-di in Persi'a, si de la elu a conservatu acesti regi numele de Mare-Sofi péné asta-di. Vedi mai pe largu not'a additionala mai in susu la §. XXII. *Tr. Angl.*

vre se o petréca in retragere la Magnesia, locu unde si avulu seu a traitu in singuratale.

SELIMU SE OPPUNE, DAR' REMANE BATUTU

XXIV. Dar' fiindu-ca elu si-a descoperitu intentiunea mai inainte de ce si-ar' fi castigatu pe mai marii tieriei, si i-ar' fi attrasu in partea lui Achmedu, asiá lucrulu nu i-a successu precumu ar' fi voitu, ci din contra, ceea ce crediuse ca va fi spre binele seu, s'a in-torsu chiar in detrimentulu seu. Că-ci Selimu, care era guvernatore in Trapesund, audîndu de transactiunile aceste, 'si aduna trupele provinciei sale, trece cu ele pontulu euxinu, merge la Adrianopole si, pentru ca se nu instraineze de la sine inimele poporului prin cuventulu de rebelliune, ellu pretindea ca a venitu numai spre a-si areta respectulu ce detoresce parintelui seu (48). De aici merge apoi cu două-dieci de mii de ómeni directu la Constantinopole, in sperantia ca Ienicierii despre cari sciá ca i tienu partea, se voru allatura la elu. Baiazetu inse, care bine pricepea intentiunile fiului seu, 'si aduna trupele câte avea atunci in Constantinopole, merge resolutu contra lui Selimu, si in lua'a Gemaziulu evel, anulu Hegirei 917, ilu attaca laaga unu satu numitu Ogriss nu departe de Ciorlu. Lupt'a era lungu timpu dubia; dar' in urma Selimu este invinsu, si constrinsu a lua fug'a. Baiazetu opresce totu omului, de a-lu persecuta, in sperantia, precumu dicea, ca fiulu seu se va correege si-si va veni éراس in ninte, convingéndu-se elu d'in acésta bataia parintié-sca, ca Dumnedieu nu incuviintiéza nici-de cumu rebelliunea filoru contra parintiloru loru. Ér' déca nici de acumu nu ar' vré a se indrepta, atunci trebe lasatu in vindict'a lui Dumnediu, care nici-o-

A. 917

I C. 1511

(48) *Parintele seu.* Turcii. dupa legea loru, sunt obligati, cá dupa una lunga absentia, se-si cerceteze patri'a si parintii deca le sta in putintia. Care neglige acésta, lucră ití contra lezei divine. De aci este la ei próverbiulu: « Caré cercetéza patri'a si « parintii sei la timpulu cuvenitu, acelu-a face unu lucru chiar' atatu de mare, cá si « candu ar implini peregrinare religiosa la Mecca ». Pentru aceea, déca unu sclavu ar' cere de la domnulu seu, ca se-i permita a cerceta patri'a sa, domnulu nu póte se-i refuse; séu déca o face, atunci pórtă elu sarcin'a pecatului, ér' nu sclavulu seu. Dér acésta a fostu de la Selimu numai unu pretextu, căci singur'a lui intentiune a fostu detronarea parintelui seu; fiindu-ca se scie ca de la suirea lui Baiazetu pe tronul, Selimu nu-lu cercetase nici macar' odata.

data nu lasa pedepsiti pe fiii rebeli. Cu modulu acest'a, scapa Selimu prin bunetatea parintelui seu, si merge la Varna(49), si de aici la Kiefe, una cetate maritima in Crime'a tatarica.

BAIAZETU ÉRASI OFFERE CORON'A FIULUI SEU ACHMEDU

XXV. Scapatu de acestu periclu, Baiazetu, care nu cugetà, ca Dumnedieii, ér' nu ómenii(50) suntu cari impartu corónele, crediù ca nu va mai fi acumu nici-o pedeca, de a da imperiulu acelui-a, carui-a ilu destinase de mai nainte. Asiá mai tramite odatà dupa Achemedu, si-i face cunoscutu, ca inamiculu si rivalulu estę invinsu si allungatu preste frontarielu imperiului; se vina dar si cu invoirea generale se primésca corón'a d'impreuna cu binecuventarea parintelui seu. Dar' Achemedu, care luase in consideratiune mai matura ofertulu parintelui seu, respunse: ca in vanu se ostenesce a-i conferi acésta favore, fiindu ca scie ca nu numai Ienicierii, ci toti mai marii tiei sunt inclinati lui Selimu, si nu vreu pe altulu imperatu de

(49) *Varna*. Cetate langa marea negra, memorabile pentru batai'a in care a cadiutu Vladislau, regele Ungariei si Poloniei (*).

(50) *Nu ómenii* De si Turcii afirma ca nimica, nici bine, nici reu, nu se póte intempla fara voi'a lui Dumnedieu, ei totusi asia credu, ca Dumnedieu nu póte se refuse rugatiunea seriósa a unui Mislimanu; cáci, dice Coranulu: « O angeri! servulu meu « m'a confundatu, io me rusinezu ca nu i-amu implinitu rugatiunea sa ». Dar' sunt duo'e lucruri, cari, dupa doctrin'a loru, nu se potu ajunge prin rugatiuni: profeti'a si imperati'a. Acestea, Dumnedieu nu voiesce a le mai da altui-a, fiindu elle degiá date prin decretulu seu divin, si anume: darulu de profetu é datu lui Mohamedu, si nime altulu dupa elu nu-lu póte avé, ér' imperati'a é data numai casei osmanice; asia esplica cei mai multi interpreti Coranulu. Si cu modulu acesta subtilulu impostoru s'a pronunsiatu pe sine celu din urma profetu intre toti profetii; si a stinsu in toti altii. afara de cas'a osmanica, ambitiunea de a adunje la imperati'a, asia in cátu, déca cine-va ar' dice numai in modu ipoteticu: « candu mi-ar' Dumnedieu mie imperati'a, séu darulu de profetu, io asiu face ceea si ceea, » — unulu cá acesta s'ar' considera numai deátu de unu negatoriu de Dumnediu si apostasiatu de la credinti'a cea adeverata. Unu pecatu acest'a, care nu se póte sterge de cátu prin *Tesdid Iman*, adeca prin reinnoirea credintiei; ceea ce se face asia, ca nou-convertisitul trebuie se se presente inaintea Imanului adeca a preotului, si in presenti'a a duoi séu trei martori se declare din nou profesiunea credintiei sale.

(*) Vedi not'a 39 la Capu IV. din Cartea II. *Tr. Rom.*

câtu numai pe elu : asiá nu fratele , nici rivalulu , ci soldatii lui , cari 'i tienu partea , sunt aceia de cari se teme.

İENICERII NU SUFFERE CA BAIAZETU SE MAI TIENA REGINULU

XXVI. Baiazetu vediendu , ca Achmedu desaprôba intentiunea sa , si voidu totusi cá pe Selimu se-lu escluda de la tronu pentru insolenti'a sa si pentru immoderat'a sa bóla de a domni , crediù de bine a-si allega alta cale , si a amena pentru altadata esecutarea propusului seu , in sperantia ca i se va da ocaziune mai buna pentru acésta. Dar' era un'a difficultate mare la midi-locu ; cumu adeca se-si revôce declaratiunea de abdicare de la tronu ? câci ori ce dice séu face unu Sultanu , la turci se considera atâtu de santu (51) , in câtu nu se mai pôte retracta sub nici unu pretextu omenescu. Asia nu-i remase de câtu unu singuru espediente ; adeca , a face pe mai marii tieiei , ca ei se róge pe Achmedu se-si schimbe cugetulu , si se primésca corón'a. Mai marii tieiei din contra , incuragiau pe Ieniceri a tiené partea lui Selimu , pe cari i duceau unde voiau ei , cu atâtu mari vertosu , ca Ienicerii insii detestau pe unu imperatu atâtu de móle , care tiene pace acumu de diece ani (52) , ér' soldatii

(51) *Atatu de santu*. Intre titlurile cele mai inalte ale Sultanului in loculu prinu este acelu-a candu i se dice : *Ssiltullah* séu Umbr'a lui Dumnedieu ; ceea ce însémana , a se supune cu totii edictelor sale , ca si candu ele ar' veni de la Dumnedieu , si nimenui nu este iertatu a li se oppune. Ca proba despre acést'a vreu se reproducu aci unu casu particulariu , ce s'a petrecutu pe timpulu parintelui meu. Candu Mahomedu IV a trecut cu armat'a sa , in lun'a lui Maiu , in Moldavi'a spre a obsedia cetatea Camieneti , isi aduse aminte ca acumu este chiar pe acelu timpu , candu in Constantinopole se gasescu ceresie cópte ; si fiindu chiar la mésa , intrebà pe marele veziru : cumu de n'a adusu ceresie pe mésa ? Vezirulu tramisse immediatu pe unu Kapudgi Bashi la principele Moldaviei cu ordinulu , ca numai decátu se-i castige ceresie pentru més'a Sultanului. Principele se escusà si dise , ca pe timpulu acesta anca nu sunt ceresie , ele abia se potu capeta in Iuniu. Atunci Kapudgi Bashi replicà : « O ! principe , candu poruncesce ceva imperatulu , atunci nu se cuvine a dice ca « cutare lucru nu este séu nu se pôte face ». Asia principele , cá se-lu faca se-i créda , tramite prin Kapudgi Bashi vre-o cateva ramuri de ciresiu cari abia eiau anca in-florite. Mahomedu vediendu-le , esclamá : *Ghiaur Vilaietti sovuk imish* , tierile infidelilor sunt reci ! Acésta se pôte interpreta in dóue sensuri : séu reci de la natura , séu unu lucru esecrabile si contrariu religiunei mahomedane.

(52) *Diece ani*. Esperienti'a constanta a probatu , ca pacea si quietea nu sunt folositorie acestui poporu. Si ei , déca nu sunt ocupati cu vre-unu inamicu esternu , se in

dupa pace atātu de lunga nimicu nu doriau mai ferbinte că turburari si belluri intestine.

EI RECLANA PE SELIMU SI-LU ADUCU LA CONSTANTINOPOLE

XXVII. Mai marii tierei tramitu in secretu scrisori la Selimu, si-i anuncia ca ei toti in unanimitate sunt resoluti a-lu primi de imperatore, si nu voru a suferi ca Baiazetu se abstea de la declaratiunea ce a facutu de a abdica la tron. Selimu, infricatu pôte de periclulu de mai nainte, refusa la inceputu de a-si da invoirea, si lasa conspiratoriloru a le spune : ca é gat'a a-si varsa sangele pentru ori-care d'între ei, anca si pentru cellu mai d'in urma soldatu, dar' nu voiesce a face nici cellu mai micu pasiu contra vointiei parintelui seu, mai alesu ca esperienti'a din urma l-a invetiatu, ca man'a lui Dumedieu lucra in contra sa. Ienicierii recopêndu acestu respunsu, au tramisu d'in partea loru pe Ssemberekci Bashi (53) la Selimu, ca se lu rôge din nou, si se-i sp una ca sunt gat'a a se lega prin juramentu cu totii, ca nu sê voru asidia, pênê candu nu-lu voru vedé pe tron, fia chiar si in contra vointiei parintelui seu. Selimu in urma s'a lasatu invinsu prin acésta promissiune, si pleca de la Kiefe cu vre-o cativa urmasi ai sei; si totu sub pretestulu de mai nainte merge la Constantinopole. Indata ce se lati scirea despre sosirea lui Selimu, Ienicierii se adunara trupe-de-trupe pe strade, si plini de bucuria mersera inaintea lui pênê la Top-Kapù (54). Selimu

torcu cu furi'a loru contra imperatului, si că racii se mananca unii pe altii. De aici este proverbiulu lor. care dice: *Elharekietul Berekiel*, séu miscarea è fericirea, adeca : ori-ce schimbare aduce cu sine fericire. Căci. afara de aceea ca ei au o inclinatiune naturale la rebelluine, de unde apoi urméza ca ei nu potu avé nici-o pace între sine, dar' chiar si legea loru le demanda a nu tiené lungu pace cu crestini si cu nici-unu poporu care nu crede in Mahomedu. Una atare pace lunga ar' impedecea propagarea religiunei loru, si ar' da ocasiune la rebelluini intestine permanente. — Se revenimu la cuventulu *diece ani*. Turcii dicu aci puru si simplu *Hali Seman*, adeca : câtu-va timpu. Eu inse numeru diece ani. Scriitorii crestini sunt de acord cu Turcii; ei dicu, ca Baiazetu a statu câtu-va timpu pe pace, si ca podagr'a l-a tînutu că legatu in casa.

(53) *Semberekci Bashi*. Acesta a fostu odinióra superintendentele baterieloru si altoru instrumente de bataia. Semberek însémna machina de spartu pietre, si Bashi, capu directoru, presidente. Asta-di acestu officiu nu mai este in usu.

(54) *Top Kapù*. Dupa etimologia însémna port'a machineloru de bataia. Este in par-

incungiuratu de una banda de acești soldati, intra in cetate, si trage dreptu la campulu Ieng-ibagce, (55) unde Ienicierii redicassera corturi pentru elu.

RESPUNSULU LUI SELIMU CATRA TRAMISULU PARINTELUI SEU

XXVIII. Baiazetu s'a turburatu, audîndu de aceste lucruri neasceptate si vediendu ca aci nu pôte face nimica cu puterea, se determină a imblandi pe fiulu seu cu cuvinte gentile. Dreptu aceea, in a opt'a di, pe candu credea ca se va fi stemperatu foculu vehementu alu fiului seu, tramite dupa Marele Veziru Kodgia Mustafa Pasia (56), si-lu insarcina a spune in numele seu lui Selimu urmatôriile : « Déca « doresce fiulu meu se me védia, si se aiba binecuventarea mea, « pentru ce intardia, si nu vine la mine? ér déca prin acésta pro- « cedere a sa, vré numai se-si ascunda intentiunile sale impie, « atunci pentru ce perde atātu-a tîmpu in vanu? » Vezirulu merge si implinesce insarcinarea, espunendu lui Selimu, cu totu respectulu cuvenitu, porunc'a Sultanului. Selimu intielegea bine curs'a ce-i inlindea parintele seu, si raspunde vezirului in termini totu atātu de acuti si ambiguu: « Du-te — dîse Vezirului — si spune pa- « rintelui meu ca nu voiescu nici-decumu a nu me suppune porun- « ciloru sale; d'in contra, sunt gata a merge, ori unde m'ar' tra- « mite; dar' ilu rogu, se binevoiésca a me lumina asupra unoru « dubietati, ce apasa inim'a mea in starea presenta a lucrurilor. « Sofi Oglu, (57) unu omu fara insemnetate, sa resculatu in Orientu, « si cu una celeritate surprindietória a facutu progressu atātu de « repede, in câtu devastandu tierile ottomane, au ajunsu cu armele

tea occidentale a cetatiei; pe strad'a cea mare intre *Edreni Kapusi*, séu port'a adriano-politana, intre *Silivri Kapusi*, séu pórta sillebriana. Pe strad'a acést'a sunt nisce turnuri mari, in cari Turcii tienu pravulu de pusca, si de aici ilu distribuiescu pe la locurile unde au trebuintia.

(55) *Ieng ibagce*. Dupa sensulu originale insémna o gradina nuóa. Este unu spatiu in estindere cam de unu milu; asta-di este lîveda unde pascu caii, si se numesce la ei *Ciair*.

(56) *Kodgia Mustafa Pasià*, séu betranulu Mustafa. Acest'a a lasatu a se edifica in Constantinopole un'a casa de cambiu mare de pétra si spatiósa pentru comoditatea comerciantiloru; si care pênê in diu'a de asta-di pórta numele seu.

(57) *Sofi Oglu*. Ismail regele Persiei.

« sale cucerit6rie p6n6 la Cesarea ; si voi, in locu se ve redicati in-
 « tru ap6rarea acestoru provincie, stati ca nisce spectatori otiosi la
 « victoriile sale. Si de alta parte, unu Cercassianu (58) obscuru si
 « dupa nume si dupa origine, si care ar' fi trebuitu se se prosterna
 « la armele osmaniloru, a ocupatu nu numai Egiptulu, ci anca si
 « alte mai multe tieri in Syri'a cari odini6ra erau sub potestatea n6-
 « stra, si le tiene anca si asta-di c6 si candu acelea ar' fi ereditatea
 « sa legitima. La at6tu dispretiu au ajunsu maiestatea imperiului,
 « at6tu de respectata sub antecessorii nostri?! Si acei, cari in6ainte
 « de a sta sub numele lui Baiazetu au fostu respectati de pop6rale
 « vecine ca eroi invincibili, acumu, totu sub acelasiu nume, sunt
 « insultati si tractati de omeni effemeiati si inepti la intreprinderi
 « mari! Unde este acumu glori'a sceptrului oliosmanu? Unde 6 dis-
 « ciplin'a militara? Unde zelulu de a propaga credinti'a? Unde ar-
 « tea de a governa? Se p6te 6re dice la noi : ca imperiulu cresce?
 « P6n6 acolo amu ajunsu, in c6tu inimizii se nu se mai t6ma de
 « noi? Ne potemu noi 6re lauda : ca ard6rea soldatiloru nostri odi-
 « ni6ra invincibili, s'a conservatu p6n6 asta-di? Intr'adeveru, ca cu
 « modulu acesta, gloriosii nostri antecessori n'au redicatu nici tro-
 « nuri, nici marginile imperiului nu le-au latitu. D6ca consideramu
 « acumu t6te acestea, apoi eu lasu parintelui meu se judece, 6re
 « pctu reman6 fara a fi pedepsiti acei-a, cari s6u prin consimtie-
 « mentulu (59), s6u lasarea, ori neglidenti'a loru, au causatu aceste
 « reutati? Si d6ca aceste corruptiuni nu se voru vindeca curendu
 « si d'in bunu timpu, atunci nu bravurei inimiziloru nostri, ci lenei
 « n6stre proprie, va trebui se adscriemu ruin'a ce se apropia, si
 « care este mai inevitabile a imperiului nostru ».

BAIAZETU ABDICA IN FAVOREA LUI ŒELIMU, SI SE RETRAGE LA DYMOTICA

XXIX. Vezirulu intornandu la Sultanulu, si aduc6ndu respunsulu
 fiului seu, Baiazetu a replicatu acestea : « Vedu pr6-bine, ca fiulu
 « meu nu are intentiunea de a cerceta pe tatalu seu, ci, cu dreptu

(58) *Unu cercassianu*. Regele Egiptului.

(59) *Consimtiementu*. Perfidulu fiu cerca aci pretestu spre a detrona pe tatalu seu
 si a-i lua vi6ti'a.

« ori fara dreptu, a ocupa imperiulu. Si chiar ceriulu anca, lui i l-a « destinat; despre acést'a m'amu convinsu d'intr'unu visu (60) ce « amu avutu in nóptea trecuta; anu vediotu adeca, ca soldatii au « pusu coron'a mea pe capulu lui Selimu. Fiindu-ca dar io tienu ca « este lucru impiu de a intreprinde séu a face ceva, ce este contra « vointiei lui Dumnedieu, asia me suppunu in tóta umilinti'a pro- « vedintiei divine, si prin acést'a depunu corón'a; si vreu, si ordinu « ca pe Selimu de adi inainte totu omulu se-lu recunósca de impe- « ratu, si se fia onoratu de toti ». Immediatu dupa acésta, Baiazetu insciintiéza pe Selim despre resolutiunea sa, si-i cere permissiunea de a se poté retrage in viétia privata la Dymotica. Selimu róga pe tatalu seu se remana in palatulu celu nou, ca-ci elu, avendu si regimulu, se indestulesce cu palatulu celu vechiu. Baiazetu inse remane si insiste pre langa cererea sa de mai inainte, dítcându intre altele, ca: duóe sabii (61) nu potu incapé nici-odata intr'una si aceeasi téca (62). Asia invinse in urma si cererea i se implini, si luandu cu sine lucrurile cele mai pretiósé din camer'a de thesauri, si insoçitu de Iunus Pasia (63) si alti câti-va amici ai sei, se departà din Constantinopole in 18 ale lunei Safer, anulu Hegirei 918.

A. 918

I. C. 1522

SELIMU SE INCORONÉZA

XXX. Selimu cu mai marii tierei pléca inainte, si astépta pe tatalu

(60) *Visu*. Turcii sunt fôrte superstitiosi la visuri. Ei credu ca sufletulu curatu alu unui musulmanu vede in visu lucrurile de cari trebe se se pazésca. Ei au o carte numita *Vakaa Name* (carte de visuri) séu interpretele visuriloru, care o consulta in assemenea casuri. Dar ei dicu : *Diush ghiorende deghiul dur, ghiorunde dur*, adeca : eventulu visului nu depinde de la care l-a visatu, ci de la care l-a interpretatu. De aci, déca cineva dice : amu avutu unu visu asta nópte; toti striga dintr'odata : *chairo-la (*)!*, si prin acést'a credu, ca déca si visulu in sine ar' insemna ceva reu, chiar inse prin acésta strigare, reulu se póte deturna.

(61) *Duóe sabii*. Se pare ca a facutu alusiune la dis'a lui' Alexandru celu mare : ■ Precumu duóe lumini de sóre nu potu incaldi lumea, asiá duoi imperati nu potu governa unu imperiu.

(62) Pe arabicesce, insémna : *Elseifani la iadstamassni Gimd vahad. Tr. Germ.*

(63) *Iunus Pasia*. De la cuventulu ebraicu Iochanan, séu Ion. Totu asiá Ion profetulu la Turci se numesce *Iunus Peigamber*.

(*) Insémna : é bine ; e semnu buuu. *Tr. Germ.*

seu in Kuciuk-Cekmedge (64), distantia de două ore de la Constantinopole. Aici a vorbitu cu elu despre consolidarea Statului, si, cá si candu ar' fi voitu a espia inobedenti'a sa trecuta prin present'a sa umilire, a cerutu se-i dea binecuventarea parintiésca. In urma se desparti de tatalu seu, se întórse la palatu, si primi diadem'a imperiale cu tóte solemnitatile usitate.

NOARTEA DE MARTIRU A LUI BAIAZETU

XXXI. Intr'aceea Baiazetu isi continua calea sa mai departe; dar' in pasiu atátu de incetu, in cátu, sub pretextu de indispositiune, mai la totu satulu se opria; ceea ce a suscitatu in fiulu seu suspitiunea, ca elu ar' spera se fia chiamatu la guvernul (carui nevrendu a resignatu) prin chiar propri'a miscare a poporului. Póte acést'a era caus'a, ca elu, departatu abiá patru-dieci de mille de la capitala si-a terminatu viéti'a prin una neasceptata mórte de martiru (65). Audíndu Selimu despre mórtea parintelui seu, ordiná numai decátu marelui Veziru si mai-mariloru tieiei, se-i aduca cadavrulu la Constantinopole. Elu insusi imbracatu in vestminte de doliu, la reintórcerea acestoru-a a esitu pedestru pênê afara de cetate, si cu mare pompa, cá in triumfu, petrecù cadavrulu in cetate, si ordiná a'lu immormenta in Giami'a fundata de insusi Baiazetu.

SUCCESSORII SI CALITATILE LUI BAIAZETU

XXXII. Baiazetu a vietuitu siese-dieci-si-duoi de ani, si a domnitu patru-dieci-si-duoi (66). Elu au avutu cinci fi: pe Achmedu, Selimu, Shehinshah, Alemshah, si Korkudu, despre a caroru sórte

(64) *Kuciuk-Cekmedge*. Unu micu podu de trasu, care in urma s'a prefacutu in podu stabile, dar' totusi a conservatu numele de micu, pentru a se poté distinge de unu altu podu mai mare. Kuciuk-Cekmedge inse, despre care é vorb'a aci, este una cetate care inainte de acést'a era çunoscuta sub numele de Athyra. Ea este situata pe calea ceea mare ce duce la Adrianopole in distantia de două ore dela Constantinopole, si de siese de la Buiuk-Cekmedge (adeca de la podulu celu mare).

(65) *Mórte de martiru*. De aci se poté deduce, ca nu este fictiune ceea ce Philip Loniceru, pa urm'a lui Antoniu Moenevin, dice despre mórtea lui Baiazetu. Elu (la Tomu I. Partea V. capu 22). dice, ca Baiazetu a fostu ucisu pe cale de man'a unui medicu evreu; cu tóte aceste Turcii nu vreau a confessa nici-de-cumu apriatu acésta fapta.

(66) Tr. Francesu pune cu erróre trei-dieci-si-duoi ani. *Tr. Rom.*

vomu vorbi mai in josu. Déca potemu crede istoriografiloru turci, apoi Baiazetu a fostu unu principe valorosu , activu , si de unu spiritu invincibile chiar si in cele mai mari adversitati, si de una taria corporale, castigata prin exercitiu, atâtu de robusta, in câtu pûcini erau lui assemenea, si nici unulu nu'lu intrecea. Elu era unu punctualu observatoriu alu legei, si mare patronu alu invetiatorulu; in câtu fia-carui din acesti-a nu numai ca-i dá una pensiune anuale de câte diece Aktce (67), dar' anca avea grati'a de a-lu imbrâca cu Softa (68), si a-lu provedé cu cele necesarie pe fie-care dupa conditiunea sa. Elu insusi atâtu era de versatu in tôte partile literaturiloru, in câtu insusi poporulu seu ilu tienea de capu nu numai alu imperiului, ci anca si alu invetiatorulu. Prin dispositiunile sale séu prin favorabil'a sa fortuna, nu numai ca a melioratu imperiulu osmanu , dar' anca a purtatu belluri glorióse si regaturi vaste a cuceritu. Elu a spendatu mare parte a venituriloru sale intru ardicairea de edificii, cari au fostu destinate pentru glori'a lui Dumnedieu (69). Elu lasà a se repara murii cetatiei, ruinati in multe locuri prin unu cutremuru de pamentu; si pe piati'a caldarariloru (70) lasà a se construi un'a Giamia pompósa si de una architectura admirabile, ér' alt'a in Amasi'a, de si nu atâtu de mare, dar' totu atatu de frumósa si eleganta: ne mai memorandu multe Medrese si Imarete, ce au fundatu in nenumerate locuri. Afara de aceste edificie, destinate servitiului divin, elu a edificatu aprópe de Osman-dgik pe riulu Kissil-Irmak (71) unu podu de marmure de nóue spre

(67) *Aktce*. Insémna albu, de la traducerea cuventulu grecescu ἄδρον. O specie de moneta, cea mai mica si in valóre si in pondu de câtu tôte celelalte (escepiandu diumetate-pfenigii numiti Mankiri). Una-suta-duóe-dieci de acesti aspri facu unu Ieu, ér' trei-sute facu unu ducatu venetianu.

(68) A se ve lé not'a 30 la Capu IV din Cartea I. *Tr. Rom.*

(69) *Glori'a lui Dumnedieu*. Despre tôte edificie dedicate lui Dumnedieu, se dice in generalu ca sunt edificate in onórea lui Dumnedieu. *Hak Ioline*, séu in arabicescu *fi Sebihullah* ori *fi Tarikhullah*, insémna, in calea Domnului (*).

(70) *Piati'a caldarariloru*. Situatu nu departe de vechiulu palatu, numitu in timpulu anticu Χαλκοπράτης.

(71) *Kissil-Irmak*. Riulu rosii.

(*) Turcii intrebuintiéza totdeauna acésta frasa, candu é vorb'a de Dumnedieu, de religiune, seu de binele publicu. *Tr. Germ.*

diece arcuri, si altulu de pétra taiata totu cu atâte arcuri in provinci'a Sarichan preste riulu Giossui (72).

UNU ESEMPLU SINGULARIU DE PIETATEA SA

XXXIII. Inainte de a purcede mai departe, trebe se mentionezu unu specialu esemplu de pietate a lui Baiazetu, care Turcii ilu tienu demnu de tôte laudele. Se dice adeca, ca in viéti'a sa, tóta pulberea, ce in cursulu espeditiuniloru sale s'a legatu de vestmintele sale, o a strinsu si conservatu cu tóta grigea, si scurtu inainte de a muri, a lasatu cu limba de morte si conjurandu pe toti carii-lu assistau, cá din acea pulbere se arda una mare caramida, si se i-o puna in grópa sub braçiulu dreptu in locu de perina; adaogându ca elu in tóta viéti'a sa a tienutu fórtu multu la acestu Hadis, (73) séu proverbiiu: «*Min Igbiratu Cademahu si Sebiluiah, harem Allah aleih*» «*Enmare*; adeca: «Ale carui picióre sunt batute de pulbere in calea Domnului, pe acelu-a Dumnedieu ilu va mantui de foculu infernului».

(72) *Ghiossui*. Apa de ochi; in sensu metaforicu, lacrima. Cá si *Ghios Iashi*, umediél'a séu sorgintea ochiloru.

(73) *Hadis*. Acést'a insemnéza propriamente oraclulu unui profetu falsu, care dupa opiniunea Turciloru, se pronuncia in spiritu cu totulu profeticu. Cáci Turcii impartu profetiele din Coranu in duóe parti: un'a divina, séu aceea care o a profetitu Mahomedu, inspiratu de Archangelulu Gavrilu, si acest'a o numescu *Hadisul-Kudus* (*); si alt'a profetica, care insusi Mahomedu din inspiratiune divina o a profetitu, si acést'a la ei se numescu *Hadisun Nebevi*.

(*) Sententie divine. *Tr. Germ.*

Domnitorii in Europ'a, contemporani cu Baiazetu II., au fostu:

In Germani'a: Fridericu IV. de Austri'a, 1439—1493 si Maximilianu III. 1493—1518.

In Angli'a: Eduardu V. 1483; Richardu III. 1483—1485; Enricu VII. 1485—1509; si Enricu VIII. 1509—1546.

In Franci'a: Carolu VIII. 1483—1498.; si Ludovicu XII. 1498—1515. *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI SELIMU I

ALU NOULEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU III. DIN CARTEA III.

ACHMEDU REBELLU

I. Selimu, supranumitu Iavus, (1) s'a nascutu la anulu Hegirei 872, pre candu avulu seu Mahomedu era inca in viétia, si tatalu seu

(1) *Iavus*. Sensulu propriu alu acestui cuventu este : *feróce séu selvaticu* si de aceea *passionatu*. S'a datu, precumu se dice: acestu supranume lui Selim, (*) pentru natur'a sa rabiata si tiranica, cu care persecutà nu numai pe criminali ci si pe innocenti, ba chiaru si pe tatalu séu si pe fratii sei, cá si candu i-ar' fi fostu inimici. Se dice despre acestu Sultanu, ca intr'o di a datu ordinu marelui seu Viziru, de a arbora códele de calu la port'a palatului seu, cá semnu de una prossima espeditiune, si de a asiedià corturile intr'unu locu bine accomodatu. Vezirulu isi permise numai intre-barea, ca : in ce locu voiesce Maiestatea Sa se se puna corturile ? ; Selimu in locu de a 'i respunde, lasà immediatu a-i taia capulu. Successorele acestui viziru avu aceeași sórte anca in aceeași di. Dar' alu treilea Veziru, invetiandu d'in esemplulu celoru duoi, a pusu corturile spre tóte patru parti alle lunei, si a facutu cu admirabile promptitudene tóte preparativele necesarie la espeditiune. Intrebandu-lu dupa aceea Sultanulu : déca, si in ce locu a facutu preparativele pentru espeditiune ? Vezirulu a respunsu : tóte sunt gata, potemu pleca ori in care parte veti gasi de cuviintia Atunci Sultanulu replicà : « mórtea celoru duoi d'ántáiu a salvatu viéti'a celui de a « treilea, si mie mi-a datu unu veziru bunu ». Dintre toti atáti imperati ai Turciloru.

(*) *Selim*. însémna, nevinovatu, perfectu, pacificu. *Tr. Germ.* De aci pôte se de riva unguresculu *szelid, szerény*, blandu, modestu, etc. *Tr. Rom.*

A. 918
I, C. 1512

Baiazetu Domnu in Amasi'a. Acesta, precumu amu vediutu in capulu precedente, a fostu detronatu, si dupa aceea s'a proclamatu Selimu imperatore alu osmaniloru in 19 ale lunei Safer anulu Hegirei 918, fiindu in etate de 46 de ani. Fratili sei n'au avutu curagiulu de a se oppune acestei procederi, séu pentru ca Selimu avea soldatii in parteu sa, séu pentru ca credeau ca astfeliu voru poté imblandi natur'a sa feroce. Numai Achmedu singuru, care cunoscea pré bine dispositiunea inimei lui Selimu, si sciá ca, péné ce va fi acesta pe tronu, nicaiurea nu va poté fi in securitate, se resolví, in desperatiunea sa, séu de a-lu sterge din cale séu de a muri insusi. Si sedusu de fals'a sperantia, ca unii magnati numai la aparentia ar' tiené partea lui Selimu, si usioru ar' trece in partea sa, adunà tóte trupele din Amasi'a, si cugetandu ca è mai consultu a intra in tie-rile fratelui seu, se prepará a trece in Europ'a.

ACHMEDU INVINSU SI STRANGULATU

II. Abiá luase Achmedu acésta resolutiune, si indata fú descope-

uniculu Selimu a fostu care, dupa ce ajunse pe tronu, a lasatu se-si rada barb'a; ceea ce este contra preceptelor Coranului si contra usului introdusu Este lege la turci, care ordina ca fiii imperatoru trebe se-si rada barb'a inainte de a ajunge la tronu, ér' dupa aceea se si-o lasa se créscá. Selimu, infruntatu odata de Mufti in modulu celu mai gentile si affabile, ca pentru ce isi rade barb'a, elu respunse: « mi radu barb'a, cá vezirii mei se nu aiba de ce me prinde ». Turcii mai dicu anca despre acestu Sul'tanu, ca avea totdeauna la sine si purtá, in mana una maciucá scurta, numitu Topus; si ca, la acest'a ar' fi datu occasiune urmatóri'a intemperate. Anca pe timpulu parintelui seu, unele provincii invecinate cu Persi'a, respundeau acestui imperiu, pentru a sustiene pacea, unu anumitu tributú anuale de tapete, ce se numiau *Giul*. Murindu parintele seu, gubernatorele acestoru provincii tramite la Selimu se-lu intrebe, déca se mai respunda Persianiloru acestu micu tributú ori nu? Selimu respunse: « Spuneti acelorú infideli, cu capete rosie, ca tatalu tapetelorú a trecutú din lume, si in loculú lui a venitu tatalu maciucelorú ». Frás'a de « tatalu maciucelorú », o au imprumutatu Turcii de la Evrei si Arabi, si insémna unu omu care are in abundantia cutare ori cutare lucru; precumu *Ebul Iman*, insémna tatalu credintiei, séu omu plinu de credintia; *Ebul Sulh*, tatalu pazei, séu omu plinu de pace, omu pacificu; *Altun Babasi*, tatalu aurului, adeca abundante in auru; *Devlet Babasi*, tatalu fericirii, séu ontu imbetranitu in onóre. In acestu sensu, Selimu numesce pe tatalu seu Baiazetu, *Giulgi Babasi*, tatalu tapetelorú, fiindu-ca a datu tapete Persianiloru, ér' pe sine se numesce tatalu maciucelorú, fiinduca in locu de tapete a destinatu arm'a si maciuc'a. Turcii au o multime de istorii de aceste despre Selimu, pe care inse noi, pentru a scurta, le omitemu.

rita lui Selimu prin spionii sei , pe cari i avea in tóte partile. Spre a innabusi asia dar' acésta flacara, si a surprinde pe fratele seu inainte de ce si-ar' fi potutu aduna tóte trupele sale , trece cu armat'a sa canalulu constantinopolitanu si intra in Asi'a. Achmedu , de si vediù ca planulu seu este prea curendu descoperitu, totusi , fiindu-ca vedea ca trebe séu se invinga séu se móra , se puse in fruntea trupeloru câte isi putù aduna, si merse cu inima a intimpina pe fratele seu la Ieng-ishedir. Lupt'a a fostu un'a dintre cele mai furióse. Achmedu luptá in frunte , si luptá cu eroismu, in câtu nu o data isi readuná aripele sale risipite. Dar' in urma, armat'a sa a fostu cutrupita de numerulu mare alu inamicului , si , dupa mari perderi, nimicita cu totul. Cei mai multi voiau mai bine a muri , de câtu a-si lasa locul pe care ilu aperau ; si numai puçini au incercatu a scapa prin fuga. Intre acestia era si Achmedu, dar' a fostu prinsu de viiu, si strangulatu la momentu. Elu este immormentatu in Prus'a.

KORKUD PEDEPSITU CU MOARTE FARA CAUSA

III. Dupa acésta victoria, lasandu Selimu câtu-va timpu de respirare trupeloru sale, descinse cu ele contra fratelului seu Korkud, pe care anca tatalu seu ilu pusese Domnu in Magnesi'a. Korkud se purtá pênê acumu cu totu respectulu catra fratele seu, si mai bine ar' fi voitu a suferi ori ce i-ar' fi dictatu sórtea, de câtu cá se-si spurce manile cu sange de fraticidiu. Dar' vediendu ca umilinti'a si suppunerea nu se respecta, si celu pe care ilu crutiá, insetá dupa sangele seu, se resolvi a nu muri celu puçinu neresbunatu, si merse cu trupele câte le avea sub comand'a sa contra lui Selimu. Dar' Selimu cu armat'a sa bine disciplinata si fórte númeroasa , invinse si disperse fórte usioru trupele fratelului seu. In acésta desperata stare, Korkud scapá prin fuga; dar' perasitu de ómenii sei, rátéciá fara servitori si companioni noptea singuru prin căli neamblate si locuri deserte, ér' diu'a se ascundea prin spelunce intunecóse si orribili. De aci se dicea, ca elu vre a imita esemplulu lui Gemu , (2) se fuga la

(2) *Gemu*. Io credu ca acést'a este numai una ironia din partea Turciloru, de óra-ce se scie bine ca Gemu a fostu omoritu la crestini (*).

(*) A se vedé not'a 20 la capu II. din Cartea III. *Tr. Rom.*

crestini si se le c era scutulul contra violentiei fratelui seu. Selimu in-grigiatu ca Korkud fugindu la crestini ar' poté se dea acestoru-a consiliuri desastr se statului osmanicu, ordin  ca se caute dupa elu cu mai multa diligenti . In urma, asi  a voitu fatulu seu, c  se 'lu gas ca unu soldatu in cavern'a sa, se'lu sc ta de aici si se 'lu duca inaintea lui Selimu. Acesta, fara se-i lase t mpu a se defende, de si o cerea cu taria , ilu d de numai de c tu pe man'a carneficelui (3), care immediatu ilu si strangul .

**SELIMU INTRA IN PERSI'A SI INAINTE DE A INTRA IN LUPTA SE CONSULTA CU
MARELE VEZIRU**

IV. Selimu, dupa ce a nimicitu, precumu amu vediutu, pe rivalii imperiului seu, si a mai curat tu din cale pe unii inimici de casa (4), se intórse cu t te cugetele sale la cuceriri esterne. Intre toti inimi-cii sei esterni, celu mai de capetenia era fara dubiu Sultanu Gavri , regele Egiptului, cu care, dupa multe c erte, Baiazetu facuse pace. Dar nu era nici securu nici consultu de a-lu attaca , inainte de a in-vinge si nimici pe Kisilbash Shahi (5) Acest'a daduse destule probe de inimiti'a sa, pentru-că Selimu se se téma, ca până candu va fi ocupatu cu trebile in Egiptu, Persiani ar' poté se attace pe osmani si se neval ca in tierile acestoru-a. Inimititiile intre aceste du e pop ra erau anca si mai acute, de candu cu schimbarile eretice ce le introdusese Sheitanu Kuli in Coranu, si cari prin aprobatiunea a insusi regelui infectassera t ta Persi'a, si fecera din acestu poporu inamicu de m rte a toti adeveratii sectatori ai Coranului. Din aceste consideratiuni, Selimu se resolvi a umili pe Persiani inainte de a purcede la alte intreprinderi. Asi , la anulu Hegirei 920 trece cu

A. 920

I. C. 1514

(3) Ghide, hoheriu, esecutoru, justitiaru etc. *Tr. Rom.*

(4) *Inimici de casa.* Adeca unii servitori mari de curte, cari in secretu tieneau par-tea lui Baiazetu, si pe cari Selimu i-a pedepsitu cu m rte pe toti.

(5) *Kisilbas Shahi.* Regele Capu-rosiloru. Acesta   Ismail Sofi , celu mai intieleptu si mai invetiatu intre toti regii persiani. Suditii sei l-au numeratu intre santi, fiindu ca pe t mpulu seu si sub auspiciile salle s'a implinitu reformatiunea in Coranu, pre-cumu amu relatatu intr'o nota mai in susu (*).

(*) A se vedé not'a 42 la capu II. din Cartea III. *Tr. Rom.*

una armata numărósa în Asi'a și la Tíbris (6), un'a din cetățile principale ale Persiei, într'unu siesu numitu Cíalduran (7), da de armat'a inimica, care nu era mai puțin numărósa de câtu a sa, apoi îndată chiama pe veziri și pe ceilalți officieri mai de frunte, și-i consulta ca: ce este de făcutu? Ei totți erau de opiniune, că se nu se precipite lucrulu; soldatii sunt fatigati de lung'a cale, și ar' pote se usio-reze victori'a inimicului; pentru aceea, mai bine se se amène batai'a pêné la diu'a urmatória, și se se lase armatei timpu de a se reculege. Toti aprobara în unanimitate acésta opiniune, singuru Selimu a fostu în contra, și dise: « Consiliulu ce datți voi, nu este mai « puțin favorabile inimicului cá n'óue. Au ei nu sunt osteniti de cale « cá și noi? Eu nu vedu dar', pentru ce se le damu timpu a se re- « culege, și a se prepara mai bine pentru lupta și a ni se oppune cu « mai multa vigóre. Într'adeveru, ca acumu vedu gresiél'a cea mare « ce amu făcutu, ca nu i-amu altacatu îndată candu i-amu vediutu. « Și nu înainte, ci dupa bataia, se ne fimu consultatu de respirarea « necessaria ostirei nóstre.»

APROABA OPINIUNEA LUI PIRI PASIA

V. După ce a disu aceste cuvente, dissólve consiliulu și da ordinu a se prepara la lupta. Și imediatu tramite după Defterdarulu (8)

(6) *Tíbris*. Púcinu după aceea, Persianii au reocupatu acésta cetate, și o tienu pêné în diu'a de asta-di.

(7) *Cíalduran*. După opiniunea mai multóru-a, acesta este unu siesu spatiósu, care se întinde pre sub murele cetății Tíbris, și pórtă pêné asta-di acestu nume. Alții dicu ca este o cetate mica nu departe de Tíbris. În sensu etimologicu, însemna un omu care espune ceva lucru la furi, de la verbulu *cíalarum* (*), a fura; de unde apoi deriva *cíaldururum*, a face se fure. Asemenea mai însemna anca: a face larma, a ciocani, a face pe cineva se ciocanésca, etc.

(8) *Defterdarulu*. Cuventulu acest'a se deriva dela persiculu *Defter*, comptu séu carte de accompturi, și *dar*, a purta, a tiené; séu déca place cui va mai bine, de la grecesculu Διφτερά, pelle, pergamentu, ori velinu, pe care se póte scrie. Defterdaratulu este unu officiu fórté însemnatu la curtea ottomana; și persón'a care îmbraca acésta sarcina, are dispositiunea asupr'a de tóte veniturile esterne. Dára candu pórtă acestu officiu unu secretariu séu *Effendi*, elu nu póte se face nimica fara consensulu marelui veziru. Din contra, candu unu Pasia cu trei tuguri are acestu officiu, elu póte

(*) Póte de aci se deriva unguresculu *cíalni* (csalni) a încela; *csaló*, încelatoriu, *csalárd* încelatoriu. etc. *Tr. Rom.*

Piri (9) Pasia, care nu luase parte în consiliu, și-i cerea opiniunea asupra casului prezente. Acesta foră se făia știutu cugetulu impe-

se iew Tugra cu sine fără scirea vezirului, și se publice fermanulu sub numele seu propriu. Dar' acést'a se întempla fôrte arareori, și numai în casulu candu vezirulu este unu omu ignorante și n'are capacitatea pentru astfeliu de lucruri; atunci imperatul și-alege unu omu de încredere și cu auctoritate, pe care-lu însarcina cu administrarea finanțieloru. Defterdarulu are sub direcțiunea sa douăspre-diece cancelarii, numite *Calem*; aici încurgu tôte veniturile, tributele și vâmurile din totu imperiulu, și de aici se distribuie stipendiile militari; dar tôte aceste în diverse cabinete și sub altu direttore său superintendente. Defterdarulu sta în capulu primulu cabinetu; de aici se dau tôte mandatele atâtă cătră celealte cabinete său cancelarii, câtă și catra totu imperiulu, pentru redicarea tributurilor și vâmurilor. În capulu cabinetulu alu doilea este *Reis Effendi*, său marele cancellariu alu imperiulu. Alu treilea sta sub *Defter Emini*, care inspecta cartile și accompturile despre tôte veniturile. *Beglúci*, direge cabinetulu alu patruea; de aici se espedescu tôte mandatele catra Pasi, și scrisorile catra pasialicuri, principale și alte auctorități mai înalte. Alu cincilea sta sub *Rusnamedgi*; aici se pórta diurnalulu de tôte dilele despre stipendiile ce se plătescu în totu imperiulu. În cabinetulu alu șieselea comanda *Bash Muhasebedgi*; acest'a e contabilulu generalu, și în cabinetulu seu se facu tôte accompturile. Alu șieptelea, sta sub direcțiunea lui *Anadoli Muhasebedgi*; de acestu cabinetu se țiene administrarea a tôte veniturile asiatiche. Directorele celui de alu optulea este *Charagi Muhasebedgi*; acesta are de a îngriji pentru încasarea tributelu de la evrei și creștini. Alu nouelea sta sub *Mevkufat*, care are sub dispozițiunea sa banii destinați pentru scopuri de pietate. Alu diecelea sta sub direcțiunea lui *Maliiet Teskeredgi*; aici se administra averile domaniale și alte venituri. Preste alu unu-spre-diecelea este pusu *Mucabeledgi*, carui noi i-amu dice controloru; acest'a pórta listele despre soldati, și aréta care din ei au muritu său au devenitu invalidu, că asia se nu se plătesca soldu nici mai mare nici mai micu decâtă cumu este numerulu reale alu soldatiloru; elu are doi adjutori subordinați lui, unulu este *Iaia Mucabeledgi*, care pórta registrulu despre infanteria din totu imperiulu, și celalaltu este *Allu Mucabeledgi*, care țiene în evidentiă pe Spahi și pe cealalta cavaleria a imperiulu, precumu și pe ceialalti stipendiari ai Sultanelu, cari sunt dispersi în *Timar Siamet*. În urma capulu celui de alu doi-spre-diecelea este *Teshrifatci*, său, cumu i-amu dice noi, primu-ceremoniaru. În tôte cabinetele aceste, mandatele se dau în limb'a turcésca; dar' compturile tôte se redactéza în limb'a persiana cu caractere numite *Kirma*, adeca abreviațiunî, pe care numai acelu-a le pôte ceti, care é dedatu cu elle; acestea atâtă sunt de concise, în câtă veniturile și spesele annuali din totu imperiulu se potă presenta imperatulu în două-dieci-si-patru de pagine. Fia-care direttore de cabinetu își are Kalf'a său mai vulgăru *Kalifulu* seu; noi i-amu dice secretariu. Cel mai de capetenia între acesti Calfe sunt *Maden Kalfa*; sub inspectiunea acestui-a stău tôte acelea venituri, din cari încurgu anumite și determinate summe, precumu sunt minele, provinciile, cari trebe se aduca unu tributulu fixu annualu etc.; și *Ochor Kalfa*, care pórta compturile asu-

ratalui, isi dède opiniunea chiar' dupa placulu acestui-a. « Nu trebe, « dise elu, a espune reputatiunea armeloru osmane la compromissiu- « nea de a se deda inamiculu a ne cauta in façe, si prin acêsta a se « invetia mai antaiu se se liena tare in contra nôstra, si apoi a des- « pretiui eroismulu nostru. Este totdeauna unu bunu auguriu, (10) « dèca ataci pe inamicu indata ce l-ai vediutu, si nevalesci asupr'a

pra stalluriloru Sultanului. Afara de aceste cancellarii séu cabinete, mai sunt anca si alte officie, numite *Emanet*, séu cumu amu dice, officie de concredere, din cauza ca, nepotendu face accompturile cu tóta precisiunea, trebe in cele mai multe casuri a se lasa in onestitatea officiariloru. Defterdarulu nu pôte da in numele seu nici-unu mandatu acestoru officiolate, de si elle sunt obligate a si face accompturile loru in cancellari'a sa. Aceste suntu : 1° *Tershane Emîni*, care are inspectiunea asupr'a construirei séu repararei bastimenteloru, si asupr'a a totu ce se tiene de navigatiune. 2° *Ghiumruki Emîni*, capu-inspectorulu duaneloru (*). 3° *Sarbehane Emîni* capu imprimeriei de moneta ; acest'a nu è obligatu, cá ceialalti, a tiené accomptu despre perceptiuni si erogatiuni, ci elu cumpera ori iea in arenda aurulu si argintulu cruđu sub conditiune de a admnistra in thesaurulu publicu atâte séu atâte pungi pe di, si din ce remane dupa aceea, elu are putere de a bate moneta câtu pôte in profitulu seu, 4° *Matpach Emîni*, séu capu-bucataru alu marelui Sultanu. 5° *Topchane Nasiri*, superintendente alu tunuriloru si altoru instrumente bellice. 6° *Arpa Emîni*, acesta ingrigesce pentru provisiunea necessaria de ordiu la stallele imperatesci, si la subofficiarii de pre langa acestea. 7° *Mubaiadgi*, provisorulu séu cumperatoriulu generale alu victualeloru si beuturiloru. 8° *Shehir Emîni*, officiuulu acestui-a este a ingrigi cá murii cetatiloru si fortificatiunile se se conserve in stare buna, si se se faca reparaturele necesarie. 9° *Ghiumish Chane Emîni*, care inspecta minele de metalu, si elu seu stringe singuru profitulu ce dau aceste, séu le da in arenda pre langa una certa renta annuale. Pentru a termina, mai observamu, ca dupa marele veziru numai unulu este intre officarii esterni de curte, care este mai mare decâtu Defterdarulu, si acest'a este *Kietchudabeg* séu *Kiehaia*, adeca locotenentele marelui veziru, care in rangu urmèza numai decâtu dupa acesta. Din toti banii câti intra in thesaurulu imperiale, Defterdarulu are a duée-diecea parte, ceea ce, precumu sciü de siguru din esperientia, i aduce pe anu celu puçinu duée-sute-de-mii de thaleri imperiali, din cari da lui Kietchudabeg cinci-dieci de mii. Dar' marele veziru pôte se-si faca cu dreptu si cale pe anu siése-sute-de-mii de thaleri, necomputandu aci darurile ce primesce, si alte maiestrii de ale loru ce intrebuintieza pentru a-si satura lacomi'a insatiabile. Acêsta se va paré cu totulu incredibile acelu-a, cari n'au vediutu curtea ottomana ; dar' altminterèa voru cugeta acei-a, cari o cunoscü mai bine. Inse despre acêst'a mai pre largu intr'altu locu (**).

(9) Piri însémna betranu. *Tr. Germ.*

(10) *Bunu auguriu, Ogur.* Turcii credü fôrte tare, ca dèca ei incepu mai antaiu atta-

(*) Vameloru. *Tr. Rom.*

(**) Vedi «*Descriptio Moldaviae*» Pars secunda, caput 14, pag. 109 et sequ. *Tr. Rom.*

« lui înainte , de a'si fi potutu deschide bine ochii. Afara de acésta, « déca nu grabesci cu ataculu , te poti teme ca din aménare s'ar' « poté nasce vre-o seditiune in armata. Că-ci trebe se scimu, ca sunt « multi sub stindardulu turcescu, cari de lungu timpu stau in rela- « tiuni de amicitia si de affinitate cu Persianii ; si asia este fôrte « possibile, ca déca le lasi timpu se converseze unii cu altii, i voru « seduce, si, precumu vulgulu este inconstante, de si nu voru face « pôte rebellione publica, dar' de siguru nu se voru bate de câtu cu « unu curagiu dubiosu si (precumu dice proverbiulu) numai din ver- « vulu degeteloru (11) ». Selimu audindu aceste cuvente, esclamá : « Éca in urma, dupa multa dificultate, totusi amu gasitu in armat'a « mea unu omu cu minte si intieptu ; si consiliulu seu imi ajunge « mai multu , de câtu capetele, manile si armele miiloru ce me « incongióra. Intr'adeveru, ca mare perdere a fostu pentru mine si « pentru imperiulu meu, ca acestu omu n'a ocupatu pêné acuma « postul de mare veziru ».

BATE PE PERSIANI SI LE FACE MARI STRICATIUNI

VI. Selimu apróba consiliulu betranului Pasia , si immediatu da ordinu a incungiura pe inamicu si cetatea , pre langa care se asie- diase, si apoi a ataca acésta armata persiana, care parea a fi prega- tita mai multu pentru parada de câtu pentru aperare. Lupt'a s'a in- ceputu cu descarcarea tunurilor celoru grele, cu cari dedeau focu trupele europene in arip'a stanga ; dar atátu erau de reu asiediate, in câtu glóntiele séu se opriau intr'o culme ce sta chiar in fație , séu treceau fara efectu pe deasupra castreloru persiane. Trupele a- siatice inse, sub comand'a lui Sinan Pasia (12) , inaintau in linii in-

culu, victori'a trebe se fla a loru. De aci este proverbiulu la ei : «Care trage mai ân- tâiu, acel'a é tragatoriu bunu si perfectu». Dér' in belulu din urma cu Germanii, cei mai buni si mai prudenti generali turci au fostu cu totulu de alta opiniune

(11) *Vervulu degeteloru*. Este o frasa turcésca, care va se dica : « a prinde unu lucru cu vervulu manei », in locu de a dice : « a te apuca de unu lucru fara voia ». Ei mai dicu anca : *Harbe Udgi ile virmekji*, adeca, a trage numai de la estremitatea séu de la vervulu lancei ; cu acést'a vreu se caracterize pe acei locuitori margineni , cari nu cutédia a face de sine ceva , ci se lasa totdeauna in adjutoriulu altoru-a

(12) *Sinan Pasia*. Unu generalu fôrte renumitu la Turci. In Constantinopole, cumu intri pre la portulu interioru de catra Pera, se vede unu edificiu grandiosu, construitu

chise contra Persianiloru, si aduceau dupa sine tunurile de campu. Candu s'au apropiatu Sinanu de o puscatura de ei, dède ordinu liniiloru prime a se desparti in drépt'a si in stang'a, si a face locu artilleriei. Acést'a dandu focu, atât'a stricatiune a facutu in Persiani, in câtu ei, cari mai nainte pareau a forma unu muru, acumu nu semenau a alta de câtu totu a strade si ulitie (13). Rupte cu modulu acest'a liniiele inimice, se da signalu a nevali asupr'a loru omu de omu cu sabiele si cu sagetile; prin acést'a diumetate din arip'a stanga a inamicului a fostu batuta. ér' ceéalalta diumetate a fostu constrinsa a o lua la fuga. Vediendu Shahulu ca arip'a stanga a Persianiloru este in periclu, lasa arip'a drépta si merge la ceea intr'adjutoriu cu celle mai bune truppe ale sale; elu respingé cu bravura pe Turci chiar in momentul candu acesti-a erau se stinga cu totulu pe cei puçini Persiani cari mai remasessera anca. Selimu de alta parte, observandu ca arip'a sa drépta este fôrte strimtorata de multitudinea inamicului, pune trei-spre-diece m'i de Luniceri in cóst'a lui, ordinandu-le a da focu asupr'a inamicului la inceputu numai din departare, si apoi a-lu attaca peptu la peptu cu sabi'a in mana; cá asia, pe candu in foculu luptei voru fi trasu attentionea asupr'a loru, pe atunci ceialalti se aiba timpu a se reculege si a se pune éراس in ordine. Acestu ordinu alu lui Selimu a fostu la momentu executatu, si Persianii cu atata fervóre atacati, in câtu la inceputu au trebuitu se se retraga cu incetulu, ér' dupa aceea se prinda la fug'a larga. Persianii din arip'a drépta, sustieneau anca cu bravura atacurile Turciloru; dar' vediendu sórtea celoru din arip'a stanga, si desperandu de a mai poté invinge, au prinsu si ei fug'a se scape macaru cu viétia. Invinsi Persianii in tóte partile si pusi la fuga cu rusine, soldatii turci i-au urmaritu, taindu si prindiendu la ei, si facendu-le atât'a stricatiune, in câtu le-au remasu de aci un'a

pe cinci-dieci colonne de marmora in forma octogena, adeca cu optu frontispiciuri. Acesta é edificatu de generalulu Sinanu Pasia; si aici siede primaver'a *Bostangi Bashi*. Aprópe de aci este o pórtă care duce in curtea imperiale, destinata pentru locuinti'a Bostangiiloru; si totu aci este o casa de baia numita Iali Kioski (*).

(13 *Strade si ulitie Sokak be sokak*, Strada de strada. Este una frasa turcesca, care insémna gramada preste gramada. aruncata un'a preste alt'a si încóce si in colo.

(*) Insemna : Palatu la tiermure. *Tr. Germ*

péta rusinósa pentru totdeauna. Shahulu insusi numai cu mare necasu a scapatu prin agerimea calului, seu póte că nici asiá nu scapá, déca nu venia intunereculu noptiei se puna capetu urmaririi lui. Persianii, pre langa miile de soldati uccisi (14), au perdutu in acésta batalia pe comandantii ambeloru aripe, pe Mehemedu Chanu si pe Tekieli Chanu, cei mai bravi si mai curagiosi generali pe acelu timpu in tóta Persi'a.

ELIBERA PE CAPTIVII MUSULMANI

VII. Acésta victoria ar' fi fostu anca si mai mare si mai completa, déca Selimu nu se temea de periclulu de a urmari nóptea pe căli grele si passuri anguste pe unu inamicu, care cu tóte perderile sale, anca totu nu era atátu de nimicitu, in câtu reculegându-se se nu fia potulu cutedia dea face unu nou atacu. Asia ellu ordinâ a se da signalulu de retragere, si se întórse in castrele perasite de Persiani, si predandu-le se incarcá cu immense thesaure, si alte armature pretióse, lasate acolo de Ismail Schah. Dupa aceea numesce mare Ve-ziru pe Piri Pasia, care í consiliase acésta batalia; si ordinâ a se anuncia in publicu, ca intre captivi se nu se tiena nici-unu Nisa si nici-unu Sabi (15), ci acesti-a se fia eliberati cu totii; si apoi adaose: «Nu este justu a tiené captivi pe acei-a cari sunt Sunni (16), si nu-

(14) *Miile de soldati uccisi*. De si acést'a a fostu ô lupta inversiunata si sangerósa, totusi istoriografii turci nu spunu numerulu cadutiloru si de o parte si de alt'a.

(15) *Sabi* insémna unu apostatu. Asia se numesce unu poporu in giuru de Bassora numitu altminterea Isaniti; religiunea loru este o mistura de crestinismu si de mahomedanismu. Mahomedu le-a promis in Coranulu seu ca 'i va protege. Intre ace, sti-a se numera si crestinii, asia numiti Nasrani. Dar' n'amu potutu afla déca amendoi se cuprindu sub numele de Sunni. *Tr. Germ.*

(16) *Sunni*. Asiá se numescu Turcii pe sine si pe ceialti musulmani, intru distinctiune de Persiani si de altieretici. Ei tienu ca nu este permisu a detiené sclavu pe unu *Sunni*, chiar si candu ar' fi caditu captivu in bellu. Déca este rebellu, punésca-se cu mórte; dar', déca nu, atunci trebe lasatu liberu. Acésta é una lege inviolabile la Turci; dar' Tatarii, chiar' fiindu de legea mahomedana, totusi nu o observa. Despre acést'a voi narra o istoria, din care vomu vedé dispositiunea inimei Tatariloru façe cu Turcii, si care o amu vediutu eu cu ochii mei. Pe timpul candu parintele meu Constantin Cantemiru era domnu Moldaviei, Seraskierulu séu generalulu armatei turcesci, *Ainadgi Sulimanu Pasia*, care in urma s'a facutu mare veziru, stá cu armat'a sa la Babadaghi, cetate in Misi'a, siese dieci mille dincolo de Dunare; aici adunandu-si trupele europene, se prepará a face dispositiuni pentru

« mai prin fortia au fostu constrinsi a prinde armele; si candu avemu « victori'a, atunci iuvingătoriului sieđe mai bine clementia făcia cu

proviantarea cetatiei Camieniti, fiindu-ca domni'a o fomete terribile, Vrendu a se informa de starea castellului si a castreloru lui Ion III, regelui Poloniei, tramise o scrisóre parentelui meu prin Ismail Aga, unulu din officiarii sei numiti Agaler, prin care i ordona a da acestui-a salva guardia la Camieniti péné la Caramanu Pasia, care avea comand'a garnisónei acestei cetati. Parentele meu i da salva guardi'a, si Aga Ismail ajunge in pace péné in cetate; aici crediendu se in siguritate. tramitte guardi'a nóstra inderetru, cugetandu ca va pótea se se întórca acasa cu vre-o căti-va soldati din garnisóna. Dupa ce a luat informatiune despre celle ce i se ordinase, pléca din cetate cu diece soldati turci. Ajungédu la Stefanesti, una urbe in Moldavia, situa a la tîermurea prutului, rencontra o ceta de Tauri, cari mergeau la pradá in Poloni'a. Intrebandu-i cine le este comandantele, si poftir lu-le espeditiune prospera, isi continua calea mai departe. Dar' indata dupa acést'a vede ca, cam la cinci-dieci de Tauri vinu asupr'a lui ca din pusca, si cá si candu ar' fi uitatu ceva se întrebe de la elu. Turcii, cari nu portau téma de Tauri cá de ai loru alliatii, spre nefericire stau loculul si-i ascépta péné ce soses u. Tatarii, la momentulu candu sosescu, scotu sabiele, si pretindu a se dá josu de pe cai. In vanu Turcii întrebau ca ce poftescu. Tatarii fara a respunde ceva, i dau josu de pe cai, i léga pe toti in curele, i desbraca péné la camesia, si-i amenintia cu mórte, déca nu voru urina precumu ei le voru porunci. Turcii inspaimentati de acestu imminente si neasteptatu periclu, promittu a face totu ce voru pofi. Tatarii se punu apoi, si mai antaiu cárbacescu fara indurare pe captivii loru, dupa aceea le tundu barb'a si mustetiele, si-i fortiéza se invetie unu respunsu in limb'a russésca, care voru trebui se-lu pronuntia de câte-ori se va pune întrebarea : din ce tíera sunteti ? ei adeca se dica : *Ne snam, la Russiak*, nu sciu, io suntu russu. Dupa ce le-a datu acésta lectiune, câte-va dile mai tardiu, i ducu cu máinele legate la Ismail, cetate in Budgiacu, situata la Dunare. si o nópte intré a i maltratéza fórte crudelu, cá nu cumva se spuna ca sunt Turci. Ei au trebuitu se jure ca nu voru spune nimicu. In alta di i espunu Tatarii in piatiu sp'e vendiare. In Ismail sunt o multime de mercanti, cari cumpera sclavi pentru Turci, si-i tramitu companistiloru séu asociatiloru loru traficanti in Constantinopole. Candu acesti mercanti esindu la piatiu, au vediutu negociulu de sclavi, 'i-au întrebatu dupa datina : « D'in ce tíera sunteti ? » Er'atunci Tatarii, proprietarii negociului, redicau cárbaciulu asupr'a captiviloru, cá se-si aduca aminte de batai'a ce au mancatu, si se respunda russesce, precumu i-au invetiatu. Nefericitii Turci asiá facu, si Tatarii, vendu cu câte diece thaleri de capu (cáci n'au cerutu multi bani pentru unu negociu atátu de prostu, si apoi se intorcu immediatu acasa. Captivii in duóe séu trei óre dupa aceea, incepu a vorbi in limba curata turcésca, si ceru, pentru Dumnedieu, a li se dá ceva da mancare si de beutu. Mercantii se mira audindu dialectulu puru turcescu, care pentru Russi este fórte difficile de a-lu pronuntia, si-i întreba : cumu, n'au scuti in Russi'a, potu se vorbéscá atátu de correctu turcesce ? Turcii le aréta vergele vinete pe spáte de batai'a ce au mancatu, si dicu, acést'a este cá astuti'a Tatariloru ni-au facutu se fimu Russi, pre cându noi suntemu adeverati Turci. Vediendu mercantii ca in locu de Russi au cumperatu Turci, si ca prin urmare si-au perdutu banii, le

« invinsu decâtu crudelitatea . In câtu pentru Shahulu, fia, ca a-
« cestu preludiu de victorii se-i servésca de invetiatura si se véda
« de ce successe potu se fia încoronate in viitoriu armele ottomane

DUPA CUCERIREA CETATIEI TIBRIS, PETRECE IERN'A IN AMASI'A

VIII. In diu'a urmatória, locuitorii cetatiei Tibris, vedindu-se perasiti de regele lor si fara sperantia de vre-unu ajutoriu, au încercatu grati'a cuceritoriului offerindu-i cheiele cetatiei lor. Selimu ascultand rugarea lor, intra în cetate, si lasandu soldatiloru sei câte-va dñle de respirare, ordină a se celebra servitiulu divinu dupa usu

dau drumulu si-i lasa liberi se mérga in cotro voru voi. Dar officirulu Ismail Aga, omu de spiritu si ingeniosu, cere de la mercantele seu, cá se-lu duca cá sclavu pénc la Babadaghi, (unde Seraskierulu astepta dupa elu), si acolo se 'lu espuna in piatiu spre vendiare; elu va face ca si candu ar' voi se scape, dar' mercantele se nu-lu persecute. Instruitu bine mercantele si consimtindu si densulu, duce pe officirulu nostru in castrele de la Babadaghi, unde era campata armat'a, si cumu era vinetu de batai'a cureleloru. si tunsu de barba, de nu-lu mai cunoscea nimeni, prinde fug'a printre corturi si merge dreptu la tind'a Seraskierului. Mercantele, din prefacere striga : prindeti-lu ! prindeti-lu pentru Dumnedieu ; captivulu meu a fugitu, infidelulu muscalu mi-a scapatu din mâni ! Pe acésta strigare se face mare sgomotu in piatiu si in castre ; toti allerga in susu si in josu, pentru a prinde pe fugariu. Ajungéndu acesta la intrat'a cortului celui mare, numitu *Divanchane*, spune (in corruptu turcesce, cá se para ca prin lungimea timpului câtu au absentatu din tíera, si-a uitatu limb'a materna), ca intr'adeveru é captivulu mercantelui, dar' ca é turcu si musulmanu scapatu de curendu din Poloni'a, si ca prin urmare ar' fi injustu a-lu espune spre vendiare. Apoi adaoase, ca ar' avé ceva de a descoperi generalului; fiindu ca plecandu abia de cinci-spre-diece dile din Leopole, cunósce fórte bine starea lucrurilor in Poloni'a. Seraskierulu audindu aceste, ordina numai decâtu se aduca pe captivulu in *Oba* séu cortulu seu interioru Adu-u aici, elu isi aretă înainte de tóte suppunerea si obedienti'a sa generalului, apoi dise : « Caramanu, Pasia din Camieniti, trimitte domnului meu profundele salle respecte ». Generalului se parea ca cunósce acésta voce, dar' exteriorulu, faci'a acestui omu, i vonia straina. Asia. ilu întréba : « Cine esti tu, si de unde cunosci aceste lucruri ? » « Nu cunosceti — respunse elu — pe officirulu vostru, Ismail Aga, pe care l-ati trimisu la Caramanu Pasia ? Ne snaesh po Russki ? nu sciti rusesce ? » Atunci generalului dise : Dar ce secleieratu a potutu fi acellu-a, care intr'atátu te-a desfiguratu ? « Ér' elu replică : » Tatarii vostri m'au facutu russu si m'au vendutu in Ismail la unu comerciante de sclavi, din mainele caruia amu scapatu si amu fugitu aici la domnulu meu » Dupa aceea ⁱ spune totu cu de ameruntulu, ce a sufferitu de la acea banda rapace si tradatória de Tataru. Seraskierulu nu se poté mira destulu despre astuti'a acelloru briganti, mai alégu ca totu asia i-au spusu si companionii lui Ismail Aga, cari ajunsesera aici in

comunu Vinerea urmatória in beserica, si a se tiené rugatiuni atátu pentru elu cátu si pentru tóta armat'a sa. Succesulu ulteriore alu armeloru salle l-a impedicatu scumpetea bucateloru, causata prin aceea, ca inamiculu devasta tierile vecine, pentru cá Turciloru se le substraga totu modulu de subsistentia. Selimu anca, vediendu ca fara mare periclu nu se mai póte tiené in acestu locu, lasà una garnisóna tare in Tibris, și se retrase inderetu la Amasi'a. Truppele le asiédia desu cumu s'a potutu in quartire deiérna, pentru cá la viitóri'a espeditiune se le póta aduna cátu se póte mai curendu. Dupa aceea, in semnu de victoria, tramitte la Constantinopole pe Husein 17), fiulu lui Bikarar, nascutu dintr'una din celle mai nobile familii per-

diu'a urmatória. Generalulu dède ordinu numai decátu a urmari cu totu adinsulu pe acei Tatari; dar' unde se-i póta gasi intre atâte hórde de acesti vagabundi? Totu ce a pututu face a fostu, ca a inaintatu pe officirulu nostru, dupa ce i-a crescutu barb'a, la dignitatea de Stallu-magistru, si l-a onoratu cu multe daruri frumóse. Totu in modulu acest'a rapescu Tatarii adese-ori copii de ai Turciloru, si dupa aceea i vendu in locu de copii muscalesci. Cáci, in ceea ce se atinge de perfidia si de astutia, nu este poporu in lume care in aceste se intréca pe Tatari.

(17) *Husein*. Mecenatele musicautiloru orientali. Elu au avutu in fórte mare stima pe *Hodgea Musicar*, orfeulu Persianiloru, si pe scolarulu acestui-a *Gulam* arabulu. Tóta Turci'a si Persi'a se delectá in melodiile si cantecele loru péné pe timpulu lui Mahomedu Sultanulu, candu artea musicee, uitata mai cu totul nu numai a reinviatu, dar' anca s'a redicatu la cea mai mare perfectiune prin Osmanu Effendi, nobilu din Constantinopole. Acesta a lasatu dupa sine mai multi scolari artisti atátu in music'a vocale cátu si in cea instrumentale. Anume in cea vocale a fostu renumitu unulu *Chafiss*, supranumitu Kiomur (Carbune), apoi *Buhurdgi Oglu*. *Memish Aga*, *Kiuciuk Muesin*, si *Despihci En r*; ér' in cea instrumentale an escellatu duoi greci, *Kiemani Ahmed*, unu renegatu, si *Anjeli*, orthodoxu amenduoi mi-au fostu instructori cincispre-diece ani), apoi unu evreu cu numele *Celebico*; intre Turci, mai renumiti au fostu *Dervish Osman*, si *Kurshungi (*) Oglu*, elevulu seu, si alti duoi cu numele *Tastci (**)* *Oglu*, *Sinik (***) Mehemed* si Bardaci (***) *Mehemed Celebi*; acesti duoi din urma au avutu de instructore pe unu anume Camboso Mehemed Aga, si dupa aceea de inpreuna cu pe *Ralaki Eupragiote*, nobilu grecu din Constantinopole, i-amu instruitu io in unele parti ale musicee mai alesu theoretice, si intr'unu metodu nou inven-

(*) *Kurshungi*. Insómna plumbariu; care vérsa, topesce, lucra cu plumbu. *Tr. Germ.*

(**) *Tastci*. Sculptoru; care taia in pétra; care sfarma pétra, *Tr. Germ.*

(***) *Sinik*. Frantu, slabu, rupturosu, neputintiosu. *Tr. Germ.*

(****) *Bu'daki*. Pórta-ulcioru; servitoriu pre langa curtea ottomana, care candu imperatulu e pe cale, pórtá pe calu unu ulejoru cu apa; se numesce si *Kiuptar*. *Tr. Germ.*

siane, dimpreuna cu alti mai multi captivi, mai celebri de câtu ceilalti, prin originea séu sciinti'a lor.

OCCUPA CATE-VA CRTATI SI TIÉR'A LUI OLAIDEVLET

IX. Selimu, din esperienti'a acestui anu a invetiatu. ca in aceste tieri reci si muntóse, de cari è incungiurata Persi'a, puçinu progresu póte se face, déca nu incepe campani'a din bunu timpu alu primaveriei. Pentru aceea, indata in primaver'a anului Hegirei 921, pléca cu armat'a sa din Amasi'a, si, inainte de ce s'ar' fi acceptatu Persianii, le ocupa in graba cetatile Ghiumah si Baiburud. Ne dandu de nic'-o

A. 921

I. C. 1515

tatu de mine pentru a esprime canticelc si doinelc prin note, inventiune necunoscuta mai nainte Turcilor. Amu mai avutu afara de acesti-a, scolari pe cari i-amu invet atu music'a theoretica si practica, pe *Darul* (*) *Ismail Effendi*, rare thesaurariu alu imperiului, si pe *Latif Celebi*, Chasinedar-ulu (**) seu. Invitatu de acesti-a amu compusu o carte mica in limb'a turcésca despre artea musiceii, si o amu dedicatu lui Achmedu II. Sultanului acumu regnante. Precumu amu intielessu, amatorii de musica se servescu péné in diu'a de asta-di de regulele puse de mine in acea carticica. Lectoriloru europeni póte se le para curiosu, ca ea laudu pe unu poporu pentru deprinderea intr'o arte atátu de nobile, pe unu poporu, pe care tóta crestinetatea ilu tiene de barbaru. To concedu ca barbaru a fostu ace tu poporu pe la inceputulu. séu cumu amu dice, infanti'a imperiului ottomanu, candu Sultanii nu cugetau la alta, decátu a-si estinde marginile dominatiunei lor. Dar' cu progressulu timpului, candu incetarea belleloru a permissu cá omenii se se occupe cu artele pazei, atunci au lasatu si ei din selbateci'a lor de mai nainte, si s'au cultivatu si civilisatu in asia mesura, in câtu asta-di abia se mai potu observa pe ei urmele barbariei lor antice. Si pe temeiulu adevेरului potu se affirmu, ca music'a turcésca in câtu pentru rithme si proportiunea cuventelor. este cu multu mai perfecta decátu multe din cele europene; cu tóte aceste trebe se marturisescu, ca ea este fóre grea de intielessu; in câtu, in vast'a cetatea a Constantinopolei, unde residee curtea cea mai mare din lume, intre atáti amatori si pricepetori de musica, abia vei gasi vre-o trei ori patru, cari se cunosca perfectu fundamentele acestei arte. Dar' caus'a ca musicianii perfecti sunt aici atátu de rari, provine din dificultatea de a potécoprinde tóte acele particelle de sonuri, ce Arabii le numescu Terkiib (***), despre cari Hodgea Musicar, pe urm'a lui Ptolomeu, dice ca sunt infinite si fara numeru, dupa axioma: *Emmakii Terkiibate Nihaiet iok*, adeca: «infinite este compositiunea partiloru». Nu intra in propusulu meu de presentu a me occupa aci pe largu cu acésta materia; déca inse Dumnedieu imi va da viétia si sanetate, voiú tracta despre acésta arte intr'unu opu separatu dupa sistem'a si opiniunea lumeni orientali.

(*) *Darul*. Insémna toba. *Tr. Germ.*

(**) Séu de comunu *Hasnadar*, insémna subthesaurariariu. *Tr. Germ.*

(***) Artea de compositiune in musica. *Tr. Germ.*

resistentia, si vedindu ca nu este de nici-o utilitate a tiené una armata atâtu de mare intr'unu locu atâtu de neinsemnatu, ordinà lui Ferhad Pasia a merge cu una parte a truppeloru contra lui Olaidevletu fiulu lui Sulkadir (18), care stá in suspitiune, ca tiene parte Persianiloru. Ferhadu surprinde inopinatu pe acestu principe, i nimicesce tóta armat'a, si-i taia capulu. Tierile acestui-a le da apoi Selimu lui Ali-Beg (19), fiulu lui Schah Suvar (20), in recompensa pentru servitiurile ce-i facuse pre langa curte, punendu-i de singura conditiune, cá numele seu se se mentioneze in rugatiunile publice. Dupa acestea, Selimu incarcatu de magnanimitate si de victorii, retórna catra finitulu anului la Constantinopole.

DIARBEKIRENII ALLUNGA PE PERSIANI, SI SE OFFERU EI INSI LUI SELIMU

X. In anulu urmatoriu i se offerira nuóe ocasiuni de a-si lati imperiulu. Unu poporu cu numele Kare-Emid (21), locuitoriu in provinci'a care si asta-di se numesce Diarbekir (22), si se governa de catra Ka chan, delegatu alu regelui Persiei, dar pe care locuitorii nu'lu potea sufferi din caus'a unoru turburari civili ce atitiasé intre ei, si voiau a scapa de jugulu seu. Vedeau inse ca cu puterea nu o potu scóte la cale; asia se resolvira a o face prin stralagema. Facu una littera falsa in numele regelui Persiei, si o tramitu prin unu nuntiu lui Karachanu. Scrisórea continea urmatoriulu ordinu: « Tu, care tu esti (23) Karachanu, in momentulu candu vei priimi acestu ordinu, se scii ca amu decisu a te tramitte cu tóta armat'a ta con-

(18) *Insémna*, potente dupa *Tr. Germ*

(19) *Ali Beg*. Unulu dintre nobilii persiani, cari au trecutú la Sultanulu Selimu, unu esemplu de rara fidelitate între Turci.

(20) *Suvar*. *Insémna*, calaretu, cavaleru. *Tr. Germ*.

(21) *Kare-Emid*. Emidii negri, cari locuiescu tiér'a între Urfa si Van in Asi'a.

(22) *Diarbekir*. Dupa etimologia *insémna*: tiér'a lui Bekir. Este una provincia situata la marginile Kurdistaniei, alu carei nume se vede mai in tóte chartele geografice, Cuprinde asta-di tóta Mesopotami'a péné la confiniile tienutulu Musul, care é Ninive a anticiloru.

23 *Tu, care tu esti*. Formula usitata la Turci si la Persiani in scrisori. Dupa ce premitu titlurile de onóre ce dau Veziriloru, apoi incepu scrisórea cu fras'a: Tu, care tu esti. Asiá, *Ahmed Pasia Lalan sen sie ki*, adeca: Lala meu, tu, care tu esti Ahmedu Pasia. Assemenea: *Sam sin ki Kírím Chani olan Kaplan Ghirai*, adeca: Tu care tu esti Chanu in Crimea, Caplanu Ghirai. etc.

« tra inamiciloru, cari se tienu pe aci prin pregiuru si vreau se nev-
 « léscă in tiér'a ta. In cea mai mare graba dar, si multu in cinci dîle
 « esi din cetate, si te pune cu corturile tale in loculu numitu Kia-
 « vakielder, cá la o alta porunca a nóstra, se fii gat'a a merge unde
 « voru cere impregiurarile, séu a veni fara intardiare la noi ». Kara-
 chanu, care nu scia nimicu de acésta tradare, tienea ca este lucru
 culpabile a nu se supune comandai regelui seu. Si ese din cetate
 cu tóte trupele sale si cu tóta cas'a sa, si se pune in castre la loculu in-
 dicatu. Candu cetatianii au vediutu, séu au crediutu celu puçinu ca
 tiranulu loru s'a departatu intr'o distantia atátu de mare de la cetate,
 in câtu nu se mai puteau teme ca se va poté întórce inderetru in
 adjutoriulu puçiniloru soldati ce a lasatu in garnisóna : inchidu por-
 tile cetatiei, si taia tóta garnisón'a in bucati. Apoi se punu numai
 de câtu si trimitu scrisóre lui Selimu, in care i spunu cele petrecu-
 te, si se promittu a-i offeri cetatea, rogandu-lu totodata cá se bine-
 voiasca a le pune domnu pe *Mehemedu Beg*, compatriotu alu loru
 fiulu lui *B'ikli Oglu* (24), care pe acelu timpu se affá chiar la curtea
 lui Selimu.

LUI SELIMU PARE LUCRULU SUSPITOSU

XI. Lui Selimu placea fórte multu acestu offertu. Dar' cunoscea
 bine maliti'a acestui poporu, si se temea nu cum-va se fia ceva in-
 sielatiune la midi-locu. Asia mai bine voi a se lipsi de nuóa aquisi-
 t'üne, de câtu prin o pré mare credulitate se espuna hasardului
 trupele sale, si — amenà respunsulu unu anu intregu. Intr'aceea
 curgeau certe ferbinti si continue între Karachanu si cetatiani, cari
 din urma, fatigati de atâte lupte, si dupa ce rugasera pe Selimu prin
 mai multi nuntii, au tramisu in urma pe *Cemsid Beg*, unulu dintre
 cei mai avuti ai tierei, si care singuru avea preste trei-sute de sate ;
 acesta gasindu crediementu la Selimu, a dobenditu totu ce a cerutu
 pentru natiunea sa.

IN URMA SE INVOIESCE SI LE PUNE REGE PE MEHEMEDU BEG

XII. Ratificandu-se conditiunile pactului de ambe partile, Selimu

(24) *B'ikli Oglu* Din famili'a óre-carui principe alu Kurdiloru. Numele de *B'ikli*
 se de acellora, cari au mustetie lungi sbu date.

face pe Mehemedu Begu, fiulu lui Biikli Ogli, *Beglerbeg de Diarbekir*, cu potestate suverana, si-i da totu regatulu Malikianu (25), mai aplacidandu-i si una pensiune anuale de patru-dieci Iuki (26); si tóte acestea sub unic'a conditiune de a-i remané fidelu. Dupa aceea Mehemedu plăca immediatu la Diarbekir, si cu invoirea staturiloru si classeloru tieriei, adnecta cetatea si intregu regatulu la imperiulu ottomanu.

KARACHANU REMANE BATUTU SI UCCISU

XIII. Dar' imperatulu isi potea imagina fórte usioru, ca numai singura presentí'a lui Mehemedu nu va fí in stare a stinge foculu lui Karachanu, si asia i trimise la anulu Hegirei 922, unu numeru bunu de truppe intr'adjutoriu; si ca se-lu îndemne si mai multu a se lupta eroicesce, i tramite o scrisóre de reprobare, in care i imputa lenea in urmatorii termeni: « Candu te-amu faculu principe in Diarbekir, « me asceptamu ca vei face lucruri cu multu mai mari, de câtu cele « ce ai aretatu pêné acumu. Pentru ce stai in lene? Pentru ce inso-

A. 922

I. C. 1516

(25) *Malikianu*. Acestu cuventu, dupa sensulu seu propriu, însémna *possessivu*; si acestu nume-lu pórtá tóte acelle tíeri, cari nu sunt Vukuf (*), adeca nu sunt dedicate unei Giamie. Acestu modu de possessiu e a tieriloru, trecuse degiá de lungu timpu din usu. Dar inainte cu vre-o cinci-spre-diece ani, secandu cu totulu venitele thesaurului publicu, elle au trebuitu immultite. Asia, Sultanulu Mustafa II, care domniá pe acellu timpu, a ordonatu cá vechile feude malakiane se se reinflintieze sub certe conditiuni. Sunt cu tóte aceste unele tienuturi séu cantóne libere, cari inse trebe se platésca in totu anulu in lun'a lui Martiu unu tributulu anuale numitu Mukataat. Acestu tributulu se platea dupa o anume mosia, ce se vindea prin licitatiune publica in piati'a numita Mesat; si care offeria mai multu, o tienea pe viétia, ér dupa mórte éراسi venia la erariu. Pentru fiii acestoru cumperatori era anca acea favore, ca déca fiulu dupa mórtea parintelui seu, voiá a da trei din patru parti ale pretiului de tributulu cátu offeria unu strainu, atuncinu se vindea la strainu, ci se lasá la fiulu defunctului. Cu modulu acesta capeta thesaurulu publicu unu sporu mai bine de una-mie-duóe-sute pungi (**) pe anu.

(26) *Iuki*. Este o certa summa de bani, usitata în accompturile thesaurului publicu, si face in generalu una-suta de mii de aspri (**).

(*) In numerulu singulariu, è: *Vakf. Tr. Germ.*

(**) Cari facu siese-sute-mii de thaleri *Tr. Rom.*

(***) Patru *mangiri* si totu atáti *ghieduki* facu unu aspru. Trei aspri, facu o *para*. Cinci, unu *beslik*. Diece, unu *onlik*. Duóe-dieci-si-patru, unu *zolota* séu florinu. Duóe-sute-siese-dieci, unu *Sherif*, séu ducatu ungurescu. Un'a punga face cinci-sute thaleri imperiali, cari se primescu la curtea imperiale, cátesi unulu, in optu-dieci de aspri, si se dau in una-suta-duoe-dieci de aspri. *Tr. Angl.*

« lenti'a lui Karachanu remane atâta timpu nepunita anca ? Pentru « ce nu descoperi virtutea ta latentă, prin fapte demne de nobil'a « ta inima ? Ceea ce mie mi-ar face bucuria, inamiciloru tei necasu, « ér' tie ti-ar' servi spre gloria. Déca dar', te vei distinge in modulu « acest'a, atunci vei avé negresitu inalt'a mea gratia, vei aduce pe « inimizii tei in terróre si confusiune, si vei adjunge la onórea, ce « ti se cuvine ». Mehemedu se simti fórté atinsu prin acésta infruntare, si-i cadîu fórté greu ca ilu accusa de indolentia chiar acelu-a, carui avea de a-i multiami si viéti'a si fericirea sa. Dreptu aceea, fara a ascepta truppele imperiali, elu lasa a se adaoge ómenii sei de curte la armat'a ce adunase din tíera, si ese la campu cu corturile sale contra lui Karachanu. Pe candu facea elu aceste dispositiuni, inimiculu dintr'odata se arétà in faci'a lui. Dupa aceea da ordinu omeniloru sei a se pune in linia de bataia ; de si nu era anca decisu, déca se incépa lupt'a ar' imu indata, séu se ascepte pênê mâne. De cealalta parte, Rafissii (27), póte pentru ca si ei erau chiar atâtu

(27) *Rafissii*. Acésta numire o dau de comunu Turcii Persianiloru, din cauza ca, precumu dicu Turcii, sunt intre ei ómeni cari la apparintia pórtă numele de muhamedanu, dar' in fondu professa o doctrina abominabile. Asia. dicu mai departe Turcii, sunt intre ei unii, cari pretindu a avé dreptulu de a deflora pe ficele loru proprii inainte de a le marita, si afirmă ca ei au o lege divina despre acést'a, care dice : « Care planta arborele, acel'a se guste mai întâiu din fructele lui ». Intru confirmatiunea opiniei loru, ei mai invóca o Fetva, ce o persóna óre-care ar' fi prezentatu lui *Ali* (successorele lui Mahomedu), in urmatorii termini : « Déca cineva cullege « fructele arborelui ce elu insusi a plantatu, si le manca cu placere si cu multiamita : « lucra óre elu contra legeri lui Damnedieu si a Coranului ? » La acést'a Ali a respunsu : « Nici de cumu ». Ceva assemenea doctrina urméza si *Mum Soiunduranii* (*). Ei la unu anumitu timpu se intrunescu in adunare, care tiene patru-dieci de dile ; si sub tóta durat'a acestoru dile, se culca, la luminari stinse, mestecati unii cu altii, fara a tiené ca incestulu commisu in aceste patru-dieci de dile ar fi pecatu. Dar dupa trecerea acestoru patru-dieci de dile. ei pazescu o viétiă atâtu de casta, in câtu déca óre-care-va ar' fi surprinsu in comerciul cu vre-o femeia, se punesce cu mórte. Eresi'a acést'a are multu urmatori in muntii Kasdaghi (**). Sunt unii cari adóra foculu. si se numescu *Olesh Perest* séu mai vulgaru *Oleshe Tapan* ; acesti-a sunt remasitie anca de la vechii Persiani. Sunt apoi altii cari adóra câni, si acesti-a se numescu *Kielb Perest* ; si ér' altii, cari adóra taurii, acesti-a se numescu *Ghiav Perest*. In fine sunt altii pe cari Turcii i cuprindu sub nume le communu de *Rafisi*, *Ghiebr*

(*) Adeca : Stinge-luminari, stingétoriu de lumini. *Tr. Germ.*

(**) Muntele gansceloru, numitu de comunu Caucasu. *Tr. Germ.*

de indecisi, la esemplulu trupelor turcesci, se punu assemenea in linia de bataia, dar nu facu nici-o miscare. Intr'aceea appare in aeru unu nuoru mare de fluturi, si sbóra asupra campului intre cele duóe armate; aci se impartu in duóe turme, si cei albi mergu spre Turci⁽²⁸⁾, ér' cei rosii spre Persiani. Indata dupa aceea, albiu ataca pe cei rosii, si dupa o lupta inversiunata i batu si-i respescu in tóte partile. Arm'a n'ar fi fostu in stare se faca effectulu, ce aceste insecte au produsu in animelê soldatiloru din ambe partile. Turcii se inspira de curagiu vediendu acestu bunu presemnu, si ataca cu inima pe Persianii cuprinsi de terróre; si fara multa dificultate batu si punu la fuga o armata, care din o supersatiune isi perduse totu curagiulu. Intre numerulu captiviloru era si Karachanu, care la ordinulu lui Mehemedu Beg, a fostu la momentu decapitatu.

MHEMEDU BEGU OCCUPA MAI MUTE CETATI

XIV. Acésta mare si neasceptata victoria a fostu pentru Mehemedu una evidente proba despre adjutoriulu si protectiunea lui Dumnedieu. Si vorbindu la soldati, si incuragiandu-i la intreprinderi si mai mari, merge si incungiura si inchide cetatea cea tare numita Mardun⁽²⁹⁾, Acésta cetate, pentru situatiunea sa si pentru valórea eroica a locuitoriloru sei. ar' fi fostu impugnabile, déca pestilentí'a si fómee nu silia pe acesti-a a capitula, si prin acésta a castiga grati'a cuceritoriulu atátu pentru sine câtu si pentru cetate. Cíte -va dile in urma impresóra cetatea Musul⁽³⁰⁾, si la primulu assaltu

seu *Tersa*, in limb'a persiana. Dar' tóte aceste eresii sunt calunnii din parte Turciloru, a le atribui Persianiloru; cáci ei o facu acest'a numai pentru ca de la Persiani le audisera mai ántáiu.

(28) Aci pare a fi contradictiune in textu, si ar trebui se se dica *amicii Turciloru* si nu simpíu *Turci*; cáci mai in susu se dice, ca Mehemedu Begu n'a asceptatu trupele imperiali, ce i le-a tramisu Sultanulu; prin urmare, cumu se potu numi Turci. truppele provinciei lui Mehemedu Begu, cari nu sunt Turci? Traductorulu francezu de la care imprumutamu acésta nota, a indreptatu erórea in textulu traductiunei sale. Traductorii anglesu si germanu, nu facu nici-o observare. *Tr. Rom*

(29) *Mardun*. Séu in vulgáru *Mardin*. Este o cetate fórté cunoscuta in Mesopotami'a.

(30) *Musul*. Cetate fórté celebra, care se afla mai in tóte chartele geografice, si se presupune ca ar' fi Ninive a anticiloru (*).

(*) Vedi mai in susu nota *Tr. Rom*.

o copriade, suppunendu-o prin focu si ferru potestatiei salle. Dupa cucerirea acestoru duóe antemururi alle tierei, cellelalte mai micí cetati le-au suppusu usioru; anume: Anne, Hadise (31), Hegeti, Sugiari, Hasinkesfi, Gemisghierg, Amadie, Sudek, Gejdgeon, Baldir Ham, Serbak, si Chaisanu; si in scurtu timpu dupa aceea au adnecatatu imperiului ottomanu intregu regatulu Kiurd (52), si Gessirei(53).

SELIMU ILU LAUDA

XV. Mehemedu Begu credea acumu ca prin atâte faple va fi spatulu pét'a de rusínea ce-i facuse Selimu, si-lu va lasa acumu se veculósca in pace. Cu acestu scopu a tramisu pe fratele seu Uveis Pasi'a cu una scrisóre la Selimu, in care i reporta despre cuceririle sale de pênè acumu. Selimu s'a imbucuratu fôrte de bunele sciri, si a laudatu in presenti'a vezirului bravurele lui Mehemedu Begu, ér' pe Uveis Pasia l-a tramisu inderetru incarcatu de onóre si presente pentru fratele seu.

SELIMU MERGE CONTRA PERSIANILORU, DAR' ISI SCHIMBA PLANULU SI ATACA PE EGIPTIANI

XVI. Cursulu rapede alu acestoru victorii continue, descépta in Selimu cugetulu de a resturna intregulu imperiu persianu, séu déca acést'a nu i-ar succede, a'lu debilita cu totul, in câtu se nu se mai póte redica. Spre a esecuta acésta intentiune a sa, pleca in anululu Hegirei 923, din Constantinopole cu una armata mai numerósa decátu celle de pênè acumu, si se pune in castre aprópe de Aleppo (34). Nu departe de acestu locu i vine in contra cercassianulu,

A. 923

I. C. 1517

(31) *Anne, Hadise* etc. Sunt cetati in vecinetatea cetatiei Musul.

(32) *Kiurd*. Acestu regatu, déca 'mi aducu bine aminte, se estinde de la confluiene Siriei pênè la cetatile Shehresul si Van in marginile Persiei. Locuitorii lui se numescu Kiurdi séu Kiurdani si vorbescu coruptu limb'a persiana.

(33) *Gessire*. Dupa etimologia insémna insula. Acést'a este chiar Mesopotami'a, situata intre fluviurile *Frat, Murad* si *Shat*. *Frat* este Eufratulu; *Murad* o aripa a Eufratului; si *Shat* è Tigrulu. Atátu Eufratulu câtu si Tigrulu se numescu de catra locuitori in comunu *Firat*; si Eufratulu are anca si unu nume particulariu de *Nehrus-Selam*, adeca, riulu pacificu.

(34) *Aleppo*. Celu mai renumitu locu de commerciu in Siri'a, si mai in tóta Asi'a. Ea este fôrte poporata nu numai de indigeni, ci si de straini. Aici resiedu consulii francesu, ollandesu si anglesu. O multime de europeni isi cumpera aici case si mo-

rege alu Egiptului Sultanu Gavri 35), cu una armata asemenea de numeroasa, si tramitiendu delegatulu seu la Selimu, i offeresce ami-

sii, se insóra, si apoi cu modulu acesta se considera ca indigeni. A ci este residentia patriarchului de Antiochia; cá-ci in Antiochia insasi, ai carei locuitori mai ántaiu au luatu numele de crestini, astrá-di nici numele de crestinu nu se mai aude.

(35) *Sultanu Gavri*. Acesta è de origine dintre cercassiani, celu mai nobile poporu între Scitiani, si la care nici unulu nu se considera de ignobile. Despre natur'a, caracterulu si datinele acestui poporu, amu vorbitu in un'a din notele de mai nainte (* Aci se vorbimú ceva din istoria. Dupa ce cruciatii au cuceritu Palestin'a, Saladinu, Sultanulu Egiptului, pe la anulu Hegirei 583, séu 1187 de la Christu, a cumperatu sclavi cercassiani, pentru cá se-iformeze un'a armata mai disciplinata, mai bine exercitata, si mai robusta, de cátu cumu erau effemeiatii egiptiani; si instruindu-i apoi in arta militare, a recuceritu in curendu prin valoarea lorú, tóte locurile asia numite sante. Dupa mórtéa lui Saladinu inse, chiar acesti soldati se revoltara cóntra sucesoriloru sei, si la anulu Hegirei 642 detronandu pe Elmutanu, eredele legitimu alu regatului, nu numai ca occupara totu Egiptulu (**), ci-si estinsera cu timpu fórté tare teritoriulu dominatiunei lorú, unde, aducéndu in totu anulu soldati de nationalitatea lorú din estremele unghiuri ale Asiei, se aperara cu o admirabile bravura péné pe timpulú lui Selimu. Egiptianii sunt preocupati de o superstitiune fórté vechia, care de altminterea deriva din funte adevératu. ei adeva cre lu, ca: datu este de la provedintia, ca captivii se domnéscá in tíer'a lorú, ér nativii se fia suppusi acellora. Turcii cá si Arabii sunt de opiniune, ca acésta credintia a Egiptianiloru provine din acea impregiuráre, ca patriarchulu Ioseph s'ar' fi rugatu lui Dumuediu, cá acestu poporu se fia in perpetuu suppusu sclaviloru (***). Acésta credintia, de si este contra legeri Coranului, ea totusi se observa la Egiptiani cu tóta rigórea péné in diu'a de asta-di. Cá-ci de si nu se póte nega, ca Egiptulu este suppusu imperiului ottomanu, si curtea le pune si depune cáte unu Pasia, precumu i place; totusi trebile statului au se le administre duóe-dieci-si-patru de Beghi séu principii, cari mai nainte toti au trebuitu se fia sclavi, cá-ci acést'a este conditiune esentiale, pentru a eredita, séu a veni cine-va la gubernu. Ei professa in publicu ca voiescu a se suppone mandatoru curtei osmanice, in fapta inse urmeza convictiunile si simtiemintele lorú proprie. Se intempla de multe-ori ca nu le place de Pasi'a, pe care li-lu tramite Sultanulu, si ilu destituiescu din propri'a lorú auctoritate, inchidiendu-lu intr'unu turnu numitu Kioski Iusuf (séu palatiulu lui Ioseph), si despoiandu-lu apoi de tóte averile sale, ilu tramitu inderetru golu cumu a venitú; dar pentru a preserva respectulu de maiestate catra imperiulu ottomanu, tramitu numai decátu deputatiune la Pórtá ca se le dea altu Pasia. De multe-ori se intempla, ca dupa ce au destituitu pe unu Pasia, ilu tragu la dare de scéma, si pentru a-lu

(*) A se vedé not'a la Capu II din Cartea III. *Tr. Rom.*

(**) Acesti Cercassiani au domnitú in Egiptu aprópe duóe-sute-optu-dieci de ani, sub patru-spre-diece suverani successivi. Si acesti-a sunt pe cari noi i numimú in modu corruptu *Mamluki* de la *Mamluk*, in pluralu *Memaliki*, care in limba arabica insémna *sclavu*. *Tr. Angl.*

(***) A se vedé si not'a la Capu II din Cartea III. *Tr. Rom.*

citi'a sa cu promisiunea de a-i da ajutoriu contra Persianiloru. Dar' pe cându armatele si de una parte si de-alt'a steteau in pace si in nemiscare in corturile lor, pe atunci se întemplă de unii cercassiani, séu din indulgenti'a domnului lor, séu din ordinari'a insolentia a soldatiloru, prindu si despóia câte-va cămile cari mergeau incarcate in castrele lui Selimu. Acesta infuriatu esplica fapt'a cercassianiloru dreptu provocatiune si despretiu contra sa, si se decide a-si versa acumu immediatu contra Egiptianiloru mâni'a ce o nutria contra Persianiloru : declara numai de câtu bellu cercassianiloru , pentru ca l-au offensatu fara causa; si-si propune a debella si cuceri totu Egiptulu.

Insulta si mai multu, trimitu la elu pe *Zaraf Bashi*, séu mare-cambiaru, care de ordinariu è jidanu, si care dupa ce si-a facutu mai întâiu *Selam*-ulu, adeca salutarea séu complimintele sale, i dice : « Domnii principi ve ordina a restitui toti banii, ce pe nedreptu si contra lezei ati adunatu. » Si déca Pasia refusa séu face óre-care escusatiune, evreulu insiste cu mai multa insolentia, si-i dice : « Trebe se-i restituiti , « ve asigurau, O! fericite Pasia ! » Acésta procedura se observá la ei inainte de acést'a façe cu ori-care Pasia tramiu lor de curtea ottomana ; si o observau atátu de constantu, in câtu din diece abià poté scapa unulu cu onóre din manile lor. Dar e cumu, dupa ce precumu isi aducu aminte parintii nostri, Ibrahimu Pasia prin dispositiunile sale a umilitu pe principii egiptiani, de atunci încóce viéti'a lui Pasia este cu multu mai sigura acolo, de si nu este esempla de ori-ce periclu. Modulu de a eredita, anca este fórté singulariu in Egiptu. Persón'a care móre, esclude prin testamentu de la successiune pe toti fiii sei, si numesc pe óre-care sclavu séu captivu, a carui virtute si probitate é recunoscuta, de singurulu erede alu seu ; acesta apoi, indata dupa mórtea domnului seu. ica in possessiune tóte bunurile remase de elu, si face pe flii decedatului de *Sais* séu gleba-adstricti ai sei , si ei trebe se fia multiamiti cu acésta stare, si se fia suppusi pã tóta viéti'a loru acellui-a care a fostu sclavulu parintelui lor. Tóte acestea se atribuie de comunu benedictiunei lui Ioseph , ce a reversatu elu asupr'a sclaviloru din Egiptu ; si acumu nici nu s'ar' poté altera acést'a fara mare detrimentu alu binelui comunu ; si acést'a din causa , ca indigenii egiptiani sunt de la natura acumu atátu de stupidi, in câtu nu au nici-o aptitudine de a governa tíer'a. Mai multi dintre principii indigeni egiptiani au incercatu de multe-ori a cultiva pe flii loru cei barbari, dar totdeauna au vediutu ca fatigiulu loru este in vanu. Fiindu-ca dar , precumu amu vediutu, ereditatea descenditiloru nu trece la fii cila sclavii invescuti cu virtute, Turcii au venitu la cugetulu de a nu mai da officiu da Pasia la unu captivu, si cuatátu mai pucina lu unu cercassianu, ci mai bine la unu turcu, séu la alta persóna libera care professéza religiunea muhamedana. Cáci si ei credu, ca este unu destinu alu fatului, ca Egiptulu nu-lu voru pote ocupa si cuceri altminterea , de câtu déca va fi gubernatu de unu sclavu

INVINGE PRIN TRADAREA GENERALILORU LORU

XVII. Selimu lasandu-se de planulu de a irrumpe in Persi'a, si resolvindu-se a bate pe Egiptiani, a priimitu nisce scrisori de la Chairbegu, guvernatoarele Damascului (36 , si de la Gasselibegu, guvernatoarele din Aleppo (inimici de mörte, de sí numai in secretu, ai lui Sultanu Gavri). In aceste epistole spuneau ei, câte servitiuri au facutu lui Gavri, si cumu elu totusi, condusu de tirania, ingrati-tudine , avaritia si gelosia, nu cërca alta decâtu a le lua viéti'a; to-todata i promittu a deserta de la cercasiani in midi-loculu cellei mai deaprópe lupte , si a trece la elu si a-i fi suppusi pentru totde-auna; ér in recompensa pentru acést'a nu ceru alta, dscátu cá unulu se fia pe viéti'a guvernatoarele in Damascu, si cest alaltu in Egiptu. Se-intielege cá interessulu lui Selim cerea, cá mai bine se atraga pe acesti generali in partea sa, decâtu ca se-i fi potutu macar veni in minte a refusa cererea loru. Asia, nu numai cá confirma prin juramentu si prin subscrierea numelui seu tóte conditiunile pactului, da' la anca instructiuni tradatoriloru, cumu se'si esecute mai bine intentiunile loru. Ace 'ia priimescu instructiunea lui Selim, si sub diverse preteste incita pe Sultanu Gavri, a intra in certamine cu Turcii , dicëndu între altele, ca Turcii sunt unu poporu effemeiatu , ér cercassianii sunt valorosi cá nici-unu altu poporu pe lume; ar' fi o deso-nóre, adaogean ei, pentru numele cercassianu, a suferi cá Turcii se

(36) *Gubernatoarele Damascului*. Séu, dupa cumu se numesce asta-di , *Sham Beglerbeghi* (*). De si acestu nume se da prin lingusire la fia-care Pasia , care are privilegiulu de a purta trei códe-de-calul, elu totusi de dreptu se cuvine numai la patru , acesti-a sunt : *Sham Beglerbeg*, seu guvernatoarele Damascului, *Beglerbeg de Kutahia*; care e pusu preste Natoli'a; *Beglerbeg de Sophia*, care guverna provinciile europene; si *Beglerbeg de Buduk* , seu guvernatoarele de Buda , pe care din urma imperatoarele Leopold acumu in dilele nóstre l-a stersu din lista. Turcii numera Damasculu între locurile sante, din cauza ca Mahomedu, dupa ce a fostu rapitu din Ierusalimu si redicatu péné la alu nóuelea ceriu, si a primitu aici Coranulu din manile lui Dumnedieu, a descensu din ceriuri la Damascu. Afara de acést'a ei mai credu anca si aceea, ca judecat'a cea de pe urma se va tiené in Damascu, si acésta cetate va fi metropolea imperiului fara fine, care aici isi va lua inceputulu. Aceste si alte asemeni fantasmagorii se potu gasi espuse pe largu intr o carte turcésca numita Muhamedie (**).

(*) A se vedé not'a 4, la Capu IV, din Cartea. *Tr. Rom.*

(**) Mahomediada, séu Istori'a lui Mahomedu. *Tr. Rom.*

stea campati atat'a timpu nepuniti in faci'a noastră. Gavri nesciindu nimica de tradarea generalilor sei, credea ca tôte aceste sunt vorbe, cari nu dovedescu alta decâtu adeverat'a loru bravura ; si lasa numai decâtu a se pune armat'a in linia de bataia intr'unu campu numitu Burgi-Vaik (37), si merge in contra Turciloru. Selimu audindu de acésta , isi pune si elu omenii sei in ordine aprópe de Aleppo asia, cá se póta primi cu putere pe inamicu ori din care parte ar veni acest'a. Cercassianii cu pasiu incetu se apropia pên' la o puscatura de Turci , si apoi intre strigate violente se arunca asupr'a acestoru-a, i ataca cu cea mai mare furia, si pre langa tóta resistenti'a loru valorósa , i constringu a cede din terrenu. Dar' chiar pre candu credeau cá victori'a este a loru, generalu Chairbegu in arip'a drepta, si Gasselibegu in arip'a stanga, desertéza pe neasceptate cu trupele l ra si trecu la Turci; ceea ce a causatu estrema terróre in Cercassiani. Cu tôte aceste, ei se decidu a muri mai bine decâtu a se lasa invinsi , si incepu ataculu din nouu, si se arunca asupr'a inamiciloru cu atata turbare, in câtu pre langa tóta multiimea contra carei se luptau, victori'a parea a inclina in partea loru. Dar Selimu vediendu ca cercassianii prin iutimea si agilitatea corpului loru evita lovirile de sabie, de darde si de sageti, ordina cavaleriei a sta pe locu, si punendu pe Ianiceri in frunte, le comanda a da focu asupr'a inamicului. Acésta manopera se effectui cu succesu atâtu de bunu, in câtu Cercasianii spamentati de subitulu flagelu si continu'a cadere a ómeniloru loru , se tragu inderetru spre a se pune erasi in linia. Turcii vediendu acést'a, fara a le lasa timpu a se reculege si a incepe lupt'a din nou , se repedu asupr'a loru cá unu torrente , si imprastia trupele si altminterea respite degiá. Sultanu Gavri anca, vediendu cá nu mai este nici-o sperantia de a invinge, se resolvu cá perdiendu-si imperiulu se'si pérda si viéti'a cu elu. Se arunca in mi-di-locu intre inimici, taia totu ce'i vine inainte, si sbóra prin liniile

(37) *Burgi-Vaik*. Unu locu aprópe de Aleppo ; Burj seu Buri, dupa etimologia in-sémna turnu séu fortarétiá ; prin urmare *Buri Vaik*, turnulu séu fortareti'a lui Vaicu. Turcii au usulu de a da numele de Buri ori Zodiacu in sensu metaforicu la turnurelele de la fortaretiile loru ; fiindu-ca chiar precumu zodiaculu incungiura spher'a ceriului, asiá acelle turnurele incungiura giuru-impregiuru cetatea. Pentru esemflu, dicu : *Burji Kalaa*, zodiaci séu bastióne ce incungiura cetatea.

loru, cá prin una turma de oi. Elu cauta dupe Selim, ilu striga si ilu provoca la duellu, cá séu se-i dea vietí'a si imperiulu, séu se i le iea. Dar' fortun'a nu l-au adjutatú in propusulu seu; elu s'a intorsu éراسi inderetru de unde a venitú; si fiindu ca isi imaginá cá de câte-ori taia unu turcu, de atâte-ori nimeresce in Selimu, elu a facutu unu macellu orribile. In urma, fara cá in midi-loculu atátoru sabii se fia primitu o singura vulnere (ceea ce é lucru admirabile), ci numai de ostenél'a atátoru vulneratiuni ce elu altoru-a a datú, si fiindu ca nebusitu de caldura nu mai póté respira, a cadíutu mortu între ucisii sei inimici.

ALLEPPO SI DAMASCULU SE SUPPUNU LUI SELIMU.

XVIII. Dupa acésta victoria locuitorii din Aleppo vinu si cu profúnda umilintia presenta lui Selimu chieile cetatiei. Acesta i primesce cu multa distinctiune, si daruesce câte-unu Chilát (38) unui fia carui-a dintre cetatianii principali. In Vinerea prossima urmatória merge in Giamia, si asculta cu mare satisfactiune mentionandu-se nu-

(38) *Chilat*. Unu felú de toga in varie colorí cusuta pe margini totu cu fire de au u si de argintu; si se da de catra Sultanulu in semnu de onóre, Veziriloru, Pasiloru si altoru demnitari mari, séu candu intra acesti-a in officiulu lorú, séu in recompén a pentru vre-unu servitiu notabile, seu chiar pentru o scire buna. Sunt trei classe de Chilát. Cellu de prim a classa se numesce *Chilatu Fachire* (*), care se da numai Veziriloru si Pasiloru cu trei tuguri. Dar' câte-odata se da si delegatului estraordinariu alu imperatului Romaniloru, precumu a fostu, pentru esemplu, contele Octingeni dupa pacea de la Carlovitiu. Dupa acést'a, domnulu Feriole, ambassade estraordinariu alu regelui Franciei, pentru cá domnulu seu se nu para inferioru imperatului Romaniloru, n a crutiatu nici spese nici ostenóla pentru a fi onoratu si elu cu unu Chilát, dar' cu tóte aceste nu l-a potutu capeta nici decumu. Dupa aceea, Petru Tolstoi, ambassadeorele Czarului, ori cátu de mare favoritu a fostu alu marelui Veziru Ciorluli Ali Pasia, totusi si elu a priimitu acellasiu refusu cá si Feriole. Acésta onóre, care nu o amu cercatu nici-odata (pentru ratiuni particulari, ce nu se potú divulgá) mi s'a conferitu mie cu ocaziunea candu Sultanulu Ahmedu m a institutu domnu principatulu Moldaviei. A dou'a classa de Chilát este *Ala* (**), care de comunu e de la pasiloru, principiloru mahomedani si christiani, si ambassadeoriloru estraordinariu ai potentabiloru crestini. A trei'a classa, care de comunu se numesce *Evsat* (medicinalocia), si de altadata *Edna* (inferióre), se da persóneloru de rangú mai inferioru. Chilát-ulu de comunu se numesce si Caftanu.

(*) Vestmentu de onóre. *Tr. Germ*

(**) Vestmentu pe tritiu seu pe stratiu *Tr. Germ*

măle seu în rugătiunile publice; ordină apoi a se da lectorului, anca pêné era acesta pe cathedra, unu vestmentu cosutu totu cu auru, si a se imparti multa elemosina nu numai între preoti, ci si între alte persóne de tóta conditiunea. Acésta gratiósa clementia a avutu effectulu seu, căci nu numai cetatile mai neinsemnate din acea tíera s'au suppusu de buna voia cuceritoriului, ci pêné anca si locuitorii Damascului, audindu de apropierea lui Selimu, au tramisu pe betranii Joru inaintea lui, spre a-lu intimpina si a-i implora grati'a si bunavointi'a. Selimu, i-a priimitu cu faće amicabile, si dupa ce le-a cettitu de duóe-ori rugarea, le-a promis ca le va implini tóte ce ceru dela elu.

SELIMU DESCOPERE MORMENTULU LUI SHEICH MUHIDDIN

XIX. Dupa atâte fapte aratátore de clementia, Selimu cugetá a fi de utilitate, cá se castige inimile poporului superstitiosu anca si prin unele probe de pietatea sa. Asia, indata in prim'a dí a intrarei sale in Damascu, ordiná a se celebra unu servitiu divinu în Giami'a numita Beni Umnie (39), si a se face rugatiuni pentru prosperitatea s'a. Dupa aceea a mersu cu tóta religiositatea spre a cerceta mormentulu faimosului Muhiddin (40), care era afara de murii cetatiei. Cei mai betrani ómeni din cetate, abia isi poteau aduce aminte se

(39) *Beni Umnie*. Opiniunea publica tiene ca acesta ar fi numele acelu generalu saracenu, care a ocupatu mai antáiu Damasculu de la crestini, si a transformatu beseric'a renumita de acolo in Giamia; cu tóte ca crestínii atribuiescu acésta cucerire lui Omaru, alu doilea successore dupa Mahomedu.

(40) *Muhiddin*. Califu saracenu, care elu mai antáiu a ocupatu Spani'a; si fara dubiu é totu acela, pe care scriitorii crestini ilu numescu *Musa*, si despre care dicu, ca la anulu Hegirei 92 cu generalulu seu Tarichu, mai antáiu a intratu cu armat'a saraceniilor in Spani'a. Chronologi'a consuna intru tóte cu faptele; cá-ci istoriografi arabi dicu, ca Muhiddin domniá anca pe la anulu Hegirei 99, (care coincide cu anulul 718 de la Christu, si in acestu anu, dupe cumu ne relata Vasaeus, Moise, emirulu Saraceniiloru, a fostu batutu crapcenu de Pelagiu, regele Asturiei. Dar' nu potu coniectura nici de cumu, ca de unde au potutu lua crestinii numele *Musa*. Pronume nu póte se fia, atátu pentru-ca elu este unu nume profeticu, pe care mahomedanii ilu léga de primulul nume, cátu si pentru ca dupa natur'a limbei. Muhiddin cu mai multa probabilitate se póte considera de pronume de cátu Musa (Moise). Si érasu cu greu potu crede ca Musa se fia unu nume propriu, pentru-ca Muhidin califul in epitafulu seu se numesce *Muhamed ben Arebi*. Apoi trebe se distingemu de acestu Muhamedu pe Muhamedu successorele lui Abdullah, sultanu alu Saraceniiloru, sub

fia auditu ceva despre immormentarea acestui erou ; si mormentulu insusi nu numai ca era intr'unu locu fôrte scârnavu , dar' anca acoperitu cu escremente de ómeni , cari de siguru nu cunosceau reliquiele pretiöse ce continea acelu locu ; murdariile ce-lu acoperiau si-lu desfigurau cu totul, presintau mai multu imaginea unei culme de gunoiu , de câtu a unui locu religiosu. Selimu vediendu atâtu de neglese aceste reliquie pretiöse , isi exprimâ just'a indignatiune fație cu atâtu impietate a locuitoriloru , si ordinâ a curati numai decâtu loculu ; sub acêsta operatiune gasesce una pétra de marmora cu urmatóri'a inscriptiune : « Acesta é mormentulu lui Sheich Muhiddin Beni Arebi , care a cuceritu Spani'a ». Imperatul convinsu din acêsta inscriptiune , ca aici este immormentatu cadavrulu eroului , i redicâ asupr'a mormentulu una Kubbe superba , si in apropierea ei una Giami'a cu unu ospitiu pentru intretinerea seraciloru cu mancare si beutura in tôte dilele. Afara de acêsta , scutesce aceste locuri si edificii de la sarcinele a ori ce taxa ; si tôte aceste dispositiuni lo confirma prin unu Chatisherif (41). Pentru tôte aceste fapte pietöse ,

a carui domnia Saraceni au batutu flot a crestîniloru , au devastatu Dalmati a , au ai su Ancon'a ; dar' cari in urma , chiar' candu erau se ocupe Rom'a au fostu invinsi si nimiciti cu totul de câtrâ civi romani la Ostiu in anul de la Christu 849.

(41) *Chatisherif*. Littera (scriptura) santa. Sub acesta numire se cuprinde propriamente numele Sultanului , prin care acesta apróba ori confirma unu mandatu seu scrisóre ; si de aci are apoi intregu documentulu numele de Chatisherif. Mai nainte , de acestea mandate le scrieau insii Sultanii cu mân'a loru pe una charthia simpla si cu littere ordinarie , unu esemplu despre acest'a ne da Chatisherifulu lui Mahomedu II. , care si asta-di se conserva in biserica de la Maguliotisa , inchinata Stei Maria vergine (*) Dupa aceea inse , cu tumpulu crescându si estindendu-se margin le imperiului , a crescutu si luxuri'a si trufi'a imperatiloru , si au tienutu ca este mai josu de demnitatea imperatului , decâtu cá se mai scria séu se mai subsemne mandate. Asia , au ordinatu lui Nishandgi Pasiá , cá elu se confirme mandatele imperiali si se inscria pe elle numele Sultanulu intr unu modu artificiale , care de comunu se numesce *Tugra* , dar' nu la linea scrisorei , precum este usulu la alte natiiu , ci la inceputu deasupra cellei d'ântâiu linia din mandatu. Candu inse imperatul vo esce se dea pondu mai mare decâtu celu ordinariu mandatelorु salls , atunci iea p n a si scrie supra de *Tugra* urmatoriulu apostilu : *Mudgibinge Imla oluna* , adeca : a se observa cele ce urméza aci (**). Chatisherifulu provédiutu cu acêsta signatura , numi u comunu *Chatti humaiun* , adeca littera sublîma atâtu veneratiune se da nu numai

(*) A se vedé nota (la fine) 17, de la capu I din Cartea III. *Tr Rom*

(**) Assemenea apostilulu : «Se apróba» *T' Rom*.

Selimu, precumu credu Turcii⁽⁴²⁾, a fostu recompensatu în abundanția prin favorurile ce ceriulu a reversatu asupra imperiului seu; căci ei tôte victoriile ce s'au facutu de aici înainte în acestu mare și potente imperiu, le adscriu numai acestui Sheich și virtutiloru și gratiei sale înaintea lui Dumnedieu.

în viét'a, și si dupa mórtea Sultanului, în cătu nici-unu turcu nu cutedia a-lu atinge fara a-lu saruta mai antaiu cu tóta religiozitatea și a sterge cu ambe falcile pulberea de pe elu; precumu amu vediutu chiar eu că a facutu marele viziru Ciorlulu 'îli Pasia, candu i-amu aretatu Chatisherifulu sultanului Mahomedu II. Nu va fi inu-ale pentru cei curiosi a reproduce aci pe largu întregu acestu Chatisherifu séu mandatu Elu suna: «O tu, care tu esti confederatu cu onórea. Subashi de Constantinopole «Dupa ce prin grati'a nóstra prè înalta amu donatu architectului *Christodulu* cu «recompensa pentru lucrarea sa perfecta, strad a numita Kiuciuk Geafer, mergi la be-«soric'a Maguliotisa, și o descrie și o desémna cu tôte adjacentele locuri virane și introdu pe numitul *Christodulu* în posesiunea loru, în puterea acestui sacru mandatu alu nostru, caru tu crediementu se dai. Din acesta crisoré se pôte vedé si aceea, că sub Sultanulu Mahomedu Fatih sistem'a de a governa cetatile era cu totul differenta de aceea ce se practica asta-di. Căci pe acelu timpu, unu singuru mandatu imperiale catra Subashi (care asta-di este unulu dintre cei mai inferiori oficiali și fara nici o autoritate), era destulu spre a effectui unu lucru ér asta-di numai prin multe ordinatiuni și prin midi-locirea persóneloru de diferiteranguri potú se ajungi la scopu Asia asta-di deca ar' voi Sultanulu se dea numai o singura casa cui-va, trebe mai antaiu se notifice despre acesta pe marele veziru prin unu Chatisherifu; vezirulu, deca cas'a este în cetate, trimitte ordinu lui *Mima Aga* séu marelui architectu, că se mérga în faci'a locului, se mesure și se descria esactu tóta localitatea, terrenu, curte și camere; ér daca cas'a este în apropiare de murii cetatiei, trimitte mandatulu catra *Shehr Emini*, adeca inspectorelui muriloru și stradeloru. *Mimar Aga* séu *Shehr Emini*, ori care adeca, care a primitu mandatulu vezirului, chiama indata la sine pe *Naib*, séu delegatulu judelui de Constantinopole ori de *Pera* (deca cas'a este în *Pera*), și prin acesta trimitto descriptiunea séu delinestiunea casei la *Istambul Effendisi*, adeca supremului jude de Constantinopole. În urma, o copia a mandatului și a descriptiunei architectului se pune în archivu, ce la Turci se numesce *Sidgil*, și numai dupa aceea se confirma person'a respectiva în posesiunea casei donate de Sultanulu.

(42) *Credu Turcii*. De si opiniunea communa la Turci este că sufletele mortiloru nu potú da nici-unu ajutoriu coloru în viét'a (*), totusi anca și la cei vii prin rugatiunile loru, potú se face impressiune asupra mortiloru, că acesti a se róge pe Dumnedieu că se le asculte rugatiunile. Assemenea, ei admittu că e bine și cuviintiosu a venera memori'a santiloru, și a cerceta cu religiozitate mormentele loru. În specialu legea loru le ordona a invoca numele lui Mahomedu și alu urmatoriloru sei, dicéndu, *Ia (**)* *Muhamedu!* *Ia Ebubekw!* *Ia Omer!* *Ia Osmanu!* *Ia Ali!*; și a scrie aceste.

(*) A se vedé not'a 1 la capu IV din cartea II. *Tr Rom*

(**) O! *Tr. Rom*

ORDINA DECAPITAREA LUI HUSANU PASIA

XX. Ocupatu cu regularea trebiloru parte civili parte bisericesci, a petrecutu aici vre-o câte-va zile; dupa aceea, cu trupele sale,

nume cu littere fôrte elegante, si a le pune pe paretu in Giamii si in alte localitati, seu a-i depinge pe paretu in umatoriulu modu in midilocu punu si descriu pe Mahomedu; adeca, ca elu a avutu fația rosia si lungaretia, nasu subtire, ochi vișeti, barba négra de optu policari, peptu latu', taha subtire, mani rotunde, degete lungi flaiierile picioroloru subtiri, picioarele late cu degete cam lungi. etc. Dupa acést'a descriptiune s'ar poté depinge portretulu lui Mahomedu fôrte usioru; cu tôte acestea nu é permisso a'i depinge alta decâtu numai manele si picioarele; si a i depinge vre-o alta ori-care parte, se considera de pecatu. Persianii inse nu suntu atâtu de superstitiosi; ei ilu depingu intregu, si-lu punu de comunu in fruntea scrieriloru loru istorice. Assemenea depingu portretele profetiloru si imperatoriloru. Amu vediutu o assemenea carte persica pe candu eram in Constantinopole, si care contiené istoria Persianiloru incependu de la creatiune péné la Schah Ismail. Adeveratu ca portretele nu erau facute cu mare simetria, dai cu multa elegantia. Dintre imperatorii turci uniculu Muradu IV. care a cuceritu Babilonulu si a fostu fôrte dedatu vinului, a ordinaru se i orneze cu picture paretu camerei sale de dorintu, dar succesorii sei le-au stersu pe tôte. Mai este numai o singura casa pe Bosphoru nu departe de satulu Beikossi, unde se vedu mai multe picture facute din ordinulu acestu Sultanu; elle representa persóne cari venéza si pusca dupa lupi si cerbi, si apoi manca si beau, si altele assemenea. Dar Turcii sunt de ferma convictiune, ca angerii nu potu intra intr'o casa unde pe paretu sunt depinsi cani seu alte portrete, fia chiar de alle ómeniloru. Pentru aceea ei nici nu tienu alte portrete decâtu celle ale imperatoriloru. Aceste se conserva din vechime in bibliotec a Sultanulu de unde prin mari daruri si cu ajutoriulu buniloru mei amici de la curte, mi-aniu procuratu copii scóse de Musavvirulu Sultanulu, seu capu-pictorele curtiei, Leuni Celebi, pe cari si acumu le amu la mine (*) Scriindu aceste imi aducu aminte de o conversatiune ce amu avutu o data cu unu turcu invetiatu asupra pictureloru. Elu ne imputá, ca noi péné in diu a de asta-di ne facemu idoli, imagini si picture carora ne inchinamu, de si ele sunt lucruri de mana omenéscá. Io i-aniu reflectatu, ca in privinti'a acést'a nu este nici o differentia intre musulmani si christiani; elu se mirá, si declara ca urésce fôrte tare cultulu imaginiloru. Io i replicau, ca voiescu a proba assertiunea, déca voiesce se me asculte. «Nu descrieti voi — i disci — pe table vóstre in littere de auru figur a « si statur'a profetului vostru? Nu depingeti voi manile si picioarele sale cu celle mai « vii colori dimpreuna cu o rosa, despre care diceti ca a resaritu din sudórea lui Mahomedu candu a cadiautu acésta pe pamentu? Nu scrieti voi numele Ashabiloru (adeca celloru patru successorii ai lui Mahomedu), pe table de lemnu seu de auru, si-i puneti in Giamiele si in casele vóstre spre Kible adeca in partea spre Mecca « intre resaritu si amedia di)? Si candu ve sculati demineti a, si vati fa'utu rugatiunile vóstre, au nu sarutat cu devotiune acelle icóne si apoi cu fruntea vóstra

(*) Sunt aceleasi, cari se vedu publicate in traduce a inglesa si germana in fruntea descriptiunei istoriei ha-carui Sultanu. *Ti. Rom*

pline de speranți'a victoriilor, merge contra țierei Kahire. În această cale ajunge la unu locu numitu de catra locuitori Chani Iunus⁽⁴³⁾, și precumu conversă în modu familiaru cu officiaru sêi, Husanu Pasia, unulu dintre vezirii sêi, ilu intrêba mai multu din gluma de câtu seriosu: « Prefericite imperate, candu vomu intra în Kuthuiur

stergeti pulberea de pe elle? Fiindu-ca dar, voi faceti acést'a în onórea acellora, alu caroru nume se mentioné/a pe acelle table — spune-mi, aretati voi această reverentia sêu acestu servitiu catra coloru, catra linee sêu catra table? » Nici decumu — respunse elu; și apoi continua u mai departe: « Dar' candu unu christianu sêu chiar unu turcu ar' scuipa pe acelle table, seu într'altu modu si-ar areta despretiulu facia de acelle icóne: au nu legea vóstra este care pe unu atare omu ilu declara culpa' bile de mórte? » Fara dubiu » respunse elu. « Et bine, replicaiu io, totu asia merge și la noi, la crestini, în respectulu cultulu imaginiloru. Nu é imaginea, nici lemnulu, nici altu lucru de mana omenéscă, ce veneramu, ci veneratiunea nóstra se roporta la persóna pe care o reprezenta imaginea. . Déca este asia — dise ellu — apoi într'adeveru ca este injustu a numi pe crestini But Perestu, adeca idololatri ». Admiraiu candórea turcului, și animatu de acest'a. continua u: « Asia dar ca, dintele profetulu vostru, inestimabile pentru voi, se conserva în thesaurulu imperiale, și în totu anulu, înainte de prim'a di a lui Ramazanu, dupa ce mai întâiu s'au facutu rugatiunile publice de ocaziune, ilu iea Sultanulu cu cea mai mare reverentia și ilu presenta mai marilor țierei pentru a-lu saruta? Nu conservati voi cu tóta religiositatea *Sandgiaculu* adeca Standardulu lui Mahomedu, și *Hirki Sherif* sêu sacruulu seu caputu, a caru margine în totu anulu și totu în cea di o atingeti în apă și si diceti cá apă' acesta apoi é santita și neputredítóre, și o numiti *Abi Hirki Sherif* adeca apă' santulu caputu, și si o impartiti între mai mari țierei, cá în dilele de postu se puna câte o picatura din ea într'unu pacharu mare cu apă, care gustandu-o de trei ori, o beau apoi dintr'un'a spre a-si stempera setea. Nu venerati voi dintele profetulu vostru, de si acesta é mortu: nu ilu conservati și nu-lu adorati? Si acumu, fiind-ca aceste lucruri se facu în publicu la voi, tótre întrebú se-mi spuni: déca unu lucru neinsufletitu, precumu este dintele și apă', ilu venerati voi pentru elu însu-si, sau ilu venerati numai în vederea spiritulu immaculatu (precumu diceti voi, alu profetulu vostru și în vederea increderi ce o are elu la Dumnedieu? » « Se înțelege — dise elu — ca tóte aceste lucruri se roporta la elu, pentru a carui voia elle se considera de sântificata și sante ». Dupa aceea eu amu concludu dicéndu: « Cu multu mai puțin dar' se potu christianii accusa de idololatria; cáci onórea ce dau ci imaginiloru și relijiiloru sântiloru, o dau mai întâiu și în prim'a linea lui Dumnedieu, și numai în a duó'a linea o dau prototipulu sêu persónei ce elle reprezenta. Et nu se inchina la santi cá santi seu ómeni sântiti, ci cá la servii lui Dumnedieu, seu, cumu amu dice, sântii lui Dumnedieu ». Acést'a esplicatiune clara și intelligibile a doctrinei nóstre placu Turcului, dar' pentru aceea totusi nu l-amu potutu scóte din retacirea sa.

(43) *Chani Iunus*. — Spellulu lui Ion. Nu potu se spunu de siguru, déca turcii credu ca acest'a ar fi fostu cas a lui S-tu Ion profetulu.

« Kais (44) ? » Imperatul vedeudu ca prè marea familiaritate cu ser-vii sei degenera in despretiu, respunde : « Vomu intra candu va vrè « Dumnedieu ; ér' io vreu cá tu se remani aici ». Si dicendu acesto cuvente, ordinà immediatu a-i lua capulu.

CALETORESCE LA IERUSALIMU SI OCCUPA UNELE CETATI

XXI. De aci isi continua calea pènè la Gasse , unde intielegendu ca Kudgisherif (45) nu mai è departe de aci , ilu cuprinse unu doru irresistibile de a vedé acésta cetate , care a fostu léganulu atátoru profeti, si teatrulu atátoru miracule. Insoçitu de vre-o câli-va calareti ai sei face acésta cale, si in trei dîle implinesce totu ce reli-giunea cerea de la elu, si apoi se întórce la armat'a sa in Gasse. De aci isi urméza calea dreptu spre Elkahire (46), si in trecere cuprinde cetatile Sifidulbahr (47) si Chanuldgiumi. Dar' nu tienù de consultu a lasa in ele garnisóne, căci, cugetá elu, ca déca invinge, ele nu se mai potu scutura de sub jugulu cuceritoriului, ér' déca remane in vinsu, atunci nu-i potu da nici-unu refugiu securu. Asia lasa in ele numai pe acei-a inderetru , cari pentru vulnerile loru seu pentru lung'a caletoria au fostu incapabili de a urma grosulu armatei , si

(14) *Kulbuinr Kais*. Unu satu seu mai bine suburbiu in Cairo. se pare a fi fostu unu locu strimtu si dificile de amblatu , dar' n i potu alla in care parte a cetatiei se lia

(15) Ierusalimulu. *Tr. Rom.*

(16) *Elkahire*. In tierile nóstre scriu de comunu intr unu modu falsu *Alkair* , ca s *Alcoranu* in locu de *Elcurouu*. Elkaire este capital'a Egiptului , si cunoscuta la tóta lumea ; se numesce si cu numele de *Misir*. Trecu in adinsu cu tacere preste fabulele turce despre acesta cetate si despre Ioseph Παγκαλος (*), ele se gasescu pe largu in o multime de carti, ce au esitu la lumina despre faptele egiptiane

(47) *Sifidulbahr*, etc. Propriamente insémna marea-alba (**). Sunt aceste duóc ce-tati. alu carora nume anticu nu-lu c inoscu. Căci nu amu anca atata abilitate , in câtu se potu descoperi tóte numirile vechi ale atátoru cetati care dupa atate serle stau ascunse sub modernele numiri barbare

(*) Adeca, celu mai frumosu. Este o generale opinuine între orientali, cu patriar-chulu Ioseph n'a avutu parehia de frumosu. Si dicu ca a fostu mare architect si geometru ; lui atribuiescu construerea columneloru in Cairo, cu cari mesura inalti-mea Nilului , construirea canalului pentru derivatiunea acelui fluviu ; construirea fontaneloru, magazineloru, si piramideloru mesurarea si impartirea tiercii dupa di-luviu ; si alte mai multe fapte *Tr Germ*

(**) Asia numescu Persiani marea in ditranca *T ba m*

merge mai departe. Vădiendu acést'a cetatiani din Gasse, si cuge-tandu ca imperatul nu se va mai întórce nici-odata, ci ca cercas-ianii ilu voru ucide dimpreuna cu pe tóta armat'a sa, se punu si omóra pe toti invalidi si pe toti medicii insarcinati cu ingrigirea acestor'a.

INVINGE PE CERCASSIANI

XXII. Póte, cá incercarile nuóe ale Cercasianiloru de a-si apera re-gatulu, au indemnatu pe locuitorii din Gasse a se revolta si a face acela masacru. Că-ci cei cari scapassera din ultim'a batalia de la A-leppo, indata ce au ajunsu in Kahire, au convocat u mare adunare, si au proclamatu de rege pe Tumanbai, descendente dintr'una din cele mai nobile familii cercassiane, si inaugurandu-lu, i-au datu ti-tlulu de Muluki Eshref⁽⁴⁸⁾; si totodata se léga cu totii prin jura-mentu a-si apera imperiulu contra tiraniei injustului Selimu, séu a muri cu arm'a in mana si a-si rescumpera scumpu viéti'a si vastulu loru territoriu. Sub comand'a acestui generalu se aduna si toti ceia-lalti cercassiani, caroru-a se mai alatura ca truppe ausiliare anca Arabii corturari; se prevedu cu tunuri grele si alte instrumente bellice, si cu una armata alésa de patru-dieci mii de ómeni se punu in castre la unu locu numitu Ridanie; aici se fortifica prin tóte stratagemele imaginabili, cugetandu ca Selimu, incrediutu de suc-cesele salle de 'mai nainte, va veni imediatu se atlace castrele loru, si cadiendu apoi in cursa, voru poté pré usioru a-lu bate si a-lu invinge. Selimu inse, informatu bine prin spionii sei despre aceste curse, precumu era superioru in numerulu trupeloru, da ordinu unei parti a armatei salle a se trage in giurulu castreloru inimice pe la spatele muntelui Gebeli Maktab⁽⁴⁹⁾, si la primul semnalu datu, se nevalésca asupra loru. Cu modulu acest'a, Cercas-ianii fiindu incungiurati de tóte partile, in primele díle⁽⁵⁰⁾ alle lu-

(48) *Muluki Eshref*. Adeca pré-santu séu pré-fericitu.

(49) *Gebeli Maktab*. Eu cugetu ca nu Maktab ci Machtab ar' trebui se dicemu, cea ce ce insémna culme séu munte unde este mausoleulu anticiloru si faimósele piramide.

(50) *In primele díle*. In privinti'a insemnarei díleloru, la Turci estè usulu, ca ei in literele loru si mai alesu in ordinatiunile imperiali insémna séu dílele a întregel luna, séu impartu lun'a in trei decade. Asia d'ca se face ceva in primele dicce díle

nei Gemaziulu evvel, anulu Hegirei 923 se incinge o lupta atâtu de sangerósa si obstinata, in câtu aceea abia se póte descrie. Cercassianii adeseorî cutropiti de numerulu celu mare alu inimicului, si de multe-ori respinsi, totu de atâttea-orî se reculegu si ataca din nouu pe inamicu, fiindu-ca regele loru luptá pururea in frunte, si animá pe soldati prin esemplulu seu. Lupt'a se continuá anca câtu-va timpu in linii rupte; dar' in urma, vedindu Tumanbai, ca ómenii sei parte sunt prinsi parte ucisi, si ca victori'a nici intr'unu casu nu o póte avé, asia cu o truppa allésa de soldati cari i serviau de garda, isi face cale cu sabi'a in mana, pe unde inimiculu era mai desu, si fuge la Sheich Areb (51) fiulu lui Bekaar. Asia Turcii obtienura o victoria complecta, dar' le-au costatu fórte scumpu. Generalulu loru, Sinanu Pasia, celu mai celebru erou pe acelu timpu, a remasu mortu. Mórtea acestui-a intr'a-

ale lunei, ei scriu *Evailinde* adeca prim a decada; dat'a celoru diece dile din midi-locu o însémna cu cuventulu *Evasitinde*, adeca a dou'a decada; despre cele diece dile din urma dicu *Evachirinde*, adeca ultim'a decada. Prin urmare *Gemaziul evvel Evailinde*, adeca in primele dile ale lunei Gemaziul evvel, însémna: in un a din dilele de la prima pêné la diece acestei lune. Si asia mai departe.

(51) *Sheich Areb*. Pare a fi unulu dintre Sheichii seu prelatii arabiani cari aveau de a face mai multu cu guvernamentulu ecclesiasticu decâtu cu celu civile, si pretindu a fi legitimii successorii ai lui Mahomedu. Sunt din ei siepte familii mai celebre intre Turci, ale caroru nume inse mi-au scapatu din memoria. Cáci eu de prezentu traiescu intr'unu locu, unde nu numai ca sunt fórte departatu de Arabi, dar' nu é nici umbra de vre-o invetiatura mai inalta, si unde nu audi nici macar din nume de vre-o biblioteca complecta, departe de a poté gasi lucrulu ce-lu cauti. Atáta inse se poté deduce, ca acesti Sheichi sunt fórte respectati de catre insii Sultanii, fiindu ca câpulu loru (care isi are residentia in Mecca, si care de si se confirma de Sultanulu dignitatea sa totusi o transmite cu dreptu de ereditate fiiloru sei), candu scrie la Sultanulu, i enumera mai antaiu tóte titularele cele mai pompóse, si apoi ilu numesce *Vakilimus* seu vicariulu seu si alu profetului in tóta imperati'a lumei. Se dice ca totu asiá scrie si in cartile sale catra imperatii Indiei. Amu vediu odata unu Sheich de acestia, candu mersesemu la Sultanulu Mustafa. fratele imperatului de acumu (*), care pe acelu timpu era in cortulu seu intr'unu satu numitu Akbunar, nu departe de Adrianopole; elu venise se-si faca reverenti'a, si totu timpulu stetea in cortu la Sultanulu, si conversá in modu fórte familiaru cu acesta. Era incortelatn a Cerkiés Mehemedu Aga, magistru stalleloru de curte, si unu intimu amicu alu meu; accst'a imi spunea ca de câte-ori acestu Sheich vorbiá despre Sultanulu, totu-deuna ilu numia alu seu Bisum Vekil, alu seu vicariu seu vicegerente

(*) Achmedu III. *Tr. Rom.*

lăta miscase pe Selimu, în cătu lungu timpu, dupa cucerirea cetății Kahire, ilu plangea esclamandu: *Misri alduk, emma Iusuf aldurduk; Iusuf siss, Misirden ne olur?! «Cucerii Egiptulu, dar per-
« dui pe Ioseph; deca nu mai amu pe Ioseph, ce'mi ajunge Egipt-
« țulu?! »*

MAI ANTAIU TRACTÉZA ONORIFICU CU TUMANBAI, SI APOI LASA DE-LU SPENDIURA

XXIII. Asia dara, acésta tiéra fertile pare a fi cu totul suppusa imperiului ottomanu; dar' Tumanbai era anca în viétia si se tienea în vecinatate promptu la ori-ce miscare; ceea ce însuflá frica Turciloru ca voru perde o tiéra ce atáta sange le-au costatu. Era lucru sciutu ca Tumanbai s'a refugiatu la Arabi, si acceptá numai cá Selimu se se retraga din Egiptu, spre a incerca o resturnare. Selimu spre a preveni periclulu ce-lu aménintiá din acésta parte, trimitte delegati cu pretióse daruri la Sheich Areb, fiulu lui Bekaar, cá se-lu róge se-i estradea pe fugariulu inimicu, avisandu-lu totodata ca e mai consultu a-i castiga amicitia prin bune servitiuri, de cătu amerita mâni'a prin vane obstinatiuni. Scheichulu, séu ca se temea de puterea lui Selimu, séu ca era sedusu de pretiósele daruri, comitte fapt'a rusinósa si estrada pe Tumanbai, pe care-lu luase sub protectiunea sa: fapta contraria dreptului gintiloru, si mai alesu contraria la *Rai* arabicu (52). Dar' deca bravur'a lui Tumanbai n'a potutu misca inim'a unui amicu lasiu, ea a potutu se imblândié-

(52) *Rai arabicu. Rai arebi*, la Turci se esprime prin *Eman*, séu mai vulguru *Am-an*, dar este mai usitata espreșiunea arabica. Este aceea ce italianii dicu *Parola* englesii si francesii *parole*; adeca cuventu datu de securitate, de pace, de alianția, de protectiune; asia cuventulu *Berai* la Arabi (ceca ce Turcii dicu *el Eman usre*) însémna: securu! gratia! quartiru! Arabii se lauda ca între toti omenii pamentului, ei se tienu mai strictu de cuveatulu (parol'a) loru: si póte ca au dreptu. Căci deca cine-va ar' ucide, fia chiar si în foculu luptei, pe unulu cui s'a datu Rai, unulu ca acel'a dupa legile Arabilor é culpabile de mórte. Deca prindu pe unu inimicu de alu loru (precum sunt în cërta continua unii cu altii), i dau Rai, si tragu în giurulu lui unu cercu, impunendu-i se nu esa de acolo; si captivulu nici nu cutédia se faca acést'a, chiar deca ar' sci ca are se móra de fome séu de sete. Intr'aceca invingatorii anuncia pe inimici, ca cutare si cutare este inclisus colo si colo în cerculu Rai, si deca vreau se-lu rescumpe, trebe mai antaiu se răspunda talionulu ce captivulu a promissu. Dupa ce s'a respunsu acestu pretiu de rescumparare, merge la captivulu unulu din acelu tribu din care a fostu celu care l-a prinsu sterge cerculu

sca mâni'a unui inamicu generosu. Candu s'au adusu acestu rege legatu in ferra inaintea lui, si a vediutu cumu inim'a lui brava lacesce din ochi-i, atunci Selimu nu s'a potutu retiené se nu-i redea libertatea, si a-lu ruga se vina in tôte dîlele la elu la mésa. Tumanbai, recastigandu-si libertatea cu pretiulu virtutiei sale, a conversatu dupa aceea multu cu Selimu despre lucrurile atátu publice câtu si private, si l-a informatu despre starea lucrurilor in Egiptu, despre legile, geniulu si datinele poporului de acolo. Dar' nefericitulu Tumanbai a trebuitu in urma se arate prin tristulu seu esemplu, cumu sôrtease jóca cu lucrurile omenesci. Selimu nu potea se nu admire virtutile eroice, singular'a fortitudine, consiliurile intielepte, si portarea grava si seriósa a lui Tumanbai; elu tienea, ca é lucru vile de a ucide pe unu barbatu atátu de superioare altoru-a; si, departe de a se teme de ceva periclu din partea lui, elu se resolví a-lu primi in amiciti'a sa, si a-lu pune domnu presté regatulu Egiptului. Dar' chiar pre candu se ocupá cu aceste cugete, se lati vorb'a intre poporu, cá éca Tumanbai au ajunsu in mare favóre la imperatulu, si acusi va fi gubernatore in Egiptu; atunci apoi potemu avé sperantia cá, indata ce Selimu se va retrage din Egiptu, Tumanbai cu restulu Cercassianiloru si cu Arabii va bate si alunga garnisónele de aici, si va restaura dominatiunea cercassiana. Acésta rumóre nu potea se remana in secretu denaintea lui Selimu, care era vigilantu, observatoru nu numai a totu ce se facea, ci si a totu ce se vorbiá. Dar' cu tôte aceste, elu nu voiá bucurosu a da crediementu acestoru vorbe; cáci credea cá ele potu se vina chiar din

cu piciorulu, si captivulu este liberu. Care a cadiutu odata in cercu, nu póte se-si recastige libertatea decâtu numai solvindu pretiulu de rescumperare. Cá-ci chiar déca consotii sei ar' bate in urma pe inimici, si le-ar sta in putere a-lu libera din cercu, elu totusi nu cutédia a esi fara consimtiemintulu acelu-i-a carui-a i-a datu Rai; cáci ¹«ca ar' face un'a cá acést'a, elu pe tóta viet'a este tienutu de omu fara onóre, atátu dinaintea amiciloru câtu si a inamiciloru, si nu mai póte nici-odata prin nici-o fapta meritósa se-si recapete numele celu bunu. Er' déca ar cutedia se ésa din cercu si se fuga, atunci chiar compatriotii sei ilu prindu si-lu tramitu legatu la inamiculu, cá se-lu judece séu la mórte séu la sclavia perpetua, precnmu i va placé si va afla de bine; in acestu casu rescumpararea nu póte avé locu cu nici unu pretiu. «Cáci — dicu « ei — care omu isi pretiuesce mai multu vietu a, decâtu *Ras*, nu é demnu de libertate, si nu merita a se numi *omu*, cu atátu mai puçinu *arabu* »

gur'a inamiciloru. In urma inse, vedindu ca fam'a se totu tiene, veni la suspitiune, ca ceva tradare trebe se fia la medi-locu, si ordinâ lui Sheich Suvar Alibegu (pe alu carui tata acumu de curendu ilu spendiurara Cercassianii intr'unu paru de ferru), că se duca pe nefericitulu rege in Kahire si se 'lu spendiure acolo sub pôrt'a numita Savil. Candu a datu Selimu acestu ordinu, a disu urmatôriele cuvente: « Câtu de mare a fostu grati'a mea fație cu elu, amu are-
« latu indestulu pênê acúmu; dar' ce effectu potu avé malitiô-
« sele vorbe ale vulgului, védia acumu elu nefericitulu singuru ». Alibegu esecutâ cu tóta placerea acésta comissiune, câ-ci i se dete buna ocasiune de a-si resbuna pentru mórtea tatane-seu; si infortunatulu Tumanbai, in diece ale lunei Rebiulu evvel, anulu Hegirei mai susu mentionatû, a fostu spendiuratu in Cairo la port'a numita Savil. Nu se pôte spune ce terróre a cuprinsu pe Egiptiani candu audira de mórtea neasteptata a regelui loru. Cei cari mai nainte clociau ura in ascunsu contra dominatiunei sale injuste, i vedeai acumu alergandu umiliti suplicanti la Selimu, cerendu-i gratia, si promittendu-i a fi pururea fideli servitori ai casei osmane. Imperatulu le iertâ tôte sub conditiune, ca unde voru sci ca este ascunsu vre-unu cercassianu, se-lu aduca numai decâtu legatu inaintea s'a. Abia ce declarâ elu acést'a in publicu, si indata poporulu communu, amatoriu de noutati si in sperantia că va obtiené iertare. cauta in tôte partile dupa cercassiani, domnii sei de odinióra si aduce vrê-o cati-va din ei legati inaintea lui Selimu spre a fi masacrati. Pe diu'a urmatôria lasa Selimu a se redica unu amfiteatru cu tronu afara de cetate pe tiermurea Nilului, si demanda a se decapita toti captivii in presenti'a sa, si a le arunca cadavrele in rîu. Numerulu acestoru nefericiti se dîce că au fostu preste trei-dieci de mii. In a dou'a di dupa acést'a, Selimu voindu a-si areta si mai multu poterea, si a umili cu totul inimele invinsiloru, intrâ cu pompa triumfale in Cairo; dar' abia dupa câte-va óre se departâ de aici anca in aceeași di, asiediendu-se in corturi intr'unu locu nu departe de Nilu, numitu Russa, si lasandu truppeloru sale timpu de a se restaura. Unu ingeniosu poetu arabu a insemnatu epoc'a acestui macelu in urmatoriele cuvente.

Har Schevr (53) *Sultan Selim!*

Vai! acesta è Sultanu Selimu! (54).

OCCUPA ALEXANDRI'A SI SUPPUNE PE ARABI

XXIV. In acelasiu anu, la siepte ale lunei Gemaziulu evel, face espeditiune la Iskenderie (55) spre a o attaca; dar' mâni'a cuceritorului a fostu invinsa prin capitularea cetatiei de buna voia. Dupa ce apoi si-a regulatu tôte trebile in acêsta cetate, se retrage in partea centrale a Egiptului, si instituie pe Chairbegu gubernatore tieriei, apoi plêca in lun'a Siaban inderetru la Constantinopole. In acêsta rentôrcere, trecêndu pe la Gasse, isi resbuna de perfidi'a locuitoriloru ei, si lasa a trece prin sabia toti fara distinctiune de sexu si etate, si assemena cetatea cu pamentulu. De aci merge la Damascu, si in virtutea pactului avutu, da lui Gaselibegu gubernamentulu prestè acêsta cetate si preste localitatile invecinate din Palestin'a si Siri'a. Cu unu cuventu, in timpu de unu anu si intr'una singura espeditiune, Selimu a adnectatu mai multe tieri imperiului seu, de câtu unulu ori-carele din predecessorii sei, in totu timpulu câtu au regnatu ei. Că-ci elu a cucerifu nu numai tôte tierile Cercassianiloru in Asi'a si in Egiptu, ci anca a redusu, asia că in trecatu, sub potestatea sa alte cetati tari si faimóse ale Asiei, precumu: Malatie (56), Dierbeghi, Derende, Behtisi, Kierkieb, Kiachte, Beredgik, Antab si Antakie. Afara de tôte aceste, chiar si Sherifulu (57) din Mecca (58),

(53) *Séu Scheviel*, adeca escrementu de omu, ori animalu. *Tr. Germ.*

(54) Propriamente: aceste sunt escrementele lui Selimu. *Tr. Germ.*

(55) *Iskenderie*. Alexandri'a, locu fôrte insemnatu de comerciu in Egiptu si cercetatu de náile tuturoru natiuniloru. Alexandri'a a fostu fundata de Alexandru celu mare, si data spre ôcuintia Greciloru din Egiptu

(56) *Malatie etc.* Dintre acestea, Malatie, Derende, Beredgik, Antab si Antakie seu Antiochi'a, sunt cetati destulu de marisióre; dar cele-l-alte sunt mai multu oppide mici decatu cetati mari.

(57) D'Herbelot dice, ca cuventulu arabicu *Sherif* insemna in generalu *nobile* seu de innalta origine ori dignitate. si in specialu este titlulu ce-lu intrebuintiáza descendentii lui Mahomedu din generele acestu-i-a *Ali* cu fîca sa *Fatme*. Acesti-a se mai numescu anca *Emir* si *Seid*, adeca principe si domnu, si se distingu de ceialalti prin turbanulu loru celu verde. In Afric'a a fostu o multime de dinastii din acesti Sherifi. Asia numitii *Edrisiti* anca au fostu Sherifi, si famili'a care domnesce asta di

a prezentatu chĕilele cetatiei sale lui Selimu , pre candu acesta era anca in Cairo ; si a recunoscutu publicamente suveranitatea acestui-a. Selimu ilu primi cu tóta onorea , si a ordinaru c fiulu seu , renumitu prin virtute , pietate , si sciintia , se-i fia succesoru in principatu. Acestu omu a miscatu apoi tte triburile selbatice ale Arabiloru , precumu Beni Ibrahim, (59) Beni Sevalet, Beni Ata, Beni

in Fess si Marocco , anca se numesce Sherif. Sherifii de Mecca si Medina se bucura si asta-di din partea Turciloru de putere suverana. *Tr. Angl.*

(58) *Sherifulu din Mecca.* Inainte de domni'a lui Selimu, acestu Sherifu era principe suveranu si domnu absolutu in Mecca si in vre-o cate-va alte cetati in Arabi'a. Dar' de la timpii lui Selimu incóce a recunoscutu si elu pe imperatoriul turci de pazitori si protectori intereselor musulmane.

(59) *Beni Ibrahim.* Sunt preste siepte-dieci de popra seu triburi, originari din diferite linii , cari inse tte se lauda ca sunt de origine de la Abraham ; elle ratecescu prin vastele deserte alle Arabiei, unde isi au locuintele incerte. Tte vorbescu limb'a arabica ; dar' in dialecte attu de diferente , in ctu abia se potu intelege unii pe altii. De aci , cu dreptu cuventu se pte dice , ca limb'a arabica este cea mai copisa si chiar infinita. Cci unulu si acelasu cuventu insémna o miie de lucruri de natura cu totulu differita ; si érasu , unulu si acelasu lucru se pte esprime prin o miie de cuvente , cari nu au nici cea mai mica analogia intre sine. Afara de acést a , abia vei pot gasi o calitate a unui lucru , care se nu dea subiectului , in care ea se cuprinde o numire cu totulu particulara. In *Thesaurulu* lui Meninski despre limbele orientali , sunt o multime de exemple de acsta natura ; cari inse a le copia aci , nu este scopulu nostru prezentu. Din floricelele acestoru infinite dialecte este compusu Coranulu , si de aci vine , ca sectatorii Coranului credu , ca acsta carte nu  scrisa in limba omenésca , ci in limba dumnedieiesca. Cci nici unulu din tte aceste popra seu triburi nu este in stare se intieléga intregu Coranulu ; si nici cellu mai mare invetiatu dintre Arabi nu se pte lauda , ca ar sci da esplicatiune tuturoru cuventelor din acea carte. Asupr'a acestui subiectu ei mai adaoga o istorira comica , dar' in care ei credu frte tare. Dicu adeca , ca pe timpii lui Mahomedu , limb'a arabica a ajunsu la cea mai multa perfectiune ; si ca infloriau pe atunci unii poeti inventiosi , cari , că pe timpulu jocuriloru olimpice , de cte-ori inventau unu disticu ingeniosu , ilu affigeau pe o columna erecta a nume pentru acst'a in piati'a publica. Apoi se dă la altu poetu unu terminu de trei luni de dile , c se respunda la disticulu affiptu cu unu altu disticu , numitu *Nasir*. La diu'a anumita se adunau toti poetii , si esaminandu amendue versurile , dedeau preferintia acellui-a , care era mai multu aplaudatu de publicu , si pe auctoru ilu numiau principe alu poetiloru , onorandu-lu cu unu nouu *Machtas* , adeca unu supranume nouu. Mahomedu folosindu-se de oportunitatea acestei datine , a affiptu si elu pe columna unu *Nasm* seu unu versu din Coranu ; toti poetii l-au studiatu noe luni de dile c se póta da respunsu : in urma triumphulu recunoscutu in unanimitate a fostu alu lui Mahomedu ; versurile sale au fostu declarate de inspirate de Dumnedieu si loctrin'a sa de la aceu timpulu inainte o imbratiosara cu totii.

Asiie, Beni Saad, si mai multe alte, (60) alu caroru nume nu 'mi este cunoscutu, si locuiescu in tierile deserte intre Mecca, Cairo si Damascu ; si le-au facutu de s'au suppusu de buna voia lui Selimu , dandu-i in scrisu ca-i voru fi pururea fideli , si tramitiendu-i in ostatocu vre-o câti-va din cei mai ilustru compatrioti ai loru.

(60) *Mai multe attele.* Intre ceialalti erau si monachii cari locuiescu in muntele Sinai. Despre acestia se vorbesce o istoria singulare, pe care vreu a o reproduce aci, fiindu-ca, pre câtu sciu eu, nu se face mentiune despre ea decâtu numai intr'o carte plina de fábule despre monachii acestei monástiri. Se dice adica, in modu cu totulu fabulosu, ca: Mahomedu cá omu de origine mai inferióre, avea datin'a in tinere-tiele sale de a mana dintr'unu locu intr'altulu camile luate cu chiria. Intr'o caletoria de aceste elu a ajunsu odata la muntele Sinai, si s'a pus in campulu deschisu pentru a dormi puçintelu. Pe candu dormia, a vedutu egumenulu monástirei ca unu nuoru se redica asupr'a capului lui Mahomedu, si-lu apera de radiele sórelui. De aci abatele a concludu , ca acestu omu tineru trebe se fia ceva mai multu , de cât ceea ce-lu aréta esteriorulu seu; pêntru ca, unu presemnu atátu de singulariu, dupa a sa parerea nu se potea areta altui-a, decâtu acelui-a, care pe viitoriu are se fia domnu asupra acestoru tieri. Merse dreptu aceea la elu, ilu salutá cu toçu respectulu, si ilu invitá in camer'a sa, rugandu-lu a gusta acolo liniste neturburatu de nimene. Dupa aceea crediendu ca prin acést'a si prin alte mai multe maniere de curtenire , i-a castigatu buna-vo-inti'a, l-a intrebatu : in casulu candu ar ajunge odata domnu in aceste tieri , ce i-ar fi cu placere a dispune in privinti'a acestoru monachi? Mahomedu respunse ca : « i-ar scuti cá pe *Ruhbani* (*) : adeca : pazitori de buna viatia si de buna purtare : de la « tóte tributele, si i-ar avé in mare onóre ». Acésta promissiune o dède abbatelui si in scrisu, in limb'a arabica, si fiindu-ca nu avea sigilu, o intari cu palm'a sa propria, intingendu-o in tinta si apoi apesandu-o pe charthia. Lungu timpu dupa aceea, fiindu Selimu sultanulu in Egiptu, vine abbatele din muntele Sinai la elu , si-i aréta privilegiulu adevératu séu inventatu alu lui Mahomedu. Imperatulu ilu cumperá de la monachu cu patru mii de galbeni, declarandu-i totodata ca sunt si remanu pentru totdeauna scutiti de la tóte tributele, si confirmandu-i prin unu Chatisherifu alu seu atátu in acestu vechiu privilegiu cátu si in tóte alte ale loru privilegiuri. Acésta carte a lui Selimu, tradusa din arabesce in turcesce. o amu çetitu in Adrianopole, si precátu imi potu aduce aminte, era scrisa precumu urméza : « Venindu monachii din « muntele Sinai la inaltulu nostru divanu, si aretandu-ne in tóta umilinti'a, ca Ma-homedu el Mustafa(**) alu lui Dumnedieú santu profetu (pace si bine-cuventare asu-pr'a lui) in caletoriele sale a fostu primitu cu ospitalitate in monasteriulu loru, si, dupa « puçinele loru midi-lóce, l-au servitu cu tóta onórea si reverenti'a ; si ca Mahomedu « in consideratiunea acestoru servitiu, au avutu grati'a a scuti pe acésta comunitate « a monachiloru *nazareni* de la ori ce tributulu anualulu alu loru , si intrú çonfirmarea

(*) De la cuventulu *Rah*, cale si *Ban*, custode, garda, pazitoriu, precum se vede ca-lu deriva autorulu nostru. Dar *Ruhban* este pluralulu cuventulu arabicu *Rahib*, care insemna monachu. *Tr. Germ.*

(**) Alcsulu, predestinatu *d. Tr. Germ*

PRIMESCE PE UNU DELEGATU ALU REGEIUI PERSIEI

A. 925

I C. 1519

XXV. In reintorcere din acésta espeditiune, ajungându in Aleppo in luna Remazan, anulu Hegirei 925, i veni unu delegatu persianu, tramisu de regele sub pretentiunea de amicitia, spre a seduce pe Sultanulu; si cu modulu acesta prin supunerea simulata, a diverte furtun'a ce pare a se redica asupr'a Persiei. Pentru a-si ajunge scopulu mai iute, delegatulu pre langa darurile pretiöse ce adusesse cu sine, si cari erau demne de ambii imperati, elu se mai incercà a lingusi ambitiunea lui Selimu cu adaogarea de titulare nooe, numindu-lu: *Shehin Shahi Alem, ve Sahib Kirani beni Odem*; (61)

acestei-a sa induratu a le da o santa charthia sigilata cu man a sa propria: Noi anca, voindu a urma esemplulu seu, amu ordinatu si ordinamu din inalt'a nostra gratia, ca disu monachi se fia scutiti de la tributulu anualc, la care altii sunt supusi; si in besericele si in riturile loru se nu fia molestati, ci se le póta esercita liberu dupa anticele loru l gi Spre acestu scopu amu ordinatu si ordinamu din gratia, a li se da o copia autentica de pe documentulu santulu profetu alu lui Dumnedieu, confirmata cu semnatur a nostra Demandamu dreptu aceea, tuturoru persóncloru, cari esercita vre-o potestate séu jurisdictiune, in totu cuprinsulu imperiulu nostru, a nu insarcina pe numiti monachi de sect a lui Iesu cu nici unu tributulu séu alte impositie civili. Si cine va lucra in contra acestu alu nostru *Chatisheref* si mandatu, unulu ei acela se scia ca de siguru va fi certatu si punitu. Datu in Kahire, etc » Si intr adeveru ca acésta esemptiune de la tributulu a monachiloru din muntele Sinai, a remasu in vigóre in totu imperiulu Turciloru péné pe timpulu lui Solimanu II, unchiu de-mosiu alu Sultanulu de acumu, candu Turcii au inceputu a lua de la ei *Haragiu*, si acést'a mai antaiu prin dispositiunea lui Kioprili Oglu Mustafa Pasia, care nu si-a facutu nici unu scrupulu, a declara totu documentulu de falsu Pentru cá se previna nezasulu ce-i amerintia, au fostu tramisu unii monachi din muntele Sinai cu documentulu loru de privilegiu la Adrianopole; aici l-amu vediutu in manile loru si mi-amu scosu o copia dupe elu. Totu ce au dobénditu prin snplic'a loru a fostu, ca ei si societatea loru a remasu scutita de la tributulu; dar' pentru celelalte monástiri n'au potutu scóte nimica la cale

(61) *Shehin etc.* Titularele imperatorulu turci in generalu sunt fórte pompóse; cu tóte aceste numirea de *Sillullah*, adeca umbr'a lui Dumnedieu, o pretiuescu mai presusu de câtu tóte cele-l-alte, din cauza ca acést'a vine de la regele Persiei, precumu amu observatu intr altu locu Dar la curte candu se face mentiune despre Sultanulu, seu se adreséza lui, nu se intrebuinteaza nici-odata aceste titulare, ci se dice numai *Padishah* (*) *Alem Penah*, adeca: imperatulu refugiulu séu scutulu lumei; si

(*) *Padshah* séu *Padishah* se deriva de la cuventulu persicu *Padu*, a lua, a allunga si *Shah*, rege Adeca *Padishah* insemna unu rege, care allunga séu departa daun'a i reulu precumu *Padshahr* seu *Padisehr* (de comunu Bezoar) insemna o medicina care depuuta veninulu. seu antidotu, de la *Pad* si *Sehr*, veninu d *T. Germ*

adeca : « Imperatul imperatorilor , si singurul cuceritoriu (s'eu autocratu, singuru-domnu) alu filoru lui Adamu ».

AMBITIUNEA SI MOARTEA LUI SELIMU

XXVI. Atâte victorii mari , atâte gratulatiuni lingusit'orie ce veniau nu numai de la pop'orale invinse, ci si de la principii invecinati, implura inim'a lui Selimu de at'ata vanitate si ambitiune, in c'atu credea ca elu este singurul monarchu alu intregu universului, si despretiundu imperatiile pamentesci, elu isi imagin'á ca ar' trebui se se suppuna armeloru sale chiar' si imperatiile ceresci, d'eca ar' poté ajunge la ele. Asia, dupa ce intr'á cu pompa triumfale si intre aclamatiunile poporului in Constantinopole, se leg'á in publicu prin juramentu (62) (c'á si candu s'órtea inconstanta a resbellului ar' trebui se se plece la comand'a sa), ca la anulu urmatoriu va intreprinde una alta espeditiune si nu se va int'orce acasa, p'êné ce nu va fi resturnatu cu totul pe rivalulu seu imperiu alu Persiei, si nu va fi st'insu cu totul pe unu poporu necredintiosu lui Dumnedieu si odiosu ómeniloru; convinsu fiindu ca dupa aceea va poté suppuno fara dificultate si pe principii crestini. Dar c'atu sunt de decepti'ose planurile ómeniloru, ce nu vinu de la Dumnedieu, si c'atu este de fragile unu pumnu de lutu candu se imfla de ambitiune vanit'osa, a aretatu domnulu supremu alu universului , altoru-a spre invetiatura, prin urmatoriulu esemplu. Era lipsa totale de bani; c'áci espeditiunea egiptiana desecase cu totul fondurile tesaurului publicu internu si esternu (63); si Selimu a fostu necessitatu a am'ená bel-lulu seu intentiosu pe altu anu , si a vedé cumu ar' poté se adune

Oliosman Padishahi, adeca : imperatul filoru lui Osmanu. Prin acést a ~din urma numire Turcii vreau a da se se intieléga, ca introgu poporulu turcu nu recun'sce alta f'ont'ána a nobilitatiei dec'átu numai pe Osmanu, primuloru imperatu.

(62) *Juramentu*. Turcii credu ca imperatul loru nu p'óte nici dice nici face ceva, dec'átu numai din inspiratiune divina. Prin urmare, ce confirma imperatul prin juramentu, aceea si trebe, si p'óte se se implin'ésca. Dar' esperienti'a a aretatu de multe-ori, c'atu de falsa este acésta imaginatiune a Turciloru !

(63) *Fondurile tesaurului . . . esternu*. Turcii au du'óe thesaure seu du'oc cas e in cari tienu banii publici : thesauru esternu s't thesauru internu. Defterdarulu cu marele thesaurariu (despre care amu vorbitu intr'o nota precedentu) (*) estu in

(*) Vedi mai in susu not'a 7 *Tr. Rom*

nuoă fonduri din tierile cucerite. Dar' acéšť'a in anulu d'ântâiu a mersu mai incetu de cumu ar' fi doritu elu ; si iérn'a anca apropiandu-se, a vediutu ca anotimpulu pentru espeditiuni bellice a trecutu ; asia se resolvi a cerceta in acea iérnă mormentele anteces-soriloru sei in Adrianopole. Cu scopulu acesta , tramitte inainte pe toti officiarii sei mai inalti, afara de Ferhad Pasia, barbatulu sororei sale, si care era Kaimakam Pasia ; (64) si apoi a plecatu si elu din Constantinopole. Dar' abia ajunsese in calea sa pèñ' la satulu numitu

capulu thesaurulu esternu, numitu *Dishi-Chassine*. Banii cari intra aici, se numescu *Beitul-Mali Muslimin*, s'eu banii publici ai musulmaniloru ; din cari nici imperatulu insusi, afara de vre-unu casu de extrema necesitate, nu pôte nici se dea la altii, nici se ia pentru sine, fara a se espune celui mai mare periclu. Căci déca face un'a ca acéšť'a, poporulu incepe numai decātu a murmura , si de multe-ori erumpe in rebellione. Apoi este *Ici-Chassine*, s'eu thesaurulu internu, care se numesce si thesau-rulu imperiale ; cu acesta pôte se dispuna Sultanulu dupa placu, fara a se teme de vre-unu murmuru s'eu obstaclu. Acestu thesauru sta sub direcțiunea lui *Hasnadar Bashi*, care in apartamentele femeieloru are celu d'ântâiu rangu dupa *Kislar Agasi* ; căci si elu é eunuchu , si in casu de vacantia elu inaintéza in loculu lui *Kislar A-gasi*. Pe timpulu meu, banii cari intrau pe anu in aceste duoă tesaure, se nrcau la douăzeci-si-siepte mii de punge, contienendu fia-care punga cinci sute de thaleri imperiali.

(64) *Caimacam Pasia* Acesta é locu-titietoriulu marelui Veziru, si-lu numesce Sul-tanulu dintre vezirii carii au privilegiulu de a purta trei tuguri. Candu imperatulu este presentu in Constantinopole s'eu in Adrianopole, atunci Caimacamulu nu are nici-o potestate in aceste cetăț ; elu nu are, că ceialalti veziri , de a face nimica cu tre-bile publice ; celu multu, are de a da numai consiliu. Dar' déca Sultanulu este ab-sentulu din cetate in departare de optu ore, atunci autoritatea Caimacamulu este mai pe atātu de mare ca a marelui veziru. Candu imperatulu este dusu in espeditiune, de si vezirulu é presentu, totusi numesce unu Caimacamu, care, incasulu candu vezirulu s'a dușu de langa imperatulu in departare de optu ore, are deplina putere de a face toate trebile, de a ordina, de a schimba ; cu singur'a esceptiune ca nu pôte se face ceva ce ar deroga mandatelorlu Vezirulu, nici a destitui s'eu a decapita pe vre-unu Pasia vechiu. Amu observatu, ca intre marele veziru si între caimacamu nici-odata n'a domnit o buna intiellegere : caci é lucru raru ca se fla buna concordia intre accia, cari rivaliséza dupa putere. Afara de acestu caimacamu mai este unu altulu , pe care imperatulu ilu insarcina cu inspectiunea asupra cetatiei imperiali, cand merge in vre-o espeditiune s'eu la Adrianopole. Acesta urméza in rangu numai decātu dupa marele veziru ; dar' in autoritate este chiar atātu, ca și unu Pasia in guvernamen-tulu seu ; cu esceptiune totusi, ca in administratiunea justitiei si in trebile civili, nu pôte se face nimicu fara ordinu de la marele veziru. Elu are duoi adjutori s'eu asi-stenti, dar' de un rangulu mai inferiore ; unul este *Bostangi Bashi* s'eu superintenden-

Suoshi (66), si o violenta ferbintiéla ilu cuprinsese prin totu trupulu; sangelø 'i ardea, si unu accesu de friguri ilu tormentà. In

tele Seraiului (*) imperatescu, si alu gradineloru, precumu si alu suburbieloru din afara de muri cetatiei; si apoi *Segban Bashi*, care urmeza immediatu dupa *Iengiceriler Agasi* séu Aga Ieniceriloru, si e generalu supremu alu infanteriei, insarcinatu cu paz'a cetatiei si cu comand'a asupr'a garnisónei ei. Acestu Caimacamu cu adjutorii sei duoi, administra totu guvernamentulu civile in cetate. Guvernamentulu eclesiasticu sta sub inspectiunea lui *Istambol Effendi*, séu judele clericalu, care in rangu urméza numai de catu dupa cei duoi Kassiulaskieri, dintre cari unulu, precum amu vediutu mai in susu (**), este judecatoriu generale alu cauzelor eclesiastice in Europ'a, ér' celalaltu in Asi'a.

(65) *Suosthi*. Adeca : innotà preste riu. *Suosthi* este numele unu satu pø calea (dar nu cea mare) de la Constantinopole la Adrianopole. Caus'a pentru care i s'a datu acestu nume, se dice a fi urmatóri'a : Este unu riu micu, care curge pre langa satulu acest'a, si care cand se topesce néu'a, seu ambla ploile de tòmna, se infla atâtu de tare, in câtu inunda toti campii de prin pregiuru, si face caletoriloru fórte dificile recerea preste elu. Unu Pasia de rangu mai inferioru dara fórte avutu, vrendu a dotatura acestu inconvenientu, a lasatu de s'a facutu preste riu unu podu fórte frumosu de pétra. Baiazetu II, tatalu lui Selimu, venindu odata pe aici cu tóta armat'a sa, a fostu fórte surprinsu vediendu unu podu atâtu de frumosu; si doria se scie cine l-a facutu. Presentandu se Pasia, i cerù Sultanulu se primésca dela elu banii pentru spesele ce a facutu cu edificarea podului, si se-i lasè lui remuneratiunea ce se ascópta in lumea cealalta pentru unu beneficiu atâtu de mare ce a facutu pentru genulu omenescu (Trebe se observamu, ca dupa legea Coranului, unu turcu póte e dea séu se venda la unu altulu operele sale bune, fapte de charitate, edificie çrecte in onórea si glori'a lui Dumnedieu séu pentru binele omenirei, asia, ca remuneratiunea ce merita pentru aceste de la Dumnedieu in lumea cealalta, se lia a cumpertoriului). Pasi'a respunse imperatului, ca nu-i póte implini cererea, pentru ca nu are alta opera, care se lia calificatã pentru a se póte presenta cu ea inaintea maiestatiei divine. Cáci-dise elu mai departe — n'amu facutu acestu podu pentru a castiga aplauzele ómeniloru, ci pentru binele publicu, si pentru mantuirea sufletulu meu. Sultanulu de trei-ori isi repeti cererea, si Pasi'a de atâte-ori i-o denegã. Rabiatu pentru acestu refusu, Baiazetu omóra pe Pasia, se pune pe calu, si urmatu de gard'a sa, intra in torrentulu rapide, si cu celu mai mare periclu alu vietiei sale innota preste riu péné de cealalta parte; ér' celeilalte armate ordina a stã pe locu pçne ce va scadá ap'a. Si cu acésta ocaziune, se dice ca a pronunçiatu urmatoriulu *Beit*, adeca distichu :

Minet ile Kokma Ghiuli al Elise Suseni

Gluesme namerd Kiuprisini, ko aparsun Suseni

Adeca : Sufere mai bine piperiu decâtu se amirosi o rosa, ce ti-a costatu multe

(*) Palatiulu imperiale. *Tr. Rom.*

(**) A se vedé not'a la Capu III din Cartea I *Tr. Rom.*

diu'a urmatória se trezi cu una aposthema (66) mortale in siele, care atátu era de torturatória, in câtu i se parea ca toti nervii trupului si mai alesu in picióre, (67) s'au contrasú si seçatu cu totul. Unu chirurgu abile i taia si deschide aposthem'a, si aplica tóte remediile pentru a delatura veninulu bólei; dar' se vedea ca mórtea este inevitabile; cá-ci buboiulu obstinatu sfidá tóta artea medicale, veninulu pestilentu se lati in totu trupulu, si dupa patru-dieci de diçe de cele mai crudele tormente, Selimu isi déde sufletulu, si asia, intr'o di de Dumineca, in nuóe ale lunei Sievval, dupa apusulu sórelui, se stinse pentru totdeauna acésta stea brillanta a imperiului ottomanu.

VEZIRII TIENU IN SECRETU MOARTEA LUI SELIMU

XXVII. Selimu prin mórtea sa a facutu renumitu unu satu puçinu cunoscutu inainte de acést'a. Ferhadu Pasia, care singuru era pre langa elu, a tîenutu in secretu denaintea poporului mórtea imperatului; dar' veziriloru, cari asceptau cu impatientsia sosirea Sultanului la Adrianopole, le annunciá acésta trista intemplare. Acesti-a ilu róga, se faca cá si candu imperatulu ar' fi in viétia, si se administre tóte trebile in numele acestui-a, cá nu cum-va se se nasca vre-una rebelliune pênê ce ar' sosi successorule lui. Dupa aceea Ferhadu Pasia transmite la Solimanu, fiulu lui Selimu, care atunci isi avea resiedinti'a in Trapesund'a, si ilu insciintiéza despre mórtea parentelui seu rogandu-lu se vina fara intardiare si se iea in mana frênele guvernului. Solimanu priimindu acésta scrisóre, pléca numai

rugari. Nu trece preste podulu unui omu uritu si avaru, mai bine lasa se te inghita apa (*)

(66) Bubou, imflatura. *Tr. Rom.*

(67) *In picióre.* Se pare ca Turcii facu aci allusiune la juramentulu lui Selimu, ca nu se va întorce inderetru pênê nu va supune sub piciórele sale intregu imperiulu persianu Si pentru aceea, vindict'a divina l-a punitu mai antâiu in picióre prin contractiunea sinuselor (**) qtátu pentru a umili superbi'a omenésca, câtu si pentru a areta justiti'a drvina

(*) Séu din cuventu in cuventu : Decátu mirosulu unei róse din mila; mai bin' iea o lila selbatica in mana Nu merge preste podulu unui omu avaru si vile; mai bine lasa ca ap'a se te maie. *Tr. Germ.*

(**) Sinu; germ. Schnen, nerve *Tr. Rom.*

decâtu in cea mai mare graba la Constantinopole. Indata ce s'a auditu acést'a, vezirii au annuntiatu in publicu mórtea imperatului, au lasatu armat'a se mérga acasa, si lasandu pe Mustafa Pasia singuru inderetru spre a pazi thesaurulu publicu, mergu ceialalti cu totii d'inpreuna cu tóta curtea imperiale in capital'a imperiului, spre a-si face omagiéle noului loru suveranu.

SOLIMANU SE PROCLAMA IMPERATU

XXVIII. Ajungându Solimanu in Constantinopole, vezirii toti imbracati in doliu, i esira inainte si ilu salutara ca pe alu loru imperatu, esprimendu-si tot-odata dorerea pentru mórtea prè timpuria a parintelui seu. Si fù acést'a in ultimele dile⁽⁶⁸⁾ ale lunei Sievval, anulu Hegirei 926. Anca in aceeași di, dupa amedia-di, Solimanu insusi merse cu tóta curtea sa pênê afara de cetate spru a intimpina convoliulu ce aducea cadavrulu parintelui seu; ilu petrecu cu mare pompa pênê la Giami'a fundata de Mahomedu cuceritoriulu cetatiei, si ordina a-lu immormenta atolo. Pe mormentulu lui s'a pusu urmatoriulu epitafiu :

Baka Mulkiné assmi idup Sefer Kildi bu dir Tarich : Koiup Sultan Selim baki Gihan Mulkin Suleimane.

Adeca : « In acestu anu trecù Sultanu Selimu in imperati'a ceriului si lasà lui Solimanu imperati'a pamentésca » ⁽⁶⁹⁾.

CALITATILE LUI SELIMU

XXIX. Asiá Selimu, defensorele imperiului ottomanu, se desparti de acésta lume, unde vietuindu ani cinci-dieci-si-patru, a domnitu ani nooe si luni optu. Anii câtu a domnitu au fostu pucini; dar' chiar' in acesti pucini ani, elu a facutu fapte, caroru asemenea abia se potu gasi. Câci prin deligenti'a si valórea sa, clu nu numai a eliberatu provinciile asiátice de tóte invasiunile inamiciloru, dar' prin dispositiunile sale in orientu, a deschisu campu largu successoriloru

(68) *Ultimele dile.* Adeca in un'a din dilele intre dóuce-dieci si trei-dieci alle lunei Sheval. Despre acestu modu de a computa dilele luncloru la Turci, vedi mai in su u not'a 43.

(69) *Propriamento* : In acestu anu, immortalulu Sultanu Selimu a trecutu la eternul i seu imperiu; si lasà lui Solimanu imperiulu seu pamentescu. *Tr.Germ*

sei de a-si intinde dominatiunea in occidentu. Elu avea tóte calitatile unui erou: capu luminatu, braçiu fórte, si mare talentulu inventiosu; infatigabile in ceea ce cerea salutea binelui publicu; fórte desteru in modulu de a esecuta unu lucru; si ingeniosu preste mesura in a descoperi factiunile secrete si alte intrige ascunse. Mergea de multe-ori travestitu in pialie, pe strade si in castre, diu'a nóptea, si pedepsiá aspru totu ce vedea ca este contrariu legiloru sale ori binelui communu. Si unde nu putea merge in persóna, tramittea pe spionii sei, cari in fineti'a si astuti'a loru nu mai aveau parechia; acesti-a se furisau in tóte societatile, si apoi reportau Sultanului despre totu ce au vediutu si auditu. Cu modulu acesta Selimu sciá totu ce se intempla; incátu pe timpulu seu era de tóte dílele proverbiulu: « Imperatulu va sci diminéti'a ce s'a petrecutu asta nópte « in casa intre barbatu si femeia ». Utilitatea ce a resultatu de aci pentru imperiu a fostu evidente; cáci pre langa tóte espeditiunile intreprinse in mari departari, totusi nu s'a facutu nici una rebellione care se nu fia fostu inecata anca in nascerea sa. Pentru aceste calitati si lucrari ale sale ar' fi meritatu gloria eterna, déca elu prin inclinatiunea sa la mânia si la crudelitate nu si-ar' fi obfuscatu splendórea virtutiloru sale, prin care, spre distinctiune de alti imperati omoniumi, si-a apropiatu numele de Iavusu (70). Inainte de a terminá cu espunerea mea diffusa despre faptele lui Selimu, credu ca nu va fi inutile de a narra aci o fapta despre mara lui crudelitate. Duoi ani inainte de mórtea lui, se aretá in Turcomani'a unu anumitu brigantu, care prin lotriele sale nu numai infestá acésta tíera si tienuturile vecine, dar' dupa ce isi formase o banda considerabile de companioni, voiá a se face domnu preste aceste provinci. Pentru a stinge din bunu timpu acésta flacara, Selimu tramittea pe Ferhadu Pasi'a cu una buna parte de armata contra acestui aventurariu. A-

(70) *Iavus*. Despre acestu nume amu vorbitu mai in sensu la not'a 1 din acestu capu. Aci vreu numai a da onórea lui *Ali Effendi*, care este autorulu unci carti fórte frumóse despre istori'a a loru patru Sultani, si anume: Mahome lu II., Baiazetu II, Selimu si Sulimanu si pe care io de atíte-a-ori l-amu lauda l-amu consultatu; unu auctoru 'acést'a de mare gravitate, care tiene la adeveru, si é strainu de ori-ce lingu ire. Cartea sa e chiar si intre Turci fórte rara, d n acést'a amu descrisu multe lucruri ce se referescu la subiectulu despre care tractezu

jungându Ferhadu Pasia in Amasia, aude ca tîta acésta banda cu capulu ei cu totu este batuta si risipita de catra Ilbistanbegu Mehemedu, fiulu lui Sheich Savur; si fiind-cà nu voiã cá se-si ostenesca armat'ã prin o cale atãtu de lunga de o parte, ér de alt'a, fiindu ca nu cutediã a se reintôrce fara ordinu espressu de la imperatulu, asia se puse in castre la Amasi'a, si asceptã aici responsulu Sultanului la raportulu ce-i tramisese. Intr'aceea vine la Ferhadu unu calumniatoru malitosu, si-i dice, cà din credinti'a ce detoresce imperatului, nu pôte se nu-i descopere unu complotu de rebelli ce este intre cetatiani Amasiei. « Este — adaose elu — ascunsu intre acesti cetatiani unu impostoru cu numele Muradu, care se da pe sine de fiulu lui Achmedu Sultanu, si a castigatu degia tîta cetatea, si anca vre-o siepte sute de briganti in partea sa ». Ferhadu Pasi'a, fara a cerceta adeverulu lucrului, raportã imperatului despre cele ce a auditu, si-i cerù ordinulu in acestu periclu iminentu. Selimu, incrediutu pôte pré multu in prudenti'a generalului seu, fara a face vre-o ulterióre cercetare, i tramitte ordinu cá se traga in frigare pe toti fruntasii tiei. Ferhadu esecuta immediatu ordinulu imperatului, si trage in tiépa preste siese sute persóne innocente si respectabile, pe alti i decapita, si pe ceilati i lega de códele cai-loru si lasa de-i têraie si sfarma dealungulu stradeleru cetatiei.

Domnitorii in Europ'a, contimporani cu Selimu au fostu ·

In Germani'a : Maximilianu I. 1493—1518., si Carolu V. 1518—1558.

In Angli'a : Henricu VIII. 1509—1546.

In Franci'a : Ludovicu XII. 1498—1525., si Franciscu I 1525—1547. *Tr. Angl*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI SOLIMANU.

SUPRANUMITU CANUNI

ALU DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU IV. DIN CARTEA III.

GASELIBEGU SE REVOLTA, DAR REMANE BATUTU SI UCCISU

I. Solimanu Canuni (1) abia se sui pe tronulu parintelui seu , si o rebelliune considerabile erupse in Asi'a. *Gaselibegu*, Beglerbegu in Damascu (prin a carui tradare a obtienutu Selimu victori'a sa contra Cercasianiloru) , indata ce a fostu informatu de mórtea lui Selimu , si-a imaginatu ca cu elu s'a ingropatu tóta virtutea si tóta fortun'a imperiului osmaniloru ; si frangéndu-si juramentul de fidelitate, so resolvu a se face insusi suveranulu deplinu asupr'a provinciiloru , alu caroru numai gubernatore era. In acesú scopu 'si aduna trupele sale , si impressóra cetatea Aleppo cu atât'a celeritate , si pe atâtu de neasceptatu, in câtu cursorulu framisu la curtea otomana

(1) *Canuni*. De la cuventulu grecescu *Canonista* , care insemna legi latóre , cu institutore de regule. Nu se pôte nega ca imperiulu Ottomanu nu se gibernu si 'nainte de Solimanu dupa certe constitutuuni ; dar' aceste se basau mai multu pe ucu , decâtu pe legi scrise ; séu vorbindu mai drept : vointi'u principelui, era lege Solimanu a fostu celu d'ântâiu, care a facutu distincsiune între sficurile civ'ile si militare , le-a separatu unele de altele ; a designatu fha-carui-a rangulu si dignitatele sa ; a stabilitu legi pentru curte, palatu , tribunale , si armata ; s'a in tituitu acelu corp de legi, care si asta-di se observa la curte si in totu statulu ottomanu. Succesiuni se tienu atâtu de strictu obligati a observa aceste legi, in catu d'ica occure vie unu casu dubiosu ei credu ca trebe se consulte canónele lui Solimanu , numite *Tes-*

spre a duce scirea despre acésta rebellione, abia a potutu scapa. Cu tóte acestea, cetatea aperata de *Codgia Mustafa Pasia*, (2) face o buna resistantia, asia in câtu Solimanu a potutu avé timpu de a in-neca flacar'a inainte de a se lati mai departe. Solimanu ne vrendu ca suditi sei se se insiele in acceptarea loru, a tramisu in Asi'a, sub comand'a lui Ferhadu Pasi'a, (3) atát'a armata câta avea la in-de-mana, ordinandu totu-odata cá in cale se i se alature truppele asiatiche conchiamate din tóte partile. Gaselibegu, a carui ardóre se reci prin neacceptat'a bravura a obsediatoru, vedea bine ca elu singuru cu trupele sale este cu multu mai slabu decâtu cá se póta sta façie cu o armata enorma ce venia in contra lui; redica obsediulu, si in castre merge aprópe de Damascu intr'unu locu numitu de locuitori *Mastaba*; aici se fortifica cu sianturi mari, sperandu ca armat'a imperiale silita prin scumpetea ce domnia si prin incomoditatea ano-timpului, in urma va trebui se se retraga; si apoi elu va poté avé mana libera de a nevali in provinciile vecine. Ferhadu Pasia inse, de si la adjungerea sa gasi cetatea Aleppo libera de impressorarea rebellului, totusi aducêndu-si aminte de ordinulu im-

hrifa. Asia pentru esemplu, la consultatiuni asupr'a unui bellu, ei cauta inainte de tóte la canónele acestui-a. Si dèca credu ca gasescu in ele o justa cauza pentru bellu: ilu decreta si-ilu proclama numai decâtu; ér' din contra, concludu a-lu evita. Dèca este a se inchièia vre-o pace cu unu principe crestinu, érași consulta aceleasi canóne, ca nu cumu-va se se faca ceva ce este in contra lezei Coranului séu in detrimentulu imperiului ottomanu. Este unu canonu in Coranu, care ordina, ca pacea se nu se inchièia nici in Constantinopole nici in alta cetate a imperiului, ci la confinii, in campu, sub arme; cá se nu para ca dóra s'ar fi facutu din frica, ci ca ea s'a datu inamicului din indurarea imperatului, si din solitudinea acestui-a pentru quietea poporului seu. Pentru ratiunea acestoru constitutiuni, se vede in biblioteca imperiale. Solimanu depinsu cu o carte in mana; dupa acésta pictura amu lasatu de mi s'a scosu o copia ce se vede a i in fruntea descriptiunei vietiei sale (*).

(2) *Codgia Mustafa Pasia*. Betranulu Mustafa *Codgia* in sensu figuratu insémna: o persóna grava, seriósá si de multa prudentia. Asia, *Bir Codgia oedem*, insémna unu barbatu esertu, gravu, prudentu. Assemenea *Bir Baba Odem*, vre se dica omu binevoitorin, cíci cá unu baba, adeca tata, elu vre binele tuturoru.

(3) *Ferhadu Pasia*. Generalu turcu fórté renumitu; barbatu de mare curagiu e roinu si intoligentia. Sub conducerea acestui-a a facutu Solimanu mari lucruri in Asia, si a ocupatu multe tieri de la Persiani. Loniceru si alti scritori europu ilu numescu Farates

(*) A se vedea not'a la capu precedente III din acésta carte. *Tr. Rom.*

peralului, merge urmarindu cu bravura pe Gaselibegu, si in contra asteptarei tuturor, ilu attaca in fortificatele sale castre la 27 alle lunei Saferu anulu Hegirei 927. Aci a urmatu o lupta inver-siunata si lungu timpu dubiósá; ea a duratu diece óre, in care Tur-cii au fostu strimtorati mai multu prin greutatea positiunei decâtu prin armele inimice. In urma inse, dificultatile positiunei au fostu invinse prin valórea soldatiloru turci, si tóta armat'a rebella di'n-preuna cu conducétoriulu ei a fostu nimicita. Dupá acést'a, invin-gétoriulu Ferhadu Pasia se întórce si intra in Damascu, pune pe *Aias Pasia* de Beglerbegu alu cetatiei, reguléza tóte trebile in acelle parti, si apoi se întórce cu trupele sale la Constantinopole.

A. 927

I. C. 1520

SOLIMANU CUCERESCE BELGRADULU

II. Restabilindu pacea in Asi'a, Solimanu se resolvi a-si întórce armele contra Europei, cu propusulu de a-si estinde dominatiunea in partea occidentale de la Constantinopole chiar' pe atátu de de departe, pe cátu de departe é aceea in partea orientale de la acésta cetate. In acestu cugetu, si pentru cá se nu fia impedicatu in midiloculu progresseloru sale prin turburari ce ar' poté veni din alte parti, precumu s'a întemplatú acésta mai de multe-ori predecesso-riloru sei, a insarcinatu pe Ferhadu Pasi'a, cá cu o buna parte a ar-matei sale se tiena sub ochi Asi'a; tramite apoi o flota de observa-tiune in Archipelagu (4); ér' la alt'a, constatória din cincidieci vase de resbellu, da ordinu a naviga in marea négra; si patru-sute de ba-stimente a dispusu pentru a transporta provisiunile necesarie la armat'a destinata pentru expeditiunea ungara. In fine elu insusi pléca din Constantinopole pe uscatu cu una armata considerabile pentru a suppune tóta Ungari'a. Dar' inainte de ce ar' fi plecatu, tramite ordinu lui *Iahiabeg* (5), fiulu lui Balibegu, gubernatore de Semendri'a, cá se mérga in cea mai mare graba cu trupele ce le avea si se incungiure Belgradulu inainte de ce ar sosi elu, si so impiedice ca nici-o provisiune si nici-o alta garnisóna se nu póta intra in cetate Iahiabegu asia si face, si pe cându elu impressorá cetatea, sosese si So-

(4) Séu marea egeica. *Tr. Rom*

(5) Principele Ioan. *Tr. Rom.*

limanu in persóna si se pune in castre pe campulu numitu Semin ; de aici tramite pe vezirulu seu Mustafa Pasia (s), si pe Ahmedu Pasia, Beglerbegulu de Rumili , cu una parte a armatei sale spre a da ajutoriu lui Iahiabegu. Acesti duoi generali, avidi de a castiga si mai multu favorea lui Solimanu , si fiindu-ca scieau ca pentru acesta lucrulu cellu mai placutu va fi a cuceri cetatea catu se pote mai curendu, cá cu modulu acesta se póta avé cale deschisa catre Bud'a, capitala regatului : asiá prin canonade din baterii si prin subminari, dirima in sfarimaturi murii , face in tóta ór'a cate-unu assaltu prin aperturele muriloru, si debilitéza pe obsediati intr'atátu, in cátu pre-anga tóta resistenti'a loru eroica, in urma totusi au fostu constrinsi a cede furiei Turciloru, si a se préda (asiá a fostu faptulu lui Dumnedieu), in cinci alle lunei Remazanu ; si prin acést'a au caditu acestu antemuru alu Ungariei, care de multe ori a fostu atacatu, dar' nici-o data cuceritu péné acumu. Intr'aceea Solimanu anca n'a statu otiosu, ci cu restulu armatei sale a ocupatu parte prin asaltu , parte prin capitulatiune mai multe cetati , precumu Burgas (7) , Baridgi , Tiridge si Bugurdlen ; a inundatu tóte tierile vecine ; si pe calea acést'a puse basa pentru locarea belluriloru urmatórie preste frontari-iele vechi alle imperiului ottomanu.

ORDINA UCCIDERA LUI SHEH SUVAR

III. Abia intorsu , dupa aceste cuceriri in Constatinopole , a si primitu scirea in lun'a Silcade, cá Sheh Suvar Ogli, principe de Marash, (s) face turburari in Asi'a cu scopu de a scapa de jugulu mahomedanu , dar' cá a aménatu esecutarea propusului seu , din cauza ca lucrurile nu erau anca cópte bine pentru rebellione. Solimanu pentru a preveni reulu, tramitte immediatu ordinu lui Ferhadu Pasia, care avea comand'a in Asi'a , ca se iea capulu principelui tradatoriu. A

(6) *Mustafa Pasia*. Acela despre care amu disu mai in susu, ca ceialalti veziri l-au lasatu in Adrianopole pentru a pazi thesaurulu dupa mórtea lui Selimu. A se vedé § XXVII la capulu precedentu III din acésta carté.

(7) *Pyrgos* lu antici. *Tr. Rom.*

(8) *Principe de Marash*. *Marash* este o cetate care se afla in chartele cele mai nuóe geografice totu sub acestu nume. Sheh Suvar Ogli, Principele acestci cetati si familii'a sa, nu pré sta in mare védia la curtoa ottomana ; dar' ea se lauda péné in dio'a de asta-di cu anticitatea nobilitatii sale intre toti asiaticii.

esecuta acestu ordinu in publicu, parea lui Ferhadu Pasi'a lucru cam periculosu; din contra a intrebuintia o stratagema, credea că va avea mai bunu effectu. Asia tramite principelui o scrisóre amicabile, in care i dice că Sultanulu l-a tramisu lui intr'adjutoriu, si ar dori se vina pênê la elu că se se consulte despre trebile publice. Principele, nesciindu nimicu despre ordinulu Sultanului si intentiunea lui Ferhadu Pasia, vine si cade singuru in cursa; căci ajungendu cu duoi fii ai sei in cortulu lui Ferhadu, soldatii acestui-a postati a- nume, 'i prindu si-i uccidu la momentu pe toti trei.

OCCUPA INSUL'A RHODES

IV. Suffocata acésta rebelliune anca in nascere la anulu Hegirei 928', Solimanu prepara o flota grandioása, si transmite pe vezirulu Mustafa Pasia inainte, spre a ocupa cetatea Rhodes; (9) ér' elu merge pe uscatu la Thessali'a si de aici la Marmaros, unde imbarcandu-se pe nâi, ajunge la Rhodes in patru ale luni Remazanu. Indata dupa sosirea sa, a lasatu a se incungiura cetatea de tôte partile, si giuru-impregiuru a se trage linii si siantiuri tari. Cu ocasiunea acestei obsidiuni s'au aplicatu tôte maiestriele de assaltu si de aperare, ce a potutu inventa pênê atunci geniulu umanu. Turcii atacau cu bravura; si crestinii respingeau cu nu mai puçinu eroismu asaltele loru. Asia s'au luptatu intregi cinci luni de dile cu atâtu furia din amenduóe partile, in câtu ti se parea că se disputa dominatiunea imperiului lumei si nu a unei singuratices cetati. In fine, christianii, storsi prin continu'a privighiare si prin multele perderi, au trebuitu a se preda in trei ale lunei Saferu, anulu urmatoriu; si a da lui Solimanu acésta faimósa cetate, renumita sub domni'a imperiului romanu si grecu, si pe care atavulu seu Mahomedu in vanu a tentatu a o cuceri. Dupa cucerirea cetatiei si a insulei Rhodes, a urmatu

A. 928

I C. 1521

(9) *Rhodes*. Capital'a insulei Rhodes; asia se numia ea si la antichi. Numele ei turcescu este Rodos. Pe ruinele ei s'a inaltiatu Malt'a. Proba acést'a, ca amórea lui Dumnedieu catra crestini nu s'a stinsu anca, si ca elu uresce puterea ottomana, că un'a ce amerintia crestinatatea cu perire, si acésta amerintiare provine numai pentru deplorabili'a discordia ce domnesce intre principii crestini

capitularea voluntaria a insuleloru vecine mai mici, precumu Istankioi⁽¹⁰⁾ si Butrum.

TRAMITE PE MUSTAFA IN EGIPTU SI PUNE PE IRRAHIMU MARE VEZIRU

V. Pe candu durà obsidiunea cetatei Rhodes, móre Chairbeg, ⁽¹¹⁾ gubernatorele Egiptului, lasandu dupa sine thesaure immense. La noutatea despre mórtea acestui-a, cà si candu ar' fi cadiutu celu mai mare radiemu alu dominatiunei ottomane, unu anume *Dgiumani-Kiashus* ⁽¹²⁾. atítia pe egiptiani a scutura jugulu ottomanu, aretandu-le cá acumu este cea mai favorabile ocasiune de a-si recupera vechi'a loru libertate si a scapa de jugulu sclaviei; si prin vorbe, promissiuni si daruri atâta impressiune a facutu asupr'a spiriteloru, in câtu cu totii in unanimitate se resolvira a se elibera de sub sclavi'a osmanica. Solimanu inse aude despre aceste uneltiri ale Egiptianiloru, si indata trimite pe vizirulu seu Mustafa Pasia cu cincii vase bellice in Egiptu, spre a inneca acêsta flacara mai inainte de a erumpe. Mustafa Pasi'a cu ventu favorabile in câte-va dile ajunge in Eskenderie, surprinde ⁽¹³⁾ pe rebeli, cari departe de a fi preparati, dar' nici nu credeau cá intentiunile loru ar' fi potutu

(10) *Istankioi*. Insul'a Kō. Cuventu corruptu din grecesculu ἐς τὴν Kō, precumu Istanbul din ἐς τὴν πόλιν. Asemeni derivatiuni nu placu lui Michael Langius; dar' elu anca face altele, cari sunt mai multu curiose decâtu veridice; asia, pentru esemplu, elu deriva cuventulu Istambul de la Istadibol, care insémna cetate abundante in artisti. Dar' eu, consiliulu celu mai bunu ce i-asiu dà este, se nu se amestece a face etimologia intr'o limba pe care nu o cunósce, si se nu introduca barbarisme de aceste intr'o idioma pe care elu o numesce greco-barbara. Cáci urmandu acêsta procedere, isi descopere numai ignoranti'a atâtu in literatur'a gréca câtu si in cea turéscă, pe cari elu se lauda ca le cunósce (*).

(11) *Chairbegu* Persianu de nascere. A fostu gubernatóre in Damascu sub Sultanul Gavri. Despre rebelliunea si trecerea sa la Selimu amu vorbitu mai in susu (**).

(12) *Dgiumani-Tiashuf*. Unu Sheich arabianu, care pe timpulu lui Selimu s'a suppusu imperiulu ottomanu (**).

(13) Alexandria *Tr. Rom*

(*) Ion Michail Langius reproduce acêsta derivatiune a cuventulu Constantinopole din Andrea Acoluthi, si o apróba in introdu-tiunea sa la Artea poetica barbaro-greca, pag. 42. Dice adeca ca s'ar' deriva de la *Istad*, artistu, magistru, si de la *bolma*' (mai bine bulmak), a gasi, a niméri. Magistrii ar insemna aci pe preotii religiuinei *Tr. Germ.*

(**) A se vede § XVII la capulu precedentu *Tr. Rom.*

(***) *Dgiumani* — *Kiashuf* insemna aflatoriu de perle. *Tr. Germ*

junge la urechile Sultanului; i pune la fuga si-i respesce; si restaura potestatea ottomana in Egiptu in stralucirea sa de mai nainte. Dar fiindu-cá Mustafa Pasia a trebuitu se remana mai lungu timpu in Egiptu, parte pentru a stringe vast'a avutia a lui Chairbegu, parte pentru a aduce in ordine trebile egiptiane, asia Solimanu, carui se parea pre greu a purta singuru intrég'a administratiune a gubernamentului, a numitu pe Ibrahimu Aga, unu Ienicieru comunu din a nou'a compania (14), de mare veziru alu seu.

MUSTAFA SE RESCOLA IN EGIPTU, DAR REMANE INVINSU

VI. Noutatea despre acésta promotiune nu putea decâtu se indigneze pe Mustafa, cáci elu credea cá dupa victoriile sale din urma va merita mai curendu distinctiune si onore, decâtu acestu affrontu degiositoriu. Dar aducêndu-si aminte cá servece pe unu principe, a carui vointia este lege pentru elu, cu astutia isi ascunse in populu seu lovitur'a ce primi, si cá si candu n'ar fi sciutu nimica despre cele ce s'au petrecutu la Rhodes, tramite imperatului unu raportu despre cele ce a facutu elu in Egiptu, rugandu-lu cá in recompensa pentru servitiile sale se-lu numésca guvernatore acelei tieri. Solimanu se arêtà gata a-i implini rogarea, si facêndu-lu guvernatore, nu-si rezervà alta in totu regatulu Egiptului decâtu numele de suveranu si dreptulu de a bate moneta; tôte celelalte le lasa bucurosu si cu placere lui Mustafa. Acesta vediendu-se investitu cu acésta putere, si inavutîtu cu thesaurii lui Chairbegu si cu efectele celloru parte cuceriti si parte proscrisi, a inceputu a aspira la suveranitate, si se resolvi a supune potestatiei salé totu Egiptulu. Dar' axiom'a vechia: violenti'a nu póte se tiena multu; a trebuitu se se implinésca si la Mustafa. Cáci elu, pre candu se ocupá cu aceste cugete, a descoperitu secretulu seu lui Mehemedu Effendi, scriitoriu in Divanu (15) si-lu puse veziru alu seu, crediendu-lu de omu in-

(14) *A noua compania.* Sunt la numeru una-suta-unu-spre-diece companii de Ienicieri, cari la Turci se numescu *Oda* séu camere *Oda* a unu-spre-dieceare rangulu primu; oda un'a, rangulu alu doilea; si oda una-suta-unu-spre-diece, rangulu alu treilea; celelalte apoi uméza in ordine numerica un'a dupa alt a.

(15) *Scriitoriu in Divanu.* Divan Kiatibi. Fia-care Pasia are unu asemenea officiu. Officiulu loru consiste in a ceti cu voce clara plansorile ce vinu in scripsu la

tieleptu si de intimu alu seu amicu. Mehemedu inse, séu din indem-nulu consciintiei sale, séu pentru ca detestá prav'a intentiune a dom-nului seu, se resolví a vindica tradare prin tradare, si a libera Egiptulu de unu tiranu, si pe Sultanulu de unu rebellu. Spre acestu scopu, se întielese cu cati-va complici a ucide pe Mustafa pre candu acest'a va fi luandu baia. Dar' Mustafa a fostu informatu prin unu fidelu servitoriu alu seu de periclulu ce-lu asteptá , si scapa din man'a loru prin o usia din ale baiei, fuge cu vre-o câtiva ai sei la Sheichulu Arabiloru (16). Aici , prin mari promissiuni isi aduna usioru o banda numerósa de Arabi, si merge se se bata cu scriitoriulu , pe care-lu dispretiuiá pentru inesperienti'a sa. Intr'aceea scriitoriulu insciintiase pe Solimanu despre celle petrecute, care in recompensa pentru servitiile sale ilu face guvernatore Egiptului. Spre a-si areta acum fidelitatea catra imperatulu, incuragiéza pe soldati distribuindu-le summe mari de bani, i duce in lupta contra domnului seu de mai nainte si inimicu alu Sultanului , ilu invinge dupa o lupta sangerósa , si-i taia capulu.

IBRAHIMU SE CASATORESCE CU SOR'A LUI SOLIMANU.

VII. Tradarea lui Mustafa si virtutile lui Ibrahimu au fostu mo-

divanulu respectivului Pasia. Ei au anca unu altu nume mai onorabile, *adeca* : Divan Effendi ; cuventulu *Effendi* insémna omu invetiatu , omu de littere. Marele veziru are duoi de acesti scriitori, cari inse nu se numescu Kiatibi, scribe, ci Teskieredgi Efendiler (*), *adeca* secretari : si anume Teskiere evvel séu mai vulgaru Buiuki Teskieredgi, *adica* primu séu mare secretariu ; si Teskiere sani séu Kiutciuk Teskieredgi, *adeca* alu doile séu sub-secretariu. Candu vezirulu asculta causele in Divanu, primulu secretariu sta totdeauna de-a-drépt'a lui, ér' alu doilea de-a-stanga, si alternativá cetescu cu voce inalta petitiunilo séu *Arsuhal-cle* , ce primescu dela Ciaush-Basi. Totu asia se urméza si in Galibe Divanu (**), inaintea Sultanului. Candu Sultanulu ordina a se face unu lu'ru, secretarii ilu scriu intr'o carte mica, care apoi o confirma vezirulu cu man'a sa sub-semnandu de comunu cuventulu Sah (***) Dar' confirmatiunea din partea Sultanului se face prin unu Chatisherifu , despre care amu vorbitu mai in susu (****).

(16) *Sheichulu arabiloru*. Nu i se scio numele.

(*) Pluralulu de la Effendi. *Tr. Germ.*

(**) Marele Divanu. *Tr. Germ.*

(***) Autentica. se confirma. *Tr. Germ.*

(****) A se vodé not a 35 la capulu precedentu. *Tr. Rou.*

tivu suficiente, că lui Solimanu se nu-i para rău ca a datu cellu mai înaltu officiu in imperiulu ottomanu unui omu de conditiune atâtu de infima. Pentru a-lu obliga si mai multu la fidelitate, i dède, la anulu Hegirei 930. pe soru-sa (17) in matrimoniu, si onorà nuptiele cu presenti'a sa : bucuri'a din acea di à fostu după, căci Sultan'a chiar atunci avù unu fiu, carui s'a datu nume Selimu (18).

A. 930

I C. 1533

IBRAHIMU TRANISU IN EGIPTU. BATE MONETA FALSA

VIII. Puçinu dupa aceea, Ibrahimu merge cu una escadra de galere spre a regula trebile in Egiptu. Dar ventulu nu-i favorà, si turburós'a tempestate ilu respinge totu inderetru, in câtu in urma a trebuitu se puna ancora in marea marmora sub insul'a Kissit Ada (19)

(17) *Soru-sa*. Este in usu la Sultanii turci de a-si marita pe surorile si ficele lor dupa Pasi si Veziri, chiar' si candu ele n'ar avea inca etatea matura; ba câte-odat a le marita chiar' din lèganu. Mirii apoi sunt detori a ingriji de educatiunea lor, si nu le este permis a lua alta nevèsta înainte de a consuma matrimoniulu cu sultan'a. Candu a ajunsu Sultan'a la etatea de maritatu, o petrecu cu mare pompa si ceremonia din Seraiu in palatulu mirelui. Déca inse intr'aceea s'ar intempla ca mirele se môra, séu prin ordinulu sultanului se fia decapitatu, atunci sultan'a trebe incredintata numai decâtu cu altu Pasia, care intra in drepturile si detorintiele celui de mai nainte. Sor'a lui Muradu IV, in nu mai multu de unu anu au avutu patru barbati, si duça aparentia nici unulu din aceste matrimoniuri n'a fostu consumatu; că-ci abia ceremoniele usuali de nuptii erau terminate, si indatu au fostu acusat de cutare s'au cutare crima, si puniti cu mörte prin ordinu de la impeiatulu. Avutiile si tôte efectele lor se adjudecau sultanci, că la spons'a legitima; dar' in realitate ele intrau in thesaurulu imperiale.

(18) *Seiün*. Acesta é care a succésu parintelui seu Solimanu pe tronu, faimosu a tátu pentru memorabil'a perdere ce a suferitu flot'a sa de la crestini apröpc de Nauptus (*) , câtu si pentru escesiv'a sa betia.

(19) *Kissil Ada*. *Insula rosia*; pôrta acestu nume de la petr'a rosia ce se gascesce acolo. E situata in marea Marmora, siepte-spre-liece mile italiene de la Constantinopole. Este cea mai mare dintre trei insule situate un'a langa alta, si pe cari Turcii le numescu cu numele comunu de Kissil Adaler (**). Sunt aici trei monastiri: la sant'a Trinitate, la Verginea Mari'a, si la S t George; in tôte sunt numai monachi greci. In cea mai mica din aceste insule sunt o multime de iepuri in varietate de colori, cari se numescu iepuri moscovitici, si candu esu acesti-a din culcusiile lor, pascu pe campu, si se pare ca tóta insul'a é acoperita de o turma de oi. Se dice ca anca si pe timpii imperatorulu crestini acesti iepuri erau förte numerosi. E interdusu a'i pusca séu a-i prinde.

(*) Lepantó, *Tr. Rom*

(**) *Ler* terminatiunea pluralulu de la Ada. *Tr. Rom*

siepte-spre-diece mile de la Constantinopole. Solimanu indata se pune pe barc'a sa imperiale, si merge la Vezirulu spre a visita flot'a, si dupa ce se consultà cu elu despre trebile publice, se întorse la Constantinopole inderetru. Ibrahimu pe unu ventu favorabile ese din Hellespontu, dar' in Archipelagu éراسi ilu ajunge o noua furtuna de mare, si s'a vediutu necesiatu, cu perderea a loru câte-va galere, a intra in Rhodes. Aici vediendu ca marea nu-i este propitia, lasa nãile sale inderetru, si merge pe uscatu pênê la Aleppo, si de aici la Kahire. Dupa sosirea sa aici, aduce in ordine starea turburósa a regatului, resipesce cu autoritatea sa pe rebelli, pune mân'a pe capii rebelliloru, cari erau fiii lui Omeru si ai lui Becaar (20), lasa de-i spendiura, si le confiscã tóta averea. Si cumu intre efectele acestora era si o mare cantitate de aur, Ibrahimu lasa a se bate din elu moneta, simile ducatiloru de Veneti'a, dar' cu trei-dieci aspri mai usiori; ei pórta pênê in diu'a de asta-di numele de *Ibrahimi* (21). Dupa aceea dède guvernamentulu lui Solimanu pasia, si elu in anulu Hegirei 931, in trei-dieci dile alle lunei Siaban, s'a întorsu la Constantinopole inderetru.

A 931
I. C 1524

SOLIMANU BATE PE REGELE UNGARIEI

IX. In anulu urmatoriu, Solimanu reincepe bellulu interlasatu pênê acumu contra Ungariei, si in trei-dieci dile alle lunei Regebu, ajunge la Belgradu cu una armata fórtè mare. Ordina numai decãtu a se face unu podu preste fluviulu Sava, si-si trece ostirile sale pe unu siesu numitu Serem. De aci trage spre Buda, si in cale sub comand'a lui Balibegu ataca si ocupa cetatile Suluk si Ossek (22); apoi ordina a se derima podulu care nu departe de Ossek serviã de trecútorã preste fluviulu Drava. Puçinu dâpa acést'a, ungurenii anca sosescu aci cu intentiunea de a trece Drava chiar preste acellu podu;

(20) *Omeru si Becaar*. Pare ca acesti-a au fostu cercassiani din familia egiptiana, cari dupa uciderea lui Sultanu Gavri, au scapatu de crudelitatea lui Selimu.

(21) *Ibrahimi*. Acesti-a sunt o moneta simile ducatiloru venetiani; dar' dupa propri'a fassiune a Turciloru, cu trei-dieci de aspri mai usiori. S'a fostu imprimatu in Cairo o cantitate atãtu de mare, in câtu s'ar' fi potutu responde cu ei pe duoi ani tributulu din Egiptu. La ordinulu imperatului au fostu adunati si topiti cea mai mare parte; totusi se mai vedu anca ici si colea in Constantinopole si in alte piatie.

22) Solnoc si Esseg? *Tr. Rom.*

dar' vediendu podulu stricatu, i-a prinsu mirare si frica totu-odata, din cauza ca destructiunea podului era proba evidente, ca Turcii au trecut fluviulu cu resolutiune de a invinge séu a muri. *Ladosiu* (23), regele Ungariei, pentru a preveni devastatiunea imperiului seu, merge cu o iutiéla incredibile, si se pune in castre in façi'a armate turcesci intr'unu locu numitu Mohaciu. In diu'a urmatoria, care era dóue-dieci-si-duóe alle lunei Silcade, se lovescu armatele din ambe partile, si se batu diu'a întréga cu atât'a obstinacitate, in câtu lungu timpu nu se putea prevedé in care parte va inclina victori'a. In urma, pe la apusulu sórelui, ungurii prindu fug'a; regele insusi cade in lupta, si resulta ca tóte castrele cadu préda in man'a osmaniloru.

SOLIMANU OCCUPA BUD'A

X. Dupa acésta victoria, Solimanu trage dreptu la Bud'a, capital'a Ungariei, care desperata pentru batai'a din urma, a fostu fórte usioru de a o ocupa in trei ale lunei Silhige; ér in diu'a urmatoria, Peste cetate in façe cu Bud'a de cealalta parte a Dunarei, anca s'a suppusu de buna voia cuceritoriului. Pre candu Solimanu era ocupatu cu aceste lucruri, unii unguri cari scapasera din batai'a din urma, s'au incumetatu a omori mai multi Turci, cari imprestiatu prin tiéra isi cautau préda. Solimanu audindu acést'a, lasa numai decátu a se improvisa unu podu preste Dunare, si ordina trupeloru sale a se imparti in cete, si a urmari pe acei unguri. Ordinulu Sultanului fú esecutatu cu atât'a diligentia, in câtu mare parte din acei unguri au fostu omoriti, alii prinsu si adusi inaintea lui Solimanu; care cu modulu acesta curati tiéra deacei inimici. Intr'aceea apropiandu-se iérn'a, se intórse cu armat'a catra casa, si in cale ocupa prin assaltu cetatea Baciú, langa Dunare, si Segedinulu si Titelulu langa Tisa. Mai devastandu anca tienuturile invecinate, ajunge in urma la Cónstantinopole, si la trei ale lunei Muharemu anulu He-

(23) *Ladosiu* Acest'a é Uladislaw, regele Ungariei, despre care scriitorii crest'ni nu nóga ca a fostu reu batutu de Turci la Mohaciu, si ca elu insusi a cadu in bataia (*).

(*) Aici cu numele acest'ii principe, autorulu nostru este in eróre, ca-ci regele de atunci alu Ungariei a fostu Ludovicu II. *Tr. Angl.*

A. 933 girei 933, intra in triumfu cu armat'a sa victorioasa, incarcata cu captivi si multime de spoliatiuni.
I. C. 1526

SUPPRIME REBELLIUNEA IN ASIA

XI. Pre candu se petreceau acestea in Europ'a, o falsa fama se latise despre moartea lui Solimanu pênê in celle mai departate parti alle Asiei. De aci mai multi briganti din tienutulul Iulxadir (24), incepura a predá fara crutiare tôte provinciile invecinate, si a le devasta atátu prin rapiri clandestine, câtu si prin incursiuni aperte. *Piri Asia*, gubernatorele de Adana, a resistatu cu bravura acestoru rebeli omorindu multi, si pedepsindu cu mórtea pe toti câti i potea prinde; dar fiindu ca nu avea truppe suficiente, nu a potutu suffoca rebeliunea, care se latise dejá fórte tare. Kalenderbegu (25), fiulu lui Hagi Bektash, capulu rebeliloru, refusá ori ce offertu, si nu voiá a se persvade la nici-o suppunere. Pentru a frange acésta obstinatiune, Solimanu transmite pe Vezirulu Ibrahimu pasia cu armata suficiente in Asi'a. Acesta intelnescé pe Kalenderbegu aprópe de Kaisarie (câci pênê aici penetrase acumu), si-lu attaca cu curagiu: rebelii se apera pe viétia si mórte; dar' in urma, dupa o lupta sangerósa, sunt batuti: trei-dieci de mij au remasu morti; ceialalti au scapatu cu fug'a.

(24) *Zulcadir*. Crestinii ilu scriu Dulcadir, schimbandu falsu litter'a turcésca Z in D (dintre cari cea d'antaiu in alfabetulu turcescu numai prin aceea se distinge de ncéstalalta, ca i se pune unu punctu de-asupra). Acésta tiéra se mai numesce anca si cu unu altu nume la Turci, si anume *Alaidevlet Memleketi*, adeca tiér'a lui Alaidevlet. Se marginesce de o parte cu muntii Capadociani, si cu unu poporu, ce la Cedrenu se numesce Manzures; de catra Siri'a cu Aleppo, ce la antici se numia Beroea (cu unu simplu ρ Βεροια, pentru a se distinge de Βυρροια in Macedonia), de catra Persi'a cu Armeni'a mare; de catra territoriulu ottomanu de pe acelu timpu cu Amasi'a; ér' de catra Caramani'a cu Adana, despre care multi credu ca é totu un'a cu anticulu Tharsus; dar' Turcii anca si pênê in dío'a de asta-dí facu distinctiune intre Tharsus si Adana.

(25) *Kalenderbegu*. Nu se scie ca cine se fia fostu Hagi Bektash. Dar fiulu seu Kalenderbegu, precumu íhsii Turcii marturisescu, la atáfa estremeitate adusese puterea ottomana, in câtu imperiulu parea a fi la marginea unei totale destructiuni. Cáci totu territoriulu turcu in Asi'a pênê la Cesari'a a fostu dintr'o data cuceritu de elu, si a fostu recunoscutu de domnu suveranu acestoru tieri. Dar' sórtea órba a Ottomaniloru a fostu abile destulu, de a nimici anca si pe cei mai sagaci beligeranti. Minunate sunt totusi caile secrete ale Provedintiei!

UNU TURCU PUNITU CU MOARTE PENTRU EVANGELIU

XII. Anulu urmatoriu a inceputu cu turburari religiôse. Era in Constantinopole unu anume *Cobisî Agemu*, omu cu mare invetiatura intre Turci, si fôrte versatu in lege si in alte sciintie. Acesta nu numai privatu in scôle, ci si in publicu prin discursuri in Giamie, se adoperá a convinge pe poporu, ca doctrin'a christiana are base mai firma decâtu cea mahomedana.

Opiniunea atâtu de neasteptata a unui omu atâtu de prudente, a trebuitu se instraineze atâtu pe omenii de lege, colegi ai sei, câtu si pe poporul comunu. In vanu ilu faceau attentu, si-lu admoniau a retracta și a numai propaga doctrinele sale; nu adjutá nimicu; asia in urma l-au prinsu si l'au dusu inaintea lui Mufti. Aici, nu numai ca repetá publice si liberu totu ce a predicatu la poporu, dar' anca prin comparatiunea religiunei crestine cu Coranulu si prin alte argumente fôrte tari, se adoperá a démonstra superioritatea legei crestine si a precepteloru evangeliului.—Ilu facu attentu anca odata, și-lu adhórta din nou a renuntia acestoru doctrine, si a nu macula cu rusinôsa defectiune de la lege, o viétia atâtu de santa precum este a sa. Dar elu despretiui tôte eshortatiunile si tôte amerintiările, si remase firmu in convictiunile sale: asiá in urma, la ordinulu imperatului a fostu punitu cu perderea capului; totu-odata s'a publicatu unu edictu, prin care se declará ca asemenea penalitate voru incurge toti acei-a cari aru cutedia pe viitoriu, fia chiar si numai in forma de disputa-tiune, a da doctrinei lui Christu preferentia asupr'a doctrinei lui Mahomedu.

TOTI ALBANESII DIN CONSTANTINOPLE PUNITI CU MORTE

XIII. Totu pe acellu timpu unii furi din Constantinopole spargu cas'a unui negutiatoriu crestinu aprópe de templulú lui Selimu (26)

(26) *Templulu lui Selimu*. Sta pe unu munte care se inaltia asupra portiei Phanaru. Cu atât'a eleganta si arte este construita, in catu numru fiii lui Dedalu * au fi in stare a descrie proportiunile si simetriile acelui templu. Structur'a o quadrata si tóta din pietre cioplite; lungimea paretiloru are cinci-licci, ér' naltimea cepte dieci de urme cubice. Involuulu contine atât'a spatiu câtu si pavimentulu Arcur le nu iesu din anghiuri; ci volt'a (**) isi lea rotunditatea sa pe nesimtitu din paret asia, ca din punctulu anghiuriloru se forméza arci uunui cercu aproape hóri ontale ***

(*) Maestri, arhitecți. *Tr. Rom.*

(**) Bolta, boltitura, cerinlu bisericeii et c. *Tr. Rom.*

(***) Adeca boltitura simpla si nu compo ita, nu elliptica *Tr. Rom.*

omóra pe negutiatoriu , si-i iau nu numai banii , cì tóte efectele ce avea în casa. În alta di deminéti'a, se da plansóre la divanulu imperatului , si dupa o stricta cercetare ese la lumina , ca faptulul l-au commisu unii albanesi ; dar' nu se pôte constata numele auctoriloru ; din jurstari inse se vedea ca multi dintre ei sunt culpabili. Asiá Sul-

La întregu acestu edificiu spatiosu, nu s'a întrebuintiatu, precumu se spune, nici-unu picu de ferru ; ceea ce este o minune. Architectulu a fostu unu grecu din Constantinopole, care afara de acestu templu a facutu unu altulu anca si mai maretiu în Adrianopole, în care sunt nuõe-sute-nuõe-dieci-si-nuõe de ferestre. Sultanulu ordinase ca se o faca cu un'a mie de ferestre , dar' architectulu a omisu într'adinsu un'a. Dupa terminarea edificiului s'au númeratu ferestrele, si s'a vediutu ca într'adeveru cu un'a sunt mai pucine de câtu cumu ceruse ordinulu imperatului : atunci acesta a venitu în furia, si a ordínatu se spendiure pe architectu. Architectulu a cerutu se-si apere caus'a, declarandu ca é gata a suferi acésta pedépsa, déca Sultanulu si dupa ce-i va fi auditu motivele, va gasi de bine a-lu condamna. Accordandu-i-se acésta cerere , elu dise : « O ! imperate, déca se va poté gasi în tóta lumea unu architectu, care, fara a gresi în contra reguleloru architecturei, va poté se mai faca « o feréstra la acestu edificiu, atunci se-mi luati viéti'a ; ér' déca nu, atunci credu « ca meritu grati'a vôstra imperatésca. Dar' mai amu anca o alta ratiune, pentru ce « nu amu facutu cea de a mii'a feréstra ; si acést'a este , ca numerulu de o mie « pare vulgului neînvetiatu mai de puçina valóre de câtu numerulu de nuõe-sute-« noue-dieci-si-nuõe ». Architectulu nu se încelá în asteptarea sa , cá-ci nu numai ca i s'a iertatu crim'a pentru ca n'a facutu à mii'a feréstra, dar' imperatulu i-a datu anca daruri fôrte frumóse. Acestu magnificu edificiu, între alte lucruri memorabili, are patru turnuri, de unde se anunτια Esan-ulu ; dar' ele paru pré arguste în proportiune cu înaltimea loru. În distántia departata din cele patru stráde mari , nu se pota vedé de câtu numai duõe. Ér' candu sunt venturi mari, se vede dupa umbr'a loru, ca se misca. Porticulu celu mare de naintea usiei, are duõe colonne fôrte înalte si gróse de porfiru , pe cari se vede o linea alba de susu pêné josu , pare ca ar' fi trasa cu penellulu. Cumu s'a potutu face acésta, abia se pôte cugeta ; déca cumva nu vomu suppone ca amenduõe colonnele sunt cioplite de unu singuru trunchiu de porfiru, asia ca line'a alba care a fostu ascunsa în midi-loculu trunchiului, acumu se vede pe suprafaçia amenduror'a. Mai sunt în acestu porticu anca si alte colonne locate un'a în façia de cealalta, si fia-care correspundiendu în colóre cu soçi'a sa. Le-au adusu din Troas, ale carei ruine dau materialu abundante Turciloru anca si pentru alte edificii. Giami'a, despre care vorbescu aci, este o quadratura, cu laturele de siepte-dieci urme cubice. Acést'a é form'a, ce place mai multu Turciloru în construirea edificiiloru loru. Porticulu în generalu au figur'a quadrangulara. Dupa, ce si-a terminaçu architectulu lucrarea , l-à întrebatu Sultanulu : în care din aceste duõe edificii a aretatu mai multa ingenuitate , si mai multa arte ? Architectulu a respunsu : cu cea din Adrianopole amu-avutu mai multe espense ; la cea din Constantinopole amu pusu mai multa arte.

tanulu da ordinu ca se se aresteze toti Albanesii câti se află in Constantinopole, fia cá locuitori, fia cá veniti numai in trécatu pentru traficulu loru, se-i aduca inainte pe toti pênê la cellu din urma omu, si se-i punésca cu mórte pentru acellu singuru omoru (27).

(27) *Singuru omoru.* Sultanulu a iucratu aci in modu mai multu decâtu tiranicu, dar' nu in contra legeri. Cá-ci é lege la Turci, ca déca o miie si unulu de ómeni ar ómori in tumultu pe o singura persóna, si n'ar' voi a spune care a datu lovitur'a d'ántâiu, toti cei una-miie si unulu trebe se móra. Amu vediutu unu assemenea casu pe timpulu meu. S'a intemplatu adeca in Constantinopole sub Caimacamulu Mustafa Pasia (pe care-lu prinsesera Polonii la Strigoniú, si numai dupa siepte ani a fostu eliberatu la intercessiunea parintelui meu), ca unu tieranu de origine grecu, cenindu pe cale de la Kiuciuk Cekmege, o cetate pe strad'a de catre Adrianopole, vam duóe óre de la Constantinopole, se intelnesce cu unu-spre-diece Ienicieri; accesti-a incepu mai antâiu a-lu injura ca nu se da mai inre josu de pe calu, apoi se arunca asupr'a lui, si-lu omóra strapungéndu-lu cu cutitele. Din întemplantu vinu totu pe acea cale alti Turci calari (cá-ci Ienicierii erau pedestri si mergeau se bea vinu), si, vediendu ce facu accesti-a, le-au spusu cu frumosulu se nu comitta o fapta atátu de hídosa si ilegale asupr'a unui suditu alu imperatului. Dar' Ienicierii le au respunsu cu insulte si injuraturi. Turcii si-au continuatu calea, si indata ce au ajunsu la Constantinopole, au mersu la Caimacamulu si i-au spusu cele ce au vediutu. Cáci Turcii credu, ca precumu Dumnedieu remunera pe aceia cari facu o descoperire de buna voia, chiar' asia acél'a, care contra consciintiei sale refusa de a face descoperirea, vine a fi consideratu cá persón'a culpabile insasi. Muirea ucisu. lui vine si ea cu o petitiune, si intre torrente de lacrimi cere la judecatoriú se faca dreptate. S'a tramisu numai decâtu dupa Ienicieri, si-i gasescu beti in satu. Aducéndu-i la Constantinopole, candu s'au desteptatu in deminétia urmatória, si au intielesu ca sunt acusatii pentru omoru, si ca degiá multi martori au depusu contra loru; s'au resolutu in nesciintia loru de legi, ca déca-i va întreba judecatoriulu, cá care din ei a omoritu pe Raiá, adeca pe suditulú: se respundia, ca cu totii deodata au comisú faptulu. Ei adeca nu-si poteau imagina ca ar fi possibile, ca pentru unu singuru omu, si acesta anca crestinu fiindu, se se ica ví'tia la unu-spre-diece musulmani si ienicieri. Adusi inaintea divanului, au marturisitu ca ei cu totii au omoritu pe omulu din cestiune. I-au întrebatu apoi, ca care din ei au datu mai antâiu cu cutitulú? La acésta au respunsu, ca nu sciu; dar' pe catu isi aducu aminte, ei cu totii au datu deodata, si deodata l-au strapunsu cu cutitele. Dupa terminarea interogatoriului, judecatoriulu resume casulu, si-lu tramite la Mufti cu urmatori'a întrebare: « Déca unu-spre-diece musulmani fara justa causa omóra pe unu Ghi-
« aur (*) ». care este suditulú imperatului si platesce tributú, ce este de facutu? » Mufti subscrie cu man'a sa propria, precumu urméza: « Si déca ar' fi una-miie-si-
« unu musulmanu, ei toti trebe se móra ». Judecatoriulu cetindu acésta sententia a lui Mufti, si venindu-i mila de atáti Ienicieri, se întórse catra femeia ucisului, si o

(*) Infidele, necredintiosu. *Tr. Rom*

LOCUITORII DIN ALEPPO PUNTI PENTRU OMORUL JUDECATORILOR DE ACOLO

XIV. Si totu pe timpul cându se facea acestu masacru in Constantinopole, o mare cërta se escà in Aleppo între judecatorii ecclesiastici de acolo, *Mevla si Kasiler* (28). Cesarianii ne mai potendu suferi acésta cërta, si vedindu ca ea nu mai are finitu, au facutu o conspiratiune, si i-au omoritu chiar' in Giamia pre candu își faceau rugatiunile matutine. Soliman audindu de acésta fapta, a ordinaru numai decátu la vre-o câti-va Pasi, cá se mérga acolo cu armata, si se uccida pe toti locuitorii fara disinctiune de vinovatu séu nevinovatu. Dar' vezirulu Ibrahim Pasia s'a intrepusu pentru ei, si prin védi'a sa ce o avea inaintea imperatului, a obtienutu cá numai principalii si capii conspiratiunei se fia puniti cu varie pedepse de mórte; ér' pe poporulu comunu, fiindu ca mai multu a fostu numai sedusu de conspiratori, decátu se fia participatu la crima din propriulu seu indemnu, se-lu deporteze in Rhodes.

O PLOIA MARE IMPEDECA PE SOLIMANU IN ESPEDITIUNEA SA LA UNGARIA

XV. Intr'aceea. pre candu Solimanu era ocupatu cu aceste turburari interne, eatra finitulu anului Alamanu Kirali (29) ocupa Bud'a de la Ioanu regele Ungariei (30), o intaresce cu nóue fortificatiuni

intrebà, nu cumu-va s'ar' invoii a primi unu pretiu (numitu Diict) pentru sangele barbatului seu: offeri dóue dieci mii galbeni pentru viétii a loru unu-spre-diece Ieniceri. Serman'a femeia respunse, ca sub auspiciile gubernului si sub gratiosulu scutu alu Sultanului, ea nu are trebuintia de bani, ci ea cere dreptate; si refusà cu o firmitate admirabile offertulu. Si fiindu ca dar' nu se potea persvade nici-de-cumu de a primi bani intru rescumperarea sangelui barbatului seu, asia unu-spre-diece Ieniceri au fostu in realitate puniti cu mórte.

(28) A se vedé not'a 10 la Capu III din Cartea I. *Tr. Rom.*

(29) *Alamanu Kirali*. Asia numiau Turcii mai de multu pe imperatorii Germaniei. Asta-di inse in scrisorile loru i onóra cu titlulu de *Nmtee Kirali*, rege alu Germaniloru, si *Ciasar*, Cesarifulu, precumu si *Roma imperaduri*, imperatulu Romaniloru.

(30) *Regele Ungariei*. Cu câta infidelitate a purtatu Solimanu tutoratulu incredintiatu lui. si cumu, dupa esilarea reginei si a liiului ei la *Lebessus* séu Legosiu Sanguiacu, a pusu dintr'odata man'a pe regatulu Ungariei: sunt lucruri cu multu mai bine cunoscente, decátu ca se ne ocupamu aci mai pe largu cu ele. Cu tóte acestea, pentru a vedé mai bine acésta tradare in tóta uritiunea sa, nu va fi inutile de a adaoge aci urmatóri'a istorióra asia precumu insii Turcii ni o relata. Dupa mórtea lui Ioanu, regelui Ungariei, Solimanu a fostu rogatu a libera Buda din man'a Germaniloru, si junele rege cu nobilmea Ungariei a venitu in castre pentru a-i face vi-

si pune in ea garnisóna germana. Solimanu pentru a-si resbuna de acésta injuria data unui rege de sub protectiunea sa, pléca la anulu Hegirei 935 din Constantinopole cu armata mare, si aprópe de Filibe (31) intr'unu campu fórte spatiosu se pune in castre cu intentiunea de a-si aduna aici tóte truppele europenè. In loculu acest'a, Mufti, fara nici o cauza legitima, cade in disgratia la Sultanulu, care dupa ce l'a infruntatu, l'a si destituitu din officiu. Dar innocent'i a acestui santu omu, care imperatulu nu o poté vedé, o a descoperitu ceriulu insusi! Dumnedieu, carui a displacutu (32) acésta procedere a lui Solimanu, spre a-lu puni, a tramisu anca in acea di o plóia atátu de terribila si torrentiála, in catu aceea, asemenea unui mare diluviu, nu numai a dusu cu sine cassanele (33) cu banii si pretio-

A. 935

I. C. 1528

si'ta. Sultanulu indata a ordinau a se pregati mésa stralucita, si a lasatu vezirului a invita pe nobilii unguri, si fiului seu Selimu a invita pe junele rege la mesa, dicédu acestui-a: «Ada-ti aminte, fiule, ca eu-ti sunt tatalu teu naturale, ér' celui-a i sunt «Ochirit (adeca tata de cealalta lume) séu tata spirituale. Dupa mórtea mea, iubescé-lu cá pe fratele teu, si pórtá grige de elu si de regatulu seu». Dupa mésa dise vezirulu catra Sultanulu: «Éca! atotpotinte imperate, aci este ocasiunca de a-ti »suppune tóta Ungari'a cu o singura lovitura de sabia». Sultanulu s'a mániatu fórte asupr'a cuvénteloru vezirului, séu cellu puçinu se prefacú ca ar' fi fórte maniosu, si dise: «Asia! imperiulu ottomanu nu are [trebuintia de a se largi nici prin tra- »dare, nici prin fraudá, nici prin perfidia, cu atátu mai puçinu prin uciderea in- »justa a celloru principii, cari vinu se céra protectiunea nóstra, dara intre arme si »in lupta deschisa. Ungari'a nesmintitu are se vina odata sub dominatiunea otto- »mana; proba sulciente despre acésta este chiar ceea ce se petrece asta-di sub o- »chii nostri». Turcii sunt de la natura fórte copiosi in cuvente frumóse, dar' cu atátu mai sterili in fapte bune, in cátu au ei unu proverbii communu care dice: *Osmanlı ciu soiler fen aishler*: vorbele Turcilor sunt bune, dar faptele loru sunt rele.

(31) Philopopole *Tr. Rom.*

(32) *Desplacutu*, Dintre tóte popórale din lume, Turcii sunt cari tienu mai multu la superstitiune. Si nicaiurea preóþii nu se respecta mai multu cá la Turci. Imperatulu chiar, póte se-i depositeze, se-i tramitta in esiliu, dar' nu póte se-i condamne la mórte. Si dintre toti Sultanii, uniculu Muradu IV a fostu care a condamnatu pe unu Mufti la mórte prin sdrumicarea lui intr'unu montariu de marmora, dicédu: «Cape- »tele pe cari dignitatea le scutesce de a fi taiate cu sabi'a, trebue sfaramate cu piu a». Unu casu de asemenea superstitiune s'a întemplatu in resbellulu din urma cu imperatulu Germaniei sub Achmedu II, care eu cu ochii mei l-amu veduitu, si pe care-lu voiu narra in partea secunda a istoriei mele.

(33) *Cassanele*. Cassele cu banii ce Turcii ieau cu sine in espeditiune, le punu totdeauna in medi-loculu castreloru, intre cortulu Sultanului si alu vezirului, si le pazescu cu Spahii séu calaretii, cari se schimba din când in când. Cassele de multe-ori

sele, cí a pusu in periclu de viétia chiar pe Sultanulu si pe tóta armat'a sa (34).

SOLIMANU REOCÚPA BUD'A DE LA GERMANI'

XVI. Nimicite tóte provisiunile bellice prin violenti'a torrentelú, Solimanu a fostu necessitatu a amena espeditiunea sa pe alta data. Cu tóte aceste a datu ordinu trupeloru sale a se inquantira pe iérna in provinciile invecinate, cá armat'a se fia cu atátu mai la indemana in primavéra. Intr'aceea, elu face nuóe collectiuni de bani si nuóe preparative bellice, mai marí de cumu au fostu celle distruse prin torrente. Dupa ce au fostu gat'a tóte preparativele, merge in anulu urmatoriu cu mare celeritate prin Ungari'a si trage dreptu la Bud'a; aici sepune in castre sub murele cetatiei, si o inchide din tóte partile. Dupa ce s'a fortificatu bine in castrele sale, a inceputu a bombardu murele cetatiei, si a face continue assalte cu atáta furia, in catu garnison'a pre langa tóta brav'a sa aperare, in urma totusi a trebuitu se promita a se supune sub conditiune de a-si avé viéti'a si armele. Solimanu a primitu aceste conditiuni, si le asigurâ salva-viéti'a, déca i voru preda cetatea. Pre candu esiau inse din cetate, incepu unii Turcii, si in specialu Ienicierii, a-i insulta si a le imputa lasitate. Unu soldatu germanu nepotendu suferi acestu affrontu, se uita furiosu in ochila Ienicieriu, si díce: «io n'amu de a comanda, io amu de a asculta»; si cu acést'a isi scóte sabi'a si tróntesce pe Ienicierulu batjocoritoriu la pamentu. Atunci ceialalti Ienicieri incepu a striga: articolulu é violatú!; si contra ordinului Sultanului (asiá dicu Turcii pen-

sunt góle, dar' totusi elle sunt acoperite cu covóre si stau espuse la vederea soldatiloru, cá se nu cugete ca imperatulu este fara banj, si prin acésta se scada ardórea trupeloru când trebe se se lupte. Unu medi-locu acesta fórté efficace, dupa opiniunea mea, de a inspira curagiu soldatiloru. Relativu la acésta ne spunu Turcii, ca sub domni'a lui Eghir Sultanu Muhamedu când inimicii au petrunsu péné in castre si péné la cassele cu thesaurulu, soldatii ottomani s'au rapeditu cu cellu mai mare entusiasmu intru aperarea loru, asia in cátu din invinsi ce erau, au devcnitu invingétori (*).

(34) Trebe se observamu, ca atátu aci, cât si in alte locuri unde autorulu nostru face mențiune despre vre-o interventiu a ceriului prin miraclu, elu se servece de chiar cuventele istoriciloru turci, pe cari i-a decopiatu cu fidelitate. *Tr. Angl.*

*) A se vedé mai in josu paragraphulu III la Capu IV. *Tr. Germ.*

tru a escusa pe compatriotii lor), a nevalitu asupr'a Germaniloru, si inainte de a se poté supprime tumultulu, i taia si dimica pe loti (35). Asiá, pre candu nemtii au predatu Turciloru o cetate atátu de tare pentru a-si preserva libertatea si averea, pe atunci ei le-au predatu pe amenduóe si pre lángha aceea anca si viéti'a.

MOLDAVI'A TRIBUTARIA

XVII. Dupa cucerirea cetatiei, Solimanu s'a retrasu pe cate-va dile in partile vecine, spre a lasa timpu soldatiloru de a se restaura puçinu. Intr'aceea, Teutulu Logotheta (36), vine cá delegatu alu lui

(35) *Dimica pe toti.* Cetimu adesse-ori in istoria, ca Turcii candu li se preda o cetate, séu omóra garnisón'a, séu o face prisioniera contra capitulatiuniloru confirmate cu juramentu, precumu s'a intemplatu acésta cu garnisonela din Constantinopole, din Bud'a si din Bagdadu. Turcii nu potu nega acésta, căci sunt martori vii cari li-o punu in façie; dar' pentru cá se nu para culpabili de crim'a frangerei juramentulu, si dicu ca nu fara justa causa au fostu necesitati a lucra contra conditiuniloru de capitulatiune. Acestu poporu fórte subtile in inventarea escusariloru, recurge indata la Coranu, unde gasesce sute de passag'e, ce-i servescu bine intentiunci sale. Asia, pentru esemplu, se suppunemu ca garnisón'a a capitulatu sub condiçion e de a e-i din cetate fara arme. Acumu, déca turculu ve le numai unu cutitu séu o secure la vre-un soldatu, numai decát striga ca crestini au violatu articlulu, si intrebuintióza contra loru cele mai mari severitati. Ér' déca conditiunile de capitulatiune au fostu ca garnisón'a se ésa cu arnela, tunurile si bagagiela sale, si ea ar' intardia a e-i numai cu ceva dupa ór'a dellptá, séu ar' da vre-unu respunsu aspru, sèa ar' da cellu mai micu pretestu de frivolitate: Turcii nu-si facu nici-o consciintia de a viola capitulatiunea-si a-si frange juramentulu. Pentru aceea este mai bine si mai consultu pentru crestini, ca se móra mai bine de fóme, de fetru si de focu intre murii cetatiloru lor, decátu a se espune perfidiei si barbariei Turciloru!

(36) *Logotheta.* Unulu din cele mai illustre familii nobile din Moldavi'a, de la care si péné asta-di mai multu de cincii sute familii isi deriva originea; dar' multe au scapatatu fórte dela splendórea loru de odinióra, si seména mai multu a tierani, decátu a nobili. Scia perfectu limb'a gréca, latina, poloná, si alte limbi alle popóraloru invecinate; avea multa esperientia in politica, si era fórte prudentu. Când a fostu tramisu in calitate de ambassaduru la curtea ottomana, si a fostu adm'su in audienta la marele veziru, a ordinatu, precum se spune, servitoriului seu, se-i aduca calçuni in sal'a de audientia. Vezirulu i dise: ca pôte se teme ca-i va fura cine-va calçuni? Ér' Logotheta respunde: de ómeni cari tóte pretindu, tróbe se-ti pazesci tóte lucrurile. Vezirulu i replicá: N'aveți ce ve teme, căci Turcii ve sunt acumu amici nu inimici. Asiu dori—incheia Logotheta—ca Turcii se fia atatu de buni amici p ntru capu, cá pentru picidre. Acestu Logotheta a edificatu in Constantinopole unu palatuu, care péné in diu'a de asta-di se num'sce Bođan-Seraiu, adeca palatulu Moldaviei, in care este si o biserica dedicata santului Nicólae.

Bogdanu (37), principelui Moldaviei în castrele turcesci. Admisu în audientia, declara ca are missiunea de la principele si dela poporulu

(37) *Bogdanu*. Nume Slavonescu, formatu din grecesculu Θεοδωρος. Moldovenii i-au datu supranumele de Negru. Annaliş moldovene dicu, ca Stefanu cellu mare, dupa ce a domniţu patru-dieci si siepte de ani si cincii luni, si dupa ce sub acestu timpu a facutu atâtea lucruri frumöse, si a reportatu atâtea victorii glorioşe asupra Turciloru, Unguriloru, Poloniloru, Romaniloru si Tatariloru, in urma simtindu ca, de si tare anca in spiritu, dar' puterile trupesci i slabescu, si ca mörtea i se apröpia, a chifamatu la sine pe uniculu seu fiu si erede alu tiei si pe mai-marii boieri si le-au vorbitu precum urmöza : « O ! Bogdanu, fiulu meu, si voi toti amici ai mei de arme, cari ati fostu martori atätoru victorii glorioşe, si ati luat parte in elle ! Éca, amu finitu cursulu naturei melle fragile si vedu inaintea ochiloru, ca vie-ti'a mea, cá umbr'a spre séra, grabesce cá se ápuna. Eu nu voi mai calca pecailu, ce ca muritoriu, ba ca unu verme, am lasatu in urm'a mea ; mörtea é la usia. Dar nu acést'a este de ce me temu : cáci sciu eu, ca îndata cu nascerea mea, amu inceputu a grabi spre mormentu. Pericululu ce amerintia acésta tíera din'partea aceluí racnitoriu si fiorosu leu de Solimanu, care arde de setea sangelui crestinu, éca ce disturba si imple de frica si de cutremuru inim'a mea. Elu a inghititu pöné acum prin intrige si uneltiri mai tóta Ungari'a ; a suppusu prin puterea armeloru sale Crime'a si celle pöné acumu anca neinvinse triburi alle Tatariloru, si le-au legatu siesi prin introducerea superstitiunei mahomedane ; Bassarabi'a nóstra cutropita de violentiele sale ; Valachi'a, ai carei locuitori de si inimici nóue, dar' suntu crestinii cá si noi, geme sub jugulu aceluí tiranu ; cu unu cuventu, cea mai frumösa parte a Europei si Asiei, este sub potestatea lui. Dar' anca nu este indestulitu cu atátu, ci-si estinde armele fatali in tóte partile, si nu vre se cunósca mar-gint' puterei si ambitiunei sale de a domni. Asiá standu lucrurile, cređeti voi, ca dupa devingerea atätoru obstacule, isi va retiéne elu man'a de a nu o pune asupra Moldaviei, care este incungiurata de atâte provincii ale sale ? Nu ve temeti voi, ca dupa ce va fi suppusu tóta Ungari'a, se va întörce cu tóte puterile in contra nóstra ? Nu sciti voi, ca elu nutrescé ura implacabile contra crestiniloru, si acésta nu numai pentru inim'a sa depravata, ci si pentru ca asiá-lu invétia legea Coranului ? Déca cautu la vecinii mei de prin pregiuru, eu nu potu decátu se deplangu deplorabil'a stare a lucruriloru nóstre. Pe Poloni i cunöscu si sciu ca sunt' inconstanti si incapabili de a resiste furiei Turciloru ; Ungurii gemu degiá cu totii sub jugulu loru ; Germanii au precum mi se pare, atâte incurcaturi interne, in cátu nu vreu séu nu potu a se ocupa cu celle esterne. Cáci a întinde vélurile contra fortunei si tempestatiei, face numai unu nebuñu, dar' nu unu navigatoriu intieptu. Puterile nóstre sunt pré pućine ; adjutoriulu strainu, inceitu si departe : ér' pericolulu certu, si apröpe. Pentru aceea, eu judecu ca este mai bine se inblandimu si pe acésta bestia turbata si sélbatica, decátu cá se o irritamu si mai multu prin strepítulu armeloru. Cáci, eu nu vedu cumu amu poté usiora intr'altu mođu acésta stare calamitösa a nóstra, decátu moderandu flacar'a înstingibile a furiei sale, prin róu'a binefacétoria a suppunerei. Si pentru aceea, in aceste ale mele ultime momente, ve esortu, cá unu tata si cá frate, cá : déca pre langa preservatiunea legiloru nóstre

Moldaviei, de a offeri Sultanului amenduõe Moldaviele (38) sub conditiuni onorabile; in specialu că religiunea loru se remana neatinsa si tiér'a se platésca tributü annuale portiei. Pentru Solimanu nimic nu putea fi lucrü mai placutu decâtu acesta ; căci grelele ocupatiuni ilu impedicassera de a-si întörce armele si in regiunile aceste de o parte, si de alt'a, bataile ce au suferitu de atâte-ori Turcii de la Moldoveni, ilu faceau se petréca cu attentiuine continua miscarile loru. Asiá acceptá din tóta inim'a conditiunile propuse, le confirmá cu scrierea mânei sale proprie, si actulu despre aceste

« civili si eclesiastice, poteti obtiené pacea sub conditiuni onorabile, chiar fla si pre
« langa unu tributü : atunci este mai consultu a ve increde in clementi'a sa decâtu
« in armele sale. Dar' déca v'ar' prescrie alte conditiuni, atunci mai bine se periti cu
« totii de man'a inamicului, de câtu se siti spectatori otiosi la profanatiunea religiu-
« nei vóstre si la calamitatea tieriei vóstre. ¶Ér' Dumnedieulu parintiloru nostri, care
« face minuni, va intinde grati'a sa inesaurable asup'r'a vóstra, si miscatu de lacri-
« mele servitoriloru sei, va tramite pe unulu care se ve scape, séu se scape posteri-
« tatea vóstra de sub jugulu barbariloru, si se redea tieriei libertatea si puterea sa. »
Bogdanu, urmandu acestei ultime vointie a parentelui seu, a tramisu in alu sieptelea
anu alu domniéi sale delegati la Solimanu, si elu cellu mai ántáiu i-a suppusu Mol-
dov'a sub titlu unui tributü. Dar' vai ! asta-di nu credu se fla vré unu omu de lit-
tere, carese nu cunósca tirani'a miserabile sub care geme Moldavi'a !

(38) *Amenduoë Moldaviele.* Moldavi'a este impartita in superióra si inferióra. Moldavi'a inferióra incependu de la Iasi, resiedinti'a in presentu a principelui, se estinde spre resaritu péné la Bender, care Moldovenii o numescu Tigina ; spre média-di se marginesce cu Galatii la Dunare ; la apusu cu Valachi'a si cu muntii Transilvaniei, cari se intindu dealungulu drumului numitu *Retra*, si apartienü Moldoveniloru si nu Transilvaniloru. Moldavi'a superióra anca incepe de la Iasi, si spre apusu se marginesce cu muntii Carpatiloru séu alpii Transilvaniei, si se estinde péné la Sniatim, o cetate in Podoli'a. De Moldavi'a inferióra se tienea odata tóta Bassarabi'a, numita la Turci Budgiak ; aici sunt celle duóe cetati renumite, Akkiermanu si Kilia (*). Akkierman la Herodotu se numescu *Ovia* ; Moldovenii i dicu Cetate-alba ; ér la Romani se dicea Julia-Alba ; si é renumita, pentru ca aici a fostu Ovidiu in ecsiliu ; nu de parte de ea se vede unu lacu, pe care Mo'dovenii péné in diu'a de asta-di ilu numescu Laculu lui Ovidiu. Kilia, in timpi antichi s'a numitu Licostomon ; este aprópe de gur'a Dunarei, unde acestu fluviu intra in marea négra. De Moldavi'a inferióra, asiá precumu ea este suppusa asta-di principelui Moldaviei, se mai tieneau anca si alte cetati fortificate, precumu : Tigina pe tiermii fluviului Tyras séu Nistru (pe care unu príncepe alu Moldaviei cu numele *Hero*, o au datu Turciloru intr'unu modu fórte rusinosu, si ei o au numitu Bender (**); apoi Gherghina langa Siretu, nu departe

(*) Vedi not'a 24 la Capu II, din cartea III. *Tr. Rom.*

(**) Bender insémna pasu, trecere. *Tr. Rom.*

liu da delegatului pentru a-lu duce principelui seu la Suceava (39). Dupa acésta, Solimanu se întórce din espeditiunea de estu anu catra casa, si pre candu era aprópe de Sophi'a, o civitate in Serbi'a, vine Bogdanu cu unii din boerii sei inaintea'lui, si-i presenta patru mii

de Galati, sub ale carei ruine se gasescu monete anca din timpii Romaniloru. Acésta cetate este fundata chiar' de imperatulu Traianu; ceea ce se vede din inscriptiunea pe o pétra de marmora ce s'a sapatu anca pe timpulul meu; inscriptiunea este acést'a: *Imp: Caesaru Diuo filio Nervae Traiano, Augusto, Ger. Dacico, Pont. Max. Fel. B. dict. XVI. Imp VI., Cons. PP, Calpurnio, Marco, C. Aurelio Rufo* (*). Apoi mai este o cetate pe riulu Milcovu, care desparte Moldavi'a de Romani'a, si care de comunu se numiá Craciun'a; ér'pe Prutu, nu departe de Falcu, era Taiphalia lui Herodotu, care atrebuitu se fla fórc'e mare, judecandu dupa ruinelede muri ce s'au descoperitu acolo pe timpulul meu (**). Mai sunt anca Soróca, numita inainte de acést'a Olchionia. langa Nistru, ai carei muri sunt construiti totu din pétra arsa; in fine Iassi langa fluviulu Bahlui, patru mile dela Prutu. Moldavi'a superióra contiene anca cetatile fortificate: Suceava, odinióra capital'a tieiei; apoi Némtiu, Romanu si Chotinu. Locuitorii Moldaviei superioari sunt renumiti pentru marea loru avutiá; ér' cei din Moldavi'a inferióra pentru bravulu loru curagiu in batalii: si unii, si altii, pentru marea ospitalitate a loru, cu care se pórt'a catra toti pre langá tóte perderile mari ce au suferitu. Ci, despre tóte aceste, déca Dumneleiu imi va da viatiá si putere, voi tracta mai pe largu intr'o scriere propria pentru acestu obiectu (**).

(39) *Sucéva*. Péné candu anca Turcii nu-si întórsera armele contra Europei, Sucéva era capital'a principatului Moldaviei, si resiedinti'a domnitoriului ei. Dar', dupa ce Turcii au cuceritu Constantinopolea. Despotii moldoveni, pentru a fi mai aprópe de frontariile turcesci, si-au mutatu tronulu la Iasi. Iasii nu este cetate mare, dar' é tare prin natura si arte, si memorabile péné in dio'a de asta-di pentru ruine le palatiului de acolo. Intre alte lucruri demne de memoria, ce se gasescu acolo, nu este in Moldavi'a afára de Iasi, in care se se gasésca vre-o inscriptiune séu vre unu semnu macar', despre numele fundatorelui séu anticitatiei ei. In murii Iasiloru se gasesce unu monumentu taiatu intr'o pétra mare, representandu siepte turnuri, de asuprá caror'a duoi lei tienu redicata o coróna imperiale; in josu la piciórele acestoru turnuri se vede unu campu, si in acestu campu duoi pesci solzosi, incrucisati unulu preste altulu cu capetele in josu si cu códele in susu; sub ei unu capu de bou avendu in frunte o stea cu siese radie. Inse chiar' acestu semnu din urma aréta, ca acellu monumentu nu é pusu acolo de cellu d'ntáiu fundatore alu cetatiei; din cauza ca capulu de bou a inceputu cu multu mai tardiu a se pune intre insigniele tieiei. Dar' si despre acést'a voi vorbi mai pe largu intr'altu locu (**).

(*) Nu putemu ghici ce insémna in acésta inscriptiune *Fel. B. dict.* Cáci dupa *Pont. Max.* de regula urméza *tribunicia potestas*. Apoi la *Imp. VI.* vine *Cons VI.* si nu *Cons VII. Tr. Germ.*

(**) A se vedé not'a II la Capu I Cartea III *Tr. Rom*

(***) Intielege *Descriptio Moldaviae. Tr. Rom.*

(****) *Idem.*

galbeni (40), patru-dieci cai moldovenesci, si dóue-dieci-si-patru falconi, cu promissiunea de a-i tramite i totu anulu la Constanti-nopole assemenea daru in semnu de feudal'a sa suppunere. Impe-ratulu primesce pe Bogdanu cu tóta distinctiunea', si ratifica de nou conditiunile contractate cu delegatulu; i da o cuca (41) mare in-

(40) *Galbeni*. Chiar nici Turcii insii nu cutéza a nega, ca Moldov'a li s'a suppusu numai cá tributaria. Diplomele Sultaniloru prin cari s'au ratificatu aceste conditiuni, s'au conservatu lungu timpu dinpreuna cu alte documente publice in arhivele Moldaviei. Dar' anca pe timpulu meu, si anume la anulu 1686., candu Iuon Sobieski, regele Poloniei, au nevalitu in Moldavi'a, le-au scosu din archivu, si din ordinulu, séu cu permissiunea sa, le-au arsu publice in Iasi, facéndu urmatori'a declaratiune catra poporulu adunatu: « Vedeti ! cumu maiestatea sa regale ve elibera de jugulu turcescu». Nu sciu déca a fostu intielépta acésta fapta. Destulu ca, intre nenumerate alte privilegiuri, ce se acordau Moldoveniloru dupa impregiurarile aceloru timpuri, acesta a fostu cellu mai insemnatu; cáci in elu se dice apriatu, ca : «Moldavi'a de buna « voia si neconstrinsa de nimene a offeritu suppunerea sa imperiului ottomanu; si « chiar pentru a-reea vointi'a Sultanului este, cá tóte besericele loru, riturile religióse « si legile tierei, neatinse se remana; si nici ca pretinde alt'a de la príncipe , decátu « cá in totu anulu se trimita prin boiari credintiosi la sublim'a Pórta, patru mii « de galbini, patru-dieci de cai moldovenesci si dóue-dieci-si patru de falconi, tóte « aceste sub titlu de Peskisiu, adeca presentu séu donu». Turcii s'au si tienutu de aceste conditiuni cu tóta punctualitatea péné pe timpulu lui *Petru Raresiu*. Sub domni'a acestui-a au inceputu a cere unu Haragiu, adeca o summa mai mare sub titlu de tribut. si pretinsera anca de la príncipe, ca cellu pucinu odata in trei ani se mérga a-si face inchinatiunile sale la pragulu sublimei Porti. *Petru* refusá cu indig-natiune aceste innovatiuni umilitórie; si pentru cá se nu figureze sub numele setu calamitatile ce póte ar' urma de aci pentru tíera, elu a abdicatu la tronu si s'a re-trasu la *Ciceu*, una urbe in Transilvani'a, unde si-a cumperatu cu banii sei o avere nu neinsemnata, si traiá din venitulul ei. Dar Stefanu cellu tineru, care a fostu alesu in loculu seu, miscatu séu dè ambiúnea propria, séu chiar' cu consensulu senatu-lui (*), a promisú Pórtei duóe-spre-diece mii de galbeni tributulu annualu. Ér' succes-sorii sei, rapiti de pré marea lacomia de a domni, au immul'titu cu timpu acésta summa intr'atátu, in cátu afara de siese-dieci de mii de galbeni, ce se platescu asta-di ca tributulu in thesaurulu imperiale, si pre langa dóue dieci-si-patru mii ce se dau cá daru de Pasci : sunt anca o multime de dari ce acesti vampiri insatiabili storcu de pe tíera. Cáci, precumu ei n'au lege contra avaritiei, asia nici pretentiunile si estor-tiunile loru nu cunoscú margine. Totu depinde de la voi'a marelui veziru; si care ar face vre-o remonstraútiune contra placerei lui, unulu ca acela incurge pericluju de a-si perde viéti'a.

(41) *Cuca* (**). Acésta éste o crósta séu ornamentu de capu, facutu din pene de strutiu

(*) Séu inaltulu divanu, *Tr. Rom.*

(**) *Cucu* éste numele unei passere cu grumazi lungi, de la care probabilmente si-a luatú numirea acestui ornamentu. *Tr. Germ.*

carcata cu pietre scumpe, si pre langa acést'a si unu Chilat Fachir (42), precumu si unu armasariu provediutu cu insieleminte imperiali. Dupa aceea da ordinu la patru guardisti ai sei (43), a-i face servitiu de onóre. Acestu usu se observa si asta-di de cate-ori merge principele Moldaviei la curtea ottomana.

SOLIMANU IMPRESSOARA VIENN'A

XVIII. Catra finitulu aceluiasi anu, Solimanu intarindu bine cetatile cucerite si provediendu-le cu lóte celle necesarie, merge cu

Acestu ornamentu nu se da altoru-a decâtu numai la Buluc Agalari (coloneli), la Segban Bashî séu capu-officierulu de Segbani, care in rangu urméza immediatu dupa Ag'a ieniceriloru; apoi se mai da principiloru Moldaviei si Valachiei. Este o alta cuca mai mica, care o pórtá Solókii (*). Cuc'a destinata pentru principii Moldaviei si Valachiei, li-o pune pe capu Muhsir Aga (care in totu deauna este langa marele veziru; aré comand'a gardei de la curtea acestuia; si-lu representa inaintea a intregu corpulu ieniceriloru); ér marele veziru insusi le pune Caftanulu (**), in semnu ca ei apartieniu la Odgiak (***), séu la cét'a ieniceriloru.

(42) Vestmentu de onóre. A se vedé not'a 32 Capu III din Cartea III. *Tr. Rom.*

(43) *Guardistii ai sei*, Nici Pasia, nici vezirii nu se installéza cu atáta pompa cá principii Moldaviei. Cá-ci unu Pasia îndata ce Marele veziru i-a pusu caftanulu in spate, merge acasa, si in céealalta di primescé patent'a despre pasialículu seu, dinpreuna cu stindardulu numitu Sangiacu. Dar' principele Moldaviei, dupa ce a prămitu caftanulu de la marele veziru ca semnu alu potestatiei sale suverane, merge, insocitu de intregu divanulu si intre aclamatiunile ciausiloru (****) la biserica patriarchale unde patriarchulu de Constantinopole cu totu clerulu si nobilimea gréca, il astepta pentru a-lu intimpina si a-i da santirea. Dupa ce principele a ajunsu in curte, se da josu dupe armasariu, si trece pe o pótra quadrata asiediata anume pentru acésta ocasiune; intr'aceea ciausii cu totii canta cu voce inaltá versuri usitate la asemeni ceremonii «Dumnedieule mare! tiene la multi ani pe imperatulu nostru, si pe principele nostru Effendi, si le da loru viétia indelungata si fericita.» (Effendi se vede a fi cuventu corruptu din grecesculu Ἀσθέντης) Principele apoi merge in beserica, ér cei cari l-au insocitu, stau afara in curte si pe strade, si ascépta in tacere respectuósa péné ce iesé éra. In momentulu candu principele a pasitu pe pragulu besericei, cantaretii incepu a intoná Ἀξιόθεσις(†), unu imnu compusu in onórea S-tei vergurá Maria. Dupa ce a gatatu cu cantarea ast'a, principele se pune pe unu tronu, care e facutu anume pentru principii Moldaviei. Cand diaconulu recita rugatiunea

(*) Trabanti.

(**) Séu *Chalatul*. Vedi not'a 32 la Capu III din Cartea III. *Tr. Rom.*

(***) Insemnéza : familia *Tr. Rom.*

(****) A se vedé not'a 16 la Capu II din Cartea I. *Tr. Rom.*

(†) Cuvine-se cu adeveratu se te fericimu pre tine, etc. *Tr. Rom.*

tóta armat'a sa la Vienna, si impresóra celatea. Elu pune in actiune tóte pentru a o cuceri, si patru-dieci de dile o bombardéza ne-

τάς εχθράς (*), totdeauna amintesc si pe noulu principe in urmatorii termini : «Ér' « ne rugamu, pentru pré induratulu, stralucitulu si de bine-facétoriulu nostru domnu « N. N., pentru cá domulu Dumnedieu se-i dea putere, invingere, taria, sanetate si inde- « lunga viéti'a ; si pentru cá domnulu Dumnedieulu nostru se-i adjute, se-lu pazésca « si se-i supuna sub piciórele lui pe toti contrarii si inamicii lui ». Dupa aceea patriarchulu in ornațulu seu pontificalu, si insoțitu de patru séu mai multi metropoliți merge in altariu ; ér' principele urmandu-i se apropia de altariu, si patriarchulu face simbolulu crucei in fație cu amendué manile ; apoi plecandu-si capulu pe sant'a mésa, patriarchulu ilu acopere cu Homophorulu (**), si recitéza rugatiunile ce erau in usu odinióra la santirea imperatiloru orthodoxi, si in urma ilu unge pe frunte cu santulu miru. Dupa acésta ceremonía, principele se întórna la tronulu seu, ér' cantorii intonéza urmatoriulu Polychronion (***) : « Si da dómne, prea induratului, si da « binevoitoriului nostru domnu N. N., domnu a tóta Moldo-vláchia, viétia indelun- « gata, ; tiene-lu dómne ! la multi ani ! » Dupa aceea patriarchulu ese dîn altariu si se apropia de tronulu principelui ; aicea recitéza in tacere o rugatiune, apoi tiene o scurta allocutiune, si o termina cu Polychronionulu de mai susu, pronuntiatu de insusi patriachulu. In fine, dupa tóte aceste, patriarchulu si principele, urmati de totu poporulu, essu impreuna din beserica. In porticu principele saruta man'a drépta a patriarchului ; ér' acesta, prin cuvinte si prin semnulu crucei i da binecuventarea. Principele apoi incaleca armasariulu seu, si se întórce acasa cu aceeași pompa cu care a venit ; ér' acasa imparte daruri celloru ce l-au insocitu si apoi i lasa se mérga pe la alle loru. La câte-va dile dupa aceea, vine Mir Alem Aga, vexiliferulu imperatului, si, între sunetele musicei imperiali, tubilchana, aduce stindardulu mare, numitu Sangiacu, din seraiu la palatulu Principelui, unde acesta ilu astepta si-lu primesce in anti-camera. Aici Aga iea stindardulu in mana, ilu saruta, dupa usu, cu gur'a si cu fruntea, si apoi ilu da in mânile principelui. Acesta primindu-lu ilu saruta in acelasiu modu, si apoi ilu da vexiliferului seu, si pronuntia aceste cuvinte : « A-totu- « laudatulu si marele Dumnedieșu se dea viatia indelunga prea potintelui, pré « gratosului si pré dreptului imperatu, si se-i immultiésca dilele lui ! » Dupa aceea, principele da lui Mir Alem Aga unu caftanu, si ilu dimitte onorandu-lu mai antaiu cu darurile usitate la asemeni ocașiuni. La câte-va dile dupa aceea, principele, terminandu-si regularea trebiloru sale cu curtea, este invitatu in Divanulu cellu mare, unde ilu astepta imperatulu avendu de adrét'a sa pe marele veziru, pe ceialalti Cubbe vezirleri, si pe duoi Caduleskieri. In anticamer'a de *Arsodasi* séu de la sal'a de audientia, ilu astepta Capudgilar Kietchudasi, adeca marele portariu, si i pușe caftanulu in spate, ér' Muhsir Aga i pune cuc'a pe capu si da tuturoru boieriloru principelui, cari de comunu suntu duóe-dieci-si-optu, cate unu caftanu nou. In acestu ornatu intra principele in sal'a de audientia cu patru boieri ai sei, cu duoi

(*) Ectenia, rugatiune pentru beserici, preoti, principi, etc. *Tr. Rom.*

(**) *Ὁμοφώριον*. Patraflru. *Tr. Rom.*

(***) Rugatiune pentru indelunga vjétia. *Tr. Rom.*

incetatu cu ajutoriulu mineloru, distruge o parte a muriloru, si comanda soldatiloru a intra in cetate cu assaltu. Dar' de câte-ori fa-

Capudgi Basi cari-lu ducu de duoe parti de suptu suori, cu marele portariu inainte si cu interpretele curtiei in urma, care de comunu este unu crestinu grecu. La intrare, principele se inchina de trei-ori péné la pamentu, apoi mergé si sta in mediloculu salei, care de altminterea nici-de-cumu nu e pré mare. Atunci imperatulu de pe tronu (Tacht) se întorçe catre marele veziru, si-i dice se spuna principelui următoriele : « Audindu Maiestatea mea de fidelitatea si lealitatea lui, i conferu din grătia ca recompensa, principatulu Moldaviei. Detorinti'a lui este, de a nu lipsi nici pe viitoriu de la credinti'a si servitiulu seu. Elu are se protéga si se defendá tierile de sub « domni'a sa ; si se se pazésca bine a nu face nimicu in contra sau presté mandatulu meu ». La aceste principele raspunde : « Punu votu pe viétia si pe capulu meu, ca voiu servi din tóte puterile mele pré dreptului si pré gratiosului meu imperatu, pe câtu timpu elu nu-si va întorçe aspectulu gratiei sale de la nulitatea servului seu. » « Prin aceste din urma cuvinte vrea se arete pucinatarea servitiiloru sale). Dupa aceste, principele ese din sala acompaniatu de acei-a cu cari a intratu ; si incalecandu unu armasariu imperatescu la pórtá din intru a curtiei, saluta pe marele veziru si pe ceialalti veziri cari mergu trecundu pe dinaintea lui, si cari i multiamescu facéndu compliménte din capu ; apoi se întorçe acasa insocitu de boierii sei si de tóta suit'a sa. Ér' candu este acumu se mérga in principatu pentru a-si ocupa tronulu, Sultanulu, fia in Constantinopole séu in Adrianopole, da ordinu unui-a din officiariei sei de curte, se mérga se-lu petróca péné acasa, si se-lu instaleze in domnia. Acesti officiaru de ordinariu suntu Silahhtar Aga, Ciokadar Aga, Miri Ochor Aga, Kapudgilar Kiehaiasi, séu unulu dintre cei mai betrani Kapudgi Basi. Pre langa unulu óre-care din acesti officiaru mai mergu duoi Peiki, séu duoi gardisti imperijali, imbracati in costumulu loru de paráda, ornatu totu cu auru si cu árgintu ; si apoi alti duoi Akkiulahlu (*) (numiti asia de la pelariile albe, ce obisnuescu a purta), si atáti capugi si ciausii, cati place principelui se iea cu sine. Officiulu acestoru din urma este, cá de câte-ori principele incaleca séu se da josu de pe calu, totdeauna se strige acclamatieuna usualé fle *Alkisiu* (**), si in cetati séu sate se procure celle necesarie pentru cortegiulu principelui. Candu cortegiulu intra séu ese din vre-o cetate, ciausii totdeauna mergu cevasi inainte pedestri ; ér' capugii tienu scarile de câte-ori principele incaleca séu se da josu de pe calu. In modulu acesta este servitu pe tóta calea, péné ajunge la loculu resiedintiei sale. Aici toti mai marii tieriei, civili si militari, cam duoe mii la numeru, vinu inaintea lui. La toti acesti-a principele fara a se da josu de pe calu, le intinde man'a se o sarute fia-care, si apoi intrebandu-i de sanetate, le dice se incalece cu totii, si se plece. Atunci Boierii se punu de-a-drépt'a si de-a-stang'a lui, care-si dupa rangulu seu, ér' officiariei militari mergu inainte ; si in acésta ordine intra in cetate, mergéndu numai in pasi, cá paráda se fia cu atátu mai pompósa. Ajungendu in curtea besericeii ca-

(*) *Ik* insémma albu, *kiulah* pelaria, si *lu* este terminatiunea possessivului. *Tr. Germ.*

(**) Multa fericire ! *Tr. Rom.*

ceau unu assaltu, de atatea-ori garnisón'a curagiósa, de si cu mari perderi, 'i batea inderetru. Si crestinii, pre langa tóta valórea loru, in urma totusi ar' fi fostu constrinsi a se suppone armei cuceritórie a Turciloru, déca prin fraudulenté appromisiuni (44), nu ar' fi deceptatu pe insusi prudentele Solimanu. Ei adeca tramitu impe-

trale, dedicata S-tului Nícolae, se da josu de pe calu. Aici metropolitulu insoçitu de trei episcopi (ca-ci in Moldavi'a sunt trei episcopii, pre candu in Valachi'a suntu numai duoe), si de celalaltu cleru, *i presenta* crucea si sant'a evangelia se le sarute. Sub acestu actu solemn u music'a imperiale observa tacere. La intrarea principelui in beserica, se întóna imnulu *ἄξιον ἔστω*; apoi se cetesce rugatiunea *τὰς ἐχθρας*; si dupa aceste, se apropia de altariu; aci metropolitulu, dupa ce dice in tacere rugatiunea usitata. Ilu unge cu santulu miru, déca cumu-va n'a fostu unsu degiá prin patriarchulu din Constantinopole, ce se póte intempla atunci, candu promotiunea la dignitatea de domnu se face in Adrianopole, séu candu patriarchulu din Constantinopole este absente. Elu este apoi, si se numesce unsulu lui Dumnedieu. Dupa ce s'au facutu tóte aceste, si dupa ce s'a cantatu si Polychronionulu, principele, intre sunete de trompeta, de tympane, si de alta musica, trage la palatu. Intrandu in divanu se pune inaintea tronului preparatu anume pentru acésta ocaziune, ér' boierii cari au venitu cu elu, isi ocupa fia-care loculu seu. Atunci officariulu insarcinatu de imperatulu pentru a fi prezentu la instalare, da Chatisierifulu séu mandatulu imperiale, lui Divanu Effendi, séu secretariulu curtiei, care este turcu, cá se-lu cetésca. Acesta cetesce mandatulu cu voce inalta, frasa de frasa, si marele postelnicu le esplica in limb'a loru. Dupa aceea, officariulu imperialu pune in spatele principelui caftanulu ce a adusu cu sine, si luandu-lu de man'a drépta ilu duce pe tronu. In acestu momentu se da cu tóte tunurile, si ciausii reduplica acclamatiiunile usitate. Principele apoi înca la rendulu seu, da officariulu imperatescu unu caftanu captusitu cu ermelinu; ér' secretariulu unu altulu mai simplu. Pusu cu modulu acest'a pe tronu, principele lasa pe boieri se vina a-i saruta mana; dupa aceea i saluta, si se retrage in cabinetulu seu. Festivitatea se termina cu unu prandiu splendidu in onórea officariulu imperialu, la care ilu insoçiescu mai multi curteni de ai principelui.— Dar credu ca atátá e destulu, pentru a vedé, in ce modu se installóza si se confirma principii Moldaviei in dignitatea de domnia. Care desidera mai larga cunoscintia, consulte istori'a mea despre Moldavi'a, care speru ca in scurtu timpu se va publica (*).

(44) *Apromissiuunt*. Turcii dicu ca garnisón'a crestina de Vienn'a vediendu ca cetateca nu se mai póte tiené lungu timpu, a tramisu la Sultanulu se céra unu armistitiu de diece dile, pentru ca se póta informa pe gubernulu loru despre circumstançiele in cari se afla, dicéndu ca suntu legati prin juramentulu loru militare, de a nu deschide portile fara scirea sa nici unui strainu; ér' déca in aceste diece dile nu li-ar' veni nici-unu respunsu, atunci se voru crede dispensati de la juramentulu loru, si voru poté chiar' contra voiei sale a preda cetatea Sultanului; dreptu aceea, ilu róga se

(*) Vedi . « Descriptio Moldaviae » Pag. II, Cap. III.

ratului prin unu delegatu inchinatiunea *Eiwalah* (45) se-i spuna ca suntu storsi cu totul, si ca-i promitu a se supune si a-i fi vasalii sei; dreptu aceea 'i ceru unu armistitiu. Dar' sub diverse preteste, ei aména confirmarea conditiunilor de capitulatiune. Prin acést'a nu numai ca au castigatu timpu de a se reculege, dar' au insuflatu nou curagiu in garnisóna, sperandu ca in scurtu timpu au se urmeze ploile de tómná, si Turcii voru fi necessitati a redica obsediulu. Si nu s'au insielatu. Câ-ci pre candu se ocupau cu conditiunile tractatului, au inceputu ploile naturali pe acestu timpu a cadé in atáta abundántia, in câtu obsediati nu mai dubitau acumu, ca voru poté tiené cetatea; ér Turcii suferira atátea stricatiuni, in catu departe de a spera succesulu doritu, din contra isi vedeau chiar' si viéti'a periclitata. Multi au peritu de frigu si de moína; si cei care erau țăramisi a face assalluri, mare parte au fostu ucisi de ferulu si foculu inamicului.

SOLIMANU REDICA OBSIDIUNEA

XIX. Aceste calamitati continue si perdiri diurne, constrinsera pe Solimanu a redica obsidiunea (46). Dar' nu mai pucina sagacitate

binevoiesca a nu mai bombardá turnulu S-tului Stefanu, si se crutie acestu monumentu de structura frumósá si admirabile, a carui destructiune nu-i ar' aduce nici-unu folosu. Sultanulu se invoiesce la cererea loru, si, pentru cá se dea si elu timpu de restaurare trupeloru sale, le accorda armistitiulu atátu pentru cetate catu si' pentru turnu, sub conditiune inse, ca se puna semilun'a in locul crucei pe vervulu turnulu. Obsediati se dice ca ar' fi implinitu acésta conditiune, dar' de promissiunea de a capitula nu s'au tienutu.

(45) Fericire si prosperitate de la Dumnedieu *Tr. Rom.*

(46) *A ridica obsidiunea.* Unii istorici turci, cari tienu fórte multu la fabule, dîcu ca: Pe candu Solimanu era resolutu de a mai continua obsidiunea, dar' totodata incepuse a dubita de bunulu succesu, i s'a aretatu in visu Mahomedu, si i-a disu, « *déca* nu vei imbandi mani'a lui Dumnedieu prin sacrificarea a loru patru-dieci-de-mii de berbeci: , tu nu vei scapa din periclu ». Solimanu si-a esplicatu visulu in sensulu literalu, si tramite la vezirulu ordinu ca se-i procure patru-dieci-de-mii de berbeci. Vezirulu i dise: acést'a este imposibile; câci, cu acestu obsediú, care tiene de atátu timpu, mai tóte provisiunile s'au consummatu, si ceea ce a mai remasu, abia va poté ajunge cá soldatii se-si póta stempera fóméa. Afára de acést'a, tienuturile vecine atátu sunt de predate prin incursiunile tatariloru, in câtu nu este nici-o sperántia de a mai poté stringe vre-unu nouu materialu de provisiuni. Atunci Solimanu si aduna pe toti officiarii sei, si le spune visulu ce a avutu. Acesti-a respundu, ca:

se cerea a-se retrage si a-si scapa armat'a de totala perire. Trupele inimice erau aprópe , si Solimanu, dupa atâte perdiri , vedea bine, ca este cu multu inferioru in poteri de catu cá se le póta sta fa-
 çie. De alta parte, armat'a sa avea de a face cu o multime de cap-
 tivi de ambe sexele, pe care Tatarii si ceealalta cavaleria usióra i
 aduceau de prin escursiunile ce faceau pene pe la podulu Isken-
 der (47). Se-i tiena prinsi, i parea periculosu ; sa-i lase liberi, parea
 lucru imprudente. Pentru a scapa din acésta incurcatura, da ordinu
 a ucide in present'i'a sa pe toti captivii fora distinctiune de sexu séu
 etate. Dupa aceea da ordinu a redica corturile, si fara cá inamiculu
 se observe, pléca cu restulu armatei sale, si merge dreptu spre
 Buda. Ajunsu aici, a datu câte-va zile timpu de repaosu soldatiloru;

acésta revelatiune divina nu trebe esplicata dupa sensulu literale, ci dupa sensulu
 ei internu ; si anume, ca cei patru-dieci-de-mii de berbeci insémna patru-dieci de-
 mii de musulmani, ce trebe se-si sacrifice viéti'a sub murei cetatiei, si se móra cá
 adeverati martiri pentru legea lor. Candu in urma Sultanulu s'a intorsu la Buda, si
 a luat in revista armat'a, a vediuu ca chiar patru-dieci-de-mii lipsescu. Si din acésta
 cauza a legatu pe succesorii sei cu cellu mai gravu blastemu (Lanet), a nu mai
 obside in viitoriu Vienn'a. Acésta istoria in sa, nu-o adeverescu alti istorici mai ac-
 curati ai lor. Cu tóte aceste, Turcii atátu de tare cređu in ea , in câtu nu-si facu
 nici-unu scrupulu de a affirma in publicu, ca perderea lor fatale de la Vienn'a , ce
 s'a intemplatu acumu pe timpulu meu , a urmatu numai pentru aceea, pentru ca au
 calcatu pe pamentulu, unde prin blastemulu lui Solimanu nu le-a fostu permíssu a
 intra, si prin acést'a au irritatu mani'a lui Dumnedieu in contra lor, care este res-
 bunatoriulu tuturoru celloru ce-si frangu votulu lor.

(47) *Iskender*. Acesta este de siguru podulu de la Ratisbona (*), pe care , se pare
 ca pentru elegant'i'a si renumit'a sa frumsetia, tatarii ilu numescu, podulu lui Alec-
 sandru. Nu potu, cu asta ocaziune, a nu memora ceva despre sciinti'a Tatariloru in
 studiulu geograficu. Se va paré paradoxu , si totusi este unu adeveru probatu prin
 esperientia, ca nici-unu poporu din lume, nu are o cunosçinçia mai exacta despre
 situatiunea locuriloru, cá ordele Tatariloru. Ei nu au nici carti nici mape geogra-
 fice ; dar' cu traditiunea in mana, ei au o cunosçintia esacta despre tóte càlile, riu-
 rile, podurile, vadurile, lacurile, cetatile si satele ; cá-ci ei vorðescu despre aceste
 atátu de adese-ori, in câtu déca nu lu-ar' fi vediuu nici-odata, totusi ele se implanta
 in memori'a lor atátu de tare, in câtu nu le uita nici-odata. Pentru aceea Turcii au
 facutu proverbiulu : *Tatarung Kulavuse ihtige Ioktur*, adica : Tatarii nu ieau nici-
 odata calauza, si totusi nu gresiescu calea. E de ajunsu ca se fia fostu numai odata
 intr'unu locu, cá se-lu cunósca atátu de bine cá si candu ar' fi fostu nascutu de acolo
 si-lu descrie copiiloru sei atátu de esactu, in câtu chiaru dupa mai multe generatiuni

(*) La antici se numia Reginalopolis. *Th. Rom.*

totu aici a primitu de la Voivoda (48) Transilvanei (Turci-ilu numiau Banu), decim'a de tributulu collectata in Ungari'a, si l'a confirmatu in dignitatea de domnu alu principatului.

CIRCUMCISIUNEA A TREI FII AI LUI SOLIMANU

XX. Dupa ce s'a intorsu la Constantinopole, a celebratu cu mare pompa in lun'a Rebiul-evvel circumcisiunea a trei fii ai sei, Mustafa, Muhamedu si Selimu. La acésta solemnitare au fostu presenti nu numai toti Veziri si Pasi imperiului, ci anca si delegatii principiloru crestini, si celu alu Persiei, care de care cu daruri mai mari si mai pretioase: in câtu ti se pareca ca tóta lumea a venitu se congratuleze cu acésta ocaziune Sultanului. Dupa ceremonia, a urmatu unu festinu splendidu pentru toti cei presenti. La mésa langa imperatulu de-a-drépt'a a lasatu se siédia (49) *Mufti Kiemal Pasia Sadé* si pe *Kasiulaskier Kadri Celebi*, ér' de-a-stang'a *Hodge* (50) alu seu si *Muhi Illedin Celebi*. A dóu'a mésa era pentru veziri; a trei'a pentru pasi; si a patr'a pentru *Ulemi* seu invetiarii in legi. Ceialalti officiaru civili si militari au luat u locu la mese care-si dupa rangu. O mésa sepa-

totusi ilu affa. Ei se aplica la acestu studiu cu fórte multa diligentia si-lu considera de unu lucru fara de care nu le-ar' poté succede a face incursiunile loru quotidiane. Dar' ei dau locuriloru, numiri particulari dupa fantasi'a loru propria, asiá, in câtu unu strainu, ori câtu de bine ar' cunosce tienutulu, totusi cu mare dificultate va pricepe ceea ce voru se dica ei cu numirile loru imaginarie.

(48 *Voivoda*. Acesta este unu cuventu slavonescu, si însémna capitaniu seu generalu de armata. Polonii inse dau acésta numire la gubernatori de provincii; precumu Vaivoda Kiowsky, Posniasky (*) etc. Er' Turcii au usulu da a dá acestu nume principiloru crestini din Moldavi'a, Valachi'a si Transilvani'a, cari sunt tributarii loru mai alesu occure acestu nume in mandatele si scrisorile imperiali ale marelui viziru, precumu : Bogdan Vaivodasi, Ilak seu Erdel Vaivodasi; cu tóte ca principii Moldaviei inainte de acésta, precum atesta istoriografii, s'au numitu Tekkiur, adeca *regi*. Câte odata se da acestu titlu si gubernatoriloru de cetati mai mari, presupunendu ca acesti-a nu sunt Pasi; precumu : Pera Vaivodasi, Galata Vaivodasi, etc.

(49 *Se siédia*. Acestu usu a inceputu a se perde sub Solimannu; si asta-di Sultanii nu admitu pe nimene se siédia cu ei la mesa.

(50) Instructorulu seu. *Tr. Rom.*

(*) Adeca . Voivoda de Kiovi'a, de Posnani'a, etc. *Tr. Rom.*

rata a fostu pentru ambassadorii straini , intre cari cellu de Persi'a si de Germani'a aveau pe acellu timpu precadentia (51).

FIRINDOS IMPRESOARA BUD'A

XXI. Pre candu aliar' se incepea acestu ospetiu la Solimanu, unu nuntiu neasteptatu din Ungari'a l-a disturbatu in bucuriele sële. Firindos (52) regele Cechiloru (53), crediendu ca Solimanu este cu-fundatu in aceste preocupatiuni de familia, impresóra pe neasteptate Buda, si in duóe-dieci-si-siepte de dile o attaca cu tóte fortiele sale. Dar' Ienicerii, cari tieneau garnisón'a, respingu cu bravura as-saltele inimicului, si dau lui Mehemedu beg, fiulu lui Iahia Pasia, guvernatorelui de Semendri'a, timpu de a veni intr'adjutoriu ceta-tiei cu trupele din sangiaculu seu. Mehemedu inse, simtindu-se pré slabu, a cugetatu a dejuca forti'a inimicului prin o stratagema. Cu scopulu acesta, a lasatu se se latiésca faim'a intre captivii ce-i prin-sese de prin tienuturile vecine, ca elu este *Ibrahimu pasia*, primulu veziru, si ca imperatulu in trei séu patru dile are se ajunga aici cu totu restulu armatei sale; si cu acésta informatiune fictiva, i lasá pe toti se scape. Asesti-a indata alérge in castrele crestiniloru, si spunu celle ce au auditu. Spusele loru atáta terróre au bagatu in crestini, in catu lasandu-si tunurile si celletalte provisiuni bellice inderetu

(51) *Precadentia*. Loniceru in istori'a sa despre Turci, reproduce o scrisóre a unui literatu catra David Chytraeus, in care se descriu pe largu petrecerile usitate in asemeni ocazioni; in speciálu se descrie acolo lupt'a intre unu leu cu unu porcu, pe care o reproducu aci chiar' cu vorbele sale: « Erau — dice ellu — si lupte de animale. Intre altele, unu porcu adusu din curtea ambasadorelui germanu, s'a luptatu cu trei lei unulu dupa altulu, asia in câtu nu numai ca a sustienutu atacurile intr' unu modu admirabile, dar', déca nu era legatu de unu picioru, póte ca i-ar' li invinsu mai bine si i-ar' fi pusu la fuga. Mai alesu pe celu din urma l-a apucatu cu rostrulu seu si l-a trentitu asia, in câtu s'a dusu totu tevãlindu-se, si a fugitu cu rusine. Acésta a causatu mare confusiune Turciloru; fiindu-ca ei se assémanã pe sine cu lei, ér' pe crestini, si in speciálu pe Germani, cu porcii ».

(52) *Firindos*. Ferdinandu, pe acelu timpu rege alu Ungaricii si Bohemicii. Dar Turcii, precumu credu ei, din nebagare de séma au pusu aci numele regelui in locu de numele vre unui generalu alu seu.

(53) Séu Bohemiloru. *Tr. Rom.*

redica obsediulu, crediendu-se destulu de fericiti a poté scapa prin o iute retragere (54) de periclulu imminente.

DAR REMANE BATUTU DE SOLIMANU

XXII. Cu modulu acest'a Buda a fostu liberata. Dar' necasulu lui Solimanu era, ca cumu regele Cechiloru s'a potutu retrage fara perdere. Pentru a-si resbuna pentru acésta rusine, intra la anulu Hegirei 938 cu o mare armata in regatulu Bohemiei, si pe unde au potutu se adauga, totu au prepeditu prin arma si focu. Firindos audindu de acésta invasiune, vine inaintea lui in graba cu o armata nu mai pucinu considerabile; primesce lupt'a, si se bate lungu timpu cu mare bravura. Dar' in urma a trebuitu se céda val'şrei Turciloru, armat'a sa este resipita si constrinsa a refugi la Gradisca (55) resiedinti'a sa, si a se ascunde de inaintea persecutiunei Turciloru. Acésta victoria nu numai a adaosu imperiulu turcescu mai bine de duodeci de cetati, ci a intimidatu pe micutiei principi ai Slaviloru si Chirvatiloru (56) intr'atátu, in cátu s'au suppusu de buna voia si ei lui Solimanu.

ITALIANII ESPULSI DIN MORE'A

XXIII. Intr'aceea si inainte de ce prin acésta victoria s'ar fi re-

(54) *Retragere*. Unii istoriografi turci, de si puçinu accreditedati, dicu ca cetatea a fostu cu totul in altu modu eliberata. Eca ce dicu ei. Dupa ce Turcii au fostu respinsi de la unu bastionu, o femeia evreica, vedindu ca Germanii au intratu in massa pe o pórtá a cetatiei, si-a ruptu mânecarile de la camesia, si aprindiendu-le a datu focu cu ele unui tunu mare, ce Turcii ilu numescu Baliemes. Acesta a facutu distrugere atátu de terribile intre Germani, in cátu Turcii au avutu timpu a se reculege, si a respinge pe inamiculu inspaimentatu de acésta lovire neasteptata, si apoi a se pune in defenza diu nou. Solimanu in memori'a acestei fapte, a lasatu de s'a legatu acelu tunu cu unu cercu de argintu in form'a unei coróne, si pe evreic'a dinpreuna cu tóta famili'a sa, o a declaratú libera de la ori ce tributú.

(55) *Gradisca*. Urbe celebra in Slavoni'a. Dar' Turcii suntu in erróre, precumu credu eu, candu dicu ca acésta ar' fi fostu resiedinti'a lui Ferdinandu; cáci niciunu scriitoriu crestinu nu dice ca Ferdinandu si-ar' fi avutu candu-va acolo resiedinti'a.

(56) *Slaviloru si Chirvatiloru*. Acesti-a suntu unulu si acelasiu poporu. Cu tóte aceste, Turcii numescu Chirvati pe acei-a cari sunt sub potestatea si in tierile crestiniloru; ér de alta parte, pe acei cari au adoptatu mahomedanismulu séu sunt sub potestatea ottomana, i numescu in generalu Serhadiù, adica margineni.

stabilitu pacea la frontariile imperiului ottomanu, Italianii (57) adju-tati si de alti principii, au nevalitu cu o mare flota in More'a, au occu-patu cetatea Coron, si au devastatu in modulu cellu mai barbaru tta peninsul'a. Solimanu audindu de acést'a, pune Beglerbegu Mo-reei pe Mehemedu Begu, gubernatorele din Semendri'a, fiulu lui Iahia Pasia, (care chiar acumu in urma a datu o proba evidente de prudenti'a si bravur'a sa la eliberarea cetatiei Buda), si dandu-i o buna parte de armata, i ordina a merge si a lua cetatea din manile inimicului; a-lu ataca cu res olutiune musulmana (58), si a-si resbuna asupr'a lui. Mehemedu setosu de gloria, si animatu prin aceste vorbe alle domnului seu, plca indata la locul unde era tramisu, im-presăra cetatea pe neasteptate, si o attaca cu afta vioitiune, in ctu Italianii, vediendu ca nu mai pot av sperantia de a scapa, au capitulatu in urma sub conditiune de salva viétia, si au fostu necesitati a se curati din Morea.

OLAME IRRITA PE SOLIMANU CONTRA PERSIANILORU

XXIV. Duoi ani dupa acést'a, Olame principe de Oserbedgianu, suppusu pn acumu Persiei, pentru securitatea sa fug la Solimanu, se da cu totul sub protectiunea acestui-a, si-i arta midi-lócele cumu ar' poté ocupa Bagdadulu. Solimanu se lase a se convinge prin rationamentele lui Olame si transmite pe Ibrahimu Pasia cu armata in Asi'a, si cu ordinu de a petrece iarn'a in Aleppo, r in primavér'a urmatria se mrga a-i esecuta intentiunea si a ocup Bagdadulu. Ibrahimu a urmatu acestui ordinu, dar'ajungndu la Bagdadu, a vediutu ca cucerirea ei este cu multu mai dificile de ctu cumu se asteptase; si asia se intrce la Vanu (59) si o cuprinde indta la primul assaltu.

A. 940
I. C. 1533

(57) *Italianii*. Turcesc Iŕrengi; nume ce in generalu ilu dau ei popóraloru din ori care parte a Italiei.

(58) *Resolutiune musulmana*. Adeca resolutiunea de a invinge su a muri. Attu un'a ctu si alt'a, dicu ei, ca  lucru placutu lui Dumnedieu. C-ci ei credu, ca acel'a care móre in batalia,  incoronatu cu mrte de martiru; r acel'a care invinge, va fi remuneratu pentru labrea sa in lumea cealalta. De aci, candu mergu in espedi-tiune bellica, repetu adese acestu proverbiu: *Ia Tacht ia Bacht*. su tronulu, su fe-ricirea eterna. Su anca: *Ia Shehid, ia Gazi*. su martiru, su invingtoriu.

(59) *Vanu*. Cetate appertinente Turciloru, situata la conflinle Persiei, si attu de cunoscuta, in ctu nu mai este necesariu a o descrie.

SOLIMANU NUMESCE ADMIRALU PE CHAIREDINU

XXV. Chiar' pe acellu timpu, Chaireddinu Pasia, care pênê acuma avuse profesiunea de pirataru pe marea alba (60), offere servitiulu seu lui Solimanu si-lu rîga se-lu facea admiralu unei flote, promitendu-i ca elu va supune imperiului ottomanu regatele Tunis si Dyesair (61). Imperatulu la acést'a i respunse, ca se mîrga la Aleppo, si se consulte cu Ibrahimu Pasia (62), cî-ci elu a insarcinatu pe acesta cu acést'a afacere. Chaireddinu se duce la Aleppo, convinge pe vezirulu ca cucerirea acelora regate nu numai é facile, dér' fôrte avantajîosa pentru imperiulu ottomanu, si imediatu a fostu numitu admiralu unei flote.

UNII PRINCIPI PERSIANI SE DAU IN PARTEA LUI SOLIMANU

A. 941
I. C. 1534

XXVI. In anulu urmatoriu, Solimanu merge cu restulu armatei intr'adjutoriulu marelui seu veziru, Ibrahimu Pasia, care era anca totu la Vanu. Departandu-se de aci, si ajungendu la Tibris (63), Sultanu Musafferu, rege de Ghilanu (64), cu diece mii omeni, si Mehemedu Chanu, se alatura lui contra Persianiloru, si-i promitu de a-i fi pe viitoriu suppusi vasali. Solimanu i incuragiaza, assecurandu-i de favorea si buna-vointi'a sa, si apoi trage cu armat'a sa la Sultani'a, de unde dupa o scurta pausare, cu inceputulu iernei pléca spre Bagdadu.

SOLIMANU OCCUPA BAGDADULU

XXVII. Tekkielu Mehemedu Chanu (65), care guberná Bagdadulu

(60) Marea mediteranea *Tr. Rom.*

(61) Algeri'a *Tr. Rom.*

(62) *Cu Ibrahimu Pasia.* Candu Sultanii turci au insarcinatu pe marele veziru cu deplina putere de a administra trebile imperiului, si in spezialu, candu l-au tramisu in vre-o expeditiune: in asemeni casuri, ei nu facu nimicu fara scirea vezirului; séu de facu, atunci é semnu ca autoritatea vezirului a scadiutu. Pentru aceea déca se intempla, cá imperatulu se ordine ceva, ce ar' fi trebuitu se ordine vezirulu, atunci numai decátu se aude la curte proverbiulu: *Semeri Iere urdi*, siéu'a si sielamintele au cadiutu josu, séu: l-au scosu din siéra; adeca au cadiutu din onórea si din dignitatea sa.

(63) *Tibris.* In timpii mai dinainte s'a numitu *Tavris*, séu precumu dicu altii, *Persepolis*. vechi'a residentia a regiloru Persiei si capital'a imperiului.

(64) *Ghilanu.* Mai de multu se numia Hircani'a.

(65) *Tekkieliu Mehemedu Chanu.* Unu renumitu generalu persianu si guvernatore

in numele regelui Persiei, audindu ca se apropia Solimanu, si simtiendu ca este cu multu mai slabu decâtu ca se p^ota resiste puteriloru ottomane, ese din cetate, lasa tier'a in grati'a lui Solimanu si se retrage cu omenii sei departe in intrulu Persiei. Solimanu vine si intra in cetate fara nici-o resistentia. Elu intrebuintia vre-o câte-va zile pentru a cerceta monumentele vechiloru eroi; aici observă unu locu dedicatu memoriei lui Imam Asam⁽⁶⁶⁾, de unde nu numai se putea defende cetatea in contra atacuriloru inimice, dar' si locuitorii se putea tiené bine in frêu, in casulu candu ar' cutedia a se revolta. Dreptu aceea, elu a datu immediatu ordinu a fortifica bine acelu locu, a-lu provedé cu munitiunile necesarie, si-a pune acolo o garnisóna buna de Ienicieri. Dupa aceea, fiindu ca avea timpu liberu, s'a pusu si a esaminatu acconturile Defteriuului; cu care ocaziune a vediutu, ca nu numai a intrebuintiatu in usulu seu propriu o sumia enorme de bani, dar' prin avariti'a sa a lasatu a se seduce, péné in câtu a vendutu Persianiloru totu planulu domnului seu, asia declarandu-lu culpabile lesa-maiestate, a ordinaru a-lu spendiura numai decâtu. Defterdariulu adusu sub furci⁽⁶⁷⁾ cerú péna, cernéla si charthia, dicându ca are se descopere Sultanulu unu secretu importante inainte de a muri. Dupa ce i s'au adusu péna si charthia, a scrisu o epistola catra imperatulu, in care i spu-nea, ca Ibrahimu Pasia, marele veziru, este totu-atátu de culpabile cá si elu, si ca acesta este corruptu prin bani de catra Persiani, cá

de Bagdadu. Acesta a sciutu prin manoperele sale se corrumpa pe vezirulu si pe Defterdarulu lui Solimanu: din care periclu, Solimanu numai prin favorea soartei órbe a scapatu.

(66) *Imam Asam*. Se crede ca aci este inormentulu fundatorelui ceremonieloru sectei musulmane, cari de comunu se celebra sub numele acestui-a. Succesorele lui a fostu *Imam Schafi*; nici pe acest'a nu-lu urescu Turcii, dar' nici nu-lu urméza atatu de tare cá pe celu d'ántáiu.

(67) *Sub furci*. Turcii credu fóre tare in fassiunea persónelor moribunde. Ei au firma convictiune, ca ceea ce confessa unu omu in ultimele momente ale vietiei sale, fia ca móre de mórte naturale ori de mórte violenta, atátu este de adevveratu, in câtu nu numai ca ajunge mai multu decâtu spusele a loru patru dieci de martori, dar' sterge tóta ulteriór'a dubietate, chiar' de ar' fi lumea intrega de opiniune contraria. De aci, nu este mirare, déca Solimanu a crediutu acestui unicu martore, si ne mai asteptandu alte probe, a punitu pe vezirulu seu cu mórte.

se attente asupra vietiei imperatului. Acésta epistola, pe care Sultanulu o supresse (68) la începutu, a fostu caus'a în urmă, de nu multu după aceea a trebuitu acestu faimosu și prudentu veziru, se și példa viéti'a.

PERSIANII SPAIMENTATI CERU PACE DE LA SOLIMANU

XXVIII. Pre candu stá Solimanu în Bagdad, totu într'una i veniau nuntiuri de Ia frontariile inimice, ca Schachulu Persiei merge cu o armata mare se impresóre cetatea Vanu. La aceste sciri Solimanu se întórce imediatu la Tibrisi; aici mergéndu în Giami'a cea mare fundata cu spese immense de Solimanu Hasanu, fu fôrte multumitu auzindu pe Chatib (69) mentionandu în rugatiunile publice și numele seu pre langa numele celor patru succesori (70) ai lui Mahomedu. În diu'a urmatória merge de se pune în castre la Dergheginé, pentru a fi gata a se oppune la ori ce întreprindere a inamicului. Cu modulu acest'a, atâta spaima a bagatu în Schachulu Persiei, în catu nu numai a renunțiatu la intentiunea sa de a impresóra cetatea Vanu, ci imediatu a tramisu delegati la imperatulu pentru a-i cere pace. Solimanu i ascultá cu sange rece, dar' i tramise acasa fara a le da raspunsu.

SOLIMANU SE INTOARCE ACASA, SI ORDINA A LUA VIÉTI'A LUI IBRAHIMU PASIA

A. 912

I. C. 1535

XXIX. Vediendu Solimanu ca nu mai are de a se teme nimicu de Persiani, la anulu Hegirei 942, în lun'a Saferu, se întórce cu armat'a sa victoriósa preste Chavit la Dergisie. Aici vine Chanulu de Bitlis (71) la imperatulu în castre, și obtienendu audien-

(68) *Supresse*. Tóta lumea scie câtu sunt Turcii de abili în artea de dissimulare, mai alesu în casuri de trădare, séu în cele ce concernu pe inimizii loru. De aci este proverbiulu comunu la ei, care dice: *Kiesilmejen El opilmeki ghiereki*, adeca: man'a pe care nu o potemu taia, trebe se o sarutamu.

(69) *Chatib*. Lectore, precumu sunt Diaconii în besericile nóstre: séu unu predicatoru, care de pe catredra mentionéza în rugatiunile publice numele imperatului.

(70) *Succesorii*. Vedi numele loru mai în susu la Capu II din Cartea III, în not'a 41. Persianii néga pe cei trei d'ântáiu, și recunoscu de succesoré alu lui Mahomedu numai pe Ali.

(71) *Bitlis*. Urbe însemnata în Persi'a la marginile Georgiei, pe unu riu ce pórtá a-elasiu nume. Riulu acest'a abundéza de o speție de pesci, numiti *moruni*; cei mai mari pesci de apa curgétória, și de cari nu se mai afla decâtu numai în Dunare și

tia, nu numai i promisese ca va fi in viitoriu suppusu imperiului ottomanu, ci si offere cu tóta umilinti'a cheile de la tóte cetatile de sub jurisdictiunea sa; Solimanu primindu-i offertulu, ilu dimitte acasa incarcandu-lu cu cele mai distincte onori. Dupa departarea Chanului, Sultanulu isi continua calea preste Amse la Aleppo, si in urma in lun'a Regebu intra in triumfu in Constantinopole. La trei zile dupa aceea ordina mórtea, mai nainte atátu de iubitului seu și bravului generalu Ibrahimu Pasia.

COMITTE LUI MEHEMEDU CHANU SE CUPRINDA GIURGISTANULU (72)

XXX. In anulu urmatoriu s'a vediutu necesitatea de a întreprinde o nooa espeditiune in Persi'a pentru a preveni cá cuceririle facute mai in urma, se nu se pérda. Dar' fiind-ca imperatulu, pentru calea cea lunga si fatigiósa, se inforá a face insusi acésta espeditiune, asiá tramite cu o buna armata pe Mehemedu Chanu, care i se suppusese acumu de curendu, cá se ocupe Giurgistanulu (73).

A. 943
I. C. 1535

Volga. Ei nu rémanu preste iérna in acestu ríu, ci in de cu primavéra mergu in marea caspica, si in spre tótna se intorc inderetru in Volga, asia in cátu preste iérna nu vei gasi nici unulu in marea caspica. Russii, cari au gurile fluviului Volga, sciu acesta, si primavér'a candu sciu ca acuma esu si mergu spre mare, astupa esirile cu gardu de tresthia, si prindu o multime din ei. Locuitorii din Bitlis, vediu ca cu modulu acest'a li se subtrage pescuitulu lor, au facutu cu Rusii o invoire, ca in diu'a înainte de duminec'a Floriiloru, pentru binele crestiniloru din Bitlis, se ridice celu pucinu unu gardu. si se lase libera esirea pesciloru in cursu de trei zile. Indata dupa acésta, si chiar' in diu'a urmatória, din riulu Bitlis se prindu o multime de moruni. Déca aceste sunt adeverate (precum mi le-a naratu unu turcu locuitoriu in Bitlis, si care cu ochii sei le-a vediutu), apoi omulu trebe se se mire de celeritatea acestoru pesci, cari in dóue-dieci-si-patru de óre percorgu tóta marea caspica.

(72) Giurgistan însémna: tíer'a Georgiloru; cá-ci Stan, séu istan însémna tíera; precumu Kiurdistan însémna tíer'a Kiurdiloru, etc. *Tr. Angl.*

(73) *Giurgistanulu*. Patri'a unui poporu lórte faimosu, situata intre pontulu euzinu si marea caspica. Locuitorii acestei tíeri, in timpii antici se numiau Ἰβηροι (Iberiani), ér' asta-di se nmescu Georgiani. Unii suntu de parere ca numele acesta li s'a datu de la S-tulu George, patronulu lor. dupa ce adeca au imbraçiosiatu religiunea crestina. Dar' falsitatea acestei opinii este mai multu decâtu evidente; cáci inca Pliniu si Mela, cu multu mai nainte de timpii S-tului George, facu mentiune despre Georgiani. Ei profeséza religiunea greca-orthodoxa. Afara de artea venatului, de maiestri'a de a trage cu aroulu, si de a fura, abiá, si cu greu vei gasi la ei alta

Mehemedu, pentru a-și arăta fidelitatea sea și zelulu catra imperatulu, plăca immediatu cu armat'a și intra în Georgi'a; și după multe și sangeróse lupte umilesce pe locuitori într'atátu, în cătu ei insii au tramisu delegati la imperatulu, și i-au suppusu tóta tíera sub certe conditiuni.

HASRUD BEGU RATE PE CRESTINI IN BOSNI'A

XXXI. Chiar pe acestu timpu, unu numeru considerabile de Moldoveni, Poloni, Bohemi, Germani și Spanioli se intrunescu în modu voluntariu, facu o invasiune în Bosni'a, și impresóra Sulí'a. Dar' Hasrudu Beg, bravulu guvernatore alu Bosniei, fara a astepta ordinulu séu adjutoriulu imperatului, i ataca, de și cu armata pucina, dar cu atáta rapediune, în cătu acei-a cuprinsi de terróre, nu numai au redicatu obsidiunea, dar' cugetau fia-care cumu se-si scape viéti'a prin fuga. Hasrudu Begu, neindestulitu numai cu liberarea cetatiei, persecutéza cu vigóre pe fugari, și ajungundu-i aprópe de Kilis se descarea cu furia asupr'a loru, și-i resipesce cu totulu. După aceea impresóra cetatea Kilis, și o cuceresce în câte-va zile. Cu modulu acesta elu a adnectatu imperiului unu sangiacu cu totulu

arte séu sciintia. Dar' se dice ca de vre-o trei ani încóce au adusu unu typariu grecescu din Hollandi'a, și au typaritu o carte, în care se cuprindu laudele beatei Maria vergine; și se pare ca au prinsu gustu de a se ocupa cu literatur'a gréca. Chanulu séu principele loru anca se tiene de religiunea crestina; dar' nu póte se ajunga pe thronu, înainte de a face profesiunea credintiei mahomedane; dar, după aceea regele Persiei i da licentia se-si faca rugatiunile séu în vre-o Giamia séu în beserica crestina. De unde cu dreptu cuventu se póte dice, ca elu în privinti'a religiunei este unu amíbiu. Unu Chanu de acesti-a a fostu necessitatu pentru certe cause a fugi în seclulu trecutulu la Russi'a; și fiulu seu au adjunsu generalu de artileria în armat'a lui Petru celu mare; elu a cadíutu prinsu în batali'a cu Svedianii, și-a muritu în Stockholmu. Cándu amu mersu la Moscu'a în anulu 1712. l-amu intelnitu aici, și mi-a datu una geneologia a Chaniloru din Georgi'a, tradusá în grecesce, și plina de cele mai curióse fabule. Asia, în acésta geneologia se dice, ca Davidu regele Iudeiloru a fostu fundatorele familiei acestorú Chani; și anume ca nepotulu lui Davidu din lini'a lui Solomonu a esitu din Iude'a și a trecutulu în Georgi'a, și a fundatu aici unu imperiu, apoi în urma (Dumnedieu scie cumu) a fostu botezatu prin tatalu seu în numele S-tei trinitati. Convinsu de aceste istorii idilice, elu afirmá susu și tare, ca după sange este ruda cu Domnulu Iisusu-Christosu cá omu. De aci, Lectorele va pote vedé pré usioru, căta ignorantia este la acestu poporu.

nou, și a tramis scire la Constantinopole despre acésta imbu-
curatoria noutate.

CHAIRE DINU DEVASTA APULIA

XXXII. Pre candu imperiulu ottomanu se latiea in Asi'a, pe atunci nu mai puçinu crescea si in Occidentu. Chairedinu Pasia (74) (pe care Solimanu, cumu amu vediutu mai in susu, din simplu pirataru l'a facutu mare-admiralu), lasa a devasta tôte còstele africane in marea mediteranea, ocupa cetatile cari nu voiau a se suppune de buna voia, si distruge cu focu si feru provincieele invecinate. Dupa ce a suppusu tôte cetatile intarite diñ aceste parti, in reintòrcere ajunge la Apuli'a, ocupa cetatea Kuslube, inunda tienuturile vecine, si ia cu sine o multime de captivi.

IMPRESORAREA DE LA CHIURFUS NU SUCCEDE

XXXIII. Catra finitulu anului, imperatulu prepara alta flota, si o tramite in marea adriatica sub comand'a lui Lufti Pasia (succesorele lui Ibrahimu Pasia in dignitatea de mare veziru), si sub comand'a lui Chairedinu capudanu Pasia, sprealua de la Venetiani insul'a Kirfus (75). Elu insusi, acompaniatu de duoi fii ai sei, Mustafa si Mahomedu, merge in armat'a terrestre prin Avlonia (76), cu scopu

(74) *Chairedinu Pasia*. Acestu cuventu, dupa etimologia insémna bunetatea si grati'a credintiei. Acestu Chairedinu a fostu mai antaiu unu piratu renumitu, si apoi s'a facutu mare-admiralu alu imperiului ottomanu; elu a fostu terròrea crestiniloru, cari de comunu ilu numescu *Barbarossa*. Dupa elu au mai avutu Turcii pe unulu Capudanu Pasia, renumitu sub Sultanulu Mustafa, si care s'a numitu *Mezzomorto*; acest'a a adusu marin'a turciloru la cea mai mare reputatiune. Acestu Capudanu Pasia, de si purtá trei tugiuri si avea tôte onorile unui veziru, totusi elu nu se imbracă nicí-odata altfelu decátu in uniforma de marinariu, dicéndu, ca portulu turcescu nu se potrivece pentru marinari, si ca e lucru rusinosu pentru unu marinariu a purta imbracaminte fina si scumpa. Pentru aceea, dela acestu tiempu inainte, toti admiralii si capitani de la marina au inceputu a se imbraca numai in uniform'a loru de marinari.

(75) Corfu, la cei vechi Corcira. *Tr. Rom.*

(76) *Avlon'a*. Numele unui tienutu si cetati in Albania, care, dinpreuna cu Epirulu, la Turci se numesce Arnaud. Locuitorii acestui tienutu sunt obligati a urma in castrele turcesci cu optu mii de ómeni. Soldatii loru sunt fòrte bellicosu, curagiosu, si eccellenti in a trage cu pusc'a. Mai nainte au professatu religiunea orthodoxa; dar' asta-di atátu sunt de coplesiti de mahomedanismu, in cátu intrecu chiar'

de a debella pe Arnaudi, cari facussera aici nescari turburari. Dar acesti-a ar fi potutu se face fôrte dificile trecerea lui Solimanu prin

pe Turci in superstitiuni. La ei nu se cultiva nici-o sciintia ; dar' care se aplica la vre-o arte, face progresse fôrte mari in ea. Duóe arti sunt, in cari esceléza : apeductele, si vindecarea de ruptura (*). In câtu pentru cea dântâiu , nu trebe decâtu se veda cine-va apeductele din Constantinopole, pentru cá se se convinga despre a loru desteritate. Si ce é mai multu, ei facu aceste apeducte fara a fi invetiati câtusi de pucinu sciintiele matematice, fara regule, fara instrumente ; mesura inaltimea muntloru, distanti'a locuriloru mai exactu de cumu o ar' potea face acésta unu geometru ; sciu judeca fôrte bine despre qualitatea si quantitea apei. Déca-i intrebi despre fundamentele acestei sciintie, ei nu te pricepu ca ce vrei de la ei, nici iti sciudá vre-o explicatiune. In câtu pentru cur'a dş vatamatur'a, ei au unu metodu duru in sine, dar' care succede la persóne de ori si ce etate. Candu eramş la Constantinopole, secretariulu meu, care era acumu trecutu in ani , patimia de acésta bóla ; eu ca se cunoscu mai bine metodu loru de vindecare. amu lasatu se-lu cureze in palatulu meu.

Dupa ce ne-amu invoitu pentru pretiulu de cura, ei s'au pusu si au legatu pe patientulu de o scandura lata infasiurandu-lu cu curele de pansa de la peptu péné la picióre ; dupa aceea, cu o speóie de briciu facéndu o incisiune din josu in fóle , au deschisu hypodermiulu, au trasu peritoniulu afara cam de o palma, si au adusu la locu intestinele, ce etau cadiute in cóie. Apoi au cusutu hypodermiulu cu o aóie grósa, si dupa ce i-au facutu in capetu unu nodu bunu cá se nu se deslege, au taiatu cu acelasu briciu buzele hypodermiului ce spendiurau asupr'a cuseturei ; au unsu apoi ran'a cu grasime de porcu, si o au arsu cu ferru aprinsu. Dupa aceea au redicatu cevasi in susu piciórele patientului, care era mai multu mortu decâtu 'viu , au deschisu nitielu ran'a, si au versatu in rana albusiulu de la nuóe óue prospete. Déca intr'o óra séu duóe albusiulu incepe a spuma séu a clocoti, atúnci é semnu bunu ca cur'a succede. Ér' déca , dupa asteptare de trei óre , albusiulu ónaloru nu incepe nici a spumá nici a clocoti, atúnci tienu si dicu ca bol'a é mortale. din cauza ca patientulu este atátu de slabu, in câtu este peste putintia se-i adjute buuetatea medicinei. De altminterea, dintr'o suta abia le móre unulu s'eu duoi ; si acest'a anca o atribuiescu mai multu debilitatiei séu betrunctiei personei, decâtu neajunsului artei loru. Adóu'a si a trei'a di se repete infusiunea cu albusiulu de óue. Si in totu timpulu acest'a, patientulu a trebuitu se stea in continuu intinsu pe spate ; si erá atátu de storsu de tóte simtirile , in câtu elu semená mai multu a mortu decâtu a viu. Nici ca-i permiteau a manca séu a bé ceva , ei diceau ca este destulu a-i umedi limb'a din candu in candu si câtu se póte mai adese-ori cu câte o picatura de apa. In a patr'a di au luatu pe patientulu legatu de scandura cumu era, si l-au pusu pe padimentu ; aici elu si-a revenitu in simtiri, si cu o voce debile se vaieté de durerile ce simtia. Apoi i-au datu puóina apa calda pentru a-i stempera setea ; ér in urmatoriele trei dile i-a permissu a lua pucina suppa, lia de ori ce, numá se grióesca a nu-si incarca stomachulu cu alte mancari. In a sieptea di i-au deslegatu infasiuraturele, si l-au pusu incetu-incetu in patu. Dar' pentru cá se nu-si redice pi-

(*) Hernies. *Tr. Rom.*

Avlonia, déca la indemnulu lui Aias Pasia, compatriotu alu loru, nu s'ar' fi suppusu de buna voia imperatului. Suppunendu-i-se Arnaudi'a (77) fara un picu de versare de sange, Solimanu a statu aici aprópe o luna de dile, pentru a regula trebile interne alle tieiei, si apoi a trecutú in insula, crediendu-se degiá domnu asupr'a ei. Dar' sórtea a voitu altminterea. Aici esindu pe uscatu cu trupele sale, a comandatu a da focu tuturorú cetatiloru si sateloru, si a impresora si inchide cetatea de tóte partile; in urma inse dupa multe ciocniri si perderi de amendoue partile, fu liberata prin apropiarea iernei, care a silitu pe Sultanul cu atátu mai vertosu o redica obsidiunea si a-și luá calea inderetru la Constantinopolé, fiindu ca marea anca incepuse a júcá tempestatile sale oragióse.

MEHAMED BEGU BATE PE CREȘTINI

XXXIV. La anulu Hegirei 944, o armata de doue-dieci mii de ómeni adunati din differite natiuni, sub comand'a unui anume Kohpan (78), intra pe la Serem (79) in granțiile imperiului ottomanu,

A. 944
I. C. 1537

ciórele séu se se misce, duoi au statu in continuu langa patientulu, si repetiau infusiunea cu albusiu de óua in tóta diu'a. Dupa a nóu'a di si péné la a doue-spre-diecea infusiunea se facea cu albusiu numai din siese óua, si inspumatiunea se parea ca e mai mare decâtu mai nainte. Intr'a cincispre-diecea di, ran'a abia potea primi mai multu decâtu albusiulu unui ou; dar' infusiunea totusi s'a continuatu péné mai potea intra in rana ori cátu de pucinu albusiu, si péné candu se mai vedea ceva in spumatiune. Candu tóte aceste semne au incetatu, au aplicatu pe rana unu emplastru preparatu din resina, oleiu si alte mixturi, si au permisu patientului a-si misca piciórele si a se culcá pe cóste. Intr'aceea, in tóta deminétia inainte de ce patientulu ar' fi luatu ceva la sine, trageau incetisioru de capetulu ației ce spendiurá afara, cá se véda, óre nu s'a deslegatu cusutur'a. Dupa duóe-dieci, trei-dieci, seu patru-dieci de dile, dupa cumu permite etatea séu puterile patientului, tragu afara aci'a, aplica unu altu emplastru pe rana, si cur'a è terminata. Si cu acestu metodu duru, care eu cu ochii mei l-amu vediutu, vendeca acesti ómeni neinvetiati unu morbu atátu de greu

(77) Adeca: Albani'a. *Tr. Rom.*

(78) *Kohpan*. Cine se fia fostu acesta. cu greu se póte ghici. Ca Turcii dau Germaniloru numele de Spanoli, caus'a, precumu credu eu, trebe cautata in acea impregiurare, ca imperatulu Carolu V. a fostu totodota si rege alu Spaniei.

(79) *Seremu*. Turcii dau acésta numire unui siesu largu, situatu dincolo de fluviulu Sava intre Belgradu si Petrovaradinu; pe locuitorii acestui tienutu i numescu de comunu Serin Ogli.

cu scopu de a impresorá Semendri'a. Dara inainte de a adjuge acolo, Mehemedu Begu, gubernatorele cetatiei le ese inainte, i attaca de'ndata, si le respesce tóta armal'a. Dupa ce cu modulu acesta a curatitu tienutulu seu de inimici, a tramisu pe fiulu seu Arslanu Begu la Sultanulu spre a-i duce scire despre acésta noutate placuta. Imperatulu anca in recompensa i darui unu sangiacu (80).

SOLIMANU PRIN GENERALII SEI OCCUPA REGATULU JEMEN

A. 915

I. C. 1538

XXXV. Aceste victorii alle generaliloru sei, au animatu pē Sultanolu la alte intreprinderi si mai mari. Asia, in anulu urmatoriu tramite pe admiralulu seu Chairudinu, si pe Solimanu Pasia, comandantele infanteriei, cu o armata considerabile la⁶Indi'a (81) cari amenduoi esecuta ordinulu imperatului cu atáta zelu si diligentia, in cátu, in pucinu timpu supunu si adnecta imperiului ottomanu totu regatulu Jemen (82), dimpreuna cu tóte provinciile adjacente.

(80) *Sangiacu*. Acesta era in timpii mai dinainte cellu mai onorificu officiu la Turci. Dar' dupa ce s'au introdusu regulamentele civili si militari alle lui Solimanu, Sangiacatululu este cellu din urma din speçiele de gubernamentu; căci cei cari se investescu cu acestu officiu, nu póta tugu séu cōda-de-calul, ci au numai unu stindardu, care se chiama sangiacu.

(81) *Indi'a*. Aci se intielegu marginile Arabiei Felice; căci io n'amu cetitu nicaiurea, ca o armata turcésca se fla trecutu vro-odata in Indi'a.

(82) *Jemen*. Este unu regatu de o estindere fórte mare intre marea rosia si golfulu persicu, care dupa geografi atáta antichi catu si moderni, face o parte din Arabi'a, si care in comunu se numesce Arabia *ἐσδαμων* séu Arabi'a Felice. Dar' nici-unu istoriografu turcu ori arabu, n'au numeratu pe locuitorii Iemeniei intre arabi. De aci presupunu eu, ca opiniunea geografloru europeni, ori cátu ar' avé sanctiunea atátoru timpuri trecute, ea totusi nu are nici-unu fundamentu firmu. Pentru a intielege mai bine acésta materia, trebe a se observa, ca arabianii impartu pe locuitorii Asiiei si Africeii in trei triburi: Tatari, Persiani si Zengi. Sub numele de Tatari cuprindu tóte natiunile dintre oceanulu septentrionale si muntii caucasi, si anume pe Tatari, pe Calmuci, Siberiani, Chinesi etc. Sub numele de Persiani, intielegu pe toti locuitorii de asta-di ai Persiei. Cu numele comunu de Zengi numescu pe toti, cari locuiescu pre langa si in giur'u de Persi'a, si de la marginile Chinei péné la oceanulu occidentale, in Asi'a si in Afric'a, precumu sunt Indianii, Arabii, Egiptianii, Abisinii, Ethiopianii, locuitorii din Marocco, Tunis, Tripoli si Fez, apoi Maurii si Negri, si tóte acelle popóra barbare, care locuiescu acellu vastu continentu alu Asiiei si Africeii. Acésta numire de Zengi se deriva de la perulu scurtu si cretiu, cu care a distinsu natur'a petóte aceste popóra, dar' numai pe aceste. De aci Persianii pe cei cari au peru lungu si eretiu, ii numescu Mui Zengi. (In cátu pentru Asi'a minore,

SOLIMANU DEVASTA MOLDAVIA

XXXVI. Pre candu generalii sei ilu informau despre aceste petreceri victorioase, Solimanu insusi in fruntea unei armate numeroase intra in Moldavia sub titlu de amicu (83); dar', preste asteptarea locuitorilor, elu de la Dunare si pene la Suceava, capitala tiei de atunci, devasta tota tiea prin focu si feru. Se pune apoi in corturi aproape de acesta cetate, si ordina a i se raspunde tributulu annuale.

Moldovenii vedindu ca nu este alta cale de a scapa din acesta calamitate neasteptata, se roga in tota umilinta de pace, si promitu a-i raspunde tributulu annuale sub singura conditiune, ca se remana liberi ca si pene acumu in usulu (84) de a-si alege pe prin-

amu aretatu la o nota precedenta (*), ca ea de comunu a fostu considerata ca partea Europei scu a imperiului romanu). Er' in catu pentru numele de Arabu, acesta nu se da decatu acelloru triburi, cari nu au locuinte stabile, ci traiescu vieta errante prin desertele siesuri intre Aleppo, Damascu, Mecca si Bagdadu, care este chiar' acea parte de pamentu ce in chartele moderne se numesce Arabia Deserta si Petrosa. Deca dar' geografii europeni sub numele de Arabi, dupa sensulu primu, intielegu pe toti Zengii; atunci trebe se dea Arabiei o estensiune cu multu mai mare decatu ceea ce se vede in chartele si comentariile loru. Er' deca, urmandu sensulu alu doilea sub Arabi intielegu numai pe acei-a, cari ei insii se numescu cu acestu nume, atunci este evidentu, ca tiea ce o numescu ei Arabi'a Felice, cade afara de marginile adeveratei Arabia. Caci chiar si numele insusi de Sarihindi, adeca indiani galbeni seu olivastri, ce se da Iemenianiloru de catra toti orientalii, anca areta indestulu ca ei nu sunt Arabi, ci Indiani dupa originea loru. Turcii dau numirei Je Indiani galbeni, duoe ratiuni. Unii dicu ca pentru aceea se numescu galbeni, pentru ca imperatulu loru porta vestmente numai in colorea galbena, si e interdisu particulariloru din tota tiea a porta vestminte de acesta colore; chiar' precumu la Turci nu e permisu nici unui strainu a porta vestminte in colorea verde. Altii erasi tienu, ca chiar' colorea naturale a fegei loru, care in comparatiune cu a Ethiopianiloru, trage alburia, le-a datu acestu nume. Dar, dupa opiniunea mea, pucinu importa a sci care din aceste disputabile pareri este mai aproape de adeveru. Destulu atata, ca acestu poporu, locuitoriu in Iemeni'a, se numesce in unanimitate Indiani si nu Arabi, si ca prin urmare Iemeni'a nu face propriamente parte din Arabi'a, ci din Indi'a.

(83) *Amicu*. Annalile Moldaviei dicu, ca Turcii sub pretestu de a merge se faca o espeditiune in Poloni'a, au cerutu dela Moldoveni se treca prin tiea loru; dupa aceea inse au intorsu armele in contra loru, si au devastatu tota Moldavia in modulu ce se pote mai miserabile.

(84) *In usulu*. Turcii, aproape un seclu intregu au sciutu sa nu disturbe pe Moldoveni in dreptulu de libera alegere a domniloru, dreptu garantatu loru prin tractate.

(*) A se vede not'a 20 la Capu II. din Cartea I., si not'a 16 la Capu 3 din Cartea I. *Tr. Rom.*

cipele, și acesta se-si conserve potestatea regală (85) illimitată că mai înainte. Solimanu le acorda cererea, le confirma pe principele (86) pe care l-au alesu ei, și le da inderetru liberi pe toti captivii. Dar pe diu'a urmatoria, da ordine tutoru boieriloru a se aduna inaintea sa, și aici le face aspra infruntare, ca au cutediatu a uita beneficiurile primite de la imperatori musulmani, și a redica arm'a contra unui imperiu atatu de potente, și nu numai a da focu la cetatea Kilia, dar' anca a ucide o multime de musulmani. De și acestē fapte se punescu, dupa legea mahomedana cu mórte, totu-si elu — Solimanu — dice că pentru a-si areta clementi'a sa le concede vieti'a și libertatea, sub conditiune inse de a-i estrada toti thesaurii ultimului loru principe (87). Nefericitii Moldoveni cumu poteau se re-

Dar' cu timpu au inceputu a le pune domni ei insii, și de comunu le puneau domnu pe fiulu principelui pe care-lu tieneau ca ostatecu in Constantinopole. In urma au offeritu acēta dignitate la cutare grecu din Constantinopole; asi'a a fost inainte cu patru-dieci de ani Demetrie Cantacuzenu, cu trei-dieci de uni Antonu Rossetta, și pe timpul meu Duca Rameliota și Nicolac Maurocordatu, fiulu renumitului Alexandru Maurocordatu, primu-interprete pre langa curtea ottomana, și con-delegatu lui Rami Mehemedu, Reis effendi, la pacea de la Carlovitiu. Dar' despre tōte aceste voiu vorbi mai pe largu in Descriptiunea Moldaviei, ce am de cugetu in scurtu timpu a o dá la lumina.

(85) *Potestatea regală.* Acēta potestate a remasu anca pēnē asta-di neviolata principiloru de Moldavi'a și de Romani'a. Ei impartu dupa placu tōte deregatoriile mai inalte, facu legi nuōe, și au deplina putere de vieti'a și mórte asupra tuturoru ai loru suditi. Și dupa ce este instalatu odata in dignitatea sa de domnu, nu se mai primesce la curtea ottomana nici-o plangere pentru punirea cu mórte a vre unei persōne, fia boieriu séu altulu, și ori cātu de innocentu ar' fi fostu acest'a. Dar' deca asupresce pe suditiu sei facēdu esactiuni in modu tiranicu și illegale, elu pōte fi trasu la respundere pentru astfelu de procedere a sa.

(86) *Principele.* Istoriografiu moldoveni ilu numescu Stefanu cellu tineru, unu fiu naturale alu lui Bogdanu.

(87) *Ultimului loru principe.* Accea este sistema la Turci, cá se incarce cu crime fictive pe acela, pe care si-au propusu a-lu puni. Este adeveratu, ca Moldovenii au datu focu cetatii Kilia, dar' acēst'a nu s'a facutu cu consensulu statului, ci numai din pofta de resbunare a unoru persōne private, și anca nici acesti-a nu erau atatu de culpabili cá tatarii din Budgiacu. Cáci mergendu acesti tataru in societate cu alti noi coloni turci, la o padure cá se taia lemne, s'a escatu cēta intre ei și intre locuitorii din Kiegeci, in urm'a carei-a acesti din urma au alungatu pe Turci din padure. Dupa cātu-va timpu, Turcii se intorcu a dou'a óra se taia lemne; atunci locuitorii i-au pusu érași la fuga și i-au urmaritu pēnē la Kilia, și au datu focu

fuse? Defterdariulu acompaniatu de unii Ienicieri intra in cetate, si despoia thesaurulu, atâtu cellu publicu câtu si celu privatu alu principelui (88), unde pre langa summe considerabili de bani, erau anca si diademe de alle principiloru, sceptre, cruci, si o multime de imagini adornate totu cu pietre scumpe, pe cari Solimanu abusandu dupa placere, le luà cu sine, si se duse cu elle si cu trupele sale inderetru la Constantinopole. In întorcerea sa, a ordinaru cá Kili'a (89) distrusa de Moldoveni, se se edifice din nuou; si fiindu ca in aceste parti nu erau paduri, daru spre scopulu acesta lemnulu podului ce lasase elu a se construi preste Dunare.

CHAIRUDINU BATE DUOE FLOTE CRESTINE

XXXVII. Intracea, Chairudin in întorcerea sa din regatulu Iemen, da pe neasteptate, aprópe de Creta, de o flota inimica constatória din trei sute de návi, si dupa o lupta fierósa si obstinata o nimicesce cu totul, ocupandu multe din návi, spargendu celelalte si cufundandu-le in mare. In alta di, da de o alta flota a inamiciloru, constatória din návi de diferite natiuni sub comand'a lui *Andrevirius* (90) in portulu de la Prevesa, si o ataca cu curagiu. Inimi-

cetatiei. Asia Moldovenii, cari ocdnióra se luptau pentru libertatile loru, asta-di sunt constrinsi prin tirani'a Turciloru a-si dá nu numai arborii din paduri, ci anca si capulu, sub securea barbariloru! Péné candu, O! dómnc, se mai domnésca anca rcutatea in lume!

(88) *Thesaurulu*. . . . *principelui*. Hezar Fenn (*), unu istoriografu turcu fórtu dreptu si accuratu, dice, ca in acestu thesauru s'a gasitu o avutia immensa, intre care elu mentionéza despre o cruce de auru adornata cu atâtu pietre scumpe, ip câtu nime n'a fostu in stare se-i scia spune pretiulu. Mi s'a spusu ca acésta cruce si asta-di se conserva intrega in thesaurulu imperiale.

(89) *Kilia*. Moldovenii i dicu Chilia, ér' in vechime se numiá Lycostomon; é situata la gur'a cea mai lata a Dunarei spre media-nópte, pe unde singuru potu intra náile in marca négra; nu é departe de cetatea Akkiermanu. Ambe aceste cetati s'au ticnutu mai nainte de Moldavi'a; asta-di se tienu de tier'a Budgeacu, care moldovenii o numescu Bessarabia.

(90) *Andrevirius*. Pare a fi numele vre unui generalu crestinu, pronuntiatu in forma corrupta de Turci; dar' n'amu potutu afla ca cine ar poté fi (**).

(*) Numele acesta insémna pe romanesc: Mii-de-astutii.

(**) Acestu generalu pe care autorulu nostru ilu numesce *Andrevirius*, a fostu renumitul *Andreas Doria* (numitu la Paul Iovius *Auria*), unu genovesu, care pe timpulu mentionatu aci, a fostu in servitiulu imperatului Germaniei. *Tr. Angl.*

culu, aপরত de pozițiunea favorabile a locului, se țiene cu mare bravura, în câtu victori'a lungu timpu a fostu dubia; în urma inse creștinii vedîndu ca nu se mai potu țiené, si facîndu-se si nôpte, s'au retrasu lasandu vre-câte-va nâvi admiralelui turcu că untu prețiu alu fatigieloru sale. Admiralulu se întôrce dupa aceste victorii la Constantinopole credîndu-se în cea mai mare siguranță. Într'aceea inse, Andrevirius scapatu degiá de periclu, impresóra Nova, si ocupandu-o lasa a trece prin sabia pe toti mahomedanii locuitori acolo, spre a satisface pe cei malcontenti din caus'a perderiloru din urma. Dar' acésta cucerire a lui Andrevirius a fostu de pușina durata; căci Chairudinu în anulu prossime urmatoriu ataca Nova cu o próspera flota, si reocupandu cetatea, în resbunare pentru compatriotii sei, sacrifică si ucide pe toti creștinii fara distincțiune de etate séu sexu.

A. 946

I. C. 1539

GERMANII SUNT ALUNGATI DE LA BUD'A

A. 947

I. C. 1540

XXXVIII. La anulu Hegirei 947, se incinge unu nouu resbellu în Ungari'a. Iuon de Zapol, regele Ungariei, care sub protecțiunea lui Solimanu isi portá trebile cu bunu succesu, móre în urma, si lasa erede regatului pe unu fiu alu seu minorenu cu numele Istifan (91). Regele Germaniei, (92) credîndu ca e usioru a detrona pe unu baiatu, merge si impresóra Bud'a cu o armata de optu-dieci de mii de ómeni, totu soldati alesi. Veduv'a regelui Iuon insciintiéza numai de câtu pe Solimanu, care luase sub tutel'a sa pe junele principe, si-i cere adjutoriulu contra unei invasiuni atátu de neastep-tate. Solimanu tramitte înainte pe vezirulu seu Sofi (93) Mehemedu

(91) Stefanu. *Tr. Rom.*

(92) *Regele Germaniei.* Acesta nu é Carolu V. care pe acellu timpu era imperatu alu Germaniei, ci fratele seu Ferdinandu imperatu alu Romaniloru si rege alu Bohemiloru, care pe motivu de affinitate, si-a formatu titlu de pretendentu la Regatulu Ungariei (Elu luase în casatoria pe Anna, fi'a lui Vladislavu VI, sór'a lui Ludovicu II. care a cadiutu în batai'a de la Mohaciú). Dar vedîndu ca nu pôte face nimica cu forți'a, s'a impacatu cu Iuon Zapolia asia, ca acesta se țiena regatulu péné va trai, ér' dupa mórte i se tréca la Ferdinandu.

(93) *Sofi.* Sofi numescu Turcii pe cei mai stricti observatori ai legiloru (*). dar' aceia, cari acésta observare a m'na péné la escessu, se numescu *Zahid*, adeca i-

(*) Séu cu unu cuventu: *Rigoristi.*

Pasia cu o buna parte de armata, si scrie reginei o epistola, in care incuragiandu-o i promitte ca in scurtu timpu are se vina chiar' elu in persóna cu tóte poterile sale intr'adjutoriu. Mehemedu Pasia in urmarea ordinelor primite de la Sultanulu, merge cu tóta iutiél'a spre Buda. Aici a gasitu pe inimicu bine intaritu in siantiuri si alte fortificari; dar' nu-lu potea descuragia nici-unu obstaclu, si indata comanda ómeniloru sei a da atacu. Regele Germaniloru audindu de la spionii sei ca Turcii nici-de-cumu nu sunt numerosi, si-a impartitu armat'a in duóe truppe, cu un'a continuandu obsidiunea, ér' cu cealalta oppunendu-se assaltelor ottomaniloru. Astfeliu trei-dieci de dile au tienutu atacurile in continuu si cu unu succesu atâtu de dubiosu, in càtu nici o parte nu se potea lauda cu vre-unu avantajiu. Anulu se apropiá catra finitu, si Solimanu vedea bine ca cu modulu acesta departe de a potea elibera cetatea, din contra o pune in periclu de a fi cucerita de Germani, cu atâtu mai vertosu, ca acesti-a derimassera degià fortificatiunile; asia in primavér'a urmatória vine in persóna cu celalalte truppe intr'adjutoriulu vezirului seu. Germanii audindu de apropiarea lui Solimanu, pre candu acesta era anca in departare cam de patru dile de la castrele loru, redica obsidiunea, necutediandu a primi lupt'a, si se retragu nóptea lasandu-si tóte tunurile cele grele inderetru. Mehemedu Pasia, tienendu ca é o desonóre pentru elu a lasa se se departeze inimiculu fàra nici-o perdere, ilu urmaresce cu vigóre, si ajunge mai nainte de elu la locul unde voiá a se imbarca pe Dunare: omóra o multime; prinde mai pe multi precum veniau unii dupa altii fara a se pazi; ér' altii lapedandu-si armele au scapatu prin fuga. Dupa ce inimiculu a fostu resipitu cu modulu acest'a, Solimanu sosindu a intratu in Buda, si a tramisu in Transilvani'a pe Stefanu, eredele tronului, dimpreuna cu mama-sa, pentru ca-i tienea incapabili de a apera regatululu (94), pe unulu pentru juneti'a sa, pe céstalalta

A. 948

I. C. 1541

pocriti. De altminterea cuventulu Sofi, se pare ca deriva de la grecesculu σοφος cá si φιλοσοφος, care la ei se pronuntia *Félesuf*.

(94) *Regatululu*. Amu disu intr'una din notele precedenti (*), ca Turcii la vorbe sunt buni, dar' la fapte sunt rei. Proba despre acést'a purtarea lti Solimanu in casulu

(*) A se vedé not'a 24, la acestu Capu.

pentru sexulu seu, tramise pe hórdele tieiei si pe mam'a lui in Transilvani'a, si acolo le-a asiguratu unu sangiacu pentru sub-sistenti'a loru. Dupa aceea pune o garnisóua respectabile de Ieniceri in Buda sub comand'a lui Solimanu Pasia, pe care-lu insti-tui gubernatore, si convertindu apoi besericele in Giamie, si nu-mindu si unu Kady, s'a intorsu cu gloria la Constantinopole.

SOLIMANU FACE CONFEDERATIUNE CU FRANCESII

XXXIX. Acestu cursu atátu de repede alu victorieiloru, nu numai a insuflatu respectu sudíiloru sei si a implutu pe inimicii sei cu ter-róre, dar' a facutu chiar si pe principii crestini a implora adjutoriulu lui Solimanu contra injusteloru oppressiuni alle veciniloru loru. Cu scopulu acesta, Firance Padishahi (95) in anulu Hegirei 949, fiindu

A. 949

I. C. 1542

presentu. Dupa ce sub aparinti'a virtutiei si-a attrasu affectiunea a tóta nobilimea ungara; vedindu ca acumu este occasiunea bine venita de a-si satisface insatiabili-tatea monstruósa, întorse spatóle, le aretà calcáiele calului seu, si inghiti regatulul carele appartienea unui orfanu. O! de ar' vedé de aci crestinii, la ce le servece pro-tectionca Osmaniloru! Asiu fi doritu cá Carolu XII., Regele Svediei (in alte res-pecte unu erou alu vécului seu), se fia cumpenitu bine acésta, inainte de a se arun-ca elu insusi in braçale pururea perfidiósei curti ottomane. Si in adeveru, eventulu a aretatu péné la evidentia, cátu de prejuditiósa a fostu procederea sa, atátu regatulul seu cátu si intregel crestinatati; si anca este de temutu ca ea va aduce stricatiuni a-tátu unui-a, cátu si cestei-lalte.

(95) *Firance Padishahi*. Curtea ottomana nu da titlulu de Padishahi la altu principe crestinu, decâtu numai regelui Franciei. Remarcabile este casulu si originea acestei numiri, asi'a precumu ni-o reporta insii Turcii. Ei dicu ca o nepóta a regelui Fran-ciei a pusu votu se faca unu peregrinagiu pén' la Ierusalimu, dar' pe cale aprópe de Cipru o au prinsu piratii turci si o au dusu inaintea lui Solimanu. Aici, atátu pentru inalt'a sa nascere, cátu si pentru rar'a ei frumsetia a fostu susceputa intre cele mai amabile concubine alle Sultanului, care apoi prin aerulu si manierele sale fran-cese, prin jocurile sale, si prin poesiele sale de amoru, intr'atátu si-a attrasu af-fectiunea Sultanului, in catu in urma avea o influintia absoluta asupr'á lui, si ea diregea tote trebilé interne si esterne. Nu multu dupa aceea, ajunge unu ambassadoru din Franci'a chiar in acésta cauza la Constantinopole; care inse vedindu ca nu mai póte fi lucru practiculu de a o scóte din Seraiu, a facutu din necesitate virtute, si a disu catra imperatulul: « Regele Franciei se simte fórté fericitu de marea onóre, ca pro-vedinti'a a destinatu pe *fa-sa* (cáci asià dicu ei ca o a numitu, si nu *nepóta sa*, cum « ar' fi trebuitu se-i dica), pentru patulu unui imperatu atátu de potente; si spera ca « allianti'a perpetua si amicitia între cei doi mai mari monarhi din lume, va fi « confirmata si mai multu prin acésta legatura de sange ». Si dupa acést'a apoi, la staruintiele Sultanei, Solimanu nu numai ca s'a invoitu la tóte câte cerea regele Fran-ciei ci anca i-a datu titlulu de Padishahi, si a datu ordinu, cá ambassadorele francesu

ca nu se mai putea tiené contra Spanioliloru, trimitte unu ambasadoru estra-ordinariu la Solimanu cu o scrisóre, in care i aréta injurielo ce suferé de la ei, si-lu róga in tóta umilinti'a, se-lu scape: de puterea inamiciloru sei. Solimanu primesce cu tóta bunavointi'a pe ambasadoru; face confederatiune cu Firance Padishahi; si pentru cá se câstige crediementu promissiuniloru sale, trimitte pe Chairudinu Pasia cu o flota numerósa in Spani'a. Elu intr'aceea cu trupele sale se pune in quartire de iérna in giurulu Adrianopolei, cá in primavér'a viitória se póta face din bunu timpu invasiune in Germani'a.

OCCUPA VRE-O CATE-VA CETATI IN UNGARI'A

XL. Dupa ce au priimitu Francesii acestu ajutoriu, au inceputu a molesta ei de o parte pe Germani, pre candu de cealalta parte Solimanu intrà in Ungari'a cu óste fórté considerabile, și indata la inceputu a ocupatu cetatile *Liposa, Beciovi si Shoklova* (96), pe cari Germanii le recucerisera inainte cu duoi ani. Dupa aceea petrunde mai departe in Ungari'a; ocupa cetatile *Usturgun Beligrad* (97), *Tatarhisari* (98) si *Ustuni Beligrad* (99); converte besericele celle mai bune in Giamii; fortifica apoi cetatile cu garnisóne tari, si se întórce apoi catra casa spre a intra in Constantinopole cu triumfu. Dar' chiar' candu era aprópe de cetate, si comandase dejá a pune in ordine

se aiba totu-deauna intrare la persón'a sa inainte de toti ceialalti ambasadori. Tóta acésta naratiune pare a fi o pura fabula, mai alesu ca eu nu am gasitu nici un istoriografu séu genealogistu christianu, care se faca vre o mentiune despré acesta materia. Cu tóte aceste, francesii nu-si facu nici unu scrupulu a se lauda in Constantinopole, ca regele loru este in affinitate cu famili'a osmana, si pe acestu temei u pretinde precadentia (*) asupra tuturoru altoru crestini. Din acesta cauza, imperatulu Germaniei nu tiene nici-odata ambasadoru estraordinariu la curtea ottomana, ci numai unu residentu; dar' cându se tracteza de lucruri mai momentóse, precum confirmatiunea unui tractatu de pace, séu de prolongirea unui armistiuiu, atunci tramite si elu unu plenipotentiariu (Murachas), care in acésta calitate are preferentia asurá tuturoru celloralalti.

(96) Lippova, Bescherecu, si Ciacova? *Tr. Germ.*

(97) *Usturgun Beligradu*. Strigoniu séu Granu.

(98) *Tatarhisari*. Adeca: castellulu Tatariloru. Totu pe acestu timpu pare ca s'a ocupatu si cetatea numita germanesce Fünf-Kirchen.

(99) *Ustuni Beligradu*. Alba-regale, in germanesce Stuhlweissenburg.

(* La curtea ottomana. *Tr. Rom*

Ala-iulu, (100) primescă trist'a scire despre mórtea rēpentina a fiu-lui seu Muhamedu ; ceea ce atâtu de tare a affectatu inim'a cea alt-minterea invincibile a lui Solimanu, in câtu, lasandu la o parte tōta pomp'a triumfale, a intratu in cetate, plinu de doliu cá unulu care a remasu invinsu. Intru memori'a acestui fiu alu seu, si pentru salu-tea sufletului seu, Solimanu a lasatu apoi in Constantinopole, in strad'a ce duce spre pōrt'a numita Eng-Capù (101), a se redicá o Gia-

(100) *Ala-iulu*. Alaiu nu este atâtu unu triumfu, catu mai vertosu unu mersu alu soldatiloru in anumita maniera, ce trebe se-lu observe de câte-ori imperatulu ese din cetate séu intra in cetate. Triumfulu ce se tiene in urm'a unei invingeri, se numescă *Donanma humaiun*, adeca triumfu maiestaticu. Alaiu se numescă si aceea, cand la o lupta cu inimiculu, soldatii se punu in ordine de'bataia, care, fiindu-ca nu credu ca voiu avea occasiune a o mentiona intr'altu locu, éca o descriu aci. Tōta armat'a se divide in cinci parti, si anume in: *Sagkol*, arip'a drēpta; *Solkol*, arip'a stanga; *Dib alal*, grosulu armatei; *Ciarkagi*, precursorii (séu avant-garda); si *Dundar*, post-cursorii (séu post-garda), cari din urma sunt destinati pentru a întorce pe cei cari retiréza séu fugu, si a-i constringe se intre din nuou in lupta. In frontu stau *Serden Ghiesdi*, dupa acesti-a urméza Ienicerii, comandati de Aga Ioru; apoi vine artileri'a cu Topci si Dgebedgi, séu conductorii artileriei; immediatu dupa artileria, urméza marele veziru cu curtea sa si cu Segbanii, avendu in drēpt'a cavaleri'a de Asi'a, si in stang'a cavaleri'a de Europ'a. Dupa marele veziru vine Sultanulu (deca si elu participa la espeditiune) incungiuratu de curtenii sei si de Bostangi, avendu la drēpt'a pe Spahi de la stindardulu rosiiu, si la stang'a pe Spahi de la stindardulu galbenu, care din urma se numescu si Sihladari. Dupa acestu cortegiu alu imperatului, vinu carale cu cassele cu banii; apoi urméza o multime de cara si cămile incarcate cu provisiuni si alte necesarie. Cei din urma sunt Dundarii, despre cari amu'mentionatu mai susu. Mai totu acésta ordine se observa si atunci, candu intra in lupta reale cu inimiculu. Serden Ghiesdi dau focu mai întâiu, apoi Ienicerii si cealalta infanteria. Intr'aceea cavaleri'a se încerca a ataca pe inimicu in cōste, si in casu de a fi respinsa, Spahii 'i vinu intr'ajutoriu din amenduē ar-pile. Vezirulu le urméza cu cavaleri'a sa. Ér' Aga Ieniciloru cercetédia, in care parte sta pedestrima mai reu, si-i trimite nuou ajutoriu. Imperatulu se tiene la o distantia ôre-care dela campulu bataliei cu omenii sei, cauta asupr'a de tōta armat'a, si candu vede ca ea in ôre-care parte e strimtorata de inimicu, tramite numai de câtu ajutoriu din ómenii sei si din alte regimente. — Infanteri'a asiatica intrece pe cea egiptiana, si cea albanesa pe cea européna. Dar' despre acésta voiu vorbi mai pre largu intr'altu locu. — Pre langa acesti ómeni de arme mai sunt anca la armat'a turcésca asià numiti *Urđi Alai*, adeca trupp'a mercantiloru si artificiariloru, cari la ordinulu imperatului trebe se urmeze pretutindinea armat'a, spre a nu-i lipsi nimicu din tōte ce-i trebe si ce se potu gasi intrunu orasiu.

(101) *Ieng-i Capu*. Un'a din cele dōue-dieci-si optu de'porti principali alle Constantinopolei, si care duce spre Silivri'a. Despre care inse mai multe intr'altu locu.

mia mare, infrumusetiandu-o cu unu colegiu si unu spitalu. Acestu edificiu pórta pêně in diu'a de asta-di numele de Shehzade Giamì.

MERGE CONTRA PERSIANILORU

A. 954

I. C. 1517

XXI. In anulu Hegirei 954, *Elkasib Mirsa*, sub pretestu ca Persianii i-au facutu o mare injuria (102), a fugitu la Sultanulu, si-i spune cumu si prin ce midi-lóce ar poté se suppuna tóta Persi'a. Pre langa aceea, se offerà de conducetoriu si generalu alu trupeloru lui Solimanu, si sciù se dea lucrului o verisimilitate atátu de plausibile, in câtu Solimanu lasandu-se convinsu de propunerile lui Mirsa, i da o summa mare de bani pentru a-si forma armata si a-si recupera tierile sale (103) In primaver'a urmatória Sultanulu insusi merge cu armata numerósa in Persi'a. In cale primesce pe fiii sei Baiazetu, guvernatore de Iconi'a, si Mustafa, guvernatore de Amasi'a, cari au venitu se sarute man'a parintelui loru, si apoi i-au tramisu inderetru pe fia-care la gubernamentulu seu (104).

A. 955

I. C. 1518

REOCUPA CETATEA VANU SI BATE PE PERSIANI

XXII. Dupa aceea trece preste fruntarie si intra in *Asserbedgianu*, cu scopu de a deschide bellulu in provinciile persiane.

Dupa ce a remasu aci vre-o câte-va dile, Sultanu Burhanu (105), unu descendente alu anticiloru Sultani din Shirvan, vine in castre, si se suppune imperatului dimpreuna cu tóte tierile sale. Indata dupa acést'a, insarcina cu pazirea cetatiei Tibris pe Elkasib Mirsa,

(102) *Injuria*. Se dice ca regele Persiei i-ar' fi desonoratu femeia.

(103) *Tierile sale*. Turcii nu fi au insemnatu numele acestoru tieri, si io anca nu le potu gasi niciuirea.

(104) *Gubernamentulu seu*. Sunt unii chronografi turci, cari dicu că Solimanu ar fi auditu pe suptu mana, ca fiii sei au venitu cu intentiunea de a-lu detrona. Si cu tóte areste, elu pentru reputatiunea sa, nevrendu a-si macula manile cu sange din sangele seu, au ordinaru fiiloru sei a se întórce acasa de unde au venitu; dar in urma, dupa ce lucrulu s'a descoperitu si mai bine, a punitu pe Mustafa cu mórte, precum vonu vedé acést'a mai in josu (*).

(105) *Sultanu Burhanu*. Burhanu este ceea ce la greci se numesce αποδεικτικον, si la latini *demonstrativum*. De aci Turcii, silogismulu demonstrativu ilu numescu *Delili burhani*. Dar' déca ilu luamu că nume propriu, atunci insemnéra ceva forte, și aprópe invincibile. Numiri de acésta natura erau odinióra fórte frecvente la Turci, dar' asta-di nu mai sunt in usu.

(*) Aci la not'a 92. *Tr Rom.*

autorulu acestei espeditiuni. Acesta inse vediendu ca nu este destulu de tare contra atacuriloru Persianiloru , nici a intreprinde ce-va cu effectu în favôrea Osmaniloru : derima palatielu Shahului , si merge cu armat'a sa în castrele imperiali , cari acumu erau inaintea cetatiei Vanu. Solimanu , intaritu cu adaosulu acestoru trupe , face unu assaltu atâtu de vigorosu asupr'a cetatiei , in câtu obsedatii inspaimentati , se offeru a capitula sub conditiune de a li se lasa viétu'a. Imperatululu , pentru a nu se versa mai multu sange , prime-sce capitulatiunea , si la nôue-spre-diece ale lunei Regeb , devine iêrasi domnu asupr'a acestei superbe si formidabile cetati. Avendu acôsta fortarétia in mana , Solimanu merge cu trupele sale mai departe spre Amse , unde surprinde si bate o parte a armatei persianê , si apoi tramise victoriosele sale trupe in quartire de ierna în giurulu cetatiei Aleppo.

PUNE MAN'A PE THESAURI SHAHULUI SI SUPPUNE GEORGIA

XLIII. Intr'aceea vinu spionii sei si-i spunu , ca immense thesaure alle Shahului jacu in cetatile Ispahan , Kieshan si Kamid , (106) si ca numai o sentinella fôrte slaba le pazesce. In sperantia deci , de a face o spoliatiune atâtu de grasa , tramite pe Elkasib Mirsa cu o truppa usiora din armata , câ se puna man'a pe acelele avutii. Mirsa , care cunoscea fôrte bine câlile , petrunde fora difficultate in acelele parti afunde alle Persiei , si respindu sentinelele inainte de ce elle ar fi sciutu ceva de venirea lui , pune man'a si iea in posesiune thesaurele ; distruge apoi cu focu si feru tôte tienuturile invecinate , si se întôrna la imperatululu incarcatu de grave spoliatiuni. Elkasib offeru in ascunsu o parte din aceste spoliatiuni vezirului Asisallah , câ se fia comandatu de adjutoriu pre langa gubernatorele de Babiloni'a : Vezirulu lacomosu , i implinesce cererea. Dar' candu ajunge la Bagdad (Babiloni'a) cu mandatulu imperatescu , ilu cuprinde o remunerare a consciintiei , ca a desertatu de la Persiani , si scrie in secretu o epistola regelui , in care se rôga de iertare pentru gresiél'a sa diîn

(106) *Ispahanu*, etc. Odiniôra acôsta cetate a fostu capital'a provinciei Arak , asta-di è capital'a a tóta Persi'a. Kieshan se numesce in mape Casianu , dar' acesta este unu modu corruptu de scrierea originalului ; ér Kamid , pôte ca e un'a si aceeasi cu ceea ce in descriptiunile moderne se numesce Com.

trecutu, si promitte a-i fi credintiosu in viitoriu chiar' si intre inimi, si ca i va r porta cu diligentia despre t te miscarile Turciloru. Ac sta intriga inse n'a potutu se scape dinaintea collegului seu Mehemedu Pasia, care petrecea cu ochi ageri tote miscarile lui Mirsa, si numai dec tu ilu accus  la imperatulu de crim'a proditiunei, care immediatu i tramite ordinu, c  se-lu puna in fera si se-lu tramita la p rta. Dar' Mirsa anca din partea sa inainte de ce ar fi ajunsu ordinulu imperatului la Babiloni'a, a fostu informatu prin unii amici ai sei (pe cari i castigase cu bani persiani), despre s rtea ce-lu astept ,  i vedindu ca nu este alta cale de scapare, a fugitu in Giurgistanu. Din acestu incidentu Solimanu isi aduse aminte de tradarea din urma a Georgianiloru, candu acesti-a cu unu anu mai nainte (107) au surprinsu pe Mustafa Pasia, gubernatorele acestoru parti, intr'o strimtóre, nevalindu assupra lui intr'unu modu perfidiosu si dumericandu-i armat'a. Dreptu ac ea, Solimanu tramise pe Mehemedu Pasia cu o buna armata pentru a resbuna ac sta fapta, care, intrandu, in Giurgistanu, dupa c te-va batalii sustienute cu variu succesu, in urma risipesce cu totulu t te armatele Giurgistaniloru. Dupa ac sta victoria, ocupa sieple din celle mai tari cetati, si derimandu-le le ass men  cu pamentulu. Anotimpulu inaintatu nu-i mai permitea a face alte progresse; asi  a iernatu cu trupele sale in Diarbekir. In primaver'a urmat ria merge din bunu timpu i rasi in Giurgistanu, unde negasind acum nici o resistentia, a suppusu imperiului ottomanu mai multu de du e-dieci de cetati; si apoi, dupa ce a intaritu ac sta provincia in obedientia catra imperatulu, si a pusu garnisóne in fortaretie, a plecatu spre Constanti-nopole pentru a reporta Sultanului despre celle ce a facutu.

A 956

I. C. 1549.

OCCUPA TEMISIOAR'A

XLIV. Consolidatu, în estu modu imperiulu in Orientu, Solimanu cuget  a-si largi dominatiunea  i in occidentu. Cu scopulu acesta tramite pe Mehemedu Pasia, Beglerbegu de Rumili cu armata européna spre a ocupa Temisi r'a, una din celle mai tari cetati in Un-

A. 959

I, C. 1552

(107) Pare ca nu cu unu anu, ci cu mai multi ani mai nainte. A se vedé mai susu   VI. *Tr. Rom.*

gari'a Mehemedu in misiunea sa, ocupa mai întâi cetatile invadate, precum Baci, Bucigergi, Ratiu si Cenadu (108), si apoi impresoara si inchide Temisior'a de toate partile. In acelasi timp vine o armata pentru a libera cetatea, care, vedindu Mehemedu ca este superioara trupelor sale, insiintieza imediatu pe imperafulu despre pericolu ce-lu amerintia, si cere se-i tramita fara intardiere ajutoriu. Solimanu si tramite numai decatu pe marele seu veziru Mahmud Pasia, cu restulu armatei spre a se allatura lui Mehemedu, care, intaritu prin acestu ajutoriu, attaca si bate pe inamicu; ocupa cetatea prin assaltu, si adnecta imperiulu ottomanu totu tienutulu Temisioarei, care este aproape atatu de mare catu ori-care Beglerbegatu; dupa aceea pune in cetate o garnisona buna, si o lasa intru aপরarea lui Kasim Pasia (109).

PERSIANII BATU PE TURCI

XLV. Pe candu dominatiunea ottomana se latia astfelu in Europ'a, pe atunci lucrurile nu mergeau atatu de bine in Asi'a. *Shah Ismail* fiulu lui Tomasib, rege alu Persiei, candu a vediutu ca s'a departatu armata musulmana de la fruntariile persice, a intratu in tierile subiecte Turciloru, si in graba a ocupatu cetatile Erdish si Aglash (110) omorindu in modulu cellu mai miserabile pe toti Turcii, cati a pututu gasi in acelle cetati. Iskender Pasia a fostu insarcinatu a merge cu o buna parte a armatei asiaticе, spre a reprime acesta intreprindere temeraria. Shah Ismail inse merge cu curagiu contra lui, si incingendu-se lupt'a, ilu bate, si-lu pune la fuga omorindu-i cea mai buna parte a armatei sale. Acesta fortuna lingusitoria Persianiloru in batalii mici, i-a animatu a intra in altele mai mari, dar' nu-

(108) *Baci, etc.* Aceste, dupa tota probabilitate, sunt cetati situate intre fluviurile Dunarea si Sava, alu caroru tienutu Turcii ilu numescu Batcia ovasi.

(109) *Kasim Pasia.* Generalu renumitu la Turcii, care in urma a adjunsu la dignitate de mare veziru. Acesta a fundatu, seu intinsu colonia noua in Galata, unde asta-di sunt magazinele de provisiuni; si chiaru pentru acest'a, acestu locu porta pene in diu'a de asta-di numele lui.

(110) *Erdish si Aglash.* Sunt cetati situate la confiniele Shirvanului. In chartele geografice, in locu de adeveratulu loru nume, se scriu in modu corruptu Ergish si Elata.

mai spre a simți spinulu acestor'a. Că-ci Solimanu audind de acésta scire rea, intr'atātu se indignase, in cătu infruntandu aspru pe Iskender Pasia pentru fug'a sa rusinōsa, se resolvi a merge in persōna cu o armata mai numerōsa si a umilī pe Persianii inganfati de victori'a loru. Dar' anotimpulu era cu multu mai inaintatu , de cătu că se pōte intra in actiune bellica in acelle parti ; asiá a tramisu inainte pe marele veziru Mehemedu pasia, ordinandu-i a petrece iérn'a cu armat'a căta avea, in giurulu cetatiei Tokad (111) ; ér' in lun'a Remasan , a anului Hegirei 960 , a mersu insusi in persōna cu celălalte ostiri alle sale pênē aprōpe de unu locu ce se numesce Erkile, unde erau castrele vezirului seu. Aici primesce informatiuni sigure , ca fiulu 'seu Mustafa (112) pe care in anulu trecutulu pentru suspitiune de tradare ilu pusese sub rigorōsa paza) , a intratu in complotu contra vietiei sa'e, si ca are multi complici. Dupa o stricta cercetare Solimanu s'a convinsu de adevēru , si a datu ordinu a-lu strangula numai decātu. Dupa aceea , venindu la Aleppo, aude ca unu altu fiu alu seu cu numele Gihanghir, (113) a muritu. Asia i-a remasu numai fiulu celu mai betranu, Selim, carui i-a datu ordinu a petrece iérn'a cu trupele in Merash.

A 960

I. C. 1553

SOLIMANU OCCUPA CETATEA REVAN SI DEVASTA PERSI'A

XLVI. Adunandu-si tōta armat'a in anulu Hegirei 961, Solimanu

A. 961

I. C. 1553

(111) *Tokad*. Este o cetate in Natoli a nu departe de Amasi'a. Unii tiēnu ca ar' fi antic'a Eudoxia.

(112) *Mustafa*. Alu patrulea fiu alu lui Solimanu, care se dice ca a escitatu pe toti fratii sei contra parintelui loru. Turcii dicu , ca Solimanu cu mare politetia a suferitu unu anu intregu nepunitu atentatulu loru , in sperantia ca se voru căi si indreptā. Dar' dupa ce a vediutu ca ei persistu in obstinatiunea loru , a ordinaru strangularea unicului Mustafa, ca autorulu rebelliunei. Unii credu ca nici Gihanghir n'a muritu mōrte naturale, ci ca din ordinulu parintelui seu a fostu inveniatu. Dupa acésta rebelliune a fiiloru sei, Solimanu a facutu o lege, că lii Sultaniloru pe viitoriu se nu mai pōta fi gubernatori, ci se fla detienuti in residenti'a imperiale. Si cu tōta acésta lege, unii, precumu se spune, totusi au fostu pusi gubernatori ; asta-di inse acést'a nu se mai face.

(113) *Gihanghir*. Se dice ca a fostu ghebosu, in cătu ai fi cugetatu ca are unu globu in spate ; si pentru aceea i a datu Solimanu numele de Gihanghir, ceea ce vre se dica, unu atlante seu nnu pōrta-globu. Despre sōrtea lui, vedi not'a precedente.

intra in Shirvanu, si tramite unu heraldu la Shahulu, (114) care se-i spuna ca-lu astépta la lupta deschisa, si totodata 'lu provóca se vina in campulu de bataia, déca are curagiulu a-si incredintia sórtea in valórea ómeniloru sei. Persianulu inse n'a respunsu la acésta provocare nici cu verb'a nici cu fapt'a. Asia Solimauu impresóra cetatea Revanu, (115) resiedenti'a regelui persianu, in lun'a Siabanu, o ocupa in cate-va dile, si distruge tóte gradinele, palatiiele, si villele regali; in urma da focu cetatiei si preface in cenusia acésta cununa de gloria a Persiei. Dupa aceea trage cu trupele sale catra Neh-Givan, (116) si sub conducerea lui Sultanu Husein (117) lasa a se devasta totu tienutulu intre Tibris si Meragii, (118) distrugéndu cu focu si feru tóte cetatile, 'urbile si satele. Dupa ce si-a resbunatu cu atáta severitate contra Persianiloru, apropiandu-se iérn'a, si-a tramisu armat'a in quartire de iérna in giurulu Amasiei.

INCHIEIE PACE CU PERSIANII

XLVII. In primavér'a anului urmatoriu, inainte de ce ar' esi So-

(114) *Shahulu*. La Turci este opritu prin lege de a incepe resbellu inainte de a insciintia pe inamicu. Acést'a se face (dicu ei) parte pentru aceea, cá bravur'a osmaniloru se nu suferé scadere, candu ei ar' bate si supune pe adversariu prin frauda si stratagama; ér' de alta parte, cá se nu póta dice inamiculu ca nu a avutu timpu a imbraciosia legea Coranului si a trece la religiunea mahomedana. Care déca o ar' refusa inamiculu, ei nu numai ca se tienu nevinovati de tóta versarea de sange ce ar' urma, ci anca credu, ca murindu in lupta, se facu martiri in ochii lui Dumnedieu; ér' invingéndu, devinu totu atati Gazi. Cu tóte aceste inse, ei nu se tienu strictu de acésta legé, ci de multe-ori o interpretéza dupa urgenti'a evenimenteloru, si declara bellulu numai dupa ce a iufiptu sabi'a in corpulu inamicului. Amu vediutu acést'a acumu pe urma in bellulu portatu contra Venetianiloru. candu Sultanolu Achmedu prin generalulu seu Ali Pasia, in patru luni de dile le-a luatú tóta More'a. Dar' nu ar' fi cu dreptu a condamna numai pe Turci pêntru o practica ce este communa tuturoru mortaliloru.

(115) *Revanu*. Celebra cetate in Persi'a; in chartele moderne se scrie in modu corruptu Ervan.

(116) *Neh-Givan*. In chartele geografice se scrie dupa o pronuntiatie corrupta Nah-Schuan.

(117) *Sultanu Hussein*. Pare a fi unulu din acei persiani refugiatu, cari se supuneau pe acestu timpu unulu dupa altulu potestatiei ottomane. Cá-ci Amadi'a, care este o provincia in Ghirvanu séu Azerbedgianu, este de presentu suppusa Persiei. Din cuventulu Amadi'a, se pare ca deriva ebraiculu Madian si grecesculu Midian.

(118) *Meragie*. In chartele geografice se scrie incorrectu, Marraga.

limanu in campania cu armat'a sa, Sultanu Shah Kuli (119) vine la elu aprópe de Ersirumu, (120) si cerendu-i gratia se supune cu totulu protectiunei lui. Dupa aceea, mergendu de aci la Bagdadu, primesce o deputatiune de la regele Persiei, rugandu-lu umilitu de pace, care dupa mai multe conferintie in urma s'a si inchieiatu, si prin trens'a cetatile Van, Merash (121) si Musulu (122) s'au designatu de cetati frontiare ale imperiului ottomanu.

SE PRINDE UNU FALSU MUSTAFA

XLVIII. Pre candu imperatulu era ocupatu in Asi'a, unu óre-care impostoru appare in Dobrudgia (123) sub falsulu nume de Sultanu

(119) *Shah Kuli*. Unulu din Chanii persiani, cari revoltandu-se au trecutulu la Solimanu. N'a fostu pentru alta renumitu, decâtu numai pentru artea sa in musica. Esistu péné asta-di de la elu unele arii incomparabilu de frumóse, puse pe note pentru instrumente, despre cari dicu artistii musiciani, atátu cei din Turci'a câtu si cei din Persi'a, ca sunt inimitabile. Anume este un'a ce se numesce Shah Kuli Sakili cu echoulu husseinianu, si alt'a Kiupare in echoulu hisar : ambe in metrulu numitu Diveki.

(120) *Ersirumu*. Dupa etimologia, insémna tíera grecesca séu européna. Cáci Turcii numescu parti alle Europei totu ce este situatu dela Ersirumu spre apusu, dinpreuna cu Asi'a mica séu Anadolí'a. Dar' acestu Ersirumu este capital'a Armeniei mari, care é suppusa Turciloru, nu departe de confiniere Mediei, siése dile departare dela Trapesund'a, langa marea negra spre média-di. Acest'a é unulu dintre celle principali pasialicuri alle imperiului ottomanu, si nici nu se tramitte aici altu Pasia, decâtu unulu dintre acei-a cari au privilegiulu de a purtá trei tuguri, adeca trei códe-de-calu.

(121) *Merash*. O cetate in Asi'a langa riulu Murasius, aprópe de Eufrate, intre Aleppo si Malatia.

(122) *Musul*. Dupa parerea unoru-a, este Ninive a anticiloru.

(123) *Dobrudgia*. Este o provincia situata dincóce de muntele Emu, si se estinde de-a-lungulu Dunarei de la Dristoru in Romani'a péné la gurele acestui fluvíu. Tóta tier'a é numai unu siesu ; o campia vasta, fara fluvíuri, fara selbe ; numai la estemitatea aprópe de Dristoru, este o padure, pe care Turcii o numescu *Deli Orman*, sen padurea nebuniloru. Locuitorii ei sunt de origine Turci, si au venitulu aici din Asi'a, dar' asta-di se numescu Citaki, si sunt renumiti pentru singular'a loru ospitalitate. Déca trece vre-unu caletoriu prin satulu loru, fia acell'a de ori ce natiune oíi religiune ar' fi, toti parintii de familii esu inaintea portiei, si in modulu cellu mai affabile ilu invita a intra in a loru casa, si a primi se siéda la mésa, si se mance din celle ce le-a datu dumnedieu (Acele sunt propriete loru cuvinte de invitatiune). Acella apoi, a carui invitatiune caletoriulu o a primitu, ilu tiens la elu trei dile cu cai cu totu, déca nu sunt mai multi de trei, si-lu ospeta fara vre-o recompensa, si

Mustafa, care adunandu-si o banda cam de vre-o patru-dieci ómeni depravati, a inceputu a devasta in modulu celu mai crudelu nu numai in Dobrudgia, ci in tóte provinciile invecinate. Imperatul era in departare cu multu mai mare, decâtu ca se póta infréna in graba pe acestu impostore; dar' Baiazetu, alu siesilea fiu alu Sultanului, usandu-se de o stratagemá admirabile, a sciutu se traga in cursa pe deceptorele, si prindiendu-lu l-a tramisu legatu in fera la tatalu seu. Prin acésta fiulu a scapatu pe parintele seu de o mare grige, carele cugetá chiar' a tramite pe Mehemedu Pasia cu armat'a sa pentru a bate si a pune man'a pe falsulu Mustafa.

cu atáta curtenire si affabilitate, in cátu abiá se mai póte gasi acestei parechia in lume. Ei i punu mai nainte óua', miere (de aceste are tiér'a in abundantia), si páne cõpta sub cenusia. dar' care este fórte fina si buna. E de insemnatu, ca ei pregatescu câte-o casutia anume pentru primirea óspetiloru, cu unu caminu in midi-locu, incungiuratu de tóte partile cu paturi. unde caletorii se potu face comodi dupa a loru placere. Fiindu ca nu au paduri cu lemne, asia incaldiescu in casa cu balegariu uscatu la sóre. Casele le facu din pótra, dar' fara varu si nesipu, in cátu paratii loru paru a fi mai multu unu aglomeratu de pietre, decâtu unu muru consolidatu. Dar' pentru a se assecurá contra frigului, ei bátu paratii pe din afara cu balega. Pentru a avea apa, isi facu fontani; dar' cari pentru siccitatea solului, trebuie se le sape a-fundu péné la câte una suta de stenjeni (*). Tiér'a acést'a produce si cai fórte iuti la fuga, pe cari Turcii i tienu de cei mai buní dupa caii moldovenesci. Eu amu trecut adese-ori prin partile aceste, din cauza ca pe aici imi era calea din Moldov'a la Constantinopole; si voiu dar' ca cu acésta ocasiune se relatezu ceea ce mi s'a intemplatu odata pe acésta cale. Trageamu totdeauna la unu locuitoriu in satulu Alibegu, unu omu fórte cu védia in satu si pre langa aceea si avutu. Amu ajunsu odata la elu chiar' in 22. Iuliu (**), diu'a de S-tulu Foca, si amu vediutu ca toti lucratorii lui (si avea preste una-suta de crestini la lucru preste anu), siedu idilicesce, fara lucru, ca in di de serbatória. Atunci l-amu intrebatu: cum de acesti omeni nu sunt asta-di la lucru? Elu imi respunse: Sunt mahomedanu adeverat, dar' nici candu nu voiu suferi ca omenii mei se lucre in diu'a acésta. M'a prinsu mirare de aceste cuvinte ale lui, si l-amu intrebatu mai departe: ce, póte este asta-di serbatória la voi? Elu a surrisu, si apoi imi dise: «Me miru, cá voi cá crestini, nu sciti «ca asta-di è diu'a St-lui Foca». Si ce aveti voi — i diseiu—cu diu'a St-lui Foca? — «O! amiculu meu—imi replicá elu — cumu vorbiti voi asia! Acestu santu, prin miraculele sale a datu probe suficiente intre noi despre puterea sa. Asculta. Anca «de la strabunii nostri a rentasu la noi acésta scire, ca ómenii nostrii. cari nu sciáu «nimica despre serbatori'a St-lui Foca, au tramisu in diu'a acést'a pe lucratorii crestini la recolt'a bucateloru de pe campu, si cu tóte ca acesti-a le-au facutu obiec-

(*) Orgii dela grecesculu Ὀργια Tr. Rom.

(**) Dupa calendariulu vechiu Tr. Rom.

SOLIMANU VINE CU O FLOTA INTRU ADJUTORIU FRANCESILORU

XLIX. Pe acestu timpu se incinsese de nouu resbellulu între regii Spaniei si Franciei, în care regele francesu (124) vedindu ca sôrtea nu-i favoresce, si inamiculu ilu strimtôra, a cerutu de la imperatulu acumu a dou'a ôra se-i tramita adjutoriu. Solimanu, care credea ca nu trebe se refuze nici o rugare a alliatului seu, tramite pe Carli Elibeg (125) cu o flota mare contra Spaniei. Elibeg ne gasindu nici o resistentia pe mare, devasteza côstele spanice si unele insule de prin përgiuru; aduna spoliatiuni immense, face o multime de captivi, si pune focu la totu ce n'a potutu lua cu sine. Acêsta procedere a fostu caus'a, ca Spaniolii temendu-se ca Elibegu le pôte face anca si mai mare stricatiune, si-au retrasu trupele din totu locul si le-au tramisu în contra lui; dar' chiar prin acêst'a, armat'a francesca sub comand'a lui Corbon, (126) a repurtatu o completa vic-

tiunea, ca este diu'a St-lui Foca, ei totusi l-au fortiatu prin bataia a face ce le-au poruncitu. Crestinii bietii, n'au avutu ce face, decâtu a se supune chiar si în « contra voiei lor, si au mersu si au incarcatu carale cu grânele domnilor. Dar' « ce se întempla întorcându-se catra casa? Unu omu betranu, venerabile prin etatea « sa, le ese înainte cu o faclia aprinsa în mana, si infruntandu pe lucratorii crestini « ca i-a profanatu serbatori'a, pune focu la carale cu grâu. Flacar'a se întinde cá « fulgerulu, preste totu tienutulu si peface în cenusia nu numai bucatele ce erau « anca pe campu, dar' și acelele ce le carrasera degiá acasa. Asiá parintii nostri, inve- « tiandu minte din acêst'a perdere, si-au propusu a tiené acêsta serbatoriá chiar cu « aceeasi religiositate, cu care o tienu crestinii, si a se abtiené în acea di de la ori « si ce lucru. De candu tienemu si noi la acestu votu alu proto-parintiloru nostri, « nu ne aducemu aminte cá se se fia mai întemplatu unu asemenea focu ».

(124) *Regele Francesu.* Acesta é Franciscu I., care prin resbellele continue cu Carolu V., a datu ocasiunile celle mai bine-venite lui Solimanu de a cuprinde regatulu Ungariei.

(125) *Carli Elibegu.* Acesta pare a fi fostu unu vechiu admiralu, dar' nu pare a fi fostu investitu cu dignitatea lui Capitanu Pasia. Dupa numele de Carli s'ar poté conjectura ca a fostu unu christianu renegatu.

(126) *Corbon.* Dupa tôta probabilitatea, acesta pare a fi Carolu Ducele de Bourbon, generalu în armat'a imperatorelui Carol V., care revoltandu-se contra Franciei, a trecutu în urma la acesta. Este în usu la Turci de a confunda fôrte adese-ori numile generaliloru crestini. În catu pentru acêsta batalia, nici istoriografi germani, nici cei francesi, nu facu mentiune despre ea; pentru aceea, io tare credu ca acêst'a este numai o fictiune a francesiloru, pentru a aduce pe Solimanu se le stea cu atât mai tare într'adjutoriu. O apucatura de care se servescu ei în Constantinopole fôrte

toria asupr'a Spanioliloru, lasandŭ acesti-a , precumu se spune, patru-dieci de mii de morti pe campulu de lupta.

TRAMITE O ALTA FLOTA IN HURMIUS

L. Solimanu, incuragiatu prin acestu succesu , tramite o alta flota sub comand'a lui Peri Reis in Hurmius (127), spre a devasta cõstele acestui regatu ; ceea ce acestui-a i-a si succesu la inceputu, câ-ci depredandŭ tõte provinciile maritime ale regatului, si incarcandu-se de spoliatiuni, se întõrce cu aceste la Constantinopole. Dar' precandu naviga, precumu credea elu, in cea mai mare siguritate pe marea egiptiaca, (dintrodada se vede urmaritu de flot'a inimica , care atacandu-lu, fiindu-ca vasele lui erau separate, ilu bate, si o parte din vase le cufunda in mare, altele le prinde, mai alesu cele ce erau fõrte incarcate cu spoliatiuni; dintre nãile cele usiõre au scapatu unele cu fug'a ; intre acestea era un'a, alu carei comandante era Seid Ali Capudanu. Acesta readunandu naile disperse , ce s'eu nu luasera parte in bataia, s'eu scapasera cu fug'a, reataca flot'a inamicului chiar pre candu se retragea in disordine, si prin o rara schimbare a fortunei remãne superioru, si inn'eca o multime de nãi de ale inamicului. Cu modulu acest'a armele lui Solimanu au avutu bunu succesu alãtu pe mare câtu si pe uscatu , si o mica perdere printre ele nu era decãtu nuntiulu de o victoria si mai mare. Si intr'adeveru ca totu pe acestu timpu Toigun Pasia, Beglerbegulu de Bud'a, a occu-

adese-ori, precumu o cunoscŭ din esperienti'a ce amu facutu pe timpii mei chiar acolo fiindu.

(127) *Hurmius*. Turcii dau acestu nume la doue tieri si la doue mari ; tierile sunt-Portugali'a si insul'a Ormus (Ἰρμουξᾶ la Ptolomeu); cr' mãrile sunt : marea portugezica si golfulu persicu, fiindu ca intr'amenduõe se gasescu perle, ce la Turci se numescŭ Hurmius. Este in generalu cunoscutu, ca Turcii au avutu o flota mare in cursu de lungu timpu in marea rosia, numita la ei Bahrul Kulzum, s'eu mai usitãtu Suveid Dengi-isi; se scie si aceea ca Selimu a incercatu a uni marea rosia cu marea mediteranea, de la care propusu alu seu nici nu a desistatu, p'en'ecãndu canalulu acumu pe aci pe aci terminatu, nu s'a implutu pe neasteptate de nesipu. Pentru aceea ar' trebui se credu, ca aci é vorb'a despre golfulu persicu, d'eca nu s'ar' dicea ca flot'a s'a intorsu la Constantinopole. Dar' ac'cst'a nu se põte fara ca se nu incongiure tõta Afric'a , ceca ce inse Turcii ne cumu se o fia a facutu, dar' nici n'au incercatu-o nici odata

patu de la crestini trei cetati, (128) si a facutu o multime de captivi. De alta parte Salih Pasia, gubernatore de Dgessair, (129) suppone cetatea Bidgiane, (130) si alte trei castele in Spani'a.

MAI TRAMITE O ALTA FLOTA FRANCESILORU INTR'ADJUTORIU

LI. In anulu Hegirei 963 se presenta lui Solimanu o noua oca siune pentru a-si castiga gloria. Francia Padishahi, fiindu-ca succesulu contra Spanioliloru nu a fostu asia precumu elu ar' fi doritu, cere acumu a trei'a ora dela Solimanu flota intru adjutoriu. Solimanu se bucura forte, ca pote se franga unu ou cu altulu, fara a se vateama la mana, si implinindu cererea regelui, tramite pe Capudan Piiale Pasia (131) cu o flota mare in marea spanica, spre a fi intr'adjutoriu flotei franceze. Piiale esecuta ordinele imperatului cu multu

A. 963
I. C. 1555

(128) *Trei cetati*. N'amu cetitu anca nicairea numele loru.

(129) *Dgessair*. Séu cu articlu El Dgessair (*); in chartele geografice se numesce Algiru séu Algeri'a. Este suppusa Turciloru, dar' se governa dupa legile sale proprie, ca si Tunisu. Este inse obligata a da Sultanului in timpu de resbelu siese pënd in optu mii de soldati. Ér' candu Sultanulu are pace cu Venetianii si cu celelalte state crestine, atunci ea este libera de la ori ce obligatiune façe cu elu, si pote se continue deprinderea piratagiului, chiar' precumu facu cavalerii de Malta printre crestini. Ei au unu Pasia, pe care ilu tramite loru Sultanulu; dar' acestu Pasia nu pote se face nimicu de capulu seu, precumu se face in alte locuri. In câtu pentru subsistenti'a sa, precumu victuale, imbracaminte si alte necesarie, elu este in abundanta proviedutu de catre locuitorii tiei; dar' afara de acestea, elu nu are nici dreptu, nici putere de a pretinde alte lucruri in numele imperatului. De multe-ori se intempla ca locuitorii ilu destituie din propri'a loru auctoritate; dar' pentru a salva onorea curtiei ottomanë, ei ilu accusa la Sultanulu ca se porta reu, si ceru altulu mai bunu. Curtea nu apröba acësta procedere, dar' se uita printre degete, si temendu-se se nu provöce vre o revolta, condamna totdeauna pe Pasiã, si da dreptu locuitoriloru din Dgessair.

(130) *Bidgiane*. Probabilmente este Nizza, unu castellu in Piemontu, pe care Francesii cu adjutoriulu Turciloru l-au ocupatu chiar' pe acestu timpu (**).

(131) *Piiale Pasiã*. Unu mare-admiralu forte renumitu la Turci, care a facut o piatia si ö Giamia in Constantinopole, care si asta-di se vedu.

(*) Dupa D'Herbelot, cuventulu Dgessair, in limb'a arabica se scrie Gezair séu Kes-sair, care dice elu, ca öste unu cuventu coruptu din latinesculu Caesarea, si ca Algiru este antic'a Iulia Caesarea, capital'a acelei parti a Mauritaniei, care la Romani se numia Caesariensis, pentru a ö distinge de celelalte duöe provincii mauritane, adeca de Tingitana si Sitifensis. *Tr. Angl.*

(**) E mai probabile ca autorulu intielege aci Bugia in Afric'a, pe care ö au reocupatu Turcii de la Carolu V. *Tr. Franc.*

zelu, si in unire cu flot'a franceza cucereste Misina (132) Ridge (133) si Marioca (134), si alte mai mici trei insule vecine (135); si lasandu apoi a devasta tôte cstele Apuliei, in spre tmna se intrce la Constantinople incarcatu de bogate spoliatiuni.

FACE NOUE LEGI IN STATU

LII. Dupa-ce Solimanu consolidà asia imperiulu seu, si ilu in-tari de tte partile, a datu respiriu soldatiloru sei, si aprpe diece ani a intrebuintiatu pntu a introduce ordine mai buna in trebile civili ale statului seu. Prim'a sa ingrigire a fostu, se termine construirea Giamiei, la care cu trei ani mai nainte pusese fundamentele; si care intr'adeveru, ca e facuta cu o frumselia attu de alésa, in ctu, pre langa S-ta Sophia, precumu opiniunea publica crede, ea nu mai are parechia in lumea intrga; si se numesce de la numele seu Suleimanie (136). Dupe aceea, vediendu ca multe lucruri attu la curte ctu si in imperiu mergu neregulatu, si ca incurcatele gra-

(132) *Misine*. Messina in Sicili'a (*)

(133) *Ridge*. Regium Iulium (**) in Calabri'a. Turcii mistifira (cam cumu facu ei de comunu), punendu Messin'a si Ridge in Spani'a.

(134) *Marioca*. Acést'a este insul'a Maiorca, cea principale dintre tte insulele balearice,

(135) *Trei insule vecine*. Aceste pte ca suntu: Minorca, Ivica, si Formentera Dar acst'a este numai o simpla coniectura.

(136) *Suleimanie*. Acestu templu e locatu pe o culme ce cauta spre portu, si e construitu cu att'a arte si eleganta, in ctu nici unu altu edificiu nu se pte compara cu elu. Amu auditu acsta afirmandu-se nu numai de la Turci, ci si de catra strain din diferite tieri. Nici ca este vre-o mirare, ca acestu edificiu este attu de frumosu, candu s'au pusu si aplicatu aici nu numai pietrele de marmora si resturile ruinelor de la Troad'a, ci anca totu ce au gasitu pretiosu si rar in structurele antice ale greciloru, prin cari Turcii, nebunii de ei, isi imaginau a-si face nume immortale. Patru turnuri adornza acestu templu. dintre cari due sunt cu cte trei sherife, su balcone ori coridre, de unde se canta si se anuntia Esanulu; r' celelalte due turnuri au numai cte due balcone. Presedintele collegiului de pre langa acsta beserica are precadentia inaintea tuturoru celorlalti, si din acestu officiu inaintéza imediatu la dignitatea de Mevla

(*) N'amu aflatu ca Turcii ar' fi ocupatu acsta cetate. Dar este *Massa* langa sinulu neapolitanu, care dimpreuna cu *Sorrento* au fostu deva tate de catra Turci la anulu 1558, dupa ce mai nainte cetatea *Reggio* avu aceeași rte. Vedi Giannone Istori'a Neapolei, Tomu IV, pag. 161. *Tr. Germ.*

(**) Reggio in Calabri'a *Tr. Rom.*

duri de officiuri causéza certe si discordine între officiali, a facutu nuóe regulamente atátu civili câtu si militari, dandu-le putere de lege obligatória pentru întregu poporulu musulmanu, si regulandu asia ierarchi'a atátu la curte, câtu si in statulu civile si in celu militariu. Dar', de si armele lui Solimanu durmiau, nu durmi'a in sa spiritulu seu; elu, asemenea berbecelui impungétoriu, se retrase numai pentru a da inamicului seu o pocnitura cu atátu mai vehe-
 menta. Elu observase adeca in espeditiunile din urma, ca imperiulu germanu este cu multu mai tare, de câtu ca se-lu póta resturna numai cu potcóve de cai morti, ci se ceru preparatiuni mai mari si timpu mai lungu, pentru a poté distruge murii ce-lu apera. Pentru aceea, in cursulu acestoru diece ani, elu a facutu cele mai mari preparatiuni bellice, a reimplutu cu bani thesaurulu desecatú, a adu-
 natu truppe din tóte partile; si candu tóte aceste au fostu gata, se resolvi a esecuta planulu, ce afara de elu numai Muhamedu Fatih si-lu formaše, dar' pe care si elu in vanu l-a încercatu degiá.

MOARE IN OBSEDIULU DE LA SEGETVAR

LIII. Cu scopulu acest'a, in anulu Hegirei 974, pléca cu armata puternica din Constantinopole la Adrianopole; si dandu de aici o parte a armatei sub comand'a marelui veziru Pertev Pasia, ilu tra-
 mite inainte pentru a ocupa Giul'a (137). urmandu-i elu mai incetu cu ceealalta parte a armatei. Nimicu nu lipsiá acestei espeditiuni; ceea ce i lipsiá, era juvenilitatea lui Solimanu: etatea sa betrana erá degiá o pedeca in esecutarea intentiuniloru sale. Storsu de pu-
 teri, abatutu de betranetie, ajunge la Segetvar (138); aici pentru immensele fatigiuri, a fostu atacatu mai ántáiu de nisce friguri u-
 sióre, cari inse incetu cu incetulu se schimbaseru in frigurile cele mai reutatióse. Do si imperatulu suferiá torture terribili, si abiá era sperantia de a se mai poté reinsanetosia, totusi, elu invincibile si totodata immortale in sufletulu seu, ordiná a impresora cetatea si a-i da assaltu. Dar' comandantele cetatiei facea o resistentia la care Solimanu nu se asteptase, si acést'a ilu atacá si mai multu in mor-

A. 913
 I. C. 1366

(137) *Giula*. Asia se numesce si a-ta-di in chartele geografice

(138) *Segetvar*. Crestinii i dicu Sigeth.

bulu seu; pentru aceea in pré marea grige a sa pentru binele statului seu, ilu audia repetindu adese-ori esclamarea: « O ! cetatea, « a carei vétra (139) trebe stérta; ea, nu é cucerita anca. » Dupa aceea, simtindu ca i se apropia ór'a mortiei, a redicatu manile spre ceriu, si pronuntiá urmatori'a rugatiune: « O ! Dumnedieule á tóta « lumea (140), O ! domnitoriule mare si domnu a tóte creaturele ! « Eu umilitulu me rogu la sant'a ta marire, ai pietate de acésta óste « a credintiosiloru tei, si adjuta-le dómne, din mare mil'a ta, cá se « póta cuceri câtu mai curendu acésta cetate » ! Dupa ce a pronun- tiatu acésta rugatiune, si-a datu si sufletulu; si asia muri Solimanu in trei-spre-diece ale lunei Safer, anulu Hegiriei mai susu mentionatu.

MOARTEA LUI SOLIMANU SE TIENE IN SECRETU. CETATEA SEGETVAR ESTE CUCERITA

LIV. Marele veziru insciintiéza numai de câtu pe Selimu, care era pe atunci in Magnesi'a, despre mórtea parintelui seu, si-lu róga se vina câtu se póta mai in graba la armața. Inr'aceea elu tienea mórtea imperatului in secretu; si in numele acestui-a eshortá pe soldati a ocupa cetatea; si direge tóte lucrurile cu atáta perspicacitate, in câtu nime nu potea nici macar suspecta mórtea imperatului. La 18 alle aceleiasi lune, comanda assaltu générale, care adjutatu de unu focu (141) accidentale escatu in cetate, succese atátu de bine, in câtu garnisón'a pre langa tóte ca facea valorósa resistentia, in

(139) *Vétra*. Este o frasa turcésca, care insemna devástatiune si destructiune totale. Cáci de unde nu ese fumu, acolo nu locuiescu omeni.

(140) *A tóta lumea*. Turcii dicu ca Dumnedieu a creatu si-pte-dieci de mii de munda (lumi); dar' ca acésta de acum'a va fi cea mai de pe urma. A fostu mare disputa oilata între invetiatiu turci asupr'a acestei espressioni. Unii diceau ca nu se unesce cu doctrin'a ortodoxiei a dice: Dumnedieu a tóta lumea; pentru-ca este numai unu Dumnedieu, si acesta este Dumnedieulu Musulmaniloru; apoi mai diceau, ca a-lu numi domnitoru alu buniloru si alu reiloru, nu convine cu sanctitatea lui. Altii din contra, afirmau contrariulu, si proluceau unu pasagiu din Alcoranu, unde Dumnedieu se numesce domnu a tóta lumea. Acésta opiniune apoi a fostu aprobata de toti ceialalti.

(141) *Focu*. Turcii atribuescu acestu accidentu numai si singuru rugatiuniloru lui Solimanu, in urm'a caror'a cetatea nu a fostu ocupata prin forti'a armeloru, ci prin unu casu miraculosu, placén lu lui Dumnedieu a remunera cu gloria rugatiunile servulu seu

urma totusi, si in pucine óre, a trebuitu se ceda si se succumbe bravurei soldatiloru ottomani. Acésta di memorabile pentru cucerirea acestei tari cetati, a fostu mai ilustrata anca prin noutatea ce chiar' sosise, ca Giul'a anca a capitulatu in acelasiu timpu.

SELIMU SE PROCLAMA IMPERATORE

LV. Intr'aceea Selimu dupa ce a primitu scrisórea vezirului, a plecatu cu cea mai mare graba la castre. Dupa sosirea lui s'a facutu in publicu cunoscula mórtea lui Solimanu, si Selimu a fostu in unanimitate proclamatu imperatore. Ér' dupa aceea, pentru a-si implini cea mai din urma detorintia catra rémasitiile parintelui seu, Selimu a lasatu ca corpulu defunctului se se puna pe unu caru auritu, si insocitu de tóta armat'a, ilu duce la Constantinopole. Pre candu au ajunsu aprópe de cetate, toti Ulemii, Esrafii (142), Mai marii tierei, cu o multime immensa de poporu, vinu inaintea conductului funebrele, si intre cantari si invocatiunea numelui Dumnedieului Sikir si Tesbih, ilu petrecu cu totii pênè in cetate; aici depunu cadavrulu in curtea Giamiei fundata de insusi Solimanu, si care pórtá numele lui; apoi se tienù Nemas-ulu dupa regulele lui Imam Shafii (143), pentru care imperatulu insusi nu numai ca era fórtè affectionatu, dar' anca purtá pururea cu sine pe Imam (144) Nakibulu Eshref, unulu din acésta secta. Dupa ce s'au terminatu tóte ceremoniele, cadavrulu s'a pusu in pamentu; si tuturoru preotiloru si monachiloru, cari pe acellu timpu au fostu in Constantinopole, s'a datu ordinu cá se faca Telaveti Coranu (145) in tóta diu'a de câte patru-dieci de ori, si acést'a patru-dieci de dile un'a dupa alt'a, cá asiá prin aceste rugatiuni mortulu se póta avé pacea sufletului seu. Selimu,

(142) *Esrafii*. Omeni de o víctia santa, scu mai respectuosi de átu altu pentru d - nitatea loru eclesiastica. Cuventulu Esraf se deriva de la sierif, santu De a r i - mirile : *Kudsi-Sierif* Ierusalimu, si *Kiabei-Sierif* Mecca, etc

(143) Vedi not'a 52 la § XXVII din acestu capitulu *Tr. Rom.*

(144) *Imam*. Unu Εφημεριος, preotu care é chiamatu a face in tóte dile rug - unile publice. Cellu care seivesce la Sultanulu si face rugat un le in pre ent a ac s - tui-a, este tienutu in mare onóre, si spre disun t une are titlulu de Imam L lend

(145) *Telaveti Coranu*. Recitarea Coránului intregu, ceea ce e te n usu a e I r c - tica asupr'a mormentului defunctului ch r precumu la no se cetesca in a cine - nea casu psaltirea si noulu testamentu.

fiulu seu, mai lasà anca a se face inaintea Giamiei unu Mihrab (146) si asupr'a mormentului una Turbe mare de marmura, care pênê in diu'a de asta-di este cercetata de musulmani cu cea mai mare pietate; cà-ci ei credu tare, ca Solimanu a fostu unu favoritu fôrte mare alu ceriului; si acêsta din cauza ca elu nu numai ca si-a perdutu viêti'a in obsediunea de la Segetvaru, si ca prin urmare este unu Shehiv (147), dar cà elu a fostu si unu Gassi (148), fiindu ca sub conducerea reliquieloru sale s'au cuceritu duôe cetati, si s'au adnectatu imperiului ottomanu.

CALITATILE LUI SOLIMANU

LVI. Acêst'a a fostu viêti'a si acêst'a domnirea lui Solimanu, principe de o inima eroica si invincibile, de o valôre si prudentia mare, si atâtu de patientu in supportarea greutatiloru legate totdeauna cu espeditiunile bellice, in câtu ti se parea ca din aceste se nutresce si se intaresce. Afara de limb'a turcêsca, elu vorbea anca limb'a persiana si arabica, si in artea poesiei ce la Persiani se numesce Nasm (149), elu intrecea pe toti atâtu prin elegantia câtu si prin ingenuitate. Victoriile sale in Persi'a, in Ungari'a, si pe mare, l-au fa-

(146) *Mihrab*. Insêmna atâta altariulu insusi, câtu si partea ce cade spre média-di a Giamiei. In câtu pentru cuventulu acesta Turcii au urmatóri'a istoriôra. Unu anumitu poetu avea o concubina, pe care, de si palida, betrana, barbôsa si sbircita elu totusi o iubiá cu pasiunea primului seu amoru. Amicii sei i faceau critica pentru unu amoru atâtu de insensatu. Elu atunci s'a pusu si le-a respunsu prin urmatoriulu distichu :

Gier Mescid iikildise;

Nola Mihrab Ierinde.

Adeca : De si Mescid (sêu templulu) é ruine;

Dar Mihrab (altariulu) sta anca bine.

Inimicii sei indata ce audira acestu distichu din gur'a lui, l-au trasu in judecata pentru blasfemia, dicându si esplicandu versulu asiá, ca elu a comparatu faci'a cea sbircita a concubinei sale cu o beserica, ér acea parte a corpului ei, care era obiectulu pasiuniloru sale in tineretia, cu unu altariu. Judecatoriulu intr'atâtu s'a infuriatu de acêst'a, in câtu a condamnatu pe poetu se-si pérda viêti'a.

(147) *Insemnéza* : martiru *Tr. Rom.*

(148) *Adeca* : invingétoriu, cuceritoriú *Tr. Rom.*

(149) *Nasm*. Unu metru poeticu, care occure adese-ori, mai alesu in Coranu; pentru aceea ilu si tienu de o mai inalta elegantia, de câtu cumu sunt celelalte.

cutu renumitu ; dar' reformele ce a introdusu in justitia, si legile escellente , prin cari se tiene anca in flóre imperiulu ottomanu, i-a castigatu gloria anca si mai mare. Pentru aceste tóte i-au datu Turcii numele de Canuni. Elu a domnitu imperiulu ottomanu patru-dieci si unulu de ani, si a traitu siepte-dieci si patru. A avutu siepte fii : Muradu , Abdullah , Mehemedu , Mustafa, Selimu , Baiazetu , si Sihanghir , cari toti afara de Selimu , succesoarele seu , au muritu mórtea nenaturale inainte de mórtea parintelui lor.

Domnitori in Europ'a, contimpurani cu Solimanu I., au fostu :

In Germani'a : Carolu V. 1519—1558., si Ferdinandu I., 558—1563.

In Angli'a : Eduardu VI. 1546—1553. ; Mari'a 1553—1558. ; si Elisabeth'a 1558—1602.

In Franci'a : Franciscu I. 1525 — 1547. ; Enricu II. 1547 — 1559. ; Franciscu II. 1559—1560. ; si Carolu IX. 1560—1574. *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI SELIMU II.

SUPRANUMITU MEST (1)

ALU UNSPRE DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU V. DIN CARTEA III.

SELIMU SE PROCLAMA IMPERATORE

I. Dupa mortea lui Solimanu nu era altu fiu alu seu, decatu singurul Selimu care se-i succéda pe tronu ; si care pe acestu timpu se tienea in Amasi'a , precumu amu vediutu mai in susu (2). Elu a plecatu de aici in nóue-spre-diece ale lunei Rebiul-evvel, anulu Hegirei 974., in care domniá chiar' planet'a lui Merrich (3), si ajungédu

A. 974

I. C. 566

(1) *Mest*. Adeca ; betivu ; supranumitu asiá, pentru ca era fórté dedatu vinului si beuterei ; si acést'a era plácerea lui cea mai mare. Dar' cu tóte ca era dedatu acestui vitiu péné la estremu , totusi se dice . ca nici-odata n'a intermisu de a-si face rugatiunile usitate in tóta diu'a. Mai sunt apoi alti istoriografi, cari nu voiescu a lipi acésta péta rusinósa pe faci'a unui imperatore atátu de celebru, si dicu, ca elu n'a avutu nici de cumu patim'a betiei, ci de multe-ori a fostu rapitu de óro-care enthusiasm divinu , si pentru-ca poporul se nu-lu suspecteze de hypocrisia , elu insusi spunea ca nu e enthusiasm divinu, ci numai o betia, vóindu astfelu mai bine a-lu tiené de betivu decâtu de unu hypocritu. Dar' aceste sunt vorbe, cu cari se póte amagi numai lumea ignorante.

(2) La capulu precedentu §. LIV, unde inse nu se dice Amasia, ci Magnesia *Tr. Rom.*

(3) Marte. *Tr. Rom.*

la Constantinopole, s'a suitu pe tronulu parin'elui seu. In diu'a urmatória, toti mai-marii imperiului, urmandu datinei, s'au prezentatu in mare doliu (4) la curte, si manifestandu-si omagieile loru catra noulu imperatore, totodata ilu consolara in cele mai alese cuvinte pentru mórtea parin'elui seu.

ARMAT'A ANCA I SE INCHINA

II. Trei dile in urma, pléca cu vre-o câte-va persóne din Constantinopole spre Segetvar. Dar' in acelasiu timpu marele veziru Mehemedu Pasia a ocupatu cetatea, si lasandu acolo o buna garnisóna si-a trimisu armat'a in quartire de iérna, si ajunsese degiá pênê la Belgradu, tienendu sub totu timpulu acesta mórtea imperatului in secretu (5). Chiar' peátru acést'a, soldatii s'au turburatu candu au vediutu ca Selimu a ajunsu aici atátu de iute si atátu de neastéptatu; si fiindu ca erau ingrigiati, nu cumu-va Selimu, la esemplulu avului seu de acelasiu nume, se fia facutu ceva injuria parin'elui seu: au cursu cu totii la arme. Dar' dupa ce li s'a spusu in modu autenticu, ca Solimanu au muritu mórte naturale, ei anca au primitu cu totii pe Selimu de legitimu succesoru la tronu, l-au recunoscutu de alu loru suveranu si s'au suppusu lui.

SELIMU FACE PARENTELUI SEU INMORMENTARE SPLENDIDA

III. Dupa aceea Selimu a lasatu se se facá tóte preparativele ne-

(4) *Doliu*. Mai inainte era in usu a se observa celle mai mari solemnitati la mórtea unui imperatore turcu, si a alege celle mai distincte colori in vestmintele de doliu. Asta-di tienu doliulu in vestminte rosie si numai trei dile, dar' nici acést'a nu è de rigóre, si dupa trei dile érași se imbraça cu totii in vestmintele loru usitate.

(5) *In secretu*. Atátu scriitorii crestini cátu si turci affirma in unanimitate, ca marele veziru in cursu de patru-dieci-si-un'a de dile a tienutu in secretu mórtea lui. Solimanu, si anume pênê la sosirea lui Selimu in Belgradu. Lectorele, care nu cunósce datinele Turciloru, va crede ca acést'a este imposibile intre atáte mii de soldati; dar' nu va dubita acell'a, care cunósce tacerea mai multu decâtu pithagorica ce observa turculu in intrulu curtiei osmanicc. Nime nu pronuntia acolo unu cuventu, afara de casulu candu i se demanda; nime nu vorbesce aici unulu cu altulu; nici nu cutéza óre-care a stranuta séu a tusi, ori cátu stranutarea séu tus'a l'-ar ghidili. Candu vre unulu vrea se comunice altui-a ceva, o face in limb'a mutiloru, prin semne. Nici unulu din domestici nu pórtá papuci, si ambla numai in vervulu degeteloru, si atátu de linu si cu grija in catu abia le audi pasii chiar' si candu mergu in fuga. Care ar' face cca mica rumóre, se punesce fórté aspru.

cessarie pentru immormentarea parintelui seu, si s'a intorsu la resiedinti'a sa imperiale. Aici, dupa ce s'au terminatu ceremoniele funebrali, a fostu confirmatu din nuou pe tronu de catra tôte auctoritatile si staturile tierei, si apoi a celebratu victoriele parintelui seu cu unulu din cele mai splendide triumfe. Dupa aceea a distribuitu Ienicieriloru si Spahiiloru Baksisiulu (6) séu darulu usitatu; ér' Ulemiloru si celorlalti preoti, cari au facutu officiulu funebrale la immormentarea parintelui seu, le-au impartitu bani si vestminte de melase.

BATE PE REBELLIU ARABI

IV. Intr'aceea, arabianulu Beni Omeru (7) Ulian Ogli, audindu de mórtea lui Solimanu, si-a luat curagiulu nu numai de a scutura jugulu ottomanu, dar' anca si de a îndemna pe vecinii sei a se al-

(6) *Bacsisiulu*, adeca daru, ce de comunu se da soldatiloru cu oca siunea instalarei unui nuou imperatore. Fie-care Ienicieru (si suat patru-dieci de mii de ei) capeta câte două-dieci de taleri, si unulu fie-care din cinci-spre-diece mii de Spahi, câte două dieci-si cinci de taleri. Câte-odata Sultanulu, candu are placere, le immulţesce soldulu loru quotidianu câte unu aspru; dar' acésta se întempla fôrte arare-ori, si cellu multu in casulu candu Sultanulu are necesitate de a-si castiga favorea soldatiloru sei.

(7) *Beni Omeru*. Fiii séu posteritatea lui Omeru, cari sunt unulu din triburile arabiane vagabunde prin desertele Bagdadului, si cari n'au nici-o locuinta permanente. Câte-odata sunt suppusii imperiului ottomanu, si platescu guvernatorului din Bagdadu in totu anulu unu tributulu fôrte considerabile in bani din productulu loru de curmale, care este singurul loru sorginte de avere. Dar' de mul'te-ori ei se revolta, si petrundu cu devastatiunile loru péné prin suburbiele cetatiei Basre. Sub domni'a lui Mustafa Sultanulu, ei au nevalitu prin surprindere chiar si asupr'a cetatiei Basre, si au remasu domni asupr'a ei aprópe duoi ani. Dar' dupa aceea, Daltaban Mustafa Pasia, guvernatorele Babiloniei, i-au allungatu de acolo, si au stirpitu mai totu tribulu, omorindu preste trei-dieci de mii de ómeni, alle caroru capeteapoi lea-a espusu inaintea lui Capudgi Basi Badtal Ismail, pe care imperatulu ilu tramisese anume pentru acést'a. Prin acésta victoria, Daltaban Mustafa Pasia si-a castigatu mare reputatiune la imperatulu, in câtu puçinu dupa aceea a fostu inaintatu la dignitatea de mare veziru. Dar' acésta inaintare a fostu si perírea lui. Că-ci, abia dupa trecerea a trei luni de dile, Mufti a redicatu accusa de rebelliune contra lui, si, de si innocentu, a fostu punitu cu perderea vietiei. Acestu actu de crudelitate a datu nascere in scurtu timpu unei conjuratiuni, ale carei urmari au fostu detronarea Sultanului Mustafa, si uciderea lui Mufti (unu casu acesta, ce fôrte arare-ori se practica între Turei). Dupa detronarea lui Mustafa, corón'a imperatesca a fostu data lui Achmedu, Sultanului asta-di regnante (*).

(*) A se vedé Partea II.

A. 975
I C. 1567

tura jugulu turcescu, dara a induplecatu si pe vecinii sei, ca unindu-se cu elu se'i dea ajutoriu rebelliunei sale. Asiá face invasiune in tienutulu Bagdadului, si-lu devasta in modulu celu mai crudele. Dar' cutediatoriulu n'a potutu se remana lungu timpu nepunitu. Că-ci Selim informanduse de procederea lui, a ordinaru numai decátu gubernatoriloru de Bagdadu, Basre (8) si Shehresul (9), a aduna unu numeru bunu de Ieniceri pre langa trupele din acele tienuturi, si se mérga a cauta pe acei rapitori. Ordinulu lui Selimu a fostu la momentu esecutatu : arabii vagabundi prin desertele Basrei, au fostu atacati, batuti, respiti si alungati, si tîenutului i s'a restituitu tranquilitatea sa de mai nainte. Totu in acelu anu Selimu a terminatu unu podu (10) care-lu incepuse parintele seu cu cinci ani mai nainte, nu departe de Constantinopole.

INCERCAREA DE A LEGA DONULU CU VOLGA, NU SUCCEDA

V. Intr'aceea era necessariu unu-nouu rebellu, ca virtutea osmanica se nu se tocésca sub lips'a totale de ocupatiune. Dar' cu imperatulu Germaniei s'a inchieiatu pace numai acumu de curéndu, si nu era nici-o cauza de a rumpe cu elu. Shahulu Persiei era singurulu principe, contra carui s'ar' poté întórce armele ottomane, fiindu ca elu prin invasiunile sale continue se parea a fi datu justa cauza la resbellu. Dar' érași Selimu se ingroziá de difficultatile de a poté penetra prin acelea locuri de o parte, ér' de alt'a vedea ca chiar pentru ácéta, nu póte se-si transporte acolo tóte munitiunile bellice si

(8) *Basre*. Balsora, numita inainte de acést'a Bostra; in chartele geografice se pune de comunu la gur'a Eufratelui, dar' fórte erronatu, căci ea este situata cale de siese dile in susulu acestui fluviu. La gur'a Eufratelui e situata Curm'a, cea mai insemnata cetate mercantila in orientu, dar' care geografiloru din căti cunosc eu, a ramas cu totulu necunoscuta.

(9) *Shehresulu*. Acést'a este o cetate si provincia fórte cunoscuta in Asi'a. Pasi'a de aici are privilegiulu de a purta trei tuguri. Dar' acést'a numai atáta insemnéza la Turci, ca unu Pasia care e transferitu dintr'unu altu pasialicu in pasialiculu de Shehresulu, se considera că si candu ar' fi tramisu in esiliu si condamnatu la eterna paupertate.

(10) *Podu*. Acestu podu este edificatu preste laculu Buiuk Cekmege, unde acesta, langa unu satu de assemenea nume, se vérsa in marea marmora, distantia de duóe óre de la Constantinopole. Intregu podulu este construitu din pétra cioplita, și are in lungime duóe-mii de pași; opera intr'adeveru demna de unu imperatu. Hu-

provisiunile necesare, fara de cari sciá bine ca numeróse armate ale antecessoriloru sei s'au fostu ruinate cu totul. Pentru a preveni aceste obstacule, a trimisu o truppa de soldati preste marea négra la Kiefe (11), si a datu ordinu catra Chanulu Crimeei ca se adune pe lucratorii din tóte triburile tartarice, si punendu-se cu ei in corturi, langa fluviulu Essel (12), intr'unu locu ce nu este departe decatu siese mille italiene de la fluviulu Teri (13), se faca prin ei unu canalu care se impreune aceste duóe fluviuri. Elu spera cá reusindu acestu planu alu seu, va poté trece fórté usioru din marea négra prin Maille (14) Teri si Essel, in marea caspica, si precumu Përsianii nu au acolo nici-o flota, se va poté transporta fórté usioru cu o armata

dai, unu poetu renumitu de pe acelu timpu, a lasatu o inscriptiune in versuri fórté elegante, adresata Sultanului, care si asta-di se vede taiata intr'o pétra de marmore, si care, pre cátu mi-aducu aminte, este urmatóri'a :

Bashadi bu dgisri, olmadan temam,
 Kildi asmi sui Gennat, Errahim.
 Ghieldi Sil hakk Schah Sultan Selim,
 Itti teknil. oldi bu gisr asim.
 Didi Tarichin Hudai olseman,
 Iapti Ob usre bu Gisri Scheh Selim.

Adeca :

Elu (*) incepù acestu podu a-lu edifica;
 Dar plecà la ceriu inainte de a-lu termina.
 Fericitulu Schah Selimu, care i-a urmatu,
 Implini lucrulu, și podulu l-a terminatu.
 Hudai, poetu pe acellu timpu, semnà anulu,
 Candu Selimu, preste apa-a terminatu podulu.

Din acestu din urma distichon, dupa o computatiune, ce la Turci se numesce Ebged, ese numerulu anului Hegirei 974.

(11) Adeca Caffa, mai inainte Theodosia. *Tr. Rom.*

(12) Adeca Volga, odinióra Rha. *Tr. Rom.*

(13) Séu Tanais, vulgo Donu. *Tr. Rom.*

(14) *Maille*. Cu numele acesta numiau Turcii mai inainte marea meotica (Palus Moeotis); precumu concludu io chiar din incesi vorbele istoricului, acést'a nu poté fi alta; decátu o corruptiune din cuventulu Moeotis. Dar' asta-di Turcii numescu Maille acellu golfu de la marea négra, care spala Ociakovulu, numitu la antici Olbiopolis. Incatu pentru marea meotica, ea la Turci se numesce asta-di Azak Dengisi, adeca marea de Azovu; ér' Bosforulu, numitu la antici si Cimmericus, Turcu 'lu numescu Ghierci Taman Bogasi. Osmanu Pasia, marele admiralu álu Túrciloru, dupa-ce Russii au fostu ocupatu Azovulu, au inchisu Bosforulu cu duóe fortarete; cari déca mi-aducu bine aminte, la Greci se numiau mai de multu *Nimphaeum Cimmericum si Tauricum*.

(*) Adeca Solmanu, parintele lui Selimu.

in Shirvanu, si va poté fara multa difficultate a supune tóta Persi'a. La acésta opera póte ca i-ar' fi succesu tóte dúpa dorinti'a sa, déca supremulu domnitoriu a tóta lumea ar' fi sufferitu, ca margi-nile ce le-a pusu elu insusi acestoru riuri, se le póta schimbá pute-rea omenésca. Chanulu Crimeii indata ce a primitu ordinulu Sulta-nului Selímu, s'a pusu pe cale si trecéndu prin Aisderchan (15 si 16) au ajunsu, la loculul destinat, unde s'a apucatu de lucru; dar' abia ce a facutu a trei'a parte din canal, a trebuitu se desiste dela continu-rea lucrului, căci lucratorii infestati prin ploile continue si prin venturile reci, si suferindu de lips'a provisiuniloru, muriau de fóme si de frigu. Dar' cu tóte aceste nefericiri, espeditiunea intreprinsa cu acésta ocaziune totusi a avutu si folósele sale, si anume, ca trei-dieci de mii de tataru nigaiani (17), cari pên'acumu au fostu suppusi imperiului russescu, au trecutu la ottomani, si s'au asediatu cu tóte familiile loru in Criméa, in localitati designate anume pentru ei. Dupa acésta nefericita intreprindere a lui Chan Kirim (18) Turcii s'au intorsu la Constantinopole.

SELIMU S'UPPRIME REBELLIUNEA IN IEMEN

A. 977

VI. Chiar' pe acestu timp, Muttahir, Sherifulu regatului Iemen,

I. C. 1569

(15) *Aisdercan*. Unu regatu fórté bine cunoscutu in Tataru'a; asta-di este suppusu Russiloru, si in comunu se numesce Astracanu. Acestu cuventu in limb'a persiana insémna locuinti'a Balautiloru séu domnulu Draconiloru; si s'a datu acestu nume locuitoriloru acelei tieri pentru natur'a loru feroce si selbatica. Dar' asta-di int'i'a-tat'a s'au dedatu cu supunerea, in cătu nu se mai aude despre ei ca le-ar'mai veni in minte a-si revindică vechi'a loru libertate, chiar' nici cand li se da cea mai buna ocaziune pentru acést'a. Asiá, cę n'au potutu face armele lui Alexandru cellu mare, a facutu cnut'a si baltagulu Russiloru, *si a imblanditu* cu totulu natur'a feroce a acestui poporu. Ce nu póte face asupr'a spiritului ómeniloru, fric'a impreunata cu amórea!

(16) Traductorulu germanu scrie Esderchan. *Tr. Rom.*

(17) *Nigaiani*. Acestoru Tataru li s'au assignatu locuinte in Bessarabi'a intre Tataru budgeacani, unde pēnđ si in di'oa de asta-di sunt preste optu-spre-diece mii asia numiti Tataru casaniani. Amu vediutu pe fratii loru din imperiulu russescu, si n'amu observatu nici-o differentia de limba, de faćie, statura, si de datine intre ei. Asia de afundu a plăcutu naturei a intipari semnele proprii in *fi-a-care* poporu, in cătu nici departarea locului, nici diversitatea climei, nu sunt in stare a le schimbá si cu atátu mai pućinu a le sterge totalu!

(18) A lica Chanulu Crimeii. *Tr. Rom*

cu vre-o câți-va arabiani, pe cari i atrasese in partea sa, nevalesce pe neasteptate asupra lui Muradu Pasia, care era Beglerbeg in Iemen, și-lu nimicesce dimpreuna cu toța armat'a; și cu modulu acesta elibera regatulu Iemenu de sub jugulu ottomanu. Selimu auidindu despre noutatea acestei rebelliuni, plinu de indignatiune ca s'a servitu de unu omu a tátu de imbecile, a datu ordinu lui Sinan Pasia (19), guvernatorului din Egiptu, ca se-si unesca trupele cu cele ale lui Osdemir Oglu (20) și se marga impreuna a lua isbenda asupra sangelui compatriotiloru lor. Acesti doi generali intrunindu-si puterile, au esecutatu ordinulu Sultanului cu atáta diligencia, in cátu surprindiendu pe rebelli, i-au batutu și i-au respitu cu totulu, și au readusu totu regatulu érase sub obedienti'a ottomaniloru. Dar' bucuri'a acestui fericitu succesu a fostu turburata prin unu incendiu repentinu, ce a eruptu indata la anulu urmatoriu in Constantinopole, și care a tienutu siepte dile cu atáta vehementia, in cátu mai toța cetatea s'a prefácutu in cenusia.

PROMITTE ADJUTORIU SARACENILORU IN SPANI'A

VII. In anulu Hegirei 978., Saraceni cari au ramasu in Spani'a, si cari sufferisera degiá fórte multu sub domni'a crestiniloru, au apucatu armele, au ocupatu Garb'a (21), și au proclamatu de rege alu loru pe Mansur din famili'a Beni Achmer (22). Si mai multu: ei au atacatu cu vigóre pe Spanioli, i-au invinsu, și le-au causatu multe

A 978
I, C. 15/0

(19) *Sinan Pasia*. Nu trebe confundatu cu unu altu Sinan Pasia, care a fo tu mare veziru sub Selimu I, și care a cadiutu in Batai'a cu Cercasianu (*).

(20) *Osdemir Oglu*. Cuventulu Osdemir dupa etimologia insemna: totu-din-fei. Elu era unu luptaciu fórte renumitu, și de o fortia atatu de estraordinaria, in cá u Turcii nu credu ca a mai fostu, nici ca ar' mai pote fi altulu lui assemenea. Elu a fostu Samsonulu Turciloru. Nu sciu cu siguritate, deca inainte de acesta e pedit une a mai fostu elu unde-va gubernatore ori nu.

(21) *Garbia*. Séu cu articlu *El Garbia*, este unu regatu fórte cunoscutu, crestinu i dicu Algarva, și care este suppusu regelui Portugaliei. Se pare ca a primitu acc t numire de la situatiunea sa in partea oceanului occidentale; cáci Garbia in limba arabica insemnéza cósta occidentale.

(22) *Beni Achmer*. Unulu din famili'a vechiloru regu ai Saraceniloru. pe care Ferdinandu Catholiculu l-au alungatu din Spania. Dar' despre vicisitudinile lu nu gascesu insemnatu nimicu, nici la istoriografii turci nici la portugali.

(*) A se vedé not'a. 10. la Capu III din cartea III.

si mari perderi. Cu tóte aceste, ei vedeau bine ca sunt cu multu mai slabi, decâtu ca se póta resiste lungu timpu puterei Spanioliloru : asiá au tramisu delegati la Selimu, rugandu-lu se le dea adjutoriu contra acestora, ca contra unui inamicu comunu alu musulmaniloru. Selimu ocupatu cu ide'a de a cuceri Ciprulu, promitte a le da adjutoriu, inse numai dupa ce-i va succede acésta espeditiune; i eshórta totodata, ca péné atunci se remana in câtu se póte împreuna si nedespartiti, si se se tiena numai in stare de defensiva; dupa aceea dandu delegatiloru daruri fórté insemnate, i dimitte acasa.

FACE O INVASIUNE IN CIPRU

VIII. Inca inainte de a fi ajunsu acesti delegati acasa, Selim espedise degiá o armata numerósa sub comand'a marelui veziru Mustafa Pasia si a lui Capudanu Ali Pasia spre a cuceri insul'a Kybris (23), dandu ordínu cestui din urma a se tiené pe mare si a pazi ca invasiunea se nu póta fi impededata, ér' celui d'ántáiu, ca se tréca cu armat'a pe uscatu in insula, si se impresóre tóte fortaretiele. Mustafa incepù a impresora Nicosi'a (24), facéndu asalte vigoróse asupra ei. Dar' situatiunea locului si resistanti'a obstinata a garnisónei au redusu pentru acestu anu la nulla valórea ottomana, si a constrinsu pe mareie veziru a schimbá obsidiunea in blocada, si a-si pune soldatii in quartire de iérna.

SI O SUPPUNE POTESTATIEI SALE

A. 979
I. C. 1571

IX. Dar' la anulu urmatoriu 979., Capudanu Ali Pasia, cu o flota reinnoita, cu munitiuni bellice si cu truppe nuóse sub comand'a lui Pertev Pasia, pléca din Constantinopole, si ajungéndu in Cipru', reinnoiesce obsidiunea ce in anulu trecutu nu succese; elu bombardà si prin subminari sparse si dirimà murii cu atáta effectu, in câtu pre langa tóta aperarea obstinata a obsediatiloru, cetatea in urma totusi o au ocupatu prin assaltu. Caderea cetatiei Nicosi'a a

(23) Cipru. *Tr. Rom.*

(24) *Nicosi a. Turcii* o numescu Kibris, fiind-ca Nicosi'a a fostu prim'a cetate ce au cuceritu ei in insul'a Cipru; si de aci se vede ca au datu Nicosiei numele intregei insule.

trasu dupa sine capitularea a tóta insul'a. Căci vediendu ca nu pôte spera de nîcîiurea vre-unu ajutoriu, Magus'a (25) mai antaiu, si apoi dupa ea celelalte cetati s'au predatu de buna voia gratiei cuce-ritoriului. Totu pe acestu timpu Kilidgi Ali Pasia (26), gubernato-rele din Gezair (27), ocupandu cetatea Tuness (28) de la Arabi, o ad-nectă imperiului ottomanu.

TATARI FACU INVASIUNE IN RUSSI'A

X. Intr'aceea, pe candu Turcii cu modulu acesta isi estindeau marginile imperiului in partea de catra média-di, pe atunci armele Tatariloru faceau progresse nu mai pucinu fericite in partea spre média-nópte. Principele loru, Devletu Ghierai Chanu, adunandu tóte hórdele scithice de sub imperati'a sa, a penetratu in Russi'a, si fi-

(25) Famagusta. *Tr. Rom.*

(26) *Kilidgi Ali Pas'a*. Supranumitu *Sabia*. Acesta este care in Constantinopole in suburbiulu numitu Topchane séu Arsenalu, la tiermurea Bosforului, a edificatu o Giamia mare. Turcii pretindu ca elu, fara se scia cine-va inainte, a pusu funda-mentele acestei Giamie, si o a ridicatu péné la primele ferestri intr'o singura nópte. In deminéti'a urmatória, poporul trecundu pe acolo, si vediendu unu edificiu atátu de spatiosu, pentru care nime n'a observatu ca s'ar' fi facutu preparativele nec-essarie de mai nainte : a denuntiatu lucrulu la Sultanulu, ca unu ce miraculosu. Imperatulul a chiamatu la sine pe edificatorele, si l-a intrebatu: cumu i-a fostu possi-bile cá intr'o singura nópte se faca unu lucru atátu de prodigiosu? *Ér' elu a respunsu* «Nu é oper'a mea, ci a imperatului; căci sclavii galereleor sale au facutu acellu e-dificiu; intentiunea mea a fostu numai, se dau o proba despre desteritatea mea si «despre puterea imperiului ottomanu. Căci déca unu omu privatu pôte se faca unu «lucru ca acesta numai cu ajutoriulu acellora, cari sunt condamnatu la galere, a-tunci ce nu se pôte accepta se faca osmanii cu puteri unite contra inamiciloru loru? Se dice ca prin aceste cuvinte Ali Pasia intr'atátu si-a castigatu grati'a lui Selimu, in câtu nu numai ca l-a inaintatu la dignitatea de Pasia cu trei tuguri, ci anca l-a facutu admiralu a tóta oatea maritima, si l-a numitu gubernatore in Afric'a (*). Nu scimu câtu adéveru contienc acésta istoria despre Ali Pasia; atát'a inse sta, ca Turcii, dupa Chairudin Barbarossa, pe elu ilu considera de cellu mai bunu price-petoriu in lucruri maritime. Căci dupa ce Turcii au perdutu mai tóta flot'a la Le-panto, elu a fostu care intr'unu anu de dile a pusu marin'a osmana éراسي in picioru mai numerósa si mai forte de cumu érá mai inainte.

(27) Algiru. *Tr. Rom.*

(28) Mai de multu Tremisia. *Tr. Rom.*

(*) Acestu passagiu ce urméza de aci péné in fine, traductorulu germanu nu-lu are. *Tr. Rom*

indu-ca nu i s'a facutu nici-o resistenta , a petrunsu pênê la capital'a (29) tierei, a devastatu totu tienutul, si pe locuitorii cari n'au potutu scapa prin fuga, parte i-au ucisu, parte i-au luat cu sine, si apoi s'a intorsu la Crimë'a incarcatu cu spoliatiuni.

PERDEREA TURCILORU LA LEPANTO

XI. Dupa aceste victorii a urmatu cellu mai mare desastru pentru Osmani, ce a potutu ei resimti de la pierderea incercata sub Ildirim Baiazetu si pênê in diu'a de asta-di. Prin acést'a au aretatu fortun'a, ca nici-unu imperiu, fia ori câtu de mare sí de tare, totusi nu pôte scapa de capriciele ei. Dupa ce admiralulu Ali Pasia a cuceritu insul'a Cipru, a pusu tóta flórea armatei in garnisóne prin cetati; pe soldatii europeni, fatigati prin laborea continua de duóe-spre diece luni la facerea de siantiuri si de alte lucruri, i-a dimissu a casa, ér' elu cu flot'a si cu celelalte truppe s'a intorsu la Constantinopole. Dar' chiar' pre candu navigá pe marea mediterana, s'a vediuu dintr'o data atacatu de o flota inamica, intarita, precumu dicu unii, prin adjutoriulu Germaniloru si Spanioliloru. Capudanu Pasia, pre langa puçinulu numeru (30) alu ómeniloru sei abia potea avé sperantia se invinga; cu tóte aceste elu a preferitu mai bine a muri, decâtu a

(29) *Capitata*. Evidentu ca Turcii intielegu aci Moscu'a. Annalile russesci inse tienu, ca Tatarii n'au petrunsu mai departe, decâtu numai pênê la Tuba, care este in departare de una-suta-nóue-dieci mile italiene de la Moscu'a, si care pentru numerulu seu cellu mare de fauri, se pôte cu dreptu cuventu numi Vulcanopole (*). Totu acelle annale ne spunu., ca Tatarii cu a loru subita irruptiune au surprinsu pe locuitorii cetatiei, si au omoritu fórte multi din ei; dar' puçinu dupa aceea au patitu-o si ei; cáci nu departe de Cursca, nevalindu asupr'a loru armat'a russesca, i-au trecut prin sabia mai pe toti, si le-au luat tóte spoliatiunile ce facussera mai inainte.

(30) *Puçinulu numeru*. Turcii atribuiescu acésta pierdere numai impregiurarei, ca flot'a loru au avutu fórte puçini ómeni; si prin urmare, ca numerulu cellu mare alu vasaloru loru fara soldati, a fostu mai multu o pedeca, decâtu unu avantaju pentru ei. Dar' eu pôte nu gresiescu, déca credu ca acést'a este numai o inventiune a istoriografiloru ottomani; cáci, pre câtu i cunosc eu, este unu usu de tóte dilele la ei, ca déca nu le succede bine vre-unu lucru, ei adscriu acést'a nu bravurei inamicului si nici inactivitatiei loru proprie, ci la unu óre-care accidentu neprevediuu, séu la imprudenti'a generalulu loru. Cáci aceea abia se pôte crede, cá armat'a maritima

(*) Cetate de Vulcani, de fauri. *Tr. Rom.*

fugi cu rusine, si se determină a intra in lupta cu acele puține truppe ce le avea pre langa sine; si s'a tienutu cu atăta eroismu, in cătu succesulu luptei a rămasu lungu tımpu fôrte dubiosu. In urma inse, dupa ce respinsese pe inamicu mai de multe-ori, facēndu acumu pe generalulu comandante acumu pe soldatul u luptatoriu, a cadiutu in midiloculu luptei, si prin môrtea sa a causatu de victori'a a inclinat u partea inamicului seu. Căci năile musulmane, din lips'a comandantelui, au inceputu numai decātu a prinde fug'a si a se resipi care in cotrou; ér' inamiculu prinse de aci curagiu si mai mare, si se aruncă cu atăt'a furia asupr'a Turciloru, devenitu degiă in disordine, in cătu i-au nimicitu mai cu totul, si parte le-au prinsu, parte le-au cufundatu in mare mai tōta flot'a (31).

SELIMU IN AFFLICTIUNILE SALE SE CONSOALA CETINDU CORANULU

XII. Care, fiindu in flōrea fericirei sale, a simtitu vrē-o-data lovierea sortiei fatale, acela pōte se-si imagine durerea lui Selimu, ce a simtitu elu la audiulu despre acēsta calamitate neasteptata. Elu abiă primise scirea despre cucerirea Ciprului, si chiar' asteptă rein-

turcēscă din Europ'a se fia cutediatu singura, fia cu vasa de transportu, fia cu mai mici bastimente, se trēca preste intreg'a mare ce separa Ciprulu de Greci'a, chiar atunci, candu flot'a crestina domină acēsta mare.

(31) *Mai tōta flot'a.* Nici Turcii si nici Christianii nu sunt de accordu asupr'a numerului vasaloru flotei otomane. Unii dicu ca Turcii au avutu duē-sute-siepte-dieci, ér' altii ca numai una-suta-siepte-dieci de năi; toti inse convinu intr'aceea, ca numai duē-dieci si-optu de năi au scapatu. Ambasadorulu de Veneti'a, care eră detienutu in Constantinopole, imediatu dupa acēsta bataia, si adeca numai decātu dupa ce audise despre acēsta victoria, a cerutu audientia la marele veziru; acordata audienti'a din partea acestui-a, ambasadorulu s'a prezentatu in cea mai mare parada ce se pōte. Vezirulu pricepă orgoliulu Venēțianului, si-i dīse: « Vedu pr. « bine Ilcibeg (principe ambasadoru), ca n'ati cerutu acēsta audientia cu alta inten-tiune, decātu că se ve aretati fudulukulu (ostentatiunea) naturale compatriotiloru « vostri, si se vedeti cu ochii vostri amaratiunea sufletului nostru pentru perderea « ce amu suferitu; dar' inainte de a ve areta voi nebuni'a vōstra in publicu, cu, ca « bunu amicu', ve dau unu consiliu: desbracati-ve de acestu aeru de vanitate, si a-duceti-ve aminte, ca dēca voi ne-ati tunsu perulu, apoi noi mai nainte v'amu taiatu « brațiale. Si precumu perulu, dēca ilu tundi, in trei sēu patru luni érase cresce, si « anca cu multu mai desu de cumu era mai inainte; asiă si flot a nōstra, pēnē candu « avemu lemne, cari cresc u abundantia, ea in scurtu tımpu va fi si mai mare si « mai numerōsa; ér' voue, din contra, nici nu ve este permis u cugeta la recastiga-rea brațialoru vōstre: intielegu estinsulu si renumitul regatu Cipru ».

tórcerea flotei sale victorióse , ba facea anca si preparative pentru a o primi cu triumfu: candu éca vinu cei puçini cari au potutu scapá , si-i anuntia nimicirea totale a flotei si a armatei sale. Imperatulul, care de allminterea era de o natura fórté tare , intr'atátu s'a frantu la audiulu acestei noutati, in câtu trei dile (32) nici n'a mancatu nici n'a beutu , nici n'a sufferitu ca cine-va se între la elu , ci diu'a si nóptea se rugá lui Dumnedieu, protectorele musulmaniloru, cá se se indure asupr'a poporului seu, si se departeze rusinea ce a sufferitu prin acésta perdere. In fine, a patr'a di a luatú Coranulu in mana, si deschidiendu-lu (33) din intemplanre a datu de urmatoriulu passagiu : « In numele préinduraçului si pré misericordiosului (Dumnedieu). Victoriele, ce au reportatu europeanii asupr'a locuitoriloru « pamentului , afligu inim'a mea. Fia , cá pe viitoriu ei se nu mai « aiba bucuri'a nici unei invingere ». Acestu oraclu a datu lui Selimu se intieléga, ca degetulu lui Dumnedieu a lucratu aci de a venitu acésta perdere asupr'a imperiului ottomanu ; si multiamindu-i pentru acésta castigatiune parintésca , elu se impacá in sufletulu seu, cadiutu mai nainte in totale afflictiune. Acésta calamitate pare a fi fostu prognosticata prin casulu, ca chiar' cu cevasi mai inainte s'a fostu cutrupitu plafondulu de lemnú (34) de la beserie'a

(32) *Trei dile.* Acestu esemplu alu lui Selimu l-a urmatu si Achmedu III, imperatulul de acumu alu Turciloru , care, dupa ce a tramisu pe vezirulu seu Ahmedu Pasia contra Rusiloru cari intrasera in Moldavi'a, s'a pusu la rugatiune, si, precumu mi s'a spusu, patru-dieci de dile si de nopti s'a rugatu in continuu la Dumnedieu , nemancandu tóta diu'a péné dupa apusulu sórelui ; nici a posti nu a incetatu, péné ce n'a audítu de bunulu successu alu armelorú sale.

(33) *Deschidiendu-lu.* Turcii credu cá divinatiunile scóse din Coranu sunt infalibile. De aci, candu i apésa vre-o superare, seu sunt in dubiu ca cumu se incépa vre-unu lucru , ei ieau Coranulu si citescu mai ántáiu una Sura (*) seu duóe, apoi inchidu cartea si éراسi o deschidu pe nimerite : aici citescu prim'a linia de pe prim'a pagina. Déca cuvintele cetite consuá cu alu loru cugetu , atunci se aréta plini de bucuria, si indata se punu a-si esecuta propusulu indivinatu. Din contra, déca acele cuvinte nu correspundu propusului loru, atunci nu numai ca devinu, melancolici, ci de multe-ori desistu de la a loru intreprindere si-si schimba cu totul planulu ce l-au avutu mai nainte.

(34) *Plafondulu de lemnú.* Amu observatu intr'altu locu, ca templulu din Mecc'a , pe care Turcii 'lu tienu ca a fostu oratoriulu lui Abrahamu , nu are coperisú ; ci

(*) Vulgo : Surata adeca : Capu, Stichu. *Tr. Rom.*

din Mecc'a ; celu pucinu asia ne interpretéza acestu casu sapientii de pe acellu timpu. Asiá, pentru cá pe viitoriu acellu plafondu se fia o emblema mai firma a imperiului, Selimu a lasatu de s'a refacutu totu din pétra.

REPARA FLOT'A SA DIN NOU SI ATACA CU EA PE CRESTINI

XIII. In anulu urmatoriu Kilidgi Ali Pasia, care a urmatu lui Ali Pasia in postulu de mare-admiralu, unu barbatu de o bravura imensa si navigatoriu escelente, a reparatu flot'a cu aláta celeritate, in cátu in vér'a acellui anu a pusu pe mare dóue-sute-cincidieci de galere. In fruntea acestora a plecatu din portulu de la Constantinopole, si a infestatu litoralele crestiniloru pe totu loculu pe unde au potutu ajunge. Si candu flot'a crestiniloru s'a aretatu aprópe de Evarin (35), atunci Capudanu Pasia, ardiendu de a sterge rusinea perderei din urma, se pune si o atlaca cu mare vigóre. Dar', dupa lupta ce a tienutu cátu-va timpu cu succesu dubiosu si fara perderi mari din ambe partile, apropiandu-se nóptea, partile combatanti s'au despartitu un'a de alt'a si Capudanu Pasia anca s'a retrasu. Patru dile in urma, admiralii crestini s'au consultatu cumu ar' poté se surprinda flot'a musulmana ; ei sperau a o poté face acést'a cu alátu mai usioru, cáci stancele inalte ce incungiura portulu Coron, impedecea vederea libera, si aici s'ar' poté ascunde bine cu flot'a loru. Dar', Kilidgi Ali Pasia, informatu prin spionii sei de intentiunile inamicului, ese din portu si-si pune flot'a in ordine de bataia. Intr'aceea vine inamiculu, dar' a remasu surprinsu candu a vediutu ca Turcii (pe cari i credeau cu corabiile pe ancora), stau in largulu marei, preparati de a primi lupt'a. Cu lóte aceste se apropia mai tare

A. 980

I. C. 1572

este o speție de coperementu, care merge din anghiurile paretiloru in susu, redicandu-se in arcuiri si lasandu o apertura in midi-locu (*). Acestu coperementu a fostu mai inainte de lemnu, ér' Selimu a lasatu a se face din pétra.

(35) *Evarinu*. Acesta fara dubiu é Navarinu ; cáci nu este altu poporu in Morea, care se pôrte acestu nume. Ci amu observatu acumu de multe-ori, o mai repetu si aci, ca Turcii sunt fórté negligenti intru a insemna accuratu numele locuriloru si alu generaliloru.

(*) O speție de coperisiu asiediatu, cu paretii elevati giuru-impregiuru, in cátu se se póta prinde ap'a de plóia. *Tr. Germ.*

catra Turci, cá si candu ar' voi se-si esecute intentiunea; dar' vedindu totusi, ca dupa tóta probabilitatea i-ar' merge fórté reu candu i-ar' attaca, asia întórce velurile, si lasa flot'a musulmana a-si continua calea in pace si a se întórce la Constantinopole incarcata cu spoliatiuni grase.

NOV'A LIBERATA

XIV. In anulu acesta armele ottomane au fostu coronate de acelaasi succesu si pe uscatu. Germanii, cari de o parte isi imaginau ca tóta puterea imperiului ottomanu s'a nimicitu in anulu proxime trecutu prin perderile ce au induratu pe mare, ér' de alta parte doriau cu sete de a recupera fara vre-unu obstaclu cele ce au fostu perdutu, au intratu in Bosni'a si au impressoratu cetatea Nov'a. Dar' gubernatorele Bosniei si cei din provinciile vecine, au grabitu a veni cu puteri unite intr'adjutoriulu si scaparea cetatiei, au surprinsu pe inamiculu care cugetá numai la obsediune, ilu punu la fuga si in semnu victoriei tramitu trei-sute de captivila Constantinopole.

SELIMU ORDINA REPARAREA S-TEI SOPHIA

XV. Dupa ce prin aceste victorii s'au vediutu pe deplinu reparate daunele cauzate prin perderile celle din urma, Selimu spre a-si a-reta pietatea sa si simtiulu de gratitudine pentru atálea favoruri divine, si-a propusu a imfrumusetiá edificiriile sacre. Intru realizarea acestui propusu alu seu, a ordinaru anca in acellu anu a se repara in templulu S-ta Sophia totu ce injuriile timpului au fostu stricatu; a lasatu a se construi in patru cornuri a templului, patru Menare séu turnuri in differite forme (36), a derimatu vre-o câte-va

(36) *Differite forme.* Tóte Menarele séu turnurile Giamieloru, déca sunt duóe ori patru, au un'a si aceasi forma; ór' déca sunt siese, atunci patru sunt facute dupa un'a si aceasi figura, si sunt infrumusetiate cu câte trei sherife (*); éra celelalte duóe, construite la anghiurile Haremului (**) esterioru, sunt mai mici, si au numai duóe sherife. Numai S-ta Sophia are patru turnuri de forma diferente. Déca intrebi pe Turci, ca ce este ratiunea acestei differentie de figura, ei de comunu iti respundu: templulu S-ta Sophia este o constructiune de architectura inimitabile; imperatului a placutu ca se aiba menare de differenta forma, ca chiar' prin acés'ta ca in nimicu se nu mai póta avé parchia vre-o alta Giamia.

(*) Adeca: balcône, terase, ambite. *Tr. Rom.*

(**) Aci inseamnă: porticu, tinda. *Tr. Rom.*

case de ale particulariloru de prin pregiuru, si a fundatu in loculu loru duõe Medrese de o architectura admirabile.

TRAMITE O FLOTA CONTRA SPANIOLILORU

XVI. Pre candu Selimu era ocupatu cu aceste lucruri, si-a aduce aminte, ca inainte de espeditiunea sa in Cipru, a promis la deputati Musulmaniloru din Spani'a, ca le va da ajutoriu contra christianiloru. Pentru ca se nu para dər', ca elu nu si-ar' tiené cuventulu de o parte, și de alt'a ca se taia superbi'a îngânfata a Spaniolii, si se-si resbune asupr'a loru pentru perderea ce a-suferitu de la flot'a spaniola in Lepanto: tramite pe vezirulu seu Piale Pasia (37) si pe marele admiralu cu o flota contra Spaniei. Acesti-a ajungu la Mesina, cu intentiune de a o cuceri, si in cale si prin pregiuru devastéza tôte tienuturile cu focu si ferru. Si, precum se vedea ca nici-o armata nu este care se vina intr'ajutoriu cu cetatiei, ei negresitu ca o ar' fi cuceritu, déca insasi natur'a nu s'ar' fi oppusu la tôte intreprinderile fortiate ale Musulmaniloru. Că-ci in momentulu candu acesti-a aveau cea mai mare sperantia de unu bunu succesu, marea a devenitu dintr'odata atâtu de tempestuõsa, in câtu trupele ottomane sub risiculu de a nu perde totu, au trebuitu se se retraga.

TUNIS OCUPATA DE SPANIOLI SI REOCUPATA DE TURCI

XVII. Regele Spaniei, vediendu ca flot'a ottomaniloru s'a retrasu si s'a intorsu catra casa, se întorce cu-puterile sale ce le destinase pentru liberarea cetatiei Messina, si merge in Afric'a, sursprinde si ocupa cetatea Tunis, uccide si face captivi pe toti musulmanii locuitori acolo; intaresce apoi cetatea prin fortificatiuni si mai bune, si pune in ea o garnisõna din proprii sei soldati. Tõta culp'a ace-

(37) *Piale Pasia*. A mai fostu unu altulu cu acestu nume (*) sub Sultanulu Solimanu. Dar' nu sciu, déca a fostu totu din una si aceeași familia, séu numai prin accidentu i s'a datu acestu nume. Mai probabile pare a fi acésta din urma; căci, cu esceptiunea familiei imperatesci, nici un'a, séu fõrte rara familia este, care se se fia conservatu, séu cumu amu dice, perpetuatu intre Turci. Unic'a familia a lui Ibrahimu Ogli si a lui Kioprili Ogli, este unde numele parintiloru a trecut si trece la fii de fii.

(*) Vedi not'a 111 la capulu precedente. *Tr. Rom.*

stei perderi a cadiutu asupr'a lui Piale Pasia, pentru-cà, prè-incrediutu in sine, s'a înforsu cu tóta flot'a acasa, si n'a lasatu nici-o parte a ei pentru pazirea còstelor african. Si chiar' pentru acést'a elu a fostu destituitu din postu, si in loculu seu s'a numitu mareveziru Sinan Pasia (38); pe care, in anulu Hegirei 982, l-a tramisut imperatulu cu tóta flot'a spre a reocupa Tunisulu. Sinanu Pasia descalecandu cu trupele sale pe uscatu, le-a datu ordinu a ataca nu mai de câtu cetatea, si o alta fortaretia ce era in apropiare cu numele Chalkulvadi (39); si dupa mai multe assalte le ocupa pe amenduoe, si sacrifica tóta garnisón'a pentru sufletele acelor musulmani, pe cari crestinii i ucisera in Tunisu in anulu trecut. Dupa aceea dirima din fundamentu fortareti'a Chalkulvadi, repara murii Tunisului, si prevede cetatea cu garnisóna suficiente.

A. 982
I. C. 1574

UNGURII BATUTI SI UCISI LA SEGETVARU

XVIII. Chiar' pe acestu timpu cinci-spre-diece sute de ungureni se aduna si se consulta cum ar poté se surprinda si se ocupe Segetvarulu (40). Dar' Giafer Pasi'a, gubernatorole din Giul'a, informandu-se despre acést'a, si luandu cu sine cinci-sute de Ienicieri, da de unguri in-tr'unu locu ascunsu, i ataca chiar candu esiau ca siguri de acolo, i bate bine, ucide pe multi, si cea mai mare parte i tramite ca captivi la Constantinopole.

MOARTEA LUI SELIMU

XIX. Catra finitulu acestui anu Selimu lasa a se construi o baia mare si cea mai eleganta (41) in partea de catra resaritu a palatului. Selimu, cel dântaiu intra in stabilimentu pentru a lua o baia, pre candu murii nu erau anca bine uscati, si varulu producea anca eva-

(38) A se vedé not'a 12 la capulu precedente. *Tr. Rom.*

(39) *Chalkulvadi*. Pare a fi acelu forte castelu de Golca, care este situatu la Bai'a din Tunisu.

(40) *Sigetu*. *Tr. Rom.*

(41) *Baia* . . . *eleganta*. Acest'a este unu edificiu de o structura admirabile; este impartitu in patrudiece de camere, construitu pe din intru totu cu pétra de marmora, si pe din afara cu pétra cioplita. Sta chiar' in midi-loculu Seraiului, intre apartamentele destinate pentru barbati si intre celle designate pentru femei, si asiá, ca trecéndu prin Bosforu, iti cade chiar' in faéie.

poratiunile sale veninóse ; elu , déca potemu se credemu unqru scriitori , a beutu o buna porțiune de vinu pentru a paralisa aceste evaporatiuni stricatióse. Puçinu dupa aceea a resimtitu o durere usióra de capu , apoi i-a venitu o ametiela , si in urma o speçie de apoplexia , care dupa unu-spre-diece dile de continua indispositiune , in dóue-dieci-si-optu ale lunei Siabanu , l-a luatú din viétia. Fiiulu seu Muradu au ajansu la Constantinopole cu inceputulu lunei urmatorie Ramazanu , si immediatu a fostu proclamatú imperatore prin toti mai marii tieiei , cari-si manifestara condolenti'a loru pentru mórtea parintelui seu , care de care in oratiuni mai elegante. Cadavrulu lui Selimu Sultanulu , dupa celebrarea ceremonieloru usitate , s'a imormentatu intr'o Turbe , aprópe de S-ta Sophia.

CALITATILE LUI SELIMU

XX. Sultanulu Selimu a vietuitu cinci-dieci-si-duoi de ani , si a domnitú optu ani , cinci luni si nóue-spre-diece dile. Elu a fostu unu principe valorosu ; dar' fortun'a nu l-a favoratu , ca intreprinderile sale sa fia incoronate de successéle ce elu le-a doritu. Era de o inima invincibile in tóte circumstantiele ; abile in facerea planuriloru , si celu mai capabile de a tiené secretulu (42). Amatoriu de dreptate , si gelosu de bun'a reputatiune a numelui seu ; generosu si atátu de induratoriu , in câtu ti se parea ca natur'a l-a donatu cu o dispositiune a inimei mai blanda de câtu precumu au fostu toti predecesorii sei ; familiaru si glumetiú in vorbe cu domesticii sei ; iubitoriu passionatu atátu alu carturariloru , câtu si alu comediantiloru. Si pre lângá tóte aceste , elu era anca fórtesactu intru a-si face tot-deauna regulatu rugatiunile sale de séra si de diminétia. Unii scriitori inse , cari pretindu a fi avutu ocaziune mai buna de a cunosce cele ce se petrecu in intrulu Seraiului , séu cari cérca a placé mai multu lectoriloru prin noutati de lucruri , dicu , ca sub pretestu

(42) *Secretulu*. O rara calitate intr'unu omu care este dedatu betiei. Ci eu , acestu caracteru misteriosu alu lui Selimu , nu 'lu atribuiescu atátu temperamentului seu naturalu , câtu mai vertosu taciturnitatiei ce se observea la curtea ottomana , de-pre care amu vorbitu degid intr'altu locu (*).

(*) Vedi mai in susu nota 3 la acestu capu. *Tr. Rom.*

de devotiune, Selimu se retragea in apartamentele secrete ale palatului seu, numai pentru ca se se delecteze in beutur'a de vinu si in alte placeri lumesci. Adeverulu este, ca Selimu se purta in publicu cu cea mai mare aparintia de religiositate; si deca s'ar' paré ca faptele sale câte-odata nu correspundu preceptelor ratiunei, acésta este de a se adscrie nu atât vitiului betiei opritu rigorosu prin Alcoranu, câtu mai vertosu fragilitatii umane, rapite de inspiratiunea divina.

Domnitorii contimpurani lui Selimu II in Europ'a au fostu :

In Germani'a : Maximilianu II, 1565—1578.

In Angli'a : Elisabeth'a, 1558—1602.

In Franci'a : Carolu IX, 1560—1574, si Enricu III, 1574—1589. *Tr Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MURADU III.

ALU DOISPREDECIELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU VI. DIN CARTEA III.

MURADU SUCCEDA PARINTELUI SEU LA TRONU

I. Dupa trecerea lui Selimu din viétia, a urmatu pe tronul fiulu seu Muradu, alu treilea sub acestu nume, in etate de trei-dieci-si-unulu de ani, la anulu Hegirei 983. Primele trei veri le-a petrecutu cu cultivarea pazei, cu regularea trebiloru publice, si cu facerea preparativeloru bellice.

A. 983
I. C. 1575

INCEPE BELLULU CU PERSIANII

II. Candu tóte au fostu gata si in ordine, Muradu se resolvi la anulu Hegirei 986 a debella pe Persiani. In sarcinà cu acésta espeditiune pe generalulu Mustafa Pasia, unu militariu bravu, care se purtase atátu de excellentu in espeditiunea din Cipru, si-i dede sub comanda tóte trupele din Erzurum si din Diarbekir. Mustafa nu a voítu ca domnulu seu se se incele in asteptarea ce o a pusu in elu, si asia a lasatu numai decátu a se repara forturile de la frontarii, a se fortifica cetatea Kars, care era mai cu totul ruinata prin dese obsidiuni, si a se face acolo magazine de provisiuni, ca nu cum-va se cada in inconvenientulu belleloru precedente, de a nu-i succede es-

A. 986
I. C. 1578

peditiunea numai din lips'a provisiuniloru de bucate. Dupa aceea, plăca cu armat'a, si impresóra Cialdiranulu, o cetate fôrte bine in-tarita in Persi'a, si dupa mai multe asalte in fine o si cuceresce.

SI-I INVINGE

III. Indata dupa aceea i vine scirea ca Tokmak Chanu (1), geno-

(1) *Tokmak Chanu*. Cuventulu Tokmak, dupa origine insemnéra ciocanu, maiugu, berbece; unu instrumentu cu carc se batu pari in pamentu. Êr' in sensu figuratu însémna unu omu activu fara astemperu, care insiste la unu lucru cu impatientsia si chiar' cu vehementia. De aci proverbialu *Bastumuse Tokmak Ghieldi*, ne vine berbecele asupra capului; care va se dica: acestu omu nu încéta a ne tormenta. Dar' cuventulu Tokmak nu pare a fi nume de familia, căci nu e nici-o familia persiana care se fi avutu acestu nume, elu este o inventiune de la Turci. Scimu ca ei au usulu a da supranumiri de acestea nu numai generaliloru dela inimiçi, ci si la popóra intregi: supra-numiri ce nu suntu prè onorabili pentru cei caroru se dau, dar' cari totusi in multe respecte au ce-va analogu cu caracterulu sèu calitatile subiectulu. Asia pentru esemplu, pe Augustu regele de acumu alu Poloniei, pe candu era elu singuru principe electorale alu Saxoniei si generalu alu imperialistiloru in Ungari'a, Turcii ilu numiau *Nal Kiran*, adeca Frange-potcòve. Pe Evrei i numescu *Cifud*. (*) adeca: c.âni. Pe Persiani *Ksilbasi*, capete-rosie. Pe Armeni, *Pochtci*, adeca: manca-ca. . . Pe Georgiani, *Bit-Ieludgi*, manca-peduchi. Pe Scithiani, (**) *Liash-iudgi*, manca-hoitu. Pe Indiani, *Dilengi*, cersitori. Pe Arabiani, *Ahilsis*, nebuni. Pe popòrale carii le suntu supuse, in specialu pe Greci i numescu *Boinus sis Kotun*, sèu oi iara còrne. Pe locuitorii de la tiéra, *Arabadgi*, carausi. Pe insulani *Giemigi*, marinari. Pe Albanesi *Gihiergi*, vinde-plomuni. Pe Moldoveni, *Bogdani nadan*, boi-bogdani. Pe Romanii din Valachi'a. *Cinghiane*, (***) . Pe Bulgari si Serviani *Haidud*, (†) adeca talhari. Pe Dobrudgiani *Çilak* (††). Pe Çigani *Firauni*, Pharaoni. Pe Ragusani *Ciaus*, spioni, insielatori, tradatori. Pe Bosniani Potur (†††), preda-tiéra, destruc-tori, corsari. Pe Russi, *Rusi-menkius*, perversi. Pe Poloni *Fodul* (§) *Ghiaw*, inganfati, necredintiosi, arroganti. Pe Germani *Gurur Kiafir*, nerusinatati calumniatori. Pe Venetiani *Balikgi*, pescari. Pe Italiani si pe ceialalti latini *Firenki hesar Renki*, sèu de o mie de coloru. adeca incelaatori. Pe Francesi *Ainadgi*, astuti. Pe Ûollandesi *Pehirgi*,

(*) Acesta este unu cuventu corruptu din Iehud, si se intrebuintéza in sensu de batjocura. *Tr. Germ.*

(**) Sèu Tatarii. *Tr. Angl.*

(***) *Cenki* insemnéza Harfa, si *Cenghi*, musicianu-violonistu. *Tr. Germ.* (de la acestu cuventu se vede ca deriva unguresculu *cseng* (cieng), a suna). *Tr. Rom.*

(†) De aci unguresculu *Haidu*, seu cumu pronuntiamu noi Haiducu; specie de gendarmi sèu darabantu in Ungari'a. *Tr. Rom.*

(††) *Çil* insemna gardu; asia cu terminatiunea *ak* (precumu Kosak, Kalmak) pòte se insemne: aflatu-sub-gardu. *Tr. Germ.*

(†††) Asia se numescu neo-convertitii de pe la margini, sèu adeca cari au trecutu la religiunea mahomedana. *Tr. Germ.*

(§) Vedi not'a 13, la Capula precedente. *Tr. Rom.*

ralulu Persianiloru , se apropia cu armata considerabile pentru a libera cetatea ; asia , indata tramite in contra lui pe Pasi'a de la Erzurum si pe celu din Diarbekir cu o parte a armatei sale. Acesti-a surprindu pe inimicu, nevalescu asupr'a lui, ilu invingu si-lu punu la fuga. Profitulu acestei victorie a fostu caderea cetatii Tiflis , o cetate fórte cunoscuta in Armeni'a ; cà-ci Turcii immediatu dupa bataia o au ocupatu si o au distrusu prin focu si feru. Dupa aceea Mustafa Pasia pléca cu trupele sale victorióse spre Schemachie ; dar' ploile continue impedecau ori ce espeditiune mai departe ; asia a lasatu lui Osdemir Ogli (2) Osmanu Pasia si Beglerbegului din Erzenurrumi (3) , ca se pazésca si se tiena cetatile cucerite , ér' elu s'a intorsu éراسi in Europ'a.

MUNEVGHEHIR APOSTATU TRECE LA TURCI

IV. Intr'aceea dupa caderea lui Tokmak Chanu, fiindu Mustaf'a anca in Tiflis , vine la elu unu crestinu de origine nobila, cu numele Munevgehir (4), care pênê acuma era suppusu Persianiloru , si i ofere chieile de la tóte cetatile de sub comand'a sa, promitiendu-i

vinde-casiu. Pe Anglesi *Ciokadgi*, vinde-panura. Pe Spanioli , *Tembel*, idili , lenesi , si asia mai departe , precumu cunoscu pe unu poporu séu vinu in contactu cu elu , indata i dau unu nume de batjocura.

(2) *Osdemir Ogli*. Cuventulu osdemir , dupa etimologia insémna *totu-de-feru*. Precumu amu aretatu mai in susu (*), a mai fostu la Turci unu campionu cu assemene nume, despre care se vorbescu fapte miraculóse ca despre Hamze séu Samsonulu Turciloru. Acestu de aci inse s'a numitu Osdemir pentru tari'a inimei sale cu care a fostu dotatu de la natura.

(3) *Erzenurrumi*. Nu sciu ce anume cetate ori provincia se intielege sub acestu nume. Dar' se vede ca a fostu reocupata de la Turci , pentru ca asta-di nu este nici unu pasialicu in totu imperiulu turcescu, care se pórte acestu nume.

(4) *Munevgehir*. Pare a fi unulu din gubernatorii din Georgi'a ; cà-ci pe acestu timpu nu era nici unu principe christianu, care se fia fostu domnu a atâta de multe cetati, si anca fortificate in Persi'a. Scriitorii crestini faeu mentiune despre elu in descrierea vietiei lui Muradu II , si dicu ca Mehemedu Pasia , unu consangénu alu lui Mustafa Pasia , si care dupa mórtea acestui-a a fostu insarcinatu cu comand'a asupr'a armatei, ar' fi chiamatu la sine pe Munevgehir sub pretestu de amicitia , in realitate inse cu intentiunea de a pune man'a pe elu si a-lu tramite in ferra la Constantinopole. Dar' Munevgehir a simtitu intentiunea lui Mehemedu ; a luat cu sine

(*) Vedi not'a 36. la Capu II. din Cartea III.

totodata ca pe viitoriu va fi credinciosu suppusu alu imperiului otomanu. Mustafa l-a primitu in modu amabile, si l-a assecuratu de favórea lui Muradu. Nu multu dupa aceea, Munevgehir a trecut la legea muhamedana, si in recompensa pentru acest'a i s'a datu Sangiacatul Achisca (5), si a fostu numitu Beglerbegu in Tiflis, cetate cucerita acumu de curendu.

PERSIANII BATU PE TURCI

V. Dupa plecarea lui Mustafa spre Europ'a a urmatu o iérna atátu de grea, in cátu soldatii ottomani cari nu sunt dedati cu frigulu, periau pe tóta diu'a in castrele lor. Vediendu Osdemir Oglu Osmanu Pasia ca tóta armat'a este in periclu, a tramisu trupele sale in quartire de iérna, dar' in ceva departare unele de altele, cà-ci in acele locuri deserte si regiuni desolate nu era nici-o localitate capabila de a primi tóta armat'a. Evris Chan, generalulu Persianiloru, intielegându de acésta dispositiune a lui Osmanu Pasia, nevalasce pe neasteptate asupra osmaniloru dispersi in modulu acesta si le face stricatiuni fórte mari.

DAR TURCII DUPA ACEEA NIMICESCU TOTALU PE PERSIANI

VI. Osmanu Pasia, unu generalu de altminterea fórte abile, a ramasu nu pucinu consternatu la audiulu acestei nefericite perderi; cà-ci elu se temea cà totu desastrulu acesta se va imputa numai neglijentiei sale. Resolutu dreptu aceea, ca séu se-si resbune, séu se stérge acésta rusine cu chiar sangele seu, si-au adunatu in capu de iérna tóte trupele, si s'a batutu cu Persianii, de si cu succesu dubiu, in mai bine de patru-dieci de locuri. In fine, inamiculu care era la numeru de trei-dieci de mii, incuragiatu prin victori'a ce reportase acumu in urma, sub comand'a lui Iman Evli, ataca pe ottomani cu

cinci-dieci de ómeni dintre cei mai credinciosi ai sei, si venindu la Mehemedu Pasia, le-a ordinaru cá sub pretextu de curiositate se intre cu elu de-odata in sal'a de audientia. Aici, vediendu acesti-a ca pe domnulu loru vreau se-lu aresteze, au saritu cu elu dimpreuna asupr'a aceloru cari voiau a pune man'a pe elu, le-au taiatu capetele, si vulnerandu chiar' si pe Mehemedu Pasia, si-au facutu cale printre csialti, si au scapatu din acésta cursa muhamedana.

(5) *Achisca*. Unu Sangiacatu in Asi'a minore.

o furia excesivă. Lupt'ă a ținutu patru zile, pêné în urma eroismulu Osmanilor a invinsu ! Persianii au fostu batuti, si mai toti au ramasu morti pe campulu bataliei. Osdemir Oglu vedea bine ca trup-pele sale s'au impuținatu si debilitatu prin atâte lupte si batai; asiă a lasatu a se repara murii cetatiei Shemachie, si a pusu în garnisóna pe Giaferu Pasia cu o buna parte din armata, ér cu restulu trupeloru s'a întorsu în Europ'a spre a da ratiune despre cele ce a facutu pêné acumu.

MUSTAFA SUFOCA O REBELLIUNE ÎN CRIME'A TATARICA

VII. Pre cându cea mai buna parte a armatei turcesci trebuia, pre cumu amu vediutu, a se ținé în Persi'a, pe atunci Chanulu Tatariloru din Crimé'a se încercă a se libera de sub jugulu ottomanu. Dar' Muradu nu întârdia a da ordinu lui Mustafa Pasia ca se mérga se stinga anca în nascere acésta flacara. Mustafa anca, urmandu indata acestui ordinu imperiale, si-a luat calea spre muntele Caucasu pe la passulu Demir Capu, si trecendu presté Donu cu barce, surprinde pe Chanulu pre candu acést'a nu cugetă la nici-unu periclu din acésta parte, pe unde anca nici-unu inamicu n'a fostu intratu; ilu bate, ilu prinde, îi taia capulu, si-lu tramite la Pórta.

PERSIANII CERU PACE

VIII. Dupa suprimerea acestoru inamici interni, Muradu la anul Hegirei 988, tramite pe marele seu Veziru cu una armata considera-

A. 989

I. C. 1580

bile contra Persianiloru. Acesti-a vediendu ca totu poporulu persianu este amenintiatu cu perire inevitabile, au mai lasatu din ardórea loru bellica, si au cerutu pace; spre acestu scopu au tramisu la Turci unu delegatu în persón'a lui Ibrahimu Chanu, barbatu de o mare subtilitate si sagacitate. Acesta, parte prin vorbele sale fine, parte prin daruri, într'atátu a miscatu pe marele Veziru (care acumu trecuse presté frontarii în Persi'a), în câtu acesta immediatu a datu ordinu trupeloru sale a se întórce îndereptu, si pe delegatul Ibrahimu Chanu l-a tramisu cu scrisori de recomandatiune la Pórta.

DAR' LI SE REFUSA

IX. Dar' Muradu n'a primitu opiniunea Vezirului seu. Elu credea

ca anca é prè de timpuriu a pune pace, si ca inamiculu anca nu este asia storsu de poteri, in câtu se voiésca pacea cu totu pretiulu; afara de acést'a i se pareo ca este rusfne pentru o armata care s'a preparatu la o espeditiune atátu de mare, se se lase a se amegi prin vorbe fraudulóse de pace, si a sta otiósa fara ocupatiune. Asià dimisse pe delegatul de la sine, refusandu-i petitiunea, si destitui pe Sinan Pasia din dignitatea de mare veziru, pentru-ca, fara se céra ordinulu imperatului, a lucratu de capulu seu intr'o causa atátu de momentósa; é' in loculu lui a pusu mare veziru pe Ferhadu Pasia.

A LUI FERHADU ESPEDITIUNE IN PERSI'A REMANE FARA RESULTATU

A. 991
I. C. 1583

X. Noulu Veziru intrandu la anulu Hegirei 991, 'cu armata nume-rósa in Persi'a, repara murii cetatiei Revanu, care de la unu timpu incóce erau cu totulu ruinati; dar' afara de acést'a, séu pentru ca a fostu unu trêntoru, séu pentru ca l-au coruptu inimicii, n'au facutu nici-unu lucru memorabile. Ba ce é mai multu, au perdutu si ceta-tea Tibris, si dupa câte-va incaierari nefericite, cu inceputulu ier-nei s'a intorsu cu tóta armat'a sa la Constantinopole. Muradu ve-diendu ca si in acestu generalu s'a insielatu, l-a destituitu indata din veziratu, si a numitu in loculu lui pe Osdemir Ogli Osmanu Pasia, a carui valóre eroica si prudentia militare s'a vediutu mai inainte chiar' in bellulu portatu contra Persianiloru; si, onorandu-lu cu in-signtele de mare veziru si cu titlulu de generalissimu, l-a tramisu la armata.

OSMANU PASI'A REOCUPA TIBRIS

A. 993
I. C. 1585

XI. Osmanu Pasia, pentru a fi in mai mare apropiare de Persiani, si-a pusu trupele in quartire de iérna in Castamoni, si in primavér'a anului Hegirei 993, intrandu in actiune, ocupa cetatea Tibris si o iea dela Persiani cari o cuprinsesera pre candu Ferhadu Pasia avea co-mand'a asupr'a trupeloru turcesci. Vediendu Osmanu Pasia, ca tóta cetatea Tibris é dominata de unu munte ce este in a ei vecinetate, a datu ordinu a se construi acolo unu castellu (6); ordinulu seu a

(6) *Castellu*. N'amu potutu afla numele acestui castellu nici la istoricii turci nici la cei christiqni.

fostu esecutatu cu atâta promptitudine, in câtu in patru-spre-dioce dile murii erau in stare de a sustiené assaltulu inimiciloru.

TRECE PRIN SABIA PE TOTI LOCUITORII

XII. Pre candu Osmanu era ocupatu cu fortificarea castellului si cu procurarea provisiuniloru necesarie, unii locuitori din Tibris intra in cërta cu Ienicierii ce erau pusi acolo in garnisóna ; din vorba in vorba vine lucrulu la bataia, si in urma unii soldati remanu vulnerati, ér altii morti. Osmanu Pasia indignatu de acestu accidentu. si temendu-se de vre-o rescóla, da ordinu a trece in sabia pe toti locuitorii cu esceptiunea femeiloru si copiiloru, si tóte bunurile loru a se imparti intre soldati. Dupa aceea a populatu cetatea cu nuóe colonii, si a instituitu gubernatore cetatiei pe Giafer Pasia cu titlulu de Veziru.

IN INTOARCERE BATE PE PERSIANI SI MOARE

XIII. Dupa ce aduse in ordine tóte trebile in aceste parti, Osmanu se decise a se întórce la Europ'a cu partea cea mai mare din armat'a sa. Dar' in cale, pre candu era pe la Sofianu (7), Hamze Mirsa 8), celu mai bravu generalu, ce au avutu Persianii, i ese inainte si-lu attaca cu armata considerabile. Ambe partile se luptara cu obstinacitate, de la resaritulu pênê la santítulu sórelui, pentru patri'a loru. Hamze Mirsa alergá de la unu capu alu armatei sale pênê la celalaltu, pretutindenea cu foculu ce-lu ánimá ; atacá pe inamicu acumu in frunte, acumu in cóste, si acumu in dosu, si intr'aceea isi aduná si trupele cadiute pe ici colo in disordine, indemná pe ómenii sei a se tiené cu bravura, si le inspirá curagiu atátu prin cuvinte câtu si prin esemplulu seú : cu unu cuventu, elu isi facea detorinti'a de unu adevératu bunu generalu. Din contra Osmanu Pasia, fiindu-ca se bolnavise anca pe cale, nu putea a se servi de calulu seú, ci a

(7) *Sofianu*. Este o provincia pré-cunoscuta in Persi'a. Cuventulu Sofi, dupa originea sa insémna doctu, sapientu, invétiatu, si este o pronuncia corrupta a greccescului σοφός. Este si o specie de metru in musica, care se numesce Sofian.

(8) *Hamze Mirsa*. Pare a fi tataru de origine, si numai din ceva accidentu a trecut in Persi'a. Că-ci *Mirsa*. precumu amu observatu mai in susu la Tataru in emna aceea ce la Turci insémna *Beg*, la Persiani *Chan*, si la noi *domnu seú principe*

incalcatu unu catáru ; dar' atátu era de storsu in puterile fisece , in cátu nu potea prin fapta se incuragieze pe ómenii sei , ci numai prin cuvinte i indemná si-i rugà , se lupte cu bravura si se nu lase a se intuneca glori'a armeloru ottomane. In urma Turcii au remasu pe de asupr'a , si Persianii au trebuitu se le céda campulu bataliei. In nóptea dupa acésta victoria , Osmanu Pasia nu atátu storsu prin morbulu seu , cátu mai vertosu ruinatu de fatigieie luptei din diu'a precedente , si-a datu sufletulu si a muritu pe patulu onórei , incoronandu-si cu mórte de martiru viéti'a sa plina de fapte ilustre si glorióse.

PERSIANII SE RETRAGU DE INAINTEA LUI SINAN PASIA

XIV. Prin mórtea lui Osmanu Pasia , armat'a remase fara comandante. Soldatii vediendu-se incungiurati din tóte partile de inimici , au alesu pe Sinan Pasia (9) de generalu , si si-au continuatu calea mai departe. Hamze Mirsa insa i urmaresce pe picioru , si fiindu-ca pentru perderile din urma nu cutediá se'i attace in campu deschisu , asiá se incaierá cu ei numai in lupte mici si continue ; se punea prin locurile ascunse si trecútórie strimte , si le facea prin aceste miscari ale sale mai multa stricatiune , decátu intr'o lupta regulata. Debilitandu cu modulu acesta de o parte armat'a ottomana , ér de alt'a adunandu pre langa sine mai multe truppe , merge in urma si attaca pe inimicu la Selmas (10) si se arunca asupr'a lui cu cea mai mare furia. Dar' indata la primul atacu , candu comandá pe ómenii sei si-i incuragiá prin esemplulu seu , cade mortu , si prin mórtea sa libera pe Turci de unu mare periclu. Cáci Persianii vediendu mórtea

(9) *Sinanu Pasia*. Acelasiu , care pentru neglidenti'a sa in Persia , a fostu destituitu (precumu s'a dísu mai in susu) din officiu de mare-veziru. Că-ci aceea nu é lucru raru la Turci , ca unu generalu destituitu éراسi se se puna in postulu seu de mai nainte , séu anca a-lu redica la unu postu si mai inaltu. De aci , cându sunt tramisi pentru esemplu , in esiliu. toti vinu , chiar si inimicii loru a le tramite presente , fiindu ca se temu cá nu cum-va rehabilitati fiindu odata in posturile ce le-au avutu , se-si resbune asupr'a loru si se le faca reu.

(10) *Selmas*. O cetate ce eu nu o cunosc , și nici in chartele geografice nu é insemnata. Pare inse ca é situata in provinci'a Sofianu , că-ci nu é probabile , că armat'a turcésca incungiurata si infestata in continuu de Persiani , se fia potutu ajunge mai departe.

generalului loru într'atâtu se consternasera, in câtu s'au retrasu indata indereptu, si au lasatu pe musulmani se-si continue liberu calea spre Vanu.

FERHADU PASIA LUPTA CU SUCCESU CONTRA PERSIANILORU

XV. Dupa tôte acestea, truppele ottomane pentru impușinarea numerului loru au fostu necesitate a perasi cuceririle loru. Persianii vediendu acést'a, si-au readunatu armat'a, si in anulu Hegirei 994, impresóra cetatea Tibris, alu carei comandante era Giaferu Pasia. Dar' Muradu tramite pe Ferhadu Pasia (11) cu puteri numeróse intr'adjutoriulu cetatiei. Acesta constringe pe Persiani a redica obse-diulu; edifica unu fortu nouu între Tibris si Revanu, si patru ani intregi se sustiene cu armat'a sa între aceste duóe cetati cá între duóe fortaretie tari. Vér'a se batea cu inimizii, ér iérn'a se retragea in Erzurum pentru a fi mai aprópe de confiniele loru. In urma ir-rumpe in Giurgistanu, ocupa tôte castellele din acésta provincia, si pune fundamentu la duóe cetati, anume Luri si Ghiunge. Apoi se incinge o lupta între elu si între generalulu Persianiloru, Carebagi (12) Mehemedu Chanu, in care pune la fuga si resipesce tóta armat'a persiana într'atâtu, in câtu aceste capete-rosie de atunci incóce n'au mai avutu curagiulu nici de a se areta, nici de a-si mai incerca noroculu in lupta deschisa.

A. 994
I. C. 1586

SE PUNE PACE CU PERSIANII

XVI. Dupa atâte batalii perdute si dupa perderea provinciiloru Revanu, Ghiunge si Carebeg, au potutu vedé Persianii ca nu suntu in stare a se mai oppune Ottomaniloru. Asiá au inceputu a cugeta seriosu, cumu ar' potea se obtiena pacea. Dar' Muradu nu parea nici decumu propensu a li-o accorda. Atunci regele Persiei promitte a lasa tôte provinciile cucerite de ottomani; a nu calca nici-odata armat'a persiana pe teritoriu turcescu; a nu întreprinde nimicu nici in publicu nici in secretu, ce ar' poté fi in prejudetiulu impe-riului ottomanu: si cá garantia pentru tôte acestea, tramite pe fra-

(11) *Ferhadu Pasia*. Generalu fórté renumitu la Turci, care si-a castigatu mare reputatiune in acestu bellu.

(12) *Carebagi*. Pare a fi fostu chiar patri'a natale a acestui generalu.

tele seu Haidargian dreptu ostaticu la invincibil'a Pórta. Pe aceste conditiuni au juratu amenduó e partile, si pacea in fine s'a inchieiatu, si prîn ea s'a pusu capetu acestui bellu lungu si sangerosu.

SE NASCE REBELLIUNE IN CONSTANTINOPOLE

XVII. Dar soldatii cari largisera pênê acumu marginile imperiu-lui, au inceputu dupa pacea cu Persianii a-si întórce furi'a contra sinului loru propriu. Defterdariulu séu marele thesauráriu, a fostu accusatu de catra Ienicieri, ca a falsificatu monet'a si cu acést'a i-a platitu. Incitati si mai multu prin inimicii lui, ei se adunara grupe de grupe si amerintiau a-lu uccide in palatiulu seu. Defterdarulu in-sciintiatu prin amicii sei de pericolulu imminente, fuge in palatulu imperiale, si róga in tóta umilinti'a pe Muradu, se-lu ia sub scutulu seu si se'lu apere contra furiei soldatiloru. Rebellii abiá audu despre acésta, si indata incungiura palatulu lui Muradu, si in modulu celu mai vehemente ceru a li se da afara Defterdariulu. Imperatulu le refusa; ei insistu in modu anca si mai violentu; apoi ocupa tóte esirile, si amerintia cu perire si mórte atátu pe Sultanulu câtu si pe toti boierii tiei.

REBELLII SUNT ALUNGATI SI AGRATIATI

XVIII. In acésta stare strimtorata, Muradu crediù de bine a in-trebuintia remediulu estremu, ca se salveze celu puçinu prestigiulu maiestatiei imperiali. Elu armâ pe toti camerarii si Baltagii (13) sei, le ordinâ a deschide portile si a attaca pe Ienicierii, ca pe totu atâti infideli si rebeli. Ordinulu Sultanului a fostu executatu cu barbatia, căci omenii seí pretiuindu viéti'a imperatului mai multu de câtu pe a loru propria, s'au aruncatu ca leii asupr'a Ienicieriloru, caroru in tumultulu loru nu le mai venia in minte a se pune in ordíne de lupta. Indata la primul atacu si inainte de a se poté aduna cu totii, au fostu omoriti trei-sute-siepte-spre-diece din ei, ér' ceia-lalti parte risipiti, parte ei insii au fugitu pe la casele loru. In urma se pune la midi-locu marele veziru Sinanu Pasia, si prin cuvintele

(13) *Baltagii*. Acesti-a, pentru servitiulu ce au facutu cu acésta ocaziune, porta in palatiulu imperiale pênê in diu'a de asta-di numele de *Chasculleri*, adeca servi probi si fideli.

sale se încerca a imblândi indignatiunea Sultanului, aretându ca nu trebe se pedepsesca pe toti într'o forma. Autorii principali ai rebeliunii trebe pedepsiti nesmintitu, cá altor'a se le servésca de exemplu; dar' a puni într'o forma și pe acei-a, cari au fostu numai rapiti de torentele revoltei, un'a cá acést'a nu numai ca ar' fi contra justitiei, dar' ar' poté se fia chiar in detrimentulu statului. Muradu miscatu de aceste cuvinte ale vezirului seu, a iertatu pe toti, afara de autorii principali, pe cari a ordinaru a-i arunca in mare. Dupa suprimerea in acestu modu a rebeliunii, soldatii umiliti s'au intorsu la detorintiele lor.

ESPEDITIUNEA LUI SINAN PASIA IN UNGARI'A

XIX. Pentru a preveni pe viitoriu alte turburari de acésta natura, Muradu la anulu Hegirei 1002 tramite pe marele veziru Sinan Pasia cu armata mare in Ungari'a, și cuceresce sub comand'a acestui-a mai multe cetati. Apropiandu-se iérn'a, a datu ordinu trupeloru a se inquantira in Rumeli'a, si in primavér'a urmatória a impresoratu cetatea Ianik (14), care dupa obsediu de optu-spre-diece dile'a fostu adnectata si ea imperiului ottomanu. Dupa aceea a facutu dispositiunile necesare pentru ca se aduca in ordiné trebile in aceste parti, si apoi s'a intorsu éراسi la Constantinopole.

A. 1002

I. C. 1591

MOARTEA LUI MURADU

XX. Dupa ce a supusu atátu pe rebelii din intru, câtu si pe inimiicii din afara, Muradu anca in acelasiu anu a trecutú dela cele pamentesci la cele ceresci. Elu a traitu cinci-dieci de ani, si a domnitú doue-dieci de ani si optu luni. Atati fii au avutu, câti ani a domnitú. Dintre acestia celu mai in etate a strangulatu pe toti ceialalti, si i-a tramisu in urm'a parintelui seu la imperati'a nem urirei (15). Ceea ce

(14) *Ianik*. Iaurinum scú Iaurinum, pe care Germanii o numescu Rab, si despre care istoriografii christiani dicu ca a fostu ocupatu de Turci prin tradarea comitelui de Hardeck.

(15) *Imperati'a nemurirei*. Turcii tienu ca toti imperatii lorú sunt santi. Si pentru aceea candu facu mențiune despre moartea vre unui imperatu alu lorú, ei totudecauna se serversu cu terminii cei mai respectuosi. Asiá pentru exemplu, ei dicu:

« In anulu acesta, Maiestatea sa, din vointi'a si dorinti'a sa propria, s'a departatu « din luméa acést'a, care este port'a vanitatiloru, si a trecutú in locuintiele eterne

me prinde mirare este, ca nici-unu istoricu turcu din câti cunosc eu, n'a insemnatu caracterulu si calitatile acestui imperatu , ceea ce este contra usului loru constantu.

Domnitori in Europ'a contimpurani cu Murad III., au fostu :

In Germani'a: Rudolfu II. 1574—1611.

In Angli'a: Elisabeth'a 1558—1602.

In Francia: Henricu III. 1574—1589 ; si Henricu IV. 1589—1610. *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MAHOMEDU III.

ALU TREISPREDIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU VII. DIN CARTEA III.

MAHOMEDU SUCCEDA LUI MURADU

I. Dupa mórtea lui Muradu III, la anulu Hegirei 1003, chiar' intr'o di de Vineri, in siese ale lunei Gemaziul-évvel, fiulu seu Mahomedu a ereditatu nu numai tronulu, ci si bellulu in Ungari'a. Elu, precumu amu vediutu mai in susu, a maculatu inceputulu regimului seu cu sangele a loru nóue-spre-diece frati ai sei (1).

A. 1003
I. C. 1594

OCCUPA AGRI'A

II. Mahomedu dupa ce s'a stabilitu pe tronul, si-a intorsu tóte cugetarile sale spre a termina in Ungari'a bellulu inceputu de parintele seu, cá apoi cu atátu mai usioru se se póta da repausului, ce fóрте multu i placea, si se póta gusta neconturbatu deliciile (2) co-

(1) *Frati ai sei.* Scriitorii crestini dicu, ca elu a omoritu duóe-dieci-si-duoi de frati ai sei, si diece concubine ale parintelui seu, pre candu ele erau insarcinate, le-au aruncatu in mare. Dar' mie-mi place mai bine a urma pe istoriografii turci.

(2) *Deliciile.* Intr'acést'a se unescu si istoriografii straini, si dicu ca Mahomedu se delectá mai multu in placerile sensuali, de cátu in reputatiunea si in glori'a numelui seu.

A. 1004
I. C. 1595

rónei (3). Pentru a termina bellulu si a poté constringe pe inimizii la o pace, fara a compromite catu de pucinu maiestatea ottomana, indata la anul urmatoriu se pune in fruntea unei armate considerabile, intra in Ungari'a, impressóra cetatea Egire (4)', pe care predecesorii sei in vanu au tentatu a o cucerii, si fatigandu garnisón'a prin frecvente assalturi, in urma o constrinse a capitula, mai alesu ca ea nu potea se spera de nicaiurea vre-unu ajutoriu.

INVINGE PE CRESTINI

III. Dupa cucerirea cetatiei Agri'a, fiindu-ca iérn'a se apropià, a vediu ca nu póte face mai departe nici-o intreprindere cu succesu, si asia decise a se întórce la Constantinopole indereptu. Dar' fiindu pe cale, o armata de ale crestinilor i vine dintr'odata inainte, si-lu ataca cu atata furia, in câtu Musulmanii incapabili de a sustiené foculu, au fostu constrinsi a se retrage. Inimizii insa nu incetau a-i persecuta, si petrundu péné la corturile unde se tienea thesaurulu imperiale. Aici Germanii rumpu cassetele, si orbiti de atátu amaru de avutia, lacomosi de bani, uita de bataia si lasa se le scape din mana victori'a sigura. Càci Sultanulu vediu ca inimizii sunt ametiti de multimea spoliatiuniloru, i ataca mai antaiu numai cu ómenii sei de curte, si-i bate chiar' pre candu era in actulu de a imparti thesaurii, si pre candu cugetau ca Turcii ar' fi cu totulu batusi si risipili. La acestu esemplu alu Sultanulu se incuragiéza si ceealalta armata, se readuna din nuou, si se arunca asupr'a inimizii cu atata bravura, in câtu n'a scapatu nici-unu omu din câtu au fostu petrunsu in castre, nici macar' unulu care se duca scire despre acésta lovire fatale.

M O A R E

IV. Dupa acésta victoria, Mahomedu vine la Constantinopole in triumfu; si contentu cu cuceririle ce a facutu, inchieie pace cu crestinii, pentru a se poté da cu totulu comoditatii si placeriloru lu-

(3) *Corónei*. Aci se intielege persón'a imperatului si nici-de-cumu imperiulu. Cà-ci, pe câtu a trairu acestu Sultanu, de si inchieiese pace cu crestinii, Turcii totusi au fostu in batai continue cu Germanii, acumu invingéndu si acumu remanendu invinsi.

(4) Romanesce Agria, germanesce Erlau; unguresce Eger. *Tr. Rom.*

mesci, la cari de la natura avea mare inclinat'une. Asia a traitu in repausu profundu' péné la anulu Hegirei 1012, candu cuprinsu de dorulu dupa o imperatia durabile si disgustatu de deliciae acestei lume, si-a luat u diu'a buna de la acést'a, si a trecut u in palatiulu eternu. Elu a domnit u noue ani si duóe luni; dar' câti ani au traitu, istori'a nu ni-a insemnatu; atâta se scie, ca a murit u in flórea etatiei sale. N'a facutu decât u unu singuru faptu memorabile, si acést'a este espeditiunea sa in Ungaria, unde a cucerit u cetatea Agri'a, si la întórcere catra Constantinopole a batutu pe crestini. De la cucerirea Agriei i s'a dat u supranumele de Egire.

A. 1012

I. C. 1003

~~~~~

Pe timpulu lui Mahomedu III, au fostu Domnitori in Europ'a :

In Germani'a : Rudol' u II, 1576—1611.

In Angli'a : Elisabeth'a 1558—1602; si Iacobu I si VI pentru Scoti'a 1602—1625.

In Franci'a : Enricu IV 1589—1610, si Ludovicu XIII, 1610—1643.

Adeca totu camu aceia cari au fostu si pe timpulu lui Muradu III. *Tr. Rom.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI ACHMEDU I.

ALU PATRUSPREDIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU VIII. DIN CARTEA III.

ACHMEDU SUCCEDA PARINTELUI SEU MAHOMEDU

I. Tronulu devenindu vacantu prin mórtea lui Mahomedu Egire, acelasiu l-a ocupatu fiiulu seu Achmedu in nóue ale lunei Regeb, anulu Hegirei 1012, pre candu elu abiá era de cinci-spre-diece ani. Unu actu acesta, care nu s'a mai vediutu pênê acuma, cá frênele gubernului se se dea in mânila unui regente atâtu de tineru. Din acestu incidentu unu poetu de pe acele timpuri a improvisatu urmatoriulu versu; «Lui singuru i-a fostu data, intre toti fii lui «Osmanu, de a fi imperatu inainte de-a avé unu standartu (1) ».

A. 1012
I. C. 1603

TUBBURARI IN ASI'A

II. Elu inse indata cu inceputulu regimului seu au aretatu, cá nu totdeauna se face reu candu frênele gubernului se dau in mânila unui domnitoriu tineru. Indolenti'a defunctului seu parinte a facutu

(1) *Standartu*. Adeca inainte de a fi ajunsu la anii de maturitate. Cà-ci pênê aci la Turci a fostu usulu, ca nici-unuia, care nu va fi ajunsu etatea maturitatiei, se nu se dea sangiacu, adeca stindardu, care este semnulu de potestate, ce numai maturii o potu eserce.

pe soldatii asiatici atâtu de insolenti, in câtu ei, cari pênê acumu erau in continuu ocupati in bataliele cu Persianii, credeau ca dupa pacea inchieiata le este permisu a attaca si spolia nu numai pe caletori, dar' si tienuturi si cetati intregi. În privinti'a acést'a s'au fostu datu plansori la curte anca pe timpul parintelui seu, s'au fostu tramisu sí unii generali pentru a supprime rebelliunea. Dar' acești-a, séu sedusi de speranti'a de a se impartesi si ei din predi, séu negligenti intru implinirea detorintiei lor, nu numai ca nu au pusu capetu rebelliunei, cì din contra, numarul rebelliloru creșcea din di in di, si ei devastau in modulu celu mai miserabile tóta Anatoli'a. Capii principali ai rebelliloru erau Calender Ogli si Tavi(2), cari faceau cele mai orribili si mai șangeróșe incursiuni in tieriele ottomane, si se incumetau se attace chiar' si trupele imperiali.

TURBURATORII SUNT BATUTI ȘI ALUNGATI

III. Sultanulu Achmedu convinsu, cà desarmandu si alungându pe acești doi capi principali ai rebelliloru, va poté usioru a stinge seditiunea si a restabili pacea in orientu, tramife in capu de iérna pe marele veziru Codgea Muradu Pasia la Aleppo, adornatu cu insigniele imperiali cá șemne ale dignitatiei sale, si accompaniatu de tóta gard'a sa, dandu-i ordinu a se inquantira preste iérna in Aleppo, ér' de cu primavéra a se pune in legatura cu acele trupeasiatice cari au remasu anca credintióșe, si apoi cu puteri unite a merge asupr'a rebelliloru. Muradu Pasia a executatu ordinulu imperatului cu cea mai mare bravura si cu celu mai bunu succesu; câci după mai multe conflicte sangeróșe, in urma invinge pe Calender Ogli (3), aprópe

(2) *Tavil*. Adeca *Lungulu*. Este unu supra-nume ce i s'a datu pentru statur'a sa inalta. Turcii au gustulu de a da supra-nume de acestea la generalii lor, dupa calitatile corporali ori spirituali ale acestora. Asia pentru esemplu, Ahmedu Pasia care a cuceritu Candi'a, a fostu supra-numitu *Fasil*, adeca Ahmedu Pasia *doctulu*; Ibrahim Pasia s'a numitu *Shishman*, adeca *grasulu*; unu altu Ibrahimu Pasia, care a fostu seraskier in ultimulu bellu cu Germanii, a fostu numitu *Siétanu*, adeca *diavolu*; Mehemedu Pasia, care a cadiatu in batali'a de la Zenta, a fostu supra-numitu *Elmas*, adeca *diamantulu*, etc.

(3) *Calender Ogli*. Fiiulu lui Calender (*), unu brigantu faimosu, ale carui fapte se canta si pênê asta-di intr'unu cantecu ce se numesce Sharky. Dar' nu trebe confun-

(*) Acestu cuventu dupa etimologia insémna monachu peregrinariu. *Tr. Germ.*

de Marasiu in muntii Kioikiesen i risipesce tóta armat'a, in câtu nu mai remasese nici-unu omu pre langa elu, si-lu constringe a fugi singuru cumu era la Arak, o provincia in Persi'a. Dupa aceea si-a intorsu armele contra lui Tavilu, care era alu doilea capu alu rebelliloru, si care chiar' venise intr'adjutoriulu companionului seu. Dar' Tavilu nu astépta iniciativ'a Turciloru, ci cumu i-a diaritu, a nevalitu asupr'a loru, si le-a trentitu o buna bataia; in urma inse, prin tienut'a brava a Ieniceriloru a remasu totalu batutu si constrinsu a fugi si elu in Persi'a.

EI FACU PE PERSIANI SE FRANGA PACEA CU TURCII

IV. Aici convine cu amiculu seu Calender Ogli, si ieau impreuna mesuri, cari au fostu prejuditióse atátu amiciloru câtu si inimiciloru. Prin instigatiunile loru au facutu de s'a frantu pacea dintre Ottomani si Persiani, pace care pênê acumu se observase de ambe parti neviolata. Persianii sedusi prin vorbele loru amegitórie, au refusatú de a-i estrada Turciloru, precumu acesti-a cereau. Achmedu a consideratu acestu refusu dreptu injuria si despretiu adusu regimului seu, de aceea decise a-si resbuna amaru pentru acést'a.

MURADU PASIA MERGE CONTRA PERSIANILORU

V. Cu scopulu acesta Achmedu tramitte pe marele Veziru Muradu Pasia (care daduse degiá proba despre desteritatea sa in suprimerea rebelluinei de mai nainte), cu armata numerosa contra Persianiloru. Successulu inse n'a fostu atátu de bunu precumu se asteptase, câci espeditiunea s'a intreprinsu cevasi cam tardiu; era drumurile grele, intardiau mersulu si mai multu, in câtu Vezirulu numai odata cu iérn'a a potutu ajunge la Tibris; prin urmare i-a fostu imposibile cá la unu timpu atátu de inaintatu si cu trupele atátu de ostentite se intreprinda ceva cu succesu. Dreptu aceea ordina armatei sale cá se se traga in Diarbekir si se remana acolo preste iérna.

DAR' MORE SI IN LOCU-I SE NUMESCE NASIH PASIA

VI. In primavér'a urmatória Muradu Pasia resolutu a repara

A. 1013

I. C. 1604

datu cu unu altu Calender, care sub Mahomedu I aduse imperiulu ottomanu in crisa estrema,

A. 1014
I. C. 1605

prin celeritate ceea ce a perduto în vér'a trecuta prin întârziare, 'si aduna armat'a si face tóte preparativele pentru a irrumpe în provinciile Persiei; înse chiar' candu era gata de puresu, a cadiutu bolnavu si preste puçinu a si muritu în cortulu seu. În loculu lui s'a numitu mare veziru Nasih Pasia (4). Dar' nici acesta n'a fostu mai fericitu decâtu predecesorele seu; si dupa ce a statu unu anu întregu fara a poté întreprinde ceva cu succesu, s'a întorsu la Constantinopole cu armat'a fórté impuçinata, parte prin morburi, parte prin multele fatigiuri ce au trebuitu se suferé.

MEHEMEDU PASIA IMPRESORA CETATEA REVANU

A. 1015
I. C. 1606

VII. Dupa, ce ajunsé acasa, a fostu accusatu la imperatorele imputandu-i-se negligentia si indolentia; ceea ce constatandu-se, a fostu judecatu la mórte si decapitatu. În loculu lui a urmatu mare Veziru Mehemedu Pasia, care a primitu ordinu a continua bellulu contra Persianiloru cu mai multa seriositate; si pentru a poté intra câtu mai curéndu în actiune, i s'a ordínatu a petrece iérn'a în castre la Aleppo. În primaver'a anului 1015, plecandu de aici cu armata numerósa trece preste, confiniéle Persiei; impresóra cetatea Revanu si o bombardéza cu tóta vehementi'a patru-dieci de zile necurmatu; dar' în urma a fostu respinsu prin bravur'a garnisónei si necesitatu, cá dupa perderi mari se redice obsidiunea.

MEHEMEDU PASIA STRANGULATU; ÎN LOCULUI SE NUMESCE MARE VEZIRU HALIL PASIA

VIII. Mehemedu Pasia în reintorcerea sa din acésta espeditiune ajunge la Erzurumu, unde chiar' pre candu voiã se-si puna armat'a în quartire de iérna, vine Capudgi Bashi cu ordinu de la imperatulu ca se-lu stranguleze. Ordinulu a fostu punctualu  secutat, si în loculu lui Mehemedu pasia a fostu numitu mare veziru Halil pasia, unu generalu pre câtu de bravu, pe atátu de prudente, care investandu din esemplele predecesoriloru sei, si-a pusu tóte puterile ca se stringa preste iérna totu ce este necesariu pentru campania, ca asiá în primaver'a urmatória se póta intra în actiune contra inamiciloru fara nici-una difficultate.

(4) *Nasih Pasia*. În Coranu, Nasih se numesce Beniaminu, fratele lui Ioseph; si de la Coranu încóce, numele de Nasih a începutu a se lati între mahomedani fórtate.

MORTEA LUI ACHMEDU

IX. Pre candu nutriau cea mai mare speranția ca superbi'a Persianilor va fi umilita, imperatul a fostu atacatu de unu accesu de friguri, si acést'a chiar' in anulu candu Persi'a era amerintiata cu destructiune totale, adeca in anulu Hegirei 1026. La inceputu imperatul n'a luat in seriosu acestu accesu de friguri, fiindu-ca nu parea a fi periculosu; dar' in urma a crescutu din di in di intr'atâtu, in câtu Achmedu disgustatu de lucrurile omenesci, a perasitu grigile imperiului si a sburatu la placerile paradisului.

A. 1026
I. C. 1617

CALITATILE LUI ACHMEDU

X. Achmedu a trairu ani duóe-dieci-si-siepte, si a domnitu ani patru-spre-diece. Elu au avutu trei fii, pe Osmanu, Muradu si Ibrahimu, cari toti au apparutu succesori pe thronulu turcescu. Ne mai facêndu mentiune despre alte virtuti ale sale, elu a intrecutu pe toti predecesorii sei in liberalitate si magnanimitate, in câtu unii lu accusá de prea mare prodigalitate. Passiunea lui cea mai mare era de a construi edificii mari; proba despre acésta este Giamia (5) edificata pe Hypodromu in vecinetate cu S-t'a Sophia, si care este in stare a disputa prioritatea acestei-a. La construirea acestei Giamie atâta diligentia si spese au trebuitu, in câtu pentru a o termina abia au fostu de adjunsu toti thesaurii imperiului, câti s'au strinsu sub durat'a lungului repausu alu parintelui seu. Se dice ca pre candu se edificá acésta Giamia, Achmedu in tóta diu'a o visitá, si elu insusi platea pe lucratori.

(5) *Giamia*. Acestu edificiu intrece in pompa pe templulu de la S-t'a Sophia, dar' nu è atâtu de mare cá acesta. Afara de ornamentale numeróse ce se vedu pe paretii din afara, mai sunt pe paretii din intru péné la duóe-sute de tablouri aurite, pe care sunt gravate numele profetiloru, si câte o sententia scósa din Coranu; fla-care din aceste tablouri costa cincii-mii de thaleri, cà-ci pe fla-care stralucescu, precumu si spune, câte siese-dieci-si-unulu de diamante. Adevverulu este, ca atati-a bani a costatu acestu edificiu, in câtu dupa ce a fostu gata, facêndu-se calcululu esactu, s'a vediutu cà totu drachmulu de pétra séu nesipu a costatu nu mai pucinu de trei aspri.

Sub timpulu lui Achmedu I, au fostu totu aceiasi domnitori in Europ'a, cari au fostu sub predecesorele seu Mahomedu II, cu adaogere inse, ca in Germani'a a domnitu Mathia de la anulu 1612 péné la anulu 1619. *Tr. Franc.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MUSTAFA I. SI A LUI OSMANU I.

CAPU IX. DIN CARTEA III.

MUSTAFA AJUNGE PE THRONU

I. Dupa mórtea lui Achmedu, Mustafa (1) fratele seu celu mai tineru ajunge pe thronu cu inceputulu anului Hegirei 1027. Dar' fiindu-ca fórte puçinu séu nici de cumu nu se ingrigia de trebile publice ale statului ottomanu de o parte, ér de alt'a se daduse cu totul placерiloru lumesci, asiá in a patr'a luna a domniei sale a fostu destituitu prin concludu unanimu alu tuturoru Maimariloru tierii, si dusu in carcerile de la siepte turnuri.

A. 1027
I. C. 1618

OSMANU SE PROCLAMA IMPERATORE

II. Dupa destituirea lui Mustafa s'a instalatu imperatore Sultanu Osmanu, fiulu lui Achmedu, fiindu abia in alu optulea anu alu etatiei sale. Chiar' pentru etatea lui tenera l-au tienutu mai nainte incapabile de a purta sceptrulul, si nu l-au alesu pe elu, de si avea

(1) *Mustafa*. Turcii atribuescu cele mai frumoše calitati tuturoru imperatorulu loru, cu exceptiunea uniculu acestui Mustafa, pe care ilu representa cá pe unulu care a intrecutu pe toti ceilalti in vitiuri, precum antecessorii sei l'au intrecutu pe elu in virtuți. S'ar puté numi Sardanapalulu Osmaniloru, déca ar' fi primitu mórtea cu atá u curagiu, cu cátu o a primitu acelu principe.

mai multu dreptu la domnia decâtu Mustafa, ci, precumu amu vedutu, l-au fostu alesu pe acesta cá pre unulu care se vedea fôrte asediatu, si pentru aceea fôrte blandu si nepericulosu.

UNU FENOMENU PE CERIU

III. Sub domni'a acestui principe a apparutu in Constantinopole unu fenomenu raru, cá care inainte de aceea nu s'a mai vedutu, si pôte ca nici nu se va mai vedé vre-odata. In anulu Hegirei 1029, la dóue-dieci-si-optu ale lunei Rebiul-evvel, s'au aretatu pe ceriu o sabia curbata pe de cinciori mai lunga de cátu o lance, si lata de trei picióre. Ea se intindea de la resaritu spre apusu; si s'a vedutu o luna intréga de dile, totdeauna dupa apusulu sórelui, stralucindu fôrte luminos. Intrebati fiindu astrologii și alti cari pretindu a pricepe acésta arte, se spuna insemnatarea acelu fenomenu, au declarat ca acél'a é semnuu victoriei si lat'rei imperiului ottomaniloru. Totu acesti astrologi au interpretatu de unu reu oménu gerulu ce a domnitu chiar' pe acelu timpu, si anume chiar' in anulu urmatoriu, si care atátu au fostu de aspru, in cátu locuitorii din Constantinopole poteau trece pedestri pên' la Iskiudar (2) si indereptu.

ESPEDITIUNEA LUI OSMANU IN POLONIA

IV. In vér'a ce a urmatu dupa acea iérna grea, Osmanu contemmandu tóte aceste presagiuri, a intreprinsu o espeditiune contra Poloniei, si reocupandu Chotinulu (3), pe care Polonii 'lu ocupassera prin assaltu, tramitte apoi pe Chanulu Tatariei cu truppele tatarice si turcesci in intrulu Poloniei spre a o preda si devasta, ér' elu incungiurá cu ómenii sei truppele inimice, si intr'atáta strimtóre le aduse, in cátu in urma au fostu constrinse a cere pace. Imperatulule

(2) O cetate in Asi'a, in faéie cu Constantinopole. *Tr. Rom.*

(3) *Cholinulu*. Cetate in Moldavi'a langa Nistru, in faéie cu Caminieti, fortificata atátu de la natura cátu si prin arte. Turcii au reparatu pe timpulu meu, dupa bataia de la Prutu, murii acestei cetati, si au mai adausu si alte fortificatiuni facute dupa sistem'a moderna; jin cátu asta-di cu dreptu cuventu se pôte numi bulevardulu intregulu imperiu contra Rusiei si Poloniei. Dar despre acésta voiu vorbi mai pe largu in tractatulu meu despre Moldavi'a antica si moderna (*).

(*) Vedi « *Descriptio Moldaviae* » Partea I, Capu IV. pag. 16. Editiunea societatiei academice, Bucuresci 1872. *Tr. Rom.*

accordă cererea și inchieia pace sub condițiunile dictate de elu. După aceea apropiându-se iern'a, se întorce la Constantinopole încarcatu cu spoliatiuni și ducându cu sine multime de captivi.

OSMANU UCISU ȘI MUSTAFA RESTITUITU PE TRONU

V. Dar' soldatii nededati cu comand'a unui imperatu atâtu de tineru pe o parte, și de alt'a neavându nici-o ocupațiune, ci trăindu o viét'i'a a lenea în Constantinopole, incitati de amicii și partid'a lui Mustafa, s'au revoltatu în contra lui Osmanu îndata la anulu urmatoriu; și fara a respecta sangele din care s'a nascutu acestu imperatu tineru și de mare sperantia, l-au ucisus' în modulu celu mai barbaru, în alu patrulea anu alu domniei și duoi-spre-diece alu etatiei sale, și l-au immormentatu aprópe de parintele seu în Giami'a ce acesta edificase. După aceea scotiendu pe Mustafa din carcerile de la siepte turnuri, unde 'lu închisesera după-ce l'au detronatu, l-au pusu érasí pe tronul.

A. 1031
I. C. 1622

MUSTAFA DETRONATU DIN NUOU, ȘI STRANGULATU

VI. Dar' nici Mustafa n'a domnit multu. Pe câtu timpu a fostu în prînsóre, a sciutu se-si ascunda, dar nu și se-si îndrepte vitiurile perversei sale nature. Lumea credea-ca după, ce a gustatu pochurul aflictiuniloru, se va fi îndreptatu și-si va fi schimbatu modulu vietiei și a guvernarei imperiului. În acésta sperantia soldatii l-au redicatu érasí pe tronul. Dar' elu crediendu-se mai pre susu de puterea sórtiei, s'a întorsu érasí la vitiurile sale de mai înainte; facea pe tiranulu; cercá a estermina pe toti acei-a carii-lu destituisera; negligea cu totul administrarea trebiloru statului, și nu facea nimic nici prin vorbe, nici prin fapte, ce ar' merita memori'a posteritatiei. Asiá o duse cinci-spre-diece luni, mai multu tiranindu de câtu guvernandu, péné în urma maimarii tiei ne mai potendu sufferi domni'a unui nebunu, l-au detronatu din nuou, și spre cea mai mare rusine, l-au pusu pe unu magariu, și între risetele și insultele plebei l-au transportatu érasí în carcerile de la siepte turnuri, unde puçinu după aceea, din ordinulu lui Muradu IV, succesorului seu, a fostu strangulatu.

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MURADU IV.

SUPRA-NUMITU GAZI

ALU SIEPTE-SPRE-DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU X. DIN CARTEA III.

MURADU SUCCEDA LA TRONU

I. Sultanu Muradu, care, pentru faptele sale eroice si-a castigatu supranumele de *Gazi séu Bravulu*, a fostu nascutu in anulu Hegirei 1018, si dupa destronarea lui Mustafa a succedu la tronulu imperiului ottomanu in patru ale lunei Silcade, anulu Hegirei 1032.

A. 1032

I. C. 1622

BATE PE REBELLULU ABASSA

II. Acestu domnitoriu au aratatu indata la inceputulu domniei sale, cu câtu este mai bine pentru osmani a fi suppusi ascultatori unui domnu tineru si activu de câtu unui somnore molesitu. Abassa Pasia din Erzirumu anca pe timpulu lui Mustafa incepuse a devasta provinciile asiatice si a se oppune pe fație suveranului seu; ér' acumu credea, ca pe câtu timpu Muradu tinerulu va tiené in mana frenele guvernului, va puté se-si continue nepedepsitu devastatiunile sale. Dar' imperatulu voindu a infréna insolenti'a acestui omu, si a impedita latirea mai departe a acelei flacari, in alu doilea anu dupa

A. 1033

I. C. 1623

suirea sa pe tronul a trimis pe marele vezir Cerkies Mehemedu Pasia (1) cu armata contra rebelilor in Asi'a. Acesta ataca viguros pe Abassa Pasia (2) aproape de Caisaria, si dupa lupta sangerosa si obstinata, ilu invinge si-lu constringe a fugi in Erzirumu. Cerkies pote ca pune capetu acestei rebellii, deca indata dupa acea victoria nu muriá in Tokadu.

ALI PASIA ATTACA IN VANU BAGDADULU

III. Muradu crediendu ca puterile acestui-a sunt cu totul nimice, ilu despretiuesce si-si intorse cugetulu la alte intreprinderi mai mari. Cu scopulu acesta trimite o armata considerabile in Asi'a sub comand'a lui Hafiss Ali Pasia, gubernatorele din Diarbekir, cu ordinulu de a se intruni cu trupele asiatice de acolo si a ataca fara intardiare Bagdadulu. Acesta nu intardiá a pune in lucrare ordinulu imperatului; dar' dupa obsidiune de cincis luni a fostu respinsu cu

(1) *Cerkies Mehemedu Pasia*. Multi cercassiani au fostu in posturi inalte la curtea ottomana, dar' nici-unulu, afara de acesta n'au ajunsu la dignitatea de mare vezir. Elu a fostu unu generalu de mare reputatiune intre Turci, si a luat in casatoria pe Hatidgemu sor'a lui Muradu, pe care o iubiá forte multu. Fratele seu a edificatu in satulu numitu Ortakioi unu palatu forte elegantu, in frumsetiandu-lu cu gradini si apeducte. Mai tardiu apoi amu cumperatu eu acestu palatu, si anume pe timpulu candu Turcii sub Achmedu II. au vediutu ca imperatulu Leopoldu cu armele sale au facutu maii progresse in Ungari'a, ocupandu-o tota dimpreuna cu Belgradulu si Niss'a, si se temeau seu presupuneau numai, ca Germanii vor petrunde pen' la Constantino-pole, seu ca celu puçinu Adrianopole va cadé in man'a loru, atunci multi din ei, sub pretestu de peregrinare la Mecca, au trecut in Asi'a superióra cu tote averile si efectele loru ce au potutu lua cu sine; si chiar' pe acestu timpu, cumu amu disu, amu cumperatu eu acelu palatu cu doue-deci-si-cincis mii de thaleri de la Iusuf Effendi, fiulu lui Tersane Emini, adeca inspectorulu marinei; si apoi l-amu mai largitu, in frumsetiatu, si cu timpu l-amu datu érasu indereptu. Precumu audiu, asta-di este in posesiunea filiei imperatului de acumu, care este maritata dupa marele vezir Ali Pasia (*).

(2) *Abassa Pasia*. Elu portá acestu nume de la patri'a sa Abassa, ai carei locuitori sémena forte multu in limba si in datine cu Cercassiani. De aci sclavii captivi cari se aducu din Abassa, au aproape acelasiu pretiu cá si cei din Cercassi'a. Abassa Pasia anca a fostu unu generalu de cea mai mare reputatiune intre Turci; si agratiu dupa rebelliiunea sa, elu a fostu unu modelu de fidelitate catre imperatulu seu.

(*) A se vedé planulu Constantinopolei, care dupa editiunea traductorelui anglesu se va adaoge la finea acestui opu.

mari perderi de catra brav'a garnisóna, si a trebuitu se se retraga, cá se nu-lu apuce iérn'a grea ce se aprópiá.

HALIL PASIA IMPRESOARA CETATEA ERZIRUM

IV. Din acésta cauza Hafiss Ali Pasia (3) indata ce ajunse la Aleppo, fu destituitu din dignitate sa, in locu-i a fostu numitu mare veziru Halil Pasia. Dar' nici acesta n'a correspunsu asteptariloru imperatului. Cáci avendu ordinu a merge contra Persianiloru, elu a trasu spre Erzurumu, crediendu ca va poté pune man'a pe Abassa. De aici, acestu rebellu a venitu la suspitiune cá espeditiunea contra Persianiloru ar' fi numai pretestu, armat'a inse in realitate este indreptata contra lui; asiá sa retrage si se inchide in Erzurumu, care de catu-va timpu incóce i serviá de locu pentru arme, si-lu provediuse cu tóte cele necesare pentru viétia si cu alte provisiuni si munitiuni bellice. Halil Pasia a luat acésta retragere a lui Abassa dreptu fuga de frica, si crediendu ca va poté acumu nimici cu totul pe inimiculu inspaimentatu, lasandu-se de espeditiunea contra Persianiloru, merge spre Erzurumu si impresóra acésta cetate.

DAR' REMANE RATUTU

V. Dar' pre candu sperá a-si face gloria cu puçina labóre, pe atunci isi procurá numai disgratia si rusíne infinita. Cáci Abassa au aperatu cetatea in modulu celu mai bravu; in câtu chiar' pentru acésta tóta lumea la tienutu de celu mai bunu soldatu si de celu mai intieptu generalu pe lume. Elu nu s'a indestulitu numai ca a respinsu pe inimicu, ci cu o trupa mica, dar' alésa, a strabatutu pe neasteptate in castrele ottomane, a ucisu sentinelele, si au adusu tóta armat'a intr'atâta terróre, in câtu nimicirea ei a trebuitu se urmeze immediatu. Cu modulu acesta, o mana de oameni a invinsu pe o truppa de armata fórté numerósa, omorindu o multime si captivandu anca si mai multí. Insu-si vezirulu lapedandu-si armele, abiá potú scapa cu vre-o câti-va oameni ai seí.

(3) *Hafiss Ali Pasia*. Hafiss este unu supranume, care de comunu se da in semnu de distinctiune onorifica tuturoru cari se potu lauda cá sciu totu Coranul pe din afara. Cuventulu insusi se deriva de la arabesculu Hifss, care insemna buna-memoria, tie-nere de mente

CHOSREVU PASIA CUCERESCE CETATEA ERZIRUMU SI PRINDE PE ABASSA PASIA

VI. Muradu audindu despre acésta perdere, s'a intristatu indoitu: căci pre langa erórea vezirului seu vedea ca si elu insu-si a gresitu, ca prea desconsideratu pe Abassa ; si erórea vizirului era, ca a intermissu trebile cele mai momentóse , si a inprebuintiatu armele imperiului la unu lucru de mai pucina insemnatate. Spre a indrepta amenduóe aceste erori destituie pe Halil Pasia, éra in loculu lui numesce mare veziru pe Chosrevu Pasia, pe care 'lu si tramite indata cu truppe suplimentarie la armat'a ce era inquantirata de iérna in Diarbekir, ordinandu-i ca indata ce se va desprimavera, se mérga asupr'a lui Abassa si se stinga foculu rebelluinei din acele parti. Esemplele nefericite ale predecesoriloru sei au facutu pe Chosrevu Pasia mai prevedietoriu ; asia pentru a esecuta insarcinarea sa cu mai mare iugrigire , isi adună tóte truppele , se provediù cu tunuri din cele mai grele, apoi cu tóte aceste puteri incungiurá murele cetatiei Erzirumu , si o inchise din tóte partile asiá, in câtu locuitorii ei cuprinsi de spaima si cutremuru , in a cinci-a di a obsidiunei i-au predatu si cetatea si pe rebellulu Abassa.

MURADU AGGRATIEAZA PE ABASSA

VII. Dupa cucerirea cetatiei, Chosrevu Pasia pune in férra pe rebellulu Abassa si-lu tramite la Pórta. Dar' Muradu audise degiá de mai inainte de faptele eroice ale acestui omu si sciea degiá, ca este unu barbatu de unu curagiu si inima invincibile, si ca numai prin tradarea ómeniloru sei i-a caditu in mana, si asiá a vediutu, ca de si acestu rebellu ar' merita de o miie de ori mórtea, totusi nu ar fi bine a-i lua viati'a si a lipsi imperiulu ottomanu de unu ornamentu atátu de raru. Dreptu aceea Muradu i dède numai o infruntare severa pentru rebelluinea ce a facutu, si-i promise a-lu ierta (4) sub conditiune

(4) *A-lu ierta.* Istoricii turci, cari totdeauna se adopera a areta faptele imperatorulu lor in cele mai frumóse colori, dicu ca acea iertare ce Muradu a facutu rebelluinei, este unu exemplu incomparabile de clementi'a acestui Sultanu. Sunt inse altii carii dicu, că Abassa a capitulatu lui Chosrevu Pasia sub conditiune de a poté esi din cetate cu tóte onorile si cu salva viétia ; si acest'a este caus'a pentru care Muradu nu l-a potutu puni cu mórte. Căci é lucru fóte raru, că imperatii Turciloru se franga cuventulu datu persónelorú de legea mohamedana; si afara de acést'a, calitatile escalente ale acestui rebelu anca pareau ca pretindu agratierea lui.

de a-si sterge crimele din trecutu prin purtare buna in viitoriu , si arm'a ce a redicatu pênê acuma contra imperiului , se o întórca de aci inainte contra inamicilor ottomaniloru. Abassa consimti din tóta inim'a la aceste conditiuni neasteptate din partea sa ; ér' Muradu nu numai ca-lu primi în favórea sa, ci áncu-lu numi Beglerbegu in Bosni'a, cá pe unulu care prin valórea sa este in stare de a infrange pe inimici, in casu candu acesti-a ar' attaca imperiulu din acésta parte, pe timpulu candu armat'a cealalta va fi ocupata in luptele bellice contra Persiei.

CHOSREVU IMPRESOARA IN VANU BAGDADULU

VIII. Dupa-ce in modulu acesta turburarile interne au fostu supresse , Muradu la anulu Hegirei 1039, tramite pe Chosrevu Pasia cu nuóa armata in contra Bagdadului. Acestu veziru pentru a preveni obstacolele ce au statu in cale predecessorelui seu, pléca immediatu in Asi'a, si ajungédu in Musul, face preste tóta iérn'a cele mai mari preparatiuni bellice pentru espeditiunea viitória. In de cu primaver'a urmatória, pentru a taia Bagdadului totu adjutoriulu possibile , intra in provinci'a Arak, unde guberná Seinel Chanu in numele regelui Persiei ; ocupa tóte castellele ; derima si nimicesce totu ce nu potea lua cu sine ; sugruma cu modulu acesta rebelliunea de mai nainte, si impresóra Bagdadulu din tóte partile. Dar' sórtea n'a voitu, cà glori'a destinata pentru imperati se cada asupr'a unui generalu. Câci, de si vezirulu in cursu de patru-dieci-si-un'a de dile a batutu si bombardatu cetatea cu cea mare bravura, totusi in urma a vediutu ca este preste potintia de a o cuceri , si asiá a fostu constrinsu dupa mari perderi a redica obsidiunea.

A. 1039

I. C. 1629

ILIAS PASIA REBELLU, PRINSU SI PUNITU

IX. Reulu succesu alu acestei espeditiuni se póte atribui in mare parte unei nooe rebelliuni ce se escase la confiniile Persiei. Ilias Pasia, pe care Muradu ilu numise Beglerbegu in Erzurumu in loculu lui Abassa Pasia, cá si candu ar' fi succesu acestui-a nu numai in officiu , ci si in poff'a si instinctulu de a domni , a sciutu se atraga in partea sa pe soldatii si locuitorii de acolo , si a refusat de a se mai suppune Sultanului , sperandu ca nu va cadé in curs'a in

A. 1041

I. C. 1631

care cadiuse Abassa, Dar' s'órtea n'a fostu asemenea pentru a mēduoi ; căci pre candu ea a procuratu numai marire si on'óre pentru Abassa , pe atunci a adusu numai rusine si punitiune pentru Ilias Pasia, asia ca, la anulu Hegirei 1041, invingēndu-lu Kiuciuk Mehemed Pasia (5), l-a prinsu si l-a tramisu la P'órta, unde fu decapitatu in piati'a publica, si asia a platitu cu capulu fantāsiele sale estravagante.

PERSIANII IMPRESSOARA CETATEA VANU. TURCII O ELIBERA

X. Chiar' pe acestu timpu, candu armat'a musulmana prin atátea revolutiuni interne era cu totulu debilitata , Rustem Chanu , generalulu Persianiloru irrumpe in tierile ottomane si devasta t'óte tēnăturile in giurulu cetatiei Vanu, éra in urma impress'óra cetatea. Armat'a asiatica a T'urciloru nu era capabile a resiste Persianiloru, si cetatea ajunsese acumu la estremu. Atunci Muradu audindu de acestu periclu imminente, a tramisu pe Beglerbegulu din Rumeli'a cu trupele sale europene intr'ajutoriulu cetatiei. Acesta sosindu cu graba, bate pe Persiani si elibera cetatea chiar' in momentulu candu era se capituleze.

**MURADU TRAMITTE ARMAT'A CONTRA POLONILORU ; DAR' IN URMA INCHIAIE
PACE CU EI**

XI. Muradu , dupa debellarea Persianiloru se decise a-si int'órce armele sale victori'óse contra Poloniloru , si adunandu-si truppele de armata in Adrianopole, da ordinu lui Murtassa Pasia , cá dimpreuna cu Giambalat Sade (6) , pe care-lu numise mai nainte generalu cavaleriei din Romeli'a, se irrumpa in Poloni'a. Acesti generali trecu Dunarea pe la Giurgiu (7), o cetate in Romani'a , si se punu aici in castre. Pre candu stateau aici si asteptau ordinile ulteriori ale imperatului, vinu niscari delegati poloni la Murtassa Pasia , si se r'óga in t'óta umilinti'a a lega pace. Murtassa n'a voitu a lua asupr'a ,

(5) *Kiuciuk Mehemedu Pasia*. Kiuciuk (?) insēmna micu. Unu nume ce turcii dau de comunu pers'óneloru de statura mica.

(6) *Giambalat Sade*. Fiiulu lui Giambalat. Pare a fi tataru de origine ; că ci acestu nume é propriu Tatariloru , precumu Polad Mirsa, etc.

(7) *Giurgiu*. Urbe vechia in Romani'a , intre Silistr'a si Nicopole.

(*) De aci pare a deriva unguresculu Kicsi Kici) micu *Tr. Rom*.

sa , fara scirea imperatului transactiunea unui lucru atatu de momentosu, si i-a tramisu la Pórta. Aici Muradu, miscatu de rugarile loru, le accórda pacea sub conditiunile dictate de elu.

EDICTU PENTRU LICENTI'A DE A BEA VINU

XII. La anulu Hegirei 1043, se publica unu edictu alu imperatului pênê acumu ne mai auditu Musulmaniloru. Prin acestu edictu adeca se da permissiune nu numai negutiatoriloru de vinu si ospetariloru de a trafica si vinde vinuri , ci se concese fia-carui de a poté bé vinu in publicu câtu i place , ceea ce este in contra legeri muhamedane; si ér' de alta parte, se interdise sub grea pedépsa de a mai tiené cafenele publice.

A. 1043

I. C. 1633

MURADU MERGE IN CONTRA PERSIANILORU SI OCCUPA CETATEA REVANU

XIII. Intr'aceea, grigea de bellulu persianu tienea pe Muradu in continua nelinisce. Elu vedea bine cà este peste putintia de a consolida imperiulu si a-lu largi precumu avea intentiunea, pênê candu Bagdadulu, acea superba cetate in Asi'a si antemurulu imperiului ottomanu, este in man'a Persianilaru. Dar' a vediutu cà tóte intreprinderile generaliloru sei n'au adusu nici-unu folosu pentru imperiulu ottomanu ; asia se resolvi a face elu insusi pe generalulu, si prin maiestatea imperatésca a invinge obstacolele ce au impedecatu pênê acumu progressele atátoru vezîri ai sei. Cu acestu propusu pléca la anulu Hegirei 1044 din Constanlinopole si in fruntea unei numeróse armate intra in Asi'a, si trage cu trupele sale-dreptu spre Bagdadu , truppe care îndata la inceputu promitteau bunu succesu. In cale impresóra cetatea Revanu, ce Persianii o reocupassera acumu de curendu , 'si o ataca cu atâta fortia , in câtu garnisón'a ne mai putendu sustiené assaturile Turciloru , a opt'a dí s'a predatu dinpreuna cu cetatea la discretiunea inimicului. Acesta inse n'a detienutu pe altii, decâtu numai pe gubernatorele Emirgiun Oglî (8), si l-a tramissu la Constantinopole. In anulu urmatoriu a statu câtu-va

A. 1044

I. C. 1634

A. 1045

I. C. 1635

(8) *Emirghun Oglî*. Fiiulu lui Emergiun, care a fostu Chanu persianu. A fostu adusu cá captivu la Constantinopole ; dar' prin desteritatea sa in musica intr'atatu si-a castigatu grati'a lui Muradu , in câtu l-a facutu consiliariu alu seu intimu; si candu imperatulu se veselîá între pôchare cu vinu , nu-si petrecea cu altulu decâtu numai

timpu la Tîbris, a reparatu castellele vecine, le-a provediutu cu garnisóne tari, si apoi la Cassim Giuni (9 și 10) s'a intorsu cu armat'a sa victoriósa la Constantinopole.

cu acesta si cu Bekiri Mustafa. Muřadu ilu cercetá fórte adese-ori in palatulu seu, care si acum se vede pe malulu Bosphorului, si de la elu pórtá numele de Emirgiun Ogli Jalisi, cáci Jali (*) se numesce ori-ce palatu, care este situatu aprópe de mare; si se invesehá la elu bendu vinu. Odata pe candu imperatulu isi petrecea la elu intre póchare cu vinu, se intempla cá trece pe acolo unu nobile grecu pe una luntre, si, fiindu-ca nu scia cá Sultanulu se afla in acelu palatu, cantá cu o rara desteritate si atrařetória frumsetia, o melodia persiana. Atunci Emergiun deschide feréstr'a, ér greculu immediatu incéta de a mai canta. Dar' Emirgiunu ilu róga pe numele lui Dumnedieu si pentru Isusu Christosu se continue mai departe cu cantarea sa, si comanda luntrasiloru se stea naisiór'a pe locu. Dupa-ce si-a terminatu greculu cantarea, Emirgiun merge la elu si'l'u întreba, cá cine si de unde este, de vorbesce atátu de perfectu limb'a persiana, si se pricepe atátu de bine in artea muziceii. Acesta i respunde ca è grecu și suditu alu lui Muradu. Emirgiun la cuvintele aceste saruta man'a grecului de trei-ori, si se desparte de elu dandu-i unu bunu presentu. Dupa aceea intornandu-se in palatu la imperatulu, dise acestui-a: «Grecii acesti-a, cari sta asta-di sub sceptrulu vostru, au fostu odinióra domnii vostri: si eu amu vediutu « chiar' acumu ca ei au meritatu acésta onóre. Intr'adeveru, eu amu cetitu in istoricii vostri multe despre laudele loru; cu tóte acestea n'amu potutu ajunge cá se « aflu in poporulu acesta pe unulu macar, care se merite laudele ce i se atribuiu « odinióra. Dar spre norocirea mea, asta-di amu datu de unulu, carui-a decá toti « ceilalti greci sunt asemeni, atunci intr'adeveru cá acestu poporu a meritatu atátu « a fi domnu asupr'a imperiului vostru, cátu si a fi acuma in servitiulu vostru. Cáci « de si credu cá între toti omenii imperiului vostru nu este unu altulu mai destru in « artea muziceii decátu mine, totusi eu abia sunt demnu a me numi scolarulu acestui « grecu. »

(9) Adeca: la dóue-dieci si-siese Octóbre stilu vechiu. *Tr. Rom.*

(10) *Cassim Giuni*. Cu numele acesta numescu Turcii pe Santulu Dumitru, despre care, cá si despre Santulu George (numitu la ei Chisrelles) (**) dicu legendele loru fabulóse, cá au fostu musulmanu. Ei tienu serbatorile acestoru đdoi santi chiar' in dilele in cari le tienu si crestinii orientali, adeca in 23 Aprile si in 26 Octóbre (***). Dupa aceste dóue dile cá dupa duóe poluri universali, isi reguléza Turcii expeditiunile loru bellice. Dupa 23 Aprile mergu afara in campania, ér' dupa 26 Octóbre se reintorcu érași acasa. Soldatulu care dupa S-tu Georgie nu se presenta in campulu de esercitiu, unulu cá acesta isi perde soldulu si recopens'a, séu trebe se suffere alta punitiune; si ce punitiune póte se fla mai amara pentru unu soldatu, decátu

(*) *Jali* insemna propriamente tiermure, portu. *Tr. Germ.*

(**) De comunu se numesce Chidrelles, dar propriamente este *Chissir Elles*, imortalulu Ilié, despre alu carui sufletu dicu ca a trecut in S-tulu George, care sbóra prin lume si adjuta pe omenii buni. *Tr. Germ.*

(***) Dupa calindariulu vechiu. *Tr. Rom.*

PERSIANII OCCUPA CETATEA VANU

XIV. Dar' Persianii cari de fric'a sabiei turcesci se tieneau ascunsi, indata ce audira ca Muradu s'a departatu, au esitu cu unu numeru fôrte mare de trupe, si au impressoratu cetatea Vanu, cu a carei aperare era insarcinatu gubernatorele Abassa Pasia. Musulmanii s'au tienutu cu multa bravura, in câtu Persianii pre langa tôte frequen-tele si repetitele lor assalturi, in patru luni n'au potutu câstiga nimicu; si pôte ca anca si cetatea ar' fi fostu scapata, déca nu muria gubernatorele Abassa Pasia, de la care pare a depinde tari'a si salvarea ei. Câci Ottomanii descuragiati prin acestu accidentu, nu se mai aperau cu atâta vigôre cá mai inainte; pre candu Persianii din contra au luat curagiu mai mare, si inoindu assalturile lor cu mai multa furia, in urma au ocupatu cetatea cu sabi'a in mana, si au sacrificatu pe toti musulmanii pentru sufletele aceluor compatrioti ai lor, pe cari-i omorise Muradu.

A. 1046

I. C. 1636

MURADU MERGE DIN NOU CONTRA PERSIANILORU

XV. Dupa ce ajunse noutatea despre acêsta perdere la Constantinopole, inim'a lui Muradu, care dupa espeditiunea fericita din anul trecut la nimicu nu se asteptá mai puçinu de câtu la un'a ca acêst'a, s'a infuriatu fôrte. Celu care a trebuitu se simtia mai ântêiu efectele acestei mânie, a fostu marele Veziru Mehemedu Pasia, care immediatu fu destituitu din cauza cá a neglesu a fortifica mai bine cetatea si a aperá marginile. In loculu seu a fostu numitu Bairamu Pasia, pe care l-a tramisu cu cele mai terribili amerintiari contra Persianiloru. Si pentru cá aceste amerintiari se nu remana numai vorbe desierte, dupa ce a trimisu anca in acelu anu pe vezirulu ina-

A. 1047

I. C. 1637

a fi scõsu cu rusine din armata? Er' dupa ce a facutu servitiulu in lunile dela S-tu Georgie péné la S-tu Dumitru, dela acêsta di inainte nici-unu soldatu nu pôte fi constrinsu a se suppone generaliloru, ba nici insusi Sultanului, afara de casulu candu elu pentru binele publicu se léga din buna voi'a sa a servi si mai departe. Câci soldatul care dupa diu'a S-tulu Dumitru vine la *Ordicadisi*, séu la judete armatei si 'i cere *Cassim sigili*, adeca certificatu, cá in acestu anu si-a implinitu cu fidelitate servitiulu, ceea ce nu i se pôte refusa, unulu ca acela pôte merge securu si liberu din armata, fara a purta frica de vre-o infruntare ori penalitate. Câci nici-unu soldatu turcu, de si ei cu totii tragu soldulu preste totu anul, nu è obligatu a servi mai multu de siese luni intr'unu anu

inte cu câte-va regimente de cavaleria usióra, i-a urmatu si elu in persóna cu grosulu armatei in Asi'a, si a trasu dreptu spre Bagdadu.

OCCUPA BAGDADULU

XVI. Candu a ajunsu inaintea acestei cetati, Muradu agitatu mai multu de instinctulu de resbunare, decátu de simtiulu valórei sale eroice, atacá cetatea cu atáta vehementia, in cursu de trei-dieci de díle, cátu ti se parea cà nu é lupta cí macellu si taiare continua. Focu, ferru si tunuri n'au incetatu unu momentu sub totu timpulu acesta spre a distruge pe soldati din amenduóe partile. Assalturile se innoiau in tóta diu'a, si imperatulu cu sabi'a in mana constringea a intra din nuou la lupta pe cei cari incercau a se retrage; ce é mai multu, elu a ucisu cu man'a propria pe marele Veziru, pentru ca i se parea prè môle. In urma, prin eroismulu ottomaniloru si prin perseveranti'a imperátului, cetatea a fostu ocupata, apoi preste trei-dieci de mii de Persiani (11), cari ei insii s'au datu in man'a Sulta-

(11) *Trei-dieci-de-mii de Persiani.* Acésta crudelitate a lui Muradu Sultanulu stórcé péné si asta-di lacreme din ochii Persianiloru. Elu era resolutu a nu pardona pe nici-unu captivu, fla nobile ori ignobile, dedese ordinu a-i taia pe toti péné la celu din urma omu. Pe candu se esecutá ordinulu, vine sórtea si pe unu musicantu. Acesta se róga de officiarulu insarcinatu cu esecutiunea, ca se suspenda punitiunea sa pe unu momentu si se-i permita a vorbi cu imperatulu numai unu cuventu. Adusu inaintea imperatului si intrebatu cá ce voiesce, dise: « Nu lasa, o! imperate » prèinduratu, ca cu mine *Shahcullá* (alu imperatului servu, care nume apoi i-a si » remasu) se péra asta-di tóta artea musicei. Nu dorescu eu viéti'a pentru mine cá » omu, dar' cá invetiatoriu alu musicei, ale carei misterii anca nu le-amu potutu » petrunde pe tóte, me rogu se-mi lasi anca cátu-va timpu cà se me potu mai bine » perfectiona in acésta arte divina, care déca voiu ajunge se flu perfectu in ea, eu » nu o voiu da nici pentru totu imperiulu vostru». Dupa aceea i s'a demandatu se dea o proba despre sciint'a sa; ér elu a luat u in mana unu *Siesdar* (instrumentu musicale numitu in arabesce *Zabur*, in grecesce *Psalterion*) si cantá atátu din elu cátu si cu vocea, tragic'a cadere a Bagdadului si triumfulu lui Muradu cu atátu simtiu si desteritate, iu cátu Muradu insusi irrupse in lacreme si nu-si potú conteni plansulu, péné candu musicantele nu-si terminá cantecele. Imperessionatu Muradu, si chiar' din consideratiuni cátra acestu musicantu, a datu ordinu cá acei captivi cari mai era in viétiá, nu numai se nu fla ucisi, ci se se lasé cu totii in libertate. Dupa aceea Muradu a luat u pre langa sine pe acestu musicantu si ducându-lu la Constantinopole, l-a tienutu in multa stima. Si intr'adeveru, ca acele opere persiane de musica, cari pareau a fi ingropate sub ruinele muriloru Bagdadului, au reinviatu prin elu in tóta Turci'a. Instrumentulu de musica numitu *Siesdar* semena forte multu cu harp'a,

nului, au fostu decapitati in presenti'a acestui-a. Asiá cadiu acésta faimósa cetate, intru aপরarea carei-a Schahulu Persiei isi adunase tóta flórea armatei sale si mai tóta nobilimea sa cea mai alésa, si pentru cucerirea carei-a Muradu a intrebuintiatu tóta puterea imperiului seu ottomanu. Dupa acésta ultima perdere Persianii n'au mai cutediatu a-si redica capulu contra puterei ottomane; si batuti in tiér'a loru, ei nu au mai cugetatu nici macar' a-si resbuna vre-odata.

MOARTEA LUI MURADU

XVII. Dupa cucerirea Bagdadului, Muradu a mai ramasu cátu-va timpu aici pentru a repara murii ruinati, si a regula trebile in provinci'a Arak. Apoi lasandu noulu' seu Veziru Mustafa Pasia, cá se indeplinésca ceea ce elu incepuse, merse preste iérna in castre la Diarbekiru, si in primavér'a urmatória se intórse la Constantinopole insoçitu de gard'a sa. Aici, pre candu cugetá la o nuóa expeditiune contra christianiloru, fú cuprinsu de unu morbu repentinu, in care dupa cinci-spre-diece dile, si anume in cinci-spre-diece ale lunei Sievval, anulu Hegiriei 1049 a si trecutu la regiunile eternitatiei, dupa ce a vietuitu ani trei-dieci-si-unulu, si a domnitu ani siepte-spre-diece.

A. 1048

I. C. 1638

A. 1049

I. C. 1639

CALITATILE LUI MURADU

XVIII. Turcii cu scirile loru despre moralulu si lucrurile domestice ale acestui imperatu atáte volume au scrisu, in cátu cu dreptu cuventu ti se potu parea de suspecte, ca sunt numai fabule. Io voiu insemna numai unele lucruri, ce le mentionéza cei mai acreditati istoriografi din viéti'a sa. Acesti-a au observatu cá lucru principale, ca Muradu a comissu lucruri ce nici de cumu nu se unescu ca onórea imperatésca si cu regulele naturei, si anume ei dñcu, ca avea datin'a de a merge cu ómenii si amicii sei particulari in anumite locuri de placere si gradini afara de cetate, unde isi petrecea intr'unu modu necuviintiosu unui imperatu; elu facea focu, ferbea bucate, aducea vinu pe mésa, si-lu bea in modu cu totulu familiaru cu com-

si aci se si numesce Siesdar séu 'Εξελόρδιον. Este celu mai excellentu instrumentu de musica, si se crede cá insusi Davidu l-a inventatu; dar' asta-di puçini sunt cari se scie canta bine cu elu.

panionii sei. Apoi avea capritiulu de a marita pe femei betrane de câte optu-dieci de ani, dupa juni tineri abia de câte cincispre-diece ani, si érași june cu totulu tinere dupa ómeni fórte betrani si neputintiosi. Si alte o mie de acestea secature facea.

BETI'A LUI MURADU

XIX. Intr'aceea s'ar poté díce pentru escusarea lui, ca cu aceste petreceri n'a avutu alta intentiune de cátu a cunósce mai deaprópe natur'a si inclinatiunile ómeniloru, si a gusta placerea vietiei locuitoriloru de la tíera. Este inse unu pecatu, in care a intrecutu pe toti predecesorii sei cáti au cadiutu in açelasiu, adeca beti'a. La acestu vitiu a fostu sedusu de Becri Mustafa (12); si dupa ce i s'a prefacutu

(12) *Becri Mustafa*. Turcii aflirma in unanimitate cá acestu ómu a datu mai ántáiu ocaziune lui Muradu de a se imbeta. Éca cumu naréza ói faptulu. Odata Muradu imbracatu in vestminte necunoscutu, merge in piati'a publica si din intemplantare vede pe acestu Becri Mustafa tevalitu in tina si mortu de bétu. Muradu mirandu-se de acestu lucru, întreba pe cei de prin pregiuru, ce s'a intemplantu cu ómulu acesta, cáci lui i se pare ca ar' fi lunaticu? I s'a respunsu, ca é bétu de vinu. Atunci Muradu întreba, cá ce beutura este acésta, cáci elu anca nu-i cunósce péné acumu efectulu? Intr'aceea Becri Mustafa isi revine in simtiri, se ridica in picidóre, si cu nesce cuvinte de insulta dice imperatulu se mérga de acolo. Acesta surprinsu de insolentia acelu ómu, i díse: Tu ómu de nimica, nu scii cá eu sunt Muradu Sultanulu, si tu cutedi a-mi díce se me ducu de aci? Si ío, respunde Mustafa, sunt Becri Mustafa(*), si daca vrei se-mi vindi cetatea acésta, éca eu tí-o cumperu, si atunci eu voi fi Muradu Sultanulu, éra tu vei fi Becri Mustafa. Muradu ilu intréba cá de unde ar' poté avé elu atáti-a bani, in cátu se cumpere acésta cetate? Atunci Mustafa respunde: Ce-ti pasa tíe; ío-ti dícu si mai multu: ío me prindu cá pre langa cetate voiú mai cumpera anca si pe fiulu slavei (imperatii adeca sunt nascuti cu totii din slave). Bine, díse Muradu, primescu tergulu; si ordina se ridice pe Mustafa din tina si se-lu duca in palatu, Cáte-va óre in urma, dupa ce'i trecuse beti'a, Mustafa isi revine in simtiri, si desteptandu-se se vede intr'o casa pompósa si tóta intraurita. Atunci întreba pe cei cari erau pre langa elu, ca ce insémna acésta? Visediú eu, séu amu ajunsu aci pentru a gusta placerile paradisulu? Nu, dísera acei-a; si apoi i spusera cele ce s'au pötrecutu, si ce térgu a facutu elu cu imperatulu. Mustafa se inspaimenta; cáci elu cunoscea pré bine ferocitatea si crudelitaea lui Muradu. Dar' necesitatea, magistr'a inventiuniloru, ilu invetiá ceea ce avea se face. Elu se prefaca ca i é reu si cauta se móra, déca nu-i voru da unu picu de vinu se bea, cá se-si reinviie spiritulu langueditu. Ómenii de pre langa elu, cá nu cumu-va se móra înainte de a-lu vedé imperatulu, i dederu o cana cu vinu, ér' elu o ascunse in sinu. Puçinu

(*) Adeca: Betivulu Mustafa. *Tr. Rom.*

in natura, elu nu se mai indestuliá a bé singuru, cí fortiá pe Mufti si pe Cadiulaskeri a bé cu elu ; apoi precumu amu mentionatu mai ín susu, a emisu unu edictu publicu, prin care a permisu de a poté vinde si bé vinu toti omenii ori de ce stare séu conditiune ar' fi ei. Dar' pe cátu era mare amatoriu de vinu, pe atátu era inamicu de mórte alu opiului si alu tabacului, de aceea opri sub pedépsa de mórte usulu amendororu acestoru obiecte ; ba ce é mai multu, elu insusi a uccisu cu man'a sa pe mai multe persóne, pe care le-a venditu séu mancandu opiu, séu fumandu ori vendindu tutunu. Cu tóte acestea, unu anume Tiriaki, fumatoriu passionatu, scapà de acésta pedépsa prin o inventiune a sa fórte spirituósa. Nepotendu-se lasa nici de cumu de fumatu, elu a sapatu ó grópa afunda langa cas'a sa, si pentru a nu fi surprinsu si descoperitu, o acoperise cu

dupa aceea ilu chiama imperatulu la sine, si-i demandu'a-i plati atatea milióne câte ajunge cetatea. Mustafa scóse can'a cu vinu din sinu, si dise ; Acésta este, o ! imperate, ceea ce voiá eri se cumpere Constatinopolea ; si candu ati possede voi acestu thesauru, eu sunt siguru cà l-ati pretiui mai multu decâtu imperati'a a tóta lumea. Cumu se poté acést'a ? întrebá Muradu. Éca asia, respunse Mustafa bendu, se beti si voi din acestu licoru divinuu. Imperatulu se indupleca, si trage o inghititura buna de vinu ; si precumu elu nu era dedatu cu vinulu, se imbèta pe data intr'atátu, in cátu isi imaginá ca lumea întrega é prè mica pentru elu ; isi facea planuri imense, si atáta deliciu si placere ilu cuprinsese, in cátu i se parea cà delectatiunile corónei sunt nimica in comparatiune cu acestu simtiu ebriante. Dupa aceea se ameti de capu si adormi. La câte-va óre sa destópta cu o durere immensta de capu, si rapitu de mânia chiama pe Mustafa inaintea sa. Acesta vine immediatu, si pricèpendu ce are Muradu, i dise : éca aci este remediulu indispositiunei Vóstre ; si-i da unu pòcharu plinu cu vinu. Muradu ilu be, si indata i trecè durerea de capu, si-lu aduce éراس in veselie de mai nainte. Dupa aceea a mai repetitu de vre-o duóe, trei-ori, totu asiá, péné in urma intr'atátu s'a dedatu cu vinulu, in cátu mai in tóte dilele se imbètá. Muradu apoi a susceptu pe magistrulu seu pe Becri Mustafa, între Musahibii séu consiliarii sei intimi, si era pururea pre langa imperatulu. Candu a muritu acestu maiestru, Sultanulu a ordonatú cá tóta curtea se se imbrace in doliu ; si pentru a-i onora memóri'a intr'unu modu particularu, a lasatu de l-au ingropatu cu mare pompa intr'ó taverna (carciuma) sub duóe buti. Dupa mórtea lui, imperatulu a declaratú mai de multe-ori, ca nu a mai avutu nici-o dí placuta de candu a muritu Becri ; si candu se întemplá de vorbiá cine-va despre Mustafa, ochii lui Muradu totudeaun'a se impleau cu lacrimi si suspiná din profundulu inimei sale. Cu unu cuventu, eu n'amu cetitu nicairea cà cine-va se-si fía castigatu la altii mai mare favóre prin instruirea in preceptele virtutei, de cumu si-a castigatu Mustafa la Muradu prin instruirea ia vitiu.

iérba verde. Intr'o dí, pre candu era in fumatoriulu seu, vine imperatulu, si intréba ca unde e Tiriaki? Omenii sei i spunu, si-lu aducu inaintea imperatului cu unu ciubucu in gura. Sultanulu vedindu-lu ca lucra contra ordiniloru sale, trage sabi'a si vré se-lu strapunga. Atunci Tiriaki inspaimentatu de acestu periclu, striga catu ilu iea gur'a: «Fugi de aci, tu fiu de femeia sclava! Edictulu teu are pu-
« tere numai de asupra pamentului, ér' nu si sub pamentu ». Tiriaki prin acésta inventiune improvisata si-a mantuitu nu numai viéti'a, ci a obtienutu si alte onori inalte, si singular'a permissiune de a fuma câtu i va placé. Se dice anca despre acestu Muradu, cà de multe-ori spunea omeniloru sei a se tiené de urmatóri'a regula: «Candu vreti se fiti în voia buna, beti vinu, si nu mancati ca . . . »

CRUELITATEA LUI MURADU

XX. Din acestu vitiu s'a nascutu altulu, care nu numai pentru regenti cì si pentru statu este fôrte stricatosu: acés'a este crudelitatea. Elu insetosiá dupa sange innocentu, si omorulu era placerea sa, in câtu ti se parea ca de aici se nutresce. De multe-ori, in mediulu noptiei se furisiá din apartamentulu femeiloru si esindu prin porti secrete din palatiu cu sabi'a sa scósa, alergá pe strade descultiu si numai cu mantéua pe spate cá unu nebunu, si omoriá pe ori cine i vinea in cale. De alte-ori, candu se imbetá si era in voia buna luá sageti, si din ferestrele de susu ale palatului, strapungea pe cine trecea din intemplantare pe acolo. De alta data se imbracă in vestminte prefacute, alergá tóta diu'a in susu si in josu, si nu se intorcea acasa pêné nu omoriá vre-o câte-va persóne infortunate pentru ce-va lucru de nimica séu chiar' fara nici-o cauza. In acelu modu elu adusesese tóta cetatea in teróre atátu de mare, in câtu nime nu cutediá nici macar a-i pronuntia numele in intrulu muriloru, fara a nu tremura. Altii mai slabi de ânima, si mai alesu cari erau dedati a lua opiu, lesfnau la singurulu audiu alu numelui lui Muradu. Cà-ci pe acesti-a nu-i crutiá nici-o data; ci séu i omoria pe toti, séu i fortiá se bea vinu în locu de opiu. Asiá Muradu in siepte-spre-diece ani câtu a domnitu, a omoritu preste patru-spre-diece mii de ómeni, intre cari au fostu multi generali si alti barbati de positiunea cea mai inalta.

FACULTATILE SALE FISICE SI SPIRITUALI

XXI. Pre langa tóte aceste vitiuri, Muradu a fostu dotatu cu o mare desteritate atátu corporale câtu si spirituale, in câtu ti se parea ca natur'a a voitu se creeze unu modellu de omu, care se escelle atátu in vitiuri câtu si in virtuti. Tóte deprinderile corporali câte se ceru de la unu soldatu, le aflai la acestu Sultanu. In artea de a trage cu arculu nu avea lui assemenea intru tóta natiunea turcésca, cu singlar'a esceptiune a faimosului luptatoriu Toscoparanu. Se vedu si slau pênê asta-di duóe colonne de marmore in distantia de unamii-cinci-sute de urme un'a de alt'a, si preste aceste se dice ca á trasu Muradu cu o sagéta de a trecutu de la un'a pênê preste ceea-lalta. Elu a fostu celu mai bunu calaretiu intre toti ottomanii; ér' in tragerea cu Dgirid-ulu atátu era indemnaticu, in câtu nici unu tataru nu potea se traga cu arculu, nici atátu de siguru nici atátu de departe. Se mai dice apoi despre elu, ca atátu era de iute de picióre, in câtu nici celu mai ageru calu arabicu nu potea se-lu intréca. Dar' elu a fostu dotatu si cu calitati singulare spirituali. Asiá se afirma, ca era fórté perseverante in esecutarea lucrurilor sale, in câtu nu desistea de la o intreprindere a sa pênê ce séu reusiá, séu o nimiciá. Intrepidu in ori ce circumstantie, in câtu s'ar' poté dice, ca déca purtarea lui in viétia ar' fi fostu la inaltimea grandetiei spiritului seu, ar' fi potulu, fara multa greutate, a se face monarchulu a tóta lumea. Dar' plagele ce arm'a le infige in alții, in elu le-a infiptu beti'a, care l-a si rapitu din acésta lume, a carei spaima si teróre era.

Pe timpul lui Muradu IV. au fostu Domnitori in Europ'a :

In Germani'a : Ferdinadu II, 1619—1637, si Ferdinandu III, 1637—1657.

In Franci'a : Ludovicu XIII, 1610—1643.

In Spani'a si Portugali'a : Filipu IV, 1621—1665.

In Angli'a : Carolu I., decapitatu prin suditii sei, 1625—1649. *Tr. Franc.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUÍ IBRAHIMU.

ALU OPTU-SPRE-DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU XI. DIN CARTEA III.

IBRAHIMU SE PROCLAMA IMPERATU

I. Sultanulu Ibrahimu fù nascutu in anulu Hegirei 1026, si dupa mórtea fratelui seu Muradu, nefindu altu erede din cas'a lui Os-
manu, in etate de trei-dieci-si-duoi de ani a fostu proclamatu in
unanimitate imperatu alu Osmaniloru.

A. 1049

I. C. 1639

OCCUPA AZACULU DE LA COSACI

II. Dupa suirea sa pe tronul, prim'a sa grige a fostu a curati marea négra de piratii cosaci, si a deschide salva si libera navigatiune pentru naile ce vinu de acolo la Constantinopole. Dar' elu vedea bine ca acést'a nu va poté merge fara mari si grave dificultati, pe câtu timpu Azaculu (1) situatu la gur'a Donului, este in manile acelor cosaci; din cauza ca acésta cetate le convenia fôrte bine pentru pirateri'a lor, si in casu de a fi batuti, ea le putea servi de fôrte bunu locu pentru refugiu. Pentru aceea a tramisu inainte de tóte o armata numerósa ca se ocupe acea cetate; si intr'adeveru ca dupa

(1) Séu Azotulu. *Tr. Rom.*

mai multe assalturi cetatea a fostu cucerita si tóta garnisón'a trecuta prin sabia.

MALTESII CUPRINDÚ O NAIE TURCEASCA SI FUGU CU EA LA CRET'A

III. Dupa-ce cu modulu acesta a curatítu marea négra, se resolví a face aceeasi in marea alba. Tóte insulele de aici erau degià ocupate de Ottomani prin valórea loru; numai insul'a Cret'a(2) facea escep-

(2) *Cret'a*. Vreu a narrá aci ístori'a acestei insule asiá precumu o aflamu la scriitorii turci, fla si numai pentru a vedé ingrigirea cu care transmitu ei la posteritate faptele compatriotiloru loru. *Kritos*, pe care altii in modu corruptu, prin schimbarea unor litere o numescu *Ghiritid*, este cea mai insemnata insula in marea mediteranèa. Se estinde de la resaritu spre apusu in lungime de doue-sute si in latime de siese-dieci de mile. Pare cà insasi natur'a o a facutu pentru delectarea omului. Solulu preste totu este fertile si produce in abundantia tóte speçiele de gráne. Campiile aromatice suntu pretutindenea acoperite cu ierburi, cari suntu bune nu numai pentru nutretiu la vite si la paseri, dar' suntu folositorie si pentru medicina. Intre aceste din urma este in speçialu ierb'a *Iflimum* (*), a carei virtute miraculoasa era cunoscuta anca si mediciloru din anticitate. Bestieie selbatice cari se strice omeniloru si animaliloru, perecumu lupi, vulpi, sierpi— aici nu se nascu; si déca se aducu din alte tieri — aici nu potu trai. Primii locuitorii ai acestei insule au instruitu pe cealalta parte a lumei a duce viétia placuta. Adoratorii imaginiloru cioplíte suntu de acea opiniune constante, ca principele idoloru paganismului a fostu nascutu in Cret'a. Totu din acésta tíera s'a nascutu music'a si alte arti carii tindu a delecta si a polei omenimea. Au avutu fórté multe si fórté faimóse cetati; multime de sate, si numerosi locuitorii; fiindu-cà aerulu dulce si clim'a blanda au atrasu aici nuóe colonii din tóte partile lumei. Lungu tímpu a fostu sub domnia Greciloru; mai tardiu a fostu cucerita de armele Musulmaniloru (***) din Spania. Adeca la anulu Hegirei 204, pe candu Hakim, fiulu lui Hesam, din famili'a Ummie, domniá la Cordub'a in Spania, s'a escatu o revolutiune terribelè in contrá lui, care atátu de repentinu crescú, in cátu o cèta de conspiratori au incongiuratu palatulu lui Hakimu, si-lu amerintiau cu mórté. Regele Hakimu se aperá cu bravura, si dupa o lupta sangerósa a respítu pe rebelli, omorindu pe multi, si pardonandu pe ceialalti, sub conditione cá se ésa din tíera si se-si caute alte locuintie. Musulmanii vediendu-se espulsi cu modulu acesta din vét'ra strabuna, s'au pusu pe mare cu trei-dieci de náii, luandu-si calea cátra Egiptu, si au ajunsu la Alexandri'a. Abdulah, fiulu lui Tahir, care guberná pe acelu tímpu Egiptulu in numele regelui Persiei, audindu de venirea acelor Musulmani, a plecatu de la Cairo cu o mare armata in contra loru si surprindiendu-i pe neasteptate i-au incongiuratu de tóte partile. Elu potea se-i uccida pe toti, dar' le-a compatimitu starea, si i-a lasatu liberi sub conditione cá se se curatia din Egiptu si se nu se mai întórca nici-odata. Musulmanii ne fiindu in stare de a face vre-o resistentia, au cau-

(*) Acesta fara dubiu este Dictamnus cretica, care la Turci se 'numesce *Gjirid* Oti seu erba de Creta. *Tr. Germ.*

(**) Acesti-a suntu asiá numitii Saraceni. *Tr. Rom.*

tiune; ea contemnă puterea Turcilor, și serviă de portu siguru a-celoru piratî, cari spoliau çorabiile turcesci. P'ôr't'a pusese de multu ochiulu pe acêsta insula, și desele plangeri ce i se faceau de catra suditiî sei in contra Venetianiloru, erau ocașiune numai bine-venita de a cuceri insul'a; și mai aleșu o injuria comissa acumu din urma

tatu se se supuna poroncei, s'au pusu érași pe nâi și si-au luat calea spre Cret'a. Fertilitatea și clim'a dulce a acêstei insule i-au attrasu atatu de tare, in câtu se deciseră a se asedia aici; și au tîenutu consiliu, cumu ar' poté se o occupe. Că acêsta occupare se se effectue cu mai mare alacritate, au datu focu la tôte nâile și le-au arsu, că asiă se-si taie ei insii tóta speranti'a de a se poté retrage in casu çandu ar' remanê batuti. Asia resoluti, attacka insul'a, se respandescu in tôte partile, și o cuprindu mai iute de cumu ar' fi cugetatu; fortifica apoi cetatile cu muri nuoi, și le prevedu cu tôte munitiunile necesarie. Michaelē, imperatulu grecescu pe acelu tîmpu in Constantinopole, audindu ca Musulmanii (proprie Sarcenii) au occupatu insul'a Cret'a, trimite o flota considerabile in contra lor. La primulu attacku Musulmanii au fostu invinsi; dar' indatu dupa aceea si-au readunatu tôte puterile lor, și au attackatu pe Greci in chiar' castrele lor cu atata fortia, in câtu n'a scapatu nici macar' unulu care se duca scirea in Greci'a despre acêsta fatale perdere. Musulmanii insii au insciintiatu pe imperatulu despre ceea ce s'a petrecutu, și s'au offeritu a închiăiă pace cu elu. Imperatulu s'a invoitu prê bucurosu, căci vedea prê bine, că cu forti'a nu pôte face nimicu. Dupa închiăierea acêstu tractatu de pace, *Umrū*, principele Musulmaniloru și succesorii sei au domnitu cu pace in insula optu-deci de ani. Dupa aceea inse, și anume in anul Hegirei 284., imperatulu grecu din Constantinopole trimite pe generalulu seu Nicephoru Phoca cu armata numeroșă la Cret'a pentru a alunga pe Musulmani de acolo. Phoca debarcandu in insula cu trupele sale, attacka și învinge pe Musulmani, le occupa tôte cetatile și fortaretiile, și pe care nu i-a potutu ucide, i-a constrinsu a se supune potestătiei imperatului grecu; acêsti-a apoi in decursulu timpului parte au peritu, parte s'au întorsu la creștinismu; asiă dupa căti-va ani nu mai era nici urma de Musulmani in insula. Cătu-va tîmpu dupa aceea, Alexiu, celu mai tineru frate alu lui Isaacu imperatorului de Constantinopole, ilu aduce pe acêst'a in cursa, ilu prinde, i scôte ochii, și asiă omorindu-lu i occupa tronulu. Dar' nu s'a indestuliatu numai cu acêstu fratricidiu, ci amblă anca a ucide și pe fiulu lui Isaacu, care avea acelasiu nume cu elu, că asiă se nu mai aiba nici-unu rivalu. Junele principe inse insciintiatu de pericolulu ce-lu amerintiă, scapă numai cu căte-va ôre mai înainte de a se esecuta crim'a, și fugi la Venetiani. Aici miscă totu occidentulu și-lu factu a-i sta intr'adju-toru. Venetianii i-au datu o flota; Francesii o armata; și preparatu cu acêstu adju-toriu, merge dreptu spre Constantinopole, însoçitu de principii Franciei și Spaniei, cu cari Venetianii pe atunci erau in amicitia. Cu acêste puteri petrunde pênē in marea marmora, și pune ancora in façi'a cetătiei aprôpe de unu satu ce asta-di se numesce Kadikioi. Imperatulu Alexiu vedindu că l-a surprinsu, și că-i este cu nepu-tintia de a-si aduna in tîmpu atātu de scurtu o armata cu care se-póta reziste cu efectu: fuge pe ascunsu din Constantinopole, ca-ci se temu se nu patia chiaru aceea

in contra unora ce voiau a caletori la Mecc'a si la Egiptu, a indemnatu pe Sultanulu si mai multu de a-si esecuta planulu. Éca adeca casulu. Kislar Agasi Sumbul Aga, care a fostu destituitu din oficiulu seu, si a fostu primitu unu certificatu de libera-missiune (s), cu scopu de a naviga la Egiptu s'a pusu pe naie in societate cu Cadi din Mecca si cu Molla din Pruss'a, numitu Mehemedu Effendi. Pre candu ei trecea pe aprópe de Cret'a, dintr'o data nevalescu asupr'a loru siese galere din Malta. Turcii se apera cu bravura. Dar' Kislar Aga, Cadi, si comandantele navei cadu in lupta morti; ér' ceilalti cutrupiti de multimea nevalitoriloru, cadu in man'a inamicului cu tóte bunurile ce le aveau pre langa sine. Maltesii cu préd'a loru fugu intr'unu portu de la Cret'a, dau gubernatorelui ceva din spoliatiunile loru, si acesta le concede se mérga siguri mai departe cu toti captivij si cu tóte predile loru.

DE ACI IBRAHIMU DECLARA BELLU VENETIANILORU

IV. A lasa acésta injuriá nepunita, ar' fi insemnatu a espune póttestatea imperiului ottomanu la despretiulu inamiciloru sei; din contra, pentru o resbunare era occasiunea numai bine venita de a supune acésta insula dorita de atát'a timpu. Asiá Ibrahimu incuragiatu si de consimtiementulu consiliariloru sei, frange pacea cu venetianii, si le declara bellu cá unoru furi si protectori de pirati. Pen-

ce a facutu elu cu Isaacu. Junele Alexiu, fiulu lui Isaacu occupa dupa aceea cetatea, remasa fara de nici-unu aperatoriu; si dupa ce s'a confirmatu in tronul, recunoscatoriu principelui de Spani'a pentru serviciile lui, i-a daruitu insul'a Cret'a pe veciá. De la successorii acestui-a o au cumperatu Venetianii la anulu Hegirei 520, cu o summa mare de bani, si a remasu in possessiunea acestor-a péné in timpululu lui Ibrahimu Sultanulu.

(3) *Libera-missiune.* Kislar Agasi, adeca capulu eunuchiloru, pe cátu timpu pórtá officulu de inspectore asupra femeiloru din Seraliu, ori cátu ar' fi de mare onórea ce i se da de catra toti, elu totusi nu se considera si nu se numesce altmentrea decâtu sclavu. Candu inse se dimitte din postulu seu, primesce unu certificatu de libera-missiune; care elu nu o ar cere nici-odata, déca nu i s'ar' impune se o accepte, cáci péné candu este la curte, autoritatea lui este fórté mare. Toti acesti Kislar, dupa ce se destituie, se tramitu in Egiptu; aici primescu de la imperatulu una pensiune de optu mii parale pe dí; o pará face trei aspri. Multi díatre ei, péné sunt in serviciu la curte, isi cumpera bunuri si-si facu stare in Egiptu, unde dupa aceea traiescu victiá domnésca. Curtea anca le concede se-si cumperé bunuri, cáci dupa mórté efectele loru tóte trecu la imperatulu.

tru a esecuta acestu bellu cu successu câtu se pôte mai bunu, elu aduna armata numerósa sub comand'a lui Musa Pasia si a lui Muradu Aga Kulkietchudasi séu locotenentului generalu alu Ienicieriloru, si prepara o flota sub comand'a lui Capudanu Iusuf Pasia, care a datu probe de valórea sa anca pe timpulu candu era portátóriu de spada.

A. 1054
I. C. 1644

CUCERESCE CANE'A

V. Dupa-ce li s'au datu trupeloru generali, au plecatu din Constantinopole la patru ale lunei Rebiul-evvel, anulu Hegirei 1055, si in dóue-dieci ale lunei urmatórie au ajunsu la Cret'a. In alta di soldatii au primitu ordinu se debarce si se impressóre Cane'a, care dupa o resistentia de duóe-dieci-si-cinci de dile s'a si predatu armatei musulmane. Indata dupa aceea s'au reparatu murii cetatiei, si remanendu o parte a armatei acolo cá garnisóna, ceealalta parte s'a intorsu la Constantinopole cu flot'a adornata de lauri. Puçinu dupa aceea Husein Pasia a fostu tramisu cu nuóé puteri la Cret'a, care dupa multe lupte cuprinde anca in acelasu si in urmatoriulu anu tóta insul'a, cu exceptiunea cetatiei Candi'a.

A. 1055
I. C. 1645

MOARTEA SI URMATORII LUI IBRAHIMU

VI. Pre candu Ibrahimu facea nuóe si mari preparatiuni pentru cucerirea acestei cetati, in optu-spre-diece ale lunei Regebu, anulu Hegirei 1058, a trecutu din acésta lume si a fostu coronatu cu mórte de martiru. Au remasu nuóe fii dupa elu: Selimu si Osmanu, nascuti in anulu Hegirei 1054; Mahomedu (4), Achmedu, Solimanu Muradu si Gihanghir, nascuti in 1056; Baiazetu si Orchanu, nascuti in anulu 1058. Trei din ei, si anume Mahomedu, Solimanu si Achmedu, au ajunsu pe tronu; ér' ceilalti siese au muritu fiindu anca in etate fórte tinera.

A. 1058
I. C. 1648

CALITATILE LUI IBRAHIMU

VII. Turcii descriu viéti'a acestúi Sultanu chiar cu aceeași necrutiare, cu care au descrissu pe a predecesorelui seu, dé si ei prin acésta isi punea viéti'a in pericolu. Precumu Muradu era dedatu cu

(4) Mahomedu, precumu se va vedé la Capu XII. ce urméza. a succesu pe tronu la anulu Hegirei 1058, in etate de siepte ani, prin urmare elu trebe se se fla nascutu la anulu Hegirei 1052. *Tr. Germ.*

totulu vinului, asia Ibrahimu era dedatu voluptatiei. Se dice că tóta vietí'a si-o petrecea in placeri sensuali; si candu natur'a stórsa nu-lu mai ajutá, elu recurgea la beuturi iritatiose si la alte secrete pentru a-si reinnoi puterile la delectatiunile venerice. Tóte vinerile, ceea ce la Turci é Sambata, le consacrá dieesei Venus; si lasá chiar' prin marele veziru, séu prin altu servitoriu inaltu, se-i aduca câte o vergine frumoasa imbracata in cele mai elegante vestminte. Paretii in camer'a sa de dormitu erau giuru-impregiuru imbracati cu oglindi, cá se se póta vedé elu singuru in mai multe positiuni a le actului seu brutale. Perinele sale lasá se le imple cu peri dela pelile cele mai fine, cá asiá patulu destinatu placerei sale imperatesci se fia cu atátu mai pretiosu. In gradin'a de la Palatu numita Ghassi aduná de multe-ori pe tóte concubinele sale, unde le facea se se desbrace cu totulu, si elu anca se desbracă in pelea góla, ninchézá cá armasariulu, si se aruncá intre' ele; acestea la porunc'a lui, trebuiau se se apere cu mani cu picioare, pêné candu in urma rapia pe una si pe alt'a si le facea fortia. Odata din imtemplare a vediutu partea genitale de la una vaca selbatica; rapitu de poft'a brutale, lasá a se face din auru unu modelu cá aceea, si-lu tramise in totu imperiulu cu ordinu de a cauta ó muiere, care se aiba chiar' ca vac'a si care se-i servésca placeriloru sale. In fine, se dice ca sar' fi aflatu un'a, pe care apoi a si luat-o intre concubinele sale. Elu isi facuse o colectiune mare si voluminósa de picture, cari reprezentau variele moduri de coitiune, si unde totdeauna gasiá positure nuóe, si pêné atunci necunoscute. — Cu acestu modu thesaurulu publicu diminuitu prin beti'a lui Muradu, prin luxuri'a si placerile sensuali ale lui Ibrahimu, a desecatu cu totulu; si poterile imperiului folosite de antecessorii loru pentru debellarea inamiciloru, si pentru latirea imperatiei, ei le-au intrebuintiatu pentru ruinarea vietiei loru proprie.

Pe timpulu lui Ibrahimu, domnitori in Europ'a au fostu;

In German'a: Ferdinandu III. 1637—1657.

In Franci'a: Ludovicu XIV. 1643—1715.

In Spani'a: Filipu IV. 1621—1665.

In Portugali'a: Ion IV. (Duce de Braganti'a, care s'a revoltatu contra Spaniei) 1640—1656.

In Angli'a: Carolu (decapitatu) 1625—1649. *Tr. Franc.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MAHOMEDU IV.

ALU NOUE-SPRE-DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU XII. DIN CARTEA III.

MAHOMEDU SE PROCLAMA IMPERATORE

I. Dupa-ce Ibrahimu a priimitu cunun'a de martiru, Ienicierii au proclamatu imperatore pe fiulu seu Mahomedu (1) in etate de siepte ani, si-lu redicara pe tronu in optu-spre-diece ale lunei Regebu, anulu Hegirei 1058.

A. 1058

I. C. 1649

EVENIMENTELE DIN TIMPULU MINORITATIEI SALE

II. Anca din fraged'a sa etate Mahomedu a datu probe evidente despre grandórea sa viitóre, si despre speranti'a ce ottomanii au

(1) *Mahomedu*. Mama-sa a fostu fi'a unui preotu grecu, pe care o au adusu din More'a anca pe timpulu lui Muradu Sultanulu, candu adeca anca nu era stérsa acea rege, in puterea careia fi de crestini se poteau lua cá tributulu; si pentru rar'a ei frumusetia a fostu priimita in seraiulu imperiale. Dupa-ce s'a facutu Validé Sultana, a lasatu se intrebe de muma-sa. In-urma s'au aflatu, cá dupa cine a intrebatu era chiar' la ea in palatu; si a traitu acolo anca multi ani; dar' nime nu o a potutu face se primésca religiunea mahomedana: si acolo a si muritu in legea orthodoxa crestina, in care a remasu constanta péné la mórte; candu apoi nepotulu seu Sultanulu Mahomedu a lasatu se-i aduca cadavrulu din palatu, si se o immormente dupa ritulu besericei crestine prin patriarchulu insoçitu de intregu clerulu seu.

pusu in elu. Dupa-ce thesaurulu publicu desecat cu totul prin viéti'a luxuriósa a parintelui seu, s'a implutu éراسi prin abilitatea lui Kioprili (s) Mehemedu Pasia, si turburarile intestinale au fostu su-

(2) *Kioprili*. Acesta é fundatorele nobilei case Kioprili Oglu, care péné asta-di se numera între cele mai distincte familii la Turci. La inceputulu domniei lui Mahomedu ducea o viéti'a retrasa si stoica in Constantinopole, si asteptá se i se dea unu pasialicu óre-care, fla ori cátu de neinsemnatu; cáci, de si avea titlulu si dignitatea de Pasia, elu totusi, flindu-ca nu avea mid-i-lóceló de a-si sustiené famili'a conformu rangului seu, asiá fórté arare-ori se aretá in publicu. Chiar' pe acestu timpu vine la Constantinopole unu delegatu din Persi'a, pēntru a gratula lui Mahomedu la sui-rea sa pe tronul. Sultanulu dède in onórea lui o mésa splendida, si ordiná tuturoru Pasiloru se faca cu totii si fla-care asemenea. Marce veziru si toti ceilalti pēná la celu din urma Pasia a tractatu pe delegatulu persianu cu atât'a luxu, in cátu pe fla-care l-a costatu celu puçinu una-suta de pungi. Candu a venitu rendulu la Kioprili, elu recurse la unu evreu, care-lu mai ajutorase de multe-ori in lipsele sale; acesta 'i promitte ca-i va procura si acuma bani. Kioprili contandu pe promissiunea evreului, face pe diu'a determinata unu prandiu splendidu cu musica, comedianti si alte divertimente usitate la Turci. In alta dí vinu comediantii la evreu, si-si ceru plat'a; evreulu, flindu-cá nu se tocmisera de mai nainte, le offere duóe-sute de taleri, pre candu toti ceilalti Pasi le-au datu câte patru pēné in cinci sute de taleri, Lascaris, capulu trupei, unu grecu, luandu banii, i arunca cu despretiu la pamentu. si dice: mai bine nu voiu nimicu de la unu Oppordos (*) Pasia!; care in dialectulu evreo-spaniolu va se ólca, unu vile si miserabile serántocu. Evreulu stringe banii, merge la Kioprili Mehemedu Pasia, si-i spune ceea ce s'a petrecutu. « Ei! trebuie se sufferiu a fi batjocoritu de unu necredintiosu, si nu amu atât'a putere cátu se-mi potu resbuna: atunci eu in puçine dile séu trebe se-mi facu noroculu, séu se-mi perdu capulu ». Urmarea a confirmatu acésta profetia. Cáci puçinu dupa aceea Spahii din Constantinopole s'au revoltatu si au ucisu pe marele veziru si pe toti ceialalti Pasi; unuculu Kioprili Mehemedu Pasia a scapatu, flindu-cá in obscuritatea sa nime nu-lu bagá in séma. Dupa-ce s'a stinsu foculu seditiunei, Silahtar si Kisslar Agasi, si toti ceialalti officari de curte au vediutu, cá nu mai este nici-unu Pasia in viéti'a, carui se póta offeri dignitatea de mare-veziru; asiá au trimisu dupa be-tranulu Kioprili, si cá unui omu bunu si de onóre, i dau in mana siglulu imperiale, dreptu semnu alu noului seu officiu; dandu-i totodata se intieléga, cá todeauna se-si aduca aminte, cumu si prin cine au ajunsu din starea sea infima la gradulu celu mai inaltu de onóre. Kioprili le promitte totu ce i-au cerutu; si la inceputu nu fa-cea nimicu fara a se consulta mái ántáiu cu ei prin scrisori despre tóte lucrurile. Ei isi tramitteau opiniunile lor in scrisori; pēné in urma a cugetatu a se folosi de ele; deci elu chiama la sine in secretu pe capii Spahiloru, le arata scrisorile, si se plange de arrogantia lui Kisslar Agasi, a lui Silahtar si a tuturoru celorlalti of-

(*) Acestu nume de batjocura, dupa tóta probabilitatea, deriva de la o *Pordiosera*, care este cuventu spaniolu cu articlu portugesu, si insémna cersítoria si sdrantiosu miserabile. *Tr. Germ.*

grumate, Mahomedu a datu ordinu a strangula pe mam'a-betrana a sa, fiindu-ca luase parte la rebelliunea ienicieriloru, si pe multi alti complici i-a punitu cu mórte. Dupa aceea reocupa insulele Tenedos si Lemnos de la Venetiani; pune man'a pe rebellulu Pasia din Aleppo, si-i taia capulu acestuia si ale tuturoru compliciloru sei. Trimite apoi pe marele Veziru Kioprili Mehemedu Pasia in contra cetatiei Ianova, care dupa obsidiune de vre-o câte-va zile o si ocupa si o supune potestatiei ottomane. Cu asemenea succesu pórtia bellulu in Ungari'a, unde la anulu Hegirei 1070. Ali Pasia ocupa prin assaltu cetatea Varadinu. Er' la anulu Hegirei 1074, vezirulu Fazil Achmetu Kioprili Oglu (s) supune cetatea Uivar. Declara apoi

A. 1070

I. C. 1659

A. 1074

I. C. 1663

ficiari de curte; aviséza si pe soldati se nu suffere cá acesti unu pumnu de omeni se guberne unu imperiu atátu de mare, ci se se oppuna si se stérge acésta mare rusine péné candu le este anca in putere. Spahii se facura focu audindu aceste infamii; se aduna din nouu, mergu la curte, si ceru imperatului a le estrada pe culpabilulu Kisslar Agasi, pe Silahtar si pe toti complicitii loru, cá se-i pedepséca cá pe turburatorii de pacea publica si autorii rebelliunei din urma. Toti acesti-a au fostu omoriti, si Kioprili Mehemedu Pasia confirmatu in postululu seu; dupa aceea cu timpu a exterminatu pe toti Spahii cari au redicatu armele in contra imperatului, in cátu in duoi ani nu mai era nici-unu rebellu in viétia. Dupa ce a purtatu dignitatea de mare-viziru in cursu de siepte ani, elu a caduutu bolnavu; éra candu era aprópe de morte, l-a cercetatu Sultanulu Mahomedu, si vorbindu cu elu despre lucrurile publice ale statului, i disse: sciu si pretiuiescu fórté multu servitiile ce mi-ai facutu; dar' pentru a le incorona iti ceru se-mi areti pe cine credi tu capabile si demnu de a urma in officiulu teu, in casu candu a-i trece in lumea ceea'alta? Patientulu veziru respunse, ca elu nu cunósce pe altulu care se merite acésta dignitate, decátu numai pe fiulu seu Achmetu, atátu pentru prudenti'a cátu si pentru seriositatea sa. Acésta recomandatiune a unui parinte pe patulu mortiei, pronuntiata in favórea fiului seu, atáta impressiune a facutu asupr'a lui Mahomedu, in cátu immediatu dupa mórtea lui l-a facutu mare-veziru, de si era anca fórté tineru.

(3) *Kioprili Oglu*. Fiiulu lui Kioprili Mehemedu Pasia, despre care am vorbitu in punctulu precedenté. Candu s'a facutu mare-viziru, a fostu numai de siepte-spre-diece ani; si este fórté renumitu intre Turci pentru invetiatur'a, prudenti'a, fortitudinea si constanti'a sa. In adevéru turcii afla cá victoriile dela Gret'a s'au eastigatu mai virtosu prin Kioprili celu dotatu cu spiritu neinvinsu si cu mare elocentia, in care se spune cá a întrecutu pe toti contimporanii sei. Turcii ilu numescu vicariulu umbrei lui Dumnedieu; lumin'a si splendórea a celoru mai frumóse si amabile natiuni; supra-veghitoriulu si pazitoriulu legiloru celoru adevérate, si alu moralei celei bune si sante; sfarmatorulu campaneloru poporaloru celoru raticitórie si blasfematórie de Dumnedieu; comandante terribile; celu mai sapiente; celu mai îndurato-

bellu lui Racotiu, si-lu invinge (care a si muritu in urm'a une vulnere mortali ce a priimitu in lupta). Dupa aceea petrunde cu trupele sale prin tóta Transilvani'a , si pune pe Michael Apafi principe tie-rei, sub conditiune de a-i respunde unu anumitu tributulu anuale.

MAHOMEDU INCHIAIE PACE CU GERMANII

III. Imperatulul Germaniei spaimentatu de progressele Osmaniloru, tramite unu delegatu la marele Veziru spre a-i cere pace, promittendu de a lasa Turciloru totu ce au degiá in possessiune. Vezirulu séu cà nu intielegea bine intentiunea imperatului , séu ca voiá a cunósce mai de aprópe dispositiunea Sultanului , luá cu sine pe delegatu si merse cu elu la Pórtá. Aici delegatulu cu capulu plecatu si facia (4) prosternuta pênê la pamentu sterge pulbera de la pragulu sublimei pórt e, si prin umiltele sale suplicatiuni obtiene pacea desiderata pe duóe-dieci de ani, sub conditiunile ce insusi Sultanului a placutu a le dicta.

INNOIESCE BELLULU CRETANU

IV. Dupa-ce pacea a fostu intarita prin juramentu solemnu din partea delegatiloru ambiloru imperati, Mahomedu se resolvi a innoi cu mai multa vigóre bellulu cretanu , care pênê acuma pentru alte affaceri se continuase numai fórté incetu. Acestu bellu contra Venețianiloru l-a fostu inceputu anca parintele seu Ibrahimu , care a fostu si cuprinsu Cane'a si fortaretielie invecinate, si a fostu alungatu din insula pe mai toti locuitorii ei cei vechi. Singurulu locu ce mai remasese in manile inamiciloru, era Candi'a ; o cetate, unde natur'a si artea se pare ca a vrutu se arate, ce potu ele produce pentru a distruge pe cei cari ar' voi a o impressora. Trupele musulmane au

riu, etc. Elu a fostu uniculu veziru, care a succesu parintelui seu in acésta dignitate si care ca prin dreptu de ereditate a transmisu-o flului si nepotului seu.

(4) *Faç'a*. Aceste si alte assemeni espressiuni pompóse intrebuintieza istoriograill turci fație cudelegatit creștini ; si acést'a numai pentru a da cu atátu mai mare onóre imperiului loru, si a arata despretiu cu atátu mai profundu fația cu creștinii. É adevratu, cà unu delegatu candu este admissu si intra in audientia la Sultanulu, trebe se-si depuna spad'a, se-lu tiena de brația duoi Capudgi Basi , se se inchine cu capulu de trei-ori ; dar' afara de aceste ceremonii, nu se cere nici-odata vre-unu altu semnu do submissiune.

atacatu mai de multe-ori acésta cetate, dar' totdeauna au fostu respinsi cu mari perderi. Si totusi nu putea cine-va se fia siguru de possessiunea acestei insule, pênê candu înimiculu mai avea anca unu portu liberu si deschisu, de unde o putea attaca candu i placea. Asia Mahomedu se decise a întrebuintia tôte puterile imperiului seu pentru a sfarima acea stanca, în care flot'a ottomana de atâte-ori s'a împedecatu. Cu esecutarea acestei espeditiuni insarcinâ elu pe Achmetu Kioprili Oglu Pasia, care a datu semne destule de de-steritatea sa in bellulu din urma contra Germaniloru.

DISCURSULU LUI MAHOMEDU CATRE VEZIRII SEI SI CATRA ALTI

V. A trei'a di după ratificarea tractatului de pace cu Germanii, Mahomedu adună pe Sheikh-ul Islam (sêu marele Mufti) dimpreuna cu pe toti Vezirii si generalii, pentru a se consulta despre afacerile de atunci ale statului; si dupa ce a comandatu tacere, se dice ca a pronunțiatu catra ei urmatoriulu discursu: «Voindu a lua de esem-
« plu in faptele mele, faptele antecessoriloru mei, amu studiatu
« viéti'a loru, si amu cercetatu prin ce midi-lôce au castigatu, su-
« stientutu si întinsu ei acestu fericitu si in perpetuu duratoriu im-
« periu; si amu gasitu ca duôe sunt causele principali, caroru dato-
« rescu ei atâte victorii, adeca, ingrigirea loru pentru cetatiani, si
« fortitudinea loru invincibile in faci'a inimiculuiu loru. Aperandu pe
« cetatiani cu credinția in contra a ori-ce atacu, facêndu dreptate
« tuturoru si gubernandu cu clementia, ei nu numai ca au castigatu
« amôrea suditiloru, dar' anca au facutu de acestia au fostu gata
« totdeauna a sta alaturi cu ei in ori-ce vicissitudini ale fortunei.
« Si candu puneau ei in faci'a inimiciloru sabi'a trupeloru loru in-
« vincibili: atunci inimicii amutiâ si atât'a terrôre bagâ in ei, in
« câtu era constrinsi mai de multe-ori a le cere pace. Cu modulu a-
« cesta nu numai ca au redicatu imperiulu din decadentia, dar' au
« esecutatu in contra celoru mai potenti inimici fapte de acelea, ce
« posteritatea abia le-ar' poté crede, déca ele n'ar' fi sub ochii a tóta
« lumea. Ei au nimicitu puterea Romaniloru, cari se stabilissera de
« atâta timpu in Greci'a; ei au luat Egiptulu de la Cercassiani, celu
« mai belicosu poporu între Tatari; ei au suppusu Persi'a si o parte
« mare din Ungari'a; ei au facutu se tremure Germani'a; si mai

« multu, ei au datu principe si legi poporului scithicu , poporu in-
 « vincibile pênê acumu, si care se laudá ca nu este nime care se le
 « póta pune loru principe si se le dea legi. Se cautamu in giurulu
 « nostru : avemu noi vre-unu vecinu, care se nu respecte confiniile
 « imperiului ottomanu? Crestinii , acesti inimici de mórte ai santei
 « nóstre religiuni, recunoscu ei insii neputinti'a. loru , si puçinu ne
 « mai trebe pentru cá se-i potemu cuceri cu totul. In acésta situa-
 « tiune favorabile a nóstra , numai republic'a Venetiei este care mai
 « cutédia anca a despretiui puterea ottomana. Ce dicu ? ea merge
 « pênê a ne insulta ; acésta republicella , care in comparatiune cu
 « tierile ottomanice, nici n'ar' merita se o mentionamu. Lasu insul-
 « tele din urma ale Venetianiloru si ocuparea loru prin tradare a
 « insulei Tenedos, de unde prin piratii loru cari percurgu mările
 « nóstre si infestéza cóstele asiatiche si europene, tienu aprópe blo-
 « catu portulu Constantinopolei : aci voiescu numai a memora cea
 « procedura ignominiósa a loru, candu au legatu si au încátusitu pe
 « acei musulmani, cari din propriulu loru impulsu divinu au navi-
 « gatu pe marea mēditeranea spre a merge se cerceteze sacrele re-
 « liqui ale prē-santului nostru profetu : cá si candu ar' trebui con-
 « damnati la eterna pedépsa acei-a, cari sunt chiar' pe cale de a-si
 « cerca salutea propria eterna, si acea eterna fericire ce le este pro-
 « missa de insusi profetulu nostru. Sangele acestoru martiri striga
 « vindicta ; si déca innocentulu loru sange nu misca animile vóstre,
 « atunci strigátulu loru va destepta tierin'a parintiloru nostri si alá-
 « toru alti eroi-martiri cari ne-au intrecutu ; ei se voru redica con-
 « tra vóstra , si ve voru acoperi cu blastemulu loru , cá ati sufferitu
 « ca vre-o câti-va briganti miserabili se calce in picióre glori'a ot-
 « tomana si se braveze maiestatea unui imperiu, ce atáta sange si
 « labóre i-a costatu. Si apoi trebe óre se ve amintescu cá rusinea si
 « insult'a pentru noi anca este si mai mare, cá cetatea Candi'a anca
 « nu este in possessiunea nóstra? Tóte insulele marei mediterane
 « sunt in manile nóstre ; chiar' si insul'a Cret'a este cucerita : si ce-
 « tatea Candi'a sta anca totu in man'a inimicului ! Cumu ? numai
 « pentru acésta cetate nu este anca asculttu ferulu ottomanu ? feru,
 « care petrunde pênê in anim'a inimicului candu i se oppune. Vetí

« obiecta , ca acésta cetate este tare de la natura si fortificata prin
 « arte. Prè bine ; io sciu inse ca puterea si curagiulu ottomanu este
 « si mai tare, inaintea carui-a precumu însu-mi amu vediutu, cetati
 « cá nuorii de inalte au cadiutu si s'au resturnatu la pamentu. Séu
 « voiti voi, cá decátu se incercati a ve face domni acestei cetati, mai
 « bine se remana ea locu de scapare pentru corsari si de magazinu
 « pentru lucruri de furtu ? Ori-cà dubitati in bunulu succesu ? Atunci
 « nu sunteti demni de a invinge; si nu ve remane alta, decátu a ve
 « consulta cu Venetianii despre conditiunile de pace, si a resigna la
 « dominiulu mârei in favórea loru. Cátu de mare rusine ar' fi acé-
 « st'a pentru cei ce se tienu cuceritorii lunei, n'amu trebuintia se
 « v'o spunu. Me intorcu catra tine Lala Achmetu Pasia, tu, care tu
 « esci alu nostru mare-veziru ; arata ca esci demnu urmatoriu alu
 « demnului teu parinte; reiea-ti curagiulu , aduna trupele, mergi
 « si fa preparativele necesare pentru a obsedia cetatea Candi'a ;
 « resipesce acestu cuibu alu infamiloru violatori de tractate ; frange
 « ascutitulu sabieloru acéstoru infideli ; ascende murii cu adjuto-
 « riulu lui Dumnedieu si cu tari'a bracialoru tale : invinge pe hoti,
 « omóra-i, alunga-i, si stingei din insula. Nu me indoiescu, ca apli-
 « candu tóta diligenti'a de care esti capabile, rugatiunile prè-santu-
 « lui nostru profetu iti voru adjuta a invinge tóte obstacelele , si in
 « curendu vei estermina pe inimici si vei distruge si nimici cuibulu
 « unde stau ascunsi. Si fii siguru, ca pentru acésta fapta a ta nu nu-
 « mai vei gusta cea mai inalta favóre a mea, ci Dumnedieu, revela-
 « toarele legei nóstre, anca te va recompensa cu profusiune». Ace-
 « stu discursu alu imperatului atáta impressiune a facutu in cei de
 « fație , in cátu cu totii aprobara opiniunea lui, si s'au legatu cu totii
 « a concurge din tóte puterile loru la esecutarea acestei intentiuni a
 « imperatului.

MARÈLE-VEZIRU TRECE CU TRUPELE IN CRET'A

VI. Vezirulu insusi nu intardiá anca in acea iérna a visita portu-
 rile, a infiintia magazine in diferite locuri si a le implé cu totu fe-
 liulu de provisiuni bellice ; cu unu cuventu , n'a intermissu a face
 cu cea mai mare ingrigire totu ce este necesariu pentru durat'a
 unei lunge obsidiuni. In primavér'a anului Hegirei 1066 si-aduna

tôte trupele, si in cinci ale lunei Sievval pléca din Constantinopole. Insusi imperatulu l-a insoçitu pene la Adrianopole, unde a trecut prin revista tóta armat'a, si apoi l-a tramisu a intreprinde acea espeditiune. Ajunsu la Stife (5), Achmedu Pasia a datu soldatiloru timpu pentru repaosu si pentru a se prepara de cale pe mare. La Termes (6) se imbarca cu trupele sale si ajunge cu ele in portulu de la Cane'a; aici le trece pe uscatu, le pune in quartire de iérna; si face cu tóta diligenti'a preparatiunile pentru a aduna munitiunile ce erau anca necessarie.

IMPRESSOARA CANDI'A

VII. Dupa-ce a facutu tôte preparativele ce credea necessarie pentru o lunga obsidiune, la optu-spre-diece ale lunei Silcade anulu Hegirei 1067, ese din portulu dela Cane'a, si naviga mai departe. Candu era aprópe de Candi'a, se opresce la satulu Cavlochoru, ese cu trupele sale fara nici-o resistentia aici pe uscatu si se pune in castre pe campulu de acolo. In demănéti'a urmatória lasa cá tóta armat'a se se puna in arme; ceea ce s'a facutu cu mare splendóre si cu o pompa indescritibile; si insocitu apoi de acésta a mersu de a inspectatu terrenulu in giurulu cetatiei, parte pentru cá se védia de unde o ar' poté attaca mai bine, parte pentru a inspaimenta pe inamicu cu tienut'a pompósa a trupeloru sale. A trei'a dt' chiamá la consiliu pe tóti officiaru si pe alti cari aveau lunga esperientia in trebile bellice, si le cerú cá fia-care se-si spuna opiniunea, in ce modu ar' fi de a se impressora si lua cetatea prin assaltu. In urma s'a luatú conclusiunea, a submina turnulu rosu, a bombardá bastionele, si din partea acésta a se face primulu atacu asupr'a cetatiei.

O ATACA SI O CONSTRINGE A CAPITULA.

VIII. Asia, anca in acelasiu anu catra finitulu lunei Silhidge, sian-tiurile erau facute, cetatea inchisa de tôte partile, si acumu a ince-

(5) Thebes la antici. *Tr. Franc.*

(6) *Termes*. O cetate puçinu insemnata in Thessali'a, situata la cóstele Archipelagului, si care Grecii o numescu Θέρμας Cei vechi i diceau Θέρμα, si de aci are Sinus Thermaicus numirea sa.

putu obsidiunea, de câtu care mai memorabile nu s'a vediatu si pôte nici alt'a nu se va mai vedé. Tôte puterile imperiului ottomanu era concentrate aici; preparativele de mai multi ani stateau la îndemana, in continuu nuóe truppe venía a suplini locul celor cadute; soldatii cari-si perdeau curagiulu si se incercau a retira, era constrinsi prin amenintari si maltratari a intra din nouu in lupta. Obsediatii avea in partea loru positiunea favorabile a locului, si pe toti barbatii bravi ai natiuniloru ce credu in Messi'a sî cari s'au adunatu aici decisi a invinge séu a muri: si se batura duóe-dieci-sinóue de luni in continuu, sub care timpu le-au venitu adeseor ajutoriu de la Francesi si de la Venetiani. Fia-care palma de pamentu trebuia castigata cu sangele mai multoru eroi din ambe partile. Candu unu bastionu era derimatu si ocupatu, in acelasu momentu altulu resaria ca prin minune din manile obsediatorulu; si ottomanii se vedeau lipsiti de fructulu labórei loru chiar' in momentulu candu credeau ca corón'a victoriei é acumu a loru. Atâte obstacule, atâtea difficultati, si atâtea labóre in vanu, erau se aduca pe Turci in desperatiune. In fine inse, inimicii pre langa tóta valórea loru au trebuitu se céda puterei si fortunei ottomaniloru; si aceea ce prin arme cu anevioia ar' fi potutu castiga, ottomanii descúragiati si abatuti de fatigieles unei obsidiuni atátu de lungi, au castigatu prin unu singuru omu. Acestu omu era Panaiotu (7) Tergimanulu (8) curtiei,

(7) *Panaiotu. Παναγιώτης.* Istoriografii crestini descriú cu totulu altuminterea cucerirea Candiei; si eu credu ca nu va fi inutile cá se descriu aci acésta cucerire chiar' dupa informatiunile ce le amu de la acele persóne, care pe acelu timpu erau initiate in secretele statului. Sultanulu prevediendu difficultatile cu cari avé de a se lupta la obsidiunea Candiei, a ordinaru a se publica in tóta armat'a, cá nici unu soldatu se nu se arete viiu in faci'a lui, péné nu va fi cucerita cetatea. Acésta amerintiare in locu de a produce effectulu de a incuragia pe soldati (precumu era intentiunea), ea poté fórte usioru se causeze ruin'a intregului imperiu. Cáci soldatii incepura a murmura si a se plange ca nu mai potu supporta atâte fatigie; cá dupa o labóre continua de duóe-dieci-sinóue de luni, n'au potutu face nici-unu progressu; ca sunt storsi prin frigulu de iérna si prip caldurile de véra: ca nu este justu—diceau ei — a consume tôte puterile imperiului in obsidiunea unei cetati impenetrabile; si ca dupa tôte aceste se vede cá acésta obsidiune nu s'a intreprinsu de câtu cu intentiunea de a estermina pe toti Ienicerii. In acésta impregiurare positiunea marelui veziru era fórte critica. Elu nu potea, fara a caloa ordinulu imperatului, a satisface cererea soldatorulu si a redioa obsidiunea. Ce se faca dara? Indemnà, eshortà

care prin unu discursu artificiale a facutu pe gubernatorele (9) cetatiei a preda sub certe conditiuni cea din urma, dar' totodata si mai tare citadella, unde se retrasese garnison'a. Cu modulu acesta ve-

soldati prin amerintiari, prin daruri, prin promisiuni, a-si face detorinti'a. In spezialu isi puse tota elocenti'a (si nime pe acelu timpu intre Turci nu avea elocenti'a lui), a imbandi animele seditiose si a insufla curagiu nu numai cu vorbele sale, ci si cu esemplulu seu. Cu modulu acesta atacă cetatea din ce in ce cu mai mare vehementia. Intr'aceea se lati scirea ca Francesii vinu cu o flota si cu alte truppe spre a libera Candi'a, si că pe totu momentulu trebe se sosésca. Vezirulu a fostu celu dântăiu, care a remasu cu totulu consternatu la acéa scire, căci unic'a sa sperantia de unu sucessu bunu era, că prin fôme si prin lips'a de munitiuni va aduce cetatea in imposibilitate de a se mai poté tiené; dar' acumu adjutoriulu ce se apropiá nu numai că i-a luat si acésta sperantia, dar' anca pre langa alte o mie de obstacule aprópe invincibili, purtá mare grige că Ienicierii érași se voru revolta. Pe candu se frementá cu aceste cugete in cortulu seu, si-si sferamá capulu a inventa unu midilocu prin care se delature aceste inconveniente si se scape din difficultati, intra la elu Panaiotu, interpretele curtiei, care, dupa ce-si aretá respectele sale cuvenite, precumu era elu in fôrte mare gratia la vezirulu, ilu intréba, pentru ce este atâtu de cufundatu in cugete, si pentru ce acésta tristetia ce i se vede in fație? Vezirulu i respunde in duóe cuvinte. Ér Panaiotu i dise: « Lasati acésta superare, ce ve dis-
 « turba inima, si aretati-ve veselu fație cu soldatii. Melancoli'a nu siede bine nobi-
 « lei si invincibilei vóstre inime; noi nu avem anca nici-o cauza de a despera că nu
 « amu poté cuceri cetatea. Stelele chiaru aréta ca acésta trebe se se intemple cătu de
 « curendu, trebe numai se ne suppunemu influintiei loru, si se le venimu intr'adju-
 « toriu prin unu actu de politica. Deci déca imi permitteti si-mi dati voia libera a
 « lucră, eu cutediu a ve promite, că in câte-va dile cetatea vi se va supune, numai
 « se nu descoperiti nimerui planulu meu. Éca dar' midiloculu ce ve propunu pentru
 « cucerirea cetatiei. Este imposibile că obsediatii se scia despre apropiarea flotei
 « franceze, déca cumu-va nu vomu presupune aci o revelatiune divina; căci cetatea
 « este de tóté partile inchisa, si atâtu de bine pazita, in cătu nu póte se intre acolo
 « nici-unu siórece fara scirea nóstra. Intentiunea mea este de a-i insiela chiar' prin a-
 « ceea, prin ce ei credu că ar' poté scapa din pericolu. Vreu, aiteca a invita pe Moro
 « sini, comandantele cetatiei, la o consultatiune secreta, si a-i spune că uuui amicu,
 « ca se nu se incréda in flot'a franceza, căci intentiunea ei este mai periculósa pentru
 « cetate decâtu intentiunea Turciloru. Elu imi va crede fôrte usioru, parte pentru-
 « că, precumu é sciutu, s' eu me tienu de religiunea crestina, si parte pentru că prin
 « cele mai frumoše cuvinte me voiu preface că voiescu binele si prosperitatea cresti-
 « natatiei. Cu modulu acesta speru că-lu voiu face că se predea cetatea». Vezirulu
 consimte la acésta propunere, si recomanda interpretelui a o esecuta cu fidelitate
 si cu prudentia. Panaiotu tramisse numai-de cătu cu una scrisóre la Morosini, co-
 mandantele cetatiei, pe fidelulu seu sclavu Maxud (Acesta é unu nume arabicu, care
 insémna desideriu séu pofla; asia numescu crestinii cari sunt aplicati la curtea ot-
 tomana, pe sclavii loru; pentru că Turcii arare-ori esprimu numele crestiniiloru

zirulu , cu inceputulu lunei Gemaziul-ewel , anulu Hegirei 1080 , a luat in possessiune Candi'a , dupa ce venetianii esira din ea . A lasatu de s'au pusu pe toti murii stindarde turcesci ; transformă tôte

A. 1080
I. C. 1669

fara a nu adaoge epitetele batjocoritorie de Ghiaur séu Kiafer , adeca infidelu , blasfematoriu). In acésta scrisóre Panaiotu simulandu unu zelu crestinescu , dice lui Morosini că ar' dorí se vorbésca cu elu între patru ochi , spre a-i descoperí unele lucruri de cea mai mare importantia , si cari se referescu la binele si prosperitatea christianiloru . Morosini , cá omu de mare prudentia si circumspectiune , isi imagină la inceputu ca aci sierpele este ascunsu sub iérba , si stá la indoieála , se primésca întrevederea cu Panaiotu ori nu . In urma comunică lucrulu cu Grecii si cu Venetianii , cari erau in cetate , si dupa o matura deliberatiune se resolví se audia dela Panaiotu , ceea ce voiesce se-i spuna ; si-i tramitte pe sclavulu indereptu , designandu-i locul si timpulu de întrevedere . Anca in aceeasi séra Panaiotu se face ca esse a visita sentinellele si posturile , ceea ce la comand'a Vizirului facea mai demulte-ori , si se apropia de un'a din portile cetatiei . Morosini anca nu intardiá a veni aci . Elu veni , precumu se intielessera , imbracatu in vesminte straine pentru a nu destepta in garnisóna vre-o presupunere sinistra . Panaiotu vediendu-se in fație cu comandantele , dise acestui-a : « Me intrista si me dóre candu vediu ca lucrurile crestiniiloru si « mai alessu aceloru de o natiune si de o religiune cu mine , mergu din di in di mai « reu , si candu vedu de alta parte că puterea Turciloru cresce pe di ce merge , a ca- « roru infidelitate si tirania , cu care amerintia tôte lumea . trebé se destepte in noi cea « mai justa indignatiune . Nu se póte nega , că pecatele nóstre si ale parintiloru nostri « au adusu asupra crestinetatiei acésta bataia a lui Dumnedieu . Noi inse scimu că « Dumnedieu de comunu bate pe liii sei si apoi nimicesce pe acei-a cari au fostu ca- « us'a vindictei sale : se speramu dar' că prin bunatatea divina acestu casu in puçinu « va urma . Péné atunci trebe se purtamu cu patientia calamitatile ce a tramissu ce- « riulu asupr'a nóstra , si se ne dedamu a nu ne oppune vointiei divine » . Panaiotu crediendu că prin aceste cuvinte si-a castigatu increderea lui Morosini , pentru a-lu inșiela si mai cu effectu l-a facutu se se lege prin juramentu , că nu va descoperi ni- merui calea ce-i va comunica ; pentru-că pretindea elu , că se teme nu cumu-va unulu séu altulu dintre obsediati se cadia in manile Turciloru , si prin torture din partea acestora se fia constrinsu a divulga aceea ce elu din instinctulu unui zelu divinu voesce a-i descoperi , si prin acést'a tote intentiunile sale bune ce le are pentru christiani , se se întórca numai spre reulu si ruin'a sa . Anim'a lui Morosini pareá a fi liniscita prin aceste cuvente , si Panaiotu reíncpendu discursulu seu , dise : « Se sciti dar' ca ieri mi s'a datu o scrisóre a admiralului francesu , spre « a o interpreta , si ea contienea urmatóriele : « Din ordinulu cristianissimului rege , « pregatiosului meu domnu , plecu la Cret'a cu armata numerósa si cu flota bine « preparata . Ar' stricá si la o parte si la alt'a déca v'asiu descoperi in scrisu scopulu « acestei espeditiuni ; asiá amu datu ordinu secretariului meu , purtatoriulu acestei « scrisori , cá se ve informe verbalu despre tóte . » . Dupa ce a fostu introdusu secre- « tariulu in camer'a din intru a Vezirului , unde nu era altulu decâtu eu si elu , se- « cretariulu a vorbitu in numele admiralului seu , precumu urméza : » Scimu degiá

hesericile in giamie, si ordina a se celebra in ele Ezan-ulu si Ne-maz-ulu, Asia a succesu Turciloru in urma dupa unu bellu de duoe-dieci-si-patruze ani (10) a supune si incorpora cu imperiulu

• din lunga esperientia, ca Venetianii sunt vechi inimici de morte ai Franciei. De
 • cate-ori s'a facutu vre-o invasiune in tierile nostre, ei totdeauna au adjutatu pe
 • inimizii nostri cu consiliu, cu bani, cu arme si altele. De si nu puteau se ne faca
 • atate stricatiuni cate ei voiau, totusi ne causau multe incomoditati. De alta parte
 • candu se vedeau strimtorati, ei totdeauna recurgeu la astutia si la minciuni spre
 • ale da noi insine adjutoriu, prestandu si laudandu-se cu amicitia ce affecta ca o
 • porta catra noi. Chiar' asi a facutu ei si in casulu de facie; candu au vediutu ca
 • armele imperiului ottomanu i apesa; au tramisu delegati la regele nostru, si prin
 • intercesiunea Papei l-au rogatu se-i scape din acestu pericolu. Apoi pentru
 • a castiga si mai multu pe regele nostru in partea loru, ei au offeritu urmatoriele
 • conditiuni: 1° deca numai Candi'a singura va fi liberata de sub obsidiunea Tur-
 • ciloru, atunci ea se remanea intraga in possessiunea regelui nostru; caci mai bine
 • voiescu din tota inim'a si cu tota bucuri'a a o lasa in manile unui rege crestinu,
 • decatu a o vede sub jugulu Turciloru; 2° er deca cu puteri unite voru pota alunga
 • pe Turci din tota Cret'a, atunci diumetate din acesta insula dinpreuna cu capital'a
 • ei se fia a Francesiloru, er' coealalta diumetate se remana Venetianiloru. Regele
 • nostru a priimitu la aparintia aceste conditiuni. Dar' fiindu-ca elu tiene ca este
 • injustu a rumpe bunele relatii ce le are cu port'a ottomana, si prin acest'a a de-
 • bilita legaturele cele tari de amicitia reciproca; si veniudu-i acumu chiar' buna o-
 • casiune de a frange temeritatea acestoru omeni inconstanti si insielatori, asia a
 • lasatu a se prepara acesta flota, si a datu ordinu admiralului, ca indatu ce va in-
 • tra in Candi'a se prinda pe toti Venetianii si se-i tramita in Franci'a, er' cetatea
 • se o lase in possessiunea vezirului. Caci regele nostru are una imperatia atatu de
 • intinsa si florescenta, in catu nu mai are trebuintia de unu regatu strainu si a-
 • tatu de indepartatu; mai alesu ca acesta ar' pota fi unu maru de perpetua certa
 • si discordia. Asia dar, vezirulu nu are de a se teme nimicu de venirea flotei nostre
 • aici. Caci pe data ce admiralulu va intra in cetate, ceea ce spera a face in cele mai
 • apropiate dile, elu va areta ordinulu regelui Francei intaritu cu man'a si sigilulu
 • propriu, si va face cunoscuta tota starea lucrului. Pone aci secretariulu admira-
 • lului francesu. Dar' eu — continua Panaiotu — care nimicu nu dorescu mai fer-
 • binte ca fericirea crestinatatiei si inaintarea religiunei mele, mi-amu pusu totu
 • spiritulu meu pentru a inventa unu espediente, prin care se potemu delatura pe-
 • riclulu ce amerintia pe christianismu preste totu, si abia ilu potuiu ghici. Deca voi
 • nu veti lasa pe Francesi se intre in cetate, atunci ei se voru confedera cu Turcii,
 • si cu acesti-a dinpreuna voru intorce armele in contra vostra, ca in contra unor'a
 • cari despretiuti adjutoriulu loru, si ve voru tracta ca pe inimizii publici ai crestinis-
 • mului; si asi a nu numai ca veti perde cetatea, dar' veti remana petati cu rusine si
 • infamia perpetua intre crestini, mai alesu ca voi nu aveti nici-o proba despre
 • tradarea loru. Er' din contra, deca pe inimizii carii ve vinu intr'ajutoriu sub pre-
 • testu de amicitia, i veti lasa se intre in cetate, atunci poteti voi insive calcula,

loru acésta cetate superba , glori'a seclorlu trecute si a opt'a minune a lunei , pe care insasi natur'a pare a o fi facutu inaccessible contra a ori-ce atacu. In aceste lupte ottomanii au perduto preste

« fara ca se vi le spunu eu , relele ce voru urma asupr'a vóstra si asupr'a republicei vóstre. In cetatea ast'a este acumu de presentu adunata nu numai flórea nobilimei venetiane , ci si cea mai alésa parte a armatei vóstre. Acumu , déca toti acesti-a voru fi omoriti séu voru cadea in captivitate , atunci nu va fi greu Franciei a cutropi tóte tierile venetiane. Si mai multu. Fiindu cá vediu ca Francesii nu-si facu nici-unu scrupulu de a minti si inșiela pe altii , asiá eu credu cá ei chiár atátu de trádatori voru fi facié cu Turcii ca si facié cu voi , ve voru allunga pe amenduoi din insula , si voru occupa singuri acésta întinsa si frumósa tíerra . Si candu voru fi ei domni aici , atunci cu greu credu ca li se va mai poté luá vre-odata din mana. Acumu cá nu mai poteti tiené cetatea lungu tímpu , ci sunteti necessitati a o da séu in man'a Francesiloru séu in man'a Turciloru , eu lasu se judecati voi , ce este mai consultu se faceți : se ve dati sclavi Francesiloru , si pre langa acésta se perdeti nu numai cetatea , cí poté si tóta republic'a vóstra ; séu a ve invoi cu Turcii si pre langa conditioni onorabile a le da Candi'a , de la cari apoi cu tímpu , candu adeca voru fi incurcati in alte întreprinderi bellice , prè-usioru o veti reocupa? Solicitudinea ce o amu pentru religiunea christiana , si zelulu ce-lu portu pentru binele si salutea compatriotilor mei , m'a indemnatu se ve facu aceste descoperiri , si vi le-amu făcutu cu periculu vietiei mele si cu possibilitatea de a-mi perde starea destulu de onorifica ce o amu pre langa curtea ottomana ! Remane acumu la voi , ca se judecati ce poté séu ce trebe se faceti pentru binele patriei vóstre . După aceste cuvinte Panaiotu s'a întorsu la castru îndereptu. Êr Morosini , de si jurase a nu descoperi nimeru nimicu din cele ce i s'au spusu , elu totusi anca in acea nópte áduna pe toti officiarii generali , si pe alte persóne de frunte , in cari avea mai multa încredere , si le spune totu ce audise de-la Panaiotu , si apoi le cere consiliulu despre ceea ce ar fi de facutu. După matura deliberatiune , ei au conclusu in unanimitate , ca decátu a se suppone unei lungi si uritióse captivitati , preferu mai bine a da cetatea in man'a Turciloru , déca voru poté obtiené conditioni onorabile. In demanét'a urmatória Panaiotu merge la vezirulu si-i spune cele ce a vorbitu cu Morosini , dar după aceea pentru ca se stinga totu curagiulu in garnisón'a si altminterea destulu de desperata , i-a datu urmatoriulu consiliu : se ordine adeca , cá in sér'a urmatoria , in cea mai mare tacere se essa din portu duóe-spre-diece din cele mai mari corabii bellice , si se-si iea calea catra insul'a Cipru , si candu se voru fi departatu cale cam de duóe-dieci de mile , se arboreze steguri francese si se in-tórca îndereptu. Vezirulu aprobá acésta manopera , si ordiná numai decátu , cá anca in acea nópte , fiindu si ventulu favorabile , se éssa duóe-spre-diece vasse din portu , si se-si iea calea spre Cipru. In urm'a acestora se tramisera totu atâte altele , spre a întimpina pe cele la reinórcere. Indata ce s'au vediu in facié unele cu altele si atátu de aprópe in cátu se potúra cunóscere , se salutara între sine după usulu practicatu în assemenea casu. După aceea vinu atátu vasele celé cu flamure francese , cátu si cele cu flamure turcesci , si reintra împreuna in portu. Sentinellele din tur-

duée-sute de mii de ómeni, precumu afirma cei mai buni istorici ai loru , dintre cari unii sunt anca in viétia.

MAROMEDU PRIMESCE PE COSACI SUB PROTECTIUNEA SA

IX. Pre candu armat'a ottomana era ocupata cu obsidiunea sa

nurile cetatiei , vediendu in departare flamurele francese , credeau ca flot'a franceza vine pentru a libera cetatea. si latiescu numai decátu acésta scire intre toti locuitorii, cari se bucurara fórte. Si cându au vediutu ca o escadra turcésca merge in contra presuppusei flote franceze, ei au crediutu ca-i va opri intrarea in portu , si asteptau cu frica si cu cutremuru rezultatulu luptei ce-si imaginau ca se va incinge intre escadrele inimice. Dar' candu au vediutu ca escadrele se apropia un'a de alt'a fara celu mai micu semnu de ostilitate, si se saluta imprumutatu , ei au rémasu immarmuriti, si nu-si poteau imagina ce intentiune potu avé Francesii de se aréta cu atât'a amicitia catra inimizii loru. Morosini inse si ceialalti caroru le comunicase cele ce audise dela Panaiotu, lapedandu tóta dubietatea ce póte o mai aveau in descoperirile acestui-a, facu cunoscutu tóte ce le-a fostu spusu Panaiotu. Si fiinduca nu era altu midi-locu de a conserva vieti'a si libertatea, vorbescu si indemna pe soldat si pe poporu cá se capituleze; cáci, mai bine este — adaogeau ei , a se increde intr'unu inamicu cunoscutu, decátu intr'unu confederatu perfidu. Asiá Morosini anca in aceeasi di pune duoi barbati intr'o barca , si-i tramitte cu betje albe in máni la marele Veziru, spre a-lu ruga cá intr'unu locu anume dintre cetate si castrele turci loru se tramitta vre-o cáti-va dintre principalii sei officiar, cari se convina acolo cu cei pe cari va trimite elu din partea sa, apoi acestia voru comunica conditiunile de capitularea cetatiei. Vizirulu consimte cu acésta cerere, si immediatu ordina lui *Ibrahimu* Pasia de Aleppo, lui *Kulkiet-hudasi* Sulfikar Aga, si lui *Teskioredgi* Basi, adeca primu-secretariu, *Ishak Effendi*. se mérga dimpreuna cu interpretele *Panaiotu*, a tracta cu inamiculu si a regula tóta acésta afacere. Acesti-a mergu la delegatii venetiani in cortulu instituitu anume pentru acést'a sub turnulu rosiiu; aici dupa lunga desbatere, delegatii venetiani promittu a preda cetatea sub conditiune, cá toti fia soldatu ori cetatianu Grecu ori Francesu, se póta esi din cetate cu totu ce au , familia ori avere, si se fia liberi a se poté inturna in patri'a loru. Dupa-ce s'a comunicatu acésta Vezirului, si a ratificatu pacea cu inceputulu lunei Gemaziul-evvel, anulu Hegirei 1080, (adeca anulu de la Christu 1669,) Morosini a esitu celu din urma din cetate, dupa-ce adeca se departasera din ea toti soldatii si toti cetatianii, si asiá o a predatu in possessiunea Turciloru. Sciu pré-bine, cá scriitorii crestini narra acestu lucru cu totulu altminterea. Si eu anca nu cutediu a le contradice ; nu vediu inse, pentru ce narratiunea relatata mai in susu ar' poté fi cu totulu de reieptatu. Déca consideramu cá Venetianii au datin'a inradecinata de a ascunde intentiunile loru, si mai alesu a retacé cu totulu evenimentele câte au esitu in defavóreá loru, apoi nimene nu se va mira cá nu au publicatu unu lucru, despre care scieau cá este purulu adevéru, cáci ei cari se mandrescu cá sunt fórte prudenti, au vrutu se evite rusinea de a poté fi insielati. Singur'a scire cá se apropia flot'a franceza, de si acést'a anca nici nu era preparata , a fostu de adjunsu , cá se aduca

diei, Mahomedu, sub preleştu de venatu, merge de la Adrianopole la Ieng-ishehir (11), spre a fi mai aprópe de campulu luptei si prin acésta a incuragia pe soldatii sei de o parte, ér' de alt'a pentru a se

in ratecire atátu pe turci cátu si pe Venetiani. Acesti-a erau cu totul inchisi in cetate, si prin urmare nu puteau se scia nimicu despre ceea ce se petrecea pe dinafara; ér' Turcii anca nu puteau fi informati despre alte trebi esterne, decátu despre cari aveau comunicate dela ambassadorii de pre langa puterile straine, cari false ori veridice, puteau de asemenea se-i aduca in ratecira. In cátu pentru mine, eu amu garantele meu fórte demnu de credintia si anume pe Maxudu, acelu Maxudu pe care Panaiotu ilu tramisese la Morosini. Elu a fostu in curtea parintelui meu Constantinu Cantimiru, si apoi in curtea fratelui meu Antiochu servindu cu fidelitate duóe-dieci-si-patru de ani, si in urma a adjunso la dignitatea de postelnicu séu magistru de curte. Pentru aceea amu crediutu cá lectoriloru acestei istorii nu voiú face lucru neplacutu, déca aceea ce amu auditu din gur'a lui, voiú introduce in paginile acestei lucrari. In cátu pentru Panaiotu, elu a avutu la curtea ottomana cu multu mai mare incredere decátu ori-care crestinu inaintea lui, si decátu care mai mare abiá credemu cá cine-va va mai póte avé. Candu era de a se da unu consiliu, séu de a se delatura o difficultate la intreprinderi decisive, elu era pentru vezirulu ceea ce a fostu Achitophel la evrei, si Ulisse la greci. De câte-ori isi dá elu opiniunça séu in ce este de se a face, seu in ce are de a urmás's'a vediutu cá elu nicio-data nu s'a insielatu in judecat'a sa. Ceea ce unu bellu obstinatu de duóe-dieci-si-patru de ani, si effusiunea de torrente de sange, si aplicarea a tóta puterea imperiului ottomanu n'a pututu se faca, a facutu Panaiotu cu subtil'a sa stratagema si cu ingenios'a sa inventiune, adeca: cucerirea Candiei; si pe Morosini, pe celu mai bravu belliduce pe acele timpuri (a carui purtare in ultimulu bellu dintre Turci si Venetiani a datu probe sufficiente de desteritatea sa) ilu seduse a preda cetatea. Prin aceste maniere ale sale Panaiotu in atátu de mare favorea era la Turci, in cátu elu din ordinulu imperatului a cutediatu a se lasa in disputa publica cu Vanli Effendi in presentia marelui Viziru Kioprili Achmedu Pasia, despre religiune; cu acelu Vanli Effendi, care era unulu dintre cei mai invetiati barbati la Turci, si fórte espertu atátu in religiunea christiana cátu si in cea mahomedana, si care odinióra a fostu préceptorele lui Mahomedu Sultanulu. Anca de pe timpii lui Solimanu I. candu unu literatu turcu, precumu amu aratatu mai in susu (*) intr'o conferentia publica a datu preferintia religiunei christiane asupr'a celei mahomedane, n'a mai fostu permisu nimerui a tiené dispuete de acelea; ba ele au fostu interdisse prin unu edictu publicu sub pedépsa de mórte. Vanli Effendi a remasu invinsu in acésta disputa, si de necasu a accusatu pe Panaiotu la Sultanulu cu crim'a de blasfemia, si a cerutu aplicarea edictului si punirea lui Panaiotu cu mórte. Dar' Mahomedu se dice cá i-a respunsu urmatórele: «Nu ti-amu spusu, se nu intri in disputa cu acestu «infidelu, ca nu-lu vei poté invinge? Pe viitoriu lassa-lu in pace, cáci elu este o «necesitate pentru maiestatea nóstra.» Credu cá este superfluu de a reproduce aci

(*) A se vedé § XII la Capu IV din Cartea III. *Tr. Rom.*

provedé mai bine in contra ori carei eventualitati. Pre candu era aici, i vine o deputatiune din partea lui Sari Camish Cosak (12), care in numele compatriotiloru se offere dinpreuna cu tóta tiérr'a a se

intréga acea disputa; ea a esutu de sub tipariu in Veneti'a si se vinde in publicu; se póte citi si in comentariile lui De la Croix despre biseric'a orientale. Afara de acestea, Panaiotu este renumitu la Turci pentru cunoscintiele sale astrologice, si pentru sciinti'a sa de indivinatiune, adeca de a predice viitoriulu. Éca aci unu casu. Pe candu vezirulu era ocupatu cu obsidiunea Candiei, vine intr'o dí la elu Panaiotu totu intr'o fuga, si-lu róga se perasésca numai decátu cortulu, cáci viéti'a-i este in periclu, déca mai remane numai unu momentu acolo. Vizirulu ilu asculta si ese din cortu, dar' isi lasa orologiulu pe perin'a pe care sediusé, si, de si plouá de versá, merge intr'altu cortu. Abiá ce a ajunsé aici, si o bomba de tunu de pe murei cetatiei trece prin cortulu vezirului si lovesce chiar' in locul unde sediusé, sfarma orologiulu si perin'a: si éta, profeti'a lui Panaiotu impliníta? Altu casu. Candu s'a intre-prinsu espeditiunea contra cetatiei Caminiétiulu, elu a predísu cá in a diecea dí cetatea va fi cucerita. Toti cáti cunosceau situatiunea locului, diceau ca absurditate vorbesce Panaiotu. Dar' eventulu i-a datu lui dreptate. Pre langa tóte aceste, precum viéti'a asiá si mórtea lui Panaiotu a fostu remarcabile. Cáci marele Veziru Kioprili Achmedu Pasia, candu era in castre langa Sakce, glumindu cu elu ilu intrebá, ca dupa ce tóte profetiele lui s'au implinitu, si nici intr'un'a nu s'a insielatu, n'ar' sci acumu « se spuna un'a si despre sine? Panaiotu i respunsé: « Déca veti binevoi, asta-di de « séra la siese óre se veniti in cortulu meu, veti vedé unu lucru straniu: dar' se « nu ve spariati nici se ve intristati ». Vezirulu mirandu-se cá ce ar' poté fi acestu lucru, merge la mediulu noptiei in cortulu lui Panaiotu. Indata la intrare aude plansetele si lamentatiunile domesticiloru sei, si apropiandu-se mai tare, vede pe iubitulu seu Ulisse ca trage de mórte. Unulu dintre servitori díse Vezirulu, ca Panaiotu inainte de a mori l-a insarcinatu se-lu róge cá in recompensa pentru servitiile sale facute curtiei ottomane, se-i faca grati'a de a permite se se transporte cadavrulu seu la Constantinopole si se se immortalé acolo (onóre, ce se da numai Sultanului, nimene altulu, nici chiar' insusi marele Veziru nu se bucura de acésta distinc-tiune). Vezirulu se dice cá au respunsu: « Plangu pe Panaiotu numai intr'unu res-« pect; si acesta este, cá dupa ce a lucratu in interessulu si pentru binele ottoma-« niloru cu mai multa lealitate, decátu s'ar' fi potutu astepta acést'a de la unu cres-« tinu, si asia a intrecutu pe toti musulmanii in fidelitate si in politica, elu totusi « la mórtea sa n'a trecutu la adevérat'a credintia in Dumnedieu prin suppunere la pre-« ceptele divine si la cele ale profetului; prin acést'a ar' fi meritatu cá se-i ducu eu « insumi in spatel meale cadavrulu cale de o mila de locn. Cu tóte acestea, de si « póte cá pentru acestu alu seu pecatu nu va fi admissu in Paradisu, totusi eu credu « ca este justu, cá in recompensa pentru servitiile sale se-i accordu cererea sa ul-« tima, si se nu-i denegu a se immortalé acolo unde elu a doritu ». Dupa acestea Vezirulu a permissu domesticiloru lui Panaiotu se-i transpórté cadavrulu la Constantinopole, si totu-odata le-a datu unu Chatisierif cátra Caimacamulu, in virtutea carui-a acesta se ordine patriarcului Constantinopolitanu, cá se immortalé pe de-

suppune Sultanului in tóta umilinti'a. In capulu deputatiunei era insusi Hatmanulu Doroshensco. Imperatulu l-a primitu cu tóta gra-ti'a, i-a daruitu unu vestmentu de statu, si l-a dimissu onorandu'lu

functulu cu cea mare pompa in locul unde elu a lasatu prin ultim'a sa vointia. S'au adunatu dreptu aceea toti grecii si strainii, locuitori in Constantinopole, si cu cea mai mare ceremonia au transportatu cadavrulu intr'o insula a marei marmora. si acolo l-au inmormmentatu in mónastirea de la S-ta Trinitate, pe care o reparase elu péné ce era in viétia.

(8) Séu Dragomanulu, adeca: interpretele curtiei. *Tr. Rom.*

(9) *Gubernatorele*. Acesta é Francesco Morosini, care é cu multu mai cunoscutu din bellulu din urma dintre Turci si Venetiani, decátu cá se fia necessariu a mai spune aci ceva despre elu. Dupa-ce a cuceritu Moréa, a fostu alessu Doge de Veneti'a.

(10) *Dóue-dieci-si-patru de ani*. Déca acestu bellu s'ar' fi portatu pe timpii anticiloru poeti, fara dubiu elu ar' fi fostu mai celebru decatu celu de la Troia. Cáci deca facemu comparatiune intre aceste duóe, potemu vedé,prè-usioru, ca luptele din Cret'a au fostu mai sangeróse de cátu ceele troiane. Si intr'adeveru, cá sub tóta durat'a acestui bellu n'au fostu alta decátu bătăi continue, si continua versare in torrente de sange omenescu, nu numai in Cret'a, ci in totu Archipelagulu si pe tóta frontariiele teritoriului turcescu si venetianu. Ce é mai multu, Turcii, cari altminterea sunt fórte diligenti a ascunde perderile proprii, confessa, cá numai in Cret'a au reماسu morti preste duóe-sute-de-mii de ómeni de ai loru. necomputandu anca aci pe acei-a cari nu erau in listele soldatiloru. precumu voluntarii etc. si dintre cari nu mai puçini la numeru au reماسu morti acolo. Imaginá-ti-ve apoi, cáti crestini nu voru fi trasu acesti-a cu sine in imperati'a mortiloru?! Venetianii punu spelele acestui bellu la aprópe una-suta millióne de taleri.

(11) *Ieng-isheshr*. Asia numescu Turcii Lariss'a, o cetate fórte renumita in Thessali'a, si carc asta-di este capital'a tierci.

(12) *Sari Camish Cosak*. Insémna: Casaci din trestia galbina. Asia numescu Turcii pe locuitorii dintre Dnistru si Dnipru (*) Mai inainte au fostu suppusi Poloniei, asta-di o parte sunt vasali Poloniloru, si alta parte vasali Russiloru. Dupa diferite timpuri, Turcii diferite numiri le-au datu. Dupa suppunerea lui Doroshensko, Turcii de la numele Hetmanului loru i-au numitu Doroshensko-Kasaci; si dupa ce au desertatu si s'au datu Russiloru, au fostu numiti Sirca-Kasari, assemenea de la capitanulu loru cu numele Sirca. Dupa primul tractatu de pace cu Ion Sobieski, regele Poloniei, prin care au fostu dati sub dominiatiunea Turciloru, Sultanulu Mahomedu i-au adnectatu la principatulu Moldaviei, ordinandu lui Duca, principelui de atunci alu Moldaviei, cá se pórté si titlulu de Hetmanu alu Ucraniiei, si dandu ceta-tea Nomirovu de locu alu resiedintiei sale. Dar' dupa caderea terribile ce Turcii au suferitu la Vien'a, Duca au caduutu prinsu in man'a Poloniloru, si Turcii prin pacea de la Carloviþiu au restituitu Poloniei tóta Ucrani'a dinpreuna cu cetatea Caminietiu. Amu auditu adese-ori din gur'a Turciloru, ca ei isi aducu aminte candu in

(*) Nistru si Nipru: Boristene si Tyras. *Tr. Rom.*

cu unu Tug (13) si cu unu Alem Sangiak in semnu de potestatea sa. TotoJata i ordiná a face se incete predatiunile ce committu Cosa-cii petru diendu câte-odata pênê in suburbiile Constantinoplei, si-i retomenda a remané credintiosu imperiului ottomana, éra armele sale, cu care a făcutu pênê acumu atâtea stricatiuni musulmaniloru, se le întórca pe viitoriu in contra inamiciloru acestora. Sultanulu de alta parte i promitte cá in casu de vre-unu bellu intre Cosaci si intre Poloni séu Muscali, le va adjuta din tóte puterile sale si-i va protege in contra a ori ce ostilitate.

REGELE POLONIEI SE MANIA

X. Doroshensco dupa ce s'a intorsu a casa, publica poporului seu tractatulu inchiarietu cu Mahomedu. Cu totii s'au bucuratu si l-au priimitu cu tóta placerea; dar' pe vecini i-au cuprinsu mare terróre, căci ei vedeau cá prin acésta aliantia sunt espusi la tóte inconvenientele ce potu urma firesce de aci. Cosacii pênê acumu au facutu cele mai bune servitiuri atátu Poloniloru cătu si Russiloru, nu numai prin continuele loru rapiri ce comitteau in tierile ottomane, ci pentru cá tier'a loru fiindu plina de mocirle si prevediuta cu passuri fórté strimte, se potea considera de unu antemuru atátu pentru Poloni'a cătu si pentru Russi'a. Derimatu acumu acestu antemuru, Polonii si Rusii poteau avé causa suficiente de a se teme, ca in viitoriu ei voru sufferi tóte acele stricatiuni din partea Cosaciloru, pe care le causau acesti-a mai inainte tieriloru musulmane. Regele Poloniei simtia acestu reu mai multu decâtu ori-care altulu; pentru aceea se decise, cá din inim'a acestorú Cosaci, suditi ai sei de mai nainte, se estermine supunerea la care se obligasera catra imperiulu ottomanu, anca inainte de a prinde ea radecini mai afunde. Cu

acésta tíera se cantá Chutbe si Ezan-ulu, si pentru aceea-dicu ei, este imposibile cá se placa lui dumnedieu a sufferi cá se remana acésta tíera in manile christianiloru, deci ea trebe recucerita la cea d'ántaiu ocasiune bine-venita.

(13) Tug. Coda-de-calu. Distinctiunea acésta a incetatu de a se practica de la timpulu candu acésta tíera a fostu data lui Duca, principelui Moldaviei; căci vezirulu, precumu dicea elu insusi, nu voiá mai multu a onora pe nici-unu infidelu cu tugu, si prin acést'a a-lu face siesi assemenea (cu tóte acestea, Ieremia Movila, principelu Moldaviei, gustase anca mai inainte acésta onóre). S'a conservatu inse sangiaculu séu stindardulu, cá semnu alu potestatiei gubernatorelui aceei tieri.

scopulu acesta tramite o armata considerabile contra Cosaciloru , petrunde in tíer'a loru cu ajutoriulu acelora cari i remassesera anca fideli , si face cele mai miserabili devastatiuni.

MAHOMEDU I FACE MAI ANTAIU MUSRARI AMICABILI

XI. Acésta singura fapta potea se fia cauza suficiente, pentru cá Mahomedu se declare bellu regelui Poloniei. Dar' elu a creditu cá este cu multu mai equitabile a mostra mai antaiu pe infractorulu de pace. Cu scopulu acesta tramite pe unu ciausiu la regele Poloniei cu scrisóre de urmatoriulu cuprinsu : « Amu intielesu cá ai fa-
« cutu o invasiune si ai atacatu tier'a Cosaciloru , cari, tu scii bine
« cá ei si-au luatú refugiu sub umbr'a aripiloru nóstre. Prin acést'a
« tu celu din dântáiu ai frantu pacea inchiaieta intre regatulu teu si
« intre imperiulu maiestatiei nóstre , si care pênê acuma s'a obser-
« vatu cu religiositate din ambe partile. Sant'a nóstra lege ne auto-
« riséza a ve declara immediatu de inimicu alu nostru, si amu poté
« se te facemu a simți amaru ceea ce însemnéza a írrita pe unu leu
« dormitandu. Dar' noi compatimimu debilitatea ta, si ne indestulimu
« acumu ántáiu numai a te provoca, cá immediatu se-ti ieai man'a
« ta nedrépta de asupra Cosaciloru , se-ti revoci trupele din tíer'a
« loru , si pentru cele ce ai facutu se ceri iertare de la noi. Er' déca
« vei refusa a face acésta , si ai avé celu mai micu cugetu de a-ti a-
« pera nedreptatea prin arme, atunci se scii cá legea nóstra prin
« mine iti declara mórte, regatulu teu dissolutiune, si poporulu
« teu sclavia perpetua; si vei scì apoi , ca tóta lumea va imputa a-
« césta calamitate numai inimeí tale corrupte si inpetrite.

DAR' REGELE POLONIEI NU ASCULTA

XII. Dar' regele Poloniei nu luá in consideratiune acésta mustrare a Sultanulu , si increditu séu in puterile proprii , séu in promistunile minciunóse ale Germaniloru, nu numai ca nu s'a lasatu de întreprinderea sa, ci anca din cê in ce irrilá pe osmani mai multu în contra sa. Mahomedu vediù ca o infruntare usióra nu ajuta nimic la unu omu obstinatu ; asiá se resolví a-si resbuna cu focu si cu ferru. Declará dreptu aceea in publicu bellu tradatoriloru Poloni,

aduna trupele sale, face toate preparativele necesare pentru espeditiune, si da ordinu Tatariloru a-i urma in acesta espeditiune.

MAHOMEDU MERGE IN CONTRA POLONILORU

A. 1083
I. C. 1672

XIII. In optu ale lunei Saferu, anulu Hegirei 1083, pléca insusi imperatulu din Adrianopole cu armata considerabile contra Poloniei. La Saktce (14) pune unu podu preste Dunare, trece cu trupele sale in Moldavi'a, si dupa cale de mai multe dñle lasandu Moldavi'a inderetru, se pune in castre la tiermurii Dnistrului nu departe de Chotinu. Aici da ordinu la o parte mare a armatei, cá se tréca preste fluviu cu luntri si se ocupe Svanietiulu, care immediatu la primul atacu a fostu si ocupatu. Puçinu dupa aceea au sositu si Tatarii cari aveau de comandante pe Chanu Selimu Ghirai (15), si Mahomedu immediatu le dete ordinu a construi unu podu spatiosu preste fluviulu Dnistru.

PRINȚEPELE MOLDAVIEI DETRONATU

XIV. Duca (16) principele Moldaviei cadíuse in mare suspitiune inaintea imperatului, cá elu ar' vré se impedece séu celu puçinu se intardie construirea podului preste Dnistru, cáci lemnele ce trebuiau administrate acolo, séu nu veniau de locu, séu veniau numai in-

(14) *Sactce*. Mai inainte se numia Oblucitia, cetate situata pe tiermurea de média-di a Dunarei, nu departe de Galati in Moldavi'a. Edificiile vechi ce se vedu intr'ens'a, sunt probe evidente de anticitatea ei. Dar' nu se vede urma nici in muri nici in fundamente, cá cine ar' fi fostu fundatorele ei. Se pare totusi ca ea este oper'a coloniilor romane in Daci'a, séu póte chiar' a Daciloru, chiar' asia precumu sunt Tulcia, Babadagi, Carassu, si alte fórte vechi cetati in Dobrudgia

(15) *Chanu Selimu Ghirai*. Celu mai renumitu Chanu alu Tatariloru in seclulu nostru. Príncipe pe cátu de prudentu pe atatu de bravu.

(16) *Duca*, dupa origine era grecu din provinci'a Rumeli'a si la inceputu a fostu servitoriulu unui negutiatoriu in Iasi. Mai tardiu principele Basiliu si l-a facutu camerariu. Apoi fiulu acestui-a l'a boieritu si i-a datu de soçia pe flic'a lui Eustachiu príncipe de Dabija; in urma cu ajutoriulu baniloru si alu amiciloru sei ajunse la tron. Nu era omu litteratu, dar' sciea se conduca trebile publice cu atáta prudehtia, in cátu a fostu numeratu intre cei mai excellenti barbati din seclulu séu. Elu a fostu de trei-ori domnu alu Moldaviei, si odata domnu alu Romaniéi. Dar' in fine si chiar' catra finitulu vietiei sale, a inclinatú mai multu spre tirania, decâtu spre o justa gubernare, si chiar' pentru aceea boierii terei l-au datu Poloniloru in cap-tyitate, unde apoi a si muritu in Varsovi'a.

cetu si in cantitate fôrte mica. S'a cercetat lucrulu si s'a descoperitu , cã Duca favoresce in secretu pe Poloni, si ca acesti-a l-au coruptu pentru a face se intardie construirea podului. Pentru aceea Sultanulu l-a destituitu si lasandu-i vieti'a, l'a despoiatu de tôte averile lui. In locul aceluia nobilimea moldava alese domnu pe unu altu domnu anume Petru.

MAHOMEDU IMPRESSORA CETATEA CAMINIETIU

XV. Dupa-ce in urma a invinsu tôte greutatile, imperatulu trece Dnistrulu, si in trei ale lunei Rebiul-achir apare de inaintea cetatiei Caminietiu. Acêsta cetate é in distantia de trei ôre de la Dnistru ; are o situatiune fôrte favorabile : intarita de la natura si prin arte , cu greu se pôte attaca si este aprôpe inaccessibile pentru assalturi. In giurulu ei curge fluviulu Smotritiu , unu rîu fôrte repede, ale carui tiermuri sunt nisce stanci gôle , care cá totu atâti-a muri inalti apera cetatea in contra a ori-ce atacu. Afara de acêsti'a, in midi-loculu cetatiei este o citadella incungiurata cu muri atâtu de inalti , in câtu pote resiste la ori-ce detunari de artilleria. Polonii n'au esîlu in campu, fiindu-cã incrediendu-se in aceste intarituri ale cetatiei , ei credeau ca acestea voru fi suficiente pentru a stinge primul focu alu Osmaniloru : si asiã s'au indestulitu a pune o buna garnisóna in cetate, si a o provedé cu tôte munitiunile necesarie pentru durat'a unei lunge obsidiuni. Dar' Sultanulu , dupa ce si-a pusu armat'a in castre, a conchiamatu la unu consiliu bellicu pe toti officiarii si comandantii esperti , si dupa oconclusiune luata in unanimitate , a datu ordinu a incungiura cetatea de tôte partile , a deschide lupt'a , si a attaca cetatea dintr'odata din trei parti. Cu ataculu dintr'o parte a insarcinat pe marele veziru Achmedu Pasia si pe Ag'a Ienicieriloru , dandu-le sub comanda pe Ienicieri si truppele europene ; de alta parte a pusu pe alu doilea veziru Musahib Mustafa Pasia cu truppele asiatiche ; ér' din a trei'a parte a pusu pe caimacamulu Cara Mustafa Pasia cu caramaniani si cu celelalte truppe.

CAMINIETIULU CAPITULEAZA

XVI. Generalii dispusi in modulu aratatu , se intrecea care de care

in a bate cetatea, si bombardá murii cu atáta vigóre, in cátu in timpu de diece díle, pre langa tóta tari'a loru, au fostu derimati cu totul prin puterea glóntieloru, si de câte-ori se facea vre-o apertura prin muri, de atáte-ori se dedeau assalturi. Garnisón'a vedea bine cá nu este capabile de a sustiené assalturile, asiá perasì fortificatiunile esteriori si se retrase in cidadell'a interiora. Dar' nici aici nu se credea in securitate, si asiá se offeri a capitula sub conditiune de salva viétia si de a esí libera din cetate. Mahomedu a primitu acésta conditiune, si Polonii cu Hetmanulu loru s'au intorsu acasa ducéndu cu sine trist'a scire despre perderea ce au sufferitu. Dupa aceea, Mahomedu la trei ale lunei Gemaziulu-achiru, a luat u possessiune cetatea, a transformatu tóte besericele cele mări in Giamie, éra cele mici in Mosheie, si dupa ce a reparatu apoi murii, a lasatu pe Halil Pasia cu o buna garnisóna in cetate.

MAHOMEDU TRAMITTE ARMATA CONTRA LEOPOLEI

XVII. Caderea cetatiei Caminietiu a causatu in Poloni consternatiune ce nu se póte esprime. Cetatea despre care se credea ca se va poté tiené ani intregi, a fostu cucerita in diece díle; timpu care acumu pareá prè de ajunsu pentru a poté devasta regatulu intregu, déca ottomanii si-ar' continua calea inainte. Acésta idéa era o spaima infricosiata pentru Poloni. Mahomedu anca pentru cá se bage si mai multa terróre in inamicu, tramitte pe Caplanu Mehemedu Pasia, gubernatorele de Aleppo, si pe Chanulu Tatariloru din Criméa cu trupele usióre la Leopole, cá se impresóre acésta cetate; ér' elu cu grosulu armatei se pune in castre la Buciaci, pentru a-i poté urma cátu mai curendu. Caplanu merge cu 'trupele sale spre Leopole, devasta tóta tiérr'a pe unde ajunge, si ajungéndu inaintea cetatiei, o incongióra si facé mai multe assalturi asupr'a ei.

POLONII CERU PACE

XVIII. In acésta strimtorare, candu cetatea era adusa acumu la estremu, Polonii incepura a-si vedé erórea si au tramissu delegati la Chanulu Tatariloru in castre, cari in numele regelui si alu tieréi

ilu rîga se se intrepuna pentru ei la Sultanulu si se-lu misce a pune pace, pentru acêsta ei se declara inclinati a lasa Sultanului patru-dieci de cetati si sate in tîenutul Caminietiu, a-i respunde unu tribut (17) anuale de duîe-dieci de mii de taleri imperiali, a recunîsce pe Cosaci sub Doroshensco de amici ai loru, si a nu mai incepe nici-odata cîrta cu ei.

SI PACEA LI SE ACCORDA

XIX. Selim Ghirai Chanu ascultandu cererea si offertulu delegatiloru, i-a tramisu numai decîtu la imperatulu, care dupa maturî consideratiune a starîi lucrurilor, le accîrda pacea sub conditiunile propuse de ei, si o confirma prin nuou documentu redactatu dupa formele usitate din vechime intru compunerea tractateloru intre Poloni si Ottomani. Dupa schimbarea ratificatiuniloru, Mahomedu dimite armat'a cu inceputulu iernei pe acasa, si in lun'a Siabanu, anulu Hegirei 1083 se intîrce victoriosu la Adrianopole.

A. 1083

I. C. 1672

Dela anulu Hegirei 611 pînê la 1083, acêst'a a fostu cea din urma victoria, care a adusu ceva folosu statulu ottomanu, sîu prin aquisitiunea unoru cetati, sîu prin adnexarea unoru provincii la vechile confinii ale imperiului. De aci inainte, mai alesu pe tempulu domniei imperatulu Leopoldu in Germani'a, urmara batalii infricosiate, pe care posteritatea le-ar crede cu anevoia, dîca acelea nu aru fi confirmate cu auctoritatea documenteloru publice. Pe atunci poteriile Osmaniloru au scadiutu fîrte tare prin perderea multoru regate si provincii, prin nimicire de armate intregi, precumu si prin beluri si dissensiuni civili. Tîte aceste fapte petrecute in acestu mare imperiu, vediute si de noi insine, scrise chiar' de istoricii turci, le vomu narra in a duî'a parte a istoriei nîstre cu aceeași fidelitate si cu chiar' cuvintele istoriografiloru turci, precumu amu facutu acêsta in partea prima.

(17) *Tributu*. Insii Polonii nu nîga, cî ei au promissu a respundî tributulu; numai cî ei n'au implicîtu acêsta promissiuene nici-odata; si de altminterea acestu punctu s'a stersu cu timpu de totulu prin pacea de la Suranno.

In primii ani ai domniei lui Mahomedu IV, Domnitori in Europ'a au fostu :

In Germani'a : Leopoldu I. 1658—1705.

In Franci'a : Ludovicu XIV. 1643—1715.

In Spani'a : Filipu IV. 1621—1665. Carolu II. fiulu lui Filipu 1665—1700.

In Portugali'a : Alfonsu VI. 1656—1669. si Petru II: fratele lui Alfonsu, 1669—1706.

In Angli'a : Parlamentulu dupa decapitarea lui Carolu I., 1649.—1653 ; Olivie Cromvell, protectorulu republicei, 1653—1658 ; Richard Cromvell, fiulu lui Olivieru, protectoru alu republicei in urm'a acestui-a, 1658—1660, si regele Carolu II. restabilitu pe tronul 1660—1685. *Tr. Franc.*

FINE PARTIEI ANTAI.

PARTEA A DOU'A
A
ISTORIEI OSMANE

CARE COPRINDE SCADEREA IMPERIULUI OSMANU

DE LA

DOMNI'A LUI MAHOMEDU IV.

PANA LA

DOMNI'A LUI ACHMEDU III.

ADECA

DE LA ANULU 1683, PANA LA ANULU 1712.

FAPTE ISTORICE PETRECUTE PE CATU SE AFLASE INSUSI AUCTORELE IN VIETIA

ISTORI'A

DESPRE

SCADEREA IMPERIULUI OSMANU

COMPUSA INTR'UNA SINGURA CARTE (1)

ISTORI'A CONTINUATA

A DOMNIEI LUI MAHOMEDU IV

ALU NOUE-SPRE-DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU II. DIN CARTEA IV.

SULTANULU MAHOMEDU SE INTOARCE VICTORIOSU LA ADRIANOPOLE

I. Bellulu in Poloni'a a successu dupa dorinti'a lui Mahomedu. Intr'una singura espeditiune a cuceritu celu mai tare antemuru alu acestei tieri ; puterea inimica fu invinsa, Podoli'a devastata, Leopolea redusa la estreme , regatulul intregu adusu la atâta terróre, in câtu locuitorii lui nu numai ca au tienutu de lucru prudente , ci chiar' de necessariu a inchiaié pace , fia si cu perderea onórei loru, numai se-si póta scapa viéti'a si averea ; si pre langa acésta au fostu obligati a recunósce de liberatori ai loru pe acei tatari , despre cari

(1) Adeca : Cartea IV, si ultima din acestu opu. *Tr. Rom.*

scieau că sunt inimicii lor de mörte. Că-ci imperatul miscatu de rugarile Chanului Crimeei tatarice, pe candu era chiar' in castre langa Buciaci, le-a acordatu Poloniloru pacea, crediendu că memori'a atătoru lupte perdute ce au sufferitu, si propri'a loru debilitate i va retiené a nu face nici celu mai micu pasiu, ce ar' polé viola conditiunile de pace, ci voru remané credintiosi conditiuniloru de pace care li s'au acordatu. In acésta credintia Mahomedu, precum amu observatu mæi in susu, s'a intorsu in lun'a Siabanu la Adrianopole si a dimissu trupele fatigate de atâta labóre si căli grele câte au facutu.

STATURILE POLONIEI REIEPTA PACEA INCHIAIETA DE REGELE LORU CU SULTANULU

II. Pre candu intre manifestatiunile de bucuria generale si intre gratulatiunile respectuóse ale poporului seu, Mahomedu asteptá pe delegatii poloni, cari trebuiau se-i aduca tributulu promissu de dóuedeci-de-mii de thaleri, si tractatul de pace ratificatu in numele a intregu regatului, pe atunci i vine scirea neasteptata, că Doroshenko (2), generalulu Casacilor s'a revoltatu, si cu o mare truppa de ómeni ai sei devasta marginile imperiului ottomanu, si ca partid'a sa cresce pe dí ce merge. Dar' lui Mahomedu nu-i pareu lucru greú de a stinge acésta flacara, pe câtu timpu Poloni'a stu anca linistita. Pucinu dupa aceea inse se lati scirea, că Poloniloru incepe a le paré reu de pacea inchiaieta, si că instigati de promissiunile imperatului Germaniei si animati de Pap'a, se prepara din nou la bellu. Nu trecú multu, si acésta scire se confirmá prin o scrisóre a marelui cancellariu alu Poloniei cătra marele veziru Kioprili Achmedu Pasia, in care 'i annuntiá, că staturile Poloniei considera de nulle si nevalide conditiunile de pace, la care regele s'a supusu fara consimtiementulu loru, si declara, ca mai bine voiescu a mori, de câtu se suffere infami'a a se dice că Poloni'a se invoiescu a plati unu cruceriu macar' tributulu Turciloru.

VEZIRUL INSISTE LA DELEGATII POLONI CA SE-SI IMPLINEASCA PROMISSIUNILE

III. Sultanulu audindu acésta si vediendu ca l-au insielatu Polo-

(2) Auctorulu scrie acestu nume in varie forme, precumu Doroshenko, Doroshensko si Doroshenski, care din urma pare a fi mai correctu. *Tr. Engl.*

nii, i-a parulu fôrte reu, ca din respectu prè pripitu pentru Co ranu (3), si prin promissiunea unui tribut (4) s'a lasatu a se amagi, cá se termine bellulu si se reintôrca cu trupele acasa; cá-ci aceste nu ar' fi induratu atâte fatigii remanendu in quartire de iérna in Podoli'a si Moldavi'a, câte au sufferitu pe cale catra casa. Intr'aceea inim'a lui era cuprinsa mai multu de unu spiritu de resimtiementu

(3) *Coranu*. Se nu se mire lectorele ca aci se invóca si cultulu Coranului intre cauzele pentru care s'a inchiaietu pacea de la Budgiacu; cá-ci scimu cá ur'a si inimicitr'a perpetua a Turciloru contra Crestiniloru prin nici-unu argumentu alu superstitiunei loru nu se destópta si alimentédia in mesura atátu de mare, cá chiar prin Coranu, acésta collectiune de blasfemii contra crestinatatiei. Dar, de ¿si este pré adevératu cá preceptele Coranului le demanda a debella pe Crestini, fia chiar' si numai din cauza de a propaga mahomedanismulu; totusi nu este mai puçinu adevératu. cá Coranulu determina si impregiurarile intre cari se póte si trebue se se inchiaia pace. Mai antáiu, Alcoranulu pèrmite a se inchiaié unu armistitiu, candu inimiculu este mai tare decâtu Musulmanii, cá cu modulu acesta ei se aiba timpu de a-si inmultí trupele, a-si suplini golurile, si a-si vindeca ranele ce póte au sufferitu. A duo'a, Alcoranulu ordina a se inchiaié pace írma csi durabile, numai déca inimiculu imbraçiosiódia religiunea mahomedana; propagarea acestei-a fiindu singurulu scopu alu unui bellu justu; mai ordina a se inchiaié pace anca si atunci, candu inimiculu promitte a respunde unu tribut u annuale; cá-ci in acestu casu nu se mai póte constringe a trece la mahomedanismu, nici a i se face intr'altu modu vre-o superare, afara de casulu déca s'ar' revolta. Si mai multu, déca óre-care ar' comitte vre-o ostilitate contra unui tributariu, unulu cá acela trebe pedepsitu dupa legile Coranului, chiar' atátu de aspru, cá si candu ar' fi atacatu cas'a ori mosi'a unui musulmanu. Cá-ci Fetv'a, in casuri asemenea respunde: *Anlerung Mali bizum Malimusz, ghibi giane gian, ghiosze ghiosz, etc.*; adeca: Bunulu si averea acelu omu este cá bunulu si averea nóstra, anim'a lui cá anim'a nóstra, ochiulu lui cá ochiulu nostru. etc.

(4) *Tributu*. Cu dreptu cuventu adaogu aci cá ulterióra cauza a inchiaierei pace din urma cu Polonii, anca si acea impregiurare, cá regele Poloniei a promissu Turciloru a le respunde tribut u. Cá-ci Turcii pe nimicu nu sunt atátu de intenti, cá a legá pe inimicu, se le respunda o summa fia cátu mica de bani, carei apoi fôrte usioru i dau numele de tribut u. Si obtienuta odata acésta, nu le mai lipsesce a inventa câte si mai câte preteste de a sui acésta summa si a o converti in tribut u formalu; si cu modulu acesta apoi suppunu cu totulu potestatiei loru chiar' si pe acele tiericari au avutu numai intentiunea de a se da sub protectiunea loru. Esemple de acésta procedere fraudulós a sunt nu numai principii crestini ai Moldaviei si Romaniei, ci si Chanulu Tatariloru din Crimé'a care insusi este mahomedanu si profe-sédia aceeasi religiune cu ei, si ai carui antecessori s'au bucuratu de privile iuri cu multu mai mari pe timpul candu s'au suppusu Turciloru, decâtu de câte so bu cura descendentei lui in timpul present e.

de câtu de frica; si se resolví a-si resbuna amaru si câtu se póte mai severu pentru acésta injuria adusa lui de càtra Poloni. Vezirulu respunse la scrisórea staturiloru Poloniei cu cele mai terribili amenintari; le reprobá perfidi'a loru, ca refusa a observa conditiunile pazei, prin care imperatulu s'a aretatu gratiosu a-i scapa de perirea imminente, si cà cutédia a face o atare declaratiune celui mai potente monarchu, si a-si atrage prin acést'a just'a lui indignatiune. Elu mai adaoase, cà in vanu invóca pretestulu cà tiér'a nu s'ar' invoi, cà ci ceea ce face regele si senatorii principali, trebe nesmintitu se se apróbe si de restulu natiunei. In fine i exhórta a implini fara amenare ceea ce au promissu, si a indulci mâni'a Sultanului prin immediata si justa suppunere. In casu candu ar' refnsa a face acést'a, i amerintia cu bellu si mai terribile de cum a fostu celu trecutu, si cu totale destructiune a regatului lorn.

**SULTANULU MERGE CU ARMAT'A IN POLONI'A. REGELE POLONIEI TRAMITE
ARMAT'A SA SUB COMAND'A LUI SOBIESKI LA MARGINI**

IV. Dar' tóte aceste amenintari n'au avutu nici-unu effectu asupra Poloniloru. Asia Mahomedu a datu ordinu, cà tóte truppele din imperiu, câte voru fi numai possibile, se se adune si in primavér'a anului viitoriu se se intrunésca la Adrianopole o armata chiar' pe atátu de mare, precumu a fostu cea de antaiu. In lun'a Rebiul-achir, anulu Hegirei 1084, fiindu tóte gata in ordine, Sultanulu pléca cu mare pompa din cetate pentru a întreprinde espeditiunea contra Poloniei. Elu se lingusiá cu speranti'a, cà fiindu Polonii debilitati fórte prin perderile sufferite in anulu trecutu, acumu este in stare a-i suppone potestatiei sale prin o singura lovitura, si ca regatulu Poloniei ilu va poté adnecta imperiului seu, cu atátu mai vertosu, cà-ci acumu nu mai are nici-unu antemuru pentru defens'a sa. Dar' Polonii au invetiatu din nefericirile loru, si le-au intorsu in folsulu propriu, au delaturatu discordiele intestine, cari deschissera calea la victoriele Turciloru in anulu trecutu, si-au adunatu tóte fortiele, si inainte de a ajunge Sultanulu cu armat'a sa la ei, sub comand'a lui Ion Sobieski au trecutu preste Dnistru la Chotinu; cà-ci tieneau la maxim'a, cà mai consultu este a ataca pe inamicu la elu acasa, decâtu a-lu scóte din cas'a sa.

A. 1084

I. C. 1673

SE INCINGE LUPTA TERRIBILE SI OBSTINATA LA CHOTINU

V. Câte-va zile in urma, ajunge si Sultanulu aici cu armat'a sa, si vede că locul pe unde chiar' voiă se tréca preste fluviu, é ocupatu de inamicu. Elu a remasu surprinsu de acésta cutezare a unui poporu, pe care nu cu multu mai inainte ilu invinsese, si-si imagină că nu alta decâtu geniulu celu reu a sedusu pe Poloni la mórte sigura, inchidiendú-se ei insii pre sine intre Dnistru si Danubiu. Dreptu aceea exhórta trupele sale, si le revóca in memoria victori-ele loru din bellulu din urma si glori'a numelui ottomanu; comanda că se attace cu bravura pe inamicu. Polonii de alta parte sunt resoluti a sterge rusinea ce si-au attrasu in anulu trecut. Trupele de ambe partile animate prin cuventele si esemplulu generaliloru loru, se punu in ordine de bátaia, si indata dupa aceea lovindu-se, se incinge o lupta terribile si sangerósa, care a duratu pêné sér'a, fora că se se póta scí in care parte va inclina victori'a.

PRINCIPII MOLDAVIEI SI ROMANIEI SE UNESCU CU POLONII, SI TURCII
REMANU INVINSI

VI. Intr' aceea, pre candu lupt'a de amenduóe partile era mai infocata, Petriceicu (5), principele Moldaviei, si Gregoriu (6), fiulu lui

(5) *Petricicu*. De nascere moldovanu, din familia nobila, de si nu pré distincta in acésta tíera. Eustachiu Dabisja, principele Moldaviei, l-a inaltiatu la cele mai mari graduri de onóre, si la siese luni dupa mórtea lui, in urm'a destituirei, ajunse pe tronulu Moldaviei. La Chotinu a perasitu pe Turci si a trecut la Poloni, precumu amu aretatu in cursulu acestei istorie; si acést'a a fostu caus'a că Turcii au perdutu batali'a. Dar' dupa acést'a victoria, fiindu-cá cu totu ajutoriulu Poloniloru totusi n'a potutu se-si mantiena tronulu, a fugitu cu acesti-a in Poloni'a, si a statu acolo péné la mórtea ce i-a urmatu in anulu 1684. Acestu Petriceicu adeca, nu multu dupa perderea Turciloru la Vienn'a, s'a intorsu in Moldavi'a, si cu ajutoriulu consangenuului seu Bainski a pusu man'a pe Duca Voda si l-a arestatu. Dar' dupa irumperea Tatariloru in Moldavi'a a fostu constrinsu, nu fara perderi mari, a fugi é-rasi la Poloni si a le cere ajutoriu. Dar' regele Poloniei, in locu de ajutoriu l-a gratificatu cu cetatea Iasloveti dimpreuna cu vre-o câte-va sate, si i-a datu o pensiuene annuale de una-suta de mii de zoloti (*). Aceste beneficiuri le-a avutu péné la mórtea sa: si fiindu-ca a murita fara eredi, favórea acestoru gratificatiuni s'a lasatu veduvei sale, péné ce s'a marítatu a duo'a óra dupa unu polonu.

(6) *Gregoriu*. Domnu Romaniei, fiu lui Georgiu Ghica, Domnulu acestei tieri. Unu barbatu in adeveru mare si dotatu cu multu virtúti frumóse, déca nu le maculá prin

(*) Adecu . florini. *Tr. Rom.*

Ghica (7), principele Romaniei lasa pe turci si se unescu cu Polonii. Din acestu incidente Turcii din arrip'a stanga, comandati de Ibrahim Pasi'a, incepu a striga că sunt tradati; perasescu colónele, si nu mai

trădarea sa contra parintelui seu. De două-ori ș'a revoltatu contra Turciloru, si de două-ori a recastigatu favórea loru. Mai întâiu, in batai'a de la St. Gothardu, sub Vezirulu Kioprii Ahmedu Pasi'a a trecut la Germani; a două óra, in batai'a de la Chotinu, a trecut la Poloni. Inainte de acésta a două trecere, Turcii s'au fostu incercatu a se assecura de fidelitatea lui prin detinerea că ostatici a femeiei si a fiiloru sei; dar' acést'a nu l-a împedecatu a se lupta in acésta batalia cu unu curagiu de adeveratu crestinu, sacrificandu-si bunurile sale si totu ce avé mai pretiosu. Dupa acésta batalia trecéndu prin Poloni'a si-a luat refugiulu la Imperatulu Germaniei, care l'a facutu principe imperiale. Dar' fiindu-cá aici nu i s'a datu acea pensiuone onorifica, de care ilu asigurara ministrii imperatului, se resolvi a merge indereptu la Constantinopole. Spre acestu scopu a scrisu o epistola la vechiulu seu amicu, Nicusiu Panagiotu, persóna forte acreditata la curtea ottomana, si depingéndu-i cu vii coloru sórtea sea fatale. Ilu róga se esopere pentru elu grati'a Sultanului. Panagiotu in responsulu seu ilu assicura că pôte se recastige fórtu usioru favórea Sultanului, numai se vina elu singuru si se implóre clementi'a acestuia. Dupa primirea acestui răspunsu Gregorie merge la imperatulu si-lu róga se-i dea permissiunea da a se poté întórce indereptu. Dar imperatulu i refúsá; atunci se preface ca ar' fi resolutu a-si petrece restulu vieții in Germani'a, si cá ar' imbraçosia religiunea romano-catholica, déca Pap'a i-ar da dispensatiune de a se poté casatori cu alta muiere. Acést'a placu imperatului, si-i dete nu numai salvu-conductu, ci anca si o scrisóre de recomandatiune catra Pap'a. Gregoriu se pune pe cale, ajunge la Rom'a, se presenta la Papa, i saruta piciórele, si-i spune intentiunea sa, dicéndu că elu de avutu are o femeia in viéția, dar' este in detentiune la Turci, si fiindu-ca nu-si pôte conteni plăcerile trupesci, este constrinsu a-si lua alta muiere, de si cealalta este anca in viéția dreptu aceea, cere dispensatiunea Sanctitati Sale; déca i se va accorda acésta cerere, elu din partea sa promitte, ca immediatu va trece la beseric'a romano-catholica, si va professa in publicu préceptele ei. Pap'a se indoia la începutu si tiené consiliu cu cardinalii, cá óre ce este mai folositoriu pentru beserica: a tiené strictu la legea Evangeliului care opresce polygami'a, sóu a lasa din rigórea legi si prin o indulgentia óre tare a primi érași in sinulu bisericiei pe unu schismaticu, dar' altminterea pré-illustru principe? Dupa lunga deliberatiune, se adoptá opiniunea din urma, si lui Gregoriu s'a datu dispensatiunea de a-si poté lua si a două muiere; dupa aceea a trecut formalu la credinti'a catholica. Gregoriu castigandu-si in modulu acesta tóta increderea, se face cá a primitu de la Veneti'a o epistola, in care i se spune, ca este acolo o domnisióra tinera din famili'a nobile Iustiniani, care n'ar refusa a se marita dupa elu. Dupa-ce au aretatu acésta epistola fictiva, Papa i-a datu o scrisóre de recomandatiune catra republic'a Venetiei, si Gregoriu indata a si plecatu. Ajunsu in Veneti'a, a petrecutu aici vre-o câte-va luni, sub prefestu că face préparativele pentru nunta, si-si aduce in ordine alte lucruri ale sale. In urma, intr'o buna deminetia isi schimba vestmentele, se pune pe o naie din Cipru, si trece la Con-

voiescu se asculte de comandantele lor. In acelasiu timpu arip'a drépta a Turciloru cede eroismului Poloniloru si se retrage la inceputu numai pasiu de pasiu; dar' Polonii ataca mereu, si mergu din ce în ce cu mai multa fortia asupr'a Turciloru, pênê in urma acesti-a prindu fug'a, si nu numai ca perasescu campulu luptei, dar' anca isi lasa in manile inamicului tunurile si tôte munitiunile lor bellice. Imperatulu, care se tienea in distantia cam de patru ôre, vedindu cá soldatii sei fugu in cea mai mare disordine, infuriatu si indignatu, incepù mai antaiu prin cuvente a-i eshorta se se întôrca la lupta; apoi intrebuintiâ amerintiari ba si ucidea pe unii, cari erau primii la fuga, si la cei lalti le strigá: se-si aduca aminte de legea ce professédia, si care le dice cá mai bine se móra cá barbati virtuosii in lupta, decâtu se se lasa a fi taiati de man'a carneficelui, si cu modulu acesta a perde corón'a promissa de martiriu. In urma vedindu cá nu pôte face nimicu nici prin cuvinte nici prin sabia, s'a vediutu si elu constrinsu a scapa prin fuga, cá se nu cadia in manile inamicului.

stantinopole. Asiâ insielá Gregoriu si pe imperatulu si pe Pap'a. In Constantinopole s'a tienutu câtu-va timpu ascunsu in cas'a amicului seu Panagiotu, pené a obtienutu deplina gratia de la Sultanelu, iertandu-i si uitandu tôte cate a comissu in trecutu. Dupa aceea si-a tienutu intrarea in Constantinopole cu tóta pomp'a publica, si a obtienutu nu numai liberarea femeiei si a filorui sei, ci i s'au restituitu tôte averile si bunurile si i s'a mai promissu, cá in trei luni de dîle va fi restabilitu in dignitatea de domnu alu Moldaviei. Dar in patru-deci-de dîle dupa aceea a si muritu séu in emoroida, séu inveninatu; cáci precumu spuse pe patulu mortiei, unu medicu cu numele Timonu, i-ar fi datu veninu, coruptu fiindu acesta, dupa cumu se spune, de Cantacusinesci.

(7) *Ghica*. De origine albanesu, nascutu in satulu Kioprili, de unde se deriva ilustr'a familia Kioprili Oglu. Pe timpulu lui Stefanu, principe Moldaviei, supranumitu Burdufu, adeca grasu, acestu Ghica a fostu Kapù-Kiahaiá séu residente pre langa port'a ottomana. Dar' revoltandu-se Stefanu in contra Portiei, Ghica a fostu pusu domnu in locului lui. La trei ani dupa aceea a fostu transpusu din Moldavi'a in Romani'a. Dar in urma a fostu despoiatu de tronul prin intrigele secrete ale fiului seu Gregoriu, despre care amu vorbitu in punctulu precedente. Acesta adeca, precandu se tiené la Constantinopole, n'á incetatu a agitá pe Vezirulu in contra parintelui seu, dicendu, ca este unu omu betranu, si câte-odata isi perde tôte mintile; si prin acést'a a facutu, de dulcele seu parinte a fostu destituitu si in locului seu s'a inaltiatu elu pe tronulu Romaniei.

**MORTEA REGELUI POLONIEI IMPEDECA PROGRESELE ULTERIORI ALE
COMANDANTELUI GENERALU**

VII. După ce armat'a otomana a rămasu batută, nu mai era acumu nimicu ce ar' fi pututu impedece pe Poloni, nu numai de a reocupa totu ce përdussera, dar' anca si de a-si estinde marginile regatului loru. Caminietiu, singur'a cetate capabile de a-i impedece în progresele loru, suferia de o fómete terribile; si acésta impregiurare trebuia în scurtu timpu se constringa pe garnisóna a preda fortareti'a. Tóta acésta sperantia inse disparu dintr'odata, candu le veni scirea despre mórtea lui Michaelu, regelui Poloniei, si nobilimea începù a-si urmari trebile bellice cu mai puçinu zelu; câ-ci ea se ocupà acumu cu alegerea unui nouu rege mai multu decâtu cu ori-ce planuri bellice.

ION SOBIESKI SE ALEGE REGE POLONIEI

VIII. După multe si lungi deliberatiuni, marele maresialu alu tie-rei, Ion Sobieski, a fostu înaltiatu la dignitatea de rege alu Poloniei, care prin nobletia familiei sale, prin meritele sale personali, si mai alessu prin victoriile din urma reportate asupra Turciloru, a intrunitu în person'a sa voturile staturiloru tie-rei.

SULTANULU FACE MARI PREPARATIUNI BELLICE CONTRA POLONILORU

IX. Acésta alegere n'a fostu nici-de-cumu placuta curtiei otomane. Câ-ci acela care cá generalu alu unui poporu subjugat u a pututu se bata pe armat'a victorioasa a Turciloru, acumu cá rege alu poporului victoriosu pôte se aduca anca si mai mare stricatiune invinsiloru. Dreptu aceea Sultanulu-imperatu a începutu a prepara una armata din cele mai formidabili pentru a se poté oppune noului rege. Afara de cei cari scapasera din macelulu din urma, si pe cari i pusesse în quartire de iërna în Moldavia si în Dobruçgia, elu a ordinaru a se aduna truppe noúe în Asia si în Europa, si pre langa numerulu ordinariu alu Ienicieriloru a mai adaosu anca duóe-spre-diece mii de Serden Ghieçidi (8) cu unu soldu de unu-spre-diece

(8) *Serden Ghieçidi*. Acestu nume, după etimologia sa, însemna pe unulu care nu-si face casu din viața sa, séu care este devotatu cu capulu si cu viața sa în servitiulu Sultanulu. Acesta sórte de militia nu este permanenta, ci se recrutedia séu se dis-

aspri pe di. Si pentru că se marésca și se intarésca armat'a sa si mai multu , a tramisu ordinu lui Selimu Girai (9), chanului Tatariloru , că se aduca cu sine la campulu de bataia câte duoi ómeni din fiecare Casauu (1) alu Tatariloru din Crime'a si din Budgiacu.

sólve dupa placulu Sultanului. Asiá, candu este de a se face vre-o espeditiune momentósa, séu a se oppugna vre-o localitate fortificata , Sultanulu ordina a se recruta atátea si atátea mii de Serden-Ghiecidi cu câte o solda de diece aspri pe di. De multe-ori, candu se publica acestu ordinu Ienicierii, si mai alesu acei-a, la cari zelulu pentru religiune este mai mare decâtu amórea pentru viétia , se lasa a se recrutá întré Serden-Ghiecidi , péné se implinesce numerulu cerutu de Sultanulu. Si asia, déca unu june Ienicieriu , care a avutu solda de trei aspri pe di , se inolédia între Serden Ghiecidi, elu capeta dupa aceea pe di trei-spre-diece aspri péné traiesce. Servitiulu loru sta intr'aceea, ca ei tréba se fia cei d'ántáiu cari se dea nevala asupr'a castreloru inimice, séu se dea assaltu muriloru unei cetati, fara se le fia iertatu a se plange de vre-unu pericolu ori de dificultatea locului, séu se créda ca pôte fi ceva prè greu pentru ei. Si intr' adevéru ca assaltele loþu sunt fórte vehemente ; ei se arunca in foculu si in contra ferului inimicului , nu cá omenii ci cá animalile selbaticé, cari n'au nici-unu picu de ratiune, si nu desistu 'de la ataculu loru , péné candu séu i chiama indareptu séu moru. Pentru aceea, candu mergu in vre-o espeditiune, puçini se intorcu sanatosi acasa. Dar' care scapa cu viétia , acela merge in triumfu la Od'a, adeca la camér'a de unde l-au luatú, nici mai multu nu-lu potú constringe cá se mai facá odata assemenea servitiu. Dar', déca in anulu urmatoriu éراسi vreu a se inolá de buna voia între Serden Ghiecidi, atunci pre langa cei trei-spre-diece aspri mai capeta anca trei pe di ; si acésta solda o tragu pe tóta viétia. Ér' déca óre-care din acesti Serden-Ghiecidi ar' fi greu vulneratu , séu si-ar' fi perdutu o mana ori unu picioru in bataia, in cât n'ar' mai fi bunu pentru servitiulu militariu , atunci unulu cá acela mai capeta anca diece aspri, séu si mai multu ori mai pucinu, dupa cum i place Sultanului, care pôte augmenta séu diminui acésta summa, si apoi se lasa acasa sub nume de Oturak seu sedentariu (*), si trage pensiunea pe tóta viétia. Dar' nu numai Oturakii séu invalidii, ci si veteranii Ienicieri, déca au servitu dóue-dieci péné in trei-dieci de ani, si nu mai sunt buni de a porta armele, anca au permissiunea, chiar' cá Oturakii, de a se inturna acasa, si tragu aceeași pensiune cá acesti'a. Câte-odata se intempla ca multi din ei remanu si se asiédia in Constantinopole; in acestu casu , de multe-ori li se cere consiliulu in trebi mai momentóse , si opiniunea loru se comunica Sultanului prin Aga Ieniciloru. De alta-data mergu ei de buna-voi'a loru in campania, dar' nu sunt obligati a se lupta, nici a face altu servitiu, decâtu in çasulu candu se tractéza de vre-o oppugnatiune ori alta intreprindere momentósa , li se cêre si opiniunea loru. Esté si cavaleria de Serden Ghiecidi, care se recrutédia dintre Spahi , totu in modulu disu mai in susu, si au aceleasi prerogative de recompensa cá si Oturakii.

(9) *Selimu Ghirai*. Chanulu Tatariloru din Crim'ea, barbatu fórte renumitu prin

(*) Adecá pusú in pensiune, invalidu, patentalu etc. *Tr. Rom*

NORILII POLONI ESITĂDIA A SÈ CONFORMA VOINTIEI FIRME A REGELUI

X. Regele Poloniei nu era mai puçinu attentivu la lucrurile sale. Elu vedea, precumu intr'adeveru asiã era, cã acumu are de a face cu unu inamicu si mai tare, si mai bine preparatu. Dreptu aceea elu isi adunã truppe din tôte partile, si indemnã pe staturile tierei ca se'si intrunésca tôte fortiele loru, spre a'si asigura fructele victoriei reportate asupra Turciloru in espeditiunea din urma. Dar' indemnurile lui au ajunsu la urechi surde. Victori'a din urma facuse pe Poloni atãtu de inganfati si arroganti, in câtu ei se credeau in dreptu a despretiui pe inamicu, si diceau cã puterea ottomaniloru a primitu prin perderea din urma o lovitura atãtu de mare, in câtu nici in dieci de ani nu voru fi in stare a se reculege, de o parte, ér de alt'a, cã trupele loru cari sunt sub arme, sunt suficiente pentru acumu, si thesaurulu publicu nu trebe consumatu pe ni-

faptele sale in pace si in resbelu; fórte espertu in istoria; cunosçtoru de trebile militari si bellice, in câtu nu-lu intrecea altulu, nici parechia nu avea. Insiu Turcii recunosc, ca de câte-ori nu i-au urmatu séu i-au despretuitu consiliurile lui, totdeauna au cadiutu in cea mai rusinatória erróre. A fostu numitu Chanu, cu trei ani nainte de cucerirea cetatiei Caminietiu; de dõue-ori a fostu destituitu, si de dõue-ori a fostu érasu restabilitu in dignitatea sa; in fine a abdicatu sub Mustafa II. (*), si a facutu o peregrinatiune la Mecca. A muritu in vil'a sa nu departe de Constantino-pole; si fiii sei succedu asta-di unulu dupa altulu in dignitatea de Chanu. Despre certele intre casele Ciobanu Ghirai si Selimu Ghirai, amu vorbitu pe largu intr'un'a din notele precedente (**).

(10) *Casanu*. Séu vorbindu in dialectu mai elegantu, *Casganu*. Dupa etimologia insemna: caldare séu unu vasu mare, unde mai multi companioni potu se-si fórba inpreuna de mancare. Dela acestu cuventu au numele de Casanu familielo Tatariloru din Crimë'a si din Budgiacu, fiindu-ca constau cam din câte diece, séu mai multe ori mai pucine persóne, fla-care. Mirzescii isi numera suditii loru dupa casane; si candu au se ésa in vre-o espeditiune, Chanulu le spune câte câti soldati au se iea cu sine din fla-care casanu. Se dice ca in Crimë'a Tatariloru ar' fi cam la vre-o septe-dieci-de-mii de casane. Dar' numerulu loru nu este in totu timpulu același; câte-odata ele sunt mai multe, alta data mai pucine. Cãci, déca capulu unui casanu se casătorese cu eredea unui altu casanu, amendõe casanele se contragu in uuulu. Si, érasí din contra, déca unu parinte are cu multu mai multi fii decâtu cá se póta trai commodu intr'o casa, atunci acesti-a se despartu de casanulu parintescu, si isi face fla-care casanulu seu.

(*) Dupa traductorulu anglesu si francesu. Traductorulu germanu inse are. *Solimanu II*; ceea ce pare a fi o erróre. *Tr. Rom.*

(**) A se vedé not'a 44. la Capu I. din Cartea III. *Tr. Rom.*

mica. Aceste erau pretestele ce nobilii le spuneau in publicu. Caus'a cea adeverata inse era alt'a. Ei purtau frica de regele, alu carui curagiu si virtuti eroice erau destulu de cunoscute, si se temeau ca dupa-ce va uni totu regatulu si tóta puterea armata sub comand'a sa, si dupa ce i va stórce si debilita prin unu lungu bellu, le va suprime libertatile, si coron'a regésca la care adjunse prin alegere, o va face ereditaria in famili'a sa. Afara de acést'a loru nu le placea se fia sub obedienti'a unui omu, care cu câte-va dile mai înainte era de conditiune egale cu ei.

POLONII IMPRESSORA CETATEA CAMINIETIU. TURCII ALERGA SPRE A O ELIBERA

XI. Dar' cá regele totusi se-si implinésca detorinti'a sa de parinte alu patriei, isi propuse se invinga pe inamicu prin stratagema, déca acést'a din invidi'a compatriotiloru sei nu o póte face prin putere. Tramite deci atâta armata, câta avea la mana, asupr'a cetatiei Caminietiu spre a o incungúra de tôte partile; si intr' adeveru cá prin acésta manopera adusesese cetatea la atâta strimtoare, in câtu din lips'a midiulóceloru de subsistentia garnisón'a abi'a s'ar fi mai potea tiené câte-va septemani. Sultanulu informatu de acésta strimtoare a cetatei Caminietiu, isi-aduna trupele cu celeritatea cea mai mare possibile, si câtra finitulu lunei Rebiul-evvel, anulu Hegirei 1085, trece Dunarea pe la Sacci'a, si-si continua calea cu atátu iutiéla, in catu in diece dile frontulu trupeloru sale apparù in giurulu cetatiei Chotinu.

A. 1085

I. C. 1674

POLONII INSPALMENTATI REDICA OBSIDIUNEA

XII. Noutatea despre apropiarea Sultanului surprinse pe Poloni cu atátu mai tare, cu câtu ei credeau cá Turcii abiá in duõe séu trei luni se voru poté pune in miscare; si fiind-cá-si imaginau cá Turcii aru fi tramisu inainte numai unu micu corpu de armata usióra, asiá si ei tramitu certe persóne (11), sciutórie de limb'a turcésca in castrele ottomane, spre a se informa bine despre numerulu

(11) *Certe persóne.* Se dice ca unulu din acesti spioni a fostu prinsu si adusu inaintea Sultanului; si dupa ce a spusu cu tóta sinceritatea caus'a pentru care a venit, Sultanulu a datu ordinu se-lu pórté pretutindenea prin castre si se-i arete totu; dupa aceea daruindu-lu cu diece galbeni. l-a trimisu indereptu.

si puterea inamicului. Intornandu-se acesti spioni, spunu că Sultanolu dimpreuna cu vezirulu seu sunt campati cu una armata formidabile nu departe de Chotinu. Atunci Polonii au fostu cuprinsi de o terróre panica, in câtu au fugitu cu totii si au redicatu obsidiunea cetatiei Caminietiu.

SULTANULU RECUCERESCE CHOTINULU, SI OCUPA CETATEA HUMANU

XIII. Sultanulu era resolutu a trece preste Dnistru. Dar' dupa ce audi că Polonii au redicatu obsidiunea cetatiei Caminietiu, se indrépta cu armat'a catre Chotinu si in puçinu timpu o reocupa. Dupa aceea trece preste Dnistru, se pune in castre sub murii cetatiei Caminietiu, o incarca cu provisiuni si munitiuni bellice, a caroru lipsa o simtiá dejá, si rãmâne câte-va dñle aici, asteptandu pe inamicu. Vediendu inse că inamiculu nu se aréta, merge si cuceresce Humanulu, cetate in Podoli'a; apoi se pune si regulédia trebile in provinci'a ce si-o a suppusu; câci prudenti'a i dictá că este necessariu a se confirma bine in acquisitiunile sale presente, inainte de a intreprinde nuóe cuceriri.

CASACII REBELLI SE OFFERU A DA TURCILORU AJUTORIU; DAR' LI SE REFUSA

XIV. Intr'aceea, pre candu era ocupatu cu aceste affaceri, si se tienea in acelea tieri, vine nechiamatu Dorosienski, Hatmanulu Cosaciloru cu patru mii de compatrioti ai sei, si-si offere servitiile sale Sultanulu, promitiendu-i a-i stá la dispositiune cu tóte truppele ce le are. Mahomedu inse, séu pentru că cugetá că nu este necesariu unu numeru atátu de mare de truppe contra unui inamicu atátu de inconsiderabile, séu pentru-ca i veniá suspecta sinceritatea lui Dorosienski; nu-i primi offertulu, din contra i demandá a se întórce acasa cu omenii sei, aducéndu de motivu, că nu are necesitate de assistenti'a Casaciloru contra Poloniloru.

DOROSIENSKI INDIGNATU DE ACESTU REFUSU TRECE SI SE SUPPUNE TIARULUI RUSIEI

XV. Acésta au indignatu fórte multu pe Dorosienski; ceea ce cu timpu a causatu multe stricatiuni Turciloru. Câci nu alta, ci acést'a este caus'a cea adevèrata, că Cosacii câti-va ani in urma au refusatú de a se mai suppone Turciloru, si au trecutu sub potesta-

tea țiarului Rusiei, precumu vomu narra acést'a mai pre largu la loculul seu.

**SULTANULU TRANSPORTA COLONII POLONE IN TURCI'A SI SE INTORCE
CU TRUPPELE SALE LA ADRIANOPOLE**

XVI. Sultanulu vedea bine că nu se pôte assicura de possessiunea cetatiei Caminietiu pe cătu ea este locuita de crestini; căci acesti-a nu numai că informédia pe inamici despre totu ce se petrece acolo, dar' anca le aréta si calea cumu se póta recupera cetatea. Dreptu acéea dete ordinu, cá toti locuitorii teritoriului Caminietiu se tréca preste Dunare si preste muntele Emu in provinci'a Kirk Ecclesia (12), si se li se dea pamentu acolo. Ér' locurile perasite de acesti-a a lasatu a se impartii între duóe mii de Spahii, locuitori mai inainte in tienuturile Benderu, Akkiermanu si Chili'a. Intre aceste affaceri trecându timpul acomodatu pentru espeditiuni bellice, imperatulu lasandu pe Shishmanu Ibrahimu Pasia (13) cu o buna garnisóna in Caminietiu, a plecatu catra inceputulu iernei cu grosulu armatei la Adrianopole.

(12) *Kirk Ecclesia*. Numele unei provincie si cetati, care inainte de ast'a s'a numitu Τεσσαράκοντα ἐκκλησίαι séu Patrudieci-Beserici, fiindu-cá mai de multu atâte beserici crestine erau acolo. Cetatea é situata in distantia de trei-dieci-si-optu de óre de la Constantinopole, si de dóue-spre diece óre de la Adrianopole. Asta-di nu mai are nici muri nici beserici, si locuitorii crestini sunt fórté puçini cá-ci in cea mai mare parte este locuita de evrei, pe cari Mahomedu Sultanulu 'i adusese din Podoli'a, si vorbescu si asta-di dialectulu lor germanu corruptu, chiar' cá si in Poloni'a. Ocupatiunea loru principale esté a produce untu si casiu, pe care 'lu tramitu evreiloru din Constantinopole, dupa ce mai întâiu l-au marcatu Chahamu-lu séu capulu Sinagogei, cu sigilulu seu, in semnulu cá este còsieru, adeca curatu, si preparatu de mana evreésca.

(13) *Shishmanu Ibrahimu Pasia*. Generalu turcu fórté bravu in contra Poloniloru, si renumitu pentru multe fapte eroice. Dar' era fórté grasu si grosu, si de aci i s'a datu supranumele de Shishmanu, adeca : Grasulu. Se dice cá-si luase unu chirurgu francesu, care in totu anulu in lunile Iuniu si Iuliu ilu operá, taindu-i pantecele si scotiendu grasimea, care pe acestu timpulu ilu innabusia, in cătu abia potea respira, si-lu puneá in periculu de a-si perde vieți'a. In urma inse i-a crescutu grasimea atátu de tare, in cătu tóta operatiunea nu-i mai poté adjuta; si asiá crepá cá unu altu Iuda si i-au cursu tóte intestinele din trupu.

**LA ADRIANOPOLE SERBÉDIA CU MARE POMPA CIRCUMCISIUNEA FIILORU SEI SI
MARITAREA FICEI SALE**

XVII. Mahomedu nu mai luá acumu in nici-o consideráre pe inamicu, de care mai inainte purtá ceva frica, si totu anulu urmatoriu l-a intrebuintiatu numai pentru placerile sale, dandu mai antaiu ordinu lui Shishmanu Ibrahimu Pasia, guvernatorului cetatiei Caminietiu, cá se observe miscarile Poloniloru cu unele regimente de Ieniceri ce le avea sub mana. Si intorcându-se la Adrianopole, a celebratu cu mare pompa circumcisiunea filoru sei Mustafa si Achmedu, precumu si casatori'a ficei sale; cu acésta ocasiune a strinsu mai multu thesauru (14), de cátu ar' face diuemetate din veniturile intregului imperiu.

REGELE POLONILORU MERGE CONTRA TURCILORU

XVIII. Polonii de alta parte, preparati mai multu a respinge pe inemicu de catu a'lu ataca, isi imaginau cá lips'a de actiune la turci ar fi numai o stratagema din partea loru; de aceea se feria a da peptu cu ei; asia in acelu anu nu s'a intemplatu nimicu memorabile, afara de unele mici loviri intre anteposturile inimice, care se in-

(14) *Thesauru*. Sultani candu voiescu a serbá circumcisiunea filoru loru, tramittu ordinu la toti Vizirii, Pasii, Sandgiakii, Voivodii, si la toti cari pórtá vre-unu officiu inaltu in imperiu, bá anca si la officialii de curte, cá se se presente la ceremonia cu' totii si se aduca cu sine darurile cele mai alese. Nime nu se póte subtrage de la acésta; éra acei-a cari sunt obligati a pazi confiniele imperiului, si nu potu veni in persóna la solemnitate, anca au se tramita darurile prin servitorii loru, éra déca Osmanii pe acestu timpu au pace cu imperatulul Germaniei si cu regele Poloniei prin urmare ambasadorii acestora sunt la pórt'a ottomana, Sultanulu i invita si pe acesti-a, si ei nu potu decátu cu mari daruri a se presenta la ceremonia. Cà nu m'amu insielatu candu amu dísu ca Sultanulu si-a adunatu cu acésta ocasiune unu thesauru mai mare decátu face diuemetatea tributului anuale din totu imperiulu seu, servésca lectoriloru de esemplu urmatori'a fapta. Numai din principatulul Moldaviei i s'au tramisu cá daruri dóue-dieci-de-mii de thaleri in argintu, duóe peli de rizu (*), una suta de coti de acea materia cu auru si cu argintu, ce Turcii o numescu Schah Meramu (**); dóue coróne de auru, ornate totu cu diamante, dintre cari fia-care a costatu câte cincispre-diece mii de thaleri imperiali, si alte lucruri de mai puçina valóre.

(*) Latinesce : lynx. O specie de lupo in forma de cerbu; animalu carnivoru; astadi fórté rarú. *Tr. Rom.*

(**) Dorulu regelui. *Tr. Germ.*

telniau din candu in candu. Dar' in anulu Hegirei 1087, au urmatu cu atatu mai multe versari de sange omenescu, cá si candu sórtea ar' fi vrutu a resplati cu profusiune dator'i'a ce i se cuvinea. Adeca, regele Poloniei descoperindu in fine adeverat'a causa a inactivitatiei Turciloru, se decise a trage folosu din negligerenti'a loru. Si-aduna truppe nuóe, castigandu-le mai multu prin speranti'a de spoliatiuni ce au se faca de la Turci si Moldoveni, decâtu prin promitterea de unu bunu si regulatu soldu ; si cu acestea trece pe la Caminietiu, care dupa mórtea lui Shishmanu Ibrahimu Pasia remasese fara gubernatoru, si intra dreptu in Moldavi'a, cu propusulu, precumu dicea, cá se atace pe Turci in propri'a loru tíera. Sultanulu Mahomedu imbetatu cu toțulu de placerile si petreckerile din anulu precedente, elu nu mai cugetá la inteprinderi bellice, ci s'a datu cu totululuxuriei si venatului. Asia, dupa mórtea lui Shishmanu Ibrahimu Pasia, investindu pe Sieitanu Ibrahimu Pasia (15) cu demnitate dē Seraskier (16), tramise pe acesta cu armata contra Poloniloru, cari la

A. 1807
I. C. 1876

(15) *Sieitanu Ibrahimu Pasia*. Barbatu fórte renumitu la Turci. Soldatii sei i-au datu supranumele de Sieitanu, séu diavolulu, pentru esperienti'a si desteritatea in partea militara. Dupa-ce a batutu pe Poloni la Zoravna, si a inchiaietu pace cu ei, intorcéndu-se la Constantinopole, Sultanulu Mahomedu IV i-a datu numele de Melek, adeca Angeru ; dar' elu a remasu totu diavolu, si soldatii au continuatu a-i dīce Sieitanu. Dupa perderea Turciloru la Viena'a, marele Veziru Cara Ibrahimu Pasia l-a numitu Seraskier séu Generalu in contra Germaniloru, éra in acésta calitate a si au adusu in mare periclu armat'a germana, ocupata atunci cu oppugnarea Uivarului (*). Dar' in lupt'a de la Strigoniu a fostu batutu ; dupa aceea fiindu accusatu cá a fostu corruptu de inamicu, si numai prin acésta, precum si prin negligerenti'a sa a perdutu batai'a, a fostu punitu cu perderea vieției.

(16) *Seraskieru*. Séu mai vulgaru : *Bashbogu*, adeca : capulu séu generalulu armatei intregi. Seraskieru pu se póte alege decâtu numai dintre pasii cu dóue ori trei códe, de-calul. Si déca se face Seraskieru unu pasia cu dóue tuguri, adeca códe-de-calul, atunci in acea armata nu póte servi nici-unu pasia, care are privilegiulu de a purta trei tuguri. Er' déca unulu cá acesta vine tramisu la armata, atunci trebe séu se fia elu Seraskierulu, séu Vezirulu trebe se tramitta Seraskierulu cu dóue tuguri si pe al-treilea tugu. Unu Pasia in calitatea sa de Seraskieru, trebe se comunice planurile sale la toti officiarii subalterni, dar' in cátu pentru esecutare, elu are putere suprema si póte demanda séu interdice ori ce-i place. Candu marele Veziru are tot-o-data si seraskieratulu, adeca command'a suprema, elu póte se schimbe tóte planurile si inteprinderile, de si acést'a ar' fi in contra opiniunei celoralalti pasi, si póte se com-

(*) Traductorulu francesu pune *Vidtnulu* ; dar' é erróre. *Tr. Rom.*

sosirea sa ilu si provocara la lupt'a. Dar' Seraskierulu, omu de mare prudentia si cu multa esperientia in lucrurile bellice, tiene mai antaiu pe regele cu promiasuni de pace si prin acést'a stempera foculu de lupta la inamicu. Dupa aceea sub mici preteste intrerumpe negociatiunile de pace, si prin mii de apucaturi astute insiélandu armat'a pólona paralisédia tót'a activitatea ei. In urma incungiura pe rege in castrele sale, si-lu inchide de tóte partile asia, in câtu nici nu potea transmite macaru unu nuntiu in tiér'a sa, nici de acolo nu potea se primésca vre-unulu.

ELU SE OFFERE A INCHIAIÉ PACE CU TURCII

XIX. Regele si cu tóta armat'a sa, ajungédu in lips'a totale de provisiune, ar' fi peritu de siguru, déca provedinti'a divina nu dispunea, cá Turcii se fia insielati chiar' prin apucaturile astute, de cari ei se servissera mai inainte. Câ-ci, vediendu regele Poloniei starea desperata la care era redusu, a transmisu câte-va persóne in castrele turcesci, spre a încercá, déca nu cum-va s'ar' poté innoi negociatiunile de mai 'nainte de pace. Ibrahimu Pasia cu greu s'ar' fi invoitu la acést'a, déca n'ar' fi descoperitu, cà o seditiune ferbe in castrele sale, si este pe aci sa erumpa. Ienicierii incepusera a murmura; ei erau turburati pentru călea lunga si fatigiósa ce au trebuitu se faca spre a incungiura si strimtora pe regele; ei injurá in cuventé rebelle nu numai pe generalii loru, ci si pe imperatułu; nsusi, ei strigau in publicu, cà este cea mai mare injustitia a-i constringe se se lupte contra inamiciloru si contra injurieloru timpului, pe candu Sultanulu isi petrece cu venatu de animale selbatice (17),

mande dupa arbitriulu seu, ce se se faca, si ce se nu se faca. Cu terminarea espeditiunei, încéta si numele si puterea de Seraskieru, péné la alta espeditiune. Cu tóte acestea, pasi'a din Silistria pórt'a in continuu acestu titlu; si officiuu lui este a defende Babadagii si confiniile de catra Poloni'a.

(17) *Animale selbatice*. De câte-ori Sultanii au avutu prea mare inclinátiune la venatu, tot-deauna si-au atrasu ur'a poporului si a soldatiloru asupr'a loru. Câ-ci Turcii sunt de opiniune, cá unu spiritu care este cu totul datu a prinde paseri si animale selbatice, nu pôte se fla in stare nici a se governa pe sine, nici a administra trebile comune, nici a asculta consiliurile salutari ale altor'a. Acésta opiniune se basédia pe unu proverbiu communu alu Turciloru, care díce: *Kushbazi Kumarbazi ol-duren olur gazi*; adeca: Care omóra pe unu amatoriu de paseri (aci se întielegu si-

si innóta in alte mai multe placeri, in locu de a veni se i commande in persóna, séu se le dea pe vezirulu Ioru dupa usulu vechiu si regulatu. Ei tieneau unu lucru de deşonóre pentru ei, a se vedé comandati de unu Seraskier, cá si candu nu ar' fi demni de a se bate sub ochii imperatului, ei, cari mai multu de câtu ori cine au contribuit la fundarea si crescerea imperiului ottomanu. De alta parte Chanulu (18) Tatariloru din Crime'a vedea bine, cá prin acestu bellu elu mai multu perde decâtu profita, si chiar' pentru aceea nu incetá a consilia Seraskirului se inchiaia pace, aretandu-i cá conditiunile de pace, offerite acumu de regele Poloniei, nu sunt de despretuitu ; cá-ci nu incupe dubiu, ca Polonii pentru de a scapa de periclulu imminente in care se vedu, ei se voru invof la totu ce li se va cere. Din contra, déca i vomu strimtora si mai multu, este de temutu cá desperatiunea le va insuflá curagiu, si voru face o irruptiune prin colónele turcesci, prin care de si nu voru bate totalu armat'a ottomana, dar celu puçinu voru resbuna mórtea Ioru prin uciderea a mai multoru mii dintre inimicii Ioru. Chanulu mai adaoşe impregiurarea, cá se

cei passionati pen tru venatu), si care uccide pe unu jucatoriu la cubi, acela merita numele de erou. Acésta passiune de venatu a fostu caus'a tuturoru aceloru calamitati, ce in dílele nóstre au cadiutu asupr'a lui Mahomedu V. si asupr'a fiului seu Mustafa II. si mai alesu caus'a principale, pentru care au fostu detronati. Ei pre langa tóteadmonitiunile repetite, ce li s'au facutu din partea celoru mai credintiosi ai Ioru, totusi n'au voit se se abtiena, séu se-si modereze celu puçinu passiunea de venatu. Asiá poporulu nu a incetatu de a-i urí si a-i despretiui, péné in urma le-au luatú sceptrulú din mana, si i-au allungatu de pe tronú. Péné candu din contra, imperatii cari au gustatu numai raru si cu moderatiune acésta placere, n'au fostu criticati seu insultati nici-o-data de suditií Ioru.

(18) *Chanulu*. De si Chanulu Tatariloru din Crimeea era suppusu imperiului turcescu. si péné acumu a continuatu a remané totu credintiosu Sultanului, totusi elu si avea interesele sale proprie, cá Poloni'a se nu vina sub jugulu Turciloru. Cá-ci, abstragéndu de la multimea de daruri ce primesce in mai toti anii pe ascunsu din Poloni'a, dar' acésta tíera se póte numi, in propriulu sensu alu cuventului, magazinu Tatariloru, unde facéndu incursiuni continue, potú stórce summe immense de bani, cá pretiu de rescumperare pentru captivii ce-i redica si-i ducu cu sine. Candu din contra, déca ar' deveni tributaria, ori de totu suppusa Turciloru, atunci Tatariloru li s'ar' taia acestu campu atatu de largu pentru rapacitatea Ioru cotidiana. Pentru aceea ei se încérca a impedeca in totu modulu possibile, cá Polonia se nu cada sub jugulu turcescu.

apropia iérn'a, si fiindu-cá soldatii turci nu sunt dedati cu acestu anotimpu, ei ar' poté usiurá fórté multu victori'a inimicului. Prin aceste si alte rationamente, Sieitanu Ibrahimu Pasia se convinse de utilitatea consiliului Chanului, si aprobandu-lu, a cerutu de la regele Poloniei cá se-i tramitta in castre câtiva nobili cá ostatici. Regele si tramitte Seraskirului siese nobili sub titlu de delegati, ér' Seraskirulu i tramitte totu atáti-a turci. Immediatu dupa acést'a, s'a latitu in améndoé castrele faim'a despre inchiaierea pazei. Si indata dupa aceea, soldatii turci crediendu cá acumu nu mai au de a se teme de nici-unu périclu, si dorindu a se vedé scapati odata de atáte fatigii : au începutu a se da lenei, si a nu mai tiené cu atáta vigóre custodiéle.

REGELE SCAPA DIN PÉRICLU SI ATACA PE TATARI

XX. Observandu acést'a regele, se pune in fruntea unei truppe din cei mai alesi soldati ai sei (lasandu restulu armatei pentru a pazi castrele), ese in secretu cu ei de aci, ataca pe neasteptate câte-va mii de Tatari, cari erau campati langa Mohilovu (19), si fara multa greutate i pune la fuga. Ibrahimu Pasia primesce immediatu dupa aceea scirea despre acésta trista intémpare : lui i veni scirea chiar' pre candu era la mésa si conversá cu delegatii poloni. Surprinsu de acésta noutate neasteptata, repróba cu severitate pe delegati pentru acésta tradare a loru si violare a dreptului gintiloru, si tramitte immediatu cavaleri'a sa intr'adjutoriu Tatariloru. Acésta truppa, in nóue-spre-diece ale lunei Regebu, anulu Hegirei 1087, ajunge pe Poloni aprópe de Soravna, si plina de resimtiemintulu si de ardórea resbunarei se arunca asupr'a loru din tóte puterile. Lupt'a a fostu dubia lungu timpu, si cadu fórté multi atátu dintr'o parte cátu si din ceealalta; acea lupta ar fi tienutu anca si mai multu, déca nu se facea nópte, cá se puna capetu unui macellu atátu de sangerosu. Că-ci facéndu-se sera, si Turcii vediendu cá in intuneculu noptiei nu mai potu face nimica, s'au retrasu inderetru in

A 1087

I. C. 1676

(19) *Mohilovu*. O cetate in Ucrani'a polona, la tiermurea occidentale a Dnistrului, in distantia de două-spre-diece óre de la Soroca, si cam totu atátea de la Caminetiu.

castrele loru ; ér' Polonii anca fatigati i lasara in pace, si se retraseră in castrele proprii, pentru a se intari in contra atacurilor ce ar' poté se vina din partea Tatariloru : că-ci acumu fric'a era putea rea loru.

SE INCHIAIE PACE

XXI. Siepte-spre-diece dile au statu aceste duóe armate inimice fație in fație, si in totu timpulu acesta se loviau anteposturile loru in continuu, invingându-séu invinsi fiindu acumu Polonii, acumu Turcii. In fine, dupa multa labóre , se inchiaie pace in midi-loculu armelor, si se subscrise de cătra delegatii ambelor parti in siese-spre-diece dile ale lunei Siabanu. Dupa schimbarea reciproca a tratatului de pace, Seraskierulu daruindu pe delegatii poloni cu armasari turcesci, i-au tramisu acasa , si delegatii turci assemenea s'au intorsu in castrele otomane. Polonii, dupa ce s'au intorsu acasa, au convocat adunarea staturiloru tieréi pe nóue-spre-diece ale lunei Silcade ; unde acésta adunare, pre langa tóte intrigele imperatului germanu, a ratificatu conditiunile de pace, si a tramissu la Constantinopole pe palatinulu de Culmu in calitate de ambassadoru extraordinariu. Cātu póte inse se strice o ambitiune insensibile in purtarea trebilor publicé , se va vedé numai decātu din esemplulu ce urméza.

PRETENTIUNE ABSURDA A AMBASADORULUI POLONU

XXII. Delegatulu polonu inainte de a intrá in curte, a cerutu prin o scrisóre de la vezirulu unu lucru, ce péné acumu nici-odata n'a fostu in usu ; elu adeca cerea că vezirulu se-i vina inainte si se-lu primésca la port'a cetatiei. Refusandu-i-se acést'a, elu anca nu a venitu se intre in Constantinopole (20), ci s'a intorsu inderetru spre

(20) *In Constantinopole.* Acésta obstinatiune si arrogantia a ambassadorului potea se puna capetu la tóta speranti'a de pace, déca Vezirulu , care chiar' pe atunci isi batea capulu cu espeditiunea contra Viennei , nu facea tóte pentru a avé pace din partea Poloniloru, si prin urmare déca chiar' pentru acést'a nu ceda ceva ambassadorului , si nu permittea lui Reis Effendi a inchiaié pacea in Davud-Pasha. De altmintea Turcii sunt mai scrupulosi decātu ori care alta natiune intru strict'a observare a ceremonielor si datinelor, ce sunt din vechime in usu la curtea otomana, in cătu mai bucurosi ar' vedé că se restórna tóte, de cătu se lase cătusi de puçinu din onorile ce credu ei că li se cuvine.

A. 1088
I. C. 1677

apusu si s'a retrasu in Davud-Pasia (21), unu satu in departare camu de unu miliariu de la Constantinopole. Prin acést'a si alte traganari s'au intinsu negociatiunile aprópe siepte luni de dile, adeca de la dóue-dieci-si-siese ale lunei Regebu, anulu Hegirei 1088, pênê la siese-spre-diece ale lunei Saferu, anulú urmatoriu 1089, candu in urma s'a confirmatu pacea in satulu numitu Davud-Pasia ; ér la ántáia di a lunei Rebiul-evvel actulu de pace a fostu ratificatu in adunarea publica a consiliului si datu ambasadorului. Actulu a fostu conceputu, dupa cumu vezirului a placutu (22). Prin conditiunile acestui tractatu de pace, Polonii nu numai au renuntyatu la ori-ce

(21) *Davud-Pasia*. O localitate in partea de cátra apusu de la Constantinopole in departare cam de unu milu italianu de la murele acestei cetati. Sunt acolo mai multe palaturi escelente, cari tóte apartienu Sultanului ; apoi vre-o câte-va case pentru curteni, si graduri construite din pétra : tóte aceste edificii sunt fórté frumóse si e-egante. Afara de acestea nu sunt alte case in Davud-Pasia ; si nici locuitori, ci nu, mai Bostangii sunt aici, cari grigescu de gradinele Sultanului. Numirea acestei localitati, pare a deriva séu de la primul ei fundatore, séu de la architectulu edificieloru. Candu merge Sultanulu de la Constantinopole la Adrianopole, totudeanna se opresce aici mai ántáiu. Acésta localitate cu numele Davud-Pasia, nu trebe confundata cu unu altu Davud-Pasia-Mekiemesi, edificatu in midiu loculu Constantinopolei la ordinulu lui Ildirim Baiazetu, anca pe candu imperatii greci erau domnii acestei cetati.

(22) *Dupa cumu vezirului a placutu*. Fiindu-cá este de mare importantia a cunósce cuprinsulu propriu alu acestui tractatu de pace : nu va fi inutile a lu reproduce aci asiá, precumu acel a se cuprinde in Istori'a lui De la Croix despre belulu d'íntre Poloni si Turci. Elu suna din cuventu in cuventu, precumu urméza :

Dupa-ce ambassadorulu Poloniei a cerutu cá se se adaoge vre-o cáti-va articli la capitulatiunile sacre ce le avem cu acestu regatu, noi i amu accordatu acésta cerere, si voimu, cá cuprinsulu acelor'a se se publice si observe in tóte.

1) Déca Tatarii lipcani, cari locuescu in Poloni'a, ar' voi a se muta in vre-o provincia de sub potestatea nóstra, li se accorda terminu de unu anu, pentru a face acésta ; ér' Polonii se nu-i impedece in nici-unu modu de a merge cu fi si cu averile lor, unde voru voi.

2) Fiind-ca tóta Podoli'a dupa marginile ei vechi sta sub potestatea maiestatiei nóstre imperiali, voimu cá garnisónele polone din Buar si Medgibos se evacuedie aceste cetati, lasandu tóte tunurile câte au aflatu acolo, candu le-au cuceritu, si li beri fiindu Polonii de a lua cu sine totu ce de atunci incóce ar' fi adusu in acele cetati. Ér' locuitorii potu séu se remána acolo, séu se mérga intr'altu locu, fara cá pentru acést'a se lia catusi de puçinu molestati.

3) Marginile Podoliei se voru determina prin vechii ei locuitori ; ei trebe se lia o-

dreptu asupra cetății Caminietii, cuprinsese Turcii în bellulu din urma, și anca s'au obligatu formalu a cede portiei ottomane toată po-testatea loră ce o aveau asupra Cosacilor din Podoli'a, mai înainte

meni de probitate recunoscută și de experiența probată : limitele ce le voru fixa ei, se voru considera pe viitoriu de marginile adevărate și incontestabile ale Podoliei.

4) Fixate cu modulu acest'ă marginile, nobilii poloni cari de mai lungu timpu posedu sate în Podoli'a, și voiescu a rămâne în această țară, voru plăti curției ot-tomane tributulu, decima, vama și alte impozite după averile loră. O parte din aceste sate, se va lăsa loră pentru susținerea proprie, și o voru pot' folosi ei și succesori loră în perpetuu. Noi îi confirmăm prin privilegiulu nostru în dignitățile loră, și nu vomu impune noue tributuri fiilor loră, până cându adevă ei nu se voru purtă cu ostilitate contra noastră.

5) Bisericele cari nu sunt încă convertite în Moschee, rămân în posesiunea locuitorilor, și ei sunt liberi a și face servitiulu divin după ritulu propriu fără să fi turburați în această.

6) Voimă ca Ucrani'a după vechile ei margini se se restituie Cosacilor suppuși noue, eșceptându cetățile Bialocerkiev și Pavoloci, pe cari din speciale grație împreună cu teritoriulu loră, le-amu lăsatu Polonilor. Dar' afără de acestu teri-toriu Poloniei se nu cutădie a se întinde nici macar' de una palmă de pământ, nici altu-cumă a molesta pe sudiiții noștri Cosaci.

7) Vomă transmite comissari pentru a regula marginile acestoră cetăți în modulu cumă amu ordinațu mai în susu pentru Podoli'a.

8) Pe religioșii, cari în timpu de pace se țin în Ierusalimu, îi confirmăm în posesiunile loră ce le au de mai lungu timp; și ordinațu prin această'ă tuturoră se nu cutădie a le face vre-o perturbățiune.

9) Ordinațu prin această'ă armateloră noastre din Crime'a tatarică și din Budgiacu, Cosacilor și Transilvanilor, că de astă-dă înainte și în viitoriu se nu între în Po-roni'a fără ordinu eșpresu de la noi, nici devastățiuni se nu făcă, nici alte ostilități se nu comită con ră Polonilor. Și deca s'ar constată că s'ă calcatu acestu articlu de pace, atunci cei cari au suferit dăună, voru primi rebonificarea dăunei loră,

10) În urm'ă suplicațiunei sublimulu Chanu alu Tatarilor din Crim'ă'a, iertăm Polonilor tributulu de două-dieci-de-mii de thaleri, ce ni l-au plătitu de multu timp. Afără de această remisiune, și pre lângă cetățile Bialocerkiev și Pavoloci, ce le-amu donatu polonilor din grație, voimă ca tractatele sacre de Budgiacu încă se se observe inviolabile.

11) Judecătorii ordinați la frontarii voru judecă nu numai asupra bunurilor im-mobili ale suditiloră noștri, ci și asupra căștiuniloră de mai puțină importanță.

12) Locuitorii cetății Caminietii, cari după cucerirea fortăreței au fostu goniti din casele loră, sunt liberi a se înturna în patri'a loră și a locui în Podoli'a, unde le va plăcé.

13) Fiindcă locuitorii din Caminietii nu din alta cauză și-au parasitū patri'a, de cătu numai pentru că n'au avut biserică, asiă ordinațu, că celoră cari au rămasu aeolo, și eu ar' voi a se întorče, se li se restituie o biserică. Asemenea concedemă, că creștinii

subditi ai lorú. Er' Tatariloru lipcani (23), péné acumu subditi ai Poloniloru, s'a datu voia libera de a se muta unde le place. Cu unu cuventu, intregu tractatulu' de pace a fostu redactatu intr'unu modu, cá si candu acela nu s'ar' fi inchiaietu între unu rege cu unu álту

de ritulu latinu se póta avé o beserica in fortareti'a Buar; si in casu candu s'ar' distruge, se o póta reedifica.

14) Totu acést'a se va observa si in cetatile Iasloveci si Medgibos, dupa-ce mai antáiu vomu fi alesu acele beserici, pe care voimu a le converte in Moschee,

15) Captivii de sub decursulu bellului se voru preschimba si de o parte si de alt'a. In Podoli'a nu va remané decátu unu singuru Pasia; si ceialalti officiaru nu se voru luá, inci din Tatarii lithvani, nici din alti Tataru.

16) Tatarii lithvani, cari locuiescu aprópe de frontarie, voru fi obligati a si mutá locuintiele de la frontarie mai depárte.

17) Toti articli tractatelorú vechi, contrari acestorú de acumu, sunt si remanu abrogati; pe ceialalti i confirmamu si remanu in valórea lorú. Promitemu totodata. ca pe cátu timpu regele Poloniei cu mai-marii tierei si officiaru acestui regatu, nu voru intenta contra fortaretielorú, contra cetatilorú vecine mici si mari, contra satelorú, si preste totu contra territoriulu de sub potestatea nóstra, noi anca nu vomu molesta séu ofende nici prin armele nóstre victorióse, nici prin Pasiu séu officiaru nostri, nici prin Moldovenii, séu Tatarii din Dobrudgia, din Akkiermanu, din Dabenusi Dnipru.

18) Polonii voru respunde tributulu usitatu Chanului din Crime'a tatarica. Si pe cátu timpu voru respunde acestu tributú dupa usulu vechiu, Chanulu din partea sa va fi obligatu a mantiené cu pacea, amicitia si bunele relatiuni cu ei, si a nu permite se li se faca vre-o dauna seu injuria. Totu acést'a se va obserbá si din partea Sultanulu Galga si a celoralti officiaru tataresci.

19) Déca vre-unu inamicu ar' declara bellu regelui Poloniei, Chanulu Tatariloru è datoriu a-i da ajutoriu cu armat'a sa. Assemenea vointi'a nóstra este cá, in casu candu amu avé necessitate de vre-o câte-va truppe de Tataru pentru servitiulu nostru, ele trecéndu prin Poloni'a, se nu ia alta cale, decátu cea usitata péné actmu.

20) Noi declaramu de injusta captivitatea totororú acelorú, pe cari Moldovenii séu Tatarii i-ar' prinde si redica din Poloni'a dupa incheierea acestui sacru tractatu de pace, si interdicemu vinderea lorú in intrulu territoriulu nostru. Asteptamu de la Poloni, cá si ei se purcéda assemenea in respectulu suditilorú nostri.

21) In casu candu s'ar' escá bellu între noi cu unu principe infidelu, si maiestati nóstre imperiali i-ar' placé séu a merge in persóna, séu a tramitte pe unu Seraskieru cu armat'a nóstra, séu a ordina principilorú din Transilvania, Moldavi'a si Romani'a cá se ésa la bataia, atunci regele Poloniei, din respectulu amicitiei sincere, alu strictei legaturi si bunelor relatiuni ce le are cu noi, nu va dá nici-o assistentia inimiculu nostru, si nu-lu va adjutá nici cu ómeni nici cu bani; nici nu va permite cá inimiculu nostru se recrutedie soldati in territoriulu tierei sale; nici nu va suferi ca vre-unupalatinu ori colonelu, se faca in publicu séu in secretu assemenea recrutatiune.

rege, ci între unu domnu cu vasalulu seu. Si totusi, anca nici acest'a n'a fostu de ajunsu, pentru a taia ambițiunea ambasadorului polonu. Elu, pentru că se nu para că si-a adusu o suita atâtu de mag-

22) Principii séu gubernatorii Transilvaniei, cari sunt totodata si regi ai Ungariei, sunt suppusii nostri si traiescu sub depedenti'a noastră, fiindu-ca acésta tiéra ne apartiene prin dreptu de ereditate de la antecessorii nostri; pentru aceea voimu, cá regele Poloniei, se traiésca in amicitia cu ei cá, cu vasallii nostri leali,

23) Ér' déca acesti principi s'aru revolta in contra noastră; regele Poloniei nu le va da ajutoriu nici directu nici indirectu. Si érași déca vre-unu palatinu din Transilvani'a, Moldavi'a séu Romani'a, séu vre-unu altu principe, ar rebella contra noastră si ar' fugi in Poloni'a, regele Poloniei va fi obligatu a-lu detiené si a-lu tramitte la port'a noastră prea fericita. Cu unu cuventu; elu va fi amicu amiciloru si inamiciloru nostrii.

24) Déca regele Poloniei va persiste in amicitia cu port'a noastră beatissima, noi anca vomu demanda acestoru principi, a observá aceleasi bune relatiuni cu Poloni'a, in cari au statu péné acumu.

25) Ordinamu cá toti captivii facuti sub decursulu acestui bellu si sub timpulu de candu ne ocupamu cu presentulu tractatu de pace, se fia eliberati fara vre-o res-cumperare.

26) Asemenea ordinamu, ca acei cativi cari au fostu prinsii mai inainte, si anca n'au trecut la religiunea mahomedana, se fia eliberati sub conditiune de a restitui banii cu cáti au fostu venduti; domnulu loru va fi obligatu a marturi prin juramentu summ'a cumperarei.

27) Negotiantii din ambe partile voru avé libertate de a face comerciulu loru pe mare si uscatu, si voru poté intra in porturile noastre, ori unde', numai se platésca vam'a si celelalte imposité fixate la fia-care locu de intrare.

28) Negotiantii se nu fia asupriti séu nedreptatiti in nici unu modu; si déca órecare ar' muri pe teritoriulu nostru, bunurile si efectele sale se voru libera cu fidelitate capului societatiei loru ambulante (*), spre a fi remise consangeniloru defunctului. Si voimu, ca totu acést'a se se observe si fație cu subditii nostri in Poloni'a

29) Ambasadorii tramisi la curtea noastră pentru a intretiené bunele relatiuni între noi si regele Poloniei, voru avé, dimpreuna cu comitiv'a loru, trecere libera prin teritoriulu nostru, si se voru bucura de totu salvu-conductulu necessariu. Si voimu ca totu acést'a se se observe si in respectulu ambasadoriloru nostri, pe caria vomu tramitte in Poloni'a.

30) Negutiatorii armeni séu alti comercianti infideli, voindu a trece prin Moldavi'a pentru a purta negotiu in pré-fericitele noastre tiéri, voru fi obligati a tiené calea pe stradele publice, si nici de cumu pe căli laterali. Éra déca tienendu calea publica, li s'ar' face vre-ó offensa ori injuria, autorulu va fi prinsu si pedepsitu.

31) Voimu si ordinamu, ca toti articli cuprinsi in acestu tractatu de pace se se ob-

(*) Séu capulu Caravanei, *Tr. Rom,*

nifica fara a face usu de ea, dupa ratificarea si dupa ce a primitu si scrisorile din partea imperatului, a cerutu de la vezirulu permissiunea de a-si tiené intrarea solemna in cetate; ceea ce i s'a si accordatu.

OSTENTATIUNEA LUI, SI CUVENTELE MARELUI VEZIRU

XXIII. Pentru ocasiunea intrarei sale in cetate, spre a face mai mare furóre, a lasatu a se bate potcöve de argintu pe cai, si a le prinde numai cu câte duöe cuie, cá asià se se póta perde pe strade, si se faca pe Turci a se mira de atáta avulia a Poloniloru. Dar' ceea ce a preparatu elu si a crediutu ca-i va servi spre onóre, s'a intorsu chiar' spre rusinea lui. Cã-ci vezirulu, candu i s'a adusu o potcöva de aceste, a dîsu.: «Necredintiosulu are potcöve de argintu, dar' ca

serve cu punctualitate, esactitate si fidelitate. Fia ca durat'a lui se tiena câtu durat'a imperiului nostru, care va tiené péné va sti lumea! Fia, ca acésta pace si mutuale invoire se tiena in eternu!

32) Si noi promitemu sub juramentulu nostru imperiale, si declaramu inaintea lui Dumnedieu, creatoriulu ceriului si alu pamentului, juramu pe minunile lui Mahomedu Mustafa, marele profetu si sórele a dóue secle (*), pe care jace pacea maies-tatiei divine, ca nu vomu calca nici unulu fin acesti artici de pace, nici nu vomu face vre-o dificultate in contra loru; din contra, voimu ca acésta pace si invoire, care o inchiemu si confirmamu acumu, se fia durabile cá gloriosulu nostru imperiu; in câtu adeca regele Poloniei, palatinii, generalii si ceilalti suditi ai sei, nu voru intréprinde nimicu, ce este contrariu acestei paci si onórei si valórei drepturiloru de pace si de amicitia. Dreptu aceea ordinamu, ca toti se dea crediementu acestui inaltu actu provediutu cu semnatur'a nóstra; si facemu cunoscutu la tóta lumea, ca firm'a nóstra inténtiune este, ca acestu tractatu de pace se se observe cu tóta rigórea si in modu irrevocabil, dupa intregu cuprinsulu seu. Si asia fia ca locuitorii si subditii Eoloniei se póta gusta pacea profunda sub umbr'a protectiunei nóstre!

Datu in Davuðu-Pasia, la siese-spre-diece ale lunei Safer, anulu Hegirei 1089

(23) *Tatariloru lipcani*. Lipka é nume turcescu, insémna Litva séu Litvani'a. De aci Tatarii cari locuiescu in Litvani'a, se numescu Lipca-Tatari séu Tatari lipcani. Ei cu totii professédia religiunea mahomedana. Ei pretindu ca se trazu din acelasia ramu cu Tatarii din Crimë'a; dar' de la natura sunt mai pucinu valorosi de câtu acestia.

(*) Acésta numire se dá lui Mahomedu cumu se pare pentru aceea, cá elu a vie-tiutu in duöe secle: s'a nascutu adeca in anulu 569 de la Christu si a muritu in a. 632. *Tr. Germ.*

pulu lui è de arama ; câ-ci cine pôte crede, cá unu omu care-si are mintea la locu, se pôta face acea estravagantia ridiculósã, in câtu se puna la cai potcôve de argintu ? ». Totu acestu veziru, se dice cá cu alta ocasiune, candu adeca Seraskierulu i annuntiasc cã ambasadorulu polonu vine insocitu de siepte sute persône si cere cá pentru unu numeru asia da mare se i se dea cele de lipsa , ar' fi respunsu precumu urmédia : « Spune ambasadorului , cá déca vine cu acea banda de ómeni cu scopu de a ocupa Constantinopolea, atunci sunt fórte puçini, ér' déca vine pentru a saruta inaltulu pragu alu sublimi mei porti, atunci a luatú pré multi ómeni cu sine ; câ-ci prin sarutarile loru ar' poté numai se mangésca pragulu inaltei porti ; de altminterea Sultanulu pôte se óspete pe acei siepte-sute de poloni chiar' asia de usioru, cá pe cei siepte mii de tierani din poporulu loru, cari sunt condamnatu la galerele imperiali » Dar' se ne întorcemu din acésta digressiune.

BELULU CU RUSSI'A. DISCURSULU LUI DOROSIENSKI

XXIV. Abié pacea a fostu inchiaieta si confirmata cu Poloni'a, si anca în acelasiu anu alu Hegirei 1090, unu nou belu a eruptu între curtea ottomana si între Russi'a. Dorosienski hetmanulu Sari-Camisi-Cazaciloru (24) s'a fostu suppusu, precumu amu memoratu mai in susu, de buna voia, cu totu poporulu seu imperiului ottomanu; dara dupa acea, candu elu a cerútu se ia parte la espeditiunea polona , amu vediutu cã sultanulu i-a refusatú adjutoriulu ; asiá elu se decise a-si resbuná pentru acésta rusine prin rebeliune. Elu inse vedea, cã fara adjutoriulu unui confederatu potente singuru nu este in stare se-si esecute intentiunea , si cã in locu cá prin întreprinderile sale se elibere patri'a , pôte cã o ar' arunca in servitute anca si mai mare. Dupa ce a luatú bine in consideratiune tóte aceste lucruri, a chiamatu la sine prin epistole secrete pe comandantii Cazaciloru si pe alii, despre cari sciá cã au cea mai mare influentia la poporu; le-a aretatú celea ce a facutu elu pênê acumu pentru conservarea

A. 1090.

I. C. 1679.

(24) *Sari-Camisi-Cazaciloru*. Adeca : Casaci de tresthia galbena. Cari dintre Casaci pôrta acestu nume, amu vediutu in un'a din notele precedenti (*).

(*) A se vedé not'a 10 la Capu XII din Cartea III. *Tr. Rom.*

pacei si libertatii loru, si prin ce midi-lóce se adoperase a o confirma si asigura. « Io credeamu — diseg elu — cà dupa-ce Polonii ne-
« au oppressu si ne-au tractatu cu atâta despretiu, vomu poté affa
« unu refugiu securu sub protectiunea Turciloru. Acesti-a erau intr'o
« departare atâtu de mare de confiniele nóstre, in câtu mi se parea
« cà nu poteamu avé nici-o cauza de a ne teme de ei; ér' numele
« loru atâtu era de formidabile inamiciloru, in câtu o nave sub fla-
« mur'a loru chiar' atâtu potea fi de sicura in midi-lóculu marei, ca
« si candu ar' fi avutu anghirele aruncate in portu. Pre langa aceste
« consideratiuni mai este anca si aceea, cà ei ne faceau promissiuni:
« decâtu cari mai bune nici noi insine n'amu fi potutu cere, precumu,
« deplina libertate civile si religiósã; scutire de tribut; si o parte
« considerabile din spoliile (predile) ce amu fi facutu fiindu in ser-
« vitiulu loru. Io credeamu cà ei se voru tiené de aceste promissiuni,
« si o credeamu mai vértosu din acea cauza, căci ei pareau a ne cere
« amicitia cu atâtu mai tare, cu câtu nu odata au potutu vedé in
« noi pe cei mai formidabili inimici ai loru. Dar' câtu de pucinã sin-
« ceritate se póte astepta de la infideli, este probatu pên' la eviden-
« tia prin aceea ce s'a petrecutu sub ochii nostri. Candu amu vrutu
« se le dau probe despre fidelitatea mea, si amu mersu cu o buna
« parte a armatei nóstre cá se le adjutu in espeditiunea contra Po-
« loniloru: ei nu numai cà nu m'au primitu cu onórea cuvenita, dar
« anca m'au intimpinatu cu despretiu, m'au tractatu de tradatoriu
« si mi-au datu ordinu a me întórce acasa. Ei adeca nu aveau incre-
« dere in noi, si nu voiau se vedemu a loru perfida purtare. Amu
« vediutu cumu in contra promissiuniloru loru solemne, au trans-
« formatu besericile nóstre in moshee, si au transplantatu pe lo-
« cuitorii nostri in tieri sterile si deserte. Aceste fapte ar' poté se
« ne deschida ochii si se invetiamu din ele, cà ce ne astépta pe vii-
« toriu. Adevératu, cà prin pacea inchiaieta cu Polonii, ne-au libe-
« ratu de sub jugulu acestui poporu; dar ne-au liberatu intr'unu
« modu, ca ne-au pusu dupa capu unu jugu anca si mai greú. Căci,
« ce alta insemna aceea, cà antemurii cei mai tari ai tierei nóstre,
« precumu Bialocerkiev si Pavolociu, i-au datu de buna voia Polo-
« niloru? Si ce insemna aceea, cà acesti Turci, cari la cea mai mica

« offensa nu sciu decâtu se amerintie cu focu si cu ferru, tacu in modu
« fórte batetoriu la ochi despre impregiurarea, cá Polonii au opritu
« cu totulu comerciulu loru cu noi, precumu si venirea professioni-
« stiloru si artistiloru de la ei la noi? Au nu insemna acestea a ne
« debilita din dí in dí si a ne suge totu sangele nostru; si dupa ce
« ne-au debilitatu cu totulu si ne-au rapitu tóte midi-lócele de pu-
« tere, se ne faca incapabili de a ne oppune cu vigóre, candu ei ar'
« voi se ne împúna tiraniculu loru jugu? Acestea au fostu totdeauna
« apucaturile domnitoriloru ottomani, prin cari au pusu fundamentu
« impériului loru, si i-au datu estensiunea immensa de asta-di. Po-
« litic'a loru a fostu : a debilita pe crestini prin crestini; si dupa ce
« s'au storsu reciprocu prin belluri continue, a-i subjuga pe amen-
« duoi; si dupa ce i-au subjugatu, a-i tracta la inceputu cu blan-
« detia, apoi incetu cu incetulu a le impune acelu bestiale jugu,
« care face pe subjugatulu a-si uita in urma de demnitatea sa de
« omu. Celu care se indoiesce de acésta, séu care ar' crede cá eu
« asiu vorbi din invidia contra Turciloru, ilu indreptu la domni Mol-
« daviei; si va avé proba convingétória despre cele ce amu disu.
« Principii Moldaviei n'au fostu suppusi de cátra Turci *prin arme*;
« ci trasi fiindu prin vorbe dulci si prin promissiuni de libertate i
« s'au suppusu de buna voia. Si ce sunt ei asta-dí? Suffere si ei op-
« presiunea si servitutea sub jugulu ottomanu, chiar' cá si ceialalti
« crestini. Candu ve aducu inainte aceste fapte cá esemple, din cari
« potemu se invetiamu, mi se pare cá me plangu prè tardiu de er-
« rórea ce amu comissu cu totii dimpreuna. Dar' nu; anca nu é prè
« tardiu cá se aflamu unu midi-locu spre a vindeca acestu reu; ce-
« stiunea este numai : déca voiti voi se ve aretati demni de numele
« si de glori'a antecessoriloru vostri. Dar' resolutiunea singura anca
« nu este de adjunsu : se care si putere pentru a apera religiunea
« si patri'a nóstra, si pentru a ne libera de sub servitutea nedrépta
« a Turciloru. Putere ne trebe, dicu io, cáci fara acést'a, resolutiu-
« nea nu este alta, decâtu unu capu fara trupu. Acumu, cá noi nu
« suntemu in stare de a purta lupt'a de odata si in contra Turciloru
« si in contra Polóniloru : asia eu vediu cá este necessariu cá se ce-
« remu adjutoriulu veciniloru nostri. Dar' care este acestu vecinu?

« Éca întrebarea , care trebe se o deslegamu Cu Polonii credu că
 « amu facutu degiá destule încercari , in câtu sunt convinsu ca ni-
 « merui din voi nu-i va mai veni in minte de a se mai da sub ju-
 « gulu loru. Ungurii si Germanii suntu cu multu mai ocupati cu tre-
 « bñe loru interne, de câtu se mai cugete la fericirea veciniloru loru.
 « In scurtu dar', nu ne rãmâne altulu, decátu tiarulu Rusiei, la alu
 « carui tata anca predecessorele meu Bogdanu Kielmielniski (25),
 « suntu acumu multi ani, a promissu a-i fi *suppusu* credintiosu ;
 « dar' de la acelu timpu încóce, sórtea si putereaarmeloru ne-a im-

(25) *Bogdanu Kielmielniski*. Hetmanu séu Capu alu Casaciloru , care a facutu se tremure nu numai Polonii, dar' si Turcii si Tatarii. Turcii-lu numescu Chmil, si n'au uitatu anca devastatiunile comise de elu pe cóstele mării negre. Elu a cadiautu mortu intr'o bataia cu Polonii, disputandu-le victori'a péné in ultim'a sa respirare. Au ramasu de elu doui fii : Georgiu, despre care voiu vorbi in not'a proxima urmatoria, si Timusiu care a luat de socia pe Roxana, fi'a lui Vasiliu, principelui Moldaviei. Acestu Vasiliu, dupa ce a fostu alungatu din domnia prin Stefanu supranumitu Burdufu, s'a retrasu la socrulu seu, Kielmielniski, care i-a datu patru-spre-diece mii de Casaci sub comand'a lui Timusiu, spre a reocupa Moldavi'a si Suceav'a, unde isi asiediasse femei'a, copilulu si pretiósesele, dimpreuna cu o buna garnisóna. Dar' trei dile inainte de a adjunge la Suceava , acésta cetate prin tradarea comandantelui ei s'a predatu lui Stefann , care apoi a luatú tóte pretióselé lui Vasiliu ; ér' pe femei'a si copilulu acestui-a , i-a tramisu in prinsóre la Iasi. Basiliu cu Cosacii sei se încercá a oppumna cetatea, dar' n'a potutu face nimicu. Cáci Timusiu despretiuindu pe inimicu si-a pusu corturile chiar' sub murii cetatiei , si a inceputu a bé vinu si miedu fara mesura, cá si candu ar' fi fostu domnu degiá alu cetatiei. Candu a ved iutu acest'a unu tunariu germanu, care anca era in garnisóna , a trasu cu unu tunu asupra nepasatoriului Timusiu , si i-a răpitu piciórele. Timusiu muri in câte-va óre dupa aceea ; ér' pe Cosaci, vediendu mórtea acestui-a , i-au cuprinsu teróre atátu de naturale, in câtu pe data au redicatu obsidiunea si au prinsu fug'a larga. Dar' puçini au scapatu se ajunga péné in tiér'a loru. Cáci Mołdovenii cari erau pe partea lui Stefanu, observandu cá Cosacii fugu, i-au luatú in góna, au omoritu multi din ei, si au aruncatu si mai multi in Dnistru. Despre acestu Bogdanu se dice, ca atátu era dedatu la beutura , in catu odata candu a venitu Vasiliu la elu, n'a potutu se-i vorbósca acestui-a siepte dile, fiindu pururea ametitu de beutura. In a opt'a dí Vasiliu mergendu la Bogdanu si voidu a-i spune nefericirile prin cari a trecutu, acest'a luá unu pacharu cu vinu in mana, si-i dise: Bé de aici; acést'a è medicin'a, care departa tóte grigile inimei, si face cá omulu se-si uite necasurile sale. Se dice ca atunci Vasiliu s'a intorsu catra servitorii din casa si le-a disu . Eu credeamu ca Cosacii sunt ómeni , si nascuti din ómeni ; dar' acumu vediu ca este multu adevéru in proverbialu nostru care dice : ca Cosacii séu din ursi s'au schimbatu in ómeni, séu din ómeni ce au fostu, s'au schimbatu in ursi.

«pedecatu de a ne implini obligamentulu nostru. Póte cuventulu
 «*suppusu* va desplacea la multi dintre voi; dar' trebe se cugetati,
 «cà libertatea perduta odata, déca voimu se o recastigamu in tóta
 «splendórea sa antica, nu trebe se intrebamu déca ea este séu nu
 «legata de conditiuni, ci trebe se cautamu, cari sunt conditiunile
 «cele mai favorabili, sub cari o potemu avé. Pentru bisericile nó-
 «stre nu avemu nimicu de a ne teme de unu principe, care profes-
 «séza aceeași religiune cu noi; ér' in câtu pentru averile si bunurile
 «nóstre, nu trebe se fimu ingrigiati nimicu fație cu unu domnitoriu,
 «care la possessiunile sale are unu dreptu cu multu mai legale,
 «decâtu ca se despoia pe suditii sei de averile loru in modu ille-
 «gale. Elu' este degiá domnu alu celei mai mari parti din tíer'a nó-
 «stra; si fiind-cà intr'unu timpu atátu de lungu de pace, isi adunà
 «unu thesauru nenumarabile, asia i este fórté usioru de a ne apera
 «in contra inamicului, ori care ar' fi acel'a. Dar' este anca si al'a
 «ce ne obléga a ne suppone protectiunei sale; si acést'a este drep-
 «tatea si fidelitatea, cu care s'au legatu lui protoparintii nostri;
 «apoi ne mai duce la acést'a anca si starea strimtorata in care sun-
 «temu, precumu si memori'a blandei sale domniri asupr'a nóstra.
 «Si nici cà mai încape vre-unu dubiu, cà elu nu numai cà ne-ar u
 «primi cu brația deschise cá pe unii fii perduti ce se intorcu la si-
 «nulu parentelui loru, ci anca ne-ar' apera contra inamiciloru no-
 «stri, cá pe unii, cari suntemu antemurulu imperiului seu contra
 inamiciloru sei ».

CAZACII SE SUPUNU TIARULUI

XXV. Acestu discursu produse unu effectu atátu de mare asupr'a tuturoru celoru adunati, in câtu cu totii manifestara urgi'a loru contra tractatelorü inchiète cu Turcii, si se decisera in unanimitate a se suppone cu tóta averea si bunurile loru tiarului Russiei. Dorosenski imediatu dupa aceea tramite una persóna incrediuta, cu numele Theodoru Alexias, la tiarulu in Moscua cu o scrisóre, in care ilu asigura, cá atátu lui câtu si compatriotiloru sei le pare réu, cá uitandu cu totulu de oblegamintele loru detorite Malestatiei sale, a suppusu tíerr'a loru intr'unu modu rusinosu Turciloru; si pentu a-

ceea ilu rîga, c  se-i primésca  rasi sub protectiunea sa, si se-i apere contra inamicilor loru, declarandu-se din partea loru gata de a-si sacrifica sangele si averea intru aperarea  a si a imperiului rusescu. Nuntiu mai placutu n'au potutu se vina  iarului dec tu ácesta ; c ci elu a vediutu, c  cu modulu acesta nu numai i este  ssecurata Ucrani'a, espusa p n  acumu incursiuniloru continue ale Cazaciloru, dar ca anca teritoriulu seu se va estinde p n  preste Dnipro,  ra armat'a sa se immultiesce cu mai bine de siese-diece-mii de  meni de o val re probata. Dreptu aceea transmite indata lui Dorosienski respunsu in terminii cei mai alesi, laudandu-i intentiunea si fidelitatea, si iertandu-i defectiunea din trecutu, si indemn ndulu tot-odata a repara pe viitoriu tradarea compatriotiloru sei prin alipire firma si constante catra domnitorii Rusiei; elu din partea sa i promitte, c  ori-candu ar' cere necesitatea, i va adjuta contra tuturoru inamicilor loru.

TURCII PUNU PE KIELMIELNISKI HETMANU CAZACILORU.

XXVI. Candu ajunse acea scire la Constantinopole, turcii nu numai accelerara inchieierea paceri cu Polonii, dara se si produse cea mai mare turburare in intentiunile portiei ottomane. Sultanulu vedea bine, că dec  nu v iesce c  at tu on rea sa c tu si a imperiului ottomanu se fia calcata in picior , elu trebe se-si resbune pentru ácesta necredintia si se declare bellu at tu Casaciloru c tu si tiarului Rusiei, sub a carui protectiune s'au pusu ei. De alta parte inse elu vedea, că cu bellulu sunt legate multe difficultati, si acestea nu pentru poterea tiarului (căci pe acestu timpu Turcii tractau anca cu despretiu pe Rusi), dar' pentru că vedea, ca armat'a sa va av  de a-sufferi mai multu de f me, de frigu si de locurile neaccessibile ale tierei Casaciloru, dec tu de arm'a inamicului. Asia dar' pentru a evit  de se p te bellulu, si pentru a aduce pe Cosaci la supunere prin politica, elu liber  pe George Kielmielniski (36), fiulu lui Bogdanu,

(26) *Georgiu Kielmielniski*. Fiiulu celu mai mare alu lui Bogdanu, despre care amu vorbitu in not'a precedente. Dupa ce Bogdanu a cadiatu in batai'a cu Polonii, Cosacii au alesu pe Georgiu de Hetmanu s u capu alu loru. Elu a purtatu ácesta dignitate in trei ani de dile cu cea mai mare gloria, de si sub totu timpulu acesta era in bellu necurmatu cu Polonii. C tra finitulu acestoru trei ani, Georgiu a vediutu, ca

odinióra hetmanu alu Casaciloru, din arestulu de la siette turnuri si-lu facu hetmanu in locul lui Dorosienski, sperandu ca Casacii atátu pentru affectiunea ce o aveau catra famili'a Kielmielniski, cátu

fortieie Cosaciloru scadu din di in di prin incaieraturele continue cu Polonia, si purta grige, cá ar' poté si elu, cá tatalu seu, se fia sacrificatu in vre-o lupta cu inimiculu: dreptu aceea se resolvi a renuntia la dignitatea sa de Hetmanu si a imbraçosia vieti'a monachale. Cu scopulu acesta, isi schimbá numele si vestiméntulu, apoi fara a-si descoperi cui-va intentiunea, plecá prin desertele Ucrаниеi spre a adjuge la o monástire din asta tíera, care erá dedicata Santei Maria-Vergine. In caletori'a sa cercandu a se ascunde de inaintea compatriotiloru sei, cadit in manile unei bande de Poloni vagabundi, cari ilu despóia de tóte, si-lu batura fara indurare. Intr'a- ceea vine o truppa de Tatari si-lu scapa din manile vagabundiloru. Dar' nici Tatarii n'au tractatu mai amicabilu cu elu; cáci legandu-lu l-au dusu cu ei in Crimé'a tatarica, si l-au datu in manile Chanului. Chanulu vedea din faci'a si portarea lui, ca nú póte se fia de o conditiune atátu de mica, precumu se aretá, si a incercatu tóte midi-lócele spre a-lu face se imbraçosiedie superstíiunea mahomedana. Dar' nici promissiuni, nici amerintiari nu l-au potutu face se renuntie la religiunea crestina. Intr'aceea se intempla de ilu cunósce unu cosacu, care mai inainte servise la parintele seu, si care fiindu prinsu de Tatari, cá se scape de mai reu, abjurandu religiunea crestina, a trecutú la cea mahomedana, si in curtea Chanului a adjunsu la cele mai inalte onori. Acestu Nicolau séu Ali (acesta era numele renegatului) se temea cá favóre ce avea Chanulu catra captivulu seu, ar' poté se se întórca spre reulu lui, si spre a evitá acést'a, descoperi Chanului cine si de ce conditiune este Georgiu. Atunci Chanulu a tramisu indata pe Georgiu la Constantinopole la pórt'a ottomana; aici cumu au ajunsu, l-au aruncatu in prinsórea de la siette turnuri, si l-au pusu sub cea mai mare paza. Cáti-va ani in urma, unele nave francese au aruncatu an: cora chiar' sub murii carceriloru lui. Pre candu acestea faceau preparativéle de intorcere, si Georgiu informatu/findu de timpulu plecarei loru, se resolvi a profitá de ocaziune si a scapá. Aflá in curtea din lăntu a aresturiloru unu rudu de feru, si cu acesta franse grathiele de la feréstr'a arestului seu, Dar' feréstr'a era cu multu mai susu, decâtú cá se póta sari in josu fara periclitarea vietiei; atunci apuca covorulu ce-i servia de patu. Ilu taia in corde lungi, innóda córda in form'a unei funtiá, o léga la feréstr'a, si incepe a se lasa in josu. Din nefericire, elu n'a mesuratu bine cu ochi' inaltimea locului, si cadíendu josu, a facutu unu sgomotu atátu de mare, in cátu unulu din Bostandgi se desteptá si alarmá totu arestulu. Georgiu, care scia acumu cá au se-lu persecute, prinde curagiu, sé suie séu mai bine se agatia pe inaltimea muriloru esteriori, si de acolo se arunca pe nimerite in mare. Dar' nici acést'a a dóu'a incercare n'a fostu mai fericita; cáci in cadere si-a spartu capulu, si parte de frica, parte pentru intunerecu, a perduto calea, si totu ce a potutu face a fostu, cá s'a ascunsu intre dóue stance, care se redicau din apa. In deminóti'a urmatori'a omenii pe cari inspectorele carceriloru tramisese in urm'a lui, l-au aflatu aici diumetate mortu; ilu mai batura in modulu celu mai crudelu; apoi ferecandu'lu de grumazi, de mani si de picíore, i-lu aruncara in prinsóre si mai aspra. In acésta

si pentru recunoscinti'a si memori'a catra meritele lui Bogdanu, se voru supune bucurosi fiului acestui-a.

CAZACII NU SE SUPUNU

XXVII. George esindu din arestu si conferindu cu marele veziru, la ordinulu acestui-a trimitte immediatu pe amiculu seu Stamatellus la compatriotii sei cu scrisore, in care le face de scire, ca p'ort'a ottomana audindu de defectiunea lui Dorosienski, l-a destituitu, si in locul lui l-a numitu pe elu hetmanu Casaciloru; in sperantia, ca dupa ce ei prin uneltirile acelu tradatoriu s'au subtrasu de la obedienti'a detorita imperiului ottomanu, acumu candu voru vedé pe legitimulu loru hetmanu si belliduce, se voru supune câindu-se de errorea ce au comissu prin procederea din trecut; in acestu casu Sultanulu anca le va ierta trecutul, si se va indura a le conferi nuóe favoruri. Dar' Casacii au refusatú cu t'óta resolutiunea offertulu Sultanului. Ei simtiau cu multu mai greú jugulu turcescu, decâtu ca se mai voiésca a se supune lui de buna-voia, si accusau pe Stamatellu de tradatoriú dicendu cá George, hetmanulu loru legitimu a muritu degiá de multu in Tataria, si affirmau cá acést'a este numai o stratagema in contra loru, ca se i prinda in cursa cu numele hetmanului loru care, precumu s'a disu, ar fi muritu de multu.

SULTANULU DECLARA BELLU CAZACILORU SI RUSSILORU

XXVIII. Sultanulu vediendu cá cu vorb'a nu póte indupleca pe Casaci, cugetá ca este necessariu arecurge la fortia; dar' elu trimise pe Sieitanu Ibrahimu Pasia, seraskierulu de Silistria (27), cu t'óta ar-

stare deplorable a remasu de la anulu 1670. p'encé la a. 1677. si intr'atátu se dedase a supportá nefericirea sa, in cátu venindu la elu unele persóne anume pentru a-i offeri din nouu dignitatea de Hetmanu séu Capu alu Cosaciloru, abiá l-au potutu indupleca se schimbe ferrale cu titlulu de Hetmanu. Dupa-ce acceptase postululu de Hetmanu, s'au adoperatu in totu modulu imaginabile, cá se aduca pe Cosaci in partea sa. Dar' t'óte in vanu. Cáci cei mai multi din ei diceau, cá elu este numai unu pretinsu fiu alu lui Bogdanu, si nici-de-cumu generalulu loru de odinióra. Trei ani in urma a fostu tramisu in Ucrani'a spre a aপরá pe lucratorii cari trebuiau se edifice unu fortu la gurele Dnistrului. Aici se incinse o lupta intre omenii lui si intre unele truppe de Cosaci, in care a fostu ucisu de Circo, comandantele acestora.

(27) *Seraskierulu de Silistria*. Toti Pasi caror'a le este incredintiata defens'a provinciiloru nordice ale imperiului ottomanu contra Poloniei, se numescu Pasia de

mat'a sa, spre a instala pe George în tier'a Casacilor, dându-i totodata ordinu a face totu pentru a ocupa Cehrinulu, capital'a provinciei si resedinti'a hetmanului. Ibrahimu plăca imediatu, si in siese ale lunei Iuniu, anulu de la Christu 1678., trece Dunarea, si merge prin Moldavi'a si Podoli'a in pasi câtu se pôte de repedi.

RUSII BATU PE TATARI, SI TURCII PRINDU FUG'A

XXIX. Ajungându Ibrahimu la Cehrinu, a datu aici preste siese-dieci-mii de Russi si Casaci, cari se intarisera foarte bine. Elu a ramasu surprinsu la acêsta vedere neasteptata (câci la ordinulu tia-rului, toti negutiatorii si altii, cari voiau a merge in Turci'a, s'au opritu la Nisna (28); si vedîndu că cu miculu numeru alu truppeloru

Silistri'a; resedinti'a loru inse este i Babadagi. Silistri'a este o cetate situata in partea meridionala a Danubiului, in faci'a oppusa cu Romani'a, si cunoscuta in tôte chartele nôstre moderne. Ea poarta anca și asta-di numele grecu de $\Delta\rho\upsilon\sigma\alpha$: și are unu metropolitu grecu. Locuitorii turci sunt foarte pucini in Silistri'a; mai multi sunt crestini, in specialu Slavî, Bulgari și Romani. Babadagi din contra e mai aprôpe de marea-neagra, cale cam de două-deci de ôre dela Dunare, dreptu in jos de Sacci'a, numitu la anticî Oblucisa. Muriu acestoru două cetati, Silistria si Babadagi, atesta anticitatea loru; câci structur'a loru sêmena mai multu romana decâtu turceasca: de unde se pôte deduce cu tóta probabilitatea, ca ele sunt fondate de Romani, spre a impedita irrupțiunile barbariloru și mai alesu ale Scitiloru. Dincolo de muntele Cenghe, pe calea care duce din Moldavia la Adrianopole, se vedu ruinele unei alte asmeenea cetati vechi, care pôte avé unu cercu cam de patru mile italiene. Turcii o numescu Rosokiesre, care se vede a fi o coruptiune din cuventulu grecescu Ρωσβόκιςτρον . Nici unu istoricu, pe cât sciu eu, nu face mentiune despre acêsta cetate; ci Greci din Constantinopole au o istoria despre originea ei, despre care inse eu nu vreu a decide, deca este adevărata ori ba. El adeca dicu, ca dupa irrupțiunea Bulgariloru, o armata de Russi, séu pôte Pacinati, ori mai bine o banda de Pecenegi, trecundu Dunarea facuse dese incursiuni in tierile supuse imperatului grecu. Dupa ce inse Grecii i-au batutu si i-au strimtoratu între munti, ei au depusu armele, și apoi imbraciându religiunea crestina, nu numai ca li s'a iertatu viéti'a, ci li s'a datu si unu locu spre a-si edifica o cetate. Dar in urma acesti Russi s'au revoltatu contra imperatului; dara si grecii dupa o lupta sangerôsa li-au luat u cetatea si i-au dimitatu pe toti fara distinctiune de sexu ori etate.

(28) *Nisna*. Locu de comerciu in acea parte a Ucraniel, care è suppusa Hetmanului Cosaciloru. E situatu într'unu siesu foarte mare, nu departe de fluviulu Vustrovu, si aপরatu de unu castellu considerabile. In castellu nu è permisu se locuiesca nici-unu soldatu russescu; dar cetatea e locuifa de negutiatori din diverse nationalitati, precum Russi, Cosaci si Moldoveni; cei mai numerosi sunt Grecii, caror'a imperatii de mai nainte ai Rusiei le-au datu foarte multe privilegiuri pentru a incuragia si inainta

sale (câci abia avea cu sine vre-o patru-dieci mii de ómeni) i este imposibile de a atacá cu succesu pe inamiculu care era bine fortificatu : asià se decise cá se astepte mai ántâiu pe Tatars, cari aveau; a face cale anca de trei zile pên' la campulu de bataia. Dar' Russii vigilantí, i-au nimicitu sperantí'a. Câci ei audiendu de apropiarea Tatariloru pentru a se intruni cu Turcii, s'au postatu intr'unu locu fórté oportunu intre amendoii, si taiandu-le calea au atacatu pe Tatars cu atáta vigóre, in câtu in puçine óre campulu de bataia a fostu acoperitu de sangele si mortii inamicului. In acésta lupta a cadíutu, afara de fiulu Chanului si de optu Mirzi (29), preste diece mii de soldati; ceilalti, parte au fostu prinsí, parte respíti. Turcii vediendu acésta perdere sangerósa a confederatiloru lor, isi perdura curagiulu, si temendu-se ca Russii incuragiati prin acésta victoria, voru nevali acumu asupra lor, isi lapedara armele si se pusera pe fuga cu atát'a precipitatiune, in câtu nu s'au opritu péné n'au trecutu preste riulu Bog (30).

SULTANULU CERE PACE DE LA TIARULU

XXX. Acestu succesu nefericitu a facutu pe Sultanulu anca si mai doritoriu de pace. Dar' pentru cá se nu'si compromitta onórea sa, lue trimise unu delegatu la Russi'a, nu in numele seu, ci in numele Cha-

comerciulu. Ei si-au edificatu acolo numai dóce beserici, in cari servitiulu divin se face in limb'a lor materna; ei si-au fundatu si una scóla grecésca, si si-au instituitu o compania séu societate, in care au intratu mai multi principi russesci, fara ca se-si tiena ei acést'a mai in josu de demnitatea lor. Dupa legile acestei societati toti membri sunt datori a protege pe asociati, a le inainta binele, a se adjuta unii pe altii in necasuri si in specialu a ingriji, ca déca vre-unulu din ei móre, averile lui se tréca la eredií sei legitimi.

(29) Mirza, boieriu si comandante mare, principe tatarescu. Vedi not'a 36 la Capu 2 din cartea III Baiazidu II. *Tr. Rom.*

(30) *Bog* séu *Bug**). In timpii vechi s'a numitu Hipanis. Unu fluvíu fórté cunoscutu intre Dnistru si Dnipru, care nu departe de cetatea Uzi, numita in comunu Ociakovu, la Greoi Olbiopolis, se vérsa in marea-nógra. Are cataracte séu cascade multe, si pentru aceea nu este navigabile, de si ap'a atátu este de afunda, in câtu pe unele locuri nu se poate trece. Acestu riu nu trebue confundatu cu unu altulu, numitu totu Bogu, care este in Pocuti'a: acesta incepe nu departe de Leopole séu Lemberg, si se versa langa Varsovi'a in Vistul'a.

(*) Buga seu Bugasu : riulu taurului; câci Buga insémna tauru. *Tr. Germ.*

nului Tatariloru, care se induplece in modu amicale pe tiarulul la inchiatierea pazei cu Sultanulu, restituindu cetatea Cehrinu, cá un'a ce nu se póte nega cá apartiene Turciloru, silasandu pe casaci capriciului loru nebunescu ; cáci elu scie de siguru , cá fia succesulu belluluí ori-care va fi , Sultanulu este resolutu a-lu purta anca si duóe-dieci de ani , decátu se lase macaru o palma de pamentu din tier'a la care are dreptu.

TIARULU SCRIE SULTANULUI

XXXI. Dar' Tiarulu Russeiei, care bine scia cá de la cine é tramisu delegatulu si ale cui affaceri le representa, a tramissu pe unulu de la curtea sa sub titlulu de Ciausiu la Constantinopole cu o scrisóre ca-
tra marele Veziru, in care se face cunoscutu, se nu cugete cá-lu voru amagi cá pe Poloni. Esemplulu Poloniloru l-a facutu precautu, si a inveliatu cumu se tracteze cu Turcii. Pentru aceea ar' fi mai bine se desiste dela unu bellu atátu de injustu si se lase Ucrani'a in pace , asupr'a carei-a elu, tiarululu , prin resignarea lui Bogdanu Kiemielniski , confirmata mai pe urma si de Dorosienski , a castigatu unu dreptu nedisputabile. Ér' decá insiste a continuá bellulu, se fia siguru, cá nu se va invoi la nici o pace, péné candu nu va re-ocupa totu restulu din Ucrani'a, péné la Dnistru si dincolo de Aso-vi'a, care pe nedreptu se rapise de la antecessorii sei.

TURCII DECLARA DIN NOU BELLU RUSSILORU

XXXII. Dupa-ce a cititu vezirulu acésta scrisóre , a chiamatu la sine pe Mufti, pe Caimacamulu, pe Cadileskieri si pe Aga Ieniceriloru, si i-a consultatu, ca dupa lege si ratiune ce trebe se faca in aceste impregiurari. Cei mai multí au fostu pentru pace, din cauza cá nu este, séu prè-pucina sperantia póte fi, cá intre impregiurarile dificili de asta-di, in tieri asiá departate , se se póta intreprinde ceva in favórea ottomaniloru. Singuru marele veziru Cara Mustafa Pasia(31) s'a opussu acestoru consiliuri pacifice dicendu, cá unu macellu

(31) *Cara Mustafa Pasia*. Acesta este care in urma s'a făcutu renumitu prin ob-sidiunea Viennei. Elu s'a nascutu dintr'o familia pucinu cunoscuta in Caramani'a , dar' crescutu la curtea celoru duoi mari-veziri Kioprili, tata si fiu, si servindu la amendou cu fidelitate, a fostu numitu mai întâiu Pasia de Silistri'a si Damascu,

atâtu de sangerosu ce au facutu Russii in armat'a Tatariloru, nu pôte remané neresbunatu. Multi din complacere catra vezirulu au consimtitu cu parerea acestui-a, si au decisu a innoi bellulu cu tóta vi-górea si din tóte puterile, si spre acestu scopu a pune pe picioére o armata din cele mai formidabili. Delegatulu russu se întórse cu acestu respunsu fulminante , care nu inseamnă alta, decâtu sabia si focu.

VEZIRULU MERGE CU ARMAT'A CONTRA RUSSILORU

XXXIII. Timpulu accordatu soldatiloru pentru restaurare espi-rase, si asiã imperatulu catra finitulu lunei Rebiul-øvvel, anulu Hegiréi 1089., insocitu de marele veziru, merge cu armat'a sa la Tatar Pazargicu (32). Aici dà vezirului comand'a si deplin'a putere asupr'a arma-tei, si-i ordina a merge mai departe cu ea. Vezirulu fara amenare se pune pe cale, trece in mersu fortiatu prin Moldavi'a , si in lun'a urmatória ajunge la riulu Bogu. Aici petrece câte-va dñle, trecându

apoi admiralu, dupa aceea Caimacamu, si in urma, dupa mórtea lui Kioprili Ahmed Pasia, fusese inaltiatu la dignitatea de mare-veziru. Elu a fostu celu mai avaru intre toti vezirii, câti au fostu vre-odata in imperiulu ottomanu ; si acestu vitiu a fostu caus'a, că în multe intentiuni ale sale n'a reusitu , cari altminterea ar fi potutu avé succese foarte bune. De altminterea era unu barbatu de mare capacitate : nu mai pu-ginu prudente, cá curagiosu, bellicosu, ambitiosu si inventiosu de mii de preteste pen-tru a suscita bellu contra veciniloru sei. Nici caderea sa nu se pôte atribui altei cause, de catu că atâtu era orbitu de avutiile sale si de poterea sa , in câtu isi imagină că pote funda unu nouu imperiu in occidente. Dupa mórtea lui s'au aflatu trei mii de pungi in fundamentulu bâilor ce le avea in casa. Elu, din precautiune pôte, ucisese pe toti lucratorii indata ce edificiuulu casei a fostu terminatu; intre acestia au fostu si unii crestini albanesi, cari aveau inspectiunea asupra apeductelor in cetate. Elu n'a lasatu dupa sine decâtu unu singuru fiu cu numele Ibrahimu, care ducea o viótia miserabile. pémé ce unu consangénu alu seu, Amidge Oglu Husein Pasia, adjunse la dignitatea de mare-veziru. Acesta aducéndo-si aminte de favorurile ce a primitu odinióra de la Cara Mustafa Pasia , nu numai cá onorá pe Ibrahimu cu trei tuguri séu code de calu tramitiendu-lu la Aleppo, ci a facutu de i s'a restituitu totu ce per-duse si a lasatu pe spesele sale a i se edifica unu palatu mare , magnificu in Con-stantinopole.

(32) *Tatar Pazargicu*. O cetate marisióra in Traci'a , situata la piciorulu muntelui Cenghe in partea spre média-nópte de la acesta. A fostu edificatu de acele colonie turcesci din Asi'a , cari la ordinulu curtiei ottomane s'au asediatu in giurulu muntelui Emu, si cari asta-di se numescu Citaci.

prin revista armat'a, si asteptandu a se intruni cu Tatarii si cu a-
cei Casaci, pe care George Kiemielniski i attrasese in partea sa.

IMPRESSORA CETATEA CEHRINU

XXXIV. Dupa-ce au sositu acesti-a, merge cu optu-dieci mii de
soldati ai sei, cu trei-dieci mii de Tatar, si cu patru mii de Casaci
asupr'a Cehrinului, si in optu ale lunei Iemaziul-evvel adjuge in
façi'a acestei cetati. Rusii si Casacii, cari pe acelu timpu tieneau gar-
nison'a, erau ocupati cu construirea unei fortaretie afara de ce-
tate; dara candu le-a venitu scirea neasteptata despre apropierea ar-
matei turcesci, s'au retrasu la cetate in cea mai mare disordine, si
au impartesitu companioniloru sei periclulu imminente ce-i astépta.
Vezirulu observandu acésta disordine, si vrendu a profita din ea,
tramitte immediatu o parte a omeniloru sei sub comand'a lui Kia-
haia (33) seu, spre a atacá cetatea, sperandu cá prin acést'a garni-
son'a se va inspaimantá si va veni intr'atâta terróre, in câtu imme-
diatu va trebui se capituledie. Dar' s'a inceletu; cáci de si s'au lup-
tatu patru óre intregi cu cea mai mare bravura, in urma totusi au
trebitu se se retraga cu rusine si cu perderea comandantelului loru
si-à duõe mii de Ieniceri. Din acésta infructuósa incercare, Cara Mus-
tafa Pasia a vediutu, cá tóte incercarile contra unei cetati atâtu de

(33) *Kiahaha*. Sçu in forma mai elegante Ketcuidabeg, vicariulu Vezirului. Acestu
officiu este celu mai importante in imperiulu ottomanu, pentru marea auctoritate ce
este impreunata cu elu. Nimicu nu se póte face seti ordina, fara a trece mai antáiu
prin mânile lui si fara confirmarea sa prin anume scrisóre. Unu fermianu, déca se
tramitte la vre-unu Pasia, fara se fia contrasemnatu de Kiahaha, séu urmatu de scri-
sórea lui, îndata la prim'a vedere se considera de contrafactura. Pentru aceea, de si
elu nu are nici macaru unu tugu, si trebue cu Ciausi-Basi impreuna se duca de bra-
çiul la Vezirulu in audientia pe acei Pasi cari au se primésca trei tuguri, totusi au-
ctoritatea lui atâtu este de mare, in câtu poporulu de comunu dice: Kiahaha este pen-
tru mine Vezirulu; este Sultanul meu; si Sultanulu nu este alta decâtu unu sim-
plu musulmanu. Vezirulu nu póte se numésca nici-unu Kiahaha fara consensulu
Sultanului; si déca è vorba de a dimissiona pe unu Kiahaha trebue se i se dea unu
locu de Pasia cu trei tuguri; cáci déca s'ar' dimissiona numai cu dóue tuguri, a-
tunci se considera cá si candu ar' fi esilatu. Abstragéndu de la acestu Kiahaha, Ve-
zirulu si fia-care Pasia are câte unu Kiahaha alu seu, care inse nu are altu officiu,
decátu inspectiunea asupr'a curtiei domnului seu. Pe unii cá acestia nu trebue con-
fundati cu Ketcuidabeg; si pântru aceea ei se si numescu Evkietciudasi, adeca in-
spectori de casa.

tari sunt in vanu, péné candu nu o impressóra si o pune sub obsidiune in tóta form'a. Dreptu aceea da ordinu soldatiloru sei, cá înainte de a se mai asiediá odata in corturi, se incungiure cetatea, se faca siantiuri, se redice bariade, si se puna bateriele. Dar' nici acést'a nu i-a successu, fiindu-ca pamentulu era fórte nesiposu. In urma la consiliulu unui polonu, lasa a se construí poduri in partea ceealalta a cetatei, care era mai paludósa, si insarcina cu ácesta lucrare pe Kiorhassan Pasia. Dar' nici acést'a nu avù successulu doritu.

RUSII BATU O PARTE DIN ARMAT'A TURCESCA

XXXV. Chiar' pe acestu timpu se apropiá o armata russésca sub comand'a lui Romadonovski, si trecuse degiá Dnipru inainte de ce ar' fi auditu vezirulu ce-va despre acést'a. Pentru a impedita pe Russi in scopurile lor, Vezirulu transmite pe Cara Mehemedu Pasia, gubernatorele de Aleppo, cu o mare parte a armatei sale in contra lor, dandu-i libertate deplina a atacá pe inamicu si a se lasá cu elu in lupta candu va crede mai oportunu. Dar' ori ce facea, nu putea se traga pe Russi in lupta, de si acesti-a erau superiori la numeru. De aci vezirulu a vediutu, ca intentiunea inamicului este de a ruiná armat'a ottomana prin traganare, séu de a reinfortiá garnisón'a din Cöhrinu; asiá da indata ordinu lui Caplanu Pasia⁽³⁴⁾, ca cu ceealalta armata se se puna între cetate si între inamicu. Russii din partea

(34) *Caplanu Pasia*. Generalu in armat'a turcésca, fórte renumitu pëntu bravur'a sa in bellulu portatu contra Poloniloru, si de auctoritate atátu de mare la Turci, in cátu Vezirulu, de si era inamicu de mórte alu lui, totusi nu l'a potutunici-decumu resturna. Numele Caplanu, pare a i se fi datu pëntu marele seu curagiú; cáci Caplanu imésma proprie tigrú. Turcii adeca au usulu si gustulu de a se numi dupa óre-care nume de profetu; cu tóte acestea le place si numele celoru dué animale mai fieróse, precum sunt: *arslan*, leu; si *caplanu*, tigrú. Chiar' si mam'a Sultanului, de si fiulu seu este imperatu, totusi nu-lu numesce altminterea decâtu *Arslanum* (*), adeca: leulu meu. Pëntu Sultanulu ar' fi unu affrontu candu altulu, afara de tatalu seu, l-ar' numi eu numele seu propriu. De alta parte, numele de Padisiah, care trebue se-lu dea Sultanului fia-care omu, se pare ca ar derogá auctoritatiei unei mamé asupr'a fiuluiu seu. Pëntu aceea s'a adoptatu o cale intermediaria i si s'a concesu numai mamei dreptulu de a numi pe fiulu seu leu.

(*) *Arslan*, unguresce se dice *arszlany*; si *arslanum*, *arszlányom*. Nu in vanu nimu pe Ungurii nostri Turci. Animale selbatices. *Tr. Rom.* *

loru, observandu ca prin acésta strařagema le este intrerupta tóta comunicatiunea cu cetatea, in duóe-dieci-si-duóe ale lunéi Iema-ziulu-achir attaca trupele lui Caplanu Pasia cu atáta rigóre , in cátu primele colóne indata la primul atacu au fostu rupte, ér' restulu a prinsu fug'a si s'a ascunsu prin balti pentru a-si scapá viéti'a. Caplanu Pasia, desperatu de acésta fuga rusinósa a soldatiloru sei, si vedindu ca nici rugari nici amerintiari nu facu nici unu effectu asupra loru, a datu focu poduriloru construite preste balti, pentru a impedeca inamiculu se nu póta persecutá si nimicí cu totul armat'a ottomana.

TURCII OCCUPA CETATEA CEHRINU

XXXVI. In fine vezirulu vede ca iérn'a se apropia, si trebe seu se invinga séu se se retraga. Lasa a se subminá murii cetatiei de trei parti , si in duóe-dieci-si-un'a ale aceleiasi luni i arunca in aeru , ordinandú totodata soldatiloru a incongiurá cetatea, si prin sparturi a da assaltu. Garnisón'a vedindu cá nu este sperantia de a mai poté aperá cetatea, fiindu-cá murii erau prefacuti in ruina , prinde fug'a pe pórt'a de catra Dnipru, si lasa Turciloru nu atátu o cetate intarita, cátu mai vertosu ruine de ruine. Dar' inainte de fuga ei au pusu focu sub magazinulu cu pulberea, si prin acést'a au facutu cá multe mii de soldati, cari se imbuldiau la préda, au fostu cu totii aruncati in aeru.

AMENDUOE ARMATELE SE INTORCU ACASA

XXXVII. In diu'a urmatoria vezirulu acompaniatu de cei mai de frunte officieri ai armatei sale, merge a visita cetatea, care atát'a labore si sange a costatu , si vedindu cá intr'atátu este de ruinata, in cátu cu greu s'ar' mai poté séu repara séu defende, dá ordinu a derima tóte casele, tóte fortificatiunile, si a o assemená cu pamentulu. Dupa ce dete soldatiloru câte-va dile de repaosu, cercá se traga pe Russi la lupta noua. Dar' acesti-a nu voiau a esi din siantiurile si fortificatiunile loru , cí se preparau de drumu catrá casa. VEDIENDU acésta vezirulu , țramitte pe Caplanu Pasia cu truppa de cavaleria usióra , spre a-i impedeca in retragerea loru si a-i atacá in pasarile mai strimte. Dar' nici acést'a apucatura nu i-a adjutatu. Cáci

Russii se retrageau in colóne inchise, si in urm'a loru aveau o multime de cara , cari le serviau spre aperarea loru ; si respingeau cu vigóre atacurile Turciloru. Vezirulu anca era constrinsu a se inturna acasa pentru lips'a totale de provisiune ; si in asta întórcere , afara de tóte carale sale cu bagagiu si de tunurile cele grele, a perdutu unu numeru cu multu mai mare de soldati, decâtu a fostu numerulu acélora , cari au peritu la Cehrinu prîn sabi'a si ferulu inamicului , in cátu cându ajunsese la Adrianopole cu inceputulu lunei Remazanu , armat'a avea aspectulu, ca si candu ar' fi fostu mai multu invinsa decatu victoriósa.

SOLDATII STRIGÁ CONTRA ACESTEI INFRACTUOSE ESPEDITIUNI

XXXVIII. Si intr'adeveru, victori'a de la Cehrinu departe de a fi inspiratu soldatiloru curagiu, din contra, ei considerau nunumai de inimici, ci chiar' de tradatori pe toti acei-a cari vorbiau de a mai continua bellulu in Ucrani'a. Memori'a despre mórtea à trei-dieci-de-mii de companioni ai loru , fatisiele sufferite pe cale , erau cu multu mai afundu typarite in ânimele loru , decâtu cá se se considere satisfacuti prin aceea, cà au cuceritu ruinele cetatiei Cehrinu, si cà au vediutu câte-va sute de capete ale inamicului loru arborate in giuru de cortulu vezirului. Vezirulu anca se potù convinge din propri'a esperientia, cátu de greu este a porta bellu in locuri necunoscuta, sterpe, pline de balti si de ape, si unde nu poti face predi, ci esti espusu la tóte periclele. Elu vediù acést'a ; si acumu i parù reu, dar' prè-tardiu, cà s'a oppusu la proiectele de pace si a causatu perderea atátoru mfi de ómeni, fara a puté aretá nici celu mai micu resultatu bunu.

INCERCAREA VEZIRULUI DE A CONSTRUI UNU NOUU CASTELLU

XXXIX. Elu ar' fi renuntyiatu de a mai continua bellulu, déca Cosacii prin incursiunile loru continue, devastandu nepedepsitu tóte tierile de pre langa marea négra, n'ar' fi innecatu in elu cu totulu intentiunile sale pacifice. Dreptu aceea se decise a construi o cetate si castellu la gur'a Dniproului nu departe de Ociacovu, sperandu cá cu modulu acesta va poté usioru se impedece naiele Casaciloru de a intrá in marea négra, si pe Casacii de la Zaporovu , pentru lips'a

de sare, i va constringe a se supune imperiului ottomanu. Cu executarea acestui lucru a insarcinatu pe Mimar Aga (35), ér pe Caplanu

(35) *Mimar Aga*. Primu-architectu. Ocupatiunea sa principale este de a inspecta tóte edificiele nóue in Constantinopole si in suburbiuri, si a ingrigi cá se nu se edifice mai inalte de cumu este permisu. Elu are inspectiunea asupr'a tuturoru murariloru comuni, numiti preste totu Calfe séu Chalife; si are dreptulu de a-i pedepsi séu a le impune amende, déca edificandu vre-o casa, ar' ocupá din strada numai cu unu degetu mai multu decâtu trebe; precumu si atunci, candu ar' face vre unu unghiu strimbu, séu ar' edifica intr'unu modu miserabile; in casurile aceste i póte pedepsi chiar' si candu proprietariulu nu ar' cere. De multe-ori este casulu, cá Mimar Aga nu scie nici macar atáta cátu face unu degetu, si ca nu are nici-o cunoscintia despre architectura; cáci fiindu acesta unu postu fórté profitabilé, nu se da aceluia care este mai bunu architectu, ci aceluia care are mai mare gratia la Vezirulu Nime nu póte edifica ce-i place, mai inainte de a fi coruptu pe Mimar Aga cu bune presenturi. Cáci de si mesur'a edificieloru este regulata prin dispositiuni speciali de la, Sultanulu asiá, in cátu cas'a unui crestinu nu póte fi mai inalta de trei-spre-diece vergi (*) si a unui turcu de cinci-spre-diece, totusi, fiindu ca in Constantinopole se edifica mai multu pe coline séu munticeí, Mimar Aga, déca i-ai facutu unu bunu presentu, póte se-ti permitta a edifica cas'a la o inaltime considerabile si preste mesur'a regulamentara. Cáci elu iti íea mesura din dosulu muntelui; si cu modulu acest'a, pre candu o casa in partea din dosu are mesur'a prescrisa, pre atunci ea in façie are o inaltime de trei-dieci si mai bine de vergi. Totu asemenea se urmédia si in caşuri candu crestinií voiescu se-si edifice din nou vechiele loru biserici. Cáci, de si acésta le este permisu, dar' sub nisce restrictiuni atátu de severe, in cátu ei la materialulu vechiu nu potu pune nici-o pétra nóua, nici-unu lemnu nou. Asia ei corumpu pe Mimar Aga cu o bunioica summa de bani, ca se scria mai multe pietre si mai multe lemne decâtu câte sunt in realitate; si cu modulu acesta intra pietrele si lemnele nóue in reconstruirea edificiulu vechiu. Dar' candu e vorba de a construi unu edificiu mai importante, precumu Giamie, séu vre-unu palatu, atunci Turcii nu se adressódia la Mimar Aga, ci chiama architecti greci ori armeni, cari sunt escelenti in acésta materia, pre candu Turcii arare ori séu nici-odata nu au pututu-o duce la vre-o perfectiune. Dar' acésta nu provine de acolo, ca dóra ei ar' fi stupidi de la natura, séu ca dóra n'ar' avé inclinatiune spre sciintie, cáci ei dau probe pe tóta diu'a de cunoscintiele loru in mathematica si in alte sciintie, in cátu ce se tiene de inteligentia, potemu díce, ca déca nu întrecu pe alte natiuni, dar' celu puçinu nu sunt inferiori acestora. Caus'a dar' este aceea, ca Turcii nobili, séu acei-a cari s'au nobilitatu prin invetiatur'a séu prin faptele loru eroice, de sí se aplica la sciintia mathematiceí, dar' urescu totu ce se numesce lucru de mana, si-lu considera ca ne-compatibile cu nobilitatea loru. Anu observatu intr'altu locu (**), ca la Turci nu trece nobilitatea dela parinti la fii, ci aceea se castiga prin fapte bune si virtute.

(*) Cam patru-dieci de palme. *Tr. Rom.*

(**) Vedi not'a 29 la Capu IV. din Cartea I. *Tr. Rom.*

Pasia l-a tramisu acolo cu siese regimente de Ieniceri, spre a fi intru apărarea lucratoriloru pênê la terminarea lucrarei.

COSACII IMPEDEGA LUCRAREA SI UCCIDU PE LUCRATORI

XL. Dar' acêsta intentiune astuta (viciôna) a vezirului a fostu nimicita prin unu accidentu neasteptatu, repentinu. Câci abiá se pusera primele fundamente, candu Circo, generalulu Cosaciloru Zaporoveni reintornandu-se de la una espeditiune din Tataria, vine ca trecutoriu cu cincispre-diece mii de omeni, si audiendu cã pe aci pe aprôpe in vecinetate se edifica o cetate si castellu nouu, dar' nesciindu cã din partea cui se face : se apropia mai tare spre a se convinge in realitate despre starea lucrului. Candu a vediutu cã Turcii sunt acesti omeni, indata i-au incungiuratu, si i-au atacatu cu tóta furi'a possibile, in câtu, de si Turcii s'au aperatu cu celu mai resolutu curagiu, tótusi in urma acesti-a au fostu batuti si omoriti, nu numai sentinellele, dar' toti lucratorii dinpreuna cu George Kiemielniski, pe care Turcii itu pusera hetmanu Cosaciloru. Dupa aceea se pune in castre in acelasiu locu, de unde a batutu pe Turci, si tramitte immediatu unu nuntiu la tiarulu, spre a-lu informá despre cele intemperate. Tiarulu anca din partea sa, tramitte ordinu lui Dolhoruki, care succese lui Romadonovski in comand'a suprema a armatei, cá in timpulu celu mai scurtu possibile se-si unésca tôte truppele sale cu ale lui Circo, si amendoii cu puteri unite si cu de impreuna intielegere se se oppuna la tôte încercarile Turciloru.

TURCII OSTENITI IN BELLU, CERU PACE

XLI. In urma vezirulu, vediendu ca pre langa acêsta stare a lucruriloru, in vanu este a stôrce puterile imperiului in aceste parti de tíera ce nu aducu alta do câtu ruina, pre candu in alte parti le-ar' poté intrebuintia cu mai multu successu : se invoi a închiaie cu Rusia pacea dorita fôrte de ambe parti. Asiá se terminã unu bellu, pe care a-lu purtá imperatorele ottomanu avuse si inclinatiune si putere ; dar ceea ce i-a lipsitu a fostu o armata, care se scia indurá frigu, fôme, si alte fatigie, ce intrecu fortiele omeniloru móritori. Afara de acêsta se parea cã insasi fortun'a incepe a perasi armele turcesci.

TÖKÖLI DA OCASIUNE LA FRANGEREA PACEI ÎNTRE TURCI SI ÎNTRE IMPERATULU
GERMANIEI

XLII. Dar' tôte aceste dificultati pôte ca anca nu faceau pe curtea ottomana se desiste dela intentiunea sa, déca nuóele miscari in Ungari'a nu l-ar' fi redus, ca se-si întórca armele in acésta parte, unde credea cá va poté porta bellulu cu mai puçine difficultati si cu mai mare folos. Emericu Tököli (36) se revoltase pe acestu timpu contra imperiului Germaniei, si in câte-va luni atrase in partea sa mai totu poporul din acea parte a Ungariei, care mai remasese suppusa acestui imperatu. Dar' vediendu cá singuru, fara adjutoriu din afara, nu este in stare a resiste armeloru imperiali (câci imperatul facéndu pace cu Franci'a, isi adunase tôte poterile pentru a stinge acésta flacara), asiá a imploratu adjutoriulu Turciloru, promitiendu a le respunde cá tributulu patru-dieci de mii de taleri pe anu, si a le merge de câte-ori va trebui in adjutoriu cu trei-dieci de mii de ungureni.

(36) *Emericu Tokoli*. Faptele acestui principe sunt cu multu mai bine cunoscute in Europ'a, de câtu cá se fia necessariu se le enumeru aci. Dupa-ce si-a perdutu tóta starea in Ungari'a, Turcii i-au datu o pensiune de optu-dieci lei pe dí; si dupa ce Ainegi Solimanu Pasia l-a liberatu din prinsóre, sub totu cursulu bellului a statu in cea mai mare stima la Turci. Sultanulu Mustafa de câte-ori mergea in campania, totdeuna ilu luá cu sine, si de regula se folosiá de consiliurile lui. Dupa inchiaperea tractatului de pace de la Carlovitiu, s'a schimbatu si sórtea lui Tokoli; câci dupa stipulatiunile acestui tractatu nici un'a parte nici cealalta nu mai potea tienè la sine si se asculte de persóne, despre cari se scia cá sunt inclinate a escitá nóue turburari; si asiá totu acestu Sultanu l-a trimissu la Nicomedi'a, unde i-a datu una villa frumósa si l-a provediutu cu tôte cele necesarie pentru o viétia domnésca. Dar' atacatu de gutta, a moritu pucinu dupa aceea totu aici. Inainte de a muri a lasatu elu insusi cá se lu ingrópe in suburbiulu Pera, afara, dinaintea cemetiriului Greciloru, unde se immormentá de comunu ambassadorii crestini si domesticii loru. Pre candu eram in Constantinopole, am conversatu adese-ori cu elu, si-mi aducu aminte cá dicea de multe-ori : « Ce potemu face, frate? A placutu lui dumnedieu, cá «se ne suppunemu unui domnu, care prin faptele sale se aréta cá sémøna fórte multu «cu emblem'a sa, adeca cu semilun'a. Falsulu loru þrofitu s'a incelat in mai tôte «punctele doctrinei sale; dar' io credu ca unu spiritu adevratu profeticu a vorbitu «din elu atunci, candu a datu seçtatoriloru sei lun'a de emblema a armeloru loru; câci intr'a deveru, acést'a aréta prèbine in constanþi'a loru.»

PARTIDE CONTRA SI PENTRU BELLU

XLIII. Curtea ottomana cugetă multu , ca : óre se dea lui Tököli acumu indata si in publicu adjutoriulu cerutu ; séu se astepte pênê va espira armistitiulu de duóe-dieci de ani, ce inchiaiese Kiopri Ah-medu Pasia cu imperatulu Germaniei la anulu 1075., ér' pênê atunci se adjute pe sub mana pe rebelli ? De acésta din urma opini-une au fostu toti Ulemalii (37), precumu si mam'a Sultanului, dicéndu că nu este justu a incepe bellu cu unu principe care n'a datu nici-o cauza de plangere , ci din contra, a observatu pênê acuma cu rigóre conditiunile armistitiului. Sultanulu inse si marele veziru erau de cealalta opiniune ; ér' diceau ca ferulu trebuie batutu pênê è caldu, si că abia se ya mai presentá órecandu ocasiune atâtu de bine-venita pentru a propagá religiunea mahomedana. Ungari'a, pênê acumu celu mai tare bulevardu alu crestiniloru , vine si se suppone de buna voia ; Germani'a , stórsa prin bellele continue cu Franci'a si Svedi'a, abia este in stare se sustiena nici celu dântâiu atacu alu armeloru ottomane ; si suppusa odata acésta tíera, nici-o pedeca nu va mai stá in cale cá si celelalte popóra, cari odinióra s'au tíenutu de imperiulu romanu, se se suppona potestatiei ottomane. Si cá se nu se póta obiectá, ca bellulu ar' fi o prè mare greutate pentru suppusi sei, Sultanulu declara, ca spre acestu scopu are in thesaurulu seu siepte-dieci mli de pungi, are o armata complecta, si tóte altele ce sunt necesarie pentru câte-va espeditiuni, si promitte ca è gata a intrebuintia cu placere tóte acestea pentru a aduce pe crestini la religiunea mahomedana, a estinde marginile imperiului, si a protege pe cei çari se voru suppone scutului seu. Ienicerii instigati de vezirulu (ss), si officierii cari i tieneau partea, cerea bellu si declarau in publicu că

(37) *Ulemalii*. Terminusu generalu cu care se numescu toti acei-a cari se distingu de altii prin vre-unu anume officiu ecclesiasticu. Cari sunt aceste officii, amu are-tatu mai in susu intr'o nota din partea prima (*). Ei au fórte mare autoritate inaintea poporului ; fiindu-cà in generalu se crede, că ei nu facu nimicu, decâtu aceea ce mai ántâiu s'a aprobatu prin unu Fetva. Si de aci, candu veti vedé că se intrunescu cu armat'a pentru a se oppune çu ea impreuna vge-unui lucru , se sciti de siguru că nu se va alege nimica din elu.

(38) *Vezirulu*. Cei cari sunt mai bine instruiti in consiliurile curtiei ottomane pe

(*) A se vedé not'a 10. la Capu III. d'in Cártea I. Tr. Rom.

mai bine voiescu a murî, decâtu se suffere cã imperatulul Germaniei se oprime nepedepsitu pe suditii imperiului ottomanu. Vezirulu se-duse si pe mam'a Sultanului (39), care era de opiniune contraria , si

acestu timpu dicu, cã nime altulu, ci numai Sultanulu si marele veziru, Cara Mustafa Pasia au doritu bellulu in contra imperatului Germaniei; si candu Sultanulu a observatu cã mama-sa si toti Ulemalii sunt in contra, a ordinaru marelui veziru, cã prin promissiuni si alte maiestrii se castige pe Aga Ieniceriloru si pe toti ceilalti Odgiaci Agalari in partea si pentru opiniunea sa. Cãci singuru maxima : *Cul Sefer ister*, adeca; soldatii ceru bellu , este motivu suficiente pentru a declarã cui-va bellu. Pre candu érasî, de și puterea Sultanului si a vezirului este fôrte mare, totusi déca Ienicerii in intrunire cu Ulemalii se oppunu intentiuniloru Sultanului, elu trebe se cêda acestora ; si déca totusi persiste in intentiunea sa, revolutiunea urmédia immediatu. Êr' déca séu Ienicerii fara Ulemali , séu Ulemalii fara Ienicieri se dau in partea Sultanului si aprôba intentiunile acestui-a, atunci elu isi pôte rea lisa fôrte usio'ru dorinti'a. Ienicierii unti cu Ulemalii au o putere immensa; ei sunt in stare a destitui chiar' si pe Sultanulu , a curati din cale si pë vezirulu si pe ori care altu superioru alu loru; precumu amu vedintu acêst'a in casulu cu destituirea Sultanului Mahomedu IV.

(39) *Mam'a Sultanului*. Valid'a Sultana. Acêsta numire se dá numai mamei Sultanului dominante. Ea nu pôte portã acestu nume inainte de ce fiulu seu a adjunsu la dignitatea de imperatu, nici dupa mórtea séu destituirea acestui-a. De altminterea numai la Mahomedu P'atih si la Selimu Iavus a fostu casulu, de fiulu a adjunsu pe tronu traindu anca parintele seu. Sultanii s'au portatu totu-deauna cu mare respectu catra mamele loru; legea divina si preceptele Coranului le demanda acêst'a Ele potu dupa bunu placulu loru nu numai a introduce séu a schimba ori ce lucru in Seraiu; ci sê pote prin lege oprî Sultanului, cã fara invoirea mamei sale se nu se culce cu vre-o femeia din cele ce se intretienu acolo. In câtu timpu tiene serbatori'a Bairamu, mam'a Sultanului in tôta diu'a i aduce cãte-o vergurã frumôsa, bine educata, elegantu imbracata , si cu diamante si pietre scumpe aqornata ; assemenea si Vezirulu si ceilalti Pasi tramittu imperatului intre alte presente si cãte-o vergura tinera , dar' elu nu cutédia a se atinge de ea, pënd nu i-o presenta insasi mama-sa. Sultanulu pôte dupa placu se-si aléga o concubina, pe care mama-sa nu o cunôse de locu, si nime nu cutédia a i se oppune; dar' tôta lumea tiene, ca acêsta faptã este in contra reguleloru Seraiului, si cã elu prin acêst'a lucrã in contra respectului datoritu mamei sale. Sultanolu se consulta de multe-ori cu mama-sa si in trebile publice ale Statului , precumu se scie cã a facutu Sultanulu Mahomedu. Cãte-odata tiene consultari cu Vezirulu si cu Mufti si le recomenða a fi credintiosi fiului seu ; in casulu acesta ea ese acoperita cu unu velu, pentru cã se nu i se pôta vedé faci'a. Candu e morbôsa, Hakim Effendi séu primulu medicu se introduce in cabinetulu ei de dormitu; dar' nu pôte vorbi cu ea, decâtu prin o perdeã ce este trasa impregiurulu patului ei. Si déca trebe se-i pipaie pulsulu, n'o pôte face decâtu prin o pendia fôrte fina de inu ; cãci ar' fi o crima, cã vre-o persôna barbatésca se védia faci'a Sultanei, fla sanetôsa ori morbôsa. Veniturile ei se urca preste una miie de pungi, ce

o castigă în partea sa, promitiindu-i, că în casu de noue cuceriri Pasmakliculu (40) ei se va immarî cu trei sute de pungi. Invoindu-se mam'a Sultanului, se invoi si Mufti, care lungu timpu se tienuse în reserva cu opiniunea sa despre acestu lucru, si aprobă intentiunile Sultanului prin unu Fetvah. Cu tôte aceste partid'a contraria nu se induplecă nici prin autoritatea lui Mufti, ci-si aperă parerea în publicu, si respandea diverse scrisori anonime contra Divanului, în care invetiă pe poporu a nu se invoi la unu bellu injustu, care vreau

se aduna din tôte tierile imperiului prin unu anume officialu numitu Kietciudai Valida Sultanu, si care este unu postu fôrte onorificu. Ea face ce-i place cu acesti bani. Câte-odata, candu se simte necessitate, imprumuta bani cassei statului; de altadata da bani pentru a recruta soldati în servitiulu publicu. Asiă se dice că a facutu mam'a Sultanului Achmetu III asta-di regnante, în cursulu bellului cu muscalii. Intre concubinele Sultanului sunt unele, cari nu sunt decâtu puru si simplu concubine, ér' altele sunt Chaseki. Déca un'a din ele a avutu numai odata onórea de a se culcă cu Sultanulu, ea indata se introduce în apartementu separatu de celelalte femei, unde-i stau la servitiu sclave si eunuchi; dar' nu pôte merge mai multu la Sultanulu, decâtu déca o chiama elu. Si deca Sultanulu iubesc pe un'a mai multu decâtu pe celelalte, atunci elu i pôte pune coron'a pe capu, si ea immediatu primesce titlulu de Chaseki Sultana. Dupa ce i s'a datu corón'a, ea are libertatea de a merge la Sultanulu de câte-ori i place, chiaru si candu n'a tramisu dupa ea. La un'a cá acest'a i se da unu Kiahaia si unu regimentu de Baltagi cu capitanulu loru, cari au de a esecuta ordinele ce le da ea prin Kiahaia. Chasekile aceste au si veniturile loru proprie acordate de Sultanulu dupa placerea lui; dar' nu potu fi nici-decumu mai puține de cinci sute de pungi pe anu. Din acésta cauza, de si unu Sultanu pôte se încoróne cinci Chaseki Sultane, totusi au fostu multi, precumu Achmetu III asta-di dominante, si fratele seu Mustafa II, cari pentru a încungiura aceste spese, si mai alesu fiinducă erau în continuu incurcati în belluri, n'au creatu nici-o Chaseki Sultana, ci s'au indestulitu numai cu concubine. În cátu pentru concubinele Sultanulu cari n'au procreatu decâtu numai fete, succesoarele seu pôte se le marite, fara inse cá prin acésta se aiba mai mare onóre decâtu acele cari au remasu sterpe. Ér' déca au nascutu unu fiu, chiar' si candu ar fi muritu acesta indata dupa nascere, mam'a acestul a se inchide în Eski Seraiu, séu în palatiulu veehiu, de unde nu-i mai este permisu a esi în lume. Acelea apoi, cari au unu fiu în viétia, sunt respectate de tóta lumea, de curteni cá si de straini, fiinducă pôte veni o dí, în care ele se fia Sultane-mame séu Sultane-Valide.

(40) *Pasmakliculu*. Asiă se numescé venitulu ordinariu assignatu Validei-Sultana si celorlalte Chaseki-Sultane. Se deriva dela cuventulu Pasmak, adeca papucu cáci se dice că aceste venite sunt date loru, pentru a-si cumpera papuci. În tôte cetatile cucerite de Turci trebe sa fia o strada destinata pentru Pasmaklicu: asiă è Pera în Constantinopole. De aci vine că, Sultan'a Valida are unu pasmaklicu mare, întinsu mai preste totu imperiulu ottomanu.

se-lu întreprinda nu numai contra unui tractatu de pace confirmatu prin juramentu, cî si contra anathemei Sultanului Solimanu (41).

IN FINE SE DECIDE BELLU IN CONTRA IMPERATULUI GERMANIEI

XLIV. Dar' vezirulu, redimatu pe bun'a dispositiune a soldatiloru sei si pe consimțimentulu Sultanului, si orbitu de prè marea incredere ce o avea in propri'a sa putere, a perseveratu in opiniunea sa, si a decisu a portá bellu contra Imperatului Germaniei. Dar' i mai trebuia unele pretexte, pentru ca se convinga pe soldati despre dreptatea armeloru ottomane, si pentru a-i face cá se întreprinda espeditiunea cu atátu mai mare alacritate.

TURCII CAUTA UNA CAUSA JUSTA PENTRU BELLU

XLV. Unu pretextu pentru rumperea armistitiului cu Germani'a era, cá imperatulu facuse unele pedeci in bellulu cu Poloni'a si si-a pusu tóte puterile pentru a impedicá pacea cu acestu regatu ; dar' ori cátu de plausibile ar' fi fostu acestu pretextu, totusi nu era de adjunsu pentru rumperea armistitiului, din cauza ca acele pedece se facusera numai pe sub mana, si nu prin ostilitati aperte. Asiá vezirulu a trebuitu se inventedie unu altu pretextu mai palpabile in ochii publicului. Ca se aiba dar' aparenti'a cá nu Sultanulu, cî imperatulu a causatu bellulu, vezirulu tramisse imperatului una scrisóre in numele Sultanului prin unu curieru, in care-i declará, ca Tököli si ceilalti nobili unguri pentru opresiunea ce suffere din partea lui au fostu necessitati a-si suppune tiér'a loru potestatiei imperiului ottomanu, si cá au promissu a plati tributulu Sultanului ; din care cauza imperatulu este invitatu a-si retrage truppele tramisse contra loru, si a restitui totu ce au cuprinsu de la ei ; la din contra

(41) *Sultanului Solimanu*. Turcii in generalu sunt de firm'a convingere, cá Sultanulu Solimanu, dupa redicarea obsidiunei de la Vienn'a, legase pe toti successorii sei, cu Laneta, nu mai întreprinde nici-odata oppugnarea acestei cetati, nici a intra cu mana armata si intentiune ostile in teritoriulu ei (*). De aci, candu Cara Mustafa Pasia a fostualungatu de sub mureii Viennei, toti Turcii au inceputu se strige cá dintr'o gura, cá man'a lui Dumnedieu i bate pe Turci si le ámerintia cu ruina totu imperiulu loru, pentru cá fara cauza au frantu armistitiulu, si au desconsideratu anathem'a lui Solimanu Sultanulu.

(*) A se vedé not'a 36 la Capu IV din Cartea III. *Tr. Rom.*

se va considerá ca frangetoriu de pace, si va ave de a-si adscrie sie si pedeps'a meritata prin imprudenti'a sa.

IMPERATULU GERMANIEI TRAMITTE UNU DELEGATU LA CURTEA OTTOMANA

XLVI. Imperatulu intielesse totu lucrulu, cà adeca Turcii cérea numai preteste la bellu. Deci tramisse pe contele Albertu Caprara in calitate de ambassatoru estraordinariu la Constantinopole, insarcinandu-lu a nu crutia nici persvasiuni nici daruri pentru a esopera, cá armistitiulu se continue, si se se incungiure unu bellu, pe care Leopoldu nu se simtiá in stare de a-lu porta.

TÖKÖLI PRIN ADJUTORIULU TURCILORU OCCUPA MAI MULTE CETATI

XLVII. Vezirulu inse, fara a astepta sosirea ambasadurului, anca in acelasiu anu 1093., tramitte pe Ibrahimu Pasia (42) Beglerbegulu de Buda cu siese mii de ómeni intr'adjutoriulu lui Tököli, ordinandu totu odata lui Apafi, principelui Transilvaniei, a-si intrunì truppele cu cele din Ungari'a. Tököli intaritu cu aceste fortie ajutatórie, anca in aceasi véra occupa cetatile Cassovi'a, Eperies, Leucea, Lóventá,

(42) *Ibrahimu Pasia*. Unu barbatu fòrte eminenté intre Turci, precunu in pace asiá si in bellu, in cátu elu cu dreptu cuventu se póte numera intre cei mai mari ómeni ai seclului seu. Primele probe de escellentele sale virtuti le-a datu in officulu de Kiabaia ce l-a purtatu sub marele Veziru Kioprili Mehemedu Pasia. De aci a fostu numitu Pasia de Aleppo sub Kioprili Achmedu Pasia, cu care impreuna a luat parte la oppugnatiunea Candiei, si i-a facutu mare servitiu intru regularea articleloru de capitulatiune a castellului. Dupa terminarea acestei espeditiuni, revoltandu-se Egiptia nii, a fostu trimisú acolo spre a restitui pacea intre rebelli; si i-a succesu de nu numai a supusu in scurtu timpú totu regatulu éراسi potestatiei ottomane si a restauratu pacea fara cea mai mica versare de sange, ci a redicatu anca si tributulu annuale péne la una-suta-cinci-dieci de pungi. Elu a sciutu prin tactulu seu intr'atátu se imblandiésca spiritele turbulente ale mai-mariloru din Egiptu, in cátu acolo, unde inainte de acést'a nici-unu Pasia n'a potutu scapá cu onóre din manile lorú, asta-di gubernatorii potú traí in cea mai mare securitate. Prin faptele sale atáta reputatiune si stima si-a castigatu, in catu fú numitu Beglerbegu de Búda, unulu dintre cele mai importante gubernamente in imperiulu ottomanu. Ce ar' fi potutu face elu aici, déca Cara Mustafa Pasia, orbitu de pré marea incedere in puterea sa, nu i-ar' fi reieptatu tóte consiliurile, se cunósce invederatu din propunerile si intentiunile sale, déca le comparámu cu rezultatulu. Unu istoricu turcu a descriu fòrte frumosu viéti'a lui, din care se vede, ca elu a fostu celu mai perfectu si mai escellente modellu alu tuturorú virtutilorú.

Lipce și Filek ; fiindu-că garnisónele germane se retrageau cù voi'a și cu întentiuenea de a se rezervá mai bine pentru ocașiune mai favorabile , decátu cá prin o dificilă și infructuoasă resistență se se espunea pericului de a cadé în captivitate.

SULTANULU DECLARA PE TÖKÖLI REGE ALU UNGARIEI

XLVIII. După acestu fericitu începutu , Turcii nu se mai îndoiu că expedițiunea va esi bine , și Sultanulu nu mai cunoscea margini , ci prin pasi'a de la Buda declarâ pe Tököli de rege alu Ungariei , și ordinâ tuturoru nobililoru Ungariei , cari mai remasessera anca fidei imperatului Germaniei , că se se supuna noului loru suveranu. Turcii mai atacara insul'a Schutt , dar' fara successulu doritu. Într'aceea vezirulu ținea pe ambasadorulu imperiale cu falsă speranță de pace , voindu prin acést'a , că inamiculu se stea în așteptare și se nu se prepare la resistență.

TURCII PROPUNU CONDITIUNI IMPOSSIBILI DE PACE

XLIX. În fine , cându a fostu pe deplinu informatu de progresele armelorü tóköliane , a chiamatu la sine pe Caprara că se-i faca cunoscutu , că Sultanulu nu voiesce a încheia pace cu imperatulu sub alte condițiuni , decátu sub cele următorie : Se restituie regatulu Ungariei în statulu în care a fostu la anulü 1067 ; se respundia porței otomane unu tributulu annuale de cinci-sute mii de florini ; se derime cetatile Leopoldopole și Gutta ; se restituie lui Tököli cetatile Neutrahinta și Ecolt , împreuna cu insul'a Schutt , și fortareți'a Muranu ; se dea amnestia generale Unguriloru , restituindu-le bunurile și toate privilegiile lorü. Lui Caprara nu-i dá man'a a primí aceste condițiuni în numele suveranului seu , ér' Sultanulu îndată ce a întielesu că imperatulu nu este aplicatu a le primí , a declaratulu bellu în contra lui , și a ordinaru a planta còda-de-calulu în publicu înaintea palatului în lun'a Sievvalu anulü Hegirei 1093.

A 1093

I. C. 1682

VEZIRULU PLÉCA CU ARMAT'A DIN CONSTANTINOPOLE

L. Câte-va zile în urma , Vezirulu acompaniatu de Mufti , de Cădileskieri și de totii ceilalti mai-mari , pléca cu mare pompa din Constantinopole , și-si ieă calea spre Adrianopole , unde se determi-

nase a petrece iérn'a si a se prepará pentru espeditiunea contra Germaniloru. Pe cale cam la una milla de la Constatinopole, intr'unu locu ce se numesce Cirpidgi Ciari (43), se pune in campu cu scopu de a da soldatiloru ceva tempu de repaosu, cá apoi se-si póta mai bine continua calea pên' la Adrianopole.

PRFSEMNE RELE PENTRU TURCI

LI. Chiar' in acea nópte se redicá o furtuna violenta, si unu ventu terribile mestecatu cu ploia si ghiacia, in cátu nime nu cutediá in totu campulu a se misca din locu ; si corturile pasiloru, si pavilionulu Sultanului, alu marelui veziru si alu lui Mufti au fostu trantite si sfarimate in bucati. Cinci dile dupa aceea fiindu campati aprópe de Silebri'a sub o culme la litorele mării, érase se redicá unu uraganu, si de pe munti versá unu torrente alátu de mare, in cátu uu numai corturile, dar' si carale cu bagagiu, cai, vite, ba si soldatii au fostu inundati, séu rapediti cu torrentile in mare. Aceste duóe accidente petrecute asiá dicéndu mai sub murii Constatinopolei, au adusu in mare terróre pe Turci, cari prin superstitiunea loru sunt invetiati a judeca despre successulu intreprinderiloru loru dupa modulu cümü aceste-si ieau inceputulu.

DE ACI NUOE NEMULTIUMIRI INTRE SOLDATI

LII. Cei cari se oppusesera in secretu si de la inceputu acestei espeditiuni si o declarasera de injusta, acumu dupa aceste calamitati strigau in publicu, ca ele nu suntu alta de cátu semne visibili ale resbunarei divine si ale mániei lui Dumnedieu asupra armeloru musulmane.

SULTANULU INSOČIESCE PE VEZIRULU CONTRA BELGRADULUI

LIII. Dar' Sultanulu nu luá in consideratiune aceste strigate, ci le despretiul cá pe unele superstitiuni vulgare, ce nu sunt demne de nimile mari ; si lasandu a se repará daunele cauzate prin ventu si

(43) *Cirpidgi Ciari*. Unu siesu fórte largu afara de murii Constantinopolei, nu departe de Davudu-Pasia. I s'a datu acestu nume, fiindu-ca muierile betrane ale musulmaniloru spala pans'a loru in ríulu ce curge prin medi-loculu acelui siesu, si apoi o intindu pe iérba si o usca la sóre.

ploia , fsi continuà calea intentionata mai departe, si ajunse la Adrianopole càtra finitulul anului 1093. Aici preste iérna a lasatu a se face preparatiunile bellice câte mai erau anca necessari, si in duodeci-si-siepte ale lunei Rebiul-achir, anulul Hegirei 1094., a plecatu cu tóta armat'a spre Belgradu. Dar' pe cale 'si schimba propusulul si se opresce la Hisargicu (44), urbe departata optu óre de la Adrianopole.

A 1094.
I. C. 1679.

DA COMAND'A MARELUI SEU VEZIRU SI SE INTORCE LA CONSTANTINOPOLE

LIV. Aici mai iea odata in revista truppele sale, apoi da comand'a preste tóta armat'a marelui seu Veziru Cara Mustafa Pasia si cu ea stindardulu lui Mahomedu (45), si lu provóca se se bata cu bravura contra inamiciloru Coranului, cá asiá prin faptele sale se merite gloria si onóre eterna in acésta lume, si paradisulu in ceealalta. Fa-

(44) *Hisargicu*. O cetate pe cale càtrá Belgradu de la Adrianopole, in distantia cam de optu óre de la acésta. Nu are alta insemnate, decátu cá Sultanulu Mahomedu s'a opritu aici, candu s'a intreprinsu espeditiunea contra Viennei.

(45) *Stindardulu lui Mahomedu*. Este unu stindardu din metasa verde, lungu si latu, dupa form'a carui-a se facu tóte stindardele numite Sandgiacu. Crestinii tienu cá l-ar' fi luatu de la Turci in batai'a de la Vienn'a ; dar' sunt in mare erróre. Cáci nu s'a auditu nici-odata cá acestu stindardu se fia cadiautu candu-va in manile inamiciloru , de si a fostu casu candu mai toti cáti au fostu in giurulu lui au cadiautu morti. Candu Sultanulu ori marele veziru are comand'a in persóna, stindardulu lui Mahomedu totdean'a trebue se fia in campania, dar' nici-odata nu-lu ducu in bataia ; ci se lasa in castre in grigea lui Nakibul Estret, care, candu vede cá victori'a inclina in partea inamica, elu celu dántáiu trebuese se care cu elu. Dar' la Vienn'a insusi Cara Mustafa Pasia a luatu cu sine acestu stindardu, si nu l-a lasatu din mana, péné n'a veduutu cá este afara de totu pericolulu. Este elu óre intr'adeveru stindardulu propriu alu lui Mahomedu, séu este altulu facutu dupa form'a acelu-a : eu nu potuse o sciu. Dar' fia ori-cum : atáta sta, ca acela pe care 'lu au acumu Turcii, este unu stindardu fórté vechiu, si in multe locuri fórté ruptu. Pentru aceea nici nu-lu desfacu de totu, temendu-sé nu cumva ventulu se-lu spulbere in bucati ; ci ilu tienu infasiuratu pre langa o lance, péné candu armat'a ese din cetate, si apoi ilu presenta Sultanului cu tóta ceremoni'a usitata. Candu armat'a a adjunshu in cele d'ántáiu castre, stindardulu se pune intr'unu scrinu auritu, unde se tiene si Coranulu si caputulul lui Mahomedu ; dupa aceea mergendu mai departe, ilu punu pe o camila si-lu presenta Sultanului séu marelui veziru. In cátu pentru inscriptiunile si marcele lui, nu se vede alta pe elu, de cátu cuvéntulu Alem, care se vede pe verulu lancei. Se dice, cá odenióra era inscrisu pe elu Salavat-ulu, adeca profesiunea de credintia a mahomedaniloru, cu littere negre, dar' cá timpulu a stersu aceste littere.

cându in modulu acesta tôte dispositiunile, s'a intorsu la Constantinopole, dupa ce 'si petrecu pe tóta calea cu venátulu.

VEZIRULU TIENE UNU CONSILIU BELLICU GENERALU

LV. Dupa plecarea Sultanului vezirulu trece Sav'a la Belgradu, si tóta armat'a de sub comand'a sa o duce la Essecu. Aici Emericu Tököli, pe care Turcii ilu pusera acumu de curêndu rege alu Ungariei, vine cu vre-o trei-sute de nobili unguri in castrele turcesci, vezirulu nu numai cà-lu'primesce cu celu mai mare respectu, ci anca-lu onorédia cu cele mai pretiöse daruri. La câte-va dîle dupa aceea se tienù mare consiliu bellicu, la care marele veziru a convocatu pe toti cei mai de frunte oficiari ai armatei. Elu nu era obligatu a face acêsta, fiindu-cà avea de la Sultanulu unu Chatisierifu, in virtutea carui-a avea deplina putere de a lucra in tôte dupa placerea sa. Dar' elu isi avea intentiunea sa cu acêst'a procedere, adeca cá: prin acêsta condescendtia si modestia a sa, se-si atraga affectiunea pasiloru sei, si se-i faca câtu se póte mai dispusi a esecutá ordinile sale, de o parte; ér' de alt'a cá déca s'ar' intemplá vre-unu casu neprevediatu si contrariu mihtiei sale, se nu se póta imputa lui, cà acelora cari au fostu auctorii planului.

TÖKÖLI 'SI DESCOPERE OPINIUNEA SA IN CONSILIULU BELLICU

LVI. Tököli anca a fostu inviatu la consiliu, si cá omu, despre care se credea cà nimeni nu póte cunósce mai bine decâtu elu starea Germaniei, fù inviatu cá elu mai dântáiu se-si redice vocea si se-si spuna opiniunea (46), cà de care parte ar' trebui mai antaiu

(46) *Se-si spuna opiniunea.* Sciu cá cei mai multi scriitori crestini atribuie obsidiunea Viennei consilierulu lui Toköli, si aducu argumente atátu de tari pentru opiniunea loru, in câtu lectorii prè usioru s'ar' poté seduce cá se le créda. Cáci pentru ce se nu fia probabile, ca unu rebellu, care avea intentiunea de a-si liberá patri'a de sub jugulu strainu, tôte midi-lócele le-a incercatu spre a-si immulti partid'a. si spre a resturna pe unu principe care tiadea a fi legitimulu domnu alu tieriei? Si éراس, pentru ce se nu fia probabilè, cà elu a datu aliatiloru sei consiliiuri cari conveniau cu intentiunile sale? Dar' auctoritatea mai multoru mari barbati, pe cari i cunosc personalu, si cu cari amu avutu intime cunoscintie pre langa curtea ottomana, nu me lasa se me alaturu la acêsta opiniune. Asiu poté se me provocu numai la Ainegi Solimanu Pasia, care facéndu-se Veziru, a aretatu in publicu si pén'la evidendtia innocenti'a lui Toköli; este inse altulu pe a carui marturisire eu punu celu mai mare

atacatu inamiculu ; si déca obsidiunea Viennei este a se întreprinde anca in acestu anu, séu ar' fi mai consultu a se amená pênê la anulu viitoriu ? Atunci Tököli dise : « Invincibile veziru ! Care se lasa in in-
« treprinderi mari, acela pentru cá se póta reusi , are absoluta neces-
« sitate de trei lucruri : bani , ómeni si, mai pre susu de tóte , pru-
« dentia, care este dominatori'a a tóte actiunile. Banulu este neces-
« sariu pentru a incuragiá pe soldati si a corrupe pe straini ; ómenii
« pentru a bate pe inamicu, si a invinge tóte obstaculele; prudenti'a
« pentru a moderá prè-marea ardóre de care sunt capabili ánimile
« eroice. Fóra prudentia s'au perdutu de multe-ori cele mai mari
« thesaure si cele mai tari puteri fara vre-unu resultatu bunu ; cu

pondu , si acesta este Hasnedar Ibahimu Pasia , mai antáiu thesaurariu sub Cara Mustafa Pasia, apoi Begu la o galera, dupa aceea ambassadoru extraordinariu alu portiei ottomane pre langa imperatulu Germaniei, si in urma guvernatore in Belgrádu cu trei tuguri. Acesta a fostu de facia la tóte consultatiunile de pe acelu tãmpu, si déca se lua vre-o decisiune secreta, vezirulu i-o descoperiá cá unui-a, catra care se portá cu cea mai mare stima, pentru mîntea lui pètrundietória, si pentru abilitatea lui in a da la momentu consiliuri. Pre candu eram anca in Constantinopole . ilu chiamamu de multe-ori in cas'a mea, si fiindu-cá totdeauna ilu imbiám cu câte unu pòcharu de vinu, care de si in secretu, i placea fórtè multu, prin acést'a intr'atátu i castigasemu affectiunea. in cátu isi descoperi inaintea mea tóta anim'a sa. Odata la una ocaziune de acestea vorbiám cu elu in modu familiariu despre caderea si mórtea lui Cara Mustafa Pasia, si-i diceamu, ca eu nu me potu destulu mira, cumu unu omu atátu de mare, care a portatu siepte ani officiulu de mare veziru cu atáta gloria, a potutu se asculte de unu rebellu cá Tököli, care in urma nu avea mai mare bunavointia către o parte decâtu cátra alt'a; cáci, dupa tóta probabilitatea, intentiunea lui nu era alt'a, de cátu cá sub pretestulu de amicitia si de servitiu se insiele pe curtea ottomana si se o irrite in contra Germaniloru, și apoi candu amenduóe aceste parti se voru fi storsu din tóte puterile lor, elu se se faca domnu absolutu in Ungari'a. Ibrahimu Pasia incepù cu unu proverbiiu turcescu, si dise . *«Eger Dinumuz airi, ise Allahumuz bir dur»* ; adeca : De si nu avemu un'a si aceeași lege ; dar' avem numai unulu si a-
« celasiu Dumnedieiu ; si pentru aceea trebue se vorbim adeverulu. Cei cari dicu cá
« Tököli a fostu motorulu acestei întreprinderi , acei-a ilu accusa pe' nedreptu. Eu
« din partea mea sciu, cá elu nu numai cá a fostu in contra obsidiunei Viennei, dar'
« a si avutu pareri cu totulu onpuse, pe cari déca le urmá comandantele meu de
« atunci, nu era se causedie imperiulu ottomanu o rusine atátu de mare, si nici elu
« nu-si perdea dignitatea si viét'i'a». Parerile contrari , despre cari imi vorbiá Ibra-
himu Pasia cá le avea Toköli , sunt acelea ce le-amu espusu in textu. Totu aceste
cuvinte ale lui Ibrahimu le-amu auditu dupa aceea si din gur'a lui Toköli, care mi
se plangea. cá numai Maurocordátu inventase acésta calumnia, si îndemnase pe Cara
Ibrahimu Pasia ca se-lu punu in prinsóre.

« prudentia inse adese ori cele mai mici armate au resturnatu im-
 « periuri vaste ; esemplu viu este imperiulu oliosmanu. La obiectulu
 « despre care avemu se deliberamu asta-di , avemu necesitate nu-
 « mai de prudentia ; câci imperiulu ottomanu au adunatu unu thesa-
 « uru atâtu de mare si truppe atâtu de multe, in câtu acestu faptu
 « pare a fi mai mare decâtu insasi fam'a despre elu, care in casulu
 « de fația si-a uitatu de insusirea sa si merita crediementu. Armat'a
 « ottomana are inaintea sa duoe espeditiuni , amenduoe asemenea
 « de gloriose, dar' nu asemenea de usioru a le esecutá, nici asemenea
 « de avantajiose pentru imperiu : obsidiunea Viennei si cucerirea a
 « intregu regatului Ungariei. Eu refusu obsidiunea Viennei si ceru cu-
 « cerirea a intregu regatului Ungariei. Eu refusu obsidiunea Viennei,
 « séu mai bine eu dicu, cà obsidiunea Viennei este de celu mai mare
 « detrimentu pentru interesele imperiului ottomanu. Póte fi cà ce-
 « loru mai multi se va parè absurda acésta opiniune a'mea, dar' nu va
 « parè absurda acelora, cari cunoscu din fundamentu starea lucrú-
 « riloru in Europ'a, si credu cà nu va parè absurda nici acestei ilus-
 « tre si sapiente adunari, inaintea carei-a din obedientia catra invi-
 « cibilele veziru si din ordinulu seu amu venitu se-mi spunu opi-
 « niunea mea. Vienn'a este fórtè departe de frontarielu imperiului
 « vostru ; ea de si nu este atâtu de tare , in câtu se nu o póta
 « cuceri eroismulu ottomanu , dar' se nu ve faceti illusiune cà
 « s'ar' poté cuceri indata la primulu atacu. Inainte de a ajunge
 « acolo , voi trehue se treceti prin tiér'a inamicului , carein cele
 « mai multe locuri è aperata de castelle. bine intarite , si ale ca-
 « roru garnisóne in continuu ne voru molestá ; si déca pótenu voru
 « avé curagiulu de a esi in lupta deschisa cu armat'a vóstra, dara
 « voru face escursiuni continue, péné ce nu le veti cuprinde pe tóte.
 « Si déca prin bravur'a garnisónei din Vienn'a, care precumu eu
 « presupunu, va fi din cele mai tari, obsidiunea se va prolungi pe
 « lungu timpu, atunci imperiulu ottomanu se va vedé espusu la mai
 « funeste pericle, decâtu tóte câte i s'au intemplatu dela cucerirea
 « Constantinopolei si dela stabilirea dominatiunei sale in occidente.
 « Provisiunea pentru o armata atâtu de mare pe mai multe luni ina-
 « inte, este imposibile de a o procurá dintr'odata ; de multe-ori ini-

« micii o voru interceptá ; mai adese-ori voru despoia si carale vós-
« tre de transportu si prin incursiunile loru neasteptate voru debi-
« litá armat'a si o voru aduce la atáta estremeitate , in câtu séu va
« peri de fôme, séu va trebui se redice obsidiunea cu cele mai sim-
« titórie perderi si spre cea mai mare rusine. Dar' se punemu că a-
« césta espeditiune va avé successu bunu, si Vienn'a se va suppune
« armelorú vóstre : in acestu casu eu prevediu, că imperiulu vostru
« s'ar' incurcá intr'unu belluanca si mai periculosu ; déca nu cumu-
« va voi ati gasi de bine, a o perasi de buna voia ; ceea ce eu ane-
« voia credu că ati face. Cáci nu trebuie se uitati, că acésta cetate se
« considera de bulevardulu crestinatatiei, si indata ce ea ar' remané
« in man'a vostra, toti crestinii ar' crede că religiunea loru este
« cadiuta cu totul. Pentru aceea veti vedé, că la prim'a faima des-
« pre obsidiune, toti principii cari professédia crestinismulu, se voru
« asociá de siguru unii cu altii spre a o scapá de perire ; ei voru
« uita de certele loru intestine si voru lua mesurile cele mai cores-
« pundietórie spre a impededá progressulu victorieilorú vóstre. Re-
« gele Franciei este confederatulu vostru ; dar' se nu credeti că
« confederatiunea lui ar' merge péné acolo, in câtu se suffere ester-
« minarea totale a religiunei crestine. Elu va lasa , si-i va paré bine
« cá imperatulu Germaniei se fia apesatu ; dar' nu cu alta inten-
« tiune, decâtu numai pentru cá elu insusi se-si póta estinde domi-
« natiunea sa, si pentru cá se-lu impedece se nu aiba putere de a-i
« stricá ; departe inse cá elu se dorésca a ye avé pe voi vecini, candu
« voi sunteti si mai tari si mai avuti. Principii germani, scimu că de
« multe-ori refusa a dá ajutoriu imperatului, séu nu-lu adjuta asiá
« precumu in realitate ar' poté, pentru că se temu că imperatulu,
« crescendu-i puterea, ar' poté cu timpu se le atace chiar' libertatile
« loru. Candu inse voru vedé ca tierile loru suntu espuse la periclu
« estremu, atunci isi voru uní cu totii tóte puterileloru, pentru a si-
« le aperá si a se oppune intentiunilorú vóstre. Si mai multu, candu
« voru vedé ca nu mai este nici-o sperantia de scapare, si că tierile
« loru amerintiate nu le potu altminteré aperá : ei se voru suppune
« de buna voia regelui Franciei, si-lu voru declara de imperatu alu
« loru ; si atunci, unindu acesta restulu Germaniloru cu armat'a pro-

« pria, eu me temu ca elu va fi cu multu mai formidabile decâtu
« cumu ve imaginati voi. Pentru aceea trebue se fiti prevedietori; căci
« altminterea, pe candu ve veti adoperá a supprime pe unu inamicu
« mai debile, pe atunci ve veti crea pe unu altulu mai potente con-
« tra vóstra, si-i veti da armele in mana, fara cá se sciti. Asiá, in-
« vincibile Vezire!, déca veti considera áceste lucruri, sile veti pon-
« derá cu prudenti'a vóstra cunoscuta in tóta lumea, veti recunósce
« fórte claru, cátu de difficile si periculósa este ácéta espeditiune;
« si chiar' din ácéta impregiurare poteti se ve întórceti cugetulu
« catra altu campu de actiuni bellice, unde braçiele ottomane si-ar'
« poté arelá valórea cu mai pucina perdere si cu mai multu folosu.
« Acestu campu este Ungari'a; unu regatu mare si fertile, care si
« pênê acumu a batutu de multe-ori armatele vóstre, si, ceea ce n'a
« potutu face anca nici-o alta tíera, v'a opritu duóe sute de ani in
« victoriile vóstre; é'r' acumu se suppune de buna voia legiloru
« vóstre, ba ve implóra cu toțu adinsulu adjutoriulu vostru. Statu-
« rile acestui regatu in cea mai mare parte, urmédia stindardulu
« meu; é'r' ceilalti pucini cari mai stau anca sub tiranni'a imperatu-
« lui Germaniei, nu astépta altu decâtu ocasiunea bine-venita, ca
« se arete cumu s'au saturatu da jugulu germanu. Dati-le ácéta
« ocasiune, căci eu nu vedu pe ce alta cale ati poté face mai mare
« folosu imperiului ottomanu. Cugetati numai, cá déca veti suppune
« odata tóta Ungari'a si ve veti intarí in ea, atunci nu veti mai da
« de nici-unu obstaclu, nu numai cá se suppuneti Vienn'a, ci ca se
« cuceriti tóta Germani'a intr'o singura espeditiune. Ungari'a ve va
« suppedita provisiune in abundantia, si curatite odata garnisónele
« inimice din cale, provisiunea se va poté transporta cu securitate;
« si asiá Ungari'a ar' fi unu magazinu perpetuu sí securu pentru es-
« peditiunile vóstre, si ati poté porta bellulu ori unde voi ati voi.
« Dupa tóte áceste, déca-mi permitteti a me esprime liberu, apoi
« opiniunea mea este: cá pentru binele ottomaniloru nimicu nu
« póte fi mai folositoriu, decâtu cá ei totu anulu ácesta se-lu între-
« buintieze intru a suppune regatulu Ungariei si a se intarí in elu;
« a cuprinde fortaretiile ce sunt anca in manile Germaniloru, a le
« fortifica si a le provide cu garnisóne si cu tóte provisiunile pe

« doi trei ani înainte, pentru ca se fia assecurate atâtă contra ini-
 « micului cătu si contra fόμεi ; si mai pre susu de tôte, a-si atrage
 « affectiunea Ungurilor, si a-i intari în obedienti'a lor. Déca veti
 « incepe cu mesurile aceste, io speru că în iérn'a viitória voiú avé
 « cu mine o armata de mai bine de optu-dieci mii de ómeni din
 « compatriotii mei. În cătu pentru armat'a vóstra ce o vedu aci adu-
 « nata, eu credu că nu profitati nimicu a o fatiga cu căli lungi si cu
 « obsidiuni infructuóse ; pentru aceea consiliulu meu este, ca ma-
 « relé veziru, déca va affá si elu de bine, se se asiedie cu cea mai
 « mare parte a armatei langa Buda séu langa Belgradu, si prin pre-
 « senti'a sa se tiena în frênu pe rebelli, séu pe acei cari ar' denega
 « suppunerea lorú ; ér' candu s'ar' areta inimiculu, se merge în con-
 « tra lui si se-lu bata ; si déca s'ar' retrage în cetati si castelle , a-
 « tunci se tramitta pe Tataři si alte truppe usióre în tierile vecine ,
 « Germani'a, Austri'a , Moravi'a, Bohemi'a si Silesi'a, cu ordinu es-
 « pressu de a devastá aceste tieri, de a nimicí pretutindene bucatele
 « de pe campu, de a lua cu sine bucatele din magazine, séu, déca
 « acést'a n'ar' poté-o face , se le dea focu. Cu modulu acesta ar-
 « mat'a inimicului o veti resipi fara multa greutate si fara vre-unu
 « periclu, în cătu nu va fi în stare nici în estu anu nici în anulu
 « viitoriu se subsiste , lipsindu-i cu totulu bucatele. Déca vomu
 « face aceste, eu o repetu si stau bunu, ca într'o singura campania
 « veti poté cucerí nu numai Vienn'a, ci imperiulu germanu întregu».

OPINIUNEA PASIALILORU PRINCIPALI

LVII. Asiá Tókóli. Elu în vorbirea sa se esprimá cu mai multa li-
 bertate decâtă cá se placa Vezirului, care fiindu-cá era prè incre-
 diutu în puterea sa, si cugetá la alte píanuri mari, asia nu putea se
 audia consiliurile salutari ale altora. De alta parte se temeá, că déca-
 isi va descoperí opiniunea în publicu, prin acést'a isi va instrainá i-
 nimele unguriloru, cari anca nu si-le castigase cu totulu, si apoi
 éراسi prin acést'a ar' poté se devina suspectu chiar' înainteá Turci-
 lorú ; deci elu isi ascunse desplacerea , si provocà pe ceilalti Pasi,
 cá se-si spuna si ei opiniunile lorú. Se aflau presenti între ceilalti
 Pasi doi barbati eminenti si renumiti pentru serviciile lorú mili-
 tari si pentru prudenti'a lorú, cari aveau mare auctoritate în castrele

ottomane. Acesti-a erau Ibrahimu Pasia din Buda si Ahmedu Pasia (47), care era totodata si defterdaru s6u mare-thesaurariu. Acestia vedeau in inim'a Vezirului si ghic6eau in parte opiniunea lui ; si asi6a fiindu-c6a scieau c6a vezirulu va fi pururea inamicu acelor a, cari s'ar' oppune intentiunei sale de a obsedi6a Viena'a, de o parte, 6r de alt'a fiindu-c6a din discursulu lui T6k6li au fostu convinsi despre periculu la care este espusu imperiulu ottomanu prin ac6sta espeditiune : ei au respunsu in termini ambigui. «Trebue—disera ei—se « lasamu intieptiunei pr6 bine cunoscute a Vezirului, se decida, « d6ca este se portamu bellulu in contra Ungariei s6u in contra Ger- « maniei. D6ca credeti, c6a stabilirea n6stra in Ungari'a merita, c6a ar- « mat'a se se ocupe cu ac6st6a unu anu intregu, atunci Vezirulu nu « trebue se m6rga mai departe dec6tu p6n6 la Buda si se se asiede « in apropiarea acestei cetati. In acestu casu armat'a s'ar' pot6 divide « in trei parti : un'a care se stea si se paz6sca castrele ; 6r' celelalte « du6e se faca escursiuni si devastari in tierile vecine ale inamicului, « se ocupe fortaretiile in Ungari'a, si dupa ce le-au ocupatu, se le « prov6da cu garnis6ne si se le fortifice in totu modulu. Impartiendu « armat'a n6stra, n'avemu de a ne teme de nici-unu periclu. C6ci « nu se p6te crede c6a inimizii, cari nu numai c6a nu sunt preparati, « dar' sunt cu totul storsi prin bellulu francesu de acumu c6ti-va « ani, se p6ta acumu aduna nici cea mai mica armata ; s6u d6ca ar « si pot6, ea totusi nu va fi in stare se resiste nici la a patr'a parte « din armat'a ottomana. 6r' d6ca cugetati, c6a obsidiunea Viennei este « de mai mare importantia, atunci prudenti'a ne dict6dia se nu per- « demu timpulu cu obsidiunea altoru cetati, ca o armata at6tu de « mare precumu 6 a n6stra, se nu patia ceea ce a patitu armat'a lui « Solimanu Sultanulu, adeca c6a apropiandu-se i6rn'a, se fia necessi- « tata a redica obsidiunea fara nici-unu succesu reale. Cu unu cu- « ventu, soldatii trebue dusi fara amenare la lupta, pentru c6a ei « sunt acumu inferbentati si ardu de pof't'a de a se bate cu inimi- « culu».

(47) *Ahmedu Pasia*. Acesta a fostu crescutu sub Kioprili Oglu, care mai t6te pasia-licurile din imperiu le-au implutu cu Chadari si oficiali devotati lui.

VEZIRULU ISI ASCUNDE PLANURILE SALE

LVIII. Cara Mustafa Pasia vedea că nici acești doi Pasi nu sunt în totu de parerea lui; asiá, pentru că se-si ascunda cu atât mai bine intențiunile sale atât dinaintea amicilor cât și a inamicilor; se prefacú că apróba consiliulu lui Tökóli, și dete ordinu că armat'a se plece îndata spre Iaurinu; ér' pe ambasadorulu imperiale, pe care pênêacumu l-a purtat cu sine și l-a ținutu cu vane speranție de pace, l-a tramissu la Bud'a, că se nu pótá fi martoru și observatore procederiloru sale.

TATARII SE UNESCU CU TURCII.

LIX. Chiar' pe acestu timpu vine Selimu Ghirai, Chanulu Tatariloru, cu trupele sale în castrele ottomane, unde a fostu primitu de către Vezirulu cu cea mai mare și ne-mai-usitata onóre; i darui vestmentu superbu de hermelinu, o catafracta (48), și o sabie ornata cu diamante și alte piêtre scumpe.

VEZIRULU INDUPLECA PE IENICERI PENTRU OBSIDIUNEA VIENNEI.

LX. Avendu acumu adunate tóte trupele ce le asteptá, Vezirulu pléca spre Iaurinu, și către finitulu lui Gemaziul-ochir trece preste fluviulu Iaurinu, după ce soldatii ungúri, cari erau însărcinati cu pazirea trecerei preste elu, si-au perasitu cu rusine posturile lor (49), și se asiedia chiar' sub murii cetătiei Iaurinu. Abiá înse începuse a face siantiurile și a bate murii, cându și vinu spionii sei cu scirea, că imperatulu Leopoldu a fugitu din Vienn'a la Lintiu; că acolo tóte sunt în cea mai mare disordine; că murii cetătiei sunt în stare ruinata; că garnisón'a é pucina și spaimantata; că armamentariile și magazinele sunt góle, nu este nici munitiune nici provisiune; și că locitorii sunt diumetate morti de fric'a Turciloru. Acésta scire incuragiá pe Vezirulu spre a-si persecuta intențiunea sa; dar' acumu isi face altu planu, că se stórca învoirea celorlalti generali. Mai ân-

(48) Cuirassa. Brustharnisch. Armatura de peptu. *Tr. Rom.*

(49) *Posturile lor.* Unii dicu că comítele Buddan a comisu tradarea de a lasatu libera trecere Turciloru. Dar' acésta crima nu s'a constatatú nici-odata, și asiá mai bine lasu si eu totu lucrulu în dubietate, decâtu se me pronuntiu fara a avé probe suficiente.

tăiu se încercă a castiga prin diferite apucături pe Ieniceri , si prin anumite persoane le face promisiunea, că deca se voru declară că voiescu a întreprinde această expedițiune si voru insiste la această, atunci nu numai că le va dá onóre mai mare si soldu mai bun; dar' le va dá voia de a spoliá toti thesaurii Germaniei, despre cari se supunea că sunt depusi si se conserva in Vienn'a. Dupa aceea trase in partea sa pe Aga Ieniceriloru prin promisiuni de munti de aur si prin diverse preteste magulitórie. Aceste apucături isi avura effectulu si asupr'a lui Kulkiahaha (50), si a celorlalti Ogiac Agalari (51); asiá in câtu Ienicerii au inceputu in urma a strigá in publicu, că puterile imperiului ottomanu se consuma fara nici-unu scopu in obsidiunea unei localitati de nimica, si că aici se perde numai timpulu, in care s'ar' poté cuceri capital'a Germaniei , această rivala a Constantinopolei, si locu de scapare alu tuturor Ghiauriloru. Vezirulu , candu a vediutu că ajunsse lucrulu pênê la atât'a, a chiamatu la sine pe Pasialii cei mai de capetenia, si informandu-i despre cele ce striga Ienicerii , li-a cerutu se-si spuna opiniunea : deca este óre consultu a satisfaca dorinti'a Ieniceriloru , ori că este mai consultu a amená această importanta afacere pênê la expedițiunea anului viitoriu?

PASIALII SI TÓKÓLI SE INCÉRCA SE ABATA PE VEZIRULU DELA IDE'A SA.

LXI. Vediendu Pasii că vezirulu stâin cumpene, nu mai ascusera

(50) *Kulkiahaha*. Locotenentu militiei preste totu , si primul dupe Ag'a Ieniceriloru, ba anca mai mare decâtu acesta in divanulu imperiale. Elu pórtá registrulu despre Ieniceri si despre tóta cealalta infanteria turcésca ; de la elu trebe se ésa ordinulu , candu vre-unu regimentu de Ieniceri are se mérga undeva in garnisóna , elu impartasiesce cu Ag'a alu seu tóte lucrurile ce atingu pe Ieniceri , si se ingriješce despre ele : pentru aceea puterea lui este fórte mare asupr'a acestoru truppe.

(51) *Odgiacu Agalari*. Sub acestu nume comunu se întielegu toti acei-a, cari au comand'a asupr'a unui întregu corpu de Ieniceri , precumu è Kulkiahaha , Sagardgi Basi (*), Samsongdi Basi (**), si asiá mai departe toti Buluk Agalari(***), cari au celu puçinu unu regimentu sub comand'a propria.

(*) Insémna proprie cáneriu , intendante de canii de venatu ; dar' in casu de bataia insémna generalu-intendante. *Tr. Germ.*

(**) Intendante asupra zevodiloru séu caniloru anglezesci , aci inse insémna comandante. *Tr. Germ.*

(***) Capi de turme. *Tr. Germ.*

nimicu, cî se declarara resoluți si in unanimitate contra obsidiunei Viennei. Adevăratu — disera ei — că nu trebuie lasata în mahile inimicului o cetate, care nu numai că este usioru de a o cuceri, dar' anca ne deschide port'a pentru cucerirea Germaniei întregi; nu trebuie inse de alta parte se întreprindemu unu lucru, de la care potemu astepta folosu pucinu si din contra dauna foarte mare. Tököli anca, mai multu de cătu toti, s'a oppusu si a vorbitu contra obsidiunei Viennei, din cauza că elu vedea bine, că deca vezirulu va impresora Vienn'a, atunci voru disparé toate sperantiele sale la tronulu Ungariei, pentru aceea dise Vezirului, că nimicu nu pôte fi mai prejudiciosu interesseloru ottomane, decătu deca persiste in întentiuenea sa de a obsedia Vienn'a si a lasa Ungari'a; căci acestu poporu chiar' acumu cu trecerea din urma preste fluviulu Iaurinu, si-a aretatu pênê la evidentia aversiunea sa fație cu jugulu germanu, si inclinatuenea sa de e se suppone victoriosului turcu.

PASII SE SUPPUNU IN URMA AUTORITATEI VEZIRULUI SI PLÉCA ASUPR'A VIENNEI

LXII. In urma Vezirulu, vedindu ca cu vorbele sale nu pôte face nimicu, impatiantu de atâta traganare, scôte si le areta Chatierifulu Sultanului, prin care-i era data comand'a cu putere absoluta asupr'a a tota armata, si instituitu arbitru suveranu de pace ori resbellu. Pasii, vedindu acestu decretu, plecara capulu, si promisera, mai multu din órba obedientja decătu din libera vointia, a urma ordinile dictatorelui loru. Consiliulu bellicu se dissólva, armat'a se ridica din castre, si se lasa indereptu numai unu corpu micu de trupe sub comand'a lui Kior Hussein Pasia (52) pentru a tiené blocatu Jaurinulu; celelalte truppe pléca toate cu cea mai mare graba spre Vienn'a. Pe cale au prinsu bagagiurile mai multoru oficiari imperiali, cari se oprissera in cale pentru dificultatea comu-

(52) *Kior Hussein Pasia*. Barbatu foarte renumitu între Turci pentru curagiulu si esperienti'a sa. I s'a datu acestu nume séu pentru-că avea numai unu ochiu, séu pentru-că avea ceva defectu la unu ochiu. Căci Kior (*) in limb'a persiana si turcésca insemna unulu care è orbu, séu care are numai unu ochiu.

(*) Chioru in limb'a romana insemna unulu care de unu ochiu séu de amenduo se uita curmedisia. De aci proverbiulu: Cu unu ochiu la pane, cu celalaltu la slatina. *Tr. Rom.*

nicatiunei; au uccisu pe soldatii cari insoțiau transportulu cu bagagiulu; și apoi au petrunsu în țier'a inamicului, făcându o mulțime de captivi, și luandu-i cu sine, în urma aparău înaintea Viennei în optu-spre-diece ale lunei Gemaziulu-ôchir anulul Hegirei 1094.

A. 1094
I. C 1683

OBSIDIUNEA VIENNEI

LXIII. După ce s'au pusu în corturi, au facutu sianțuri și toate preparativele necesare pentru obsidiune, Vezirulu în scurtu timpu ocupa întariturile esteriore; derima murii cu tunurile și minele sale, și da assaltu asupra cetății cu atâtă vigôre, în câtu, pe langa toate că garnison'a adjutata de cetățieni se luptă cu bravura pentru religiunea și patri'a lor, și totu pasiulu de terrenu ilu dispută inamicului, totusi, după cea mai mare probabilitate cetatea ar' fi fostu în curendu cucerita, dacă Vezirulu continuă obsidiunea cu acea vigôre, cu care o a începutu. Dară arbitruulu supremu alu fortunei avu pietate de sôrtea creștinatatiei, și a venitu pe neasteptate a dá adjutoriulu nefericitei Germanie; și că se arate că pôte din necasu se scôta la bine, a datu în mintea vezirului (omu altminterea cu multa prudentia și esperentia) acelu cugetu absurd, de a crediutu că va fi în interessulu seu a prelungi obsidiunea. Elu credea tare și vertosu, că dacă, precumu amu disu, a ocupatu cu facilitate întariturile esteriore, va poté ocupa în scurtu timpu și cetatea; în asta credinția a scrisu Sultanului, că în cate-va zile i va tramitte chieile Viennei.

VEZIRULU ASPIRA LA IMPERIULU DIN OCCIDENTU

LXIV. Acêsta speranția i irrită ambițiunea, și orbitu de cugetarea, că nime nu pôte se aiba putere mai mare decâtu elu, veni la ide'a es-travaganța, că elu ar' fi în stare de a se scutura d sub potestatea ottomana, și după cucerirea capitalei Germaniei, a funda unu imperiu musulmanu în Occidentu, care se fia în stare a dispută prioritatea celui din Orientu; după aceea punendu-si Sorgudgiulu (53), sesi dea titlulu de Sultanu alu Viennei și alu Germaniei. Elu credea că

(53) *Sorgudgiulu*. Este o formă de creșta preparată din pene pretioșe și ornata cu pietre scumpe. Se pune în turbanu, seu că semnu de potestate supremă, seu spre a areta ca celu ce o pôrta, face parte din divanulu Sultanului. De aci chiar și Căuși

de Sultanulu nu are de a se teme nemicu, fiindu ca tóte truppele cele bine disciplinate ale imperiului ottomanu erau sub comand'a sa, si pentru Sultanulu Mahomedu va fi cu greu déca nu chiar' imposibile de a aduná si a-i oppune o armata assemenea de numerósa, cá se nu dicemu assemenea de curagiósa. De imperatulu Germaniei i se pareá cá are anca si mai puçinu de a se teme, fiindu-casperá ca mai curendu va ocupa elu Vienn'a, decátu ar' poté adjuge truppele ce imperatulu le asteptá din Poloni'a ; si acést'a o credea cu atátu mai tare, cu cátu cunoscea cá Polonii sunt fórte tardivi in dispositiunile loru. Afara de acestea, elu adusese cu sine o multime mare de thesauru, adeca atátu alu seu propriu, cátu si alu Sultanului, si cugetá se-lu mai immultiésca cu thesaurii principiloru germani, despre cari elu presupunea cá sunt depusi si se conserva in cetatea de sub obsidiune. Apoi sciá, cá Pasi si alti gubernatori ai castelleloru din Ungari'a (cari cei mai multi erau creaturele sale, si pe cari elu cá veziru in cursu de siepte ani i-au pusu in functiuni) voru trece in partea lui; si credea ca acesti-a nu voru face nici-o pedeca inaintarei sale la demnitatea de Sultanu. Nu era altulu acumu de castigatu, decátu Ibrahimu Pasia, beglerbegulu de Buda, barbatu de mare auctoritate nu numai in Ungari'a, dar' chiar' si inaintea armatei intregi, si tot o data supremu comandante alu Ionicieriloru si Spahiiloru. Spre a-lu castiga pe acesta, se assecurá mai ántáiu prin promissiuni si daruri pretióse despre toti acei-a , despre cari sciá cá au ceva influintia la

precumu si Ghieduki Agalarii(*) pórta Sorgudgiu, dar' de o specie inferióre. Cá semnu alu potestatiei regali ilu pórta Sultanulu si cei trei gubernatori, adeca Pasia din Egiptu, si celu din Bagdadu (**), éra inainte de acést'a si celu din Bud'a. Sultanii in semnulu potestatiei loru supreme asupra celoru trei regate, adeca Greci'a, Egiptulu si Ungari'a, pórtau trei Sorgudgiuri, unulu in drépt'a , altulu in stang'a, si alu treilea in fruntea turbanului, tóte aternate cu o mica si frumósa legatura. Dupa ce au perdutu Ungari'a, au conservatu si mai departe pe alu treilea Sorgudgiu, dar' acumu cá semnu alu potestatiei loru asupr'a regatului Bagdadu. Cei trei gubernatori memorati mai in susu portau numai unu Sorgudgiu in partea stanga a turbanului. Afara de acést'a, Pasi'a din Egiptu e onoratu de cátra locuitori (dar' nu si la curte) cu titlulu de Sultanu, fiindu-cá in limb'a arabica, care se vorbesce de comuna in Egiptu, cuventulu Sultanu insémna domnu séu principe.

(*) Insemna : Comandante-generalu. *Tr. Germ.*

(**) Adeca : Babiloni'a. *Tr. Rom.*

armata : ér' lui Ibrahimu Pasia i promitte regatulu Ungariei pe vié-tia ebedi (64), cu acelu beneficiu, cà tóte provincieie ce se tienu de acestu regatu se voru impartì între Spahii in forma de Timar (65), ér' in cetati si sate se va asiedia tóta armat'a ca colonia nóua, dupa ce vechii locuitori voru fi séu alungati séu facuti sclavi. Pentru sine

(54) *Ebedi*. Insémna proprie pentru totudeaun'a, séu : pentru tóta viéti'a unui omu. De aci cu acestu nume se numescu tóte privilegiurile date de Sultanulu pentru totu-de-a-un'a vre unui Veziru, Pasia séu Principe, cari in casuri de acestea se distingu cu numele Teebeden. Assemenea privilegiu a fostu Chatisierifulu despre care dicu scritorii crestini cà l-a datu Mahomedu IV. lui Cara Mustafa Pasia si prin care acesta fusese scutitu pe tóta viéti'a de pedéps'a mortiei. Dar' acesti scriitori nu sciu ca Sultanulu da asemenea Chatisierifu tuturoru, anca si acelora, cari trei dile dupa numirea loru de veziru au fostu puniti cu mórte ; cá-ci in Chatisierifu totdeauna se pune conditiunea : *Eger her Chidmetumuze sedachat ve Istúcametde e-lurse* : adeca : «Déca tu (*) in tóte si in ori-ce servitiu te vei purta cu credintia s'obedientia càtra noi». De aci urmédia, cà cei caroru se da asemenea Chatisierifu, nu sunt nici de cumu mai securi in onórea, averea si viéti'a loru, decâtu ori care altulu. De altminterea Vezirii nu se punescu cu mórte, decâtu numai in casulu , candu in modu reale séu pretinsu au lipsitu de la credinti'a si obedienti'a datorita Sultanului. Unu asemenea Chatisierifu s'a datu si lui Constantínu Brancovanu, de memoria fericita, principe alu Romaniei. Acesta adeca , dupa ce adjunse la domnia prin midi-locirea Cantacuziniloru, nu numai cà a lucratu pentru debilitarea puterei acestora, dar' cu summe mari de bani si cu alte maiestrii a reusitu a obtiené si elu dela Sultanulu Achmetu unu asemenea documentu de privilegiu. Dar' câtu de puçinu i-a folositu acela, se póte vedé din aceea ce s'a întemplatu pe timpulu meu in Constantinopole. Adecu, nu numai cà a fostu despoiatu de principatulu seu , dar' a fostu strangulatu in piati'a publica dimpreuna cu patru fii ai sei. Si acésta, nu din alta cauza, decâtu pentru cà a primitu dela imperatulu Germaniei titlulu de principe imperiale, si dela tiarulu Russiei ordinulu Stlui Andreiú, si pentru cà ar' fi statu in correspondintia cu ei. Cáci, cà affectiunea ce pretindea Brancovanu cà o are pentru crestini, n'a fostu reale, s'a potutu vedé fórte claru in dué expeditiuni. Mai ántáiu a fostu in anulu 1690., cându elu aretase Turciloru calea preste muntii din Romani'a in Transilvani'a, cale péné atunci necunoscuta , si prin acést'a a facutu de Heusler cu armat'a sa a fostu taiatu in bucati ; cáci acesta basandu-se pe credinti'a lui Brancovanu, se pusese in castre cu patru mii de Germani la piciórele muntelui , unde se credea in tóta securitatea. A duo'a óra a fostu la anulu 1711., candu prin promissiunile sale lingusitórie a trasu pe Petru, tiarulu Russiei, in Moldov'a, si apoi i-a refusat in publicu ori-ce provisiune si ori-ce assistentia.

(55) *Timar*. Timar Spahi, sunt nobilii si vechii Spahi, caror'a in locu de solda se dau sate in tierile supuse imperiului ottomanu. Ei sunt obligati, cá in proportiune cu veniturile loru, se duca cu sine celu puçinu trei sclavi la bataia.

(*) Catra care suna Chatisierifulu. *Tr. Rom.*

isi reserva sub titlu de Sultanu , tóta Germani'a pênê la marginile Franciei, Transilvani'a si Poloni'a, pe cari este resolutu a le cuceri in anulu urmatoriu séu celu puçinu a le face tributarie.

IMPERATULU GERMANIEI CERE ADJUTORIU DE LA POLONI

LXV. Dar' se lasamu pe Vezirulu cu ideile si proiectele sale in castrele de la Vien'a, si se vedemu ce mesuri ieau crestinii pentru a alungá pe inamicu. Pênê candu contele Caprara asteptá in vanu la Constantinopole dupa confirmarea tractatului de pace , pênê atunci celalaltu ambasadoru alu imperatului germanu la Poloni a fostu mai fericitu in negociatiunile sale. Periclulu communu, ori esortatiunile si promissiunile Papei, au desteptatu pe staturile regatului Poloniei si se unira atátu de tare intre sine, in câtu complanandu ori sepunendu tóte discordiile loru inteștine, au decisu in unanimitate a forma o armata buna si a se oppune cu ea inamicului crestinatatiei inainte de ce acesta ar' compleni ruin'a Germaniei si a Poloniei. Asiá s'a incheiatu fara multa greutate confederatiune intre Leopoldu si Ioanu Sobieski, alu çarei articlu principale era ca : déca inamiculu ar' impresora capital'a ori carui dintre aceste duçe popóra confederate, atunci amenduoi principii sunt detori se mérga in persóna cu tóta armat'a loru pentru a o liberá.

DUCELE DE LORENA IMPRESOARA CETATEA UIVAR

LXVI. Assecuratu imperatulu din acésta parte, numì in anulu urmatoriu pe ducele Carolu de Lotaringia generalu supremu preste tóta armat'a sa ; si indata ce audì cà Turcii au declarat bellu contra lui in modu usitatú la Constantinopole, nu a intardiatu a dá ordinu ducelui ca se mérga in Ungari'a cu câte truppe avé adunate, si inainte de ce ar' poté se adjunga pe Turci , se ocupe câte-va castelle cari se servésca de bulevarde pentru Germani'a. Ducele pentru a nu lipsi detorintiei sale de generalu prudente sí valorosu, se adoperá mai ántálu a occupa Strigoniulu, despre a carui garnisóna audise ca è fórte debile. Dár' intielegéndu cà mai multé mii de Tatarsi din Uivar au intratu in cetate , a datu focu podului , care serviá de comunicatiune intre aceste duçe cetati ; apoi in siepte ale lunei Gemaziul-

evvel (56) incungiuură Uivarulu de tôte partile. Lupt'a a tienutu optu dile cu egala bravura, dar' nu cu egalul successu. Căci audindu ducele că vezirulu vine de catra Belgradu cu armata considerabile in contra lui, de si avea mare sperantia că in scurtu timpu ar' poté cuceri cetatea, totusi se retrase si in patru-spre-diece ale aceleiasi luni ridicându obsidiunea, intari garnisóna din Vien'a cu cate-va regimente, éra cu restulu armatei se puse în castre in apropiarea acestei cetati la confiniile Ungariei si ale Austriei, pentru că in casu de necesitate se póta veni intr'adjutoriu la amendóue tierile, si se astepte in securitate armat'a Poloniloru si a celórlalti principii.

IMPERATULU GERMANIEI SE DEPARTA DIN VIEN'A LA LINTIU

LXVII. Leopoldu audiendu că truppele sale au esitu din Ungari'a si că Turcii se prepara pentru obsidiunea Viennei, nu se credea destulu de siguru între murii acestei cetati, si a insarcinatu cu aperarea cetatiei pe contele Stahremberg, barbatu de o integritate probata, de valóre si prudentia cunoscuta, ér' elu s'a retrasu la Lintiu, urbe situata din susu de Vienn'a langa Dunare, si de aici a tramisu scrisori catra toti principii vecini, chiamandu-i intr'adjutoriu.

AVARITIA VEZIRULUI, RUIN'A SOLDATILORU

LXVIII. Intr'aceea vezirulu continuá obsidiunea Viennei, dara nu dupa regulele artei belice, nici dupe cumu cerea prudenti'a, ci dupe capritiulu si imaginatiunea sa vana. Elu era tare convinsu ca cetatea nu póte se scape din manile sale; asiá nu voiá se lase a o inchide că blocada din tôte partile, nici soldatiloru nu le permittea a face unu atacu generalu si a petrunde prin sparturi cu o valóre egale din tóta partea, cí le ordiná a face in tôte dilele assalturi in mici despartieminte, cá asiá garnisón'a stórsa prin veghiare continua si prin perderea omeniloru sei, in urma se fia necessitata a preda cetatea. Ienicierii, cari nu cunosceau intentiunile vezirului, incepura a se plange in publicu asupr'a acestei procederi, si strígara dicéndu ca din imprudenti'a generalului loru mai multe mii de soldati otomani au peritu prin aceste mici assalte, decâtu ar' fi caditu deodata

(56) Dupa traductorulu germanu. Traductorii anglesu si francesu inse punu lun'a Gemaziul-ochir. *Tr. Rom.*

la unu assaltu generale alu armatei întregi. Candu s'au denunțiatu vezirului cele ce se vorbiau între soldati, atunci ca omu lipsitu de prudentia, si-a vendutu o parte din secretulu intentiuniloru sale, căci éca cedise denunțiatoriloru : «Nu potu de asta-dăta se me invoiescu cu cererea soldatiloru, fiindu-că sciu de siguru, că este thesauru fôrte multu în cetate, si nu e consultu, ba amu lucra contra ordiniloru Sultanului, déca amu lasa acelu thesauru préda soldatiloru » Apoi pentru că nu cumva soldatii se între în cetate si în prim'a loru ardóre se puna man'a pe acelu pretinsu thesauru, a emissu o proclamatiune, prin care a publicatu la tóta armat'a, că dupa ce vre-o truppa ottomana va fi penetratu si trecutu preste murii cetatiei, aceea numai de cătu se stea pe locu, se faca siantiuri pentru aperarea sa, si nici-de-cumu se nu cutedie a inainta mai departe séu a intra în vre-o casa, pênê nu va veni elu insusi în persóna se le dea ordinu mai departe. În urma, pentru că se se assecuru în contra a ori-ce inconvenientu, adeca fiindu-că se temea, ca dupa cucerirea cetatiei va simți lipsa în bucate, si din acésta cauza va fi necesitatu séu a-si schimba intentiunea séu a amená esecutarea ei, asiá a începutu a impartí soldatiloru numai câte puçinu din victualii, de care avea în abundantia, dicéndu, că o mare parte din provisiuni trebe rezervata pentru acele truppe, care dupa cucerirea cetatiei voru trebui se remana aici cá garnisóna. Într'aceea, tóte provisiunile ce le asteptá din Ungari'a, au fostu interceptate de garnisónele din Posionu, Iaurinu si Comornu, chiar' precumu Tököli o predisese acést'a Vezirului. În aceste impregiurari, nu numai că obsidiunea Vienei a întârziatu si s'a prolongitu preste asteptare, dar' s'a escatu o scumpete atátu de mare, în cătu diece drachme de pâne, si acésta fara sare, se plateá cu unu Rub (57), si pretiulu celor-lalte mancari si beuturi crescea în proportiunea pretiului panei, lucru ce înainte de acést'a nu s'a mai auditu în castrele turcesci (58).

(57) *Rub.* Este a patr'a parte d'intr'unu leu, precumu Tult este a trei'a parte.

(58) *Nu s'a mai auditu în castrele turcesci.* Turcii póta o grige particulare, cá soldatii loru se aiba provisiune în abundantia. Căci Ienicierii înainte de a intra pe teritoriulu inamicului, poftescu cá în tóta diu'a se aiba pâne prospeta, si nici nu se uita séu nici nu iau în mana pana cópta de dóue-ori, séu cópta numai cu o di mai înainte. Si déca n'au pane móle în tóta diu'a seu nu-si capeta regulatu în tóte dítele

TURCII TRAMISI DUPA PROVISIUNE REMANU BATUTI DE TRUPELE IMPERIALI

LXIX. Vezirulu pentru a remedia acestu reu inainte de a erumpe seditiune in armata din caus'a fometei, a tramisu pre unu Pasia cu duode-dieci de mii de oameni intr'ajutoriu lui Tököli, ordinandu-i a attacá cu tóta puterea Posionulu, fiindu-ca acésta cetate era mai pucinu capabile decâtu celelalte in Ungari'a de a resiste atacului; apoi a ingrigí cá provisiunile si munitiunile rezervate in Buda, se

portiuena loru de carne, untu si oreliu, capitanli loru nu sunt in stare se-i retiena dela revolta. Pentru aceea Turcii spre a preveni o scumpete, éca ce dispositiuni facu. Alegu unu omu de onestate probata, i punu unu Caftanu, si-lu facu Mubaiedgi, séu intendante asupra victualieloru. Acestui-a ii spunu, cáta provisiune este necesaria pentru atáti omeni si pe atáte luni. Dupa aceea, cur siese luni inainte de a aduce provisiunile in magazine, iau din thesaurulu publicu o anumita summa de bani, pentru a le procura cu pretiulu fixatu prin ordinu de la Sultanulu, dupa cumu adeca anulu è mai bunu séu mai réu. Apoi chiama pe Cassab Bashi, séu primul macellariu, si-i ordina a procura atáte oi si atáti boi pentru espeditiunea ce are se urmedie, si-i platescu indata pretiulu din thesaurulu publicu. Acesti duoi intreprindietori dupa ce primescu banii, isi tramitu pe omenii loru in Moldavi'a, Romani'a. Dobrudgi'a, Budgiacu, Crimea tatarica, si in celelalte provincii ale Rumeliei, si lasa de cumpara vite si alte provisiuni, cari tóte apoi le trasportá in magazinele preparate pentru acestu scopu. Intreprindietorii si toti ómenii loru sunt respundietori cu viéti'a, déca n'aru implini obligamentulu loru la terminu. Candu este a se incepe espeditiunea bellica, Sultanulu tramite ordinu in tóte tierile imperiului, cá se adune cai, boi si camile, cu cari se póta transporta victualiile. Pe territoriulu inimicului, unde nu se potu face magazine, este obligatu Mubaiedgi a transporta in castre provisiuni pe atáte luni, pe cáte se crede necessariu. Afara de aceste provisiuni ce le procura Mubaiedgi, Sultanulu din partea sa anca da unu contingentu annuale, numitu Úzur (*), care se stringe din decime din totu imperiulu. Provinciele mai departate platescu aceste decime in bani; cele mai apropiate inse tramittu in castre gráu si ordiu; cáci turcii nu voiescu nici a primi nici a manca alte bucate. Provisiunile aci mentionate sunt numai pentru Jeniceri. Pasii si Spahii sunt obligati a-si procura ei insii provisiunile loru, éra Sultanulu nu le da nimicu, de cátu numai cate-va cara pentru transportu. Asia sau tramituei insii pe ómenii loru cá se le cumpere bucate, séu déca stau bine si sunt amici cu Mubaiedgi, ilu rógá prin epistole, cá se proeure si loru cele necesarie. Banii, in pretiulu fixatu de Sultanulu, ii platescu lui Mubaiedgi prin Capu-Kiahaiá loru, de care si pasii si Spahii trebe se aiba câte unulu in Constantinopole. Cu modulu acesta, fiindu-cá fiecare trebe se se provéda elu insusi cu victualii, este abia si nici abia posibilu, cá in castrele turcesci se fia scumpeta ori fomete.

(*) Pismetu, pesmetu. *Tr Rom.*

se transpórte in castrele ottomane de la Vienna. Dar' nici acestu planu nu i-a succésu , séu, pentru-ca nu s'a pusu in lucrare cu des-tula prudentia , ori ca a fostu descoperitu inainte de timpu. Cáci , ducele Carolu de Lottaringia, indata ce a fostu informatu de planulu Vezirului , a tramissu vre-o câte-va regimente sub comand'a prin-cipelui Ludovicú de Badenu spre a se oppune Turciloru mergători asupr'a Posionului. Truppele germane au datu mai atâtá de Tókli si lasandu-se cu acesta in lupta , in câte-va minute l-au batutu si i-au resipitu tóte truppele unguresi. Dupa aceea au atacatu pe Turci, cari vediendu perderea Unguriloru, de atâtá terróre au fostu cuprinsi , in câtu dupa pucina luptá au prinsu fug'a , lasandu pe campulu de bataia una miie de morti, altii mai multi captivati, si o miie de cara incarcate cu provisiune si munitiuni au cadiutu préda in manile invingătoriloru.

MURMURU IN CASTRELE TURCESCI

LXX. Acésta perdere era nu numai unu presagiu, dar' anca si ca-us'a nu cea mai mica a unei calamitati mai mari , ce avea se cada asupr'a armatei ottomane. Ienicerii , cari pêne acumu s'au batutu cu atâtá bravura si au alungatu pe inimicu din fortificatiunile sale cu atâtá vigóre, vediendu ca li se detrage provisiunea, si ca truppele cari au fostu tramise dupa carale incarcate (dupa cari asteptau cu atâtá impatentia) au remasu batute si distruse, acesti Ieniceri in-cepura a murmura si a striga susu si tare , că ei au venitu aici a se luptá nu in contra fómei, ci in contra inimicului. Dar' ei nu s'au in-destulitu numai a striga si a se plange de lips'a ce o simtiau , ci au inceputu a fi negligenti intru implinirea detorintiei lorú , si garni-sónei, care era acumu redusa la estremu, i-au lasatu timpu si ocasi-une de a-si relua curagiulu si a repara spaturile muriloru ruinati. Obstinatiunea vezirului si difficultatile obsidiunei descuragiasera acumu de mai nainte nu numai pe soldati, ci si pe officieri si coman-danti , in câtu acestia nu mai cautau ca ce este mai folositoriu pen-tru caus'a lorú, ci numai cá nisce mercenari impliniau aceea ce li se demandá. Si este aprópe minune că armat'a imperiale nu i-a sur-prinsu si nimicitu cu totulu ; ceea ce se si întemplá, déca din feri-

cire nu prindeau pe unu curiru alu inamicului, care le deschise ochii si le aretá periculu la care sunt espusi. Dar' indolenti'a prinsese radecini cu multu mai afundu in inimele soldatiloru, decâtu cá se-i fi mai potutu imbarbata la una lupta de la care depindea sórtea a intregu imperiului ottomanu. Din contra, candu nu mai poteau de fatigie laborei la facerea sianturiloru si la baterea fortificatiuniloru, i audiau adeseori esclamandu: « O! infideli, déca nu voiti a veni voi in persóna contra nóstra, aretati-ve numai caciulele, si fiti si « guri cá noi vediendu-le, in mai pucinu de una óra vomu fugi cu totii de aici » .

CONFUSIUNEA TURCILORU AUDIENDU DE APROPIAREA POLONILORU

LXXI. Omulu ar' crede cá aceste espressiuni nu sunt alta decâtu nisce espectoratiuni comune intre soldati, cându acesti-a sunt inversiunati asupr'a generaliloru lor; si cá necasulu ce l-au suferitu in castre si la facerea sianturiloru, ilu voru versá asupr'a capului inamicului lor; dar' puçinu dupa aceea eventulu ne aretá, cá acele plangeri au fostu bine simtite si cá ele au esitu din adevrata convictiune. Polonii se apropiu; Turciloru le era usioru a impedita impreunarea acestoru truppe auxiliare cu cele-lalte truppe inimice; dar' nici-unu sufletu nu se miscá din locu pentru a deturná periculu imminente. Pucinu dupa aceea, candu acumu au sciutu de siguru cá trupele inimice sunt pe cale in contra lor, nóptea inainte de bataia cam a patr'a parte din armata s'a retrasu in secretu, ér' ceialalti, cari se credeau obligati prin religiune de a remané, au aretatu atâtu de pucina resolutiune si ardóre, in cátu ti se parea cá nu vreau nici macar' a cerca fortun'a unei lupte.

VEZIRULU SE CONSULTA CU PASHI

LXXII. Desertiunea soldatiloru au consternatu pe insii generalii; singuru vezirulu, care din impregiurarile in cari era, trebuiá se se convinga despre vicissitudinile lucruriloru omenesci, a remasu nemiscatu, imaginandu-si cá nimicu nu este ce se póta resiste poterei sale. Cu tóte aceste, elu chiama la sine pe toti cei-lalti comandanti si-i intreba, ce credu ei ca ar' trebui se faca in impregiurarile de fa-

ție? Ibrahimu Pasia, beglerbegulu de Buda si-a datu mai antaiu opiniunea, si dîse că: «lucrulu celu mai consultu este acuma de a redică obsidiunea, si a merge cu tîta armat'a in contra inamicului ; a taiá padurile vecine, si din lemnele cadiute a face baricade sí a le fortificá cu tunuri. Aici se asteptamu, si se primimu foculu celud'ántáiu si celu mai intensivu ; éra dupa aceea cavaleri'a se ia in cîste pe inimicu candu acesta va incepe a se retrage.» Intr'adeveru, că déca se esecutá acestu planu la timpu, Turcii poteau se invingaiute si usioru. Ibrahimu mai adaoase, ca «armat'a ottomana este stîrsa prin labîrea fatigiosa a unei obsidiuni ce tiene de atáta timpu ; ea nu se pîte divide, nici a lasa o parte a ei in siantiuri, fara a fi espusa la mare periclu ; si cu atáta mai puçinu se pîte lasa inîmicului vre-unu passu deschisu, séu a-i lasa se se apropie tare de noi ; cáci , terrenulu ce-lu ocupa castrele nîstre fiindu fîrte intinsu , acésta singura impregiurare ar' facilitá ataculu inamiciloru asupr'a nîstra , ér' pentru truppele ottomane defens'a ar' deveni fîrte dificile ».

DISCURSULU VEZIRULUI

LXXIII. Toti Pasi, cu esceptiunea de cáti-va, aprobara acestu consiliu, si rugara cu totu adinsulu pe Veziru, senu abusedie de puterea sa, si se nu espuna imperiulu ottomanu la irreparabili daune. Vezirulu inse, spiritu obstinatu, se oppuse acestoru admonitiuni, si dise : « Io nu sciu ce calamitate fataie amerintia statulu ottomanu , « in câtu atati barbati de prudentia eminente, sunt coprinsi mai toti « de cugete perverse si irrationali. Voi sunteti de opiniune că se la- « samu Vienn'a acumu candu amu statu aici trei luni de dile si o « amu redusu la atáta estremitate , in câtu abiá se mai pîte tiené « vre-o trei dile, adeca, voi vreti din buna voi'a vîstra, că se ne scape « acésta cetate din mani. Dar' prin acést'a ce faceti voi alt'a, decátu « fara se mai încercati o lupta macar', renuntiatu in adinsu la vic- « toria si o lasati in man'a unui pumnu de inimici, care nu merita « nici numele de armata façie cu numerósele si invincibilile truppe « ale imperiului ottomanu ? Au nu vedeti că cei din garnisóna candu « voru vedé că soldatii nostri perasescu siantiurile si fortificatiunile « loru , voru veni se attace pe acesti-a in retragere ; voru repará

« murii, pe carii cu atata sange si fatigiu i-amu ruinatu; voru reocupá
 « totu ce le-amu luat; voru distruge siantiurile ridicat in contra
 « loru, si candu ne vomu reintórce, obsidiunea ne va offerí dificultati
 « cu multu mai mari decâtu cele de la inceputu? Si chiaru soldatii
 « nostri cându voru vedé ca dupa atâta labóre sustienuta in vanu
 « si dupa ce atati-a cameradi ai loru au peritu fara cá se-si póta res-
 « buná, i luamu si-i ducemu de aici chiar' in momentul candu as-
 « teptau fructulu osteneleloru si glori'a victoriei, au nu-si voru
 « perde ei atunci curagiulu, si au se voru mai lupta ei cu acea ardóre
 « propria soldatiloru musulmani, séu precumu díce proverbiulu, isi
 « voru face lucrulu numai asiá din vervulu degeteloru? Si armat'a
 « inamicului, candu va scí cá noi amu redicatu obsidiunea, credeti
 « voi óre cá ea nu va refusá a intra in lupta, nevrendu nici macar' a
 « cerca fortun'a unei batalie, ceea ce in jurstarile presente nu o póte
 « incungiura, fara a periclita totu? Si atunci óre nu se va retrage
 « victoriósa, fara a fi perdutu unu omu macar' si batendu'si jocu cu
 « modulu acesta, ne va lasa espusi la lovirele unui inamicu cu multu
 « mai crudele; cáci éca tómn'a se apropia, si voi sciti cá odinióra
 « ploile de tómn'a au fortiatu pe invincibilele Solimanu a redicá ob-
 « sidiunea? Dar' se luamu lucrulu de alta parte, si se punemu cá
 « Germanii indemnati de reulu loru geniu, s'ar' lasa in lupta cu noi,
 « care din voi se obléga a sta bunu cá Ienicierii, chiar' si dupa ce
 « amu invinge pe Germani, ar' mai voi a se întórce spre a continuá
 « obsidiunea si a reintra érași in acele siantiuri, unde au supportatu
 « atâta labóre, au sufferitu atâte fatigiuri, si unde atâti camaradi ai
 « loru si-au aflatu mormentulu? Ati vediutu si cunosceți cerbici'a
 « loru din strigatele loru seditiöse, pentru cari in totu casulu aru
 « merita pedépsa. Starea presenta a lucruriloru ínse ne constringe ca
 « pe acesti rebelli mai bine se'i ducemu in contra inamicului, decâtu
 « se-i damu pe man'a carneficelui. Nu vreu se negu cá acesti ó-
 « meni turbulenti au perdutu fórte multu din ardórea loru antica;
 « dar' credeti-mi, ei voru fi anca si mai indolenti, déca i scoteti din
 « siantiurile loru, si asiá pe tacute le luat si speranti'a de a poté
 « cucerí cetatea. Va fi usioru, diceti voi, a reocupa terrenulu, pe
 « care garnisóna inamica ilu va fi cuprinsu pêné ce amu tienutu

« noi lupt'a in afara ; dar' óre nu este cu multu mai usioru a defende
 « aceea ce avemu odata in possessiune, decâtu a o reocupa din nou ?
 « Póte cà poff'a de resbunare va indemna pe Ienicieri a se întórce la
 « obsidiune ; dar' aveți grije, nu cumva la casulu de o resistentia vi-
 « gorósa a garnisónei, furi'a loru se se întórca asupr'a capeteloru
 « vóstre. Noi asta-di suntemu intr'o situatiune, unde trebue séu se
 « invingemu séu se murimu. Dar' a invinge dupa ce amu perasitu
 « o cetate ce o tienemu sub obsidiune acumu de atâte luni , mi se
 « pare ca ar' semená mai multu à perdere decâtu à victoria. Sulta-
 « nulu astépta pe tóta diu'a scire despre succesulu labórei nóstre ,
 « si a facutu degiã preparative de triumfu pentru noi. Déca acumu
 « eventulu ar' proba contrariulu , si noi n'amú poté areta nici unu
 « succesu, atunci potemu scí prè usioru ce periclu stà atátu asupr'a
 « capului vostru, câtu si asupr'a capului meu. Déca veti considera
 « tóte aceste lucruri, si le veti pondera cu mesur'a prudentiei, atunci
 « veti intielege bine, cà in vanu este a duce armat'a in campu si in vanu
 « este a lupta pentru victoria, déca nu vomu lasa cea mai mare parte
 « a Ienicieriloru se aperse siantiurile si se continue obsidiunea. Ini-
 « miculu se va inspaimenta, candu va vedé cà noi suntemu gat'a a
 « primí lupt'a in campu, si cà in acelasiu timpu continuamu obsidi-
 « unea cu aceeași vigóre cá mai inainte. Acést'a procedere va mascá
 « debilitatea nóstra ; va oprí pe garnisóna de a ne attaca din dosu ;
 « va insuflá curagiu soldatiloru nostri ; cu unu cuventu, acést'a este
 « calea pe care potemu obtiené o victoria nu numai usióra, dar' com-
 « pleta chiaru ».

PASII INSISTU PRE LANGA OPINIUNEA LORU

LXXIV Pasii dupa ce au ascultatú pe vezirulu , au replicatu pre-
 cumu urmédia : «Noi nu vedemu ce amú avé se ne tememu de o
 « garnisóna , care prin morburi si labóre chiar' asiã este de stórsa ,
 « déca nu mai tare, cá si soldatii ottomani ; si pentru aceea, ea mai
 « multu se va marginí a-si aপরá fortificatiunila câte i-au mai remasu,
 « decâtu a se fortiá a recuceri ce a perdutu. Afara de acést'a , lini-
 « ele si celelalte intaritari ale nóstre suntú cu multu mai tari, de-
 « câtu insasi cetatea ; si déca vomu lasá numai unu regimentu ori

« duóe intru aperarea loru, anca si atunci va fi mai greu garnisónei
 « din Vienna a le cuprinde, decâtu Ieniceriloru a cuceri cetatea. Pe
 « ceilalti Ieniceri , cari facu acuma servitiu si sunt ocupati in sian-
 « tiuri, potemu cu mai multu succesu se-i oppunemu inimicului, a
 « carui armata nu este de despretiuitu : ea contine nu numai trup-
 « pele din mai tóta Germani'a, ci are anca si o considerabile parte
 « de truppe auxiliare din Poloni'a. Este prè adevveratu, cà Ienicerii
 « sunt cate-odata obstinati , si refusa de a se supune la comand'a
 « generaliloru, ba de multe-ori le ámerintia viéti'a ; dar' éراسي nu
 « mai pucinu este adevveru, cà prin unu micu presentu si prin pro-
 « misune de a le immarf soldulu, prè usioru i poti imblandi ; si nu
 « se póte crede, cà dupa atate fatigiuri se lase ei remuneratiunea la
 « altii chiar' acumu candu sunt la finitulu laborei loru. A divide ar-
 « mat'a se se lupte in duóe parti, ar' fi numai in folosulu inimicului
 « si in detrimentulu armatei ottomane. Si apoi credeti cà prin a-
 « césta impartire in duóe lupte , veti intimidá pe Germani? Din
 « contra, ei se voru luptá ca desperati ; cáci lupt'a'nu este pentru o
 « singura cetate, ci pentru salvarea crestinismulu intregu ; si asiá
 « prè usioru ar' poté urma de aci ruin'a intregulu imperiu otto-
 « manu ».

VEZIRULU IMPUNE PRIN AUCTORITATEA SA

LXXV. Dar' nici aceste rationamente n'au potutu se abata pe Ve-
 zirulu dela propusulu seu. Elu nici nu mai dícea alta acumu, decâtu
 ca Sultanulu i-a commisu lui conducerea acestei espeditiuni, prin
 urmare este prè usioru de vediutu, ca déca s'ar' întemplá vre-unu
 desastru , acesta i s'ar' imputá numai lui, si nu altui-a ; si éراسي ,
 cà nu póte sufferi se i se díca, ca a suportatu atáte difficultati si a
 perdutu atáti-a omeni, fara se póta areta nici celu mai micu resul-
 tatu.

UCCIDE PE TOTI CAPTIVII SI SCOATE ARMAT'A LA CAMPU

LXXVI. La duóe-dieci dile ale lunei Remazanu se aréta armat'a
 crestina. Atunci Cara Mustafa mai inainte de tóte da ordinu a uccide
 pe toti captivii cáti prinsesera Tatarii in escursiunile loru, si alu ca-
 roru numeru se suiá la aprópe trei-dieci de mii. Dupa aceea imparte

truppele care nu erau ocupate cu obsidiunea, în trei corpuri. Cu comand'a aripei stange însărcina pe Ibrahimu Pasia, beglerbegulu de Buda; în arip'a dreapta pune comandante pe Cara Mehemedu Pasia (59) de Diarbekir; centrulu armatei și-lu rezerva sie-și, avendu pre langa sine pe Ag'a Ienicieriloru și Spahiiloru, și preste totu a datu ordinu a se țiené tare, și la primulu atacu a respinge pe inamicu. Restulu Ienicieriloru l-a lasatu sub comand'a lui Kiahaja seu în siantiuri, pentru a atacá cetatea în acelasiu timpu. La începutu se parea că officiarii armatei ăsecuta cu speciale vigóre ordinile ce au primitu; dar nu multu dupa aceea a vediutu vezirulu că dreptu avuse Ibrahimu Pasia, și-i parú reu, dar' acumu era prè tardiu, că nu i-a urmatu consiliulu.

IEN'CIERII PERASESCU LINIELE ȘI SIANTIURILE

LXXVII. În data la primulu atacu alu Germaniloru, Turcii atátu cei din arip'a stanga cătu și cei din arip'a dreapta perasescu liniile, și refusa de a se supune comandai generaliloru loru. Ienicierii, cari remassera în siantiuri, observandu ceea ce se petrece în armata, perasescu și ei obsidiunea, și esu din siantiurile loru sub pretestulu fictivu de a adjutá pe companionii loru cari ar' fi în periclu, în fapta înse pentru a scapá ei însii din periclu. Pucinu dupa aceea vinu și truppele Poloniloru și ataca centrulu armatei, care acumu era și din drept'a și din stang'a fara ajutoriu; căci și Ienicierii și spahii cari mai remassera cu officiarii loru cu totu, nu cugetau atátu la lupta catu la fuga, și se grabiau cu cea mai mare precipitare a scapá din periclu.

TURCII REMANU BATUTI ȘI FUGU

LXXVIII. Cara Mustafa Pasia vediendu că soldatii sei fugu în tóte partile, și ca este imposibile de a înnoi ataculu, se întórce singuru în castre; aici înse nu mai era nici-unu sufletu de omu în corturi; atunci erupse în lacrimi, și-si planse sórtea sa fatale. În urma

(59) *Cara Mehemedu Pasià*. Omu de puçinu renume, dar care a statu în mare favóre la Cara Mustafa Pasia, nu din alta cauza, ci numai pentru că nici-odata nu-i contradicea (căci acesta nu putea suferi că cine-va se-i contradica), și ascultá orbesce de tóte ordinile vezirului. Pentru care deferentia servile, Cara Mustafa Pasia l'a facutu Beglerbegu de Buda dupa mórtea lui Ibrahim Pasia.

iea singuru stindardulu lui Mahomedu in mana, si merge, fugé din tôte puterile pentru a ajunge restulu armatei sale, care numai prin favôrea intunerecului noptiei a scapâtu de sabi'a inimicului, dar' n'a scapatu si de fric'a ce intr'atâtu cuprinsese pe Turcii fugitivi, în câtu nu mai simtiau greutatile si fatigiele drumului, si nu au încetatu a fugi pênê au adjunsu la companiile lor, pe cari i lasassera la obsidiunea laurinului, duôe-dieci-si-cinci mile germane de la Vienne'a. Atâtu de mare a fostu fric'a mai multu decâtu panica, ce Domnulu, arbitru supremu alu tururoru lucrurilor umane, a versatu in inimile lor, in câtu acei-a cari cu unu momentu mai înainte refusau a face și lucrulu celu mai micu, si cari strigau, că au venitú aici nu pentru a sufferi fatigie si fôme, ci pentru a se bate, acesti ômeni acumu intr'ô di si o nópte, fara a mancá si a bé, traverséza pedestri o cale de cinci-dieci de ôre.

1 POLONII PRÉDA CASTRELE TURCILORU

LXXIX. In acelasiu timpu crestinií vediendu că Turcii dupa o scurta ciocnitura se retragu in castrele lor, si nesciindu ce se petrece acolo; se tomeau nu cum-va se fia acésta o apucatura a Vezirului; căci nu-si poteau imagina, că o armata atâtu de numerosa precumu era a Turciloru, se întôrca dosulu la celu deantâiu si anca reu atacu. Afara de acésta si intunericulu totu mai mare alu noptiei le-au immaritu fric'a de periclu; prin urmare se decisera a sta pe locu, a astepta diu'a, si apoi a da assaltu asupra castreloru turcesci. Dar' puçinu dupa aceea se informara de la spionii lor, că Turcii au fugitu (60), si au perasitu castrele lor. Atunci Polonii condusi de

(60) *Turcii au fugitu.* Fericitu generalulu crestinu, care pôte sustiené primul, secundulu si tertiuulu atacu alu Turciloru. Căci déca i-au respinsu a trei'a ôra, séu celu multu a patr'a ôra, pôte fi securu ca ei întorcu spatele. Si dupa aceea déca i ummaresce numai in pasi mici, precumu amu observatu că au facutu Germanii de câte-va ori, va vedé că nu numai isi lasa castrele, tunurile, bagagiurile si o iau la fug'a mare, ci anca cu strigatele lor ametitôrie de: *Ghiaur ghielđi*, adeca: vinu necredintiosii, aducu tóta arma'a lor in cea mai mare confusiune si disordine. Adevératu că la aqulu 1711, Turcii intr'o bataia ce au avntu cu Russii au inhoitu ataculu lor de siépte ori; dar acést'a se pôte attribui numai lipsei de experientia a generalilor russi, cari nededati a se lupta cu Turcii in campu deschisu, nu au avut curagiulu de a-î persecuta îndata ce au începutu a se retrage. Căci afara de acést'a trebuiau se scia, că Ienicerii nu sunt obligati a ataca mai multu că de trei ori,

setea de pradă, petrundu anca în acea noapte în castre, și punu man'a pe una-suta-optu-dieci de tunuri grele și alte munițiuni bellice, se încarca de predi și de proviziuni suficiente pe mai multe luni. Într' aceea, pênê cându castrele creștiniloru resunau de strigate de bucuria, și pênê cându nu numai Germani'a, ci Europ'a întreaga congratulă liberatoriloru Viennei: pênê atunci lucrurile la Turcii cari au scapatu din acêsta a loru perdere, au luat cu totul alta fație.

RESUNAREA VEZIRULUI ASUPR'A PASILORU

LXXX. Abiá ce adjunse vezirulu în castrele de la Iaurinu, și mai ântâiu s'a cugetatu, nu cumu se-si repare perderile, ci cumu se restôrne în capulu altora periclulu, ce dupa datin'a Turciloru ilu amerintiá pe elu. Dar' elu vedea cá este imposibile de a-si esecuta propusulu seu, pênê cându nu va curati din cale pe Ibrahimu Pasia, Beglerbegulu din Buda, și pe ceilalti cari au cunoscintia despre planurile sale; cáci acesti-a prin auctoritatea loru ar' da mare pondu accusei ce s'ar' redica în contra lui, și ar' poté descoperi intentiunile lui nutrite contra imperiului ottomanu; dar' anca și din acea cauza, fiindu-ca credea, cá prin obstinatiunea sa sí i-a facutu inimici personali. Pentru aceea și cu acestu scopu a chiamatu la sine sub diferite preteste pe toti acei-a, cari i-a facutu mai mare oppositiune în consiliulu bellicu. Tienutu mai în urma pentru obsidiunea Viennei, și a datu ordinu, cá Pasii care cumu va veni, se fia pedepsiti cu mórte. Și a disu apoi cá a trebuitu se procêda în modulu acesta, fiindu-cá ei în unire cu Tököli i-au consiliatu mai ântâiu obsidiunea Viennei, și ôre cumu l-au fortiatu contra vointiei sale a întreprinde acea espeditiune; și dupa aceea totu ei au fostu cari s'au aretatu îndolenti întru esecutarea ordiniloru sale, și primii în lupta cari au întorsu dosulu și au fugitu.

și déca a trei'a óra sunt respinsi, ei isi lasa posturile, castrele și totu, și nu cugeta la alta decâtu la fuga; tragu pe Spahii josu de pe cai, și omóra pe toti cari li se opunu; în asemenea casu ei sunt mai crudi inimici ai cavaleriei turcesci, decâtu însusi inimiculu. Pentru aceea cavaleri'a turcesca cându vede cá infanteri'a se retrage, nu vine nici-odata în apropiarea ei; din contra, o încungiura și fuge de ea mai tare cá de însusi inimiculu.

FORTIFICA STRIGONIULU SI UIVARULU, SI SE PUNE IN CASTRE LA BUDA

LXXXI. Dupa acesteia pune garnisóne tari in Strigoniu si Uivaru ér cu restulu armatei se asiédia sub murii cetatiei Buda, si numesece de gubernatore acestei cetati pe Cara Mehemedu Pasia , care celu puçinu tacéndu, totdeuna se aretà devotatu intentiuniloru vezirului.

POLONII IN PERICLU

LXXXII. In acestu timpu crestinii se restaurasera , si determinati a secerá pre langa liberarea Viennei anca si alte fructe ale victoriei loru , au trasu spre resaritu in Ungari'a. Polonii isi luara dreptulu de a merge ei inainte, si dupa ce allungara unele truppe de ale Turciloru fugitivi, se inganfara de acésta si de cea din urma victoria, care in cea mai mare parte si-o atribuiuia numai sie-si, si incrediuti si imprudenti se respandira prin tóta tier'a fara nici-o ordine , cá si cumu ar' fi batutu si suppusu degiá tóte truppele otomane. Retacindu in modulu acesta, dau la siese-spre-diece ale lunei Siewal, langa Strigoniu, de circa siese mii cavaleria turcésca si duóe mii Ienicieri , pe cari Bostangì Mustafa Pasia (61) si Halil Pasia 'i adunase aici. Polonii avura temeritatea de a-i ataca , si-si punu tóte puterile se-i állunge indata la primulú atacu. Dar' Turcii , cari cu pucinu mai inainte cugetau mai multu la fuga, decátu la lupta, vedindu cà Polonii sunt singuri si Germanii nu sunt cu ei, au statu pe locu, au primitu lupt'a, si au facutu pe inimicu de s'au retrasu mai iute de câtu cumu a venitu ; si nu s'au indestulitu cu atátu ca i-au respinsu inderetru , cf persecutandu-i , incungiura si stringu

(61) *Bostangi Mustafa Pasia*. Acesta avea dóue nume la curtea ottomana, Bostangi si Cusci Mustafa; fiindu-că inainte de a fi Bostangi , séu inspectoru de gradine , a fostu Cusci , séu inspectoru paseriloru imperatului. In Batai'a de la Strigoniu l-au prinsu Polonii, si siese ani in urma, parintele meu, la ordinulu Sultanului , l'a rescumperatu dimpreuna cu Ali pasia cu o buna sumna de bani. Dupa aceea a fostu inaintatu la oficiulu de Caimacamu in Constantinopole, ér' Ali Pasia ajunsu gubernatore de Tripoli in Syri'a. Dar' nici unulu, nici altulu n'a gustatu lungu timpu favórea Sultanului ; căci amenduoi au muritu puçinu dupa aceea. Bostangi Mustafa pasia, péné ce a fostu Caimacamu, si-au aretatu gratitudinea sa catra parintele meu prin mai multe servitiuri bune. De elu a remasu unu fiu cu numele Capudgi Pasia, omu fórté invetiatu, affabile si la curte fórté bine vediatu.

pe inamiculu imprudente de tôte partile. Se parea că Polonii sunt cu totul perduti ; ceea ce se si imtemplá de siguru, déca arma'ta germana nu le venià intr' ajutoriu chiar' la timpu candu incepu-sera a se retrage ; căci Turcii vediendu că fație cu acestu ajutoriu nu potu tiené lupt'a , s'au retrasu , fara că inamiculu se aiba curagiulu de a-i persecuta , si ducându cu sine o multime de stindarde si trompete luate de la Poloni , si lasandu pe campulu luptei aprópe o miie de inimici morti , intre cari si fiulu generalului Iablonovski.

GERMANII IN UNIRE CU POLONII BATU PE TURCI A DOU'A ORA LA DUNARE

LXXXIII. In diu'a urmatória unindu-se amenduóe armatele , polon'a si german'a , ataca pe Turcii cari erau campati in distantia cam de una ora de la Barcanu , si dupa o lupta agera si obstinata i batu si-i punu la fuga. Pre candu acesti-a voiau in fug'a loru se tréca preste Dunare pe unu podu , ce nu era prè bine construitu , fric'a , grab'a , confusiunea era atâtu de mare , in câtu podulu se rupse suptu greutatea loru , inainte de a fi potutu trece nici o parte din ei , si cadiendu in Dunare , torentele repede i-a dusu cu sine. Ceilalti au fugitu la Barcanu , unde , dupa ce au ajunsu Germanii , la prim'a somatiune au capitulatu cu cetate , cu arme , cu generali cu totu. In lupta anca au remasu celu pucinu trei mi de Turci morti ; ceilalti parte s'au innecatu in Dunare , parte au fostu prinsu asiá , in câtu abiá au scapatu vre-o câti-va cari se duca companioniloru scirea despre acésta perdere.

IMPERIALII OCCUPA STRIGONIULU

LXXXIV. Dupa acésta lupta generalii armatelor victorióse facu preparative pentru a impresora Strigoniulu ; dar' pucinu dupa aceea isi schimbara planulu , pentru-ca luasera scirea , că vezirulu si-a readupatu una armata de optu-dieci mi de ómeni , cu intentiunea cá prin o nooa lupta se stérge rușinea ce o a patítu inaiatea Viennei. Dar' falsitatea acestei faime a fostu in curendu descoperita , si asiá in duóe ale lunei Silcade ataca cetatea cu atâtu furia , in câtu Turcii au remasu ametíti de frica si spaima , si comandantele Bekir Pasia , de si avé patru mi de omeni la sine , dupa patru dile de obsidiune

preda cetatea (62), care mai înainte a resistat la o armata cu multu maș mare patru luni de zile.

PETRICEICU, PRINCIPELE MOLDAVIEI, INTRA IN BESSARABI'A

LXXXV. Pênê candu armat'a imperială facea progresse in Ungari'a , si a redusu castellele de acolo érası sub potestatea crestina , pênê atunci in alta parte s'a facutu totu assemenea incercare, dar' nu cu assemenea succesu. Petriceicu , principele Moldaviei, care in batai'a dela Cehrinu a trecutu de la Turci la Poloni, dupa ce vediușe că regele Poloniei s'a dusu pentru a libera Vien'a , adunandu trupele moldave, ce-i tieneau partea, se uni cu Coniçky (63), generalulu Cosaciloru, apoi trecendu Nistru , merse prin Moldavi'a in Bessarabi'a.

SI FACE MULTE CRUDELITATI IN ACEA TIÉRA

LXXXVI. Tiér'a era fara de nici-o aperature , căci Tatarii crimeani si budgiacani erau mai toti dusi la obsidiunea Viennei ; asiá Petriceicu lasa pe Cosaci se pazésca castrele , ér' elu merge cu trupele moldave si distruge si devasta tiér'a in tóte partile cu atáta crudelitate, in cătu n'a crutiatu nici etate nici sexu. Trágea pe copii Tatariloru in frigare de vii, séu i tréntiá de pietre, in cătu le sariá toti crerii din capu ; pe candu mai bine facea , déca-i luá cu sine si-i educá in religiunea crestina. Desonorá fetiórele, si apoi le ucidea ; taiá pantecele femeiloru grele ; torturá in modulu celu mai barbaru pe betrani, cá se-i spuna unde le suntu banii si averea. Intr'unu cuventu, elu n'a lasatu necomisu nici-unu modu de crudelitate si barbaria ce s'a potutu vreodata inventa in timpii de mai înainte.

IN URMA ILU RATU TATARII

LXXXVII. Intr'aceea, pre candu Moldovenii (64) se purtau aici nu

(62) *Preda cetatea.* Acésta capitulatiune face pe unu poetu turcu a dice intr'unu modu profeticu : *Ciktum Siamung Capusinden. Selamladum Usturgunt, Beligradi Budunt* ; adeca : «Esii pe port'a din Damascu, si-mi luai diu'a buna de la Strigoniu, Belgradu si Bud'a . Gubernamentulu de Damascu a fostu primulu postu de onóre alu lui Cra Mustafa Pasia, autorulu á tóte desastrele urmate apoi asupr'a portiei ottomane.

(63) *Coniçky.* A fostu hetmanu alu Cosaciloru dintre Nistru si Dnipru , cari anca nu se liberaseră de sub jugulu Poloniloru Poloniei l-au facutu hetmanu, dupe ce Dorosiensko și Cirko au fostu trecutu la Turci si la Russi.

(64) *Moldovenii.* Acésta portare nu se pôte atribui tuturoru Moldoveniloru ; caci

că soldați, ci că nisce carnefici , vinu Tatarii cari scapasera din bătăia de la Vienn'a, si fiindu-ca nu se simțiau in stare de a poté dá pept cu inamiculu, se pusera la inceputu pe la marginile țierei si se țieneau ascunsi. Dupa aceea inse intarindu-se, au nevalitu pe neasteptate asupra moldovenilor respanditi prin țiera si isi resbuna infricosiatu de ei pentru omorulu fratiloru lor. Apoi au incungiu ratu de tôte partile pe Cosaci, cari remasera in castre. Acestia, fiindu ca erau pucini la numeru, n'au cutediatu a se lasa in lupta cu Turcii, ci a perandu-se pe dupa cara , se trageau incetu-incetu catra Prutu, sperandu că cu modulu acest'a se voru poté scuti contra nevalei Tatariloru, si voru poté ajunge in țier'a loru. Dar' fiindu-ca numerulu loru scadea din di in di, si provisiunea li se gatase , asiá au prinsu fug'a si s'au imprastiatu mai multu de fôme si de frigu, decâtu de arm'a inamiculu. In fuga, Tatarii au uccisu fôrte multi, in câtu din tóta armat'a abia vre-o câte-va truppe de Cosaci , cu Petriceicu si Coniski au potutu scapa cu greu in Poloni'a ; si anca nici acesti-a nu scapau, deca caii osteniti ai Tatariloru n'ar' fi impededatu pe acesti-a de a-i persecutâ mai departe.

DUCA, PRINCIPELE MOLDAVIEI, CADE PRINSU LA POLONI

LXXXVIII. Sôrtea principelui Duca fû si mai fatale. Elu, precumu amu dîsu, a fostu dusu la obsidiunea Vienei. Candu s'a intorsu din acêsta espeditiune inderetru , a gasitu statulu Moldaviei in cea mai mare confusiune ; mai toti boierii , parte au trecut la Petriceicu , parte, pentru securitatea propria , au fugitu in țierile vecine ; Iassi, resiedinti'a sa, devastata. In aceste impregiurari s'a retrasu cu vre-o câti-va ai sei la Domnesci, unu satu in țienutulu Putnei, resolutu a astepta aici timpuri mai bune. Pre cându se ocupá elu aici cu cutgetulu, cumu se restituie ordinea si pacea in țiera, unu moldovanu, cu numele Bainski (65) , consângenu alu lui Petriceicu , nevalesce toti cei betrani si mai de frunte boieri vediendu că nu se potu opune lui Petriceicu, s'au retrasu parte in munti, parte in Romani'a. Totu lucrulu a fostu oper'a unor tineri, cari nu aveau nici-o esperientia, și s'au lasatu a fi sedusi de promissuniile minciunose ale lui Petriceicu si ale Poloniloru, si prin ajutoriulu acestora s'au incercatu, dar' in vanu, a seduce si pe ceilalti.

(65) *Bainsky*. De origine moldovenu si consângenu cu Petriceicu. Dupa môrtea acestui-a s'a intorsu in Moldavi'a, si parintele meu l'a numtiu Serdaru, adeca generalu preste armat'a de la Prutu.

asupr'a lui, ilu prinde si-lu duce in Poloni'a ; aici a fostu arestatu si tienutu sub mare paza in Varsovi'a, unde nu preste multu a si muritu.

DEMETRIU CANTACUZENU, PRINCIPE MOLDAVIEI, IN LOCULU LUI DUCA

LXXXIX. In loculu lui Duca , Turcii au pusu principe Moldaviei pe Demetriu Cantacuzenu (66), barbatu de inalta origine, dar' omu môle, bunu mai multu pentru timpu de pace decâtu pentru timpuri bellice. Din aceea cauza, pucinu dupa aceea a fostu destituitu din dignitatea de principe, precumu vomu vedé la loculu seu.

CE SE PETRECE LA POARTA SUB DURAT'A OBSIDIUNEI VIENEI

XC. Dupa ce amu naratu cele ce s'au petrecutu anulu acesta in campii de bellu intre amenduõe armatele, cursulu istoriei cere cá se naramu si aceea ce s'a petrecutu sub timpulu acesta la curtea otomana. Sultanulu, dupa ce a tramisu pe vezirulu in espeditiune , se lasá cu totul in prudenti'a si fortun'a acestui-a; se preablá pe siesurile Traciei si ale Greciei, si-si petrecea cu venatu in tienutulu Despot Tailasi. Asia elu nu sciá nimicu ce se petrece la armata séu in statu , afara de noulatile ce i le tramittea Vezirulu prin câte-unu curiru. Vezirulu, precumu scimu, ilu assecurase cá Vienn'a este redusa la extreme, si cá abia se va mai poté tiené vre-o câte-va díle; cá nu are de a se teme de inimici, cáci atáta terróre i-au cuprinsu de armele ottomane, in cátu nu numai cá au redicatu obsidiunea de

(66). *Demetriu Cantacuzenu*. Fíiulu lui Mihaiu Cantacuzenu din famili'a de la Constantinopole a Cantacuzeniloru. Anca ca june adjunsesé la postulu de intendante alu garderobei la curtea principelui Romaniei; dara nu sciu din ce cauza, a fostu scosu din servitiu, și apoi s'a dusu la Constantinopole si s'a aplicatu cáti-va ani la maiestria de juvelariu. In urma, cu ocasiunea circumcisiunei filoru lui Mahomedu a fícutu aces ui-a un presentu de unu sadirvan séu fântána de argintu, din care po-
tea se curga apa dóue-deci-si patru de óre in continuu. Sultanulu ilu recompensá pentru acést'a cu principatulu Moldaviei. Dar' puçinu dupa aceea i s'a luatú domni'a; inse dupa prinsórea lui, Duca érási a fostu restituitu in dignitatea de mai înainte. In urma, Seraskierulu din Silistri'a , Ainedgi Solimanu Pasi'a l-a destituitu pentru lipsa de esperientia in artea militara si l-a tramisu la Constantinopole. Aici Caimacamulu l-a primitu intr'unu modu atátu de duru si cu vorbe atátu de aspre, in cátu de spaima a capetatu polipulu in grumazi, din care apoi la, trei díle a si muritu in prinsóre. Moldovenii ilu numera intre cei mai crudeli domni ai loru.

la Uivar anca înainte de ce s'ar' fi apropiatu armat'a musulmana, și si-au retrasu trupele într'o buna departare de la cetate si s'au ascunsu acolo dupa siantiuri. Sultanulu, primindu aceste frumoșe asigurari, s'a trasu mai aprôpe de Constantinopole, voindu a venâ in tienuturile de prin giurulu cetatiei, că asiâ se fia in apropiarea capitalei candu i va veni placut'a scire despre cucerirea metropolei Germaniei, si se pôta serba acêsta victoria cu cea mai mare pompa si splendóre posibil. Dar' fiindu-ca in locu de noutate placuta i-a venitu trist'a scire despre perderea armatei sale si despre masacrulu ce au suferitu omênii sei, asiâ se întôrse cu indignatiune la Constantinopole, nu pentru a celebra triumfulu, cu care atâtu se magulia pênê acumu, ci pentru ca cu presenti'a sa se adjute statului in acêsta stare strimtorata, si se tiena in frêu pe rebelli, despre cari bine scia, că in impregiurarile de fație potu prè usioru se escite la insurectiune pe poporulu communu.

VEZIRULU SE ESCUSA INAINTEA SULTANULUI

XCI. Nu multu dupa aceea a primitu o scrisore de la Vezirulu fugitu la Bud'a, in care-i face unu reportu circumstantiale despre operatiunile campaniei intregi. Vezirulu inainte de tôte i arêta difficultatile ce au suferitu si labôrea ce a pusu, pentru a aperâ si a inlarga imperiulu ottomanu, si cu cezelu s'a adoperatu a suppune o cetate atâtu de tare si de obstinata. « Inceputulu fericitu — scrie Vezirulu — mi-a datu mare sperantia că in scurtu timpu voiu poté cu-
« ceri cetatea, si amu avutu increderea, că preste pușinu voiu fi in
« stare a o poté offeri maiestatei vôtres dimpreuna cu totu imperiulu
« occidentale. Dar' dupa aceea mi s'au rapitu din mana aceste suc-
« cesse, nu prin armele inimicului, ci prin maiestriele si tradarea offi-
« ciariloru mei subalterni, in specialu prin tradarea si perfidi'a lui I-
« brahimu Pasia, beglerbegulu de Buda, care elu celu dântâiu a fostu
« pentru obsidiunea Viennei, ér' dupa aceea si-a schimbatu opiniunea,
« séu pentru că a vediutu ca dupa cucerirea Viennei, Beglerbegulu de
« Bud'a nu va mai avé autoritate atâtu de insemnata că mai inainte,
« séu pentru ca aspirâ la dignitatea de mare veziru; si asiâ nu numai
« a refusatu a urma ordinile mele, si s'a oppusu la tôte consiliiele

« mele, ci prin esemplulu seu a incuragiatu pe soldati si pe officari
 « a-si neglige detorintiele loru. Cu tôte acestea le-amu suferitu ,
 « pentru-cà simtiamu in mine o aversiune de a uccide pe unu bar-
 « batu, care are atâte titluri de a fi respectatu in imperiulu ottomanu.
 « Dar' chiar' acésta indulgentia a causatu in urma perderea luptei.
 « Câci, înșarcinandu-lu cu comand'a aripei stange, elu indata la pri-
 « mulu atacu alu Germaniloru, si inainte de a se poté dîce ca s'a
 « inceputu lupt'a bine, a intorsu dosulu cu tôte trupele sale, a fu-
 « gitu in cea mai mare disordine, si a datu prin acést'a ocasiune
 « inimicului de a luá cealalta armata in còste, a o bate și a o pune
 « la fuga. In urma, dupa ce amu vediutu cà inimiculu persecuta din
 « tôte puterile armat'a nôstra in retragere, si Ibrahimu Pasia este
 « nemiscatu; prin urmare, vediendu ca acesta in modu obstinatu
 « cauta ruin'a atâtu a sa catu si a imperiului; si temendu-me ca nu
 « cumu-va elu prin purtarea sa se suppediteze inimicului o victoria
 « anca si mai mare, decâtu cumu a fostu cea din urma; cu unu cu-
 « ventu, vediendu că pe Ibrahimu Pasia nu-lu mai potu oprí: amu
 « fostu constrinsu a-lu sacrifica cá victima necessaria pentru salutea
 « statului, si amu orediutu ca aducu celu mai mare servitiu atâtu
 « imperiului câtu si maiestatiei tale, déca voiu curati din cale pe
 « unu omu, care a fostu caus'a atâtoru nefericiri pentru amenduoi.
 « Si eu atâtu de firma incredere amu in justiti'a maiestatiei vòstre,
 « in câtu nu-mi potu imagina, cà se mi se impute de vina séu ne-
 « glientia aceea ce s'a causatu numai prin lips'a de subordinati-
 « unea altora.»

VEZIRULU SE ROAGA DE IERTARE SI PROMITTE A LUA VIENN'A

XCII. Pre langa acestea, Vezirulu s'a rogatu de Sultanulu că se'i
 concrêda comand'a asupr'a armatei si in espeditiunea proxima, inse
 se-î concêda a-si întregi fortiele, recrutandu trupe nuõe; déca nici
 cu modulu acest'a nu va cuceri Vienn'a si tóta Germani'a, atunci é
 gata se-si puna capulu si se primésca mórtea prin sabia ori stréngu.
 Pre langa scrisórea in care cerea acestea, a tramisu pretiósse da-
 ruri (67) nu numai pentru Valide-Sultana, ci pentru toti officarii

(67) *Pretiósse daruri.* Prin aceste, cá prin cele mai persvasive argumente ale inno-
 centiei sale, credea Cara Mustafa Pasia, ca va poté face se scape si se arunce culp'a

de curte, despre cari sciá ca stau în gratia la Sultanulu. Acesti-a l-au si servitu; căci prin întrepunerile loru într'atátu au convinsu pe Sultanulu despre innocentí'a Vezirulu, în cătu nu numai ca au declaratú ca Ibrahimu Pasia si ceialalti puniti cu mórte la Iaurinu, au fostu în modu justu puniti, dar' anca au întaritu de nou pe Cara Mustafa Pasia în dignitatea de mare-veziru si de comandante preste tóta armat'a.

VEZIRULU CONFIRMATU DE NOU ÎN DIGNITATE, CUGETA A MAI PUNI

SI PE ALTI OFFICIARI CU MOARTE

XCIII. Vezirulu, dupa ce au primitu aceste scrisori, a prinsu éراسi curagiu, si lasandu la o parte tóta fric'a, se puse din tóte puterile a-si imulfi truppele si a face tóte preparativele necesarie pentru proxim'a campania. Si póte că ar' fi scapatu din periclu, ar' fi stersu rusinea ce o patise mai înainte, si ar' fi adjunsu éراسi la auctoritatea ce o avuse pênê acumu, déca din prè marea încredere în puterea sa nu era prè-pripitu intru a si-o restabili, si chiar' prin acésta, a-si accelera însusi perderea. Elu, precumu amu observatu mai în susu, a ordínatu, fara scirea Sultanulu, mórtea lui Ibrahimu Pasia, Beglerbegulu de Buda, si a celorlalti officari, cari erau în cunoscinti'a intentiuniloru sale; si Sultanulu tóte acestea le-a aprobatu prin scrisórea sa. Mai erau înșe unii, pe cari Vezirulu nu avuse curagiulu de a-i puni deodata cu pe ceialalti; pentru-cà se temeá, cà numerulu prè mare alu ucisiloru ar' poté se destepte suspitiune în inim'a Sul-

în spatele altora. Dar' în vanu i-a fostu tóta încercarea. Se dice că cu acésta oca-siune, unu evreu cu numele Connorto Anacav Ogli, pe care Cara Mustafa ilu purtá cu sine, a disu o vorba ingeniósa, care caracteriséza fórte bine terrórea panica ce a cuprinsu atunci inimile Turciloru. Vezirulu adéca fiindu în Bud'a, întrebá pe evreu, déca n'are ceva lucru de valóre, cá se-lu póta transmite cá presentu Sultanulu? Evreulu respunse, ca în Bud'a nu are, fiindu ca tóte lucrurile pretióse si le-a lasatu în Belgradu. Vezirulu atunci i offeri cincisute de ómeni cavaleria usiora, numita Besli, se aduca pretiósele dia Belgradu, si se-lu apere pe cale ca se nu-lu despóia vre-o banda vagabunda de Turci séu Tatari. Dar' Evreulu replicá: nu sunt necesári átáti-a soldati; trei ómeni sunt de adjunsu pentru a me apóra; c'ci eu am o siapca séu pelaria nemtiósca, si acést'a singura è prè de adjunsu, pentru ca cele mai mari bande de hoti numai se o vódia si de frica se-mi dea toti banii loru. Vezirulu întielese, si suspinandu, se dice ca a respunsu: Bine dice proverbiulu nostru. «Pe cine i pune Dumnedieu la fuga, aceia se temu si de unu evreu.

tanului. Pe acesti-a a cercatu se si-i castige prin promissiuni, spre a-i impedeá se nu-lu accuse. Dar' totusi tienea ca nu este prudentu a-i lasá in vietia; pentru-ca asiá elu pururea potea se aiba cauza de a se teme, ca inimizii sei ar' poté se-i corrumpa, si se descopere aceea ce s'a petrecutu numai intre ei. Era inse necessariu a inventa unu pretestu, pentru cá se le ia vietia; cáci cei cari dupa subsumptiunea lui au causatu perderea la Vien'a, era degiá cu totii puniti cu mórte; si prin urmare nu se parea lucru justu, a reinnoi acúsatiiunea contra aceluor persoane, cari au fostu odata acuitate. Elu nu ávea dar' si nici nu potea se ghicésca séu se inventeze nici-unu pretestu plausibile. Asia se pune sí scrie in secretu Sultanului, ca: «Aga Ieniceriloru si ceilalti Pasi, pe cari i-a insemnatu cu numele, de nou se oppunu ordiniloru sale, si din grati'a sa, ca i-a iertatu pentru portarea loru cea rea la obsidiunea Viennei, nu facu usu pentru a se indrepta, cí pentru a se intari anca si mai multu in intentiunea loru obstinata de a ruina imperiulu. Maiestatea sa bine ca i-a datu deplina putere de a puni pe officiaru culpabili, ori cine ar' fi acei-a, dar' elu n'ar' voi bucurusu a usa de acésta putere, cá se nu dea ocasiune inimiziloru sei cá se-lu accuse, si atunci candu ar' fi nevinovat; pentru aceea róga pe Maiestatea sa, se se indure a dispune in privinti'a acést'a».

TRADAREA SI FALSITATEA VEZIRULUI SE DESCOPERE

XCIV. Nu se póte nega, ca acésta espunere a Vezirului era plausibile; dar' lucrurile la curtea ottomana luasera cu totul alta faéie, si vezirulu departe de a-si vedé implinita cererea, din contra prin acestu pasiu imprudentu si-a causatu insusi ruin'a sa. Cáci, unii alti officiaru, cari au fostu presenti la obsidiunea Viennei, au tramisu la Porta raporturi cu multu mai fidele despre cele intemperate acolo, descoperindu totodata si apucaturele si intentiunile Vezirului. Ba nici cuprinsulu acestei din urma scrisori a Vezirului n'a potutu se remana atátu de secretu, in cátu patronii persóneloru accusate se nu vina la cunoscinti'a peticlului ce amerintiá pe amicii sei, si se nu cerce ocasiune de a se intrepune din tóte puterile pentru salvarea loru. Pre langa acést'a, mai sosí si unu nuntiu nefericitu cu scirea despre ocuparea Strigoniului prin Germani, si despre per-

derea armatei otomane la Barcanu : nuntiu lu aretâ Sultanului si mai-mariloru, ce consecentie funeste pôte se aiba acestu desastru ; si spuse ca numerulu mortiloru este cu multu mai mare decâtu cumu se crede, séu de câtu cumu voiesce Vezirulu se scia.

CURTENII LUCRA ȘI GRABESCU RUIN'A VEZIRULUI

XCV. Sultanulu era dispusu a ruina pe Vezirulu , si inimicii acestui-a anca nu incetara a-lu alarma in continuu. Acumu i relatau despre cuventele seditiose ale soldatiloru si ale poporului, că Cara Mustafa Pasia anca nu este punitu precumu merita nici pênê astadi ; acumu i aretau necesitatea de a-lu destitui chiar' si candu ar' fi inocent, căci schimbarea Vezirului in timpi de disgratia totdeauna s'au aretatu folositoria ; acumu i depingeau tradarea si maiestriele Vezirului cu colori atâtu de vie , in câtu Sultanulu in urma s'a determinatu a tramite pe Capudgilaru Kiahaiasi cu unu Chatisierifu in Ungari'a, si a luâ capulu lui Mustafa.

MORTEA VEZIRULUI CARA MUSTAFA SI DENUMIREA ALTUI VEZIRU

XCVI. Kiahaiasi ajunge la Belgradu si afla pe Vezirulu ocupandu-se cu recrutarea pentru armat'a sa. Elu avisâ mai întâiu pe Aga Ieniciloru, si apoi merse in cas'a Vezirului, unde-lu si aretâ. Kiahaiasi i aretâ ordinulu Sultanului. Mustafa n'a facutu nici cea mai mica resistentia ; dise numai, că móre că martiru. Apoi in siese ale lunei Muharremu, anulu Hegirei 1095, a fostu strangulatu prin patru carnefici, si capulu lui transportatu la Constantinopole. Sultanulu in locul lui a numitu mare-veziru pe Cara Ibrahimu Pasia (68)

A 1095
I. C. 1684

[6 8] *Cara Ibrahimu Pasia.* Acesta a fostu mai întâiu Kietciudabegu pre langa Cara Mustafa Pasia dupa aceea , candu acest'a a mersu in espeditiunea cegriniana , Ibrahimu a remasu Caımacamu in Constantinopole. In amendouce aceste posturi s'a aretatu atâtu de arrogante si turbulentu, in câtu nu numai crestiniloru, dar' si Turciloru le-a desplacutu promotiunea lui. Dar' dupa ce s'a facutu mare veziru, s'a silitu a se face mai popularu, mai affabile, si acumu era mai accesibile ; pôte, trist'a catastrofa a predecesorelui seu i-a servitu de exemplu. Si la curte era fôrte atentivu, ca totdeauna se fla in apropiarea Sultanului, se taie tóta ocasiunea turciloru de a-lu calumnia séu discreditata inaintea acestui-a. Cu modulu acest'a s'ar fi potutu sustiené lungu timpu in postululu seu, deca sôrtea atâtu de inimica pe acelu timpu Turciloru n'ar' fi venitu a eclipsâ virtutile lui, si deca Solimanu Pasia nu venia a descoperi Sultanului tôte defectele lui.

pênê acumu Caïmacanu in Constantinopole ; si dându-i sigilulu imperiului , ilu eshortà se-i fia de invetiù sórt'a predecesorelui seu , si se servésca imperiului ottomanu cu mai multa credin-tia ; se-si puna tóte puterile si tóta atentiunea, ca se-si resbune aspru de inimizii pentru rusînea ce a suferitu de la ei predecesorele seu. Dar' imprudenti'a lui Cara Mustafa Pasia adusese fôrte multi inimizii asupr'a imperiului ottomanu, cu cari trebuia se se lupte acumu noulu Veziru. Elu isi formase o idea atâtu de mare despre puterea Turciloru, in câtu pe timpulu candu s'a decisu a in-treprinde espeditiunea contra Viennei, nici prin minte nu-i trecea se atraga pe cei-lalti principi crestini din partea inimicului si se-i castige in partea sa, din contra i vatemá in totu modulu, ca si candu ar' fi mai avutu lipsa de a-i provoca se declare si ei bellu imperiu-lui ottomanu.

CAUS'A RUMPEREI PACEI CU VENETIANII

XCXII. Pre candu se petreceau acestea, Petru Cicerani, ambassa-dorulu séu Bailos alu republicei venetiane, sosesse la Constantino-pole cu duóe vase bellice si trei mercantile, éra dupa ce debarcà, dede ordinu ça lucrurile ce le-au adusu cu sine, se le transpôrte la ospellulu seu. Dar' Ghiumrukci (69), vediendu marea cantitate a a-cestoru lucruri, veni la suspitiunea ca acelea nu sunt tóte ale am-bassadorelui, ci ca ar' fi marfa destinata pentru ôre-cari comercianti; asia elu visità nâile , si intr'adeveru dupa o stricta cercetare a des-coperitu, cà o mare parte din acele efecte erau destinate pentru unii negotiatori, si le-a cerutu se platésca vama; negotiatorii inse au refusat. Atunci comissariulu, contra dreptului de ambasada, a confiscatu marfile si a ordinaru a-le duce in magazinele Sultanului. Ambassadorulu se adoperâ la inceputu prin persvasiuni, a recapeta aceea ce i s'a luat, demonstrandu cu acte publice, cà nu numai pre-

(69) *Ghiumrukci*. Séu Ghiumruk Eminî adeca collectoru de vama, despre care amu vorbitu in partea prima (*). Acésta numire pare a deriva din modernulu cuventu grecescu Κομμερτσιανος, care, precumu mi se pare, este o coruptiune d'in cuventu-lu italianu Commerciario.

(*) A se vedé not'a 7 lá Capu III din Cartea III. *Tr. Rom.*

decesorii sei, dar' toti ambassadorii straini au avutu privilegiulu de a aduce fara vama in Constantinople ori-ce obiecte le-ar' placé, si acést'a atátu in trebuintiele proprie câtu si pentru comercianti. In urma, vediendu cá cu vorb'a nu o póte scóte la cale, ci cá voi'a Turciloru tiene loculu legei, promise lui Ghiumrukci o buna suma de bani, si cu modulu acesta isi liberà nâile ce acesta le confiscase. Câte-va dñle dupa aceea, unu nobilu venetianu, pe care ilu prinsesera turcii pe mare si-lu facusera captivu, a fugitu de la domnulu seu si a scapatu pe o naie venetiana, care venise se transpórte acasa pe Morosini, ambasadorulu de mai inainte. Nai'a inse a trebuitu se stea câtu-va timpu, pentru cà Morosini era indispusu si nu potea se plece pênê prestè vre-o câte-va dñle. In acestu timpu domnulu venetianulu aflandu cá sclavulu seu este pe bordulu nâiei si vrea se scape, indata se presenta cu unu Arzuhal (70) la Vezirulu, cerendu a lua dispositiune ca se i se retistitue sclavulu. Vezirulu tramitte pe Bostangi Pasia ca se visitadie tóte nâile, si aflandu pe captivulu, se-lu restituie indata domnului seu. Venindu Bostangi Pasia la capitanulu nâiei, néga ca ar' avé vre-unu fugitivu pe bordu ; Bostangi insiste si pretinde a visita nai'a ; capitanulu i se oppune cu puterea. Dar' Turcii erau mai numerosi ; si acést'a imprejurare insuflandu-le curagiu, au visitatu nai'a, au prinsu pe sclavu si l-au luat cu sine ; omorindu o parte din matrosi cari prinsesera arm'a, ér'o parte punendu-i sub severa paza chiar' pe nai'a loru. Audiendu Sultanulu ca o naia venetiana chiar' in portulu Constan-

(70) *Arzuhal*. Acestu cuventu insémna, espunerea séu summariulu unei cause Asia se numescu acele petitiuni ce se presenta Vezirulu in divanu in materii judiciarie. Ele trebuie se fia atátu de concise, in câtu se nu cuprinda mai multu de diumetate a unei pagine in octavu, ori câtude momentósa séu incurcata ar' si caus'a ; cáci de asupr'a pe cealalta diumetate a paginei trebuie se se scria voturile judecatoriloru si santenti'a vezirulu. Din acésta cauza, nu ori-care Turcu este capabile de a compune unu Arzuhal, ori câtu de invetiatar' fi in alté respecte ; ci sunt Arzuhalgii pusi anume pentru acést'a, cari isi tienu cancelari'a aprópe de curtea Vezirulu, si stau gat'a in ori ce timpu a servi pentru bani. Asia, caré vré se-si presente o cauza Vezirulu, se adresséză catra acesti-a pentru a-i face Arzuhalulu. Ce è mai multu, nici chiar Reis Effendi, adeca marele cancellariu alu imperiulu cu tóte ca è unu bunu scriitoriu, totusi nu cutédia se-si compuna insusi unu Arzuhalu, ci tramitte unu species-facti despre caus'a sa la unulu din acesti Arzuhalgii, si lasa cá elu se-i faca petitiunea.

tinopolei a cutediatu se intrebuintieze arme, indata a ordinatu de-tienerea ambiloru ambasadori, Cicerani si Morosini, si nu i-au elibe-ratu, pênê nu au platitu mai multe pungi pentru rescumperarea ma-trosiloru , si pene nu au datu satisfactiune deplina pentru crim'a loru.

**VENETIANII DECLARA BELLU TURCILORU SI AMBASADORULU LORU FUGE
DIN CONSTANTINOPOLE**

XCVIII. Republic'a Venetiei primîndu scirea despre cele ce se pe-trecusera la Constantinopole chiar' pe timpul obsidiunei Viennei, si pe candu succesulu acestei obsidiuni era anca dubiosu , mai bine tacu si inghiti acêsta rusine. Dar' dupa ce audise despre perderea Turciloru la Vienn'a, indata a cerutu satisfactiune esemplara ; si fi-indu-ca Turcii i-o refusara, Veneti'a se confederà cu imperatulu Germaniei si cu regele Poloniei, apoi declara bellu pórtei otomane. Ambassadorulu venetianu a prezentatu in persóna Caimacamulu declaratiunea formale de bellu, apoi schimbandu-si vestementele, fugi pe ascunsu din Constantinopole.

TURCII VINU IN MARE CONFUSIUNE

XCIX. Unu accidentu atâtu de gravu si neasteptatu aduse pe Turci intr'o terróre aprópe inespimabile. Necesitatea cerea, cá ei tóte po-terile loru se le întórca contra Germaniloru si Poloniloru ; dara vedeau de alta parte, cá nu mai pucina putere le trebue pentru a poté resiste contra Venetianiloru. Adeveratu, cá armat'a Venetianiloru nu putea fi atâtu de mare ; dar' nu se putea ghici cá din care parte va urma ataculu ; pentru aceea era necesariu a fortificá tóte porturile maritime cu garnisóna suficiente pentru a poté resiste i-nimiculu ; la acêst'a inse se cerea unu numeru mare de armata. Turcii nu aveau alta flota, decátu siese Sultane, si aceste anca vechi si sparte ; nici sperantia nu era se póta procura in curendu altele , fiindu-ca in espeditiunea ungara se consumasera toti banii din the-sauru.

NOULU VEZIRU SE INCÉRCA A IMRLANDI PE VENETIANI

C. Pentru aceste ratiuni noulu veziru Cara Ibrahimu Pasia se ado-perà in totu modulu a imblandi pe Venetiani ; declarà cá injuriiele

de cari se plangu nu provinu din ordinulu Sultanului, 'ci numai din avariti'a predecesorelui seu; si le promite a le restitui totu ce li s'a luat, numai se desiste de la bellu.

VENETIANII REFUSA, ER' TURCII SE PREPARA CONTRA A TOTI INIMICII LORU

CI. Dar' Venetianii nu voiau se asculte aceste promisiuni lingu-sitorie ale Turciloru, din contra ei declarara ca nu potu se franga confederatiunea loru cu principii crestini; destule injurii au suferitu pênê acumu; a venitu degiã timpulu se-si resbune. Vezirulu vedindu cá furtun'a ce amerintia imperiulu ottomanu din tôte partile, nu se mai pôte incunginrá, si-a pusu tóta grigea si tóta abilitatea, sa pentru a o oprì déca s'ar' poté. Asiã, numì Seraskier contra Germaniloru pe Sieitanu Ibrahimu Pasia, barbatu de valóre probata, ér in contra Poloniloru pe Ainedgi Solimanu Pasia (71) in aceeași calitate; pe marele admiralu ilu insarcinã a observa miscarile Venetianiloru. Elu, vezirulu remase in Constantinopole sub cuventu cà este indispusu, si dandu comandantiloru ordinu secretu a-i dá in totu timpulu esacte informatiuni despre cursulu lucruriloru, ér' Sultanului se-i comunice numai succesele bune; cele rele se le ascunda in câtu voru pote, de inaintea lui.

IMPERIALII OCCUPA VISEGRADULU SI VATIULU

CII. Intr'aceea, pre candu se petreceau acestea in Constantinopole, armat'a imperiale sub comand'a ducelui de Lotharingi'a strabatù in Ungari'a in lun'a Gemaziulu-ochir, anulu Hegirei 1095, si câtrã finea acestei lune impresorã cetatea Visegradulu, éra in câte-va zile o

A. 1095

I. C. 4684

(71) *Ainedgi Solimanu Pasia*. Unu bosnianu, nascutu din parinti crestini; dar'anca de copilu micu a fostu educatu in religiunea mahomedana, si a fostu crescutu in curtea lui Kioprili. Dupã ce a trecut successive prin posturile de Talhisciu (*), Kiabaia, Seraskieru in Babadaghi, in urma ajunse mare veziru. Numele de Ainedgi, adeca înselatoriu, i s'a datu pentru multele sale apucaturi maiestrose, cu cari s'a servituspre a insielã atãtu pe amici câtu si pe inimici; sub acestu punctu de vedcre sémena cu Ulisse lui Homeru, pe care poetulu ilu numesce; *πολύτροπος* si *πολυμήτις*(**). Ainedgi avuse unu unchiu, archimandritu in Bosnia, mare iubitoriu alu bese-riciei grecesci, si fôrte stimatu inaintea tariloru Russiei, Ioanu și Petru, fiindu-cã prin proselitismulu seu atrasu pe multi in partea loru atãtu in Serbi'a câtu și in Bulgãri'a.

(*) Adeca : concipistu. *Tr. Rom.*

(**) Adeca : astutu si inventiosu. *Tr. Rom.*

si ocupă ; căci garnisón'a desperandu de a o poté tiené s'a retrasu in fortaretia, de unde se mai aperâ câtu-va timpu ; dar' candu a inceputu canonad'a, si obsediati au vediutu că nu mai vine nici-unu ajutoriu, au capitulatu si ei, si in patru ale lunei Regebu au inchinatu cetatea sub certe conditiuni ducelui de Lotharingi'a. Pe cale, mergêndu catra Vatiu, nu departe de acésa cetate, li se alatura Beglerbegulu de Bud'a, pe care ilu tramisese Seraskierulu Sietanu Ibrahimu Pasia ca se se oppuna Germaniloru si in câtu va poté, se-i impedece in progressulu loru. Dar' abiá se diârira Turcii, candu truppele imperiali cu atâta furia se aruncara asupr'a loru, in câtu au fostu necessitati a se retrage cu mari perderi si a lasa cuceritoriloru terenulu deschisu. Dupa acésa victoria, imperialii impresorandu Vatiulu batu cetatea cu tóta instrumentele bellice si o assalta in continuu. Budan Pasia merge intr'ajutoriu obsediatorulu, si dupa ce s'a reinteritu cu nóue truppe, ataca de duóe-ori castrele imperiali, dar' de amenduóe-ori a fostu respinsu, si in urma, dupa ce a perdutu cincispre-diece mîi de ómeni, se întorce indereptu de unde a venitu. Comândantele Vatiului vediendu că cei de la cari asteptá ajutoriu, suntu batuti, predâ cetatea sub aceleasi conditiuni, sub cari a capitulatu garnison'a din Visegradu.

IMPERIALII OCCUPA PEST'A, SI IMPRESORA BUD'A

CHII. Dupa-ce a ocupatu aceste si anca alte cetati vecine, ducele de Lotharingi'a (Lorena) merge cu armat'a spre Bud'a, si in prim'a lunei Siaban pune castrele sub murii cetatei. Mai ântâiu au atacatu Pest'a, cetate situata in façie cu Bud'a in ceealalta parte a Dunarei, si in câte-va órè o a si ocupatu ; dupa aceea impressóra capital'a Ungariei din tóte partile. Pe candu Germanii erau ocupati cu obsidiunea cetatiei, venindu Seraskierulu Siatanu Ibrahimu Pasia cu tóta armat'a ottomana, se incerca a rupe liniile cu cari imperialii se intarisera in castre, si totudata da ordinu unei trupe de Ieniceri si de Spahii, ca se atace pe inimici de alta parte, se incerce a petrunde prin castrele loru, se intre in cetate si se dea cu modulu acesta ajutoriu garnisónei. Dar' de câte-ori Turcii atacau, de atâte-ori erâu respinsi ; asiá Seraskierulu in urma desiste de la atacuri ulteriori, si

se pune in castre in faie cu castrele inimice, dându ordinu soldatiloru sei a mortificá pe inamicu prin continue ciocniri si nevaliri asupra lui; in specialu se se adopere in totu modulu a dá totu ajutoriulu posibilu garnisónei din cetate. Dar' cu tóte aceste adoperrari, cetatea totusi n'ar' fi fostu salvata, déca nu intrevenia unu accidentu intru liberarea ei; cáci Germanii faceau assalte vigoróse, si respingeau atacurile Turciloru totdeauna cu perderi din partea acestora. Accidentulu a fostu, ca garnison'a (nu se scie, déca prin casu, séu in urm'a vre-unei tradatorii) a descoperitu minele puse de Germani pentru a aruncá in aeru o parte a muriloru in momentul candu voru dá assaltu cetatiei, si au scosu pravulu din ele. Generalii armatei imperiali, care sperau a cuceri cetatea inainte de ce ar' primi Seraskirulu ajutoriu, au vediutu cá ei trebe se incépa acumu tóta labórea din nou, si au conchiamatu pe toti ceilalti condamnatu la unu consiliu belicu, cá se-si spuna fia-care opiniunea: déca este consultu a mai continuá obsidiunea, ori nu. Mai toti au fostu de parere a redicá obsidiunea; din cauza cá li se pareu lucru fórte periculosu, de a tiné cetatea sub obsidiune, si in acelasiu timpu a se luptá si a se apara cu o armata superióra armatei loru; esemplu este obsidiunea Viennei, unde s'a vediutu ce perderi mari póte se suferu armat'a prin asemenea tactica. Prudenti'a a moderatu ardórea loru si Turcii anca incetara cu atacurile. Asi-à in duóe-dieci-si-trei ale lunei Silcade, dupa obsidiune de trei luni, Germanii storsi si fatigati s'au retrasu de la cetate cu totu bagagiulu loru, dupa ce tramesesera inainte tóte tunurile cele grele. Turcii, cari sub totu decursulu acestei obsidiuni au statu totu intre frica si sperantia, au revenitu érasu in curagiulu loru, si dupa supportarea acestei mari tempestati, au mai gustatu si ei trancilitatea atátu de multu dorita.

ALTE VICTORII ALE IMPERIULUI

CIV. Totu pe acestu timpu, contele Lesley, pe care ducele de Lotharingi'a ilu tramisese cu o parte a armatei in Slavoni'a, a impresoratu Virovitiulu, o fortareti a considerabile in acésta téra; a batutu de duóe ori pe Turcii, cari venissera in ajutorulu garnisónei; si a datu assaltu asupr'a muriloru fortaretiiei cu atáta furóre,

in catu garnison'a a fostu constrinsa a se preda in duõe-dieci-si-trei ale lunei Siabanu. Si totu pe acestu timpu , imperialii au batutu pe Tököli langa Eperies in Ungari'a de susu, prindiendu-i tôte scrisorile si totu bagagiulu.

SERASKIERULU REGULÉZA AFACERILÉ IN MOLDAVI'A SI ROMANI'A

CV. Pre candu Seraskierulu din Ungari'a se luptá contra Germaniloru cu resultatu dubiosu, pe atunci Ainadgi Solimanu Pasia se luptá cu mai bunu succesu contra Poloniloru la Babadaga (72); unde adunandu-si armat'a, a trecutú Dunarea aprópe de Sacci'a; dar vedindu ca truppele polóne nu se mai aréta, a cugetatu mai consultu a regulá intr'aceea trebile in Moldavi'a si Romani'a, decatu a merge mai departe; cà-ci dupa starea presenta a lucrurilor, era mai necesariu a defende decátu a largi marginile imperiului. Pe acelu timpu domniau in aceste duõe principate duoi Cantacuzenesci : Demetriu in Moldavi'a, si Sierbanu (73) in Románi'a. Celu d'antaiu era unu omu

(72) *Babadaga*. Resiedinti'a Pasié din Silistri'a , care este insarcinatu cu defens'a provinciiloru septentrionali ale imperiului ; sub jurisdictiunea lui stau tôte tierile dintre muntele Emu, Marea négra, Danubiu si Nistru. Cuventulu *Babadaghi*, dupa origine insémna tatalu muntiloru, si acésta localitate se numesce asia din cauza cà in partea opusa a cetatiei este unu munte, care este mai inaltu decátu toti ceilalti. În vecinatatea acestei cetati sunt o specie de corbi. cari prin marimea loru intrecu pe tôte celelalte paseri volatile ; Turcii si Tatarii i numescu Ghiudgighin ; si sunt intr'o cantitate atátu de mare, in câtu maiestrii de arcuri potu cu penele loru se orneze sagetile in tóta Turci'a si Tataria , de si spre acestu scopu nu se potu intrebuintiá decátu numai duõe-spre-diece pene, si aceste anca numai din códa, si cari de comunu se vendu numai cu unu leu. Aceste sunt recunoscute de cele mai bune pentru intrebuintierea la arcuri, si intrecu pe tôte altele, asiá in câtu unu maiestru indemnaticu nici nu face usu de altele in meseri'a sa. Déca cine-va are in tolb'a (*) sa mai multe sageti, cari sunt ornate cu alte pene, si numai un'a este ornata cu o singura péna de acesti corbi, si lasa pe acésta unica a se atinge de celelalte, ea le manca si le despóie pe tôte péné la lemnu. Pentru acésta putere singulare, pare cà s'a datu acestoru corbi numele tatarescu de Ghiudgighin. (**).

(73) *Sierbanu*. Unu principe generosu din famili'a imperiale a Cantacuzeniloru, si plinu de zelu pentru religiunea crestina. Dupa-cé Duca din Rumani'a a fostu transpusu in Moldavi'a, si elu a obtienutu principatulul României, si-a pusu tóta grigea si sollicitudinea, de a libera cu totulú Europ'a de tirani'a Turciloru, a caroru pu-

(*) Córfa ; feretrá lat. *Tr. Rom.*

(**) *Ghiudgi* in turcesee insémna , putere. potestate ; *ghin* in limb'a persica insémna posesore ; adeca aci : posesorele puterei, dupa *Tr. Germ.*

simpliciu, și cu totul nepătitu în treburile bellice; nu avea nici-o auctoritate de a ține în frâu pe popor, la casu cându s'ar născă vre-o turburare; prin urmăre era cu totul incapabilă de a administra țara sa. Al doilea era de un caracter cu totul opus; dar' Seraskierulu nu se încredea în el, fiindu-ca observase că sta în corespondență cu imperatul Germaniei, și mai alesu cu țarulul Rusiei.

SERASKIERULU PUNE DOMNU MOLDAVIEI PE CONSTANTINU CANTEMIRU

CVI. Asia Seraskierulu se rezolvă a-i destitui pe amândoi. Dar' Sierbanu a știut se-lu corumpă cu o summa mare de bani, și asiă ascundându-și intențiunea sa trădatărie, l-a confirmat în scaunul cu atât mai vertos, căci credea că imperiulu nu are de a porta nici-o frică de pericol din această parte. Pe Demetriu înse îl destitui, fiindu-ca timpurile de atunci cereau un principă cu mai multă experiență, și cu consimțimentulu boierilor a pus domnul în

terele scăduse deși prin victoriile continue ale Germanilor. Spre acestu scopu, nu numai că a trimis pe fratele său Georgiu Cantacuzenu, în calitate de ambasadoru la imperatul Leopoldu în Viena, dar prin înțelegerea arhiepiscopulu din Bosni'a, unchiu marelui Veziru Solimanu Pasiă, a făcutu strinsă confederațiune cu Ioanu și Petru, țarii ai Rusiei; și a obținut de la acești-a promisiunea, că după ce va fi cucerit Constantinopolea, îl vor declara de imperat alu Grecilor, că pe unul care descende din familia imperială a Cantacuzenilor. Sierbanu nici n'a întârziat a face cele mai mari preparative, a versat pentru artileria trei-dieci-si-optu de tunuri; a recrutat o armată de două-dieci-si-patru de mii, parte serviani, parte slavoni și croați, pe cari i ascunsese prin păduri și prin munți. Turcii șeau bine toate acestea; dar' debilități foarte tare prin victoriile Germanilor ei își înăbușiau resentimentulu, și nu cutădeau a ataca pe un om atât de puternic, înainte de a se fi declarat el la publicu în contra lor. Dar' acela zel creștinesc care animă pe Sierbanu, și pe care nu pot se-lu sugrumă nici frică de puterea inimică, nu i-a adutat nimic; din contra a adus numai ruina asupra capulu său. Căci, Constantin Stoliculu, fratele său propriu, și Brancovanu, nepotulu său de sora, vedându că pre langă toate persvasiunile lor nu-lu potu deturna de la propusul și intențiunea sa, se dice că au comis crimă oribilă, de i-au dat venin cu ocaziunea unui prandiu, pentru că scapându de el, se potă avea pace în familia, și se potă neturburati trăi în immensele lor averi. A rămas de el un singuru fiu, Principele Georgiu, care se ține astăzi în Transilvani'a sub protecțiunea imperatulu Germaniei; și a mai avut patru fiice anume: Smarand'a, care pucinu după ce s'a maritată a și murit; Mari'a, maritată după Matheiu Balaceanu; Cassandr'a, soția mea, și Balassia.

loculu lui pe Constantin Cantemiru (73), instituindu-lu totodata Serdaru (74) alu țierei. Pentru că inse, in lupt'a sa cu Polonii se nu o patieșca, precumu a patitu-o Sultanulu la Chotinu, si pentru că se

(73) *Constantinu Cantemiru*. Supranumitu Betranulu; a fostu optu ani principe alu Moldaviei. Dupa ce Tatarii din Budgiacu omorira pe tatalu seu, pe Theodoru Cantemiru, Constantinu se retrase, anca june fiindu, in Poloni'a. Aici a servitu sicptespre-diece ani in armatele regiloru Vladislav si Casimiru, care din urma, pentru probele considerabile ce a datu despre curagiulu si virtutea sa, l-a inaintatu la rangulu de colonelu. Dupa pacea incheiata intre Svedi si Poloni, s'a dusu la Georgiu Ghica, principele Tierei romanesci, care l a onoratu cu officiuu de Ciausiu Tatarescu. Elu avu fericirea de a se duce de la Georgiu Ghica inainte de a se declara acesta in partea Germaniloru, si a trecut u la Eustachiu Dabisia, principele Moldaviei, care i-a datu postulu parintelui seu, numindu-lu gubernatore Codriloru de Ghihighea, si puçinudupa aceea l-a facutu Vornicu la Barladu. Totu aceste posturi le-a tienutu si sub Duca, care a urmatu lui Dabisia; si dupa ce a innabusitu rebellionea Moldoveniloru contra lui Duca, acest'a in recompensa pentru bunele sale servitii l-a onoratu cu demnitatea de mare-cluceriu, seu comissariu de victualii pentru armata; ér' dupa aceea Sultanulu Mahomedu IV in espeditiunea contra cetatiei Caminitiu, l-a numitu Calauzu seu ductorulu armatei moldovene. Dupa destituirea lui Duca, sub Petriceicu a remasu totu in posturile avute. Candu a scapatu pe concubinele Sultanului din manile Poloniloru, a primitu recomandatiuni si laude mari dela capulu eunuchiloru, éra Vezirulu i-a promis principatulu Moldaviei. Dupa ce Petriceicu in batai'a de la Chotinu a trecut u in partea Poloniloru, Cantemiru a facutu fórtu mari servitii lui Demetriu Cantacuzenu, successoru alu lui Petriceicu, căci a trasu pe toti moldovenii in partea lui, pentru acést'a a fostu recompensatu cu demnitatea de Serdaru, care o a tienutu si sub Duca, dupa ce acest'a a fostu asediatu a dou'a óra in scaunulu domniei in Moldavi'a. Dar' Duca era gelosu de Cantemiru, si-i facca multe neplaceri si necasuri; de aceea se retrase in Romani'a la Sierbanu Cantacuzenu. Inse candu audí că pe Duca l-au redicatu Polonii din domnia, éra si s'a intorsu in Moldavi'a. Aici, pre langa tóte că a reportatu o victoria celebra contra Poloniloru, totusi noulu principe, Demetriu Cantacuzenu, nu se temú de Dumnedieu a-i tiese cursa contra vietiei atátu in publicu cât si in secretu: ba chiar' si Seraskierulu Solimanu Pasia a fostu corruptu cu trei-diece de pungi, pentru a inventa óre-care cauza speciósa de a-i lua viéti'a. Dar' Seraskierulu isi fece consciintia, si descoperí elu insusi lui Cantemiru, ceea ce se tiesea in contra lui; atunci Cantemiru se retrase acumu a dóu'a óra in Romani'a. De aici a aretatu falsitatea accusatiuniloru lui Demetriu Cantacuzenu, si Seraskierulu l-a pusudomnu țierei Moldovei. Cu timp u dupa aceea a datu o nuóa proba de virtutea sa in batai'a de la Boianu, frangéndu primele linii ale Poloniloru; prin acést'a ajunse in mare favóre la curtea ottomana. Dupa ce a domnit u optu ani fóra trei luni, a murítu in dóue-diece-si-trei Martiu anulu domnului 1693, si a lasatu doui fii, Antiochu si Demetriu, si dóue flice, Roxana si Elisabeta.

(74) *Serdaru*. A leca generalu preste acele trupe in Moldov'a, cari sunt destinate a apera frontariete inre cele dué fluvieri, Prutu si Nistru, contra invasiuniloru de

se assecură de fidelitatea lui Cantemiru, a trimisă că ostaticu la Constantinopole pe Antiochu, fiulu seu celu mai mare, și alti patru boieri mai de frunte.

TURCII PUNU LA FUGA PE SOBIESKI, REGELE POLONIEI

CVII. Cu lucrurile aceste Seraskierulu a petrecutu mai multu timpu, decâtu ar fi crediutu. Intr'aceea, Ioanu III regele Poloniei, în două-spre-diece ale lunei Remazanu, și-a adunatu trupele în Budgiacu, și, înainte de ce ar fi știutu cine-va intentiunea sa, ocupa castellulu Zuantce, situatu la Dnistru, în fața Chotinului, în distanția căm de două ore de la Caminietiu. După aceea face preparativele pentru construirea unui podu preste Nistru, pentru că se trăca în Moldavi'a cu trupele sale, încuragiate prin succésulu din urma. Dar' chiar' pre cându era terminatu podulu, vine Seraskierulu cu armat'a sa, și nu numai ca împedica invasiunea Poloniloru în Moldavi'a, dar' trecendu peste Dnistru, nevalindu asupr'a regelui ilu închide de toate partile în castrele sale. După aceea dă ordinu Tatariloru a pune focu și a arde granatiile și a cosi tota erb'a de prin pregiurulu trupelor sale, a molestá necontentu pe Poloni, și a nu le lasa timpu de a se reculege séu de a-si pune armat'alu în ordine de bataia. Regele vedendu că lucrurile mergu desperatu de réu, se furisiéza cu vre-o cativa ai sei, din castre, peste puțin și urméza și generalii sei, cari după ce au datu focu și au arsu totu bagagiulu lor, și-au aruncatu toate munitiunile belice într'unu lacu, cu restulu de trupe ce le mai rămasese din armata, s'au întorsu acasa nu fara mare perdere.

PROGRESSULU ARMATELORU VENETIANE PE MARE ȘI USCATU

CVIII. Venetianii au fostu mai fericiți în lupt'a lor contra inamiculu creștinatatiei pe marea adriatică. Ei au începutu bellulu la Morlaccii din Dalmati'a; au suppus Uran'a, Obrovazzo și Scardon'a; au arsu Dernis'a, și au ocupatu prin stratagema Duar'a. Flot'a venetiană, sub comand'a lui Morosini, care a fostu predatu Candi'a la Turci, a plecatu pe mare în douăzeci și șase ale lunei Gemaziulu-ochiru, și ajungându la Leuca, a impressoratu cetatea. Bekir Aga comandan-

Casaci și Tatars. În rangu urméza imediatu după Hetmanu; și este mai asemenea cu Hetmanu Polni la Poloni.

tele castelului, vedîndu că nu-i vine nici-unu ajutoriu, a predatu cetatea Venetianiloru in siese ale lunei Remazanu , si a trecutu cu ómenii sei pe uscatu. Dupa-ce a ocupatu acésta insula, Venetianii, au tramisu o parte din trupele loru sub comand'a lui Strasoldo, in Acarnani'a, provincia in Epiru, unde acesta suppune cetatile Venizze si Seromero. Inaintandu mai departe, dau de Sefferu Aga cu patru mii de Turci, care voiá se impedece progressulu armelor venetiane; dar' remane batutu, éra locuitorii tiei se supunu de buna-voia cuceritoriloru, si promittu a le da tributulu. Intr'aceea, partea ceealalta a armatei venetiane petrunsesse in More'a, si impressorandu Pereves'a, o atacá cu atáta focu, in cátu Mehemedu Effendi, comandantele garnisónei, a fostu constrinsu in optu ale lunei Remazanu a predá fortareti'a Venetianiloru. Pre langa aceste successe fericite, mai vení scirea de la Tine, o insula in archipelagu, ca mai multe galere turcesci, tramise acolo pentru a ocupá acea insula. au fostu respinse cu perderi fórté mari.

NUOE PREPARATIVE ALE TURCILORU CONTRA INAMICILORU LORU

CIX. Aceste evenimente nefericite nu au intristatu pe pórt'a otomana intr'atátu, in cátu s'a bucuratu ea de scirea că Germanii au redicatu obsidiunea de la Bud'a, si că armele sale facu progrese fericite in Poloni'a. Cáci puterea Venetianiloru nu i se paré atátu de mare, in cátu Turciloru se nu le fia fórté usioru a revindica perde-rile presente, numai armatele Poloniloru si ale Germaniloru se le póta odata respinge, si se fia assecurate marginile imperiului din acésta parte. In acestu scopu, Cara Ibrahimu Pasia a facutu Seraskieri contra Germaniloru si Poloniloru pe toti acei generali, cari au potutu aretá pêné acumu vre-unu bunu successu; ér' in contra venetianiloru a tramisu numai o flota cu o mica armata.

IMPERIALII IMPRESSOARA UIVARULU, ÉR' TURCHI STRIGONIULU SI VISEGRADULU

CX. Intr'aceea Germanii au tienutu blocatu Uivarulu tóta iérn'a; si prin acést'a au causatu o lipsa in victualie atátu de simtíta, in catu din garnisóna mai multi au muritu de fóme, decátu de sabi'a inimicului sub durat'a obsidiunei de o luna. Dupa-ce au debilitatu cu modulu acest'a cetatea, in prim'a lunei Siabanu, anulu Hegirei 1096,

au început obsidiunea în formă, și asalturile s'au continuat cu atâta vigoare, în câtu garnisón'a în câte-va zile a fostu necesitatea a perasî forturile esteriore. Audiendu despre acést'a Seraskierulu, Siaitanu Ibrahimu Pasia, n'a întârziatu unu minutu de a veni într'ad-jutoriuulu cetatiei. Dar' vedîndu că este periculosu de attaca o armata atâtu de tare siantiuita în lineele sale, isi luâ refugiulu la stragemele sale usitate, și impressóra deodata Strigoniulu și Visegradulu, sperandu ca cu modulu acest'a va atrage trupele inimice de langa Uivaru. Si într'adeveru că fortun'a bellica parea a-i fi favoritória; căci nu numai ca a cuceritu în câte-va zile Visegradulu, ci și Strigoniulu, ce de la ultim'a obsidiune anca nu erá destulu de reparatu, l-a adusu la atâta estromitate, în câtu parea ca nu este în mai puținu periclu decâtu Uivarulu.

IMPERIÁLII BATU ARMAT'A TURCÉSÇA PRIN STRATAGEMA

CXI. Dar' ducele de Lotharingi'a nu lasa timpu Seraskierului de a terminá aceea ce a începutu; căci lasandu síese-spre-diece mîi de ómeni înainte Uivarului spre a continuá obsidiunea, elu cu restulu armatei merge în contra lui, și în duóe ale lunei Remazanu appare în faci'a castreloru turcesci. Seraskierulu, cându a vedíutu că inimiculu se apropia, a cugetatu că acumu si-a adjunsu scopulu. Redica immediatu obsidiunea de la Strigoniu, si-si pune armat'a în ordine de bataia într'unu locu atâtu de favorabile, în câtu inimiculu nu putea nici se-lu incungiure, nici se-lu attace în frontu séu în cósle fara a nu se espune la mare periclu. Arip'a drépta i erá acoperita prin rapedele fluvíu alu Dunarei; ér' arip'a stanga se redimá pe o catena de munti, ce se estindeau departe mai multe mille; în dosulu armatei avea drumulu celu mare catra Buda, care-lu assecurá contra lipsei de provisiuni; ér' frontulu armatei erá apperatu prin mocirle immense și palude inaccessibile, prin cari trebuíá se tréca ori-cine ar' fi voítu se atace armat'a ottomana. Seraskierulu a ramasu în starea acést'a patru zile, fara a face vre-o miscare, séu pentru a elude întreprinderile inimicului prin traganare, séu pentru a-lu nimici cu totul, candu ar' inaintá si ar cutediá se-lu attace. Dar' ducele de Lorena a priceputu bine intentiunea Seraskierului; elu

a vediatu ca fara pericolu extremu pentru tóta crestinatatea , nu póte se-si espuna armat'a in locuri, unde mai multu ar' avé de a se luptá cu natur'a decâtu cu ómenii. Asiá se peface, ca ar' voi se fuga ; lasa se sune de retragere, si in nóptea de patru-spre-diece ale lunei Remazanu redica castrele si se retrage cu tóta armat'a sa. Turcii crediendu cá Germanii iau seriosu fuga, se iau pe urm'a loru cu totu foculu ; apoi de si au fostu respinsi mai de multe-ori de catra imperialisti, ei totusi au mersu tóta nóptea spre a-i atacá neincetatu in retragerea loru. Imperialistii mergeau totu mai inainte, spre a lasá locu pentru inamicu, atátu cá se tréca preste mocirle, cátu si cá se se deschida frontulu loru. In urma, candu au crediutu ca Turcii intr'atátu au esitu din positiunea loru, in cátu le este preste putintia de a se reinturna fara perdere , au statu pe locu ; facu frontu Turciloru, cari i urmariu in disordine , si-i ataca cu atáta furóre , in cátu cei cari mai inainte credeau, cá voru nimicì totalu armat'a creстина, acumu se retragu in castrele loru cu mai mare precipitatiune decâtu cumu au venitu. Principele electorale de Bavari'a, care comandá o aripa a truppeloru crestine, pentru a observá cátu se póte mai esactu intentiunile si miscarile Turciloru, merge si-i urmaresce chiar' pe acea cale pe care au trecutu ei prin moraste ; ér' ducele de Loren'a apuca totu acea cale pe alta parte, fara cá acesti doi comandanti se scia unulu de intentiunea celui laltu. Turcii vediu acesteia au fostu coprinsi de o terróre panica, si, neascultandu nici de persvasiunile nici de amerintiarile Seraskierului , au prinsu fug'a intr'o confusiune atátu de mare , in cátu Ienicerii omoriau pe calareti loru proprii, i trageau josu , si incalecau ei caii cá se póta fugi mai iute, asiá in cátu mai multi Turci au fostu omoriti in fuga de companiunii loru , decâtu de arm'a inamicului. Si asiá castrele Turciloru au cadiatu in man'a cuceritoriloru, dimpreuna cu totu bagagiulu, thesaurulu , victualiele si o mare cantitate de provisiuni bellice.

IMPERIALII OCCUPA UIVARULU

CXII. Dupa acósta victoria imperialii se intórna érasu la obsidiunea de la Uivaru, si in noue-spre-diece ale lunei Remazanu facu unu assaltu generalu prin sparturele ce au facutu cu tunurile cele

grele, si cu o perdere de vre-o câti-va ómeni ocupa cetatea. Din garnisóna mai multe mii de ómeni dimpreuna cu comandantele au fostu ucisi; ceilalti, parte au fostu prinsi, parte aruncati in rîu, si cetatea spoliata totalu.

SEBASKIERULU IMPLORA PACE

CXIII. Caderea repentina a acestei cetati intr'atâta terróre aduse pe Turci, in câtu nu numai garnisónele din Novigradu si Visegradu au esitu din aceste cetati indata la audiulu despre apropiarea Germaniloru, cî insusi Seraskierulu, care altminterea erá omu de unu curagiu invincibile, si vechiu soldatu, a crediutu necessariu a transmite pe unu oficiariu probatu alu seu, cu numele Ahmedu Celebi, de duóe-ori la generalfi imperiali, ca nu s'ar poté óre incheiá o pace cu imperatulu. Dar situatiunea presenta a lucruriloru promittea Germaniloru anca mai multe si mai mari victorii; afara de aceea, ei credeau, si la aparentia asiá se vedea, ca Seraskierulu numai pentru aceea desiderá pacea, pentru cá se incunjiure periclulu ce i-ar' poté urma pentru succesulu nefericitu de la Strigoniú, séu mai multu, pentru a tiené pe inimicu cu minciun'a, decátu din sincera intentiune; asiá oficiariulu dupa duóe responsuri negative, s'a in-torsu la Seraskierulu fara nici-unu resultatu alu missiunei sale.

ALTE SUCCESSE ALE IMPERIALILOR

CXIV. Intr'aceea, pre candu ducele de Lotharingi'a era ocupatu cu obsidiunea de la Uivaru, Conteles Lesley cu unu micu numeru de truppe depréda tóta Slavoni'a, bate pe Pasia din Posiega, apoi in duóe-spre-diece ale lunei Remazanu aprinde si arde o mare parte a podului care ducea preste intinsele balti ale Dravei, surprinde si cuceresce Esseculu; si fiind-cá nu erá in stare de a ocupa si citadell'a de acolo, a datu ordinu a devasta cetatea, si apoi se retrase. Asemenea successe avú Schultz in Ungari'a-de-jos. Elu in diece ale lunei Remazanu, dupa obsidiune de mai lungu timpu, suppune cetatea Eperies, ai carei locuitori tieneau partea lui Tököli; apoi oc-cúpa Tocaiulu si alte mai multe castelle si cetati, in cari rebelli a-veau garnisónele loru. Merci si Heusler isi impreuna truppele loru, si supponu cetatile Solnocu, Ibraini, Calo, Varadinulu-micu, Bese-

ric'a St. Nicolae si Saraisa. Tököli si cu partid'a sa vediendu-se batusi si alungati din tóte partile, se retragu la Cassovi'ã, fortifica acésta cetate si se determina a asteptá aici ajutoriulu promis de Turci, resoluti a suferi mai bine ori-ce estremitati, decâtu a se supune la imperatul Germaniei. Puçinu dupa aceea si anume in trei ale lunei Silcade, vine Caprara, care acumu comandá truppele lui Schultz, si impressóra cetatea, trage cordonu in giurulu ei si incepe a o bombardá.

TÖKÖLI PRINSU, PUSU IN FERRA SI TRAMISU LA CONSTANTINOPOLE

CXV. Tököli vediendu-se strimtoratu si trupele sale amerintiate de periclu, tramitte nuntii preste nuntii la Pasi'a de la Varadinu, rugandu-lu se-i tramitta ajutoriu. Pasi'a i promitte ajutoriulu, si-lu invita se vina la elu, cá se-i arete unu planu, in ce modu ar poté mai bine se elibere cetatea. Tököli, care avea fórte mare incredere in Pasi'a, merge la Varadinu, insocitu de siepte mii de compatrioti ai sei. Inainte de a adjuge in cetate, Pasi'a i ese in cale, ilu intimpina cu cea mai mare onóre, si-lu róga se intre in cetate cu officiaru sei cei mai de frunte, ér' pe soldati se-i lase in cuartire in satele vecine, unde s'au facutu dispositiuni pentru a se provede cu tóte. Tököli, dupa ce a intratu in cetate, a fostu inviatu la Pasi'a la mésa. Dupa ce s'au redicatu de la mésa, unu officiaru turcu, insocitu de mai multi Ieniceri, intra in sala, si aréta ordinulu Sultanului, prin care i se impune a lega pe Tököli in fera si a-lu tramitte la Constantino pole. Tököli, care venise cá óspe, neavéndu decâtu numai pucini ómeni cu sine, n'a fostu in stare de a face nici cea mai mica resistentia; asiá indata a fostu luat de aci, legatu in fera, si pusu sub paza aspra. Cei cari ilu insocira au remasu immarmuriti la vederea acestei catastrofe repentine si neasteptate, si au statu nemiscati; si nesciindu ce sórte mai póte se-i astepte si pe ei, n'au cutediatu nici macar' se-si casce gur'a, séu se intrebe ca ce ar potea fi caus'a acestei procederi.

COMAND'A ASUPR'A REBELILORU UNGURI SE DA LUI PETROZZI

CXVI. Dupa ce a fostu delaturatu Tököli, Pasi'a a chiamatu la sine pe Petrozzi, persón'a cea mai insemnata intre officiaru ce venisera

cu Tököli, si-i dîse, se puna la o parte tóta fric'a, si se ia comand'a asupr'a trupelor u ngare, pênê la alta dispositiune a Sultanului; si se se pórte cu datorit'a fidelitate câtrâ imperiulu ottomanu, assecurandu-lu cà servece pe unu domnu, care este in stare nu numai a puni pe inobedienti si pe tradatori, ci si a recompensa cu abundantia pe cei fideli.

**PETROZZI DA UNGURILORU CONSILIU CA SE CÉRA PROTECTIUNEA
IMPERATULUI GERMANIEI**

CXVII. Petrozzi sciù se-si ascunda fôrte bine resimtiementulu seu, si respunse lui Pasi'a : « Ca de si nu cunósce ce crima ar fi comisú Tököli, si cà elu l-a tienutu totdeauna de servu credintiosu alu Sultanului, totusi nu se indoiesce intru nimicu, cà Sultanulu va fi avutu causa momentósa, de si nóe necunoscuta, ca a tractatu cu elu in modulu acest'a. De altmintrea, acestu accidentu nu va clatina intru nimicu nici fidelitatea mea nici a Unguriloru catra Sultanulu; câci de si de la timpulu de candu ni-amu datu sub protectiunea ottomana, totu Tököli a fostu capulu nostru comandante, totusi noi n'amu recunoscutu altu suveranu alu nostru pe acésta lume, decâtu numai si singuru pe imperatulu Osmaniloru ». Pasi'a a reimasu fôrte satisfacutu de aceste assecurari de fidelitate. Dar' Petrozzi, intornandu-se in castre cu cei ce insoçissera pe Tököli, a datu unguriloru consiliu cu totulu oppusu. Elu arretâ mai ântâiu officiariloru ceea ce s'a petrecutu la Varadinu, si le spuse in ce modu perfidu au trasu pe Tököli in cursa; apoi adaose : « In vanu asteptamu noi « restaurarea libertatiei Ungariei dela ómeni cari insii nu sciú ce « este libertatea, si cari in actiunile loru n'au alta norma, decâtu « arbitriulu gubernantiloru loru. Pentru aceea si Dumnedieu se op- « pune intentiuniloru loru, si-i punesce nu numai pe ei, ci si pe « aliatii loru. Inainte cu vre-o câti-va ani amúvediu, cà impera- « tulu Germaniei si-a pusu tóta armat'a si tóte puterile sale pentru « a sugrumá Ungari'a, si n'a reusitu, de si armat'a sa nu era impar- « tita in mai multe lupte precumu este asta-di. Si acumu ce ve- « demu? Unu pumnu de soldati germani—pre candu ceialalti au de « a face cu Turcii dincolo de Dunare — in duoi ani au ocupatu mai « tóta Ungari'a cu esceptiunea unicei cetati Cassovi'a. Remane dar'

« la voi, se judecati ce este mai bine pentru voi si pentru regatu ?
 « Se remaneti si mai departe esilati in patri'a v'otra, si nu numai se
 « ve vedeti tier'a devastata, ci se fiti pururea cu fric'a în spate de a
 « fi aruncati pe totu momentulu in fera si aresturi; séu se cereti
 « grati'a imperatului Germaniei, si se adoptati amnesti'a ce v'o of-
 « fere ? »

PETROZZI MERGE LA CAPRARA SI-I OFFERE CASSOVI'A

CXVIII. Toti au aprobatu acestu avisu alu lui Petrozzi, care apoi indata s'a dusu cu t'ota armat'a la Caprara in castrele unde era ocupatu acesta cu obsidiunea Cassoviei, si at'atu in numele seu câtu si in numele compatriotiloru sei promitte credintia imperatului Germaniei; intrunesc trupele sale cu cele imperiali, si dà ordinu a face incursiuni in partile ocupate de inimicu. Dupa ce adjunse acésta noutate la locuitorii din Cassovi'a, spiritulu de rebeliune obstinata a garnisonei intr'at'atu s'a recitu, in câtu ea a tramisuu immediatu deputati in castrele imperiali, cerendu iertare pentru cele trecute, si promitendu pe viitoriu suppunere imperatului. Offertulu loru a fostu acceptatu, si deputatii intornandu-se in cetate, au publicatu locuitoriloru grati'a imperatului. Garnison'a anca, audiendu acést'a, in du'oe-dieci-si-siese ale lunei Silcade, a deschisuu portile cetatiei, si jurandu fidelitate imperatului, a fostu impartita intre celledalte truppe imperiali, gustandu dupa at'ata labóre acumu si ceva repausu.

REGELE POLONIEI SOLICITA PE PRINCIPELE MOLDAVIEI A-I TIENÉ PARTEA

CXIX. Polonii au avutu cu totulu alta s'orte in Moldavi'a. Regele Poloniei a potutu invetiá din reulu succesu alu ultimei espeditiuni, ca in acésta tíera nu p'ote se face nimicu in profitulu Poloniei, pe câtu tímpu nu va fi altrasu pe locuitori in partea sa. Pentru aceea sub totu decursulu iernei n'a incetatu a se adopera se castige pe Constantinu Cantemiru, principele Moldaviei, sollicitandu-lu prin dese scrisori si prin nuntii, a desiste de la Turci si a se revoltá in contra loru. Cantemiru inse respunse regelui : « Nu numai religiu-
 « nea ce professezu me oblèga; dar si marea mea inclinatiune me
 « indémna a cutediá totu ce-mi este prin potintia, pentru a distruge

« pe inamiculu numelui crestinu, déca asiu vedé numai, cà ruptur'a
 « mea cu Pórt'a ar' poté fi macar' in câtu-va utila crestinatatiei.
 « Dar' in starea presenta a lucruriloru, este cea mai mare probabi-
 « litate, cà rumperea mea cu Pórt'a ar fi mai prejuditiósa decâtu mai
 « profitabile acelui-a, in a carui parte m'asiu dá; prin urmare me
 « vedu constrinsu a lasá esecutiunea intentiuniloru mele pe altu
 « timpu mai favorabile. Câ-ci, nu numai fiulu meu celu mai mare,
 « ci si alti fii de boieri distinsi sunt detienuti cá ostatici in Con-
 « stantinopole; si asiá, chiar si cand m'asiu invoi eu, nu credu ca
 « staturile tiei s'ar poté invoi la aceea, cà se-si pérda nu numai
 « averile loru, ci, ceea ce este anca si mai durerosu, se-si pérda si
 « pe fii loru, se-si perasésca tiér'a si se traiésca cá esilati in tieri
 « streine ».

CANTEMIRU DA CONSILIURI ESCELENTE POLONILORU

CXX. Sobieski vediendu cà principele este inflexibile la tóte per-
 svasiunile sale, trimitte cu inceputulu verei trupele sale sub co-
 mand'a lui Potocki și Iablonovski in Moldavi'a. Cantemiru, infor-
 matu de acésta, a scrisu generaliloru poloni, si le-a mai datu anca
 odata consiliulu: « Se nu intre in Moldavi'a, ci mai ântâiu, si ina-
 « inte de a se încercá se tréca preste Nistru, se ocupe cetatea Ca-
 « minietiu; căci cbiar candu ar intrá in Moldavi'a, si o ar devasta
 « diece ani in continuu, ei totusi n'ar avé de aci nici celu mai micu
 « profitu, péné candu nu-si voru scóte mai ântâiu acelu spinu din
 « pecioru. Déca s'ar intempla cá se-i bata Turcii, atunci fara acésta
 « cetate le-ar fi inchise tóte cãlile de retragere, precumu bine isi
 « voru aduce aminte din esperienti'a anului trecut. Si déca s'ar in-
 « templá cá se obtiena o victoria seu alt'a, atunci anca n'ar castiga
 « nici-o palma de pamentu mai multu, péné candu Caminietu este
 « in man'a Turciloru. Prin invasiunea in Moldavi'a n'ar face alta,
 « decâtu ar' espune pe locuitori la captivitate si la torturele turci-
 « loru si tatariloru. Chiar elu din partea sa, candu ar trece Polonii,
 « preste Nistru, nu li s'ar poté oppune; dar', sub amerintiare de cea
 « mai severa punitiune, ar fi necessiatu a merge cu armat'a sa in
 « castrele turcesci si a-si aperá principatulu contra inamiculu din
 « tóte puterile sale ».

DAR' POLONII ARROGANTI NU-LU ASCULTA

CXXI. Dar' generalii poloni au despretiuitu consiliurile salutari ale principelui, si i-au respunsu ca : « ei au ordinu de la regele loru, « se ocupe Moldavi'a, prin urmare nu potu schimba mersulu ce li « s'a prescrisu. Obsidiunea cetatiei Caminieti este si difficile si inu- « tile; cáci , dupa-ce voru fi ocupatu ei totu tienutulu de prin pre- « giuru, garnisón'a in lipsa de provisiune nu va mai poté apera mu- « ri, si va fi de sine constrinsa a perasi cetatea. De Turci nu avemu « frica cá ne voru bate; cáci avemu sub stindardele nóstre o armata « atátu de numerósá si atátu de bine disciplinata, in cátu potemu merge « cu ea siguri contra puterei a intregu imperiului ottomanu. Ve « consiliamu dar' din nou de a veni cu tóte trupele moldave in ca- « strele regelui, a ve asociá cu noi, cá asiá cu puteri unite se alun- « gamu din tier'a vóstra pe inamiculu lui Christu si alu crestiniloru. « Ér' déca veti refusa, atunci se sciti cá avemu ordinu a intórce armele « nóstre nu numai in contra Turciloru, ci si in contra vóstra, cá con- « federatu alu loru, si ve vomu devasta tóta tier'a prin focu si feru».

POLONII TRECU NISTRULU SI INTRA IN MOLDAVI'A

CXXII. Ei, fara a mai astepta vre-unu respunsu, punu podu pre- ste Nistru, si trecu cu tóta armat'a loru in Moldavi'a. Dar' nu inain- tasera anca departe, si la unu satu, numitu Boianu, dau de Ainedgi Soliman Pasia cu cincispre-diece mii de Turci, si de Selimu Ghi- rai Chanu cu cincispre-diece mii de Tatari, caroru le urmá principele Moldaviei cu cincispre-diece mii de ómeni. Candu amenduóe armatele au fostu aprópe un'a de alt'a, au statu pe locu, si s'au pusu a-si forti- fica fia-care castrele sale.

CANTENIRU CONSILIA SERASKIERÛLUI A NU INCEPE LUPT'A

CXXIII. Seraskierulu si Chanulu cu ceilalti officari ai armatei, vediendu cá Polonii se apropia , au tienutu indata consiliu intre sine : déca se atace pe inimici, séu se astepte pênê séu voru atacá ei castrele turcesci, séu se voru retrage. Opiniunile erau differite. A- atunci principele Moldaviei dorindu a intórce, in cátu s'ar' poté, tóte lu- crurile in profitulu Poloniloru, consiliá Seraskierului a remané in pos- tulu seu, a se intari in castre , si a preveni cá inamiculu se nu póta

face nici-unu progressu mai departe. «Nu trebe — dîse Cantemiru — «se intramu in lupta fara precautiuni, déca potemu se alungamu «pe inamicu preste frontarii fara periclu. Pentru acumu nu este «momentulu favorabile de a incepe cu Polonii. Ei au o armat'a nu- «merósa si plina de speranti'a victoriei; precându in partea Turciloru «suntu numai duóe-dieci-si-cinci de mîi, cari in realitate ar' poté «lupta contra inamicului; căci Tatarii abiá voru fi in stare a sus- «tiné foculu celui d'ântâiu atacu. Si déca spre nefericire, amu re- «mané batuti, atunci tóta Moldavi'a, si pôte anca si Budgiaculu cu «provinciele de pre langa Dunare, ar' cadé préda Poloniloru; pen- «tru-ca celelalte trupe ottomane, cari suntu ocupate in Ungari'a, «nu s'ar' poté chiama de aci, fara ca se se espuna imperiulu la «celu mai mare periclu. Dar' tóte aceste inconveniente potemu nu «numai se le incungiuramu, ci amu poté chiar' bate pe inamicu «fara se perdemu unu singuru omu, déca ne vomu intari bine in «castrele nóstre, si facédu dese escursiuni, vomu molesta in con- «tinuu si vomu debilita pe inamicu». Seraskierulu aprobâ acestu consiliu, se fortificá bine in castre, si dède ordinu Tatariloru si soldatiloru de la cavaleri'a usióra, cá se faca escursiuni prin jurulu armatei polone, se-i taie tóte midilócele de a-si poté procura provisiune, se aprinda fenu, iérba si totu ce ar' poté servi de nutretiu inamicului.

POLONII INGRATI ATTACÁ MAI ANTÁIU PE MOLDOVENI

CXXIV. Cantemiru crediendu ca face unu servitiu Poloniloru, tramitte la ei pe o persóna incrediuta si-i informéza despre tóte ce s'au petrecutu in consiliu, si despre resolutiunea ce s'au luat. Afara de acestea le mai face anca cunoscutu, că trupele sale sunt postate pe tiermulu Nistrului spre occidentu si ca prin urmare din acésta parte nu au de a purtá nici-o frica, numai de celelalte parti se-si pazé-sca bine armat'a. Generalii poloni primindu aceste informatiuni, se decidu a atacá mai ántáiu pe Moldoveni, crediendu cá curatiti acesti-a odata din cale, voru intimpiná resistentia cu atátu mai pucina din partea Turciloru. In acestu scopu attacka immediatu castrele moldave, cari erau in distantia cam de una óra de la Turci. Principele vediendu că Polonii vinu asupr'a lui in mersu acceleratu, remase

surprinsu ; credea inse că au râtécitu directiunea, si ca intentiunea loru este, de a atacá o alta parte a armatei inemice. Asiá, ordina a esi la arme cinci-spre-diece sute de ómeni ai sei , nu pentru a se bate çontra Poloniloru, ci spre a arata prin semnulu crucei de stindarde, că frati sunt si nu inimici ai loru. Polonii au vediutu că Moldoveni se tienu in positiune pacifica, si nu se prepara pentru a se defende ; si totusi, in despretiulu admonitiuniloru lui Cantemiru, au nevalitu asupr'a loru, cá si candu ar' fi Turci séu alti inimici de móрте ai crestiniloru.

DAR' AU FOSTU BATUTI CU RUSINE

CXXV. Principele vediendu tradarea Poloniloru, ordiná tuturoru trupeloru sale a prinde arm'a si cu forti'a a respinge forti'a, de si acést'a vine de la creștini. Moldovenii la momentu au fostu toti in arme, si nu numai sustienu cu vigóre ataculu anteposturiloru polónei cari erau in numeru de siese mii de ómeni, cí vediendu că inimicii au mai scapatu din prim'a fervóre si incepu a se retrage, se arunca asupr'a loru cu atáta virtute eroica, in câtu la urma pe toti i-au pusu la fuga. Sunetulu armeloru si puscêloru au alarmatu pe Turci, si intelegêndu ca Moldovenii sunt in lupta cu Polonii , le-au tramisu indata cate-va regimente intr'adjutoriu ; ér' ceéalalta parte a armatei ottomane merge si pe neasteptate ataca pe Poloni in spate : ataculu a fostu atátu de vehemente in câtu in mai pucinu, de una óra au cadiutu siese mii Poloni morti , si cinci mii de Cosaci au fostu incungiurati si constrinsi a se da captivi. Celelalte trupe polone vediendu ca victori'a inclina in partea inamicului, grabiau a se retrage in castrele loru si a cercá securitate in ale loru siantiuri ; dar' inainte dea-si ajunge scopulu, Tararii le taia calea, si asiá nu le remase altu refugiu decâtu a prinde fug'a, si a lasa, castrele si bagagiulu cu tóte munitiunile loru bellice préda cuceritoriloru.

CUCERIRILE VENETIANILORU IN MORE'A

CXXVI. Acesta a fostu uniculu succesu bunu ce a dobenditu imperiulu ottomanu in tóta vér'a acést'a. Din tóte partile celelalte, unde Turcii purtau bellu, nu venia alta decâtu sciri intristátorie despre bataile suferite de trupele turcesci si despre perderile de

celati si de provincie intregi. Cu inceputulu primaverii Turcii a atacatu cetatea Seromero, care in anulu trecutu se suppusese Venetianiloru; dar' indata ce Turcii au auditu cá se apropia flot'a Venetiana, s'au retrasu indereptu fára nici-unu resultatu. Dupa aceea, la duóe-dieci-si-trei ale lunii Regebu (séu cincispre-diece Iunie 1685), Venetianii impressóra cetatea Coron. Halil Pasia, Șaraskierulu din Morë'a, adunandu-si trupele câte le avea pre langa sine, merge indata intr'adjutoriulu cetatiei, si la prim'a lovire ocupa una fortaretia ridicata de Venetiani pe o colina pentru aperia propria, si de aici molesta cu tunurile sale pe obsediatori in castrele loru. Dara Maltesii, cari erau pusi a apera acésta parte, se arunca cu mare bravura asupr'a castreloru Șaraskierului anca inainte de a se fi intaritu bine in ceea ce a cuceritu; si se incinge o lupta inversiunata si sangerósa; in urma Maltesii, dupa ce le-au venitu intr'adjutoriu unele trupe de ale Venetianiloru, au scosu pe Turci din positiunile loru, si au liberatu pe obsediatori de la unu mare periclu. Câte-va díle dupa aceea vine Șaraskierulu din nou cu trupe mai multe; dar' vedindu ca Venetianii suntq fórté bine intariti in siantiuri si preparati de a respinge atacurile inimice, dupá câte-va ciocniri usóre se întórce indereptu. Venetianii anca, vedindu cá acumu nu-i mai amerintiã nici unu periclu din partea Turciloru, au inceputu a continua obsidiunea cu mai mare ardóre; derima murii in giurulu cetatiei si in diece ale lunii Remazanu o incungiura de tóte partile, si pre langa tóta resistenti'a obstinata a garnisónei petrundu cu sabi'a in mana pêné in intrulu cetatiei. Turcii vedindu cá este imposibile de a mantui cetatea, punu stindardulu albu si promittu a se preda. Era prè-tardiú; cáci inamiculu occupase acumu tóte fortificatiunile castellului, si nu li s'a datu nici-o gratia, ci toti au fostu trecuti prin sabia.

ALTE SUCCESSE ALE VENETIANILORU CONTRA TURCILORU

CXXVII. Dupa caderea acestei cetati, Mainotii (75), anca prindu

(75) *Mainoti*. Descendenti ai anticiloru Lacedemoniani, si cari péné asta-di sunt poporulu celu mai valorosu intre toti Grecii. Ei nu au mai multu decâtu duóe-spre-diece mii de soldati, si totusi nici-odata n'au fostu suppusi de Turci, nici constrinsi a le plati tributulu. Venetianii insii, pre candu erau domni in Morë'a, n'au potutu re-

armele contra Turciloru, si impressóra Zarnata. Garnison'a de aici, audindu ca Venetianii vreu se tramitta impressoratoriloru trupe in ajutoriu, capituléza si preda cetatea inainte de a sosi aceste trupe ausiliarie. Puçinu dupa aceea Venetianii sub comand'a lui Degenfeld érași batu pe Turci aprópe de Calamita, și omóra o multime din ei. Plini de terróre, Turcii perasescu Calamita, Passava, si Chielafa ; ér Venetianii occupa immediatu aceste cetati si le asséména cu pamentulu. Dupa atâte victorii si cuceriri fericite, Venetianii la întórcere catra casa mai occupa dela Turci Gommenizza, cetate in Achai'a, situata in facia cu Corcira séu Corfulu.

SOARTEA SCHIMBATOARIA A BELLULUI

CXXVIII. In acelasiu timpu Valier impresorase cetatea Zing in Dalmati'a. Dar' veniudu Pasi'a din Bosni'a si celu din Erzegovina intr'ajutoriu ei, vediù Valier cà nu este in stare de a se tiené in contra loru, si se retrase de la cetate, dupa ce perduse unu numeru fórte mare din ómenii sei. Turcii superbi de acestu succesu, ataca immediatu cetatea Dura ; dar' dupa câte-va díle Valier, care isi adunase intr'aceea ncue trupe i bate, si-i alunga cu mai mare perdere de cumu suferisè elu mai inainte.

VEZIRULU ESTE MAI SOLLICITATU PENTRU SINE DECATU PENTRU BINELE IMPERIULUI

CXXIX. Scirea despre aceste calamitati, ajunsa la Constantinopole a causatu in curtea ottoimana o perplesitate si confusiune atátu de mare, in câtu abià se póte descrie ; in specialu, marele Viziru, Cara Ibrahimu Pasi'a, era fórte ingrijatu. Elu era ingrijatu nu numai pentru periclulu generale ce amerintià intregu imperiulu, fiindu-cà principalele cetati in Ungari'a erau perdute, armat'a ottomana pretotindenea batuta, in câtu parea cà Germaniloru puçina pedeca le mai stà in cale de a cuceri totu regatulu dimpreuna cu capital'a ; dar'

usí cá se-i supuna la legile loru (*). Numele loru de Mainoti deriva de la grecesculu Mania, mânia, furia ; fiindu cà, candu mergu in lupta, nevalescú dsupra' inimicului cu o speçie de furia nebușésca. Tíer'a ce o locuiescu este incungiuurata de tóte partile cu munti ; ceea ce face intarirea principale a teritoriului loru.

(*) Venetianii . . . la legile loru. Acésta constructiune traductorulu germanu nu o are. *Tr. Rom.*

era îngrijitu și se temeă de fatulu ce-lu amerintiă, și care în calamitățile publice, precumu elu bine sciă, arare-ori a fostu favorabile Veziriloru. Adeveratu că liberarea cetății Buda i-a conservatu, bă și confirmatu auctoritatea și Sultanulu n'a fostu nici-decumu în contra, că sub pretestulu unei indispozițiuni, reali ori fictive, se continue a remanē acasa, pēnē candu acēst'a n'ar fi ip prejudiciulu imperiului în alte parti. Dar' elu prevedea că tōte aceste subterfugiuri nu voru ajunge nimicu, și în urma va fi constrinsu a lua în persōna comand'a asupr'a armatei; séu pōte că pentru nefericitele succese ale expeditiuniloru din acestu anu, chiar' ilu voru destituț din dignitatea de mare-veziru. Nu-i remanea decātu o singura căle de scapare, care o au practicatu și alti veziri înainte de elu (76) : adeca a

(76) *Inainte de elu.* Apucatur'a acēst'a de care s'au servitu unii dintre cei mai eminenti Veziri, spre a curăți din viața pe acele persōne, cari escellau prin curajulu și virtutile loru, că asiă, departandu pe aceste-a din cale, se nu se mai aște, nici unulu, care în casu de destituire se-i pōta suplini locul. Celu mai abile în acestu respectu a fostu Kioprili Mehemedu Pasia. Căci dupa ce din omu obscuru a fostu înaintatu la dignitatea de mare-veziru, elu în șapte ani ai veziratului seu, a sciutu sub diverse preteste se uccida pe mai toti Pasii vechi, cari sub Sultanulu Muradu IV adjunsera la ceva dignitate mai înaltă. Cei mai celebri între acești-a au fostu : Seidi Oglu, defensorele Ungariei contra Germaniloru, și Deli Husein Pasia gubernatorele Dalmatiei : duoi dintre cei mai escellenti și invicibili eroi din căți avuse imperiulu ottomanu vre-odata. Dupa ce Kioprili Mehemedu Pasia a obținutu de la Sultanu Hatisierifulu, prin care cestu din urma, adeca Deli Huseinu Pasia, era condamnatu la mōrte, se dice că l-a chiamatu la sine, și cu ochii plini de lacrimi i-a dișu. « Êca, scumpulu meu frate ! ce-mi ordina Sultanulu se facu ! » Eu, din parte-mi, n'amu crutiātū nimicu, nici ostenēla, nici rogari, că se facu pe Sultanulu se te agratieze ; dar' amu vediutu că atātu este de prevenitu în contra vōstra, în cătu n'a voitu se asculte nici rogarile, nici suplicațiunile mele, » Eu tienu asia dar', că însăși provedinti'a divină a destinatu acēsta mōrte pentru voi ; și pentru aceea se cuvine, că unu bunu musulmanu, mai bine se o primēasca în umilintia decātu a i se oppune ». Dar, Husein Pasia, se dice că i-a respunsu : « *Bire hei Giasu ! Timsah ghibi Odemi bogarsin ; andan songra aglarstin.* Adeca : « O ! » tu strigoiu bețranu, tu faci că crocodilulu : omori pe omu mai întăiu, și apoi plangi asupr'a cadavrulu seu. » Dicēndu aceste, scōte din sinu o cutiutia de auru, în care își tienea duōe-dieci-si-patru bucatiele de ôse, ce chirurgii i le-au fostu scosudin vulnerile, sale primite în diverse batai, și aruncandu-i-le în furia, i dișe : « Ben bu Vezirate ve Saltanete Devleti senum ghibi Sibirbaslik ile Dgiadilik ile nail olmadum ; illa ben Devlete Sadacat ile ve Canimung dokilmish ile peida eiledum Bundan songra senum gjibi bir Ghiaur Bashimi dachi catl : idup Aiaklarumi Anangun Amunge sok ». Adeca : « Eu amu ajunsu la dignitatea de veziru, și la onōrea

curatf din cale pe toti acei-a , cari pentru esperientiele si abilitatile loru militari au ceva auctoritate in imperiu, cá asiá, în casulu candu Sultanulu s'ar' resolví se-lu lipsésca de sigilulu imperiale , se nu afle pe nici unulu, carui se-lu póta da cu mai multa dreptate.

« de commandante , nã tá tu prin fraudá si maiestrii magicesci , cì prin servitiile
 « mele fideli si prin versarea sangelui meu. Taia-mi capulu dar' , déca vrei, lasiu e-
 « reticn ce esti ; si apoi picioarele mele baga-le in muma-ta». Acestu Husein Pasia
 in anii de mai inainte a fostu Sihladaru sub Muradu IV : si intr'atãta gratia stá la
 acesta, in cátu nici o resolutiune nu luá, pënë nu-lu întrebá pe elu mai ántáiu. Intre
 alte virtuti eminente , Husein era renumitu mai alesu pentru constanti'a sa cura-
 giósa , fla in bine , fla in reu ; pentru intelligenti'a , elocenti'a si desteritatea sa ir
 responsuri. S'au notatu fórté multe fapte escellente si sententie ingeniose de la elu,
 dintre cari eu vofu cita numai vre-o duóe , pentru a nu dá prè mare estensiune a-
 cestei nóte. Odata Sultanulu Muradu i ordiná din gluma, cá se ia de soçia pe o mu-
 iere betrana de siepte-dieci de ani din Seraiu, cu espress'a injunctiune cá se nu tiena
 nici-o concubina. Elu se suppone ordinului ; se însóra cu betran'a, si traiesce cuea
 cumu póte vre-o câte-va dile , fára a luá vre o concubina. Dupa trecerea à vre-o
 optu péné in patru-spre-diece dile, se imbraca in alte vestimente, si merge cu Sul-
 tanulu in suburbea Eiub Ensari , unde se tienea magazinulu de ghiaçia si de nea
 pcntru véra. Intra amendouí in cellariu, si incepu a bé bine la vinu. Cofundati intre
 póchara, il u întreba Sultanulu : « Este óre in tóta lumea unu locu mai rece in lun'a
 « lui Iuliu , decâtu acestu cellariu cu ghiaçia ? » « O ! da , este » ; respunse Husein,
 « Unde dracii póte fi ? » replicá Sultanulu. « Sciti la betran'a aceea — díse Husein—
 « care mi-ati ordínatu se o iau de soçia ». Sultanulu incepu a ride din inima , sí
 fiindu in voia buna , declará pe Huseinu liberu de la acelu maritisiu. De alta data
 se mania Sultanulu pe elu pentru ceva eróre, si-lu tramise in prinsóre la Siepte-tur-
 nuri pe siepte dile ; Sultanulu isi uitá de elu si remase in arestu trei luni. Sub tóta
 durat'a acestui timpu , Husein nu-si rase barb'a ; ceea ce este in contra buneí cu-
 viintie a curteniloru : cáci acesti-a nu potu se se presente inaintea Sultanului , de
 cátu numai cu capulu si cu barb'a rasa. La a patr'a luna isi aduce aminte Muradu
 de elu, si ordina cá se ilu aduca la curte. Venindu acesta cu barb'a sa mare si cu
 perulu seu lungu, Sultanulu incepe si-i dice : « Cine diavolulu te-a schimbatu in popa,
 « de-mi vini inainte cu perulu velvoiu ? » Husein raspunde : « Asiu merita se-mi dica
 « tóta lumea nebunu, déca asiu fi lasatu se-mi rada séu se-mi peptine capulu, despre
 « care nu scieamu sicuru, déca este alu meu séu alu altui-a. » « Adeca — replicá Sul-
 « tanulu—evaporatiunile infectate ale arestului ti-au smintitu creerii, de credi cá in-
 « tre umerii tei sta capulu altui-a. » « Nici decum—terminá Husein—, dar' vediendu
 « cá voi, amicului si binefacétoriulu meu de odinióra , v'ati superatu pe mine , eu
 « n'am mai cugetatu la alta decâtu la Paradisu, si amu uitatu cu totulu cá si eu amu
 « unu capu. Dar' , déca ve veti îndurá se-mi iertati erórea , si me veti primi érași
 « in grati'a vóstra , atunci voiu fi sicuru cá alu meu este capulu care stá între ua
 « merij mei , si-lu voiu tunde si rade, dupa cumu cere usulu de buna-cuviintia. »

ELU VRE SE SE SUSTIENA IN POSTU PRIN OMORURI

CXXX. Candu necesitatea stringe mai tare, atunci crudelitatea è mai aprópe. Vezirulu începù cu Sieitanu Ibrahimu Pasia, care a fostu Seraskieru in contra Germaniloru ; elu ilu accusá de neglijentia in batali'a de la Strigoniù ; si cà a retienutu soldulu ce trebuia se-lu capete soldatii, si cà l-a intorsu in folosulu propriu : pentru aceste crime ilu puni cu mórte. Asemenea sórte adjunse si pe altii, acusatii pe dreptu ori pe nedreptu cu câte o crima séu alt'a. Unic'a persóna, care pare a fi scutita de periclulu unei accusatiuni, erá Ainedgi Solimanu Pasia, Seraskierulu contra Poloniei. Acest'a, prin victori'a din urma in Moldavi'a isi castigase o reputatiune atâtu de mare in imperiulu ottomanu, in câtu nu numai era periculosu de a cutedia ceva in contra lui, ci opiniunea publica ilu inaltiasse degiá demultu la demnitate de mare-veziru. Védiendu dar Cara Ibrahim Pasia, ca publice nu póte se-lu strice, se resolvì a-lu ruina prin midi-lóce clandestine ; si l-a espusu armeloru germane, in sperantia ca acesti-a batendu-lu, isi va perde glori'a obtienuta in bellulu polonu. Asiá, indata dupa mórtea lui Sieitanu Ibrahimu Pasia, a tienutu unu consiliu asupr'a continuarei bellului in Ungaria, si a propusu Sultanului a numi comandante armatei in contra Germaniloru pe Ainedgi Solimanu Pasia, aducèndu de motive cà elu este fórtè iubitù la soldatii, si sta in reputatiune mare la ei pentru victoriele sale din urma reportate asupra Poloniloru ; si nu este nici unu altu barbatu in totu imperiulu ottomanu, care se fia lui asemenea si cu atâtu mai pucinu se-lu intréca in prudentia si in virtute.

VEZIRULU SAPA GROPA SERASKIERULUI SI CADE ELU IN EA

CXXXI. Sultanulu adópta propunerea vezirului, apróba intentiunile lui si ordina a revoca indata pe Ainedgi Solimanu Pasia din Moldavi'a si a dá comand'a asupra armatei de acolo ad interim lui Buiukli Mustafa Pasia (77). Intr'aceea Iusuf Chislar Aga (78), vine la

(77) *Buiukli Mustafa Pasia*. Adeca, Mustafa Barbosulu ; se numia asiá, fiinducá avea barb'a si mustetie fórtè lungi. Sub Mahomedu IV a fostu Silahtar ; dupa aceea a fostu inaintatu de Capudan Pasia ; apoi a fostu numitu de Seraskieru in Silistria ; si in urma, pentru victori'a ce a reportatu asupr'a Poloniloru, a fostu inaltiatu la dig-

cunoscinti'a propunerii ce a facutu vezirulu Sultanului, si cá omu de mare prudentia politica si espartu in intrigele curtiei, nu potea se nu vina la suspitiune, cá sub aceste preteste laudaróse ale vezirului trebe se fia ascunsa o cursa secreta contra Seraskierului, cu atátu mai vertosu, fiindu-cá scia cá vezirulu este inamicu de mórte alu acestui-a. Asi-a elu prin unulu din amicii sei aviséza pe Solimanu Pasia, si-i spune se se pazésca de vezirulu. Solimanu Pasia, primindu ordinulu Sultanului, pléca indata la Constantinopole, si inainte de a merge la Sultanulu, face mai antaiu visita la vezirulu, cá si candu ar dorí se primésca de la elu ordinile sale, si affectéza unu respectu si veneratiune atátu de mare cátra elu, in cátu vezirulu credea cá securu cá a prinsu degiá vulpea in cursa, si luandu aérulu de amicu, i aréta cá Sultanulu din respectu pentru prudenti'a si curagiulu seu a binevoitu a ordina se-lu chiamo aici, pentru a-i audí opiniunea in privinti'a restabilirii prosperitatiei imperiului si a electiunei unui Seraskieru pentru Ungari'a. Dupa aceea s'a dusu la palatu; éra Sultanulu indata ce-lu vediù, incepù a-lu lauda fórtu multu pentru victori'a sa contra Poloniloru si pentru eroismulu cu care a aperatu imperiulu din acésta parte; i offerí postulu de Seraskieru

nitatea de mare-veziru. Dar' in acestu postu n'a corresponsu sperantielor puse in elu. Sultanulu Achmetu II l-a redicatu din acestu postu, dar' fara a-i attentá onórea, si l-a tramisu de gubernatore in Damascu. Sultanulu Mustafa II l-a rechematu de aici si l-a facutu Caimacam; acestu officiu l-a purtatu sub batai'a de la Zenta. Dupa batai'a de aici, Mustafa i offeri din nou veziratulu; dar' elu refusá a mai primi unu officiu atátu de periculosu, si rugá pe Sultanulu se nu-lu espunasi a dóua óra la periclete impreunate cu acestu postu; cáci, dise elu, diu'a in care a scapatu de acésta sarcina, o considera de cea mai fericita dintre tóte dilele vietiei sale.

(78) *Iusuf Chislar Aga.* In timpulu cucerirei cetatiei Caminietiu a fostu Hasnadar Bashi séu primu-thesaurariu alu Seraiului femeiloru; si anca in acelasiu anu a fostu inaintatu la dignitatea de Chislar Aga. Sultanulu Mahomedu atát'a stima avea cátra elu, in cátu nu facea nimicu fara scirea si çonsiliulu seu, pentru aceea mai mai multa frica portau vezirii de elu, de cátu elu de veziri. Asiá elu a fostu principal'a si unic'a cauza, ca Cara Mustafa Pasia fusese destituitu. Nici unu Chislar Aga, nici inainte nici dupa elu n'a fostu, care se stringa atát'a avere si se exercite atát'a influintia asupr'a Sultanului, cá Iusuf Chislar Aga. Candu a fostu redicatu din officiuulu seu, s'au aflatu in stálurile sale siepte sute de cai arabesci. Elu avea in cetate unu palatu pentru sine; si candu mergea acolo, avea mai multi servitori decátu insusi vezirulu. Pre langa tóte aceste, elu era unu omu cu multa prudentia, si domnului seu a facutu servitie in multe respecte.

in Ungari'a, si apoi i dîse : « Speru cã memori'a victoriei tale con-
 « tra Poloniloru va insufla curagiu soldatiloru ottomani, si-i va face
 « cá sub comand'a Ta, Seraskieru invincibile, se se lupte cu mai
 « mare vigóre si cu mai multu succesu, decãtu sub ori-care altu co-
 « mandante ». Ér' Solimanu Pasi'a respunse : « Viéti'a si averea mea
 « stau la dispositiunea Maiestatiei Vóstre; sunt detoriu a le sacri-
 « fica pentru Sultanulu; prin urmare nu voiu cutedia nici-odata a
 « me oppune ordiniloru Maiestatiei Vóstre, ori cari ar' fi acelea.
 « Intr'aceea inse nu pociu a nu observa, cã situatiunea incurcata a
 « lucrurilor publice, terrórea ce s'a incuibatu in ántim'a armatei
 « prin perderea dela Vienn'a ceru presentia in castre, déca nu a
 « Maiestatiei Vóstre, dar' celu pucinu a marelui-veziru; cãci auctori-
 « tatea unui Seraskieru nu é suficiente a constringe pe soldati la
 « implinirea detorintieloru lor, candu acesti-a paru mai inclinati a
 « fugi séu a se revolta, decãtu a se lupta ». Sultanulu a remasu
 miscatu la aceste cuvente; tacù si se cugetà catu-va timpu. Obser-
 vandù acést'a Chislar Aga, care de multu era inamicufu vezirului si
 amicului lui Solimanu, luâ cuventulu si dîse : « Pentru ce esitati, o
 « imperate? Déca cugetati ca consiliulu Seraskierului este justu si
 « prudente, atunci ce ve impedece se aplicati immediatu remediulu
 « contra acestui reu? Destituiti pe Cara Ibrahimu Pasia, care sub
 « pretestulu indispositiunei sale fictive ori reali ruinéza imperiulu,
 « si pe acestu erou, care stã inaintea Maiestatiei vostre, faceti-lu Se-
 « raskieru si veziru totodata ». Cuventele lui Chislar Aga, desteptara
 in Sultanulu si mai multu suspitiunea ce o nutriá de mai 'nainte
 contra vezirului; elu incepù a se convinge, cã Cara Ibrahimu Pasia
 numai de frica si din poltroneria se preface morbosu. Dreptu aceea
 ilu departã indata din postu si numi mare veziru pe Solimanu Pasia.

TOKOLI RESTITUITU IN DEMNITATEA DE MAI INAINTE

CXXXII. Solimanu vedindu-se cã nu numai a scapatu de curs'a
 ce i-o intinsese inamiculu seu, ci cã a obtienutu si administratiunea
 a intregu imperiului ottomanu, a pusu man'a immediatu pe prede-
 cessorele seu, si aflandu-lu culpabile de mai multe crime, l-a tra-
 misu in esiliu la Rhodos. Dupa aceea a liberatu pe Tóköli din car-

cere, unde precumu amu aretatu mai in susu, ilu aruncase Cara Ibrahimu Pasia, si pe bas'a marturirei lui Ibrahimu Aga, fostu camera-riu la Cara Mustafa Pasia, l-a declarat u innocentu de crim'a ce i se imputase. De alta parte, espuse la publicu tôte misielielu lui Cara Mustafa, si intentiunile lui pernitióse ce a nutritu contra imperiulu ottomanu ; si asiá Tököli nu numai ca a fostu restituitu in onorile sale de inainte, cì i s'au datu indereptu tôte lucrurile ce i s'au fostu luat, si ce i s'au fostu furatn de càtra soldati rapaci. Dupa tôte aceste, vezirulu s'a pusu cu tóta diligenti'a, a formá o armata numerósa, si prin persvasiunile sale si cu multifari'a sa influintia la soldati, a facutu de au primitu servitiu fórtu multi ; pe altii, cari preferiau mai multu comoditatea decátu glori'a, i aducea sub arme prin ciausii sei ; totodata a datu ordinu cá se bata moneda din tóta argintari'a sa si din tôte vasele sale de aur, pe care si le consacrá pentru suportarea speseloru bellice.

IMPERIALII IMPRESSORA BUD'A

CXXXIII. Inainte inse de a poté esì cu trupele sale in campania, fiindu-cà pamentulu era acoperitu anca cu nea, o parte a trupeloru imperiali sub comand'a lui Caraffa, in optu-spre-diece ale lunei Rebiulu-evvel, anul u Hegirei 1097 ocupa cetatea S-tu-Nicolau ; ér'ceealta parte, sub comand'a lui Merci, bate unele regimente turcesci, cari erau se trasportu provisiuni la Aradu, cuceresce acésta cetate, si da focu la magazinele ce le aveau turcii acolo. Dupa mai multe alte incaieraturi, in urma la duóe-dieci-si-siese ale lunei Regeb (79) tóta armat'a imperiale merge si impresóra Bud'a, ceea ce in vanu incercase inainte de ast'a cu duoi ani ; si in duóe ale lunei Siabanu, ocupa suburbiele cu mai puçina resistentia din partea garnisónei de cátu cumu s'ar' fi asteptatu. Invinsu acestu obstaclu, a datu assallu asupr'a muriloru cetatiei ; si derimandu prin canonade cele mai tari forturi, imperialii in duóe-dieci-si-una ale aceleiasi luni (80), facu nevala prin sparturile muriloru cu atáta vigóre si cu atatu succesu, in cátu garnison'a a fostu necesitata a se retrage cu totulu din for-

(79) Siepte Iuniu

(80) Duóe Iuliu.

turi. Dar fiindu-cà pionerii, cari trebuiau se faca siantiuri si se re-dice baricade pentru acoperirea invingătorilor , au intardiatu si n'au venitu la timpu, asiá nu numai cà au suferitu tare sub foculu continuu alu inamicului si au cadiautu fôrte multi din ei ; ci turcii au avutu intr'aceea timpu de a da focu la o mina ce o pusera mai inainte, si prin acést'a au constrinsu pe imperiali de a se retrage cu mari perderi.

IMPERIALII FACU UNU ASSALTU VIGOROSU

CXXXIV. Dar' crestinii nu scadu din curagiu , din contra acestu infortuniu mai tare i escità la resbunare, si in patru ale lunei Remazan (81), dupa ce derimasera o parte din muri, innoiescu assaltulu prin acelasu locu de mai inainte. Lupt'a a fostu lungu timpu dubia si atátu de infocata, in catu preste trei mii de imperiali au cadiautu parte morti parte vulnerati, inainte de ce ar' fi potutu ajunge la aperturile muriloru ; in urma dupa mari dificultati, si dupa o lupta de mai multe ôre le-a successu a constringe pe obsediati a se retrage de pe murii esteriori, si a intra ei in loculul lor. De aici apoi au indreptatu bateriele contra forturiloru principali.

VEZIRULU VINE INTR'ADJUTORIULU CETATEI

CXXXV. Pre candu cea mai mare parte a forturiloru principali anca era derimata , ajunge vezirulu Ainedgi Solimanu Pasia cu trupele sale. Dar' vediu cà in vanu ar' attaca castrele imperiali, fiindu fôrte tari in positiunile lor ; prin urmare se resolvì a face ôre-cumu se intre ajutoriu garnisónei in cetate, si a molesta pe inamicu in totu modulu, pênê cându i s'ar' da una ocasiune buna de a-lu attaca pe neasteptate, candu va fi mai fatigatu prin lung'a durata a obsidiunei. Cu scopulu acest'a, in d'oue-dieci-si-duóe ale lunei Remazan (82), transmite patru Pasia-generalu cu optu mii cavaleria si duóe mii Ieniceri in contra castrelor inimice , dandu-le ordinu a cerca se-si faca cale printre posturile imperialiloru si bavaresiloru , si a rapedi celu puçinu o partea a Ieniceriloru in cetate, spre a dá succursu gar-

(81) Cinci-spre-diece Iuliu.

(82) Trei Augustu.

nisónei. Dar' ducele de Lorena mírosi intentiunile Turciloru, si trimise unu corpu de cavaleria in contra loru , inainte de a ajunge ei la castre. Cavaleri'a germana ataca cavaleri'a Turciloru cu atáta vigóre, in cátu acésta dupa puçina resistentia prinde fug'a, si lasa pe Ieniceri népástuíti in préd'a imperialiloru.

A DOU'A TENTATIVA

CXXXVI. In diu'a din urma a lunei Remazanu (83), Vezirulu mai face o incercare', si tramitte éراسi duóe mii de Ieniceri cu vre-o câte-va trupe de cavaleria , spre a ésecutá planulu seu de mai inainte. Acesti-a se apropia mai cu multa precautiune , surprindu posturile dinainte ale imperialiloru , si nevalescu asupr'a castreloru brandenburgiloru cu atáta furia, in cátu nu cá omeni, cí cá bestii selbatice petrundu prin ferru si focu , si rumpu liniile ce le redicassera in contra loru. Caprera inse si Heussler, vediendu periculu in care erau trupele brandeburgice , accurgu din bunu timpu spre a le libera ; ei incungiura pe Turci chiar ' in momentulu candu erau se intre in cetate ; si ací se incinge o macellaria din cele mai selbatice , in cátu abia trei sute din ei, si acesti-a anca mare parte vulnerati , au totu se scape in cetate.

A TREI'A TENTATIVA

CXXXVII. La duóe díle dupa aceea (84), imperialii pentru a areta cátu de puçinu se temu de vezirulu, facu assaltu asupr'a cetatiei in partea cea mai tare a ei , si dupa o lupta fórte acuta o cuprindu si acést'a, omorindu séu alungandu pe Turcii cari o apearau. Din succésulu acesta se potea vedé, cá nu preste multu are se urmeze cucerirea totale a cetatiei. Asia vezirulu se incérca a veni a trei'a óra in succursulu ei ; si, in nóue-spre-diece ale lunei Sievval (85), tramitte, pre langa tóta oppunerea loru, un'a miie de Ieniceri, totu atáti Spahi, si cinci sute Tatarsi, cá se cêrce a strabate pintre inimicu. si a intra in cetate spre a da ajutoriu garnisónei. Acesti-a se luptara cu aceeași bravura cá si cei de mai inainte, ba au pe-

(83) Nóue Augustu.

(84) Unu-spre-diece Augustu.

85) Optu-spre-diece Augustu.

trunsi pene la liniile imperialilor; dar' in fine totusi au fostu respinsi prin numerulu si eroismulu crestiniloru, si au fostu constrinsi a se retrage cu mari perderi. Totu acést'a sôrte o avù si garnisón'a, care a facutu o excursiune generale din cetate, cu scopu de a divide pe inimicu si de a facilitá intrarea in cetate a amiciloru sei; ea vediu ca celoru venití intr'adjutoriulu cetatiei le merge reu; asiá se retrase iute si cu reu successu indereptu. Atâte perderi multiple au descuragiatu cu totulu armat'a ottomana; si fiindu-ca se latise verb'a, cà imperialii, dupa cucerirea cetatiei voru veni se atacé pe Turci in castrele loru, asiá a inceputu cea mai mare parte a soldatiloru a se respandi, neascultandu nici rugarile nici persvasiunile vezirului, si se întórsera catra casa. Imperialistii scapati cu modulu acesta de periclulu ce-i amerintiá in spate, dau in trei-spre-diece ale lunei Sievval (86), ultimulu assaltu cetatiei.

IMPERIALII CUCERESCU BUDA

CXXXVIII. Abdi Pasia, gubernatorele cetatiei, barbatu fôrte renumitu pe timpulu seu pentru esperientiele sale militari, cu garnisón'a ce-i mai romasese face o ultima proba pentru a salvá cetatea, si sustienendu lupt'a cu bravura câte-va ôre, respinge cu focu si feru armat'a imperiale. Dar' a cadiutu in lupta omoritu de man'a imperialiloru. Atunci garnison'a vedindu mortea comandantelui seu, a inceputu a scadé din curagiu, si nu mai facea risistentia atâtu de vigorósa cá mai inainte. In urma vedindu cu puterea loru nu ad-junge cu puterea Germaniloru, prin urmare nu le remane alta decâtu a capitulá, defacu stégulu albu anca sub durat'a luptei; promittu a predá cetatea, si se róga a le lasa viéti'a. Dar' inainte de a se stempera foculu Germaniloru, ei au omoritu o multime de obsediati de prin forturi, in câtu abia au remasu vre-o tluóe mîi pe cari i-a scapatu numai clementi'a generaliloru imperiali. Dupa caderea cetatiei Buda in mânilu Germaniloru, vezirulu deplorá cu lacrimi sôrtea tri-sta a sa si a imperiului; si cu restulu armatei plecá indereptu cá-tra casa; dar' plecarea sa semená mai multu à fuga decâtu a retra-gere. Dupa aceea, garnisónele din Hatvanu si din alte cetati vecine

(86) Duóe-diec-si-duóe Augustu.

anca isi perasira posturile, si se supusera de buna voia imperiilor.

**IMPERIALII SE IMPARTU IN DUOE CORPURI DE ARMATA SUB CARAFFA
SI SUB PRINCIPELE DE BADEN**

CXXXIX. Din acestea se vedea, că Turcii căerca a evita ori-ce lupta. Asiá ducele de Lorena împarte armat'a imperiale in duoe; o parte sub comand'a principelui de Baden o trimite in Ungari'a-de-josu; si cealalta sub comanda lu Caraffa si Heusler in Ungari'a de susu. Principele de Baden cu trupele sale impressóra cetatea Simonturnu in optu ale lunei Silcade(87), si in câte-va zile constringe garnisón'a turcésca a se predá fara gratia dimpreuna cu cetate'a. Dupa aceea ataca Caposuivarulu, si cuceresce cetatea; fortareti'a inse, dupa tóta apparenti'a se vedea că este in stare de a se sustiené mai lungu timpu, de câtu cumu ilu iértá pe elu impregiurarile acumu; asiá devasta cetatea, si lasa fortareti'a. Dupa ce statuse vre-o câteva zile aici, si primise nuoe trupe ausiliari, ce i le aduse Scherfenberg, pleca spre Cinci-Beserici, si, in duoe-dieci-si-optu ale lunei Silcade(88), ajunge cu avanttrupele sale in faci'a acestei cetati. Garnisón'a crediendu că tóta armat'a inimica é aci, dà focu cetatiei si se retrage in castellu. Infanteri'a principelui de Baden era anca tare indereptu, asiá da ordinu la trei sute de calareti alesi, se se dea josu de pe cai, si se mérga a stinge foculu; acesti-a, setiosi si de préda, se punu la lucru cu atáta iutíme, in câtu cea mai mare parte a cetatei a fostu scapata din gur'a flacariloru. Garnisón'a vediendu că nu grosulu armatei germane, ci numai o parte de cavaleria usióra ar fi sositu aci, din rusine si regretu pentru perderea ce a induratu dela calareti, face o escursiune in cetate, si se incerca a o reocupa; dar' a fostu batuta si constrinsa a se retrage cu perdere. Cu tóte acestea, Turcii pentru a sterge rusinea, că ántaiu au fugitu, si acumu s'au retrasu, se decídu a se apera cu bravura, si mai bine a-si sacrifica viéti'a decâtu a predá castellulu; si acésta resolutiune a loru o facu cunoscuta inimicului, arborandu pe unu turnu alu castellulu siese stindarde rosie si unulu negru. Dar' candu au ve-

(87) Cinci-spre-diece Septembre.

(88) Cinci Octobre.

diutu că tunurile inamicului au derimatu și fortificațiunile celle mai tari, atunci fric'a de mórtea imminente le-a insuflatu cugete mai blande ; și nu numai au datu josu stindardele de sange și de mórte, ci au tramisu deputati la principele de Baden , offerindu-î castellulu sub condițiune de a le lasá viéti'a și armele. Germanii inse le-au refusat cererea, și asia au fostu constrinsi a se predá in discretiune , și a-si rescumpera viéti'a cu perderea libertății loru. In trei ale lunei Silhige (89), se deschidu portile castellului; germanii intra și prindu pe insusi Pasia cu siepte Beghi și pe tóta garnisón'a, și-i tramitu in captivitate la Stiri'a. Principele de Baden dupa ce a cuceritu acésta cetate, a tramisu o parte a armatei sale sub comand'a lui Scherfenberg la Siclosiu, ér' elu cu celelalte trupe a trasu spre Darda. Scherfenberg in siepte ale lunei Silhige (90), ajunge la Siclosiu, cuceresce cetatea indata la primul saltu, și propune condițiuni onorabile Turciloru, déca voru predá fortareti'a unde se retrasera. Dar' Turcii refusa și constringu pe generalulu a aplica bateriele; elu bombardâ forturile cu atâta vigóre, in câtu in doue-spre-diece ale aceleiasi lune(91) au desfacutu stindardulu albu ; și, fiindu-că nu le remase alta cale de a scapa de mórte, s'au datu insii captivi in man'a Germaniloru .

FUG'A TURCILORU LA SCIREA DESPRE APROPIAREA GERMANILORU

CXL. Scherfenberg fù chiamatu de aici de catra principele de Baden la Darda. Acest'a adeca audi că nisce trupe de ale Turciloru se mai tienu prin giurulu Dravei, și se determinâ ale atacá și a le nimici. Turcii indata ce audu că Germanii se apropia, prindu fug'a și se retragu cu atâta precipitatiune, in câtu nu numai Esseculu ilu lasa deschisu Germaniloru, dar' anca ardu și o mare parte din podulu de acolo, pentru că se impede pe inimicu de a-i persecuta. Principele de Baden vedindu că i-au scapatu din mana Turcii, aprinde și cealalta parte din acelu podu (92), precumu și

(89) Diece Octobre.

(90) Patru-spre diece Octobre.

(91) Nóue-spre diece Octobre.

(92) Dr. Brown dice, că acestu podu are in lun' ime cinci m lle engle e ci 1 in largime siepte-spre-diece pasi, și merge de la Drava péné la Darda. Pe o pôrtă s

töte cealalte poduri ce le construisera Turcii preste Drava. La re-intörccere attaca cu mare putere Caposvarulu, care mai inainte in vanu se încercase a-lu cuceri, si aduce pe comandantele cetatiei la atâta strimtoräre, in câtu acela, intimidatu degiä prin sörtea garnisóneloru vecine, preda fortäretia anca inainte de a fi fostu redusa la estremitate, si in duöe-dieci-si-duöe ale lunei Silhige (93), capituléza sub onorabile conditiuni.

CARAFFA BATE PE TATARI

CXLI. Intr'aceea, partea cealalta a armatei imperiale, sub comand'a lui Caraffa si Heusler, a trasu la Segedinu, si au impresoratu cetatea. Candu era chiar' ocupatu cu obsidiunea, Caraffa primesce scirea, cà duöe-mii de Turci cu o banda mare de Tatari sunt campati apröpe de Sânta, o cetate in distantia de siése öre de la Segedinu, si cá au intentiunea de a veni intr'adjutoriu garnisónei de aici. Caraffa tramisse indata in contra loru pe Veterani cu câte-va regimente. Acesta attaca pe Tatari si-i scöte din positiiunile loru; le ocupa castrele, le prindu si le ieau mai bine de cinci mii de cai. Puçinu dupa aceea se intorcu Tatarii indereptu, si voiescu a incepe lupt'a din nou; ei credeau adeca, cá inamiculu este cuprinsu acumu cu spoliarea castreloru, si cà prin urmare victori'a le va fi usiöra. Dar' au fostu respinsi de ante-gardele germane, si s'au retrasu immediatu indereptu.

VETERANI BATE PE VEZIRULU

CXLII. Dupa acésta perdere a Tatariloru vine vezirulu in persóna, si adunandu trupele Tataru cari prinsesera fug'a, se presenta dintr'odata in faci'a inamicului cu töta armat'a sa. Veterani, de si nu avea informatiune sigura despre puterea inamicului, totusi a tienutu de consultu se remana in positiiunile sale; căci altminterea, prin retragerea sa ar' poté se descorageze pe soldati; deci isi pune öme-nii in ordine de bataia, si astépta cu totu coragiulu sosirea inamiciloru. Turcii au datu primul atacu, si a tienutu lupt'a cu atâta fu-

acelui -a, sta si asta-di o inscriptiune latina ce pörta numele imperatului Aelianu. Atätu de vechiu este acestu podu *Tr. Angl.*

(93) Duöe-dieci si nöue Octobre.

róre, în câtu două ore victori'a remase dubia, în care parte va înclina ea. În urma valórea Germaniloru învinge, si Turcii se retragu pe o culme, unde erau acoperiti de tunurile lor. Veterani 'i urmaresce în calcáie, și trecéndu preste tóte dificultatile, i scóte din pozitiiunile lor. Turcii au perduto în aceste două batalii, două mii de Ieniceri si totu atáti-a Tatarsi. Fructulu acestei victorii a fostu Segedinulu. Cáci garnisón'a, candu a vediutu cá armat'a inimica întórna în castre cu atâte capete de ale amiciloru sei, fiindu si alminterea obosita prin laborea continu-a si fatigiósa, în cinci ale lunei Silhige (94) a predatu fortareti'a în man'a Germaniloru.

**IMPERATULU GERMANIEI INVITA PE TIARULU RUSIEI A SE UNI CU ELU
ÎN CONTRA INIMICULUI COMUNU**

CXLIII. Acésta era starea lucruriloru în Ungari'a. În Poloni'a, s'a petrecutu cea mai mare parte a anului cu negotiatiuni. Într'aceea imperatulu Germaniei a invitatu pe țiarii Rusiei, Ioanu si Petru, se între cu elu în confederatiune contra inimiculu comunu alu crestinatatiei; si anume, péné candu ceilalti confederati sunt ocupati în Ungari'a si în partile meridionali ale Europei, péné atunci ei, țiarii, se între în Crimě'a tatarica si se impede junctiunea Tatariloru cu Turcii. Țiarii respunsera, ca ei ar' fi gata a declara bellu inimiciloru crucei, numai déca s'ar' poté inventa unu midi-locu sicuru contra urmariloru unei rupturi cu Polonii. Cáci avédu ei numai unu armistitiu si nici-de-cumu o pace în forma cu acestu regatu, tóta lumea i-ar' condamna, déca înainte de ce ar' fi securi contra unui inimicu, si-ar' aduce altulu pe capu.

ÎNTRE RUSSI'A SI POLONI'A SE INCHIAIE PACE

CXLIV. Imperatulu Leopoldu apreçiandu aceste ratiuni, si-a pusu tóta solitudinea a întemeiá o buna întielegere între aceste două natiuni, si a le face, cá uitandu animositatile mutuali, se-si verse resimtiemintele lor contra inimiculu comunu. În urma, dupa multe încercari a reusitu si a obtienutu de la Poloni invoirea de a renuntia la tóte pretensiunile asupr'a cetatilaru Kiovia si Smolenska, cari de lungu timpu au fostu merulu de cea mai inversiunata

(94) Duóe-spre-diece Octobree.

II. 1097
I. C. 1686

cérta între aceste două natiuni, si în două-dieci ale lunii Gemazi-
ulu evvel(95), anul Hegirei 1097, au scris conditiunile de pace.

SOBIESKI INVITA PE CANTEMIRU A LEGA PACE CU ELU

CXLV. Ioanu Sobieski, regele Poloniei, incuragiatu prin acésta a-
sistentia noua, se resolvì a mai încercá o espeditiune în Moldavi'a,
si a bate acésta tiera, care este celu mai tare muru alu imperiului
ottomanu contra Poloniloru. Dar' înainte de a deschide acésta cam-
pania, se determiná se mai faca o încercare de a îndupleca pe Mol-
doveni la confederatiune contra Turciloru. Cu scopulu acesta, tra-
mitte în secretu pe confessariulu seu (96), îmbracatu în vestminte
necunoscute, cá ambasadoru la Constantinu Cantemiru principele
Moldaviei, spre a-lu îndupleca se seunésca cu Polonii în contra Tur-
ciloru, si a-i promitte aliantia perpetua cu Poloni'a, confirmatiune pe
viétia în scaunulu domnescu alu principatului, si libertate deplina
asupr'a poporului seu. Ajungéndu acestu ambasadoru la principele,
i-au aretatu scopulu misiunii sale, si s'a « adoperatu în totu mo-
dulu a-lu îndupleca la aliantia din cestiune.» Sunt trei ani — dîse
parintele delegatu — de cându regele, domnulu meu, a întielesu
spre cea mai mare satisfactiune a sa, ca « Turcii au pusu domnu
« Moldaviei pe Cantemiru; anca de pe atunci, regele nutriá cea mai
« mare sperantia, ca acela care anca înainte de asta în Poloni'a, sub
« regele Casimiru a datu cele mai escellenté probe de talentulu si
« curagiulu seu în contra Svedianiloru, nu va lipsi a aplicá aceste
« brillante calitati întru marea opera de a liberá pe poporulu seu de
« sub jugulu tiranulu Turciloru. Chiar' pentru acést'a Majestatea-sa
« atribue generaliloru sei nefericirea ce a înduratu armata sa în anul
« trecutu la Nistru; si nu póte laudá în destulu prudentia vóstra,
« cá în acea lupta v'ati aretatu cu fidelitate catra Turci; cáci, prin a-
« césta nu numai i-ai facutu se aiba o mai mare incredere în voi,
« ci ati scapatu si poporulu si pe voi însive de la sclavi'a turcésca,
« mai alesu într'unu timpu, candu dupa alungarea imperialiloru de
« la Bud'a, omulu nu era siguru, care parte va remané pe de-asupr'a.
« Acumu inse lucrurile au luat alta façe. Turcii atâti-a inimizii au

(95) Trei Aprile.

(96) Preotu de casa, preotu de curte, (duchovnicu). *Tr. Rom.*

« asupr'a capului lor, in câtu abiá le va mai veni in minte se cu-
 « gete la Moldavi'a. Tiarii Rusiei stau gata a intra in Crimë'a
 « tatarica cu cinci-sute mii de ómeni : cu acesti-a voru avé Ta-
 « tarii destul de lucru. Imperialii vreu se tréca Dunarea, a se
 « uní cu trupele polone la Adrianopole, si a cucerí Constantinopo-
 « lea. Regele, domnulu meu, anca voesce a lua parte in aceasta es-
 « peditiune ; dar' nu póte se lase Moldavi'a la spatele sale in mâ-
 « nile inamicului ; pentru aceea isi tiene de detorintia a face atten-
 « tu pe unu principe crestinu si vechiu amicu alu seu, cá se nu se
 « mai oppuna armeloru crestine, cì se-si unésca immediatu trupele
 « sale cu armat'a polóna, si se ordine suditiloru sei a primí pe Po-
 « loni, nu cá pe inimizii, cì cá peli beratori ai lor, si a le aduce tóte
 « victualiele necesarie in castrele lor. De alta parte Regele, dom-
 « nulu meu, promitte pe cuventulu seu, cá nu va face nici-o inju-
 « ria locuitoriloru Moldaviei ; din contra , totu ce-i voru aduce ace-
 « stia , va platí cu pretiulu cuvenitu, si nu va sufferí cá se li se ia nici
 « macar' unu grâunte cu puterea ; si pe care l-ar' gasí cá a facutu
 « cea mai mica injuria vre-unui moldovanu , pe unulu cá acela ilu
 « va punf cu mórte fara nici-o crutiare ».

RESPUNSULU LUI CANTEMIRU

CXLVI. Principele respondiendu ambasadorului, dîse : « Inclina-
 « tiunea mea de a serví intereseloru crestinismului, o scie regele prè
 « bine nu numai din cele ce s'au petrecutu anulu trecut, intre mi-
 « ne si intre generalii sei, dar' si din conversatiunile mele ce le-am
 « avutu cu elu. N'amu intermissu nici-odata si nimica, ce amu cre-
 « diutu cá este in profitulu crestiniloru ; si acést'a o voiu face si pe
 « viitoriu, ori-cari ar' fi consecentiele pentru mine ; dar' asta-di nu-
 « mi sta in putere, si nici pentru Poloni n'ar' aduce nici-unu folosu,
 « daca in anulu acest'a mi-asfu uní trupele cu ale Poloniloru, séu asiu
 « lega o aliantia pe façie cu ei. Fiiulu meu celu mai mare si alti fii
 « ai unoru boieri sunt detienuti in Constantinopole cá ostatici pen-
 « tru fidelitátea mea ; ei ar' fi espusi la cele mai crudeli tormente ,
 « indata ce Turcii ar avé cea mai mica suspitiune in contra fidelita-
 « tiei mele. In castrele mele abiá am o armata de cinci mii de Mol-

« doveni; acesti-a nici n'ar' imulti, nici n'ar' scádé armat'a polona;
 « prin urmare, nici Polonii n'ar' fi mai tari, nici Turcii mai slabi.
 « Dara déca rémanu eu in castrele Turciloru, atunci imi va sta in
 « putere, nu numai de a preveni ori ce resolutiuni periculoase
 « contra Poloniloru, dar asiu puté pe tóta diu'a, ba chiar' pe tóta
 « ór'a, se dau regelui informatiuni despre planurile si intentiunile
 « Seraskierului si ale Şultanului Tatariloru. Si eu credu că aceste
 « serviciuri sunt cu multu mai importante, decâtu miculu ajutoriu
 « ce-mi cereai. Afara de aceea, asiu da ordinu, de si nu in scrisu,
 « căci trebue se me pazescu de Turci, dar' cu vorb'a asiu dá ordinu
 « suditiloru mei moldoveni, se duca ori ce victualie necesarie in ca-
 « strele polóne, si se faca totu ce-ar' cere regele si ce ar placé ace-
 « stui-a. Si déca Dumnedieu ar' binecuventá acésta espeditiune cu
 « unu succesu bunu, si Tatarii si Turcii ar remané batuti : atunci
 « imi voi pune tóte puterile, pentru cá se scapu pe fiulu meu din
 « Constantinopole, séu ilu voi rescumpera cu buni bani cá pe unu
 « captiv ; ér' déca nu mi-ar' succede aceasta, atunci fia !, ilu voi
 « sacrifica pentru binele crestinatatiei si pentru libertatea tiei
 « mele, si voi merge cu tóta puterea mea a me lupta in lupta des-
 « chisa contra inamiciloru lui Christu si ai crestinatatiei ».

REGELE POLONIEI TRAGE SPRE IASI. CANTEMIR MERGE LA CASTRELE TURCILORU

CXLVII. Dupa ce a primitu regele acestu respunsu, cam pe la in-
 ceputulu lunei Sievval, trece Nistru, si dupa o cale de mai multe
 díle, ajunge la Iasi fara a i se pune vre-o resistentia. Aici afla elu
 bucate si vinu in abundantia ; căci principele lasase pe vorniculu
 Ramandi indereptu, cá se procure tóte victualiele necesarie pentru
 armat'a regelui. Elu si-a petreculu aici patru-spre-diece díle in
 mancari si beuturi, fara a mai cugeta la Turci. Injr'aceea Seraski-
 erulu Buickli Mustafa Pasia trecuse dejá Dunarea cu duoe-dieci-si-
 cincii de mii cavaleria, si optu mii Ieniceri, si daduse ordinu lui
 Nurradinu Sultanu a veni cu trei-dieci mii de Tatars in castrele sale.
 Aici aude ca regele Poloniei a inaintatu spre Iasi ; si cá Cantemiru
 totusi nu se aréta anca in castre. Seraskierulu consideru aceasta
 remanere a lui Cantemiru dreptu defectiune, si da ordinu lui Nurra-

dinu Sultanu (97) a intrá cu Tatarii sei in Moldavi'a cá intr'o tíera inimica, a o devastá prin focu si feru, si a lua pe locuitori in captivitate. Si intr'adeveru cá Moldavi'a era se fie espusa la cele mai triste calamitati, déca Beg Mirza, unulu dintre tatarii Mirzesci din famili'a lui Cantimiru (98), nu se intrepunea si nu abatea pe Seraskierulu si pe Nurredin Sultanulu de la propusulu loru, promítiendu

(97) *Nurradínu Sultanu*. Sunt dóue officieri la Tatarí, cari nu se dau nici-odata altui-a, decátu numai filorú Chanului, descendentí din famili'a Olinghisiana, si nici-odata fara invoirea portiei ottomane; acelea sunt, rangulu de Calga si de Nurradinu. Calga este proprie Generalu Locotenente alu Chanului, care nici-odata nu ese din Crimea Tatariloru, decátu numai in fruntea a tóta armat'a tatará. Nurradin (*), care cuventu in limb'a tataresca insémna voinția, urméza in rangulu immediatu dupa Calga, si candu este a se da assistentia Turciloru, elu se tramitte in adjutoriulu acestora cu unu anumitu numeru de trupe, precum diece ori dué-dieci mii de Tatarí, dupa cum ceru Turcii.

(98) *Din famili'a lui Cantemiru*. Acésta familia era in mare védia la Mirzescii din Tartari'a pentru nobilitatea sa si immensele sale avutii. Dupa traditiune, famili'a Cantemiru deriva de la Temurlenti, marele cuceritoru alu Asiei. Acést'a pare a o comproba chiar' și numele insusi: cáci Can Temur séu Can Temir, insémna sangele lui Temur, séu persóna descendentá din sangele lui Temuru. Unulu din Cantemirescii avuse curagiulu a se subtrage atátu de sub potestatea Chanului cátu si de sub jugulu Turciloru, si s'a luptata in cursu de mai multi ani cu asemenea bunu succesu contra mai multorú Seraskieri, si probabilu, ca elu si-ar' fi eluptatu deplinu independintia si libertatea, déca nu s'ar fi sedusu prin unu fraudulosu tractatu. Turcii adeva vedíendu cá cu armele nu potu face nimicá in contra lui, s'au prefacutu cá ar' voi se incheia pace cu elu. S'au invoitu la tóte cáte a cerutu, si i-au datu principatulu Benderului cu totu teritoriulu dependenté de acesta; l-au onoratu cu titlu de Begu, și cu privilegiulu de a purta trei tuguri. Dar' dupa ce l-au capetatu cu modulu acést'a, Turcii puçinu dupa aceea au pusu man'a pe elu si l-au omoritu. Fratii lui s'au suppusu de nou Chanului, care le-a datu voia a locu in provincie Ackiermanu si Kili. Fíiulu seu Sava Cantemiru anca a fostu primitu in grati'a Chanului; dar' si-a schimbatu numele, si fiinduca tatulu seu a fostu Begu, si-a luatú supranumele de Begu-Mirzo, care apoi a trecutú la fíii sei si la fii de fii acestor'a. Pe tímpulu, candu parintele meu era domnu Moldaviei, acestu Begu-Mirza, despre care s'a vorbitu in testulu acestei istorie, venia de multe-ori cu cincí fii ai sei in Moldov'a, unde mergendu la parintele meu, i narrá istori'a antecessoriloru sei asiá precumu o sciá dip traditiune, prin care singura s'a sustienutu memori'a genealogiei lorú fatarice. Elu mai spunea anca, cá audisse dela protoparintii sei, cá pe tímpulu, candu Chanulu i persecutá mai aspru, unu Cantemiru din famili'a lorú s'a refugiatu la principele Moldaviei si a primitu religiunea crestina. De aci credea, cá elu è ruda cu parintele meu.

(*) Acestu cuventu in limb'a arabica insémna: lumin'a credintiei. *Tr. Germ.*

a stá bunu pentru príncipele Cantemiru, cà elu nici-odata n'a lucratu si nu va lucra contra fidelitatiei datorite imperiului otomanu, nici in partea inamicului n'a trecut si nu va trece ; si mai adaose apoi, cà elu scie de siguru, cà príncipele a plecatu dejá din Iasi ; si cà multu in trei dile elu va fi aici in castre. Fapt'a a justificatu vorbele lui Mirza ; càci príncipele, intr'adeveru esise din Iasi cu trei dile inainte de sosirea regelui, si ajungendu la Falcii, a datu libertate omeniloru sei a se întórce la regele, déca si la câtii le place ; dupe aceea a trecut Prutulul, si càtra finitulul lunei Sievval a ajunsu in castrele Seraskierului.

REGELE POLONIEI TRECE PRUTULU. TURCII ILU ATTACKA SI-LU INCUNGIURA

CXLVIII. Intr'aceea regele Poloniei , satulu de atáta mancare si beutura , se puse pe cale mai departe cu intentiunea de a alunga pe Turci cu totul din Moldavi'a. Dar' abia ce se puse a dóu'a-óra in castre , observá cà soldatii sei începú a suferi de lips'a victualieloru ; càci , pênê au statu in Iasi , s'au desiertatu tóte depositel prin neglijenti'a comisariloru, si pentru Poloni nu mai remase alta de mancare, decâtu o mare cantitate de fructe. Pentru a scapá din acestu inconvenientu , nu vediu altu remediú , decâtu a trece Prutulul aprópe de Ciociora , in sperantia cà anca inainte de ce s'ar' apropia mai tare armat'a ottomana , elu ar' poté se puna man'a pe magazinele incarcate ale Tatariloru budgiacani , si cu modulu acest'a ar' mai stemperá fómee flamendiloru sei soldati. Seraskierulu informatu despre trecerea regelui preste Prutu, merge immedjatu cu tóta armat'a sa in contra lui ; si in distantia abia de duóe dile de la Ciociora , dà de elu asediatu cu armat'a intr'unu campu deschisu, unde ilu incungiura de tóte partile. Tatarii dau focu ierburiloru de pe campu, arse degiá prin caldur'a sórelui ; infestéza necontenitu castrele polóne prin mici scaramusie ; prindu pe cei cari esiau din castre pentru a stringe nutretiu , séu i constringu a se întórce indereptu cu carale góle. Regele in desperatiunea sa, offere Seraskierulu o lupta ; acesta inse , séu pentru cà cugetá cà este periculosu de a se prinde in lupta cu siese-dieci de mii de Poloni , séu pentru-cá voiá a trage pe Poloni mai departe dela confiniel tie-

rei loru : evită ori-ce lupta deschisa, si demandă soldatiloru a molestă si debilită pe inamicu numai prin încâieraturi continue. Polonii inse simțiau unu inamicu cu multu mai furibundu in stomachulu loru, adeca fόμεa; acestu inamicu intestinul i tormentă fara indurare, in câtu nu s'au potutu misca din castrele loru, fara a nu lasă dupa sine trei pênê in patru mii de morti.

**POLONII SE RETRAGU DIN MOLDAVIA.
REGELE FACE CELE MAI IMPIE SACRILEGIE SI RAPINE**

CXLIX. Regele Poloniei vediendu-se in acêsta strimtorare, se a-d operă a trece Prutulu indreptu la unu satu, ce locuitorii ilu nu mescu Valea-Strimba (99). Dar' abia trecuse diumetate din armata, candu Tatarii vinu si se arunca asupra celoralti in spate, omóra o mare parte din ei, prindu și mai multi, ér' ceilalti se arunca in apa. Dupace au trecut cu multe greutati si perderi preste Prutu, regele in furia că nu si-a potutu resbună asupr'a Turciloru, isi vërșă tóta mâni'a asupr'a Moldoveniloru, si dă libertate soldatiloru (100) a spoliá tiér'a si a predá pe locuitori. Elu insusi dă focu la duõe mônastiri in Iasi, rapesce vasele sacre; fura reliquiele Santului Ioanu din Suceava, dimpreuna cu alte multe pretiöse, ce pietatea principiloru de mai inainte le asiediasc acolo; redica pe metropolitulu Moldaviei, si tractandu-lu in modulu celu mai brutale, ilu duce in

(99) *Valea-Strimba*. Localitate langa fluviulu Prutu; locu nefericitu pentru crestini, si de multe-ori fericitu pentru infideli. Aici Tatarii au frantu liniele Casaciloru comandati de generalulu Koniski, si batendu-i au suferitu perderi fôrte mari. Aici Ion Sobieski, regele Poloniei, de doue ori a fostu constrinsu a se retrage din ace tu locu, si totdeauna nu fara perderi considerabile. Aici, pe timpulu meu Petru, țiarulu Rusiei a sustinutu cu bravura trei zile lupt'a in contra Turciloru; dar in urma a trebuitu se incheia o pace cu inădelulu sub conditiuni cari nici de-cumu nu le-ar' fi voit. Se pare că chiar' in cuventulu insusi Valea-Strimba, zace ce-va fatalu, căci elu dupa etimologia in limb a romana insémna: vale perversa séu plna de nedreptate

(100) *Da libertate soldatiloru*. Regele Poloniei prin o scrisóre catra Domnulu Moldaviei s'a incercatu a se spala de aceste fapte rusinöse, si a aruncă vin'a pe oldatii sei flamendi, că nu numai fara scirea, dar' chiar' in contra ordinaru sale e - presse ar' il spoliatu pe Moldoveni. Dar' ulterior'a lui procedere violenta si transmiterea metropolitulu in captivitate, pentru că nu a voit se-i libere reliquiele St-lui Ioanu din Suceava, sunt probe evidente, că sodatii de si n'au avutu ordinu séu permissiune dela regele de a preda si de a spoliá, ei tótusi de siguru au fo tu incuragiati prin esemplulu seu de rapacitate si de alte fapte violente.

captivitate, pentru că a refuzat să-și estradea lucrurile sacre. După aceea merge la mănăstirea de la Trei-Ierarhi, unde se conservau cu religiozitate reliquiile Santei Parascheva (101) din Epibati, și cere a-i să estradeze aceste reliquii și toți thesaurii ce erau depuși acolo. Archimandritul mănăstirii, care audise în ce mod a fost tratat metropolitul, închide portile bisericii, și răspunde trimisilor regelui, ca : mai bine vre să fie îngropat sub ruinele bisericii, de cât să estradeze la om din lume unu thesauru atât de sacru și pretios. Regele, pentru a intimidă pe acestu monachu fieros, ordina să se aducă tunurile, și să spargă portile, și să luă totu thesaurul cu forță, fiindcă și s'a refuzat o parte ce o ceruse cu bună. Dar' archimandritul era inflexibil ; și regele anca, său cuprinsu de rusine că comite unu sacrilegiu, său prevenitu prin officiarilor săi, se departa de acă, fără să-și fie ajunsu scopul.

TOTA ARMAT'A URMEZA ESEMPLULU REGELUI

CL. Exemplul regelui și fâmea, au indus și pe soldați, de au comis cele mai dure excese ; au spoliat cetățile și satele, și n'au crutat nici-o localitate, fie religioasă ori profană, pe unde au cugețat că voru afla ceva, ce să stemperă poftă și cupiditatea lor.

(101) *St. Parascheva*. Parascheva, precum ne învâta menologiile ecclesiastice, a fostu dâmn'a unui sat cu numele Epibati, care mai în urmă ajunsese în posesiunea mareșului Apocancu, generalulu imperatului Andronicu. Pe timpul lui Muradu IV, Basiliu, domnulu Moldaviei, a obținutu permissiunea de a lua oșsele acestei sante din biseric'a patriarhală din Constantinopol, și acest'a din considerare că a facutu multe binefaceri și servitii pentru acea biserică ; căci elu a plătitu din propriile sale venituri preste două-sute-sicse-dieci de pungi, cu cari biseric'a era datoră parte la Turci parte la creștini. Și fiindcă la Turci este opritu a transportă unu cadavru în departare preste trei mii, asiă a mai datu curtea otomană preste trei-sute pungi, numai pentru că se obținea permissiunea de a transporta acele oșse, și pentru a esoperă de la Sultanulu unu ordinu către Capudgi Bashi, care să însoțiescă transportulu până în Moldavi'a. Tota istoria acestei transportațiuni este zugrăvită pe perețele de amăla-di alu acestei biserice, unde se conserva santele reliquii ; între altele se vede acolo depinsu chiar' și Capudgi Bashi cu toți officiarilor săi, cum mergu că în procesiune înaintea sâcrului cu reliquiile (Môscele). Atat'a putere are banulu la turci ! Ei pentru bani nu numai permittu, dar' chiar' însii facu lucruri ce sunt cu totul contrarie superstiției lor.

VINDICT'A LUI DUMNEDIEU ASUPR'A POLONILORU SACRILEGI

CLI. Dar' acestu sacrilegiu n'a potutu se remana lungu limpu nepedepsitu. Locuitorii, pentru a scapà de crudelitatile Poloniloru si Cosaciloru, fugiau si se ascundeau in tôte partile; si candu venia acesti-a la casele loru, le aflau góle, si erau constrinsi a mancá carnea cruda fara sare, fara gustu. Acósta lè occasionâ dissenteria, care in câte-va dile intr'atâtu se lali in castrele regelui, in câtu nu era nópte in care se nu móra câte cincisute si mai bine de Poloni. Cantemiru anca, audiendu de hidósele atrocitati si sacrilegiuri ce comitteau Polonii, a tramisu trupele sale prin tóta tiér'a; i surprinde pre candu erau dispersi in tôte partile, si nu erau prevediuti la o atare nevala repentina; prinde din ei mai bine de patru mii, și parte i frige, parte i trage in tiépa séu i spendiura; si asiá, cu diverse moduri de mórte, esecută asupr'a loru pedéps'a ce o meritasera.

TATARII INFECTA APELE CU IERBURI VENINOSE

CLII. De alta parte Tatarii, vedindu că armat'a regelui isi iea, calea câtra Cotnari, se punu si infecta cu ierburi veninóse (102) laculu, de unde-si avea cetatea ap'a; prin acés't'a ómeni si vile cari au beutu din ap'a aceea, au peritu toti si tóte. Indata inse ce s'a descoperitu acestu lucru, regele, pentru a nu se espune dimpreuna cu armat'a la unu periclu si mai mare, a evitatu de a se apropià de acelu locu, si-a pusu castrele langa fluviulu Siretu la unu locu incungiuratu din tôte partile de munti. Tatarii observandu acés't'a, au fostu de convingere, ca intentiunea Poloniloru este a se retrage acasa in Poloni'a; si fiindu-ca prin acele paduri si munti era fórté greú de a merge cu caii, asiá i attaca numai in siesu, i batu, si se

(102) *Ierburi veninóse.* Lucru miraculosu si care s'ar' pare incredibile àcelora cari nu-lu cunoscú din propri'a loru esperientia. Eu amu vediutu cu ochii méi, si amu ramasu surprinsu de ceea ce facu acei Tatarí. Ei adeca au unú secretu intre sine, pe care nu-lu sciu mai multi de trei séu patru insi in tóta Tatarí'a. Acestu secretu este, ca ei cunoscú o iérb'a de o natura atátu de tare si de veninósa, in câtu cu aceea potú invenina nu numai ape statutórie, dar' chiar si riurile cele mai rapedi, precumu e Prutulú. Ei arunca acésta iérb'a la o buna distantia din susu de castrele inamicului in apa; si candu ap'a riului cu iérb'a adjunge péné acolo, ómeni, si vite, cari au beutu din ea, moru pe data fara nici-o scapare.

intorcera acasa incarcati de preda și aducendu cu sine o multime de captivi.

REGELE POLONIEI IN INTORCEREA SA OCCUPA CETATILE NEMEZ (103) SI SUCEAVA

CLIII. Regele Poloniei, dupa ce a scapatu de Tatars (câci Turcii anca nu venisera preste Prytu), pentru că se nu se para ca elu a consumatu banii de la Papa, si n'a facutu nimicu, la întorcere câtra casa ocupa cetatea Nemez (104), dar nu fara dificultate, de si erá desertata de locuitori; câci din intemplantare ramasera acolo năue-spre-diece venatori moldoveni; acesti-a inchidu portile, tragu podurile, si refusa regelui intrarea. Acesta, nesciundu că ce garnisóna pucina este in cetate, o bombardéza patru díle in continuu Venatorii nostri se apera cu bravura, si uccidu la cincí-dieci de Poloni dimpreuna cu pe comandantele artileriei. In fine, la a cincí-a dí, vedindu că diece camaradi ai loru au caditu morti, capituléza si predau cetatea sub conditiune, cá garnisóna se se póta departa unde-i va placé. Regele le accórda conditiunea; dar' candu a vedutu, că nu mai multi de siese venatori esu din cetate, aducédu in spate pe alti trei camaradi ai loru vulnerati, cuprinsu de admiratiune, furia si rusine, dá ordinu a-i spendiurá indata; Iablonovski inse se intrepune si-i aduce aminte că le-a promis a-i lasa liberi; asiá i-a lasatu se mérga unde le place. Dupa aceea pune duóe sute de calareti alesi in cetate, si cu restulu armatei merge la Suceav'a, vechi'a residentia a principiloru Moldaviei; si fiindu-cá nu erau nici locuitori nici soldati in ea cá se-i faca resistentia, i-a fostu usiora ocuparea si a pune garnisóna din trupele sale.

TATARII SE INTORNA SI INFESTÉZA DE NOU PE POLONI

CLIV. Tatarii, cari-si dusesera predile de mai inainte acasa, audiendu de aceste succese ale Poloniloru, se intorna in urm'a loru,

(103) Nemtiu. *Tr. Rom.*

(104) *Nemez*: Senu Némtiu. Cetate fórte vechia in Moldavia inferióre, situata pe unu munte inaltu dincolo de Siretu, aprópe de unu ríu ce póta acelasu nume. A se vede lespre acést'a mai multe in a mea Descriptiune a Moldaviei (*).

(*) Vedi *Descriptio Moldaviae*, editiunea societatei academice Bucuresci 1872. pag. 18. *Tr. Rom.*

si că lupii rabiati se arunca in tóte ȕartile, si prindu pe toti Polonii cati au ramasu in ceva ȕeapartare de la armata. Inf' midi-loculu acestoru escursiuni, in siese-spre-dieceale lunei Silcade (105), dau de marele thesaurariu, pe care-lu tramisese regele inainte cu optu mii de Poloni; acest'a i bate, si le face mari perderi. Dar' acésta victoria n'au adusu nici unu folosu Poloniloru. Căci trupele loru, pentru că se-si stempere fόμεa de care suferiau, erau necesitate a se nutri cu pόμε, și pentru că se aiba pόμε, s'au imprastiatu prin paduri mai departe de cumu erá consultu; asíá, in acésta dispersiune i attaca Tatarii mai de multe-ori, omorindu pe unii si captivandu pe altii, si care se departá numai ceva-si de la trupp'a sa, acela poté fi siguru că nu se mai întórce indereptu.

REGELE SE DEPARTA PE ASCUNSU DIN CASTRE SI FUGE.

CLV. Regele vediendu acestu periclu, perasesce elu mai ántáiu armat'a, și luandu de calauzu pe unu colonelu moldovanu, cu numele Turculetiu, fuge nóptea pe ascunsu cu vre-o căti-va consoci ai sei. Restulu armatei, care a avutu favorabil'a fortuna de n'a peritu séu de fόμε séu de arm'a inamicului, s'a intorsu acasa sub comand'a lui Iablonovski, si cãtra finitulu lunei Silcade au ajunsu pe regele la Javarovi'a.

SUCSESSELE VENETIANILORU CONTRA TURCILORU

CLVI. Venetianii au avutu in acestu anu cu multu mai bune succese. Cu inceputulu primaverei Morlachii impressóra Ottochulu, cetate situata intre duóe braçia ale fluviului Cettiiu; si dupa ce o cucerescu cu asaltu impetuosu, taia tóta garnisón'a in bucati. Capudan Pasia a facutu o asemenea incercare asupr'a cetatiei Chiefala; dar' la apropiarea flotei venetiane a fostu constrinsu a se retrage. O parte a acestei flote era tramisa in contra Constantinopolei, spre a o blocá din partea Archipelagului de catra Dardanelle; ceealalta parte atacá Navarinulu-vechiu, si fiinducá comandantele acestei cetati a capitulatu indata la primul atacu, asia acésta parte a flotei a mersu de a impresoratu cetatea Navarinulu-nou. Seraski-

(105) Duóe-dieci-si-trei Septembre.

erulu din Morë'a alërğa într'ajutoriu cetătiei ; dar' înainte de a ajunge la fortificațiunile Venetianilor, ilu ataca contele de Königs-mark și marchisulu de Curbon cu optu-mii-duõe-sute de omeni și-lu bate. Puçinu dupa aceea, Seraskierulu isi aduce din garnisõ-nele vecine mai bine de trei mii de õmeni, aduna pe cei cari scapasera sêu fugisera din batali'a din urma, și se încërca anca odata a liberá cetatea ; dar' érași fû batutu și respinsu cu mari perderi. Védiendu acumu locuitorii din Navarinu cá nu mai este nici-o speranția, au capitulatu și in duõe-dieci-si-siese ale lunei Regeb (106) au predatu cetatea in man'a Venetianilor.

ALTE VICTORII ALE VENETIANILORU

CLVII. La trei dîle dupa aceea, Venetianii impresõra cetatea Methone (107), și in cinci-spre-diece ale lunei Giaban (108), garnisõn'a intimidata prin perderea din urma a Seraskierului, capituléza și predá cetatea. Venetianii și-au încoronatu espeditiunea in Morë'a prin cucerirea Neapolei in Romagna. Morosini a inceputu obsidiunea acestei cetati in diece ale lunei Remazanu (109), și prelanga tôte ca era bine întarita atátu de la natura câtu și prin arte, totusi in cate-va dîle murii ei au fostu derimati prin tunurile inamicului. In a siiesa dî de obsidiune, Seraskierulu de Morë'a propera cu trupele sale a liberá cetatea ; dar' contele de Königs-mark i ese in contra și dupa o scurta lupta ilu bate indereptu. Seraskierulu nu se descurageza prin acestu evenimentu nefericitu ; din contra, sciindu cá este respundietoriu cu capulu sêu, déca Venetianii ar' cuceri acésta cetate, isi aduna o armata și mai numerõsa, și in nõue ale lunei Sievval (110), in reversatulu dilei, înainte de a se poté reculege Venetianii, ataca liniile acestor'a și ocupa pozițiune pe o culme, de unde potea se bombardeze asupr'a celei mai mari parti a castreloru inimice. In acésta strimtorare vine Königs-mark cu trupele de sub comand'a sa in ajutoriu Venetianiloru, și tiene pe inamicu in locu

(106) Siepte Iuniu.

(107) Modon.

(108) Duõe-dieci-si-siese Iuniu.

(109) Duõe-dieci Iuliu.

(110) Optu-spre-diece Augustu.

pênê ce ajunge și Morosini cu celelalte trupe. Turcii, de și au vedutu că Venetianii sunt superiori și în număr și în putere, totuși au ținutu lupt'a șapte ore în continuu cu atâtă bravură, în câtu parea că acesta di are se decida despre sôrtea întregului imperiu otomanu; dar' în urma, ne mai potându susțiené repetițele assalturi ale Venetianiloru, au fostu constrinsi a luá fug'a. Mustafa, gubernatorele cetăției vedindu că creștinii se întoreu cu triumfu în lineele lor, a judecalu de aci, că trupele dela cari așteptase ajutoriu, trebe se fia fostu batute; prin urmare anca în aceeași di desface signalulu capitulațiunei; și în diece ale lunei Sievval (111), sub condițiunea de libera esire, predă castelulu în manile Venetianiloru.

SUCSESSELE VENETIANILORU ÎN DALMATI'A

CLVIII. În Dalmati'a, Pasi'a din Bosni'a impresôra cetatea Duara anca în primele zile ale primaverii; dar' întielegându că Venetianii se apropia, s'a retrasu cu mare pierdere. Totu elu face mai multe încercari în diverse locuri contra inamiculu; dar' totdeauna remase batutu și alungatu îndereptu. Prin aceste succese fericite se încuragéza Venetianii într'atâtu, în câtu în șapte ale lunei Sievval (112), sub comand'a lui Cornaro impressôra cetatea Zingu, pe care Vallier în anulul trecutulu în vanu o atacase; și derimandul murii prin canoadele lor, a duó'a di o cuprindu cu assaltu și ucidu tóta garnisón'a. Totu cu asemenea succésu facu Morlachii o espeditiune mai departe spre Constantinopole; căci, prin o stratagema, însiela o miie de ómeni infanteria și cinci sute cavaleria a esí dintr'o cetate, unde erau în garnisóna; apoi i încungiura, și îndata la primulu atacu omóra unu număr mare din ei; ér' pe ceilalți i persecuta cu atâtă focu, în câtu învelindu-se printre ei, intra cu totii deodata în cetate, și dupa ce o predara, i dau și focu.

POPORULU DIN CONSTANTINOPOLE STRIGA ÎN CONTRA SULTANULUI, CA TREBE DETRONATU

CLIX. Atâte pierderi și evenimente nefericite au alarmatu pe Ulemii și pe poporul din Constantinopole. La începutulu țineau discursuri

(111) Noue-spre-diece Augustu.

(112) Siese-spre-diece Augustu.

seditióse contra Sultanului Mahomedu, dar numai in locuri si adunari secrete ; dupa aceea inse au esitu si in publicu cu ele. In specialu Ulemii spuneau si aretau poporului communu, ca thesaurulu publicu este desecatú; dieci de mii de Musulmani sunt ucisi de man'a crestiniloru ; Ungari'a si Morë'a sunt pierdute ; insasi capital'a imperatésca este amerintiata cu periclu pe totu momentulu ; pentru aceea, acumu este prè tardiu a avisa pe Sultanulu, se se lase de venatu, se védia mai bine cu tóta grigea de trebile statului si se se adopere a-lu adjulá in acésta strimtorare ; care de altminterea nu este de a se imputa vre unei debilitati de spiritu alu Sultanului, căci Mahomedu a aretatu cu multi ani inainte, că elu nu este incapabile pentru administratiunea trebiloru publice ; dar' acésta stare critica trebe se o adscriemu mániei lui Dumnedieu contra poporulu musulmanu, pentrucă a frantu pacea făcuta de sapientele si prudentele viziru, Kioprili Ahmedu Pási'a ; si acésta mânia dumnedieiésca intr' atátu a orhitu pe Sultanulu , in cătu elu crede ca imperiulu ottomanu, fundatu cu labórea si sangele atáloru mulsumani, se póte aperá prin căni de venatu si prin turme de falconi ! Acésta mânia a Prè-naltulu parinte cerescu nu se póte departa altminterea, decâtu delaturandu pe acela care a causatu-o ; și acela este Sultanulu , care este primul autoru alu acestui bellu injustu ; si apoi toti acei-a , cari prin consiliurile séu Fetva loru au approbatu violațiunea pazei.

SULTANULU IN VANU CÉRCA SE ARUNCE CULP'A PE ALTI

CLX. Sultanulu audiendu celea ce se vorbescu in publicu pe strade si in adunari, se duce immediatu la Constantinopole, destituie pe Mufti din dignitatea lui și tramitte în tóte partile persóne, ce-i tienea partea, cá se vorbésca si se arete la poporu, ca nu Sultanulu este caus'a inceperei bellului, ci adeverații autori ai acestui-a sunt marele-veziru Cara Mustafa Pasia, si destituitulu Mufti ; ei au consiliatu bellulu, si Sultanulu n'a tienutu de consultu a se oppune loru, parte pentru că consiliulu loru parea rationabile, si parte pentru respectu către auctorilatea loru. Ei ! bine ; pentru acésta cauza Cara Mustafa Pasia a fostu pedepsitu cu mórte, si Mufti éca-lu destituitu din postulu seu.

PUNE NOUA TAXA PE POPORU, PENTRU CA SE PLATÉSCA PE SOLDATI

CLXI. Si pentru că se dea poporului probe și mai mari de zelulu ce-lu pórta pentru interésele imperiului, lasa a se vinde tóte gemmele din thesaurulu corónei, si cu banii a platitu pe soldati; dar' fiinduca acesti bani nu erau de adjunsu, a pusu taxa pe Giamle, Moșee, si pe tóta cas'a (113). Prin modulu acest'a nu numai că a împedicatu pentru anulu acesta seditiunea ce era se erumpa, dar' si poporul se indemnâ a contribuí cu mai mare promptitudine la ajutorarea necessitatiloru statului.

IMPERIALII BATU PE TURCI SI LE OCUPA CASTRELE

CLXII. Intr'aceea ducele de Lorena merse cu armat'a imperiale spre Essecu, si trecéndu Drava, avea intentiunea de a attaca pe vizirulu, care era campatu in giurulu Essecului. Dar' imperialii nu puteau inainta tare pentru difficultatile căliloru, si Solimanu Pasi'a avù timpu a-si posta armat'a intr'unu locu atátu de favorabile, in cătu ducele de Lorena in locu se cutedie a-lu atacá, fu constrinsu a-si fortífica castrele de fric'a unui atacu. Precumu erau acumu Turcii si imperialii postati aprópe unii de altii, ei isi cercau fortun'a la inceputu numai cu mici 'incaieraturi; apoi au lucratu cu tunurile unii asupr'a altor'a. Si fiinducâ positiunea Turciloru erá mai favorabile, canonad'a loru facea mai bunu effectu, si Germanii au fostu constrinsi a recede. Turcii au luatú acésta recedere dreptu

(113) *Si pe tota cas'a.* Negutiatorii crestini europeni cari se tienu in Constantino-pole, ori cătu ar' fi de priceputi in multe alte lucruri, totusi n'au potutu calcula nici-odata, la cătu suie acestu tribut in favórea thesaurului publicu. Căci, nici-o casa, fia a turcului fia a crestinului, nu è scutita de acestu impozitu; ci fia-care proprietariu seu pössessoru trebuie se platésca in proporțiunca averei sale si a marime casei de la dice pene la cincí sute de lei. Acumu, numai in cetate sunt preste patru-sute de mii de case, fara a computa aci suburbile Pera, Chrisopole, Eiubu, Bekitasiu si alte sate adjacente; si mai vinu apoi nenumeratele piatie, ospeluri, dughene si báii; de aci póte se-si face ori cine conclusiunea. căta summa de bani s a incassatu atunci. Dar', ce vre Dumnedieu se respésca, ómenii nu potú se adune. Căci, pre lánge tóta solitudinea cu care s'au adunatu acesti bani si s au pusu in cass'a thesaurului publicu, pare că unu blastemu secretu planá asupr'a loru, de n'au potutu face nimic'a cu ei, si n'au adusu nici-unu folosu Turciloru, asiá in cătu omulu se mira, nu cumu au potutu aduna o summa atátu de immensa de bani, ci cumu au potutu se o risipésca in timpu atátu de scurtu, fara se aduca vre unu folosu.

fuga, si au mersu in urm'a inamicului pentru a-lu persecuta mai departe. Germanii trageau spre Dunare, si aveau intentiunea de a se prinde la lupta cu Turcii cari le venia in urma. Dar' Vezirulu avendu armata forte numeroasa, nu putea inainta decatu numai incetu; era Germanii intr'aceea s'au pusu in castre la Mohaciu, au datu catu-va timpu soldatiloru de a se restaura de fatigieile unei caletorie atatu de lungi, precumu si de calamitatile suferite din lips'a victualiloru, si se determinara apoi a opumna fortificatiunile dela Zecli si Cinci-Beserici, era de aci a nevali asupra Albei-Regale si a o cucerí. Cu aceasta intentiune redica castrele de langa Mohaciu, si in trei-dieci ale lunei Remazanu (114) anulu Hegirei 1098. mergu asupra cetatiei Zecli. Abia inse ce se redicara din castre, unu numeru mare de cavaleria inamica se aréta inaintea loru, care precum mergeau ei incetu, i ataca din tote partile, pentru cá se tiena in locu pe Germani, pêne va sosi Vezirulu cu intrég'a sa armata. Aceste mici atacuri au duratu trei zile, pe candu Vezirulu a si sositu, si s'a postatu intr'o padure mica, pe unde aveau se tréca imperialii. Totodata publica la tota armat'a, cá are ordinu de la Sultanulu de a intrá in lupta cu Germanii; si pre langa acésta le promitte ca va dá buna recompensa tuturoru acelora, cari in acésta lupta se voru distinge prin valórea loru si prin fapte eroice. In diu'a urmatória, care era patru ale lunei Sievval (115), i se pune armat'a in ordine de bataia, si observandu cá frontulu Germaniloru este cu multu mai intinsu decatu ca aripele se-si póta veni intradjutoriu unei altei-a, asiá comanda trupeloru sale cá se fatigue aríp'a drépta a inamicului prin atacuri continue, dar' usióre; ér' de alta parte se nevalésca cu tota puterea asupr'a aripei stange. Turcii esecuta cu multa vigóre comandele generaliloru loru, si ataca aríp'a stanga a imperialiloru cu ajata furóre, incatu fara dubiu cá i-ar' fi nimicitu, daca foculu tunuriloru locatè intre soldati n'ar' fi impedecatu pe Turcii, cari inaintasera prè tare, si au omoritu forte multi din ei, si le-au luat victori'a din mana chiar' candu se parea cá sunt mai securi de ea. Intr'aceea Turcii nu s'au indestulitu cá si-au cercatu odata

(114) Optu-spre-diece Iuliu.

(115) Prima Augustu.

fortun'a in lupta; ei mai ataca odata cu mai multa furia si cu mai mare putere pe acei-a de cariau fostu respinsi indereptu. Inse chiar' aceeași resistanti'a li s'a facutu si acumu, si aceeași perdere au suferitu cá si mai inainte. Cu tóte acestea, ei s'au retrasu in padurea de unde au venitu, si anca intr'o ordine atatu de buna, in cátu mai multu se parea o tactica suspecta decâtu o retragere séu fuga. Ducele de Bavari'a, care comandă acésta aripa, vedindu cá au batutu pe Turci de doóe-ori, si crediendu cá ei si-au perdutu acumu totu curagiulu, se resolví a-i ataca in padure, si-si tramitte trupele in urm'a loru. Dar' inainte de a-si poté esecută planulu, vede cá inamiculu vine in cea mai buna ordine in contra lui. Atunci ducele pentru a-i respinge, ordina tunurile inainte, le incarca cu glontiuri merunte si cu bucatiile de feru, si le descarca asupr'a Turciloru cu atáta effectu, in cátu ei n'au mai avutu curagiulu de a da peptu cu imperialii, din contra s'au retrasu indereptu mai iute de cátu cumu au venitu. Ducele de Bavari'a merge in urm'a loru persecutandu-i mai reu; dar' abia ce-i persecuta cale de una óra, candu dintr'odata fú surprinsu vedindu inaintea sa intregi castrele turcesci. Elu ar' fi crediutu bucurosú cá tóta acésta scena nu este alta decâtu unu visu; cáci nime nu si-ar' fi potutu imaginá, cumu o armata batuta si mai nimicita, dispusa mai multu pentru a fugi, decâtu pentru a se bate, a potutu in timpu atátu de scurtu se se intaresca cu fortificatiuni atatu de tari. Spre fericire, bubuitulu tunurilor locate pe acele intarituri, a facutu atenti pe imperiali a nu inaintá mai departe, decâtu numai cu mare precautiune. Dreptu aceea Germanii incepu a operá cu tunurile loru, si rumpendu liniile Turciloru facu cale cavaleriei, dupa care urméza apoi infanteri'a si penetrandu in castre, taia in sabia pe mai toti Ienicerii, perasiti de cavaleri'a loru, cáci ea fugise indata la apropiarea Germaniloru. Veditu Vezirulu cá totu este perdutu, prinde si elu fug'a cu vre-o cáti-va confidenti ai sei, si lasa castrele cu provisiuni si cu tóte munitiunile belice, preda cuceritoriloru. Imperialii mergu imediatu in urm'a lui si persecuța pe fugitivi; dar' péné candu Ienicerii erau ocupati in lupta si se tieneau anca fórte tare, péné atunci cavaleri'a otomana se departase o cale buna inainte; si asiá n'au

potulu ajunge decâtu pe vre-o câte-va sute de parasiți dela carale cu bagagie, pe care în resbunare pentru sangele creștinilor morți în bătăia, i-au trecut prin sabia mai pe toți.

VEZIRULU SCAPANDU PRIN FUGA, SE RETRAGE LA BELGRADU

CLXIII. Vezirulu, după ce a scăpatu prin fuga, grigea lui cea mai mare a fostu de a apera Esseculu și Petrovaradinulu, de care potea presupune, că armată'ă imperială dupe acea victoria, așa le va ataca. În acestu scopu a căratu a stinge disarmoni'ă ce era între Ieniceri și spahii; a întăritu garnison'ă din Essecu cu câte-va regimente; a lasatu siese-mii de omeni pentru apărarea podului dela Petrovaradinu, și apoi s'ă retrasu la Belgradu.

SUCESSELE IMPERIALILORU ÎN SLAVONI'Ă.

CLXIV. Ducele de Lorena știa foarte bine, că aceste cetăți sunt cu multu mai bine fortificate, decâtu că se le pōta ocupa în timpu de două luni, câte mai remasera pentru campani'ă din acestu anu; așa făcu a se lăți faim'ă, că elu are de cugetu se impresōre Temišiōr'ă; ceea ce a făcutu pe Vezirulu, din solitudinea ce o avea pentru acēsta cetate, a trimite cea mai mare parte a armatei sale întru apărarea ei. Ducele de Lorena, după ce a înșelatulu pe Vezirulu cu acea apucatura strategică, și a debilitatu armată'ă turcēșcă în Slavoni'ă, a datu ordinu lui Dūnevald se trēca cu una parte a trupelor preste Drav'ă și se se nisuiēșcă a alunga pe inimiciu numelui creștinu din tōta Slavoni'ă; őr' elu a remasu acì cu grosulu armatei pentru a observa miscările Turciloru în Ungari'ă. Dūnevald trece Drav'ă, impresōra cetatea Barzinu în două ale lunēi Silcade(116), și oppummandu și derimandu murii, chiar' candu se prepară la assaltu, garnison'ă, în a siese dî a obsidiunei, se predă dimpreuna cu castellulu în discrețiunea învingătoriloru. După cucerirea acestei cetăți, Dūnevald încungiura cetatea Valpo că un'ă ce trebuia necesariamente cucerita înainte de a se potē întreprinde obsidiunea Esseculu.

IMPERIALII CUPRINDU ESSECULU.

CLXV. Gubernatorele cetății dă semnu garnisonēi din Essecu,

(116) Duōe-lieci-si-nōue Augustu.

că Germanii sunt aci, si cere se-i tramitta adjutoriū contra acestora. Scirea inse despre apropiarea neasteptata a Germaniloru atâta frica a bagatu in soldatii din Essecu, in câtu punendu pulbere sub fortificatiunile castelului, se preparau a fugi cu bagagiulu loru. Simtîndu Dunevald acêsta, tramitte pe Ludron cu duõe mii de calareti, pentru a se informa mai bine despre ceea ce se petrece in Essecu. Soldatii garnisónei, candu au vediutu pe acesti calareti, au crediutu că lóta armat'a germana vine asupr'a loru, si parasira cetatea cu atâta precipitatiune, in câtu nu numai că-si lasarea indereptu cea mai mare parte a bagagiului loru, dar uitara si cá se mai dea focu mineloru ce facusera sub fortificatiunile castelului, si pe cari le-au fostu implutu dejá cu pulbere de pusca. Dupa acestu evenimentu, gubernatorele cetatiei Valpo a cugetatu a fi mai prudentu se cêda fortunei adversarie imperiului otomanu , imblandindu pe invingêtori prin suppunerea sa, decátu a-i esacerbá si mai multu prin obstinatiune infructuósa; deci elu predède cetatea in man'a imperialiloru, inainte de a fi facutu acesti-a vre-un assaltu asupr'a ei.

**SUPPUNU CU ASEMENEA SUCCESU TOATA SLAVONI'A. IMPRESSOARA AGRIA
IN UNGARIA**

CLXVI. Cu asemenea succesu ocupa Diinevald dupa aceea si cetatea Posega, capital'a Slavoniei; apoi cetatile Bellastinu, Patrascu, Sirascu, Telicham, Valcovar, Erdedi, si alte mai multe castelle in acêsta tiéra, pe cari Turcii le parasisera un'a dupa alt'a; si restitui cu modulu acesta tota Slavoni'a éra-si sub potestatea crestina. Gubernatorele din Leopoldopole anca atlaca din partea sa cetatile Areizaga, Ciocacu si Polota, cari tote i s'au suppusu fára nici-o resistentia. In acelasiu timpu unu micu corpu de imperiali adunati din garnisónele vecine, impressóra Ágri'a in Ungari'a-de-susu, pentru a-i taia totu adjutorulu din afara.

**DUCELE DE LOREN'A INTRA IN TRANSILVANIA, CUCERESCE MAI MULTE CETATI
SI REMANE PRESTE IEARNA ACOLO**

LXVII. Campani'a acestui anu, Ducele de Loren'a si-a incoronatu-o prin cucerirea Transilvaniei. Anca cu inceputulu verei ace-

stui anu, imperatulul Germaniei solicitase pe Michaela Apafi, principele acestei țeri, că se renunție la confederatiunea cu Turcii, și se primésca stindardele victorióse ale Crestiniloru în țier'a sa. Elu s'a și aretatu propensu a le primì, dar' sub conditiunea, că pericolulu ce amerintia din partea Turciloru se fia departatu de la cofinielc Transilvaniei. Candu inse, cátra finitulul acestui anu, ducele de Lotharingi'a facea dispositiuni, că conformu accordului incheiatu cu Apafi, se remana prestc iérna în acésta tíera, atunci Apafi n'a voitu se-lu lasc (séu pentru că nu voia bucurósu a se suppone acéstei sarcine, séu cu intentiunea de a aretá Turciloru ca elu nu din buna voia sa, ci din necessitate a lasatu pe Germani în principatulul seu), și a tramisu ducelui respunsu : că promissiunea sa de a-lu lasá în quartire de iérna, nu se întinde la tóta armat'a, ci numai pentru unele regimente. Dar' ducele considerandu că acumu nu este timpu de a face vorbe multe, candu puterea armelor dau tonulu, intra în Transilvani'a fara consensulu principelui; occupa cetatiele principali ale țierei, precumu Săbiulul și Clușiulul, și prin acést'a ilu constringe a se suppone imperatului. Apoi se asiediâ cu tóta armat'a sa în quartire de iérna.

**RUSII FACU O ESPEDITIUNE CONTRA TATARILORU DIN CRIMÉ'A DAR' FARA
SUCCESSU**

CLXVIII. Russii n'au fostu atâtu de fericiti contra Turciloru. Amenduoi țiarri erau prè tineri, pentru a fi capabili se comande armat'a loru în persóna. Asia, au tramisu contra Tatariloru în Crimé'a pe Basiliu principe de Gallicin cu o armata destulu de numerósa, dar' puçinu disciplinata. Mergéndu acestu generalu mai multe dile prin desertelc ce separa Russi'a de Crimé'a tatarica, fara a i se face vre-o resistentia : dintr'odata se vede incungiuratu de Nuredinu Sultanu, și taiatu de tóte comunicatiunilc de a-si poté procurá victualie și apa. Dupa acestu desastru a urmatu altulu și mai greu : caldurile escesive séu lips'a totale de apa, au causatu o pestilentia în gradu atâtu de mare, în câtu numai în câte-va dile au peritu mai bine de patru-dieci de mii de Russi. Cu tóte aceste, Nuredinu Sultanu avea frica de armat'a russésca, de si ea slabise fórte multu prin acesta calimitate. Pentru a o insielá se se întórca immediatu acasa,

elu se prefacù cã merge cu Tatarii sei in contra Kioviei. Gallicin se temeã acumu de unu periclu si mai mare, si se întörse cu trupele sale intru aperarea acestei provincii, parasindu desertele Crimeei tatarice. Dar' acêsta apucatura strategica a Sultanului Nuredin anca totu nu ar' fi retienutu pe principele Basiliu de a irrumpe in Crime'a Tatariloru, dëca Sophi'a sor'a tiariloru nu-lu chiamá acasa prin epistole (117), in cari i aretá ca imperiulu russescu este espusu celui mai mare periclu, dëca nu se întörce immediatu in capítala.

**POLONII IMPRESSORA CETATEA CAMINIETIU DAR' LA APROPIAREA TURCILORU
SE RETRAGU**

CLXIX. Pe la inceputulu lunei Sievvalu, Polonii sub comand'a lui Iacobu Sobieski, fiulu celu mai mare alu regelui, deschidu campani'a contra Turciloru, si in duõe-dieci-si-patru ale aceleiasi luni (118) se presenta inaintea cetatiei Caminietiu, vrendu a o impresorá. Dar' abiá au descarcatu de vre-o duõe séu trei-ori tunurilë loru, si indata s'au retrasu, fiindu-cá audiserera cá Turcii cu Tatarii din Budgiacu au adjunsu la Ciociorá, si vinu intr'adjutoriulu cetatiei. Garnisón'a vediendu retragerea Poloniloru, ese din cetate, si urmarindu-i, omóra mai multi din ei, prinde si mai multi, si se întörna cu perdere cãm de cinci-dieci de omeni de ai sei. Esceptandu acêsta batalia, intre armat'a polona si turcësca nu s'a intemplatu altu nimic ceva memorabile in acestu anu.'

VENETIANII OCCUPA MAI MULTE CETATI IN MORE'A

CLXX. Cu multu mai cu mare vigóre au continuatu Venetianii bellulu in contra inamiciloru crucei in Morë'a. Cãci, in duõe-dieci-si-trei ale lunei Remazanu debarcandu trupele la Patrasso pe uscatu, a trei'a dî dupa aceea, sub comand'a contelui de Königsmark, au mersu in contra Seraskierului. Acesta incuragiã trupele sale prin promissiuni si daruci, si esindu la campu cu ele, atacá elu mai întâiu cu cavaleri'a sa arip'a stanga a Venetianiloru; dar' respinsu

(117) *Dëca Sophi'a.... prin epistole.* Multi sunt de parere contraria, si tóta culp'a o punu pe Gallicin, cã acêsta espeditiune avuse unu succesu atâtu de reu. Dar' eu am relatatu lucrulu asiã, precumu sciu ca è conformu adevèrului si fundatu pe probe incontestabile.

(118) Duõe Augustu.

de aci cu perdere, schimbâ ataculu, si se indreptâ cu tîta puterea sa contra aripei drepte, aruncandu-se asupr'a ei cu atîta furia, in câtu Ienicerii ajunsera a dá cu sabiele la o parte baricadele ce acoperiau frontulu Venetianiloru. In urma inse totusi a fostu constrinsu se prinda fuga cu restulu armatei sale; căci Venetianii se tieneau cu multa bravura; elu insusi a fostu greu vulneratu, si multi din ome-nii sei, intre acesti-a si Pasia din Vallona, cadiusera morti pe cam-pulu luptei. Crestinii persecutandu-î in fuga, parte au omoritu, parte au prinsu preste duóe mii din ei; ér' pe ceialalti i-au fugaritu in munti. Prin acésta victoria nu numai si-au confirmatu Venetia-nii tóte acuisitiunile loru de pêné acumu in Moré'a; dar' au casti-gatu anca si acea parte a Moreei, care pêné acumu stá anca totu sub potestatea turcésca. Cea de ántâiu a fostu garnisón-a din Patrasso, care immediatu dupa acésta victoria a parasitu castellulu si tóte munitiunile bellice, si o a luat u la fuga. Mehemedu Pasia, care avea sub comand'a sa siese mii de ómeni cu ordinu de a defende cetatea Rumeli'a, a aruncatu in aéru fortificatiunile ei, si a urmatu esem-plulu garnisónei din Patrasso. Totu asiá a facutu si Mehemedu gu-bernatorele castellului Móré'a, candu a vediutu că galerele venetiane se apropia de densulu. Si ce este anca si mai surprindietoriu: ceta-fea Lepanto (119), fortificata de la natura si prin arte, candu a ve-diutu că naviga intr'acolo flot'a venetiana, a tramisu delegati inain-tea ei, si s'a offeritu a se supune. Dupa ce apoi au regulatu trebile in cetatile cucerite, Morosini, generalulu armatei venetiane a im-presoratu Castel-Fornese si Misitr'a (120), ai caroru gubernatori con-tenti cu a se poté departá liberi, prededera castellele cu tóte provi-siunile si munitiunile bellice, fara a incerca nici macar' cea mai mica resistentia.

MOROSINI OCCUPA CORINTHULU

CLXXI. Singur'a cetate, care se mai sustienea anca, era Epidau-rus Limeria (121), a carei garnisóna incrediendu-se in jurstarea că

(119) Naupactus. *Tr. Rom.*

(120) Antic'a Lacedemonia. *Tr. Rom.*

(121) *Epidaurus Limeria*. Este aceeași cetate care astăzi la Greci se numește Μομφασία, la Turci Menevce, și la Italiani Napoli di Malvasia. Ea este cea mai tare forță în toată Moré'a.

acésta cetate era tare prin sine insasi, pre langa tóte cà suferiá crudelu de bombele inamicului, totusi se aperá cu mare bravura. Morosini anca lasá acésta cetate si merse cu flot'a sa prin sinulu corinthicu dreptu la Corintu ; căci era convinsu, cà ocupandu odata acésta cetate, nu numai cà se va taiá Turciloru tóta possibilitatea de a se mai intorce in Morë'a, dar 'i va fi fórte usioru de a suppone totalu anca si celelalte castelle ce mai sunt in man'a Turciloru. Seraskierulu audiendu cà se apropia Morosini, si vediendu cà cu patru mii de ómeni ce-i avea la sine, nu va fi in stare a dá peptu cu venetianii, dupa ce dete focu magazineloru din Corintu, derimà cea mai mare parte a fortificatiuniloru, si se retrase cu soldatii sei in muntii Thebanului ; in retragere comitte acea fapta rusinósa, de omóra pe toti Grecií, carii-i veniau in cale, sub pretestu cà ei ar' fi caus'a desastrului seu. Morosini vediendu flacar'a focului in cetate, si presupunédu cà ce insemnéza acestu accedentu, tramitte indata unu despartimentu de soldati, si stinge foculu inainte de ce ar' fi arsu tóte magazinele.

KONIGSMARK CUCERESCE ATHEN'A

CLXXII. Dupa aceea Morosini tramitte pe contele de Königs-mark cu una parte a armatei la Athen'a, care dupa câte-va zile de obsidiune constringe cetatea a se predá. Cu ocaziunea acestei opumnatiuni Venetianii au aprinsu prin o bomba magazinulu de pulbere asediatu de turci in celebrulu templu dedicatu de antici dieului necunoscutu (122), si prin acésta totu edificiulu s'a facutu pulbere si cenusia. Asiá Venetianii, cari altminterea sunt poporulu celu mai cultu in Itali'a, au distrusu in Constantinopole (123) si in Athen'a cele mai pretióse monumente ale anticitatiei, pe care barbarii

(122) Anticii nu facu mentiune de templu, ci numai de altariu alu *dieului necunoscutu*. Templulu despre care se dice aci cà a fostu pród'á flacariloru, era Templulu Victoriei, si cu acésta ocaziune au arsu si celebrulu Templu alu Minervei, numitu Parthenon. Vedi : *Ricaut*. Continuare despre Pórt'a ottomana, pag. 420. *Tr. Germ.*

(123) Venetianii in anulu 1203 ocupandu Constantinopolea si persecutati fiindu prin cetate de soldatii imperatului Alexiu Comnénulu, au datu focu cetatiei, si au arsu tóta partea de la culmea séu piati'a Blacherna péné la claustrulu Evergetes Vedi : *Niceta Choniates*, in Istori'a s'a pag. 288, editiunea venetiána. *Tr. Germ.*

le-au lasatu intacte. Din acésta cauza ei ar' meritá a fi pusi intr'ó categoria cu Erostratu (124), de si differenti'a între ei si Erostratu este aceea, cá acesta a facutu cu intentiune premeditata, ér Venetianii numai din accidentu.

TURCII IRUMPU IN DALMATI'A, DAR' FARA SUCCESU

CLXXIII. In Dalmati'a incepu Turcii campani'a, si in prim'a lunei Gemaziul-evelu, sub comand'a lui Atlaglicu Pasia, gubernatorului din Bosni'a, impressóra cetatea Zingu, pe care cu unu anu mai inainte o cuprinsese Cornaro, si o ataca patru-dieci de díle in continuu cu cea mai mare vigóre si resolutiune. Dar' in urma, dupa ce au perdutu o multíme de omeni de ai lorú, si audindu cá si armat'a venetiana se apropia, au fostu constrinsi a se retrage in diece ale lunei urmatórie.

CORNARO BATE PE TURCI SI OCCUPA NOULU CASTELLU

CLXXIV. Dar' Cornaro de alta parte, cu adjutoriulu flotei maltesice si papali, in duóe-dieci-si-cinci ale lunei Sievval, impressóra, noulu castellu in Dalmati'a. Pasi'a din Bosni'a grabì intr'adjutoriulu cetatiei, petrunse prin pasurile strimte aperate de Morlachi, si in optu ale lunei Silhidge atacá linielu venetianiloru cu atáta furóre, in cátu, de siguru cá învingea pe acesti-a, déca Cornaro cu restulu armatei si cu trupele ausiliarie maltese nu le veniá intr'ajutoriu, chiar' in momentul candu incepusera acumu a se retrage. Apropiarea lui Cornaro a schimbatu tóta scen'a luptei; cáci, Turcii invingetori cu unu momentu mai inainte, dupa o scurta dar' sangerósa lupta, au fostu constrinsi a prinde fug'a. Garnison'a, de si vediú cá companiilei sei sunt batuti, totusi se apará anca cu mare bravura. Dar' in urma Venetianii in duóe-dieci-si-un'a ale lunei Silhidge au cuprinsu cu assaltu cetatea; si garnisón'a, care se retrasese in fortaretia, vedindu cá nu mai este sperantia de scapare, a capitulatu si ea si a predatu fortareti'a.

ARMAT'A OTTOMANA SE REVOLTA IN CONTRA VEZIRULUI

CLXXV. Intr'aceea, dintr'ó cauza mica se escá o revoluțiune ter-

(124) Care a datu focu templului Dianei in Ephesu. *Tr. Rom.*

ribile in armat'a ottomana , din care a urmatu nu numai destituirea Sultanului din dignitatea sa de imperatu, dar' si daune aprópe irreparabile pentru intregu imperiulu ottomanu. Pre cand Vezirulu era la Petrovaradinu, i vine scirea cà Agri'a suferè sub lips'a estrema de victualii, si déca nu-i vor veni fara amenare intr'a ajutoriu, ea va fi necesitata a se preda. Asià Vezirulu dà immediatu ordinu cà o mii de Ieniceri si vre-o câte-va sute de Spahi se insoçiesca unu transportu de provisiuni destinatu pentru Agri'a. Ienicerii insemi Spahii refusa a se supune la ordinulu Vezirului , si-i dècu in façie, cá intentiunea sa se vede cá este a ruina cu totulu armat'a ottomana, care numai prin vin'a sa a fostu batuta de imperiali ; ei isi aretara cicatricile si vulnerile loru, si-si aretara caii, cari intr'atátu erau de storsi , in câtu abià mai aveau putere de a resufla. Si candu Vezirulu le ordinâ din nou si intr'unu modu si mai aspru, atunci ei respunsera, ca nu vor face nici-un pasiu din Petrovaradinu, déca nu vine si elu cu ei. Acestu inceputu alu rebeliunei s'a aprinsu si mai tare prin unu altu accidentu nou. Vezirulu lucrase pe sub mana, cá se ruineze pe mai multi dintre Pasi accusandu-i la Sultanulu, cà in lupt'a din urma nu si-ar' fi implinitu detorinçi'a cumu se cuvine. Dar' Passii au fostu din bunu timpü informati prin amicii loru de la curte despre periclulu ce-i amerintia, si au esacerbatu tóta armat'a in contra Vezirului. Siavus Pasia⁽¹²⁵⁾, care anca era in list'a acusatiloru, ce Vezirulu tramisese Sultanului, omu ambitiosu si de mare curagiu, se pune in fruntea rebelliloru ; si inainte de tóte îndémna armat'a cà se pretinda de la Vezirulu soldulu restante de duóe Kiste ⁽¹²⁶⁾ ce-i datoresce. Vezirulu neavendu bani gata, se a-

(125) *Siavus Pasia*. Unu omu obscuru de nascere, si care nici prin vre-unu meritu personale nu era distinsu ; se póte díce ca inainte de acésta fapta a fostu unu adeveratu jöru in man'a fortunei. Cu trei ani inainte de acea espeðitiune a fostu Ciocadar (*) la Cara Kiahaiia. Dar' dupa ce adjunse la dignitatea de Pasia, i-a crescutu ambiþiunea precumu i crescea bun'a fortuna, asià, in câtu mai pe urma s'a conjuratu in contra Vezirului, celu mai mare binefácëtoru alu seu.

(126) *Kiste*. Insémna solda trilonaria, precumu *Uluße* solda lunaria, si *Nosacp* solda pe o dî. Sold'a pe anu a Ieniceriloru se imparte de comunu in patru Ki te (***) si lu se plateste de patru ori in anu.

(*) Ciocadar insémna custode de vestminte. *Tr. Germ.*

(**) Rate, ratiuni. De aici barbarismulu Cástiu. *Tr. Rom.*

doperâ a-i imblandî cu vorbe dulci, si le dîse, cá Sultanulu a espeditu degiã soldulu loru, este pe cale, si in puçine dîle va sosi aici. Dar' ei aveau urechi surde la aceste cuvente lingusitõrie. Siavus Pasia i atliã si incuragiã tot mai tare, cá se-si pretinda soldulu cu tõta pertinacitatea, se se impuna Vezirului, cá sêu se le platésca competenti'a de soldu, sêu se resigneze la postulul de veziratu; câci — se dîcea mai departe — cá ei au o'persõna între sine, care e cu multu mai demna de acésta dignitate, si care nu numai ca le-a promis a le plati soldulu regulatu, dar' este in stare a purta comand'a asupr'a armatei cu mai multa prudentia si succesu decâtu Solimanu Pasia.

VIZIRULU FUGE NOAPTEA SI MERGE LA CONSTANTINOPOLE

CLXXVI. Vediendu Vezirulu cá nu este nici-unu midi-locu de a poté imblandî armat'a, si cá insasi viéti'a lui este in periclu, ese nóptea pe furisiu din castre si fuge la Constantinopole, cá elu mai ântâiu se aduca Sultanului noutatea despre acésta rebeliune. Elu pune tõta vin'a pe Siavus Pasia, si-lu acusa pe elu si anca pre alti vre-o câti-va, cá au conruptu armat'a si cá prin tradare i-au rapitu victori'a de asupr'a Germaniloru, chiar' candu o tienea cá secura in mana.

SULTANULU ILU PRIMESCE CU GRATIA SI-LU PROTEGE

CLXXVII. Sultanulu Mahomedu, care pentru faptele de mai înainte ale lui Solimanu'Pasia, isi formase o idêa fõrte inalta despre prudenti'a si curagiulu lui, i crediù fõrte usioru tõte cele ce i-a spusu; si lamentandu-se cu lacrimi despre sõrtea fatale ce l-au adjunsu pe elu dimpreuna cu pe Vezirulu, i-a ordinaru a se tiené ascunsu pênê ce va poté recepe sciri mai certe despre intentiunile rebelliloru. Acésta singurã proba erã destula, pentru cá Vezirulu se se convinga despre buna-vointi'a Sultanului, si imediatu s'a dusu in cas'a unui grecu, cu numele Manolaki (127), nu departe de palatu,

(127) *Manolaki*. Unu grecu fõrte avutu, care de-si de nascere inferiõra si cu puçina sciintia, totusi a fostu mare patronu si incuragiatoriu alu sciintieloru. Elu a edificatu in Phanaru unu collegiu fõrte mare, despre care amu vorbitu in partea prima a istoriei mele (*).

(*) A se vedé not'a 10 la Capu I. din Cartea III. *Tr. Rom.*

in strad`a Curucesme (128). Aici a statu ascunsu duóe-dieci-si-siepte de díle, fara se scie altulu de elu, decâtu Sultanulu, si celu mai fidele alu seu amicu, Kislar Aga.

ARMAT`A LA INSTIGATIUNILE LUI SIAVUS PASIA CONSPIRA IN CONTRA SULTANULUI

CLXXVIII. Siavus Pasia întielegendu că vizirulu a fugitu, a conchiamatu numai decatu o adunare de toti capii conspiratoriloru in Belgradu, si a potutu se-i induplece pe toti, de au luatu in unanimitate resolutiunea : a destitui pe Sultanulu, si a omori pe unii din mai-marii tieiei. Ceilalti din armata, soldatii si officiarii subalterni, credeau că Vezirulu a fugitu cu intentiunea premeditata, de a-i lasa fara comanda, si prin urmare séu a-i espune la discretiunea inamicului, séu a-i face se se întrepuna cu tóta umilinti`a la Sultanulu că se-i ierte. In asta impregiurare ei au rogatu pe Siavus Pasia, se primésca dignitatea de mare-viziru. Acesta inse, pentru ca se-si castige favórea Sultanului, refusá a primi acésta onóre si le díse ca dignitatea de mare-veziru nu o póte altu muritoriu conferi, decâtu numai Sultanulu singuru. Elu le-a fostu péné acumu protectorele loru, si i-a aperatu contra injurieloru Vezirului ; acésl`a o va face si in viitoriu, péné ce voru adjunge in Constantinopole, si voru avé occasiune de a-si espune plangerile loru inaintea Sultanului. « Eu nu sunt — adaoase Siavus — atátu de impiu, in cât se cutediu « a tenta ceva in contra unui Sultánu innocente, ale carui singuri « lari virtuti toldeuna le-amu stimatu. Pentru aceea, eu ve dau con- « siliulu că nici-unu pasiú se nu mai faceti altulu, péné nu veti « tramite mai inainte o rugare la Sultanulu, si se asteptati respun- « sulu lui.»

SIAVUS PASIA, IN NUMELE ARMATEI, ACCUSA PE VEZIRULU DE CRIM`A DESERTIUNEI

CLXXIX. Acésta opiniune a fostu aprobata de toti, si Siavus Pa-

(128) *Curucesme*. Romanesce; funte seca. Acest`a è numele unui satu aprópe de Bosphorulu thracicu séu marea marmora, cam siese mille de la Constantinopole. De altminterea acestu cuventu se scie si *Curukiesme*, care va se dica : o stanca séca : fiindu-cá acolo asupr`a tiermurei aterna o stanca góla. Aici se póte vedé unu palatu fórte elegantu, care inainte de acésta appartienuse lui Sierbanu Cantacuzenu, principelui Munteniei,

sia, în numele a tóta armat'a, tramite catre Sultanulu unu Arzmahzar (129), in care i face cunoscutu cá « trupele imperiului oliosmanu « s'au determinatu a merge la Constantinopole sub comand'a sa, « nu pentru a escita vre-o rebeliune contra Sultanului, séu de a « întreprinde nici cátu è negru sub unghia in contra persónoi sale « sacre ; cì pentru cá, dupa tradarea si desertiunea rusinósa a Ve- « zirului, ei tienu de summa necesitate, a cere de la Sultanulu jus- « titia in contra lui, de o parte, si de alt'a, se scape ei insii de pe- « riclu in care i-au incurcatu Vezirulu. Asiadara Sultanulu nu are de « a purta nici-o frica ; cì déca doresce a innadusi fara amenare a- « ceste miscari, binevoésca a nu face alt'a, decátu a transmite in « castre capulu Vezirului, cá alu unui tradatoriu si desertoru, si a « dispune cá Defterdarulu si Ghiumrukci Husein Aga (130), se le « platésca soldulu datoritu armatei. »

SULTANULU PROTEGENDU PE VEZIRULU, ISI PREPARA RUINA PROPRIA

CLXXX. Candu a ajunsu acésta scrisóre la Constantinopole, Sul- tanulu cetindu-o a remasu cu totul consternatu. Cei mai multi din

(129) *Arzmahzar*. Asia se numesce petitiunea ce se presenta Sultanului ori marelui veziru in numele a tóta armat'a séu in numele unei provincie întregi. Petitiunea, care o presenta unu particulariu, se numesce Arzuhal, despre care am vorbitu in un'a din notele precedente (*).

(130) *Ghiumrukci Husein Aga*. Am esplicatu mai in susu (**), cá ce însémna cuven- tulu Ghiumrukci. Acestu Husein Aga a fostu unulu dintre cei mai avuti ómeni între Turci, si avea mare védia si gratia inaintea Sultanului Mahomedu. Nu era mai nici o septemana in care Sultanulu se nu fi pranditu celu puçinu odata la més'a lui. Elu isi avea cas'a sa in suburbea Pera, numita Tunduklu (***), mai façie-in-façie cu pa- latulu imperiale ; aici a construitu elu mai multe camere cu spese fórte mari asupr'a Bosphorului. Din ferestrele acestoru camere isi petrecea Sultanulu de multe-ori cu pescuitulu ; si ce prindea, transmitea în semnu de gratia presentu curteniloru prin servitorii sei. Déca acestu presentu ilu transmitea prin unu servitoriu de camera, ono- rariulu acestui-a era o punga ; ér' déca presentulu ilu ducea unu Silhacar séu unu Ciocadar, onorariulu loru era celu puçinu cinci pungi ; acestu onorariu ilu dá pur- tatoriului acela care primia presentulu. Palatulu acesta a trecutulu la erediului Husein Aga, ei ilu possuudu si acumu ; dar' fiindu-cá s'a datu unu ordinu, cá nime se nu locuésca intr'ensulu, asiá asta-di in cea mai mare parte este cu totul ruinatu.

(*) Vedi not'a 65 la acestu Capu *Tr. Rom.*

(**) Vedi not'a 7. la Capu III. din Cartea III. si not'a 64. la acestu Capu. *Tr. Rom.*

(***) De la *Tunduk*, ospitiu, locu de petrecere. *Tr. Germ.*

consiliarii sei intimi ilu indemná se implinésca rogarea soldatiloru si se sacrifice pe Vezirulu , fia culpabile ori innocente, numai se-si assecuré auctoritatea propria. Ei mai observara Sultanului, cá mai sunt si alti generali in armata , mai meritati anca decâtu Solimanu Pasia, si nu este nici-o ratiune de a purta frica, cá mórtea unui singuru omu ar' fi fatale pentru intregu imperiulu ottomanu. Cu tóte aceste, affectiunea Sultanului cátra Vezirulu si opiniunea ce si-o formase 'despre abilitatile lui, cumpaniá la elu mai multu decâtu ori care alte consideratiuni ; dreptu aceea se determiná a-lu protege la tóte eventualitatile ; éra la Arzmahzarulu armatei n'a respunsu alta, decâtu cá banii pentru plat'a soldatiloru s'au tramisu degiá , si in scurtu timpu li se voru impartii ; despre reu'a purtare a Vezirului n'a mentionatu nimicu, crediendu cá soldatii, déca voru vodé banii, se voru asedia, isi voru uita indignatiunea si voru reintrá in obligamintele loru ; cáci dupa tóte circumstantiele, neplatirea soldului se vedea a fi caus'a esacerbarei loru in contra Vezirului. Dar' soldatii n'au fostu contenti numai cu banii ; ei strigau, ca Sultanulu chiar' asiá este de culpabile cá si Vezirulu ; cáci altminterea nu l-ar' protege, si cererile juste ale armatei nu le-ar' refusa ; prin urmare nu este altu remediú contra releloru ce amerintia imperiului ottomanu , decâtu a detrona pe Sultanulu , si a puni pe sceleratii sei consiliari.

SULTANULU CONFERE POSTULU DE MARE VEZIRU LUI SIAVUS PASIA

CLXXXI. Cu acestu propusu rebellii properau spre Constantino-pole. Sultanulu Muhamedu audiendu de apropiarea loru, spre a deturná pe capulu loru de la rebeliune , i tramite prin Sihladar Aga sigilulu imperiului si stindardulu lui Mahomedu , lingusindu-se cu speranti'a , cá ajungédu Siavus Pasia aceea ce a doritu , nu va mai fi atâtu de vehemente si nu va insiste a cere mórtea lui Solimanu Pasia, cá din contra prin vorbe dulci si persvasiuni blande va face se incete tumultulu in armata. Dar' Siavus Pasia cugetá altminterea ; lui i se vedea, ca dignitatea ce i se offere nu póte se aiba lunga durata, péné candu inamiculu seu atâtu de favoritu Sultanului, este in viétia. Asiá elu acceptá de la Sihladar Aga insigniele potestatiei supreme cu cele mai vii espressiuni de respectu si suppunere ; dar'

otodata a lasatu se spuna Sultanului, ca nu este in puterea sa de a pacificá armat'a, pênê candu nu se voru puni cu mórte acele persóne, carora, pentru negligenti'a loru, soldatii in unanimitate le imputa calamitatile suferite pênê acumu si ruin'a florescentelui imperiu ottomanu; si aceste persóne sunt: Vezirulu, Defterdarulu si Ghiumrukci Bashi.

SULTANULU ORDINA DECAPITAREA VEZIRULUI SI ARESTAREA CELORLALTI

CLXXXII. Dupa întórcerea lui Sihladar Aga, vede in urma Sultanulu adeverat'a intentiune a acestei insurectiuni; si facéndu din necesitate o virtute, sacrifica pe Solimanu Pasia mániei seditiosiloru soldati, si le tramite prin unu ciausiu capulu; facéndu-le de scire totodata, cá ceialalti, a caroru mórte o ceru, sunt delienuti in carcere, de cátrá Caimacamulu Kioprili Mustafa Pasia (131), pentru a stórce de la ei descoperirea complicitorulu loru si marturisirea cá unde si-au ascunsu thesaurii.

SIAVUS PASIA INSISTE LA SULTANULU A PUNI SI PE CEIALALTI CU MOARTE

CLXXXIII. Siavus Pasia respunse nuntiului, cá armat'a isi esprime cea mai profunda multiamita Sultanului, pentru cá a binevoitu a puni in modulu celu mai justu pe marele Veziru; dar' cá pretinde si capulu tuturoru celoralalti, pe cari i-a declaratulu culpabili de mórte, si ca pênê atunci nu voiesce a depune armele. Pentru aceea elu voiesce a da Maiestátiei sale consiliulu, cá se nu aduca in turburare totu imperiulu ottomanu, si se n'ú-si faca gloria din o clementia immatura, care n'ar' poté avé de cátu consecentie fatali pentru elu. Din contra, déca Sultanulu va bine-voí a-i urmá consiliulu, atunci elu spera cá in celu mai scurtu timpu va stinge foculu rebelliunei, si va conduce armat'a in pace si linistita la Constanti-

(131) *Kioprili Mustafa Pasia*. Fiulu marelui Achmedu Pasia. Unu barbatu, care pentru viét'a sa pura, pentru sinceritatea, prudenti'a, si curagiulu seu, merita a fi pusu mai pre susu de toti ceialalti Turci. CREDU ca nu è necesariu a intra aci intr'o narratiune particulara despre faptele sale mari, cáci ele vinu inainte mai de multeori in cursulu acestei istorie. Elu a lasatu dupa sine trei fi, si anume: Abdullah Pasia, care a fostu Caimacamu in Constantinopole sub Sultanulu Mustafa; Numan Pasia, mare-veziru sub imperatulu Achmetu III asta-di regnante; si Isaad Efféndii, de conditiune clericale, si care isi dá sperantia a se face odata Mevla.

nopole. Sultanulu se invoiesce si la acésta cerere a rebeliloru, si pre langa tóte cà elu tienea in arestu pe aceste persóne inculpate , numai cu intentiunea de a le scapá de o mórte injusta , si ápoi la o buna occasiune a puni pe rebeli, totu-si , pentru cá se nu i se póta imputá, cà n'ar' fi facutu tóte pēntru a satisface pretentiunile soldatiloru, elu, impinsu de necesitate, a ordínatu se taia capetele Defterdariului, si alu lui Ghiurukci Bashi, si ale altoru trei, si le-a tramisu lui Siavus Pasia , ordinandu totodata truppeloru a stá si a remané la Adrianopole.

**ARMAT'A REBELLA SE DESCARCA ASUPR'A LUI SIAVUS PASIA SI-LU AMERINTIA CU
MOARTE**

CXXXIV. Siavus Pasia vediendu cà tóte s'au implínitu cate a pretinsu armat'a de la Sultanulu, elu anca din partea sa se adoperá a implinì cu sinceritate promissiunea facuta Sultanului, si sub diverse preteste retienù armat'a in Adrianopole. Dar' sangele Vezirului si alu celorualte victime, esacerbá si mai multu spiritele revoltate ale soldatiloru, si nici promissiuni nici amerintiari nu-i poté abate de la intentiunile lor: ei voiau cu totu pretiulu a merge la Constantinopole si a destitui pe Sultanulu. Si fiindu-ca Siavus Pasia nu era dispusu a le implinì voi'a, ei au inceputu a agita in contra lui, si a strigá in publicu, ca Siavus Pasia este unu impiu, unu perfidu si tradatoriu, unulu care nu a primitu protectiunea armatei cu alta intentiune, de câtu cá in óre-care modu, justu ori injustu, se adjunga la postul de mare Veziru; si acumu, dupa ce vede cà i s'a implínitu aspiratiunea ambitiósa . a trecutu in partea Sultanului, si voiesce a espune pe soldati la ruina. Soldatii nu s'au opritu numai la aceste imputari si reprobatiuni, ci-lu fertiau in diverse moduri a conduce trupele la Constantinopole; si-lu amerintiau , cà déca in acésta mergere spre Constantinopole n'ar' voi se ia comand'a asupr'a armatei, ei suntu determinati a-i luá capulu , si a-si alege unu altu comandante, care nu numai va implinì intentiunile lor, dar' va destitui insusi pe Sultanulu, si in locul lui va inaltia la tronul pe Solimanu, unu principe escellente si cu auctoritate pentru pietatea si sanctitatea sa.

**VIZIRULU MERGE CU ARMAT'A REBELLA LA CONSTANTINOPOLE SULTANULU ILU
PRIMESCE CU MARE ONORE**

CLXXXV. Vezirulu constrinsu a cede pretensiunej rebelliloru , pléca si adjunge cu armat'a la Constantinopole. Sultanulu ilu primi cu tóta distinctiunea possibile ; si admittendu-lu in audientia , i se planse, ca ce sgduituri fatali au adusu acésta rebellione a armatei asupr'a intregului imperiu ottomanu, si cà soldatii au attrasu nu numai pe cetatiani, ci si pe Ulemi, in crim'a loru. Apoi ilu eshórta, cá se-si tiena promissiunea, si se-si puna tóte puterile intru a stinge foculu tumultului si a redá imperiului pacea de mai inainte. Déca va face acésta, Sultanulu din partea sa i promitte, cà nu numai va uitá cu totul cee ce Vizirulu a facutu séu si-a propusu a face in contra lui, ci i' va face parte de favoruri mai mari, decâtu ar' poté sperá séu cere vre-odata. Siavus Pasia mai ántâiu se escusá inaintea Sultanului cà a primitu asupr'a sa comand'a armatei, fara se-lu fi consultatu mai inainte. Apoi díse: «Nu eu amu escitatu sediti-
«unea ; dar' armat'a atátu era de esacerbátã pentru purtarea cea
«rea si obstinatiuneã lui Solimanu , in câtu ti se pareá cà s'a
«resolvitu la celu mai desperatu cugetu in contra imperiului. Candu
«amu vediutu acést'a, amu crediutu cà facu unu adevveratu servi-
«tiu Sultanului si imperiului ottomanu, déca primescu comand'a
«ce mi se offeriá ; pentru-cá de o parte se nu lasu provinciile ot-
«tomane fara nici-o aperature espuse Germaniloru , ér de alta parte
«se si impedecu si se retienu pe acei ottomani, cari s'ar' încerca a
«préda séu a face daune compatriotiloru loru. Eu anca de pe a-
«tunci mi-amu pusu tóte puterile, de a sugruma turburările, si
«amu avutu motivu de a crede, cà asiu fi fostu in stare de a stinge
«flacar'a fara multa difficultate, déca Maiaestatea vóstra impliniati
«indata prim'a cerere a soldatiloru. Dar' m'am insielatu in astepta-
«rea mea chiar' prin erórea Maiastatei vóstre, câci ati intermissu ai
«satisface cererea armatei, péné ce dupa aceea rebellionea a prin-
«su radecini fórte afunde in ánimelè soldatiloru. Dupa ce amu
«primitu ordinulu Maiastatiei vóstre, amu cercetatu totu modulu
«posibile de a retiené pe soldati se nu inainteze spre Constantino-
«pole ; dar' in urma mi-a fostu absolutu cu neputintia de a resiste

« rezoluțiuneî loru unanime, cari nu respiră alta decâtu focu si feru.
 « Cu tóte aceste, eu voiu pune tóte midi-lócele pentru a impedita
 « seditiunea, si nu voiu crutia nici chiar' viéti'a mea , numai cá se
 « ve vedu securu si fericitu pe tronulu vostru.»

ELU JURA CREDINTIA SULTANULUI SI SE INCEARCA A COMPRIME REBELIUNEA

CLXXXVI. Siavus Pasia, dupa ce a confirmatu prin juramentu promisiunea facuta Sultanului , a esitu de la acesta si s'a dusu la palatulul seu. Ajunsu aici pentru cá se-si castige creditu vorbeloru sale si se-si tiena promisiunea, a chiamatu la sine pe capii rebelilor, si le-a vorbitu precumu urméza : « Nu trebe se ve spunu a-
 « micii mei, cá Sultanulu v'á respunsu degià diumetate din soldulu
 « datoritu voue, si ca cealalta diumetate vi se va tramitte in puține
 « díle. Elu accordandu cererea soldatiloru, a punitu cu mórte pe fu-
 « rii si tradatorii imperiului , si nimicu n'a intermissu de a satisfacé
 « pretensiunile loru. Si chiar' pentru aceea, acumu trebue se cuge-
 « tamu in ce modu se imblandimu pe soldati, cari totu cugetulu ilu
 « au la seditiuni, si cumu se-i facemu ca se multiamésca, precumu
 « se cade, celui mai bunu imperatu din lume. Sciu eu pré bine cá
 « sunt unidintre conspiratori, cari ar' voi se destituie pe Sultanulu ;
 « dar' eu nu potu cuprinde, cumu unu omu cu mintea sanetósa póte
 « se vina la ide'a de a comitte o injuria atátu de flagranta contra u-
 « nui principe atáta de religiosu si induratoriu, cáre prin victoriele
 « sale si-á căstigatu atáta gloria, si care este unu bunu parinte álu
 « tieriloru si álu ármatei sale, si care chiár' acumu in urmă a datu
 « probe de afectiuneá sa nu numai cátra soldati, dar' catrà întregu
 « imperiulu ottomanu. Este adeveratu, cá lucrurile de vre-o căti-va
 « áni incóce ni-áu succesu reu in contra Germániloru si Venetiáni-
 « loru. dar' acésta nu din vin'á Sultanului, ci din purtareá ceá rea a
 « Vezirului si celorláti oficiali de lá armata si de pre langá thesauru,
 « si pentru aceea, insasi prevedinti'a divina aprinsa de justa mania
 « pentru exáctiunile insatiabili ale acestoru furi, n'á potutu se nu-i
 « batá sí pe ei si pe noi. Se punemu inse cá Sultanulu insusi este
 « caus'a acestei nefericiri, si ca prin urmăre ár' trebui destiutitu : dar'
 « unde este atunci aceá persóna in tóta famili'á oliosmana , care se
 « meríte a-i succede pe tron? Fiii sei sunt anca minoreni, si prin

« urmare incapabili de a purtá sarcinile imperiului in impregiura-
 « rile grele de asta-di. Fratii sei amendoj, dar' in specialu Solimanu,
 « sunt ómeni bigoti, buní pentru a-si face rogatiunile de di si de
 « nópte, dar' nu pentru a ascultá plangerile cetatianiloru; ei potu
 « fi espartí in lege, dar' nu in portarea armelorú; cu unu cuventu:
 « ei potu fi santi, dar' nu soldati. Rogatiunile loru pióse, ce le in-
 « drépta din oratoriulu loru susu càtra ceriu, ar' poté se adjute mai
 « multu decátu mii de soldati; dar' starea incurcata de asta-di a
 « trebiloru ottomane cere nu unu monachu, ci unu vigorosu si bel-
 « licosu imperatu. Asemenea este celu de presentu regnante, pre-
 « cumu trebue se o constate acést'a toti acei-a cari cunoscú faptele
 « sale eroice, si cari sciú luá in consideratiune cà sunt acumu pa-
 « tru-dieci de ani de candu administra imperiulu cu cea mai mare
 « lauda. Pentru aceea, puneti-ve tóta influinti'a de care ve bucurati
 « la armata, si abateti pe soldati de la intentiunea de a destituí pe
 « Sultanulu, si se nu suferiti cá sarcin'a unui imperiu atâtú de mare
 « se cada pe umerii unei persóne incapabile de a o purtá ». Discu-
 sulu Vezírului póte cà-si facea effectulu asupr'a conspiratoriloru,
 déca acesti-a nu incepeau a se indoí in fidelitatea lui anca de pe a-
 tunci, de candu insistea in modu fórte seriosu a retiené armat'a in
 Adrianopole.

CAPUL REBELLIUNEI DECLARA PE VEZIRULU DE PERFIDU

CLXXXVII. Acestu discursu a intaritu pe conspiratori anca si mai
 multu in suspitiunile loru; dar' pêné au fostu la elu, se aretau cà
 sunt gata a face totu ce le cere. Indata inse ce au esitu dela elu din
 palatu, au mersu in Orta Giami (132), care este in locuintiele cele
 vechi ale Ieniceriloru, unde au spusula camaradii loru tóte cele au-
 dite dela Vezirulu; declara apoi in publicu, cà Vezirulu si-a calcatu

(132) *Orta Giami*. Unu templu séu capella in midi-loculu casarmelorú Ieniceriloru,
 unde se aduna ei pentru a-si face rogatiunile; séu pentru a se consulta impreuna
 asupr'a vre unei materie; séu candú trebue se presente Sultanului vre-o petitiune.
 Totu aici se aduna si atunci candu vreau se faca si se se indemne unii pe altii la
 seditiune. Pentru aceea imperatii candu se temu de vre-o rebeliune, lucrulu prin-
 cipale alu loru este, de a observá ce se petrece in Orta-Giamí; si déca simtu ceva
 miscare, ei ieau din *bunu timpú* mesurile pentru a preveni reulu.

juramentulu si a trecut pe ascunsu in partea lui Mahomedu; aviseza pe toti cei lalti camaradi ai loru, ca nu este timpu de perdu, ci se vina in graba a esecuta intentiunea contra Sultanului, pené nu i-ar' preveni perfidulu Veziru cu apucaturile sale artificiose.

REBELLIUNEA ERUMPE

CLXXXVIII. Ca oleiulu versatu pe focu, asiá aceste cuvinte au aprinsu si laltu intr'unu momentu incendiulu seditiunei. Atatu Ienicerii catu si toti ceilalti soldati percurgeau in masse mari prin tote stradele si strigau, ca Sultanulu este unu omu indolente si infortunatu, si trebue destituitu; ér' in loculu seu trebue inaltiatu pe tronu Solimanu, care prin rogatiunile sale va imbandi mani'a lui Dumnedieu. Puçinu dupa aceea s'au alaturatu si Ulemii la seditiune, parte din propriulu loru indemnu, parte din necesitate. Vediendu poporul acésta miscarsi fierbere, fia-care tienea ca e crima a stá acumu cu manile in sinu; prinde armele, care cumu í veniá la. mana, si merge omu de omu la biseric'a S-ta Sofia. Aici Nakibu (133), si Sieicu (134), se offeru celorlalti de capi si conducetori consultatiunei ce voiescu a tiené intr'o afacere atatu de importanta. Inainte inse de a se propune ceva, ei ordina in numele a tota natiunea musulmana, ca se tramita dupa Kioprili Mustafa Pasia, Caimacamulu Constantinoplei si se-lu invite la adunare.

(133) *Nakib*. Proprie *Nakib-Eshref*, inspectorulu santu. pazitoriulu Sangiaki-sierifului, adeca alu santului stindardu, despre care amu vorhitu mai in susu (*). Pe Nakib ilu alege Sultanulu totdeauna din Emirii séu descendenti sororei lui Mahomedu, si dupa rang nu este nici-de-cumu inferioru lui Mufti. Elu are singuru puterea asupr'a tuturor Emiriloru, si fara scirea séu invoirea sa nu póte nici chiaru Sultanulu a bate séu altminterea a offende pre vre-unu Emiru, ori care ar' fi acela. Dar' fiindu ca e periculosu a lasa lungu timpu in man'a unui singuru omu o putere atatu de mare, asiá Sultanulu i schimba adesc-ori. Prin acésta schimbare inse Nakibulu nu perde alta decatu officiu; cáci care a fostu odata in acestu officiu, de la unulu ca acel'a nu mai póte Sultanulu se detraga beneficiulu. din contra e datoriu a ilu dá pe tota vieti'a.

(134) *Sieicu*. Amu disu intr'altu locu (**), ca Sieicu inséмна Prelatu séu Capu alu unei biserici. Aci mai insémnamu numai, ca Sieiculu de la S-ta Sofia din Constantinople e mai mare in rang decatu toti ceilalti Sieici.

(*) Vedí not'a 42 la acestu Capu. *Tr. Rom.*

(**) A se vedé not'á 17 la Capu IV d'in Cartea I. *Tr. Rom.*

SIEICU SIERIFULU RECOMENDA POPORULUI A DETRONA PE SULTANULU

CLXXXIX. Kioprili Mustafa Pasia se presentâ mai multu din fric'a conspiratoriloru, decâtu din voia libera. In trându in adunare si ocupandu locu începù Sierifulu de la S-ta Sophi'a a enumera intr'unu lungu discursu, câte calamitati a suferitu imperiulu ottomanu ; câte cetati si tieri in floritòrie, cucerite de antecessorii loru cu multa labóre si versare de sange s'au perdutu ; si câte mari desastre i mai astépta, déca frênele gubernarei imperiului ottomanu vor continua a remané si mai departe in manile unui imperatu , care nu pórtá nicî cea mai mica grija pentru armata si pentru statu, cî se ocupa numai cu falconii si cu câinii de venatu, si care suferé cã thesaurulu, *Beitulmali-musulmanulu*, se-lu consume si se-lu respésca nisce rapitori si eunuchi (135), pre candu din acela ar' fi trebuitu se plátésca pe soldati, cari si-au versatu sangele pentru propagarea religiunei, pentru apérarea onorei si pentru latirea confinieloru imperiului ottomanu. Dupa alte mai multe inculpatiuni de acésta natura isi indrepta cuvântarea catra Caimacamulu ; í aduce aminte de servitiile cele mari, ce antecessorii sei, celebri veziri, Mahomèdu si Ahmedu au facutu imperiului, si-i recomanda cã urmându virtutile si esemplulu ácestor'a, cu prudenti'a si disteritatea sa se adjute imperiului ottomanu in acésta necesitate, si se deláfure de lá elu periclulu ce-lu amenintia.

INCERCAREA SULTANULUI DE A UCIDE PE FRATII SEI

CXC. Sieicu Sierifulu isi continuá anca discursulu, si însistea pre lângá intentiuneá sa, candu dintr'odáta se escâ unu tumultu in biserica, si se latí scirea cã Shehzádii sunt in pèriclu. Mahometu Sultanulu adeca, dupa ce s'a fostu informátu , cã conspiratorii s'au ádunatu in beseric'á S-tá Sofia , cã ei áu trâmisu dupa Caimacamulu, si cã au decretatu detronárea sã , si vedñendu dar' cã in acéste impregiurari désperate nu éste altu modu de scapâre de lá a fi detronátu, decâtu morteá fratiloru sei, ásiá a trâmisu pe câti-vã din camérârii sèi cá se le ieá viéti'á. Dar' lucrulu á fostu desçopèritu lui

(135) *Eunuchi*. Elu face allusiune aci la Iusuf Aga, capulu Eunuchiloru, care pe acelu timpu atáta auctoritate avea, in cátu se paré cã elu singuru guberna tótu imperiulu.

Bostangi Bashi prin unii curteni, pe cari i corrupsesera inimicii Sultanului, si indata a incungiuratu cu unu regimentu de bostangii cas'a unde erau Solimanu si Ahmedu, fratii Sultanului, si au alun-gatu de acolo pe camerazii lui Mahomedu. Dupa aceea a datu de scire adunarei conspiratoriloru, in ce periclu sunt fratii Sultanului. Acésta noutate a esacerbatu pe rebelli anca si mai multu, si s'au adresatu din nou catra Nakibu si catra Sierifulu de la S-ta Sofi'a, rugandu-i cu totu adinsulu, cá se declare imediatu detronarea lui Mahomedu, si se proclame pe Solimanu de imperatu. Aci nu mai e timpu de consultare—dŕceau ei — ; caci déca n'ar fi nici-unu altu motivu, singuru fapt'a cá Sultanulu a incercatu se omóre pe fratii sei, anca este destulu argumentu pentru a-lu detrona. Apoi de alta parte, cine sta bunu, adaogeau ei, cá déca vomu tragana anca multu esecutarea intentiunei nóstre, nu voru corrumpe gardele, si nu voru ucide pe Solimanu si pe Ahmedu ? Si atunci natiunea musulmana, in lips'a de erede legitimu, va fi constrinsa chiar' in contra voiei sale, a recunósce érase pe Mahomedu de imperatu alu seu.

OPINIUNEA LUI KIOPRILI MUSTAFA PASIA

CXCI. Poporulu in agitatiunea sa póte cá ar fi determinatu cu forti'a pe Sultanulu, séu póte cá ar fi attentatu si la viéti'a lui, déca Caimacamulu Kioprili Mustafa Pasia nu se intrepunea cu prudenti'a si autoritatea sa. Elu vedea bine, ce resolutiuni desperate au luatú conspiratorii ; si vedea totodata cá nu este midilocu prin care se-i póta abate de la propusulu lorú. Asiá, pentru cá prin o prè-pripita oppositiune se nu se faca suspectu inaintea lorú, se pŕefacú cá apróba opiniunea lorú. Assecurandu-si prin acést'a favórea poporului, a datu adunarei urmatoriulu consiliu : « Trebue « inainté de tóte se incepemu lucrulu cu tactu si nici-de-cumu « intr'unu modu tumultuosu ; nu trebue se precipítamu nimicu, cá « nu cumu-va se comitemu vre-o fapta, care n'ar' lasa alta posteri- « tatiei nóstre, decâtu infamia nestérsa. Natiunea musulmana are « justa si ponderósa cauza de a se plange in contra Sultanului ; si « pentru aceea, trebue se marturisimu, cá elu merita a fi depusu. « Dar', acést'a trebue se se faca intr'unu modu, in cátu nu numai « se nu vatemamu onórea casei osmane, dar' se ne ferimu cu tóta

« grigea că se nu resulte de aci anca si mai mari turburari, si se nu
 « urmeze ruin'a totale a imperiului care degiã se clatina. Nu este
 « necesariu a ne grabi asiã tare, in affaceri publice nimic nu strica
 « mai multu cã precipitãrea. In câtu pentru viãti'a Siehzadilor, n'a-
 « vemu deã a portã nici-o temere ; ei sunt in securitate sub paz'a
 « lui Bostandgi Bashi. Eu credu dara, cã pentru onõrea si maiesta-
 « tea ottomana este mai consultu si mai cuviintiosu, cã se trami-
 « temu pe Nakibulu si pe Sieicu Sierifulu la Sultanulu, si se-i declare
 « in numele Ulemiloru, soldatiloru și intregu poporulu musulmanu,
 « cã este detronatu ; prin urmare se-lu rõge a parasi din buna voia
 « palatulu si a resignã la tronu si imperiu in favõrea fratelui seu
 « Solimanu.»

DEPUTATIUNEA CONSPIRATORILORU LA SULTANULU

CXCII. Acãsta propunere a fostu aprobatã de adunarea intrãga ;
 si Nakibulu si Sieicu-Sierifulu au fostu tramisi in numele ei a pre-
 senta Sultanulu acestu nuntiu fatale. Ei se incercara la inceputu a
 declina acãsta sarcina ; dar' in urma temendu-se de furi'a multi-
 mei rabiate, a trebuitu se o primãsca, si cu frica si cutremuru au
 mersu se esecute comandele poporulu. Admisi in audientia la Sul-
 tanulu, i comunica mai ânããiu, in tãta umilinti'a, grav'a missiune
 cu care erau insarcinati ; si apoi, cu capetele plecate se rõga de ier-
 tare pentru cutediarea loru, spunendu-i, ca multimea esacerbata
 i-a fortiatu, contra voiei loru a se supune la acãsta missiune
 penibile. In urma i daã consiliulu a se supune cererei poporulu
 unitu cu armat'a.

RãSPENSULU EROICU ALU SULTANULUI

CXCIII. Sultanulu Mahomedu ascultã cu multu sange rece pe de-
 putati, si apoi le respunse : « Nuntiuulu vostru nu este pentru mine
 « nici nou nici neasteptatu. E lungu timpu, de candu amu obser-
 « vatu cã Ulemii, caroru le place schimbarea, agitãza si corrumpu
 « paporulu, atragãndu-lu in scopurile loru seditiõse. Eu poteamu
 « indata la inceputu se stingu de nu cu totul acãsta flacara, dar'
 « celu puçinu a-i stirpi alimentatiunea, deca ve prosciamu pe voi
 « țolț din cetate. Dar' fiindu-cã consciinti'a mea imi spunea, cã bine

« am lucratu ce am lucratu, asià mai bine am lasatu prevedintiei se
« judece caus'a mea, decâtu se me facu eu singuru judecatoriulu
« meu. De la alu sieptelea anu alu vietiei mele, in cursu de cincii-
« dieci de ani, de candu guvernezu acestu vastu imperiu, eu nu-mi
« aducu aminte cá se fiu facutu ceva ce ar' fi injustu séu contrariu
« preceptelor legei musulmane, nici se fiu intermissu ceva ce amu
« cugetatu cà conduce la propagarea religiunei nóstre intre infideli,
« si la intinderea marginiloru imperiului ottomanu. Câte turburari
« intestine n'am innabusitu eu de atunci încóce sî pênê la bellulu
« celu de acumu din urma? Câti inimici, interni si esterni, n'am
« invinsu i-o? Câte victorii si triumfe glorióse asupr'a infideliloru ,
« n'am reportatu i-o? Câte tieri si regate n'am suppusu eu potesta-
« tiei ottomane , prin bratiulu si laborea mea infatigabile? Cumu
« n'am immultitu eu numerulu Pasialicuriloru prin cuceririle mele?
« Poloni'a, Transilvani'a si Ungari'a, ai caroru bellicosu locuitori au
« batutu de atâte-ori pe antecessorii nostri, si le-au causatu atâtea
« perderi, au nu prin mine si sub comand'a mea s'au suppusu parte
« de buna voia, parte au fostu constrinse a se suppone împeriului
« nostru, si a ne plati tributulu? Venetianii, cari inainte de ast'a erau
« domni mai preste tóte mările, au nu prin dispositiunile mele au
« fostu alungati din Archipelagu? Si Candi'a, cea mai mare, cea mai
« fórte si cea mai fertile dintre tóte insulele mării, au nu sub admi-
« nistratiunea mea a fostu cucerita? Cetâtile, ai caroru muri ti se
« pareau cà ajungu pênê in ceriu, *Caminietiu, Candi'a si Uivaru*, au
« nu le-amu luat, parte eu parte generalii mei, de la inimici? si
« prin aceste bulevarde amu cugetatu a apera de atacurile ostili
« chiar' sî pe acele persóne, cari desmerdandu-se in averile casti-
« gate sub durat'a timpiloru de pace, vinu asta-di si decretéza de-
« tronarea mea! Dupa tóte acestea, eu credu cà nu meritu maledic-
« tiunea poporului; din contra, cà sunt demnu de aplausele lui, si
« meritu cá se se róge la atotpotintele pentru prosperitatea mea. Si
« chiar' pentru acestea, eu nu potu ghici, ce v'a potutu indemna pe
« voi si pe elu, la acésta impia resolutiune? Póte, pentru cà amu
« ruptu tractatulu de pace cu imperatulu Germaniei inainte de espi-
« rarea armistitiului, si pentru reulu successu alu bellului in cesti

« patru api din urma ai administratiunei mele? Dar', inainte de a
« me face pe mine responsabile si a me pedepsi pentru acésta eróre,
« trebuie se ve aduceti aminte, cá voi cei d'ántaiu mi-ati consiliatu
« bellulu, si cá Muftá, capulu conjuratiunei vóstre, a pronuntyatu
« prin Fetv'a sa, cá justu si necessariu este a prinde armele. Cu ce
« dreptu dar' imi imputati voi mie reulu successu alu armeloru
« nóstre, causatu numai prin indolenti'a soldatiloru si prin negli-
« genti'a generariloru? Dar', déca nu voiti a recunósce, cá voi insi ve
« prin portarea vóstra perversa, sunteti caus'a nefericiriloru nóstre:
« celu puçinu nu accusati pe imperatulu vostru, care in tóte acése
« este innocente. Si ce se mai negu, eu sciu ca nu ale mele, cí ale
« poporulu crime sunt celea ce au escitatu mâni'a lui Dumnedieu in
« contra musulmaniloru; batai'a maniloru lui a fostu, care ni-a dis-
« trusu atâte truppe, si ni-a luatú atâte tieri si cetati, si le-á datú
« inimicului. Si acumu candu ar' trebuí se imblanditi mani'a lui
« Dumnedieu prin lacrimi fêrbinti, prin rogatiuni neincetate, prin
« fapte curate, si prin binefaceri pióse, voi, cari ar' trebuí se fiti in-
« vetiatorii si pazitorii lezei, anca instigati poporulu, cá contemmandu
« preceptele divine si oraclele profetului nostru, si despretiundu
« onórea si numele oliosmanu, se vina a me tormenta pe mine la
« betranetiele mele, a-mi calcá in picióre numele si reputatiunea si
« a ruiná din fundamentu imperiulu ottomanu. Si câte tóte n'am
« facutu eu pentru a preveni aceste rele? Câte concessiuni n'am
« facutu eu soldatiloru? Ei au cerutu soldulu lorú; si eu amu ven-
« dutu argintari'a, aurulu si pretiósele mele, amu golitu totu the-
« saurulu meu si le-amu platitu pênê la unu banu. Ei au pretinsu
« capetele ministriloru mei, cari au servitu cu credintia mie si im-
« periului nostru, éra eu amu sacrificatu si pe acesti-a furiei lorú.
« Ei au voitu se aiba mare-veziru pe Siavus Pasia, care érá parteni-
« toriulu si capulu conspiratiunei lorú, si care a fostu primulu au-
« ctoru alu turburariloru, éra eu si la acést'a m'am invoitu, numai
« cá se nu aiba cauza de a se plange in contra mea. Ei au cerutu se
« inaltiu la dignitatea de Pasia pe unu omu de nimica si unu mise-
« rabile, care departe de a intruni calitatile necesarie, din contra
« éra o persóna infama pentru rapine si alte crime, éra eu m'amu

«suppusu și la acést'a, si le-amu facutu pe voia. Unde dar', si in ce
 «stà offens'a, prin care asiu fi escitatu atátu de tare in contra mea
 «resimtiementulu poporului, alu armatei, alu ulemiloru, si alu tu-
 «tutoru ordiniloru imperiului, in câtu ei uitandu dintr'odata si cu
 «totulu siervitiile ce le-am facutu loru pênê asta-di, se cutedie a-
 «cumu a me trenti, cá pe unu omu de nimica, de pe tronulu pa-
 «rintelui meu? Dar' binê. Eu vedu, cà prin influinti'a si auctorida-
 «tea vóstra, poporulu intr'atátu este de sedusu, si intentiunea vós-
 «tra perversa atátu este de inradecinata in elu, in câtu nici nu cu-
 «geta a se întórce, a se indreptá, si a-i paré reu de ceea ce vre se
 «comitta. Vedu inse si sciu si aceea, ca este unu Dumnedieu care
 «me va resbuna, si care, mai curendu ori mai tardiu, va puni cu
 «severitate pe perfidii, cari comittu acésta violentia cu mine».

INSOLENTA PORTARE A LUI NAKIBU.

CXCIV. Pe Nakibu nu l-a miscatu acestu discursu alu Sultanului;
 din contra perdiendu-si totu simtiulu de modéstia, respunse intr'unu
 tonu fôrte insolente, cà pe elu nu l-a tramissu poporulu aici pentru
 a asculta apologi'a Sultanului, ci pentru a-i ordiná in numele à tóta
 adunarea musulmaniloru, cá indata se perasésca tronulu. Prin ur-
 mare, déca vre se-si salveze onórea si viéti'a, atunci se abdice de
 buna voia in favórea fratelui seu Solimanu. Er' déca s'ar' oppune
 vointiei poporului, atunci adunarea va fi necessitata a-si esecutá de-
 cretele sale. Mahomedu audiendu acestea, se suppusse necessitatiei
 si díse deputatiloru : «Ei, bine ; fiindu-cà vedu cà mâni'a lui Dum-
 «nedieu trebue se cada asupr'a capului meu pentru pecatele musul-
 «maniloru, asiá, mergeti si spuneti fratelui meu, cà Dumnedieu a
 «vorbitu prin gur'a poporului si ca a lui este chiamarea de a guberná
 «de aci inainte imperiulu oliosmanu».

DETRONAREA SI MOARTEA LUI MAHOMEDU SULTANULU

CXCV. Sultanulu Mahomedu, dupa ce a pronuntiatu aceste cu-
 vinte, a resignatu la sceptrulu imperiale in trei ale lunei Muharemu,
 anulu Hegirei 1099., si dupa acésta abdicare fortziata, lucru ne mai
 auditu pênê acuma, a traitu anca cincii ani inchisu intre paretii a-
 partementului seu, unde in fine a si moritu in lun'a Gemaziulu-

H. 1099
 I. C. 1687

evvelu, anulu Hegirei 1104. Elu a trairu cincî-dieci-sî-duoi de ani, si a domnitu patru-dieci de ani, cincî luni, si siese-spre-diece dîle. De la multele femei ce au avutu, i-aû remasu siépte fii, dintre cari duoi, Mustafa si Ahmedu, au adjunsu pe tron, ér' ceialalti au muritu anca de tineri.

CALITATILE LUI MAHOMEDU.

CXCVI. Mahomedu era unu domnitoriu excellentu prin amórea sa de dreptate si prin virtutile 'sale bellice; fórtu induratoriu si fórtu norocosu in întreprinderile sale, cu éscéptiunea celoru patru ani din urma. Numai unu lucru era, ce-î poteau reproba inimicii sei, adeca immoderat'a sa placere de venatu in ultimii ani ai domniei sale, prin ce a neglesu cu totul afacerile statului. Unii dîcu cá l-ar' fi inveninatu fratele seu Ahmedu Sultanu la instignatiunile vezirului Arabadgi Ali Pasia. Se dîce adeca, cá acesta a cerutu, cá unele persóne care-lu incommodau, se fia pedepsite cu mórtu; dar' cá Sultanulu Ahmedu, la consiliulú lui Mahomedu, i-a refusatú cererea. Atunci Vezirulu s'a resolutu a-si resbuna, si a facutu pe Munedgim Bashi (136) astrologulu, cá se prognostice din stele, cá Mahomedu va destitui pe fratele seu, si va ocupa érasu tronulu; prin acést'a a induplecatu pe Ahmedu ca se aceleredie mórtu lui Mahomedu prin inveninare. Dar', fara a mai memora, cá in Constantinopole este usulu, ca de câte-ori móre vre-unu imperatu, toldeun'a se latiesce faim'a între vulgu, cá imperatulu a fostu inveninatu, noi scimu si este cunoscutu la tóti, cá Mahomedu anca înainte de destituirea sa a suferitu in continuu de rheuma in mani si in picióre; mai adaoge aci hipochondri'a

(136) *Munedgim Bashi*. Primulu astrologu. La palatulu curtiei ottomane sunt patru persóne, cari se considera de preóti; ei, pentru cá se-si lase servitiulu loru din palatu, trebuie se fla inaintati séu in oficiulu de Cadiulaskieru, séu de Mevla in Constantinopole. Acesti a sunt: 1., *Hodge*, séu instructorulu imperatului; 2., *Hehim Effendi*, seu primulu medicu de curte; 3., *Munedgim Bashi*, séu primulu astrologu; si 4 *Dgerrah* (*) *Bashi*, séu primulu chirurgu de curte.

(*) Acestu cuventu deriva de la arabiculu *Dgeraha*, vulneratu; de aci *Dgirahat* vulnere. *Tr. Germ*

causata prin o profunda melancholia in care caduise sub durat'a arestului séu de cinci ani, si prin care i s'a storsu in urma totu spiritulu si puterea sa de viétia.

Sub durat'a domniei lui Mahomedu IV., Suveranii Europei au ramasu totu acciasi in Germani'a, Franci'a, Spani'a si Portugali'a. Numai in Angli'a s'a facutu schim-bare totu cam pe timpul candu s'a facutu acést'a si in Turci'a. Adeca :

In Angli'a : Jacobu II., 1685 — 1689. ; si in loculu seu Vilhelmu III. 1689 — 1702
Tr. Franc.

ISTORI'A

DOMNIEI LUI SOLIMANU II

ALU DOUE-DIECILEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU II. DIN CARTEA IV.

SULTANU SOLIMANU ESTE CONSTRINSU A ASCENDE TRONULU IMPERIALE

I. Immediatu dupa depositiunea lui Mahomedu, Bostandgi Bashi (1) se duse la Solimanu, care era anca inchisu in camer'a sa,

(1) *Bostandgi Bashi*. Capulu Bostandgiiloru si prefectulu palatelor imperatului. Sunt duoi cu acésta numire in imperiulu ottomanu : unulu in Constantinopole, si celalaltu in Adrianopole, fiindu-ca imperatii ottomani in ambe acéste cetáti au palate. Si cu tóte cà de la Sultanulu Mahomedu Fatih incóce, imperatii si-au alesu Constantinopolea de resedinti'a imperiului ottomanu, totusi ei dau onórea adese-ori cu presentia loru vechiei metropole a crescéndei dominatiuni ottomane. Acesti duoi Bostandgi Bashi suntu egali in dignitate si in rang; dar' nu si in jurisdictiune si venituri. Celu din Adrianopole nu are alta sarcina, de câtu a griji de palatulu imperiale de acolo, si are inspectiunea asupr'a fiiloru Sultanului, candu acest'a reside in acea cetate. Celu din Constantinopole din contra, are deplina jurisdictiune asupr'a a totu littoralulu de la gur'a Dunarei péné la muntele Athos; candu Sultanulu merge in barca sa, elu trebe séu se mérga inaintea Sultanului cu luntrea sa, spre a-i tiené calea deschisa, séu se diréga elu insusi barca Sultanului. Elu trebe se aiba cunoscintia esacta despre totu littoralulu marei, si despre tóte localitatile de pe acolo, in câtu se fia in stare a respunde la tóte intrebarile ce Sultanulu i-ar' adressá in privinti'a acellora si in privinti'a proprietariloru loru. Si fiindu-ca numerulu acestoru localitati este aprópe immensu, asia numáf acel'a è qualificatu pentru acestu officiu, care a servitu mai inainte ca simplu Bostandgi. Candu Sulta-

si prosternându-se pênê in pamentu , isi aretâ suppunerea datorita unui imperatu, si apoi ilu rugâ a esi si ascende tronulu oliosmanu, devenitu vacantu prin depositiunea fratelui seu, offerindu-i si assecurându-lu de suppunerea a tóta natiunea musulmana. Solimanu, surprinsu de acestu annuntiu neasceptatu, in contra asceptarei tuturoru a datu urmatoriulu respunzu : « Pentru numele eternului « Dumnedieu ! de ee veniti a me conturbâ in linistea mea? Ve rogu « diņ totu adênculu inimei mele, lasati-me , cá cele puține dîle ce « le mai amu, se le potu petrece in pace in camer'a meă ; si lasati « cá fratele meu se continue a guvernâ imperiulu ottomanu : câci « elu è nascutu pentru a domni, éra eu sunt nascutu numai spre a « medită si a me preparâ la viéti'a eterna». Bostandgi Bashi remase frapatu la inceputu audindu acestu respunzu. Dar' dupa aceea s'a reculesu, si insistêdu asupr'a principelui, i dîse, ca : «Vezirîr, « Ulemalii , nobilii si totu poporulu ve declara de imperatore ; si a- « césta resolutiune nu se mai pôte schimba ; nici Sultanulu Maho- « medu nu mai pôte fi restituitu pe tronu, fara a espune imperiulu « la estreme desastre». Solimanu statea ançâ nedecisu, apçi dîse, ca elu are cu multu mai mare ştima catra fratele seu, decâtu se primésca tronulu , pe care fratele seu de siguru numai l-a parasitu fôra voia sa.

SOLIMANU DECLARATU ÎMPERATORE , POARTA TOTUSI FRICA DE FRATELE SEU

II. « M'asiu suppone bucurosu vointiei generali —continuâ elu — « dar' me temu de fratele meu». In urma Bostandgi Bashi, perdien- du-si patienti'a i dîse : « Voi trebe, o ! serenissime imperate a ve « suppone cererei si vointiei poporului musulmanu». Şi dicêdu a- cestea, ilu prinse cu o speçie de fortia modesta si-lu duse pe tronu. Solimanu, candu au adjunsu in sal'a unde de ordinariu se inaltia tronulu, mai inainte de tôte tremurandu a cautatu in tôte partile, si a dîsu lui Bostandgi Bashi si usieriloru, cá se caute bine, nu cumu-va fratele seu este in sala : câci se teme ca-lu va vedé de

nulu intra in barc'a sa, elu ilu conduce tienêdu-lu de subsuori ; si pentru aceea se si numera intre Koltuk Veziri, despre cari voiu vorbi mai in josu (*) Elu in urma nu pôte fi dimissu diņ officiulu seu, de câtu cu trei tuguri.

(*) La not'a 28. *Trad. Fom.*

unde-va. Dupa ce in urma l-au asicurat ca fratele seu este transportat in alta camera , a ascensu tronulu, si toti curtenii l-au salutatu de imperatore alu osmaniloru.

ELU ISI SPALA MANILE, CAPULU SI PICIOARELE DE IMMUNDITĂ TRONULUI

III. Terminate aceste ceremonii , elu sarî de pe tronu parasindulu cá pe unu locu necuratu, si cerù abdest , adeca apa , cá se-si spele manile, capulu si picioarele de immunditiile tronului. Dupa ce i s'au adusu apa si s'a spalatu, n'a mai voitu a se urcá pe tronu ; si la insistenti'a curteniloru, isi puse degetulu pe gura, si le face prin acésti'a semnu se taca (2). In urma , pre langa tóta `resistenti'a sa, ilu pusera éراسي pe tronu, si elu admisse pe ulemali si pe nobilii dignitari a-i sarutá paliulu.

CONFIRMA PE MARELE VEZIRU SIAVUS PASIA IN POSTULU SEU

IV. Primulu actu alu seu a fostu, a confirmá pe Siavus Pasia in postulu seu de mare-veziru ; si onorându-lu cu unu vestmentu de ermelinu, i demandá a-si implinî cu fidelitate officiulu seu, si a-si pune tóte puterile pentru a face se incete seditiunea si se se restabilésca linistea între armata si poporu.

REBELLIUNEA Éراسي ERUMPE CONTRA VEZIRULUI

V. Indata ce Siavus Pasia s'a intorsu in palatulu seu, Buluc Agalarii (3), s'au grabitu a-lu salutá in dignitatea sa de mare-veziru. Dar' puçinu dupa aceea au mersu se-si pretinda soldulu loru si no-

(2) *Semnu se taca.* Turcii observa cu o attentiune superstitiósá, ca Sultanii loru candu se suie mai ántáiu pe tronu, ce dicu, ce intréba, séu ce comanda ; si ca cu ce actiune isi incepu regimulu loru , si de aci vreu a concludé despre inclinaçiunile, faptele si guvernamentulu loru in viitoriu ; si se intempla ca de multe-ori se implinescu coniecturile loru. In cátu pentru Solimanu , din semnu ca si-a pusu degetulu la gura si le-a impusu tacere, ei au prognosticatu, ca nu va face nici-unu lucru memorabile : si in fapta asiá s'a si intemplat.

(3) *Buluk Agalarii.* Acesti-a sunt comandantii regimentelor de Ieniceri, si officierii superiori cari se ieau dintre acesti-a ; precumu : Bash-buluk Bashi, Kiahaiaru, Muhzir Aga, Samsundgi Bashi, Sagardgi Bashi si Kulkiahaiasi : toti acesti-a se numescu cu numele comunu de Buluk Agalari. Regimentele de Spahî anca se numescu tóte Buluk, si comandantii loru Buluk Agalari.

ulu Baksisiu (4), ce este in usu a se dá cá unu Dgiulus séu presentu totdeauna la inceputulu unui nou regimu. Vezirulu inse, sciindu ca in cassele atátu domestice cátu si publice nu sunt altu decâtu catalóge de conturi, a amenatu pe officiaru vre-o cátu-va timpu numai cu vorbe góle; ér' pe principalii auctori ai seditiunei, sub pretestu de promotiune, in realitate inse pentru a-i departá de ceialalti

(4) *Baksistu*. Acestu cuventu insémna unu donu puramente gratuitu, dar' unu donu consacratu prin usu, care prin urmare nu póte avé numirea de elemosina. Sultanii, candu dupe mórtea ori destituirea predecessoriloru lor, mai ántáiu se punu pe tronu, ei totdeauna dau unu baksisiu tuturoru trupeloru alese, cari pe acela timpu sunt stationate in Constantinopole, cu esceptiunea aceluor soldati, cari appartieniu Pasiloru; si acestu baksisiu se numescé Dgiulus Accési, adeca banulu noului séu reinnoitului regimu. Fia-carui Ieniceriu se dau câte dóue-dieci de lei, si fla-carui Spahi câte dóue-dieci-si-cinci; si daca li s'ar refusá acesti bani, séu ar' in tardia cu respunderea lor: ei potu se-i pretinda cá pura datorie. Sunt casuri candu soldatii. vódiendu ca Sultanii sunt in lipsa de bani, le daruiau un'a péné in dóue kiste, séu soldulu de pe trei luni: dar' nici candu nu s'a auditu cá ei se fla renun-tiatu vre-odata la Dgiulus Baksisiu. Acestu daru l-a introdusu in imperiulu otomanu mai ántáiu Solimanu Canuni, auctorulu a mai tóte regulatiunile in statulu osmaniloru. La prim'a vedere s'ar' paré ca acestu usu ar' fi unu lucru periculosu pentru imperiu; cáci sperant'a de a capeté baksisiu este unu incitamentu perpetuu la so'datii avidi de a se revolta. Si intr'adeveru, esperienti'a a aretatu, ca cele mai multe rebellioni si destituiri de Sultani prin nimicu nu s'au suscitatu si sustienutu mai multu, cá prin aceea ca Ienicerii, cupidi si altminterea de a schimbá cátu mai adese-ori regimulu, in speranti'a baksisiului se uniau cu inimicii Sultaniloru si se revoltau contra acestora. Dar' déca consideramu mai deaprópe scopulu acestei légi si intentiunea legislatorelui, nu potemu sa admiramu destulu prudenti'a divina si profund'a sciintia politica a lui Solimanu dísu Canuni. Elu adeca isi propusese a pune imperiulu in stare de a nu se teme nici de atacurile dinafara, nici de turburările din laintru. Pre langa acésta, elu se temea ca successorii sei, orbiti de puterea absoluta ce o ar' avé asupr'a suditilorá lor, ar' poté prin superbia, tirania si alte vitiuri se risipésca totu ce au adunatu: asia i-au legatu prin o lege, care se-i faca a tiené susu si tare la dignitatea imperiale; si in acelasiu timpu prin frica de turburari se-i faca a se retioné de a le face réu, déca amórea de virtute nu i-ar' poté miscá la acést'a. Elu prevedea, ca cu modulu acesta, successorii sei voru fi necesariamente obligati a purta o grige deosebita, cá in tierile lor se nu se comitta nici-o nedreptate séu tirania; si acést'a, parte pentru a desarma pe malcontentii sedusi prin daruri la rebellione, si a le luá si cea mai mica ocaziune de a gasi ceva de condemnatu in faptele Sultaniloru; parte, pentru cá chiar' prin modulu acesta, soldatii astuti, cari petrecu cu ochi attentivi coruptiunile publice, in speranti'a baksisiului se póta allege si dá Statului domnitari prudenti, cari se scia ca cellu mai micu abusu de putere i pune in periclu de a-si perde tronulu.

rebelli, i-au trimisu garnisóne in cetati fórtede departate. Acesti-a inse se adunara in Orta Giamì, prinsera armele, percorsera trupe de trupe tóte stradele, si strigau ca : Vezirulu este inmicu alu Sultanului Solimanu, si cá atare, precum cá unulu care a frantu si violatu promissiunea sã, trebe omoritu.

REBELLII OMOARA PE VEZIRULU IN PALATULU SEU

VI. Vezirulu audiendu de adunarea soldatiloru si de cele ce se petrecu pe strade , se trase cu officiarii sei in palatulu seu , inchise portile, si se resolvì a se aperã si a muri cu sabi'a in mana. Puçinu dupa aceea vinu rebellii , incungiura palatulu , si striga : se li se deschida portile ; căci au de a impartasi ceva vezirului. Dar' Siavus Pasia , care sciã intentiunea loru , le denegã intrarea. Ei se încerca a rumpe portile cu puterea : Siavus i respinge cu armele , ce, din fericire, le avea in palatu, si omóra vre-o dóue-dieci de Ienicierii. Soldatii, vediendu mórtea cameradiloru loru , se infuria si mai tare, nevalesc cu tóta puterea asupr'a portiloru, le spargu, si intra in palatu. Vezirulu din feréstra camerei sale , care erã chiar' in façe cu port'a, nu incetã a descarcã puscaturile asupr'a loru ; officiarii sei anca, căm una-suta la numeru, se oppunu rebelliloru cu arm'a in mana , i impiedica de a se urcã pe trepte, si-i respingu pênê in Divanchanu (s); si finindu-li-se puscaturile, ei intrepidi cu

(5) *Divanchanu*. Tribunalu, sala de judecata, séu localitatea unde se asculta plangerile poporului. In catulu primu alu palatului Vezirului este o sala fórté spatiósa, de trei laturi inchisa cu pareti , ér' a patr'a lature , unde sunt scarile, è construita numai din colonne; si acést'a è anume facuta asiã, pentru cá pledarile se se audia mai bine, si interessatii se póta fi admisi in laintru mai usioru; ér' cei cari stau afara pe scari se póta intielege despre ce se tractéza in sala. In midioloculu parete-lui care este in façe cu intrarea , este facutu unu arcu , si deasupr'a acestui-a este scrisu in littere de auru confessiunea fidei mahomedane, despre care amu facutu acum de atâte-ori mentiune. Suptu acestu arcu unu scaunu pusu pentru Vezirulu, in care siede elu dupe manier'a europena, adeca cu piciórele lasate ia josu (*). Pe paretele spre média-dí este depinsa o lampa, care este semnuu unui Mihrab séu altariu, catre care Turcii trebe se se întórca cu faci'a loru candu isi facu rugatiunile. Căci, fiindu-ca partile litiganti trebuindu a acceptã reiesit'a causei loru, de multe-ori sunt impiedicate de a merge la o Giamia spre a recitã acolo Nemazulu la timpul curentu : asiã pentru comoditatea loru s'a inventatu acestu semnu de al-

(*) Turcii isi punu piciórele in crucisiu, si asiã siedu pe ele *Tr. Rom.*

sabi'a in mana apera pe domnulu loru. Lupt'a a fostu infocata si sangerosa, unde mai bine de un'a-suta-cinci-dieci de rebelli au ramasu morti pe trepte, si cam totu atati-a vulnerati. Dar' in urma

tariu, ca la singnalulu clamatoriloru se nu-i impiedice nimica de a-si face rugatiunile chiar' si in midiloculu rumorei ce nu arare-ori domnesce in sala. Eca acumu form'a de procedura ce se observa la Turci in acestu foru de judecatoria. De patru ori in septemarta, adeca Vineri, Sambata, Luni si Mercuri, e detoriu Vezirulu a veni in Divanu si a face dreptate poporului; afara de casulu candu ar' fi impiedicatu prin affaceri de mare importantia, ceea ce forte arare-ori se intempla. Dar' candu totusi are ceva pedeca, atunci ilu suplinesce Ciausiu Basi. Dilele de Duminica si Marti suntu destinate pentru Divanulu Sultanului seu Galebe Divanu. Ioia e di de pauza si pentru aceea se si numesce Datlu Ghiuni (*) Vezirulu are de assistenti, Vinerea pe amenduoi Kasiulaskirii, pe celu de Anatoli'a la stanga, si pe celu de Rumeli'a la dreapta; dintre cari celu d'antaiu asiste numai ca auditoru, er' cestu de alu doilea ca judecatoriu: Sambat'a are pe Galata Molasi, seu judele de Pera: Luni'a pe Eiub Molasi si pe Iskiudar Molasi: Mercuri'a pe Istambul Effendi. Inainte de a veni acesti-a in sala, Ciausi Basi asedia amendoue partile litiganti in duce renduri, dandu-le cate-unu Ciausiu ca garda, si spunendu-le ca se astepta pene va veni Vezirulu, er' pene atunci se-si tiena flacare Arzuhalulu seu in mana. Dupa ce a venit Vezirulu, si la ordinulu seu s'a pusu pe masa tapisulu tiesutu cu auru, numitu Ischkir, re care scrie elu: vine celu d'antaiu acusatore din rendulu de catra man'a stanga si-si da petitiunea la Ciausiu; acesta o da la Ciausiu Basi, seu la altu superioru alu seu, precumu sunt Ciauslar Kiatibi si Ciauslar Emini; si acesta o da lui Buiuk Teskieredgi, care sta in partea stanga de la Vezirulu. Acestu Teskieredgi cetesce Arzuhalulu cu voce inalta; si dupa aceea se asculta amendoe partile in modu contradictoriu, adeca pro si contra. Dupa ce s'au esaminatu si ponderatu motivele si de o parte si de alta assessorii, ori cari ar' fi ei, se redica, si recapitulandu in modu summariu tota causa, spunu ce sententia trebe se se aduca dupa opiniunea loru si conformu legiloru divine. Si deca Vezirulu aproba, Teskieredgiulu insamna sententia in partea de-asupra a Arzuhalului, care trebe se fia nescrisa, si Vezirulu o confirma, subscriendu cuventulu *Sah* (adeveratu). Er' deca Vezirulu se indoesce despre justetia sententiei, elu mai asculta odata tota causa; si deca afla ca assessorii cu intentiune au datu sententia nedrepta, pronuntia insusi alta sententia dupa opiniunea sa propria, si despre acesta da partiloru unu Hudget seu o copia a sententiei. In asemenea casu inse, assessorii mantienu cu tota seriositatea opiniunea loru; ceea ce nu numai ca potu, ar' sunt obligati a face: pentru ca deca s'ar descoperi ca unu judecatoriu a facutu odata nedreptate, elu nu numai ca-si perde postul, dar' nici numai doate are sperantia de a intra vre-odata in altu postu. Dupa ce s'a purcesu in modulu acest'a cu tote partile postate in stanga, totu asi se purcede si cu cele din dreapta; adeca celu mai antau isi da Arzuhalulu prin midi-locirea personelor mentionate mai in sus lui Kiuciuk Teskieredgi, care mai antaiu ilu parcurge in fuga, pentru ca se nu se impiedice candu vine se-lu citeasca. Indata apoi ce s'a ju-

(*) Diu'a dulce; seu Joi'a alba. *Tr. Rom.*

multimea repórta victoria asupr'a bravurei, si multi d'in partid'a vezirului cadu morti, alții fugu pe coperisiu deasupr'a si se arunca josu pe strada. Vezirulu, cându a vediutu ca ómenii sei sunt dispersi, s'a retrasu éراسي in camer'a sa, si in usia mai omóra cu sabi'a vre-o doui-spre-diece Ieniceri. In urma, fatigatu mai multu de invingerea sa, decátu de a fi elu invinsu, cade in man'a soldatiloru, si a fostu in modú crudele ucisu. Corpulu seu taiatu in bucati, a fostu aruncatu prin ferestre pe strada.

ALTE CRUDELITATI ALE REBELLILORU

VII. Soldatii in furórea loru nu se oprira aci. Ei petrundu in apartementulu femeieloru, lucru ne mai auditu péné acumu la Turci, si taia nasulu, manile si piciórele la femei'a Vezirului (6) si la sor'a lui, si góle desbracate le arunca pe strade; apoi comitu si alte fapte esecrabili cu sclavii si cu sclavele. Dupa aceste brutalitati comisse asupr'a familiei si casei Vezirului, rebellii cá nisce lupi selvatici se arunca prin tóte stradele cetatiei, si omóra si préda totu ce le vine in cale, cá si candu tóta lumea ar' avé parte la crim'a Vezirului. Ce spectaclu inspaimentatoriu! ce trista desolatiune in tóta cetatea! Nici-odata Constantinopolea n'a fostu mai aprópe de ruin'a sa totale cá chiar' acumu; déca, spre fericire, ulemii, primii autori ai seditiunei, nu se intrepuneau ér' ei a o stinge. Cáci vedíendu periclulu inaintea ochiloru, ei se, adunara numai decátu in palatulu imperiale, arborara Sandgiaki-Sierifulu (7) lui Mahomedu tramissera clamatori in tóte partile se publice, ca totu musulmanulu

decatu o cauza ce era mai inainte in desbatere: Kiuciuk Teskieredgi ceteste cu voce innalta Arzuhlulu ce i s'a inaintatu. Si totu ásiá merge péné se termina tóte cauzele; si divanululu nu se póte redica, decátu séu facéndu-se nópte, séu déca nu mai sunt cause de infañosatu. — Totu in sal'a acést'a isi primescu Spahii soldulu loru in presentia Vezirului. Ér' Ienicerii isi capeta soldulu loru in Galibe Divanu, séu in curtea Sultanului, si li se da in pungi, cari apoi ei le ducú la Kulkiahia, si a-cest'a le imparte dupa trupe, si da fla-carui competentia sa.

(6) *Femei'a Vezirului.* Acést'a a fostu fli'a marelui si celebrului Veziru Kioprili Ahmedu Pasia, si sor'a lui Kioprili Mustafa Pasia, care puçinu dupa aceea a recupatu Belgradulu de la Germani. Cruelitatea cu care soldatii turbati au tractatu pe aceste femei, este cu multu mai desonoratória, decátu rebelliunea insasi si decátu uciderea nevinovatului Veziru.

(7) Stindardulu santu. *Tr. Rom,*

care nu voiesce se tréca de infidelu, se asculte si se se adune in giurulu acestui stindardu. Cetatianii si locuitorii Constanfinopolei au fostu primii, cari au propèratu sub stindardu; dupa aceea vinu Ienicerii, si pentru cá se nu para rebelli si dispretiuitori stindardului profetului loru, depunu armele si se suppunu santului stindardu, strigandu ca ei au prinsu armele nu in contra Sultanului, ci in contra vezirului, perfidului seu inamicu. L-amu punitu — dîsera ei — precumu a meritatu; si acumu suntemu gat'a a face totu ce ne va ordoná Sultanulu, câci i-amu datu putere a dispune de viéti'a si mortea nóstra.

CODGIA ISMAIL PASIA ESTE NUMITU MARE-VEZIRU. REBELLIUNEA REINCEPE

VIII. Dupa-ce cu modulu acest'a a incetatu tumultulu, Solimanu numesce mare-veziru pe Codgia Ismail Pasia (8) si rebelli se intorna la casele loru. Dar' acésta liniste n'a tienutu lungu; câci pucinu dupa aceea, Sultanulu a datu ordinu Vezirului, cá in ascunsu se puna man'a pe auçtorii rebelliunei, si se-i curatie din viétiá. Vezirulu a inceputu cu tóta seriositatea a eseguta ordinulu Sultanului; dar' Ienicerii vediendu acést'a, apuca érași armele, se aduna in Orta Giamf, si amerintia a esterminea atátu pe Sultanulu cátu si pe Vezirulu. Sultanulu vediendu ca furtun'a se ridica asupr'a capului seu, ascultandu consiliulu lui Kioprili Mustafa Pasia, arunca tóta vin'a pe Vezirulu (9), si lasa a se respandi vorb'a, ca tóte acestea le-a

(8) *Codgia Ismail Pasia*. Betranulu Ismailu Pasia. Era pe acelu timpu Aga Ieniceriloru, si flu numitu mare-Veziru anume cu intentiunea de a innabusi mai usioru turburările, si de a imblandi cu mai pucina ostenála pe Ienicerii rebeli. Dar' candu se revoltara a dóu'a óra, betranulu fu sacrificatu la consiliulu lui Kioprili Musafa Pasia, si s'a tramisu in esilu la Rhodos.

(9) *Arunca tóta vin'a pe Vezirulu*. Puterea suprema si câte-odata aprópe nemarginita, ce dau Sultanii Veziriloru sei asupr'a imperiului ottomanu, ar'poté in alte state se aiba consecintie periculóse; in Turci'a inse este celu mai efficace, déca nu uniculu midi-locu de a sustiné sta tulu. Câci, afara de aceea ca Sultanulu are puterea de a destitui pe Vezirulu candu i place; ceea ce se intempla mai alesu candu vede ca puterea Veziru lui prin o lunga durata a prinsu radecini prè afunde; dar caus'a ce-i retíene pe Veziri de la a face turburari, este mai cu séma aceea, ca ei sciú bine, ca prin destituirea Sultanului, nu mai potu adunje nici-odata se-si mai face noroculu. Ei nu potu adunje se-si puna pe capu o diadema atátu de sacra, din caus'a singularei veneratiuni cu care se porta Turcii cátrá cas'a domnitória osmanica dar;

facutu Vezirulu d'in propr'a sa auctoritate, fara scirea si fara ordinulu Sultanului.

**CODGIA DESTITUITU, SI IN LOCULU LUI SE NUMESCE VEZIRU TEKKIURDAGHI
MUSTAFA PASIA**

IX. Pentru cá se dea óresi-care colóre de crediementu vorbeloru sale, Solimanu destituie pe Codgia Ismailu Pasia din dignitatea de mare veziru, si-lu tramitte in esiliu la Rhodos; in loculu lui numesce veziru pe Tekkiurdaghi Mustafa Pasia. Effectele fatali ale acestoru flacare s'au laftu din capitala si in celelalte provincie ale imperiului.

EGEN PASIA IN RUMELI'A, SI GHIEDUKI PASIA IN ASIA, SE REVOALTA

X. Egen Osmanu Pasia (10) in Rumeli'a audiendu ca Mohamedu

ef nu potu contá nici la o affectiune séu favóre stabila a succesorelui Sultanului. Cáci acest'a nici odata nu-si va pune increderea intr'unu omu care a fostu tradatoriu fácie cu domnulu seu. Candu se nascu turburari, uniculu scutu cu care se apera Sultanii contra plangeriloru si murmuruluj poporului este, ca ei tóta vin a relei administratiuni o arunca asupr'a Vezirului, si-lu sacrificá furiei poporului. Unu remediulu acest'á, care arare-ori a remasu fara a produce efectulu seu bunu; ba n'á odata n'a smintitu de cate-ori s'a aplicatu; déca cumu-va Sultanii din pré marca loru iubire catra Veziri nu au intermissu de a-i puni, si de a imbandi prin alte mid-lóce mai dulci pe poporulu malcontentu. Cáci multí barbati fórte considerabili tienu, cá Turcii nici-odata n'ar' fi venitu la estremulu de a destitui pe Sultanulu Mahomedu alu IV., principe renumitu prin lunga domnirea sa si prin atáte multe victorii, déca elu nu tienea la obstinatiunea sa de a protege pe Vezirulu seu, Ainedgi Solimanu Pasia (care dupa máxim'a Turciloru a meritatu a-si perde capulu, fiindu-ca la anulu 1686, a lasatu pe imperiali inaintea ochiloru sei se cuprinda Belgradulu, si dupa aceea s'a lasatu se fia batutu la Siclosiu), si déca elu nu asteptá cá lucrulu se adunga la atáta desperatiune, in cátu se remana elu insusi ucisu. Assemenea nici Mustafa n'ar' fi fostu destituitu, déca elu ar' fi estraqatu numai pe Rami Mchemedu Pasia si pe Mufti dimpreuna cu fiii loru in manile rebelliloru.

(10) *Egen Osmanu Pasia*. Unu omu fórte insemnatu pentru lotriele sale in Asi'a Elu a fostu instituitu mai Antáiu Pasia cu duóe tuguri in vecinatate de la Ká daghi, Dar candu a vediutu ca starea imperiului ottomanu este sdruncinata atátu afara catu si in laintru, elu, cu trupele ce le avea sub comand'a sa si cari treceau de celle mai bune in tóta Asi'a, a inceputu a devasta tóte provinciile vecine; si mai multu, elu amerintiá cu destructiune cetatea Iskinderu, bá péné si resiedinti'a imperiale. In urma inse s'a impacatu cu Sultanulu Solimanu; si dupa ce a obtienutu iertatiune de la acésta, a adusu cu sine preste un'a mie de voluntari pentru a se bate contra Germaniloru. Dar' cu tóte acestea i s'a luatú vjéti'a indata ce au adjunsu la Con tanti-nopole.

este destituitu si in locul lui a adjunsu Solimanu pe tron, au adunatu o truppa considerabile de Spahi, si i-ã indemnatu cá cu invocare communa se tramitta unu Arzhalu la Vezirulu si se cra bacsisiulu Giulus, ce li se cuvine dupe usu. Vezirulu fiind in absoluta imposibilitate de a le șatisface cererea, le-a respunsu, ca anca voru trebui se ascepte lungu timpu până ce li s'ar poté plati acelu bacsisiu. Atunci Spahii isi fecera singuri dreptate, si strsera de pe locuitorii din Rumeli'a aceea ce le datorã Vezirulu, si sub acestu pretestu au devastatu tta Bulgari'a până la Sophi'a. In Asi'a, Ghieduk Pasia inspirã trupeloru sale idei seditioșe; si alaturandu-i-se mai multe mii de voluntari, amerintiã a attaca insasi Constantino-polea. Si mai multu; elu devastã tte provinciile de sub Beglerbegulu de Anatoli'a, si suppunendu-le potestatiei sale, innaintã cu armat'a sa până la Isnikimid Ghiescid (11), si se preparã a obsidiã ctatea Chrysopole; ceea ce credea a o pot ocupa cu atãtu mai usioru, cu cãtu ca Ienicierii, rebelli si ei, pareau a se ocupa mai multu cu certele loru interne, decãtu a mai cugeta la inimicii esterni, si la acei-a cari assemenea loru erau culpabili de rebelliune.

**IENICERII LASA LA O PARTE CUGETELE LORU REBELICE, SI BATU PE
REBELLULU GHIEDUK PASIA**

XI. Dar' Ienicierii lasa la o parte furórea revolutionaria ce o nutriau contra superioriloru loru, trecu marea, si ajungu inaintea Chrisopolei cu o nópte mai inainte de ce ar' fi inceputu Ghieduk a o attaca; tragu o lina in giurulu cetatiei, constringu pe inamicu a se retrage; si puçinu dupa aceea luandu offensiv'a, batu pe Ghieduk si punu capetu rebeliunei.

IMPERIALII OCCUPA AGRI'A SI ALTE CETATI IN UNGARI'A

XII. Pre candu imperiuļu ottomanu ęra cutrieratu de aceste revolutioni intestine, armat'a imperiale a ocupatu celle mai tari propugnacule ale Ungariei, Agri'a, cea mai formidabile fortarétia in

(11) *Isnikimid Ghiescid*. Asia se numesce sinulu marei de la Nicomedi'a, care se intinde de la marea-marmora pn in marea-négra. Numele de Ghiescid, adeca Tre-cãtria, i s'a datu din cauza, ca aprpe de acestu sinu de mare este calea ce duce din Asi'a la Constantinopole.

Ungari'a-de-susu, după obsidiune de patru luni, a fostu constrinsa prin fôme a se supune imperialiloru in dôue-dieci ale lunei Muharremu anulu Hegiréi 1099. Totu asemenea sôrte a avutu si Muncaciulu, o fortarétia aprôpe insuperabile în Ungari'a-de-susu, si care cu câti-va ani mai înainte a fostu intarita cu o buna garnisôna si cu noué fortificatiuni de catra Tökôli; nu numai, cî acest'a o fece de asilu pentru femeî'a sa, thesaurulu si archivulu seu. După ce inse, precumu amu spusu mai in susu, Turcii au arestatu pe Tökôli, si Casovi'a s'a perdutu din mana, muierea lui, acésta eroina a timpului nostru, si-a adunatu atâte truppe, câte i-a fostu in pôtintia, a providutu Muncaciulu cu o cantitate considerabile de victuale, sperandu ca in modulu acest'a se va poté susțiené pênê la finitulu bellului, séu pênê ce Turcii voru poté veni se élibere cetatea.

EI OCCUPA MUNCACIULU, PUNU MAN'A SI ARESTÉZA PE SOCI'A LUI TÖKÖLI

XIII. După ce fortiele turcesci au fostu respinse prin partile vecine, contele Merci, la anulu Hegirei 1098, se încercă a supune si acésta fortarétia sub potestatea sa, si o batù câte-va luni bombardandu-o cu tunuri si cu bombe. Dar' a vediutu ca cu modulu acest'a nu pôte esni nici la unu resultatu, fiindu-ca principes'a se aperă cu unu curagiu eroicu si firmitate admirabile; pentru care ea ar' fi meritatu tôte elogiele, déca ar fi aplicatu aceste mari si singulari vertuti intru aperarea patriei sale. Asiă contele Merci se puse intr'o distantia ôre-care de la cetate, si blocandu-o o tienea in astu modu inchisa, in câtu taiându-i tóta comunicatiunea, a fortiatu pe principess'a, soçi'a lui Tökôli, a se supune mai multu prin fôme, decâtu prin armele inimice; si in patru-spre-diece alle lunei Rebiul-ewel, anulu Hegirei 1099, s'a predatu dimpreuna cu castellulu in discretiunea imperatulu Germaniloru.

II. 1099
I. C. 1688

DISPOSITIUNEA REBELLA A TURCILORU AMERINTIA CU NOUA SEDITIUNE

XIV. Ajungându scirea despre aceste infortuniuri la Constantino-pole, poporu si soldati au inceputu de nou a nutrî idei seditiöse. Câci ei cu totii se inspirasera de sperantia, ca după ce Mahomedu, auctorulu bellului injustu a fostu destituitu, si in loculu lui a fostu inaltiatu pe tronu Solimanu, adeca unu principe de o speșiala pie-

tate, precumu isi imaginau ei: mâni'a lui dumne'dieu va încetá de asupr'a loru, si respinsi voru fi inimizii carí amerintiau a petru'ndé péné în inim'a imperiului. Dar' vediendu-se insielati in acceptarile loru : au inceputu a respa'ndi scrisori injurióse prin Giamie si prin Divanu, in cari faceau reprobatiuni Sultanului pentru negligerenti'a sa, si atacau in modu satiricu, in versuri si in prosa, atâtu pe vezirulu si pe ceialalti officari mai de frunte, câtu si pe Sultanulu însusi. Vezirulu nu erá inatentivu la aceste miscari; si ordiná patrole, cari percúrgeau stradele cetatiei diu'a si nóptea; oprí conventiculele nocturne, unde sciá bine ca de comunu se fabrica aceste arme militiöse; lasá a se arestá unele persóne, cari din neprecautiune tie-nusera discursuri satirice in publicu, dar' i liberá éراسi fara a-i puni, cá nu, punindu-i, se mai verse, precumu se díce, oleiu pe focu.

SOLIMANU MERGE LA ADRIANOPOLE. TIMOAREA LUI NATURALE CONTRIBUIE FOARTE MULTU LA INCETAREA SEDITIUNEI.

XV. In urma timórea naturale a Sultanului a effeptuítu aceea, ce nici curagiulu celu mai animatu, cá celu mai bunu midi-locu de a preveni reulu, n'ar' fi potutu face. Solimanu intr'atátu a fostu cuprinsu de frica, in câtu s'a resolutu a perasi Constantinopolea si a se departa d'între auctorii rebelliunei. Intentiunea sa a fostu aprobata, si sub pretestulu de a schimbá aerulu, s'a dusu la Adrianopole cu nobilii sei si cu tóta curtea. Nu incupe dubiu, ca poporulu din Constantinopole a avutu tóta ratiunea de a se plange de réu'a administratiune a trebiloru publice; dar' gresiél'a erá, ca elu atribuiá caus'a nu celloru ce o meritá, cì altoru persóne cu totul innocente. Cátu de sleitu erá thesaurulu publicu, si in ce mare neçesitate erá redusu acestu opulentu imperiu, se póte vedé di' cee ce s'a petrecutu cu ocasiunea acestei caletorii a Sultanului de la Constantinopole. Candu'erá chiar' se plece Sultanulu, vine stabulariulu si-i annuncia, ca in stalurile altetiei sale nu sunt atáti cai, catári si câmile, câtisunt necessari pêntru a transportá tóta curtea la Adrianopole. Sultanulu, cá omu de unu temperamentu fórté blandu, i dise se mérga si iea cu tocméla ceea ce lipsesce, si defterdariulu se plátésca banii. Defterdariulu inse, întrebatu fiindu, respunse ca nu sunt atáti-a bani in cass'a thesaurului publicu. Atunci Solimanu,

pentru a veni într'adjutoriulu acestei necessitati momentane, a datu ordinu cá in piati'a publica se se venda argintari'a, aurari'a si tóte pretiósele sale. Cu modulu acest'a potându, nu fara mare greutate, a inchiriá cai si carra, a plecatu din Constantinopole; si prin acést'a a prevenitu si evitatu o revolutiune ce erá chiar' se erumpa.

**AJUNGENDU SOLIMANU LA ADRIANOPOLE , INVITA PE IMPERATULU GERMANIEI A
INCHEIA PACE**

XVI. Dupa ce a adjunsu la Adrianopole , se aretá la inceputu cá si candu n'ar' cugetá la alta decâtu la întreprinderi bellice. Dar' fiindu-ca legea Coranului si devotiunile superstitióse, i erau lucruri cu multu mai placute, decâtu armele si soldatii, asia a tramissu pe Zulfiearu Effendi (12), sindiculu Ienicieriloru , si pe Alexandru Mavrocordatu (13), interpretele divanului, in calitate de delegati la

(12) *Zulficar Effendi*. Acest'a eiá de nascere din Constantinopole, si pentru invetiatur'a sa erá in mare védia la curtea ottomana. Pre langa virtutile sale personali, positiunea lui de Ienghiceri Effendisi, adeca secretariu alu Ienicieriloru, ilu facea a se bucura de o speciale consideratiune la curte. Officiulu acestui funcíonariu consiste in a tiené registruri despre toti Ienicierii ; a da fla-carui dintre ei unu atéstatu subscrisu de mân'a sa; a chiamá pe fla-care cu numele, candu au se-sí primésca soldulu; si cu unu cuventu , a intarí cu subscrierea numelui seu tóte actele ce privescu pe Ienicieri. Cu modulu acest'a, abiá se póte crede cáti bani si cáta avutia isi póte elu cástiga atátu pe cale drépta cátu si pe cale nedrépta. Cáci, pre langa salariulu seu, care este fórte considerabile, elu mai capeta presente fórte insemnate dela officiarii de Ienicieri, candu acesti-a vinu promovati la vre-unu rangu mai inaltu ; ceea ce la ei se intempla mai adese-ori decâtu ori unde la altii, parte pentru numerulu cellu mare alu officiariloru la aceste truppe, parte pentru ca Aga Ienicieriloru se schimba fórte adese-ori. Cáci este usu generale la Turci, ca se nu se presente inaintea a nici-unui scriitoriu fara a-i aduce vre-unu prezentu. Afara de acest'a candu Ienicierii isi primescu soldulu, fla-care trebue se-si presente Pusol'a sa (o nota séu çidula pe care sta numele fla-carui Ienicieriu, si de care totu insulu trebe se arba un'a); elu inse le stringe si ale acelor'a cari séu sunt morti séu absentii, si redica pentru ei soldatulul, si-lu tiene pentru sine. Ne mai mentionandu aci alte midi-lóce de inavutire, in cari-Turcii atátu sunt de inventiosi, in cátu nu-i întrece nici-unu altu poporu pe lume. A remasu de elu unu singuru fiuu cu numele Osmanu Aga, care dupa mórtea lui Daltaban, a fostu inaintatu prin auspiciile lui Maurocordatu la dignitatea de Kiahaia.

(13) *Mavrocordatu*. Acestú barbátu atátu este de cunoscutu in tóta Europ'a, in cátu n'ar' maí trebui se facu aci o lunga istoria a vietiei séle. Totusi pentru placerea celoru curiosi vreu a da aci unele notitie, despre geneologi'a sa, despre care péne acumu nu circuléza decâtu numai date incerte. Sub domni'a lui Muradu IV., reñu-

imperatul Germaniei, sub pretestu de a-i annuncia suirea sa pe tron, in realitate inse cu intentiunea de a tracta cu elu despre pace si a o incheia sub conditiunile precumu o voru poté.

mitu pentru cucerirea Bagdadului, era in Constantinople unu grecu fórte avutu, care era cunoscutu din registrele sale sub nume de Σκαρλάτος (Scarlatos) si care a fostu sorgugiú, séu cumperatoriulu de boi si de oi la curte. Acésta intreprindere se dá de comunu unui grecu; fiindu-ca ei, grecii, poteau mai usioru se cumpere de la crestini boi si oi si alte provisiuni necesarie pentru bucatari'a Sultanului si a Ieniceriloru. Dupa ce Scarlatos si-a facutu o avere fórte considerabile cu meseri'a sa, elu a inceputu a fi cunoscutu, si la curte fórte respectatu; precumu se intempla acósti'a fórte usioru tuturoru ómeniloru avuti. Pe timpulu acel'a domniá o mare inimiztia intre Vasilie principele Moldaviei si intre Mateiu principele Romaniei. Fia-care din acesti duoi principi voiá a se alungá unulu pe altulu din scaunulu domnescu. Amenduoi erau fórte avuti, si fla-care avea partiða puternica la curte: asiá n'au potutu se strice al tui-a decâtu loru insi, prédandu-si thesaurulu si seracindu-se unulu pe altulu. Scarlatu erá pe partea lui Vasiliu si se intrepuse cu tóta védi'a sa pre langa Vezi-rulu si pre langa ceialalti curteni cá se strice lui Mateiu; si facea acestui-a din di in di mai mari pedece. Mateiu a incercatu unele midi-lóce de a trage pe Scarlatu in partea sa; dar' tóte au fostu in vanu. In urma Mateiu, dupa ce i-a muritu muie-rea, a cerutu in casatoria pe Luxandra, unica flia a lui Scarlatu, crediendu ca prin legatur'a de sange mai usioru va poté adunje aceea ce prin bani n'a potutu face. Scarlatu isi da invoierea, si Mateiu prin Capukihaiá, séu secretariulu seu in Constantinople lasa a se celebrá incredintiarea in modulu cellu mai splendidu, si tramittemai multi boieri si boierese la Constantinople cu o mare suita spre a-i aduce mirés'a acasa. Câte-va dfile inasa dupa incredintiare, Luxandra cade bolnava si capeta versatulu, din care si-a perdutu nu numai frumseti'a, ci anca si unu ochiu. Scarlatu tiene in secretu acésta deformare a fliei sale, si o tramite la mire pre langa o dote fórte considerabile; dar' totodata i dice ei, cá pe tóta calea se-si tiena faci'a ascunsa dupa usulu turcescu, si se nu se arete nici unui omu pene dupa cununia. Elu adeca credea ca consumata odata cuunui'a, principele, vréndu, nevrendu va fi obligatu a o tiené de a sa socia, si nu o va mai poté refusá. Asiá, Luxandr'a se inveli bine, si se puse pe cale. Dar' dupa ce au adjunsu in Tergoviste, si i s'a datu o casa si camera éleganta, vedindu principele ca mirés'a sa nu permite nimerui a intrá la ea, decâtu numai camerieriloru sale ce le luase de acasa: elu a venitulu la suspitiune, ca sub asta ascundere neindatinata la crestini, trebe se zaca ceva secretu; si ceit mai ántáiu pentru sine, apoi pentru unele boierese, permissiunea de a-i face visit'a. Dar' jun'a principessa i-a refusatu si un'a si alt'a, dicéndu ca parintele seu i a interdisu fórte strictu, si sub greu blastemu i-a lasatu, cá nimeruí pe lume se nu-si arete faci'a pe cátu timpu ea este vergura. si acésta interdicere suna nu numai fa-çie de barbati, ci fa-çie si de femei. Si principele, séu pentru ca natur'a sa cea blanda i dictá, séu pentru ca se temea de puterea parintelui miresei sale: n'a mai staruitu a o vedé, ci i-a lasatu numai se intieléga, ca vedendu-o atátu de rezervata, elu n'a potutu decâtu a veni la suspitiunea, ca ea trebe ca sa suffere de unu defectu séu de-

VEZIRULU NUMESCE UNU SERASKIERU IN CONTRA INIMICULUI

XVII. Vezirulu Tekkiurdaghi Mustafa Pasia (14), séu pentru ca avea frica de Germani, séu pentru ca era ingrigiatu ca curtenii, in

formitate in corpu. La acést'a Luxandr'a i respunse intr'unu modu fôrte artificiosu, dicéndu ca ea are totu ce trebe se aiba o vergine; dar' déca principelui i pare reu de legatur'a ce a facutu, ea este gata la momentu a se întôrce in tíer'a de unde a venitu; cá-ci fli'a lui Scarlatu nu se teme ca nu-si va gasi unu barbatu. Acestu respunsu subtilu din gur'a unei domnişoare tinere, au amagitu pe Mateiu, in cátu elu a facutu immediatu cele mai mari preparative pentru nuptii. Ea, pururea invejita la faşie, a fostu dîsa din allocamentulu seu de pênê aci in palatu, si de aici in beserica. Dar' candu principele, dupa terminarea ceremoniei de cununia, a intratu in cas'a de dormitu, şi a vediutu ca nevêsta sa este fôrte urita in faşie si órba de unu ochiur: elu immediatu si fara a se atinge de ea, séu, precumu dicu altii, la dóue zile dupa cununia, o a tramisu din palatu in locuinti'a ei de mai înainte, si de aici o a éspeditu cu unu conductu in tóta onórea la parintele seu, dandu-i tóta dotea inderetu dimpreuna cu alte daruri nuptiali. cari, precumu se dice, faceáu aprópe una-suta-cinci-djeci de pungi. Scarlatu a luat acést'a in nume fôrte reu, si a incercatu tóte midi-lócele de a-si resbuná pentru acésta dehonestare a fiicei sale. Dar' mórtea l'a prevenitu de a-si esecutá intentiunea; cáci puşinu dupa întórcerea fiicei sale, a fostu assassinatu de man'a unui ieniceriu, pe care, se dice, ca l-ar' fi coruptu Vasilie, principele Moldaviei. Luxandra, vergine si veduva totodata, a ramasu multi ani dupa mórtea parintelui seu nemaritata, de si ea erá fôrte avuta. Cáci nobilii greci, cari se tieneau pe acellu timpu in Constantinopole, nu cautau atátu la avutia cátu la frumsetia, si nu erau dispusi a intrá pentru bani intr'o casatoria atátu de neplacuta; ér' pe cei de rangu mai inferioru i despretiuá ea insasi, cáci era fíic'a unui-a din cei mai vediuti omeni pe acellu timpu, si pre langa aceea anca si mirés'a unui principe domnitoriu. Chiar' pe acelu timpu venise la Constantinopole unu anume Panteli Mavrocordatu, numitu de comunu numai Panteli, de nascere din Chio; nobilu de origine, dar' redusu la atáta seraciá, in cátu, pentru a poté traí, vindea prin Constantinopole metasa de Chio numita la Turci Hetai. Dar' afara de acést'a, elu era unu omu tineru, inaltu, frumosu şi fôrte educatu; si pre langa acést'a nascutu dintr'o familia nu neconsiderabile din Chio. Elu avea in acésta insula anca si unu bunu ereditatu de la parintele seu, dar' care in sine nu erá de mare pretiu; cáci acolo pentru a fi cine-va nobilu, este destulu se fla ereditatu de la parintii sei o mica viia si unu turnureşu, din cauza ca insusi teritoriulu angustu alu acelei insule nu permite cá cine-va se posséda bunuri intinse. Acestu Panteli veniá din candu in candu in cas'a Luxandrei pentru a vinde negociulu eu de metasariá. Ea se inamora in elu, si fara a mai consultá pe cine-va, se resolvi a 'lu lua de barbatu. Tramitte indata dupa unu preotu incetate, si fara se scia cine-va, se cununa cu elu in cas'a sa dupa tóte formele si ceremoniele biserişeci. Din acesta casatoria Panteli a avutu doi fii, Alexandru si Ionu Ionu abiá a fostu cunoscutu cui-va in Europ'a, nu numai pentru :ca de la natura era cu puşina inteligentia, in cátu nu putea se face nici unu progresu in sciintie; dar' si pentru-ca nu avea nici

absenti'a sa, voru persvade pe Sultanulu se-i ia viéti'a, declinâ cõmand'a asupr'a armatei, si institui pe Redgib Pasia (15), Seraskieru in Ungari'a.

unu servitiu la curte, nici a fostu intrebuintiatu in affaceri publice, ci a dusu viéti'a retra a ca o persõna privata. In acésta stare a si muritu, lasandu dupa sine duoi fii, Scarlatu si Constantínu, cari chiar' atátu de puçinu au fostu renumiti ca si elu. Alexandru inse, cellalaltu fiiu alu lui Panteli, erá cu tótulu de alta fire. In etate de duoi-spre-diece ani a fostu tramisu la studiu in Padu'a : unde patru-spre-diece ani a urmatu sciintiele cu atáta diligentia, in cátu nu numai cã a fostu declaratu dõctoru in fisica si in filosofia, dar' indata la întõrcerea sa in patria a fostu consideratu cá demnu de a ocupá catedr'a de professore publicu alu fisicei si filosofiei in scõl'a patriarcala din Constantinopole. Dar' venitul din acésta ocupatiune i parea prè puçinu, si pentru aceea începù a practicá sciinti'a medicinei intre Turci ; si prin acést'a in scurtu timpu isi cástigá atát-a renume, in cátu cei mai multi dintre boieri se serviau cu elu in infirmitatile lorù. Si pentru cá se-si faca unu xenume si mai mare, si fiindu-ca Turcii nu sciau ca cine a fostu parintele seu ; elu nu s'a datu de nepotufu, ci chiar' de fiulu renumitului Sarudge Scarlatos (*); si poporul din Constantinopole, care nu cautá multu la lucruri de aceste, ilu crediu indata si-lu numi puru si simplu Iskierlet Oglu, adeca Fiiulu lui Scarlatu. Acést'a l-a facutu de a purtatu elu apoi acestu nume in Europ'a ; precumu amu mentionatu degiá, ca in diplom'a imperatului Leopoldu, elu se numesce Alexandru din famili'a nobilia a Scarlatiloru. Intr'aceea, dupa ce s'a intemplat ca Panaiõtu Nicusius, primu-interprete alu curtiei ottomane a muritu : Kioprili Ahmedu Pasia a datu acestu postu lui Alexandru, pentru marile sale cunoscintie in limbele orientali : si elu a purtatu acestu officiu trei-dieci de ani cu varie schimbatiuni alle fortunei. Cãci, dupa ce patronufu seu, Cara Mustafa Pasia, a fostu strangulatu, succesorele acestui-a Cara Ibrahimu Pasia, ilu amerintiá cu mórte sub cuventu ca elu ar' fí abbatutu pe Cara Mustafa de a cuprinde Vienn'a cu puterea armeloru. Pentru acést'a elu a fostu destituitu din officiu ; bunurile tóte i-au fostu rapite ; si elu insusi aruncatu in prisõre. Urmatoriulu lui a fostu Sefer Aga, unu crestinu renegatu, care a trecutu la religiunea mahomedana. Dar' in câte-va luni de dile, Cara Ibrahimu Pasia a vedutu ca Sefer Aga nu è capabile de postulu seu ; si restabili pe Alexandru in officiuulu seu onorificu de mai inainte, dandu-i prin acést'a ocaziune de a-si castigá avere anca si mai mare, si de a se bucurá la curte de unu favoru cu multu mai inaltu de cátu mai inainte. Sub Kioprili Mustafa Pasia prin primirea ambasadei la Vfen'a a cañtiutu Alexandru in periclu fõrte mare, si póte ca acést'a i aducea ruin'a totale, déca elu prin varie promissiuni la curtea Vienei nu esoperá, cá acést'a sub diverse preteste se-lu retiona acolo péné dupa mórtea lui Kioprili. Dupa ce a muritu Kioprili, Alexandru s'a intorsu de la Vienn'a dimpreuna cu Sulficar Effendi la Constantinopole. Bunfle sale successe cu ocaziunea tractatulu de pace de la Carolovitiu, atáta reputatiune i-au facutu la curtea ottomana, in cátu acést'a l-a onoratu cu nõu a numire si titulu de *Muharemi Esrar*, adeca conservatoriulu de se-

(* Scarlatu Flaviulu (galbenulu, palidulu) *Tr. Rom*

IMPERIALII OCCUPA ALBA-REGALE SI ALTE MAI MULTE CETATI

XVIII. Dara înainte de a esi armat'a ottomana in câmpănia, imperialii blocasera Alba-regale, si tóla earn'a o au tienutu inchisă din tóte partile asiá, in câtu garnisón'a constrinsa de fóme, in noue-spre-diecě ale lunei Regeb, anul Hegirei 1099 (16), a trebuitu se ca-

II 1099
I C. 1688

crete séu secretariu per excellentiam ; care elu in grecesce o ęsplică prin cuventulu *εξαπορήτων* (*) ; si de aci elu pretindea titlulu de *Έκλαμπρότατος* (**) dela principii domnitori ai Moldaviei si Romaniei, si dela ceialalti principii crestini suppusi imperiului ottomanu. Elu chiar' si la betranetiele sale au avutu o multime de neplaceri dela Daltabanu Mustafa Pasia. Acest'a voiá in totu modulu a strică pacea de la Carlovitiu , si a uccide pe auctorii ei ; si acést'a sub pretestu, ca ei au lucratu in contra instructiuniloru sale , si ca au facutu prě multe concessiuni Germaniloru si mai alesu Poloniloru. Dar' Daltabanu fu uccisu prin intrigele lui Mufti ; si mórtea sa intr'a-tátu a inversiunatu pe favoritiu si aderentii sei , in câtu ei au eruptu in rebeliune, si pretindeau cu insistenta estradaręa lui Maurocordatu Sultanulu Mustafa póte ca si faccia acést'a, déca Maurocordatu nu se refugió la ai sei in Sozopole. In urma inse, dupa ce Sultanulu Achmedu prię prudent'a sa politica a dispersu pe conspiratori, si a stinsu rebelliunea ; Maurocordatu, imbracatu in vestminte monacali, s'a intorsu cu fiulu seu indereptu la Constantinopole, unde Sultanulu l-a reabilitatu in tóte onorurile de mai înainte si i-a restituitu tóte averile sale. A mai traitu apoi pěně catra finea anului 1709., candu a perasitu si elu acésta viétia si a trecutu la alt'a. Elu a lasatu dupa sine cá eredi immenselorु sale averi pe duoi fii si duće fice: Nicolau, Ionu, Alexandr'a si Elen'ă. Afara de acesti-a a mai avutu unu fiu cu numele Scarlatu ; acést'a a fostu mare paharnicu la curte in Romani'a, si ginere lui Constantinu Brancovanu , principe domnitoriu pe acela timpu aiu Romaniei ; si erá unu tineru de mare sperantia, dar' a muritu inaintea parintelui sed , fară se lase dupa sine vre-unu erede. Nicolau , pe timpulu absentiei parintelui seu, care a fostu tramisu la Carlovitiu cu titlulu de Muharemi Esrar, a purtatu sarcin'a de Bashterdgiman séu primu-interprete la curte ; ęr' dupa mórtea parintelui seu s'a facutu domnu alu Moldaviei. Asta-di elu ę Despotu in Romani'a, si sta fórte bine la curte. Ionu a urmata primu-interprete la curte in locul fratelui seu, si acestu postu ilu tiene si asta-di. Elu este cea mai placuta persóna a seclului seu.

(14) *Tekkiurdaghî Mustafa Pasiá*. De nascere din Rodosto , care la Turci se nu mesce Tekkiurdaghî. Din unu simplu Ieniceriu au adjunsu la dignitatea de mare-veziriu ; dar' nu s'a dinstinsu prin nici-o fapta memorabila.

(15) *Redgeb Pasia*. Acest'a a servitu mãt înainte pre langa Ainedgi Solimanu , care, pre candu era mare viziru, l-a facutu Ciausi Bashi. In urma, dupa ce a fostu tramisu la armata in Ungari'a, onoratu cu trei tuguri si cu titlulu de Seraskeru aici prin excessiv'a sa superstitiune si-a perdutu si armat'a, si viat'a.

(16) Optu Maiu 1688.

(*) Unula, carui sunt concediute secretele. *Tr. Rom*

(**) Serenitate, Serenissimę, *Tr. Rom*.

pituleze, si se offre invingătoriloru cheile cetatii. Caraffa prin o stratagema artificioasă atacă Lipp'a, o cuprinse prin assaltu, si in puține zile constrinse si castellulu a se predá; nu multu dupa aceea cuprinde de la Turci si cetatile Solmusiu si Lugosiu. Dupa ce apoi totu Caraffa a ocupatu de la Turei si Illocul si Petrovaradinulu, precandu, in absentia Electorelui de Bavaria, elu avea comand'a asupra armatei, tramise pe Wallis si pe Heusler cu mai multe regimente spre Tibiscu, pentru a ocupá Tiralulu, unu-castellu in apropierea acestui fluviu; căci pe câtu timpu acestu castellu nu va fi cuceritu, va fi foarte dificile de a impresorá Belgradulu. Apropiandu-se acesti-a de castellu, garnisón'a se incercá a face ceva resistentia; dar' atacata cu vigóre, a trebuitu in urma, la două-dieci-si-optu alle luni Remazanu se capituleze sub conditiunea de a poté esi libera d'in castellu.

ELECTORELE DE BAVARIA CUPRINDE SEMENDRIA SI BELGRADULU

XIX. Assecurata cu modulu acest'a din toate partile vecine, armata imperiale, sub comand'a electorelui de Bavaria, merge cu tota puterea sa contra Belgradului. Pe cale, Turcii la insul'a Sabaciu se oppunu Germaniloru, voindu a le disputá trecerea preste fluviulu Sava, dar' indata la primul atacu au fostu respinsi cu mari perdiri. Invinsa acesta pedeca, armata imperiale a trasu spre Belgradu, cu intentiunea de a attacka pe Turci, cari se compassera in giurulu cetatii, si se intarisera in castre prin siantiuri trase impregiuru. Dar' Seraskierulu n'au acceptatu apropierea Germaniloru, ci dandu focu castreloru si suburbielorु cetatii, si intarindu garnisón'a, se retrase cu restulu armatei spre Semendri'a. Germanii ajungendu in trei-spredece alle luni Sievval 2 (17) inaintea Belgradului, ocupa totu ce lasassera Turcii inderétu; incongiura cetatea din toate partile; deschidu obsidiunea si o continua cu cea mai mare vigóre. Intr'aceea audu ca Turcii s'au departatu de la Semendri'a, capital'a Serbiei; si tramittu immediatu o truppa de un'a miie unguri pentru a ocupá; ceea ce acestor'a a succesu cu atâtu mai usioru, cu câtu ca ea era fara nici o aperature. In urma, dupa ce Germanii au spartu si distrusu

(17) Trei-dieci Iuliu.

murii Belgradului: în unu-spre-diece ale lunii Silcade (18) încun- giura cetatea, și după o luptă de șase ore, allunga pe soldatii turci de pe ziduri, și petrundu în cetate. Garnisón'a în desperare vrea să se retraga în castellu; dar' o face cu atâtă neprecautiune, în câtu Germanii, persecutând-o cu vigóre, se mesteca printre ea, și ocupa portile. Ací reincepe lupt'a cu mai multu focu și inversiunare de câtu mai înainte; în urma garnisón'a, care se dîce că a constatu din noue mii de ómeni, a fostu totalmente taiata în bucati, și Germanii au remasu invingători.

VINU DELEGATII TURCI LA ELECTORELE DE BAVARI'A IN BELGRADU

XX. După cucerirea cetatei, vinu delegatii turci la electorele de Bavari'a în Belgradu, și declara că sunt tramisi atâtu pentru a anunciá Germaniloró electiunea și suirea pe tronul a Sultanului Solimanu, câtu și pentru a tracta despre pace, și ceru cá imperialii se numésca din partea loró anume persóne, caroró se le póta comunicá ceea ce au în instructiune. Electorele de Bavari'a le respunse, că: elu este generalulu armatei imperatului, ér' nu consiliariulu seu; pe elu l-a tramisu imperatulu spre a cuceri Serbi'a și Bulgari'a, ér' nu pentru a face pace. Pentru aceea, déca au a representá ceva Maiestatiei Sale imperatesci, trebe se mérga la Vienn'a, și acolo se-si descopere dorinti'a.

SUCCESELE DUCELUI DE BADEN IN BOSNI'A

XXI. Principele de Badenu nu fú mai puțin fericitu cu ceeaálta parte a armatei impériali în Bosni'a. Voindu a tréce rîulu Unna, o trupa considerabile de turci încercá a i se oppune; dar' atacandu-o cu vigóre, nu numai ca o scóse din positiunile ei, ci nu incetá a o persecutá cu atâtă celeritate, în câtu Turcii au perasitu și Gradisc'a și Costaniti'a. Principele mergéndu totu înainte, și ajungéndu în diece ale lunii Silcade (19) langa mic'a cetate Brodu, i ese înainte Pasi'a de Bosni'a cu tóta armat'a sa; dar' acést'a a remasu anca în aceeași dî batuta, și a sufferitu perderi atâtu de mari, în câtu cinci

(18) Dóue-dieci-si-siese Augustu.

(19) Dóue-dieci-si-cinci Augustu.

mii de Turci cu generalii loru cu totu au ramasu morti pe campulu luptei.

DUBIOASE SUCESE ALE VENETIANILORU IN MORE'A

XXII. In acelasiu timpu, Venetianii anca continuau bellulu in alte parti, dar' cu succese dubioase. In Morë'a, Seraskierulu esise in campania mai inainte decâtu Venetianii, si constrinse se garnisón'a Athenei a perasi cetatea cu mari perderi. Puçinu dupa aceea, armat'a venetiana trase spre Egribos, si trecundu strimtoarea ce separa acësta insula de continentu, impresorã capital'a insulei; dar' discordi'a officiariloru, si brav'a resistentia a obsediatiloru, constrinse pe Venetiani a se retrage éراسi cu perderi mari. Pre langa acësta disgratiã, contele Königsmark, eminentu generalu pentru curagiulu si eroismulu seu celu mare, si care a fostu instrumentulu a mai tuturoru acelu victorii, ce au reportatu Venetianii in Morea, cade bolnavu si móre.

MAI BUNE SUCESE AU VENETIANII IN DALMATI'A

XXIII. Mai fericite succese au avutu Venetianii in Dalmati'a. Aici au cuceritu cetatea Cain, alu carei comandante erã Steaglik, destituitu din dignitatea de Sopha in Bosni'a, si au captivatu mai multe mii de Turci. Assemenea au ocupatu de la Turci castellele Verlicc'a, Quonigrad, si Grassaci.

DELEGATII TURCILORU MERGU LA VIEN'A, SI FACU PROPUNERILE DE PACE

XXIV. Intr'aceea delegatii Turciloru, Zulficar Effendi si Maurocordatu ajungu la Vienn'a; si admisi fiindu in audientia la imperatulu, i presentara in numele Sultanului litterele Giulus Name(20), si-i ánnunciara electiunea si suirea lui Solimanu pe tronulu Ottomaniloru; dar' nu fecera nici-o mentiune de pace, in sperantia ca curtea imperiale va face initiativ'a in cestiunea pazei, si prin acëst'a li se va usiorã missiunea. Dar' vedindu ca imperatulu nu dice nimicu asupr'a

(20) *Giulus-Name*. Asiã se numescu de comunu acelle scrisori ale Sultanului, ce acesta le tramitte catra Pasii si catra Beghii inaltati la rangulu de Pasia, si catra Principii vecini cu cari sta in relatii de pace, spre a le ánnunciã suirea sa pe tronulu. Propriamente ele se numescu Namei-Iulusi Humaium, adeca: litterele prènnaltulu nouu regimu

acestui punctu, delegatii au prezentatu lui Leopoldu două proiecte de pace, prin cari propunu : 1° Său numai unu armistitiu scurtu , in care casu tōta Ungari'a se rēmana in mânia Germaniloru; Transilvani'a se fia tributaria atātu Germaniei cātu si imperiului ottomanu ; Caminieti, dupa derimarea muriloru, se fia restituita Poloniloru ; si Belgradulu se se dea Turciloru , 2° Său o păce durabile ; care deca i-ar' mai conveni , atunci Belgradulu si o parte a Ungariei se se restituie imperiului ottomanu.

LEOPOLDU PROPUNE ASPRE CONDITIUNI

XXV. Imperatul Leopoldu , dupa ce s'a consultatu cu delegatii celorlalte puteri confederate, a datu delegatiloru turci urmatoriulu respunsu. « De si situatiunea presenta ă lucruriloru imi dau mare sperantia, nu numai de a recucerī tōta Ungari'a, dar' de a supune chiar' si imperiulu ottomanu intregu, totusi sunt gat'a a incheia o pace, sub urmatoriele condituni. Regatul Ungariei dimpreuna cu tierile Slavoni'a , Croati'a, Bosni'a , Serbi'a, Bulgari'a si Transilvani'a, se mi se dea mie ; *Moldavi'a si Romania se fia declarate libere* ; exercitiulu religiunei romano-catholice se fia permisu in tōte partile imperiului ottomanu ; monachii franciscani se fia repusi in possessiunea santului mormentu in Ierusalemu ; in urma, se-mi estradati pe rebellulu Tōkōli ». Polonii din partea loru cereau, că regatul loru se fia restituitu intre marginile sale cele vechi ; se li se dea tōta Crimē'a tatarica, apoi Moldavi'a, Romani'a si intrēga acea parte de tiēra ce se estinde pe amendōue partile Dniproului pēnē la Dunare ; si pentru că se se arete mai mari amici ai religiunei decātu ceialalti confederati ai loru, ei pretindeau, că toti crestinii de sub dominatiunea Turciloru se fia scutiti de tribut. Er' Venetianii cereau nu numai Morē'a si tōte acele cetati si insule ce le aveau degiā in possessiune, dar' pretindeau anca tōte cōstele Negropontului de la Corcira si pēnē la Corinthu, prēcum si o parte din Dalmati'a ; in urma cereau demolitiunea porturiloru Dulcigno si Antivari.

REGELE FRANCI EI PERSVADE SULTANULUI A NU INCHIEIÉ PACE

XXVI. Delegatii turci tramittu immediatu unu nunciu la Solimanu, pentru a-lu informā despre respunsurile puteriloru crestine, si ceru

totodată instructiuni, ca ce au ei de a răspunde mai departe. Nu încapă dubiu ca pacea se încheiă, deca sôrele cristianissimu nŭ veniă cu lumin'a sa se vivifice radiile pallide ale lunei, si se impede că ea se nu se întunece cu totul prin armele Germaniloru. Regele Franciei, gelosu de superioritatea Germaniloru si de invingerile cristianiloru în Ūngari'a; si vedindu ca armat'a imperiale à occupatu si distrusu tôte cetatile ce serviau că totu atâte întarituri pentru aperiarea Constantinopolei, si în curendu ar' poté se stinga totu imperiulu ottomanu pentru tôte aceste, cuprinsu de invidia, si de si nu avea nici-o cauza justa, declară bellu imperatului Leopoldu, si prin acést'a a atrasu armat'a germana de la Dunare la Rhinu. Dăr' pentru ca se nu traga asupra-si si tótă greutatea bellului, trâmittle la Constantinopole pe delegătulu seu Chateaneuf, că se aviseze pe Sultanulu a nu încheiă pace cu Germanii; căci în primavér'a viitória are de cugatu a intra cu o armata considerabile pênê în inim'a Germaniei, si a face prin acést'a, că amenduoi Pădishahii se lupte cu puteri unite contra Germaniloru: elu are degiă gat'a patru-sute de mii de ômeni pentru acésta espeditiune.

PROMITTE A ÎMPARTI IMPERIULU GERMANU CU SULTANULU

XXVII. Elu mai adaoșe, ca deca i va succede acésta întreprindere precumu doreșce: atunci va tiené pentru sine Vienn'a cu tótă Germani'a; ér' Ungari'a o va lasa Sultanului. Acește promisiuni mai însufletira spiritele abbatute ale Turciloru; ei începura a spera erăsi unu viitoriu ferice; si Sultanulu, fara a mai cugetă la delegatii, pe cari i trimisese a obtiné pacea, nu se mai occupă acumu cu alt'a, de cătu cu preparative pentru bellu.

TOATE CUGETELÈ DE PACE SE PUNU LA U PARTE. BELLULU REÎNCEPE.

REBELII SUNT BATUȚI .

XXVIII. Prim'a sa solitudine a fostu, a aduce în ordine trefibile interne ale imperiului. Si fiindu-ca audise, ca Germăni s'au retrasu în quartire de iérna, á tramisu cea mai mare parté a armatei sale în contra celoru doui rebeli, Egen Osman Pasia si Ghieduki Pasia, cari în mai totu cursulu anului nu au încetatu de a infesta imperiulu ottomanu. Truppele attacka cu vigóre pe acești devastatori, i

batu prindu pe capii loru si-i tramitu la Constantinopole; si cu modulu acest'a a liberatu statulu ottoman de aceste turburari intestine.

TURCII PUNU PE LIBERIU DOMNU IN MOREA

XXIX Pentru a departa pericolu ce amerintiã Greci'a din partea armeloru venetiane, si pentru a assicura in certa mesura provinciile meridionale, Sultanolu liberã pe Liberiu Geralchari (21), care

(21) *Liberiu Geralchari*. Acest'a è cunoscutu mai bine la Europeni sub numele de Liberakì, care este o coruptiune din cuventulu Liberius, dupa usulu comunu la Greci, Elu a fostu de nascere din Mania, séu Laconi'a la antici; dar' anca cá tineru a esitu de aici si a intratu in servitiu la flot'a venetiana. La cátu-va timpu dupa aceea, si-a preparatu o nave de pirati, si sub diferite colori (*) a commisu in cursu de vre-o cáti-va ani cele mai multe brigantagie. In urma l-au prinsu Turcii si l-au tramisu la galere, unde in siepte ani a dusu o viétia fórte miserabile. Catra finitulu acéloru siepte ani, a datu Turciloru se intieléga, ca déca voru pune in Morë'a unu principe crestinu, in scurtu timpu toti locuitorii de acolo se voru întórce de catre Venetiani si voru trece éراسي la supúnere catra domnulu loru celu vechiu. Pentru impartesirea acestui consiliu, Turcii (cari strimtorati pe acelu timpu din tóte partile si fatigati preste mesura, erau gata a cercá totu pentru conservarea loru propria), nu numai ca i-au redatu libertatea, dara anca onorandu-lu cu titlulu de Mania Begu, si dandu-i unu Sandgiacu (inse farã Tugu) l-au tramisu in Morë'a. Liberiu inainte de a plecã din Constantinopole, se casatori cu o dama din famili'a nobila moldovéna a Bohusestiloru, si veduva a principelui Duca din Moldavia (care murise cá captivu in Polonia), cu numele Anastasi'a. Acésta casatoriã, spre cea mai mare desonóre a posteritatiei lui Duca, o a realisatu elu prin urmatori'a stratagama. Liberiu, dupa ce se incredintiã in secretu cu Anastasi'a, i ceru ca se celebreze cununí'a in publicu. Ea inse i-a refusat, dicéndu ca nu se cuvine cá o principessa veduva se se cunune cu unu *paisanu* (acest'a este numele care se da persóneloru condamnate la galere). Liberiu presentã Vezirului unu Arzuhalu, in care se róga cá se se demande Patriarchului prin unu *fermanu*, se celebreze cununí'a. Anastasi'a din contra anca totu se prefacea, cá acést'a nu i-ar' veni bine, si se rugã cu lacrimi in ochi de patriarchulu, cá se binevoiescã dimpreuna cu cei mai de frunte greci nobili a se intrepune la Vezirulu, cá se impedece acésta casatoriã. Patriarchulu se invoicesc si-i implinesc cererea; dar' venindu in societate cu mai tóta nobilimea greciloru la ea in casa, i descoperé chiar' ea intentiunea sa, dicéndu: ca a cugetatu mai seriosu asupr'a lucrului. si ca modesti'a sa nu-i permite a se presentã inaintea Vezirului, mai bine este decisa a lua de barbatu pe ori si cine, decâtu a se espune lã de rusine atátu de mare. Dupa acestea tóta societatea a esitu din casa, si Anastasi'a lasã immediatu a se cununa prin unu preotu, pe care ilu adusesé degiã spre acestu scopu in cas'a sa. Dar' puçinu dupa aceea a trebuitu se suffere pentru rusinea ce a adusu asupr'a starei si asupr'a familiei salé. Cáci, dupa ce noulu seu barbatu a trecut la Venetiani, ea a imbracatu doliulu, si cáti-va ani in urma a si muritu

(*) Pavilíone, stindarde navali. *Tr. Rom.*

era condamnatu la galere, si-lu facu domnu Maniei séu Maniotloru, cam in form'a despoti loru Romaniei si Moldaviei, dar' de dignitate mai inferióre. Sultanulu fu indemnátu la acést'a, parte pentru succesele cele bune, ce le au avutu armele sale in Moldavi'a, din cari s'a convinsu ca unu principe crestinu mai usioru póte se tiena in suppunere pe súditii de religiunea sa propria; parte pentru assecurarile lui Liberiu, ca jintregu poporulu din Morë'a este alianu Venetianiloru, din càusa ce acesti-a vreau se impuná Greciloru religiunea romano-catholica. Pentru aceea daca s'ar institui in Morë'a unu principe de religiune orientale, elu ar' poté se faca ca poporulu se perasésca pe Venetiani, si se se suppona éراسi domina-tiunei ottomane.

SULTANULU DECLARA CA VA COMANDA ARMAT'A IN PERSONA

XXX. Dupa ce s'au facutu si s'au regulatu tóte acestea, Solimanu, atátu pentru a întimidá pe inimicu, câtu si pentru a insuflati pe ómenii sei, declará ca voiesce a comanda armat'a sa in persóna contra Germaniloru. Elu aduna atâte trupe câte i-a fostu possibile, si plecá cu ele spre Serbi'a, cá si candu ar avé întentiu-neá de a impressorá Belgradulu.

AUDIENDU CA SE APROPIA GERMANII, SOLIMANU SE OPRESCE LA SOPHI'A

XXXI. Dar' nu adjunse anca bine la Sophia, si a auditu ca Sigetvarulu, cetate renumita pentru mórtea de martiru a lui Solimanu I, a fostu constrinsa prin fórmé a se suppone imperialiloru; asemenea ca, armat'a Germaniloru, despre care supponea ca este cu totul ocupata contra Francesiloru, vine de la Belgradu in cea mai mare celeritate contra lui. Intimidatu de acéstá scire, s'a opritu la Sophia, si lasandu armat'a sub comand'a Seraskierului Redgeb Pasia, i-a ordinaru a nu încercá nici o lupta seriósá, ci a inpedica numai cà inímiculu se nu inainteze mai departe.

SERASKIERUL AMAGITU DE ASTROLOGULU SEU, REMASE DE DOUE-ORI RATUTU DE GERMANI

XXXII. Seraskierulu avendu cu sine unu astrologu(22), care pretin-

(22; *Astrologu*. De si la Turci este oprita ori ce magia si alte speçii de indivina-tiuni chiar' prin legea Coranului, care dice *espresso* : *Kuillii munedgimun Kiezabun*,

dea ca cunósce stelele , si din aretarea acestor'a i profeti victoria
secura , se lasâ a se amagi de acésta profetia, si indatâ ce ajunse

adeca : toti astrologii sunt minciunosî ; totusi ei sunt fôrte aplicati a dá crediementa
prediceriloru astrologiloru. Si pentru a avé ôre-care pretentiune speciósua pentru a-
césta a loru superstitiune. ei isi intipuescu, ca corpurile celeste sunt instrumen-
tele prevedintiei divine, prin cari acést'a nu numai ca dirige tóte in lume, dar' ca
sí prin figuratiunea loru a aretatu, ca ce si cumu trebe se se intemple in viitoriu.
Si mai multu : ei tienu ca pe fruntea fia-carei fiintie umane , din primul momentu
alu conceptiunei sale in pantecele maternu, remane scrisu, dupa aspectulu si armo-
ni'a corpuriloru celeste, aceea ce are se i se intemple in viétia ; dar' aceste semne
de scrisóre nu sunt cunoscute ómeniloru. Pentru a poté cetí sí esplicá aceste semne,
ei se lauda cu o arte miraculósua séu mai bine ridicula. In specialu este calculatiu-
nea Remel, inventata precumu dicu ei, de Pythagora, pe care ín limb'a loru ilu nu-
mescu Feisagures. Totulu consiste, pretindu ei, a sci Ebgedulu séu valórea nume-
rului egalu ori inegalu alu littereloru din cari è compusu numele mamei sí alu in-
fantelui, pentru a poté profeti ori ce lucru in viitoriu. In curtile veziriloru sunt o
multime de profeti de acesti-a, cari inse nici-odata nu prognostica vre-unu eveni-
mentu reu, ci pentru a se tiené in reputatiunea in care au ajunsu prin minciunile
loru, ei nu profetiescu alta decâtu victorii, onoruri mari, viétia indelungata, si lunga
durata a vezirulului. Uniculu Giorluli Ali Pasia avu curagiulu de a despretiui pe a-
césta canalia de ómeni , si candu unulu din ei provocatu la acést'a , a predisu ca
Giorluli in trei luni de dile va fi destituitu din dignitatea sa de mare viziru , acest'a
l-a arestatu si l-a tienutu in prinsóre trei luni si unu-spre-diece dile , si apoi l-a
tramisul la galere. Dar' sub timpulu lui Hussein Pasia, promotorulu pacei de la Car-
lovitiu, a fostu in Constantinopole la curtea lui Mehemedu Reis Effendi unu profetu
fôrte faimosu, care in comunu se numia Nefi Oglu séu fiulu esilatului, fiindu ca pe
tatalu seu ilu esilasé Kioprili Ahmedu Pasia (cáci *Nefi* in turcesce insémna espulsu
séu esilatu). Io amu fostu in deaprópe cunoscintia cu elu atátu inainte câtu si 'dupa
mórtea lui Rami Pasia, si trebe se marturisescu, ca elu a fostu pe timpulu seu celu
mai invetiatu omu întreTurci ; elu sciá nu numai arabic'a si celelalte ramuri ale sci-
intielorú usitate pe atunci la Mahomedani, ci cnoscea si limb'a latina, care o a in-
vetiatu fara ajutoriulu vre unui instructoru, ci numai din lexiconulu si grammatíc'a
turcésca a lui Meninski. Nici Rami Mehemedu Pasia n'a ajunsu la atáta reputatiune prè
langa curtea ottomana prin alt'a, decâtu prin aceea ca, a urmatu consiliiele lui Nefi Oglu.
Cáci de câte-ori venia inainte vre-o materia dificile, Rami avea datin'a de a consultá
totdeauna pe Nefi, si a presenta opiniunea acestui-a Vezirului chiar' cá si candu ar
fi fostu a sa propria. Sciu, ca cei mai multi adscriu acést'a lui Alexandru Mauro-
cordatu, pentru strins'a amicitia, ce erá între elu si între Reis Effendi. Dar' cei cari
au avutu ocaziune de a cunósce mai deaprópe curtea lui Rami, toti au recunoscutu
ca Nefi Oglu a fostu uniculu si singurulul lui consultatore. Elu a fostu care a consi-
liatu lui Rami Reis Effendi se primésca o ambasada, pe care voiá se ó refuse ; cáci
fi díse, ca prin acést'a va adunje la mare onóre si folóse , si va pune capetu ferice
unui bellu atátu de pericolosu ; si mai adaoase , ca Hussein Pasia dupa incheierea

la fluviulu Morava in façi'a inamicului, nu esită unu momentu a-lu atacá cu tóta vigórea; dar' remase batutu, si fù constrinsu, dupa o perdere fórté simitítória, a se retrage cu restulu armatei la Niss'a. Dar' nici ácestu succesu nefericitu nu potù se deschida ochii Serasklerului; si nu putea se-lu convinga ce absurdu lucru este a crede in conuncturile mincinóse ale steleloru, si in pretensivii loru interpreti. Abiá isi readună trupele fugitive, si amagitu acum a dou'a órã de chiar' acelasiu ástrologu, ese de nou in campánia, si se lasa in lupta cu Germanii. Dar' érași a remasu batutu, perdiendu-se mai tóta armat'a, si abia scapandu insusi cu vre-o câtiva ómeni ai sei. Abia dupa acést'a i s'au deschisu ochii, si a recunoscutu, dar' pré tardiu, vanitatea superstitiunei sale.

IMPERIALII SUPPUNU MAI TOATA SERBI'A

XXXIII. Dupa acésta victoria, Germanii nevalescú in tóta Serbi'a; occupa Vidinul, Niss'a, Siehirkioiulu, si devastéza cu focu si feru Siopi'a, cetate in Bulgari'a.

SULTANULU TRIMITTE RESPUNSU DELEGATILORU SEI IN VIENN'A

XXXIV. Solimanu, la scirea de atâte triste evenimente, a parasitu immediatu Sophi'a, si s'a returnatu in grab'a cea mai mare la Adrianopole; aici se resolvi a tramitte delegatiloru sei la curtea germana respunsulu, ce póné acumu s'a totu amenatu. Dar' elu in respunsulu seu le-a ordonatu a nu face alte promissiuni, decâtu acele la cari au fostu imputeriti mai de inainte si le-a impusu totodata, ca pacea sa o incheia conformu precepteloru coranului, care sunt mai favorabili celoru ce o primescu, decâtu celoru ce o dau. Le-a impusu apoi mai alesu, ca se insjste la imperatulu a restitui imperiului ottomanu cetatea Belgradului, fara a face mentiune de celelalte provincie alle Ungariei, ce le pretindea Leopoldu. Pe basele

pacei nu va mai gusta lungu timpu veziratulu, si celu care-l va urmá, va trebui se faca locu lui Rami Reis Effendi. Dar' totodata i dede svatulu, cá se nu primésca veziratulu, déca voiesce binele Sultanului; cá-ci elu prevede ca sub veziratulu seu Sultanulu va fi espusu la fórté mari periclé. Tóte aceste s'au implinitu dupa aceea cu atáta esactitate, cá si candu le-or' fi cetítu cine-va din Leuh (o carte in care dupa fictiunile mahomedanice, au însemnatu angerii tóte faptele ómeniloru).

aceste, le dîse in urma, potu se incepa negociatiunile de pace. Maurocordatu primindu respunsulu Sultanului, a vediutu ca este imposibile de a propune s'eu de a cere aceste conditiuni de la imperatulu; asia elu nu descopere instructiunile ce a primitu acumu, ci dîce numai, ca Sultanulu nu voiesce a face alte concessiuni, decâtu cele ce a aretatu mai inainte. Dar colegulu seu, Zulficaru Efficendi, facundu-lu attentu ca viét'a loru a amenduror'a este in periclu, déca Sultanulu va afla, ca ei n'au lucratu conformu ordiniloru sale, asia elu a comunicatu imperatului adeverat'a stare a lucrului, si a primitu unu respunsu, precumu insusi l'a asteptatu. Cáci, de si imperatulu vedea bine, ca pe câtu timpu are de a face cu doui inimi, elu nu se pôte luptà cu succesu in contra niciunui-a, si pentru aceea ar' fi incheiatu pré bucurosu unu armistiþiu sub ori ce conditiuni ar' fi potutu, totusi a fostu necesitatu a amena negociatiunile pe altu timpu, pentru-ca de o parte delegatii turci nu aveau deplina putere de a incheia pace, ér de alt'a elu tienea de lucru desonoratoriu pentru sine, cá dupa atâte victorii gloriose, se tramitta delegati la Constantinopole, si se céra acolo óre-cumu elu pacea; afara de aceea mai era incovenientulu de a se vedé espusu la artificiele subtili ale Turciloru, despre cari sciá fórte bine, ca sunt astuti maiestri de a prolungì negociatiunile si a le sucì in favorulu loru.

POLONII STAU IN NEMISCARE. RUSSII ATTACA CRIME'A TATARICA

XXXV. Intr'aceea armatele în Poloni'a se tieneau din amendóue partile in nemiscare: ele cautau numai un'a la alt'a, fiindu-ca le despartíá rîulu Dnistru. Dar' Tiarii Russiéi, adunandu unu numeru mare de trupe, le-au tramisu contra Tatariloru sub comand'a lui Basiliu Gallicinu. Se dice ca pentru espeditiunea acést'a au fostu destinati péné la patru-sute de mii de ómeni si patru-spre-diece-sute de tunuri.

DAR' SE NASCE O SEDITIUNE INTRE EI, SI SE RETRAGU NU FARA MARE PERDERE

XXXVI. Dar' au fostu unii tradatori chiar' intre Russi, cari au cãusatu de tóte aceste immense preparative n'au folositu nimicu. Cáci, chiar' pre cându armal'a erá ocupata cu obsidiuneã cetatiei Or, numita de comunu Precopu, regimentulu propriu alu Tiarului

se revoltă; trase pe cei mai considerabili officari in partea sa; si căsiună prin acést'a, de tōta armat'a a trebuitu se se întōrca acasa fara nici unu succesu. In retragere Russii au fostu atacati de Tatari, si prin perfidi'a chiar' a inamiciloru loru intestini, au suferitu in trupele din urma cele mai mari perderi.

PETRU ALEXIEVICIU PUNESCE PE REBELLI SI SE FORMÉZA ARMATA REGULATA

XXXVII. Dupa ce sau reinturnatu trupele russesci acasa, Petru Alexieviciu, carui singuru s'a concrediutu guvernarea acestui vastu imperiu prin consensulu unanimu alu poporului, a ordinaru inquisitione severa contra rebelliloru; a inchisu in mōnăstirea Novodieviciu pe sorū-sa, despre care se constatase ca ea a fostu caus'a principale a seditiunei; a destituitu pe Basiliu Gallicinu din dignitatea sa, că pe unulu care a avutu cunoscintia despre aceste intentiuni si fapte perniciose imperiului, si confiscandu-i tōte averile l-a transmisu in esiliu in archipelagu; a punitu cu mōrte pe optu demnitari nobili, cari au fostu auctorii rebelliei; a lasatu că in publicu, pe stradē si in piatie, se fiē ucisi că bestie sēlbatiche dōue-spre-diece mii de Streliti; si cassandu acēsta specie de militia, si-a formatu armata regulata dupa modelulu armateloru cellorulalti principi crestini.

VENETIANII IMPRESORA MONEMRASI'A

XXXVIII. In Morē'a Venetianii impresōra Monembasi'a, si taia tōta comunicatiunea de aprovizionare a garnisōnei. Liberaki (23), principele numitu de curendu alu Măniotiloru, se adopera a liberă cetatea, dar' a fostu respinsu cu perdere.

SULTANULU SE INTORNA LA CONSTANTINOPOLE

XXXIX. Catra finitulu acestei campanie, Sultanulu Solimanu, care sufferia de hydropica (24), la consiliulu mediciloru sei, s'a reintorsu de la Adrianopole la Constantinopole, si a punitu cu mōrte pe Redgeb Pasia, Seraskierulu din Ungari'a, pentru ca a intratu in lupta cu Germanii contra espresselor sale ordini.

(23) Liberiu. Vedi mai in susu §. XXIX.

(24) Bōla de apa.

**DESTITUIE PE MARELE VEZIRU SI IN LOCULU LUI PUNE PE KIOPRILI OGLI
MUSTAFA PASIA**

XL. Apoi departa pe marele veziru Tekkiurdaghi Mustafa Pasia din postulul seu, cá pe unulu carele erá incapabile atátu pentru a purta bellulu, cátu si pentru a administrá trebile publice ale statului, si-lu depórta in Malgara, o cetate mica nu departe de Rodosu, cá acolo se-si petréca viétu'a in singuretate. In loculul lui a numitu mare veziru pe Kioprili Mustafa Pasia, care, precumu amú memoratu mai in susu, a fostu Caimacamu in Constantinopole pe timpulu candu s'a destituitu Sultanulu Mahomedu.

NOULU VEZIRU CONVOCA UNU CONSILIU GENERALU. PORTAREA SI DISCURSULU SEU

XLI. Kioprili Mustafa Pasia, indata dupa inaltierea sa la demnitatea de mare veziru, a chiamatu la sine pe Mufti, pe Cadiuleskieri dimpreuna cu ceialalti Ulemali, si pe generalii armatei, si ordiná interpretiloru legei cá se-si spuna opiniunea loru : déca, in starea presenta a lucrurilor, este óre justu a cere Germaniloru pace; séu ca este mai consultu a recupera cu puterea armelorú ceea ce confederatii pe nedreptu au ocupatu? Mufti se pronuncia celu d'ántáiu, si díse : ca nu este in contra legei divine a cere pace chiar' si de la infideli in timpu de necesitate. De acésta opiniune erá si Cadiuleskierulu din Rumeli'a. Dar' Cadiuleskierulu din Asi'a, séu pentru ca era instigatu de marele veziru, séu pentru ca sciá ca provinci'a sa nu este espusa la periclu, se opuse parerei preopinantiloru, si díse cá è cu multu mai consultu cá toti musulmanii se péra de sabi'a inamicului, de cátu a face Eiuvallah (25), cu Ghiaurii; cáci nu se póte imaginá unu pecatu mai hídosu, prin care s'ar' macula onórea profetului si a Coranului mai multu, cá chiar' prin acést'a. Vezirulu a-
« p!audá cuvintele lui Anadol Cadiuleskieru, si apoi díse : « Intra-
« deveru, de câte-ori cugetu la modulu cum ne-amu purtatu noi de
« siepte ani incóce contra imperatului Germaniei, totdeauna me
« prinde mirare de imprudenti'a generaliloru nostri, de orbiti'a con-
« siliariloru nostri, si de spiritele timide, se nu dícu perverse ale in-

(25) Compromisu.

« terpretiloru legii. Vezirii si Seraskierii, pe cari atâtu i laudau pen-
 « tru sciinti'a loru, de si sciau bine, cà lupt'a curge numai in contra u-
 « noru Ghiauri, ei totusi n'au cugetatu la alta, de câtu numai cum
 « se adune armata câtu se pôte mai numerôsa. Consiliarii nu aveau
 « grije de alta, decâtu cumu se imple cu ori-ce midi-loce thesaurulu
 « publicu, si a provedé pe soldati cu bani si cu munitiuni debataia,
 « cá si candu musulmanii n'ar avé alte midi-lôce de a invinge pe i-
 « nimicu decâtu numai argintulu si armele. Ulemalii, a caroru chia-
 « mare si datorintia era a destepta pe soldati, si a-i indrepta de pe ca-
 « lea ratecita pe calea cea adeverata, ei se aflau bine déca isi trageau
 « salariile loru, si preferiau comoditatea inaintea labórei; fara a-si
 « mai bate capulu ca ôre statulu ottomanu bine se administréza ori
 « reu. Si ce a potutu se urmeze din tôte aceste, de câtu ca vedemu
 « acumu imperiulu espusu la cele mai terribili calâmitati; si totusi
 « loru nici-odata nu le-a venitu in minte a stirpî radecin'a reului, re-
 « formandu moravurile si cõregêndu vitiele poporului, cî ei cei d'ân-
 « tâiu aprobau prin consensulu loru propunerile de pace, si fortiau
 « asiá dîcêndu, pe adeveratii musulmani a se invoî si ei. Er' candu
 « lui Dumnedieu irritatu prin aceste infidelitãti, i-a placutu a nu le
 « concede ca se incheiá o pace in cele mai onorabili conditiuni, atun-
 « ci ei au recursu indata la vechi'a loru methoda, si in locu se caute
 « vin'a acolo unde era, ei o arunca asupr'a Sultanului. Si dupa ce isi
 « ajungeau scopurile loru, se despartiau de soldati si le dîceau
 « susu si tare ca legea nôstra tiene, ca Ghiaurii voru fi alungati de
 « la frontariile nôstre; dar' nu le spuneau ca promisiunile pro-
 « fetului nostru despre indubitatulu succesu alu Musulmaniloru,
 « depindu de la certe conditiuni. Si aceste conditiuni sunt:
 « firm'a credintia in Dumnedieu; esercitiulu fapteloru bune, inima
 « curata a soldatiloru, cari mergu a se lupta contra Ghiauriloru;
 « si iubirea de dreptate a guvernantiloru facie cu suditii. Dupa
 « ce tôte aceste virtuti au lipsitu pênê acumu, ce ve mai mirati, ca
 « Dumnedieu insusi a refusat a mai dá ádjutoriulu seu trupeloru
 « musulmane, si ca barbatî'á acestora a trebuitu se succumbe a-
 « pucatureloru maiestre ale Ghiauriloru? Si pentru cá se ve aretu
 « adeverulu celoru ce amu dîsu, eu din partea mea nu ve ceru mai

« multu, de câtu două-spre-diece-mii de adeverati urmatori ai Cora-
 « nului , adeca ōmeni cu inima pura si cu suffletu curatu. Cu unii
 « cá acesti-a amu increderea nu numai de a luptá eroicesce contra
 « a nenumerate trupe de Ghiauri , dár', cu ajutoriulu lui Dumne-
 « diu, a le umilì intr'atátu, in câtu se fia necesitate a ne restituì
 « totu ce ne-au luatú pênê acumu». Dupa acestu discursu, Mufti re-
 « plicandu , dtse ca, intr'adeveru Vezirulu a depinsu cu colorí fôrte
 viie causele corruptiuniloru si ale reului ce a urmatu de aci pentru
 imperiulu ottomanu ; dar' cu greu crede ca acele s'ar' poté vindecá
 pe calea propusa de elu ; cáci, ceea ce nu avemu, adaose Mufti, este
 curagiulu in soldati, si banii in thesauru ; si cine mai póte negá ca
 in acestea sta nervulu si puterea bellului ? Afara de acést'a , totu
 poporulu este preocupatu de speranti'a unei páci apropiate : spe-
 rantia escitata prin litterele din urma ale ambasadoriloru nostri din
 Vienn'a. « Delegatii nostri?» — intrerupse vezirulu. — « Cine sunt
 « acesti delegati ? si ce pace sunt insarcinati ei de a incheiá ? »
 Dupa-ce Mufti l-a informatu despre tóta starea lucrului, Vezirulu
 venì in focu, si plinu de indignatiune aretá intr'unu discursu mai
 lungu, cumu auctorii acestei delegatiuni, între cari acelu principalu
 tienea elu ca era predecasorele seu, au lucratu contra binelui im-
 periului ottomanu. « Ah ! — strigá in urma cu voce inalta — eu
 « tienu ca delegatii, si acei-a cari i-au tramissu pe ei, sunt Ghiauri ;
 « si sunt convinsu ca ei nu voru scapá de judecat'a lui Dumnediú.
 « Cáci, nici-unu adeveratu Musulmanu, care è studiatu in preceptele
 « Coranului , nu ár' fi abusátu de marea blandetia si ingenu'a sim-
 « plicitate a Sultanului, si a-lu induce in o crima atátu de hidósa
 « si esecrabile».

**SE CONCLUDE CONTINUAREA BELLULUI; SI VEZIRULU NÉGA CA SULTANULU A
 TRAMISU DELEGATI LA VIENN'A**

XLII. Vezirulu , care si altminterea era fôrte propensu la bellu,
 a fostu si mai multu átttiátu de ambasadorele Franciei, domnulu
 Chateauf, de a persiste in intentiunea sá, si a o pune in lucrare.
 Acestu domnu Chateauf a facutu, de vezirulu si tóta curtea otto-
 mana atát'a incedere aveau acumu in armele franceze, in câtu in-

tr'o adunare de Galibe Divanu (26), au concludu toti in unanimitate a continua bellulu cu estrema vigóre. Dar', cá se nu para ca

(26) *Galibe Divanu*. Asiá se numesce senatulul séu Divanulu Sultanului, care se tiene in tóta Duminec'a si Marti'a suptu o Cubbe (*) in sal'a cea mare din curtea csteriöra, numita Babi Humaiun séu sublim'a pórtá. Marele veziru are presidenti'a; de-a-drept'a lui sta Cadiulaskerulu de Romelia, si de-a-stanga celu de Anatolia, apoi Mufti, candu este chiamatu prin ordinu espresu; asemenea Cubbe-Vezirii, si cevasi mai in josu Defterdäriulu. Reis Effendi si ceialalti capi de Calemgi (**) stau cevasi la o parte; ér' officierii militari, precumu Aga Ieniceriloru, Spahilar Agasi, Silahdar Agasi, si ceialalti stau afara înaintea salei Divanului la pórt'a Babi Humaiun. Sultanulu d'intr'o feréstra ce este asupra capului Vezirului asculta totu ce se petrece in Divanu. Dupa deschiderea siedintiei mai întâiu se da lectura súpliciöloru prezentate de persónele in processu: lectur'a se face prin Teskieredgi cu voce inalta: si apoi decídu asupra causerölu. Dupa aceea Vezirulu aréta Maimarfloru, Ulemiloru si Officieriloru subiectulu, asupr'a carui-a voiesce Sultanulu cá ei se se consulte, si cere opiniunea lorü in cestiune. Dupa ce fia-care si-a spusu opiniunea cu voce inalta, Vezirulu trece in Arzodasi (***), care este prim'a si ultim'a camera la curte, in care se potü admite si straini; aici ascépta pe Sultanulu si se consulta cu elu singuru (töte celelalte persóne au ordinu se ésa afara) despre töte acelle affaceri ce din natur'a lorü au se remana sberete. Apoi Vezirulu, dimpreuna cu toti assessorii, Mufti, Cadulaskerii, si ceialalti veziri sunt admisi înaintea Sultanului; bá potü intrá anca si Aga Ieniceriloru si ceialalti Odgiak Agalari. Este apoi usulu, cá cei cari facu parte din Galibe Divanu, se pórté in acelasü timpü unu cóstumu particularu. Asiá marele Veziru si ceialalti Cubbe Veziri, pórtá unu turbanu triangularu, numitu Galebi, inaltu preste o diumetate de cotu, facutu din materia fórté liná numita Diulbend, si cusutu giuru-impregiuru in cretie, adornatu de inainte asupr'a fruntiei cu o bordura de aurü lata de trei degete si cusuta in materia in form'a unui cercu. Tog'a vezirului este din metasa alba fara flori, cu blana de ermelinu si mânice lungi spendiurandu indereptu: se numesce Ust Kaftanu. Totu asiá este si tog'a celorlalti Veziri, cu distinctiune numai, ca trebe se fia din metasa colorata. Cadulaskerii pórtá turbane late si anca odata atatu de mari cá cele comune; aceste se numescu Galebet: ei au imbracaminte negria, facuta din materi'a ce se numesce Sof. Defterdäriulu, Reis Effendi si ceialalti capi de Calemgi au asemenea turbane late rotunde, si se numescu Mushvess; pórtá si ei vestimente negrie cu blana de ermelinu si facute din aceeasi materia cá si celelalte caftane. Officierii militari si Capudgi Basi pórtá Mushvess-Turbanu, si Ust Kaftanu facutu din materia de aurü si cu blana de ermelinu. Capudgilar Kiaharasi anca pórtá Caftanu, si are in mana unu bastonu de argintu deasupr'a la capetu cu unu manunchiu rotundu din acelasü metalu; a-cesta aduce ordinile Sultanului la Vezirulu. Ciausiu Basi are totu aceeasiu imbracamente; si chiamarea lui este de a aduce plansorile particulariloru in Divanu. O-

(*) Bolta. *Tr. Rom.*

(**) Directori de cancelaria. *Tr. Rom.*

(***) Sala de audientia *Tr. Rom.*

ar' vré se rumpa fara óre-care causà negotiativile de pace incepute la Vienn'a : Vezirulu a scrisu consiliariloru intimi ai imperatului Leopoldu, ca a intielesu, ca ar' fi mersu la Vienn'a niscari persóne sub titlu de delegati ai curtiei ottomâne, si ca in numele Sultanului ar' fi facutu unele proiecte de pace ; acesti-a inse sunt nisce in-sielatori, cari séu insii au fabricatu litterele ce pretindu a le avé de la Sultanulu , séu le au de la Vizirulu de mai dinainte, fara cá Sultanulu se scia ceva despre ele ; pentru aceea , se se pazésca a le dá crediémentu ; căci nu este adeveratu, si este absolutu imposibile, cá imperatulu ottomaniloru se fia tramisu pe acei ómeni la Vienn'a.

VEZIRULU CU MARE DESTERITATE PREPARA O VASTA ARMATA

XLIII. In asta stâre a lucrurilor, Vezirulu a facutu dispositiunile pentru a se poté pune din bunu timpu in campania , si sa adoperá cu tóta solicitudinea de a prepara o armata considerabile si a o provedé cu tóte munitiunile bellice. Vediù inse ca adeveru spuse Mufti, candu dise , ca Musulmanii intr'atátu sunt cuprinsi de frica si de terróre , in câtu puçina sperantia este de a avé o armata, care se o póta pune in façi'a Germaniloru ; vedea asemenea ca thesaurulu publicu este desecatu, si ca poporulu preste totu este indispusu de a-si implinì datorint'ia. Dreptu aceea, elu inventá unu altu methodu de a-si recrutá trupe, si-lu esecutá cu unu succesu si desteritate admirabile. Căci, pre candu ceialalti Veziri, predecessori ai sei , aveau datin'a a somma in fermanele loru cá se ésa la bataia toti aceia, cari

menii de servitiu ai Vezirului au Mushvess pe capu , si póta unu Erkian Kiurkiu séu Caftanu de ermelinu cu mânice largi. Kulkiahia se presenta in Ust Caftanu cu blana de pele de capra, si are pe capu ó cuca, ornata in partea stanga cu unu sorgudgiu din pene negre : totu asemenea cuca póta si ceialalti Odgiak Agalari , cu distinctivne numai, ca sorgudgiulu la acesti-a sta in partea drépta. Candu inse Sultanulu ordina a se tiené consiliu generalu, unde au intrare toti Maimarii, Ulemii , Officierii de ori ce gradu, si soldatii mai betrani, atunci unu asemenea consiliu se numesce *Ajak Divani* séu Divanu-in-picióre ; fiindu ca cu asemenea occasiune tóta adunarea sta in picidóre ; séu pentru ca atunci fla-care póte se siédia pe picidórele sale , séu pentru ca ori-care póte remané firmu pre langa opiniunea sea. Opiniunile differite se aduna, si Vezirulu cu ceialalti consiliari intimi le presenta Sultanului, care apoi dimpreuna cu ei le discuta si delibéra ceea ce este de urmatu

erau obligati a servi in armata; pe atunci Kioprili Mustafa Pasia a publicatu unu fermanu , care suná cu totul altminterea. Elu dicea in acestu fermanu, ca dupa ce Sultanulu l-a numitu mare Veziru, a luat in seriósá considerãtiune starea lucrului , si a aflatu ca é neccesariu, cá se nu concrédá comand'a armatei ottománe contra superbiloru Germáni nimerui altui-a de câtu sîe insusi ; elu are de cugetu a nu intrebuintiá in acésta espeditiune nici-unu soldatu, care s'ar' aduce cu forti'a la servitiu ; cáci scie cá voi'a libera mái multu valoréza inaintea lui Dumnedieu, decátu fapt'a ; dar voiesce a pune in inim'a sectatoriloru religiunei mahomedane numai preceptele lui Dumnedieu si ale profetului seu, cari tienu ca nici unui musulmanu nu este permisu nici a purtá frica de mórtea-de-mártiru, nici a desperá de unu bunu succesu candu se luptá pentru aপরarèã legéi si pentru estirparea infideliloru. Prin urmare, totu musulmanulu care se tiene obligatu prin acésta lege , este resolutu a suferi tóte pentru credintia, nu are decátu a veni si a se inrolá elu de buná voia in armat'a sá. Ér' cei cari nu sunt resoluti, séu le é frica a murí mórtea de martiru.ori sunt retienuti prin unele affaceri, prin cari credu ca potu fi escusati inaintea lui Dumnedieu dela servitiu, unii cá acesti-a sunt liberi a remané acasa ; si curatindu-se de tóte faptele rele, se se róge pe tóta diu'a la Dumnedieu cá se adjute armatei. Ba áncá déca unii cá acesti-a s'ar afla inrolati la armata, ei nu numai cá vor fi esempti de ori ce punitiune , cí pe totu, timpulu absenței loru de la armata , voru continuá a primí soldulu loru. Acestu Sermanu avù effectulu seu ; cáci prin elu se destepțara cá d'intr'unu somnu profundu atátu soldatii catu si poporulu in Asi'a. Pêné acumu de câte-ori era chiamati la arme, de fric'a pedepsei cei-acceptá pe renitenti, se ascundeau, si se încercau a scapa de cercearea Pasiloru parte prin daruri, si parte prin astutia si false preteste. Dar' acumu vediendu ca sunt chiamati la lupta contra infideliloru , pe motivulu religiunei , si ca celoru cari nu ar' avé voia a face acést'a, li se lasa libertatea de a remané acasa , asiá nu numai aceia cari primiau in realitate soldulu, ci anca si aceia cari erau dimissionati din servitiu , grabira a se prepará pentru campania, parte pentru ca se nu li se impute lasitate, parte pentru ca se nu fiá con-

siderati de Ghiauri. Cu modulu acesta Kioprili Mustafa Pasiã, fara cea mai mica dificultate, prin unu singuru cuventu din Coranu a facutu aceea, ce vezirii de mai înainte n'au potutu face nici prin cele mai aspre amerintiari, nici prin Pasi, Capudgi Basi si Ciausi; si a pusu pe picioare o armata de câtu care mai numerôsã nici-unu veziru nu au avutu dela Cara Mustafa Pasiã încóce.

CURATIA THESAURULU DE MONET'A ADUNATA IN MODU INJUSTU

XLIV. Dupa ce cu modulu acest'a a adunatu o armata, Kioprili a cugetatu acumu a curati thesaurulu de monet'a strinsa in modu injustu, si a-lu implé prin midi-lóce oneste. Candu a cercetatu cu deameruntulu acconturile, elu a gasitu ca starea thesaurului nu este mai puçinu incurcata decâtu celelalte lucruri. Cãci vezirii si ceialalti mai-mari in timpii de pace consumassera sub diverse preteste o mare parte din thesauru; unoru-a le ertau tributulu pentru mita, altoru-a din contra le impuneau mai mare sarcina decâtu cá se o póta purta. Êr' dupa aceea candu erumpea bellulu, Defterdarii inventau o mie de moduri spre a implé érași cassele desecate; si prin acést'a la atãta miseria adusesera pe cetatiani, in câtu nu audiai alta decâtu çipețulu poporului chiamandu vindict'a lui Dumnedieu contra nedreptiloru sei opressori. Vezirulu cu multa diligentia sterse tóte aceste abusuri; facũ a se restitui thesaurulu tóte acele stame de bani, ce predecessorii sei, Pasi si secretarii mancasera; institui nuóã lege pentru adunarea tributulu, si ordinã cá nici-o persóna de alta religiune se nu fia scutita de contributiune; si pe monachii greci anca-i obligã a respunde Haragiulu (27), de si ei diceau ca anca de pe tim-

(27) *Haragi*. Este unu tributulu fixu, pe care tóte acele persóne, cari nu se tienu de religiunea mahomedane, sunt obligate a-lu plati imperatulu turcescu. Acestu impoșitu isi are baza sa in Coranu, care tiene ca fia-care persóna care este de alta religiune decâtu cea mahomedana, dupe ce a adjunsu etatea virile, are se platésca pe totu anulu trei-spre-dece drachme de argintu puru (*), déca remanendu subditu alu imperiulu, voiesce se fia aperatu de forti'a de a primi religiunea mahomedana. Dar' cu timpu acestoru vampiri;le-a parutu ca e prea mica summ'a de trei-spre-diece drachme, si pusera pe fia-care capu tributulu de câte trei taleri; si asiã a rema u acest'a subprimii imperatori ai Constantinopolei, Mahomedu II., Baiazetu II, Selimu I,

(*) A se vedé si not'a 17. la Capu I. din Cartea II. Tr. Rom

pulu cuceririi Constantinopolei sunt scutiti de la tributul prin o scrisóre, ce falsulu profetu Mahomedu a datu monachiloru din

si Solimanu I; dar' Sultanii cari au urmatu dupa acesti-a, au scadiutu seu crescut-acea summa dupa placu, péné ce in urma a venitu Kioprili Mustafa Paşia, si a regulatu acellu impositu, impartindu-lu in trei classe: Ala, Evsat si Eda (*); si dapdu ordinu cá cei bogati se platésca diece leonini, cei mai puşinu bogati siese, si cei seraci trei; si acésta dispositiune se observa anca si asta-di. Dar' pentru cá imperatii se nu para in ochii poporului superstitiosu, ca ei prin aceste crudele esactiuni ar' lucra in contra legeri mai susu mentionate din Coranu: astutii de musulmani au inventatu duóe preteste pentru a concilia impunú erile curtiei cu preceptele profetului lorú. Mai ántáiu au facutu pe poporu se créda, ca pretiulu bucatelorú sí altorú lucruri necessarie pentru viétia, a fostu pe timpulú profetului cu multu mai micu, decâtu in presentu, si ca valórea áurului si argintului a fostu pe atunci cu multu mai mare, de cátu cumu este asta-di: pentru aceea, legea profetului lorú, fiindu ca ea este data pentru binele imperiului ottomanu, asiá trebe interpretata, ca fia-care persóna, care nu professéza religiunea mahomedana, are se platésca asta-di pe totu anulu atáti bani, cáti suntu sufficientii pentru a potea cumpera aceea ce pe timpulú profetului s'ar' fl potutu capetá cu trei-spre-diece drachme de argintu puru. Alu doilea subterfugiu a fostu, ca pentru a taiá ómenilorú ori ce occasiune de a refusa tributulu, au inventatu a face distinctiune in-tre Shernar si Urfen (**); adeca in-tre acellea lucruri, cari Coranulu, conform vointiei divine, impune a se implíni, şi ordina judecatorilorú a le observá; si in-tre acellea lucruri, cari suntu lasate la dispositiunea puterei suverane, cá ea se decida si se comande aceea ce este pentru inaintarea binelui statului. Ia acestea au mai adaosu, ca poporulu este detoriu a se supune la amenduóe, si amenduóe preceptele trebe se le implínésca cu aceeaşi obedientia. De aci déca unu Crestinu séu unu Evreu intréba de Mufti prin unu Fetva: cátu tributulu are se platésca pe anu, i se respunde, ca dupa legea Coranului nu are se platésca mai multu de cátu trei-spre-diece drachme in argintu sunatoriu. Dar' déca Crestinulu seu Evreulu se tiene de acestu respunsu, si refusa de a plati ce i se cere mai multu, ilu arestéza numai decâtu, si totu acelasiu Mufti prin unu altu Fetva ilu judeca la mórte sub cuventu ca nu s'a suppusu la ordinulu Sultanului. Ce se tiene de haragiulu propriu, asta-di nu se mai platesce cá mai nainte directu in thesaurulu Sultanului, ci se da in regia prin provincii la anumite persóne, cari pre langa unu discontu órecare cumpera unu anume numeru de bilete, numite haragiu Kiebadi (**); si apoi circuleze-le óri ba, in-treprindietorii suntu detori a respunde cassei thesaurului summ'a accordata in argintu. In Constantinopole si in localitatile vecine, precumu, in Adrianopole etc, haragiulu se aduna prin Dgizedaru séu haragiu Basí, (****) care in locu de salariu capeta

(*) Adeca: superiora, mediocra şi inferiora, *Tr. Rom.*

(**) Sheran propriamente insémna *reu.* si Urfen, *justu. Tr. Rom.*

(***) Acestu cuventu insémna propriamente. Perceptore de tributulu, si nu biletu de *Tr. Germ.*

(****) Perceptore de dare, inspectore de dare, *d. Tr. Germ.*

muntele Sinaia (28); dar' Kioprili le dăse ca acésta scrisóre este apocrifa; ori déca este genuina, ea scutesce de la tributul numai pe monachii d'in Sinaia, si nici-de-cumu pe toti monachii in generalu. Si pentru cá suditi se nu sufere o esactiunè inegale de tributul, Kioprili a impartitu haragiulu in trei clase: cei mai avuti aveau se respunda pe anu diece leonini, cei de starea de midi-locu siese; si cei mai seraci numai trei dolari. Tóte sumele de bani, ce antecesorii din devotiune superstitiósã au lasatu posteritatiei si au testatu thesaurulu diferiteloru Giamie, le-au luat de la aceste si le-au datu thesaurulu publicu, si lui Mutevelli, care strigã ca acést'a este unu sacrilegiu, i respunse: Bani cari sunt destinati pentru folosulu religiunei, trebe intrebuintiati in belluri religióse; se convine mai multu cu interesulu musulmanu, a sustiené cu acei bani pe acei-a cari apera edificieile sacre, decâtu a-i crutiã pentru inimici si pentru furi. Elu restitui si procedur'a judiciale in integritatea sa de mâi înainte, dupa ce pênè aci devenise cu totul venale; puni cu severitate pe judecatorii despre cari au avutu probe ca s'au lasatu a se corrumpe; liberã fara distinctiune de persóna pe toti acei-a cari erau apesati prin false accusatiuni, si nu permitea a se face cui-va nedreptate. In fine à datu ordinu, cà bucatele si alte provisiuni se nu se stórca`cu puterea dela suditi (29), cã se se cumpere

o certa summa de aspri pentru fla care biletu ce-lu circuléza. Aceste bilete trebe se cuprinda nu numai numele individulu la care se da, ci si descripciunea lui personale, religiunea, statur'a, perulu, faci'a, ochii, semne ce ar' avé pe trupu, etatea etc, pentru cá se nu póta intrebuintia acelle bilete mai multe persóne decâtu un'a, si prin urmare se nu incele pe acel'a care aduna haragiulu, si prin acést'a se scurte thesaurulu statulu. Nu va fi inutile a face mentiune aci despre modulu de care se servescu Turcii pentru a afla, déca o persóna a adjunsu etatea virile ori nu. Candu cine-va afirma ca elu este anca minoru, si din acésta cauza vrea se fla esemptu de la respunderea tributulu: i mesura cu unu firu de acie grosimea grumaziloru, si aplicandu-i acésta mesura in façie, déca ea din barba nu trece preste capu pênè la céfa, persón'a se considera anca' de minorã; ér' déca trece pênè in céfa sêu póte anca si mâi in josu. atunci persón'a é obligata a plati tributulu fara nici-o esceptiune.

(28) A se vedé not'a 50 la Capu III, Cartea III. *Tr. Rom.*

(29) *Dela suditi.* Atãtu de mare era amóreã de dreptate a lui Kioprili Mustafa Pasia, prin care elu s'a facutu iubitu nu numai la Turci ci si la toti crestini suppusi imperiulu ottomanu. Intr'adeveru, mai tóte faptele sale, precum si sententjele sale ca judecatoriã, sunt totu atãtea probe despre inalt'a sa politica, si despre ecitatea sa

de la ei cu bani pre langa unu pretiu, precumu ei voru aflá de cu-viintia.

fație cu ori si cine, fara distinctiune de persóna séu religiune. Pentru aceea nu va fi inutile de a aduce aci unu esemplu séu dóue din faptele si judecatile sale. In prim'a sa espeditiune, candu a ocupatu Belgrađulu, armat'a sa era campata nu departe de Iagodinu, unu satu mare in Bulgari'a, si observandu ca acel'a e aprópe cu totulu devastatu si fara locuitori, a chiamatu la sine pe doui din cei mai betrani de tierani acolo, si i-a intrebatu, ca ce este caus'a de satulu loru este in stare atâtu de desolata? Acesti-a i respunsera, ca dóue sunt cauzele: mai întâiu ca le-a arsu biseric'a, si nu li s'a permis de a-si edifica alta; asia mai toti locuitorii s'au mutatu la alte sate; a dóu'a, ca șatulu loru a sufferitu fórte multu, in cursu de mai multi ani, prin frecvente treceri ale armatei ottomane pe aici; asia in câtu tieranii nu si-au potutu face recolt'a; de aci apoi s'a escatu fomete, care a facutu si pe ceialati locuitori se-si lase vetrele si se duca care in câtráu. Atunci vezirulu se întórsé catra Reis Effendi si-i dise: « Precumu unu Musulmanu nu póte vietui unde nu are Giamia, « asia nici crestinulu nu póte fi obligatu a sta intr'unu satu unde nu este beserica ». Si immediatu a datu locuitoriloru permissiune de a-si edifica biseric'a pre cum le va place de mare. A datu apoi unu altu fermanu, prin care a opritu tuturoru si fiá-carui sub pedépsa de mórte, de a esi nici câtu e o palma de locu preste drumulu tieriei si de a intra pe agrulu tieraniloru, séu de a luá nici macar' unu puiu séu unu ou de la ei. Pentru a areta apoi ca acésta regulare póte se aduca si unu folosu statului, a ordinatu ca pentru favorulu de a-si edifica biseric'a, fiá-care locuitoriu se-i aduca câte-o gaina: si locuitorii i-au adusu la momentu cinci-dieci-si-trei. In rentórcerea sa din espeditiune, au ordinatu locuitoriloru ca se-i mai aduca anca odata acestu presentu, si ei i-au adusu una-suta-dóue-dieci-si-cinci de gaine. De aci si-a luat motivu de a areta celorlalti veziri, ce incrementu (*) se pote accepta pentru thesaurulu musulmanu de la regularele cele bune. La reintórcerea sa in Constantinopole, s'a adressatu o suplica pentru concessiunea de a repara biseric'a cea vechia de acolo, séu de a edifica un'a nuóa, aceea ce elu a si concessu fara nici o dificultate. Acést'a a indemnatu pe unii tierani de a se ruga in tóta umilinti'a de vezirulu se le permitta a-si repar'a biseric'á din satu, care era intr'o stare fórte desolata. Vezirulu pune semnatur'a usuale pe suplic'a tieraniloru, si demanda lui Buiurildi Teskieredgi (**) a le da acésta concessiune prin unu mandatu specialu. Secretariulu se pune si da fermanulu dupa vechi'a formula usitata in asemenea casuri; adeca: ca tieranii se-si repare biseric'a cu acelasiu lemn, piétra si varu, din care sta acumu. Kioprli vedendu acésta, infrunta aspru pe secretariu, numindu-lu stupidu si fara minte. Secretariulu spariatu și tremurandu de frica, abiá potu balbutí ca n'a facutu alta, de-câtu ca a datu mandatulu dupa formul'a cea vechia, ce esté in usu in asemenea casuri. Atunci Vezirulu s'a iritatu și mai tare, si i-a disu: « Stupidi au fostu cei cari « mai întâiu au facutu acésta formula, si nu mai puțin stupidu sunt acei-a cari o

(*) Sporiu. *Tr. Rom.*

(**) Secretariu, care redactéza ordinațiunile Pasiloru și Veziriloru. *Tr. Rom.*

VEZIRULU TRAGE CU ARMAT'A SA SPRE BELGRADU.

XLV. Aceste dispositiuni i-au datu lui Kioprili o reputatiune mare de omu prudentu, justu si religiosu. Dupa aceea se prepară cu tóta seriositatea pentrú campania ; si pentru cá in absentia sa, din caus'a atátoru schimbari de lucruri ce a facutu, se nu se nasca vre-o revolta contra Sultanului, l-a svatuilu pe acesta, cá in primavéra se mérga la Adrianopole. De aici, catra inceputulu lunei Sievval, anulu Hegirei 1101. Vezirulu plecá spre Belgradu cu tóta armat'a sa, cáre era plina de speranti'a de a invinge. Pre candu trecea prin muntele Emu, pe care Turcii ilu numescu Kiz Derbent (30), i aducu spionii sei scirea, ca vre-o cate-va mii de Germani

« urméza. Cáci cumu se póte cá unu lemnu care a putreditu sub sarcin'a edificiului, se se readuca in tari'a primitiva, cá se póta supportá aceea ce s'a ruinatu? séu cumu se póte cá varulu, care s'a consumatu de lungimea timpului, se se póta reface é-
« rasi nu pentru construirea de nóue edificii, dar' nici macar' pentru a astupá si
« a assecurá crepaturile contra injurieloru tempestatiei? Asia dar', candu damu sub-
« ditiioru nostri libertate de a-si repará bisericile lor, trebe se le concedemus i aceea.
« cá se-si faca lucrulu intr'unu modu catu se póte mai bunu. Trebe dar' se li se
« spuna, ca ei potu se-si repara biserica cumu potu si cumu le place; si déca este
« atátu de ruinata, in cátu nu o mai potu bine repará, se li se dica ca isi potu face
« un'a cu totulu nóua. Noi avemu numai se vedemu, cá ei se nu-si faca biserica cu
« bani musulmani, cí cu ai loru proprii, si cá se platésca regulatu tributulu impusu
« loru ». Pentru aceste fapte este proverbialu péné asta-di intre Greci, ca Kioprili
« a facutu mai multe biserice, decâtu insusi Iustinianu ».

(30) *Kiz Derbent*. Adeca pasulu Verginei. Sunt dóue pasuri de-a-lungulu munte-
lui Emu spre Belgradu. Unulu Kiz Derbent, seu pasulu Verginei, care, precumu
dicu Turcii, l-ar' fi descoperitu o juna vergine, slica de imperatu, ratecindu din in-
templare prin acesti munti. Altulu Capuli Derbent, séu pasulu portiei. La intrarea
din partea de cátrá resaritu a acestui pasu se vedu péné in diu'a de asta-di ruinele
unei pórte fóрте vechi si fúmóse, dèspre care multi tienu cá ar' fi oper'a lui Traianu.
Acestu pasu este in departare cale de optu óre de la satulu Tatar-Pasargicu, si de
dóue-spre-diece de la Philipopole. In partea de catra apusu, amendué aceste pasuri
se intrunescu la satulu Dragoman-Kioi. Aici pasulu portiei a fostu luat de armele
victorióse ale imperatului Leopoldu; dar' fiindu-ca armat'a sa érá ocupata in alta
parte, candu trupele sale au incercatu a trece pasulu in cealalta parte, locuitorii,
cari la apropierea germaniloru isi lasara casele si se retrassera lá munti, au începu
de pe stancelé inalte, cari dominau calea de amendué partile, a aruncá pie-
tre mari in vale asupr'a Germaniloru, omoríndu fóрте multi, si pe cealalti constrin-
géndu-i a se retrage. Pentru acestu servitiu, Turcii in recunoscintia au liberatu pe
locuitorii de lóte impositele, si ei se bucura péné in di de asta-di pe acestu
privilegiu.

sunt pe cale dela Belgradu încóce , si vinu a intari garnison'a din Niss'a.

TATARII BATU VRE-O CATE-VĂ MII DE GERMANI.

XLVI. Spre a preveni pe Germani de a intrá in cetate, Kioprili le tramite in cale pe Chanulu Tatariloru, pe Selimu Ghirai, cu o parte a armatei turcesci, care pe neasceptate navalesce asupr'a Germaniloru chiar' pre candu erau acestia in fație dela Nissa , si dupa o lupta scurta i pune la fuga. Ajungându noutatea despre acésta victoria in castrele turcesci, ea a desteptatu acolo o bucuria aprópe inesplicabile, si a inspiratu osmaniloru nouu coragiu si nuóa sperantia. Ei au invetiatu de acì, ca o órda de animale sub conducerea unui leu se batu cu mai multa bravura, decâtu o trupa de lei sub comand'a unei vaci țimide.

**VEZIRULU ORDINA A SE TIENÉ RUGATIUNI IN CETATI SI A SE DEPARTÁ
COPII DIN CASTRE**

XLVII. Vezirulu insusi, pentru cá se multiamésca lui Dumnedieu pentru acestu fericitu inceputu alu campániei, si cá Dumnedieu, arbitru supremu alu tuturoru eventelor, se-si intinda grati'a si pe viitoriu asupr'a armelor ottomane: ordoná cá se se tiena rugatiuni neintreruptu diu'a si nóptea in Constantinopole, Adrianopole si in castre. Si fiindu ca a observatu, ca in castre sunt o multime de copii incapabili de a purtá arm'a , si pe cari unele persóne desfrenate i luasera spre a le servì placeriloru loru detestabile , asiá a lasatu a se publicá in tóta armat'a, ca toti aceia, cari sub ori si ce prețestu au adusu copii cu sine, numai decâtu se-i tramita inderetu acasa ; si déca de acì inainte s'ar' gasi vre-unu copilu la cine-va , unulu cá acest'a fara nici-o cercetare ulterióra cu mórte se va pedepsi. Cáci acestu pecátu, mai multu decâtu ori care altulu, face, cá acei cari se maculéza cu elu, se nu ajunga binecuventarea lui Dumnedieu ; si Dumnediu precuratulu nu póte se se indure a favorá cu presentia sa o campania, unde se comittu immunditii de aceste.

CETATEA SHEHIRKIOI SE SUPPUNE TURCILORU

XLVIII. Facute aceste dispositiuni, Vezirulu trece cu armat'a sa

in Servi'a, si ataca mai ántáiu Shehirkoulu , o cetate mica , intarita mai multu prin natura decâtu prin arte. Garnisón'a, care constá din cinci-sute ómeni, si anca haiduci, vedindu ca nu le vine din nici-o parte ajutoriu, in a patr'a dí a obsidiunei redica stindardulu pazei pe murii cetatiei, si promitte a se predá sub conditiune de a o iertá se se retraga liberu din cetate. Vezirulu, de si indignatu ca unu numeru atátu de micu de ómeni, i-a retienutu armat'a patru dile intregi, totusi pentru a nu retardá, prin ulterióra amenare progressulu ce si-lu cugetá despre victoriile sale, le accórdá cererea, si haiducii anca ilu lasa se intre in cetate. Candu esiau haiducii din cetate, Ienicerii voiau se-i despóia, dar' vezirulu i-a opritu ordinandu-le sub aspra pedépsa de a lasá garnisóna se ésa fara vate-mare din cetate; cáci nu este—dtse elu—nici de onóre, nici de folosu, a luá armele dela Ghiauri, candu ei nu mai potu stricá cu ele musulmaniloru. Ér' haiduciloru le aduce aminte si-i face attenti se nu mérga la Niss'a, ci se se retraga in alta cetate óre-care; cáciare de cugetu se impressóre acea cetate, si déca s'ar' gasi vre unulu din ei acolo candu o va cuceri, se scia'ca nu va scapá cu viétia. Cu tóte acestea haiducii, abia scapati din mânile Turciloru, se duc dreptu la Nissa.

NISSA CUCERITA; GARNISONELE PERASESCU VIDINULU SI SEMENDRI'A

XLIX. Vezirulu i urmaresce immediatu, si impresóra Nissa, care erá aperata de contele Starenbergu cu trei mii ómeni infanteria germana, si una-miie-patru-sute cavaleria. Starenbergu se aperá cu bravura, nu ca dóra ar fi avutu cea mai mica sperantia de a sustiené cetatea in contra Turciloru, cátu mai vertosu cu intentiune de a cástígá timpu si a dá imperialistiloru ragasu de a veni intr'ajutoriu Belgradului. Dar' vezirulu continuá obsidiunea cu atáta vigóre, in cátu dupa dóue-dieci-si-cinci de díle, garnisón'a s'a offeritu a capitulá sub conditiune de a i se lasá armele si viétia. Vezirulu le acórdá acestea; si candu erau esindu din cetate, Ienicerii observa intre ei vre-o cáti-va haiduci din cei de la Shehirkoulu; ei erau travéstiti; cu tóte aceste Ienicerii i cunoscú, i prindu, i torturéza, si-i fortiéza de spunu ca toti ceialalti cameradi ai loru sunt

mestecati prin cealalte truppe germane. Atunci Vezirulu ordiná comandantelui Germaniloru, cá se-i estradea pe toti haiducii de la Shehirkoiu; si inaintea ochiloru garnisónei lasá parte a-i spendiurá, ér' pe ceialalti i condamnâ la galere. Totodata impune lui Starenbergu, se nu mérga la Belgradu, câci are de cugetu se impresóre si acea cetate, pentru aceea nu pôte permite cá garnison'a ei se se intarésca; si-lu assecura ca déca nu va ascultá de ordinulu seu, la casu de cucerirea Belgradului, elu si toti ómenii lui voru patí aceea ce au patitu haiducii. Aceste succese ale Turciloru intr'atátu au intimidatu garnisónele germane din Semendri'a si Vidinu, in câtu, fara a asceptá apropiarea Vezirului, perasira cetatile, cu a caroru aperature erau insarcinate, si fugira la Belgradu. Vezirulu a transmisu immediatu o parte a armatei, care a luatú in posesiune amenaduóe cetatile, si le-a suppusu éراسi dominatiunei ottomane.

**VEZIRULU IMPESORA BELGRADULU SI-LU CUCERESCE PRIN UNU
ACCIDENTU NEASCEPTATU**

L. Dupa ce prin aceste victorii s'a assecuratu din spate de tóta tiér'a, Vezirulu merge cu truppele sale victorióse spre Belgradu, si in lun'a Silcade ilu impresóra de tóte partile. Dupa ce s'au pusu corturile, a convocatú la unu consiliu belicu pe toti Pasii, si le-a cerutu se-si spuna opiniunea: ce este mai consultu, a face fara amenare cu tóta puterea armatei assaltu asupr'a cetatiei, séu a o tiené blocata si a o fortiá prin lips'a de provisiuni a capitulá? Toti Pasii au fostu de opiniunea din urma; ei adeca diceau, ca cetatea este atátu de la natura câtu si prin arte fórte bine intarita; si pre langa intariturile cele vechi, ea este provediuta cu admirabile fortificatiuni (31) nuóe; afara de aceea, are intru aperaturea sa o garnisóna

(31) *Admirabili fortificatiuni.* Acésta noua fortificatiune este oper'a lui Andreiu Cornaro, nativu din Creta, grecu si de origine si de religiune. Unii scriitori, intre cari si Pietro Garzoni membru senatului de Veneti'a, ilu acusa ca elu a tradatu Belgradulu, pôte din cauza ca dupa cucerirea Belgradului a trecutú in servitiulu Turciloru. Dar' nu cu voi'a sa s'a intemplatú, ca a intratu in servitiulu infideliloru. Câci dupa perderea Belgradului. tramitiendu-lu generalulu armatei germane, déca nu me incelu, pentru a fortificá Petrovaradinulu, elu pe cale a cadiutu dimpreuna cu femeí'a sa in manile Tatariloru si a fostu transportatu inaintea lui Kioprili Mustafa Fasia. Acest'a intrebandu-lu ca cine este? elu mai ántáiu a respunsu, ca este ca-

de optu mii Germani, si regimente de totu atâti Bulgari si Serviani : pentru aceea este imposibile de a o cuceri în timpul ce a mai ramas in estu anu pentru operatiuni bellice ; nici a o tiené sub obsidiune nu s'ar' poté fara mare perdere a armatei ottomane. Punemu casulu ca Germanii ar' face o vigorósa resistentia, si, precumu se intempla de multe-ori in assemeni obsidiuni , ar' bate pe obsediatori : atunci tóta armat'a si-ar' perde éراسi fórte iute curagiulu, de care abiá a inceputu a se insufetá prin fericitele succese de ieri de alalta-ieri. Ér déca Vezirulu ar' lasá Belgradulu in dosu si ar' trece preste Sava, séu celu puçinu ar' intarf tiermulu acestui fluviu, cá inimicii se nu póta trece dincóce , atunci garnisón'a va fi prin fóme constrinsa a se predá anca in vér'a acést'a , séu celu multu in iérn'a viitória. De armat'a imperiale nu avemu a purtá frica ; cáci cea mai mare parte a ei este ocupata in belulu contra Franciei, ér' ceealalta parte este perasita de ungureni, si, precumu è mica la numeru, mai multu se va ingrigi a-si aperá castrele sale, de câtu se mai cugete a atacá pe ottomani. Vezirulu, de si erá de alta opiniune, totusi a lasatu dupa votulu maioritatiei, si a decisu a se urmá consiliulu Pasiloru ; acést'a o a facutu parte pentru cá se nu para ca s'ar' oppune opiniunei intregéi armate, parte pentru cá in casu de unu resultatu nefericitu, vin'a se nu se impute lui. Tienendu anca vre-o câte-va dile cetatea inchisa de tóte partile, i vine scirea, ca imperialistii inaintéza cu mare graba, si vînu se elibere cetatea. Acésta scire l-a adusu in óresi-care confusiune, si acumu

pitanu dintr'unu regimentu de infanteria. Dar' in urma se tradede prin instrumentele sale de matematica, si mai multu prin unele desemne, sub cari erá semnatu numele seu. Asiá Vezirulu i-a impusu a merge se fortifice Belgradulu din nouu, si se fortifice si Temisiór'a. Si intr'adeveru ca elu a si effectuitu acést'a cu atâta arte si desteritate , in câtu, déca Dumnedieu insusi nu ar' fi nimicitu intentiunile si intreprinderile infideliloru, cucerirea prin arme a acestoru dóue cetati ar' fi fostu aprópe impossibila. Si câtu de escelentu a fostu elu in sciintiele matematice , aréta péné la evidentia canalisarea riului Bega prin midi-loculu Temisórei ; cáci cu câtu ar' fi fostu necesaria acésta opera intr'unu locu, unde in tóte verile se simtiá atátu de tare lips'a de apa, cu atátu din partea sa era o interprindere grava de a effectuí aceea ce era abia imposibile. Pentru acésta importanta lucrare, Sultanulu l-a onoratu cu o pensiune annuale de optu pungi , care s'a datu si dupa incheierea pazei si péné la diu'a mortiei sale.

si-a recunoscutu erórea ca a facutu placere Pasiloru sei de a ascul-tatu de opiniunea loru. Dreptu aceea a inceputu numai decátu ob-sidiunea cu diumetate din armat'a sa, ér ceealalta diumetate o a tramisu in contra imperialiloru cá se-i impedece se nu tréca preste Sav'a. Dar' é probabilu ca nu-si adjungea scopulu, déca nu-i veniá intr'adjutoriu unu incidentu cu totulu neasceptatu. In a opt'a di de obsidiune, turnulu cu pulbere, fia prin o bomba, fia prin tradare, a fostu aruncatu in aëru, si prin esplosiunea sa a derimatu o mare parte a forturiloru. Turcii vediendu acést'a, au strigatu ca acestu accidentu este proba invederata de adjutoriulu miraculosu alu lui Dumnedieu; si se aruncara prin aperture in cetate, inainte de a-i poté prevení Germanii. Garnisón'a in acésta suprema necessitate a facutu un'a din cele mai vigoróse resistantie, si a sustienutu mai o óra intréga vehementeale assalte ale Turciloru; in urma inse cutropita de multimea Turciloru, a fostu necessitata a se retrage. O mare parte a garnisónei a cadíutu de sabí'a turcésca, dar' nu fara a-si resbuná si ea. Pucinii cari au scapatu, intre cari si generalulu de la Croix, àu trecutu cu luntrea in partea dincolo de Dunare.

**DA ADJUTORIU TEMISIOAREI, CARE SUFFERIA O LIPSA ESTREMA
IN PROVISIUNI**

LI. Kioprili Mustafa Pasia, dupa ce a ocupatu mai curendu de cumu se asceptá o cetate, care erá antemurulu a tóta Ungari'a, a tramisu in adjutoriulu Temisioarei cincisute de Spahi, fia-care cu câte duoi cai si totu atáti-a saci de farina, ca se o duca garnisónei. Germanii au tienutu trei ani acésta cetate inchisa; la inceputu s'au incercatu a o cucerí prin assaltu, dar' vediendu ca acést'a le este imposibile pentru difficultatea situatiunei, i-au taiatu in urma tóta comunicatiunea. Comandantele cetatiei erá Cogia Giaferu Pasia⁽³²⁾, care prin valórea sa a resistatu péné a-

(32) *Godgia Giaferu Pasia*. S'a numitu cu supranumele Codgia séu betranulu pentru a se distinge de unu altu Giaferu Pasia numitu de comunu Kiucik (*), despre care voiu vorbi mai la vale(**), Codgia despre care è vorb'a aci, a fostu unu barbatu fórté renumitu intre turci atátu pentru esperienti'a sa in artea bellica, cátu si pentru

(*) Adeca : micu; ungresce Kici, Kicike. *Tr. Rom.*

(**) Vedi not'a 20 la Capu IV. din Cartea IV. *Tr. Rom.*

cumu Germaniloru, si care atâta respectu avea inaintea soldatiloru, in câtu sub command'a lui supportau ori-ce greutati; multi muriau de fôme; altii mai bine aseptau môrtea decâtu se se nutrësca cu mîtie si câni, cari la Turci se considera de animale necurate. Necesitatea de nutrimente erá degiá atâtu de simtita, in câtu Ienicerii, candu au adjunsu Spahii cu provisiunea, cá lupii rapaci se aruncara asupr'a saciloru cu farina, si nici rugarile nici a-merîntiarile Spahiloru nu i-au potutu retiñé de a rapí aceea ce ei adusesera. De aci s'a escatu o cërta între ei; si dupa aceea, a urmatu o lupta vehementa si sangerósa. Unu numeru mare de Ieniceri si totu atâti Spahi au remasu morti asupr'a saciloru, ér' ceialalti cu Pasia loru cu totu au trebuitu se prinda in graba fug'a deinaintea furiei Ieniceriloru.

VEZIRULU TRECE DUNAREA SI OCCUPA LIPP'A

LII. Intr'aceea Vezirulu a datu soldatiloru sei câte-va zile de repaosu, a reparatu fortificatiunile ruinate ale Belgradului, si dupa aceea trecú Dunarea, ocupá Lipp'a, si allungá garnisón'a germana din Orsiov'a. Mørse apoi cu assaltu asupr'a Essecului, o cetate situata la gur'a unde Drava curge in Dunare. Elu credea ca ocupandu acésta cetate, nu numai va assicurá cuceririle sale contra invasiuniloru inimicului, ci anca va poté aduce erasi sub dominatiunea turcésca tóta Slavoni'a. Dar' a trebuitu se se lasede acestu planu, parte pentru ca se apropiá iérn'a, parte pentru ca garnisón'a facea resistentie vigoróse, dar' mai alesu pentru ca lucrurile in Transilvani'a luasera alta façie.

prudenti'a si integritatea sa, si mai alesu pentru multele lupte ce a sustienutu contra Germaniloru. Dupa ce a aperatu cu multa bravura Temisórá, elu in recompensa a fostu numitu comandante in Belgradu. unde s'a sustienutu cu cea mai mare-resolutiune candu Germanii impresorara cetatea a dóu'a óra. Prin acést'a atát'a reputatiune si-a castigatu, in câtu Sultanulu Mustafa in ultim'a sa espeditiune n'a între prinsu nimicu fara a-i cere mai antáiu opiniunea; si mai multu, elu adese-ori respectá mai multu opiniunea lui Codgia decâtu pe a Vezirului Elmas Mehemedu Pasia, pe care de altminterea ilu fôrte iubia. Si nu iacape dubin ca elu si ucedea acestui-a in veziratu, déca o trupa de Ieniceri rebeli nu omoria si pe unulu si pe altulu in batai'a de la Zenta.

TURCII BATU PE IMPERIALI IN TRANSILVANIA

LIII. Pe la inceputulu acestui anu móre Michael Apafi (33), principele Transilvaniei, fara a lasá eredi dupa sine, si lásá tóte tierile sale lui Leopoldu, imperatorelui Germaniei. Turcii din contra pusessera principele Transilvaniei pe Teokeoli, si i-au tramisu in ajutoriu pe Seraskieruku cu diece mii de Turci, pe Chanulu Tatariloru, si pe Constantinu Brancovénu (34) principele Romaniei. Aceste pu-

(33) *Michael Apafi*. Nascutu in Transilvani'a din o familia nu prè illustra. Tatalu seu a fostu presiedintele magistratului in Sabiu. Dupa revolutiunea racotiana de la anulu 1661, si propriamente dupa mórtea lui Racoti, imperatul Germaniei a pusu principe in Transilvani'a pe Kemeni Ianos; ér Turcii in contra acestuia au pusu pe Michael Apafi totu in acea dignitate. Dupa aceea, candu s'a incheiatu pacea intre Turci si Germani, Apafi a fostu confirmatu de ainenduoii in dignitatea sa, stipulandu-se cá Transilvani'a se fia suppusa si tributaria la amenduoii imperatii. Asiá Apafi anca s'a purtatu dupa cumu vedea ca sórtea inclina intr'o parte séu intr'alta, tramitendu acumu Turciloru acumu Germaniloru ajutoriu. Apoi de si la inceputulu acestui mare si memorabile bellu s'a unitu cu Toköli si i-a tramisu trupe, fiindu-ca asiá i ordinase curtea ottomana, totusi candu a vediutu ca tóta Ungari'a s'a suppusu imperatului Germaniei, elu anca a trecutu in partea acestui-a, si a refusat de a mai ascultá de Pórta.

(34) *Constantinu Brancovanu*. Acestu principe erá cunoscutu in Europ'a sub trei numiri: Cantacuzeno, Brancovanu si Bassaraba, despre cari pretindea ca toti acesti-a se tienu de famili'a sa. Dar' pentru a intiellege atés'ta mai bine, è necessariu a cercetá mai afundu originea si ordinea de successiune a acestei familie. Sciu eu prè bine ca este o carte intréga si fórte voluminósa, in care se cuprinde viéti'a si geneologi'a sa, scrisa la ordinulu seu de unii invetiati, pe cari i tienea in soldu cu mari spese. Dar' nu sciu déca acésta carte se mai conserva unde-va, séu ca o au prèdatu barbarii dimpreuna cu celelalte lucruri ale sale. Pentru aceea, eu asiu comitte o injuria catra lectorii mei, déca asiu ascunde si nu le-asiu descoperi aceea ce eu cá vecinu amu avutu ocaziune de a cúnosce despre originea lui Brancovanu. Cunosintiele ce le avemu despre protoparintii sei, nu ne ajungu mai departe decâtu péne la stramosiulu seu Davidu. Acestu Davidu nu a ereditatu de la parintele seu mosii mari (principalulu si aprópe uniculu semnu de nobilitate la Románi:); nici nu a stralucitu prin virtuti eminente; nici la curte nu au avutu vre-unu postu considerábile. Cu tóte acestea principele Mateiu aflá de bine a intrá cu elu in legatura de sange, si-si maritá pe nepóta sa de sóra dupa Preda, fiulu lui Davidu, dandu miresei o dote considerabile, si facéndu pe Preda mare-vornicu, unulu dintre cele cincí posturi principali in Romani'a. Dupa mórtea lui Mateiu, Preda a fostu uccisu pe nedreptu; unii dicu ca principele Michnea l-ar' fi spendiuratu din cauza ca nu a voit u a tiené cu elu in revolt'a sa contra Turciloru. Dupa Preda a remasu unu fiu, Mateiu, supranumitú Papa. Acest'a nu avea nici unu postu la curte, dar' totusi erá

teri confederate. sub conducerea lui Teokeoli petrundu prin muntii Romaniei in Transilvani'a, si la p'olele acestoru munti incungiura

f'orte respectatu pentru memori'a parintelui seu, pentru marea sa avutia, si mai alesu pentru ca luase de so'cia pe Elena, fi'a marelui postelnicu Constantinu Cantacuzenu. Cu ac'est'a a avutu, anca p'ea' se tienea in curtea boierului Sierbanu Cantacuzenu, unu fiu cu numele Constantinu supranumitu Brancovanu de la satulu Brancoveni, care-lu capatase anca mosiulu seu Preda de la principele Mateu ca o parte de dote cu nev'eta sa. Si acestu supranume ilu adaogea totdeauna in subscrip-tiunile sale dupa pronumele seu. Sciu eu ca sunt unii adulatori, care deriva ac'esta numire din altu sorginte, si dicu ca Brancovenescii isi tragu originea din vechi'a familia bulgara Brancovicu. Dar chiar' candu ac'esta derivatiune ar' fi veritabile, ea totusi nu se p'ote proba cu nici-unu documentu verosimle. C'aci p'eu' pe timpii lui Sierbanu Cantacuzenu, Romani'a n'a avutu nici istorici, nici insemnari seu monumente geneologice, si precumu amu disu, nici altu semn de nobilitate, dec'atu mosi'a parint'esca, care prin ereditate trece de la tata la fiu. Prin urmar' pentru resturnarea acestei fictiuni a adulatorilor este destulu ceea ce amu disu cu despre adeverat'a origine a numelui de Brancovanu. Constantinu supranumitu Brancovanu a adjunsu la domnia prin maiestriele mentionate mai in susu (*) ale lui Constantinu Cantacuzenu Stolniculu. Pentru aceea, elu ca se-si dea mai multu lustru nobilitatii sale, a inceputu a se servi de numele Cantacuzenu in subscrierile littereloru sale catra regii si principii straini. Pe acelu timpu se tienea la Vienn'a Georgie fratele antecessorului principe Sierbanu Cantacuzenu, care a fostu tramisu acollo in affaceri publice la imperatulu Leopoldu. Acestui-a i aretau omenii de curte si chiar' imperatulu insusi scrisorile ce le veneau sub numele lui Constantinu Cantacuzenu, si-lu intrebau, ca cine ar' fi ac'estu nuou domnitoriu in Romani'a, care isi atribuie numele de Cantacuzenu? Atunci Georgie seu indignatu ca unu altulu se servese de numele nobile alu familiei sale, si pentru a-si acoperi ambiutiunea, seu pentru ca nu voia a ascunde adevurul, marturisi in tota sinceritatea, ca falsamente acelu principe isi apropria numele de Cantacuzenu, c'aci elu numi dupa mama-sa o deriva din ac'esta familia. Georgie nu se indetuli cu at'atu ca facu de rusine la Vienn'a pe usurpatorele numelui familiei sale, ca scrisse fratitoru sei Constantinu Stolniculu si Michailu, cari erau in Romani'a, ca ce rusine i-a causatu pretutindenea la curtea Viennei noulu nume alu principelui domnitoriu; si ca multu din omenii curtiei l-au intebatu, deca in Romani'a e usulu acela, ca unu omu, se-si p'ota atribui numele unei familii nobile, precumu i place? seu deca a semenea numiri se potu transmite si de la mama la fiu? Cantacuzeni, cari departe de a fi naltiatu pe Constantinu Brancovanu la dignitatea de domnu cu alta intentiune, dec'atu ca elu se domnesca in ti'era sub numele seu propriu, si sub elu se-si p'ota apropria tota bogatiile tierei, indata ce au primitu scrisorea de la fratele loru, au facutu cele mai aspre reprobatiuni principelui, ca le a facutu loru si la tota ca a Cantacuzeniloru o rusine at'atu de mare, si ca elu inaintea unoru per'one, ca i din istoria au sciintia despre mai tota familiile din lume, i da unu nu me de pre

(*) La not'a 68 Capu I in Cartea IV *Tr. Rom.*

prin surprindere pe Heusler, generalulu trupelor germane destinate pentru aperia Transilvaniei. Heusler, pe care Brancovénu ilu adu-

care toti sciu ca nu è alu seu. Principele se escusá, si se încercá a si validatá dreptulu la acestu nuou nume prin inalt'a origine a mumei sale. Dar' Cantacuzeniî iriritati si mai multu prin acestu respunsu, i dîsera între amerintiari, ca déca nu va desiste de la acést'a pretentiune, ei voru midi-loci la port'a ottomana destituirea lui si voru face atenti prin scrisori pe toti principii straini, cá se se pazésca de elu cá de unu incelatoriu, care isi atribuie in modu falsu numele unei familii imperatesci. Elu póte se-si derive originea sa paterna din famili'a in care 'i va placé, dar' se se pazésca a mestecá aci numele Cantacuzenescu. Constantinu Stolniculu i mai adaose anca si urmatori'a fabula turcésca. Odata a fostu întrebatu unu catáru ca cine a fostu tatalu seu. Elu a respunsu ca muma-sa a fostu o iépa. Principele rusinatu de atáte reprobatiuni, a renuntyatu numelui de Cantacuzenu; dar' i-a fostu rusine a reprimi numele de Brancovanu, care ilu lasase acumu de multu, si a începutu a se numi Bassaraba: nume alu unei familii fórté vechi si nobile in Romani'a, dar' a carei linea barbatésca se stinsese de multu. Adeca unu Barbulu, care celu dántáiu a fostu cunoscutu sub numele de Bassaraba, pe timpul candu Turcii a irruptu in Bassarabi'a, a fugitu din acésta tíera in Serbi'a si de aici in Romani'a la principele *Heglulu* (?), care l-a primitu fórté bine, si la inaintatu din gradu in gradu pêne la dignitatea de Bauu, celu mai inaltu postu in tíera. Dupa mórtea lui Heglulu, au adjunsu la scaunulu domnescu fiulu lui Barbu cu numele Laiota, si acest'a a fostu celu dántáiu care a adornatu numele familiei sale cu titlulu dignitatiei de principe. Dupa acestu Laiota a remasu unu fiu cu numele Neagoe, care si elu a adjunsu domnu in Romani'a, nu sciu inse déca imediatu dupa tatalu seu, séu a mai fostu între ei unu altu domnu anca. Lui Neagoe a urmatu in domnia fiulu seu Sierbanu Bassaraba supranumitu celu-mare. Acest'a a muritu fara eredi masculini, si au remasu dupa elu numai dóue fiice: Ancuti'a si Elenca. Pe Ancuti'a a datu-o anca Sierbanu in casatoria dupa Petrascu, fiulu lui Michaiu. Acestu Michaiu s'a facutu in urma domnu, si se încercá a scuturá jugulu Turciloru, dar' a fostu batutu, si prin urmare constrinsu a trece in Transilvani'a, unde generalulu transilvanu. Georgie Basta, ilu încise in modu perfidu chiar' in cortulu seu. Petrascu, fiulu lui Michaiu, cu nevésta sa si cu sor'a acesteia, Ilinca, a mersu la Vienn'a, pentru a cercá acolo vindicta de mórtea injusta a parintelui seu. Dar' prepadindu-si mai tóta averea, a muritu acolo înainte de a-i succede se faca ceva. Dupa mórtea sea, Ancuti'a, remasa veduva, si soru-sa Elen'a au adjunsu la atáta seracia, in cátu au trebuitu se-si cástige cu cusutul pânea de tóte dilele. Pre candu ele se aflau in asta stare miserabile, Mateiu s'a facutu domnu in Romani'a. Mai înainte elu a fostu camerariu la curtea principelui Sierbanu Bassarabu, si acest'a l-a înaltiatu la dignitatea de boieru. Acestu principe isi aduse aminte de binefacerile ce a primitu de la domnulu seu de odinioára, si a acceptatu numele aceluia, numindu-se pe sine Mateiu Bassarabu. Si indata ce s'a informatu despre starea miserabile a celoru dóue surori, a tramisu dupa ele in Germani'a si le-a adusu indereptu in Romani'a. Ancuti'a nu mai avea gustu de a se maritá si asiá l-a assignatu o pensiune onorifica si destula

sese in acésta cursa, se incercă cu sabi'ă in mana a-si face cale, si sustiene cu multa bravura primul atacu alu inamicului. Dar' candu lupta eră mai ferbinte, Ungurii, cari promissera fidelitate Germaniloru, se rumpu de catra acesti-a si attaca pe imperialisti in aripa. Germanii uimiti de o perfidia cá acést'a, se încerca a scapă prin fuga, pentru a poté trai. Ér' pe Elenc'a, care eră anca fecióra, o a maritatu dupa camerariulu seu, Constantinu Cantacuzenu, dandu-i cá dote tóte mosiele si satele câte au fostu odinióra ale parintelui ei. Din acésta casatoria se deriva tóta familia acelorfi Cantacuzeni cari se tienu asta-di in Romani'a. Afara de aceste duóe flice, Sierbanu a mai avutu unu fiu naturalu cu femei'a unui preotu, numitu Constantinu. Dupa mórtea preotului, care trecea de tata alu lui Constantinu, Sierbanu a luat pe fiulu seu naturalu langa sine si l-a crescutu in curtea sa. Ér' Mateiu, dupa mórtea lui Sierbanu a tienutu pe acestu Constantinu cá pe fiulu seu propriu in cursu de doue-dieci de ani, cátu timpu adeca a statu in scaunulu domniei, si in urma a ordinaru prin testamentu se-i fia urmatoriu in scaunu. Constantinu, dupa ce a adjunsu in acésta dignitate, a inceputu a se numi Bassarabu dupa esemplulu predecesorelui seu si propriamente dupa numele parintelui seu naturalu. Dar' pucinu dupa aceea l-au allungatu Turcii din scaunu, si a fugitu in Poloni'a, unde a si muritu fara se lase succesori dupa sine. Asia se stinse cu Sierbanu adeverat'a familia a Bassarabiloru, cu Mateiu ultimulu, care a usurpatu numele acestei familii, si cu Constantinu spuriós'a sementia a Bassarabiloru. Si memori'a acestei familie s'a conservatu numai in line'a feminina a Cantacuzeniloru, descendenti din Elenc'a, fiu'a lui Sierbanu. Si acést'a este famili'a care si-a alesu-o Brancovanu spre a se adorna prin usurpatione cu numele ei, căci nime nu mai eră care se-i céra ratiune si se-i dispute acésta spoliatiune; cu atátu mai vertosu, ca pentru elu eră plausibilulu argumentu, ca mosiulu seu au avutu de socia pe nepót'a de sora a principelui Mateiu, care si elu a luat numele de Bassarabu, din bunulu, de si nu prudentele zelu, de a conservá memori'a dómnuului si binefacutoriului seu. Ce a facutu, si ce a sufferitu Brancovanu sub numele de Bassarabu, este cu multu mai lungu, decâtu cá se se póta espune tóte la acestu locu; dar' de alta parte faptele si sufferintiele lui sunt cu multu mai bine cunoscute Europeniloru, decâtu cá se mai fia necessariu a le mentioná aci. Elu a avutu patru fii: Constantinu, Stefanu, Raducanulu si Mateiu, cari toti diंपreuna cu parintele loru au peritu de sabi'a tiranului. A avutu apoi siępte fete: Stanca, maritata dupa Radulu, fiulu lui Elie, principe Moldaviei, Mari'a, soci'a lui Constantinu, fiu alu principelui Duca in Moldavi'a; Elenca, maritata dupa Scarlatu, fiulu lui Alexandru Mavrocordatu; Safta, casatorita dupa Cretiucescu, mare boieriu in Romani'a; Ancuti'a, maritata dupa Nicolau, fiulu lui Georgiu Rossettu, primu-camerariu la tatalu meu; Balass'a, maritata dupa Manoil, fiulu lui Andronicu, unu boieriu grecu; si Smarand'a, maritata dupa fiulu lui Balenu, boieriu in Romani'a. Amu auditu ca ar' mai fi in viétia si din line'a barbátésca unu nepotu alu seu cu numele Mateiu, fiu alu fiului seu Constantinu caru-a Brancovanu, mosiulu seu, i-ar' fi lasatu in ereditate tóte immensele sale avutu deposite in bancele de Vienu'a, Veneti'a, Hollandi'a si Angli'a

dar' au fostu incungiurati de inamicu din tôte partile , si au fostu omoriti mai toti , séu prinsu o parte din ei , intre acesti din urma erá si Heusler. Teokeoli dupa acésta victoria merge mai in laintru in tíera, si pretutindénea locuitorii ilu primescu cu acclamatuni de bucuria.

TEOKEOLI ALLUNGATU DIN TRANSILVANI'A

LIV. Dar' inainte de a se poté stabili Teokeoli in principatulu seu, Principele de Badenu , care avea missiunea de a liberá Belgradulu , audiendu ca acésta cetate è perduta, vine in Transilvani'a , occupa mai multe cetati , si se incerca se atraga pe principele rebellu séu la o lupta séu la o intielegere. Acest'a inse neincredindu-se in puterile sale, indata la audiulu despre apropiarea Germaniloru, perasesce Sabiiulu si fuge érase in Turci'a de unde apoi nici n'a mai cutediatu a se intórce, séu a-si recuperá tierile perdute.

REGELE POLONIEI INTRA IN MOLDAVI'A SI OCCUPA SOROC'A

H. 1101
I. G. 1689

LV. In lun'a unu-spre-diece d'in acestu anu, Regele Poloniei ese si elu cu trupele sale in campania, trece Dnistrulu si intra in Moldavi'a. Dar principele Cantemiru , domnulu de atunci alu tieriei , sciindu din campaniele trecute ce ospeti incomodi sunt Polonii, a publicatu unu edictu, prin care sub grea pedépsa a oprítu locuitoriloru de a dá séu a vinde Poloniloru bucate. De ací fómea , acésta crudela inimica a ómeniloru neglígenti , a adusu arma'ta polona in atáta strimtoráre, in cátu regele , care trecuse degiá Prutululu la Stefanesci , fú necessitatu a-si tramitte o parte din trupe indereptu , spre a-si procurá provisiuni in alte regiuni. Partea acésta de trupe nevalesce pe neasteptate asupr'a cetatiei Soroca , care nu este de parte de Dnistru, si vediendu ca nu are intru aperarea sa nici-o garnisóna , d'in contra ca è incarcata cu munitiuni : asiá le iáu aceste tôte, lasa apoi o buna garnisóna in cetate, si se intorcu cu provisiunile in castrele règelui.

DAR SE INTOARCE FARA EFECTU

LVI. Dupa ce a priimitu áceste provisiuni , regele merge cu arma'ta sa la Iacobeni , unu satu (35) in departare cam de cincu mile

(35) Unu satu in Bucovin'a, unde sunt si mine de ferru. *Tr. Rom.*

de la Iasi. Abiá adjunsu aici, i vine scirea ca Seraskierulu Buiukli Mustafa Pasia vine dimpreuna cu Nuradinu Sultanul in contra lui, si asiá iute se resolvì a se întórce érași in Poloni'a. Dar' fiindu ca provisiunile aduse dela Sôróca se consummasera degiá, si soldatii sufferiau érași de fóme, s'a vediutu necessitatu a-si luá calea prin partile muntóse ale tieriei. In acésta retragere Polonii sunt persecutati de Tatarsi, si multi omóra din ei, ér' pe altii i prindu, mai alesu ca erau dispersi prin paduri cautandu dupa póme spre a-si aína fómea. In urma, dupa multe fatalitati, adjunge regele in Poloni'a, dupa ce a perdutu o multime din ómenii sei parte prin fóme parté prin morburì, si ducéndu cu sine numai unu restu alu armatei sale. Dar' in retragerea sa i-ar' fi mersu anca si mai reu, déca principele Moldaviei nu-i facea unu servitiu fórte essential; acest'a adeca, bine ca voiá a vedé pe Poloni scosi din tíera, dar' totusi nu voiá perirea loru totale; si asiá se intrepuse la Seraskierulu cá se nu-i mai persecute, aretandu-i ca Polonii sunt acumu de multu in retragere, si ca nu mai sunt departe de marginile tieriei loru. Si apoi, fiindu-ca este maxima de prudentia militara, cá inamicului care fuge se-i faci podu de auru, asiá ili dau svatulu, dise Cantemiru catra Seraskierulu — cá se nu ostenesci in vanu trupele ottomane, mai alesu cându Polonii nu mai potu face nici-o stricatiune locuitoriloru, de óra-ce acesti-a toti s'au retrasu la munte. Atáta inse sta, ca déca Seraskierulu i urmariá cu armat'a sa, nu scapá nici unu picioru de Polacu cu viétia; caci castrele loru intru asiá mesura sufferiá de fóme, in câtu cei de la cavaleria se supponeau de buna voia Tatariloru (36), si diceau ca mai bine voiáescu a fi luati de captivi, decâtu

(36) *De buna voia Tatariloru.* Abiá se póte gasi in tóta istori'a unu asemenea esemplu, cá vre-odata o armata fara a intrá in lupta, se se resipesca si se fla redusa la cea din urma miseria, precumu s'a intemplatu acésta cu armat'a polona. Cu tóte acestea, istoricii acestei natiuni ascundu cu multa grige acea disgratia, si lauda triumfele regelui loru. Io inse amu vediutu cu ochii mei, cumu unii Tatarsi, cari merseserá la préda, candu s'au intorsu iudereptu, flacare din ei aducea câte siepte poloni ferecati in cátene. Si candu i-amu intrebatu eu, ca cumu au potutu se prinda si se lege pe unii inimici atátu de fierosi, ei mi-au respunsu zimbíndu, ca acést'n nu este asiá mare minune; chiar' cá si candu vedi in Budgiacu ca unu Ainu (*)

(*) Pastoriu *Tr. Rom.*

a murf de fόμε. Dupa ce s'au retrasu Tatarii, principele au aflatu mai multi nobili poloni ratecindu prin paduri si cautandu-si nutre-mentu pentru a-si omori fomea; elu le-a venit u intr'adjutoriu si tramitendu-le provisiuni i-a lasatu se tréca in tiér'a loru.

VENETIANII OCCUPA MONEMBASI'A

LVII. In midi-loculu atátoru desastre pentru crestini, Venetianii era singuri, pe cari fortun'a nu-i perasise anca. Ei erau domni a tóta Moré'a; numai Monembasi'a se mai tiené; dar' dupa o resis-tentia de mai multi ani, si dupa ce in timpu de duóe veri o tienura inchisa si-i taiara tóta comunicatiunea de importu, in urma in prima-vér'a acestui anu Venetianii au inceputu obsidiunea in tóta form'a, si puçinu dupa aceea garnison' a a fostu silita prin fόμε a se predá.

mana din dreptu si in drépta siepte camile: cáci polonii storsi de fόμε, sunt blandi cá camilele, si mai bucurosu voiescu a traí la Tatars cu radecini, decátu a se lasá, se péra séu de fόμε séu de sabia. Si fiindu ca Tatarii nu aveau cu ce tiené atât'a multime de Poloni, i vindeau cu redicat'a pentru câte trei Ioachimi de unulu. Intre acesti Poloni era si unu moldovanu, omu de sieptedeci de ani, cu numele Tama-siescu, care inainte cu cincii-dieci de ani a trecutu in Poloni'a cu tatalu meu la regele Casimiru, si care mai tóta viét'a si-a petrecutu-o in beluri. Tatalu meu adu-cédu-i aminte de bravur'a sa de odinióra, ce au aretatu elu pre candu erau impreuna in Poloni'a, l-a intrebatu: cumu de s'a lasatu se-lu despóie Tatarii de arme, si se-lu lege intr'unu modu atâtu de infamu? «O! gratiosulu meu principe—respunse betra-
 • nulu soldatu—voi sciti cu cáta bravura m'amu purtatu eu sub Thoruniu, si nu
 • m'amu temutu atunci de a dá peptu cu cincii Svediani deodata. De atunci incóce
 • amu fostu totu in cámpánii, si m'amu luptatu adese-ori cu inimicii, dar' nici-
 • odata nu m'amu luptatu cu fόμεa. Acumu in acésta espeditiune amu incercatu
 • pentru prim'a óra acea rábia, si fiindu-ca nu eramu dedatu cu ea, m'a invinsu;
 • amu lasatu castrele, amu spusu la cáti-va cameradi intentiunea mea, si ne-amu
 • dusu prin paduri, unde credeamu ca vomu afla atâtea póme, cátu se ne potemu
 • astempera fόμεa, si pre langa acést'a se fimu in securitate de Tatars. Dar' ne-amu
 • incelat u in speranti'a nóstra. Cáci pre candu flia-care din noi ne-amu suitu pe
 • câte unu arbore, si ne stéperamu fόμεa cu mere, prune séu alte pómeturi, din-
 • tr'odata vedemu ca vre-o cáti-va Tatars isi tragu arcurile si le indrépta asup'r'a
 • nóstra. Ce eramu se facemu? Nu vedeamu nici-unu adjutoriu in giurulu nostru,
 • incapabili de a ne aperá singuri, si pusi in imposibilitate de a scapá prin fuga;
 • ne-amu datu josu de pe arbori, si amu lasatu se ne lege». Pe acestu omu l-a res-
 cumperatu dupa aceea tatalu meu de la Tatars si l-a tramisu in Poloni'a, unde érá
 naturalisatu si avea unu satu castigatu in donatjune, in care i remasese femeia cu
 mai multi copii.

ALTE SUCCESSE ALE VENETIANILORU

LVIII. Pe mare admirălulu venetianu Danielo Delphini ataca pe Capudanu Pasia aprópe de Mitilena, ilu bate , si spargându-i căte-va nâi si altele ocupandu-le, ilu face se-si caute scaparee in fuga. Dupa acésta victoriá Cornaro cuprinde de la Turci Canina si Val-lona, sile supune érași dominatiunei Venetianiloru. In Dalmati'a se încerca Dgin Ali Pasia (37), guvernatoarele Hertiegovinei, a atacá cetatile Nisichos si Cuzzos; dar' a remasu batutu de catra armat'a venetiana, elu insusi prinsu, si fortiele sale respite.

VEZIRULU SE INTOARCE LA CONSTANTINOPOLE IN TRIUMFU

LIX. Intr'aceea Vezirulu se întórce cu armat'a sa victoriósa la Adrianopole, unde a fostu primitu cu mari aplause nu numai de câtrá Sultanulu insusi, cî si de câtrá intregu poporulu, care ilu salutá cá pe alu seu liberatore. Dar' Sultanulu sufferiá de *hydropsia* (38); si fiindu ca medicii i dîceau ca aerulu din Adrianopole i strica si mai multu, asiá plecá vezirulu cu elu la Constantinopole, unde intrá cu mare solemnitate si in tóta pomp'a de triumfu. Trei dîle un'a dupa alt'a au tienulu serbatorile si festivitatile. Cu acésta ocasiune ambasadorulu francesu au facutu nu mai puçine espense decâtu ceialti prin ce a datu Turciloru, se intieléga, cáta placere simte regele cristianissimu de caderea crestiniloru. Dupa aceea Vezirulu s'a pusu cu totu adinsulu a formá si organisá o nóua si mai formidabila armata, care promise a o comandá elu ensusi si a continuá cu ea bellulu in Ungari'a.

NUMESCE SERASKIERI IN CONTRA INIMICILORU

LX. Elu numesce apoi Seraskieru contra Poloniloru pe Mustafa pasia, ér' in contra Venetianiloru pe Caplanu Ali Pasia. Acestu din

(37) *Dginu Ali Pasia*. Dginu la Turci este numele unei certe specii de diavoli, despre cari credu ca sunt facuti din o substantia mai dura decâtu Siaitan (Satanu), si ca ei sunt de amenduoe genurile, adeca masculinu si femininu si procreaza fii ca ómenii. De aci, prin metafora ei numescu Dginu pe ómenii subtili si ingeniosi : si candu vreau se caracterize pe unu omu, care face usu de talentele sale in prejudetiulu altor'a, atunci despre unulu cá acest'a dîcu : *Dginu a killi dur*, are pe draculu in trupu, séu : este unu diavolu.

(38) Bóla de apa. *Tr. Rom.*

urma s'a pusu in castre langa riulu Celidnus, spre a tiené in fréu pe Albanesi, cari erau chiar' in ajunulu de a se revoltá si a trece la inamicu; dupa aceea reocupá Canin'a si Vallona, cari le cucerisera Venetianii in anulu proxime trecut, dar' pe cari acesti-a érași le perasisera.

MOARTEA LUI SOLIMANU SULTANULU

LXI. Intr'aceea indispositiunea Sultanului l-a detienutu de la espeditiunea bellica in Ungari'a. Elu nu voiá bucurosú cá Sultanulu se móra in absentia sa; cáci se tómea ca-i va urmá pe tronu unulu din fiii lui Mahomedu IV., care ilu va scóte din veziratu séu i va luá comand'a de asupr'a armatei. In urma Solimanu, storsu de o inveterata bôla de apa, móre in Constantinopole la dóue-dieci-siesse ale lunei Remazanú (39), anulu Hegirei 1102. Elu a vietuitu cinci-dieci-si-duoi de ani, si a domnitú trei ani si nóue luni.

H. 1102
I C. 1691

CALITATILE LUI SOLIMANU

LXII. Solimanu din copilaria sa a fostu totu bolnavitosu. Erá grosu in trupu, si micu de statura; avea o fație palida si imflata; ochi mari cá de bou; si o barba négra lungarétia cu o mixtura de peri suri. Pre langa acestea erá greu de minte; si nu erá in stare se faca nimicu de capulu seu, cì numai ce-i inspirau camerarii si Koltuk Vezirlerii (40) sei. Dar' nici unulu dintre sultanii turci nu

(39) Unu-spre-diece Iuniu 1691. *Tr. Rom.*

(40) *Koltuk Vezirleri*. Asia se numescu capii-officiarii de curte ai sultanului, cari au prospectu ca la proxim'a vacantia voru fi inaintati in postulu de Veziru séu de Pasia; pentru ca numai acesti-a au privilegiulu de a atinge braçiulu Sultanului, séu de a-lu tiené de subsuori, candu séu merge in preambulare séu vrea se incalece calu. Cáci koltuk la Turci insémna subsuori. De acésta categoria sunt siese capu-officiarii ai curtiei. Mai ántáiu este Silahdar Aga, séu armiferulu, care la solemnitati publice pórtá sabi'a Sultanului, si la mésa i taia bucatele. Elú are inspectiunea asupr'a a tóta curtea Sultanului, si sta intr'o védia atátu de mare nu numai la curte, cì la intregu imperiulu ottomanu, in cánu chiar' si cele mai inalte persóne nu vorbescu cu elu, decátu cu celu-mai mare respectu, si in scrisorile loru i dau titlulu de *Mu-sahib séu consiliariu intimu*, dar' in actele publice nu i se da acestu titlu nici-odata. Déca Silahdar Aga este omu de spiritu, elu póte se exercite atât'a putere asupr'a Sultanului, in cánu acest'a nu face si nu întreprinde nimicu fara scierea séu consiliulu seu; si in asemenea casuri, atátu Vezirii cátu si ceilalti înalti oficiarii iau scrisorile lui Silahdar (chiar' si candu ar' fi numai in forma de suplice) dreptu de

si-a castigatu asiá renume cá elu pentru sanctitatea si devotiunea sa si pentru strict'a observatiune a legii (41).

ordini ai sultanului, si cu greu potu se-i refuse ceva din ceea ce-i place a le cere. Alu doilea dupa elu este Ciocadar-ulu, séu camerariulu care păstréza mántau'a Sultanului, si-i trage in seraiu papucii. De si acest'a este de rangu mai inferioru decatu Silahdar Aga, elu totusi de multe-ori intrece pe acest'a in putere, si domnesce dupa placere asupr'a Sultanului. Alu treilea mare-officiariu este Rekiabdar Aga; acest'a tiene scar'a candu Sultanulu se urca pe calu. Alu patrulea este marele Diulbendu Aga, care pune Sultanului turbanulu pe capu; acest'a are suptu elu anca alti trei adiuncti. Alu cincilea este Ibrikdar Aga; datori'a acestui-a este ă aduce Sultanului apa, candu acesta, dupa usulu mahomedanu, vre se-si spele manile si capulu inainte de rugatiunea Nemasu. Alu sieselea si celu din urma este Berber Bashi séu primu-barbieru alu Sultanului, despre care amu vorbitu ceva mai insusu (*). Afara de acesti capu-officiari de curte, se mai numera intre Koltuk Vezirleri anca si Aga Ieniceriloru, fiindu ca acest'a in tóta vinerea candu merge Sultannulu la Giamia, i adjuta a se urcá si a se da josu de pe calu. Asemenea se numera intre Koltuk Vezirleri si Bostangi Bashi, fiindu-ca elu are onórea de a duce pe Sultanulu de subsuori, candu acest'a voiesce se se preamble cu barc'a sa. Mai departe, aici se numera si Buiuk Emiri Ochor si Kiutciuk Emiri Ochor, séu primulu si secundulu stabulariu, cari au grati'a de adjutá Sultanului a incalca pe calu, candu acest'a vre se ca in pieamplare. Apoi Kapudgilar Kiahata, séu comandante Kapudgi Bashiloru anca este uuulu dintre Koltuk Vezirleri. Candu se dimittu acesti-a din curte, déca cumu-va nu au pefericirea de a fi tramisi in esilu séu a fi puniti cu mórte, Sultanulu trebe se-l numésca Pasia cu trei tuguri si se-i tramitta in provincia, si acest'a este motivulu, pentru care ei prin anticipatiune se numescu Vezirleri. Kisslar Aga anca se bucurá mai de multu de acestu privilegiu; dar' mai in urma i s'a denegatu acésta onóre, fiindu ca se parea lucru inconvenientu, cá se comande asupr'a barbatiloru unu omu, care nu are aceea ce face pe unu barbatu. Acesti capu-officiari, dupa ce se dimittu din curte, de si in pasialiculu loru au chiar' asiá de mare putere ca si ori care altulu, si de multe-ori adjungu péné la dignitatea de mare-veziru, ei totusi in generalu se despretuiiescu de catre Agavati (adeca de catra acei-a, cari prin alte midi-lóce, precumu prin bravur'a si virtutile loru personali au inaintatu in asemenea dignitate), si-i numescu Celebi. Acestu cuventu in limb'a turcésca insémna: pecurariu, pastoriu séu manatoriu de vite. Dar' candu se aplica la acesti curteni, se pare ca insemna, ca acesti omeni lipsiti de ori ce esperientia, atâtu in lucrurile civili, câtu si in cele militari, nu sciu alta de câtu a maná pe soldati ca pe vite inaintea loru, precumu le demanda si-i diregu si pe ei altii. Si acésta intielegere metaforica atâtua devenitu de comuna, in câtu cuventulu Celebi pare ca si-a perduto asta-di totu sensulu seu propriu. asiá, in câtu chiar' primulu Vezirusitu numai din curte si adjunsu la acésta inalta dignitate, nu se simte vatematu, nici nu cérca a puni pe cineva care ar' intreba asiá cá se audia elu: este acestu Veziru unu Celebi, seu este elu

(*) A se vede not'a 14 la Capu II. din Cartea III. *Tr. Rom.*

unu Agavatu ? Căci precumu la acestu poporu este aprópe imposibile de a sterpi o datina vechia , asiá chiar' si celu mai mare omu in Turci'a, suffere cu cea maí mare patientia infruntarile si reprobatiunile concetatiuniloru sei. Si este usu de tóte dílele in Constantinopole, ca audi pe poporu din barce , a batjocori si a ride in modulu celu mai opprobriosu pe vezirulu , ba adese-ori chiar' si pe Sultanulu candu esu din Divanu, fara cá cine-va se céra séma si se traga la respundere pe defaimatori.

(41) *Strict'a observatiune a legeri.* Aceste au fostu calitatile, prin care Saleimanu s'a inaltiatu pe tronulu fratelui seu; căci alte merite nu au avutu prin cari se se póta recomandá Turciloru. Elu au adjunsu la acestu inaltu gradu de zelu superstitiosu pentru legea şa , si la acestu renume de santu prin aceea, ca se pusesé cu totulu la studiu, care l-a continuatu cu mare diligentia sub tóta durat'a regimului fratelui seu ; si lui Mahomedu i placea fórté multu de acést'a , căci credea ca chiar' acésta ocupatiune i va taiá tóta poft'a de a cugeta la dignitatea de imperatu; căci unu spiritu datu cu totulu sciintieloru , credea Mahomedu, ca nu va cugeta nici-odata la intentiunea de a adunje pe tronu. Adeverulu este, ca Turcii nu au avutu nici unu Sultanu, cu a carui santitate se se laude intr'atátu cá cu a lui Suliemanu. Ei i atribuiescu si unele fapte miraculóse. Intre altéle, éca un'a. Abiá pusu pe tronu, elu immediatu s'a datu josu cá de pe unu locu necuratu , si a cerutu se i se dea Abdest, adeca apa de spalatu. Merse la o cisterna preparata anume pentru a lua apă , dar' chiar' atunci nu erá apa intr'ensa (căci prin réu'a aplicare de la inceputu a apeductelor in Constatinopole, de si tóte palatele din cetate sunt provediute cu apa, ce curge din munti, totusi in Seraiu, séu pentru ca locul é prè susu, séu pentru ca architectii nu s'au priceputu, nu este dusa ap'a nici péné in diu'a de asta-di). Silahdar intielegédu ce vrea Sultanulu, ordiná cá se vina apa immediatu, dar' tot-odata dise lui Suleimanu , ca nu este apa in cisterna. Sultanulu inse nu a luat in séma cuvintele lui Silahdar, si esclama : Bismillah ! In numele Dumniedului prè-induratu ! Si indata a esitu apa din marmora uscata ; si dupa ce a facutu Abdest, adeca s'a spalatu pe mani si pe capu, a ordinatu apei se dispara si ea a intratu éraşi in marmora. Dar' in tóte alte lucruri Suleimanu erá atátu de ignorantu si stupidu in cátu nu cunóscea nici lucrurile cele mai de tóte dílele ale vietiei. Odata intre alte bucate i-au adusu pe méşa o speşie de pesce rotundu, care la Turci se numesce Psisi, si elu l-a mancatu crediendu-lu pragitura. In alta dí vediendu ca nu i-au adusu la méşa pesce de acel'a , au intrebatu : cumu de asta-di nu i-au facutu pragitur'a care o a avutu eri ? Acésta intrebare o a repetútu in tóte dílele, péné in urmă bucatarii din intemplanu au adusu pe méşa aceeaşi mancaré de pesce. Suleimanu a crediutu si acumu ca é pragitura , si bucatarii au vediutu cumu potu se satisfac poft'a domnului loru lipsitu de esperientia.

ISTORI'A

DOMNIEI LUI ACHMEDU II FIULU LUI IBRAHIMU

ALU DOUE-DIECI-SI-UNULEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU III. DIN CARTEA IV.

CÉRTA INTRE POPORU PENTRU ALLEGEEA DE SULTANU

I. De sì mórteà lui Solimanu se asceptá si se doriá de multu, totusi trecerea lui din viétia au adusu pe curtea ottomana in mari si nóue miscari secrete. Nobilii si mai totu poporulu , voiau a pune pe tronu pe unulu din fii lui Mahomedu , alu destituitului Sultanu , adeca séu pe Mustafa séu pe Achmedu ; áltii mai puçini , voiau pe insusi Mahomedu, pe care ilu destituisera mai inainte. Allegerea a ori cari-a dintre acestea persóne , erá periculósa pentru Veziru. Cáci déca se restituie Mahomedu pe tronu , atunci viéti'a Vezirului éste amerintiata , fiindu-ca elu nu se potea escusa ca nu ar' fi luat mare parte cu aceia cari au tiesutu revolutiunea , prin care Mahomedu a fostu destituitu. Ér' déca se alege unulu ori carele din fii lui Mahomedu, atunci se poté teme ca acesti tineri principi, avendu o crescere liberale in palátu, contra usului practicatu la ceialti Shehzadei, si fiindu dégiá înstruiti in administratiunea regimului , ei ilu voru destitui din veziratu , si voru comanda cu putere absoluta asupr'a armatèi.

ACHMEDU FIULU LUI IBRAHIMU SI FRATELE LUI SOLIMANU SE ALEGE SULTANU

II. Pentru a esclude pe tóte aceste pesóne de la tron, Vezirulu se resolví a înaltí la dignitatea de Sultanu pe Achmedu, fratele celu mai tineru alu lui Solimanu, in calitati nu mai superioru decâtu acest'a. Aceea ce i-a si reusitu; cáci prin védi'a ce avea înainte poporului pentru fericitele rezultate hellice cáte a reportatu in anulu trecut, i-a succesu, de Achmedu îndata a dóu'a dí dupa mórtea fratelui seu Solimanu a fostu proclamatu in unanimitate imperatu alu imperiului ottomanu.

NOULU SULTANU MERGE LA ADRIANOPOLE

III. Dar' pentru cá malcontentii se nu-si ia dreptu motivu stupiditatea Sultanului pentru a escitá o nóua rebeliune, Vezirulu îndata la inceputulu lunei Sievval s'a dusu dimpreuna cu Sultanulu la Adrianopole, instituindu Caimacamu in Constantinopole pe Aimidge Ogli Husein Pasia (1), pe care apoi mai in urma l-a înaintatu

(f) *Aimidge Ogli Husein Pasia*. Acestu barbatu este fórte renumitu atâtu la Turci câtu si la crestini pentru pacea de la Carlovitiu, care s'a inchieiatu pe timpul seu. Kioprili Ahmedu Pasia i-a datu numele de Aimidge Ogli, fiindu-ca tatalu acestui-a i-a fostu unchiu (*). Kioprili a inceputu mai întâiu a-lu redicá la posturi, si apoi a functionatu in multe officieri, precumu Caimacamu de Constantinopole, apoi Capudan Pasia séu Mare-admiralu, dupa aceea guvernatore de Belgradu si in urma Mare-Veziru. La dignitatea de Mare-Veziru au adjunsu, dupa ce acestu postu a ramasu vacantu prin mórtea lui Elmas Mehmedu Pasia, pe care in bataia de la Zenta l-au ucisú rebeltii dimpreuna cu pe toti ceialalti officieri ai armatei turcesci (**). Elu a fostu unu omu dreptu si onestu, dar de o inteligentia nu prè acuta. Elu nu erá nici atâtu de stupidu, nici atâtu de obstinatu, in cátu se nu asculte consiliurile si opiniunile altor-a, mai alesu ale lui Rami Reis Effendi si ale lui Alexandru Maucordatu; si acést'a a fostu ratiunea, ca limitat'a lui întieptiune n'au adusu niciunu detrimentu considerabile statului. Elu sub totu timpul vezirafului seu mai înainte de tóte a cugetatu se puna capetu, intr'unu modu séu altulu, unui bellu atâtu de lungu si nesfericitu, sub care gemea imperiulu ottomanu; si apoi a observá cu tóta religiositatea pacea, ce elu incheiase. cá asiá atâtu elu insusi, cátu si provinciele de sub sceptrulu turcescu, se castige timpu de a se mai reculege. Dar' chiar' aceste cugetari ale sale au fostu caus'a de a caditu in disgratia, precumu amu arétatu pe largu in textulu istoriei, si pentru aceea nu este necessitate a o mai re-

(*) Aimidge însémna unchiu; Aimidge Ogli, veru primariu. *Tr. Rom.*

(**) A se vedé §. 54 și 55 la capu IV din cartea IV. *Tr. Rom.*

lă dignitatea de Capudanu Pasia, și în locul lui a pusu pe Arabadgi Ali Pasia (2). În Adrianopole și-a pusu tîta diligență pentru a face preparatiuni bellice; lucru în care mai înainte a fostu împedecat prin indispozițiunea Sultanului.

ADMIRABIL'A DESTERITATE A VEZIRULUI ÎN MODULU DE A FORMA O ARMATA

IV. Dar' modulu și midi-lócele de cari s'au folositu Vezirii de mai nainte pentru a înmulți armat'a, Kioprili spre raru esemplu la Turci, a fostu necesitatu a le întrebuintă pentru împucinarea numărului armatei. Că-ci, Musulmanii încurajați prin fericitul succesu alu expedițiunei contra Belgradului, veniau în massă din tîte partile și de buna-voia a se înrola sub stîndardulu lui Mahomedu,

peți aci. Elu eră unu iubitoriu atătu de mare de vinarsu, în cătu nu putea trăi fara elu. Cumu s'a dedatu la acést'a, nu-mi este cunoscutu. Acestu vinarsu eră unu extractu de vinu, și ilu prepară unu crestinu din Aleppo, pe care-lu ținea la casa în calitate de medicu: eră atătu de tare, în cătu o singura picatura ar' fi arsu gătulu altu-a afara de alu lui. Pentru că sa aiba mai multu timp liberu de a pote bé, elu a facutu pe Sultanulu se créda că suffere de picioré, și trebe în tîta sér'a se ia medicina. Pentru acestu motivu a obținutu licență de a nu se presentă la curte după orele nóue din di (*), fă ori ce affaceri importante ar fi; cu modulu acest'a, elu potea se-si petréca și péné la mediulu nopței, déca-i placé. După ce a fostu destituitu din veziratu, l-a cuprinsu róderea consciinței sale musulmane, și s'a decisu a îmbraca saculu penitentei, ce la Turci se numesce Teube, și a se abținé cu totulu de la acésta beutura alcoolica. Dar' câte-va dila în urma, după ce începú acésta continență, a simțitu o durere fórté acuta în plumuni, și corpulu seu inflamatu ca și cându ar' fi atacatu de hydrogia sau de tympania. Medicii i promiteau ca érași se va însanetosa pe deplin, déca se va întórce la usulu de a be vinarsu ca mai nainte. Dar' elu mai bucurosu a voit se móra, decátu după penitență ce a îmbracatu, se se mai întórca érași la modulu vietiei sale de mai înainte. Asia retragîndu-se în vill'a sa nu departe de Ciorlu, muri la trei-dieci de dila după destituirea ia din veziratu, și a fostu immormentatu într'o Turbea la Constantinopole, ce lasase anța în vietia sa a o face anume pêntru a fi immormentatu acolo.

(2) *Arabadgi Ali Pasia*. Acest'a, după mórtea lui Kioprili Mustafa Pasia, a fostu onorat cu dignitatea de Mare-Veziru; dar' puține lucruri memorabili a facutu atătu înainte cătu și după ce a fostu înalțiatu la acésta dignitate, și în câte-va luni a fostu și destituitu din postulul seu. Turcii i-au datu supranumele de Arabadgi, séu pentru că tatalu seu a fostu unu carausiu ori transportatoru de negociuri, pe cari în Constantinopole i numesce Arabadgi, séu pentru că prin stupiditatea și neprișeștea sa mai multu semenă cu unu arabadgiu, carausiu, decátu la unu primu-ministru

(*) Adeca : după trei óre după améliea-di. *Tr. Rom.*

in cătu nici-odata înainte de aceea armata mai numărôsa in castrele turcesci nu s'a vedintu. Observandu acést'a Kioprili, ordină Pasiloru a nu aduce in castre mai multi soldati decâtu căti le este impusu fia-carui-a ; căci — dîcea elu — musulmanii ău de a se lupta acumu in contra Ghiauriloru , si spre acestu scopu ei nu au necesitate de armata numărôsa ; si de alta parte , avendu a percurge o cale lunga prin țier'a inamicului pênê a adunje la Bud'a , este fôrte de temutu, ca o armata prè numărôsa ar' poté cadé in inconvenientulu de a sufferi de lipsă in provisiuni.

**SOLDATHI SE OFFERU INSHI LA SERVITIU BELLICU, VEZIRULU CADÈ IN
INVIDIA LA CURTE**

V. Dar' soldatii nu voiau a sci nimicu de acestu ordinu alu Vezirului, si veniau in numeru din ce in ce mai mare a se inrolă, declarandu in publicu , ca loru nu le trebe pana Sultanului, nici nu vreau a se inrola in speranti'a soldului, ci o facu acést'a din zelulu ce-lu au de se bate pentru legea mahomedana ; ei sunt indestulati cu saculu loru, si se voru tiené fôrte fericiti, déca sub auspiciile unui generalu musulmanu voru ajunge se fia séu Gazi (3) séu incoronati cu Shehadet (4). Si fiindu-ca cu modulu acest'a renumele Vezirului crescea si măi tare, nu potea se lipsésca cá invidi'a, acésta meretrice perpetua a meritelor, se nu-si arunce in contra lui sagetile veninôse din curte, residenti'a ei favorita. Kislâr Agasi si ceialalti officari de curte nu poteau sufferi decâtu cu mare mânia, ca favorulu si védi'a ce se dedasera a o avé numai ei la Sultanulu si la poporu, acumu deodata a trecutu de la ei la Kioprili Oglu, si i despretiuesce că pe nisce persône cu totulu nulle si neinsemnate. Deci se conspirara cu totii a resturnă pe Vezirulu, si abusandu de stupiditatea domnului loru, i implura capulu cu feliu de feliu de suspitiuni in contra lui Kioprili.

(3) *Gazi*. Turcii traiescu in imaginatiunea, ca la fia-care musulmanu, care a ramasu ucisu de inamicu in batalia, i se iérta tôte peccatele ce au avutu. Dar' despre acést'a amu vorbitu mai in susu. (*)

(4) Mórtea de martiru. *Tr. Rom.*

(*) Nota 46 la capu IV. din cartea III. *Tr. Rom.*

FALS'A ACCUSATIUNE LA SULTANULU CONTRA VEZIRULU

VI. In speçialu Kislar Agasi, care pretindea a fi celu mai fidele servitoriu alu Sultanului, denunciã acestui-a, cá Vezirulu are de cugetu a-lu destui, si ca a trasu degiã in partea sa pe Ieniceri intr'a-tãtu, in cãtu acesti-a i-au sî promis, ca indata ce va plecã din Adrianopole, ei voru proclama de Sultanu pe Mustafa, fiulu lui Muhamedu. Secretariulu meu(5) dişe Kislar Agasi — care sta in intima amicitia cu unii din officiarrii Ieniceriloru, mi-a descoperitu acestea, si io mi-am tienutu de detorintia a le aretã Sultanului meu, fiinduca periclulu, de si anca secretu, dar' elu pare fõrte aprõpe si fõrte mare. Sultanulu a crediutu acestoru vorbe, si l-a intreatu ca : ce este dar' de facutu? Denunti atorele se folosi de ocaziune, si dişe : « Déca Maiestatea võstra voiti a ve sustiené pe tronu, si a stinge « sorgintea seditiunei, nu aveti alta de a face decãtu a tramitte pe « Baltagilar Kiahaiasi (6) la Vezirulu, si a demandã acestui-a se se « presente inaintea Maiestatiei Võstre, dicõdu ca aveti se-lu intre-

(5) *Secretariulu meu*. Acesta era Sari Iazidgi (*), secretariu la Kislar Aga, numitu Karaculuk Aga (**); unu barbatu fõrte ingeniosu, care avea tõta increderea domnului seu, si era inimicu de mõrte alu lui Kioprili; si de si officiuulu seu nu era de inalta autoritate, totusi elu se bucurã de cele mai distincte onoruri din partea a toti mai-mariloru in imperiulu ottomanu; si acést'a numai pentru vèdi'a lui Kislar Agasi la curte, prin care elu putea face fõrte multu. Officiulu lui era : a purtã comptabilitatea despre veniturile a tõte Geamielc construielc de Sultani; a platí soldulu la Baltagi, si la femeiele din Seraliu si la toti ceialalti servitori cari stau sub ordinile lui Kislar Agasi; si a presenta prin Kislar Aga Sultanului o lista scrisa de man'a sa despre tõte aceste persõne. Din tõte aceste affaceri, elu põte se-si faca unu venitu atãtu de mare, ca si Effendi Ieniceriloru. Cãndu se presenta inaintea Sultanului seu inaintea Vezirului, trebe se aiba totdeuna unu calimariu acatiatu de bracinariu, si fara acesta nu põte se appara inaintea loru. Assemenea calimariu trebe se põrte cu sine si Effendi Ieniceriloru.

(6) *Baltadgilar Kiahaiasi*. Acest'a este Capu-commandante alu regimentulu Baltadgiloru. In celelalte è supusu lui Kislar Agasi, si in absentia lui Kapudgilar Kiahaiasi, elu duce ordinulu la Vezirulu, candu acest'a e chiamatu si are a se presenta la curte. Dar' candu si elu absentéza in alte affaceri, atunci Chasaki Aga, seu al doilea comandante alu Baltadgiloru, ori Rusbekci, seu alu treilea comandante alu acestui regimentu chiama pe Vezirulu la curte.

(*) Insémna : secretariu-galbenu. *Tr. Rom.*

(**) Insémna : intendante alu cutéieloru, *Tr. Rom.*

« bati ce-va. Si apoi, candu va fi in palatiulu vostru, poteti se fa-
« ceti cu elu ce ve place. »

UNU MUTU INFORMEZA DESPRE ACEST'A PE VEZIRULU

VII. Pre candu Kislar Agasi spunea acestea cu multa simulatiune Sultanului, Dilsis Muhamedu Aga, unu mut (7), tieneá cortin'a la tisia, si vedea din miscarea buzeloru si din gesticularile maniloru lor, ca ei s'au intielesu á destituí pe Vezirulu; ese numai de cátu din camer'a Sultanului, merge dreptu la Vezirulu si prin semne ilu informéza esactu despre totu lucrulu. Anca nu terminase mutulu bine istori'a s'a, si Báltagilar Kiahaiasi vine in cea mai mare graba la Vezirulu si-i aréta cá Sultanulu ilu poftesce cá se se presente nu-mai decátu la palatu.

VEZIRULU IN LOCU DE A MERGE LA SULTANULU. ADUNA PE OFFICIARII IENICERILORU SI LE TIENE UNU DISCURSU.

VIII. Vezirulu vediu bine ca informatiunea mutului erá esacta, si dède ordinu numai decátu a tiené gat'a unu calu pentru elu, ér' lui Baltagilar Kiahaiasi i díse, se mérgá inainte, ea indata i va urmá si elu. Dupa-ce s'a departatu acésta, Vezirulu a tramisu in secretu

(7) *Unu mutu.* In Palatul Sultanului se tienu o multíme de muti si surdi, a caroru singura sarcina este a tiené cortin'a inchisa la usi'a cabinetului, candu Sultanulu vorbesce in secretu cu Vezirulu, cu Kislar Aga; séu cu altu officieru inaltu, pentru a nu lasa se intre nime. Eu vedu, ca cei mai multi Europeni, cari dau o descriere despre curtea ottomana, afirma ca acesti surdo-muti au fostu intrebuintiati de multe-ori pentru a luá viéti'a acelor-a, pe cari Sultanulu voia se si-i curatie din cale. Dar' eu nu-mi potn imagina, ce póte se fia ratiunea acestei retaciri. Cáci nu s'a mai áuditu nici-odata in Constantinopole, ca mutii, piticii si buffonii, cari au aceeași chiamare in palatu de a face jocuri si risuri, se fia fostu vre-odata intrebuintiat' la misiuni séu lucrari serióse. Adevérule este, ca aceste persóne, carora natura le-a denegatu facultatea de a audi si de a vorbi, totu aceeași natura pentru a suplini acestu defectu le-a dotatu cu o pricepere atátu de viia, in cátu din miscarile buzeloru si din gesturile celoru ce vorbescu, sciú si cunoscú ceea ce acesti-a dícu. Afara de acést'a, ei au invetiatu o speçie de limba prjn semne; si fiindu-ca acésta limba convine fórté multy cu taciturnitatea mai multu decátu pythagorica la curtea Sultanului, asia nu este nici unu curténu care se nu o pricépa. Sultanulu insusi anca trebe se o cunósca; cáci elu nici-odata nu póte se useze de alta limba, candu vre se ordíne çeva mutiloru sei, séu candu are voia se vorbésca cu ei din distractiune

dupa Aga Ieniceriloru si dupa vre-o câti-va alti Odgiacu Agalari despre cari scia ca-i suntu amici, si se adressâ catra ei, precumu urméza: « Nu ve mirareti, fratii mei, ca amu tramisu dupa voi la o « úra atâtu de inusitata si intr'o graba atatu de mare. Importanti'a « lucrului erá acésta grabire. câ-ci nu numai eu si voi, cì intregu « imperiulu este in periclu. Voi insi-ve, fratii mei, sciti câta sudóre « si labóre amu pusu nu numai pentru conservarea, dar' si pentru « restabilirea imperiului ottomanu, si câta credintia amu aretatú în « tóta purtaréa mea catra Sultanu si imperiu. Nu nie inse, cì altor'a « se cuvine se aduca aci laude. Voi sciti, si sunteti martori vii, in ce « periclu eramu cu totii atunci, candu eu, contra voiei mele, amu « primitu sarcin'a de mare-Veziru. Provinciile nóstre europene, cari « dóue sute de ani nu vediura picioru de inamicu, erau cucerite de « Germani; si Ghiaurii îngônfati de succesele loru in a dóu'a espe- « ditune, erau resoluti a atacá nu numai Adrianopolea, cì chiar' si « Constantinopolea. Passurile muntelui Emu, antemurii acestoru « cetati, erau in man'a loru pênê la Dragomanu Kioi; Sofi'a, capi- « tal'a Bulgariei, erá prefacuta in cenusia; si tóte partile nóstre pênê « la Tațár-Basargicu erau espuse raptului si devastatiunei Germani- « loru numai prin neglígenti'a predecessoriloru mei. Dar' in intrulu « muriloru nostri, noi amu sufferitu anca si mai mari calamitati. « Thesaurulu publicu erá plinu cu charthii, dar' nu cu bani; suditii « nostri prin estorsionile Defterdariloru, redusí la estrema pauper- « tate; poporulu plinu de tremuru si de frica de inamicu; magazi- « nele si armamentariile tóte góle; cu unu cuventu, totu era in cea « mai mare confusiune si amétire. Dar', sub a mea conducere, si cu « adjutoriulu a-totu-potintelui Dumnedieu, trupele osmanice intr'o « singura espeditiune au alungatu preste Dunare pe acei superbi « Germani, cari au fostu atâtu de imprudenti de a refusá conditiunile « de pace, offerita anca si cu mai mare imprudentia de catra prede- « cessorii mei; armele ottomane au recuperatu Belgradulu, Niss'a, « Semendri'a, Vidinulu si alte mai multe cetati si sate, sanctificate « prin rugatiunile Mahomedaniloru, si tóte au fostu readuse in splen- « dórea loru de mai inainté; Ardélulu insusi a fostu redatu princi- « pelui seu pusu de noi; Housler, generalu de valóre renumita, a

« fostu batutu cu tótã armat'a sa, si, pentru cá victori'ã se fia sî mai
 « completa, a caditu elu insusi prinsu in manile nóstre. Cu unu
 « cuventu, noi intr'atãtu amu slabitu pe inamicu, in câtu ne potemu
 « promitte, fára se ne incelamu, ca inca in acestu anu vomu cucerì
 « Bud'a, capital'a Ungariei. Cã-ci Dumnedieu, autorulu a tóte victo-
 « riele, care nu adjutase armeloru predecesoriloru nostri, si-a in-
 « torsu acumu faci'a catra noi, si este in adjutoriulu nostru, pre-
 « cumu ne-amu potutu convinge din modulu miraculosu, cumu ne-au
 « adjutatu in anulu proxime trecutu, Asta-di avemu o armata nu-
 « merósa, care nu numai ca è gat'a a esecutã cu promptitudine or-
 « dinile nóstre, dar', ceea ce è mai multu, è plina de insufletire si
 « de sperantia de a invinge si de a cucerì. Inimiculu esternu nu este
 « in stare a se oppune acestei armate. Dar' suntu intre murii nostri
 « inimici de casa, cari condusi séu de sabi'a invidiei, atãtu de co-
 « muna ómeniloru de curte, séu sedusi de spiritulu necuratu de à
 « impedecã totu progressulu victorieiloru ottomane: ei nu cugeta la
 « alta, de câtu a ne tradã pe noi si tóta puterea imperiului ottomanu
 « in manile inimicului. Cu acestu scopu, ei se adopera inainte de
 « tóte a face cá noi se fimu departati de la armata; si au mintitu
 « Sultanului, ca Vezirulu si Ienicerii au facutu complotu pentru a-lu
 « destituì. Sultanulu, unu principe de sufletu fórte bunu, dar' ne-
 « patitu in administratiunea imperiului, si'care la ori-ce i se propune'
 « nu scie se respunda alta decãtu Chosh! Chosh (8), s'a lasatu a fi
 « sedusu de intrigile loru, in câtu este resolutu nu numai a me des-
 « tituì pe mine de Veziratu, dar' a ve puni pe voi toti in modulu
 « celu mai severu. Acestea amu voitu a vi le descoperi aci, si a ve
 « eshortã, cá in midi-loculu acestui periclu amerintiatoriu, se luati
 « mesurile cuviintióse pentru binele Statului. Acest'a a fostu scopulu
 « pentru care v'amu conchiamatu asta-di in consiliu. In câtu pentru
 « mine, io nu sunt atãtu de vanu, in câtu se credu ca afara de mine al-
 « tulu nu este capabile de a adjuta imperiului ottomanu in crisele
 « séle; nu regretu nici macar diminuirea onórei mele, fiindu-ca io sunt
 « totdeauna gat'a a'mi espune si insasi viéti'a mea pentru binele pu-
 « blicu alu statului. Dar eu prevedu, ca dupe redicarea mea din postu,

(8) Bine, bine! *Tr. Rom.*

«imi va urmă unulu din acesti arroganti curteni ai nostri, si sunt
 «fôrte ingrigiātu, ca acela va aduce in cea mai mare confusiune tre-
 «bile imperiului ottomanu, va strică succesele fericite de pênê a-
 «cumu, si ne va aruncá intr'o stare deplorabile, precumu n'a
 «mai fostu nici-odatã. Aduceți-ve aminte,ca dupe destituirea séu mór-
 «tea mea (care eu o dorescu, pentru cá se nu vedu cu ochii mei rui-
 «n'a proxima a statului), aduceți-ve aminte d'cu, ca vóe va trebui se
 «luati asupra-va grigea statului, căci Sultanulu este incapabile la
 «acésta; si se aperiati statulu in contra a tóto perturbatiunile. Io nu
 «vreu nici cătusi de puçinu a me oppune'ordiniloru Sultanului, si
 «m'am determinatu a-i remitte, déca si voi consimtiti, chiaru mane
 «sigilulu imperiului, si a-i cere permissiunea se me ducu la Mecca.
 «Dumnedieu se ve conduca prin spiritulu seu pe calea cea drépta,
 «si se ve protéga cu drépt'a sa a-tot-potinte in luptele vóstre
 contra Ghiauriloru.»

**OFFICIARII IENICERILORU PROMITTU PRIN JURAMENTU A REMANÉ FIDELI
 VEZIRULUI**

IX. Ag'a Ieniceriloru si toti ceialalti officiaru se turburara fôrte la
 celea ce audira din gur'a Vezirului; si plini de resimtiementu, nu-
 miau pe Sultanulu stupidu, imprudentu, imbecille, si strigau ca se
 lasa a se purtà de curtenii sei, precum pórtã ventulu frundiele. Si
 mai multu, ei dîceau, cá déca Sultanulu ar' persiste in intentiunea
 sa, atuncî mai gat'a sunt a'lu destituí pre elu decátu pe Kioprili Ogli,
 pe acestu aperiatoriu al legei, sustienetoriu alu imperiului ottomanu
 si invincibilu generalu alu loru. Dupa aceea promisserã Vezirului a-
 si pune si viéti'a pentru elu, si a nu sufferi cá cine-va se-i attinga
 nici macar un firu de peru de pe capu; se legara apoi intre sine
 prin juramentu, ca pênê va traí elu, nu voru sufferi nici-de-cumu
 unu altu generalu asupr'a loru, si ca comandele lui le voru implini
 cû cea mai mare promptitudíne.

VEZIRULU SE ESCUSA CA NU SE POTE PRESENTA LA CURTE

X. Vezirulu, care nu chiamase pe officiaru la sine cu altu scopu,
 decátu cá se védiã cu ce simtieminte se pórtã catrá elu, si vedendu
 acuma ca póte comptã pe fidelitatea loru, a tramissu anca in acea

dî prin unu Telchisiu (9) respunsu la curte, de urmatoriulu coprinsu ca: « Avea intentiunea, indata dupa primirea ordinului Maiestatiei sale, a se presentá la palatu; dar' chiar' candu a vrutu se incalcece, i s'a denuntiatu ca soldatii pentru unele injurii ce le-au intimpinat de la curteni, sunt in momentu dea escita o rebelliune. Acestu periclu i s'a parutu de atát'a importantia, in câtu a crediutu ca nu va gresi contra obedientiei sale, déca va amena împlinirea ordinului Maiestatiei sale, pentru a impedicá mai ántáiua acea seditiune. Spre acestu scopu a chiamatu la sine pe officiarii armatei, si despre ce midi-lóce sunt de a se lua pentru a suffocá rebelliunea, isi va luá libertate de a reportá Maiestatei sale cu diu'a de mane.»

INAMICII SEI REMANU PEDEPSITI

XI. In diu'a urmatória transmite unu altu Telchisiu Sultanului, in care-i aréta: « Ca pre langa tóte adoperatiunile sale nu ia potutu succede a stinge flacar'a latentá între soldati; ca i-a gasitu pe acesti-a atátu de inflexibili si pretentiosi, in câtu refusa de a se întórcelá dorintiele lor, pênê candu nu voru sci, ca Kislar Aga este departatu

(9) *Telchisu*. Acestu cuventu insémna propriamente unu reportu séu naratiune. La curtea ottomana se da numele de Telchisiu acelor littere, ce transmite Vezirulu catra Sultanulu despre affacerile publice de statu. Sultanulu nu le refusa, decátu in casuri fórté rari; si candu se întempla ca elu se nu implinésca cererea Vezirului coprinsa in Telchisiu, totdeauna se crede ca onórea și dignitatea Vezirului este in mare periclu. Telchisiulu trebe se fia scrisu de man'a propria a lui Reis Efendi séu Mare-cancelariu; apoi invelitu in pánza fórté fina, numita *Tulbend*, se léga cu unu firu fórté finu de metasa, si se prevede cu sigillulu Sultanului, pe care vezirulu ilu pórtá pururca la sine cá semnu alu inaltei sale dignitati. Dupa ce s'a legatu si sigilatu in modulu acest'a, Telchisiulu se da in man'a lui Telchisci. Acest'a è unu officiaru de fórté mare védia la curtea ottomana, cam ca *'Ρεφερενδάριος*; de pre langa imperatii greci de odinióra. Telchisci primindu scrisórea, nu-i este permisu a o pune in sinu séu altu unde-va, afara de casulu candu aru plouá. ci trebe se o pórté totu in mana, si se o duca câtu se póte mai curéndu la palatu. Ajunsu aici, o da lui Kislar Aga, care o presenta apoi Sultanului. Telchisci ascépta in antícamera. pênê candu se face Chatisierifulu séu respunsulu Sultanului la scrisórea Vezirului, si ilu aduce acelasu Kislar Aga; apoi ilu duce Vezirului in modulu cum au adusu Telchisiulu. Se întempla inse de multe-ori, ca Sultanulu tramite Vezirului Chatisierifulu prin Baltadgilar Kiahaisi, séu Chasaki Aga, séu Rusbeқи, despre cari amu vorbitu aci mai in susu (*).

(*) La not'a 6. *Tr. Rom.*

de la curte, si pênê candu secretariulu acestui-a nu va fi datu justitiei; pentru aceea rógã pré-umilitu pe Maiestatea sa, cà acum, candu armat'a sta preparata pentru espeditiune, si candu este cea mai mare, sperantia de bunu succesu, se se îndure a nu impiedica progressulu victoriei prin o immatura indulgentia catra curtenii sei, si a nu se espune pe sine insusi la celu mai mare periclu.» Candu a cetitu Sultanulu acêsta scrisóre, Kislar Agasi, vediendu-ca plânulu seu este tradatu Vezirului, à rugatu pe Sultanulu, ca de si elu (Kislar) i este unu fidelu servitoriu, totusi se binevoiésca a-lu sacrifica pentru binele imperiului. Sultanulu i refusã cererea, atãtu erã de prevenitu in fãvórea acestu servitoriu mîncinosu. Dar' Vezirulu tramise unu al treilea Telchisiu, in care-i aréta funestele urmari, déca nu va implinì cererea soldatiloru. Sultanulu infricatu, a tramisu pe Kislar Agasi in esiliu la Egiptu; ér' secretariulu acestui-a a fostu adusu inaintea Vezirului, care immediatu a lasatu se-lu spëndiure in vestimentulu seu ordinariu si cu calimariulu seu de argintu la cingétória.

VEZIRULU PLÉCA IN CAMPANIA

XII. Asia Vezirulu a remasu confirmatu in postulu seu. Elu anca, pentru a taiá celorlalti officiári ori ce ocaziune de a mai faurí assemeni àttentate contra lui, indata a trei'à dí a plecatu din Adrianopole cu tótã armat'a, si s'a pusu in castre aprópe de cetatê, facendu tóte preparativele necesarie pentru a incepe campani'a.

DELEGATULU REGELUI ANGLIEI LA VEZIRULU CU INTERMEDIATIUNI DE PACE

XIII. Pre cându era aci, vine unu delegatu alu regelui Wilhemu III. din Angli'a la elu, si-ì offre intermediatiunea domnului seu pentru inchiarea unu tractatu de pace. Vezirulu l'a primit u cu cea mai mare onóre, si i-a declãratu, ca si elu doresce a tractá despre pace sub conditiuni onorabile; in realitate inse Vezirulu nu avea alta intentiune, decãtu a amági pe Germani, si intr'aceea a se apropiá de Bud'a si a cucerì acêsta cetate capitala a Ungariei.

VEZIRULU TIENE CONSILIU GENERALU, SI CONCLUDE A TRECE SAV'A SI A MERGE CONTRA INIMICULUI

XIV. Candu in acêsta intentiune a adjunssu cu armat'a sa la Bel-

gradu, i vine scirea, ca armat'a imperiale sub comand'a principelui Ludovicu de Baden a esitu degiá in campania si a inaintatu pênê la Petrovaradinu. Dupa acésta scire a convocatú numai decátu la consiliu pe officiarii sei, si le-a cerutu opiniunea tuturoru in ceea ce este de facutu ; si cu consensulu loru a conclusu a merge in contra Germaniloru, si a-i atacá ori unde ar' da de ei ; ér' in casu candu acesti-a n'ar' poté tiené lupt'a séu ar' refusá de a o primí, atunci se-i persecuteze pênê la Búd'a. Dupa ce s'a luatú acestu conclusu, a datú immediatu ordinu soldatiloru a se radicá din castre, si trecéndu Sav'a a inaintatu pênê aprópe de Petrovaradinu. Generalulu armatei imperiali indata ce audise ca Vezirulu se apropia, s'a campatu cu armat'a sa aprópe de Islancamenu la tiermurea Dunarei, fortificandu-se aci din tóte partile.

**VINE LA ISLAKAMENU IN FACIA INIMICULUI. SI TAIA O TRUPA DIN
ARMAT'A GERMANA**

XV. Puçinu dupa aceea vine Vezirulu si se pune cu trupele sale in partea drépta de la castrele germane, pentru a le taia calea de retragere. Chiar' in acelasiu timpú s'a întemplatú, ca cinci-mii de imperialisti, pe care principele de Badenu i ceruse intru adjutoriulu seu, veniau in cea mai mare graba câtrá castrele lui ; dar' vezirulu le-a taiatu calea, i-a luatú in midi-locu, si cu numerósele sale trupe i-a batutu intr'unu modú. in câtu de si se aperara cu multa bravura, totusi din acei cinci-mii de ómeni nici-unulu macar' n'a potutu scapa ; ei au fostu parte ucisi parte prinsu de inamicu chiar' in faci'a si sub ochii armatei imperiali.

SE INCINGE O LUPTA SANGEROASA INTRE TURCI SI IMPERIALISTI

XVI. Acésta perdere a fostu pentru restulu armatei germane unu funestu presagiu despre imminentele loru periclu, si i-a taiatu totu curagiulu de mai inainte de a ataca pe inamicu. Generalulu insusi si-a observatu pré tardiu erórea, ca s'a lasatu a fi strimtoratu intr'unu spatiu atáta de ángustu, unde nu potea nici a se estirde cu trupele sale, nici a se aperá de tunurile inamicului. Si fiindu ca nu erá nici-unu miði-locu de a scapá din acésta situaþiune periculósa : se resolvu a-si face cale pintre inamicu cu sabi'a in mana. Dar' pre-

candu se ocupá elu cu acestu cugetu , Turcii incuragiatu prin victori'a loru din urma, au nevalitu mai multu cu furia decâtu cu barbatia moderata asupr'a Germaniloru , si nu altminterea, decâtu cá si candu ar' fi voitu cá dintr'o singura lovitura se nimicésca tóta armat'a germana. Siese óre a remasu lupt'a dubia , batându-se ambe partile cu curagiu egal, dar' cu puteri inegali.

SUCCESULU LUPTEI REMANE LUNGU TIMPU INCERTU

XVII. Dupa ce succesulu luptei lungu timpu a remasu incertu , Germanii din desperatiune prindu curagiu, si trecu preste liniile turcesci. Turcii rusinati de a vedé ca li se rapesce victori'a din mana, dau asupr'a Germaniloru si-i arunca éراسi între siantiurile lor, petrundu prin aceste pêné in castrele germane, si se luptau din ambe partile acumu cá invingétori acumu cá invinsi.

VEZIRULU CADE MORTU SI GERMANII INVINGU

XVIII. In urma, precandu pareca victori'a inclina in partea Turciloru, Vezirulu pentru cá cu presenti'a s'a se aduca in confusiune pe acei-a cari anca totu mai cutediau a-i resiste, vine cu trupele sale de reserva si ataca arip'a drépta a Germaniloru, pentru ca vedea ca de aici se face cea mai mare resistentia. Dar' candu lupt'a erá mai infocata, unu glontiu de pusca ilu lovesce prin templele ochiloru, cade mortu de pe calu, si prin mórtea sa, da victori'a degiá a Turciloru in man'a Germaniloru. Cáci domesticii soi venindu in confusiune prin mórtea neasteptata a domnului lor si vedindu-se latitu pe pamentu , au chiamatu pe companionii lor si pre alti officiaru de prin pregiuru, cí se-i redice corpulu; sub acestu timpu Tubulchan'a (10) incetase de a mai suná; ceea ce a causatu mareconfusiune între trupele turcesci, de si aveau degiá victori'a in mana. Calarimea

(10) *Tulbuchana*. Music'a militaria , despre care amu vorbitu într'altu locu (*). Acésta musica , trebe ca in cursulu bataliei se fia totdeauna aprópe de Vezirulu si se jóce necurmatu , pentru a inspira si sustiené curagiulu in soldatii combatenti. Candu se intempla de incéta a suna, Ienicerii o considera dreptu semnu de perderea luptei, si cu greu i mai poti apoi retiné de la fuga.

(*) La not'a 8 din Capu II. Cartea I *Tr. Rom.*

cuprinsa de o terróre panica, ea cea d'ântâiu a luat fug'a si a lasatu pedestrimea singura; apoi puçinu dupa aceea i-a urmatu si Ienicerii.

GERMANII LASA PE TURCI SE FUGA SI LE OCCUPA CASTRELE

XIX. Germanii, cari nu se luptau in sperantia de a invinge, ci numai pentru a nu muri neresbunati, vediendu fug'a neasceptata a inamiciloru, au inaintatu numai incetu in urm'a loru, pentru a lasa timpu si ocaziune Ieniceriloru de a se retrage, si pentru a nu-i forti'a, cá atacandu-i se incépa lupt'a din nou, care, storsi fiindu din tóte puterile (11), nu o ar' fi potutu sustiené. Ceealalta infanteria a Tureiloru, candu a vediutu ca Ienicerii fugu, a lasatu armele loru, castrele si totu, si a prinsu si ea dupa ei fug'a in ruptulu capului. Germanii vediendu-se pe ne-acceptate domni asupr'a castreloru turcesci, nici n'au mai cercatũ alta, ci au lasatu trupele loru se se restaureze câteva dile. In batai'a acést'a au cadiutu dóue-dieci-si-optumii de Turci, ér dintre Germani cam trei mii, necomputandu aci cele cinci regimente interceptate de Turci inainte de batalia.

CUVINTELE IMPERATULUI LEOPOLDU

XX. Cu tóte aceste, imperatulu Leopoldu, candu i s'a annunciatu acéstã victoria, a disu ca nu'si dorese multe victorii cu pretiulu acést'a; cáci perderea à optu regimente germane abiã se póte reparã in trei ani, pre cându golulu de optu dieci mii ómeni, Turcii ilu potu suplini in optu-dieci de dile.

PRINCIPELE DE BADENU OCCUPA LIPP'A SI IMPRESSOARA VARADINULU

XXI. Dupa acéstã victoria principele de Badenu a reocupatu Lip'a

(11) *Storsi din tóte puterile.* Immediatu dupa acéstã batalia amu vediutu eu insumi unu Ieniceriu in Constantinopole, care in fuga si-a perdatu de pe capu turbanulu ce erã juru-imprejuru cusutu cu metasa de damascu, si pe care ilu aflase unu soldatu germanu. Ieniceriulu voiã se ilu ia indereptu; atunci soldatulu germanu ilu dede de buna voia, si-i diše in limb'a turcésã aceste cuvinte: «Éca scumpulu meu, aci-ti «este turbanulu; tu esci soldatu, si eu anca sunt soldatu; prin urmare suntemu «frati». Ieniceriulu atãtu de multu placã acéstã gentiletia a Germanulu, incatu luandu turbanulu cu o mana, cu ceealalta i presentã arm'a sa, si-i diše: «intre frati nu mai este trebuintã de acestea».

care o cuprinsesera Turcii în anulu trecutú, si a impressora Varadinulu. Er Turcii de cealalta parte dupe fug'a loru din urma s'au readunatu la Belgradu si au numitu Seraskier pe Halil Pasia.

POLONII VREAU A FACE O ESPEDITIUNE IN BASSARABIA. DAR NU LE SUCCEDA

XXII. Pre candu se petreceau acestea la riulu Sav'a, Polonii anca se miscá, si in ultim'a luna a anului trecu Dnistrulu cu cugetu de a întreprinde o espeditiune in Bassarabi'a. Dar' lips'a de provisiunile necesarie era atâtú de simtita, in câtu indata la audiulu despre apropiarea Seraskierului Buiucli Mustafa Pasia, s'au retrasu, si fara a fi facutu ceva lucru de insemnate, s'au întorsu acasa precumu au venitu.

PRIN TRADAREA UNUI OFFICIARU SPANIOLU, TURCII OCCUPA GARBUS A

XXIII. Intre Venetiani si Turci curgea bellulu pe acestu timpu mâi multu cu artificiu decâtú cu arme. Asiá Turcii occupara Garbus'a, unu castelu in Candi'a, aprópe impenetrabilu, prin tradarea unui officiaru spaniolú (12), care erá in garnisona. Turcii se încercara a

(12) *Officiariu spaniolu*. Cu numele Aloisiu. Elu dicea ca gubernatorele de Ragus'a 'ia desonoratu pe femeí'a lui, si fiindu-ca nu avea altu midi-locu de a-si resbuna pentru acésta rusine, elu si stegariulu seu Ioseph concepura planulu perniciosu de a dejuca cetatea pe man'a Turciloru; ceea ce puçinu dupa aceea le-a si succesu. Turcii in recompensa i-au datu libertate de a se negutiatorí in Constantinople cu orice va voi fara taxa; afara de acést'a i-au assecuratu atâtú lui câtú si stegarului seu unu salariu quotidianu; ér' celoru dóue-dieci-si-cinci de soldati, cari au luatú parte la tradarea cetatiei, le-au promisú câte duoi lei pe tóta diu'a. La inceputu Turcii si-au tienutu cuventulu, si le-au datú nu numai remuneratiunile promise, dar' i-au onoratu anca si cu alte privilegiuri si distinctiuni; póte cu intentiunea de a atrage si pe alte garnisóne a le imita esemplu. Dar' vediendu ca unghiti'a coruptiunei nu vre se prinda, le-au redusú salariiele mai întâiu la diece coróne, apoi la dóue, și in urma le-au subtrasu cu totulu, asiá in câtu au fostu necessitati a deschide o popina pentru a-si castiga subsistenti'a de tóte dílele. Aloisiu s'a offeritu de mai multe-ori la curtea ottomana, ca decá i se va dá la díspostiune unu vasu de resbellu, elu va nimici tóta flot'a venetiana prin unu focu artificiale, ce este inventiunea sa propria. Dar' ínviatú la Constantinople se faca o proba cu artea sa, elu a rafusatu a descoperi înainte de timpu secretulu inventiunei sale si aretá numai unele vase de feru si alte instrumente, cu cari afirmá ca póte se arunce foculu la o anumíta distantia. Dar' Turcii n'au fostu satisfácuti cu acést'a, si temendu-se nu cumu-va se fla o tradare la midi-locu, n'au vrutu se-i créda, si nici nu i-au concediátu comand'a asupr'a vre-unui vasu de resbellu. In urma la anulu înainte de in-

face asemenea la Suda si Spinalonga , dar Venetianii deveniti mai prudenti prin pierderea lor din urma, au pazitu aceste fortaretie cu mai multa grije si au punitu cu mörte pe conspiratori.

ALI PASA SUCCEDA IN POSTULU DE MARE VEZIRU

XXIV. Intr'aceea Sultanulu Achmedu audiendu de mörtea lui Kioprii Mustafa Pasia , a inaintatu la postulu de mare Veziru pe Arabagi Alia Pasia, caimacamulu Constantinopolei , omu in desteritate inferioru multora, dar' in reutate superioru toturora.

SE VORDESCÉ ÉRASI DE PACE DAR' AMBASSADORULU FRANCIEI I PUNE PEDICI

XXV. Indata ce s'a numitu Ali Pasia de mare veziru, elu a resuscitatu vorb'a despre pace in Constantinopole si ascultà cu multa inclinatiune pe delegatii puterilor straine, mai alesu pe Paget⁽¹³⁾ delegatulu anglesu si pe Colliere⁽¹⁴⁾ delegatulu ollandesu, care au fostu

cheierea pazei de la Carlovitiu , ambassadorulu francesu l-a chiamatu la Adrianopole, unde Sultanulu isi tienea atunci curtea , si l-a invitatu se face acolo o proba cu foculu seu artificiale , dar vezirulu Aimidge Ogli Hussein. l-a allungatu cá pe unu omu nebunu , si elu anca s'a intorsu fara succesu la Constantinopole. In urma , unu Evreu din Ortakioi l-a accusatu la Vezirulu, ca pe tóta diu'a se commitu mai multe assassinate in cas'a lui. Convinsu despre acésta Vizirulu , l-a deportatu in Trebisond'a , unde apoi a si muritu. Ioseph stegariulu seu a caditu dupa ai ceea in bóla , fórte grea in catu toti medicii ilu lasasera ; caci corpulu lui erá plinu de nisce ulcere urite, cari i causau dureri terribili. Pe candu zacea in asta stare deplorabile. veni la elu abbatele monástirei Mauromola , si-i promise ca prin ajutoriulu facátoriei de minuni Maria Vergina ellu se va insanetosia éراسi, déca va renuncia la schism'a papista si va trece la credinti'a bisericei orthodoxe. Bolnavulu, in speranti'a reinsanetosiarei, a acceptatu acésta propunere a monachului ; lasà a se transporta cu patulu seu in claustrulu Mauromola ; aici s'au cetitu diu'a nóptea rugatiuni asupr'a lui, si in dóue-dieci-si-patru de óre, se insanetosia cumu se cade. Dreptu aceea , elu abjurá in publicu , in biserica cea mare din Constantinopole, erorii papismului, si se fach membru bisericei dreptu-credintiósé orientali.

(13) *Paget*. Acest'a deriva dintr'o familia nobile din Angli'a si a fostu ambassadore alu acestui regatu pre langa curtea ottomana. Elu a lasatu dupa sine unu nume fórte bunu intre Turci, nu numai pentru ca era fórte invetiatu, si bine cunoscutoriu de limb'a gréca si turcésca, si versatu si in alte sciintie, ci pentru ca era unu barbatu de rara prudentia, si se pricepea de minune la artea si modulu, cumu de la Turci poti se ohtieni aceea ce vrei.

(14) *Colliere*. Acest'a erá nascutu in Smirn'a, unde tataulu seu a fostu consulu, Aici a invetiatu de tineru nu numai functiunile unui ambassadoru, dar' s'a perfectionatu pe deplinu in limbele grécésca si turcésca , pentru acést'a Turcii ilu tieneau de

tramisi anume spre acestu scopu la pört'a ottomana. Dar' speranti'a loru de pace o a disturbatu delegatulu francesu prin apucăturile sale artificiose ; atică elu prin présente de auru si argintu a convinsu pe marele Veziru si pe ceilalti mai-mari, ca mai folositoriu este bellulu pentru binele Osmaniloru decâtu pacea. Aceste apucaturi ale delegatulu francesu au crescutu si mai multu in valöre prin o scrisöre a lui Mavrocordatu câtră Vezirulu, in care i anuntia acestui-a, ca Germani'a atâtu e de störsa și in omeni si in bani , in câtu imperatulu Leopoldu dupa tota probabilitatea nu va poté supportá greutatile bellulu mai multu de unu anu séu multu duoi.

ALI PASIA SE DESTITUE DIN POSTU PENTRU AVARITÄ SI CRUDELITÄTILE SALE

XXVI. Töte aceste consideratiuni atât'a influintia au avutu asupr'a Vezirulu, in câtu elu renunsiandu la tötä speranti'a de pace, isi puse töte adoperatiunile sale pentru a continuá bellulu ; luandu totodata mesurile atâtu pentru a redica bani si a implé thesaurulu publicu, câtu si pentru a delatura din cale pe toti aceia, cari i se pareau superiori in calitati, si pentru aceea suspecti lui. Asiá a lasatu cá sub diverse preteste se fia ucise de man'a carneficelui cele mai eminente persöne, confiscandu apoi töte averile loru. Si nu se îndestulä cu atâtu, cì lasä pe toti acei ieniceri si soldati , cari se disdinsera prin bravur'a loru in bätalia, a-i prinde nöptea si a-i arunca in mare ; cá se nu mai remänä nici unu omu in viatä, care se fia mai demnu pentru postulu de Veziratu decâtu elu insusi. Pentru aceste crudelitati s'au redicatu mai multe plangeri la curte, si acei ce din întemplantare séu din nesciinti'a Vezirulu mai remasesera in viétia, au aretatu Sultanulu, ca déca Ali Pasia va continuá modulu persecutiunei ce au apucatu, imperiulu ottomanu va remané fara aparatori.

celu mai invetiatu si mai politu intre toti ambassadorii. Si fiindu ca elu avea datin'a de a tractä cu mare liberalitate in cas'a sa pe ömenii de curte, cari iubiau preste mesura vinulu, asiá nu erä secretu la curtea Vezirulu, care elu se nu-lu fi sciutu cu modulu acest'a. Dupa ce a arsu Staurodromulu, unde locuiä mai äntäiu, a cumperatu palatiulu renumitulu Veziru , Ainedgi Suleiman Pasia, situatu la marea marmora in satulu Kurukiesme. Dar' Ciorlulu Ali Pasia i-a interdisu de a locui acolo , alegandu ca nu se cuvine ca unu ghiauru se locuiésca in palatulu unui mu ulmanu si anca mare-veziru , si cá unu locu sanctificatu prin ätäte Nemase si rugatiuni, se se spurce prin vinu si carne de porcu.

Atunci Achmedu în urma, după șase luni de dîle, l-a destituit din oficiu și luându-i toate averile ce pe nedrept și-le castigase, a numit în locul lui Veziru pe Serposci Ali Pasia (15), gubernatoarele Damascului.

INTENȚIUNILE NOULUI VEZIRU DE A ÎNCHIEIA PACE SE NIMICESCU PRIN DELEGATII ÎNTORSI DE LA VIENNA

XXVII. Noul Veziru luase de già măsurile pentru a negocia despre pace cu puterile creștine, când delegații turci, cari de patru ani erau trimisi la Viena, se întorseră acasă. Acești-a precum se afirma, au fost corupți de către delegatul regelui creștinismului, și nimiciră toate intențiile de pace ale Vezirului, îndemnându pe Turci a continua bellul contra imperatului Leopoldu. Ei adevărat diceau, ca Germani'a este în starea cea mai miserabilă, storsă de toate puterile, și dorește pacea; imperatul e necesitat ași trimite cea mai mare parte a armatei sale în contra Franciei. și nu e în stare a face noue recrutari, nu numai pentru ca nu are bani, nervul principal al bellului, dar și pentru ca are datorii peste una-suta de milioane. Afară de acestu desastru Dumnezeu a trimis o scumpete și fomete în Ungari'a și Germani'a atât de mare, în câtu principalile cetăți ale Ungariei, precum Bud'a și Essecu', și altele mai mici suferă lips'a de omeni și de proviziuni. Ori câtu de false erau aceste aserțiuni, ele totuși erau foarte bine gustate la curtea otoman'a.

NOUE PREPARATIUNI BELLICE

XXVIII. Asia Vezirulu dă la o parte toate cugetările de pace, șiși pune toate adoperatiunile pentru a continua bellul din nou. Completeza regimentele Ienicerilor, alu caroru numeru se diminuisă foarte tare prin sabi'a Germaniloru și prin crudelitatea lui Arabadgi Ali Pasia; și da ordinu sub grea pedepsă tuturoru Pasiloru a stăga cu trupele lor de a plecă în totu momentulu.

(15) *Serposci Ali Pasia*. Tarpus ori Serpus è o specie de bonetta ce pórta pe capu femeile turcesci. Se pare ca acestu veziru în tinereti'a sa a esercitat meseri'a de a face bonette, și pentru aceea i-a ramas acésta nomenclatura.

INTR'ACEEA HEUSLER OCCUPA VARADINULU

XXIX. Dar' soldatii, descuragiati prin perderile din urma, se prezentau numai cu greu sub arme. Vezirulu vediendu acést'a, a transmisu inainte pe Seraskierulu cu truppele ce le avea indemana, la frontariile Ungariei, cu ordinu de a nu intrá in lupta cu Germanii, ci a pazi numai marginile imperiului contra invasiuniloru inimice, si a dá ajutoriu cetatiloru din Ungari'a cari sunt ancá in manile turciloru, candú aceste ar' fi atacate de Germani. Seraskierulu intr'adeveru ca a impededatu trecerea Germaniloru preste Sav'a si apropiarea loru de Belgradu, fiindu ca acesti-a simtindu-se pré slabi, nu avea gustulu de a intrá in lupta cu Turcii; dar' nu a potutu impedeá pe Heusler, care in urma isi recastigase libertatea, de a ocupá Varadinulu, care blocatu acumu anca din anulu trecutu, a trebuitu din lips'a de provisiuni se capituleze in dóue-dieci-si-una al lunei Remazanu, anulu Hegirei 1103.

H. 1103
I. C. 1692
25 Maiu

TURCII IMPRESOARA SOROC'A IN MOLDAVI'A DAR FARA SUCCESU

XXX. Totu pe acelasiu timp, Daltabanu Mustafa Pasia, Seraskierulu de Babadaga, in unire cu Arap Pasia, gubernatorele de Trebisond'a, intrá in Moldavi'a, si trecandu Dunarea catra finitulu lunei Silcade isi luâ calea dreptu spre Orheiu. Si dupa ce a datu truppele principelui Moldaviei si cam vre-o dóue-dieci mii de Tatari sub comand'a lui Skehbas Ghirai Sultanu, a trasu dreptu la Soroc'a. Dar pe cale aprópe de Orheiu, o urbe in Moldavi'a, fu atacatu de o disenteria, care-lu tienù la patu mai multe díle; prin acést'a a datu timpu Poloniloru a fortificá cetatea, care erá se fia impresorata, si a-si intari garnisón'a de acolo. Inimiculu adeca, acumu mai puçinu negligente decâtu in trecutu, s'a folositu de ocaziune si a intaritu Soroc'a cu siantiuri si alte nuóe fortificatiuni, si i-a transmisu intr'ajutoriu patru-sute de Cosaci. Seraskierulu vedea bine ca prin acésta intardiare impresorarea cetatiei are se fia mai dificile; elu totusi, pentru cá se nu se întórca dintr'o coletoria atâtu de lunga fara a fi facutu ceva, indata ce s'a insanetosiatu, si-a continuatu propusulu si in a patr'a di apparù cu armat'a sa inaintea cetatiei. Garnisón'a la inceputu se infricá audtñdu de apropiarea Seraskierului; dar' dupa aceea vediendu ca inimiculu nu are decâtu numai siepte

tunuri mici si duóe mortarie, cu cari nu póte strică murii cetătiei, si-a reluat curagiulu, si nu numai ca se aperă cu vigóre din cetate, dar' facea adese-ori eruptiuni, atacă mai alesu nóptea lineele Turciloru, omorîndu unu mare numeru din ei. Seraskierulu vedîndu ca nu póte face nici-unu progresu, se incercă a submină murii, dar' nici acést'a nu i-a succesu, fiindu ca fundamentulu loru eră numai stanca. In fine apropiandu-se iérn'a si perdiendu vre-o trei mii de ómeni, s'a vediutu necessitatu, dupa trei-dieci de dile, a redica obsidiunea si a se întórce cătra casa.

CHANULU TATARILORU SE INCÉRCA A ATTRAGE PE REGELE POLONIEI DE LA CONFEDERATII SEI DAR' NU-I SUCCEDDE

XXXI. Dupa terminarea infructuósa a acestei espeditiuni, Chanulu Crimeei tatarice, Kior Sefa Ghirai (16), la îndemnul Seraskierului, a tramisu pe unulu din officiarii sei, cu numele Dervisiu Sieban Aga, la regele Poloniei, cá se-i propuna a incheiá pace cu pórtá ottomana, promitiendu-i, ca déca va abstá de la allianti'a sa cu imperatulú Germaniei, i se va restitui cetatea Caminieti dîmpreuna cu tóta Podoli'a si Ucrani'a. Dar' Polonii imbetati de nóua sperantia prin reulu succesu alu Turciloru in contra cetătiei Soróc'a, si crediendu ca voru poté supune tóta Moldavi'a, nu au luatú in considerare propunerile Chanului, si au tramisu pe delegatulú* acestui-a indereptu precumu a venitu.

VENETIANII IMPRESSOARA CANE'A IN CANDI'A DAR' FARA SUCCESU

XXXII. Totu in acestu anu Venetianii, dupa ce au suppusu tóta More'a, se determinara a-si întórce armele in contra Candiei, si transportandu-si aici in acésta insula tóta armat'a, au impresoratu cu mare vigóre cetatea Cane'a. Dar' Turcii, carii au fostu bine informati de intentiunea Venetianiloru prin ómenii unei nave francesce, au pusu o garnisóna atátu de considerabile in cetate, in cátu Venetianii, cari au crediutu ca o potu ocupá prin surprindere, nu

(16) *Kior Sefa Ghirai*. Acest'a a fostu uniculu, care dîn famili'a lui Cioban Ghirai (despre care amu vorbitu in Partea I, Cartea III, Capu I, Nota 44), a adjunsu la dignitatea de Chanu alu Tatariloru; dar' dñu a domnitú decátu numai unu anu. Dupa destituirea lui, imperiulu tatarescu érase a venitu inman'a Ghirailoru legitimi, cari ilu tienu péné in diu'a de asta-dj.

numai ca au fostu respinsi cu mare perdere, dar' anca dupa unu ob-sediu de cinci-dieci de zile, au fostu necessitati a se retrage si a re-cunósce pe Turci de ai loru invingători; ceea ce se atribuie favorei regelui cristianissimu.

VICISSITUDINILE INTRE TURCI SI VENETIANI PE USCATU

XXXIII. Cu asemenea succesu Solimanu Pasiá, gubérnatoarele de Arnauti'a, a atacatu si batutu pe Muntenegrini, cari erau in momentulu de a se resculá, si cucerindu Zuffa si Panduriti'a, i readuse éراسi la suppunere catra pórt'a ottomana. Seraskierulu de Morë'a. inimatu prin acestu succesu, a facutu mai multe incursiuni asupr'a Venetianilor; dar' vrendu a ocupa cetatea Lepanto, a fostu respinsu cu mare perdere. In Dalmati'a, Pasi'a din Hertogovin'a voiá prin generalulu Alibegu a recuceri Gracovi'a; dar' in vanu; căci Turcii ocupati cu obsediulu, au fostu atacati de Venetiani, cari i-au batutu si pusu la fuga, prindiendu chiar' si pe generalulu loru.

SE NASCU DUOI FII GEMENI SULTANULUI

XXXIX. Chiar' candu s'a terminatu acésta espeditiune, s'au nascutu Sultanulu in Constantinopole duoi fii gemeni, Selimu si Ibra-
 himu. Si fiindu ca acést'a nu s'a întemplatu anca pênê acuma nici
 unui Sultanu, Turcii tieneau acestu evenimentu dreptu presagiu
 de unu fericitu succesu pentru imperiu in bellulu viitoriu, si au or-
 dinatu a se celebra Donanma (17), optu zile, diu'a si nôptea, si alte
 petreceri si jouri usitate in assemeni occasiuni.

II, 1104
I. C. 1693

(17) *Donanma*. Asia numescu Turcii festivitatile loru ce le serbéza séu pentru o victoria câstigata asupr'a inamicului, séu pentru ca au cuceritu unu locu fortificatu. Candu se ordina serbarea festivitatoru de natur'a acést'a, atunci mercantii sunt obligati a-si tiené dughenele diu'a si nôptea deschise si incarcate cu cele mai pretioése negociuri. La aceste ocasiuni nu este interdisu nici-unu jocu séu petrecere; si mai multu, poporulu are permissiunea de a poté bé vinu in publicu, si acei-a cari ilu beau, si cari in altu timp ar' remanó puniti de Aga Ieniceriloru, cu ocasiunea a-cestoru serbatori n'au de a purta frica ca voru fi puniti, séu dupa aceea trasi la dare de séma. Sub timpulu acestoru festivitati patrul'a ambla in continuu prin cetate, dar' nu pentru alta. decâtu numai pentru a preveni ca se nu se întemple vre-o cërta, rescóla, omoru séu furtu; é' in cele ce se tiene de petrecerilê séu plăcerile popo-
 rului, patrul'a nu are de a se mesteca întru nimicu.

VEZIRULU ALI PASIA DESTITUITU

XXXV. In midi-loculu acestoru petreceri ale poporului Tarpostci Ali Pasia se încercă a innoi negociațiunile de pace, intrerupte pênă acumu. Dar' Mufti l'a infruntatu pentru acést'a si Sultanulu a declarat ca Vezirulu lucra fara scirea si ordinulu seu; asia Vezirulu a fostu destituitu din postulu seu, ca unu proditoriu alu religiunei si alu imperiului ottomanu.

NOULU VEZIRU MUSTAFA PASIA SUFFOGA REBELLIUNEA CE ERA SE ERUMPA

XXXVI. In loculu lui Ali Pasia a fostu numitu mare-Veziru Bu-iucli Mustafa Pasia, care se adoperă a pune capetu la rapacitatea primatiloru remasi nepedepsiti din negligerenti'a Veziriloru de mai inainte; dar' chiar' prin acést'a a facutu de multi din acesti criminali au conspiratu in contra lui, si altii au inceputu a murmura in publicu. Dupe ce inasa Agasi Ieniceriloru, amicu intimu alu Vezirului, a spartu adunarile seditiosiloru si a punitu pe autori parte cu mórte parte cu esiliu, pacea de mai inainte in cetate érași s'a restauratu, și Vezirulu se puse apoi cu totu adinsulu a face preparatiunile necesarie pentru cămpani'a viitória.

ADMIRABILA PURTARE A LUI MISRI EFFENDI

XXXVII. Intr'aceea, pre candu Vezirulu se ocupă cu aceste preparative bellice si se puse degiá in castre afara de cetate, Sieiculu de Prus'a Misri Effendi (18) isi redica stindardulu seu in Prus'a si-si a-

(18) *Misri Effendi*. Unu barbatu, care pentru sanctitatea sa era in renume fórte mare la Turci; de si multi erau cari credeau, ca elu a fostu unu mare favoritoriu alu religiunei crestine. Acésta presuppositiune o confirma mai multe divine poeme, ce a publicatu elu, si a ordinaru a se canta in Giamie. Unele din aceste, care dupa parerea multora se referu la misteriuulu încarnatiunei, le-amu tradusu cuventu de cu ventu din limb'a turcésca, si credu ca merita a le reproduce aci.

- « Io sunt acela, care cunosc secretele intieleptiunei omenesci :
- « Io mesuru thesaurii dreptatiei; si io sunt viéti'a lumei.
- « In mine sunt inchise tóte lucrurile ascunse, si misteriuulu alu tuturoru lucrurilor ascunse :
- « Misteriuulu mi s'a datu mie, si io-lu posedu bogatu in mine,
- « Io amu vediutu frúmseti'a divina mai luminósa de câtu toti ceialalti :
- « Pentru aceea candu vedu acésta vedere, io me esaltu de bucuria.
- « Totu ce este in ceriu si pe pamentu, totu este suppusu mie.
- « In mine ca in oglinda se reflecta tóte lucrurile visibili si invisibili.
- « Io amu datu fiinti'a mea propria si unica pentru tóte creaturile :
- « Io sunt pururea la Isus, si pururea impreuna cu elu

dună preste trei mii de musulmanică voluntari sub numele de Der-visi, cari incrediuti in adjutoriulu seu divin, nu cereau nici soldu

- Io sunt acelu Misri (*), care din trupulu meu în Misrus (Egiptu) rege a fostu.
- Oraclulu meu è profundu, si in interpretatiunea sa secreta contine unu misteriu eternu ».

Assemenea pare a fi allusiunea ce face in epigramm'a urmátoria :

- In numele divin, cunosciati'a mea este infnita.
- La tóta resuflarea mea , eu lucru pentru sciintiele divine. (**)
- Pe ceriulu inimei mele, stелеle nu au numeru (***) :
- In fia-care zodiacu (†) eu numeru sóre si luna câte un'a miie.
- In comparatiune cu aceste, cunoscinti'a ceriului empyreulu si a altoru orbite , este de despretiuitu.
- Cáci eu amu si pe pamentu flintie durabile.
- Mie-mi è rusine a fi magistrulu alfabetului lumiloru :
- Dar' io sciu pretiui acestu alfabetu, care è prè pucinu stimatu in lume.
- Cáci in elu se uesce legatur'a intre Misri si Iesu-Christu
- Pentru aceea vointi'a mea nu are nimicu, si nici nu-i lipsesco ceva. (††)

Marturisirile evidente ce se cuprindu in aceste versuri. ar' fi sufficiente pentru a ne forma o buna idèa despre intiemele simtieminte, de cari Misri Effendi era însufletitu pentru Iesu-Christu. Totusi credu ca merita se mentionezu si aceea ce despre acestu Misri Effendi amu auditu din gur'a de memoria fericitului Callinicu , patri-archu de Constantinopole. Pre candu acestu prelatu erá metropolitu in Prusa, Misri Effendi care era pe acelu timpu Mollah in cetate , a facutu cunoscintia intima cu elu si mergea de multe-ori la casa' lui. Odata, venindu la metropolitulu, a vediuu o carte grecesca pe mósá ; si-lu intrebá , ce carte è aceea ? Metropolitulu i respunse ca este Evangeliulu. Atunci Misri i dise : « O ! prè-santite Metropolitu ! ceea ce ti-a datu Dumnediu prin grati'a sa, tiene-o péné vei trai ; cáci evangeliulu si Christu , sunt cuventulu lui Dumnedieu ». Pentru aceste simtieminte ale lui Misri de si Turcii ilu credeau ,ca in inim'a sa è crestina ; dar' reputatiunea sa la ei totusi a řemasu intacta. Chiar' candu versurile sale ce amu recitatu mai in susu , au fostu aretate lui Mufti, pentru a decide déca acele sunt conforme credintiei orthodoxe, séu contrarie doctrinei Coranului, Mufti hesitá de a se pronuntia, si a datu unu respunsu equivocu prin urmatóri'a Fetva séu sententia : « Nu è datu altora a cunoşce sensulu acestoru versuri, decâtu singuru lui Dumnedieu si lui Misri ». Acésta sententia, de si vine de la unu infidelu, eu o credu de adverata , si tienu ca è preste mesura greu de a dá o interpretatiune perfecta despre sciinti'a profunda a acestui omu. Intr'aceea, versurilo lui Misri Effendi , dupa acésta declaratiune a lu¹

(*) Acestu cuventu insémna atátu Cairo, capital'a Egiptului, cátu si insasi tóta tiér'a Egiptului, si de aci si-a luat actorulu supranumele de Misri. *Tr. Angl.*

(**) Adeca : eu sunt cu totul ocupatu cu sciintiele divine. *Tr. Angl.*

(***) Adeca : ele nu se potu numera. *Tr. Angl.*

(†) Adeca : in fie-care *semnu* alu Zodiacului ; cáci cuventulu turcescu Buri in-sémna si un'a si alt'a. *Tr. Angl.*

(††) Adeca : nu dorescu nimica, si totusi nimica nu-mi lipsesce din ce asiu poté dori. *Tr. Angl.*

nici alte provisiuni de viétia, ci voiau a-i urma ori unde i va duce. Cu ácesti-a trecú elu marea la Rhodqstu si de aici merse pe uscatu pênê la Adriánopole. Dupa ce au adjunsu in cetate, a trasu cu urmasii sei dreptu la templulu lui Selimu. Aici aflâ poporulu adunatu, fiindu ca era chiar' amédia-di candu acest'a isi facea rugatiunile de Nemazp. Elu anca se pune si mai antaiu isi face rugatiunea sa cu cea mai mare aparentia de pietate si de zelu, apoi tiene la poporu o cuventare cam de urmatoriulu cuprinsu. « Amu intielesu ca s'a for-
« matu din nouu o armata in contra Germaniloru. M'am cugetatu
« multu, ca dupa preceptele Coranului ce asiu poté face eu in impre-
« jurarile de faéie pêntru binele si interesulu musulmaniloru ; si
« amu cautatu in singuratarea mea, ca ce póte fi caus'a atâtoru per-
« deri mari ce a sufferitu pênê acumu armat'a ottomana de la christi-
« ani. In midi-loculu acestoru meditatiuni , insusi Dumnedieu din
« ceriu mi-a revelatu, ca nu valórea Germaniloru, nici pecatele intre-
« gului poporu sunt caus'a acestoru multe si mari desastre, ci caus'a
« este purtarea perversa a siepte-spre-diece mai-mari si gubernatori
« ai imperiului, cari influentiati de spiritulu , credinti'á si datinele
« Ghiauriloru, n'au sciutu ca nu armata numerosá se cere in contra
« infideliloru , ci credintia in Dumnedieu , puritate in inima si in
« fapte si dreptate cátrâ supusi. Vreti se sciti si se cunósceti pe a-
« cei-a, caroru este de a se'imputá ruin'a imperiului nostru ? Ei bine,
« provedinti'a divina mi-a descoperitu numele aceloru ghiauri , cari

Mufti , au fostu dilatate in publicu si toti Turcii le-au primitu cá adevratu ortho-
doxe. Cu tóte aceste lectur'a loru nu è permissa fara o certa precautiune , si in frun-
tea copieloru ce se vedu in publicu sta urmatoria luare- a-minte :

« Auctorulu acestoru versuri si maxime è Misri Effendi de fericita memoria. Sunt
« in ele unele sententie si espressiuni , cari nu convinu cu legea musulmana , si cari
« vatema urechile ortodoxe , dar' acést'a este de a se atribui numai entusiasmului
« auctorului. Prin acestu escesu alu entusiasmului seu , elu a sedusu pe unii musul-
« mani de la adeverat'a credintia. Sublim'a Pórta candu i-au venitu aceste la cuno-
« scintia a ordonatu lui Mufti a aduna cánturile si poemele lui într'unu volumu si
« a le examina pe tóte. Mufti dupa ce le-a cetitu , le au aruncatu in focu , si a pro-
« nuntiatu urmatori'a Fetva séu sententia : Care vorbesce si crede cá Misri Effendi,
« acela in focu se ardia ; numai Misri Effendi , nu ; cáci asupr'a acelor'a cari sunt
« domniti de entusiasmu, Fetva nu se póte pronuntia » .

Se crede ca acésta injuria a fostu caus'a , pêntru care Misri Effendi vrendu a-si
reşbună , a facutu turburarile despre care am vorbitu in cursulu istoriei

« in aroganti'a loru nu se rusinéza a amblá printre voi in turbanu
 « si imbracamentu musulmanu. Acesti'a sunt : Vezirulu , Aga le-
 « niceriloru , Caimacamulu (19) , Defterdariulu (20) Rêis Effendi , si
 « cei-alaltî mari deregatori de statu, pe cari vi-i potu numî acî pe
 « toti cu numele. Pênê cându toti acesti-a nu voru fi puniti cu mórte,
 « pênê atunci nu potemu avé nici o sperantia ca vomu invinge pe
 « Ghiauri ; ba ne potemu asteptá la calamitati si mai mari si la ru-
 « in'a totale a imperiului. Pentru aceea din porunc'a lui Dumnedieu
 « amu adunatu o céta de soldati musulmani , cari la numeru sunt
 « puçini si arme anca nu au, dar' cari sunt insufletiti de puterea divi-
 « na, si sunt tari prin legea Coranului, curati de pecate, puri si nepe-
 « tati. Cu acesti-ã crêdu a potea nu numai resiste contra innumerabilei
 « oste a infideliloru, dar' a o si respînge cu totul de la marginile im-
 « periului nostru. » Scirea s'a latitu in tôte partile, in câtu nu nu-
 « mai poporul , si altminterea curiosu de noutati , dar' chiar' si din
 ienicerii , Spahii si alti officari militari alergau in mare numeru la
 Giamia. Si fiindu ca Giami'a de sí era fôrte spatiósa , nu potea cu-
 prinde pe atata lume de ascultatori, asia s'au implutu si tôte salele
 esteriori. Oratorele candu a vediutu atât'a multime, a venítu intr'a-
 tât'a focu si spiritu, in câtu patru ore intregi a continuatu discursulu
 seu. Vezirulu caruia s'a denuntiatu totu lucrulu temendu-se de o re-
 beliuone, spre a o preveni din timpu, a tramisu de Caimacamulu la
 Sieicul Misri Effendi si l-a rugatu se vina pênê la densulu, câci are
 se-i comunice ce-va. Dupa ce Caimacamulu pre langa cele mai res-
 pectuóse complimente si-a implinitu misiunea, Misri Effendi i-a datu
 urmatoriulu respunsu. « Eu sunt servulu lui Dumnedieu , care m'a

(19) *Caimacamulu*. Adeca Osmanu Pasia, unu grecu de origine, nascutu in Cre-
 t'a. Cu ocasiunea obsidiunei de la Candî'a a cadíutu captiv in mânilé lui Kioprili
 Achmedu Pasia, si la indemnulu acestui-a a imbraciosiatu religiunea mahomedana :
 asiá apoi a adjunsu gradu de gradu pênê la dignitatea de mare veziru. Era unu omu
 fôrte astutu, si se sciá bine accómoda dupa impregiurari.

(20) *Defterdariulu*. Acestu officiu l-amu descriu intr'altu locu (*). Pe acestu timpu
 officíulu de defterdaru ilu purtá Kirli (**). Ismail Effendi, pe care Turcii ilu glo-
 rifica pônê in di de asta-di pentru desteritatea si esperienti'a sa cea mare in afface-
 rile publice.

(*) A se vedé nota 7 la Capu III. din Cartea III. *Tr. Rom.*

(**) Úritulu, sordíduļu, nespalatulu. *Tr. Rom.*

« tramisu la servii sei , p ntre a le spune ceea ce elu insusi mi-a « descoperitu din ceriu. Eu nu cunoscu ce Ghiauru p te fi Vezirulu « seu , si nu vedu ratiunea p ntre ce se mi lasu misiunea si se as- « cultu de elu. » Caimacamulu vediendu ca Sieculu e inconjuratu de at ta multime de poporu, care-lu asculta cu atata atentiune, pricep  bine,  a aci nu este de a se aplica putere p ntre a sparge adunarea, si intorc ndu-se la Vezirulu i spuse celea ce a vediutu si auditu, si dede totu odata consiliulu de a lua imediatu mesurile necesarie p ntre a impedita reulu si a sparge aceleu confluxu de poporu ; c ci totu discursulu Sieicului nu tientesc  la alta, de c tu numai si singuru de a revolta poporulu contra celoru mai-mari ai statului , si p te chiar' si in contra Sultanului insusi. Dupa acestea Vezirulu tramise si chiam  la sine pe Aga Ienicerilor si pe toti cei-lalti, pe cari Sieiculu i stigmatise cu numele de infideli si aretandu-le periclulu comunu ce-i ascepta pe toti, i intreb  ca ce mesuri sunt de a se lua p ntre a evita incidentulu ce-i amerintia. Dupa ce s'au luat in consideratiune t te opiniunile emise, s'a primitu conclusulu in unanimitate, ca nimicu nu trebe facutu fara consensulu prealabile alu Sultanului ; der' intr'aceea trebe luate t te mesurile p ntre a depart  pe Sieiculu din cetate. Dreptu aceea ei au tramisu imediatu unu T lchisiu catra Sultanulu , prin care l-a informatu , ca a venitu in cetate un anume Sieicu cu o c ta considerabila de soldati imbracati in vestminte de Dervisi , si ca acést'a tr gendu in templulu lui Selimu, vorbesce la poporu si escita multitudinea inconstanta la rebeliune ;  a elu v rsa t te defamarile contra mai-mariloru statului, ba nu crutia a d  numiri odi se chiar' si Sultanului insusi ;  a se descarca asupr'a Vezirului si asupr'a celorlalti officiari, numindu-i infideli, si d c ndu in publicu,  a germanii ottomani p rta bellu contra germaniloru imperialisti , si p ntre ac st'a nu se p te ascept  nici binecuv ntare divina asupr'a curtiei ottomane. Prin acést'a si alte asemenea false aretari, Sultanulu veni intru-at t'a furia, in c tu ordin  a prinde numai dec tu pe rebellulu, si fiindu- a din respectulu turbanului verde s u Thiara ce purt , nu potea se-lu judece la m rte, comand  a-lu transport  cu tóta c t'a sa la Prus'a. Vezirulu se imbucur  ,  a prin acést'a a capetatu puterea de a-si esecut  sub nu-

mele Sultanului aceea ce doria, si mai tramise anca odata pe Caimacamulu la Misri Effendi in Giamia, de asta data insè a lasatu se-lu insoçiésca Ag'a Ieniceriloru si o buna truppa de soldati. Caimacamanulu si Ag'a Ieniceriloru, lasandu pe Ieniceri afara in strada, au intratu in Giamia la Sieiculu, care anca totu perorã, si salutandu-lu in numele Sultanului anuntia: Sultanulu au auditu atâte bune si frumôse de sanctitatea si reputatiunea sa, in câtu dorește fôrte multu a-i face cunoscinti'a, si pentru aceea lasa a-lu ruga, se vina fara amênare la Palatu. Sieiculu, séu pentru ca era degiã informatu despre întentiunea loru, séu pentru ca se temea ca sierpele sta ascunsu sub iérba, le respunse: « Din propusulu cu care diceti ca ati « venitu aici, mi se parèca nu Sultanulu, ci Sieitanulu, (21) v'au tramisu la mine. Dar' fiindu-ca eu me luptu pentru Dumnédieu, si « cá atare nu me turbura nici laudele nici despretiulu ómeniloru; « asia éca mergu unde me veti duce, pentru cá se nu dau nici o ofensa acestei adunãri de Musulmani, si se nu se créda despre mine « ca eu nu asiu vré a me suppune ordiniloru Sultanului. Pentru cá « inse se fiti convinsi, ca eu nu de la mine, nici din rea întentiune, « ci din inspiratiune divina amu vorbitu: éca ve declaru de pe a-cumu, ca in pucine óre dupa departarea mea de aici, voiu veti ve-dea semnele descoperirei divine». Dupa ce a dîsu acestea, a esitu din Giamia, s'a pusu in trasur'a Sultanului, care-lu asteptá la pórta, si insoçitu de garda merge intre cele mai mari manifestatiuni de onóre ale poporului, care accursese in numeru mare din tóte partile. Dar' dupa ce au adjunsu intr'o departare, unde poporul nu-lu mai urmá, a fostu pusu intr'o carutia inchisa, si dusu dreptu la Rhodostu mai ántâiu, si apoi la Prus'a.

MINUNEA CE A URMATU DUPA DEPARTAREA LUI MISRI EFFENDI

XXXVIII. Superstiçiós'a profetia a Sieicului se implini intr'adeveru;

(21) *Nu Sultanulu, ci Sieitanulu.* Sultanden, Sieitanden. Acésta dicere a lui Misri Effendi s'a interpretatu dupa aceea in dué forme. Mai ántâiu in sensu literalu: ca adeca, Sultanulu a fostu escistatu de unu spiritu diabolicu, de a luá viéti'a unui omu care l-a reprobatu pentru vitiurile sale. Apoi in sensu metaforicu, cá si cându Misri Effendi ar' fi voitu se dicã: cei cari au venitu la ellu cá se lu sommeze, nu suntu tramisi de Sultanulu, ci de Satana, care i-au sedusu se comitta acesta crimã.

câci îndată a doua zi după departarea sa camu pe la amédia-di, se escă unu ventu si orcanu atât de terribile, în cătu resturnă mai tôte corturile soldatiloru si ale officiariloru. Spre mai mare nefericire chiar' pe acellu timpu era focu în celle mai multe corturi pentru prepararea prandiului ; foculu apucă în corturile resturnate de ventu, se întinse iute la celledalte, si în mai pucinu de o óra consumă preste un'a miie de corturi, dinpreuna cu pavilíonele celloru mai de frunte officari. Poporulu stá nemiscatu la vederea acestui spectaclu, si strígă numai : éca resbunarea lui Dumnedieu pentru injust'a deportare a servului seu, marturi'a adevérului ! Si refusá ă dá ori ce ajutoriu la stingerea focului. În urma, soldatii cu mare dificultate scapara din flacarile focului o parte a castreloru. Sultanulu însusi a fostu cuprinsu de atâtă frica si cutremuru, în cătu a tramisu o scrisóre respectuósa câtrá Sieiculu , în care ilu rogă se-lu ierte, marturisindu-i ca a fostu insielatu prin tradatorií sei de ministri, si doresce si-lu róga se vina éراسي la Adrianopole si se binecuvente armat'a cu darulu seu. Misri Effendi a respunsu , ca elu a sciutu de la începutu, ca nu Sultanulu, ci intrigantii de la curte sunt culpabili pentru deportarea lui ; dar' a uitatu de multu acésta injuria, si le iérta la toti gresiél'a, La Adrianopole nu se póte întórce , pentru ca acelasiu spiritulu care l-a îndemnatu se mérga mai ántáiu acolo, nu'i permite acumu se mérga si a dóu'a óra.

**VEZIRULU VREA SE TRÉCA PRIN ROMANI'A ÎN TRANSILVANI'A. IMPERIALISTI
IMPRESOARA BELGRADULU**

XXXIX. Într'aceea vezirulu Buiucii Mustafa Pasia adunandu-si tóta armat'a, pléca din Adrianopole spre Dunare : intentiunea lui erá a luá calea pe care mersese odinióra Tököli, si a strabate prin Romani'a în Transilvani'a. Dar' înainte de a trece preste Dunare, Germanii sub comand'a lui De La Croix impresóra Belgradulu, după ce mai înainte ocupasera celatíle Iena si Vilagosvá'r (22), Acésta scire a facutu pe Vezirulu se-si schimbe planulu si calea. Se întórce de la Silistri'a, unde se campase, si trage spre Cenga-Daglari, isi trece cu mare periclú si dificultate tóta armat'a prin strimtórea acestui munte

(22) Ineu si Siri'a. *Tr. Rom.*

care abia este atât de largă, în câtu se p^ota trece unu omu nearmatu. Comandantele Germaniloru, informatu prin spionii sei ca Vezirulu are de cugetu a se face domnu asupr'a Transilvaniei, nu s'a ocupatu seriosu cu obsidiunea, ci se preamb^lă vre-o du^oe-dieci de dile în giurulu Belgradului, în câtu ti se p^ota ma^l multu unu caletoriu, dec^{ât}u unu soldatu obsediatoru ; elu adeca séu ca voi^ă a constringe prin f^ome garnison'a a se preda, séu cuget^ă ca Vezirulu nu va pot^é trece prin passurile cele strimte alle muntiloru spre a ad^unge din bunu timpu intru adjutoriulu cetatiei. Dar' dupa ce a auditu ca Vezirulu se apropia si a trecutu degi^ă muntii , De La Croix a inceputu a continu^ă obsidiunea cu mai mare vig^ore, si inf^optu dilea derimatu cu tunurile si subminele sale nu numai vallurile esteriori, dar' bombele sale ad^ungea acumu si stricau si murii interiori ai cetatiei, în câtu ti se p^ota ca acumu, acumu va cuceri celatea, de si ea e^o a^operata de siese-spre-diece mii de Osmani. Si ac^ést'a se si intempl^ă, déca chiar' în acestu momentu nu sosia Vezirulu, care lasandu iudereptu b^ăgagiulu si tunurile cele grele, chiar' în a opt'a di a apparutu inaint^{ea} cetatiei spre a-i da adjutoriu.

VEZIRULU FACE DE IMPERIALISTII REDICA OBSIDIUNEA DE LA BELGRADU

XL. Germanii vediendu ca sunt cu multu mai pucini la num^{er}u, de câtu cá se fia în stare a continua obsidiunea cu succesu , si totodata a resiste si vezirului, care pe totu momentulu era se'i attace chiar' în castrele loru : asi^ă redicara obsediunea, cá nu în locu de victoria se mance bataia ; si au trecutu cu t^ota óstea loru preste fluviulu Sava. Vezirulu nu le pot^u face mar^e stricatiune în retragerea loru ; abia le-au luatv vre-o cate-va cara cu bagagi^e, si vre-o patru tunuri mici ; cu t^ote aceste, elu tien^u retragerea loru dreptu fuga, si report^ă Sultanului ca a batutu totalu pe inamicu.

TATARI DEVASTÉZA UNGARI'A ; DAR GERMANII I INCUNGIURA SI-I RATU

XLI. Dar' nu se incredit^u a-i persecuta, nici a trece Sav'a cá se-i attace în castrele loru ; ci tramise pe Selimu Ghirai, chanulu Tatariloru, cu ómenii sei în Ungari'a , ordinandu-i a devasta provinciile vecine, si a taia Germaniloru t^ota calea de a-si mai pot^é procura provisiuni. Chanulu înescursiunile sale n'a fostu destulu de prudente

si la Chonad (23) se vediu dintr'odata incungiuratu de imperialistii, cari sub comand'a generalului de Hofkirchen paziau aceste parti, si cari la atât'a strimtorare ilu adusera, in câtu cu cavaleri'a nu putea opera nimicu, si nu vedea nici-unu modru de a poté scapa. In această situatiune fatale, Tatarii trebuiau séu se se predea inamicului; séu se móra de fôme, déca o resolutiune eroica a lui Selimu nu invingea tôte obstaculele; elu adeca incuragiâ pe tataru la o fapta care nu este cu totul neusitata la ordele scitice, dar' care, de candu numele de Sciti è cunoscutu in lume, anca nu se audise pênê acumu. Vediundu adeca, ca nu este locu destulu pentru a opera cu cavaleri'a, a datu ordinu ca fia-care Tataru se-si uccida calulu si cu sabi'a in mana se-si faca cale printre inamicu. Tatarii urméza comand'a Chanului si se arunca cu cea mai mare furia asupr'a Germaniloru, pe unde lineele acestora erau mai dese. Unu atacu atâtu de neasteptatu au adusu pe Germani la inceputu in confusiune; dar' pucinu dupa aceea se reculegu, si chiar' pre candu erau se scape Tatarii, i incungiura din nou, si facu unu macelu atâtu de terribile, in câtu afara de Chanulu si vre-o câti-va omeni ai sei, abia a potutu se scape unu sufletu de omu.

**POLONII STAU ACASA SI NU SE MISCA. VENETIANII ANCA NU FACU NIMICU IN GRECI'A,
SI FORTE PUCINU IN DALMATI'A**

XLII. Asia Germanii isi resbunara sangerosu asupr'a Tatariloru pentru armat'a polonâ, care a fostu atâtu de multe-ori batuta de acesti-a. Cu tôte acestea Polonii nu se miscau, séu pentru ca i retenienea speranti'a de o pace, ce Selimu Ghirai le-a offeritu prin delegatulu seu, séu pentru ca perderile loru din urma au bagatu mare frica in ei: si asiâ nu cutediau a se aretá cu o armata in campania. Armele Venetianiloru anca trecu in Greci'a. Dar' in Dalmati'a, sub comand'a lui Erizzo, gubernatore de Cataro, au incercatu se impressóre cetatea Clobuchi; au fostu inse respinsi cu mări perdi de cafra Pasi'a din Herzogovin'a, pe care apoi puçinu dupa aceea l-a batutu generalulu Canegotti.

(23) Cianadu. *Tr. Rom.*

VEZIRULU MUSTAFA PASIA ESTE DESTITUITU SI IN LOCULU LUI SUCCEDER

ALI PASIA

XLIII. Vezirulu Buiucli Mustafa Pasia se întórce la Adrianopole, unde elu se asceptá la recompense si lauda, pentru ca a liberatu Belgradulu de sub obsidiune, si au alungátu pe inimicu de la marginile imperiului; Suftanulu inse l-a destituitu din dignitatea sa, si acést'a pentru o cauza de nimica. Odata adica esisé din cetate pentru a-si recrea sufletulu dupa atâte grigi si fatigiuri, si-si petrecea cu venatulu de passeri. Cultuk vezirlerii, carii de multu i erau inimici, ilu denuntia pentru acésta fapta la Sultanulu, dícéndu ca Vezirulu neglige affacerile si cele mai importante lucruri ale statului, si nu cugeta la alta, de câtu la placerile sale. Acésta calumnia atát'a impresiune a facutu asupr'a slabului si credulosului Sultanu, in câtu immediatu l-a destituitu din veziratu, si luandu-i sigiliulu imperiale, l-a datu lui Sham Tarabolos Ali Pasia (24), facéndu-lu pe acest'a mare-veziru. Dar' pentru cá se nu para ca este ingratu faéie de acela care a facutu atâte servitie imperiului, si pentru ca se nu se nasca vre-o seditiune intre poporu, nu l-a arestatu, nici nu i-a confiscatu bunurile, ci l-a facutu gubernatore Damascului, ceea ce la Turci este un exemplu fórte raru.

ALI PASIA SE INCÉRCA A LEGA PACE CU PUTERILE CRESTINE

XLIV. Ali Pasia, vediendu deplorabil'a stare a imperiului, si desperandu de a mai reporta victorii, se adoperá indata dupa inaintarea sa la veziratu, a lega pace cu Germanii si cu Polonii. Dar' fiindu ca voia a esclude pe Venetiani din combinatiune, pentru cá apoi se se întórce cu tóte puterile sale in contra loru, asia tentativele de pace nu i-au potutu succede. Cáci de o parte imperatulu Germaniei nu voia a lasa pe confederatii sei si a-i espune la periclu; prin urmare a refusat cu totu adinsulu ori-ce conditiuni de pace, ori câtu de plausibili ar' fi fostu ele, déca nu se estindu si asupra aliatiloru sei; ér' de alta parte delegatulu regelui cristianissimu,

(24) *Scham Tirabolos Ali Pasia*. Tripoli de langa Damascu, o cetate in Palestina; i s'a datu acésta numire pentru a o distinge de Tripoli in Afric'a, care este cunoscutulu cuibu alu piratiloru din Moré'a.

prin daruri si promissiuni grase intr'atátu au atrasu in partea sa pe Ulemálii si Mai-marii tieiei, in câtu acesti-a in unanimitate s'au opusiu la tóte mesurile pacifice ale Vezirului , si i-au nimicitu tóte intentiunile sale de pace.

VEZIRULU TRAMITTE UNU SERASKIERU IN UNGARI'A

XLV. Vediendu Vezirulu, ca in modulu acesta este impedeiatu intru adjungerea scopului seu , tramise chiar' câtra finitulu anului Hegirei 1105 unu Seraskieru in Ungari'a. Acesta merse cu assaltu asupr'a cetatiei Titelu, dar' a fostu respinsu cu mare perdere de ca- tra Caprara, generalulu imperialistiloru. Dar' ácéta victoria a Ger- maniloru n'a adusu nici-o dauna mare imperiului ottomanu ; căci imperatulu Germaniei isi indreptase tóta attentioneá la bellulu cóntra Franciei. si asia n'a pututu se lase decátu o prè pucina armata in Ungari'a, care era necessitata a se tiené mai multu in defensiva, decatu a mai face ceva progresu prin offensiva. Russii si Polonii anca nu faceau alta, decátu isi paziau frontariiele tieriloru loru. Asia nici de o párte nici de alt'a nu s'a intreprinsu nici facutu ceva memo- rabile.

VENETIANII ÓCCUPA CETATEA CHIO

XLVI. Numaí Venetianii au luptatu in acestu anu cu vigóre in contra Turciloru ; ei au facutu o incercare , ce le-ar' fi assecuratu dominatiunea asupr'a mârei , déca o ar' fi sciutu esecutá cu pru- dentia si cu moderatiune. In de cu primavéra, fiindu timpulu favo- rabile, tramitu o flota, si la invitarea loçuitoriloru din Chio, cari era de religiune romano-catholica (25), attaca insul'a de asemenea nume

(25) *Cari era de religiunea romano-catholica.* Mai inainte o mare parte a insulei Chio era locuita de unu poporu care professá religiunea romano-catholica. Anca anteces- sorii sei, cu multe generatiuni inainte, si péné insul'a anca nu venise sub domina- tiunea turcésca, au venitu din Veneti'a si din alte parti ale Italiei si s'au asediatu aici, aducédu cu sine religiunea. romano-catholica, si transplantand-o din sucesori in sucesori péné la cea din urma posteritate a loru. Ei nu numai se bucurau de li- berulu exercitiu alu religiunei loru si de aceleasi privilegiuri cu ceialalti locuitori ai insulei, ci anca aveau mai multe biserice edificate de câtu acesti-a, si prin influin- ti'a si autoritatea ambasadorului francesu si a celorlalti principii devotati curtei Ro- máne, au obtienutu de la port'a ottomana mai multe immunitati si prerogative, de

cu o vigóre incredibila. Silahdar Hasan Pasia, guvernatore pe acelu timpu alu insulei, audindu de apropiarea Germaniloru, se decise la

cátu ce aveau ceialalti suditi ai aceluasiu imperiu. Dar' dupa caderea Turciloru la Vienn'a, escandu-se belu intre Turci si Venetiani, acesti locuitori despre cari vorbescu, aci, s'au facutu spionii Republicei de Veneti'a, si ce se intemplá cu flot'a turcésca la Constantinopole séu prin insule, tóte le denuntiau admiralului flótei venetiane. In urma, dupa ce Venetianii au cuceritu tóta Morča, curagiulu aceloru locuitori intr'atáta crescuse, in cátu incepura a se cugetá se aduca si insul'a loru sub scutul Santului Marcu. Pentru a-si pune cu atátu mai bine in practica intentiunea loru, au cugetatu ca, de si cea mai mare parte a insulei este in possessiunea loru, totusi va fi consultu se sondeze mai ántáiu inclinatiunile Greciloru, cá nu cumu-va acesti-a se le puna vre-o pedeca neacceptata intru executarea planului loru. Dar' fiindu-ca nu se incredeau a-si descoperi intentiunile in publicu, asiá au inceputu in conversatiuni private a miciorá valórea Turciloru si a lauda pe cea a Venetianiloru; si diceau, ca este de temutu, ca dupa allungarea totale de pe mare a flotei turcesci, negresitu ca Republic'a venetiana are se cuprinde tóte insulele Archipelagului. Pentru aceea ar' fi consultu, cá anca inainte de var'a ce se apropia, se-si cástige favorulu Venetianiloru, si spre acestu scopu se tramita o scrisóre contra admiralulu loru, in care se-i céra a protege contra strainiloru pe unu poporu, care are aceeași religiune cu elu; si asiá se adjute (déca se póte) unu crestinu pe alti creștini. Dar' Grecii n'au vrutu se se invoiască la acést'a, parte pentru-ca credintiositatea Venetianiloru le era suspecta, parte pentru-ca credeau ca Venetianii fiindu fórt departati de ei, puçinu scutu le voru poté dá contra poterei Turciloru, cari suntu mai aprópe. Nu erá greu inse se prevéda, ca Latinii vor intreprinde ceva si fara ajutoriulu loru in favorulu Venetianiloru; asiá au annunțiatu lui Hussein Pasia, care pe acelu timpu erá admiralulu flotei turcesci, ca ei sunt resoluti a remané póné la mórté credintiosi curției otomane, dar' ca sunt intre ei multi Latini, cari stau cu Venetianii in legatura nu numai de sange, ci si' de religiune, despre a caroru fidelitate ei nu potú stá buni. Grecii au avutu cu acést'a duóe intentiuni: una, ca in casulu candu Venetianii ar' ocupá cetatea si dupa aceea Turcii o ar' recuperá, se aiba la indemana escusarea, ca ei au informatu din bunu timpu pe admiralulu turcescu despre acésta eventualitate; si ali'a, cá se póta scuti pe concetatianii loru de torturile-crudeli la cari ar' fi fostu espusi in casulu candu Turcii ar' fi fostu informati prin altii despre complotulu Latiniloru. Dar' inainte de a adjunge acésta scrisóre a Greciloru la admiralulu Hussein Pasia, Latinii, cari au fostu informati despre totu lucrulu si vedeau ca nu este timpu de perdutu, au tramisu o fregata repede la admiralulu venetianu, rogandu-lu pe totu ce are mai sántu, cá se le vina cátu se póte mai curéndu intr'adjutoriu, cáci Grecii au descoperitu planulu loru, si ori ce intardiare din partea sa, nu póte decâtu se le aduca ruina totale; si nu are de a purtá frica de inimicu, cáci cetatea este fara aperare, desiértata de soldati, fara munițiuni séu provisiuni, si divisa in factiuni; prin urmare, ca se capituleze nu trebe alta, decatu cá flot'a inimica se se arete innintea ei. Dupa ce a priimitu acestu nuntiu, admiralulu venetianu a plecatu in cea mai mare graba spre Chio, si intr'adeveru ca a gasitu

inceputu a se apera cu tóta puterea. Dâr' dupa aceea a vediutu ca locuitorii crestini ai insulei l-au perasitu, și ca au de cugetu a preda

cetatea chiar in starea precumu i-o descriesera Latinii, adeca fara soldati si fara lucrurile ce sunt necesarie la sustinerea unei obsidiuni : asiá o ataca numai de cátu si in câte-va zile o silesce a se supune puterei sale. Pe timpul acest'a se tinea in Chio, unu Damad (*) séu Silahdar Hasan Pasiá, nu cá guvernatore, ci numai cá persóna privata ; elu adeca a fostu tramisu aici de Sultanulu pentru a se sustiené din veniturile Insulei, péné i-ar poté da unde-va pasialicu. Vediendu acestuomu, oa din lips'a totale a celoru necesarie este imposibile de a se sustiené cetatea, a intrebatu pe Mufti, care anca era acolo in esiliu ; déca póte unu musulmanu cu consciintia curata se predeá crestinilor o cetate, care nu are nici unu soldatu intru aperarea sa, pentru cá cu modulu acest'a se mantuiésca pe locuitorii ei musulmani ? Mufti i respunse cu urmatori'a Fetva : Binele ce se face prin acést'a la atáti musulmani, sterge pecatulu ce prin predarea cetatiei se comite contra legei Coranului. In urm'a acestei sententie, Damad dupa asediu de patru zile a predatu cetatea sub certe conditiuni in man'a Venetianiloru. Acesti-a, dupa cucerirea cetatiei au devenitu si mai insolenti, si au tractatu cu assemenea crudelitate pe Greci cá si po Turci. Ba anca, audindu de nuntiulu ce au tramisu Grecii catra admiralulu Hussein Pasia, le-au inchisu tóte bisericile, le-au confiscatu tóte bunurile ; au opritu pe pretotii greci de la exercitiulu functiuniloru loru si de la administrarea sacramenteloru si n'au permis la altii, decátu numai Latiniloru de a comunica in patulu mortiei pe Greci, si de a le boteza copiii. Grecii s'au încercatu cu suplice, cu lacrimi, ba si cu presente, de a imbandi pe Venetiani ; au cerutu ca déca nu alt'a, se-i lase celu puçinu a frequenta neconturbati bisericile loru, si liberulu exercitiu alu servitiulu loru divin. Dar' tóte au fostu in vanu ; ei n'au potutu obtiené nimicu ; din contra i s'au ordinaru a cerceta bisericile latiniloru, déca nu voiescu a fi tractati ca rebeli si inimici ai cultulu divin. Dar' acésta insolentia a Venetianiloru n'a remasu lungu timpu nepunita. Cáci indata la anulu, candu Mezzomorto a alungatu pe Venetiani din insula, Latinii s'au rugatu din totu sufletulu ca se fla reprimiti in acea fraternitate, de la care Venetianii esclusera mai inainte pe Greci. Dar' departe de a li se accordá cererea, ei ar' fi meritaú cele mai severe punitiuni, de cari numai cu mare necasu au potutu se scape. Este o lege in imperiulu ottomanu, care dice, ca déca o tíera a fostu numai trei zile in posesiunea inimiculu, se lea de la proprietarii de mai inainte si se confisca in favorulu thesaurulu Sultanulu ca pamentu de nouu cuceritu, déca cumu-va locuitorii n'ar' voi se se rescumpere cu pretiulu ce li se impune. In conformitate cu acésta lege s'a cerutu de la toti locuitorii insulei Chio o summa de cinci-spre-diece sute de pungi cá taxa de rescumperare. Grecii, vediedu ca o sarcina atátu de grava i apesa fórtetare, au adresatu Sultanulu o petitiune, in care i aretara, ca anca inainte de cucerirea Damascului prin armele musulmane, ei au platitu tributu guvernatoriloru imperiulu, si de la acelu timpu încóce ei niodata n'au refusat de a-lu plati, nici ca au lucratu vre-odata, nici cátsusi de puçinu ; in prejuditiulu statulu ; nu ei suntu autorii calamitatiloru din urma ; ci Lafinii ; a-

(*) Ginere séu cumnatu alu Sultanulu *Tr. Rom.*

cetatea fara consensulu seu in man'a inamicului. A vediutu si aceea, ca garnison'a sa è prea pucina pentru a potea resiste fortiei Venetianilor : asià a capitulatu si a predatu cetatea acestora, pentru a nu cadé elu insusi captiv in mânele lor. Venetianii, cari voiau a-si deobligá pe Pap'a de la Roma, au inchisu tôte besericele de ritulu grecescu, si au opritu a se face servitiulu divin in limb'a greca, preëumu și alte rituri usitate in biseric'a orientale ; au constrinsu pe locuitori parte cu puterea, parte cu intrige a se conforma dupa principiile bisericeii romano-catholice ; si au comisu anca si alte fapte contrarie justitiei si conditiunilor de capitulatiune.

EI AR' FI PÖTUTU OCCUPA SI SMIRNA DECA NU-I DESVATUIA CONSULII PUTERILORU
 STRAINE

XLVII. Dupa ce cu modulu acesta au regulatu tãrbile in cetate dupa cumu le-a placutu, se resolvira a impresora Smirn'a. Dar' in

cesti-a stau in legatura de sange si de religiune cu Venetianii, si au vendutu cetatea loru inamicului : se rãga deci : cá in consideratiunea perpetuei loru fidelitati catra imperiulu ottomanu, se le scada tax'a ce le-a impusu ; si pentru cá in viitoriu se pãta avé o viétia mai secura in insula, se denege Latiniloru dreptulu de cetatiani ; séu déca acést'a nu s'ar' poté, atunci se binevoiesca Sultanulu a le assigná o singura insula ori câtu de deserta, unde, parasindu'si patri'a, se se asedie cu muierile si cu copiii loru ; cáci mai bine voiescu a trai in seracia si in pace, decâtu se fla cu fric'a totu in spate de a-si perde la totu momentulu si viétia si averea ; este imposibile, adaosera ei in urma, cá se pãta fi securi de viétia in acést'a insula, pe câtu timpu sunt mestecati cu locuitori de biseric'a latina, cari au tradatu Venetianiloru cetatea, si cari puterea nu voru inteimite de a le stá intr'adjutoriu pentru a o cucerì anca odata. Intr'aceea Hussein Pasia (care era admiralu pe timpulu candu Venetianii au ocupatu insul'a Chio) se inaltiasa la dignitatea de mare-veziru Sultanulu i comunicá petitiunea Greciloru, si-i ceru parerea. Vezirulu declara, ca totu ce espunu Grecii in petitiunea loru, este purulu adeveru ; si spune totodata, ca ei anca atunci l-au informatu despre intentiunile si planurile Latiniloru. Sultanulu, dupa ce s'a convinsu despre adeverulu lucrului, a redusu tax'a impusa insulei la summa de cinci-sute de pungi, a condamnatu pe Latini la galere, ordinandu ca tôte bunurile loru se se distribuie intre locuitorii greci. Acést'a sententia rigorósa in sine, dar' care ar' fi meritatu-pentru ne mai auditele loru crudelitati, s'ar' fi esecutatu in tóta intinderea sa, déca nu se intrepunea ambasadorele francesu, care parte prin autoritatea sa, parte prin bani a potutu face atátu, in câtu s'a iertatu Latiniloru punitiunea cu condempnarea la galere ; dar' si acést'a n'a potutu-o esoperá sub alta conditiune, decâtu numai déca ei se voru marturisi de membri ai bisericeii greco-orientali. Cu modulu acest'a s'a facutu, de asta-di nu mai este nici urma de papismu in insul'a Chio.

cale i-au intimpinat consuli francesu, anglesu si holandesu si i-au rugatu se crutie cetatea, aretandu-le intre alte motive contra obsidiunei anca si acea grava impregiurare, ca mai tôte magazinele din Smirn'a sunt incarcate cu negotiuri de ale respectiviloru loru conationali; si déca aceste negotiuri sub durat'a obsidiunei voru fi nimicite prin focu ori rapite de soldati, domnii loru voru cere desdaunare cu procente cu totu numai de la Venetiani. Dupa acesterepresentatiuni, Venetianii temendu-se cá se nu atítie contra loru resimtiementulu celorlalte puteri crestine, au renuntiatu de la intentiunea loru, si s'au întorsu acasa cu flott'a.

SUCCESELE VENETIANILORU IN DALMATI'A

XLVIII. In Dalmati'a Venetianii sub comand'a lui Delfini impresóra si ocupa cetatea Ciclut, supunu si cetatea Clobuchi, care in anul trecut in vanu se incercara a o cuceri Seraschjerulu Solimanu Pasia, guvernatoarele Albaniei de dóue ori a facutu asaltu asupr'a cetatiei Ciclut, cu scopu de a o reocupa, dar' de atâte-ori a fostu respinsu. Pentru acést'a a fostu acusat de negligentia la Sultanulu, care l-a si destituitu apoi din postu, si in locul lui a numitu pe Elmas Mehemedu Pasia, guvernatoarele Bosniei, esitu acumu de curendu din seraliu si inaintatu la acelu postu.

ARABII SE REVOLTA CONTRA SULTANULUI, SI VOIESCU A OCCUPA MECCA

XLIX. Pe candu armele otomane aveau succese atátu de nefericite in tôte partile Europei, pe aþunci in Asi'a erumpe o noua seditiune. Emiru Mahomedu, unulu din principii arabi, in fruntea a mai multoru mii de compatrioti ai sei, ataca, préda si despóia caravan'a ce mergea in peregrinagiu la Mecca (26). Dupe aceea imultinduse nu-

(26) *Mecca*. Fiindca Arabii vagabundi, cari se tienu in desertele dintre Damascu, Bagdadu si Mecca, prin rapinele loru faceau, de mai alesu calea catra Mecca arareori era segura, in cátu pentru peregrinarii cari au superstitiunea de a cercetá mormentulu lui Mahomedu (*). erá fórte periculosu de a face acést'a caletoria: asiá imperatii ottomani, dupa Selimu I. cuceritoriulu Egiptului, se resolvera a le da din

(*) Mahomedu este immormentatu in Medin'a. Cercetarea mormentulu seu, cá o fapta buna. este lasata in liber'a voia a fla-carui musulmanu; dar' peregrinarea la Kiabe sáu la templulu santu in Mecca, se cuprinde intre preceptele Coranului, (Capu II. versu 91 *Tr. Rom.*). Vedi nota 51 la Capu IV din Cartea II. *Tr. Germ.*

merulu sectatoriloru sei, merge si impresórá Mecc'a. Dar' petrunsta de sanctitatea acestui locu, si cuprinsu de fric'a de a comite sacrilegiu, s'a retrasu fara a atacá acésta cetate. Sham Beglerbegu dimpreuna cu alți Pasi din aceste parti au fostu tramisi in contra lui; dar' Sieiculu prin o stratagema i bate pe toti si-i pune la fuga.

SULTANULU AHMEDU MORE

L. In midi-loculu atátoru desastre si candu imperiulu incungiu-ratu de inimizii de tóte partile era aprópe de ruina totale, Sultanulu Achmedu móre in anulu Hegirei 1106, si-si da sufletulu seu in mâ-nile lui Mahomedu, dupa ce a trairu cincideci de ani, si a domnitu abia patru ani.

H. 1106
I. C. 1695

CALITATILE LUI ACHMEDU

LI. In temperamentulu si dispositiunile inimei sale, Achmedu a semanatu cu totulu fratelui seu Solimanu, numai era de o intelegin-tia mai viia, fara inasa a avé unu geniu mai subtilu. Unulu din defectete sale erá, ca ascultá de calumniile curteniloru sei si prin instigatiunea acestora schimbá adese-ori céle mai importante trebi numai din cause de nimica. Afectá apparentia unu iubitoriu dedreptate, de si pentru stupiditatea sa nu era in stare de a implini perfectu functiunea unu judecátoriu; cáci elu credea totu ce amicii sei, corupti de partide, i spuneau la urechia.

buna vointia pe totu anulu patru-dieci de mii coróne de auru din thesaurulu femeieloru de Seraliu, sub titlu de Surre (*); acésta gratificatiune li se dá in apparentia sub pretestu de a le assecurá cáilile si fóntanile, in realitate inse pentru ca nu scieau altu midi-locu de a scapá pe Hagii (**) de acei terribili inimizii. Sub decursulu resbelului din Ungari'a, in vre-o cáti-va ani nuli s'a tramisu summ'a promisa; asiá Sieiculu Emiru Mehemedu cu tribulu seu au incungiu-ratu pe peregrinari intr'o strimtória, si, fiindu-ca nu aveau apa, i-au constrinsu a se predá. Intre acesti-a era si renumitul Chan alu Tatariloru, Selimu Ghirai; pe acesta ilu obligara, prin arabianulu Rai (***) a presenta Sultanulu gravaminile loru, si a midi-loci dela elu, cá se le tramita si mai departe summ'a promisa. Chanulu, dandu-si cuventulu a face acést'a, a fostu immediatu lasatu liberu. Elu si-a si tienutu cuventulu, si nu a in-cetatu a sollicita la curtea ottomana, péné ce acésta a tramisu totu restulu de Surre Harabiloru; cari apoi s'au asiediatu si au remasu in pace.

(*) Surre insémna propriamente punga *Tr. Germ.*

(**) Peregrinari *Tr. Rom.*

(***) Despre acestu cuventu vedi not'a 52 la Capu III din Cartea III. *Tr. Rom.*

ESTERIORULU LUI ACHMEDU

LII. Elu avea ochi mări negri, facia palidă, barba rotunda, care trecea in rosă mestecata cu peri negri ; nasu lungu si subtire , statura de midi-locu , si unu fôle mare imflatu nu atât de grosime, câtu de hydropía. In câtu pentru devotiunea si zelulu seu catra legeă mahomedana, elu in respectulu acesta a fostu mai pucinu bigotu de câtu fratele seu Solimanu.

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MUSTAFA II.

ALU DOUE-DIECI-SI-DUOILE IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU IV. DIN CARTEA IV.

SULTANULU MUSTAFA, ALU SULTANULUI MAHOMEDU FIU, SE PROCLAMA IMPERATU

I. Precumu Kioprili Mustafa Pasia, dupa mórtea Sultanului Solimanu s'a incercatu a esclude de la tronu pe Mustafa, fiulu lui Mahomedu IV., chiar' asiá acumu dupa incetarea din viétia a lui Achmedu, Vezirulu Scham Tarabolu Ali Pasia s'a incercatu a face totu aceeași ; dar' acesta n'a fostu atâtu de fericitu ca celalaltu. Tarabolu Ali Pasia, spre a-si adjuge scopulu, a convocat unu consiliu din cei mai de frunte dignitari ai statului, si se inceroá a-i trage cá se puna imperatu pe Ibrahimu, fiu alu defunctului Achmedu, unu principe abiá de trei ani. Argumentulu seu era, ca nu se cade si este injustu a rapi coron'a de la fiulu unui Sultanu, care a muritu in dignitatea de imperatu. si a o da la fiulu fratelui seu, caré de si a fostu Sultanu, dar' in urma a fostu destituitu si a muritu cá simplu cetatianu. Acesta era rationamentulu seu professatu in publicu ; in realitate inse, motivulu pentru care voia cá Mustafa se nu adjuge pe tronu, erá ca se temea, ca déca unu principe vigorosu si espertu in affacerile publice, precumu éra Mustafa, va adjuge la coróná, atunci elu isi va poté perde puterea absoluta de care se bu-

cură asupra armatei și asupra statului sub Sultanul Achmedu ; pentru aceea mai bucuros ar' fi vrutu se aiba de Sultānu pe unu infante, și a-lu tiené sub tutela că pe unu pupilu alu seu, și a face în numele lui ceea ce-i va plăcé, de cătu a fi în periclu perpetuu sub unu imperatu de etate matura. Dar' înainte de a castiga pentru opiniunea sa pe dignitarii țierei, Hasnadar Bashi, Nazir Aga (1) a informatu pe Mustafa despre mórtea unchiului seu (2) : ilu libera din locul unde era închis, și-lu chiama cu insistenta se priimésca sceptrulu ottomanu. Mustafa priimesce cu plăcere acésta invitare, și pe candu Vezirulu se consultá cu dignitarii țierei despre alegerea noului Sultānu, elu fara scirea vezirului se pune pe tron, și cei dântáiu cari l-au salutatu de imperatore au fostu Cialik Ahmedu Aga (3) și Cerkes Mahometu Aga (4).

(1) *Naziru Aga*, Era pe acestu timpu Hasnadar Basi séu inspectore asupra tesaurului ce se pestrá în seraiulu femeiloru. Nu multu dupa aceea a fostu înaltiatu la dignitatea de Kislar Aga ; și avea la Sultanulu unu credientu atatu de mare, în cătu mai multu se temeau Vezirii de elu, decâtu elu de Veziri ; și Sultanulu însusi nu voia a întreprinde nimicu în affacerile publice, fara a-i cere mai înainte parerea lui. În acésta védia s'a sustienutu elu prin o mare a sa desteritate sub totu decursulu imperatiei lui Mustafa. Dar', dupa ce acest'a a fostu destituitu, era se o patiesca reu, căci conspiratorii au atribuitu lui tóte acele gresiele ce le comisese. Sultanulu Mustafa. Dar' Sultanulu Ahmedu l-a agratiatu, și dandu-i dimissiunea de la curte, l-a tramaisu în Egiptu.

(2) Traductorulu anglesu și celu germanu dicu *fratelui seu* ; ceea ce este o eróre, căci Achmedu II a fostu frate cu Mahomedu IV tatalu lui Mustafa, și Achmedu III care a urmatu lui Mustafa, a fostu frate cu acest'a, că fiiu alu lui Mahomedu IV, *Tr. Rom.*

(3) *Cialik Ahmedu Aga*, nascutu în Russi'a rosia. A fostu prinsu în espeditiunea de la Camenieti, și trecéndu la mahomedanismu, a fostu susceptu în palatululu Sultanului. Aici, sub domni'a lui Mahomedu IV., pe candu Mustafa era anca numai copilul, a purtatu servjitiulu de Ciocadaru, După ce Mustafa s'a înaltiatu la tron, acestu Cialik a fostu mai dntáiu numitu Kiutciuk, și apoi Buiuki Mirahoru. Din acestu postu a fostu în urma dimissionatu, fiindu-ca nu voia a primi nici-unu Pasialicu. Dar' elu sta și asta-di în mare védia la Turci ; și de sí numai cá persóna particulara, dar' traiesce într'unu modu fórte splendidu în Constantinopole. Numele de Cialik i s'a datu pentru ca are o cicatrice în față, ce i-a remasu dintr'o vulneratiune primita în resbelu. De altminterea asia se numescu la Turci toti acei-a cari sunt trunchiati și vulnerati în óre-care parte a trupului. Asiá pentru esemplu, se dice Cialik Ciolak la unulu care si-a perdutu o mana séu unu degetu. Dar' aci trebe se observamu, ca acestu individuu nu trebuie confundatu cu unu altulu de asemene nume, pe care la

VEZIRULU DESISTE DE LA PROPOSULU SEU DE A PUNE IMPERATU PE IBRAHIMU

II. Insciintandu acesti-a pe ceialalti omeni de curte despre alegerea noului Sultanu, mersera cu totii a-si manifesta omagiele si suppunerea loru catra imperatulu, care le era foarte placutu. Vezirulu anca vediendu ca officiarii de curte l-au prevenitu in intentiunile sale, a grabitu si elu cu Aga Ieniceriloru si cu alti dignitari a merge la Sultanulu si a-i saruta` paliulu , prefacendu-se ca è forte satisfacutu cu acèsta allegere.

SULTANULU NU OBSERVA INTRIGELE VEZIRULUI SI-LU CONFIRMA IN POSTU

III. Mustafa se face cá si candu nu ar' sci de intrigele Vezirului, si rezervandu-si resbunarea pe altu timpu, ilu confirma in postulu seu de mare-vezir u, i daruiesce una dulmana cu blana de zebelinu, si-i recomanda a se ingrigi cu o particulara diligentia despre trebile belice si cele publice de statu.

MUSTAFA DECLARA CA VOIESCE ELU SINGURU A COMANDA ARMAT'A SI A ADMINISTRA TREBILE PURLICE

IV. A patr'a dî dupa suirea sa pe tronul, Sultanulu Mustafa da unu manifestu, prin care declara, ca intentiunea sa este a lua insusi comand'a armatei in contra Germaniloru. Elu adeca nu se indetulia numai cu titlulu de imperatu, ci voia a lua sarcin'a de a implini tóte detorintiele unui bunu generalu. Elu esaminã, ordinã si dispuse tóte singuru; dede ordinu a se confectionã tunuri nôue si de cele grele; procurã munitiuni si provisiuni, si distribuì soldulu cuvenitu soldatiloru; chiamã la sine pe ministrii si officiarii parin-

inceputulu domniei lui Ahmedu III, rebellii l-au facutu Aga Ieniceriloru. Despre acest'a vomu vorbi mai in Josu (*.)

(4) *Cerkesu Mahomedu Aga*, Anca tineru fiindu, a fostu adusu intre alti captivi din Cercassi'a la Constantinople, si s'a crescutu in palatul imperiale. Dupa dimissiunea lui Cialik Ahmedu Aga, elu a fostu numitu in locul acestui-a de Buiuk Mirahoru, din acestu postu s'a naintatu la dignitatea de Pasia cu trei tuguri, si a fostu mai antãiu guvernatore in Aleppo, apoi in Ierusalimu, si in alte locuri. Dupa reocuparea Moreei prin Turci, a fostu tramisu aici in calitate de Seraskiru, unde este si de prezentu. Pentru amorulu seu de dreptate, si pentru marele seu curagiu, elu sta in mare reputatiune la curtea ottomana.

(*) La not'a 1 din Capu V. Cartea IV. *Tr. Rom.*

telui seu, cari erau in retragere prin tieri departate, si-i inaltia la noue posturi, in cari se se pōta distinge cu mai mare si mai multu avantagiū pentru Statu ; tramise in Bosni'a dupa Elmas Mehemedu Pasia (5), celu mai iubitu fostu camerariu alu parintelui seu , si-lu facu mai antaiu Nisangi Pasia (6), apoi Rekiab Caimacamu (7), si-lu

(5) *Elmas Mehemedu Pasia*, unii dicu ca é unu asiaticu, altii ca é bosniacu de nas-cere. Anca cá tineru. pentru rar'a sa frumusetia , Mahomedu IV l-a primitu in pa-latu, si i-a datu numele de Elmas, adeca Diamantu. Se vorbiá ca Sultanulu l-a in-trebuintiatu pentru placerile sale detestabili ; dar' sunt intre Turci cá si intre cres-tini multi, cari cređu ca despre acésta inclinatiune vitiōsa a Sultanului nu este alta proba, decâtu impregiurarea ca elu dadea nume singulari celoru mai frumosi domes-tici ai sei. Dupa mōrtea Sultanului Mahomedu, Elmas a ocupatu mai multe posturi la curte. Sultanulu Achmedu II. 'lu face Pasia cu trei tuguri in Bosni'a ; ér' Sulta-nulu Mustafa II 'lu inaltia la dignitatea de mare veziru. Elu aparū superioru Ger-maniloru in duōe batai : odata candu a constrinsu pe Veterani a se retrage ; altadata candu a dejucatu planulu lui Fridericu-Augustu, electore de Saxonii'a , contra cas-treloru sale. Dar' lupt'a de la Zenta, unde principele Eugenu a batutu pe Turci , a fostu pentru elu fatale ; cáci in curagiulu seu prē infocatu voindu a atacá pe Ger-mani contra opiniunei celorlalti Pasi mai esperti, chiar in momentulu, candu era se incépa ataculu, a fostu ucisu de unii Ieniceri rebelli. Unu ingeniosu poetu turcu a insemnatu timpulu mortiei sale prin urmatoriulu chronosticu : *Nemce cursiunile sildi Elmasi*, séu : plumbulu Germanului a poleitu diamantulu. Prin acésta frasa se face allusiune la duōe : un'a ca dupa opiniunea comuna, plumbulu strica diamantulu , al-t'a, ca dupa cumu se spune, diamantulu numai asiá 'si capeta lustrulu, déca 'lu pole-esci cu plumbu. Pre langa tōte aceste, elu a fostu unu barbatu modestu , sobriu si prudente ; departe de a'fi avaru (esemplu raru intre nobilimea turcésca), si mare a-matoriu de dreptate, afara déca nu cumva vre-o cauza publica cerea a oprime pe vre-unu rivalu, séu a-lu curati d'in cale, de si innocentu. Crescutu in palatu , nu avea esperienti'a altoru Pasi in artea de resbellu ; dar' ce nu i-a datu educatiunea , a suplinitu prin calitatile sale cu cari era dotatu de la natura . o facilitate si deste-ritate rara in a da consiliu ; o activitate si celeritate fara parechia, in a esecutá unu proiectu ; in cátu dupa consensulu tuturoru, elu n'a fostu reu generalu alu armatei.

(6) *Nisangi Pasia*. Acest-a è, care pune marc'a séu semnulu numelui Sultanulu pe tōte ordinatiunile, ce esu de la curte. Este unu postu fōrte insemnatu, mai alesu candu-lu ocupa unu Pasia cu trei tuguri : prin acést'a elu se numera intre Cube-Veziri, si in Calibe-divanu siede immediatu langa merele veziru, chiar sub feréstr'a unde sta Sultanulu pentru a audi totu ce se delibera in consiliu. Dar postulu nu è atātu de insemnatu, candu 'lu ocupa vre-unu Ekitugli , séu nnu Pasia numai cu duōe tuguri, séu vre-unu Effendi. Tōte fermele Sultanului , care se emittu pentru provincia d'in cancelari'a Vezirului , precumu si acelle ce essu de la Defterdarulu si concernu Malie si Beglik, (*) trebue mai antaiu se i le cetésca Nisangi Kissadaru

(*) Lucruri erariali si de thesaurulu publicu. *Tr. Rom.*

insarcinã a conduce pe Valide Sultan'a de la Constantinopole la Adrianopole ; facu pe Hasen Pasia, consangénulu seu , guvernatore in Diarbekiru ; si conferi diferite onoruri la toti acei-a cari au servitu cu credintia imperiulu sub domni'a parintelui seu. Prin aceste fapte isi castigã atât'a reputatiune, in câtu nu numai totu poporulu communu musulmanu cautã la elu si-lu stimã ca pe unu sóre care se redica din nuorii intunecosi, si-si promittea sub elu unu viitoriu mai fericitu, dar' chiar' si soldatii veniau de buna voia si din tóte partile, si se oferiau de sine insii a merge in campania si a servi sub unu principe atâtu de prudente.

MERGE INCOGNITO PRIN CASTRE ; SI CONDAMNA LA MOARTE PE VEZIRULU

V. Dupa ce tóte erau gat'a, si soldatii prompti cu inima si cu braçia de a incepe resbellulu din nuou, Sultanulu in de cu prima véra din bunu timpu a datu ordinu Vezirului a se pune in castre la Adrianopole. Trei díle in urma, imbracatu in incognitu, merge in castre, si se mesteca printre soldati, fiindu curiosu se audia ca ce dícu acesti-a despre elu, despre marele veziru si despre ceialalti mai mari ai tieriei. Intielegéndu din gur'a soldatiloru ca ce opiniune circula despre elu, ca adeca elu in multe este superioru unchi-

Effendi, apoi le confirma aplicandu Tugra séu marc'a numelui Sultanului , elu 'si scóte si copia de pe aceste si le conserva intr'o anume casseta. Ordinile inse, cari nu se estindu preste murii Constantinopolei, nu se confirma prin Nisiangi Pasia, ci è de ajunsu a fi semnate de Vezirulu. Nisiangi Pasia trebue se fia totdeauna langa persón'a Sultanului, si nu se póte departa de langa elu, nici a fi tramisu unde-va, afara de casulu candu se numesce altulu in loculu seu Si candu Vezirulu merge in vre-o espeditiune fara Sultanulu, atunci acestui-a i da in loculu lui Nisiangi Pasia pe unu Nisiangi Effendi, care substituindu-lu acompaniéza pe Vezirulu.

(7) *Rekiab Caimacamu* , Candu marele Veziru este ocupatu in vre-o espeditiune militara, Sultanulu totdeauna numesce Rekiab Caimacanu, seu vicariu Sultanulu pe unulu d'ntre Cube-veziri séu d'ntre Pasi cu trei tuguri Oficulu lui consioste in a face tóte lucrurile ce appartienu Sultanului , si cari le-ar' decide Vezirulu déra ar' fi presentu : si le face chiar' cu aceeasi putere si autoritate, cu care le-ar' face Vezirulu ; nu póte inse se numésca Pasi nuoi, nici a destitui pe cei cari sunt nici a judecã pe vre-unulu la mórté, si puterea lui încéta, indata ce Vezirulu s a întorsu d'in espeditiune. Mai este unu Caimacamu . cellu din Constantinopole. Acestu-a e numesce de regula, candu atâtu Sultanulu câtu si marele Veziru sunt absentii. Despre acestu-a amu vorbitu in partea prima (*).

(*) A se vedé not a 54. la çapu III din cartea III. *Tr. Rom*

loru si predecesoriloru sei, dar' elu anca totu sta sub influinti'a Vezirului, si-lu lasa pe acesta se faca tôte dupa placerea sa , si chiar fara scirea si fara consimtiementulu lui. Atunci Mustafa se aprinse si mai tare in contra Vézirului, si se determinâ a-lu puni, precumu merita. Cu propusulu acest'a merge si esaminéza in persóna tôte armaturele bellice, si vediendu ca tievile de la tunurile cele grele nu sunt destulu de bine legate cu feru, ilu infrunta aspru pe Veziru; acest'a inse voindu a se escusa , pune vin'a tóta pe Toptci Bashi (8). Mustafa chiama pe acest'a inainte , si-i ordina se spuna, ca ce è caus'a la acést'a. Toptci raspunde , ca elu a cerutu de la Vezirulu atât'a ferru câtu era necessariu, dar' ca acest'a i-a refusat, si asia a lasatu se se faca tievile asiá precumu Vezirulu a gasitu de bine. Vezirulu nu potù se nege acést'a, si Sultanulu dede numai decâtu ordinu de a-lu puni cu mórte, si a-i espune corpulu trei zile in Sirik Meidan la vederea tuturilor, sub cuventu ca a fostu negligente intru esecutarea ordiniloru Sultanului, in realitate inse, pentru ca se incercase a esclude pe Mustafa de la tronul si a face pe tinerulu Ibrahimu imperatu.

ELMAS MEHEMEDU PASIA SE FACE MARE-VEZIRU

VI. Urmatoriulu seu in postulú de mare-veziru a fostu Elmas Mehemedu Pasia , pe care Sultanulu cu puçinu mai inainte ilu in-naltiasa la dignitatea de Caimacamu. Era'o persóna de o ingeniositate fôrte rara, si pentru aceea a merítatu a fi mare-veziru ; dar' era anca tineru , si Pasiu cei mai betrani murmurau vediendu-se sub command'a unui Veziru june si pucinu espertu in trebile publice.

SULTANULU COMMANDA ARMAT'A IN PERSONA, OCCUPA LIPPA, SI BATE PE IMPERIALISTI

VII. Dar' Sultanulu Mustafa nu luà in seriosu aceste murmure ;

(8) *Toptci Basu*, se numesce oficiarulu care are inspectiunea asupr'a tunurilor, asupr'a Kombaragiloru (*) séu tunariloru, si asupr'a soldatiloru co-i sunt dati spre acést'a. Atâtu si nimicu mai multu este deregatori'a lui ; cáci este unu altu comisariu de artileria numitu Gebegi Basi, care are sub inspectiunea sa pravulu (iérb'a) de tunuri, glóntiele , si celelalte munitiuni necesarie.

(*) Cuventulu Kombaragi in sine insémna Grenadiru. *Tr. Rom.*

din contra, se pune in fruntea armatei, trece Dunarea aprópe de Belgradu, impressóra Lipp'a si Titelulu, le attaca si le ocupa; apoi da ordinu a derima fortificatiunile acestoru cetati. Pre candu erá ocupatu cu aceste lucruri, priimesce scirea prin tatarii ce tramisese inainte, ca Veterani cu siepte mii de Germani a esitu din Transilvani'a, si vine a se intruni cu armat'a imperiale de sub comand'a lui Fridericu Augustu (9), electorele de Saxonia, si ca nu este mai departe de acesta decâtu distantia de vre-o optu óre. Pentru a interceptá acea truppa a lui Veterani, Mustafa tramitte inainte pe Mahmud Beg Ogli, beglerbegulu de Rumeli'a, cu truppele cele usióre, si immediatu dupa aceea i urméza si elu cu celelalte truppe alle armatei. Dupa unu mersu rapede de duóe díle adjunge Mahmudu in faci'a Germaniloru; despre cari eu nu stau in dubiu a díce, ca au fostu cele mai brave si cele mai curagióse truppe, ce a produsu vré-odata Germani'a: fara a aretá celu mai micu semnu de frica, si ca si candu trupurile loru ar' fi fostu invulnerabili, ei stau locului, si provóca óresi-cumu la lupta pe Turci, cari veniau asupr'a loru in numeru prodigiosu. Mahmudu Beg Ogli, de si era superioru imperialiloru in fortia, totusi n'a tienutu de consultu a se lasa in lupta cu ei, péné ce nu va sosi si Sultanulu cu restulu armatei; si asiá a datu ordinu truppeloru sale a molesta pe inimicu numai in mici loviri, si a impedeá cá se nu le scape din mana. Intr'aceea adjunge si Sultanulu cu Ienicerii si cu ceealalta armata, si immediatu da ordinu a atacá cu celu mai mare focu pe Germani din tóte partile. Generalulu germanu din contra a lasatu duóe regimente indereptu pentru a pazi castrele, si a intratu in lupta numai cu cinci mii de ómeni; acesti-a sustienu foculu cu atáta eroismu, in cátu Turcii dupa scurta resistantia au fostu constrinsi a se retrage. Sultanulu care priviá la lupta din óre-care distantia, vedíendu acésta perdere neasceptata a ómeniloru sei, vine

(9) *Fridericu Augustu*. Turcii si asta-di 'lu numescu Naal-Kiran séu Fránge-potcove, fiindu-ca in tinereti'a sa atátu era de tare, in cátu putea frange ferulu cu man'a. Scímu ca Turcii au usulu a da nomenclature partículari nu numai generaliloru, dar si poporeloru intregi, precum amu aretatu acést'a in'partea prima (*).

(*) A se vedé not'a 1. la capu VI. din cartea III. *Tr Rom.*

intr'atât'a furia, in câtu elu insusi alérğa in calea fugitiviloru, omôra cu man'a sa pe mai multi, si pe ceialalti i face se încépa lupt'a din nuou. Turcii rusînati de fug'a loru, prindu nuou curagiu, tragu spre arip'a stanga a Germaniloru, attaca carale cari acoperiau castrele acestora, si petrundu in elle nu cu puçina perdere. Veterani într'acésta se retrage cu truppele sale catra castre, se arunca asupr'a inamicului cufundatu in préda, si face unu masacru mai terribile de câtu celu de mai inainte. Turcii érași prindu fug'a, si nu se oprescu pênê nu-i intimpina érași Sultanulu, care vediendu mai ântâiu pe Shahin Mahomedu Pasia, l-a infruntatu cu urmatóriele cuvinte: » Acela a comisu o mare eróre, care « te-a numitu mai ântâiu Shahin (adeca falconu); câci tu nu spargi cá unu falconu cu « unghiele rapace capetele inamiciloru; ci cá unu grauru tragi dupa « tine o turma de fugitivi ». Shahin Mahomedu Pasia intr'atátu s'a simtîtu de atinsu prin acésta reprobatiune, in câtu immediatu s'a dusu la Mahmud Beg Ogli, si cu acesta dimpreuna aduna din nou trupele fugitive, si resoluti ambii, séu a invinge séu a muri pentru legea loru, attaca a trei'a óra pe Germani. Aga Ieniceriloru, din partea sa anca face asemenea; adeca, infruntandu-lu bine Vezirulu merge si ellu, si readunandu-si Ienicerii, i duce érași la lupta. Asia Turcii si Germanii intra acumu a treia-óre in lupta cu asemenea resolutiune si de o parte si de alt'a; si se batura câte-va óre cu cellu mai mare focu: câci de o parte se luptá speranti'a victoriei, si de cealalta desperatiunea. Si anca este probabilu ca Germanii ar' fi potutu sustiené tóte atacurile Turciloru, déca generalulu Veterani in celu mai mare focu alu luptei n'ar fi fostu vulneratu si prin acést'a constrinsu a se dá josu de pe calu si a se pune pe unu caru. Câci imperialistii vediendu acést'a si ne mai avendu acumu comandante, au inceputu a se retrage, dar' intr'atâta ordine, in câtu te indoiai de este acésta fuga, séu numai o simpla retragere. Sultanulu anca vediu ca e lucru difficile si periculosu a-i persecutá; câci desperatiunea i-ar' poté face si mai terribili, asiá ordinâ in secretu lui Mufti cá se indivineze unu espedientu pentru a retiené armat'a ottomana in castre. Mufti, suppusu poruncei domnului seu, emitte o Fetva, prin care declara, cá este in contra preceptelor Coranului a per-

secuta pré vehementu pe inamiculu fugitivu; si care pere in assemenea casu, unulu ca acel'a isi perde corón'a de martiru.

REFLEXIUNI DUPA VICTORI'A CASTIGATA ASUPR'A IMPERIA LISTILORU

VIII. Intr'adeveru Sultanului anca avea ratiuni multe si fórte momentóse de a retiené pe soldatii sei, se nu mai intre in alte lupte. Una miie de calareti si cinci-spre-diece sute de pedestrime, ce au caditu din partea Germaniloru, au fostu resbunați indestulu prin perderea celloru mai de frunte capi-comandanti ai armatei turcesci: cáci Mahmuđu Beg Ođli beglerbegulu de Rumelia, Shahin Mahomedu Pasia, Ibrahimu Pasia, fratele lui Codgia Dgiafer Pasia, si alti mai multi officari de primulu rangu, cu aprópe diece mii de ómeni soldati turci, au remasu morti pe campulu bataliei. Si anca si acésta victoria atátu de scumpa totu ar' fi fostu dubiósá, déca de o parte Sultanulu prin presenti'a si resolutiunea sa nu intorcea la lupta pe Turcii fugitivi, si de alta parte déca desastrulu ce lovise pe Veterani nu descuragiá pe Germani. Asiá era de a se teme de o perdere anca si mai mare, déca persecutandu cu o pré mare veheméntia pe trupele crestine, acestea in desperatiunea loru si in acestu periclu estremu si-ar' fi intorsu tóte puterile asupra Turciloru. Pentru aceea si Sultanulu s'a indestulitu cu atátu, ca a potutu respinge pe aceea glóta de Germani, si prin acést'a a castigatu glori'a de o victoria; si ne mai cugetandu la ceealalta armata germana, s'a intorsu cu trupele sale spre Dunare.

SULTANULU IN REINTOARCERE SPRE CONSTANTINOPOLE OCCÚPA UNELE CETATI

IX. In reintórcerea sa spre Constantinopole ocupa Lugosiulu si Caransebiulu, care erau fara aপরare, derima fortificațiunile; trece prin "Romani'a, adjuge si intra cu mare triumfu cá invingétoriu in Constantinopole.

IMPERIALII DE ALTA PARTE SE RETRAGU IN CASTRE DE IARNA

X. Fridericu-Augustu face cam asemenea, de si fará gloria de trofee. Elu mai multu s'au aretatu numai, cu trupele sale inaintea

inimicului, decâtu se lă duca in lupta : si apoi le-a trâmisu si elu in quartire de iarna.

POLONII PRIN LASITATEA LORU LASA PE TATARI SE LE DEVASTE TOTA TIEAR'A

XI. Polonii, sèu pentru indispozițiunea regelui loru, sèu pentru ca mai purtau ancă fric'a perderiloru din urma, au remasu in neactiune si n'au cutediatu a trece preste Dnistru, sèu a reintra in Moldavia. Ei credeau ca au facutu destulu, déca isi pazescu ceea ce au cuceritu, si-si apera frontariile contra invasiuniloru perpetue ale Tatariloru. Căci de si imperiulu ottomanu era destulu de strimtoratu din alte parti, acesti flageli ai crestinismului totusi n'au intermisu unu anu macar' de a devasta Podoli'a si Pocuti'a pênê pe la Leopole, si a lua captivi pe locuitorii cari atâtu de tare se incredeau in armele polone. Abiá ce trecuse érna, si Caplanu Ghirai, Chanulu Tatariloru din Crime'a, vine si attaca pâna si suburbiile Leopolei, pune man'a pe patru tunuri mici de la portile acestei cetati, si era pe ací se prinda si pe generalulu Dablonoski ; apoi se întórce gloriosu la Crime'a tatarica cu mai bine de patru-spre-dece mii de captivi.

CZARULU RUSSIEI IMPRESORA AZACULU, DAR SE RETRAGE FARA SUCCESU

XII. Petru I. Czarulu Russiei voiá se estermine cu totulu acestu reu si se puna capetu aceloru devastatiuni ; cu acèsta intentiune merge pe la inceputulu primaverei se attace Azaculu (Azovulu), celu mai intaritu propugnaculu alu Crimeei tatarice. Dar soldatii sei pe atunci nu erau anca invetiati cu assediulu, si garnison'a ancă se aperá cu multa bravura ; asiá a trebuitu se se retraga fora a poté face ce-va.

MEZZOMORTO BATE FLOT'A VENETIANA

XIII. Cu mai bunu succesu s'a purtatu resbellulu in acestu anu contra Venetianiloru. Acestia, incuragiatu prin cucerirea insulei Chio tindeau lá dominatiunea a tóta marea, si flot'a turcésca nu mai avé curagiulu de a se areta inaintea loru. In aceste impregiurari s'au tienutu la Constantinopole mai multe consultatiuni, cumu s'ar restabili puterea navale éراسi in stare buna. Intr'aceea vine in védia

numele lui Mezzomorto (10), care pe acela timpu era comandante, numai asupr'a unui singuru vasu. L au chiamatu și pe elu in consiliu. Aici vedindu Mezzomorto ca cei mai multi tienu de mai consultu a purta resbellulu numai defensivu, elu nu numai ca le-a consiliatu contrariulu, dar le propuse anca si recucerirea insulei Chio, ca unu lucru ce pre usioru se pôte face, si se offeri insusi a o recuceri, déca i se voru da la dispositiune nu mai multu de patru sultane si o parte din galere. Admiralulu Aimidge Ogli Husein Pasia, ilu tractâ cu despretiu si-lu considerâ de unu fantastu si nebulu, ba pre langa infruntari anca-lu si amerintă. Dar' Seraskierulu Misirli Ogli (11) care era capu-comandantele resbelului contra Venetia-

(10) *Mezzomorto*. Africanu din parinti mauritani. Anca d'in tineretiele sale a esercitatu meseria de piratu din portulu Tunis in marea mediteranea; prin acést'a si-a facutu nume. In urma, intr'o lupta cu Spaniolii a caditu in manile acestor-a, si l-au facutu prisionieru. In acésta lupta a fostu vulneratu de mörte, si de aci i s'a datu numele de Mezzomorto, séu Semi-mortu, care i-a ramasu pe tota viét'a. Elu adeca se vindcă d'in vulnere sa, si dupa arestu de siette-spre-diece ani compatriotii lui l-au rescumperatu, si elu érași a inceputu meseri'a sa cea vechia, si facea crestiniloru mare stricatiune. Cu timpulu, facén lu servitie importante Turciloru la Chioș, a fostu numitu capitanu de galere, si in urma comandantu a tota flot'a turcésca. Candu a trebuitu se se presente la Sultanulu in Adrianopole, pentru a accepta dignitatea de admiralu cu trei tuguri, a cerutu că favoru particulariu, cá se nu fla obligatu pentru dignitatea de Veziru. ce i se ofere, a-si schimbá uniform'a marinara de o parte, si de alt'a se-i fla permisu a instrui marinarii si trupele de marina in artea de a se bate pe mare, si a le dá anume regule de cari se se tiena. Si un'a si alt'a i s'a accordatu. Ceialalti veziri nu incetau a lu indemna se-si schimbe uniform'a de marinariu, dicundu ca nu se cuvine cu rangulu ce-lu pörta; elu inse a remasu nemiscatu. In urma la insistenți'a necurmata a Veziriloru le respunse, « ca este cu multu mai indecentu, ca flot'a unui imperiu atâtu de mare se ajunga préda unui micu numeru de pescari (*). Si ce è caus'a acestei rusini? aceea ca acesti pescari nu cugeta decâtu la arme, pre candu ministrii imperiului cugeta numai la uniformele loru frumóse. Io d'in parte-mi cugetu ca demnitatea de Veziru, cu care m'a onoratu Alteți'a Sa Sultanulu, nu consiste in uniforma, ci in bravura; si voui areta ca unu barbatu ori câtu de reu imbracatu, este de preferitu si mai stimabile decâtu femeile cele mai elegantu imbracate.»

(11) *Misirli Ogli*. Generalu turcu care in privintu'a bravurei nu este mai puçinu faimosu decâtu Chogia HiaferPasia, despre care amu vorbitu mai in susu(**). In lupt'a de la Zent'a si acest-a d'impreuna cu cei-alalti generali si oficiari turci a fostu vic-

(*) Sub pescari întielege pe venetiani. Vedi not'a 1 la Cap VI. din cartea III. *Tr. Rom.*

(**) Vedi not'a 23 la capu II din cartea IV. *Tr. Rom.* *

niloru, luà lucrulu in mai seriósa consideratiune, aprobâ propunerea lui Mezzomorto, si-i dede la dispositiune patru sultane câte a cerutu dimpreuna cu optu galere. Cu aceste pléca Mezzomorto inainte spre Chio, si câlu-va timpu dupa aceea vine in urm'a lui tóta flot'a turcésca. La apropiarea sa catre insul'a Chio, nu numai ca s'a luptatu cu bravura contra atacurilor ce veniau din partea flotei venotiane, care era pusa pentru apararea porturilor, dar' anca o a respinsu indereptu, i luà duóe bastimente si o puse la fuga Garnisón'a, incrediuta prea multu in puterea sa, la inceputu nici ca-i pasá ca se apropiau Turcii ; dar dupa aceea, candu a vediutu ca navele venetiane suntu alungate cu perdere din porturi, curagiulu garnisónei anca a scadiutu cu totul. Cáci ei, Venetianii, nu-si poteau nici-de-cumu imagina, cumu flot'a turcésca de atâte-ori batuta s'a potutu restaura in timpu atátu de scurtu, séu cumu ar' poté fi cineva între Turci, care se fia capabile de a-i instrui atátu de bine in artea bellica pe mare ; pentru aceea au lasatu totu cugetulu si tóta solitudinea de a fortifica cetatea Chio, ci au inchisu bisericile Greciloru, si au facutu alte lucruri cu totul contrarie promisiuniloru loru. Dar' candu a vediutu garnison'a, ca dupa ce flot'a venetiana a fostu fortiata a perlasá posturile ce ocupá pe mare, murii cetatiei au fostu espusi atacului din tóte partile, si ca nu se mai potu apera cu succesu contra unei armate inimice atátu de numeróse, atunci au mai lasatu din mani'a loru contra Turciloru, intorcându-o dreptu asupr'a Greciloru, numindu-i tradatori si perfidi, si se resolvira nu numai a-i spolia si a-i uccide, ci lassara a se simti chiar' in fapta acésta a loru intentiune. Grecii, vediendu-sé in acésta periculósa situatiune, se încercara mai ântâiu a imblandi fuci'a tiraniloru loru si a-i indulci prin cele mai mari promisiuni si asigurari de fidelitate si supunere. Dar' au vediutu apoi ca calumniile concetatianiloru loru catholici despretiuescu adevéru. Si fiindu ca acuma nu mai sciau ce cale se apuce, au informatu in secretu pe Seraskierulu, si i-au relatatu ca sunt in celu mai mare periclu, si ca Venetianii i amerin-

tim'a furiei Ieniceriloru spre celu mai mare regretu alu Sultanulu. Numele seu de Misirli Oglí aréta ca séu este nascutu egiptianu, séu ca parintii sei au locuitu in Egiptu.

tia cu ruina totale , căci acești-a cădiuți într'o frica estrema , nu mai știu cui se atribuie culp'a celui mai apropiatu infortuniu ce-i astépta. Dar' chiar' acésta denunțiare a Greciloru a fostu scaparea Venetianiloru. Căci Seraskierulu in imaginațiune ca aci ar' zace o stratagema din partea Greciloru, pentru a preveni o pierdere neasceptata, se resolvì a esamina mai întâiu totu lucrulu pênê a nu întreprinde obsidiunea ; si cu modulu acesta a lasatu Venetianiloru timpu de a se imbarca cu tôte lucrurile lor, sicu spoliatiunile de la locuitori si din biserici se pōta fugi si scapa pe navele ce le mai avea in porturi.

TURCII OCUPA INSUL'A CHIO, SI CONSTRINGU PE ROMANO-CATHOLICI A TRECE LA RELIGIUNEA GRECA

XIV. In demânēti'a urmatoriã intielegēdu Seraskierulu ca Venetianii au luat fug'a, vine si ocupa cetatea, si pe acei Venetiani, cari nu ajunsera se scape sēu se incapa pe navele lor , i prinde de prin locurile unde se ascunseserã si-i ucide pe toti. Dupa aceea, pe acei Chioani cari professau religiunea romano-catholica i-au constrinsu sēu a imbrăcisia religiunea greca, sēu a se da captivi. Restitue Greciloru besēricele ce li s'au fostu luat; ér cele romano-catholice le inchide pe tôte. Si cu modulu acesta , nu fara intervenirea divina, întórna Venetianiloru tôte acele acte de tirania câte au esercitatu ei contra greciloru.

O VICTORIA A VENETIANILORU

VX. Acestu infortuniu s'a indulcitu ceva prin victori'a ce au reapurtatu Venetianii aprōpe de Argos, unde se dice ca patru sute de turci au ramasu morti. Dar' acést'a, precumu pentru turci n'a fostu prēa mare pierdere, asiã nici pentru Venetiani n'a fostu mare cástigu.

REBELLI ARABI ATACA CARAVAN'A CE MERGEA LA MECCA, DAR' REMANU BATUTI

XVI. In Arabi'a, peregrinariu pe cari i insoçiã Arslan Pasia, guvernatoarele de Tripoli, cu vre-o câte-va trupe ale sale, batù pe rebellulu Sieicu Emirul Muhamedu si-lu pune la fuga cu toti sectatori si. Cù modulu acesta fù vindecata , de si numai pe pucinu timpu, acésta plaga intestina si periculōșã a imperiului ottomanu.

**SULTANULU CRERREZA UNU TRIUMFU IN MEMORI'A ACESTORU VICTORII ; SI DA LUI
MEZZOMORTO COMAND'A ASUPR'A FLOTRI**

XVII. Sultanulu Mustafa, considerandu aceste victorii dreptu de unu auguriu fericitu pentru domnirea sa, la reintôrcere-i in Adriano-pole le celebrâ cu cea mai mare pompa. Pe Mezzomorto, prin a carui conducerea s'a recuceritu insul'a Chio, l-a facutu admiralu, si petoti ceilalti cari s'au distinsu in acêsta espeditiune i-au remuneratu cu distincte onoruri si posturi de officiu.

IMPERIALISTII IMPRESORA TEMISIOR'A, SULTANULU MERGE SPRE A O LIRERA

H. 1107.
I. C. 1696.

XVIII. Dupa aceea a datu ordinu in totu imperiulu ca se se formeze o armata anca si mai numerôsa ; si Turcii animati prin cele din urma succese ale loru belice , veniau in mare numeru si se inrolau de buna-voia. Dar' inainte de a poté face tôte preparativele necesarie pentru espeditiune, Fridericu Augustu, electorele de Saxoni'a , vine catra finea anului Hegirei 1107 cu armat'a imperiale, si impresôra Temisiôr'a. Sultanulu audiendu despre acêsta, trece imediatu cu armat'a sa preste Dunare si merge spre Temisiôra, resolutu séu de a libera cetatea , séu de a fortia pe Germani se intre in lupta.

IMPERIALISTII REDICA OBSEDIULU DE LA TEMISIORA

XIX. La apropiarea Sultanului, Germanii redică obsediulu, la care mai multu se resolvera decâtu ilu incepusera, si in distantia cam de optu ôre de la celate se punu in castre intr'unu locu fôrte favorabile, cu scopulu de a astepta aici pe Turci.

ATAKA PE TURCI, DAR' SUNTU RESPINSI CU MARI PERDERI

XX. Puçinu dupa aceea adjunge armat'a turcêsca si se pune în castre chiar' in faci'a inimicului, dar' in departare cam de o puscatura de tunu si la consiliulu lui Teokeoli, care insocia pe Sultanulu , se fortifica cu valuri tari si sianliuri late si afunde, ceea ce altminterea nu era in usu la Turci. Diu'a dântâiu s'a petrecutu in castre cu consultatiuni, si afara de castre in mici lovituri intre cavaleri'a usiôra ungara si intre avantposturile turcesci. Facêndu-se nôpte, ea a inabusitu foculu si de o parte si de alt'a, si fia-care s'a intorsu in cas-

trele sale ; intr' aceea generalulu germanu se resólve la o întreprindere coragiósa , care ar fi fostu fórte gloriósa , déca 'i-ar fi succesu. Intre ambe castrele inimice era unu campu circumdatu de mocirla, in latíme cam de o mila italiana, plinu de tresthia atâtu de désa, in câtu unu omu chiar' si nearmatu abiã ar' fi potutu strabate prin trens'a. Pe aici a lasatu elu preste nópte in secretu a se face dóue-dieci-si-patru de cârâri , si a datu ordinu ca in reversatulu dilei se tréca armat'a pe acele cârâri cu totu atâté tunuri si se atace sian-tiurele turcesci. Soldatii implinescu ordinulu cu cea mai mare bravura, descarca tunurile lorú tóte dóue-deci-si-patru , si facu unu vigorosu assaltu asupra castreloru Sultanului. Dar' spre nefericirea crestiniiloru, au nimeritu chiar' in partea cea mai tare a castreloru, unde erau locati Ienicerii si seraskierulu Misirli. Cu tóte aceste ei petrundu prin lineele lorú, taia si omóra unu mare nnumeru de Ieniceri si de Egiptieni , si la primulu lorú atacu aducu tóta armat'a turcésca in asiã teróre , in câtu insusi Sultanulu a parasitu cortulu seu si s'a retrasu in partea cea mai departata a castreloru. Dar' puçinu dupa aceea nevalescu Turcii in numeru mare asupra crestiniiloru, i batu si-i respingú facéndu-le mari perderi.

BRÁVUR'A VEZIRULUI IN ACÉSTA BATALIA

XXI. Acésta victoria s'a castigatu mai cu séma prin bravur'a vezirului Elmas Mahomedu Pasia. Cãci candu a vediutu ca armat'a a venitú in extrema confusiune prin subit'a irruptiune a Germaniiloru, elu a fostu celu deãntãiu care cu ómenii sei a facutu resistentia vigorósa anteposturiloru germane, cari petrunsera acumu mai pêne la cortulu Sultanului, si prin esemplulu seu se incuragiara Ienicerii si intrara si ei in lupta : in urm'a acést'a, Germanii nesimtindu-se in putere de a resiste furiei Turciloru , s'au vediutu necessitati de a se întórce éراس in castrele lorú, lasandu dupa sine morti o multime din ómenii lorú , precum si cele dóue-dieci-si-patru de tunuri ce le dusesera cu ei. Germanii dupã ce au inceputu odata a se retrage, au fostu totalu distrusi prin trei mii de Bostangi (12),

(12) *Bostangi*. Primii imperatori turci voindu a-si forma soldati cari se indure dificultatile resbelului si se fia capabili de a supporta fatigiele, au instituitu corpulu Bostangiiloru. Ei credeau, ca labórea penibile de gradinaritu, prin care acesti ómeni

cari venisera într'adjutoriu Ieniceriloru. Căci de si Bostangii suntu destinati numai pentru a tiené gardă Sultanului, si pêné acuma nici-odata n'au fostu intrebuintati in altu modu la șervitiuri militari, totusi Mustafa vediendu gravitatea pericolului i-a tramisu cu ordinu de a da adjutoriu celeilalte armate. Intr'aceea Germanii nu au cadutu fara a-si resbuna si ei asupr'a inamicului loru. Căci in a-césta lupta au remasu mortu Mustafa Pasia, gubernatorele Timisiórei, fratele Vizirului si alti mai multi officiaru turci de primulu rangu, precumu si mai multe mii de Ieniceri si de Egipteni. Dintre Germani n'au cadutu mai multi, decâtu numai aceia cari au pe-trunsu intre lineele Ieniceriloru si i-au cuprinsu acesti-a acolo.

AMBE ARMATELE SE RETRAGU IN QUARTIRELE LORU DE IERNA ♣

XXII. Ceialalti cari au remasu din armat'a imperiale, nevrendu a areta in publicu ca au fostu batuti, au statu tóta diu'a in ordine de bataia si asteptau nemiscati apropiarea Turciloru. Dar' Sultanulu gelosu, mai pre susu de tóte de a sustiené in soldatii sei convingerea ca au invinsu, nu a tienutu de consultu a intra anca odata in lupta; si ordină lui Mufti, că prin Fetv'a sa se interdica o nuófa intrare in lupta. Câte-va dile dupa aceea Sultanulu cu armat'a sa a plecatu spre orientu, si cu modulu acesta a pusu capetu campaniei. Ger-

erau espusi la frigul, la caldura si la tóte injuriile tempestatiloru, i vorueda la cele mai grele întreprinderi de resbelu. Si intradeveru ca Bostangii la inceputu si lungu timpu, au fostu cei mai buni soldați. D'entre ei se alegeau Azali (*) séu furiosii, cari într'adeveru erau cei mai dejosu soldatii între Turci; dar érași dintre acesti-a se alegeau cei mai valorosi Ieniceri; fiindu-ca acesta era gradulu de a poté intra in acestu corpu. Asta-di corpulu Ieniceriloru se recrutéza d'in fiii loru proprii séu d'in acei-a cari se inoléza de buna voia; prin urmare nu se mai observa vechi'a metoda, de a-i alege d'entre Bostangii; si acesti-a acumu nu se intrebuintéza spre alta de cătu a face garda la palatulu Sultanului, a cultiva gradinele acestui-a, si a conduce barc'a. Comandantele séu capulu loru este Bostangi Ba si, despre oliciulu si dignitatea acestui-a amu vorbitu mai in susu (**). De altminterea nu este casu unde ei se fia fostu intrebuintati in resbelu, singuru Sultanulu Mustafa II i-a intrebuintiatu acumu odata pentru a respinge pe Germani, candu acesti-a au atacatu castrele turcesci.

(*) Cuventulu in sine însémna, necasatoritu, june, căci probabilu dintr'acestia s'au alesu la inceputu, pentru ca se se lupte cu mai multu coragiu. *Tr. Rom.*

(**) A se vedea not'a I la capu II din cartea IV. *Tr. Rom.*

manii, de si erau aprópe de Turci candu acesti-a se retrageau, totusi nu au cutediatu a impedece retragerea lor, cugetandu ca au facutu destulu prin aceea ca si-au aperatu propriile lor frontarii, cu atátu mai vertosu, cá resbellulu cu Franci'a in care erau incurcati, nu le permittea a-si estinde cuceririle lor.

MOARTEA LUI IOANU SOBIESKI, REGELUI POLONIEI

XXIII. Polonii, pre langa usitat'a lor tardivitate, in anulu acesta au mai avutu unu pretestu de a prelungi intrarea lor in campania, si adeca mórtea regelui lor Ioanu Sobieski, care storsu de tóte puterile sale prin unu morbu indelungatu a muritu in siette-spre-diece díle ale lunei Silcade, anulu Hegirei 1107. Cá totdeauna dupa mórtea unui rege, asiá si acumu Polonii erau ocupati cu cabalele lor pentru alegerea noului rege; prin urmare ei departe de a cugetá se intre in campania, dar' nu-si bateau capulu nici macar de a-si forma o armata.

H. 1107.

I. C. 1669.

CZARULU RUSIEI OCUPA AZOVULU

XXIV. Intr'aceea, pre cându Polonii stateau anca totu in neactivitate, Petru Czarulu Rusiei, aducéandu-si din Germani'a ómeni esperti in arta militara si in modulu de a versa tunuri, merse anca odata cu o armata mai numerósa si mai bine disciplinata in contra cetatiei Azovulu, si o atacá cu atáta vigóre, in cátu garnisón'a, din care sabi'a rusésca nu mai lasase decâtu vréo-o patru-sute de ómeni, la optu-spre-diece ale lunei Silcade a trebuitu se capituleze si se predea cetatea. Acestu esemplu l-a urmatu si garnisón'a din Lutich, cetate situata in façi'a Azovului, capitulandu si ea si predandu-se Czarului sub certe conditiuni.

VENETIANII SUNT CONSTRINSI A RIDICA OBSIDIUNEA DE LA DULCIGNO

XXV. In acelasiu timpu Venetianii au impresoratu Dulcineulu, portu renumitu pentru intretinerea acolo a piratiloru turci. Ei respinsera cu multa vigóre pe Omerbegu, Pasia de Arnaudia, din liniile lor, dar' in urma prin eroic'a resistentia a garnisónei au fostu contrinsi a ridica obsediulu; ba é probabile ca ar' fi suferitu o perdere si mai insemnata de catra Seraskierulu care veniá cu

t^ota puterea sa asupra lor, deca Liberaki, pe care Turcii ilu instituisera principe in Mani'a, prin o stratagema speciale nu facea pe compatriotii sei a se revolta in contra Turciloru. Caci Seraskierulu vediendu ca prin acesta apucatura puterea sa scade si cea a inamicului cresce, a tienu ca este mai consultu a se retrage, de catu a se espune eventualitatiei unei lupte incerte si a perde t^ota Greci'a. Venetianii anca, contenti cu atata, ca si-au aperatu si conservatu cuceririle lor de mai inainte, n'au purcesu mai departe, ci s'au ingrigitu numai de a repara intariturile de la Hexamilon spre a se asigura mai bine de Morë'a.

MEZZOMORTO REGULÉZA FLOT'A TURCÉSCA

XXVI. Pe mare Mezzomorto Capudanu Pasia a regulatu o flota dupa maximele sciintiei navali, intr'unu modu necunoscutu penë acumu Turciloru. Mai prevedietoriu de catu predecesorii sei, elu nu intra atatu de usioru ca acesti-a in lupta fara a esamina cursulu ventului si fara a cunosce situatiunea locului; si urmaria in continuu cu ochi atentivi t^ote miscarile flotei venetiane. Venetianii faceau asemenea; dar' plini de admiratiune pentru acesta neasteptata atitudine a lui Capudanu Pasia, ei se tieneau in reserva si nu cutediau a se prinde cu elu in lupta. Asia flotele se observau numai un'a pe alt'a; si nici un'a nu a facutu ceva memorabile in totu decursulu acelu anu.

SULTANULU SE INTORCE IN TRIUMFU LA CONSTANTINOPOLE

XXVII. Dupa ce au trecutu lunele cele favorabile pentru espediuni bellice, Mustafa s'a intorsu cu armat'a s'a éra si la Adrianopole; unde lasandu trupele sale se mérga acasa, elu a plecatu la Constantinopole. Aici si-a tienu intrarea cu atata pompa, in catu care a vediutu splendórea aceea, i-a venitu a crede, cá victoriile sale intrecu faptele cuceritoriloru Constantinopolei, Ungariei si Egiptului. Totu ce a decoratu mai multu acestu triumfu, au fostu cele dóue-dieci-sipatru de tunuri ce au cuprinsu de la Germani in acesta campania. Aceste mergea in frunte, si dupa ele au urmatu maj multi nobili luati captivi in lupt'a de mai inainte cu Veterani.

**SULTANULU SE INCINGE CU O SABIA SI ORDINA SE FACĂ CELE MAI MARI
PREPARATIVE DE RESELLU**

XXVIII. A trei-ă dt dupa acêsta intrare triumfale Sultanulu a vi-sitatu cu cea mai mare apparentia de devotiune mormentulu lui Ebu Eiub Ensari, si dupa usulu Sultaniloru turci lâsa prin Sieiculu Giamiei de acolo a i se incinge o sabia (13). Dupa terminarea acestoru ceremonii, isi puse tîta grigea singuru si numai la a face cele mai grandiose pregatiri bellice pe mare si pe uscatu, si acêsta cu cea mai mare diligentia. Ordină a se construi trei-dieci-si-siese năvi mari de resbellu, dintre cari o parte o a destinatu contra Venetianiloru, ér' cealalta contra Russiloru (cari de la cucerirea Azovului încôce incepusera a-si forma o flota pe marea negra), afara de aceea unu numeru mare de galere sigaliote. Pe admiralulu Mezzomorto, imbracatu in uniform'a sa de marinariu, ilu onorâ cu trei tuguri, si-i dede comand'a asupra a tîta marea si a tôte insulele; asemenea remunerâ cu considerabile daruri pe ceialalti officieri de marina, cari se distinsera mai multu in espeditiunea din urma. Pentru completarea armatei inrolă duôe-spre-diece mii de Iamadgi-Ieniceri (14) si optu-mii de Levendi (15); esercitâ in tôte dilele atâtu pe soldatii

(13) A se vedé nôt'a 8. la capu IV. Cartea II. apoi §. X. si not'a 18 la capu I. Cartea III. *Tr. Rom.*

(14) *Iamadgi-Ieniceri*. Se numescu noii recruti inrolati in corpulu Ieniciloru pentru completarea numerului acestoru-a; totu asiâ se numescu si acei-a, cari d'in altu corpu de armata se suscepu intre Ieniceri; de ordinariu se face acêst'a atunci, candu è necesariu a se transmite ganisóna in vre-o localitate de nou-cușerita. Pentru esemplu, déca in asemenea casu suntu necesari siese mii de ómeni, d'in Ogiaki nu se voru lua mai multu de câtu duôe séu trei Oda; si fiindu-ra acesti-a nu facu mai multu de trei mii ómeni, asiâ restulu de trei mii se va luâ d'intre Gebegi sóu alti soldati noi sub numele de Ieniceri iamadgi.

(15) *Levendi*. Nume coruptu d'in cuventu italianu (*), si insemna trupe marine; ele la inceputu au fostu compuse d'in omeni fôrte nedisciplinati, si puçinu obedi-enti comandantiloru loru; nedepriinsi chiar si in servitiulu de marina, numai Mezzomorto prin regularea sa i-a potutu aduce la ordine, si a'i face se mai pérda d'in barbaria si d'in selbatecia. Numerulu loru in timpu de pace este de patru-spre-diece mii, dar' in casu de resbelu cu venetianii, séu déca cere vre-o impregiurare pressante, Sultanulu redica numerulu loru la câtu vre; noi Levendi inse se inroléza numai

(*) Levante. *Tr. Rom.*

cātu si pe curtenii sei in Kiagis-Chana (16) in deprinderea cu manuirea pusceloru , tunurilor , dardeloru , girideloru (17) si altoru arme usitate la Turci ; in urma a publicatu unu fermanu, prin care ordină că pênê la Chisrelles (18) tóta armat'a imperiului seu se fia adunata la Adrianopole. In tóta Constantinopolea , care mai inainte sub Sultanii precedenti nu tienea la alta decâtu la plăceri, si pareă ca in medi-loculu resbelului se topesce in desfătari, acumu sub regimulu lui Mustafa nu se audiă alta decâtu sunetulu armeloru, si de aci locuitorii ei nu numai ca-si prediceau victorii pe viitoriu, ci aveau deplina sperantia că voru face nuõe cuceriri.

SULTANULU REFUSA PACEA CE I SE OFFERE DE CATRE IMPERATULU

XXIX. Sultanulu isi puse atât'a incredere in preparativele sale, in cătu de si sciea, informatu fiindu, ca bellulu între Imperatul ger-manu si regele Franciei era terminatu , totusi elu a refusatu pacea ce i s'a offeritu de catra ambasadorii Angliei si Holandiei, si se laudă ca elu singuru, fara adjutoriulu Francesiloru , este in stare nu numai de a resiste imperatului, ci de a-lu si supune potestatiei sale.

MERGE CU ARMAT'A SA LA BELGRADU SI TIENE REVISTA ASUPRA EI

XXX. Apropiandu-se ano-timpulu celu placutu , care atrage pe soldati de a esi cu bucuria in campania , Mustafa plăca din Constan-

pe siese luni, si soldulu loru este 25 thaleri la fia-care. In acestu casu se primescu intre ei si greci, si alti crestini, ceea cea recrutarea altoru trupe turcesci nu este permisu.

(16) *Kiagis-Chana*. Casa séu fabrica de chartia. Unu locu fôrte placutu, nu de parte de suburbiulu Eiub in apropiarea unui rîu de același nume: pórta acestu nume de la morile de charthia, ce au fostu odinióra acolo. Aceste mori mai tardiu au fostu dirimate, si in loculu loru s'a edificatu o fonderia pentru mortarie, glóntie si alte speție de munitiuni de resbelu. Riulu, care spala acestu locu, are in fundulu seu o speție de lutu escelentu pentru çigle si caramide , si in cantitate atâtu de mare, in cătu a datu materialu la tôte edificiele, ce de atâte secle s'au facutu in Constantinopole. Acestu riu è incungiu ratu de tôte partile de cele mai frumöse si spatiöse livedi , unde primaver'a pên' la St. Giorgiu pascu la iérba caii Sultanului. St. Giorgiulu è dî de serbatória si la Turci, si se numesce Chidrelles (*).

(17) A se vedé not'a 41 la capu IV. din Cartea II. *Tr. Rom.*

(18) Sf. Georgiu. *Tr. Rom.*

(*) A se vedé not'a 9 la capu X din cartea III. *Tr. Rom.*

tinopole cu aceeasi magnifica pompa cu care mai inainte intrase acolo, si trecându pe la Adrianopole merge dreptu la Belgradu. Aice tiene revista asupra armatei sale, si vede ca afara de domesticii si servitorii Pasiloru (de cari totdeauna se afla unu mare numeru in castrele turcesci), si afara de o multime de alte persoane netrebuintose, avea bunii de la lupta una-suta-trei-dieci-si-cinci de mii de soldatii regulati.

IMPERATULU ORDINA PRINCEPELUI EUGENIU A SE TIENE NUMAI IN DEFENSIVA

XXXI. Façie cu acésta fortia de armata, imperatulu nu avea de a se oppune de câtu cu patru-dieci-si-siese de mii de germani sub comand'a principelui Eugeniu de Savoia, care avea ordinu de a nu se lasa in lupta cu Turcii, decâtu numai la casulu déca ar' fi necesitatu la acést'a, si a se margini numai la aperarea Petrovaradinului si a celorlalte fortaretie diu Ungari'a, situate la tiermurile Danubiului.

IN URM'A UNUI CONSILIU GENERALU SULTANULU DECIDE A INTRA IN TRANSILVANI'A, SI TRECE PRESTE DANUBIUCU ARMAT'A SA

XXXII. Turcii informându-se despre acestea prin captivii supusi torturei, au tientu in Belgradu mai multe consultatiuni. Mai întâiu s'a consultatu in modu privatu numai Vezirulu cu Pasii cei mai de frunte. Dupa aceea s'a tienu Galibe Divanu in presentia Sultanului. Aici s'a decisu a lasa fluviulu Sava in drept'a, si a trece preste Dunare din josu de Belgradu; apoi a penetra in Transilvani'a cu tota armat'a, evitandu pe Germani, cari erau campati aprópe de Segedinu. Acestu planu l-a datu Tököli, care si elu era presentu in campania turcésca; elu mai adaoase Sultanului si mariloru officieri, ca va fi forte usioru a cuceri Transilvani'a, nu numai pentru ca ungunii rebeli, cari din diferite parti se intrunisera acolo in numeru cam de cinci-dieci de mii, se voru alatura la armat'a Sultanului offerindu-si servitiile lor, dar' si pentru-ca generalulu imperatorelui germanu ar fi tramisu ordinu celoru mai multe garnisone in Transilvani'a spre a-i veni intru reintarirea armatei sale, asiá in câtu cetatile de acolo stau mai tote deserte si nu au nici-o fortia de aperare.

**MUSTAFA ASCULTANDU OPINIUNEA CONSILIULUI SEU MERGE CU TOTE PUTERILE SALE
SPRE TITELU**

XXXIII. Sultanulu aproba acestu planu, si trecundu Dunarea, trage cu armat'a sa spre Temișiór'a. Dar' pe cale indata a dóu'a di aude ca Germanii inaintéza spre Titelu, asiá conchiamá éراس Galibe Divánulu, si-i propuse a delibera, déca este consultu a urma resolutiunea ce s'a luatú in consiliulu de mai inainte si a intra in Transilvani'a lasandu pe inimicu in spatele loru? séu cá è mai bine a merge in contra inamicului si a-lu atacá in lupta deschisa ori unde ar' da faéie cu elu? Prim'a opiniune parea celoru mai multi fórte periculósa in starea presenta a lucrurilor, fiindu-ca era de temutu, ca pe candu puterile otomane voru fi ocupate in Transilvani'a, pe atunci Germanii voru impresora Belgradulu, si pre langa tóte ca acésta cetate é bine nitarita si are garnisona buna, totusi ei o voru ocupá-o, déca nu i se va tramite adjutoriu din bunu timpu. Marele Veziru insistea intr'unu modu particuláru asupr'a acestui punctu, si aduse cá motivu ca trupele otomane nici-odata nu voru potea întreprinde ceva, fara a fi espuse unui estremu periclu, pe cátu timpu armat'a inamica nu va fi nimicita cu totulú; pe candu de alta parte, batuti odata Germanii si scosi din campani'a loru, tóta Ungari'a va remané deschisa armelorú turcesci. Sultanulu aprobá acestu consiliu pentru auctoritatea acelu-a de la care veniá, si s'a lúatu in unanimitate resolutiunea de a ataca pe inimicu. Spre acestu scopu Sultanulu nu numai ca se întórse cu tóte trupelè sale spre Titelu, ci ordiná anca cá flot'a sa de pe Dunare cu bastimentele incarcate se traga spre Tis'a. Intr'aceea Germanii susu de pe muntii inalti, unde sta Titelu, vedu apropiarea Turcilorú, si de si armat'a loru constá numai din siese mii de calareti, totusi se decisera a face o resistentá vigorósa, si a nũ lasa pe inimicu se tréca Tis'a fara versare de sange.

SULTANULU SE INTORCE SPRE TIS'A SI SUFERE MARI PERDERI

XXXIV. In acestu propusu imperialii fortifica cu siantiuri si turnuri tiermurii Tibiscului (Tisei) cári se intindu in lungulu siesului de sub cetate, si plini de curagiu cauta la apropiarea inamicului din

inaltîmea muntelui. Sultanulu puçinu dupa aceea se apropia aci, si vediendu ca un trupa atâtu de mica de ômeni ilu provóca la lupta, ordinâ la vre-o cati-va Pasi a țrece preste rîu in barce deschise (assemenea barce au datin'a Turcii a purta cu sine pe cara si se servescu cu ele la construirea de poduri); si pentru cá se insufietîesca pe ômenii sei, Sultanulu promite cincî-dieci de taleri de auru pentru fia-care germanu prinsu si adusu viiu, si d'oue-deci-cincî assemenea taleri pentru fia-care capu alu unui crestinu. Turcii, nesciindu ca Germanii au fortificatu tiermurii Tibiscului, esecuta ordinulu Sultanului cu cea mai mare alacritate, si trecu rîulu fara a tiené ôre-care ordine. Germanii la inceputu se tineau in reserva; dar candu au vediutu ca au trecutu dejâ vre-o cîte-va mii de Turci si ca numerulu inimiciloru totu creșce, atunci au descarcatu tunurile asupr'a loru unde erau mai desi, nevalescu asupra loru si-i ataca cu sabi'a in mana. Trasnetulu nesteptatu alu tunuriloru au adusu pe Ieniceri in atâta confusiune si teróre, in câtu nu scieau d'eca mai sunt ei soldati ori ba, ci tocma cã femeile, nu cugetau la alta decâtu la fuga; prin acêst'a inse n'au potutu evita cá trei mii din companioni loru se remana morti pe campulu de lupta; si anca nu ar'fi scapatu nici unulu din ei, d'eca spre fericirea loru nu adjungea chiar' la bunu timpu flot'a turcésca si nu ocupá o insula in midi-loculu Tibiscului. Cu adjutoriulu acestei flote Ienicerii vinu din josu in partea dincóce a rîului, inaintéza in massa asupra Germaniloru si-i ataca in siantiurile loru. Aci se-incinge a d'ou'a lupta, dar' ea a fostu si mai usióra decatu cea dântâiu. Cãci Germanii vediendu ca Ienicerii se totu imultiescu la numeru, si temendu-se ca continuandu a aপর campulu luptei, ei in urma voru poté fi cutropiti de multitudinea inimicului, s'au retrasu din siantiurile loru si au luat calea mai ântâiu spre cetate, apoi urcandu-se pe cai, au mersu mai departe la Cobila (19). Vre-o cîteva sute de haiduci se tienura anca câtu-va timpu in castelu, dar inde cu séra dandu-i focu au urmatu si ei pe companioni loru. Dupa ce s'au retrasu Germanii, Sultanulu a trecutu Tibisculu cu totu restulu armatei sale, unde Vezirulu pentru a

(19) *Cobila*. Asiá numescu Turcii siesurîle vaste ce se intindu intre Dunare si Tis'a de la Titelu pen' la Segedinu si Petrovaradinu.

ascunde memori'a pierderii Turciloru, a espusu în calea Sultanului spre vedere vre-o trei-sute Germani ucisi , dupa-ce mai înainte lasase a se îngropa cadavrele Turciloru cadiuti în lupta.

**SE TIENE ALU TREILEA CONSILIU UNDE SULTANULU DECIDE A IMPRESORA
VARADINULU**

XXXV. Sultanulu nu sta aci multu, ci merge înainte chiaru pe aceea cale pe care apucasera si se intrunisera Germanii ; dar' adjungându în siesulu de la Cobila , si vediendu ca Germanii au lasatu podulu standu întregu (déca au tacutu ei acést'a séu cu intentiune séu pentru ca se grabiau, nu se scie de siguru) , asiá se întórse cu armat'a sa spre Dunare si se opri la partea din josu a insulei , ce o forméza acestu fluviu în façe cu Petrovaradinulu. Aci se tienù a trei'a óra consiliu bellicu, unde se decise a construi immediatu unu podu preste Dunare, si a impresora Petrovaradinulu ; ceea ce era se se faca a dou'a dí , si înainte de ce imperialii de la Segedinu ar' poté se adjunga aci.

LUPTE USIORE LA FACEREA PODULUI PRESTE DUNARE

XXXVI. Locuitorii acestei cetati aveau unu altu podu cu totul întregu în partea din josu a acestei insule, dar' care era atâtu de bine si tare pazitu, în câtu Turcii nu se puteau apropiá de elu , si cu atâtu mai puçinu a-lu trece fara mari pierderi. Pentru aceea ei concepusera vigorós'a decisiune de a construi unu podu nouu , si pôte ca-lu si faceau indata de a dóu'a dí, déca o parte din garnisón'a dela Petrovaradinu, care cu câte-va tunuri era ascunsa în acésta insula, nu le punea o neasteptata pedeca în cale. Cáci acésta parte de garnisóna vediendu ca Turcii se apropia de tiermurii fluviului, descarca tunurile asupr'a loru si spargu mai multe barce pe cari erá construitu podulu. De si acumu acésta parte de garnisóna erá constrinsa la apropiarea flotei turcesci a desierta însul'a , totusi prin descarcarea tunuriloru sale a impedecatu pe Turci, cari abiá a trei-a dí si-au potuto terminá construirea podului loru , si prin acést'a a causatu de Turcii au perdutu victori'a care o credeau degiá a o avé în mana.

PRINCIPELE EUGENIU CU MARE PERICLU VINE A SALVA PETROVARADINULU

XXXVII. Cáci principele Eugeniu informandu-se despre inten-

tiunea Turciloru, a facutu immediatu dispositiunile pentru salvarea Petrovaradinului, si plecandu de la Segedinu au adjunsu la Dunare chiar' in acea dî pe la apusulu sórelui, in care Turcii puneau podulu preste Dunare, si tragêndu pe deinaintea castreloru inimice, le nimici totu pîanulu de a trece Dunarea. In vanu Siahbas Ghirai Sultanu (20), fiulu lui Selimu Ghirai Chanu alu Tatariloru (21) se incercâ a-lu retiené in mersulu seu cu ardóre si a-lu impedecá cu dóue-spre-diece mii de Tataru ardiendu si prepadindu tóte bucatele si fenurile din apropiare si din departare, cà totusi aceste obstacule n'au fostu in stare a rumpe foculu Germaniloru, de si acestia pe o cale de aprópe nóe óre nu aveau nici lacuri, nici fôntâne, nici fluviuri, nici campuri verdi si produse de pamentu.

TURCII TIENU A PATR'A ORA CONSILIU

XXXVIII. Adjungerea atátu de neasteptata a armatei germane a datu motivu Turciloru a se consultá dîn nuou, déca este consultu

(20) *Siahbas Ghirai*. Acesta dupa mórtea parintelui seu Selim Ghirai, succedendu acestui-a, sub Ahmetu III. a fostu inaintatu la dignitatea de Chanu. Puçinu dupa aceea voindu a debela pe Cercassiani, acesti-a l-au prinsu intr'o cursa si l'au omoritu. Io amu vorbitu despre acést'a in partea prima.

(21) *Alu Tatariloru*. Nu va fi inutilu a narra la acestu locu o fapta a Tatariloru cá proba remarcabile despre desteritatea si celeritatea loru. Amenduóe armatele erau façie in façie aprópe de Petrovaradinu; nici un'a nu se miscá, prin urmare nici nu potea face vre-un prisionieriu; ba nici numerulu unei-a nu-lu sciâ cealálta. Acésta stare de nelucrare nu placea lui Mustafa, și scrie o epistola fôrte gentila lui Siahbas Ghirai, rogandu-lu a face ori-cumu si se i aduca, fia macar numai unu captivu germanu, spre a sci d'in gur'a acestui-a numerulu si starea inimicului. Lucrulu párea fôrte dificile, ba mai imposibile; pentru ca armat'a Germaniloru era in ordine de bataia; si a incercá ceva contra loru in acésta stare, ar' insemná a merge cu capulu contra unui muru de bronzu, si a-si lasa in caractere de sange unu momentu de temeritate. Cu tóte aceste principele tataru voindu a implini dorinti'a Sultanului, convocá consiliulu seu de resbelu, in urm'a carui-a alese patru sute de omeni d'in ai sei, cari se oferira de buna voia, si-i tramise a merge prin jurulu castreloru germane, si a lua ceva de la inamicu, fia bagagiu, fia caru, fia orice. Acesti-a se impartu in mai multe grupe, si ataca armat'a germana; dar' cadu multi d'intre ei, si in urma ar' fi fostu constrinsi a se retrage fara a-si ajunge scopulu, déca trei frati, cari contra vointiei parintelui loru au venit a lua parte, nu ar' fi atacatu in spate o aripa a Germaniloru, si acést'a cu atáta vigóre si desteritate, in cátu le-a succesu a luá pe unulu d'in midi-loculu companioniloru, a-lu lega si a-lu duce cu sine.

a ataca pe Germani in campu deschis inainte de a se intari ei in castrele lor? séu ca este mai consultu a astepta pênê candu ei voru ataca pe Turci in liniile lor?

**OPINIUNEA JUNELUI VEZIRU CA SI CANDU AR' FI VENITU DE LA UNŢ BARBATU
DE INAINATA ETATE**

XXXIX. Marele Veziru se adoperá din tôte puterile a indupleca pe Sultanulu pentru cea dântáiu opiniune, adaogêndu ca ar' fi spre desonorea Osmaniloru, déca ar' lasa se scape inimiculu, care este atátu de aprópe, fara a incerca fortun'a intr'o lupta cu elu; cáci trupele musulmane nu pentru aceea sunt aduse in tíer'a inimicului, cá numai se se arate inimiciloru sei, si apoi éراسi se se retraga, ci pentru a câstiga corón'a de triumfu, ce profetulu le-a promis-u-o, si a recuperá tierile ce infidelii in modu injustu le-au ocupatu. Dumnedieu insusi, care inspira soldatiloru o asteptare impatientsa de a intra in lupta care nu se mai póte retiené, aréta pênê la evidentsia, ca acumu este timpul de a bate totalu pe inamicu. Dar' déca vomu nadusi acésta ardóre, si vomu resiste armatei atátu de fervide pentru lupta, se ne tememu ca prin acésta excessiva precautiune vomu aduce tóta armat'a intr'o languedime perniciosá; séu, fiindu ca nu-i vomu da alta de lucru, va erumpe in revolutiune contra capiloru sei.

OPINIUNEA VEZIRULUI SE RESPINGE

XL. In contra acestei opiniuni a Vezirului se oppuse din tôte puterile Chodgea Dgiafer Pasia, unu veteranu soldatu, care mai in tôte luptele Turciloru cu Germanii a fostu presentu, si de aci avea mare experientia in artea bellica. Elu afirma cu multa vehementia, ca nu este consultu a intra cu armat'a in lupta deschisa contra Germaniloru; si cá motivu aduse, ca a observatu, ca de câte-ori Germanii s'au luptatu in campu deschis, ei séu deschidiendu lineele dupa placere si inaintandu, séu retragêndu-se, totdeauna au invinsu. Trebuie se mai scimu, adaoase Chodgea, ca nici-odata Germanii n'au adusu in campania o armata mai mare cá chiar' acumu; si cu tôte aceste, chiar' si inainte de acést'a, ei ar' fi batutu trupele osmane, de si acestea erau superiori la numeru, déca armat'a nóstra ar' fi urmatu a se oppune loru dupa planulu propusu de marele Veziru.

Asta-di Germanii au unu comandante-generalu fôrte prudentu si de unu curagiu si esperientia bellica fôrte probata ; si acesta, precumu credu eu — dîcea totu Codgia — nu ar' provoca pe Turci la o lupta, déca elu nu's'ar' fi postatu cu trupele sale la unu locu avantajiosu, de unde intr'unu modu ôrecarele este siguru de victoria. Ceilalti Pasi mai cu totii erau inclinati pentru acésta parere. Atunci Vezirulu, pentru ca auctoritatea lui Giaferu Pasia se nu prevaledie asup'ra sa , si-a pusu tôte poterile pentru a trage pe Sultanulu in partea opiniunei sale. Elu inferà pe Codgia Dgiaferu Pasia de unu infidelu si tradatoriu, care da consiliuri in trebile ottomane cá unulu care este coruptu de inimici, si se oppune la tôte salutarele consiliuri ce s'ar' poté da Sultanului. Vediendu Dgiaferu Pasia ca nu este altu modru de a invinge obstinacitatea marelui Veziru, rugâ pe Sultanulu se lase a se redica cortin'a (22), si a-i asculta in persóna discursulu ce are se tiena despre interesulu ce-lu pórta pentru binele imperiului ottomanu. Accordandu-i-se acésta gratia , si adre-sandu-se catra Vezirulu, începù a vorbi precumu urméza : « Déca « si voi, fratele meu, stati intr'o gratia atâtu de inalta la Dumne- « dieu, in câtu elu insusi ve inspira consiliurile sale, si ve assecura « de reusita, atunci nu me poteti condamna. Déca este vointi'a Ma- « iestatiei Sale, atunci bine-voiésca a ordina se me lege in fera si se « me tiena legatu, si vóue se ve demande a ataca pe inamicu dupa « modulu cumu ati aretatu ca ar' fi mai consultu. Si déca voi in multu « un'a séu dóue ôre nu veti lua fug'a intr'unu modu fôrte rusfnosu, « atunci eu cá unu câne puturosus , me voiu suppune la ori ce pé- « dépsa ce Maiestatea Sa ar' voi se dicteze asup'ra mea. Er' déca « (ceea ce Dumnedieu se inlature de la noi) predicerea mea s'ar' im- « plini, atunci voi se dati ratiune inaintea lui Dumnedieu si a Sul- « tanului pentru imprudenti'a vóstra. Si ori care ar' fi sôrtea mea « aci, eu totusi stau firnu pre langa opiniunea mea de mai inainte, « si din credinti'a cu càre me portu catra imperiulu ottomanu , ve « dau consiliulu a nu ve lasa se intrati in lupta deschisa cu inimi-

(22) *Cortina*. Consiliulu de statu, unde se delibera asup'ra affaceriloru importante, la Turci se numesce Galibe divanu, si Sultanulu assiste aici intr'unu modu particulariù ; elu sta dupa o perdea séu cortina, unde este invisibile, dar' aude totu ce se vorbesce in divanu.

«culu; ci marginiti-ve numai a intari liniile nstre si a sustien a-
 «tacurile loru cu tunurile si cu soldatii nostri. Cu modulu acesta ,
 «dca si Dumnedieu va binevoi a da favorulu seu victriei nstre,
 «ve potu bine assecura ca noi nu vomu fi batuti. Dca inse inimicii
 «voru voi se trca pe de inaintea castreloru nstre si a inainta spre
 «siantiurile de la podu : atunci sunt de opiniune, ca noi se nu mer-
 «gemu in lupta deschisa contra loru , ci se-i incungiuramu si se-i
 «inbidemu intre liniile nstre. Cci, cu acsta tactica ei voru fi
 «constrinsi, din lips'a de provisiuni, a perlasa castrele loru, s' a ne
 «ataca pe noi in siantiurile nstre, su a trece dincolo de Dunare;
 «candu apoi n voru da ocaziune in retragerea loru a nevali fara
 «periclu asupr'a loru si a-i bate din spate. ».

LA CONSILIULU LUI DGIAFERU PASIA CONSILIULU SI LUPT'A SE AMENA PE ALTA DI

XXI. Sultanulu aprba consiliulu lui Dgiaferu Pasia, dar' totusi amna consiliulu bellicu pe diu'a urmatoria , pentru a delibr in mai mare cunoscintia de cauza. Intr'aceea ordin omniloru sei a se tien in lineele loru de lupta , si pe acei-a cari intrasera degi in campania , i rechiamo prin ciauxi (23) spre a se retrage in lineele de aপরere. Dar' nici acestu midi-locu nu era sufficientu pentru a stmpera foculu soldatiloru , ardenti si impatienti de a se lpta : asia Mufti, la ordinulu Sultanului, lasa a se declara prin unu Fetva in publicu , ca toti acei-a cari voru cad in acsta lupta, nu numai ca voru perde corón'a de Skehadel (24), ci anca pentru nerationabilele loru zelu voru av de a sufferi pedéps'a eterna a infrnului.

VEZIRULU INSISTE LA SULTANULU SPRE A SE DECIDE SE INTRE IN LUPTA

XLII. Intr'aceea principele Eugeniu inaintase pn aprpe de

(23) *Ciauxi*. Sunt due specii de Ciauxi la Turci. Unii, cari in timpu de pace sunt aplicati la Constantinopole in divanulu Vezirului, pentru a recepe petitiunile suplicantiloru, a duce la judicatoriu ordinile Vezirului, si a esecut sententi'a acestui-a. Altii, numiti Olai Ciauxi, se aplica in timpu de resbelu; oficiulu loru este mai asemenea cu alu adjutantloru in trupele regulare, ei prta, candu aimat'a  in lupta, ordinile Vezirului la Pasi; vedu ca trupele de Cavaleria se se tiena in lina, dau signalulu de bataia, suna de retragere, si altele. Dar' in acsta a loru functiune; nu suntu nici attu de desteri, nici attu de abill c adiutantii regulari.

(24) Martyru. *Tr. Rom.*

podu, si dupa ce a lasatu pe soldatii sei mai morti de sete si de caldura a se restaura cu ap'a din Dunare, i-a pusu apoi in ordine de bataia. In acésta positura a statu preste tóta nóptea, ceea ce au adusu pe armat'a turcésca in extrema terróre; câ-ci soldatii, pe cari î retienusera de la lupta, credeau ca numai fric'a generaliloru loru a causatu acést'a, si vedeau in acésta tactica numai celu mai funestu presagiu pentru caus'a ottomana. Vediendu acestea Vezirulu, și crediendu ca acést'a este cea mai buna ocașiune de a face odiosu pe Dgiaferu Pasia, elu denuntiá Sultanului vorbele si sgototulu Soldatiloru, si aduse acést'a de motivu, ca câtu de prejudiciosu este pentru interesele ottomane o precautiune atâtu de excessiva a lui Dgiaferu Pasia, si ce urmari anca si mai funeste potu se aiba locu, déca nu s'ar' lua immediatu mesuri contra pareriloru propuse de acestu Pasia. Caci vana é acea sperantia, ca amu poté se taiamu inamiciloru tóte provisiunile si materialele de viatia, péné candu Dunarea le este deschisa, si suntu domni preste tóte cetatile situate in susul acestui fluviu, de unde se potu provedé in abundantia cu tóte cele necesarie. Pre langa acestea, timpul celu propitiu anca a trecutu, o armata atâtu de numerosa sta de multu timpu a lenea si in nelucrare; thesaurulu publicu este desecatu si inamiculu din dí in dí se intaresce totu mai multu.

SÈU A OBSEDIA SEGEDINULU; LA CE SI SULTANULU SE INVOCESCE

XLIII. Fiindu-ca Mustafa nu voiá in nici unu casu a intra in lupta deschisa cu inamiculu, asiá Vezirulu i dede consiliulu a lasa pe Germani la o parte, si inaintandu spre Tis'a, a impresora Segedinulu, câci, afirmá elu, ca scie de securu, ca acésta cetate nu este nici atâtu de tare fortificata, „nici atâtu de bine garnisonata, in câtu ea se fia in stare a resiste armatei ottomane mai multu de diece díle. Cucerita odata acéstâ cetate, séu devastata prin focu si feru, totu tienutulu dintre Tibiscu si Danubiu este prè usioru de a fi redusu sub dominatiunea turcésca; ér' tierile vecine cu Ungari'a le voru poté pré usioru devasta Tatarii si ceéalalta cavaleria usióra. Armat'a germana este greóia, și asia nu este in stare a urmari pe trupele turcesci, si cu atâtu mai puțin a le persecutá, asiá, in câtu elu,

vezirulu, nu-si pôte imagina, ca impresorandu odata Segedinulu, generakulu Germaniloru ar' poté se-si lase ómenii sei inchisi intr'unu locu, unde ei si intr'unu casu si in altulu, ar'trebui se péra din lips'a midi-lóceloru de subsistentia. Ei potu intr'adeveru se impresóre Belgradulu, dar' aici este o garnisóna a nóstra de aprópe optu-spre-diece mii de ómeni, si o provisiune ce adjuge aprópe pe trei ani de dñle. Afara de acést'a, armat'a ottomana si flot'a nóstra este in apropiere, si candu ar' cere o necesitate urgenta, ea in casulu candu inamiculu ar' inchide tóte comunicatiunile, ar' poté cu flot'a se-i suppediteze ajutoriulu necesariu. Pentru assecurarea si mai mare a acestei cetati nu se cere mai departe alta, decâtu a revoca de acolo pe gubernatorele Amidge Ogli Huseinu Pasia, care este unu betránu sí nepotintiosu, si a-lu inlocui cu Codjia Dgiaferu Pasia, care cu oca-siunea obsediului de la Temisióra a datu suficiente probe despre desteritatea si abilitatea sa de a defende o cetate. Intentiunea Vezirului de a persvade Sultanului acésta schimbare, erá de a-si recastiga auctoritatea sa inaintea armatei, si de a departa pe Dgiaferu Pasia de pre langa Sultanulu; bine sciindu ca dupa aceea va poté elu se afle ocásiune de a-i luà viéti'a, si prin acést'a a dá e-semplu celorlalti Pasi de a nu i se oppune in viitoriu cu atáta vehementia. Dar' Sultanulu observá intentiunea Vezirului façe cu Dgiaferu Pasia; si pentru aceea elu aprobá parerea Vezirului in ceea ce attingea obsidiunea Segedinului; dar' ordiná totodata, ca Dgiaferu Pasia se continue a remané in campania, fiindu-ca elu in consiliulu seu potea se folosésca mai multu la armata de cátu in cetati.

SULTANULU PLÉCA SPRE SEGEDINU

XLIV. In demáneti'a urmatoria, care era in cinci ale lunei Gemaziul-evvel, pre candu se reversá de diua, ordiná a suná din tobe si din trompeta cá semnu de plecarea, si Ienicerii dimpreuna cu celelalte trupe indata au si plecatu spre Tis'a chiar' pe acea cale pe care venisera Germanii. Si anca chiar' in acea di, dupa o cale de aprópe nóue óre, s'au pusu in castre in apropiarea unui lacu, chiar in locul unde mai inainte erau campati Germanii; ér' celorlalte trupe cari ar' fi voitu a-si continua calea mai departe, le dede libera voia de a

face acést'a. In alta di, dupa ce pentru aperia podului preste lăcu a lasatu indereptu pe Riusciuk Dgiaferu Pasia (25) cu cinci sute calereti alesi, a plecatu péné in diua spre Zenta, unu castelu la tiermuri Tisei, prè puçinu cunoscutu mai inainte ; si acésta plecare a fostu atâtu de repentina, in câtu ea semenà mai multu a fuga, decatu à unui mersu regulatu.

PRINCIPELE EUGENIU MERGE IN URM'A TURCILRU CU MARE RESOLUTIUNE

XLV. Principele Eugeniu, generalulu imperialiloru, audiendu sunetulu tubulchanei, a crediutu ca acest'a e signalulu pentru a se pune armat'a turcésca in ordine de bataia ; si asia se puse si elu cu trupele sale in assemenea ordine de bataia, si asteptá fara vre-o miscare pe inimicu péné catra amédia-di ; dar' dupa ce a fostu informatu prin spionii unguri ca Turcii si-au redicatu castrele si sunt pe cale spre Zenta, elu a consideratu acést'a cá dreptu fuga, si a ordinaru cavaleriei ungare de a merge inainte, si lasandu indereptu parteá cea mai grea si mai debile a armatei sale, a mersu pe urm'a Unguriloru numai cu siese-spre-diece mii de ómeni ; unu pasu acesta mai multu curagiosu de câtu prudente.

UNGURII ATACA PE TURCI

XLVI. Ungurii anca in acea nópte dau mai ántáiu preste Rusciuk Dgiaferu Pasia, care remasese indereptu pentru a apera podulu de preste lăcu, si gasescu pe Turci anca dormindu, cari la nimicu nu se asteptau mai puçinu decátu la o astfelu de surprindere a inimicului. Ungurii incungiura pe Turci de tóte partile, si-i taia pe toti in bucati ; abia a potutu scapa altulu din tóta mass'a, de câtu unu singuru camerariu alu comandantelui-Pasia, adjutoratu mai alesu prin intunereculu noptiei. Acesta alérge immediatu la armat'a tur-

(25) *Kiutciuk Dgiaferu Pasia*. Acestu-a nu è totu aceeași persóna cu Codgia Dgiaferu Pasia, despre care amu vorbitu mai in susu (*), si care a fostu ucisu in bataia de la Zenta. Cadiendu in manile Germaniloru, a descoperitu acestoru-a cu tóta sinceritatea starea armatei ottomane ; pentru acésta fapta de tradare, elu, dupa bataia a fostu liberatu fara altu pretiu de rescumperare. Intorsu la Constantinopole, Sultanulu departe de a'lu puni pentru tradarea sa, d'in contra l-a restabilitu in dignitatea sa de mai inainte. Dar' indata la anulu a muritu.

(*) A vedé not'a 23 la Capu II din catea III. *Tr. Rom.*

césca, care adjunsesse degiá la Zenta, si informéza pe Veziru ca armat'a germana este fórte aprópe, si ca a nimicitu pe domnulu seu dimpreuna cu tóta armat'a ce comandá.

VEZIRULU FACE SULTANULUI UNU RAPORTU FALSU

XLVII, Pentru a preveni cá acestu desastru se nu provóce o miscare de alarma in castre, Vezirulu puse immediatu se se taie capulu persónei care adusese acestu nuntiu, si notificá Sultanului scirea falsa, cá cavaleri'a unгурésca care este in servitiulu imperatului germanu, s'a aretatu in dreptulu lui Dgiaferu-Pasia, pre candu acesta se retragea, dar' ca in urma a fostu batutu de catra Tatarsi si de catra celelalte trupe ottomane. Abiá inse ce notificá acestea Sultanului, candu o multime de tatarsi, cari din intemplantare vediusera cavaleri'a unгурésca, vinú in castrele turcesci si raportéza, ca intrég'a armata germana persecuta in cea mai mare precipitatiune trupele ottomane, si ca ea este degiá fórte aprópe de aci.

SULTANULU INFORMATU PRIN TÁTARI DE APROPIAREA GERMANILORU, TRECE TIS'A IN CEA MAI MARE FRICA

XLVIII. Immediatu dupa acésta Sultanulu comanda omeniloru sei a stá pe locu, ér' celoru çari inaintasera spre Segedinu le ordina a se întórce indereptu; si totodata da ordinu a se face câtu se póte mai curendu unu podu preste Tisa, care in patru óre a fostu si gata, servindu de basa barcele ce turçii le pórtá pe cara, si pe cari ei le numescu tumba. Cătrá amédia-di trece insusi Sultanulu călare preste podu; si candu se apropiá Vezirulu cá dupa úsu se-i sarute scar'a dela síea, Sultanulu i refusa acésta cu unu aëru fórte seriosu, si-i ordina a avé grige ca tunurilë si tóta armat'a se tréca cu atáta mai securu preste podu, căci déca inimiculu ar' ocupa unu singuru caru, se scia cá pentru un'a cá acésta are se fia preparatu la cea mai infama mórte.

VEZIRULU IN CONTRA INTENT IUNEI SULTANULUI SE DECIDE A SE LUPTA CU INIMICULU

XLIX. Vezirulu vedea bine cá tóte aceste lucruri nu se potu face in dóue dtile, si scieá si mai bine, cá perirea lui este inevitabile, déca s'ar' mai presentá inaintea Sultanului; asiá tramite mai ántáiu preste

podu optu tunuri cu tôte munitiunile , pentru a nu paré ca elu ar' neglige implinirea comandei Sultanului ; dar' restulu armatei l-a re-tienutu, si a lasatu cã numai Spahii si trupele Pasiloru se tréca podulu, afirmandu ca tunurile si partea cea mai buna a armatei trebue se remana indereptu pentru a apera castrele, candu inamiculu ar veni se le atace din spate. Cei-a pe cari i tramisese inainte, au continuatu a trece podulu tóta nôptea si in diu'a urmatória pênê pe la amédia-di srpe timpulu prandiului.

**ELU PRIN UNU DISCURSU ARTIFICIOSU SE SACRIFICA PE SINE SI PE CEIALTI
PASI GERMANILORU**

L. Spre amiédi vine Vezirului scirea, ca Germanii se apropia si cã nu sunt in departare mai mare cá de vre-o trei ôre. Deci cá se nu péra elu singuru fara a peri si rivalii sei , tramite dupa toti Pasii , cari trecusera dincolo de podu cu trupele loru , cá se se întôrca indereptu, aducêndu de motivu, ca vré se se consulte cu ei. Acesti-a, fiindu-ca suntu obligati a se suppune ordiniloru Vezirului , se intorcu pedestri indereptu acompaniati numai de trei ciocadari, cãci carale bellice de pre podu nu le permitea a veni calare. Cându Vezirulu i-a vediutu pe toti adunati in giurulu seu, cu exceptiunea Caimacamului Buiukli Mustafa Pasia, s'au adresatu catra ei cu urmatóriele cuvente. «Fratiloru, inimizii se apropia, si sunt degiá in faci'a «nóstra. Si fiindu-cã nu ne luptaramu cu ei atunci candu aveamu «positiunea si comoditatea in favorulu nostru, acumu suntemu con- «strinsi a ne lupta cu ei fara aceste avantagiuri. Nu ne-a remasu «alta decãtu o singura consolatiune, adeca profesiunea religiunei «mahomedane, care ne declara de Gazi, déca invingemu, si de Se- «hadet, déca murimu cu gloria. Favoru de pretiu nestimabile acost'a! «Acumu, fiindu-ca un'a din aceste me astépta pe mine asta-di, asia «iubitii mei frati si companioni de arme, amu cugetatu ca este lu- «cru necuviintiosu a ve rapi pe voi de la a gusta acésta fericire. Eca «dar', ca paradisulu este deschisu voue. Si eu din inspiratiunea divina «ve ordinu a intrá acolo, si a gusta deliciile ce profetulu nostru ne-a «promisu. Er' déca voi ati refusa a ve suppune legei si ordiniloru «mele, atunci acésta arma a mea (aretându-le sabi'a) ve va lua si «viéti'a care doriti a conserva, si paradisulu pe care-lu despretiuiti.»

COMANDANTII SI SOLDATII MURMURA, DAR' IN URMA SUNTU NECESSITATI A SE SUPUNE

LI. Pasii înneavendu nici curagiulu de a se oppune Vezirului in midi-loculu campaniei, nici vediendu vre-unu midi-locu de a poté scapa, se areta cu totii ca consimtu si ca se supunu, si se retragu in linea la posturile lor. Dar' vediendu ei că cerculu lineelor este cu multu mai intinsu, decâtu că se-lu pōta bine apera cu trupele ce le remasera, asia au inceputu a forma unu cercu mai micu in la-intrulu celui mai intinsu. Soldatii incepu a murmura, a-si areta des-placerea si a reproba Vezirului in fație ca-i duce in acestu periclu evidente ; cu tōte aceste ei se supunu ordiniloru sale , fiindu-ca acēsta o cerea chiar' securitatea loru propria. Preț candu se petre-ceau acestea , armat'a Germaniloru se arēta inaintea ochiloru lor. Candu i-a vediutu Sultanulu apropiāndu-se si ca au acoperitu totu terenulu, se infuriā si tramitea mai la totu momēntulu câte unu cha-tisierifu Vezirului, prin care i ordinā a espedia imediatu pe Ieniceri si artileri'a cu tōte munitiunile preste rīu, si se nu intardie cu acēsta chiar' si candu ar' fi periclulu de a cadé tōte celelalte cara in manile inimicului. Dar' Vezirulu n'a descoperitu celorlalti Pasi aceste or-dini ale Sultanului, ci respundea mesageriului numai atāta , ca elu mai bine voiesce a muri cu sabi'a in mana că unu valorosu soldatu, decâtu se se lase a-lu omorī Sultanulu intr'unu modu infamu ; si nici nu lasa pe Ieniceri se tréca rīulu. Intr'aceea veni intr'ajutoriu Vezirului si negligerenti'a pastoriloru de vite ; căci vediendu acesti-a ca Germanii se apropia, vitele destinate pentru transportarea atātoru mii de cara le-au mēnatu chiar' atunci in riu din susu de podu ; prin acēsta ap'a s'a imflatu si devenindu mai vehementa a trantitu vitele spre podu. Vitele se sparia si se încerca a sari pe podu ; in acēsta agitatiune trei vase se cufunda totalu, si podulu se rumpe asiā, in cătu numai unu singuru omu , si acesta cu mare dificultate a potutu trece pe nisce șcanduri puse in crucișiu.

IMPERIALII INDATA CE ADJUNGU ATACA DIRECTU PE TURCI

LII. Pre candu cu modulu acesta era rupta comunicatiunea intre infanteri'a Vezirului, si armat'a ce trecuse Sultanulu, adjungu Ger-manii căm trei ore inainte de a intuneca, si fiindu că fara a se in-

formá mai ántáiu despre fortificatiunile Turciloru , credeau ca acești-a sunt aperiati numai de carale loru , ei nevalescú de adreptulu asupr'a Turciloru ; dar' au fostu respinsi cu immensa perdere. Dupa ce au vediutu Germanii ca preste asteptarea loru Turcii sunt íntariti prin dupla linea si cu dóue serii de cara legate impreuna cu tari lantiuri, si observandu totodata cá Turcii cei din partea dincóce a fluviului sunt superiori loru in numeru, asiá se decidu a desiste de la assaltulu loru si a atacá pe inimicu cu alta tactica.

**DAR' VEDIENDUCA IN MODULU ACESTA ATACULU'É PERICULOSU, SE INCERCA A ATACA,
PE INIMICU IN ALTU MODU**

LIII. Tiermurii din partea de catra apusu ai Tisei sunt inalti si riposi. Spatiulu dintre aceste locuri ripóse se imple cu apa candu fluviulu se imfla prin ploile de tórna séu de ierna ; ér' vér'a candu fluviulu scade , se trage si ap'a dintre ripe si lasa un locu nisiposu cam de trei-dieci de pasi in estensiune. Principele Eugeniu dispune a se face unu siantiu cevasi mai in josu de castrele Turciloru, si tramite pe calea acést'a câte-va regimente, cari se nevaléscá asupr'a Turciloru pre din laintru, pre candu elu i va ataca pre dinafara. Si pentru cá Sultanulu se nu póta reconstrui podulu, si se tramita adjutoriu trupeloru sale, principele Eugeniu asediá dóue tunuri aprópe de capulu podului si in câte-va minute ilu derimá cu totul. Dar' Sultanulu anca din partea sea scóte o bateria de patru tunuri din cele optu ce i le tramisese mai inainte Vezirulu, o asiédia la tiermurea fluviului si ordina lui Kiahaia Arnautu Abdi (26) a deschide

(26) *Arnautu Abdi*. De nascere albanesu, si de aci a fostu numitu Arnautu. In curagiu si ín politica nu l-a íntrecutu nici-unu turcu. Mai ántáiu a fostu Ciausiu Basi ; apoi vezirulu Elmas Mehemedu Pasia l-a facutu Kiahaia ; ér' dupa batai'a de la Zenta, unde toti passii au fostu omoriti parte de seditiosii Ieniceri, parte de ínan'a Germaniloru, pentru cá armat'a in lips'a de comandante se nu se sparga si se nu cada in manile inimicului, Sultanulu langa Temisióra l-a onoratu cu trei turguri, si i-a impusu a conduce restulu armatei la Belgradu. Nu s'a mai auditu péne acumu, cá Sultanulu in persóna se ínhainteze pe cine-va la dignitatea de Pasia, tiendu-se acést'a de marele veziru, care elu da si insigniele acestei dignitati ; d'in acestu incidentu estraordinariu Arnautu Abdi a obtienú numele de Padisiah Ciraghi (*). Precumu audu, elu este anca in viétia, si póta dignitatea de Pasia in Mísiru séu Egiptu.

(*) Creatur'a Sultanului *Tr. Rom.*

foculu asupr'a inamicului ; dar' tôte acestea se facura cu atâta confusiune, in câtu elu nu se assecurâ nici macar' cu unu siantiu, ci-si imaginá ca spatiulu ce era inaintea lui acoperitu cu vase, va fi de adjunsu pentru a-lu scuti in contra inamicului. Germanii observandu din care parte vine foculu Turciloru, indata dupa destructiunea podului isi indrêpta tunurile in acea parte, omora mai multi dintre ingineri, vulneréza pe altii ; si dupa o noua descarcatura, constringu pe Turci a se retrage cu tunurile lor.

ÏENICERII UCIDU PE VEZIRU SI PE TOTI CEILALTI PASI

LIV. Si intr'adeveru, se parea ca tôte s'au conjuratu pentru nimicirea Turciloru. Ienicerii, dupa ce au respinsu pe inamicu din siantiurile cele din afara, se retragu in siantiurile cele din intru, cari de si nu erau anca deplinu terminate, dar' se estindeau in órecare distantia de la o tiermure a rîului pênê la cealalta. Aici ei se declara resoluti a se sustiené pênê la estremu. Vezirulu dimpreuna cu ceilalti Pasi se încérca a-i abstrage de la acestu propusu, mai ântâiu rugandu-i, dupa aceea intrebuintiandu putere. Dar' Ienicerii din desperatiune trecu in furia ; se arunca asupra chiar amiciloru lor, si omóra pe toti oficierii lor, pe Veziri, pe Pasi, pe toti, si nu crutia nici pe unulu, decâtu numai pe Ag'a lor cu numele Deli Balta Ogli.

IMPERIALII SE ARUNCA ASUPRA CASTRELORU TURÇESCI SI UCIDU PE TURCI PENE LA UNULU

LIV. In midi-loculu acestui desastru, o parte din armat'a germana ocupa siantiurile extreme parasite de Turci, si se aréta cá si candu ar' voi se atáce siantiurile cele din intru, numai cu intentiunea de a atrage pe inamicu din acea parte a armatei care era indreptata contra fluviului, si prin acést'a a usiurá ataculu omeniloru sei asiediatu pe tiermurii riului. Candu acestia s'au aretatu dintr'odata la capulu podului, pe Turci i-a cuprinsu o spaima terribile ; si intoreu tôte puterile in partea acést'a pentru a impedeá trecerea Germaniloru pe aici. Intr'aceea, pre candu se luptau aci ambe partile cu egale resolutiune, partea Germaniloru, care venise din intrulu tieriei, ocupa siantiurile interiori, remase fara aperare, si apuca in spate

pe Turci cari se luptau la tiermuriu fluviului. Turcii, incongiurati si strinsi din tôte partile, se lupta cu bravura, de si in disordine; dar' in urma, dupa ce in vanu au cercetatu o cale de scapare, au trebuitu se succumbe, si au fostu taiati in bucati pene la celu din urma omu.

LUPȚA A FOSTU SANGEROASA DIN AMBE PARTILE

LVI. Dar' nici Turcii n'au muritu fara a-si resbuna asupra inimicului lor, căci siese mii de Germani au remasu morti in acêsta espeditiune. De alta partè inse Turcii, precum se vede din listelè lor, au perdutu: patru-spre-diece-mii-si-siepte-dieci de Ieniceri si pe Aga acestora Deli Balta Ogli (27); apoi siepte-dieci-si trei de Odgiaki si Buluk-Agalari; trei-mii-si-siepte-sute de Topci si Gebedgi; siepte mii de Arnauti (28); insusi marele Veziru Elmas Mahomedu Pasia; cinci-spre-diece Pasi de rangulu cu trei tuguri, intre cari cei mai insemnati au fostu Codgia Dgiaferu Pasia, Misirli Ogli faimosulu cuceritoriu alu insulei Chio, Kiose Natil Pasia din Diarbekiru', Fazil Pasia din Sheresuli, (29); apoi doue-dieci si siepte pasi cu dōue séu

(27) *Deli Balta Ogli*. Cuventulu *Deli* insēmna furiqsu séu rabiatu; i s'a datu acestu nume pentru curagiulu seu immensu, si pentru că cã unu nebuu se aruncã orbesce in ori ce periclu. Parintele seu a fostu Aga la Ienicieri, si elu anca a ajunsu la acêsta dignitate, dupa ce trecuse prin mai multe ranguri mai mici la armata. In fine pentru virtutile sale, Sultanulu l-a onoratu cu trei tuguri, in contra murmurului Vezirului, care era inimicu declaratu la toti cei buni si mari in imperiu. Dar' ce è dreptu, numai Vezirulu avea ratiune de a se necagi, căci Aga Ienicieriloru de comunu se gratificã numai cu dōue tuguri, si dandu-se unui-a trei tuguri, publiculu considerã acêst'a cã o rusine pentru Veziru.

(28) *Arnauti*. Dupa supressiunea rebeliunei lui Iskenderbeg in Albani'a, mai toti locuitorii acestei tieri au fostu fortiați prin Muradu II a trece la religiunea mahomedana; de atunci încōce Sultanii totdeauna au tēnutu vre-o câte-va mii de Arnauti in armata. Ei trecu de cei mai buni soldati in imperiu, si nu fara ratiune; căci ei mergu asupr'a inimicului cu aceeași resoluțiune cã si Ienicierii, dar cu ma multa precautiune decãtu acestia. Ei nu sunt organizati in bataliōne regulate, dar' au o cërta ordine stabilita intré sine, prin care se tienu impreuna, cã se nu se sparga séu se nu se mēstece intré alte trupe, afaa de casulu candu tōta armat'a ar' veni in totale confusiune si s'ar dispargè prin' inimicu. In particulariu ei sunt fōrte renumiti pentru desteritatea cu care dau la cînta: pēntru unu albanesu è numai jocu de a luã cu un glontiu in depãrtare de duōe sute de pasi unu' ou séu unu mēru de pe capulu mamei séu femeiei sale.

(29) *Fazil Pasia*. Barbatu renumitu la Turci pentru rar'a sa sciintia si escelente le sale calitati; pēntru aceea l-au si numitu fasil, adeca doctu. Avea unu stilu fōrte

numai cu unu tugu ; și afara de toti acesti-a , unu numeru mare de acea multime curiôsa, care de comunu merge in urm'a armatei turcesci asiã , in câtu numerulu totale alu cadutiloru se pôte pune, fara a gresi, preste trei-dieci-de mii de ômeni (so).

elegantu, si pentru acést'a Elmas Mehemedu Pasia indata ce au ajunsu mare veziru l-a facutu Kiahaia, si dupa aceea l-a tramisu Pasia cu trei tuguri in Sieresuli'a. Elu a lasatu dupa sine unu nume fórte bunu.

(30) *Trei-dieci de mii de ômeni.* Nici-odata Turcii, de candu-si aducu aminte ômenii, nu s'au luptatu cu mai multa constantia si desperatiune cá in acésta bataia nici unulu n'a cadiutu viiu in manile inamicului. De aci-si pôte face cine-va idéa despre bravur'a armatei victoriôse. Si victori'a inamicului anca ar' fi fostu dubia, déca Ienicerii puçinu inainte de bataia nu si-ar fi omoritu pe mai toti comandantii. Acestia, barbati renumiti de valórea lor, déca ar' fi fostu in capulu bataliônoloru, nu este cine se nu créda, ca prin esemplulu si adjutoriulu loru Germanii, cari erau mai puçini la numeru, ar' fi fostu séu batuti, séu celu puçinu constrinsi a se retrage. Se scie d'in esperientia, ca Turcii nici-odata nu se lupta mai furiosi cá atunci, cându se vedu incungiurati si nu mai au sperantia de a scapa ; ei se lupta atunci mai multu pentru viétia decâtu pentru victoria ; ei in desperatiune facu lucruri ce intrecu puterile omenesci, mai alesu déca sunt condusi de comandanti abili si curagiosi. De si sciu ca celebrulu Busbecque si alti seriitori au scrisu carti intregi despre art'a si modulu de a tiené lupt'a contra Turciloru, totusi credu ca nu va fi inutile, déca voui adaoge si to reflessiunile mele, scóse d'in esperienti'a ce amu facutu in espeditiunea la care si io amu luat parte. Inainte de tóte unu generalu crestinu trebuie se examineze, déca fortiele sale suntu egali cu ale Turciloru; dîcu egali in curagiu, nu in numeru, cáci rarú armat'a crestina pôte se ajunga numerulu armatei Turciloru ; apoi trebuie se fia prevediutu bine cu munitiunile si provisiunile necesarie. Déca nu le are aceste duóe, atunci trebe se se pazésca a da façie cu Turcii, cáci ei nici-odata nu se batu cu mai multu curagiu, cá atunci candu vedu ca inamiculu are frica séu incepe a se retrage ; si chiar candu incepu ei a fugi, déca vedu ca nime n'are curagiulu de a-i persecutá, ei se reintorcu si incepu lupt'a d'in nou, si anca cu focu mai mare de câtu mai inainte. Êr déca unu generalu scie ca pôte comptá pe soldatii sei, si este prevediutu cu tóte cele necesarie , atunci pôte mergé fara temerc, si pôte dá façie cu ei; dar' in prim'a ði nici-de-cumu se nu incépa lupt'a, ci duóe trei dile se stea in acelasiu locu fara a se misca. Cáci mai toti soldatii turci, indata ce vedu pe inamicu, ardu de foculu de a intra in lupta cu elu, in câtu nici ciausii loru nu i potú retiené, ci fara a observá vre-o ordine, se arunca ca leiú asupr'a inamicului. Dupa duóe séu trei dile inse scade in ei ardórea de a se bate ; si cu câtu se voru tiené mai multu in acésta stare, cu atátu curagiulu lorú amortiesce, in câtu in urma trebe a se intrebuintiá fortia pentru a-i mána la bataia. Afara de acestea, è mai bine a asteptá cá ei se incépa ataculu, de câtu a-i ataca ántáiu. Cáci déca i ataci, ei se lupta in mai buna ordine, si se apera cu mai multa precautiune; apoi cu tunurile lorú, pe cari le au totdeauna in lineele prime, facu stricatiune immensa in cei cari au inceputu ataculu. Candu d'in contra, déca astepti se atace ei mai ántáiu, ori câtu ar' fi ata-

DINTR'UNU NUMERU ATATU DE CONSIDERABILE UNU SINGURU PASIA A SCAPATU

LVII. Uniculu omu care a scapatu, a fostu Mahmudu Ben Oglî (31) Pasi'a Arnautiloru, fiulu Beglerbegului Rumeliei, care cadiuse in lupt'a cu Veterani. Acestu Mahmudu, dupa ce a fostu vulneratu de două-ori, se aruncă cu calulu seu in rfu, si gratia fortitudinei acestuia, elu fu salvatu, trecundu-lu la tiermurea dincolo a rfului.

culu loru de viiu, si ori catu de oribile strigatele loru, ardorea loru scade indata, si indata vinu in disordine: ei nu se mai potu tiené, si prin urmate singuru cu foculu d'in pusce i poti respinge inderetu. Acest'a este, dupa mine, singurulu modu de a frange furi'a Turciloru, si de a reportá victoria asupr'a loru. Cáci nu potemu negá, ca ei sunt terribili, si decula multi crestini, candu se lupta braçiu la braçiu, cáci palosiulu acestor-a nu ajungecu sabi'a turcului. Èr' candu curagiulu Turciloru scade, a tunci crestinii nu trebe se sé oprésca, cáci ei o ar' considera acést'a cá semnu de frica; d'in contra trebe se inainteze cu pasi inceti asupr'a loru. Ienicerii candu vedu acést'a, pe data scapa in strigate confuse, si implu totu campulu cu resunétulu *Ghiaur Ghieldy*, infidelii s'apropia. Prin acést'a tóta armat'a 'si perde curagiulu, si pasiulu primu pentru victoria este facutu. Dar' pentru Ieniceri anca nu è totulu perdutu: ei animati de oficiarii loru, suntu in stare a reinnoi lupta. Candu vinu acuma d'in nou, crestinii trebe se-i primésca cu focu continuatu, a-i respinge si a nu-i lasa se se apropia. Déca succede acést'a, apoi cu greu i mai poti face se incépa lupt'a si a trei-a óra. Si déca o ar' incepe, si ar' fi si a trei-a óra respinsi, atunci nu trebue se stati pe locu, ci mergeti totdeauna, de si cu grija, dreptu spre castrele loru. Unu strigatu oribile veti audi atunci resunandu pe totu campulu: *Ghiaur basti*, infidelii sunt aci: este imposibilu apoi de a-i mai face se intre in lupta. Cáci in momentulu candu Ienicerii vor fi auditu acestu strigatu, ei sunt cei d'antaiu cari perasescu linea, tunuri si totu, si nu cugeta la alta decâtu a lua calulu sau mululu de la celu d'ántaiu pe care-lu vede, spre a poté scapa prin fuga. Cavaleri'a care scie acésta metoda a Ieniceriloru, ca si candu ar' fi intre duoi inimici, prinde si ea fug'a, si se departéza catu se póte mai tare de infanteria, de frica ca se nu fia incungiuurata de Ieniceri, precumu se intempla acést'a adese-ori, si se le ia toti caii. Candu lucrulu a venit acumu la atât-a, atunci generalulu crestinu nu trebue se lase a i scapa ocaziunea; cáci, déca pentru unu picu de reserva, séu pentru pè mare precautiune, ori pentru fric'a de a nu cadé in vre-o cursa, va neglige a-i urmari dupa ce au prinsu odata fug'a, Ienicerii revinu in curagiulu loru, nu mai cugeta la perderea trecuta, se credu degiá invingétori, si striga de resuna totu campulu: *Ghiaur corcar*, infidelii sunt fricosi. Turcii ataca apoi d'in nou; ei in acestu casu se lupta cu mai multa furia decâtu la inceputu; si de multe-ori castiga victori'a, pe care crestinii o tieneau cá in mana.

(31) *Mahmudu Ben Oglî*, Beglerbegu de Romeli'a, a lu carui tata de acelasiu nume a fostu ucisu cu trei ani mai inainte in batai'a cu Veterani. Famili'a acést'a are bunuri intinse in Rumeli'a; multi d'in ea ajungu a fi Pasi in acésta provincia, si nu arare-ori obtienu chiar si dignitatea de Beglerbegu.

Am auditu din gur'a lui acést'a aventurósa scapare, care o descriea cu multa vivacitate.

SULTANULU ISI LASA CASTRELE SI FUGE IN CEA MAI MARE FRICA LA TEMISIOARA

LVIII. Dupa acésta trista intemplare, Sultanulu Mústafa, care la tóta acésta lupta a fostu unu spectatoru pe câtu de tristu pe atátu de passivu, fú cuprinsu de o terróre atátu de panica, in câtu pe la mediulu noptiei fara vre-unu conducatoriu séu vre-o lampa, parasi castrele sale si-si luá calea spre Temisiór'a; cu tóte ca nu avea a se teme atátu de tare de Germani, cari fatigati prin atâtea greútati cu cari s'au luptatu, nu erau in stare a repara podulu in faci'a unei armate atátu de numeróse ce o avea Mustafa pre lângá sine.

UCIDE PRE CAPUDGI RASHI CARE VOIA AI DA CONSILIU MAI BUNU

LIX. Capudgi Bashì, de nascere venetianu, care ísi renegase credinti'a crestinésca si-si luase numele de Siahin Mahomedu, se incercá se abata pe Sultanulu de la erórea sa si-i consiliá a nu parasi castrele sale intr'unu modu atátu de rusinosu, si prin fug'a sa a nu da o complecta victoria in man'a inimicului, care n'a nimicitu anca decátu o mica parte din armat'a ottomana; apoi mai adaose, ca nu este nici o ratiune de a se retrage de la lupta cu atáta precipitatiune, căci inimicii nu numai ca sunt fatigati si storsi prin o cale atátu de lunga si prin labori atátu de dificili, dar' ei n'au anca nici podu nici alte midi-lóce pentru a poté trece ríflu. Sultanulu inse intr'atátu era cuprinsu de frica la assemení consiliuri, in câtu reieptá aceste reflexiuni salutarie, si immediatu puní cu mórte pe auctorulu loru, cá pe unu crestinu mascatu, care ar' fi coruptu de Germani, cá se-i dea consiliuri perniciose pentru Turci; si apoi si continuá fug'a cu o iutiéla si mai mare de câtu mai inainte.

TURCII DE FRICA ISI LAPEDA BAGAGIULU CE-LU LUASERA CU SINE

LX. Alta nefericire si mai grava adjuge pe Turci; si acésta pentru intunereculu noptiei, care era atátu de mare, in câtu nici-unu omu nu sciea se distinga calea pe care se apuce. Din acésta cauza, cei cari acompaniau pe Sultanulu au trasu pré multu in drépt'a spre Tisa, si cadiendu s'au cufundatu intr'unu locu mocirlosu si glo-

durosu, în cătu au fostu necessitati, pentru a se scapa pe sine, a-si lasă caii si totu bagagiulu loru în tina.

SULTANULU PERASINDU ARMATA AJUNGE TRAVESTITU ÎN TEMISIOR'A

LXI. În urma, demânétia pre cându resaria sórele , adjunge Sultanulu la unu locu, unde în anulu precedente se facuse o lupta între Germani si Turci. Aici facéndu-si rugatiunile sale de demânétia, isi schimbà calulu si vestmentele, si fara a-lu cunósce cine-va, fugi cu estrema celeritate la Temisiór'a.

ACEA FUGA CAUSEZA ÎNTRE TURCI O SITUATIUNE DEPLORABILE

LXII. Catrà amédi adjunge si armat'a chiar' la acelu locu. Aici fie-care fu coprinsu de cea mai mare desperatiune, din cauza ca nu audia nimicu nici despre Sultanulu nici despre marii officeri cari trebuiau se fia cu elu. Acea teróre a crescutu anca prin o scire ce se respandi (alu carei auctoru inse nu se scie), ca Sultanulu ar' fi cadiutu în captivitate la Unguri, séu ca chiar' soldatii sei l-ar' fi tradatu inamicului. Omenii, ale caroru spirite prin frica sunt dispuse a crede tóte, au luatú acésta scire de adeverata, éra efectulu ei a fostu, că soldatii au apucatu în tóte partile , si îngrijatu fie-care pentru propri'a securitate, nu cugetá la alta, decâtu cumu se scape de Germani, pe cari în totu momentulu i credeau la spatele loru.

SULTANULU SE TIENE ASCUNSU ÎN TEMISIORA

LXIII. În midi-loculu agitatiunei ce tormentà pe soldati din aceea frica imaginata , ei adjungu în urma catra séra la Temisiór'a ; dar' gubernatorele inchide portile de înaintea loru, si nu-i lasa se între. Fiindu-ca nu aveau anca nici-o scire positiva despre Sultanulu, asià se parea confirmata totu mai tare faim'a ca elu este prinsu. Cáci gubernatorele cetatiei avea ordinu de la Sultanulu, a tiené cu totu modulu posibilu în secretu sosirea sa aici, că nu germanii aflandu despre acést'a, se vina și se-lu inchida în cetate.

ALTE DESASTRE SI MAI MARI PENTRU TURCI

LXIV. Pre langa aceste fatalitati, cei cari au scapatu, au fostu urmariti si de aceea consecentia firésca a ori cărei perderi, care este lips'a de provisiune. Ei isi lasasera tóte bucatele în castre, fiindu-ca

fi-a-care era mai îngrijitu de scaparea sa ca de grij'a mancariei. Unii puçini au avutu bun'a fortuna de si-au potutu cumpera pane cu unu pretiu eccessivu. Vitele loru de transportu si ei insii moriau de sete, si nu aveau o picatura de apa cu ce se si-o astempere. Lacurile de apa de prin pregiurulu Temisiórei erau cu totulu secate de caldurile verei, si déca mai era pre unde-va vre-o balta imputtã, mergeau cei cari erau mai tari (32) si ocupandu-o nu lasau pe ceilalti la ea.

IN FINE SULTANULU SE ARÉTA LA RESTULU ARMATEI SALE

LXV. In fine, dupa ce armat'a ottomana a statu trei díle cá o nava agitata de valurile mârei, si care nu are nici indreptariu nici guber-

(32) *Cei mai tari.* De câte-ori mi aducu aminte de confusiunea deplorabile de atunci, totdeanna me coprinde o secreta oróre. Nu er a omulu in sécuritate nicairi: amiculu cá si inamiculu, era asemenea suspectu; disordinea era universale si neimaginabile. Sultanulu a statu trei díle ascunsu in cetate; nime, afara de Pasi'a, nu scia ca unde è. Intr'aceea mii de sciri se respandisera printre trupe; unii diceau ca è prinsu, altii ca l-au tradatu chiar sodatii sei. Trupele cari scapasera, rategiau încóce si 'ncolo fara comandanti, fara conducatori, fara disciplina; calauzulu loru era fómee; si ce vedeau, totu predau. Secet'a extraordinaria d'in acelu anu secase tóte apele, caii muritori de sete erau redusii a suge mocirla puturóse. Si déca, cine-va pe intemplate, dá'de vre-unu picu de apa statatória, trebuia cá mai antaiu se omóre séu se vulnereze pre multi altii inainte de a-si poté macar uda buzele, departe de a-si poté stempera setea. Dupa-ce amu scapatu si io cumu amu potutu, m'amu dusu cu celelalte trupe la Temisiór'a, si miamu pusu cortulu cu totu bagagiulu intr'o vinia. D'in intemplantu amu datu aici de unu putiu acoperitu cu pamentu. Mi-amu mutatu cortulu asupr'a putiului; l-amu curatitu, si astfelu aveamu apa próspeta si curata pentru mine, pentru ómenii mei, si pentru caii mei. Intr'o demánétia, pre candu se reversá de diua, amu tramisu prin servitoriu unu olu de apa la bucatariulu meu. Pe cale-lu vede unu soldatu, i íea olulu si bea ap'a; apoi 'lu amerintia cu mórte, déca nu i va spune de unde are ap'aceea, si i puse sabi'a in peptu. Bietulu baiatu, tremurandu de frica, spune soldatului, ca io amu unu putiu sub cortulu meu. Soldatulu indata curge la cameradii sei si le spune ceea ce audise. La momentu pléca cu totii, tienendu intr'o mana sabi'a góla, si ntr'alt'a unu vasu, si intrebandu in tóte partile, ca unde este cortulu meu? Io amu vediutu numai de cátu, ca nu este nici-unu midi-locu de a mai ascunde lucrulu; mi-amu mutatu cortulu, si amu lasatu putiulu liberu. Pentru a me escusa, le-amu disu, ca a fostu unu omu mortu in putiu, si l-amu ascunsu, pentru ca m'amu temutu, ca cine-va arsu de sete ar poté se bea d'in elu inainte de a-lu curati. si prin acést'a ar poté se-si spurce sufletulu. Minciun'a acésta innocenta, dar' necessaria in acele impregiurari, m'a scapatu de sabi'a acelor barbari, ba anca mi-au si multiamitu pentru servitiulu bunu, ce le-amu facutu.

noru, Sultanulu vediendu ca din partea Germanilor nu are de a se teme de nici unu periclu, se decise a se areta armatei, si însoçitu de o guarda, ce la ordinulu seu i dede gubernatorele Pasia din Temisiór'a, se presentâ inaintea soldatiloru sei. Prin acést'a soldatii isi revenira din fric'a ce o portă si trupele tóte la vederea Sultanului sei aretara atātu de esaltate de bucuria, in câtu, cá si candu elu s'ar fi intorsu in trimfu, strigara cu totii, ca nu le mai pasa de suferintiele supportate péné acumu, cì voiescu a-si resbuna aspru contra inimi-cului, căci Sultanulu loru é cu ei, si vieti'a lui é in securitate.

NUMESCE PE HUSEIN PASIA, GUBERNATORELE BELGRADULUI, DE MARE-VEZIRŪ

LXVI. In diu'a urmatória, cu armat'a sa scósa din desperatiunea de mai inainte, pléca spre Belgradu. Dupa ce in mersulu seu adjunse la unu locu ce se numesce Alibingar (33), a venitu inaintea lui gubernatorele Belgradului Amidde Ogli Husein Pasia, dupa care tramisese pe Mirachor Cerkes Mehemedu Pasia pentru a-lu chiamá la sine. Si fiind-ca nu mai era acumu nici-unu altu Pasia cu rangulu de trei tuguri, asiá ilu numí pe acestu Husein Pasia de Mare-veziru.

SULTANULU MERGE DE LA BELGRADU LA ADRIANOPOLE SI DE AICI LA CONSTANTINOPOLE

LXVII. Dupa ce a mai statu puçinu timpu in Belgradu, catra finitulu lunei Gemaziul-evvel anulu Hegirei 1109., s'a intorsu cu restulu armatei sale la Adrianopole, si puçinu dupa aceea s'a dusu la Constantinopole. — Imperialii din contra, dupa victori'a ce repurtasera, au remasu tóta nóptea in campulu loru de batalia, fiind-ca se temeau de o ápucatura strategica a Turciloru, ce este fórté in usu la acesti-a; dar' in diu'a urmatória au trecutu Tis'a si au depredatu totu ce Tóköli (34) mai lasase in castre.

H. 1109.

I. C. 1698.

(33) *Alibingar*. Fóntau'n'a lui Ali. Unu locu la diumetate cale intre Temisiór'a si Belgradu; aici vinu de comunu spionii d'in ambe partile, fiindu loculu fórté elevatu, in câtu se pôte vedé departe giuru-impregiuru.

(34) *Tóköli*. Elu acompaniasse pe Sultanulu in acésta espeditiune. Dupa desastrulu Turciloru, vediendu podulu ruptu, si bine sciindu ca Germanii nu-lu voru poté repará in timpu atātu de scurtu, Toköli profitá de spaim'a generale, si remase tóta nóptea in castrele turcesci, si flepreda totu ce i s'a parutu mai pretiosu. Prin acésta s'a inavutitu pe sine si pe ai sei mai multu decâtu prin pensiunea ce o primia de la Sultanulu, căci acést'a abia i ajungea a se susticné pe sine singuru.

**IMPERIALII ISI INTORCU ARMELE CONTRA BOSNIEI SI O PRÉDA INTR'UNU MODU
TERRIBILE**

LXVIII. Timpulu fiind cu multu mai inaintatu decâtu cá se póta cu succesu obsediá cetati atâtu de tari precumu erá Temisióra si Belgradulu, Germanii isi intorcu armele contra Bosniei; cucerescu Dobe si Mogle; dau focu la Seraio, capital'a tierei, si reducu in postestatea loru mai tóta Bosni'a.

O FERICITA ESPEDITIUNE A LUI DALTABAN MUSTAFA PASIA

LXIX. Trupele turcesci, cari erau destinate pentru aপরarea acestei provincie', in acésta a loru strimtorare nu scieau se afle altu midi-locu, de cátu ca mersera la Daltaban Mustafa Pasia (35), care pe

(35) *Daltabanu Mustafa Pasia*. Faimosu între turci prin virtutile sale rebelice. In tineretiele sale a fostu Ienicieriu, si crescutu in curtea marelui Veziru Kioprili Ahmed Pasia, Succesorele acestui-a, Cara Mustafa Pasia. l-a inaintatu la oliciulu de Talkisci. Dupa mórtea lui Cara Mustafa inse Daltabanuu a devenitu unu jocu alu fortunei. Elu si-a perduto postulu, si a fostu uitatu de toti, péné ce Arabagi Ali Pasia deveni mare Veziru. Acesta 'lu face Aga Ieniceriloru. In acestu postu i se dède prim'a ocaziune, de a da lumei probe despre virtutile sale. Elu purtá multa grige pentru tranquilítatea publica; pedepsia aspru ori ce disordine; si pre candu predecesorii sei nu amblau de cátu cu paradas calari, elu isi schimba vestmintele si diu'a nóptea mergea pedestru in partile cele mai frequentate ale cetatiei. De aci i s'a datu numele de Daltabanu, adeca: descultiulu séu picioru-nudu. Acésta purtare a sa i-a castigatu stim'a tuturoru, in cátu Buiukli Pasi'a devenindu mare Veziru, n'a dubítatu unu momentu a crede pe Daltabanu de celu mai aptu pentru a-i succede in dignitate de Seraskir in Babadaghi. In totu timpulu, pe cátu a ocupatu acestu postu, elu si-a pusu totu cugetulu a curati Moldov'a de Poloni. Scopulu seu era a occupa Soroc'a, unde Poloni: 'si aveau magazinele loru. Dar'nu si-a potutu esecuta intentiunea, neavendu trupe suficiente, fiindu-ca cea mai mare si cea mai buna parte a armatei ottomane era coupata contra Germaniloru. Totu ce a facutu in sa, este ca a defensu fruntariiele Moldaviei cu atât'a valóre, in cátu Polonii n'au potutu nici inainta in Moldovia, nici a mai infesta provinciiele ottomane. Patru ani de díle a fostu Seraskiru in Babadaghi; in acestu timpu a facutu cunoscintia cu tatalu meu, si a intratu in amicitia intima cu elu, pe care o a conservatu nu numai catra tatalu meu pén' ce a traitu, ci dupa mórtea acestui-a chiar si catra fiii sei, lucru care nu este de tóte dílele între barbari. Erumpendu turburările in Asi'a, si brigantagiile infestandu acésta tiera, Vezirulu 'si puse ochii pe Daltabanu, ca unulu care singuru este capabile de a le inneca, si cu titlu de Beglerbeg de Anatoli'a 'lu, tramite la Kiutahi'a. Ajunsu Daltabanu aici nu numai debelá in scurtu timpu pe rebeli, si restabilí bun'a ordíne in tíera, dar' anca disciplin'a militara, care cadiuse cu totul

atunci din întemplantare se ținea în Bickia, unu opidu în Bosnia, și oferindu-i comand'a asupra a tota armat'a, ilu șilescu chiar' ca se o

o reintroduse d'în nuou, și augmentă foarte trupele asiatice. Numai invidi'a inamicilor sei l-a scapatu de n'a peritu în batai'a de la Zenta. Ajunsesse chiar la Sophia, capital'a Bulgariei, candu Vezirulu 'lu acuzase la Sultanulu ca a predatu pe nedreptu o multime de persóne în Asi'a, și ca de la locuitorii acestei țieri a storsu în profitulu seu summe mari de bani fara scirea și contra ordinului Sultanului, Daltabanu respunse ca este pre adeverat, ca a redicatu în Asi'a tributulu mai mare de câtu predecessorii sei, dar departe de a pune banii în casett'a sa propria, și de a se învâtu cu ei, d'în contra i-a întrebuintiatu pentru a înmulți și a pune trupele asiatice pe unu picioru mai bunu. » Intrebati aceste trupe, deca voiti a ve informau. Dar Vezirulu se temea, ca deca calitatile escelente ale acestui escelentu erou, se voru manifesta în cursulu acestei espeditiuni, ele ar poté se-i eclipsese glori'a, și omulu acestoru calitati se-lu trantésca d'în veziratu; asia fara vre-o forma de processu destitui pe Daltabanu d'în postululu seu, i luă toate bunurile, și lu tramise în esiliu la Bichkia, o mica urbe în Bosni'a. Se întemplă de chiar pe acestu timpu m'am dusu pentru unele lucruri ale mele în cancelaria la Kiahai'a; intraiu chiar în momentul candu copistulu scriea ordinulu de esiliu pentru Daltabanu. Aruncaiu ochii. și-lu cetii fara se observe copistulu; și îndata ce esiiu, me dusei în șecretu la Daltabanu, cá la unu vechiu amicu alu meu și alu tatalui meu, se-i spunu ce amu vediu. Elu imi respunse fara emotiune și cu tota tranșilitatea: « Ve multiamescu « pentru amicitia ce o aretati catra mine, și-mi pare bine ca conservati memori'a « servitielor ce amu facutu parintelui vostru. Dar' nu trebuie se ve ingrigiti pentru « mine; póte, prevedenti'a divina voiesce chiar' prin acés'a a me scapa de la mórte « și de la ruin'a, de care, precumu eș prevedu, chiar' Vezirulu și ceialalti inimizii ai « mei sunt amerintiatii. » Pentru placerea celoru curiosi, voi insera aci formul'a « usitata la curtea ottomana pentru degradatiunea unui Pasia; « Tu care esti Mustafa « (nu i se mentionéza nici oficiulu nici dignitatea), dupa ce crimele și delictele tale « sunt notorie, tu esti cu totul culpabile. și condamnatu la mórte; dar' d'în speci- « al'a nóstra gratia ti se iérta pedéps'a capitala. Inse, înaltulu nostru ordinu este, ca « tu se fi și se remani destituitu d'în dignitatea de veziru, și se mergi în esiliu în « cetatea Bichkia, ce este în țier'a Bosniei etc. » Și Daltabanu chiar' prin acestu esiliu a înaintatu la posturi mai înalte. Cáci dupa batai'a de la Zenta, imperialii și-au întorsu armele spre Bosnia, și subjugassera cea mai mare parte a țierei; Turcii cari mai remasessera aici, n'aveau nici-upu comandante, și nu scieau ce se faca și de unde se încépa; în urma se adreséza catra Daltabanu și contra vointei sale și fara scirea prealabile a Sultanului, ilu declara de alu loru Seraskiru. Daltabanu prinde arm'a, pléca contra Germaniloru, și duóe-diéci-si-patru de castele le reocupa pe o tiermure și pe alt'a a flúviului Sava. Dupa aceste victorii, Sultanulu fara contradicere confirmă pe Daltabanu în dignitatea, în care vocea poporului l-a înaltiatu. Pușinu dupa aceea se revoltara Arabii, ocupara cetatea Bostra și percurgeau tota Mesopotami'a; Vezirulu Amidge Oglu Husein Pasia însarcină pe Daltabanu a suprima și acestu periclu, onorandu-lu cu dignitatea de Seraskiru, și dandui guvernamentulu de Bagdadu. Daltabanu merge numai cu duóe regimente contra

primésca. Sub comand'a acestui generalu Turcii prindu nouu curágú, si nu numai ca se oppunu victoriosiloru Germani, dar' anca í batu

a una-suta duóc-dieci de mii de 'Arabi, si-i bate; se dice ca in acésta bataia, elu singuru cu man'a sa a taiatu la patru sute de inimici. Dupa acésta victoria a reocupatu Bostra; petrupele arabice, cari i-au imploratu clementi'a, l'ea luat sub protectiunea sa; a impusu Arabiloru tributú mai mare, de cátu celu cu care erau in-sarcina i péné acumu; si in urma, nu numai restaurá vechile fruntarii ale Bagdadului, ci anca le mai largi, si sub guvernamentulu seu tíer'a deveni mai productiva, precumu n'a fostu nici-odata mai înainte. Pre candu era ocupatu cu aceste nobile intreprinderi, Rami Reis Effendi ilu accusa la Vezirulu, si acest'a la Sultanulu, ca este unu rebelu, favoriséza si tiene partea Arabiloru. Sultanulu se lasà sedusu, si pe Battal Othman Aga, fostu magistru de staule ilu tramite cu unu Chatsierifu la Bagdadu, spre a-i lua víet'i'a. Daltabanu era la Bostra, si se bucurá d'impreuna cu soldatii sei de victoriele raportate, candu Battal ajunse la elu. Acesta vedíu ca in midi-loculu acestui entusiasmu alu soldatiloru, nu esté consultu a esecuta ordinulu Sultanului; si fu destulu de prudente a dissimula caus'a veniréi sale si a dice, ca Sultanulu l-a tramisu pentru a vedé, déca faptele lui Daltabanu correspondu óre-cumu cu rénumele ce'lu are in publicu. Daltabanu i aréta 32 mii capete de arabi, si dice: « Mergi, si spune fidelu Sultanului, domnului meu, ceea ce ai vediutu ». Othmau Aga, dupa ce a esaminatu tóte cu deameruntulu, se întórce la Constantinopole si rapórta Sultauiulu, ca pe omulu pe care l-a condamnatu la mórte, l'au affatu in midiloculu unei armate victorióse, iubitú, adoratú de soldáji sei, si pentru aceea n'a crediutu possibile de á esecutá ordinulu; dupe aceea incepe a enara servitiile ce a facutu Daltabanu pentru imperiulu ottomanu, cumu a subjugatu pe Arabi, cumu a liberatu Mesopotania de incursiunile loru, si cumu au assicuratú tranquillitatea provinciiloru vecine. Daltabanu, cunoscendu inim'a cea avara a lui Mufti-Feizullah Efendi, si scíindu influin-ti'a ce o'are acest'a asup'r'a Sultanului, indata dupa plecarea lui Othmanu Aga, i-a tramisu prin cati-va ómeni ai sei unu presentu de siese-dieci de mli galbení de aurul Mufti vediendu unu presentu atátu de considerabile, la care nici ca se asteptá, nu se potea indoí ca acest'a trebe se fla presemnulu séu prenuntiulu unui servitiu importantu ce Daltabanu astépta de la elu; si tramite o persóna de incredere la densulu pentru a-i sci intentiunile, dicéandu-i ca déca vre a ajunge la dignitatea de mare Veziru, elu i o va midi-loci de la Sultanulu, si póte comptá pe favorulu acestui-a, cu atátu mai vertosu, ca Vezirulu de acumu, Husein Pasia, este fórté infirmu, si si-a perdutu mai tóta reputatiunea prin betiile sale frequente. Daltabanu respunde, ca nu dubitéza a meritá ceva recompensa pentru servitiile, ce a facutu imperiului Othomanu; dar scie pré bine, ca fara protectiunea si assistenti'a lui Mufti, nu póte ajunge la dignitatea ce i se ofere; asiá ilu róga de a-lu deobligá, prin favoru atátu de importantu, si-i promite a'í fi unu nou si pururea fidelu vasalu; din partea sa are midi-lóce de a-si aretá recunoscinti'a prin daruri anca si mai considerabile, de cátu celu precedente. Mufti, care dejá nu-lú avea la inima pe Vezirul Husein Pasia, indata ce primi acestu răspunsu, merse la Sultanulu si-lu indemná, a aduce pe Daltabanu mai aprópe de curte si a-lu face Pasia de Kiutahi'a. Candu Mufti audi, ca Daltabanu esté in Kiutahia, a midi-locitu la Sultanulu de

si-i facu se tréca preste Sava, si reocupa de la ei dóue-dieci-si-patru de castre situate pe ambele tiermuri ale acestui fluviu.

stituirea lui Husein Pasia d'in veziratu, si tramiterea lui Battal Othmanu Aga cu insigniele de Veziru la Daltabanu, care primindu-le immediatu a plecatu la Constantinopole. Ajungédu aici sér'a, a remasu tóta nóptea afara de murii cetatiei, in magazinulu cu pravu de pusca, aici primi screea ca Husein Pasia a muritu in vil-l'a sa, care è in distantia de optu ore de la Constantinopole. Daltabanu plăca indatu se assiste la immormentare; si in deminéti'a urmatória ajunge la Adrianopole, unde Sultanulu insusi i da ornatulu de mare Veziru. Indatu in alta di chiama la sine pe Rami Reis Effendi si pe Maurocordatu, pentru a-i dá ratiuni despre conditiunile sub cari au inchiaietu pacea de la Carlovitiu. Acesti-a ilu informa esactu si circumstantiosu despre totu lucrulu, i spunu ce instructiuni au avutu, si pâna unde s'au intinsu plenipotentiile loru, si sub cè conditiuni le-a ordinaru Sultanulu se puna capetu resbelului. Daltabanu, dupa ce au ascultat raportulu loru, le dise plinu de mânia: «Ve-
« diu bine cá ati avutu instructiuni; dar acele au fostu obtinute prin espositiuni false.
« Sultanulu nici-odata n'ar' fi subscrisu aceste instructiuni, déca nu i se dicea, ca impe-
« riulu othomanu este intr'o positiune atâtu de desperata, in câtu elu nu se mai póte
« sustienè, decátu sub singur'a conditiune a pazei. Io credu cu elu n'a sciutu, pentru
« ca nu i s'a spusu, ce soldati, ce generali, ce poterí póte statulu ottomanu se op-
« puna inamicului! De sicuru, nu i-a spusu nimene, cumu unu pumnu de ómeni
« si cu pretiulu sangelui meu, amu luat in Bosnia duóe-dieci-si-patru de castelle
« d'in manile Germaniloru, si unde, si cumu ar stè acumu imperiulu ottomanu, dé-
« ca toti cari sunt in fruntea statului. ar' fi lucratu cu acelasi zelu si cu acea fideli-
« tate, cu care amu lucratu io! Si ce a lipsitu acestui imperiu, nu dicu numai
« pentru a resiste unui inamic atâtu de debile, ci pentru a-si intinde chiar si mar-
« ginile sale? soldatii comandati, au banii? Nimicu d'in tóte aceste. Ceea ce i-a lip-
« situ, a fostu crerii capului vostru, care mai bine era impluti cu paie. Dar' trada-
« rea a fostu, ce v'a facutu cá se inchieiatu o pace scandalósa cu unu inamic debile si
« storsu d'in tóte puterile, si apoi se profitatu de neesperienti'a Sultanului, si se-lu
« faceti se apróbe tractatulu vostru si se-lu confirme prin juramentulu seu. Io con-
« cedu ca intru punitiunea pecatelorú nóstre, si prin neglígenti'a si incapacitateage-
« neraliloru ottomani, Germanii au reportatu asupr'a nóstra vre-o câteva victorii, si
« ne-au luatú vre-o câte-va cetati, cari au fostu imposibile de a le mai reocupa;
« dar' ce v'a indemnatu pe voi a restitui Poloniloru cetatea Caminieti, acésta fortaré-
« ti'a, ce natur'a si artea o a facutu impenetrabile? Prin acésta voi ati sacrificatú
« cea mai frumósa parte d'in gloriele si cuceririle lui Mahomedu Sultanulu. Acést'a
« insemnéza óre a lucra dupa legea nóstra? Aceste sunt óre preceptele profetului no-
« stru? Cu modulu acest'a se conserva óre onórea numelui Oliosmanu? Vindict'a di-
« vina i va ajunge de sicuru cu timpu pre toti acei-a, cari au facutu acésta injuria
« imperiului ottomanu, si cari fara vre-o necesitate au datu in manile infideliloru a-
« tâtea localtati sanctificate prin rugatiunile atátoru musulmani.† Dicéndu aceste, 'i
« dimitte dela sine, ceréndu-le o lista despre starea armatei, starea thesaurului, si
« despre numerulu cetátiloru, atâtu alu celoru date inamicului, câtu si celoru remase
« imperiului Védiendu list'a, elu a remasu fórte neindestulitu; si'a inceputu a defama

**RUSH INTARESCU AZOVULU. POLONII ALEGU REGE PE FRIDERICU-AUGUSTU,
ELECTORELE SAXONIEI**

LXX. Rusii in tóta vér'a acésta au fortificatu Azovulu si Lutichulu

in publicu pe toti ministri, numindu-i tradatori ai imperiului; ér in secretu facea preparative pentru resbellu, si-si propuse a'si întórce armele contra Poloniloru, ca contra unui inimicu pe care-lu credea mai slabu. Totodata se resólve a lua viéti'a lui Rami Reis Effendi si a lui Alexandru Maurocordatu, ca autori ai pazei de la Carlovitiu. Ca inse se aiba macar' umbr'a unui justu pretestu pentru intentiunile sale, elu dicea ca acesti tradatori au lucratu contra ordinaru Sultanului, cându au accordatu inimiciloru atâtea lucruri, Si pentru ca se-si intarésca si mai bine partid'a sa, scrie la Chanulu si la Maimarii d'in Tatari'a, intrebandu-i: déca si-au datu ei consimtiementulu la pacea infama ce a incheiatu Iskierlet Ogli si companionulu acestui-a Rami Reis Effendi? «Sciu-dice elu in acésta scrisóre — si sunt pe deplinu «convinsu, ca atátu unulu cátu si celalaltu au fostu corupti prin bani de catra in-fideli; au vendutu imperiulu ottomanu; au incelatú pe Sultanulu; si astfelu nu «au inaintatu ci au ruinatu binele ottomaniloru.» Acésta procedere la lui Daltabanu pe mine m'au adusu in mai mare perplesitate, ca pe Rami Reis Effendi si pe Maurocordatu. Ei vedeau bine, ca trebue se fia sacrificati a resimtiementulu lui Daltabanu, déca mai române acest'a Veziru; ei simtiau pré bine, ca nu este sperantia de a se schimba lucrurile, pe cátu timpu Mufti este in amicitia cu Daltabanu. Dupa multa cugetare asupr'a midi-lóceloru, cumu ar' poté se se asicure, espedientulu celu mai bunu li s'a parutu de a merge la Mufti, si déca s'ar' poté a-lu abate de la amicitia cu Daltabanu. Mavrocordatu face planulu cum se purcéda, si-lu instruieste pe Rami ce are se dica lui Mufti, si ce argumente se intrebuintieze. Rami urmandu instructiuniloru politicului Iskierlet Ogli, isi alege o buna ocasiune de a vorbi cu Mufti, si-i spune: cumu Sultanulu l'a insarcinatu a inchéié pace cu Germanii si cu Polonii cum d'in partea sa n'a intermissu nimicu ce a fostu cu putintia, de a pune conditiunile cele mai favorabili pentru imperiulu ottomanu; si déca au accordatu ceva infideliloru, acésta o a facutu prin ordinu de la Sultanulu si cu invoirea lui Mufti si a marelui Veziru, Husein Pasia. Si acumu dupa ce a ostenitu si a facutu atâtea servitii, bune pentru statulu ottomanu, in locu de recompensa, se vede si elu si colegulu seu, Iskierlet Ogli, espusi estremei indignatiuni a noului Veziru, Daltabanu Mustafa Pasia. Cáci acesta nu numai l-a intimpinatu in modulu celu mai ofensatoriu, pe cându este cu totul nevinovatu; dar anca s'a pronuntiatu in terminii cei mai amari contra toti acelor-a, cari séu prin ordinulu loru, séu prin invoirea loru au contribuitu la acésta pace; si mai multu, elu s'a demisu péné a dice in publicu, ca va spalá infami'a ce s'a facutu numelui ottomanu, curatíndu pe toti ghiaurii interni si externi. Si mai multu anca de cátu lóte aceste, elu prin scrisori secrete a escitatu la rebelliune pe Tatari si pe Chanulu loru, si pe tóte órdele scythice, si pentru a-i inima si mai tare, a latítu intre ei minciuni de minciuni despre reu'a administratiune a statului. Dupa ce aceste si alte assemeni attentate ale lui Daltabanu, precum è pré evidentu, n'au alta de scopu de cátu a ruina pe toti acei-a, cari n'au crutiatu fatigiu pentru a reda imperiului tranquillitatea, ba au de scopu a destitui chiar pe Sultanulu

cu n^oue lucrari, si se preparau la o n^oua campania ; dar' inimiculu nu le-a datu ocaziune de a intra in lupta cu ei. Polonii alegu rege

asià amu crediutu—dice Rami, de a n^ostra detorintia, a ve informa despre t^ote aceste, ca pe unulu care ati avutu parte mare in realizarea p^acei ; si a ve ruga, c^à se fiti cu grige nu numai pentru salvarea v^ostra, ci si pentru a celor-a , cari ve considera dealu loru patronu si protectoru ; binevoiti, pr^e sante Mufti, a ne defende contra violentiei omului acestui-a. Mufti, Feizulah Effendi, miscatu prin acestu discursu alu lui Rami, si imaginandu-si ca viatⁱ'a sa anca este in periclu, se determina a nu astepta lovit^u, rea fatale, ci a preveni p^a inimicu, si a-lu prinde chiar' in curs'a lui. Pentru a'lu contramina cu mai bunu successu, tramise dupa marele macelariu alu curtiei Cara Mehemedu Aga, omu f^orte avutu , care prin lung'a esperientia scia se-si ascunda barbari'a sufletului seu, si care prin acestu midu-locu sciù se iea flic'a lui Mufti de nev^esta pentru fliulu seu. Venindu la Mufti , acest-a i vorbi in urmatorii termini :

« Asiu vr^e se comunicu Vezirulu unele lucruri ; si voiam se te rogu a merge pentru mine la elu, se i le comunicu, fiind-ca sciù ca sunteti buni amici amendoi. Rami Reis Effendi si Iskierlet Oglu, au fostu la mine, si mi-au spusu multe lucruri rele despre Vezirulu. Se crede ca ar' vr^e se destituie pe Sultanulu, si mie se-mi iea vi^eti'a, dic^endu in publicu c^à io asiu fi unu infidelu. Voi sciti c^à numai la recoman^a datiunea mea s'a facutu elu Mare-veziru. Sciti si aceea , ca elu è ciraculu s^eu clientulu meu. Asià, n'asiu vr^e ca lumin'a care abià-abià o amu aprinsu, se se stinga at^àtu du curendu , si se se iea vi^eti'a unui omu , pe care abià c^àte-va dile l-amu inaltiatu la cea mai mare dignitate a imperiului ottomanu. Nu me indolescu de alta parte, ba sunt convinsu, ca Rami si Iskierlet Oglu s'au lasatu a se cor^u rumpe cu bani de c^àtr^a Giauri in cursulu negociatiuniloru de pace si de capulu loru au acordatu Germaniloru si Poloniloru multe lucruri, ce ar' fi potutu se re^u mana imperiului ottomanu : ei au amagitu pe Sultanulu si pe mine cu minciuni studiate, dic^endu ca este impossibila de a inchiàié pace, sub alte conditiuni. Pen^{tru} aceea asiu vr^e se dati Vezirulu in numele meu a intielege , ca io departe de a me lasa influintiatu de minciunile acestoru ómeni, d'in contra, voiu reman^e pur^u rur^e patronulu lui, si me voiu intrepune la Sultanulu cu t^ota ocaziunea, nu numai spre a-lu sustin^e in dignitatea de Mare-veziru, dar' nu voiu fi contra, se uccida pe toti inimicii sei ».

Daltabanu audⁱndu aceste chiar' d'in gur'a lui Mehemedu Aga, merge inca in acea s^era a face visita lui Mufti, si se preface ca vr^e a-i vorbi cu inima deschisa ca patronului si binefacatorului seu. Mufti anca se preface si lauda intentionile Vezirulu promit^endu-i a-i da mana de ajutoriu intru t^ote, si in particulariu pentru a trage in judecata pe Rami si pe Maurocordatu d'impreuna cu toti complicitii loru. Daltabanu incuragiatu prⁱⁿ aceste promisiuni se înt^orna acasa plinu de voia buna, si chiama la sine pe Kiahaia Topal Ibrahimu Aga, care mai in urma s'a facutu guvernatoru de Thesalonic'a, si-i spune cu deamenuntulu totu ce s'a petrecutu intre elu si intre Mufti ; in fine ii dⁱse : « Nu pot^u nega, c^à Mufti este p^atronulu meu , si lui amu de a multiami, ca am ajunsu la dignitatea de Mare-veziru ; dar' nu-mi vine la socot^ela, ca acestu omu are at^àta influintia la Sultanulu, in c^àtu pune si depune veziri dupe capriciulu seu ; c^àci precumu a destituitu pe

pe Friedericu-Augustu, care mai înainte era electore alu Saxoniei ; acestu nou rege se puse cu tóta seriozitatea a face preparativele

« Husein Pasia, si mi-a datu mie insigniele imperiului, chiar asiá me póte destitui
 « pe mine si a pune altulu in loculu meu. Vediu inse cá nu este nici unu midi-locu
 « prin care l-asiu poté discreditá inaintea Sultanului, fiind-ca acesta se póta cu o
 « veneratiune prè mare catra elu ; este dar' necessariu a-lu curatí d'in cale, fara cá
 « Sultanulu se scia ceva ; cáci, este mai usioru a se bate cu unu omu mortu, decâtu
 « cu unulu viu. Asiá, spre a-lu curati d'in viétia, mi-amu propusu urmatoriulu es-
 « pediente. Juoi, pe cându tóte tribunalele si alé oficiuri sunt inchise, ilu voiu in-
 « vita la mésa, si sub prandiu vre-o cati-va ómeni increduti ai mei ilu voru sugru-
 « má cu o córda de arcu. Dupa aceea voiu aduna Ienicerii , i voiu face se se revól-
 « te, indata voiu anuntiá Sultanului, cá Ienicerii pretindu irrevocabilu mórtea lui
 « Mufti, precumu si capulu lui Rami si alu lui Maurocordatu, si alu cátoru-va alti. »
 Kiahaha ; tradatoriu consummatu, aproba la vedere proiectulu Vezirului , si lau-
 da intentiunea lui. In nóptea urmatória inse isi schimba vestmentele, merge la
 Mufti si-i descopere pericolu ce-lu amerintia. Mufti i multiamesce si-lu dimitte
 de la sine, facéndu-i promisiunile cele mai mágulitórie. Èr'catra trei óre din
 nópte se pune in trasura, merge dreptu la Sultanulu, si-i spune cele ce audise de la
 Kiahaha: Totodata i da consiliulu a condamna la mórte pe Daltabanu , pentru ca se
 nu póta escita nuóe turburari in imperiu, si-i promite ca d'in partea sa va da Fetva
 necessaria la esecutarea mortiei lui Daltabanu. Si — adaoze Mufti — fiindu-ca este
 de temutu, ca déca s'ar' precipita lucrulu, ar' potea se se revólte poporul, asia se
 insarcina elu a inventa unu pretestu pentru a-lu tramite pe ceea lume fara sgomotu,
 Mufti întorcéndu-se acasa , pentru ca se nu mérga la Vezirulu la mésa , se face ca
 suferi de podagra in picióre , si tramite la elu pe unu Talkisiu cu rogarea ca se-lu
 onoréze cu presentia sa, fiindu-ca are de a-i comunica lucruri de mare importantia.
 Vezirulu, indata ce primi acestu mesagiu, pléca la Mufti ; cáci nici prin minte nu 'i
 trecea, ca inimicii sei au luat mesurile de a scapa de elu. Veđendu-lu Mufti intrandu
 i dişe : «Charu domnului ! Sultanulu mi-a accordatu tóte cererile. Elu mi-a promis
 « ca se invoiesce la mórtea lui Rami Reis Effendi, numai trebuie se se invente cauza
 « plausible pentru a-lu poté condamna. Io amu unu consiliu, care déca l'ati urma,
 « io credu ca nu v'ar' lipsi nici pretestulu, nici legitim'a cauza de a-i lua viéti'a. Dar'
 « pentru a fi sicuru de succesu, trebuie mai inainte de tóte a-lu departa de pre langa
 « curte. Si acést'a nu se póte face altminterea , decâtu a-i oferí in recompensa ser-
 « vitiiloru sale unu titlu de Veziru cu trei tugurá si apoi dupa câte-va dile a-lu tra-
 « mite ca guvernatore in vre-o provincia departata. Dupa aceea este usioru de a-i
 « atribui vre-o crima, spre a-lu face odiosu inaintea Sultanului ; si mórtea lui e si-
 « cura. Stersu odata acesta d'in cale, cu Iskierlet Oglu este mai usioru ; pe acesta
 « ilu poteti ucide, precum se da la unu cane in capu pe strade.» Mufti pentru a da
 mai multu pondu vorbeloru sale, fece pe Daltabanu se jure, ca nu va spune nimenui
 nimicu, nici maçar la Kiahaha seu. Vezirulu amagitu prin aceste minciuni specióse,
 se credea sicuru de tóte, nedubitandu nimicu in amicitia lui Mufti. Asiá ilu întrebá
 pe Rami Reis Effendi, mai ántáiu cam in risu ; déca n'ar voi se fia promovatu la

bellice, dar' voindu a-si assecura affectiunea nobililoru, elu amână campani'a pe anulu urmatoriu.

dignitatea de Pasia? Acesta, instruitu de Mufti, cade la picidrele Vezirului, si-lu rōga se-lu crutie de o sarcina atātu de grea; pentru elu este destulu a fi unu copistu, n'are nici o ambitiune, si nu ̄ nascutu pentru dignitatea de Vez'ru; nici talentele lui nu sunt formate pentru a governa o provincia; si nicairi nu pōte proba diligenti'a si fidelitatea sa mai bine ca in cancellaria. Daltabanu luandu aeru seriosu, ilu infrunta pentru aceste vorbe si-i da se pricēpa, ca dēca nu se va supune vointiei Sultanului, isi va perde tōte meritele servitiiloru sale d'in trecutu, si afara de acestea va fi espusu indignatiunei Sultanului. Rami simulandu resistentia, in fine se suppone, ̄r Daltaban anuntia Sultanului prin unu Talchisiu, ca Rami Reis Eifendi cere a fi dimissionatu d'in Calem (*), si a fi onoratu cu trei tuguri, si d'in partea sea se rōga a-i accorda acēsta cerere. Sultanulu care se intielesēsē despre tōte cu Mufti, se invoiesce fara dificultate si adaoge, ca in consideratiunea servitiiloru sale, nu numai i accorda trei tuguri, dar' ilu declara de caimacanu si de consiliariu alu seu jntimu, si ca atare elu va avē de a fi totdeauna pre langa curte. Acēsta dispositiune nu potū se piaca lui Daltaban; ea i nimicia totu planulu, dar nu potea se se oppuna la ordinulu Sultanului. Chiamā pe Rami la sine, ilu imbracă cu tog'a de Veziru, si-lu investi cu titlulu de Cubbe Nishin, seu consiliariu. Tōta lumea a fostu surprinsa de acēsta promotiune estraordinaria si neusitata a lui Rami; căci toti sciau ca Daltabanu desaprōba pacea d'in urma, si mai bucuros ar' voi a pedepsī cu mōrte pe promotorii ei, decātu a-i inainta la onoruri inalte. Pentru acci-a cari nu scieau ce s'a petrecutu intre Mufti si intre Daltaban, parea unu misteriu, ca acei-a, pentru a caroru pedēpsa se facusera preparativele, acumu se promovā la cele mai inalte posturi. De aci se escara varie si nu prē favorabile sciri despre Daltabanu; se dicea adeca, ca este perduto, seu dupa proverbiulu turcescu: a cadiutu d'in siē (**). ̄r despre Sultanulu se dicea, ca este instrumentulu ambitiunei unoru curteni, ca Mufti si creaturele acestui-a Rami si Iskierlet Oglu, l-au orbitu prin lingusirile si apucaturile loru maestre; cā Rami inaintatu intrunu modu atātu de estraordinariu de la copistu la dignitate de Veziru n'are altu merit, decātu cā a vëndut la infideli onōrea numelui ottomanu, in fine, cā tōte aceste sunt semne cā Daltabanu, acestu erou alu seculului, acestu bravu defensoru alu gloriei Turciloru si a Sultanului loru, are se fle condamnatu la mōrte; seu celu puçinu tramisu in exiliu, cā acei tradatori se nu mai aiba nici-unu obstaculu intru realizarea intentiuniloru loru perniciose. Daltabanu vediendu d'in vorbele aceste, ca poporulu este in partea sa, si ca desaproba procedir'a lui Mufti, si apoi se intaresce in propusulu seu da ucide mai înainte pe Mufti, pe Rami, si in urma, de va fi necesariu, a destitui chiar si pē sultanulu. Nevrendu inse a precipita lucrulu, si pentru cā succesulu se fle mai siguru, chiama la sine pe mai susu mentionatulu Cara Mehemedu Aga, despre care, fiindu-i vechiu amicu, nu se indoia cā-i va fi intru tōte fidelu, ilu consulta si-lu intrēba despre cele ce se vorbescu intre poporu asupr'a lui insusi, asupr'a lui Mufti, si asupr'a lui Rami; si

(*) Cancellaria, *Tr. Rom.*

(**) A se vedē not'a 48 la capu IV diq cartea III. *Tr. Rom.*

SUCESU DUBIU ALU VENETIANILORU CONTRA TURCILORU PEMARE

LXXI. Nu multu dupa acést'a Venetianii si-au tramisu flot'a in

mai alesu ca cumu a primitu poporulu favorurile ce Sultanulu a facutu lui Rami Cara Mehemedu Aga, spre a seduce pe Vezirulu de o parte, si de alt'a spre a-si ascunde intentiunile sale, 'i vorbesce după gustulu seu, si-i dice ca poporulu este fôrte indignatu de onorurile ce s'au datu lui Rami; ca preste totu poporulu crede ca Sultanulu este numai o papusia in manile lui Mufti, si pôrta numele de Sultanu, pre cându adeveratulu Sultanu este Mufti, care dispune despre tôte dupa placu; ca nu numai poporulu vorbesce asia, ci si Er-Babi devlet, adeca capii magnatiloru. Daltabanu care nu presuppunea tradare d'in partea lui Casab Bası, nu se potu retie, né, si erupse in urmatóriele cuvente: «Anca cate-va dile, scumpulu meu Mehemedu, « si tu vei vedé scene frumóse». Mehemedu abiá esi de la Vezirulu, si indata se duse a raporta lui Mufti. Acest'a nu mai dubita acum de cele ce 'i raportase Kiahai'a; elu se intari in suspitiunile sale, si se resolví a accelera perirea lui Daltabann. In-tr'aceea Daltabanu anca face preparative pentru a omori pe Mufti Elu avea in curtea sa unu dervisiu, séu monachu, cu numele Mahomedu, de nascere moldovanu, vechiu servitoriu alu seu, pe care pentru probele ce a datu despre fidelitatea sa ilu facuse Basi-Ciocadar, si n'avea de a ascunde nici-unu secretu de inaintea lui. Pe acesta ilu insarcinà Daltabanu cu esecutiunea planului seu, si-i dice se procure o córda unsa bine cu sapunu, si candu Mufti va voi se-si spele manile, se i-o aruncepe dupa grumazi, si cu adjutoriulu celorlalti servitori immediatu se-lu sugrume. Monachulu consimte la tôte si promite a implini ordinulu Vezirului; nu-i pasa-đise elu, de 'ar' costá si viéti'a. numaí se póta trage in infernu pe inimizia domnului seu. Preparate asia tôte lucrurile, Daltabanu tramite la Mufti pe Sieich Ogli, succesorele lui Rami in oficiulu de Reis Efendi, spre a-lu invita la mésa pe diu'a urmatória, care era Juoi, diua libera de lucru, Mufti i respunde, ca anca totu suferé de podagra, dar' déca i va fi mai bine, va merge de siguru. Venindu Sieich Ogli cu acestu respunsu inderetru, Daltabanu ordina o mésa splendida, si dice Agalariloru sei, ca pe data ce Mufti va intra, ei se se retraga, fiindu-cà are ceva secretu cu elu. In demánétia urmatória péné in diua, Daltabanu tramite anca odata la Mufti pe Kiahai'a seu, Topalu Ibrahimu Aga, spre a sci pozitivu, déca vine lá mésa ori nu. Topal merge la Mufti, si spunénu-i cu ce l'a insarcinatu domnulu seu, ilu face toto-data atentu, se aiba grije cà sunt pusi omeni pentru a-lu strangula. « Prèbine—respunse Mufti lui Kiahai'a—mergeti si spuneti domnului vostru, cà asta-di sunt cu « multu mai bine decâtu ieri, si la amédia-di de siguru voi fi la elu; Dar — adase Mufti, speru dupa Dumnedieu, ca voi avé midi-locu si cale de a scapa d'in cursele lui. Tradatoriulu Kiahai'a vine si aduce domnului seu respunsulu lui Mufti. Vezirulu plinu de bucuria, astépta cu indestulire fericitulu momentu, candu se-i cada in ghiara obstaclulu principale alu intentiuniloru sale. Tôte se facu si se punu la cale, pentru scen'a tragica ce era se urmeze. In-tr'aceea vine amédia-di, dar' Mufti nu se aréta. Daltabanu impatientu, era chiar' se tramita anca odata pe Reis Efendi la elu, candu éca intra unu talchisiu de la Mufti, si-i anuntia lui Daltabanu, ca chiar pe cându voiá domnulu seu se se puna in lectica pentru a veni la Vezirulu,

marea mediterana. Kiel Mehemedu Begu (๑๕) se încercă cu galerele sale a ataca insul'a Tinos, dar' Bartolomeo Moro l-au respinsu, si

unu ordinu alu Sultanului, ilu chiamă la curte; neputendu-se oppune a trebuitu se măr-ga; asiă se escusa pentru asta data; dar' va tramite in loculu seu pe Nakibu Effendi fiulu seu celumai mare; se rōga totodata că se amēne mēs'a pentru elu; péné atunci spera a i se da ocasiune de a convinge pe Sultanulu despre necesitatea de a-lu intari in dignitatea de Veziru, si de a inventa unu midi-locu pentru a nimici pe inimizii sei. Abiă terminase talchisiulu acesta, si Nakib Effendi se presenta in persóna, care, assemenea face mii de escuse pentru tatalu seu. Negresitu, Daltaban nu potea decâtu se se necajésca, ca i-a scapatu acel-a, pe care ilu credea degiă in curs'a sa. Dar' temendu-se se nu se tradea, primi pe Nakib Effendi cū cele mai distincte onoruri si cu pomp'a cea mai mare, mergēdu contra usului, péné la Arzoda (*) inaintea lui, si dicēdu-i: « presenti'a fiului imi este chiar' atātu de gratiōsa, ca si a parintelui; « ordinele Sultanului sunt mai pre sus de tōte; onōrea ce mi s'a promis, este nu- « mai amenata, si speru ca la septeman'a voi vedé pe Mufti in persóna. » Pe candu fiulu era la pompós'a mésa a Vezirului', tatalu merge la Sultanulu imbracatu in vestminte de doliu. Dupa ceremoniele usitate de respectu si suppunere, Sultanulu i dice se iea locu pe Ithramu séu covoru, éra dupa aceea ilu intreba, ca ce póte fi caus'a, de vine atātu de tristu si inspaimentatu, cá si candu i s'ar' fi intemplatulu ceva? « Asiă è prè îndurate dōmne, incepū Mufti, amu ratiune de a fi tristu si cuprinsu de « durere. Noi toti suntemu amerintiati de unu periclu, care cu atātu è mai gravu, « cu cătu è secretu. Io nu vedu cumu l-amu poté deturna, déca cumu-va suflarea « Maiestatiei Vōstre nu va imprastiă nuorii oragiosi, inainte de a se aprinde fulgerulu « detunatoriu. Ceea ce-mi apésa sufletulu este, ca contra intentiunei mele io amu « contribuitu la agravarea acestei tempestati. Rapitu de audiulu fapteloru eroice ale ve- « zizului nostru, necunoscēdu-lu pe cătu timpu era departatu, decâtu d'in partea « cea buna a sa, ornatu de virtuti, scutitu de vitfuri. io amu crediutu ca nu potu « da probe mai bune de zelulu meu pentru a ve servi, decâtu a ve recomanda se pu- « neti pe acestu omu in fruntea administratiunei imperiului; si candu amu vediutu « că Husein Pasia, dedatu cu totulu lenei si beuterei, era incapabile se fiă in frun- « tea statului, io m'am intrepusu pentru acestu omu si n'amu incetatu de a ve mo- « lesta cu rugarile mele, péné ce in urma l-ati facutu mare veziru. Dar' indata ce « s'a vediutu in acésta inalta dignitate, a lasatu a se vedé, cumu péné aci a sciutu « se-si ascunda reutatea si perfidi'a inimei sale, si s'a aretatu inimicu pe fație totoloru « despre cari credea ca-lu voru impiedica in proiectele sale turbulente. Io l-asiu, ierta « usioru déca ar fi conspiratu numai contra mea; si cu tōte ca a conceputu idē'a con- « traria tuturoru legiloru divine si umane de a me strangula, io totusi n'asiu dice ni- « micu si nu m'asiu plange, déca asiu sci ca mórtea mea ar' salva imperiulu de ru- « in'a de care prin elu è amerintiatu. Dar trebuie se vorbescu, candu vedu ca acestu « ingratu escita pe Ieniceri la revolta; chiama pe Chanulu Tatariloru in acésta ce- « tate, Dumnedieu scie cu ce intentiune!; reprobata in publicu pacea inchiata cu ini- « micii, si tractéza de infideli pe acei-a cari o au facutu; frange tractatele intarite cu

(*) Sala de audientia. *Tr. Rom.*

« juramentu; și îndată ce l-ati pusu în funcțiunile onorifice, a începutu a misca tôte
 « petrele pentru a ve detrona pe voi, celu mai bunu d'între toti imperatii, și a semena
 « turburari și împarechieri în tôte provinciile imperiului vostru. O! Maiestate, pre-
 « veniti aceste calamitati terribili; căci altminteru me temu că va fi prè tardiu a de-
 « plange prè marea vóstra clementia!

Cuvențele astutului Mufti iritara fòrte multu pe Sultanulu, si-lu adusera în mare
 tremu. « Ce este dara de facutu pentru a preveni reulu? » întrebâ elu. Êr Mufti res-
 punse: « Nu este altu midu-locu Maiestate, decâtu a estermine pe acestu infam
 « veziru și a pune altulu în locul lui, mai fidelu și mai suppusu Maiestatei vóstre,
 « și carui-a se-i fla la înima a mantiené pacea. Taiatu odata capulu, celelalte mem-
 « bre, ori câtu ar fi de agitate, reintra în liniste, pe data ce capulu nu se mai misca.
 « Pe Rami se-lu admitteti în consiliu; elu a datu probe suficiente despre fidelitatea
 « și prudenti'a sa. » Sultanulu nu esită unu momentu a primi propunerile instruc-
 țorelui seu de odinioara, si-lu însărcinâ cu executarea. VEDIENDU Mufti acêsta, anca
 în acea nópte a tramisu dupa Rami Pasia, dicându-i se-si schimbe vestimentele.
 se vina a-lu cerceta și a se consulta despre mesurile ce sunt a se lua pentru a ucide
 pe Daltabanu. Dupa câte-va momente de consultare, ei se invoira a-lu surprinde
 în modulu urmatoriu. Se recomende lui Daltaban a face pe Rami Pasia Seraskiru
 de Babadagu; Mufti d'în partea sa va consilia Sultanului, ca pe talchisiulu ce Ve-
 zirulu i va tramite spre acestu scopu, se scria ca chiar acêsta a fostu și cugetulu seu,
 fiindu-ca a observatu nemulțumirea poporului și a Ieniciloru pentru numirea
 unui cancelistu de Veziru; pentru aceea vede că è necessariu a-lu departa de la curte,
 spre a face se incete murmurulu soldatiloru și alu poporului. Luata asta resolutiune,
 Mufti în demâncti'a următoria tramite pe fiulu seu Nakib Effendi la Vezirulu spre a-lu
 escusa d'în nou, ca nu si-a potutu tiené promisiunea de a merge la mēsa, fiindu-ca
 Sultanulu ilu chiamase la sine; și spre a-i spune totodata, ca provedinti'a divina pare
 a fi tramisu acêsta pedeca, căci i s'a datu ocașiune de a consilia Sultanului, se de-
 parfe pe Rami de la curte, și se-lu faca seraskiru în Babadagu, nu remane alta de-
 catu a adresa unu talchisiu la Sultanulu, si a'i cere invoirea înainte de a-si schimba
 cugetulu; êr în talchisiu se faca dupa usu, elogiulu lui Rami, pentru ca Sultanului
 se nu para lucrulu suspectu; se dica, pentru esemplu, ca Rami prin servitiile sale
 ce a facutu imperiului cu atâta fidelitate, merita acêsta distinctiune, și nu scie altu
 omu mai aptu decâtu elu pentru a mantiené pacea și a tiené în freu pe Ghiauri. Pre
 cându Mufti jucâ acêsta rola față cu Vezirulu, elu tramite totodata la Sultanulu
 unâ teskierea sēu biletu, prin care i anuntia ca Vezirulu i va face propunerea sciuta
 si-lu rōga nu numai a-si da invoirea, dar' a-lu chiama la sine sub pretestu de a con-
 feri cu elu asupr'a instructiuniloru ce vre a da lui Rami pasia. Scen'a se petreci
 chiar precumu o a dispusu Mufti. Daltaban tramite talchisiulu seu la Sultanulu;
 Sultanulu ilu confirma, scriindu formul'a usitata: Asia se fla; apoi prin Baltagilar
 Kiahiasi i ordina a veni la curte. Dēca scia Daltaban de curs'a ce-i era intinsa,
 elu putea se scape fòrte usioru; căci în locu de a merge la curte, elu poté suscitâ
 un'a d'în acele revolutiuni, cari totdeauna se termina cu detronarea Sultanului. Dar
 elu nu scia nimicu de intrig'a lui Mufti, și se pune pe cale catra curte urmatu de
 cortegiulu seu ordinaru. Ajunsu aici, intra mai întâiu, dupa usu. Kislar Agasi în
 șala; imediatu dupa aceea vine Baltagilar Kiahiasi de la Sultanulu, și sommēzâ

pe Daltabanu in numele acestui-a, a depune insigneie imperiului ce i-au fostu concredite. Daltaban, omu curajos si de o resolutiune estraordinaria, dedatu cu yariele schimburi ale fortunei, refusa a da insigneie inainte de a vorbi trei cuvente cu Sultanulu. » Si dec anu-lu voiu poté face se revina — striga Daltabanu — atunci con simtiu a-mi perde nu numai dignitateá, ci si viéti'a. » Tóta lumea era curiósá a sci, pentru ce Daltabanu a voitu cu atáta insistencia a vorbi cu Sultanulu ? Unii credeau ca a voitu a-lu assassina cu unu pumnariu ce-lu portá totdeauna sub vestmentu. Altii nu-i atribuiá intentiune asia desperata, ci diceau numai . ca a voitu se arete Sultanului periculu in care ilu duce increderea excesiva ce o are Mufti si Rami , si a-i propune ceea ce i-a propusu si cu alte ocasiuni , ca intr'una séu dué expeditiuni va recastiga totu pentru imperiulu ottomanu, ce acesta perduse prin negociatiunea de pace a acestoru tradatori. Dar' Sultanulu intr'atátu era de fermecatu prin astutiile lui Mufti , in cátu nu numai ca a refusatú a da audientia lui Daltaban , ci anuntiandu-i-se cererea acestui-a, indata a ordinatu a-lu prinde , a-lu lega , si a-lu desbraca ca pe unu lotru, si a-lu uccide immediatu pe campulu Babi Humaiun , ér trupulu a-lu arunca la cani in Sirik Meidan. Abia datu acestu ordinu, oficiarii Sultanului ilu si esecuta , prindiendu si legandú pe Daltaban si ducéndu-lu in piati'a de perdiare. Pe cale i vine in urma Baltagilar Kiahaiasi , si-lu intréba in numele Sultanului , ca ce a voitu se spuna acestui-a ; si totu odata ilu esórta a lua Abdest si a-se cai de pecate , pentru ca se nu-sí pérda si sufletulu si trupulu. Daltabanu i respunde , ca de candu isi aduce aminte, nu a incalécatu niciodata calulu fara ca mai inainte se nu fi luatú Abdest, si n'a intermissu nici-odata o singura óra, fara a nu se intorce catra Dumnedieu prin o rugatiune de pehiténtia ; si spera si acumu iu grati'a lui Dumnedieu si a profetului scu, ca de si infidelii ilu omóra trupesce, sufletulu seu totusi nu va peri, In cátu pentru aceea ce a voitu se spuna Sultanului, n'o póte comunica cu nime altulu decâtu singuru cu Sultanulu ; dar' dupa aceste n'ar' poté decâtu cu óróre se caute in faci'a'acelui-a, ca re cu modulu acest'a tramite la mórte pe celu care cu credentia l-a servitu, si asia ilu da pe man'a Kisilbasiloru si strigóru. Nu este decâtu unu singuru remediu contra acestoru rele : providinti'a divina, de care nu se indoiescú ca dupa mórtea lui va lumina pe Sultanulu , cátu a retacitu de la inim'a sa cea buna si de la legea musulmana. Candu s'au raportatu aceste Sultanului, elu a fostu cuprinsu de o impresiune incredibile ; perplexitatea lui a crescutu, candu a vediutu cu cáta taria de inima merge Daltabanu a primi mórtea, si presuppunea cá ceea ce a voitu acesta se-i spuna, trebuie se fla fostu de o suprema importantia ; dar' de alta parte, aféctiunea si increderea ce o avé cátrá Mufti, vechiulu seu preceptore, l-a facutu de a nu fi destulu de prudente in judecat'a sa. Nesciindu ce se faca, si pentru a avé timpu de a medita mai cu maturitate asupra lucrului, ordiná a suspende esecutiunea si a inchide pe Daltabanu in Kapu Arasi, séu carcerile curtiói. Audiendu despre acést'a Mufti si Rami, care intr'aceea fusese numitu mare-Veziru, tremurau de frica, cá Sultanulu revenindu-sí prin musttrarea de cugetu a lui Daltabanu, ilu va libera si scapa de mórtea sicura. Dreptu aceea, in demánéti'a urmátória póné in diua mergu la Sultanulu, si-i dícu ca schintei'a aruncata de Daltabanu a prinsu dejá focu ; disordinea si seditiunea se laciesce degiá in tóte partile ; nu este altu mídi-locu pentru a o împedeca, decâtu a ucide pe Daltabanu autorulu ei. Sultanulu coprinsu de frica, dá ordinu a esecuta

elu a fostu cōnstrinsu a perasi acumu a dōu'a ōra acēsta insula. Au mai fostu anca si alte mai multe lupte pe mare, dar' succesulu loru a remasu dubiu. Flot'a turcēsca a prinsu trei nave de pirati si le-au dusu la Constantinopole. De alta parte se pare cā Turcii dupa o scurta lovire de dōue-ori au voitu a se feri si a nu intrá in lupta seriōsa ; de aceea Venetianii au consideratu acēstea cā dōue victorii pentru sine.

**MUSTAFA PARE A FACE PREPARATIVE BELLICE DAR' IN SPIRITULU SEU ERA
TURBURATU**

LXXII. Aceste au fostu evenimentele presentei espeditiuni. Despre inceputulu celei urmatōrie se pōte dice cu dreptu cuventu , ca ea justifica proverbiulu turcescu , care dīce , ca «inimiculu nu cunosce nici-odata pe deplinu starea inimicului seu». Sultanulu Mustafa, dupa reintōrcerea sa la Constantinopole a facutu tōte preparatiunile possibili pentru resbelu ; dar' in inim'a sa era turburatu , si pare ca-i dīce cine-va ca nu va avé succesu bunu.

OMINOSE PREDICERI ALE POPORULU

LXXIII. Turcii, cari mai inainte intrau cā voluntari in servitiulu militariu , acumu se arēta renitenti, nu voiescu a se suppone nici

immediatu sententi'a de mōrte contra lui Daltaban. Acesta audindu-si sententi'a, cere apa pentru a-si face Abdestu, si dupa ce si-a facutu rugatiunile usitate, dice catra carnelle : ucideti acumu voi musulmani infideli pe acela, pe care infideliu Ghiauri nu l'au potutu ucide. Si nelasandu se-i lege ochii, elu cauta cu indatinata-i intrepiditate la lovitur'a fatale, ce cu capulu i luá, viati'a. Asia a muritu Daltaban, celu mai bravu d'ntre civili si militari, ce avu vre-o-data imperiulu ottomanu. Turburarile ce au urmatu dupa mōrtea lui, sunt probe invederate despre amorea ce o avutu elu la poporu. Versuri satirice se dilatau pretutindenea in Eski si Giamie. Ar' fi prē lungu a le copia tōte aci. Fia de ajunsu urmatōri'a : « Vina, pēn'a mea , se fugimu d'in acēsta tiēra, de unde pacea, onōrea, legea divina, si respectulu catra Maiestatea ottomana, au fugitu dejá. »

(36) *Kiel Mehemedu Begū*. In insule sunt mai multi beghi, cari possu celu pučinu o galera, spre a purta negociu in timpu de pace si a comite fapte de corsaria in timpu de resbellu. Begulu, despre care ȅ vorb'a aci, era unulu d'ntre eei mai renumiti, nu numai pentru ca era avutu, precumu sunt ei de comunu , avendu trei galere ce le tienea cu spesele sale, ci pentru ca era unu corsariu plocianu si se pricepea fōrte bine la corsaria. S'ȅ numitu Kiel, fiindu ca era plesiugu si avé capu crustatu. Marinarii greci ȅlu numiau Kasida.

chiar' porunciloru Sultanului , si nu se îndupleca nici prin rugari nici prin amerintiari. Sultanulu , imbracatu in vestmente se nu fia cunoscutu , candu mergea prin adunarile poporului , de multe-ori trebuia se audia de la cetatiani si soldati unele cuvete ca cele urmatórie : « Cá Osmanii se batá pe Germani , este unu lucru ce trece « preste puterile nóstre. Dumnedieu a aretatu pe fație , ca elu tiene « parte Ghiauriloru ; despre acésta a sa resolutiune ni-a datu probe « mai mult cá suficiente. Prin urmare este in vanu a versá átáte tor- « rente de sange musulmanu , pe cátu timpu noi avemu de a ne « lupta atátu in contra lui Dumnedieu , cátu si in contra ómeniloru.»

AMBII IMPERATORI SUNT ÎNGRIJITI DE RESULTATELE BELLULUI

LXXIV. Sultanulu sciea bine , catu este de necessaria pacea cá remediulu la redicarea starei desolate a imperiului , si acést'a era dorint'a sa cea seriósa. Dar' ceea ce l-a retienutu de a lua elu initiativ'a pentru pace , a fostu superstitiunea sa si temerea , cá prin acést'a ininicii s'ar face anca sí mai aroganti , si ar' scadá onórea imperiului ottomanu. Imperatulu germanu din partea sa nu era mai puçinu impatiente de a vedé terminatu acestu bellu , nu pentru ca ar' fi desperatu de o'victoria in contra Turciloru , ci pentru-ca se lemea , cá sub timpulu pe candu era incurcatu in acestu bellu , regele Spaniei ar' poté se móra , si certele ce se voru nasce in aceiu casu pentru succesiune la tronulu Spaniei , ar' poté se-lu impedece in progresulu fericitu alu armelor sale. Elu inse tienea ca este desonoratoriu pentru sine , a cere pacea de la unu inimicu pe care l-á invinsu , si a-i da prin acést'a de buna voia cunun'a gloriei. Ambasadorii Angliei si Hollandiei erau presenti si poteau pasi cá mediatori pentru pace , dar' fiindu-cá propunerile loru de átáte ori au fostu refutate , asia au cugelatu ca é mai bine se astepte ca beligerantii se céra pacea , decátu ca se li-o propuna ei.

SAGACITATEA LUI ALEXANDRU MAUROCORDATU

LXXV. Alexandru Maurocordatu , primu interprete pre langa curtea ottomana , a observatu cá ambe partile sunt inclinate spre pace ; si precumu era elu unu omu de spirítu petrundietoriu , amatoriu de gloriá , si pre langa aceea devotatu cu totulul intereselorú imperiu-

lui, sè resolvi a se folosi de acésta ocaziune, si a salva imperiulu de la ruinarea totale, si in acelasiu timpu se-si face unu nume nemuritoriu in totu imperiulu.

ELU ESTE PRIMULU MIDILOCITORIU ALU PACEI

LXXVI. La reusirea acestei affaceri elu isi pusesese tóta speranti'a mai alesu în spiritulu celu blandu si impaciutoriu alu vezirului Hussein Pasia. Asia facéndu-i odata visita, elu întórse discursulu asupr'a cestiunei de pace, si-i díse, că de si elu nu audise anca nimica despre acést'a de la ambasadori, totusi pre câtu cunósce situatiunea presenta a crestiniloru, póte se affirme cu siguritate, ca imperatulu Germaniloru doresce a inchié pace cu Turcii. Vezirulu reflectá, că nu se póte crede, ca imperatulu, ambitionatu prin victori'a din urma si plinu de sperantia pentru alte nóue triumfe, se voiésca a accepta pacea déca i s'ar' offeri, si cu atátu mai puçinu se o offere elu din partea sa. Er' Maurocordatu replicá, ca asia s'ar' pàré la vedere, dar déca i s'ar' concede unu timpu nu mai multu decâtu de o septemana pentru a poté sonda pe ambasadori, elu cutedia a assecura pe Vezirulu, cá-i va aduce nu numai invoirea imperatului, dara chiar' si cererea din partea acestui-a pentru a intra in negociatiuni de pace.

PRUDENT'A LUI PURCEDERE LA NEGOCIATIUNILE DE PACE

LXXVII. Dupa ce i se daduse fara nici-o greutate permissiunea ceruta, Maurocordatu merge si-si face visitele sale la ambasadorii principiloru crestini. Cu acésta ocaziune le díse, ca elu in atáte favoruri s'a impartesitu de la imperatulu Germaniei, in câtu ar' merita cu dreptu a se considera de celu mai ingratu, déca n'ar' face si elu ceva prin ce se-si arete recunoscinti'ã sa; a cercatu de multe-ori ocaziunea de-asi offeri imperatului servitiile sale, si de a-si areta, precumu se cuvine unui crestinu, fidelitatea sa in fapta, dar' niciodata nu i s'a prezentatu ocaziunea atátu de ampla cá chiar' cea de acumu; elu scie bine, ca imperatulu ingrigitu de unu bellu cu Franci'a, doresce din tóta ánim'a pacea cu Turcii, dar' nu vre se descopere acést'a Turciloru, pentru ca se nu le dea ocaziune de a presu-pune caus'a cea adeverata, si prin acésta a-i face si mai arroganti si mai insolenti in pretensiunile loru; déca inse au incredere in elu, si

voiescù a-lu auctorisa că se *conduca lucrulu asia precumu lui i se va paré de bine, atunci elu va stabili o pace sub conditiunile ce in-susi imperatulu pôte rationalmente se le pretinda ; dar' mai inainte de tôte este necessariu, că ei se jure pe sant'a evangelia ca voru tie-né in secretu aceea ce elu le va descoperi , pentru-ca altminterea elu si intreg'a lui familia ar' fi espusi la celu mai mare periclu, căci tóta lumea crestina cunósce prè bine crudelitatea Turciloru in contra acelora, despre a caroru infidelitate ar' avé si cea mai mica suspiciune. Ambassadorii respunsera, ca pôte ca imperatulu nu va respinge o pace sub conditiuni oncrabili, dar' elu nu o va cere acésta nicidecumu la Turci ; déca inse interpretele voiesce a propune acestu lucru in numele seu propriu, atunci elu de siguru isi va deoblega fórte multu pe imperatulu. Maurocordatu intorcéndu-se la Vezirulu, i representâ lucrulu cu totulu in alta fație, si-i dîse, ca pre câtu a potutu intielege de la ambassadori , imperatulu nu numai cá nu este in contra unei paci, dar' ca elu o doresce din tóta ânim'a, si ca i-ar' fi rugatu a pune odata capetu, séu intr'unu modu séu intr'altulu, a-cestui bellu ruinatoriu. Aceste cuvente pareo ca au desteptatu din morti pe Vezirulu ; si imbraçiosiandu pe maiestrulu fabrica-minciuni (37), i dîse : « Déca vei esecuta acésta opera divina, si vei face « cá imperiulu nostru se-si revina in starea sa normale atátu de do-« rita, o ! atunci poti fi siguru că Sultanulu iti va fi fórte deobligatu, « si ca memori'a servitielorु tale va fi pururia scumpa si pretiósá « domnitorilorु statului ottoman ».

SE VORBESCE IN PUBLICU DESPRE PACE

LXXVIII. Aceste apucaturi ale lui Maurocordatu au avutu acelu efectu , ca atátu Turcii câtu si crestinii au inceputu a vorbi cevasi mai pe fație despre negociatiunile de pace. Ei si de o parte si de al-

(37) *Maiestrulu fabrica-minciuni* Alexandru Maurocordatu cunoscea limbele si artea poetica a Orientaliloru chiar atátu de bine cá si geniulu curtiei ottomane. Elu pare a fi imitatu aci pe celebrulu poetu persicu, Sieicu Sadi, in specialu unde acest'a in Giulistanulu seu dîce : «o minciuna care adjuta, este mai buna, decâtu unu « adeveru care incurca ». Si intr'adeveru, elu nu potea face mai mare servitiu ambelorु imperatii, si a-si face mai mari meritè pentru ele, decâtu chiar' prin acésta minciuna. Se pôte dice cu proverbiulu, ca ca o lovitura a omoritu doue musce.

t'a credeau, că acést'a se pôte face fara cea mai mica scadere a onórei domnitoriloru loru, căci, amagiti de Maurocordatu, si unulu si altulu credea că initiav'a vine de la inamicu.

AMBASADORULU FRANCIEI VRE SE TURBURE NEGOTIATIUNILE, DAR' NU-I SUCCEDU

LXXIX. Feriole (38), ambassadele francesu, audiendu ca se vorbesce in publicu despre affacerile de pace, se adoperâ in totu modulu

(38) *Feriole*. Pe cându d-lu Chateaneuf era ambasaduruliu Franciei in Constantinopole, d-lu Feriole urmâ campani'a turciloru, si intretinea corespondentie secrete intre curtea francesa si intre Veziru. Dupa revocarea lui Chateaneuf, a urmatu in locu-i ambasaduru d-lu Feriole, fiindu-ca se credea despre elu, ca prin lunga experientia si-a apropiatu perfectâ cunoscentia despre datinele si moralurile curtie ottomane. Dar' in acestu oficiu alu seu s'a purtat cu totulu in contra asteptarei amiciloru sei. Superbu si arrogantu de la natura, séu sedusu prin consiliile tradătorie ale unoru ómeni pē cari i credea amici, elu nu numai s'a opusu portiei ottomane in multe respecte, dar' pretindea multe lucruri, care mai inainte nu s'au acordatu nici unui ambasaduru, si care erau contra usului curtiei ottomane. Indata la prim'a audientia elu a intratu in sal'a Sultanului cu sabia la briu. Maurocordatu, care in calitate de primu-interprete alu curtiei assista la acést'a ceremonia, ilu reflecta in modu amicabile se-si descinga sabi'a, fiindu-ca è datina vechia la curte, ca nime se nu se presente armatu inaintea Sultanului. Feriole respunse cu asprime : « Domnulu, regele meu mi-a datu sabi'a, si n'o depunu pentru voi'a nimerui. » Sultanulu audindu de acést'a, dà lui Feriole se intieléga, că se-si depuna sabi'a, la d'in contra va fi scosu pe usia afara. Capugi Basii prompti a executâ ordinulu Sultanului candu era se intre Feriole la Sultanulu, ilu prindu intr'unu modu cam bruscu, si'lu rapedu inderetru. Furiosu Feriole, demanda interpretiloru sei a lapeda castanele, pe cari dupa usu le imbracaseru in sal'a d'in afara, le calca in picioare, si ese d'in palatu. Sultanulu, carui-a s'a denuntiatu acést'a, lasa a se restitui ambasadortliu tôte darurile ce le acusesu (ceea ce si elu a pretinsu, afirmandu ca nu regele, domnulu seu le-a tramisu, ci elu insusi l-ea cumperatu), si dupa aceea n'a voit u alu mai primi in audientia, mai alesu ca totdeauna a refusat u a-si depune sabi'a. Curtea s'a indignatu fôrte de acést'a portare a lui Feriole ; cu tôte ca aci nu atâtu elu, câtu mai alesu predecesorele seu, Chateaneuf, era de vina. Acesta cându a fostu in prim'a audientia la Sultanulu, avuse, cu sine unu stiletu ascunsu in sinu, si a lasatu urme in documentele ambasadei, ca elu au avutu audientia la Sultanulu cu sabi'a la briu. Candu a fostu revocatu, a primitu ordinu de la curtea sa, că se transpuna successorului seu tôte charth ele si scrisorile. Acesta foliandu le anca inainte de plecarea lui Chateaneuf, ilu intrebâ, déca è adeveratu acést'a? Chateaneuf afirmâ pôte d'in vre-o ura secreta contra lui. Venindu in publicitate acést'a astuta apucatura a lui Chateaneuf, pôte că Feriole isi recastigâ nu numai reputatiunea de barbatu prudente, ci se reconciliâ si ou pört'a, déca puçinu dupa aceea nu violâ érase autoritatea Sultanului, si nu-si dá pe façe capriciurile temperamentului seu. Barc'u cu care se preamba Sultanulu pe mare, are unu invelisiu de metasa, de colóre pur-

prin corrumperi, promisiuni si alte maiestrii, a impedece pacea imminente, si a prepara unu nouu spectaclu de versare de sange, dîcîndu ca domnulu seu nu a inchieiatu decátu unu scurtu armistitiu sub nume de pace, dar' cà in scurtu timpu va nevali in Ger-

purea, cusutu cu firu de auru, pe patru colonne inaurite, in form'a unui tronu-ornatu deasupr'a cu trei lampe aurite, puse curmedisiu. Nimerui nu este permisu a avé barca cu asemenea ornamente. Singuru Kapudan Pasia, sau admiralulu are acestu privilegiu, dar' si elu numai candu este pe mare, cáci in acestu casu elu se considera de Derigia Padiisahi, séu de imperatulu mării. Vezirulu anca 'si are barc'a sa, dar' cu invelisiu verde, columnele eburnee si fara falinarie. Feriole, nu sciu pe ce privilegie si libertati ale ambasadorigloru, lasá a-si face o barca intru totu assemenea cu a Sultanului. In vanu amicii sei 'i diceau cà Sultanulu nu va sueri acést'a; elu ridea si se jurá tare, ca nici-odata la Constantinopole nu va veni in alta barca. Candu se aretá mai antaiu cu barc'a sa in portulu de la Constantinopole, Bostangi Basi i merse in urma credie ndu ca Sultanulu a plecatu unde-va, fara cá se 'lu fi anuntiatu. Ajungéndu-lu si vediendu ca nu è barc'a Sultanului, ci a ambasadorigloru francesu, scóse lopetile si ordiná bostangiiloru a le dimicá pe app in bucati Feriole inse totu-si tîenù juramentulu, si fiindu-ca locuía in Galata, de câte-ori trebuia se mérga pentru afaceri importante la Constantinopole, totdeauna mai bucurosu incungiurá pe uscatu, de câtu se faca calea cu multu maiscurta pe apa. Ultim'a neplacere ce a facutu Feriole in Constantinopole, a fostu sub veziratululu lui Calaili Ahmedu Pasia. Elu obtienuse de la predecensorele acestui-a Silahdar Hasan Pasia, favorulu de a serba nascerea unui nepotu alu regelui cu puscaturi si alte focuri festive, cu care ocaziune factu tóte pregatirile pentru cá se dea unu ospetiu splendidu. Intra'ceea tocma in diu'a candu era se se tiena festivitaea, Silahdar Hasan Pasia fu destituitu, si in locu-i numitu Calaili Ahmedu Pasia. Audindu Feriole de acen schimbare, tramite imediatu pe primululu intreprate alu seu la noulu Veziru, cá se confirme fermanul predecensorelui seu. Dar' fiindu fórtu multi si totu omeni illustri la usi'a Vezirului, Feriole n'a potutu obtiené ce a cerutu. Necajitu cà tóte preparativele i voru fi in vanu, se resólve a serba festivitaea in puterea vechiului fermanu. Calaili Ahmedu Pasia, vediendu preste nópte luminele candeloloru, surprinsu de acestu lucru neusitatu, mai alesu ca se face fara scírea sa se infuria si fara a cerceta lucrulu, tramite pe Bostangi Basi la Feriole, si-i ordina a stinge luminele. Feriole refusa. Vezirulu tramite a dou'a óra pe aceeaasi persóna, si in modu amicabile 'lu aviséza, cá prin óbstañiune inoportuna se nu-si espuna onórea si viéti'a la periclu; cáci a primitu degiá unu fermanu se nu faca turburari; ér déca ambasadorele totu s'ar oppune, atuuci se stinga luminele cu forti'a, si se distruga tóte preparativele ce a facutu. Feriola replicá: «Déca voi vreti a calca drepturile regelui, domnului meu, si libertatile ambasadorigloru, atun-
• ci eu, detoriu a-mi sacrificá viéti'a pentru onórea domnului meu, voiú arunca in
• aëru acésta casa cu mine d'impreuna si cu toti cari ar' face violentia, si apoi
• voiú lasa regelui, domnului meu, ca se cerce satisfaciune pentru injuri'a ce mi
• s'ar' face». Pe cându se petrecea acestea, primululu intreprate alu lui Feriole, cu

mani'a cu pulere mai mare decâtu ori candu alta-data. Dar', fiindcă pört'a ottomana a sciutu din fatala experientia, ca promisiunile francese au remasu fôrte de multe-ori fara efect, asia adoperatiunile ambassadorului anca au remasu fara resultatu, si i s'a ordinaru se se tiena în liniste si se nu turbure negociatiunile de pace.

numele La Fontaine, omu fôrte expertu in trebile curtiei ottomane, merge pe ascunsu si stinge luminele care ardeau de inaintea casei, dar nu tôte, ci ici un'a colu al'ta, ca se para ca ventulu le-a stinsu. Ospetii vediendu in ce periclu sunt, se furisîeza unulu câte unulu; in câtu in urma Feriole vediendu-se fara ôspeti, a trebuitu se faca aceea ce d'in ordinulu Sultanului n'a voit se faca: a pune capetu festivitatiei sale. De altminterea remane adeveru, ca Feriole, abstragendu de la temperamentulu seu obstinatu, a fostu unu omu dotatu cu multe virtuti, curagiosu, liberalu, placutu in societate, amicabile în vorbe; firmu intru a defende onôrea regelui, domnului seu; si mai pre sus de tôte amicu sinceru si constante, atâtu in sôrte buna câtu si in sôrte rea. Proba despre acest'a sunt eu insu-mi. Pe candu eram in Constantinopole, perpetuuu meu inamicu, Constantinu Brancovanu, ex-principele Romaniei, corupsese cu ma'î presente pe Vezirulu Damad Hasan Pasia, ca se me tramita in esiliu la insul'a Chio. Unu bunu amicu alu meu Defterdariulu Firari Hasan Pasia, me avîsase d'in bunu timpu, spre a preveni pe Bostangi Basi, care trei d'ile in urma primise ordinu de a-mi incungiura a trei'a nôpte cas'a cu hostangii sei. Io m'amu refugiatu in ospelulu ambassadorului Feriole, care m'a primitu cu tóta politețî'a posibilu. Vezirulu intielegendu ca suntu aici, a tramisu pe unu Aga alu seu la Feriole, pentru a me estrada. Acesta inse respunse: « Io n'amu nici-unu Bogdanbezade in cas'a mea; si candu l-asiu avé, anca nu l-asiu estrada; » căci nu vre a ma'ula onôrea regelui, domnului meu, prin o crima atâtu de lasia ». Respunsu si mai aspru primî Capu Kiahaia principelui Brancovanu, care venî d'in partea acestui-a cu o scrisore catra Feriole, in care 'lu rugá se nu tiena ascunsu pe inamiculu seu declarat, si se nu-lu scutesca contra justei sententie a Vezirului, « Me surprinde—dise Feriole—cu ce frunte pôta Brancovanu se cêra acestu lucru de la mine, candu scie prè bine, ca cas'a in care siedu, este cas'a regelui Francisii si nu a mea; candu scie că regele, domnulu meu, are ânima atâtu de induratória cătrâ cei asupriti, mai alesu acesti-a crestini fiindu, in câtu nu si-ar' face nici-unu scrupulu de a-i dá si lui asilu, can lu 'ar' ajunge nefericirea de a fi scosu d'in principatulul seu, si de 'alu lua sub protectiunea sea si a-lu scuti contra maniei si indignatiunei Vezirului si a Sultanelui. Este dar' in contra interesului seu, si tare gresiesce, candu vre a viola drepturile si privilegiile unei case, ce pôte odata se-i servésca si lui de asilu. » Căti-va ani in urma, Feriole a nebunitu, si fu transportatu legatu in ferra acasa in Franci'a. Cei cari pretindu a fi informati mai bine, afirma că Feriole era la minti candu au ajunsu acasa; nebun'a lui n'ar' fi fostu reale, ci numai fictiva, că-ci asia iar fi comist curtea franceasa; fiindu-ca nu potea inventá altu midî-locu de a escusa neplacerile cauzate prin ambasadorele seu, de câtu a afirma că si-a perdutu mintile. D'in parte-mi amu multe ratiuni a nu crede in tôte aceste.

INTR'ACEEA SULTANULU TRAMITE PE VEZIRULU CU O ARMATA IN CAMPANIA

LXXX. Intr'aceea, de si rumórea despre pace era fórté placuta Turciloru, totusi ei nu au interlasatu nimicu de a face ce era necesariu in aceste impregiurari pentru de a impedita progressulu armeloru inimice si a-si asecura frontariel. Sultanulu, catra finitulu lunei Silcade, anulu Hegirei 1109., plecându din Constantinopole la Adrianopole, de aici in prim'a di a lunei urmatórie a datu ordinu Vezirului cá se plece cu tóta armat'a spre Belgradu, ér' elu remase tóta vér'a in satulu ce se numesce Akbunaru, nu departe de Adrianopole, pentru cá aici se astepte resultatulu negociatiunilor de pace.

H. 1109.

I. C. 1698.

IN SPERANTI'A PACII ATATU TURCHII CATU SI ARMATELE CONFEDERATE STAU IN NEACTIUNE

LXXXI. Dar' in speranti'a pacéi amenduóe armatele stau in nemiscare, a imperialiloru la Petrovaradinu, ér' cea turcésca la Belgradu, si se observa un'a pe alta. Assemenea facu si Rusii si Polonii. Venetianii au o incaierare usióra la Mitilen'a cu flot'a turcésca, si o punu pe acést'a la fuga, dar' nu fara pucina perdere. In Dalmati'a se încérca totu Venetianii a ocupa Stolas prin stategia, dar' au trebuitu se se retraga fara succesu. De alta parte Seraskierulu se încérca a ocupa totu in acésta tíera ceátea Zing, dar' la apropiarea Venetianiloru redicá obsidiunea si se retrage.

AMBASSADORII PUTERILORU SE INTRUNESCU LA CARLOVITIU

LXXXII. Dupa ce amu vorbitu destulu despre bellu, lasati-ne se vedemu ce s'a facutu pentru pace. Fiindu-ca, precumu s'au aretatu mai in susu, amenduóe partile erau inclinate la mesuri pacifice, asiá preliminariele se stabilisera degiá in Constantinopole; loculu congresului s'a defiptu, si anume Carlovitiulu intre Belgradu si Petrovaradin, si s'au numitu delegatii plenipotentiari ai puteriloru beligeranti. Din partea Turciloru erá numitu Rami Mehemedu Reis Effendi, si Alesandru Maurocordatu cu titlu de Begu si Muharemi Esrar (39); din partea imperatului, contele Oettingen si contele

(39) *Muharemi Esrar*, a leça unulu carui a se comunica tóte secretele. Maurocordatu a inventatu acésta espresiune pentru a da lustru ofliciului seu, care nici dupa

Schlick, ambii consiliarii sei intimi; Czarulu Russiei a tramisu pe Procopiu Bogdanovicu Voznicini; Polonii, pe Stanislavu Michelovski, voivodulu Posnaniei; Venetianii (40), pe Ruzini. Cá mediatori erau destinati ambasadorulu Aangliei Paget si alu Olandei Colliere. Cátrã finitulul añului Hegirei 1110 toti acesti delegati plenipotentari si ambassadori s'au intrunitu la Carlovitiu, si si-au pusu corturile loru pe amenduóe parti ale fluviului Car'lovitiu.

LA INCEPUTU SE NASCE DISPUTA PENTRU PRECADENTIA

LXXXIII. La inceputu se escã o disputa pentru locul consultarilor, pentru scaunele ambasadorilor, pentru rangu, precadentia,

mórtea sã, nu s'a mai datu altui-a. Elu a tradusu acestu terminu in grecesce, si tiené multu a se numi ó Εξαπορητων: (à secretis). Insistea apoi fórte multu la principii Moldaviei si Romaniei a-i dá titlulu de ó Έξαλαμπρότατος s'eu illustrissimu, in locu de titlulu de Έξολότατος s'eu escelentia, care i se cuvinea cá primulu interpretere alu curtiei, si care la curtea patriarhului si a acestoru principii nu era atâtu de onorabile ca ó Έξαλαμπρότατος.

(40) *Venetianii*. Nu va fi inutile a reproduce aci celebrulu discursu alu lui Rami Reis Effendi. Delegatulu venetianu facendu gura mare, si formandu asupra fia-carui articlu de pace mai mari dificultati de cátu ceilalti delegati, Rami se adresã catra elu, si-i dise: « Elcibeg, nu trebue se fii asia ne-dreptu si nici asia laudarusu in presenti'a atatoru delegati sapienti. cari sciú prè bine a cumpeni fortiele republicei Venetiei si pe ale imperiului ottomanu. Voi nu v'ati fi intinsu degetele (cari de la natura sunt fórte scurte) atâtu de departe, déca lucrurile nu s'ar fi petrecutu degiã. pre cumu ne spune istori'a nóstra, intre duoi luptatori asemenea renumiti si vigurosi. Acesti-a intra in arena, si pentru a se lupta mai usioru, se desbraca de vestmente si le punu intr'unu locu anumitu. Pre cându sunt in lupta, vine unu Iankiesigì, adeca unu taia-punga, se téréia ca unu sierpe, si fura vestmentele luptatoriloru. In urma acesti-a storsi de putere, si imbraçiosiandu-se cu sarutarea de amici, mergu se-si reia vestmentele, si aci vedu ca unu taia-punga le-a furatu. Ce se faca? isi ieau alte vestmente, pentru a si acoperi golitiunea. Puçinu dupa aceea, unulu dintre ei dà de furu imbracatu in vestmentulu unui-a d'intre gladiatori preamblandu-se in piati'a publica, si purtandu-se cá si candu elu ar fi fostu luptatoriulu, fiindu-ca se temea nu cum-va poporulu se-lu cunósca ca este unu furu. Adeveratulu luptatoriu inse cautandu la elu, i dise: vestmentele aceste nu sunt ale tale, ci ale mele; candu eramu in lupta cu unu gladiatoriu, cá si mine, ai venitu cá o vulpe astuta si le-ai furatu, dar' nu in lupta le-ai castigatu. Va veni odata timpulu, candu ne vomu mesura puterile; atunci vei vedé diferenti'a ce este intre unu leu si o vulpe, intre unu luptatoriu si unu furu; si io vreu se facu proba cu tine, déca scii tu a lupta s'eu a fura mai bine, me temu inse, ca atunci vei perde nu numai vestmentele ce mi le-ai luat, dar' iti va remané si capulu in lupta. »

si ordinea in care se-si faca unulu altui-a visit'a. Turcii pretindeau a avé ei loculu primu, totu assemenea pretindeau si delegatii-plenipotentiari ai imperiului; si immediatu langa acesti-a pretindea plenipotentiariulu polonu a avé locu, dar' la acésta nu s'a invoitu plenipotentiariulu rusescu si ceia-lalti, afara de celu venetianu, care voiá a avé locu immediatu langa ambassadorulu englesu.

PRUDENTELE MAUROCORDATU IMPACA TOTU LUCRULU

LXXXIV. Acésta disputa ori câtu de neinsemnata se parea la inceputu, dar' in urma deveni atátu de grava, in câtu era pe aci pe aci se strice totu lucrulu, déca Maurocordatu cu prudenti'a sa nu inventà unu expediente de a reconcilia si a readuna pe ambassadori, cari degià erau preste mesura aprinsi unii in contra altora. Elu adeca a propusu, cà pentru locu de intrunire se se faca o sala rotunda cu atâtea usie, câti ambassadori séu plenipotentiari sunt, si usile se fia facute in directiunea tieriloru de unde vinu, si de çari se tienu respectivii ambassadori. Corturile se se puna chiar' in modulu acest'a in giuru de sala, si in diu'a prima a conferintiei fie-care ambassadoru plecandu deodata, se si mérga a ocupa scaunulu care va fi in directiune drépta de la usi'a pe care a intratu.

IN URMA PACEA MULTU DORITA SE INCHIAIE

LXXXV. Dupa ce acésta propunere s'a aprobatu de toti, au tienutu mai multe conferentie asupra conditiuniloru de pace. In urma dúpa multe dispute, pacea desiderata de tóta lumea, afara de Franci'a, a fostu inchiata la dóe-dieci-si-siese ale lunei Redgebu, anulu Hegirei 1110., si documentulu s'au subsemnatu de catra toti ambassadorii.

H. 1110.

I. C. 169 9,
15 Januar.

ARTICLIU DE PACE INTRE SULTANULU SI IMPERATULU

LXXXVI. Imperatulu inchiat unu armistitiu pe duóe-dieci-si-cinci de ani sub urmatóriele conditiuni: Elu capeta tóta Transilvani'a intre marginile precumu o avuse ultimulu principe, Michaelu Apafi, si predecessorii sei. Temisiór'a remane Sultanului; si pentru cá acésta cetate se nu póta fi blocata de fortaretiile vecine, si se i se rapésca tóte provisiunile, asia Lipp'a, Cianadulu, Caransiebesiulu, Lugosiulu, Herconisi'a, Becea, Beskerecu, si Sab'a, au se-si derime

murii si fortificatiunile, si nu va fi permis nîcî unei parti alle reconstruî. Navigatiunea pe Tisa si Muresiu va fi libera suditiloru din ambe imperieile ; tiér'a între Dunare si Tis'a, te se numesce Bacica, remane în manile imperatului. Pentru a fixa limitii în partea orientale a Ungariei, care appartiene imperatului, se va trage o linéa drépta de la gur'a Muresiului pe ambii tiermuri ai Tisei péné la gur'a fluviului Bossutu, unde acest'a se vérsa în Sav'a. Spre amédia-di, limitele ce desparte teritoriulu între Turci si Germani ilu va forma Sav'a péné acolo, unde se vérsa în ea fluviulu Unna. Intre aceste margini nu va fi permisu nicáiri a pune nuóe castelle, séu a face ori a repara forturi ; esceptiune facu numai Belgradulu si Petrovaradinulu.

ARTICLU DE PACE CU CZARULU

LXXXVII. Ambassadorulu russescu a inchiáietu unu armistitiu numai pe duoi ani, sub conditiune ca fia-care parte se remana în posessiunea de ceea ce a ocupatu.

ARTICLI DE PACE CU POLONII

LXXXVIII. Polonii au inchiáietu unu armistiu de o durata cá si imperatulu, sub conditiunile urmatóriei : Cetatea Caminieti, Podoli'a si Ucrani'a se restituiescu Poloniloru în aceeasi estensiune si margini, în çare au fostu în posessiunea acestui regatu mai înainte de prim'a invasiune a Sultanulu Mahomedu în Poloni'a ; si de alta parte Polonii redau Turciloru Suceav'a, Nemos (41) si Soroc'a în Moldavi'a.

ARTICLI DE PACE CU VENETIANII

LXXXIX. Venetianii au obtienutu urmatóriele conditiuni. Tóta Moré'a péné la Hexamilon remane în man'a loru ; ér Turciloru se lasa, terr'a firma turcésca dimpreúna cu Lepante, Preves'a si castellulu Romelia (42) cari suntu derimate. Sinulu de mare de la Corintu remane comunu la amenduóe partile, si Venetianii conserva Leucadi'a (43) dimpreúna cu insulele vecine. Tributulu anuale se sterge, atátu

(41) Némtiu ? *Tr. Rom.*

(42) *Tr. Franc.* dice : Romanie ; ér' *Trad. Angl.* Romania. *Tr. Rom.*

(43) Insula S ta Maura *Tr. Rom.*

celu pre care-lu platea pênê acumu unele insule din Archipelagu Venetianiloru, câtu si pe care'lu respundea pênê acumu insul'a Zacintu Turciloru. In Dalmati'a se lasa in posesiunea Venetianiloru Knin, Sing, Ciclutu, Verticâ Duare si Vergor'a, cari voru forma frontari'a teritoriului republicei loru. Ragusanii remanu statu liberu; si Venetianii capeta Castelnuovo si Risano cu totu ce mai possuudu ei prin pregiuru. Remane permisu la amenduoe partile a-si intari frontariiele cu nuoe fortaretie, séu a repara pe cele ruinate, cu'exceptiutiunea Lepantei, Prevesei si a castelului Romeli'a.

AMBASADORII DUPA INCHIAIEREA TRACTATULUI DE PACE SE INTORCU LA ADRIANOPOLE

XC. Dupa ce acesti articii de pace s'au inchiaietu cu unanima invoire, ambassadorii turci s'au intorsu la Adrianopole, unde informandu pe Sultanulu despre procederile loru, acest'a i-au remuneratu cu daruri imperatesci pentru servitiile ce i-au prestatu. Inchiaindu pace cu toti inimicii sei, Sultanulu anca in acea véra, licentiandu tóta armat'a sa, se întorse de la Adrianopole la Constantino-pole cu scopu de a regula starea desolata a imperiului seu; si de a repara prin o prudenta administratiune perderile ce a suferitu intr'unu bellu atâtu de greu.

AMBII IMPERATI TRAMITU UNULU LA ALTULU AMRASSADORI ESTRAORDINARI

XCII. De aici a tramisu pe Hasnadar Ibrahim Pasia (44) in calitate

(44) *Hasnadar Ibrahim Pasia*. La începutu era thesaurariu seu confidentele mare-lui Veziru, Cara Mustafa Pasia, si de aci s'a supranumitu Hasnadar. Dupa mórtea lui Cara Mustafa Pasia, a descoperitu cu tóta sinceritatea intentiunile pernitióse ale acestuia succesorului in veziratu Ainegi Solimanu Pasia, si prin acest'a ajungédu in favóre mare la noulu veziru, a inaintatu la cele mai inalte posturi. Dupa inchiaieréa tractatului de pace cu Germanii a fostu tramisu in calitate de delegatu esttraordinariu la Viena pentru a ratifica pacea; dupa întórcere a fostu numitu gubernatore in Belgradu. Era unu barbatu de spiritu viu *si fórte desteptu; de o prudentia si moderatiune rara, in câtu abià ar' fi fostu cine-va mai aptu ca elu pentru maiestri'a de ambassadoru; si ajungea fara dubiu anca si la mai inalte posturi si dignitati, déca nu i-ar' fi esitu faim'a ca petéza onórea legei mahomedane si a imperiului oliosmanu prin immoderat'a iubire de vinu, la care s'a dedatu anca fiindu la Viena. Pentru acest'a Sultanulu Mustafa s'a disgustatu de elu si nu i-a permis a veni nici la Adrianopole, nici a se presenta inaintea lui, cí i-a ordinatu a remané in gubernamentulu seu la Belgradu. Acést'a ilu intristá atâtu de tare, in câtu vre-o câte-va luni in urma a ca-diutu in hectica si a muritu.

de plenipontentiaru estraordinariu cu o Aethname la imperatulu Germaniei. La întórcerea plenipontentiarului seu, Sultanulu a primitu tractatulu de pace ratificatu prin propri'a subscriere a imperatului, apoi i'l'a remisu prin contele de Oettingen. Dupa ce a terminatu tóte aceste affaceri, Sultanulu a transpusu tóta admnistratiunea imperiului in manile vezirului Husein Pasia , si s'a retrasu cu curtea sa la Carishtiran (45), unde se incercâ a-si aliná durerea de perderea provinciiloru sale.

POPORULU MURMURA IN CONTRA SULTANULUI

XCII. Acêsta retragere dupa atâta labóre, a produsu neplaceri in poporu si mai alesu in soldati ; ei se credeau indreptatîti a-si imagina, cá pacea atâtu de dorita nu le este data spre altu scopu, decâtu spre a specula mai deaprópe si a censura vorbele si faptele Sultanului loru. De aci înu le era téma a striga prin` adunarile loru , cá Sultanulu este pe cale de a imita pe tatalu seu in tóte lucrurile sale. Cáci precum tatalu seu in primii ani ai domniei sale se ocupase in totu cu administratiunea trebiloru publice, si nu intermittea nimicu ce aflá de bunu pentru largirea marginiloru imperiului seu, de asemenea si Mustafa in primii cinci ani ai regimului seu s'a datu cu totul in grigea trebiloru Statului, si si-a implinitu tóte datorintiele de adeveratu parinte alu patriei, imitandu prin acést'a virtutile parintelui seu. Acum inse i-lu vedemu resolutu a imita si acele vitiuri ale parintelui seu , de cari acest'a a patimitu la betranetiele sale , dar' numai dupa ce a întinsu marginile imperiului , adeca amorulu de venatu si de cani ; dar' Mustafa este anca tineru, si in privinti'a servitiiloru sale pentru imperiulu ottomanu departe de a 'si fi castigatu o gloria atâtu de mare cá parintele seu. Elu anca n'a recueciritu nemica de la inimici, nici sub totu decursulu belului nu a facutu unu singuru faptu, pentru care se merite multiamita publica ; totu cê a facutu este, cá a impedecatu pe inamicu de a petrunde mai departe in inim'a imperiului. Si acumu, déca parintele seu, illustru

(45) *Carishtiran*. Cetate situata intre Ciorlo si Burgasu pe calea d'ntre Constantino-pole si Adrianopole. Se vede si asta-di unu palatu fórte frumosu. edificatu de Mahomedu IV pentru placerile de venatu. Totu impregiurulu este fórte placutu , si propriu pentru venatu, fiindu multi iepuri renumiti pentru celeritatea cu care fugu.

prin atâte victorii, a fostu detronatu pentru escessivulu seu amoru catra câni si vênatu, apoi este de temutu ca chiar' acêsta sôrte, déca nu alt'a si mai rea, va ajunge pe fiulu seu, care este cu multu mai inferioru lui.

**SULTANULU PENTRU A PREVENI REPROBARILE POPORULUI SE RETRAGE LA
ADRIANOPOLE**

XCIII. Pentru a preveni aceste reprobatiuni, Sultanulu intrebuintiâ unu midi-locu, de care se folosira de multe-ori cu succesu predessorii sei; elu adeca se retrase la Adrianopole. Aici chiamâ la sine pe Vezirulu si pe toti functionarii inalti ai imperiului, si prin acêst'a a luatu spioniloru tóta ocasiunea de a-i mai calumnia portarea, catu si canticele satirice contra regimului seu au incetatu.

CHANULU TATARILOR SE INCERCA A TURBURA PACEA INTRE SULTANULU SI CZARULU

XCIV. Pre candu Sultanulu petrecea în Adrianopole in lun'a Reggebu, anulû Hegirei 1111, primesce unele epistole de la Chanulu Tatariei, prin cari acesta i denuntia ca Czarulu Rusiei a schimbatu portulu si ceremoniele religiöse in tîer'a sa (un'a din acêste é adeverata, dar' ceealalta é falsa), si a introdusu cele germane; si cá si-a formatu din suditii sei proprii o armata fôrte considerabile, disciplinata dupa sistem'a européna; cá de si elu a inchiaietu la Carlovitiu unu armistitiu pe duoi ani, totusi isi preparâ o flota cu mare celeritate, si la Donu, Dnipru si pe tiermurii altoru fluviuri edifica nóue cetati si fortaretie; aceste dispositiuni nu suntu semne de pace, cí mai vertosu este de temutu, ca schintei'a latentá póte se erumpa in scurtu cu mai mare furia si periclu; pentru aceea Sultanulu se fia atentu, cá nu, dupa ce abiá a pusu capetu bellului cu Germanii la apusu, unu nouu Nemptie-Ghiaru de la média-nópte se vina a strimtora imperiulu ottomanu si a-lu aduce in estremu periclu; cáci nimicu n'ar' poté impedecca pe Rusi de a inunda tóta Crime'a tatarica in cea dântâiu-campania, inainte de ce i-ar' poté veni Turcii intr'ajutoriu. Pentru aceea este necessariu, séu de a incbjaié o pace stabila cu Czarulu, séu a-i declara indata bellu, inainte de ce ar' avé timpu si ocasiuue de a se intari. Déca cumva Sultanulu se indoiesce

II. 1111

I. C. 1699.

în veritatea acestei descoperiri, n'are decâtu se tramita pe unu oficiaru de confidenția, care se vedea cu ochii sei ceea ce se petrece, si apoi se reporteze Sultanului despre tôte particularitatile.

SULTANULU TRAMITE O PERSONA PENTRU A OBSERVA INTENTIONILE CZARULUI

XCV. Sultanulu, fara a incunoscintia pe Vezirulu, tramite în Cimeã tatarica pe maiestruulu șeu destaluri, Kibleli Oglî (46), fiulu sororei Vezirului, cu ordinulu de a observa cu deameruntulu dispositionile Rusiloru, si apoi a se întorce fara intardiare si a-i raporta, dar' sufletu de omu se nu scia despre caletoria si missiunea sa. Kibleli Oglî îndata ce primi acestu ordinu, se preparã de cale. Dar' înainte de a pleca, se duse în secretu la unchiulu seu, si-i descoperi missiunea cu care l'a insarcinatu Sultanulu. Vezirulu, pentru cá acêsta schinteia se nu erumpa într'o flacara si mai mare decumu a fostu ceea ce abia-abia se stinsese, i dîce nepotulu seu, cá la reintorcere se vina mai ântâiu la elu, înainte de a merge la Sultanulu, pentru cá se-lu invetie ceea ce are de a-i spune. Kibleli Oglî se si tiene de acêsta instructiune, si întorcându-se din missiunea sa, mai înainte de a se presenta la Sultanulu, merge imbracatu în vestimente necunoscute la Vezirulu, si-i spune ceea ce a vediatu, anume: ca Rusii au construitu o flota mare în duõe locuri, la Voroneschi si la Azovu, si-si immultiescu puterile navali pe tóta diu'a; ei au fortificatu Taganoroculu într'unu modu surprindietoriu, si preste duõe-dieci de mii de ómeni lucra necontenitu la construirea de nõue fortificatiuni; lucrãrile la Kamienzatón, din susu de Dnipru, suntu degiã terminate; cataractele pe acestu fluviiu suntu deschise, si navigatiunea se pôle face fara nici-o pedeca; Tatarii nu mai suntu nicãiurea în securitate, decâtu în peninsul'a Chersonesu, si Cosacii nu inceta de a-i infestã prin incursiunile loru perpetue; si alte mai multe particularitati de acêsta natura, cari suntu adeverate fapte, si din cari se pôle convinge ori-cine, ca Rusii nici-de-cumu nu suntu inclinați a sustiené pacea.

(46) *Kibleli Oglî*. Nepotu de sóra alu marelui Veziru Amudge Oglî Husein Pasia: Acest' a ilu iubea atâtu de multu, în câtu de si era tineru, n'a încetatu a insiste la Sultanulu, ca se-lu faca Buiuk imrahor. În testulu istoriei am vorbitu mai pe largu despre elu.

VEZIRULU PRIN FALSE REPRESENTATIUNI SE INCERCA A EVITA BELLULU CU RUSSII

XCVI. Vezirulu vedea bine, ca déca se voru relata aceste lucruri Sultanului, unu bellu si mai funestu decâtu eelu precedente este inevitabile. Pentru aceea roga pe nepotulu seu , cá se le retaca inaintea Sultanului , si se-i spuna numai, ca cele ce a scrisu Chanulu Crimeei tatarice sunt cu totul nefundate, si numai o pura fictiune inventata de fantasi'a Tatariloru cari au datin'a de a immari ori-ce lucru micu ; ei sciu ca Ottomanii nu prè i ieau in consideratiune, a-fara de timpii de resbellu, si fiindu-ca sunt dedati a preda, ei credu ca fara de acésta nu potu subsiste ; in câtu pentru Rusi, e adevératu ca sub timpulu bellului incepusera a construi mai multe fortaretie, dar' acumu l-eau lasatu intr'atâta si nu-si mai continua lucrârile , nici nu dorescu alta mai ferbinte, de câtu a preserva pacea violata, si a sustiené liberu comerçiuulu între ei si între Turcî ; spre acestu scopu, si spre a consolidà relatiunile loru cu Turcii , ei sunt determinati a tramite unu ambassadoru estraordinariu la sublim'a Pórta-

SULTANULU INFRUNTA PE CHANU ; ÉR' ACESTA SE JUSTIFICA

XCVII. Kibleli Ogli , instruitu cu acésta istoria fictiva , in diu'a urmatória, cá si candu numai acumu s'ar' fi intorsu din caletoria , si cá cum n'ar fi vorbitu cu nici-unu suhetu de omu , merge de-a dreptulu la Sultanulu , si-i vorbesce chiar' asiá precumu l'a inveniatiu unchiulu seu, vezirulu. Sultanulu care nu avea nici o suspitiune de a dubita in fidelitatea ministrului seu , se aprinde focu in contrã Chanului, si-lu infrunta aspru intr'o scrisóre pentru insciintierea sa falsa si injuriósa. Chanulu observa de aci cá Sultanulu este sedusu si inelatu prin usioritatea lui Kibleli Ogli, si-i respunde prin o epistola, ca elu nici-odata nu si-ar' fi luat cutediarea de a relata Maiestatiei Sale lucruri false ; cá mai curepdu crede, cá Kibleli Ogli a fostu corruptu de catre inamicu , si ca nu i-a raportatu aceea ce a vediutu si auditu in Crime'a tatarica ; pôte pentru aceea é acusat de falsitate, pentru ca n'a primitu asiá daruri pretiósse, precumu le asceptase : ci dar' raportulu ce a datu Maiestatiei Sale in scrisórea sa precedentã, este claru si evidentu cá lumin'a sorelui ; si chiar' Ki-

bleli Ogli nu va nega aceea ce a vediutu, déca ilu va lua mai aspru și mai strictu la întrebare.

**FRAUD'A LUI KIBLELI OGLI SE DESCOPERE ; ELU ESTE PUNITU CU MORTE ;
ÉR VEZIRULU DESTITUITU**

XCVIII. Chanulu tramite Sultanului acestu respunsu prin o persóna incognito, care ilu presenta chiar candu se intorcea din Giamia. Sultanulu cetindu scrisórea, tramite immediatu dupa Kibleli Ogli, si-lu amenintia cu mórte, déca nu va marturisi francu adeverulu. In acésta situatiune periculósa Kibleli recunósce ca adeverate sunt tóte acele ce Chanulu a raportatu in prim'a sa epístola ; ér' ca elu a spusu Maiestatiei sale lucrulu cu totul in alta forma, acést'a o a facutu numai la persvasiunea Vezirului, alu carui ordinu elu n'a potutu se-lu calce, atátu pentru inalt'a sa positiune, cátu si pentru legatur'a de sange dintre ei ; pentru aceea se róga cu tóta umilinti'a, cá se-i ierte acésta eróre. Dupa ce insielatiunea fu descoperita atátu dintr'q parte cátu si din alt'a, Sultanulu destítui pe Kibleli Ogli mai ántáiu din postulu seu si-lu esilá din Constantinopole, apoi puçinu dupa aceea tramise in urm'a lui pe Chaseki Aga cu unu Chatisierifu, ordinandu-i a-i lua viéti'a. Totodata destituie si pe Husein Pasia din veziratulul seu, si-lu esiléza intr'unu satu aprópe de Silebri'a, unde a trebuitu se vietuésca cá unu simplu particulariu, dar' averea i s'a lasatu neatinsa.

VEZIRATULU ESTE VACANTU

XCIX. Dupa acésta destituire, Veziratulul prin unu esemplu raru a rémasu patru-dieci de díle vacantu, péné la sosirea lui Daltabanu Mustafa Pasia, gubernatorele de Bagdadu, pe care Sultanulu se resolvi a-lu inainta la dignitatea de mare Veziru pentru servitiile sale facute intru debellarea Arabiloru. Sub durat'a acestui intervalu, administratiunea publica a fostu data lui Silahdar Husein Pasia sub titlu de Vekil (47).

DALTABANU MUSTAFA PASIA ESTE NUMITU MARE VEZIRU

C. Noulu mare veziru, Daltabanu Mustafa Pasia, indata dupa ce a

(47) Vicariu, Administratore. *Tr. Rom.*

sositu , a fostu installatu in postulu designatu pentru elu. Immediatu dupa acést'a elu a lasatu a i se face o lista despre tóte acele fortaretie cari a fostu in posesiunea imperiului ottomanu, atátu inainte, câtu si dupa bellulu din urma cu Germanii.

FURI'A LUI DALTABANU CONTRA AMBASADORILORU CARI AU FACUTU PACEA

CI. Vediendu din acésta lista, cá unu numeru mare de cetati si-tuate dincolo de Sava, pe cari elu odata cá Pasia alu Bosniei le-a ocupatu de la Germani, acumu prin tractatulu din urma de pace s'au datu acestora indereptu, s'a infuriatu preste mesura si a disu, ca acei-a cari au facutu pacea sunt totu asiá de ghiauri cá si Germanii, de óre-ce fără nici-o necesitate le-au datu atâtea cetati, ce elu cu versarea sangelui seu le-au fostu suppusu dominatiunei ottomane; si pre langa aceste, anca si cetatea Caminieti, pe care anca Sultanulu Mahomedu o designase de bulevardu alu intregului imperiu si de monumentu maretiu alu religiunei mahomedane, inaltiandu acolo o magnífica Giamia, o a datu in schimbu pentru trei cetati in Moldavi'a, locuite numai de crestini.

SE DETERMINA A FACE BELLU POLONILORU

CII. Dar' nu se indestuli numai a inculpa pe auctorii pabei, ci se resolvi a o frange, séu celu pucinu a declara bellu Poloniloru. Elu avea sperantia de unu mai bunu succesu decatu celu din trecutu, nu numai pentru debilitatea acestui regatu pe care o cunoscea bine anca de cându cá Seraskieru s'a luptatu in contra Poloniloru , dar' anca si pentru situatiunea presenta fórte incurcata a Europei dupa mórtea regelui din Spani'a, candu acumu nici imperatoarele germanu, nici ori-care altu principe crestinu nu le-ar' poté veni intru ajutoriu.

CERCA PRETESTU DE A FRANGE PACEA

CIII. Dar' pentru-ca poporulu superstitiosu se nu vina la cuge-tulu, ca port'a ottomana ar voi se rumpu armistitiulu, si din acésta cauza se pórte frica de urmâri, elu cautá cu mare agerime, nu cumu-va din partea Germaniloru s'a comisu ceva ce i-ar' poté servi de pretestu pentru a le declara bellu.

**AMENINTIA PE AMBASSADORI SUB PRETESTU CA PACEA AR' FI CONTRA PRECEPTELOR
CORANULUI**

CIV. Nepotendu inse inventa nici unu pretestu pentru a inculpa pe inimici de frangerea pazei, elu se descarca asupr'a plenipotentiariloru curtiei ottomane, si-i accusa ca ei au lucratu in contra preceptelor Coranului si in contra mandatului Sultanului, si ca ei au datu inimicului mai multu decatu ar' poté justifica prin ordinile ce le-au avutu ; din aceste motive elu se resolvi á le lua viéti'a.

ISI PROPUNE A LUA VIÉTI'A LUI MUFTI

CV. Dar' elu vedea ca in totu lucrulu acesta pedec'a cea mai mare i este védi'a si auctoritatea lui Mufti, care nu numai ca aprobase pacea prin Fetva sa, dar' era si unu patronu declarat alu ambasadoriloru. Dreptu aceea se resólve a-lu delatura din cale pe ascunsu, cáci in publicu n'o putea face pentru reverenti'a si dignitatea oficiului seu. In acésta intentiune se preface ca si candu ar' voi se lege o intima amicitia cu elu ; i face visit'a mai de multe-ori intr' unu modu familiaru, si se intretiene cu elu discurgéndu despre lucrurile publice de statu. In urma ilu invita la o mésa splendida, éra intr'aceea da ordinu secretu la cáti-va servitori ai sei, ca pre candu voru da apa lui Mufti ca se se spele pe mani, se sara asupr'a lui si cu o córda se-lu stranguleze.

INTENTIUNEA LUI SE DESCOPERE SI MUFTI SCAPA DE PERICUL

CVI. Dar' ceea ce a preparatu elu pentru a stinge din viéti'a pe Mufti, a cadiatu, prin imprudenti'a sa, chiar' asupr'a capului seu. Elu adeca avu imprudenti'a de a comunica acestu secretu cu Ibrahimu Aga (48), Kiahai'a seu. Acesta pentru a adunje in gratia la Mufti, se duse immediatu la elu, dimpreuna cu Kasab Basi (49), nu-

(48) *Ibrahim Aga*. Dupa mórtea domnului seu pe care-lu tradase, Mufti se adoperá a-lu face Pasia in Tessalonic'a. S'a numitu topalu, séu schiopu, fiindu-ca schiopetá de unu picioru. N'a gustatu multu fructele perlidiei sale. Dupa câte-va luni a cadiatu in bóla in Tessalonic'a; si cuprinsu de tormente si de mustrarea consciintiei, strigându pururea numele domnului seu, si sbierandu cá unu bou, si-a datu sufletulu, tramiéndu-lu la locurile ce Mahomedu a preparatu pentru assemeni tradatori.

(49) *Casab Basi*. Primu-macelariu. Sarcin'a lui este de a inspecta se fia carne buna si sanctósa in macelaria, si se nu se vepda mai susu de pretiulu stabilitu. Mai este

mitu Cara Mehemedu Pasia (50), si-lu informa despre pericolul la care este espusu. Mufti indata dupa acésta informatiune se face ca e bolnavu, se pune in patu, si candu Vezirulu veni (51) se-lu invite la mésa, i respunso cu o voce fórte debile, ca i pare din inima réu, cà prin o indispositiune repentina este impedecatu de a poté merge la mésa, dar' va tramite pe fiulu seu, Nakib Effendi, pentru a suplini locul parintelui seu morbosu.

MUFTI ACCUSA PE VEZIRU LA SULTANULU PENTRU REBELIUNE

CVII. Dupa ce a plecatu Vezirulu de la Mufti, acesta tramite immediatu se vina la sine Reis Effendi, Rami Mehemedu Pasia (52) si

unulu totu cu numele acést'a, care este insarcinatu a cumpera vite in timpu de rebellu. Despre acést'a amu vorbitu in 'a din notele precedente (*).

(50) *Cara Mehemedu Aga*. I s'a datu numele de Cara, pentru faci'a lui cea négra Acést'a, precumu amu observatu mai de multe-ori, este in usu la Turci. Elu a fostu celu mai avutu turcu pe timpulul seu. Constantinu Brancovanu potea conta de sicuru pe ajutoriulu lui si avisatu numai cu trei zile mai inainte, i potea da cinci sute péné intr'o miie de pungi imprumutu. In fine ajunse si elu ceea ce ajungu toti cari se inavutiescu in servitiu turcescu. Sub Vezirulu Damad Hasan Pasia, a fostu acusatatu falsu, destituitu d'in servitiu, aruncatu in arestu, si i s'au luatut tóte pretiésele si averile câte 'si-le adunase.

(51) *Candu Vezirulu veni*. Fiindu-ca Mufti si Vezirulu sunt cele mai inalte dignitati in imperiu, asià nu se ducu unulu de altulu fara cele mai mari ceremonii si formalitati. Mufti inainte de a merge la Vezirulu, tramite mai antaiu pe Talchisciulu seu se védia déca este acasa, si se-i spuna ca Mufti doresce se-lu védia. Vezirulu éراسi d'in partea sa tramite pe Talchisciulu seu, cá-ci flacare are pe alu seu, dimpreuna cu pe Reis Effendi inaintea lui Mufti pén' la cas'a lui; aici Reis Effendi pléca inainte, si Mufti 'i urméza in lectic'a sa; cáci Mufti prin cetate nici-odata nu merge pe calu, si fórte arare-ori numai candu caletoresce prin tíera. Ajunso Mufti la palatulu Vezirului, ilu primescu la pórtá Kisciudabegulu si Ciausiu Basi, si-lu ducu de braçiu péné la scari. Aici ilu primesce Vezirulu in persóna, si dupa complimentele usitate se suie pe scari amenduoi, mergédu Vezirulu inainte. Intr'aceea Mufti cu o tienuta grava si cu ambe manile pe peptu, binecuvanta lumea ce sta adunata in amenduoe partile, pronuntiandu formul'a usitata la Mahomedani: *Selamun aleikium!* adeca pace voué! Dupa ce au intratu in sala, ocupa fle-care locu, Vezirulu la stang'a cá, locu mai onorabile, si Mufti la drépt'a. Visi't'a se termina cu aceeasi ceremonia.

(52) *Rami Mehemedu Pasia*. Nascutu in Constantinopole in suburbiulu Ejub, d'in parinti de conditiune mediocra. Elu se aplicá la studiulu artei poetice, si academi'a poetiloru i-a datu numele de Rami; fiindu-ca este in usu cá magistrii acesteí arte se dea unu nume nou eleviloru, indata ce acesti-a suntu capabili de a compune ver

(*) A se vedé not'a 52 la capu I din Cartea IV,

Maurocordatu, si le descopere intentiunea ce Vezirulu a conceputu in contra lui, si pericolulu comunu ce-i amenintia pe toti. Dupa matura consultatiune, acesti trei barbati se decidu si se invoiescu a merge la Sultanulu, si prin o fictiva séu reala accusatiune in contra Vezirului, a face se-lu depuna din postulu seu, éra déca va fi posibilu a-i lua chiar' si viéti'a. Mufti insusi se insarcina cu executarea a-

suri, si care apoi ilu conserva péné la mórte. Dupa ce si-a facutu cursulu studiiloru, neavéndu midi-lóce de a se redica mai susu, mergea d'intr'o taverna intr'alt'a; si fiindu-ca era o persóna fórté frumósa si se pricepea fórté bine la musica, nu-i fú greu a-si castiga pana de tóte dilele. Celebrulu poetu, Nabi Effendi, secretariu divanului Musahib, ilu luá la sine, prinse a-lu instruí, si Rami profitá de instructiunile magistrului seu intr'atátu, in cátu, de si nu era aplicatu la curte, fiindu-ca nu avea acolo nici-unu amicu, totusi intre literati se considerá ca unulu d'intre cei mai buni scriitori. In fine, Vezirulu Elmas Mehemedu Pasia ilu face Mukabelegi, ér Hussein Pasia ilu inaintá la dignitatea de Reis Effendi. Aici astralucitu prin talentele sale, mai alesu candu in unire cu Maurocordatu lucrá pentru pacea de la Carlovi-tiu. Sultanulu ilu stimá fórté multu pentru modulu cum a tractatu acésta importanta negociatiune, si dupa întórcere i-a laudatu desteritatea si prudenti'a cu care s'a acquitatu de comissiunea delicata ce i-a fostu incredintiata. Candu Daltabanu amblà se-lu omóre, elu a sciutu prin astutiile sale si prin ale lui Mufti, nu numai a-si scapa viéti'a, ci anca o sapa sub inimiculu seu, si prin spoliarea acestui-a a se inavuti si a-si imbunetati starea. Rebellii ilu condamnara si a dóu'a óra la mórte; dar' elu sciú se scape si asta-data prin fuga, si se tienù ascunsu in Constantinopole intre femei péné ce a trecutu seditiunea. Sub veziratulu lui Hasan Pasia, elu éراسi aparù in publicu, si fu numitu Pasia in Egiptu, unulu d'intre cele mai lucrative posturi in imperiulu ottomanu. De aci a fostu transpusu in Cipru. Aci se tramitu de comunu acei-a de cari curtea vre se scape fara a le lua viéti'a. Dara compactiunea si temperámentulu seu se parea ca prè multu scie supporta aerulu stricatu alu acestei tieri. Asia Kapudgi Basì fú tramisu la elu cu unu Chatisierifu, pentru a-i lua viéti'a. Fatulu inse n'a voitu ca se péra de mórte violenta. Cáci luandu Abdest, a aspiratu recitandu rugatiunile, ce este in usu la turci a le recita acei-a cari sunt judecati la mórte. Poporulu superstitiosu, care-i tienea partea, dícea ca unu angeru a fostu tramisu d'in ceriu pentru a-i lua sufletulu si a-lu scapa cu modulu acesta de nedreptatea inamiciloru sei. Dar' este mai probabilu ca l-a cuprinsu fric'a si a muritu in palpatatiune de inima. Cáci pre langa tótá vivaçitatea spiritului si eleganti'a stilului seu, in care a intrecutu pe toti scriitorii turci, elu era de o ánima effemeiata, fórté debile si fórté fricosu. S'a observatu, ca elu n'a fostu altu de cátu unu instrumentu alu lui Maurocordatu; la indemnurile secrete si consiliurile acestui-a facea elu lucruri, pe óari Maurocordatu cá crestinu nu potea se le propuna in publicu; de aci multe lucruri se atribue cu nedreptu abilitatiei si genialitatiei lui Rami; cáci singuru Maurocordatu prin spiritulu si judecat'a sa cea agera era capabile de a le inventa.

cestei conclusiuni ; merge in diu'a urmatória la Sultanulu in audientia, si-i aréta, ca Vezirulu are unele intentiuni nóue si fôrte pernicióse pentru întregu imperiulu ottomanu ; cà elu a recrutatu in secretu unu numeru fôrte mare de armata , a numitu pe creaturele sale de comandanti ai armatei , si le-a ordinaru a îndemna pe soldati a cere in publicu rumperea tractatului de pace , si destituirea Sultanului , déca acesta n'ar' voi a se suppone pretensiuniloru armatei .

**CREDULOSULU SULTANU PUNESCE CU MOARTE PE VEZIRULU FARA A ESAMINA CAUS'A
SI PUNE IN LOCULU LUI PE RAMI PASIA**

CVIII. Sultanulu, care purta fôrte mare respectu catre Mufti, dete crediementu depliau falseloru denuntiari insinuate de catra acesta contra Vezirului si se infuria in contra acestui-a intr'unu modu extraordinariu. Ilu chiama immediatu la sine prin Baltagilar Kiahahias, si-lu infrunta intr'unu modu fôrte aspru ; candu acesta voi se se escuse , Sultanulu comanda a-i lua indata viéti'a , apoi in loculu lui pune mare-veziru pe Rami Mehemedu Pasia, care cu puçine díle mai inainte din Reis Effendi se facuse Kubbe-veziru.

MORTEA VEZIRULUI PRODUCE REBELIUNE TERRIBILE

ÇIX. Dar' din sangele Vezirului, cá dintr'unu sorginte nedesecatu au cursu torrenti immensi de sange omenescu. Candu Ulemii , cetatiani si soldati din Constantinopole audira ceea ce s'a petrecutu la Adrianopole, cu totii s'au revoltatu atâtu in secretu câtu si in publicu contra regimului presentu, si strigau, ca acumu tóte lucrurile suntu in confusiune si in disordine ; noulu Veziru, Mufti, si toti ceilalti officiaru mai inalti suntu tradatori , si tóta purtarea loru nu tinde la alta, decâtu la ruinarea totale a imperiului. Acésta a fostu a loru intentiune, candu au indemnatu pe Sultanulu se ucida pe Daltabanu Mustafa Pasia, pe acestu mare erou alu timpului seu, care chiar' si candu ar' fi fostu culpabile de vreo rea portare, totusi ar fi trebuitu celu multu a-lu deporta intr'unu altu locu, de unde i s'ar' fi potutu da ocaziune, cá assemenea unui leu care scapa din inchisóre, se se póta arunca asupr'a inamicului seu. Dar' fiindu-ca ei suntu pismatareti asupr'a lui, asia n'au potutu suf-

feri ca se re remana in viétia acelu omu , care de dóue-ori a datu probe de abilitatea si virtutea sa militara in contra Germaniloru si in contra Arabiloru ; si prin intrigele loru au inaltiatu pe Rami Mehemedu Pasia la dignitatea de mare Veziru, care de si este unu bunu scriitoru si unu barbatu de multa sciintia, dar' totusi nu este capabile pentru officiulu de mare veziratu. Acésta este adeverat'a causa, pentru care au consultatu Sultanului a lasa capital'a sa , acestu boulevardu alu imperiului, si a-si muta locuinti'a in Adrianopole , apoi a-lu face se-sí petróca cu venaturi prin pâduri. Cu modulu acest'a Constantinopolea se ruinéza ; ér' Adrianopolea castiga in renume ; si pre candu locuitorii Constantinopolei cadu in cea mai mare miseria prin absentia curtiei si prin tirania gubernatoriloru, pe atunci cei din Adrianopole se facu atâtu de avuti si de aroganti, in câtu ei numai cu despretiu voru cauta la atâti eroi cari au fundatu imperiulu ottomanu ; si pentru cá despretiurea faéie de Constantinopole se fia si mai completa, ei au numitu de Caimacamu pe Kioprili Abdulah Pasi⁽⁵³⁾, unu omu tineru abia de opt-spre-diece ani, care, esceptandu glori'a parintelui seu, nu are nimicu ce se-lu recomande, decâtu aceea cá tiene pe fiic'a lui Mufti ; cá si candu nu s'ar' mai poté pune margini aviditatiei lui Mufti, care a trecutu degiá preste limitele officiului seu, si nu lipseste multu ca elu si famili'a sa se traga la sine intregulu imperiu ottomanu ; lóte posturile cele mai bune si mai frumóse de Molahi sunt date la fiii sei tineri, séu la deacei-a carii i platescu bine ; câci cas'a sa este o oficina de avaritia, unde dreptatea si dignitatile eclesiastice se vendu pe bani , si nu se dau ómeniloru de integritate si de sciintia. Aceste si alte asemeni

(53) *Kioprili Abdulah Pasia*. Fiiulu lui Kioprili Mustafa Pasia, care a fostu acisu in bataia de la Salancamen in anulu 1691. Luandu de soéia pe fiic'a lui Mufti, a fostu numitu inainte de timpu in functiunea de Cubbe-Veziru, si apoi Caimacanu in Constantinopole, care se considera de prim'a dignitate in imperiu dupa dignitatea de mare-veziru. June anca , a facutu fórté multe lucruri pe dosu ; éra aroganti'a sa a fostu in parte caus'a revoltei, din care a urmatu detronarea lui Mustafa. Cu timpu mai imbetranindu , s'a facutu mai tractabile, si prin acést'a nu numai i s'au iertatu pecatele d'in trecutu , dar' anca Sultanulu acumu regnante (*), dupa sugrumarea rebeliunei, l-a facutu Pasia in Sebasti'a.

(*) Achmetu III. *Tr. Rom.*

lucruri se audiau vorbindu-se cu t^ota licen^ti'a in Constantinopole, si ele erau proba destulu ca o revolutiune este imminente. Dar' fiinduca nu era unu conduc^otoriu, si ocasiunea buna anca nu era venita, asia pu^ociu in urma li s'a prezentatu ocasiunea chiar' prin numirea tinerului Kioprili Abdulah Pasia de Caimacamu in Constantinopole.

SEDITIONEA DE MULTU ASCUNSA ERUMPE IN REBELLIONE PUBLICE

CX. Asia, pre candu acestu Kioprili Abdulah Pasia, catra finitulu lunei Muharremu, anulu H^ogirei 1114, mergea dimpreuna cu Defterdarulu din Stambulu spre a imparti soldatiloru soldulu, vinu Gebedgii, cari in ordine urm^oza immediatu dupa Ieniceri, si batu de trei-de patru-ori la p^ort'a Caimacamului si a Defterdariului c^o se le plat^osca si loru soldulu. Caimacamulu inse i am^ona de pe o d^o pe alt'a. Atunci ei tramitu cam vre-o patru-dieci de camerad^oi ai loru la Caimacamulu, chiar' c^ondu acesta era in Divanu ascultandu plangerile poporului, si ceru in t^ota umilinti'a prin unu Arzuhal, c^o se li respunda soldulu precumu se t^ovine. Dupa perlegerea acestui Arzuhal, sangele tineru alu Caimacamului se aprinde focu, in c^otu infruntandu pe Gebedgii cu cuvinte f^orte dure, insultat^orie, i avis^oza se astepte, c^oci acumu nu sunt bani in thesaurulu publicu. Gebedgii, irritati pentru ac^osta tractare, esu din Divanu, si indata mergendu pe scari scapa in cele mai amare injurii contra Caimacamului. Ei pronuntiau insultele cu voce asia de tare, in c^otu toti cei de prin pregiuru le poteau audi. Caimacamulu informatu despre aceste tramitte immediatu pe Muhziri (54) dupa ei, cu ordinu de a-i prinde

H. 1114.

I. C. 1702.

(54) *Muhziri*. Nume formatu d'in verbulu *ihzar*, a aduce; c^oci oficiulu loru este, nu numai a tien^o garda la palatulu vezirului, ci de a aduce pe criminali inaintea judecatiei, si d^oca unii d'in acesti-a sunt in arestu, a-i pazi p^on'la prossimulu divanu. Langa acestu oficiu nu se ordina nici-o Oda particulara de Ienicieri, ci d^oca unu Ciorbagi (*) devine Muhzir Agalik, atunci regimentulu comandatu de acesta face servitiulu Muhziriloru. *Er'* d^oca ajung^o in absentia Sultanului Caimacamu de Constantinopole, atunci alta Oda de Ieniceri se alege pentru acestu servitiu. Este unu corpu anume alesu d'entre Muhziri pentru esecutiunea cu m^orte, a criminaliloru; acesti Muhziri se numescu Falangagii (**) de la Falanga, s^ou instrumentulu, cu care se servescu la decapitare.

(*) Capitanu la Ieniceri. *Fr. Rom.*

(**) Probabilu de la italianesculu Falange (se dice si romanesce Falanga), si insemna a lua pe cine-va cu c^ot'a.

pe toti si a-i duce la comandantele loru spre a le lua viéti'a. Scimu ca la turci este crima capitala candu cine-va se oppune judecatoriu-lui, séu intrebuintiéza cuvente injurióse contra lui, si mai alesu contra Caimacamului, care se considera de vicariu séu reprezentantele Sultanului. Muhzirii intrebuintiéza fortia ; dar' Gebedgii anca se oppunu cu arm'a, si facu unu mare tumultu pe strade ; dar vedindu ca numerulu ádversariloru é mai mare si nu se potu tiené în contra lorú , asia incepu a striga dupa ajutoriu , servindu-se de formul'a usitata la soldati, care díce : Ioldasiu ioc midur? Nu mai sunt cameradi aci ?

GEBEDGII CEI DE'ANTAIU INCEPU REBELLIUNEA

CXI. La acestu strigátu alérge Gebedgii din tóte partíle, elibera pe cameradii loru din manile Muhziriloru, alunga pe servitorii justitiei indereptu, si se intorecu cu triumfu la locuintiele loru. Aici spunu celorlalti cameradi ai loru totu ce au facutu si auditu, ce au vorbitu si ce au sufferitu ; éra apoi mai adaosera, ca pênê atunci in vanu astépta a li se da soldulu loru, pênê candu impartírea acestui-a este in man'a unui omu june, smintitu la creeri, pentru inalt'a si nemeritat'a sa dignitate.

CARACASIU SE PUNE IN FRUNTEA REBELLILORU SI ATTACA PE CAIMACAMULU

CXII. Tóte acestea le confirmá inaintea corpului Gebedgiiloru si Caracasiu (55) Mehemedu, unu omu fórte cutediatoriu, care cercandu tóta ocasiunea pentru a schimba regimulu, a inceputu a atítia tóta adunarea ca se-si resbune asupr'a Caimacamului pentru injuri'a ce le-a facutu. Toti ca unulu se invoiescu la acést'a, prindu indata armele si alérge in massa la palatulu Caimacamului. Acest'a informatu despre totu lucrulu, scapa prin o usia laterale , si se mântuie in câtu pentru persón'a sa ; dar' n'a potutu scapa de periclu nici pe Sultanu nici imperiulu.

IENICERII SI ULEMII SE UNESCU CU GEBEDGII

CXIII. Cáci dupa ce le-a scapatu Caimacamulu din mana, Gebedgii au inceputu a percurge in masse tóte stradele, si au resculatu pe ieniceri si pe Ulemi , espunendu si acestora din nou plangerile loru

(55) Proprie *Caracashi*, adeca Mehemedu cu sprincene negre. *Tr. Rom.*

contra administratiunei celei rele ce urméza gubernantii. Dupace s'a implutu tóta cetatea de acestu tumultu, in diu'a urmatória se intrunescu capii revolutiunei in Atmeidanu (56) si decidu, ca séu se móra séu se curatie din viétia pe Vezirulu, pe Mufti si pe toti opresorii poporului, apoi resolutiunea acésta o confirma cu juramentulu loru.

**CONSPIRATORII ISI NŪMESCU CAIMACAMU PE HASAN PASIA ; ISI ALEGU VEZIRU
PROPRIU. MUFTI ETC.**

CXIV. In acésta adunare, Ferrari Hasan Pasia se offere de capu alu loru; conspiratorii primescu si-lu facu Caimacamu in loculu lui Kioprili Abdulah Pasia. Nakibulu, Kiasibi Mehemedu Effendi (57), primesce asupra-si officiulu de Mufti, si in acéstâ calitate emitte unu Fetva. Unu altu individu puçinu cunoscutu, cu numele Dorodgianu Ahmedu Pasia, care dupa rechemarea sa din postulu de gubernatore, traia retrasu in Constantinopole, fù numitu de catra rebellu mare Veziru. Kulkiehaia Tcialik Ahmedu Aga se pune Ienicéru Agasi. In fine Div (58), Ali Aga (59) fù restauratu in postulu de Kulkiehaia, dîn care fusese destituitu.

(56) *Atmeidan*. Hipodromulu edificatu anca sub Justinianu imperatu; nu è departe de beseric'a S-ta Sophia, si se intinde de-a-lungulu curtiei Giamiei Sultanului Achmetu. Asta-di servece éراسي scopului primitivu, adeca de scóla pentru caili Sultanului; elu servece cá locu de intrunire a rebelliloru.

(57) *Kiasibi Mehemedu Effendi*. Originariu d'in famili'a Emiriloru; sub Sultanulu Mahomedu IV a fostu inaltiatu la dignitatea de Mufti. Supranumele de Kiasibi, adeca minciunosu, i s'a datu pentru ca-i placé se mintia. Este usu la Turci a distinge pe unii prin particulari cu epitete (*), pentru ca ori n'au nume de familia, ori póta mai multi unulu si acelasiu nume. Asia pe acelasiu timpu mai era unulu cu numele Sadik Mehemedu Effendi, adeca Mehemedu Effendi Iustulu, pe care Sultanulu acumu regnante l-a onoratu cu dignitatea de Mufti, dar' puçinu dupa aceea a fostu destituitu, pentru-ca la immormentarea unui fiuu alu Sultanului in locu de Genare Nemazi, séu rugatiune funebreale, a cantatu Beiram Nemazi, séu cantare de bucuria.

(58) *Insemnéza*: Gigante. *Tr. Rom.*

(59) *Div Ali Agă*. Din simplu Ienicéru a inaintatu prin diverse graduri pén'la postulu de Kulkiahaisi; mai tardiu fiindu destituitu, traia retrasu in Constantinopole. Dupa sugrumarea rebelliunei a fostu singuru care a scapatu de persecutiunea lui Achmetu, si precumu se spune, a fugitu la Gezair, séu Algiru cum dîcu europenii, in câtu nime nu i-a mai auditu de nume.

(*) A se vedé not'a 2 la Capu VIII din cartea III. *Tr. Rom*

REBELII INCHIDU PORTILE CETATIEI

CXV. La'consiliulu acestora, conspiratorii inchidu tóte portile Constantinopolei, pentru a preveni ca nime se nu póta informa pe Sultanulu despre intentiunea lor; si nu lasa pe nimene se ésa din cetate, afara de cei pe cari i tramiteau ei cu ordonantie. Dupa aceea punu man'a pe arsenale, si cu armele cè erau destinate pentru rebellu in contra inamiciloru estèrni, ei se prepara in contra imperiulu însusi.

SULTANULU TRAMITE UNU DELEGATU LA REBELI

CXVI. Audíndu Sultanulu despre acést'a, tramite pe capu-secretariulu Mustafa Effendi (60), cá delegatu la poporulu Constantinopolei, pentru cá se-lu întrebe ca ce este caus'a acesteí ne mai audíte rebelluni in capital'a imperiului, si totodata se promita poporului, cá Sultanulu voiesce a implini totu ce-i va cere.

REBELII TRACTÉZA REU PE DELEGATU

CXVII. Candu acestu delegatu, in a opt'a dí dupa începerea rebeliunei, adjunse la cetate, sentinel'a de la pórta ilu face se descalice, si legandu-lu ilu duce in Atmeidanu, unde capii rebeliloru isi pusesera corturile lor. Poporulu vediendu-lu pe strade, indata incepe a striga, ca éca unu spionu a venitu ! si aruncandu-se asupr'a lui, inainte de a poté ajunge la capii revolutiunei spre a-lu esamina, séu inainte de a se poté impedece violenti'a ce cadea asupr'a lui, poporulu ilu maltratéza de mórte, si-lu constringe prin torture a spune cà ce face Sultanulu in Adrianopole. In midi-loculu acestoru crudelitati inse, si in spaim'a sa, intr'atátu isi perduse si simtírile si vorb'a, in cátu nu a potutu se spuna nimicu din ceea ce-i cereau a marturisii. In fine vediendu ei ca in urm'a acestoru maltratari incepe a trage de mórte, au trebuitu se-lu transpórte intr'o casa invecinata.

REBELII PLÉCA DIN CONSTANTINOPOLE LA ADRIANOPOLE

CXVIII. Acestu pasiu alu Sultanului atítiá si mai multu pe rebeli

(60) *Mustafa Effendi*. La inceputu, sub marele Veziru Amudge Ogli Husein Pasia, a fostu Kiuciuk Teskieredgi, apoi Buiuk Teskieredgi. Dupa calcarea rebeliunei a fostu tramissu la Mecca cu Daia Cadina séu nutricea Sultanului de acumu; dar' a peritu prin unu naufragiu inainte de a ajunge la Alexandria.

in contra lui, si cu o extrema celeritate facu cele mai mari dispositiuni pentru a-si forma o armata, apoi in a noue-spre-diecea dî de la inceputulu rebellionei aveau adunati preste cinci-spre-diece mii de soldati ; si plecandu cu acesti-a din Constantinopole, se oprescu mai întâiu la satulu Davud-Pasia cu intentiunea, ca déca musulmanii din Adrianopole aru cuteza a li se opune, se stérgea de pe faci'a pâmentului acésta rivala a capitalei imperiului. Dupa acésta a loru resolutiune in a sies'a dî de la plecarea loru din Constnntinopole au ajunsu in Hapsa, o mica urbe nu departe de Adrianopole ; de aici au tramisu o deputatiune la Sultanulu care se-i spuna , cá ei nu s'au conjuratu contra Maiestatiei sale, ci in contra reiloru administratori ai statului ; si, ca nu au prinsu arm'a pentru a bate pe musulmani , ci numai pentru a'constringe pe acei-a, cari cu inima infidela au vendutu inamiciloru securitatea statului, se'fia supusi unei stricte cercetari, si judecati dupa sacr'a si divin'a lege a coranului. Er' déca Maiestatea sa Sultanulu intr'o cauza puru juridica precumu este acésl'a, ar' vré se intrebuintieze armele, atunci se scia ca noi suntemu fôrte resoluti a reprime forti'a prin fortia, si in acestu casu numai elu va fi respundietoriu inaintea lui Dumnedieu pentru versarea cea inutile a sangelui ottomanu. Intr'aceea ei pe suptu mana au datu locuitoriloru din Adrianopole se intieléga , cá nu cumu-va se li se oppuna cu arme , déca voiescu se nu fia espusi unei spoliatiuni complete, cáci ei nu vinu pentru a se bate in contra fratiloru loru, ci numai pentru a tiené judecata dupa legea coranului asupr'a tradatoriloru si asupritoriloru imperiului ottomanu , si a-i puni pe acesti-a asiá precumu merita.

SULTANULU MERGE CÚ TRUPELE SALE IN CONTRA REBELLILORU

CXIX. Indata ce Sultanulu a fostu informatu despre acésl'a prin ciausii sei, da ordinu a se aduna cu cea mai mare graba tóte trupele sale europene, si le demanda cá sub comand'a Vezirului Rami Mehemedu Pasia se mérga in contra rebelliloru. Pentru mai mare incuragiare a armatei, Mufti Feizullah Effendi (61) prin unu Fetva alu

(61) *Mufti Feizullaff Effendi* Nascutu in Van la confniere Persiei , si descendente d'in famili'a Emiriloru. Pe timpulu lui Mahomedu IV a fostu Muderis séu magistru in scól'a Suleimanie ; de aici Mahomedu I-a facutu Siehzade Hoge, séu preceptorele

seu declara, că rebelli sunt cu totii infideli si Ghiauri, si celoru car voru lupta in contra loru cu vigóre, le promitte corón'a de martiriu.

filoru Sultanului, cari erau Mustafa si Achmetu. Dupa ce in contra usului, a fostu in diverse functiuni eclesiastice, in urma fu inaintatu in dignitatea de Mufti. pe care o a tienutu siepte ani de dile, lucru neauditú pên'acumu la Turci. Avea puçina in-
vetiatura, era inse mai astutu decâtu mai prudente. Esercitá o putere prodigiósa asu-
pr'a Sultanului ; multi credeau ca l-a farmecatu; cáci nu facea nici nu întreprindea ni-
micu mai înainte de a-lu consultá; nici nu-i refusá ceva. In vorbire se folosia de
dialectulu persianu, de aci poporulu ilu numi Kisilu basi, adeca capu rosiu, supra-
nume ce poporulu da persianiloru. Avaru in supremulu gradu, in cátu primii daruri
cu amenduóe manile, si candu cine-va nu-i da. nu'i era rusine se céra ; si totu pen-
tru bani impartia Fetva, precumu cine-va ilu platia, fla pe dreptu, fla pe nedreptu.
Au avutu patru fii, cari incrediuti in puterea parintelui loru , faceau ce le placea ,
si ori-ce disordine si turburare. Pe celu mai mare pe care l-au avutu de la fi-
ic'a renumitului Vanli Effendi, l-a facutu Nakib. Pe ceilalti trei de si tineri,
anca i-a facutu Molahi , posturi pre cátu de onorabili, pre atátu si de profl-
tabili. Fiindu cu prè mare indulgentia catra fiii sei, au atrasu asupra'si indig-
natiunea nu numai a Ulemiloru, séu Clerului, ci a totu poporulu. Mai alesu
unulu d'in fiii sei a escelatu prin escesiv'a sa arrogantia. Facutu de tatalu
seu Molahu de Kudgisierif séu Ierusalimu , s'a purtatu aici cu atát-a insolentia
catrá Cerkes Mehemedu, gubernatorele cetatiei, in cátu acesta a trebuitu se pera-
sésca Ierusalimulu si se se retraga la Gaza. Dupe departarea gubernatorelui, Mola-
hulu simtindu-se turburatu nóptea prin urlaturile câniloru, ér diu'a prin susurul tien-
tiariloru, a ordinatu locuitoriloru ca se ucida pe toti canii, si se-i aduca in tóta
diu'a o cantitati de tientiari omoriti. Acesta nu numai ca era unu lucru fórte dificile
pentru poporu, dar' era chiar' si in contra preceptelor coranului, care interdice
uciderea caniloru, séu altoru animale domestice, afara de cele care servescu pen-
tru nutrimentulu omului; asiá locuitorii tramitu o deputatiune in secretu cu unu
Arzmahzar la gubernatorele loru in Gaza, si-i arata cu ce imposite injuste sunt asu-
priti. Cerkez Mehemedu, despre care se póte dice ca întrecea in pietate si justitia
pre toti Mahomedanii, si n'avea nimicu barbaru in sine, nu potea crede. cá unu Mo-
lah se fla capabile de a comite asemenea crima. si spre a se convinge despre ade-
veru, tramita o persóna de confidentia la Ierusalimu. Ajunsa acea persóna acolo, vede
ca tóta cetatea este in ag'tatiune si disordine ; toti locuitorii lasandu'si lucrulu se oc-
upá cu prinderea de musce, si le insirá pe açie un'a dup'a alta , spre a le poté
numera mai usioru. Intorcéndu-se acelu omu, repórta domnului seu deameruntulu
cele ce a vediutu si auditu. Constatandu-se fapt'a, Cerkes ca omu de simtiu si
de pace decise a cerca mai antaiu cu binele si asia scrise lui Molla invitandu'lu, ca
se nu incarce pe suditii Sultanului cu lucruri asia grele si nefolosítórie, nici se
profaneze legea profetului, pentru a carei mantinere este tramisu in Ierusalimu ;
se nu atraga urgi'a publica preste numele parintelui seu si alu seu propriu prin cri-
me ne mai audite; cáci déca tóte aceste voru ajunge la urechile Sultanului,
se póte astepta la cea mai mare disgratia. Molahulu raspunde : « Tie-ti este
usioru a invoca legile Coranului , si preceptele moralului , pe cátu timpu esti

ARMAT'A SULTANULUI VEDIENDU CORANULU TRECE LA REBELLI

CXX. Candu ambele armate erau fație in fație, vine Nakibu Effeni, care facea pe Mufti conspiratoriloru, si aréta trupeloru Sulta-

« in Gaza . unde nu te turbura muscele preste di , nici cãinii preste nópte ; « dar' alta este in Ierusalimu, unde canii te turbura nóptea, ér' muscile nu-ti dau pace diu'a nici macar se tii judecata ómeniloru. » Mehemedu vediendu d'în acestu respunsu, cà omulu este incorrigibile ; ér pentru a totu-potinti'a perintelui seu necutediendu a i resiste, tramite unu raportu la Mufti despre totu lucrulu, accludendu atâtu suplic'a locuitoriloru din Ierusalimu, câtu si respunsulu Mollahului, si-lu róga a pune capetu procedurii ultragióse a fiului seu. Dar' pre candu voiá se îndrepte pe altulu, era pe aci se cada eļu in necasu. Mufti, care pentru indulgenti'a catre fiii sei se putea numi cu dreptu cuventu, marele Eli alu Turciloru, primipdu scrisórea lui Cerkes, se infuriá si se revoltá nu contra fiului seu, cì contra lui Cerkes Mehemedu, si mergendu;mediatulu la Sultanulu. incarca pe innocentele gubernatoru de Ierusalimu cu cele mai grave calumnii, in câtu Sultãnulu da ordinu lui Kapugi Basi se merge indata la Ierusalimu, si in puterea Chatisierifului ce a primitu, se ucida pe Cerkes Mehemedu. si se-i aduca capulu. Capugi Basi, omu prudente si amicu intimu alu gubernatorului, se face ca si candu ar' pleca d'în Constantinopole spre Ierusalimu, se întórce inse pe alta cale, merge in secretu la marele Veziru, Amudge Ogli Husein Pasia . comunica ce ordinu a primitu de la Sultanulu, si-lu întreba ce se face. Husein Pasia. . care apucase se audia ceva despre purtarea ridicula a Molahului d'în Ierusalimu, indata intielege cà de unde vine acestu atentatu asupra vietiei lui Cerkes Mehemedu. Asiá, fara a perde timpu, se presenta la Sultanulu, si i dice : « amu intielesu Maiestate , ca a-ti datu ordinu a se ucide gubernatorele « de Ierusalimu ; permiteti-mi se intercedu pentru viéti'a unui omu, despre care sciu ca ve servece cu onóre si fidelitate ». Sultanulu i repete totu ce Mufti au adusu contra gubernatorului, si-i adaoge, ca pentru aceste a tramisu unu Kapugi Basi cu unu Chatisierifu , se-i iea viéti'a. Vezirulu aréta ca calumnii sunt tóte denunțiarile lui Mufti , si demonstra pênê la evidentia purtarea scandalósa a fiului acelui-a in Ierusalimu. Mustafa i replica : « Me dóre si-imi parc reu, ca « sedusu prin relele informatiuni ale altor-a , amu datu ordinu a se ucide « unu omu innocente si bunu servitoriu ; dar' nu vedu remediul , cumu s'ar « poté revoca acestu ordinu ; cáci Capugi Basi va fi acumu departe pe cale, si in « vanu vomu tramite cursoru in urm'a lui, cáci nu-lu va mai'poté ajunge. » « Trebuie « se cercamu o cale scú alta — observa Vezirulu — ; cáci ar' fi tristu cá se cada asu- « pr'a capului nostru sangele innocente numai d'în negligerenti'a ca n'amu facutu totu « ce depinde de la noi pentru a-lu salvá. Io credu, ca provedinti'a divina care cu- « nósce bunele nóstre intentiuni, va fi inpedecatu unde-ya in cale pe Capugi Basi, si « ne va da timpu de a-lu ajunge si a-lu chiama inderetru. » Dupa aceste rationamente Vezirulu obline permisiunea de a revoca Chatisierifulu ; si mergendu acasa, ordina lui Capugi Basi, se tréca nóptea in Asi'a si se plece, cá celu puçinu la aparintia se se védia, ca n'a intardiatu a esecutá ordinulu Sultãnului. In demanéti'a

nului unu volumu mare de carte a coranului, si le róga se considere bine, ca «ei cu totii sunt frati de aceeași credința, de același sange, « si suditiți unui si aceluiasi imperiu ; ca poporul din Constantino- « pole nu a prinsu armele cu intentiunea de a resturna imperiulu , « séu de a întreprinde ceva ce ar' fi contra legii sacre a Coranului, « ci numai pentru a puni pe infideli si pe tradatorii de lege, conformu « preceptelor acestei-a ; pentru aceea déca ar' cutedia a se oppune « unei intentiuni atâtu de divine , atunci se scia ca-si tragu asupr'a « loru nu numai mâni'a lui Dumnediou , dar' anca si alte pedepse « fúrte severe. Aceste cuvinte au abatutu'cu totulu ardórea trupeloru « Sultanului de a se lupta pentru elu , ci din contra au fostu atâtu « de miscate in spiritulu loru, in cátu lasandu pe Vezirulu loru, au « trecutu tóte in partea rebeliloru si i-au salutatu ca pe frati.

VEZIRULU LASATU DE TRUPELE SALE FUGE IMBRACATU IN VESTMINTE NECUNOSCUTE

CXXI. In acésta stare desperata, Vezirulu se imbraca in vestminte necunoscute si insoçitu de duoi servitori ai sei fugu la Varna. De aici merge la Constantinopole, cu modulu, precumu d'cu unii, ca s'ar fi ascunsu între femeile unui omu, anume Araidgisade. La Constantinopole a statu cátu-va timpu ascunsu in suburbiulu Eiubu, unde isi edificase elu însusi o casa.

**REBELLII CERU DE LA SULTANULU PE DUOI MUSULMANI SI PE UNU CRESTINU
PENTRU A-I UCIDE**

CXXH, Rebellii mergu înainte, si trecéndu preste greutatile mai mari inaintéza spre Adrianopole, si se punu in campu într'unu locu numitu Solakcesmegiu (62), aprópe de cetatea Adrianopole. De aici

urmatória, Vezirulu tramite unu altu Capugi Basi cu Fermanu cá se ajunga pe celu d'ántaiu si se-lu aduca inderetru. Cu modulu acesta Vezirulu prin o isetíme laudabile, a scapatu viéti'a unui omu, pe care Mufti prin o reutate barbara si esecrabile voiá se-lu stinga. Au mai comisu fiii lui Mufti anca si alte multe crime nu mai puçinu barbare si atroci, me crutiú inse si pe mine, si pe lectori de neplacerea de a le numera aci.

(62) *Solakcesmegiu*. Fontan'a lui Solak, situata in midi-locululu unui campu d'între Constantinopole si Adrianopole, in departare de unu milu itaianu dela acésta d'in urma. I s'a datu numirea de Solacu de lá architectulu care o a construitu, si care séu a fostu d'in cét'a Solaciloru, séu cá n'au avutu o mana (*).

(*) Solacii suntu o specie de dorobanti. Er cuventulu Solac dupa origine însémna stangaciu. *Tr. Rom.*

tramitu o deputatiune la Sultanulu cu rugare, că se le dea pe Vezi-rulu, pe Mufti dimpreuna cu toti fii lui si pe Maurocordatu.

SULTANULU I DA

CXXIII. Sultanulu, care prevediuse toate acestea, din marea reverentia ce o avea catra Mufti, i dedese cu câte-va dfile mai inainte bun'a ocaziune de a scapa; dar' tramisese totodata in urm'a lui vre-o cati-va Bostangii, ca se aiba grige, si se-lu oprésca in fug'a sa, déca ar' vedé ca se apropia vre-unu periclu. Védiendu inse că rebellii persistu in pretensiunile loru, a tramisu immediatu pe alti Bostangii, spre a'lu aduce indata indereptu la Adrianopole; aici l-a datu dimpreuna cu fiii lui in manile rebelliloru.

REBELLII PUNESCU PE MUFTI CU MORTE FORTE CRUDELE

CXXIV. Pe data ce rebellii au avutu in mana pe Mufti, l-au torturatu in modulu celu mai crudele. Siese cuie i-au batutu in genunchi, si prin alte midi-lóce si mai crudele au incercatu a scóte din elu se spuna, ca unde au ascunsu tesaurii immensi, adunati precumu se dice, in sume innumerabile. Er' elu, ca barbatu de mare spiritu, sufferia toate cu o admirabile patientia, si fara ca se pronuntie unu cuventu de durere, ci invocandu numai resbunarea lui Dumnedieu asupr'a unui poporu atátu de ingratu si impiu. Dupa-ce puterile sale au fostu cu totul stórse prin atâte torturi, in urma ilu omorita, si cadavrulu lui (63) ilu aruncara in mare, ca si candu ar'

(63) *Cadavrulu* lui. Dupa legea Coranului si dupa constitutiunile imperiului otomanu nu è permisu a pedépsi cu mórte pe unu Molah si cu atátu mai puçinu pe unu Mufti. Pedéps'a cea mai grea pentru clasa Ulemiloru si Cadiiloru este esiliulu. Asiá rebellii n'ar fi potutu escusa nici-odata mórtea lui Mufti, déca nu l-ar fi declarat de Ghiauru séu infidelu. Si pentru că se faca, că poporulu se créda in probabilitatea acestei pretentiuni, ei n'au voitu se suferé că Mufti se fla ingropatu intre ceialti, ci au chiamatu unu preotu grecu, care se-lu immorménte. Acesta a chiamatu vre-o cati-va omeni, care l'au téreitu de-a-lungulu stradeloru; ér elu mergéndu inainte, in locu de imnulu funebrele, cantá aceste cuvinte: *Εκτά εις την ψυχήν σου. Spurcatu è sufletulu teu! Si in urma l-a aruncatu in mare. Se mai dice, ca inainte de a-lu arunca in apa, l-a afumatu, pronuntiandu asupr'a cadavrulu aceste duóe mici versuri turcesci :*

Ne sizungder, ne bizumder ;
Dos dogru Gehennem inder.

fi fostu unu infidelu , si n'ar' merita de a fi immormentatu ca unu adevveratu musulmanu.

SULTANULU CONFIRMA IN FUNCTIUNE PE VEZIRULU NUMITU DE REBELLI

CXXV. Diu tôte acestea Sultanulu vedea pré bine , ca poporulu este cu multu mai irritatu in contra lui, decátu precumu isi imagi-nase la inceputu ; prin urmare tramite sigilulu veziratului la Do-rogianu Ahmedu Pasia (64), pe care rebelli ilu alesesera mare vezi-ru , si confirma in posturile loru pe toti ceilalti demnitari numiti de rebelli, promitiendu-le totodata a implini tôte câte voru cere. Pre langa acestea le mai annuntia, ca marele Veziru si Maurocordatu au fugitu, dar' i assecura, că indata ce voru fi prinsu, i va estrada si pe acesti-a.

REBELLIU TRAMITU SI CHIAMA LA SINE PE AHMEDU FRATELE SULTANULUI

CXXVI. Dar' indulgenti'a Sultanului a facutu pe rebelli anca si mai insolenti asiá, in câtu ei mergea acumu cu ide'a de a-lu detrona. Cu scopulu acest'a tramite o scrisóre la Sultanulu Ahmedu , fratele lui Mustafa, in care ilu rîga, ca déca este posibilu, se vina la armata, căci conspiratorii se sfiescu a intra cu mana inarmata in palatiulu imperiale. Er déca elu fara séu cu permissiunea fratelui seu, ar' poté, se vina la armata, atunci acést'a imédiatu ilu va proclama de impe-ratu. Sultanulu Mustafa, interceptandu acésta scrisóre, a remasu

Adica : Nici alu seu, nici alu meu ;

In iadu è sufletulu seu.

Aceste cuvinte intr'atátu au placutu Turciloru, in câtu nu numai au laudau geniali-tatea preotului, cí l-au si remuneratu pentru acésta.

(64) *Dorodgianu Ahmedu Pasia*. Inainte se numia Damad Ahmedu Pasia. Damadu insémna ginere, si elu tiené pe sör'a marelui Veziru Amidge Oglu Husein Pasia , nepót'a lui Kioprili Mustafa Pasia, cea mai frumósá femeia pe timpulul seu, dar si ceea mai desfrenata, in câtu isi tineá o multíme de amanti, mai alesu francesi. Dupa aceea rebelli l'au numitu Dorodgianu, fiindu-ca semena fórte multu cu Dorosienski-hetmanulu Cosaciloru, despre care amu vorbitu mai in susu, si pe care Turcii de comunu ilu numia au Dorogianu. Sub veziratulu lui Husein Pasia , s'a facutu gu-bernátore de Ainebacht seu Naupactu ori Lepante. Dar' Daltabanu l-a destituitu d'in acestu postu , si dupa aceea a dusu viétiá privata in Constantinople. In urma a fostu esilatu in Lepante , unde in câte-va luni a muritu de superare. A remasu unu singuru fíiu de elu ; care jucandu-se odata in gradina, a caditu in tr'ó fântana si s'a innecatú.

multu timpu in dubiu, óre se ucida pe fratele seu, sóu se resigneze la tronu de buna voia in favórea acestui-á. Multi dintre officierii sei de casa i consiliau a comitte fraticidiulu , dicéndu cá prin acést'a conspiratorii voru fi constrinsi a-lu sustiené pe tronu, ne mai fiindu altu principe ereditariu alu imperiului. Sultanulu inse se infiorá de o fapta atátu de contranaturale, si se resolvi mai bine a se lasa in manile provedientiei divine.

MUSTAFA INSUSI INALȚIA LA TRONU PE FRATELE SEU AHMEDU.

CXXVII. Mergo dreptu aceea la fratele seu Ahmedu, si imbraçio-sindu-lu cu multa affetiune si face cunoscutu, cá vointi'a generale a poporului ilu chiama cá se ocupe tronulu ; si elu mai ántáiu a venitu se-lu salute cá pe Sultanu. Departandu-se de la elu, i-a disu urmatóriele cuvente : « Se-ti aduci aminte, iubitul meu frate, cá « sub timpulu cátu amu statu eu pe tronu, tu te-ai bucuratu de « cea mai mare libertate ; te rogu dar' , se-mi lasí si tu asemenea « libertate. Se-ti mai aduci apoi aminte, ca- adeveratu ca te inalti « cu dreptu la tronu, ca pe care a fostu si pariutele si fratele teu , « dar' instrumentele prin cari te redici la tronu sunt rebellii trada- « tori ; si déca vei sufferi cá se scape acesti-a nepedepsiti, ei in scurtu « timpu voru tracta cu tine precumu se pórtá de presentu façie cu « mine».

SULTANULU MUSTAFA MORE

CXXVIII. Dupa ce a dísu aceste, s'a retrasu chiar' in aceea came-ra, unde a tienutu pe fratele seu Ahmedu inchisu. Aici a cadíutu intr'o profunda melancolia, care i-a causatu si mortea, si in a sie-sea luna dupa detronarea sa a trecutu in palatiulu eternu, ce profetulu Mahomedu a preparatu pentru elu. Timpulu cátu a domnit a fostu optu ani si vre-o câte-va luni.

CALITATILE LUI MUSTAFA

CXXIX. Mustafa era unu Sultanu, de la care la inceputulu domnirii sale se astepta fórte multu ; dar' in urma fertun'a i-a fostu contraria. In primii ani ai imperatiei sale a fostu mai ferice decâtu in cei din urma. Elu de la natura avea mai mari daruri decâtu pre-

decesorii sei ; era un omu cu judecata matura, de o diligentia mare si sobrietate rara. In colectarea si impartirea baniloru publici nu era nici avaru nici prodigu. Omu justu ; si foarte devotatu religiei sale. Unu calaretiu bunu si tragătoriu escelentu. Elu si-a câstigatu mare renume prin pacea de la Carlovitiu, care parintele seu si ambii sei unchi in vanu o au pornitu si in vanu s'au ostenitu pentru ea, dar' elu o realisâ prin o admirabila conciliatiune a tuturor partideloru. Era de o statura midi-locia ; façi'a lui era rotunda si frumoasa de colóre alba si rosia ; barb'a lui rosia, subtire si nu prèlunga, nasu scurtu si cevasi redicatu in susu ; ochi albastri cu sprîncene subtiri si galbene. Primavér'a avea nisce pte pe façe, cari inse dispareau iérn'a. Dupa elu n'a remasu nici-unu fiu in vietia, de si a fostu tata la foarte multi. Avea o particulara affectiune catra Ibrahimu (65), fiulu unchiului seu Ahmedu, si-lu tienea pururea langa sine ; se dice ca l-ar' fi designatu de succesoru alu seu, in casulu candu ar' fi muritu fora eredi.

(65) *Ibrahimu*. Unu principe plinu de buna-sperantia si de o natura escelenta. Audu ca a muritu in Constantinopole, dupa ce m'amu departatu eu de acolo.

Sub durat'a imperatiei lui Mustaf'a II. s'a facutu ce-va schimbare intre principii d'in Europ'a, si anume :

In Spani'a : dupa Carolu II. a urmatu Filipu V. a. 1700.

In Angli'a : dupa Vilhelmu III. a urmatu regin'a Anna, fi'a lui Iacobu II. a 1702.
Tr. Fr.

ISTORI'A

DOMNIEI LUI ACHMEDU III. FIULU LUI
MAHOMEDU IV.

ALU DOUE-DIECI-SI-TREILEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU V. DIN CARTEA IV.

SULTANULU ACHMEDU OCUPA TRONULU SI CONFIRMA PE CAPII REBELLILORU IN
POSTURILE LORU

I. Dupa ce Sultanulu Mustafa a fostu detronatu, 'i successe fratele seu Achmedu, care a intaritu in posturile loru pe Vezirulu Dorodgianu Achmedu Pasia, pe caimacamulu Firari Hasan Pasia, pe Aga Ieniceriloru Cialik Achmedu (1), si pe toti ceilalti la câti rebellii le

.(1) *Cialik Achmedu*. Sub domni'a Sultanului Mustafa a fostu unu simplu Ieniceriu, a facutu apoi tôte gradurile in acestu corpu militariu, péné ce ajunse Kulkiehaiasi; dara dupa aceea si-a luat dimissiunea si a traitu viétia retrasa in Constantinopole. Erumpendu revolutiunea, si rebelii alegédu-lu de Ieniceriu-Agasi, elu in acésta calitate si-a pusu tóta grigee pentru a pazi securitatea locuitoriloru, dandu in acésta privintia probe laudabili, séu mai bine admirabili de prudenti'a sa. Cáci in cursu de nóue-spre-diece dile, in câtu timpu portile Constantinopolei erau inchise, nu s'a intemplatu nici unui locuitoriu nici cea mai mica superare din partea unei bande atátu de mare de ómeni desperati si furibundi. A trei'a di dupa ce s'au inceputu turburarile, vediendu elu ca negutiatorii si comerciantii (fiindu ca-si aduceau aminte de perde-rile mari ce au suferitu cu ocasiunea ultimei revolutiuni) se tienu retrasi in casele loru, si nu cutédia a esi in piatia, au datu strictu ordiou, prin care sub cea mai se-vera penalitate demandá, cà nime se nu pórte nici o frica, ci se steá totu omulu in

conferissera officiuri; si chiar' pe Nakibulu Kiassibi Mehemedu Effen-di, pe care rebellii ilu purtasera cu sine, ilu facù Mufti. Prin acést'a a sa purtare a facutu, de conspiratorii nu mai nutriau acumu nici o suspitiune in contra lui, ba isî imaginau anca, că prin rebelliiunea loru si-au castigatu mare favóre la noulu Sultanu.

ISI PROPUNE A PEDEPSI PE REBELLI

II. Pentru că se amagésca si mai multu pe rebellii, si se-si dea aérulu ca si cându ar' voi se faca totu ce acesti-a pretindu, Achmedu a statu nu mai pucinu de dóue-dieci de díle in Adrianopole, apoi in Septembrie se întórse la Constantinopole, unde impartii cu mâna larga baksisiulu ce este in usu a se da soldatiloru cu ocaziunea oricarei schimbari nóue de regimu. Dupa-ce cu modulu acesta a liniscitu furí'a rebelliloru. a chiamatu la sine pe Silahdar Hasan Pasia (2), care

dughian'a sa, si se-si faca negutiatori'a cá si mai inainte; elu sta bunu ca nime nu va avea dauna nici cátu e pretiulu de unu ou. Elu a si implinitu cu punctualitate aceea ce a promissu, si a sciutu sustiené pe locuitori in atáta securitate, in cátu in midi-loculu atátoru soldati furiosi, cari nu respirau alta decâtu sange si omoru, ei poteau ambla nevatemati, ca si cându ar fi fostu in altu locu si nu la ei acasa in cetate. In mergerea sa la Adrianopole a facutu ceva anca si mai admirabile, adeca a sciutu se tiena pe acea canalia de rebellii, pe cari i conducea la Adrianopole, in o disciplina atátu de stricta, in cátu nime nu se potea plange, ca vre-unu soldatu i-ar' fi furatu séu luat cu puterea nici macar' o gaina. Déca acést'a se póte sustiené chiar' si l'a armat'a cea mai regulata si mai bine disciplinata, lasu se judece ómenii cei esperti. Acesta au fostu caus'a, ca atunci candu la ordinulu Sultanului a fostu aruncatu in marea marmora, tóta Constantinopolea i-a deplansu trista-i sórte.

(2) *Silahdar Hasan-Pasia*. Acesta s'a nascutu in Moró'a, si anca de tineru, sub domni'a lui Mahomedu Sultanulu, fu susceptu in palatulu Sultanului, unde in urma a fostu numitu Silahdar, titlu ce l'a conservatu si dupa aceea. Dupa dimissiunea sa din acestu offliu, onoratu cu trei tuguri, a luat in casatoria pe veduv'a lui Musahibu Pasia, faimós'a Chatige, sora cu Sultanulu Mustafa si Sultanulu Achmedu. Acést'a prin gentiletia sa obtienuse de la fratii sei aci numiti promissiuinea, că barbatulu seu va conserva pe viétia nu numai postulu de Rekiab Cajmacamu (*), séu unu altu postu de Pasia nu departe de Constantinopole, ci că in continuu va fi provediutu si cu alte nóue favoruri. Si mai multu: candu barbatulu seu a fostu tramissu la Nicomedi'a, ea a obtienutu de la fratii sei permissiuinea de a-lu poté insoci acolo; lucru ne mai auditu péné acumu, că o fiia ori sora de Sultanu se póta merge cu barbatulu seu afara din cetate nici macar' departare de un'a diumetate de mila. In urma ajunse mare veziru; dar' i s'a luat acésta dignitate, nu pentru-ca ar' fi comissu vre-o

(*) A se vedé not'a 6 la Capu IV din Cartea IV. *Tr. Rom.*

tienea pe soru-sa, si pe care ilu facuse Caimacamu in locul lui Firari Hasanu Pasia, inaintatu la postulu de Defterdariu, si s'a consultatu cu elu despre mesurile ce ar' fi de a se lua pentru a pedepsi pe rebelli. Dar' precumu acesti-a erau cu totii adunati in Constantinopole, asia i se parea lucru periculosu de a pune man'a dèodata pe toti si de a-i supune pedepsei; prin urmare decise ca sub diverse preteste se-i tramita prin diferite provincii ale imperiului, căci asiă ne fiindu impreuna, va fi mai usioru a termina cu ei.

SI SUB DIVERSE PRETECSTE I PEDEPSESCE PE TOTI CU MORTE

III. Asia mai întâiu incepù cu Caracasiu Mehemedu, capulu principale alu rebelliunei, si investindu-lu cu unu caftanu si cu o sabia, daruri usitate ale fia-carui nouu Sultanu, ilu tramite la Kiabe Sierif, dar' totodata da ordinu, ca indata ce va adjunge la Aleppo, se fia ucisu de man'a unui altu Capudgi Basi. Lui Cialik Achmedu, Aga Ieniceriloru i face onórea inaltiandu-lu la rangulu de Pasia cu trei tuguri; dar' indata a trei'a dî ilu chiama cu mare pompa la palatu sub pretestu de a-i da insigniele veziratului; de aici, pre candu tóta lumea se astepta se-lu védia intorcându-se investitu cu dignitatea de mare-veziru, ilu ducu pe o alta pórta spre mare, ilu punu într'o galera, si-lu arunca in marea marmora. Câte-va dile dupa aceea Dorodgianu Achmedu Pasia a fostu destituitu din postulu seu de mare-veziru; dar' fiindu-ca era prea bine cunoscutu, ca elu n'a cautatu acésta dignitate, ci că a fostu constrinsu numai de rebelli a o primi, asia i s'a crutiatu viéti'a, si a fostu tramisu in esiliu la Enibacht (3).

HASAN PASIA SUCCEDA IN POSTULU DE MARE-VEZIRU

IV. Catra finitulu lui Octobre i-a urmatu in officiu caimacamulu Silahdar Hasan Pasia. La ordinulu acestuia, in timpu de cinci luni au fostu aruncati nóptea si innecati in canalulu constantinopolitanu mai bine de patru-spre-diece mii soldati, cari séu participasera, séu numai sciusera de rebelliune, si afara de acesti-a anca o multime de crima, ci pentru ca murmurulu poporului reclama de mare veziru pe Calaili Achmedu Pasia. Asia Hasan a fostu tramisu apoi ca Pasia in Egiptu, unulu dintre cele mai rentabile gubernamente in totu imperiulu ottomanu. De aiei a fostu transpusu dupa căti-va ani in gubernamentulu Tripoli in Siri'a, unde apoi a si muritu,

(3) Naupactum. Lepante. Tr. Rom.

Basi, officari si alti comandanti de armata. Numai duóe persóne au avutu fericirea de a scapa, adeca Kulkiehaia Divu Ali Aga, si Firar-Hasanu Pasia. Celu dântáiu prevediendu periclulu, imbracatu in vestimente necunosqute a fugitu din Constantinopole, si asia s'au ascunsu, in cátu pre langa tóte scrupulósele cercetari nime nu i-a mai pututu da de urma. In cátu pentru Firari, fiindu-ca avea o popularitate fórté mare, si prin urmare era de temutu ca se voru nasce turburari déca ar' procede in contra lui cu tóta severitateá, Sultanulu l-a tramisu din cetate suo titlu de Seraskieru alu Babadagului; dar' immediatu a tramisu ordinu dupa elu, ca se mérga la Sofi'a, si acolo se ocupe postulu de Beglerbegu alu Romeliei. Cádi-va ani in urma, dupa ce seménti'a rebelliúnei se stinsese cu totul, Firari, sub veziratulul lui Ciorluli Ali Pasia, a fostu rechiamatu in Constantinopole cu promissiunea de a i se conferi lui acésta dignitate; dar' la ordinulu Sultanulu a fostu pusu pe o galera si aruncatu in marea marmora.

OSMANU CAPUDANU PASIA ESTE TRAMISU CU O FLOTA IN MAREA DE AZOVU

V. Intr'aceea Hasanu pune pe creaturele sale in posturile celoru puniti cu mórté. Face pe Abassa Osmanu Pasia (4) mare admiralu, si-i da ordinu a merge cu tóta flot'a in marea de azovu (5) si a fortifica sinulu de la Kiev cu dóue citadele numite Ghierci si Taman.

(4) *Abassa Osman Pasia*. Unu barbatu la Turci de o mare invetiatura si multa prudentia. Sub Sultanulu Mahomedu IV a fostu primitu in palatu, si aici trecédu prin tóte gradurile, in urma adunse la dignitateá de Silahdar. Sultanulu Achmedu III l-a dimissionatu din acestu postu, onorandu-lu cu trei tuguri, si dandu-i mai ántáiu postulu de Rekiab Caimacamu, apoi inaintandu-lu la alte pasialicuri si officiuri. Unii spre a-lu miciora, dicu ca ar' fi originariu din Georgi'a. Dar' acesti-a sunt in eróre, cáci elu este din Abassi'a, aprópe de Caucasu, ai carei locuitori sunt vecini cu cei din Cercassi'a, si pre langa acesti-a sunt cei mai distincti intre Turci. De aci a remasu acea anecdota, ca de atáte-ori mentionatulu Cerchesu Achmedu Pasia, mergédu odata la elu pre candu sufferia de nisce friguri, si plangédu-se ca pre langa friguri i s'a stricatu stomachulu si nu are nici unu apetitu de mancare, Cerkesu Achmedu i dise in gluma, ca se lase medicin'a la aceia cari sunt nascuti si crescuti in tieri, unde este in usu, ér' elu se nu iea alta decâtu pasta, care este o mancare fórté sanetósa, ce o prepara Abassianii din meiu pisatu, dupa ce l-au curatitu mai ántáiu de cógia.

(5) Palus Moeotis. *Tr. Rom.*

Acesta esecută ordinul cu cea mai mare deligență; dar' la întorcere au perdutu nouă galere; celelalte au suferitu mari stricatiuni și numai după mari dificultăți au pututu ajunge la Constantinopole.

HASAN PASIA ESTE DESTITUITU SI-I SUCCEDA CALAILI AHMEDU PASIA

VI. În fine, fiindu-ca poporul începuse a se plange și a murmura în contra lui Silahdar Hasan Pasia, acesta în a diecea luna a veziratului său a fostu destituitu din officiu, și în patru-spre-diece Septembrie i-a succesu Calaili Achmedu Pasia (6), unu omu care nu s'a

(6) *Calaili Achmedu Pasa*. Nascutu în Cesare'a din Capadoci'a, din părinți armeni de legea creștina. După ce încă de tineru a fostu adusu în Constantinopole, aici a abjuratu legea creștina, și a fostu admissu în corpulu Baltadgiiloru. Prin purtarea sa la vedere virtuoașă, elu a știutu se-si ascunda naturalile sale inclinațiuni vicioșe, și prin această a pututu se se face mai întâiu Baltadgiar Kiehaiasi; din acestu officiu a fostu apoi trimisu pasia cu două tugiuri în gubernamentul Dgita, care este celu din urma ce Turcii posedu la marea-rosia. După această adjunse la dignitatea de Capudan Pasia, său admiralu, apoi Caimacamu în Constantinopole, și în urma a figuratu ca pasia în alte diverse gubernamente ale imperiului ottomanu. În toate aceste officii elu s'a purtatu asiă, în cătu totu omeni inițialești l-au țienutu de o persoană ridiculă și nebunatică; dar' totuși, pentru zelulu său violentu în contra creștiniloru, făcându pre langa această parada că elu este unu strictu observatoru alu dreptății și alu echității, și-a câștigatu la plebea ignorantă și superstițioasă reputațiune de unu bunu și onestu musulmanu. Pentru a face pre creștini de obiectu alu unui desprețiu generalu, elu, pre candu era Caimacamu în Constantinopole, a datu ordinu că ei totu și preste totu se porțe vestimente numai de materie cu totulu grășă și neagră; în băi se nu pōta purta calțiaminte de lemn, precumu era usulu pentru scutirea picioriloru în contr'a ferbentielei padimentului de marmora, mai departe, că se porțe unu clopotielu micu la o mană, spre a se potē distinge prin această ghiaurii de adeverații musulmani, și o multime de alte lucruri de acestea a ordnatu. Dar' fiind-ca Giamiele își aveau cele mai multe venituri din băi, asiă dispozițiunea lui Calaili în privința acestora le-au venitu foarte daunoașă; căci creștinii pentru pēt'a rusinoasă ce li se dictă, n'au mai voitu se le cerceteze în publicu; de aci au urmatu îndată plansori la Sultanulu. Urmasrea fu, ca Ali Achmedu Pasia a fostu destituitu din postul de Caimacamu, și ca toate ordinațiunile sale sau revocatu; dar' prin această totuși nu s'a potutu nădusi vocea poporului, care 'ile cerea de mare veziru. Căci pușinu după destituirea lui, Sultanulu în vestimente incognite merge în preambulare prin piața, și ce aude alta de atu suspinele repetite ale poporului, care se plangea de corupțiunea moralității și dicea, ca nu este nici o speranță de îndreptare, pēn candu Calaili Achmedu Pasia nu se va face mareș veziru. Sultanulu, care nu cunosea personalu pe acestu omu, audindu laudele poporului, a venitu la idea ca acela trebuie se fi o persoană merita-bilă; și fiind-ca se temeă ca din această schințieă erasi șa erumpe flacar'a revoluți-

facutu prin alta insemnatu , decâtu prin desfrenari si crudelitatile sale in contra suditiloru crestini ai imperiului ottomanu.

nei , cumu erupsese in anulu trecutu, si care abia era anca innabusita, asiã se resolvi a asculta vocea poporului ; destitui pe Hasanu Pasia fara vre-unu altu motivu, decâtu numai sub pretestulu ca Kiehai'a seu Ismail Aga ar' fi comissu ò erróre ; tramite apoi dupa acestu Calaili la Cretã, unde era cá pasia ; ilu chiama la Constantinopole, si-lu face mare veziru. Vediendu-se acesta inaintatu la acestu postu atâtu de inaltu, nu potu se se retiena de la vitiele sale pe care péné acumu le ascunsese cu atâtã maiestria, ci le dède cale cá unui torrente, ca se rumpa prin tóte valurile sale. La întâi'a di a intrarei sale in oficiulu de mare veziru , dupa ce cu insigniele acestei dignitati s'a intorsu în palatulu seu, si tóta lumea era curiõsa ca ce va fi primul seu ordinu in acésta calitate (cãci din acést'a, chiar' ca si din primul cuventu alu Sultanului, au datina Turcii a face conclusiune asupra flitórei administratiuni a Vezirului), elu tramite dupa unu croitoriu. Venîndu acesta, i comanda a face unu vestmentu numitu Antari , din stofa de auru ; ceea ce la Turci nu numai ca nu este in usu, ci precumu amu observatu intr'altu locu, este si in contra precepteloru Coranului. Aducédu-i-se anca in acea séra acestu vestmémentu, elu ilu si imbraca, si merge la nevestele si concubinele sale pentru a li se areta in nou'a sa moda si cautã in tóte pártile, se védia, déca-i siede bine. Femeile intielegédu-lu, si pentru cá se se arete placute barbatului si domnului loru, incepu a-i lauda bunulu gustu si frumuseti'a vestmémentului. Elu ambitionatu de acestu complimentu , se decide a merge asiã imbracatu in Galibe-Diyanu si a se presenta inaintea Sultanelui. De altadata i veni ide'a cá pre langa ornamentele usitate ale Veziriloru se inventeze anca altele nóue cari batu mai multu la ochi ,⁶ si intr'adeveru ca inventã unele in giurulu thiarei, ce, pre cumu amu memoratú mai in susu (*), au datin'a de a purta vezirii, adeca lasã cá metas'a care merge in giurulu thiarei, si plac'a de auru de inainte se fia duplicata si facuta in form'a unei cruci. Dupa ce s'a imbracatu in form'a acést'a ca unu buffonu, a chiamatu pe Ciausiu Basi si l'a intrebatu , déca tóte sunt in ordine pentru plecãre. Da, — respunse acest'a — tóte sunt in ordine pe dinafara, dar' lipsescu anca multe lucruri pe dinaintru. » Vezirulu surprinsu de unu respunsu atâtu de neasteptatu, ilu intrebã ca ce va se dica acésta ? Ciausiu Basi continua ; » Inaltimea vóstra v'ati imbracatu intr'unu moduatátu de ridiculu, in câtu déca ve veti presenta asia inaintea Sultanului, nu numai ca ve va destitui din dignitatea de mare veziru , dar' ne aduceti chiar' si onórea nóstra a tuturoru in estremu periclu. Voi sciti singuru, fara ca se am eu a v'o spune, ce lucru greu este a introduce la curte costume nuóe, si ce periclu amenintia in generalu pe autorii loru. Asiã permiteti-mi a ve spune, ca déca nu ve schimbati óresi-cumu imbracamintea , nici eu , nici ceilalti officiaru nu ve vomu însoci la Sultanulu.» Vezirulu sta câtuva timpu pre langa capriciulu seu, si se încercã a apera innovatiunea acést'a prin auctoritatea oficiului seu. In urma inşe vediendu firmitatea lui Ciausiu Basi, isi vine in minti, cede consiliului acestui-a, si merge la Sultanulu in costumulu cuviintiosu. Dupa acésta la o septimana invita pe Sultanulu la mésa, dupa cum è usulu la vezirii de nou numiti-

(*) A se vedé not'a 18 la Capu II din cartea IV *Tr, Rom.*

SE DESTITUIE SI CALAILI AHMEDU PASIA, SI IN LOCULUI LUI SE NUMESCE BALTADGI
MEHEMEDU PASIA

VII. După-ce Sultanulu a toleratu trei luni de dîle purtarea rea a acestui veziru si a lasatu timpului de a cunósce caracterulu

Sultanulu vine, si candu trece pîntre oficiari iasediati dupe usu in duce linee spre a-i face onóra, observa langa Defterdariulu o persóna órba de unu ochiu, la care dupa ce se uita lungu, intréba pe vezirulu : Cine è acest'a ? « Cumu — respunse vezirulu' cu unu aêru de surprînderè — Maiestatea Vóstra nu cunósceți pe acestu omu ? » « Dar — replicá Sultanulu — de unde pociu eu se cunoscú pe toti ómenii ? » « Apoi Maiestate — continuá marele veziru — acestu omu nu este unu plebeu, ci elu este Chioru Ali Aga, care are unu admirabile ciflicu (villa) nu departe de Constantinopole, care pe anu i aduce atáte gânsce, gaine, curcani și pui, in cátu nu numai ca are in abundantia pentru mész'a sa, dar' anca i întrece atátu de multu, in cátu póte se-si fáca de aci o summa considerabila de bani. In cátu pentru officulu ce-lu pórtá, elu e Basbakikilu (*), postu de nu prè mare insemnatare pre langa curtea Defterdariului. » Sultanulu se face ca nu observá aceste estravagantie ale Vezirului ; dar' vediendu ca ese din casa spre a lua unele dispositiuni pentru mész'a, se întórce catra Kislar Agasi, si-i díce : « Ái auditu, Ismaïle, ce-mi spune acestu iepure despre Chioru Ali Aga ? » « Eu din partea mea amu observatu ca este unu nebulu, indata a trei'a di dupa ce l-amu facutu Veziru. Dar' pentru cá se se deschida si ochii acelora, cari au cerutu cu atát'a insistentia promotiunea lui la acésta dignitate, eu vréu se-i lasu anca vre-o câte-va luni insigniele si onóra Veziratului, mai alesu cá acumu tóta lumea este in pace, si elu prin imprudenti'a sa nu póte anca se periclíteze in modu considerabilú afacerile publice. » Precumu Calaili era unu inamicu neimpacatu alu crestiniilor, elu indata ce s'a facutu mare Veziru, nu numai cá a innoitu edictulu seu datu pe timpului candu era caimacamu in Constantinopole, cá crestinii se nu pórté decátu vestminte de materia dura si negra, ci pe tóta diu'a inventá noue mesuri de a-i tormenta, si aplica tóte speciile de torturi asupra celoru inculpati de vre-o críma. Cu tóte acestea, elu se arétá câte-odata cu bunavointia catra crestini : dar' acést'a o facea numai din ura catra altii, séu din natur'a sa venturatica. Asiá Abassa Osmanu Pasia (cátrá care elu avea o ura nespusa, cá in contra tuturoru acelora, cari erau mai cu minte de cátu elu, si earora nu le potea strica, fiinduca erau protegiati de Sultanulu), in calitatea sa de Capudanu Pasi'a séu admiralu fiindu cu flot'a sa pe marea négra a prinsu pe unu negutiatoriu ragusanu, si l-a condamnatu la galere, care dupa ce a facutu falimentu, se daduse in servitiulu imperatului Russiei, si inrolandu mai multi marinari greci voiá se tréca cu acesti-a la Azovu ; ér' Calaili, in primele dîle ale veziratului seu, mergédu dupa usulu tuturoru veziriloru noii, se viziteze Tersana, séu admiralitatea, unde se tienu paisanii, séu sclavii Sultanului, si vediendu aici pe acelu ragusanu, ilu întreba, din ce cauza este elu condamnatu la acésta pedépsa ? Tersana Kiehaia respunse, ca Osmanu Pasia a prinsu pe acestu ragusanu dimpreuna cu pe mai multi mariñari, pe cari elu i re-

(*) Confidentu, incrediutulu in affaceri. *Tr. Rom*

reale alu omului pe care atâtu de seriosu l-a doritu de veziru, in urma l-a destituitu si pe acest'a si l-a esilatu in insul'a Coos; ér' in loculu lui a inaintatu catra finitulu anului pe Baltadgi Mehemedu Pasia (7) la dignitatea de mare Veziru. Dar' dupa siese-spre-diece

crutase pentru a intra in servitiulu Russiei, si din acésta cauza, cá pe unu spionu l-a condamnatu la galere. Audindu acestea Calaili si luandu-si unu aéru de indignatiune, dise : « Ah! ce rusine a vedé onórea imperiului ottomanu compromissa prin « acesti miserabili, carii ei mai Antáiu ar' merita se fla arestatí si pedepsiti. Ei au « arestatu pe unu nefericitu grecu sub cuventu ca é spionu, si l-au tramisu la galere « cá si candu salvarea intregului imperiu ar' depinde de la scirile ce acestu omu ar' « poté da inamiciloru nostri. Se luati immediatu ferale de pe corpulu lui, ca dimpre « una cu acésta se sa stinga si memori'a acestei rusine pentru imperiulu ottomanu.» Apoi se întórse cátrá ragusanulu sclavu de galere, si-i dise : « Mergi in tóta Con- « stantinopolea, vedi tóte lucrurile, si spune despre acestea, orí cui tu ai voi.» Si cu modulu acesta, miserulu negociatoriu de Ragusa si-a scapatu libertatea si viéti'a, pe care póte ca le perdea in Tersan'a, déca nuda de unu domnu atâtu de stravantu si nebulu. In urma, dupa ce poporulu a inceputu a cunosce estravagantiile acestui Veziru, si ilu strigá tóta lumea de nebulu; Sultanulu, l-a destituitu. Dar' fiindu-ca nebuliele sale nu proveineau din reutate, ci din lips'a de pricepere, asiá i s'a crutatu viéti'a, si s'a tramisu in esiliu la Istankoi (despre care amu vorbitu mai in susu (*)), si amu dísu ca acest'a este Coos la antici si loculu de nascere alu lui Iprocate), si i s'a datu o pensiene numai de trei-sute aspri pe di, cá se móra de necasu.

(7) *Baltagi Mehemedu Pasia*. Anca ca june a fostu inolatu intre Baltagii, si pentru vocea sa cea placuta i s'a datu supranumele de Pakce muezin, séu cántatoriulu melodiosu. Sub Sultanulu Mustafa II. adjunse péné la gradulu de Biciakci Baltagi séu de celu mai betranu Baltadgi; ér' fratele Sultanului Mustafa, Sultanulu Achmedu, acumu regnante l-a primitu in corpulu de garda imperiale, si de aci apoi, prin unu accentu remarcabile au ajunsu la cele mai inalte posturi de onóre in imperiulu ottomanu. Sultan'a Valida, mam'a lui Mustafa si a lui Achmedu, avea de Cutudgi séu casiera, pe o vergina cercassiana de o singulara frumusetia si de unu spiritu escelente. Achmedu, avendu libertatea de a intra si a ambla prin Seraliu, a vediatu din intemplant pe acea cercasiana, si indata s'a inamoratut in ea; dér nepotendu-se apropiá de ea, corumpe pe Basiu Aga mamei sale, si prin acesta tiene corespondentia cu frumós'a cercassiana, si-i cástiga affectiunea. Acestu secretu venindu la cunoscenti'a Sultanei Valida, ea chiama la sine pe Cutudgi, o infrunta fórté aspru, si o amerintia cu cele mai severe pedepse. Acést'a din partea sa se escusa cu cea mai mare resolutiune, si néga, fara a inrosi, cá ar' fi inamorata in Siehzade Effendi, séu ca ar' fi vorbitu vreodata cu elu despre lucruri neertate; ér' déca principele s'ar' fi inamoratut in ea, atunci vin'a nu este a ei, ci a principelui; si déca Sultan'a demanda, ea va incongiura ori ce ocaziune de a-lu mai vedé. Sultan'a Valida nefiindu indestulata cu atat'a tramite dupa fiulu seu Achmedu, si avisandu-lu cá se-si a-

(*) A se vedé not'a 7 la Capu IV din cartea III. *Tr. Rom.*

luni si acest'a a fostu redicatu din postu prin usioritatea femeii sale, in care, precumu se afirma, Sultanulu era pên' la nebunia in-

duca aminte in modu recunoscatoriu de bunetatea fratelui seu, care in contra usulu antecesoriloru sei, i-a concesu atâta libertate, l-a reflectatu cá se nu-si periclitize si se pérda acea favóre prin aceea, ca elu in contra regulamentelor Seraiului se inamóreza înainte de ce ar' fi ajunsu la tronu. Êr' odata candu va veni timpul ca elu se succeda fratelui seu in domnia, atunci va poté se aiba pentru placerile sale nu numai pe acésta vergine, dar' si pe altele mai multe. Achmedu marturisesce mamei sale in tóta sinceritatea pasiunea ce-lu domina; dar' adaoge, ca ori-ce ar' resulta de aici, elu nu este capabile de a-i resiste. Mam' ingrigita pentru binele fiuluiu seu si vediendu ca acesta nu lasa a se capacita, se resólve a dístruge elementulu acestei flacare maritandu pe cercassian'a si cu modulu acesta departandu-o din Seraiu. Cu propusulu acesta tramite se vina primululu seu medicu, Nuh Effendi. Dupa ce vorbi cu elu despre alte mai multe lucruri, i díce in fine, ca dupa-ce a facutu experientia atátu de lunga despre fidelitatea lui, ea este decisa a-i remunerá servitiile ce i-a facutu, si acést'a nu o póte face intr'unú modu mai demnu decâtu dandu pe Cutudgi de sočia fiuluiu seu. Nuh Effendi multiamesce prè frumosu pentru acésta mare favóre (câci Cutudgile Sultaneloru Valide se marítau in generalu numai dupa Veziri cu trei tuiuri, séu dupa alte persóne de rangulu acesta), si intorcóudu-se acasa, face preparativele pentru nunta. In sér'a urmatória, Cutudgi a fostu tramisa din Seraiu cu tóta dotea sa in cas'a mirelui Dar' Basiu Aga Sultanei Valida, care precumu amu mentionatu mai in susu, era spionulu lui Achmedu, indata-çe observá preparativele pentru scóterea cercassianeii din Seraiu, alergá la Achmedu, si-i aróta, ca pe cercassian'a vreau se o tramita din Seraiu, dar' elu nu scie ca unde. Achmedu desconcertatu prin acést'a péné la estremu, demanda lui Baltadgi Mehemedu Aga alu seu a priveghíá cá unde o ducu. Acesta esecuta ordinulu domnuluiu seu cu tóta punctualitatá, si vediendu ca pe cercassian'a o ducu in cas'a primu-medicululu Sultanei Valida, alérga la domnulu seu, si-i spune ceea ce a vediutu. Indata dupa acést'a, Ahmedu scrie lui Nuh Effendi o epistola de urmatoriulu cuprinsu: «Sciti ca verginea pe care o ati dusu in cas'a vóstra, mi-a rapitu inim'a. «Tieneti-o neviolata si nu permitteti nici nnui-a din voi a avé comerciulu cu ea. «Déca nu veti urma acést'a, se sciti ca nu veti scapa de destinulu fatale ce la timpulu seu va cadé asupr'a vóstra si asupr'a familiei vóstre.» Cetirea acestei epistole insufla lui Nuh Effendi cea mai mare frica; elu se vedea strimtoratu între usia si usciori. A nu urmá ordinulu Sultanei Valida, era chiar' atátu, cá si cându si-ar' fi trasu asupr'a capuluiu ruin'a cea mai segura; si din contra, déca-i urmá, atunci este amerintiutu, de si numai in viitoriu, de estremu periclu din partea principelui Achmedu. Pentru-cá se scape din periclu de ambe partile, mediculu cá grecu de origine si cu spiritulu grecescu (câci elu era nascutu din Cret'a), inventá o cale, prin care se placa atátu Sultanei cátu si principelui. Dupa-ce adeca s'au adunatu óspetii cari au fostu invitati la nunta; si dupa ce a lasatu a se celebra Nikiabulu séu cununii prin Imam dupa tóte ceremoniele, pre candu era cá mirele si mirés'a se se retraga in camer'a lor, se adresá, cátra fiulu seu cu urmatóriile cuvinte: «Fiulu meu, noi suntemu in mare periclu

amoratu ; cu tóte aceste inse elu a fostu tramisu cu onóre de Pasia la Aleppo.

« de si acela anca nu-lu scie' nimene. Siehzade Effendi este inamoratu in acésta vergine, pe care Sultan'a Valida vi o dà de soçia ; si câtu este de mare si ferbinte pasiunea sa , poteti se vedeti din epistol'a acést'a ce amu primitu de la elu. Asiá, « déca vrei binecuvéntarea parintelui teu si doresci binele casei tale, te rogu retiene-te de la acestu pomu opritu , si nu gusta din fructulu care è destinat pentru « més'a unui principe. Imagina-ti cá ai capetatu o sora , ér nu o soçia. Saruta-o in « secretu cá pe soru-ta ; numesce o chiar' si in publicu de soçi'a-ta ; dar' nu usa nicidata cu ea cá cu muierea ta. Er' déca, din nefericire, pasiunea ta este [atátu de « tare , în câtu se nu te lase a lua in consideratiune admonitiunea mea , atunci se « scii ca runda totala ai adusu asupr'a casei nóstre, si blastemulu meu plana asupr'a « capului vostru » Fiiulu promitte a urma consiliulu parintelui seu, si mirés'a, care anca s'a invoitu la acést'a , remane singura in camera. Tóte aceste s'au petrecutu in secretu atátu de mare, in câtu nici femeile, nici domesticii , si cu atátu mai puçinu Achmedu au potutu se scia ceva din totu lucrulu acesta. La câte-va zile dupa ospetiu, mirele fu numitu de Mevla (*) in Šmirna ; dupa aceea femeia Vezirului si femeile altoru dignitari vinu se gratuleze nevestei sale. Achmedu aude despre acésta si crediendu ca amant'a sa este acumu in braçiale altui-a, din desperatiune cade in o grea melancolia, si amenintia a-si resbuna in viitoriu fórte aspru contra auctoriloru acestei intrige. Nu multu dupa acésta erumpe in Constantinopole revolutiunea, despre care amu vorbitu in cursulu istoriei, in urm'a carei-a Mustafa a fostu destituitu, si Achmedu 'ia succesu la tronu. Abia au ajunsu acesta pe tronu, si indata a lasatu a aresta pe Nuh Effendi, ordinandu a-i lua numai decátu viéti'a , fara a-i lasa timpu de a se apera. Primu-mediculu observa immediatu cá de unde vine acésta violenta mãnia a Sultanului , si díse ca este gat'a a muri , numai se-i fla permissu mai întâiu a spune Sultanului in secretu unu cuventu pentru aperia sa. Dandu-i-se acésta concessiune, si introducéndu-lu in camer'a interna a Sultanului ; descopere acestui-a totu decursulu si tóta starea lucrului, si apoi adauge, ca nu se va subtrage nici elu nici fiiulu seu de la pedéps'a cu mórte, déca circassian'a nu va fi totu in acea stare de virginitate in care a fostu candu ea a esitu din Seraiu. Sultanulu Achmedu rapitu de o bucuria estraordinaria la audiulu acestei sciri neasteptate, ordina cá prin anumiti eufuci se se cerceteze indata lucrulu. În urm'a acést'a primindu assecurarea ca cercasian'a mai este totu vergine , conferi mediculu'i cele mai distincte onoruri, si 'lu invita, cá péné la alta dispositiune a sa , se o tiena si ma departe pre langa sine cu aceeasi grige cá péné acumu, cáci elu este resólutu a o readuce in Seraiu si a o lua de soçia. Dar' mam'a Sultanului se oppunea fórte tare , si-i consiliá cá se nu lucre chiar' acumu la inceputulu regimului seu in contra regulamentelor Seraiului , in cari se dice espresu, ca o vergine esita odata din Seraiu nu mai póte fi readusa acolo ; si acést'a se nu o faca cu atátu mãr vertosu, cu câtu in multe parti ale imperiului sunt anca fórte multi adherenti ai fratelui seu destituitu. Achmedu ascultandu aceste argumente ale mamei sale , desiste de la propusulu seu, si da iubitei sale de barbatu pe acestu Baltadgi Mehemedu Aga, pe care

(*) Mollah.

MEHEMEDU ANCA REMANE DESTITUITU SI IN LOCULUI LUI VINE MARE VEZIRU
CIORLULI ALI PASIA

VIII. In locul lui Baltadgi Mehemedu Pasia a urmatu la trei A-

ilu numise degiã mai înainte magistru de staule. Dar' cu tôte acestea elu o cercetã in-
secretu fôrte adese-ori si , ceea ce era preste usu , si pên' acumu nu se mai au-
dise nici-odata , o ducea de multe-ori cu cea mai mare pompa in Seraiu. Si
acêsta femeia a fostu tóta caus'a de inaintare a lui Baltadgi Mehemedu Aga.
Cãci puçinu dupa acêst'a ea rugã pe Sultanulu ca se onoreze pe barbatulu seu cu trei
tuguri și se-i dea unu postu, in câtu elu se nu fia necessitatu a se departa pré ta-
re de la Constantinopole : -cãci ei i se pare ca dëca este concubin'a unui imperatu
atãtu de mare, apoi pentru ea este prè puçinu a avó de barbatu pe unu simplu E-
mirahoru. Sultanulu accordandu-i acêsta rugare, i dîse : « A ! voi ve ingrigiti nu-
« mai de comoditatea vóstra , ér' nu si de comoditatea mea. Dar' totusi cá se trac-
« tezu cu voi cá unu judecatoriu dreptu, vreú se impartu anulu cu barbatulu vos-
« tru in duóe parti egali, si se-i dau unu officiu, prin care elu va trebui se fia siese
« luni in Constantinopole si alte siese luni afara de Constantinopole ; adeca ilu voiú
« face admiralu.» (La Turci atãtu Ienicerii câtu si marinarii nu suntu obligati a ser-
vi pe anu dëcãtu numai siese luni). Asiã câte-va dile in urma l-a facutu Capudanu
Pasia ; si puçinu dupa aceea, totu la rugarea acestei femei, l-a inaintatu la digni-
tatea de mare-veziru. Dupa dimissiunea din acestu postu, totu din iubirea lui Ach-
medu cãtra acea femeia, a fostu tramisu mai ántãiu pasia in Erzerum , si apoi mai
tardiu in Aleppo. De aici a fostu rechematu si numitu pentru a dóu'a óra mare-
veziru. In espeditiunea contra Russiloru elu a purtatu comand'a asupra armatei
turcesci ; si fiindu cã a vediutu ca nu-i póte frange, a inchiaietu pace cu ei in con-
ditiunile cele mai favorabili pentru imperiulu ottomanu. Dara chiaru acêsta fapta,
prin care credea ca va meritã favórea Sultanului, a fostu caus'a ruinei sale Sul-
tanulu adeca, audíndu cã armat'a russésca sufferiã de cea mai mare lip-sa in victu-
alii, a crediutu cã Vezirulu o ar' fi potutu aduce la atãta strimtorare, in câtu insu-
si imperatulu russescu cu tóta armat'a sa se fia constrinsu a se preda trupeloru ot-
tomane. Din acêsta imprejurare ist imaginã elu ca Vezirulu a fostu corruptu de ini-
micu, facëndu o pace de si avantagiósa, dar' precipitata, Vezirulu de alta parte in-
formandu-se prin amicii sei, cã Sultanului i displace procedur'a ce a urmatu la
Prutu, remane cu tóta armat'a sa la Adrianopole, si, contra solicitariloru Sultanului,
amãna sub diferite preteste reintorcerea sa la Constantinopole. Elu adica sperã ca
timpulu va indulci mên'i'a Sultanului , și asteptã multu da la bunele servitiuri ale
lui Ali Pasia, silahdarulu lui Mufti (acest'a este care in urma s'a facutu mare Ve-
ziru, si a çadiutu in batai'a de la Petrovaradinu in anulu 1716). Dar' acêst'a irritã si
mai multu mán'i'a Sultanului , si suspitiunile lui in contra Vezirului cresceau din dí
in dí. Cãci elu se temeã, ca dëca va observa Vezirulu, ca nu se póte întórce in Con-
stantinopole fara cá aici se'lu astepte pedépsa securã, elu in locu se se întórne, va escitã
rescólã, mai alesu cã Sangiak-sierifulu, adeca stindardulu lui Mahomedu, era la elu,
si tóta armat'a care-i portã o singulara affectiune, este sub comand'a lui. Din acêsta
causa, si crediendu bine ca pentru a preveni înainte de tôte o revolutiune, nu mai
este timpu de perdutu, a tramisu in secretu pe Hasseki Aga cu unu Chatsierifu la

- H. 1117. prile anulu 1705. Ciurluli Ali Pasia (s), unu omu de origine nu pre'
 C. 1705. distincta, dar' de unu ingeniu preste mesura ageru, care se adope-

Iusuf Aga, comandantele Ieniceriloru, in care-i ordina a luá langa sine Ogiaka Ieniceriloru, si a incungiura cas'á Vezirului; apoi a intrá in casa, a-i cere sigilulu imperiale si a-lu conserva la sine péné la altu ordinu. Iusuf Aga, dupa-ce a primitu si cetitu ordinulu, aduce Ienicerii si incungiura cu ei cas'a Vezirului, dar' in o asiá departare, in cátu se nu destepte nici unu prepusu. Dupa aceea intra singuru in casa, si afla pe Vezirulu jucandu la siáchu cu Omeru Effendi. Vediendu-lu Vezirulu, se întórce catra elu, ilu saluta, si-lu róga se-lu escuse péné va termina joculu, care inse atâtu era de difficile si confusu, in cátu elu trebuí se marturisésca cá unu casu cá acesta in viati'a sa anca nu i s'a intemplatu. Dupa ce s'a terminatu joculu, merge Aga Ieniceriloru la elu, si dupa ce si-a facutu mai ántáiu escusele sale, i-a spusu ce ordinu are de la Sultanulu. Vezirulu se supune immediatu, si conjura numai pe Hasseki Aga, se aduca la cunoscinti'a Sultanului unele lucruri cari voru contribuí la justificarea sa. Asiá, Baltadgi Mehemedu Pasia fu acumu a dou'a óra destituitu din postul de mare-veziru, si mai ántáiu a fostu tramisu la Lemnos, apoi la Rhodos in esiliu, unde precumu de comunu se spune, a muritu mórte naturala. Multi inse vreau se affirme, ca elu a fostu ucisu din ordinulu Sultanului; ér' fam'a cá el ar' fi muritu de mórte naturala s'a escatu de acolo, cá elu pentru bunatatea sa cea mare a fostu fórté iubitu atâtu la poporu cátu si la soldati.

(8) *Ciurluli Ali Pasia*. Nascutu in Ciorlo, o cetate in Traci'a., care la antici se numia Tyrifos, si de aici au avutu supranumele de Ciurluli. Parintii sei cari erau de conditiune restrinsa si misera, l-au datu anca de tineru a invetiá artea de barbieria. Chiar' pe acestu timpu s'a intemplatu de Cara Bairamu Oglu, unulu dintre Capudgi Basi. s'a dusu de la Constantinopole la Adrianopole, unde Sultanulu Mahomedu IV. isi tienea residentia, si cá totdeauna, asiá si acumu a trasu la cas'a parintiloru tinerului Ali. Vediendu Cara Bairamu Oglu frumós'a si bine-crescut'a figura a acestui tineru, ilu intrebá, déca n'ar' voi a merge cu elu si a se face Osmanliu, adeca a intra in servitiu la curte. Tinerulu acceptá cu bucuria acestu offertu; dar' parintii sei se oppunu, si numai din motivulu ca precumu affirmau, sunt fórté seraci. Cu tóte acestea, tinerulu Ali chiar' si in contra vointiei parintiloru sei merge cu Capudgi Basí la Adrianopole. Aici a intratu in scóla, si in scurtu timpu a facutu progresu atâtu de mare in studiu, in catu Cara Bairamu Oglu s'a vediutu indemnatu a-lu tramite in curte la Sultanulu, unde era campu destulu de largu p'ntru a poté face se straluce eminentele sale calitati; si in urma apoi se-si aduca aminte de a inainta fericirea patronului seu; cáci acést'a totusi va fi mai bine decâtu a-lu lasa acasa si a-lu tiené in intunereculu unei ocupatiuni servile. Dupa ce, in urm'a acést'a, a fostu susceptu in Sesser Odasi, si a trecutu in cáti-va ani prin tóte officurile de curte, pe timpulu candu adjunse la domnia Mustafa II., Ali se afla in unulu din posturile de camarariu intimu alu clasei ce se numesce Hasne Odasi. Pe timpulu acesta au inceputu a se vedé si a se pretiuf la curte eminentele sale calitati, cari sub tristii Sultanu de mai inainte erau cu totulu astunse, sóu, vorbindu in sensu propriu, numai acumu au ajunsu la valórea loru. Sultanulu Mustafa II observandu marea lui desheritatea si facilitate in a dá responsuri asiá, in cátu in asta privintia pe toti i in-

ra se mantiena pacea. Sub veziratulul seu imperiulu ottomanu avù niceospeti precumu n'a mai vediutu inainte de aceea nici-odata, si pôte

trecea, nu numai că 'lu avea de antaiulu seu favorițu, dar' i incredea tôte ale sale secrete, si incepuse a-i cere consiliulu in ori-ce lucru mai momentosu. Dupa ce cu modulu acesta a trecutu prin mai multe functiuni, in urma in mai puçinu de doi ani (lucru ne mai auditu péné acumu) au ajunsu la postulu de Ciocadar Agalik, care este a dõu'a dignitate la curtea ottomana. Dupa-ce ajunse la acestu postu, elu prin purtarea sa prudenta intr'atatu si-a sciutu câstiga affectiunea Sultanului, in câtu acesta nu-i refusá nimicu ori ce-i cerea, căci de si dupa rangul si dignitate era inferioru lui Silahdaru Aga, elu totusi era superioru acestuia in autoritate. Êr' dupa ce s'a facutu elu Silahdaru Aga, care este propriulu officiu de primu-armiferu, nu numai gubernâ tóta curtea dupa placulu seu, dar' atâta putere avea asupr'a Sultanului, in câtu acesta, afara de lucrurile unde interveniá Mufti, nu facea nimicu mai inainte de a-i cere opiniunea. In urma Sultanulu l-a dimissu din curte si l-a facutu Cubbe Vêziru cu trei tuguri, promitiendu-i totodata ca-i va da in matrimoniu pe fiia sa, care atunci anca abia era de trei ani. Elu s'a sustienutu in acêta gratia sub totu decursulu domniei lui Mustafa II. Dupa destituirea acestui-a, Ali a venitu cá persóna necunoscuta cu Sultanulu Achmedu la Constantinopole; si puçinu dupa aceea a fostu tramisu in calitate de Pasia la Tripoli in Damascu. Dupa doi ani l'a rechiamatu la Constantinopole spre a celebra nuptiele cu principessa Sultanului Mustafa. Aci prin vorbele sale blande intr'atatu si-a sciutu câstiga indulgentia Sultanului, in câtu sub diverse preteste isi amâná caletoria de pe o di pe alt'a, de si era mai de multe-ori provocatu se se departe din Constantinopole. Sub timpulu Veziratului seu s'a purtatulu intr'unu modu, in câtu la cei mari a meritatu laud'a de modelu alu prudentiei, ér' la poporu reputatiunea de judecatoriu dreptu, care nu se lasa a se corumpe. Nu se pôte nega, ca pentru a satisface nesatiós'a avaritia a Sultanului, de multe-ori era silitu, chiar' in contra inclinatiei sale, a apesa poporulu si a-i impune sarcini fôrte grele; dar' o sciea face acêst'a cu atâta arte, in câtu nime nu se plangea nici in contra lui, nici in contra Sultanului. Elu doriá a largi marginile imperiului, dar' asiá ca se nu espuná statulu la perichlu pentru unu câstigu neconsiderabile. Din acêta cauza elu era adversariu resbellului; căci din bataliele trecute elu a potutu se invetie indetulu, câtu de puçinu pôte face foculu si numerulu mare alu musulmanilor in contra unei armate bine disciplinate a crestiniilor. Elu nu iubiá pe Russi; ba in timpii trecuti se adoperase in totu modulu a le strica; cu tôte acestea elu se aretá cu amicitia catra ei, pentru-ca nu voiá a se incurca in resbellu, pentru care regele Svediei atâta-lu solicitá. In urma acestu rege, pentru cá se-si resbune, l-a acusatulu de tradare si Ali a fostu destituitulu din veziratu pentru motivele ce le amu aretatu in testulu istoriei. Mai antâtiu a obtienutu de la Sultanulu permisiunea de a se tienó retrasu in palatulu seu, ce 'lu avea in suburbea Eiu. Aici ilu cercetau multe persóne fôrte distincte, si se dice cá le vorbia fôrte aspru in contra Sultanului; intre altele ar' fi disu, ca nu-i pare reu că i s'a luatulu veziratulul, pe care intr'adeveru ilu considera de o sarcina fôrte grãa, dar' ceea ce-lu intrista este, cá elu pentru placerea Sultanului si-a perditulu fericirea sufletului seu; si pe multi dintre cei mai avuti cetatiani i-a redusulu la estrema seracia; si totusi nici prin acêst'a n'a potutu se sature

ca nici nu va mai vedé, adeca pe Carolu XII. regele Svediei, si pe Stanislau , care de si intr'unu modu injustu , a fostu inaltiatu la tronulu Poloniei.

nesatiabil'a avaritia a Sultanului. Aceste cuvinte Sultanulu le-a esplicatu asiá, cá si candu ex-vezirulu le-ar' fi vorbitu cu intentiune de a escitá revolutiune ; si ceea ce l-a indemnatu mai multu se créda acést'a era, ca Ali in cinci ani pe cátu timpu a fostu mare veziru, a sciutu se-si cástige iubirea si affectiunea nu numai a soldatiloru, dar' si a poporului intregu. Asiá trei dile dupá aceea transmite pe unu Capudgi Basi la elu cu unu Chatisierifu , prin care i da postulu de Pasia in Benderu. Dar' pe candu era plecatu pe calş, Sultanulu tramite in urm'a lui pe unu altu Capudgi Basi, cu numele Nemtce Iusuf Aga, cá se-lu aduca indereptu ; si infruntandu-lu fórte aspru , l'a tramisu in esiliu la Mitilene. Aici l'a tienutu mai unu anu intregu cu intentiunea, cá-déca resbelulu inceputu cu Russii ar' avé unu succesu nefavorabile pentru Turci, se-lu chiamo inderetu si se-lu puna éراس in capulu administratiunei cá pe unulu care prin prudenti'a sa singuru este capabile de a repara daunele ce ar' resulta din resbellu. Dar' candu a vediutu Sultanulu ca succesulu resbellului este favorable pentru Turci, a cerutu de la Mufti unu Fatva, ca se-i spuna, deca merita óre pedépsa cu mórte unulu ca acela, care din frica falsa a incelatu pe suveranulu seu, si l'a impedecatu de a atacá pe inimicu intr'unu timpu, candu avea buna ocaziune de a-lu bate si de a-i cuceri tóte tierile. Mufti se pronuntia, cá unulu cá acela merita mórte ; si Sultanulu immediatu a tramisu unu Chatisierifu , prin care a ordinatu a-i taiá capulu , si a-i espune trupulu la vederea publica in piatia la Babi Humaiun, adeca la pórt'a cea mare a palatului. Dar' amu auditu dupa aceea de la multi, ca Sultanulu de multe-ori se plangea, ca a rapitu imperiului viéti'a unui omu atátu de mare pentru o cauza atátu de mica ; cáci inir'adeveru elu avea de la natura unele calitati atátu de escellente, in cátu, déca amu disu, cá elu pe timpulu seu nu avuse parechia, necumu in imperiulu ottomanu, dar' nici chiar' in tóta lumea, atunci eu nu am trecutu nici-de cum preste marginile adevérului. De sí nu a invetiatu elu artile liberali, totusi cáti ilu audiau vorbindu, toti admirau elocenti'a lui si puterea de o rara judecata. Totu ce afirmá, scia se probeze cu argumente atátu de juste si cu atata consecintia, in cátu propunerile si argumentatiunile lui ar' fi facutu de rusine sí pe celu mai perfectu professore de logica. Abia i s'ar fi potutu propune ceva, fia chiar' si lucrulu celu mai comunu si de tóte dilele, fara cá elu se nu-lu scia debate si se-ti vorbéscu cu o precisiune admirabila. Acést'a a pusu in mirare pe tóta Constantinopolea, cu atátu mai vertosu, cá elu tóta viati'a sa o a petrecutu in palatu, unde curtenii sunt pururea inchisi, si nu vedu nici nu invétia alta, decatu ceremonii de curte, si alte lucruri de aceste, in cari i instruiescu magistrii loru. Déca venia vre-unu casu séu punctu de lege, de si elu nu pricepea limb'a arabica, in care sunt scrise subtilitatile procedurii mahomedane la tribunale, elu totusi , scia se respundia atátu de a proposito si cu atata agerime de minte, in cátu si celu mai invetiatu Mufti ar' fi trebuitu se taca in presentia lui, In a dá consiliuri, in a petrunde sí vedé intentiunile altoru persóne, in a prevedé cursulu evenemintelor, era unu alu doilea Ulisse. Si de câte-ori nu i s'au ascultat consiliu-

RESELLU INTRE REGII SVEDIEI SI POLONIEI

IX. Intr'aceea erumpe unu resbellu între regele Svediei si alu Poloniei, in tare alu Svediei remane superioru, si face pe Poloni, cari

rile, totu-de-una au urmatu erori fatali pentru imperiu. Candu ambasadorele francesu, domnulu Feriole, i-a facutu mai antaiu visit'a, amu auditu ca dupa ce conversatiunea s'a terminatu si domnulu Feriole s'a departatu, Vezirulu s'a intorsu ca tra cei ce erau in giurulu seu, si le-a disu : «*Bu Ghiaur ia deli dur ; ia ass zemanden « songra deli olur »* ; adica : Acestu infidelu seu este nebuu, seu se sciti ca in scurtu «*timpu isi va perde mintile*». «*Si acesta — adaose elu — o concludu din frequent'a « miscare a ochiloru sei, din agitatiunea corpului seu, din usioritatea gesticulatiuni-loru sale, si din suspinarea sa continua. « Si acestu prognosticonu s'au adevveritu in mai pučinu de un'a seu doue luni de dile ; căci intr'adeveru Feriole a innebunitu si a fostu de o furia atātu de violenta, in cătu a trebuitu se-lu tiena legatu in ferra. Dupa ce medicii in vanu s'au incercatu cătu-va timpu se-lu vindece comerciantii francesi au mersu la vezirulu, si spunendu-i ca ambasadorelui loru ii este reu, l-au rugatu se confirme din midi-loculu loru pe o persóna, pe care voru alege ei, se ingrigesca de trebile loru. Dar' Vezirulu le disu, ca caus'a bólei ambasadorelui loru nu póte fi alt'a, de cătu ca elu a innebunitu. Si ca acest'a in fapta a fostu asiá, s'a sciutu in scurtu timpu dupa aceea in tóta Constantinopolea. Ali avea o memoria incomparabila, in oātu elu in midi-loculu atátoru mari si diverse ocupatiuni isi aducea aminte si preste trei seu patru ani de lucruri ce-i venisera inainte ; si mai multu, elu era in stare a-ti recitá articlu de articlu din sententie ce a pronuntyatu, seu din cauze ce s'au pertractatu vreodata in present'i'a sa. Căndu presiedea in Divanu, nime nu putea cauta la elu fara a'lu admira ; căci elu era unu barbatu de o desteritate si promptitudine atātu de mare, in cătu putea se ia aminte câte trei lucruri dintr'odata, ca si candu ar' fi fostu insusi impartitu in trei parti. Cá se mērga lucrurile mai rapide, ordiná cá câte doue petitiuni se se cetesca dintr'odata prin cei doi Teskieri, si le cuprindea amenduoe cauzele atātu de bine, cá si candu le-ar' fi auditu de trei seu de patru ori, si pronuntyá apoi sentinti'a ouvenita atātu intr'o cauza cătu si in cealalta. In acelasiu timpu ascultá si pre altii, cari isi prezentau petitiunile la Cadiulaskier ; dedea acestui-a Arzuhal-ulu indereptu, si spunea ce judecata se pronuntye. Era unu iubitoriu atātu de mare alu dreptatiei, in cătu s'a disu despre elu, cá niciodata n'a pronuntyatu sententiá strimba. Imperiulu ottomanu avuse si in timpii trecuti veziri cari in acesta virtute nu au fostu lui inferiori ; dar' péné acumu anca nici pe unulu n'a produsu, care se se póta compara cu Ali in desteritatea de a descoperi adevverulu. Eu credu ca nu voi molesta pe lectorii mei, deca voiu narrá aci unu esemplu. Unu comerciantu turcu din Constantinopole, mergēndu cá de comunu, la scaldá inainte de a-si face rugatiunile de deminētia, si intorcēnduse de acolo pentru a merge in Giamia, si-a perdutu pe cale pung'a cu banii ce o purtá in sinu si in care avea duoa sute de galbeni numiti Turali. La reintorcere din Giamia, dupa ce si-a terminatu rugatiunea, simte ca pung'a nu-i apesa sinulu, si vedindu cá intr'adeveru si-a perdutu banii, merge indata la strigatoriu si-i dice se*

si altminterea de mai inainte erau inclinati la schimbari, cá se detronedie pe regele lor Augustu, si in locul acestuia se alege pe

strige in publicu ca s'a perdutu o pungă cu cutari si cutari semne si cu atăta si atăta suma de bani; si ca proprietariulu róga in numele lui Dumnedieu pe celu ce o ar' fi aflatu, cá se i-o restituie, ca elu i va dá bucurosu diumetate din bani cá remuneratiune. Unu levendu séu marinariu, care a trecutu chiar' pe acea cale, avu fortun'a de a gasi pung'a. Audindu elu pe clamatoriu strigandu cá proprietariulu pungei oftere una-suta de turali cá remuneratiune celui ce i o va restitui, ilu stringea consciinti'a si se decise mai bine a castigá pe cale onesta diumetate din ceea ce aflase, decâtu a tiené tóta summ'a si a fi calificatu de furu. Cáci in Turci'a, déca cine-va aude strigandu-se unu lucru ce a gasitu, si nu-lu restituie proprietariulu, unulu cá ace'a se considera dupa legea Coranului culpabile de crim'a furtului. Marinariulu merge dreptu aceea la clamatoriu si-i spune, ca elu a gasitu pung'a perduta; pretinde a retiené una-suta de turali precumu s'a facutu promissiunea, ér' cealalta suta o restituie adeveratulu proprietariu. Proprietariulu vine preste puçinu aci, si vedindu cá banii anca sunt toti si nu lipsesce nimica din ei, veni la idea se nu se tienă de promissiune. Dar' vede totodata ca nu póte se face un'a cá acésta asiá nsioru si fara de nici-o cauza; prin urmare elu inventá o minciuna si díse, ca in pungă au mai fostu afara de cele duóe sute de turali anca nisce cerceli de smaragdu, in pretiu de siepte sute de coróne, si acesté anca le pretindea de la marinariu. Marinariulu néga, si se jura pe Dumnedieu, pe profetu, si pe totu ce este santu in ceriu si pe pamentu, ca elu afara de cele duóe sute de turali n'a gasitu alta nimicu in pungă. Lucrulu vine inaintea lui Cadí, adeca judecatoriu, si marinariulu vine accusatu de crim'a furtului. Judecatoriulu, séu din prè puçina attentione, séu pentru-ca a fostu corruptu, de si absólve pe marinariu de sub acusatune de furtu, dar' nu-i adjuceca remuneratiunea promissa, sub cuventu ca prin neglenti'a lui s'ar' fi perdutu cercelii de unu pretiu atátu de considerabile. Marinariulu vedindu ca cu modulu acesta nu numai ca a perdutu remuneratiunea ce i s'a promis, dar' ca anca este espusu infamiei de a fi comis unu furtu, recurge la vezirulu si-i espune totu lucrulu intr'unu Arzubalu. Vezirulu ordina indata, cá atátu comerciantele cu banii disputati, cátu si clamatorele se se presente inaintea sa la tribunalu. Dupa-ce se ascultá petitiunea, Vezirulu intréba mai ántáiu pe clamatoriu, ce i-a dísu comerciantele se publice? Clamatoriulu raspunde sinceru, ca nimicu alta decâtu o pungă cu duóe sute de turali Comerciantele vrendu a se apera díce, cá pentru aceea n'a facutu mentiune despre cercei cu smaragdu, fiindu cá s'a temutu ca déca va fi cadiutu pung'a in man'a unui omu care nu cunoşce valórea pietreloru scumpe, acesta déca ar' fi aflatu cá ce thesauru mare a gasitu, ar' fi potutu veni in tentatiue de a tiené, sf banii si cercei totu pentru sine. Marinariulu dupa acestea affirma sub juramentu, cá in pungă nu a fostu alta decâtu banii, duóe sute de turali. Atunci Ali Pasi pronuntá in meritulu causei urmatóri'a «sententia: Fiind-ca comerciantele affirma, ca in pung'a ce a perdutu, avuse afara de duóesute de turali, anca sf unii cercei cu smaragdu, ér' marinariulu spune sub juramentu, cá in pungă n'au fostu alta de cátu banii, duóe sute de turali, asiá este evidentu ca pung'a si banii ce i-a gasitu marinariulu, nu comerciantele, ci altu

Stanislau, voivodulu Posnaniei. Dar' nu se indestuli cu atâtu, ci pentru a estermina tóta sorgintea resbellului, nevali in Saxoni'a, care era patrimoniulu regelui Poloniei, stórse de acolo prin ne-mai-audite esactiuni summe nenumerabile de bani, si constrinse prin acésta pe Augustu ca se renuntie la tronul si se recunósca pe Stanislau de rege alu Poloniei.

SVEDIANII IRRUMPU IN RUSSI'A

X. Regele Svediei, dupa ce a departatu pe acestu inamicu dela marginile regatului seu, s'a intorsu cu tóta armat'a sa in contra lui Petru I tiaru alu Rusiei, cá fostu confederatu alu lui Augustu, si-lu amenintiã, nu cu mai puçinu decâtu cu detronare. La inceputu se aretã ca si candu ar' voi se intre in Russi'a pe la Plescov; dar' dupa aceea sedusu prin promissiunile lui Mazepa, hetmanulu Cazaciloru, care s'a offeritu a i se supune dimpreuna cu tóta provinci'a si cu tóte trupele sale, se lasã de planulu dântãiu si-si luã calea spre Ucrani'a.

ALI PASIA TRAMITTE REGELUI SVEDIEI SI COZACILORU REBELLI AJUTORIU CONTRA RUSSILORU

XI. Pre candu regele Svediei facea acésta cale, Ali Pasia, care se bucura ca i-a venit ocasiunea de a nimici pe tiarul Rusiei, inamicu vechiu si juratu alu Turciloru, intr'unu modu din care nu póte urma nici celu mai micu periclu séu dauna pentru imperiulu ottomanu, tramite unu ordinu in scrisu la Caplanu Ghirai, chanu alu Tatariloru in Crime'a, ca prin tóte midi-lócele possibili se indemne pe Mazepa a-si urma intentiunile sale, si a-i promite cá pe data ce va audi cá Svedianii au intratu in tiér'a Cazaciloru, elu le va veni intr'ajutoriu cu numerósa armata de Turci si Tatari, si cu puteri unite va stirpi pe inamiculu comunu, ér' pe Cozaci i va restitui in vechile loru libertati.

« cine-va i-a perdutu. Dreptu aceea comerciantele póte se lase a-si publica lucrurile le péné candu cine-va temetoriu de Dumnediu le va gasi si i le va aduce, ér' mariariulu se tiena la sine banii gasiti patru-dieci do dile, si déca in acestu timpu nime nu va veni se-i raclame, atunci ai lui se fla pentru totdeauna. » Asi comerciantele isi perdú sí bunulu seu creditu si ceelata diumetate din bani; ér' mariariulu se întórse cu amenduóe la vasulu seu.

**MAZEPPA HETMANULU OZACILORU SE IMPREUNA CU SVFDIANII REGELE SVEDIEI
REMANE BATUTU**

XII. Mazeppa, hetmanulu Cozaciloru, crediendu in aceste promisiuni ale Chanului venite de la Vezirulu, tramita la regele Svediei, si-lu invita la sine. Dar' acestu rege atatu de lungu timpu a fostu retienutu prin vanele promisiuni ale Vezirului si Chanului, pênê candu in urma la cinci ale lunei Jemaziul-evvel, anulu Hegirei 1121 a ramasu batutu la Pultava de armat'a tiarului, si a sufferitu perderi ne-reparabili.

H. 1121.

I. C. 1709.

DUPA PERDERILE DE LA PULTAVA REGELE SVEDIEI SE REFUGIA LA TURCI

XIII. Dupa acêsta perdere, regele Svediei se retrage la Benderu si-si cauta refugiulu la Turci, pe cari i tienea de confederati. In anul proxime urmatoriu, Stanislau anca se refugia aici dimpreuna cu voivodulu de Kiovi'a, si cu alti nobili de partid'a sa, cari dupa întorcerea lui Augustu in tiêra, si audiendu de caderea regelui Svediei, au fostu necessitati a perasi regatulu.

**TURCII INTIMPINA CU TOTE ONORURILE PE REGELE SVEDIEI DAR' ISI RETRAGU
PROMISSIUNILE**

XIV. Turcii i-au primitu din tôte partile cu cea mai mare onóre; dar' candu ei au cerutu de la acesti-a, cá dupa promisiunea data se le stea intr'adjutoriu contra inamicului comunu, atunci Vezirulu if tienea cu respunsuri ambigue. Câci indata ce acesta a intielesu, ca Russii nu numai ca au alungatu cu mari perderi pe Svediani dela marginile loru, si ca au luat in captivitate cea mai mare parte a armatei loru, dar' ca au ocupatu si Livlandi'a, un'a din cele mai tari positiuni ale Svediei, atunci se resolvî a mantiené neviolata pacea cu Russii, si a scuti imperiulu ottômanu de tôte periclele.

TURCII CONFIRMA PACEA CU TIARULU

XV. In acêsta intentiune Vezirulu, la interventiunea ambassadorului russescu, Tolstoi, confirma articii de mai inainte de pace cu tiarulu, de si Svedianii, Stanislau si Francesii erau cu totul in contra.

REGELE SVEDIEI ACCUSA PE VEZIRU DE TRADARE

XVI. In fine, vediendu regele Svediei ca Vezirulu nu-i iea in con-

sideratiune multele sale insisțari si rugari, presenta prin ambassadele seu Poniatovski Sultanului in secretu unu memorialu, prin care acusa pe Veziru că este coruptu de inamicu si unu tradatoriu alu imperiului; căci acesta prin Chanulu Tatariei, cu multe si mari promisiuni, l-a indemnatu a continua resbellulu cu Rusii, chiar' pe acela timp, candu acesti-a erau mai inclinati la pace; ér' acumu același veziru isi inchide urechile denaintea promisiuniloru sale, si incheie o pace cu inamiculu comunu, precumu nici insii Rusii nu si-ar' fi doritu mai buna.

DAR' IN SITUATIUNEA PRESENTA A LUCRURILORU NU ORTIENE NIMICU

XVII. Sultanulu Achmedu, dupa usulu curtiei, tramite acésta scrisóre la Vezirulu, si-i ordina a-si face raportulu seu despre totu ce s'a tractatu pênê acumu cu Svedianii. Vezirulu se aprinde focu atâtu asupr'a Chanului câtu si asupra regelui Svediei; dar' fiindu-ca nu era in stare a-si versa totu veninulu de resbunare asupr'a acestui din urma, elu si-a descarcatu tóta furi'a asupr'a celui dântâiu. Elu supune Sultanului unu raportu asia precumu credea elu ca va fi mai utilu, adeca plinu de minciuni, si pune tóta culp'a pe tradarea Chanului; de aci a urmatu, ca acesta a fostu destituitu si tramisu in exiliu la Ianopole.

TURCII DECIDU A SE APROBA PACEA CU RUSSI'A 2 PE REGI A'I DEPARTA

XVIII. Dupa acestea inaltii dignitari ai tierei mai tienu anca o consultatiune secreta, in care concludu a se mantiené pacea cu Russi'a, ér' pe regele Svediei alu dimitte ca se mergea a casa, si a ingriji ca se aiba salvu-conductu in trecerea sa prin Germani'a. Regele din contra, primindu acestu respunsu, refusa a pleca in tier'a sa, declarandu ca vrè a remané aci si a astepta pênê va vedé cumu se mai desvólta lucrurile; căci elu scie de siguru, cá Turcii in vér'a viitória se voru incurca in resbellu cu Rusii, ori câtu ei ar' voi se incungiure acést'a; si atunci va vedé Sultanulu, de si cam tardiu, că elu n'a accusatu in modu falsu pe Vezirulu că este unu tradatoriu. Dar' Vezirulu nu pune nici-unu pretiu pe aceste remonstratiuni, persiste in opiniunea sa, si tramite cuoste mare pe Chanulu Devletu Ghirai in Crimè'a tatarica, ordinandu-i a intrebuintia tôte midi-lócele pentru

a menține pacea cu Rusia, și în cazul cându acești-a ar' întreprinde ceva contrariu, se raporteze îndată curției otomane.

FRAUD'A VEZIRULUI SE DESCOPERE

XIX Îndată-ce noul Chanu alu Chersonesului ajunsese în această peninsula, elu pentru a discredita pe predecesorii săi, Caplan Ghirai, trimite o scrisoare la Sultanulu, prin care 'i denunția, că acela prin comand'a s'a gresit în contra Cercasianilor nu numai că a pierdut preste trei-dieci de mii de Tătari, dar' că elu a cauzat revolt'a Cozacilor sub Mazeppa, promitiindu-le în numele curției otomane totu ajutoriulu și toate libertățile avute. Sultanulu, după ce a primitu această scrisoare, chema la sine pe Veziru, ilu întreba, ca ce scrisori s'au trimis Chanului Tatarilor, prin cari s'ar' promite a se da ajutoriu regelui Svediei? Vezirulu nega că s'ar' fi făcutu ceva în această privință, ci, dice elu, că totu lucrulu este o pură invenție a Chanului. Sultanulu pricepe că ce este la mijlocu, și trimite în secretu pe o persoană privată și confidențială la Caplanu Ghirai în Ianople, ca se-lu întrebe, dacă într'adeveru elu a adresat o asemenea scrisoare către Mazeppa? Caplanu Ghirai, care credea că nu are aici de a se teme de mâni'a Vezirului, spune adevărulu cumu se cade, și dice că într'adeveru a făcutu acelea promisiuni hetmanului Cozacilor, dar' le-a făcutu la ordinulu Vezirului. După ce Sultanulu a fost în modulu acesta informatu despre totu lucrulu, trimite din nou după Vezirulu, ca se vină la elu, și înfruntându-lu pentru fals'a sa purtare i dice în mânia: « în timpul de armistițiu « nu se trimite scrisori de aceste; ăi' dacă s'au trimis odată, atunci « nu mai este permisu a le retracta, și cu atâtu mai puțin a încela « pe regele Svediei, și în modulu acesta a prostitui onoarea imperiulu « lui otomanu și credința musulmanilor în față cu infidelii ».

ALI SE DESTITUE DIN POSTU ȘI ÎN LOCULUI LUI VINĂ MARE-VEZIRU KIOPRILI OGLI NUMANU PASIA

XX. Sultanulu dreptu aceea destituie pe Ciorlulu Ali Pasia din dignitatea de Veziru, și pune în locului lui pe Kioprili Oglu Numanu Pasia⁽⁹⁾, unu barbatu care stă în vâdi'a tuturor mai multu prin

(9) *Kioprili Oglu Numanu Pasia*. Acesta era unu barbatu foarte renumit la Turci pentru probitatea, știința și pietatea sa; dar' era puțin expertu în trebile

sciinti'a si amórea sa de dreptate decâtu prin calitatile sale militari. Dar' a fostu numai schintei'a si semnulu acelei flacare , ce puçinu după aceea si din alte multe cause a trebuitu se erumpa.

**REGELE SVEDIEI PRIN UNU MODU SURPRINDIETORIU FACE PE SULTANULU A FRANGE
PACEA CU RUSSII**

XXI. Si adeca , regele Svediei dupa departarea si esiliarea inimicului seu Ali Pasia , puse pe ambasadorulu Poniatovski , ca se descopere pörtiei ottomane cu mai multa libertate intentiunile sale, si se o indemne la resbellu contra Russiei. Elu in aretarile sale disé , ca staturile Poloniei tienu cu elu si cu Stanislav , si ca in generalu ceru de comandante alu armatei pe voivodulu de Kiovu ; cà in Pomerani'a officiarii sei au adunatu o armata de patru-dieci de mii de ómeni, totu soldati alesi , cari fara cea mai mica dificultate potu

politice, câtu si in cele bellice. Cáci parintele seu, marele si de atâte-ori laudatulu Kiopriili Mustafa Pasia, si-a educatu toti fiii sei mai multu in sciintia decâtu in politica. Elu avea in vedere, cá fiii sei se despretiuésca rangurile mari si se nu aiba gustulu de a straluci in officiu pe la curte , bine sciindu ca acestea totdeauna sunt legate cu mari pericle; ci mai bucurosu voia ca ei se imbraçosieze carier'a preotiésca, viétia mai puçinu brillanta, dar' mai segura de palosiulu carnicelului séu de alta mórte violenta. Póte cá si remaneau in acésta conditiune , déca nu era Husein Pasia, ruditu cu ei, care i-a scosu din acésta si i-a redicatu , de si anca tineri, la cele mai inalte posturi de onóre pre larga curtea ottomana. Dar' Numanu Pasia, despre care vorbimu aci, era mare acumu inainte de a adunje Husein Pasia la veziratu , si era degiá in midi-loculu ocupatiuniloru sale publice anca si-a conservatu gustulu si placerea de a ceti, studia si scruta legile. Studiulu de di si nópte , ce l-a continuatu si pe câtu timpu a fostu in Constantinopole, l-a facutu fantastu pên' la nebunia. Elu adeca isi imaginà , ca o musca i sta pururea asupra nasului, care lovindu-o cu man'a fuge, dar' imediatu se întórce ér' la acelasiu locu. Toti medicii cari eráu pe acela timpu in Constantinopole, au fostu consultati in acésta privintia ; dar' nu au potutu adjuta nimicu ; péné in urma unu medicu francesu cu numele Le Duc a aflatu unu midi-locu eficace de a vindeça acósta bóla si a-lu convinge cá in totu lucrulu nu este nimicu , ci ca este numai o pura imaginatiune. Din contra, candu a fostu introdusu la patientulu, si l'a intrebatu acesta ca nu vede musc'a , care sta pe nasulu seu , a respunsu ca o vede. Si prin acésta simulatiune si-a castigatu tóta increderea patientului. După aceea i-a ordinaru nisce beuturi reci fórté innocente, sub nume de purgative séu medicina laxativa. In urma scóse unu cutitasiu si-lu aplicá llnu asupra nasului patientului , ca si candu ar' voi se taie musc'a josu, si imediatu i aréta o musca mórta, pe care o tienea a-nume pentru acésta in mana. Numanu Pasia vediendu musc'a mórta, esclamá : In-tr'adeveru! acést'a este musc'a care de atáta timpu m'a tormenta'u. Si cu modulu acesta s'a vindecatu perfectu de acea curiósa imaginatiune.

se între în Poloni'a, pe îndată ce trupele usiôre turcesci séu tataresci se voru areta la frontariile Podoliei ; ca Danesii, cari sunt confederati cu Russii, au rămasu batuti de generalulu seu, si au suferitu perdi atâtu de mari, în câtu se crede ca numai preste mai multi ani voru fi în stare de a se areta éراسی în campania cu o armata ôre-care. Pre langa acésta, regele Svediei tramite Sultanului unu portretu alu țiarului, gravatu în Amsterdamu, si purtandu urmatórea inscriptiune :

Petrus primus Russo-Græcorum Monarcha, adeca : Petru primu, monarchu alu Russo-Greciloru. — La tóte aceste se mai adaogeau scirile ce veniau de la frontariile imperiului, ca adeca Russii au prinsu si au luat cu sine unu numeru mare de Svediani din satele Moldaviei ; ca țiarulu forméza o mare flota pe fluviulu Donu ; si ca a terminatu degiá constructiunea portului de la Taganoru, cu unu çuventu, cà din acésta parte amerintia imperiului unu resbellu cumplitu. Aceste sciri turburau fôrte multu spiritulu Sultanului, si mai alesu scirea ca Russii nedepinsi pênê acumu în artea marinara se vedu atâtu de progressati în acésta sciintia, în câtu au cutediatu a-si tramite pe ambassadorii loru în nave de resbellu la Constantinopole.

JUDECAT'A SULTANULUI ASUPRA TIARULUI

XXII. Deci Sultanulu chiamà la sine pe Vezirulu Kioprili Numanu Pasia, si dupa cumu se spune, i-a dișu urmatóriele : « Acestu ini-
« micu (elu cugetá pe țiarulu) nu se póte modera în planurile sale
« estravagante ; căci din faptele sale anteriori eu vediu cà elu ca
« unu altu Mare Alexandru tinde la dominatiunea a tóta lumea.
« Dar' acestu infidelu trebe punitu, înainte de a veni în stare se ne
« póta strica ; căci déca vomu luá pré usioru întreprinderile lui, a-
« tunci póte se ne faca mari dificultati la casulu candu vomu fi în-
« curcati în resbellu cu alte natiuni.»

RESPONSULU VEZIRULUI CATRA SULTANULU

XXIII. Kioprili Numanu Pasia response, ca într'adeveru puterea țiarului a crescutu într'atâtu, în câtu póte se ne fia periculósa ; dar' fiindu-ca avemu inchieiatu unu tractatu de pace cu elu, noi nu potemu se-lu frangemu fara o justa causa. Dar' va chiama la sine pe

ambasadorulu țiarului si-lu va întreba despre intențiunile domnului seu. In casu inse candu Russii ar' ataca pe Turci inainte de espirarea armistitiului, atunci de siguru Dumnedieū va adjuta caus'a cea dreapta a musulmaniloru.

CONFERINȚA VEZIRULUI CU AMBASSADORII

XXIV. Indata ce Vezirulu s'a intorsu acasa dela Sultanulu, a trimisu si a chiamatu la sine pe ambasadorulu țiarului, si l-a întrebatu, cu ce scopu țiarulu a ordinaru construirea atătoru nave si galere pe fluviulu Donu? Déca vrea țiarulu a se tiené de pace, atunci nu are nici o necesitate de o flota precumu o prepara; căci ea ar' fi inutile in contra ori carui inamicu, din cauza ca pentru aceea nu este cale deschisa nici in marea caspica nici in oceanu (10). La acésta întrebare ambasadorulu țiarului raspunde, ca domnulu seu n'a lasatu a se construi nici o naie noua, ci a reparatu si terminatu nu mai pe acele, pe cari le avuse incepute inainte de inchiaierea pazei, spre a nu lasa se se strice séu se putrediesca; si-lu assigura totodata si stă bunu, că țiarulu, domnulu seu, inainte de espirarea armistitiului nu va incepe nici-unu actu de ostilitate, afara de casulu candu ar' fi fortiatu la acést'a.

SULTANULU DESTITUE PE MARELE VEZIRU FIINDU-CA SE OPPUNE INTENȚIUNILORU SALE

XXV. De si Vezirulu reportéza lóte aceste Sultanului, acesta totusi decide a face resbellu țiarului, si cu scopulu acesta ordina Vezirului a aduna bani si a impune poporulu mai mari imposita decâtu cele ordinari. Vezirulu i observa ca acésta este cu nepotintia; căci suditiu nu-se potu supune la o taxa mai mare de cătu aceea ce prescrie legea si profetulu. Elu se va conforma vointiei Sultanului si va aduna o armata, de si nu atâtu de numerósa ca alta, dar' care fiindu sustienuta cu bani adunati pe cale legale, va face mai bunu servitiu de cătu o mai mare adunatura de truppe. Er' déca Sultanului nu place acestu consiliu, atunci ilu róga se-si aléga altu Veziru, care se se pricepa mai bine la aceea de a oprime poporulu.

(10) S'ar' poté dice in marea mediteranea. *Tr. Franç.*

RALTADGI MEHEMEDU PASIA AJUNGE ÉRASI VEZIRU

XXVI. Sultanulu aprobandu-i cererea si luandu-i insigniele de Veziru, numesce a dóu'a óra in acestu postu pe Baltadgi Mehemedu Pasia, barbatulu concubinei sale; ér' pe Numanu Pasia ilu tramite de guvernatore in Negroponte (11), Sub noulu Veziru se facu preparatiunile bellice in vederea luméi, se aduna soldati in numeru mare si se punu tóte in ordine pentru a poté intra in campania din bunu timpu.

SULTANULU ARÉTA PE FACIE CA VRÉ RESELLU IN CONTRA RUSSIEI SI PUNE IN PRINSORE PE AMBASADORULU TIARULUI

XXVII. Venetianii audiendu despre aceste, se inspaimenta intr'unu modu extraordinariu, si nesciindu ca cu ce intentiune se facu acele preparative, ba imaginandu-si cá Turcii ar' vré se irrumpa in Moré'a, tramisera lui Mufti si celorlalti dignitari cele mai grase presente. Ambasadorulu tíarului din contra tienendu la pacea inchiajeta si confirmata mai in urma, a remasu mai negligente in portarea sa, si a consideratu ca este inutile de a cerca prin corruptiuni aceea ce era degiá stabilitu prin articli formati de pace. Vezirulu a lúatu acésta dreptu avaritia din partea ambasadorului, si in lun'a Si-evval, anulu Hegirei 1122. tiene unu consiliu secretu cu Chanulu Crimeei tatarice, dupa care tramisese, si cu ceialalti Cubbe Veziri, unde mai in unanimitate decidu a face resbellu tíarului chiar' asiá, precumu doriá Sultanulu. Immediatu dupa acést'a s'a tramisu ordinu in totu imperiulu, cá se se adune soldati pentru espeditiunea proxima viitéria. Ambasadorulu tíarului fú prinsu si inchisu in carcerile de la siepte turnuri, efectele lui câte au aflatu pre langa elu au fostu confiscate, éra elu judecatu la mórte ca unu insielatoriu si tradatoriu. Sultanulu póte ca ar fi lasatu a se esecutá acésta sententia, déca nu se intrepunea Vezirulu, si nu-lu reflectá cá o asemenea violare a dreptului gintiloru ar cauza infami'a nestérsa regimului seu.

SE FACU MARI ONORURI REGELUI SVEDIEI

XXVIII. De alta parte, Achmedu tramite totu atunci regelui Sve-

(11) *Eubea* la antici. *Tr. Rom.*

H. 1122.

I. C. 1710.

lun'a

Novembre

diei cinci-sute de pungi, sub pretestu ca-i da imprumutu ; afara de acést'a i face unu presentu de trei-dieci-si-siese de cai parte cu sielaminte, parte fara sielaminte, si-i mai tramite anca si alte mai multe daruri imperatesci ; apoi pre langa tóte aceste ilu assigura si de protectiunea curtiei ottomane.

MAZEPPA ACCUSA PE BRANCOVANU DE TRADARE

XXIX. Totu pe acestu timpu Mazeppa si altii informara pe Sultanulu, ca Constantinu Brancovanu, principele Romaniei, ar' sta in correspondintia secreta cu țiarulu ; ca ar' nutri cugetulu de a se rumpe de catra imperiulu ottomanu ; ca a promis u țiarului pentru casulu candu ar' intra in Moldavi'a, trei-dieci-de mii de ómeni, si provisiuni pe mai multi ani inainte ; si ca intru intarirea acestei aliantiel-a si facutu cavaleru ordinului S-tu Andreiu. Fiindu-cà acésta denuntiatiune era sustienuta si confirmata din partea mai multoru Pasi, Sultanulu se resolvì cá inainte de a declara resbellu țiarului, se termine mai întâiu cu acestu inamicu internu, si se vindece plag'a ce vine imperiului ottomanu din acésta parte.

SE TIENE UNU CONSILIU PENTRU DESTITUIREA LUI BRANCOVANU

XXX. Sultanulu inse vedea bine, ca este unu lucru fórte difficile de a-si esecuta intentiunea fație cu unu principe atátu de potinte si auctoritativu ; asiá tramite ordinu Chanului Crimeei tatarice, cá se se consulte despre acésta cu marele Veziru, se-si dea opiniunea ca ce cugeta de a fi necessariu a se face aci in interesulu imperiului ottomanu. Tiarulu consultandu-se cu vezirulu, i díce acestui-a, ca se nu intreprinda nimica directu in contra lui Brancovanu, ci se-lu traga in cursa prin adjutoriulu principelui vecinu din Moldavi'a. Si in casulu, candu ar' vedé ca principele de acumu alu Moldaviei ar' fi neaptu pentru acésta intreprindere, atunci aci este Demetriu Cantemiru, care a datu probe suficiente de credinti'a sà catra Sultanulu, atátu in timpu de pace câtu si in timpu de resbellu ; faceti-lu pe elu domnu Moldaviei si elu, fiti siguri ca va face lucrulu.

DEMETRIU CANTEMIRU SE FACE DOMNU ROMANIEI SUB TITLU DE DOMNU ALU MOLDAVIEI

XXXI. Sultanulu apróba opiniunea Chanului ; destituie pe Nico-

H. 1122.
I. C. 1720.
Iun'a
Novembre.

lau Maurocordatu, si in loculu lui pune de principe alu Romaniei pe Demetriu Cantemiru sub titlu de Domnu alu Moldaviei; si daruindu'i o toga de zibelinu, in Iun'a Sievval anulu Hegirei 1122, ilu tramitte in Moldavi'a cu ordinu de a pune man'a pe Brancovanu, fia acést'a sub pretentiune de amicitia, de confederatiune séu ori-ce altu pretestu, ce va gasi elu mai propriu, si a-lu tramite viiu ori mortu la Constanti-nopole; si apoi ocupandu tronulu Romaniei, acelasiu se-lu conserve pentru sine, gubernandu totodata si principatulu Moldaviei; dupa aceea inse se propuna elu unu altu principe pentru Moldavi'a si alegerea lui se o suppuna la aprobarea curtiei ottomane. Sultanulu cá se-si védia esecutata intentiunea cátu se póte mai curendu si mai bine, dá immediatu ordinu Chanului, ca se tramitta lui Cantemiru atáte mii dá Tataru cáte va cere. Ér' de alta parte, totu Sultanulu promitte lui Cantemiru, ca elu va avé principatulu in Ebedi (12), si pe cátu timpu va tiené scaunulu Moldaviei, nu va fi tienutu a respunde nici tributu nici peskisiu (13).

**ACEA CURTE OTOMANA TRADATORIA NU'SI TIENE PROMISSIUNEA FACUTA LUI
CANTEMIRU**

XXXII. Dupa ce Sultanulu a intaritu aceste ale sale promissiuni prin unu Chatisierifu, Cantemiru a mersu catra finitului lui Novembre cu Chanulu Tatariloru in Moldavi'a. Dar' cáte-va díle dupa so-sirea sa aici, a primitu o scrisóre de la Kiehaia marelui Veziru, de la Osmanu Aga (14), in care a tramisu indata Sultanului si Veziru-

(12) Pe Viétia. Vedi not'a 50 la Capu I din cartea IV. *Tr. Rom.*

(13) A se vedé not'a 32 la Capu IV din cartea III. *Tr. Rom.*

(14) *Osmanu Aga*. Inainte de a ajunge Baltadgi Mehemedu Pasia la dignitatea de mare veziru, acestu Osmanu Aga a fostu Ghiumrukci séu intendante de vama. Elu era stimatu de tóta lumea, fiindu-ca se credea ca vezirulu ilu aré intr'o particulara gratia si pune multu pondu pe elu. Dupa ce s'a inchiaietu pacea cu Rusii, Vezirulu l-a tramisu inainte la Sultanulu pentru a-lu imblandí. Achmedu l-a primitu cu tóta gratiositatea (pentru ca nu prin o imatura descoperire a intentiunei sale se impinga pe Vezirulu a escita vre o rebellione), si l-a facutu primu-maresialu de curte, pe care postu l-a tienutu pe cátu timpu Vezirulu a remasu in postulu seu. Dupa ce Vezirulu a fostu destituitu si tramisu in esiliu, si nu era periclu nici din partea armatei, Osmanu Aga prin tradare din partea lui Bostandgi Basi a fostu amagitu a merge in Cavacu séu castelulu din Bosforu, si acolo, din ordínulu Sultanului, l-a decapitatu, fiindu-ca se credea ca á fostu coruptu de Russi, si ca elu ar' fi fostu auctorulu principale alu pazei inchiaieté de catra marele veziru cu țarulu Rússiei

lui peskisiulu , ce de comunu se respunde de catra ori-care principe la suirea sa pe tronu ; se adune o mare cantitate de victualii pentru armat'a turcésca ; se termine podulu cu cea mai mare celebritate ; se faca quartire de érna pentru Svediani si pentru Cozaccii ce sunt pre langa regele Svediei ; se se prepare si elu insusi cu armat'a sa si pe St. Georgiu se se afle in Benderu , si alte mai multe nesupportabili sarcine.

**CANTEMIRU ISI OFFERE SERVITIELE SALE UNUI MONARCIU DE MAI BUNA
CREDINTIA**

XXXIII. Din aceste prime fructe a vediutu Cantemiru, câtu de puçina fidelitate se pôte astepta de la infideli, asiá a ruptu legatur'a sa cu Turcii, si a tienutu ca este mai bine a sufferi cu Iesù-Christu, de câtu a-si pune speranti'a in seducatóriele thesaure ale Egiptului. Dreptu aceea a tramisu pe o persóna incrediuta la țarulu , offerindu-i servitiile sale dimpreuna cu principatulu seu.

ȚIARULU TRAGE CU ARMAT'A SA LA IASI CAPITAL'A MOLDAVIEI

XXXIV. Dupa schimbarea assecurarilor de fidelitate reciproca , țiarulu tramitte inainte din Polóni'a pe generalulu seu Borius Petrovitiu Scheremetev, cu o parte a trupeloru sale , pentru a ocupa podulu de preste Dunare, ér' elu cu restulu armatei i-a urmatu nu multu dupa aceea, si in lun'a Iemaziul-evvel, anulu Hegirei 1123 s'a pusu in castre langa Prutu nu departe de Ciuciora. Aici s'a intrunitu cu trupele moldovene, si s'a dusu cu vre-o câtiva comandanti ai sei la Iasi, unde a statu trei diie, visitanducum religiositate bisericelce si mônastirile, si asteptandu dupa provisiunile ce i le promissese principele României.

BRANCOVANU DOMNULU ROMÂNIEI NU-SI TIENE CUVENTULU

XXXV. Vediendu inse că delegatulu lui Brancovanu, in locu se împlineasca promissiuunile date, ilu tiene numai cu vane ceremonii , si incependu a se convinge de tradarea lui , veni in mare perplexitate, nesciindu ce se faca, se inainteze cu armat'a , séu se stea pe locu, ori se se retraga. Cáci fômea, acésta inimica a crestiniloru, de câteori acesti-a pórta resbellu in Moldavi'a, incepù a se simti in castrele rușsesci ; fiindu-ca generalii russi, cari se incrediura in promissiu-

II. 1123.
I. C. 1711.

nilelui Brancovanu, nu-si adusesera provisiuni decâtu numai pentru două-dieci de dfile ; ér' locustele au distrusu tóte ierburile in Moldavi'a.

TIARULU TRAMITTE O PARTE A ARMATEI SALE IN ROMANIA

XXXVI. Din acésta cauza tiarulu tramitte in Romani'a cu o parte a armatei sale pe generalulu de Roenne si pe boieriulu Thoma Cantacuzenu, cà se iea cu forti'a aceea ce Brancovanu nu voia se dea de buna voia, si a mai insufleti cu modulu acest'a pe soldati. Aceste truppe trecu preste muntii Moldaviei , attaca cu assaltu mai atâtâu Brail'a, si dupa obsidiune de patru dfile constringu garnisón'a turcésca a se preda. Pre candu voiđu se petrunda mai in intru in Romani'a, o scrisóre a tiarului i chiama indereptu, ordinandu-le a libera Braila érasei Turciloru si a se întórce acasa.

TIARULU MERGE PENTRU A-SI ASSECURA TRECEREA PRESTE DUNARE

XXXVII. Dupa-ce adeca se departara aceste truppe din castre tiarulu cu tóta ceealalta armata asa trase la Ciuciora cu scopu cá, anca inainte de sosirea Turciloru , se ocupe podulu de preste Dunare. Dar' pe candu au ajunsu la inaltimile de la Rabi'a , primesce, scirea ca Vezirulu cu o armata , precumu se spunea, de două-sute-doué-dieci-de-mii de ómeni, a trecutu degiá Dunarea, si-si continua calea cu cea mai mare celeritate catra Falcii.

TRAMITTE O PARTE A ARMATEI SALE PENTRU A IMPEDECA PE VEZIRU IN TRECEREA PRESTE PRUTU

XXXVIII. Dreptu aceea tramitte pe generalulu seu Ianus cu siete-mii de soldati russi, cinci-sute moldoveni, si vre-o câte-va sute de Cozaci, spre a ocupa Falcii si a impedeca prin acésta trecerea Turciloru preste Prutu.

TRUPPELE RUSSESCI IN PERICLU

XXXIX. Dar' inainte de a ajunge acestu generalu la Falcii , si aprópe de satulu Bârseni, pe malulu orientale alu Prutului, vede tóta armat'a Turciloru si Tatariloru ; de aici tramitte immediatu unu curieru pentru a informá pe tiarulu. Pre candu asteptă respunsulu acestuia, truppele turcesci preste nópte trecu cevasi mai in josu fara

nici-o resistență preste rfu, și-i încungiura mic'a armată cu cavaleri'a lor. În acestu momentu estremu vine la elu unu moldovanu cu ordinu de la țiarulu, ca îndată se se întorca la castrele acestui-a. După acést'a Ianus comandă ómeniloru sei a forma unu patru-unghiu, a se retrage cu încetulu inderetru, și a se apera cu cea mai mare bravura în contra număróseloru fortie ale inamicului, ori de câte-ori acesta i-ar' ataca.

CANTEMIRU LE VINE CU TRUPELE SALE ÎNTR'AJUTORIU

XL. Pre cându nu mai era în departare de castre, dar' inamiculu ilu strîngea din ce în ce mai tare, i vine Cantemiru principele Moldaviei, cu trupele sale într'ajutoriu, și susține lupt'a în cursu de trei óre contra a siesé-dieci de mii cavaleria turcésca și tatara, și respingéndu-o, nu fara óre-care perdere, se întorce érase în castre la Stanilesci.

ȚIARULU ISI SCHIMBĂ PLANULU PENTRU SITUAȚIUNEA DIFFICILE A LOCULUI

XLI. Situaținea țiarului era fórte difficile, căci nu putea nici se se estînda cu armat'a, nici a înainta pentru multimea trupeloru inimice și pentru lips'a totale de proviziuni; asiá isi schimbă planulu, și la dóue óre din nópte lasa a da focu tuturoru careloru inutili și superflue, căci soldatii nu puteau lua cu sine totu materialulu din castre, și se retrage cu tóta armat'a sa catra înaltimile de la Rabi'a.

INIMICULU CREDIENDU CA RUSSII FUGU, SE ARUNCA ASUPRA ACESTORA CU MARE VIGORE

XLII. Spre reversatulu d'ilei Turcii vediendu ca Russii si-au perasitu castrele, și crediendu ca fugu, s'au aruncatu în urm'a lor cu cea mai mare celeritatea, voindu cu tóta puterea a-i opri în mersulu lor și a le taia calea. Dar' nu le-a successu, căci Russii acumu pe la amédia-di ajunsessera la loculul destinat; Turcii vediendu acést'a, s'au pusu în castre pe ambele tîermuri ale fluviului, și anca în acea dt infestau pe inamicu cu continue, dar' usióre ciocniri.

VEZIRULU ÎNCUNGIURA PE RUSSII ÎN CASTRELE LORU ȘI I ATACA CU MARE FUROR

XLIII. În diu'a urmátória vine Vezirulu cu Ienicerii și cu partea cea mai buna a armatei sale, și încungiura castrele inamicului cu

patru-sute-siepte-dieci de tunuri. Ienicerii facu unu assaltu vigorosu asupr'a Russiloru ; ei repetiescu assaltulu de siepte-ori cu cea mai mare furia. Dar' Russii, de si nu aveau decâtu numai trei-dieci de tunuri, si erau in cea mai mare lipsa de provisiuni si mai alesu de nutrefiu, ei totusi la totu ataculu au respinsu pe Ieniceri cu bravura si i-au constrinsu a se retrage cu mari perdiri in lineele lor.

PROSPECTE MARI DE PACE

XLIV. Dupa ce lupt'a acést'a a tienutu trei dñle totu cu successu dubiosu, in urma a patr'a dñ, pre candu nimeni nu sperá nici nu asteptá, luci o radia de pace in midiloculu tunetului armelor. Acést'a a fostu pentru Turci cu atátu mai bine venita, cu cátu castrele lor resunau de plangerile soldatiloru , si Ienicerii cari scapassera din focu, se refusau de a mai intra in lupta, unde au sufferitu perdiri atátu de mari, si au vediutu cu ochii loru periclulu de care abiá au scapatu.

REGELE SVEDIEI SE INCÉRCA A SE OPPUNE LA INCHIEIEREA PACEI

XLV. Regele Svediei se incercá a se oppune acestoru mesuri pacifice. Elu venise cu o dñ mai inainte din Benderu in castrele turcesci, si-si puse tóte puterile spre a impedecea pacea ; dar' Vezirulu i-a refusatu tóte incercarile, voidu a lua in consideratiune mai multu interesele ottomaniloru de catu pe ale regelui.

SE TRAMITU DELEGATI PENTRU A CONFIRMA ARTICLI DE PACE

XLVI. Dupa-ce s'au unitu asupr'a conditiuniloru de pace , tñarulu a tramisu pe baronulu Petru Schafirov, vice-cancelariulu imperiulu russescu, si pe Michael Borisovitiu Scheremetev, capitanu de garda, in calitate de ambassadori estra-ordinari la Constantinopole pentru a confirma pacea.

TIARULU SE INTORCE CU ARMAT'A SA A CASA

XLVII. Dupa-ce au fostu tramisi acesti-ã in castrele turcesci, tñarulu in diu'a urmatória a plecatu cu armat'a sa la Mohilov ; aici trecându preste Dnistru, s'a intorsu prin Poloni'a in capital'a sa Petersburgu.

DISCURSU EROICU ALU LUI PETRU CELU MARE

XLVIII. Înainte de a termina această narațiune, nu va fi inutile a adăuga aici cuvențele eroice ale lui Petru cel mare, imperator al Rusiei, cuvenite demne de a fi imitate de toți principii creștini. După ce adăuga a trimis pe ambasadorii săi pentru că se încheie pace cu Turcii, primă condițiune a Vezirului a fost, că se i se estrada Cantemiru, rebelul principe al Moldaviei. Ambasadorii l-au înștiințat despre această pretenșiune a Vezirului, și mulți dintre curteni i-au spus și l-au îndemnat că se nu periclitaze o armată atât de numeroasă pentru cauză a unui singur om; atunci el, cu un spirit adevărat regesc a răspuns: «Așiu pot să dau Turcilor toată țara până la Cursca, pentru că îmi rămâne speranța de a o recăpăta; dar nu pot în nici un mod să frâng credința și să estradă pe un principe, care pentru mine și-a lăsat principatul; căci este cu neputința să repară onoarea, ce odată s-a pierdut». Turcii auzind acestea, au renunțat la pretenșiunea lor, și au încheiat pacea sub alte condițiuni, cari atât sunt de cunoscute, în cât cred că nu mai este necesar să le enumera în prezentul opus.

VIÉTI'A LUI DEMETRIU CANTEMIRU (1)

FOSTU DOMNU ALU MOLDAVIEI

Principele *Demetriu Cantemiru* s'a nascutu in două-dieci-si-siese Octobree anulu 1673, Tatalu seu, anume *Constantinu Cantemiru*, era pe acelu timpu numai serdaru, adeca gubernatore si comandante aloru trei provincii in Moldavi'a (2).

In anulu 1684. *Constantinu Cantemiru* tatalu lui Demetriu, se facu domnu alu Moldaviei; si fiindu-ca Port'a Ottomana i-a cerutu de ostaticu (3) pre unulu dintre fiii sei, elu a tramisu pre *Antiochu*, fiulu seu celu mai mare insoçitu de siese nobili boieri tineri la Constantinopole. Dupa trei ani Demetriu Cantemiru capeta ordinu de la parintele seu, ca se mearga la Constantinopole in locul fratelui seu Antiochu.

Pe acelu timpu era domnulu țierei romanesci *Constantinu Brancovanu*, inimicu de mörte alu familiei Cantemiresiloru. Acestu Bran-

(1) Auctorulu acestei biografii pare a fi eruditulu *N. Tindal*, traductorulu « Istoriei impcriului ottomanu » din manuscriptulu originalu latinu in englezesc; si se vede ca informatiunile in acesta materia le-a luat de la principele Antiochu, fiulu celu mai micu alu lui Cantemiru, si precumu presupune Müller, chiar' si de la Bayer fostu professore in Petersburgu.

(2) Constantinu Cantemiru a fostu de patru ori insuratu; soci'a sa cea de a trei'a a fostu mam'a lui Demetriu.

(3) Lat. Obses, idis, turc. Amanetu ung. zalogu. Era usu ca domnii Moldaviei si a Tierei romanesci se tramita seu câte unu fiu, seu de nu aveau fii, pre vre unulu din consangeniiloru la Constantinopole ca ostatecu pentru securitatea curtiei imperatesci.

covanu, dupa-ce ajunse tinerulu Demetriu la Constantinopole, pentru că se strice creditulu parintelui acestuia la Pôrta, a insinuat marelu Veziru, ca acestu Demetriu nu este fiulu secundo-genitu alu principelui Constantinu Cantemiru, ci unu altu tineru nobilu din Moldavi'a, pe care l'a tramisu cu scopu de a scapa din manile Turciloru pe adeveratulu fiu alu seu Antiochu. Vezirulu voindu a cerceta totu lucrulu si a se convinge de adeveru, a chiamatu la sine pe Demetriu, si indata ce l-a vediutu a disu: Brancovanu a inventatu un'a din cele mai negro calumnii din lume; căci in façi'a acestui tineru vedi indata tóta persón'a betranului Cantemiru. Cu unu cuventu, Demetriu indata la acésta prima a sa presentare inaintea primului ministru alu imperiului ottomanu, a facutu o impressiune atâtu de mare, si dupa aceea a datu atâttea probe de matur'a sa inteligentia si de prudent'a sa purtare, in câtu intr'adeveru prin acestea s'a facutu demnu de a se numi fiulu unui parinte, precumu era Constantinu Cantemiru.

Demetriu a remasu in Constantinopole pênê la anulu 1691, candu a venitu fratele seu Antiochu se-lu substituie, si s'a intorsu acasa la parintele seu. In timpulu câtu a statu in Constantinopole, elu s'a aplicatu la studiulu limbei si musicei turcesci, in care cu timpu la atâta perfectiune ajunsese, in câtu elu celu de ântâiu a introdusu notele de musica la Turci, si a compusu mai multe cantari musicali, cari si pênê in diu'a de asta-di se canța cu multa placere la dênzii.

In anulu 1692 candu Seraskierulu Daltabanu a impresoratu urbea Soroca, Demetriu a insoçitu si elu pe tatalu seu la ôste, si aici si-a atrasu mare respectu din partea acestui generalu turcu.

In anulu urmatoriu 1693 la trèi-spre-diece ale lunei Martiu, a muritu tatalu seu. Acesta fiindu anca pe patulu mortiei a chiamatu la sine pe fiulu seu si pe boierii tieriei, si-i rugá cá inainte de ce ar' trece din acésta lume, se aléga pe successoru seu la tron. Atunci boierii in unanimitate au alesu si au proclamatu domnu pe Demetriu. Moribundulu parinte se bucurâ de acésta scîre, si se maguliá in sine cu cugetulu, ca Sultanulu nu va face dificultate de a intari acésta alegere a fiului seu. Dar' banii aveau mai mare pondu la curtea ottomana, decâtu servitiële parintelui si meritele fiului. Asiá se puse altulu in scaunulu domnescu, si Demetriu a fostu necessitatu a-si

lasá patri'a si a se duce la fratele seu Antiochu in Constantinopole (4).

Dupa aceea la anulu 1697, in urm'a ordinului marelui veziru s'a dusu a luá parte in batali'a de la Zenta (5). Dar' fiindu ca a fostu numai cá voluntariu, asiá nu a luat parte la lupta; ci luandu si elu fug'a cu Turcii, s'a intorsu cu restulu armatei acestora la Constantinopole.

Brancovanu totu mai tienendu anca la ur'a ce o purtá in contra acestei familie, a continuatu persecutiunea in contra acestoru duoi frati pênê la extreme. Demetriu isi atítiase ur'a lui Brancovanu asupra sa prin aceea, ca elu stá in fórte mare védia la toti ministrii de la curte. Elu isi apropiase nu numai limb'a turcésca, ci anca si cea arabica si persian'a; prin affabilitatea sa si prin temperamentulu seu vioiu, se facuse placutu la cele mai bune societati in capital'a imperiale. Pentru aceea Brancovanu credea cá Demetriu este unic'a persóna, de care trebe se se téma cá de unu mare rivalu; si n'a crutiatu nici bani nici ostenéla cá se-lu departeze de pre langa curtea Sultanului; pênê in urma, prin mari summe de bani si-a si ajunsu scopulu. Dar' triumfulu seu nu a fostu de lunga durata; cáci Demetriu audíndu cá este esiliatu, se ascunse in cas'a unui Pasia, care nu numai cá l-a tienutu pe elu si pe tóta famili'a sa cu cea mai mare generositate in patru-dieci de díle, dar' anca a si esoperatu revocarea sententiei, prin care era condamnatu la esiliu, si l-a pusu in stare de a se presenta la curte cu mai mare splendóre de câtu o facuse pênê acumu. Acést'a a mortificatu fórte multu pe Brancovanu, care pôte cá avea ratiune de a lucra asiá precumu a lucratu; caci Demetriu doriá din tóta inim'a se ajunga domnu alu Tieri romanesci, dupa-çe de duóe ori refusase numirea de domnu alu Moldaviei, si dupa recomandatiunea sa de duóe-ori se numi aici domnu, fratele seu Antiochu.

In anulu 1700 candu s'a dusu fratele seu mai ántáiu la Iasi cá se se puna in scaunulu domnescu, a mersu si Demetriu cu elu, si a-

(4) Aci este de observatu, cá atátu fiii principiloru din Moldavi'a si din Tier'a romanésca, câtu si principii destituiti (numiti la Turci *Mazilu*) erau obligati a locui in Constantinopole.

(5) Unu orasiu in tier'a unгурésca in comitatulu (districtulu), Baciú langa fluvíulu Tisa.

colo s'a casatoritu cu Casandra, o fia a lui Sierbanu Cantacuzenu, fostu Domnu alu Tierei romanesci. Din acésta casatoria i s'a nascutu o ficia anca in Moldavi'a. In scurtu timpu dupa aceea fratele seu fu scosu din scaunu, si elu necessitatu a-si lasa patri'a si a se întórce cu fratele seu la Constantinopole, unde i s'au mai nascutu anca patru fete si patru feciori.

In totu timpulu câtu a mai statu Demetriu in Constantinopole, fiindu-câ nu avea altu lucru mai momentosu cu care se se ocupe, si-a vediutu de afacerile sale; s'a pusu se-si edifice o casa si se studieze datinele si usurile tierei. Cu aceste s'a ocupatu mai multi ani, câci elu nu s'a departatu din Constantinopole pênê in anulu 1710, candu *Petru celu mare*, țiarulu Russiei, a declarat resbellu infideliloru. Pre candu acestu monarchu se apropiá cu armat'a sa de marginile Moldaviei, Port'a ottomana aflá cu cale a pune pe Demetriu domnu acestui principatu; câci domnitoriulu de atunci, *Nicolau Maurocordatu*, de si era omu invetiatu si statea in reputatiune mare la curtea ottomana, elu totusi nu era o persóna pe care se se póta radîmá in timpu de bataia, fiindu-ca nu avea nici curagiu nici esperientia in trebile militari.

Demetriu a fostu silitu se o primésca atátu in urm'a solicitariloru Vezirului, catu si la indemnul Chanului Tatariloru, care informase pe Pórta cá elu, Demetriu, ar' fi singurulu omu intre Crestini, care se fia capabile de a face servitiu insemnatu imperiului in impregiurarile de fație. Pentru aceea Demetriu nu numai ca nu a datu nici Sultanului nici ministriloru turci darurile usitate in casuri de punerea domniloru, cí din contra, chiar' Pórt'a i-a datu dóue-dieci de pungi (6) pentru supportarea speseloru necesarie.

Demetriu abia ajunsu in Iasi, capital'a Moldaviei, candu si primi ordinu de la curte, cá se faca unu podu preste Dunare pentru trecerea armatei turcesci. Totu-odata Vezirulu i cerú cá se-i tramita banii ce-i competu lui si celorulalti ministri pentru ajungerea sa pe tron. Pentru acésta din urma pretentiuue intr'atátu s'a maniatu Demetriu, ín câtu din acelu momentu si-a propusu a-si resbuna

(6) Pung'a avea 500 de lei.

asupr'a Vezírului, si a se folosi de acésta ocaziune spre a-si libera tíer'a de sub jugulu turcescu.

Din fericire, Petru celu mare i tramite chiar' pe acestu timpu pe unu medicu grecu, cu numele *Policala*, si-i propune confederatiune cu Russi'a sub conditiuni fórte favorahili. Fiindu-ca acumu totu lucrulu era de a face servitiu unui principe crestinu, si prin acést'a de a procura fericirea poporului seu, asiá Demetru se involò prè-bucurosu cu monarchulu Petru, sub urmatoriele conditiuni: 1° Moldavi'a se restituie intre marginile sale cele vechi, si se pune sub protectiunea Rusiei. 2° Principele dimpreuna cu poporulu seu va jurá credintia maiestatei sale tíarului, indata ce armat'a russésca va intra in Moldavia. 3° In acelasiu timpu principele isi va uní ostirile sale cu ale tíarului, si voru lupta cu puteri unite contra Turciloru. 4° Principele, precumu si successorii sei voru avé in perpetuu domni'a Moldaviei sub protectiunea monarchiloru Rusiei. 5° Nime nu va poté fi domnu in Moldavi'a, pênê candu famili'a Cantemiriloru nu va apune cu totulu. — Acestea si anca alte conditiuni au fostu intarite de Petru tíarulu la *Luscu* in Poloni'a in 13 (24) Aprile anulu 1711, si sub sigilulu imperiale au fostu tramise principelui prin unu anumitu delegatu. In consecenti'a acestui tractatu, Demetriu insciintiá din timpu in timpu pe tíarulu atátu despre ostirile ce are se i le dea, câtu sí despre mesurile ce trebuia se iea spre a reesí in întreprinderea sa.

Intr'aceea Demetriu nu a lipsitu a continua lucrurile cu facerea podului preste Dunare, care i s'a fostu ordonatu de catra Pórta, pe spesele Turciloru, avendu Moldavi'a si Tíer'a romanésca a dá numai lemnari'a necesaria. Dar' stá in puterea lui de a intardiá lucrulu; ceea ce sí facea in câtu potea, fara cá se traga asupr'a sa nici cea mai mica suspiciune cá ar' sta in corespondentia cu Rusii. Pre langa acést'a elu neincetatu solicitá la tíarulu, cá se grabésca cu venirea sa inainte de a se terminá in intregu construirea podului. Din nefericire, consiliulu seu nu a fostu urmatu strictu, cá alu unu omu, a carui fidelitate anca nu era pusa la proba, si tíarulu insielatu prin sperantiele cé i le facea Brancovanu Domnulu Tieriei romanesci, ajunse cu armat'a sa cu multu mai tardfu decâtu se mai póta impiedica trecerea Turciloru preste Dunare. Tíarulu veni la

Iasi numai in 11 Iuniu anulu 1711, unde boierii si poporul Moldaviei l-au recunoscutu de suzeranu, si dimpreuna cu Domnulu loru i-au juratu credintia. Acésta espeditiune este descrisa mai pe largu in textulu Istoriei; ací va ff destulu a mentioná, cà tiarulu din lips'a midilóceloru de viétia a fostu constrinsu'a inchiaié o pace fórte defavorabile cu Turcii; dar' ceea ce-i servesce spre eterna onóre este, cà elu a refusatú cererea Turciloru de a estradá pe principele Cantemiru, de sí, atátu insusi Petru, cátu sí famili'a si armat'a sa se aflá in strimtóre estrema. Elu a datú ordinu ministrului seu, se spuna Turciloru', cà prncipele Cantemiru nu este in castrele sale. Demetriu, pênê au duratu negociatiunile de pace a statu ascunsu in calése'ã tiarinei; ceea ce nime nu sciá, decátu unu singuru servitoriu care-i ducea de mancare.

Vediendu principele ca nu mai póte remané in Moldavi'a, a obtienutu de la tiarulu una diploma, prin care acesta promitte atátu principelui cátu si celorlalti nobili moldoveni indemnizare pentru perderile loru, si le accórdá unu asilu securu in tierile sale. Totu prin acestu documentu, care s'a subscrisu in Mohilov la prim'a Augustu 1711, tiarulu declara pe Demetriu si pe toti eredii sei de principi ai imperiului russescu cu titlulu de *Altetia Serenissima*, si-i dá privilegiulu de a nu fi respundietoriu decátu numai tíarului; ér' moldovenii, cari s'au refugiatu in Russi'a, se stea numai sub jurisdiciunea lui Demetriu.

In urm'a acestei diplome Demetriu a esitu cu ai sei si cu tóta averea sa din Iasi, urmandu dupa armat'a russésca, si insoçitu de mai multi cá una miie de nobili si officieri, cari isi lasara patri'a numai din iubirea ce o aveau catra elu.

In anulu 1711 principele si cu ai sei s'a retrasu la *Charcov* in Ucrani'a, cáre locu a fostu destinatu de locuintia pentru elu si pentru cei ce i-au urmatu lui (7). Aici a statu cu tóta famili'a sa pênê la anulu 1713, candu apoi s'a mutatú la *Moscvá*.

La cererea sa, tiarulu nu numai ca a imparlítu între nobili moldoveni locurile ce i le donase in Ucraui'a, dar' anca i mai doná si

(7) Aici pênê in diu'à de asta-di mai sunt anca descendentii de ai moldoveniloru refugiatii de pe acelu timpu, cari nu si-au perdutu limb'a de totu, ci mai vorbescu câte ceva, de si stricatu, in limb'a loru cea stramosiésca.

una miie case de suditi de ai Corónei. Aceste dominie totdeauna, si de timpuri immemoriali au fostu totu in posesiunea tiariloru; si atátu pentru situatiunea loru, câtu si pentru numerulu celu mare alu locuitoriloru, treceau de cele mai bune in totu imperiulu rusescu. Afara de acestea, Maiestatea sa i-a mai accordatu o pensiune annuale fôrte considerabile, care pe câtu a traitu, i se numerá regulatu.

In scurtu timpu dupa venirea lui Demetriu la Moscva, soçi'a s'a Cassandra a muritu. Ea adeca era fôrte suparata, ca si-a perdutu patri'a si pe consangeniilei sei din Moldavi'a si Tiér'a romanésca, unde tóte bunurile, atátu ale sale câtu si ale barbatului seu au fostu confiscate de catra Pórt'a ottomana; in câtu in urma o au cuprinsu nisce friguri, cari prin ignoranti'a apotecariului au devenitu mortali, fiind-cà i-a datu o purgativa prè tare, si asià, dupa morbu de vre-o câte-va dîle, la 11 Maiu 1713 a trecutu in viéti'a ceealalta chiar' candu era in flórea etatiei sale, câci abià numerá trei-dieci de ani ai vietiei sale. Ea a fostu o dómna fôrte prudenta si intielépta; iubià fôrte multu lectur'a cartiloru, fara cá pre langa acést'a se uite de lucrurile din casa, de famili'a sa si de educatiunea filoru sei. Frumuseti'a sa cu care era dotata in abundantia de la natura, era celu din urma alu ei ornamentu. Ea a fostu immormentata in Moscva intr'o mônastire gréca, unde principele, soçiulu seu, a contribuitu fôrte multu pentru edificarea unei frumóse bisericii.

In anulu urmatoriu 1714, Demetriu a mersu la Petersburgu cu alu treilea fiu alu seu, numitu Sierbanu, care era numai de siepte ani. Acestu tineru principe avù onórea de a tiené in diu'a Pasciloru o cuventare in limb'a grecésca inaintea tiarului, care pentru acést'a i-a datu unu frumosu presentu, si l-a primitu chiar' in regimentulu seu.

In anulu 1715 tiarulu a intreprinsu o caletoria prin tierile straine, éra Demetriu s'a folositu de acésta ocasiune spre à visita dominiile sale, unde a remasu pêné in anulu 1716. Atunci terminà densulu istori'a sà despre imperiulu ottomanu, pe care o incepuse candu éra anca in Constantinopole.

In anulu 1716 a fostu unu casu, unde Demetriu a usatu de pote-rea cè tiarulu i-a datu asupr'a moldoveniloru nobili, intre cari se

impartîsera locurile si satele in Ucrani'a. Fiindu-ca acesti boieri se intruniau adese-ori la petreceri in mancari si beuturi , se intemplă odata, ca certandu-se in beti'a lor au scosu si sabiele, si din nenorocire , duoi dintre ei au ramasu morti , ér' altii mai multi raniti. Asupr'a acestui casu s'a redicatu plangere inaintea principelui Demetriu. Acesta a chiamatu pe cei vinovati inaintea sa si dupa ce a cercetatu lucrulu cu deameruntulu, pe trei dintre ei i-a judecatu la mórte, ér' pe ceialalti la galere ; dupa aceea inse a schimbatu pedéps'a de mórte in pedépsa corporale, ceea ce s'a si eseculatu ; si tóta procedur'a a fostu aprobata de catra insusi tiarulu. Acesta este póte uniculu esemplu in istori'a Russiloru , cá unu suditu se esercite potestatea de viétia si mórtea in numele seu propriu.

In anulu 1717 tiarulu pentru turburarile ce se escasera in statulu seu, a trebuitu se se întórca acasa. Atunci Demetriu anca s'a reintorsu la Moscva, unde adese-ori mergea la Maiestatea sa, care din partea sa anca de multe-ori ilu onorá cu visitele sale. La anulu 1718 candu tíarulu a plecatu la Petersburgu, Demetriu a primitu ordinu cá se-lu insoçiésca pêné acolo ; dar' famili'a i-a ramasu in Moscva, fiindu-ca fia sa a dóu'a, cu numele *Smaranda*, suferia de hectica (phtisis).

Dupa-ce a venitu la Petersburgu , se intemplă de intr'o societate publica de nobili, de cari se tíenu regulatu in tóte iernile, a vediutu pe a trei'a fia a principelui *Trubetskoi* , care s'a facutu dupa aceea feldmarsialulu trupeloru russesci. Acésta principessa era cea mai frumósa pe timpulul seu. Demetriu se inamorá in ea, si câte-va díle in urma o si petiesce de la parintele seu. Implinindu-i-se rugarea , elu s'a si cununatu cu dens'a pe la inceputulu iernei. Inainte de a se cununá, si-a rasu barb'a si si-a schimbatu portulu moldovenescu in celu frantiozescu. Tiarulu iasusi l-a onoratu cu presenti'a sa la ceremoniele cununiei, si l-a petrecutu la biserica, unde s'a implinitu serbatori'a cununiei. La întórcere din biserica s'a dusu cu elu pêné acasa, si cu acésta ocaziune i-a facutu presentu frumosu o sabia de mare pretiu.

Dupa ospetiu, care a tíenutu trei díle, si la care a fostu faéie maiestatea sa imperatulu dimpreuna cu imperatós'a si cu principe-sele de familia, si tóta nobilimea din Petersburgu, Demetriu a fostu numitu consiliariu intimu alu maiestatíei sale.

Copiii sei au venit si ei la Petersburgu in anulu 1719, afara de fic'a sa Smaranda, carei din di in di i era mai reu, asiá cātu in urma la patru Iuliu aceluiasi anu a si muritu in etate abiá de siepte-spre-diece ani. Dar' acésta perdere a lui Demetriu se usiorá prin una alta fica, care se nascù din a dóu'a muiere in optu Novembre alu aceluiasi anu; éra la botezu fiindu'í patrini țiarulu si imperatés'a, i-au datu totu numele Smaranda.

In anulu urmatoriu 1720 țiarulu a plecatu la Persi'a, si Demetriu a primitu ordinu de a-lu insoçi dimpreuna cu contele *Tolstoi* si admiralulu *Apraxin*. In acésta espeditiune Apraxin avea comand'a asupra armatei, ór' Tolstoi si cu Demetriu aveau directiunea trebilor civilii. Acesti trei barbati formau consiliulu intímu alu maiestatiei sale.

Demetriu a insoçitu pe țiarulu pênê la Colomma, care cetate este in departare de noue-diece verste (s) de la Moscua, si é situata la gur'a fluviului Moscua, unde acesta se vérsa in Occa. Aci se întâlni cu ai sei cari i-au fostu urmatu pe apa; se puse cu famili'a sa pe naie, si-si continuâ calea câtrâ Astrachanu, unde ajunse in patru Iuliu anulu 1721.

Abiá plecase din Colomma, pre candu si incepù a simti dureri de renunchi si nisce friguri usióre; pre langa acést'a din candu in candu se simtiá atât de slabu, in cātu trebuia se stea câte duóe trei dile in patu. Dar' acést'a n'a fostu o pedeca pentru elu de a nu se ocupa cu lucrulu seu, si anume de a intocmi o mica typografiá cu litere turcesci, spre a se typari declaratiunea de resbelu a țiarului, ce acesta voia a se publica in limb'a turcésca in Persi'a. Vasulu latetiu pe care caletoria Demetriu, atâtu era de accómodatu pentru acestu lucru, in cātu pênê in timpul ajungerei țiarului in Astrachanu tóte au fostu gata pentru typarirea declaratiunei de resbelu. In Augustu Demetriu s'a dusu la Astrachanu intr'o fregata cu dóue-diece de tunuri, pentru ca se insoçiesca pe țiarulu la Persi'a. Tóta armat'a trecù preste mare cu maiestatea sa țiarulu, si in cateva dile au ajunsu pênê la acelu locu, unde dupa aceea s'a construitu unu fortu ce pórta numele de *Sánt'a Cruce*.

(8) Séu 18 mile nemtiesci, 1 versta face 1/2 parte din 1 milu nemtiescu; adecá 5 verste facu 1 milu nemtiescu.

Fiindu-ca Demetriu trebuia se petréca pe tiarulu péné la Derbendu pe uscatu, asiá a tramisu fregat'a sa cu tóte lucrurile si servitorii sei inainte, cá se-lu astepte acolo. Dar' din nefericire, acestu vasu prin o furtuna de mare a fostu aruncatu pe una banca de nisipu, de unde numai personalulu (marinarii) au scapatu, ér' celelalte lucruri tóte s'au perdutu. Intre alte lucruri perdute a fostu si scriniulu principelui, in care erau scrisorile si alte manuscripte ale sale; in specialu manuscriptulu care continea Istoria incependu de la falsulu profetu Mahomedu péné la Osmanu, primul sultanu alu Turciloru; unu opu acesta, care pe auctoru l-a costatu multa ostená, si care ar' fi fostu demnu de o mai buna sórte.

Indispositiunea de mai inainte á principelui crescea din dí in dí, si nici elu ensusi nici medicii nu scieau se cunósca si se spuna, care si unde este caus'a. Cu tóte acestea elu si-a continuatu calea catra Derbend, si intru un'a din dile, candu s'a simtítu cevasi mai bine, a cercetatu faimosulu muru din muntii Caucasului, despre care professorele Bayer ne dá o descriptiune pe largu in tomulu antaiu, pagin'a 425, alu lucrariloru Academiei din Petersburgu.

La reintórcerea sa din Derbendu s'a descoperitu, ca morbulu lui Demetriu era unu Diabetes (adeca scurgerea udului), care intr'atáta ilu debilitase, in cátu nu se mai potea pune pe calu. Fiindu-cá elu insusi credea acumu ca i se apropiá mórtea, si-a facutu testamentulu, a pusu esecutoru alu testamentului si de tutoru alu fiiloru sei pe tiarulu, si l-a datu in manile acestui-a. Cei mai mari trei fii ai sei erau pre langa densulu, ér' soçi'a sa, fic'a, si celu mai micu fiu alu seu, au fostu remasu in Astrachanu. Candu tiarulu a trecut prin acésta cetate, a lasatu pe Policala, mediculu de casa alu imperatesei, cá se ia in cur'a sa pe Cantemiru.

In lun'a lui Augustu, Demetriu au ajunsu in Astrachanu, dar' intr'o stare atátu de debile, in cátu insif amicii sei abiá ilu mai cunosceau. La inceputulu lui Decembre era intr'o stare atátu de amerintiatória, in cátu elu insusi a judecatu de necessariu a se confessa si cumineca, asteptandu mórtea pe totu momentulu. Admiralulu Apraxin, contele Tolstoi, si principele Georgiu Trubetzkoj alergara la densulu pentru a-si lua celu din urma remasu bunu si iertatiune de la elu. Soçi'a sa, copii si toti domesticii sei, stateau cu ochii plini de lacrime

in giurulu patului seu ; ér' elu îi consolá cu o resolutiune mai multu de câtu omenésca, recomandandu-i acestoru trei ministri , si investandu'i cá se traiésca in iubire mutuale si striñsu uniti dupa mórtea sa.

In aceste ultime momente isi adusera aminte cei din giurulu seu, cà unu medicu cu numele Englert, care era in armata , n'a fostu chiamatu la consiliulu de medici. Asiá au tramisu immediatu dupa elu ; si acesta prin puterea artei sale intr'atátu sciù se aline greutatea morbului , in câtu Demetriu a potutu se mérga in diu'a de Pasci in Astrachanu la biserica. Simtindù-se acumu mai in putere, Demetriu se resolvi a plecá din Astrachanu si a se întórce in dominiile sale, obtienendu spre acésta si permissiunea tiarului.

Elu a manecatu in 14 Ianuariu anulu 1723. Calea a fostu fórte grea' nu numai pentru cá era fórte lunga, dar' mai alesu pentru-ca morbulu seu devenise'din ce in ce mai greu. Cu tóte acestea, in lun'a lui Martiu aceluiasiu anu ajunsu ceva mai sanetosu in dominiile sale. Aici, pe câtu ilu iertá starea sanetatiei, isi petrecea timpulu cu placerile innocente de la tíera, cu regularea afaceriloru sale familiare si cu edificarea unei biserice, care a fostu inchinata dupa numele seu, patronului S-tu Demetriu. In urma, la cincispre-diece Augustu 1723 ilu apucara friguri mortaretie, éra scurgerea udului crescuse in asiá mesura, in câtu la dóue-dieci-si-un'a Augustu aceluiasiu anu a muritu in etate de patru-dieci-si-nóue de ani, siepte luni si cincí'dtle.

Demetriu avuse cu prim'a sa soçia siese fii si dóue fice. Un'a din fice si duoi din fiii sei au muritu péné candu era elu anca in viéti'a.

Prin urmare au remasu dupa elu duóe fice, Maria si Smarand'a, si patru fii, Mateiu, Constantinu, Sierbanu si Antiochu, cari toti sunt anca in viétiá (9). Celu din urma numitu Antiochu, a fostu ministru plenipotentiaru alu imperatesei Catarin'a pre langa regele Angliei Georgiu , si a dusu cu sine manuscriptulu latinu alu parintelui seu despre Istori'a imperiului ottomanu in Londra , din care s'a facutu traductiunea in limb'a englesá (10).

(9) Aci este de a se intielege anulu 1734.

(10) De *N. Tindal* ; ér' din englesesce s'a tradusu in limb'a francesá de D. *Tonqueres* ; si apoi in limb'a germaná de *Schmid* ; si in urma abia acumu in limb'a nóstra romána. *Tr. Rom.*

Demetriu a fostu unu omu de statura midi-lócia , mai multu uscativu de câtu grasu. Avea o fație fórté placuta, si vorbia totdeauna cu o particulara dulcétia , afabilitate si prudentia. Era dedatu a se sculá deminétia la cincioóre, dupa usulu turcescu luá o cafea si fumá unu ciubucu de tutunu. Dupa aceea se retragea in cabinetulu seu si se ocupá cu studiele sale pênê la prandiu, pe care-lu luá totdeauna la dóue-spre-diece óre. De regula elu prándia numai o mancare; si bucat'a lui cea mai placuta era puiu tineru cu macrisiu. La mésa totdeauna bea apa amestecata cu vinu. Era inimicu de mórté alu betiei ; câci déca se scapá numai odata se bea prè multu, era câte duóe septemani reu dispusu. Dupa dejunu se puneá se dórma puçintelu ; ér' ceeafalta parte a dílei o petrecea cu studiulu seu pênê la siepte óre sér'a. Atunci mergea la ai sei in familia, mancá la diece óre dimpreuna cu ei, si la dóue-spre-diece óre se culcá. Dar' dupa ce s'a facutu consiliariu intimu alu tiarului, si dupa ce s'a insuratu cu o femeia tinera, a trebuitu se-si schimbe acestu modu de viétia ; câci lucrurile publice de statu si gratiile unei soçie tinere si frumóse, ilu abstrageau de multe-ori de la studiulu seu.

Prematur'a mórté a parintelui seu , pre candu era inca tinerellu, lung'a siedere a sa in Constantinopole fara nici-o ocupatiune publica, scurt'a durata a domnirii sale in principatulu seu, au fostu totu atâtea pedece, de nu si-a potutu areta desteritatea sa in aface-riile çivili si curagiulu seu in cele militari, de si nu i-a lipsitu nici un'a nici alt'a din aceste dóue virtuti. Tóta viéti'a sa sedentaria o a petrecutu in cultivarea spiritului seu ; fruptele ce a produsu, se vedu in opurile sale, dintre cari cele principali sunt urmatóriele :

1. Istori'a creșterei si scaderii imperiului ottomanu, manuscriptu in limb'a latina.

2. Sistem'a religiunei mahomedane, scrisa si typarita la Petersburgu in limb'a ruscésca din ordinulu lui Petru celu mare, si dedicata lui de catra auctoru, in Fòlio.

3. Lumea si Sufletulu (séu Divanulu lumei) typarita in Moldavi'a in limb'a romana si grecésca ; este o carte despre lucruri morali, compusa in dialoguri.

4. Istori'a antica si moderna a Daciei, o carte mare, manuscriptu

in folio, scrisa in limb'a romana. Totu cartea acést'a scrisa in limb'a latina, s'a perdutu in marea caspica candu s'a innecatu fregat'a.

5. Starea presenta a Moldaviei (descrierea Moldaviei) in limb'a latina cu o charta mare a terei. (Acést'a é tradusa pênê acumu in limb'a germana si cea romana).

6. Istori'a creatiunei cu note din sciintiele naturali, scrisa in limb'a latina, manuscriptu in folio, intitulatu: *Theologo-Physica*.

7. Istori'a celoru dóue case Brancovanu si Cantacuzenu, in limb'a romana, manuscriptu in quartu. (tradusa si typarita pênê acumu in limb'a gréca si cea russa).

8. Istori'a Mahomedaniloru, incependu de la falsulu profetu Mahomedu pênê la Osmanu primulu sultanu alu Turciloru; acésta carte anca s'a perdutu in marea caspica.

9. O carte de musica turcésca, in quartu.

10. Introductiune la studiulu musicei turcesci, scrisa in limb'a romana, in quartu,

Afara de aceste opuri complete Demetriu a mai scrisu multe alte tractate necomplete, mai alesu despre moralitate si despre istoria, ale caroru manuscripte originali se mai conserva.

Demetriu vorbiá limbele: turcésca, persiana, arabic'a, grec'a moderna, latina, italiana, russiana si romana; si intielegea fórte bine grec'a antica, slavon'a si frances'a.

Studiulu seu celu mai placutu, si pe care si-a pusu cea mai multa diligentia, a fostu istori'a; totusi elu a facutu mari progresse atátu in filosofia câtu si in matematica, din acésta din urma i-a placutu mai multu architectur'a. Bisericele din trei sate ale sale suntu construite dupa planulu si desemnulu facutu de elu insusi.

Elu era membru alu academiei de sciintie in Berlinu; si chiar' in momentulu candu au ajunsu scirea despre mortea sa la Petersburgu, a priimitu residentele de acolo alu imperatului Germaniei o diploma pentru principele Demetriu Cantemiru, prin care acesta fú numitu Principe alu imperiului romanu; dar' residentele, din caus'a mortiei lui Demetriu, a tramisu diplom'a indereptu la Domnitoriulu seu.

SUMMARIULU

MATERIELORU CUPRINSE IN ACESTU OPU

PARTEA I.

CRESCEREA IMPERIULUI OTTOMANU

	<u>Pag.</u>
<i>Prefatiunea auctorului</i>	5
<i>Estrasu din prefatiunea traductorului germanu</i>	35
<i>Tabela comparativa intre anii Hegirei si anii de la Christu (*)</i>	40

CARTEA I.

CAPU I.	<i>Despre esirea Tatariloru sub Siahulu Suleimanu</i>	1
CAPU II.	<i>Istori'a domniei Sultanului Othmanu séu Osmanu I.</i>	9
	I. Fiii lui Solimanu își impartu averea lui 9. —	
	II. Erdogrulu merge la Aladinu 10. — III. Erdogrulu bate pe Tataru cari erau in lupta cu Turcii 11. — IV. Aladinu ilu face generalu armatei sale 12. — V. Faptele si mórtea lui Edogrulu 12. — VI. Othmanu succede parintelui seu 12. —	

(*) Insemnamu pentru lectori ca in partea prima a acestui opu s'a strecuratu o eróre de typariu in insemnarea pe marginea a aniloru, punendu-se *A.* in locu de *H.* adica Hegirea. *Tr. Rom.*

VII. Othmanu supprime o rebeliune si ocupa mai multe cetati de la Greci 14. — VIII. Aladinu ilu innaltia anca si la alte dignitati 15. — IX. Othmanu 'oppune frauda la frauda si respinge forti'a cu fortia 16. — X. Aladinu lasatu de poporulu seu fuge la imperatorulu grecescu Michailu 18.— XI. Othmanu este in unanimitate alesu Sultanu 18. — XII. Otmanu pune pe fiii sei gubernatori provinciiloru 19. — XIII. Stramuta resiedinti'a imperiului in Ienghisleri 19. — XIV. Ataca in vanu Nicomedi'a 19. — XV. Bate pe Greci si cuprinde *Jetatea Kutahí* 20. — XVI. Impresóra Prus'a si o lasa éra 21. — XVII. Othmanu offere Crestiniloru Coranulu ori sabi'a 21. — XVIII. Multe cetati se adaoga imperiului 23.— XIX. Othmanu impune religiunea sa Tatariloru numiti Ci-audari 23. — XX. Cuceririle lui Orchanu, fiulu lui Othmanu 24. — XXI si XXII. Orchanu ocupa Prus'a 24. — XXIII. Othmanu móre si lasa sucesoru pe fiulu seu Orchanu 25.

CAPU III. *Istori'a domniei lui Orchanu fiulu lui Othmanu*

29.

I. Orchanu se proclama imperatu ; Nicomedi'a capituléza 29. — II. Orchanu se asiédia cu resedinti'a in Prus'a , si organiséza armat'a 30. — III. Stabileste plata pentru soldatii etc. 31. — IV. Ocupa Nice'a; si marita veduvele Greciloru dupa soldatii sei 31. — V. Cuprinde castelulu Kemlucu si fundéza scóle 32.— VI. Debelléza pe Greci in Asi'a; pe principii musulmani i câstiga prin politica 33. — VII. Mai multe cetati se unescu imperiului otomanu 34. — VIII. Orchanu tramite pe fiulu seu Solimanu in Europ'a 34. — IX. Solimanu ocupa Galipolea 36. — X. Orchanu tramite pe fiulu seu Muradu in Europ'a 37. — XI. Solimanu cade depre calu si móre 37.— XII. Acebegu ocupa cetatea Dydomothycon, dar' Orchanu o restituie locuitoriloru ei 38. — XIII. Mórtea lui Orchanu si caracterulu seu 38.

CAPU IV. *Istori'a domniei lui Muradu séu Amuratu I fiulu lui Orchanu.*

43

I. Muradu ocupa Ancyra 43.—II. Apoi Adrianopolea si Philippopolea 44. — III. Muradu edifica o Giamia 46. — IV. Institutiunea Ieniciriloru 49. — V. Cucerirea Serviei 54. — VI. Muradu casatoresce pe fiulu seu Baiazetu, si câstiga mai multe cetati 54. — VII. Cuceresce Bolin'a prin rugatiunile sale 55. — VIII. Ocupa mai tóta Macedoni'a si Albani'a 55. — IX. Batai'a de la Cossov'a. Mórtea lui Muradu 56. — X. Iacob Celebi strangulatu, si Lazaru, principele Serviei, decapitatu 58. — XI. Funeralele lui Muradu. Caracterulu seu 58.

CAPU V. *Istori'a domniei lui Ildirimu Baiazetu*

I. fiulu lui Muradu I.

61

I. Prim'a espeditiune a lui Baiazetu 61. — II. Batai'a cu Moldovenii 61. — III. Victoria asupra lui Caramanu Ogli 63. — IV. Alte progresse ale lui Baiazetu in Asi'a si Europ'a 64. — V. Victori'a de la Nicopole 65. — VI. Baiazetu fortifica strimtóra de la Nicomedi'a 66. — VII. La persvasiunea Vezirului desiste de la cucerirea Constantinopolei 67. — VIII. Elu tramite soli la imperatulu Greciloru 68. — IX. Grecii se supunu la tributulu annuale 69. — X. Se edifica o Giamia in Constantinopole 69. — XI. Tamerlanu intra in Asi'a 70. — XII. I se offre Constantinopolea, dar' o refusa 70. — XIII. Face bellu lui Baiazet 71. — XIV. Ilu invinge si-lu duce in captivitate 72. — XV. Calitatile lui Baiazetu 74. — XVI. Fii sei 75.

CARTEA II.

CAPU I. *Interregnululu sub Solimanu Celebi fiulu lui Ildirimu Baiazetu.*

77

I. Solimanu se proclama imperatu 77. — II. Intimpina cu despretiu pe delegatii lui Temurlenki séu Tamerlanu 78. — III. Temurlenki face pe Musi'a imperatu in Asi'a 78. IV.—Solimanu ilu profuga 79. — V. Isfendarbegu ilu refusa 81. — VI. Suleimanu se pórtá cu puçinu respectu catra solii fratelui seu Mahomedu 81. — VII. Musia oc-

cupa Adrianopolea 82. — VIII. Suleimanu ilu a-lunga 82. — IX. Suleimanu se da placheriloru 82. — X. Soldatii lui Musia ilu prindu si-lu ucidu 83. — XI. Calitatile lui Suleimanu 84.

CAPU II. *Interregnulul sub Musi'a Celebi fiulul Sultanului Ildirimu Baiazetu.* 85

I. Musi'a proclamatu imperatore in Europ'a 85. — II. Er Mahomedu in Asi'a 85. — III. Impartu imperiulu intre sine 86. — IV. Musi'a attaca More'a 86. — V. Bate pe Unguri 86. — VI. Mahomedu se inarma contra lui Musi'a 87. — VII. Musi'a se retrage in Serbi'a 88. — VIII. Intra de nouu in Adrianopole 89. — IX. Mahomedu merge contra lui 89. — X. Trece prin Constantinopole 90. — XI. Armat'a européna ilu saluta imperatore 90. — XII. Invinge si prinde pe frate-seu 90. — XIII. Pentru ce acestu intervalu se numesce interregnu. 92.

CAPU III. *Istori'a domniei lui Mahomedu I. fiulul lui Ildirimu Baiazetu.* 93

I. Mahomedu se proclama imperatu in Asi'a 93. Curatia staturile sale de briganti 94. — III. Ucide pe Musi'a 95. — Miscari in Asi'a 95. — V. Caramanu cere pace 96. — VI. Caramanu se revolta din nou 96. — VII. Isfiendarbegu invinsu si ucisu 97. — VIII. Mahomedu face pe Români tributari 98. — IX. Unu Mustafa falsu in Asi'a 99. — X. Elu e prinsu si spendiuratu 100. — XI. Mórtea lui Mahomedu 100. — XII. Calitatile lui 102.

CAPU IV. *Istori'a domniei lui Muradu séu Amuradu II. fiulul lui Mahomedu I.* 105

I. Altu Mustafa falsu 105. — II. Bate pe Vezi-rulu lui Muradu 106. — III. Refugiulu lui Muradu la rugatiuni 106. — IV. Prin unu miraclu invinge pe impostoru 109. — V. Mórtea lui Caramanu Ogli 110. — VI. Si a aliatului seu Othmanu begu 111. — VII. Mustafa se revolta 111. VIII. Devine prinsu si ucisu 112. — IX. Muradu se casatoresce cu fii'a lui Las Ogli 112. — X. Is-

fiendarbegu se revólta 112. — XI. Dar' cere iertare, si este agratiatu 113. — XII. Espeditiunea lui Muradu in Europ'a si Asi'a 113. — XIII. Caramanu ogli suppune tierile sale lui Muradu 114. XIV. Muradu intra in Greci'a 114. — XV. Se casatoresce cu fii'a lui Isfiendarbegu 115. — XVI. Caramanu Ogli se revólta 115. — XVII. Muradu bate pe principele Moreei 115. — XVIII. Resboiu in Ungari'a 116. — XIX. Impresorarea Belgradului 117. — XX. Valak Ogli deposedatu 117. — XXI. Fuge la regele Ungariei 118. — XXII. Alta revolta a lui Caramanu Ogli 118. — XXIII. Muradu renuntia la imperiu 119. — XXIV. Caramanu Ogli escita pe regele Ungariei contra lui Muradu 120. — XXV. Invasiunea Ungurilor 120. — XXVI. Muradu reprimesce imperiulu 121. — XXVII. Batai'a de la Varn'a 121. — XXVIII. Muradu érase abdicat 124. — XXIX. Ienicerii se revólta. Muradu este rechiamatu 124. — XXX. Cuprinde Greci'a si Epirulu; si alunga pe Scanderbegu 125. — XXXI. Bate pe Unguri la Cassovi'a 126. — XXXII. Insóra pe fiulu seu Mahomedu, si móre 128. — XXXIII. Calitatile, si successorii lui Muradu 128.

CARTEA III.

CAPU I.

Istori'a domniei lui Mahomedu II fiulu lui Amuratu séu Muradu II . . .

131

I. Mahomedu se invoiesce cu Caramanu Ogli 131. — II. Impresóra Constantinopolea, dar' pune pace si se retrage 132. — III. Inchide marea négra prin unu castelu 133. — IV. Impresóra Constantinopolea a dou'a óra 134. — V. Ocuparea cetatiei prin assaltu din partea de câtrá mare 137. — VI. Imperatulu grecescu cade mortu 138. — VII. Ceea-lalta parte a cetatiei capituléza 239. — VIII. Mahomedu publica conditiunile capitulatiunei 139. — IX. Merge in processiune la St. Sophia 140. — X. Descoperirea mormentului lui Eiub Ensari 142. — XI. Alte progresse ale lui Mahomedu 146. — XII. Impresóra Belgra-

dulu indesiertu 147. — XIII. Suppune tóta More'a 147.—XIV. Suppune in doi ani preste patru dieci de cetati 147.—XV. Despóia pe Kísil Achmedu de tierile sale 148.—XVI. Cuceresce Mitylen'a; bate pe Români 148. — XVII. Mahomedu infrange pe Grecii rebelli 149 — XVIII Edifica o Giamía in Constantinopole 150. — XIX. Suppune Bosni'a 151. — XX. Face pe fiulu lui Caramanu Ogli rege 151. — XXI. Ocupa câteva cetati in Albani'a 152 — XXII. Pune pe fiulu seu Mustafa rege in Caramani'a 152. — XXIII. Cuceresce insul'a Egriboss (Negroponte) 153. — XXIV. Kísil Aslanu begu offere tierile sale lui Mahomedu 153. — XXV. Generalulu lui Ussunhasanu batutu si captivatu 153.— XXVI. Mahomedu pune la fuga pe Ussunhasanu 155.—XXVII. Cuprinde de la elu multe cetati 155. — XXVIII. Ocupa Kief'a si Crime'a 155. — XXIX. Moldovenii batu pe Turci 158. — XXX. Turcii devastéza Moldavi'a 158. — XXXI. Espedițiunile lui Mahomedu in Asi'a 158. — XXXII. Mahomedu bate pe Venetiani, si devastéza Apuli'a 159. — XXXIII. La Rhodes remane respinsu 159. — XXXIV. Móre la Maltepp'a 160. — XXXV. Calitatile lui Mahomedu 160.

CAPU II. *Istori'a domniei lui Baiazetu II. fiulu lui Mahomedu II* 163

I. Baiazetu isi propune a face o peregrinare la Mecc'a 163. — II. Da regimulu in manile fiului seu Korkudu 164. — III. Dupa întórcerea sa de la Mecc'a este chiamatu la tronu 166. — IV. Korkudu se invoiesce 166. — V. Restituie tronulu parintelui seu 167. — VI. Gemu se revólta 168. — VII. Dar' este batutu si fuge la Caietbai in Egiptu 168. — VIII. De la Caietbai la Varsak 169. — IX. Érasi e batutu si fuge la crestini 170. — X. Berber Bashii taia gýtulu 172.—IX. Acest'a numitu mare Veziru 175. — XII. Calitatile lui Gemu 176. — XIII. Baiazetu fortifica Greci'a cu castelle 177. — XIV. Ocupa dóue cetati in Moldavi'a 177. — XV. Cuceresce câte-va cetati in

Asi'a. Inimicitiele sale cu Caietbai 178. — XVI. Espeditiunile lui Baiazetu in Cercassi'a 184. — XVII. Alte espeditiuni ale lui Baiazetu 184. — XVIII. Baiazetu da ajutoriu Mauriloru din Spani'a 184. — XIX. Supune Bosni'a si Croati'a 185. — XX. Espeditiunile sale in Asi'a 186. — XXI. Se bate cu Venetianii in Greci'a, si pune pace cu toti vecinii sei 188. — XXII. Sheitanu Kuli infestéza pe Persiani cu eresiele sale 189. — XXIII. Baiazetu se resolve a dá imperiulu fiului seu Achmedu 193. — XXIV. Selimu se oppune, dar' remane batutu 194. — XXV. Baiazetu érase offere corón'a fiului seu Achmedu 195. — XXVI. Ienicerii nu suffere cá Baiazetu se mai tiena regimulu 196. — XXVII. Ei reclama pe Solimu, si-lu aducu la Constantinopole 197. — XXVIII. Respunsulu lui Selimu catra tramisulu parintelui seu 198. — XXIX. Baiazetu abdica in favórea lui Selimu si se retrage la Dymotica 199. — XXX. Selimu se incoronéza 200. — XXXI. Mórtea de martiru a lui Baiazetu 201. — XXXII. Succesorii si calitatile lui Baiazetu 201. — XXXIII. Unu esemplu singulariu de pietatea sa 203. —

CAPU III.

Istori'a domniei lui Selimu I. fiulu lui Baiazetu

205

I. Achmedu rebellu 205. — II. Achmedu invinsu si strangulatu 206. — III. Korcudu pedepsitu cu mórte fara cauza 207. — IV. Selimu intra in Persi'a, si inainte de a intrá in lupta se consulta cu marele Veziru 208. — V. Apróba opiniunea lui Piri Pasia 209. — VI. Bate pe Persiani si le face mari stricatiuni 212. — VII. Elibera pe captivii musulmani 214. — VIII. Dupa cucerirea cetatiei Tibris petrece iérn'a in Amasi'a 216. — IX. Ocupa câte-ve cetati in tierile lui Olaidevletu 218. — X. Diarbekirenii alunga pe Persiani, si se offeru ei insii lui Selimu 219. — XI. Lui Selimu pare lucrulu suspitosu 220. — XII. In urma se invoiesce si le pune rege pe Mehemedu begu 220. — XIII. Karachanu remane batutu si ucisu 221. — XIV. Mehemedu begu oc-

cupa mai multe cetati 223. — XV. Selimu ilu lauda 224. — XVI. Selimu merge contra Persianiloru, dar' isi schimba planulu si ataca pe Egiphtiani 224. — XVII. Invinge prin tradarea generaliloru loru 227. — XVIII. Aleppo si Damasculu se supunu lui Selimu 229. — XIX. Selimu descopere mormentulu lui Sheicu Muhidin 230. — XX. Ordina decapitarea lui Husanu Pasia 233. — XXI. Caletoresce la Ierusalimu si ocupa unele cetati 235. — XXII. Invinge pe Cercasiani 236. — XXIII. Mai antaiu tractéza onorificu cu Tumbai, si apoi lasa de-lu spendiura 238. — XXIV. Ocupa Alexandri'a, si supune pe Arabi 241. — XXV. Priimesce pe unu delegatu alu regelui Persiei 244. — XXVI. Ambitiunea si mórtea lui Selimu 245. — XXVII. Vezirii tienu in secretu mórtea lui Selimu 248. — XXVIII. Solimanu se proclama imperatu 249. — XXIX. Calitatile lui Selimu 249.

CAPU IV. *Istori'a domniei lui Solimanu supranumitu Canuni, (Canonistu) fiulu lui Selimu*

253

I. Gaselibegu se revolta, dar' remane batutusi ucisu 253. — II. Solimanu cuceresce Belgradulu 255. — III. Ordina uciderea lui Sheh Suvar 256. — IV. Ocupa insul'a Rhodes 257. — V. Tramite pe Mustafa in Egiptu; si pune pe Ibrahimu mare Veziru 258. — VI. Mustafa se rescóla in Egiptu, dar' remane invinsu 259. — VII. Ibrahimu se casatoresce cu sor'a lui Solimanu 260. — VIII. Ibrahimu tramisu in Egiptu; elu bate moneta falsa 261. — IX. Solimanu bate pe regele Ungariei 262. — X. Solimanu ocupa Bud'a 263. — XI. Supprime rebelliunea in Asi'a 264. — XII. Unu Turcu punitu cu mórte pentru Evangeliu 265. — XIII. Toti Albanesii din Constantinopole sunt puniti cu mórte 265. — XIV. Locuitorii din Aleppo sunt puniti pentru omorulu judecatoriloru de acolo 268. — XV. O plóia mare impedece pe Solimanu in espeditiunea sa la Ungari'a 268. — XVI. Solimanu reocupa Bud'a de la Germani

270.— XVII. Moldavi'a tributaria 171.— XVIII Solimanu impresóra Vienn'a 276. — XIX. Elu redica obsidiunea 280. — XX. Circumcisiunea a trei fii ai lui Solimanu 282. — XXI. Firindos (Ferdinandu) impresóra Bud'a 283. — XXII. Dar' remane batutu de Solimanu 284. — XXIII. Italianii sunt scosi din More'a 284. — XXIV. Olame irrita pe Solimanu contra Persianiloru 285. — XXV. Solimanu numesce admiralu pe Chairedinu 286. — XXVI. Unii principi persiani se dau in partea lui Solimanu 286. — XXVII. Solimanu ocupa Bagdadulu 286. — XXVIII. Persianii spaiméntati ceru pace de la Solimanu 288. — XXIX. Solimanu se întorce acasa si ordina a luá viéti'a lui Ibrahimu Pasia 288. — XXX. Comitte lui Mehemedu Chanu se coprinda Giurgistanulu 289 — XXXI Hasrudu begu bate pe crestini in Bosni'a 290. — XXXII. Chairedinu devasta Apuli'a 291. — XXXIII. Impresorarea de la Chiurfus (Corfù) nu succede 191.—XXXIV. Mehemedu begu bate pe crestini 293. — XXXV. Solimanu prin generalii sei ocupa regatulu Iemenu 294 — XXXVI. Solimanu devasta Moldavi'a 295. — XXXVII. Chairedinu bate duóe flote crestine. 297.—XXXVIII. Germanii suntu alungati de la Bud'a 298. — XXXIX Solimanu léga confederatiune cu Francesii 300. — XL. Ocupa vre-o câte-va cetati in Ungari'a 301. — XLI. Merge contra Persianiloru 303.—XLII. Reocupa cetatea Vanu si bate pe Persiani 303. — XLIII. Pune man'a pe thesaurii Shahului si supune Germani'a 304. — XLIV. Ocupa Temisiór'a 305. — XLV. Persianii batu pe Turci 306.—XLVI. Solimanu ocupa cetatea Revanu si devasta Persi'a 307.—XLVII. Inchiaie pace cu Persianii 308. — XLVIII. Se prinde unu falsu Mustafa 309. — XLIX. Solimanu vine cu o flota intru adjutoriu Francesiloru 311. — L. Tramite o alta flota in Hurmius (Portugali'a) 312. — LI. Mai tramite o alta flota intr' adjutoriu Francesiloru 313.—LII. Face noue legi in statu 314. — LIII. Móre în ob-

sediulu de la Segetvar (Sigeth) 315.—LIV. Mórtea lui Solimanu se tiene in secretu. Cetatea Segetvar este cucerita 316. — LV. Selimu se proclama imperatore 317. — LVI. Calitatile lui Solimanu 318.

CAPU V.

Istori'a domniei lui Selimu II. supranumitu Mest (betívu).

321

I. Selimu este proclamatu imperatore 321. — II. Armat'a anca i se inchina 322. — III. Selimu face parintelui seu immormentare splendida 322. — IV. Bate pe rebellii Arabi 323.—V. Incercarea de a legá Donulu cu Volga nu succede 324. — VI. Selimu supprime rebeliunea in Iemen 326. — VII. Promitte ádjutoriu Saraceniloru din Spani'a 327. — VIII. Face o invasiune in Cipru 328. — IX. Si o suppone potestatiei sale 328.— X. Tatarii facu invasiune in Russi'a 329. — XI. Perderea Turciloru la Lepanto 330. — XII. Selimu íu afflictionile sale se consóla citindu Coranulu 331. — XIII. Répara flot'a sa din nou si attaca cu ea pe crestini 333. — XIV. Nov'a liberata 334. — XV. Selimu ordina repararea S-tei Sophia 334.— XVI. Tramite o flota contra Spanioliloru 335. — XVII. Tunis ocupata de Spanioli si reocupata de Turci 335. — XVIII. Ungurii sunt batuti si ucisi la Segetvaru 336.— XIX. Mórtea lui Selimu 336. — XX. Calitatile lui Selimu 337.

CAPU VI.

Istori'a domniei lui Muradu III. fiulu lui Selimu

339

I. Muradu succede parintelui seu la tronu 339. — II. Incepe bellulu cu Persianii 339. — III. Si-i invinge 340. — IV. Munevgehir apostatu trece la Turci 341. — V. Persianii batu pe Turci 342. — VI. Dar' Turcii dupa aceea nimicescu totalu pe Persiani 342.—VII. Mustaf'a sugruma o rebeliune in Crime'a tatarica 343. — VIII. Persianii ceru pace 343. — IX. Dar' li se refusa 343. — X. Espeditiunea lui Ferhadu in Persi'a remane fara succesu 344. — XI. Osmanu Pasi'a reocupa cetatea Tibris 344. — XII. Trece prin sabia pe

toti locuitorii 345. — XIII. In întorcere bate pe Persiani si móre 345. — XIV. Persianii se retragu d'inaintea lui Sinanu Pasia 346. — XV. Ferhadu Pasia lupta cu succesu contra Persianiloru 347. — XVI. Se léga pace cu Persianii 347. XVII. Se nasce rebellione in Constantinopole 348. — XVIII. Rebellii sunt alungati si agratiati 348. — XIX. Espeditiunea lui Sinanu Pasia in Ungari'a 349. — XX. Mórtea lui Muradu 349.

CAPU VII. *Istori'a domniei lui Mahomedu III. fiululu lui Muradu III.* 351

I. Mahomedu succede lui Muradu 351. — II. Ocupa Agri'a 351. — III. Invinge pe Crestini 352. — IV. Móre 352.

CAPU VIII. *Istori'a domniei lui Achmedu I. fiululu lui Mahomedu III.* 355

I. Achmedu succede parintelui seu Mahomedu 355. — II. Turburari in Asi'a 355. — III. Turburatorii sunt batuti si alungati 356. — IV. Ei facu pe Persiani se franga pacea cu Turcii 357. — V. Muradu Pasi'a merge contra Persianiloru 357. — VI. Dar' móre si in locu-i se numesce Nasih Pasia 357. — VII. Mehemedu Pasia impresóra ce tatea Revanu 358. — VIII. Mehemedu Pasia este strangulatu si in locu-i se numesce mare veziru Halil Pasi'a 358. — IX Mórtea lui Achmedu 359. — X. Calitatile lui Achmedu 359.

CAPU IX. *Istori'a domniei lui Mustaf'a I. si a lui Osmanu séu Othmanu II.* 361

I. Mustafa adjuge pe tronu 361. — II. Osmanu se proclama imperatore 361. — III. Unu fenomenu se aréta pe ceriu 362. — IV. Espeditiunea lui Osmanu in Poloni'a 362. — V. Osmanu este ucisu si Mustafa restituitu pe tronu 363. — VI. Mustafa este detronatu din nou si strângulatu 363.

CAPU X. *Istori'a domniei lui Muradu IV. supranumítu Gazi (Bravu)* 365

I. Muradu succede la tronu 365. — II. Bate pe rebellulu Abassa 365. — III. Ali Pasia attaca in vanu Bagdadulu 366. — IV. Halil Pasi'a impre-

sóra cetatea Erzirim 367. — V. Dar' remane batutu 367. — VI. Chosrevu Pasia cuceresce cetatea Erzirim si prinde pe Abass'a Pasi'a 368. — VII. Muradu agratiaza pe Abass'a 368. — VIII. Chosrevu impresóra in vanu Bagdadulu 369. — IX. Ilias Pasia rebellu ; elu este prinsu si punitu 369. — X. Persianii impresóra cetatea Vanu. Turcii o elibera 370. — XI. Muradu tramite armat'a contra Poloniloru ; dar' in urma inchisaiie pace cu ei 370. — XII. Edictu pentru licenti'a de a bé vinu 371. — XIII. Muradu merge in contra Persianiloru si ocupa Cetatea Revanu 371. — XIV. Persianii accupa cetatea Vanu 373. — XV. Muradu merge din nou contra Persianiloru 373. — XVI. Ocupa Bagdadulu 374. — XVII. Mórtea lui Muradu 375. — XVIII. Calitatile lui Muradu 375. — XIX. Beti'a lui Muradu 376. — XX. Crudelitatile lui Muradu 378. — XXI. Facultatile sale fizice si spirituali 379.

CAPU XI. *Istori'a domniei lui Ibrahimu.* 381

I. Ibrahimu se proclama imperatu 381. — II. Ocupa Azaculu de la Cosaci 381. — III. Maltesii cuprindu o naie turcésca si fugu cu ea la Cret'a 382. — IV. De aci Ibrahimu declara resbellu Venetianiloru 384. — V. Cuceresce Cane'a 385. — VI. Mórtea lui Ibrahimu 385. — VII. Calitatile lui Ibrahimu 385.

CAPU XII. *Istori'a domniei lui Mahomedu IV* 387

I. Mahomedu se proclama imperatore 387. — II. Evenimentele din timpul minoritatiei sale 387. — III. Mahomedu inchiaie pace cu Germanii 390. — IV. Innoiesce bellulu cretanu 390. — V. Discursulu lui Mahomedu catra Vezirii sei si catra altii 391. — VI. Marele Veziru trece cu trupele in Cret'a 393. — VII. Impresóra Candi'a 394. — VIII. O attaca si o constringe a capitula 394. — IX. Mahomedu primesce pe Cosaci sub protectiunea sa 400. — X. Regele Poloniei se mânãia 404. — XI. Mahomedu i face mai ântãiu mustrari amicabile 405. — XII. Dar' regele Poloniei nu asculta 405. — XIII. Mahomedu mer-

ge in contra Poloniloru 406. — XIV. Principele Moldaviei este detronatu 406.— XV. Mahomedu impresóra cetatea Caminietiu 407. — XVI. Caminietiuu capituléza 407. — XVII. Mahomedu tramite armata contra Leopolei 408. — XVIII. Polonii ceru pace 408. — XIX. Si pacea li se accórda 409.

~~~~~

PARTEA II.

SCADEREA IMPERIULUI OTTOMANU

CARTEA IV.

CAPU I.

Istori'a continuata a domniei lui Mahomedu IV . . . . .

413

I. Sultanulu Mahomedu se întórce victoriosu la Adrianopole 413. — II. Staturile Poloniei re-
iépta pacea inchiaieta de regele loru cu Sultanulu 414. — III. Vezirula insiste la delegatii poloni cá se-si implinésca promissiuunile 414. — IV. Sul-
tanulu merge cu armat'a in Poloni'a. Regele Po-
loniei tramite armat'a sa sub comand'a lui Sobi-
eski la margini 416. — V. Se incinge o lupta te-
ribile si obstinata la Chotinu 417. — VI. Prin-
cipii Moldaviei si Romaniei se unescu cu Polonii
si Turcii remanu invinsi 417. — VII. Mórtea
regelui Poloniei impedeca progressele ulterioari
ale comandantelui generalu 420. — VIII. Ioanu
Sobieski se alege rege Poloniei 420 — IX. Sul-
tanulu face mari preparatiuni bellice contra Po-
loniloru 420. — X. Nobilii poloni esitéza a se
conforma vointiei firme a regelui 422. — XI. Po-
lonii impresóra cetatea Caminietiu. Turcii alérga
spre a o elibera 423. — XII. Polonii inspaimen-
tati redica obsidiunea 423. — XIII. Sultanulu
recuceresce Chotinulu, si ocupa cetatea Hu-
manu 424. — XIV. Casacii rebelli se offeru a da
Turciloru adjutoriu, dar' li se refusa 424. — XV.
Dorosienski indignatu de acestu refusu, trece si
se suppone la tiarulu Russiei 424. — XVI. Sul-

tanulu transporta colonii polone in Turci'a, si se întorce cu trupele sale la Adrianopole 425.—XVII. La Adrianopole serbăza cu mare pompa circumcisiunea filorū sei si maritarea ficeii sale 426. — XVIII. Regele Poloniei merge contra Turcilorū 426. — XIX. Elu se offere a inchiaiē pace cu Turcii 428. — XX. Regele scapa din periclu si ataca pe Tatari 430. — XXI. Se inchiaie pace 431. — XXII. Pretentiune absurda a ambasadorelui polonu 431. — XXIII. Ostentatiunea lui, si cuvintele marelui Veziru 436. — XXIV. Bellulu cu Russi'a; discursulu lui Dorosienski 437. — XXV. Cazacii se supunu tiarului 441. — XXVI. Turcii punu pe Kielmielniski Hetmanu Cazacilorū 442. — XXVII. Cazacii nu se supunu 444. — XXVIII. Sultanulu declara bellu Cazacilorū si Russilorū 444. — XXIX. Russii batu pe Tatari, si Turcii prindu fug'a 445. — XXX. Sultanulu cere pace de la tiarulu 446.—XXXI. Tiarulu scrie Sultanului 447. — XXXII, Turcii declara din nouu bellu Russilorū 447. — XXXIII. Vezirulu merge cu armat'a contra Russilorū 448. — XXXIV. Impresora cetatea Cehrinu 449. — XXXV. Russii batu o parte din armat'a turcēsa 450. — XXXVI. Turcii ocupa cetatea Cehrinu 451. — XXXVII. Amendoue armatele se intorcu acasa 451. — XXXVIII. Soldatii striga contra acestei infructuōse espeditiuni 452. — XXXIX. Incercarea Vezirului de a construi unu nouu castellu 452. — XL. Cazacii impedeca lucrarea si ucidu pe lucratori 454. — XLI. Turcii osteniti in bellu, ceru pace 454. — XLII. Tököli da oca siune la frangerea pazei intre Turci si intre imperatulu Germaniei 455. — XLIII. Partide contra si pentru bellu 456. — XLIV. In fine se decide bellu in contra imperatului Germaniei 459 XLV. Turcii cauta o causa justa pentru bellu 459. — XLVI. Imperatulu Germaniei tramitte unu delegatu la curtea ottomana 460.— XLVII. Tököli prin adjutoriulu Turcilorū ocupa mai multe cetati 460. — XLVIII. Sultanulu declara pe Tö-

köli rege alu Ungariei 461. — XLIX. Turcii propun condițiuni imposibile de pace 461. — L. Vezirulu plăca cu armat'a din Constantinopole 461. — LI. Presemne rele pentru Turci 462. — LII. De aci nuóe nemultumiri între soldati 462. — LIII. Sultanulu insoçiesce pe Vezirulu in contra Belgradului 462. — LIV. Da comand'a marelui seu Veziru si se întórce la Constantinopole 463. — LV. Vezirulu tiene unu consiliu bellicu generalu 464. — LVI. Tököli descopere opiniunea sa in consiliulu bellicu 464. — LVII. Opiniunea Pasiailoru principali 469. — LVIII. Vezirulu isi descopere planurile sale 471. — LIX. Tatarii se unescu cu Turcii 471. — LX. Vezirulu indupleca pe Ieniceri pentru a obsedia Vien'a 471. — LXI. Pasialli si Tököli se încerca se abata pe Vezirulu de la ide'a sa 472. — LXII. Pasii se supunu in urma auctoritatiei Vezirului si plăca asupr'a Viennei 473. — LXIII. Obsidiunea Viennei 474. — LXIV. Vezirulu aspira la imperiulu din Occidentu 474. — LXV. Imperatulu Germaniei cere adjutoriu de la Poloni 477. — LXVI. Ducele de Loren'a impressóra cetatea Uivaru 477. — LXVII. Imperatulu Germaniei se departa din Vienn'a la Lintiu 478. — LXVIII. Avariti'a Vezirului; ruin'a soldatiloru 478. — LXIX. Turcii tramisi dupa provisiune sunt batuti de trupele imperiali 480. — LXX. Murmuru in castrele turcesci 481. — LXXI. Confusiunea Turciloru audiendü de apropiarea Poloniloru 482. — LXXII. Vezirulu se consulta cu Pasii 482. — LXXIII. Discursulu Vezirului 483. — LXXIV. Pasii insistu pre langa opiniunea loru 485. — LXXV. Vezirulu impune prin auctoritatea sa 486. — LXXVI. Uccide pe toti captivii si scóte armat'a la campu 486. — LXXVII. Ienicerii perasescu liniile si sian-tiurile 487. — LXXVIII. Turcii sunt batuti si fugu 487. — LXXIX. Polonii préda castrele Turciloru 488. — LXXX. Resbunarea Vezirului asupr'a Pasiloru 489. — LXXXI. Fortifica Strigoniulu si Uivarulu, si se pune in castre la Bud'a

490. — LXXXII. Polonii in periclu 490. — LXXXIII. Germanii in unire cu Polonii batu pe Turci a dou'a óra la Dunare 491. — LXXXIV. Imperialii occupa Strigoniulu 491. — LXXXV. Petriceicu, principele Moldaviei intra in Bassarabi'a 492. — LXXXVI. Si face multe crudelitati in acea tíera 492. — LXXXVII. In urma ilu batu Tatarii 492. — LXXXVIII. Duca, principele Moldaviei cade prinsu la Poloni 493. — LXXXIX. Demetriu Cantacuzenu este numitu principe Moldaviei in locul lui Duca 494. XC. Ce se petrece la Pórta sub durat'a obsidiunei Vienei 494. — XCI. Vezirulu se escusa inaintea Sultanului 485. — XCII. Vezirulu se róga de iertare si promitte a luá Vienn'a 496. — XCIII. Vezirulu confirmatu de nou in dignitate, isi propune a mai puné si pe alti officiaru cu mórte 497. — XCIV. Tradarea si falsitatea Vezirului se descopere 498. — XCV. Curtenii lucra si grabescu ruin'a Vezirului 499. — XCVI. Mórtea Vezirului Cara Mustafa si numirea altui Veziru 499. — XCVII. Caus'a rumperii pazei cu Venetianii 500. — XCVIII. Venetianii declara bellu Turciloru, si ambassadorulu loru fuge din Constantinopole 502. — XCIX. Turcii vinu in mare confusiune 502. — C. Noulu Veziru se încérca a imblandi pe Venetiani 502. — CI. Venetianii refusa, ér' Turcii se prepara contra a toti inimicii loru 503. — CII. Imperialii occupa Visegradulu si Vatiulu 503. — CIII. Imperialii occupa Pest'a, si impressóra Bud'a 504. — CIV. Alte victóri ale imperialiloru 505. — CV. Seraskierulu reguléza affacerile in Moldavi'a si Romani'a 506. — CVI. Seraskierulu pune domnu Moldaviei pe Constantinu Cantemiru 507. — CVII. Turcii punu la fuga pe Sobieski regele Poloniei 509. — CVIII. Progresulu armatelor venetiane pe mare si uscatu 509. — CIX. Nuóe preparative ale Turciloru contra inimiciloru loru 510. — CX. Imperialii impressóra Uivarulu, ér' Turcii Strigoniulu si Visegradulu 510. — CXI. Imperialii batu armat'a turcésca prin

stratagema 511. — CXII. Imperialii ocupă Uivarulu 512. — CXIII. Seraskierulu implóra pace 513. — CXIV. Alte successe ale imperialiloru 513. — CXV. Tököli prinsu, pusu in ferra si transmisu la Constantinopole 514. — CXVI. Comand'a asupr'a rebelliloru Unguri se dalui Petrozzi 514. — CXVII. Petrozzi da Ungurilor consiliu se cêra protectiunea imperatului Germaniei 515. — CXVIII. Petrozzi merge la Caprara si-i offera Cassovi'a 516. — CXIX. Regele Poloniei sollicita pe principele Moldaviei se-i tiena parte 516. — CXX. Cantemiru da consiliuri escellente Poloniloru 517. — CXXI. Dar' Polonii arroganti nu-lu asculta 518. — CXXII. Polonii trecu Nistrulu si intra in Moldavi'a 514. — CXXIII. Cantemiru consilia Seraskierului a nu incepe lupt'a 518. — CXXIV. Polonii ingrati attaca mai ântâiu pe Moldoveni 519. — CXXV. Dar' au remasu batuti cu rusîne 520. — CXXVI. Cuceririle Venetianiloru in More'a 520. — CXXVII. Alte successe ale Venetianiloru contra Turciloru 521. — CXXVIII. Sôrte schimbâtoria a bellului 522. — CXXIX. Vezirulu este mai sollicitu pentru sine decâtu pentru binele imperiului 522. — CXXX. Elu vrea se se sustiena in postu prin omoruri 525. — CXXXI. Vezirulu sapa grópa Seraskierului ei cade elu in ea 525. — CXXXII. Tököli este restituitu in dignitatea sa de mai inainte 527. CXXXIII. Imperialii impressóra Bud'a 528. — CXXXIV. Imperialii facu unu assaltu vigurosu 529. — CXXXV. Vezirulu vine intr' adjutoriulu cetatiei 529. — CXXXVI. A dóu'a tentativa 530. CXXXVII. A trei'a tentativa 530. — CXXXVIII. In fine imperialii cucerescu Bud'a 531. — CXXXIX. Imperialii se impartu in dóue corpuri de armata sub Caraffa si sub principele de Badenu 532. — CXL. Fug'a Turciloru la scirea despre apropiarea Germaniloru 533. — CXLI. Caraffa bate pe Tatarsi 534. — CXLII. Veterani bate pe Vezirulu 534. — CXLIII. Imperatulu Germaniei invita pe Tiarulu Rusiei a se uni cu elu in contra inamicului communu 535. — CXLIV. In-

tre Russi'a si Poloni'a se inchiaie pace 535. — CXLV. Sobieŝki invita pe Cantemiru a lega pace cu elu 536. — CXLVI. Respunsulu lui Cantemiru 537. — CXLVII. Regele Poloniei trage spre Iasi. Cantemiru merge la castrele Turciloru 538. CXLVIII. Regele Poloniei trece Prutulu. Turcii ilu attaca si-lu incungiura 540. — CXLIX. Polonii se retragu din Moldavi'a. Regele face cele mai impie sacrilegiuri si rapine 541. — CL. Tóta armat'a urméza esemplulu regelui 542. — CLI. Vindict'a lui Dumnedieu asupr'a Poloniloru sacrilegi 543. — CLII. Tatarii infecta apele cu ierbhuri veninóse 543. — CLIII. Regele Poloniei in întórcerea sa ocupa cetatile Némtiu si Suceva 544. — CLIV. Tatarii se intorcu si infestéza de nou pe Poloni 544. — CLV. Regele se departa pe ascunsu din castre si fuge 545. — CLVI. Succesele Venetianiloru contra Turciloru 545. — CLVII. Alte victorii ale Venetianiloru 546. — CLVIII. Succesele Venetianiloru in Dalmati'a 547. — CLIX. Poporulu din Constantino-pole striga in contra Sultanului ca trebe detronatu 547. — CLX. Sultanulu in vanu cêrca se arunce culp'a pe altii 548. — CLXI. Pune noua taxa pe poporu, pentru ca se póta plati pe soldati 549. — CLXII. Imperialii batu pe Turci si le ocupa caștrele 549. — CLXIII. Vezirulu scapandu priu fuga se retrage la Belgradu 552. CLXIV. Succesele imperialiloru in Slavoni'a 552. — CLXV. Imperiali cuprindu Esseculu 552. — CLXVI. Suppunu cu asemenea succesu tóta Slavoni'a. Impressóra Agri'a in Ungari'a 553. — CLXVII. Ducele de Loren'a intra in Transilvani'a, cuceresce mai multe cetati si remane preste iérna açolo 553. — CLXVIII. Rusii facu o espeditiune contra Tatariloru din Crime'a, dar' fara succesu 554. — CLXIX. Polonii impressóra cetatea Caminietiu, dar' la apropiarea Turciloru se retragu 555. — CLXX. Venetianii ocupa mai multe cetati in More'a 555. — CLXXI. Morosini ocupa Corinthulu 556. — CLXXII. Königsmark cuceresce

then'a 557. — CLXXIII. Turcii irrumpu in Dal-mati'a, dar' fara successu 558. — CLXXIV. Cor-naro bate pe Turci si ocupa noulu castellu 558. — CLXXV. Armat'a ottomana se revolta in contra Vezirului 558. — CLXXVI. Vezirulu fuge nóptea si merge la Constantinopole 560. — CLXXVII. Sultanulu ilu priimesce cu gratia si-lu protege 560. — CLXXVIII. Armat'a la instigatiunile lui Siavus Pasia conspira in contra Sultanului 561. — CLXXIX. Siavus Pasia, in numele armatei, ac-cusa pe Vezirulu de crim'a desertiunei 561. — CLXXX. Sultanulu protegêndu pe Vezirulu isi prepara ruin'a propria 562. — CLXXXI. Sulta-tanulu confere postulu de mare Veziru lui Siavus Pasia 563. — CLXXXII. Sultanulu ordina deca-pitarea Vezirului si arestarea celorlalti 564. — CLXXXIII. Siavus Pasia insiste la Sultanulu a puni si pe ceilalti cu mórte 564. — CLXXXIV. Armat'a rebella se descarca asupr'a lui Siavus Pasia si 'lu amenintia cu mórte 565. — CLXXXV. Vezirulu merge cu armat'a rebella la Constanti-nopole, si Sultanulu ilu priimesce cu mare onóre — 566. CLXXXVI. Elu jura credintia Sultanului si se încerca a comprime rebelliunea 567. — CLXXXVII. Capii rebelliunei declara pe Vezirulu de perfidu 568. — CLXXXVIII. Rebelliunea e-rumpe 569. — CLXXXIX. Sieicu Sierifulu re-comenda poporului a detroná pe Sultanulu 570. — CXC. Incercarea Sultanului de a ucide pe fratii sei 570. — CXCI. Opiniunea lui Kioprili Mustaf'a Pasia 571. — CXCII. Deputatiunea Con-spiratoriloru la Sultanulu 572. — CXCIII. Res-punsulu eroicu alu Sultanului 572. — CXCIV. In-solent'a purtare a lui Nakibu 575. — CXCV. De-tronarea si mórtea lui Mahomedu Sultanulu 575. — CXCVI. Calitatile lui Mahomedu 576.

CAPU II. *Istori'a domniei lui Solimanu II.* . . . 579

I. Sultanu Solimanu este constrinsu a ascende tronulu imperiale 579. — II. Solimanu declaratú imperatore, pórtá totusi frica de fratele seu 580. — III. Elu isi spala mânile, capulu si picioérelé

de immunditi'a tronului 581. — IV. Confirma pe marele Veziru Siavus Pasia in postulu seu 518. — V. Rebelliunea érase erumpe contra Vezirului 581. — VI. Rebelii omóra pe Vizirulu in pa'atulu seu 583. — VII. Alte crudelitati ale rebelliloru 585. — VIII. Chodgia Isma'lu Pasia este numitu mare Veziru. Rebelliunea reincepe 586. — IX. Codgia este destituitu si in locu-i se numesce Veziru Tekkiurdaghi Mustafa Pasia 587. — X. Egen Pasia in Rumeli'a si Ghieduki Pasia in Asi'a se revólta 587. — XI. Ienicerii lasa la o parte cugetele loru rebellice si batu pe rebellulu Ghiedukì Pasia 588. — XII. Imperialii ocupa Agri'a si alte cetati in Ungari'a 588. — XIII. Ei ocupa Muncaciulu, punu man'a si arestéza pe soci'a lui Tököli 589. — XIV. Dispositiunea rebella a Turciloru amenintia cu nóua seditiune 589. — XV. Solimanu merge la Adriánopöle. Timórea lui naturale contribue fórté multu la incetarea seditiunei 590. — XVI. Ajungéndu Solimanu la Adrianopole invita pe Imperatulü Germaniei a inchiaié pace 591. — XVII. Vezirulu numesce unu Seraskieru in contra inimicului 593. — XVIII. Imperialii ocupa Alba-Regale si alte mai multe cetati 595. — XIX. Electorele de Bavari'a cuprinde Sementri'a si Belgradulu 596. — XX. Vinu delegatii turci la electorele de Bavari'a in Belgradu 597. — XXI. Succesese ducelui de Badenu in Bosni'a 597. — XII Dubióse succesese ale Venetianiloru in More'a 598. — XXIII. Mai bune succesese au Venetianii in Dalmati'a 598. — XXIV. Delegatii Turciloru mergu la Vien'a si facu propunerile de pace 598. — XXV. Leopoldu pune aspre conditiuni 599. — XXVI. Regele Franciei persvade Sultanului a nu inchiaié pace 599. — XXVII. Promitte a imparti imperiulu germanu cu Sultanulu 600. — XXVIII. Tóte cugetele de pace se punu la o parte. Bellulu reincepe. Rebelii sunt batuti 600. — XXIX. Turcii punu pe Libériu domnu in More'a 601. — XXX. Sultanulu declara ca va comanda armat'a in persóna 602.

—XXXI. Audiendu ca Germanii se apropia, Solimanu se opresce la Sophi'a 602. — XXXII. Seraskierulu amagitu de astrologulu seu a remasu de dóue-ori batutu de Germani 602. — XXXIII. Imperialii supunu mai tóta Serbi'a 604. — XXXIV. Sultanulu transmite respunsu delegatiloru sei la Vien'a 604. — XXXV. Polonii stau in nemiscare, Russii attaca Crime'a tatarica 605. — XXXVI. Dar' se nasce o seditiune intre ei, si se retragu nu faramare perdere 605. — XXXVII. Petru Alexieviciu punesce pe rebelli si-si forméza armata regulata 606. — XXXVIII. Venetianii impresóra Monembasi'a 606. — XXXIX. Sultanulu se întórna la Constantinopole 606. — XL. Destituie pe marele Veziru si in loculu lui pune pe Kioprii Oglu Mustafa Pasia 607. — XLI. Noulu Veziru convóca unu consiliu generale; purtarea si discursulu seu 607. — XLII. Se concludere continuarea bellului; si veziratulú néga ca Sultanulu a tramisu delegati la Vien'a 609. — XLIII. Vezirulu cu mare desteritate prepara o vasta armata 611. — XLIV. Curatia thesaurulu de monet'a adunata in m du nedreptu 613. — XLV. Vezirulu trage cu armat'a sa spre Belgradu 617. — XLVI. Tatarii batu vre-o câte va mii de Germani 618. — XLVII. Vezirulu ordina a se tiené rugatiuni in cetati, si a se departá copii din castre 618. — XLVIII. Cetatea Sherhirkioi se supune Turciloru 618. — XLIX. Niss'a cucerita. Garnisónele perasescu Vidinulu si Semendri'a 619. — L. Vezirulu impresóra Belgradulu si-lu cuceresce prin unu accidentu neasteptatu 620. — LI. Da ajutoriu Temisiórei, care sufferie de o lipsa estrema in provisiuni 622. — LII. Vezirulu trece Dunarea si ocupa Lipp'a 623. — LIII. Turcii batu pe imperiali in Transilvani'a 624. — LIV. Tököli allungatu din Transilvani'a 628. — LV. Regele Poloniei intra in Moldavi'a si ocupa Soroc'a 628. — LVI. Dar' se întórce fara effectu 628. — LVII. Venetianii ocupa Monembasi'a 630. — LVIII. Alte successe ale Venetianiloru

631. — LIX. Vezirulu se întorce la Constantino-
pole in triumfu 631. — LX. Numesce Seraskieri
in contra inamiciloru 631. — LXI. Mórtea lui So-
limanu Şultanulu 632. — LXII. Calitatile lui 632.
CAPU III. *Istori'a domniei lui Achmedu II. fiulu*
lui Ibrahimu 635

I. Cérta între poporu pentru allegere de Sul-
tanu 635. — II. Achmedu fiulu lui Ibrahimu si
fratele lui Solimanu se allege Sultanu 636.—III.
Noulu Sultanu merge la Adrianopole 636. —IV.
Admirabil'a desteritate a Vezirului in modulu de
a formá armata 637.—V. Soldatii se offeru insii
laservitiu bellicu. Vezirulu cade in invidia la curte
638.—VI. Falsa accusatiune la Sultanulu contra
Vezirului 639.—VII. Unu mutu informéza despre
acésta pe Vezirulu 640. —VIII. Vezirulu in locu
de a merge la Sultanulu aduna pe officiarii Ieni-
ceriloru si le tiene unu discursu 640. —
IX. Officiarii Ieniceriloru promittu prin jura-
mentu a remané fideli Vezirului 643. — X. Ve-
zirulu se escusa ca nu se póte presenta la curte
643. — XI. Inamicii sei remanu pedepsiti 644.
— XII. Vezirulu pléca in campania 645. — XIII.
Delegatulu regelui Angliei la Vezirulu cu inter-
mediatiuni de pace 645. — XIV. Vezirulu tiene
consiliu generale si concludé a trece Sav'a si a
merge contra inamicului 645. — XV. Vine la Is-
lancamenu in façi'a inamicului si taia o trupa
din armat'a germana 646. — XVI. Se incinge o
lupta sangerósa între Turci si imperialisti 646.
— XVII. Successulu luptei remane lungu tímpu
incertu 647. — XVIII. Vezirulu cade mortu si
Germanii invingu 647. — XIX. Germanii lasa pe
Turci se fuga si le ocupa castrele 648. — XX.
Cuvintele imperatului Leopoldu 648. — XXI.
Principele de Badenu ocupa Lipp'a si impressóra
Varadinulu 648. — XXII. Polonii vreau a face o
espeditiune in Bassarabi'a, dar' nu le succede 649.
— XXIII. Prin tradarea unui officiaru spaniolu
Turcii ocupa Garbus'a 649.—XXIV. Alí Pasia
succede in postulu de mare Veziru 650. — XXV.

Se vorbește ărași de pace, dar' ambasadorulu Franciei i pune pedeci 650. — XXVI. Ali Pasi'a se destitue din postu pentru avariti'a si crudelitatile sale 651. — XXVII. Intentiunile noului Veziru de a inchiaie pace se'nimicescu prin delegatii intorsi de la Vien'a 652. — XXVIII. Noue preparatiuni bellice 652. — XXIX. Intr' aceea Heusler ocupa Varadinulu 653. — XXX. Turcii impresora Soroc'a in Moldavi'a, dar' fara succesu 653. — XXXI. Chanulu Tatariloru se incerca a atrage pe regele Poloniei de la confederatii sei, dar' nu-i succede 654. — XXXII. Venetianii impresora Cane'a in Candi'a, dar' fara succesu 654. — XXXIII. Vicissitudinile intre Turci si Venetiani pe uscatu 655. — XXXIV. Se nascu doi fii gemeni Sultanului 655. — XXXV. Vezirulu Ali Pasia este destituitu 656. — XXXVI. Noulu Veziru Mustafa Pasia suffoca rebelliunea ce era se erumpa 656. — XXXVII. Admirabila purtare a lui Misri Effendi 656. — XXXVIII. Minunea ce a urmatu dupa departarea lui Misri Effendi 661. — XXXIX. Vezirulu vrea se treca prin Romani'a in Transilvani'a. Imperialii impresora Belgradulu 662. — XL. Vezirulu face de imperialii redica obsidiunea de la Belgradu 663. — XLI. Tatarii devasta Ungari'a, dar' Germanii i incungiura si-i batu 663. — XLII. Polonii stau acasa si nu se misca. Venetianii anca nu facu nimica in Greci'a si forte puçinu in Dalmati'a 664. — XLIII. Vezirulu Mustafa Pasia este destituitu si in loculu lui succede Ali Pasia 665. — XLIV. Ali Pasia se incerca a lega pace cu puterile straine 665. — XLV. Vezirulu transmite unu Seraskieru in Ungari'a 666. — XLVI. Venetianii ocupa cetatea Chio 666. — XLVII. Ei ar' fi potutu ocupa si Smirn'a, deca nu-i desvadeau consuli puteriloru streine 669. — XLVIII. Succesele Venetianiloru in Dalmati'a 670 — XLIX. Arabii se revolta contra Sultanului, si voiescu a ocupa Mecc'a 670. — L. Sultanulu Achmedu more 671. — LI. Calitatile lui Achmedu 671.

CAPU IV. *Istori'a domniei lui Mustafa II . . .* , 673

I. Sultauulu Mustafa , fiulu Sultanului Mahomedu IV se proclama imperatu 673. — II. Vezirulu desiste de la propusulu seu de a pune imperatu pe Ibrahimu 675 — III. Sultanulu nu observa intrigele Vezirului si-lu confirma in postu 675. — IV. Mustafa dec'ara ca voiesce elu singuru a comanda armat'a si a administra trebile publice 675. — V. Merge incognito prin castre , condamna la mórte pe m. rele Veziru 677. — VI. Elmas Mehemedu Pasia este numitu mare Veziru 678. — VII. Sultanulu comanda armat'a in persóna, ocupa Lipp'a si bate pe imperiali 678. — VIII. Reflexiuni dupa victori'a câstigata asupr'a imperialiloru 681. — IX. Sultanulu in reintórcere spre Constantinopole ocupa unele cetati 681. — X. Imperialii de alta parte se retragu in castre de iérna 681. — XI. Polonii prin lasitatea loru lasa pe Tatari se le devaste tóta tiér'a 682. — XII. Tiarulu Russei impresóra Azaculu, dar' se retrage fara successu 682. — XIII. Mezzomorto bate flot'a venetiana 682 — XIV. Turcii ocupa insul'a Chio, si constringu pe romano-catholici a trece la religiunea greca 685.—XV. O victoria a Venetianiloru 685.—XVI. Rebellii Arabi attaca caravan'a ce mergea la Mecc'a, dar' remanu batusi 685. — XVII. Sultanulu celebréza unu triumfu in memori'a acestoru victorii, si dá lui Mezzomorto comand'a asupr'a flotei 686. — XVIII. Imperialii impresóra Temisiór'a; Sultanulu merge spre a o libera 686. — XIX. Imperialii redica obsediulu de la Temisiór'a 686. — XX. Attaca pe Turci, dar' sunt respinsi cu mari perderi 686.— XXI. Bravur'a Vezirului in acésta batalia 687. — XXII. Ambe armatele se retragu in quartirele loru de iérna 688. — XXIII Mórtea lui Ion Sobieski, rege alu Poloniei 689. — XXIV. Tiarulu Russei ocupa Azovulu 689. — XXV. Venetianii sunt constrinsi a redica obsidiunea de la Dulcigno 689. — XXVI. Mezzomorto reguléza flot'a turcésca 690. — XXVII. Sultanulu se întórcce in tri-

umfu la Constantinopole 690. — XXVIII. Sultanulu se incinge cu o sabia, si ordina a se face cele mai mari preparative de resbellu 991. — XXIX. Sultanulu refusa pacea ce i se offere de catra imperatulu Germaniei 692. — XXX. Merge cu armat'a sa la Belgradu si tiene revista asupr'a ei 692. — XXXI. Imperatulu ordina principelui Eugeniu a se tiené numai in defensiva 693. — XXXII. In urm'a unui consiliu generale Sultanulu decide a intra in Transilvani'a, si trece preste Danubiu cu armat'a sa 693 — XXXIII. Mustaf'a ascultandu opiniunea consiliului seu merge cu tóte puterile spre Titelu 694. — XXXIV. Sultanulu se întórce spre Tisa si suffere mari perderi 694. — XXXV. Se tiene alu treilea consiliu, unde Sultanulu decide a impresora Varadinulu 696. — XXXVI. Lupte usióre la facerea podului preste Dunare 696 — XXXVII. Principele Eugeniu cu mare periclu vine a salva Petrovaradinulu 696. — XXXVIII. Turcii tienu a patr'a óra consiliu 697. XXXIX. Opiniunea junelui Veziru ca si candu ar' fi venitu de la unu barbatu de inaintata etate 698. — XL. Opiniunea Vezirului se respinge 698. — XLI. La propunerea lui Dgiaferu Pasia consiliulu si lupt'a se amana pe alta dí 700. — XLII. Vezirulu insiste pre langa Sultanulu se intre in lupta 700. — XLIII. Séu a obsedia Segedinulu; la ce si Sultanulu se invoiesce 701. — XLIV. Sultanulu pléca spre Segedinu 702. — XLV. Principelu Eugeniu merge in urm'a Turciloru cu mare resolutiune 703. — XLVI. Ungurii attaca pe Turci 703. — XLVII. Vezirulu face Sultanului unu raportu falsu 704 — XLVIII. Sultanulu informatu prin Tatari de apropiarea Germaniloru, trece Tis'a in cea mai mare frica 704. — XLIX. Vezirulu in con'ra intentiunei Sultanului se decide a se lupta cu inimiculu 704. — L. Elu prin unu discursu artificiosu se sacrifica Germaniloru atátu pe sine cátu si pe ceialalti Pasi 705. — LI. Comandantii si soldatii murmura, dar' in urma sunt necessitati a se suppune 706. — LII.

Imperialii indata ce ajungu attaca pe Turci 706. — LIII. Dar' vediendu ca in modulu acest'a ataculu e periculosu, se încérca a attaca pe inamicu in altu modu 707. — LIV. Ienicerii ucidu pe Veziru si pe toti ceialalti Pasi 708. — LV. Imperialii se arunca asupr'a castreleru turcesci si ucidu pe Turci pêné la unulu 708. — LVI. Lupt'a a fostu sangerósa din ambe partile 709. — LVII. Dintr'unu numeru atátu de considerabile unu singuru Pasia a scapatu 711. — LVIII. Sultanulu isi lasa castrele si fuge in cea mai mare frica la Temisiór'a 712. — LIX. Ucide pe Capudgi Bashi care voia a-i da consiliu mai bunu 712. — LX. Turcii de frica isi lapeda bagagiulu ce-lu luasera cu sine 712. — LXI. Sultanulu perasindu armat'a adunje travestitu la Temisiór'a 713. — LXII. Acea fuga causéza intre Turci o situatiune deplorabile 713. — LXIII. Sultanulu se tiene ascunsu in Temisiór'a 713. — LXIV. Alte desastre si mai mari pentru Turci 713. — LXV. In fine Sultanulu se aréta la restulu armatei sale 714. — LXVI. Numesce mare Veziru pe Husein Pasia, gubernatorele Belgradului 715. — LXVII. Sultanulu merge de la Belgradu la Adrianopole si de aici la Constantinopole 715. — LXVIII. Imperialii isi intorcu armele contra Bosniei si o préda intr'unu modu terribile 716 — LXIX. O fericita espeditiune a lui Daltabanu Mustafa Pasia 716. — LXX. Rusii intarescu Azovulu. Polonii alegu rege pe Fridericu-Augustu, electorele Saxoniei 720. — LXXI. Successu dubiu alu Venetianiloru contra Turciloru pe mare 724. — LXXII. Mustafa pare a face preparative bellice, dar' in spiritulu seu era turburatu 728. — LXXIII. Ominóse prediceri ale poporului 728. — LXXIV. Ambii imperatori sunt ingrigiti de resultatulu bellului 729. — LXXV. Sagacitatea lui Alexandru Maurocordatu 729. — LXXVI. Elu este primulu intermediatoru alu pazei 730. — LXXVII. Prudent'a sa purcedere la negociatiunile de pace 730. — LXXVIII. Se vorbesce in publicu

despre pace 731. — LXXIX. Ambasadorulu Franciei vre se turbure negociatiunile de pace, dar' nu-i succede 732. — LXXX. Intr'aceea Sultanulu tramite pe Vezirulu cu o armata in cămpania 735. — LXXXI. In speranti'a pazei atātu Turcii cătu si armatele confederate stau in neactiune 735. — LXXXII. Ambasadorii puteriloru se intrunescu la Carlovitiu 735. — LXXXIII. La inceputu se nasce disputa pentru precadentia 736. — LXXXIV. Prudentele Maurecordatu impaca totu lucrulu 737. — LXXXV. In urma pazea multu dorita se inchiaie 737. — LXXXVI. Articii de pace intre Sultanulu si imperatulu 737. — LXXXVII. Articii de pace cu Tiarulu 738. — LXXXVIII. Articii de pace cu Polonii 738. — LXXXIX. Articii de pace cu Venetianii 738. — XC. Ambasadorii dupa închiaierea tractatulu de pace se intorcu la Adrianopole 739. — XCI. Ambii imperati tramitu unulu la altulu ambasadori estraordinari 739. — XCII. Poporulu murmura in contra Sultanulu 740. — XCIII. Sultanulu pentru a preveni reprobările poporulu se retrage la Adrianopole 741. — XCIV. Chanulu Tatariloru se încerca a turbura pazea intre Sultanulu si intre Tiarulu 741. — XCV. Sultanulu tramite o persóna pentru a observá intentiunile Tiarulu 742. — XCVI. Vezirulu prin false representatiuni se încerca a evita bellulu cu Russii 743. — XCVII. Sultanulu infrunta pe Chanu, ér' acesta se justifica 743. — XCVIII. Fraud'a lui Kibleli Ogli se descopere; elu este punitu cu mórte; ér' Vezirulu este destituitu 744. — XCIX. Veziratulu este vacantu 744. — C. Daltabanu Mustafa Pasia este numitu mare Veziru 744. — CI. Furi'a lui Daltabanu contra ambasadoriloru cari au facutu pazea 745. — CII. Se determina a face bellu Poloniloru 745. — CIII. Cérca pretestu pentru a frange pazea 745. — CIV. Amenintia pe ambasadori sub pretestu ca pazea ar' fi contra preceptelor Coranulu 746. — CV. Isi propune a luá viéti'a lui Mufti 746. — CVI. Inten-

tiunea lui se descopere si Mufti scapa de periclu 746. — CVII. Mufti accusa pe Veziru la Sultanulu pentru rebelliune 747. — CVIII. Credulosulu Sultanu punesce cu mórte pe Vezirulu , fara a esaminá caus'a, si puue in loculu lui pe Rami Pasia 749. — CIX. Mórtea Vezirului produce rebelliune terribile 749. — CX. Seditiunea de multu ascunsa erumpe in rebelliune publica 751. — CXI. Gebedgii, ei cei de ántáiu incepu rebelliunea 752. — CXII. Caracasiu se pune in fruntea rebelliloru si attaca pe Caimacamu^{lu} 752 — CXIII. Ienicerii si Ulemii se unescu cu Gebedgii 752. — CXIV. Conspiratorii isi numescu Caimacamu pe Hasan Pasia; isi alegu Veziru propriu, Mufti etc, 753. — CXV. Rebellii inchidu portile cetatiei 754. — CXVI. Sultanulu tramite unu delegatu la rebelli 754. — CXVII. Rebellii tractéza reu pe delegatu 754. — CXVIII. Rebellii pléca din Constantinopole la Adriano pole 754. — CXIX. Sultanulu merge cu trupele sale in contra rebelliloru 755. — CXX. Armat'a Sultanului vediendu Coranulu trece la rebelli 757. — CXXI. Vezirulu lasatu de trupele sale se imbraca in vestminte necunoscute si fuge 758. — CXXII. Rebellii ceru de la Sultanulu pe doi musulmani si pe unu crestinu pentru a-i ucide 758. — CXXIII. Sultanulu i estrada 759. — CXXIV. Rebellii punescu pe Mufti cu mórte fórte crudele 759. — CXXV. Sultanulu confirma in functiune pe vezirulu numitu de rebelli 760. — CXXVI. Rebellii tramitu si chiama la sine pe Ahmedu fratele Sultanului 760. — CXXVII. Mustafa insusi inaltia la tronulu pe fratele seu Ahmedu 761. — CXXVIII. Sultanulu Mustafa móre 761. — CXXIX. Calitatile lui Mustafa 761.

CAPU V.

*Istori'a domniei lui Achmedu III fiulu
lui Mahomedu IV. . . . .*

763

I. Sultanulu Achmedu ocupa tronulu si confirma pe capii rebelliloru in posturile loru 763. — II. Isi propuue a pedepsi pe rebelli 764. — III. Si sub diverse preteste i pedepsece pe toti cu mórte 765. — IV. Hasan Pasia succede in postulu

de mare Veziru 765. — V. Osmanu Capudanu Pasia este tramisu cu o flota in marea de Azovu 766. — VI. Hasan Pasia este destituitu si-i succede Calaili Ahmedu Pasia 767. — VII. Se destituie Calaili Ahmedu Pasia si in loculu lui se numesce Baltadgi Mehemedu Pasia 769. — VIII. Mehemedu anca remane destituitu, si in loculu lui vine mare veziru Ciorluli Ali Pasa 773. — IX. Resbellu intre regii Svediei si Poloniei 777. — X. Svedianii irumpu in Russi'a 779. — XI. Ali Pasia tramitte regelui Svediei si Cazaciloru rebelli ajutoriu contra Russiloru 779. — XII. Mazeppa Hetmanulu Cazaciloru se impreuna cu Svedianii. Regele Svediei remane hatutu 780. — XIII. Dupa perderile de la Pultava regele Svediei se refugia la Turci 780. — XIV. Turcii intâmpina cu tôte onorurile pe regele Svediei, dar' isi retragu promissiunile 780. — XV. Turcii confirma pacea cu Tiarulu 780. — XVI. Regele Svediei accusa pe Veziru de tradare 780. — XVII. Dar' in situatiunea presenta a lucrurilor nu obtiene nimicu 781. — XVIII. Turcii decidu a se aprobá pacea cu Russi'a si pe regi a-i departá 781. — XIX. Fraud'a vezirului se descopere 782. — XX. Ali se destituie din postu si in loculu lui vine mare veziru Kioprili Oglu Numanu Pasia 782. — XXI. Regele Svediei prin unu modu surprindietoriu face pe Sultanulu a frange pacea cu Russii 783. — XXII. Judecat'a Sultanulu asupr'a Tiarului 784. — XXIII. Respunsulu Vezirului catra Sultanulu 784. — XXIV. — Conferinti'a Vezirului cu ambassadorii 785. — XXV. Sultanulu destituie pe marele Veziru, fiindu-ca se oppune intentiuniloru sale 785. — XXVI. Baltadgi Mehemedu Pasia adjunge érase mare veziru 786. — XXVII. Sultanulu arréta pe faéie ca vrea resbellu in contra Russiei si pune in prinsóre pe ambassadorulu Tiarului 786. — XXVIII. Se facu mari onoruri regelui Svediei 786. — XXIX. Mazeppa accusa pe Brancovanu de tradare 787. — XXX. Se tiene consiliu pentru destituirea lui

Brancovanu 787.—XXXI. Demetriu Cantemiru se face domnu Romaniei sub titlu de domnu alu Moldaviei 787.—XXXII. Acea curte otomana tradat6ria nu-si tiene promissiunea data lui Cantemiru 788.—XXXIII. Cantemiru isi offere servitiile sale unui monarchu de mai buna credintia 789. —XXXIV. Tiarulu trage cu armat'a sa la Iasi, capital'a Moldaviei 789. —XXXV. Brancovanu, domnulu Romaniei, nu-si tiene cuventulu 789.—XXXIV. Tiarulu tramitte o parte a armatei sale in Romani'a 790. —XXXVII. Tiarulu merge pentru a-si assecurá trecerea preste Dunare 790. —XXXVIII. Tramitte o parte a armatei-sale pentru a impededá pe Veziru in trecerea preste Prutu 790. —XXXIX. Trupele russesci sunt in periclu 790. —XL. Cantemiru le vine cu trupele sale intr'adjutoriu 791. —XLI. Tiarulu isi schimba planulu pentru situatiunea dificile a locului 791.—XLII. Inimiculu crediendu ca Russii fugu, se arunca asupr'a acestora cu mare vig6re 791. —XLIII. Vezirulu incungiura pe Russi in castrele loru si-i attaca cu mare fur6re 791. —XLIV. Prospectu mare de pace 792.—XLV. Regele Svediei se încérca a se oppune la inchiaierea pabei 792. —XLVI. Se tramitu delegati pentru a confirmá articlii de pace 792. —XLVII. Tiarulu se înt6rce cu armat'a sa acasa 792. —XLVIII. Discursu eroicu alu lui Petru celu mare 793.

Viéti'a principelui Demetriu Cantemiru fostu domnu alu Moldaviei. . 795

INDICE ALFABETICU

DESPRE

PERSONELE, LOCALITĂȚILE ȘI EVENIMENTELE

CELE MAI INSEMNAȚE ÎN ACEȘTA ISTORIA

A.

- Abassa Osman Pasia*, mare admiralu, notițiã despre elu 766 (1).
- Abassa Pasia*, rebelu în Asi'a sub domni'a lui Muradu IV. 366. 368.
- Abassi'a*, provincia aprópe de Cercassi'a 766.
- Abassianii*, ce pretiu au în Constantinopole 183.
- Abdi Pasia*, guvernatore de Buda, dupa caderea cetatiei plange cu lacrimi sórtea imperiului 531.
- Abdulah*, fiulu lui Baiazetu II., principe de Iconi'a móre 184.
- Abdulah*, fiulu lui Tahiru, guvernatore de Egiptu, face pe Saraceni veniti din Spani'a se se curatia din Egiptu 382.
- Abdulah*, fiulu lui Kioprili Mustafa Pasia, caimacamu în Constantino-
pole 564.
- Abulfarage*, auctoru de istoria universale în limb'a arabica 8.
- Acarnamei'a*, provincia în Epiru, Venetianii o cucerescu 509.
- Accebegu*, ocupa cetatea Dydomothychon 38.
- Acce ovasi*, campulu lui Accebegu 36.
- Achai'a*, provincia, care se numesce asta-di Livadi'a 522.
- Achisca*, unu guvernamentu (Sandgiacatu) în Asi'a mica 342.
- Achmedu*, fiulu lui Amuratu II., mortu si îngropatu în Amasi'a, alu
carei domnu erá 130.

(1) Numerii aróta paginele.

- Achmedu*, fiulu lui Baiazetu II este chiamatu la tronu 193. Respunsulu lui catra parintele seu 195. Prinde armele in contra fratelui seu Selimu, dar' remane batutu si strangulatu 206. 207.
- Achmedu I*, ajunge pe tronu in etate abia de cinci-spre diece ani 355. Tramite pe marele Veziru se bala pe rebelii, cari devastau Anatoli'a 356. Cere de la Persiani a estrada pe rebeli, dar' i se refusa 357. Attacatu de unu accesu de friguri, more 359. Liberalitatea si marinimitatea lui 359. A lasatu a se edifica o Giamia pomposa in vecinatate cu S-ta Sophi'a 359.
- Achmedu II*, fiulu lui Ibrahimu, este alesu imperatu si pléca la Adrianopole 636. Kislar Aga ilu face attentu ca marele Veziru Kiopili vre se-lu destitue 639. Kiopili descopere complotulu si Kislar Aga è tramisu in esiliu 645. Primesce pe ambasadorulu regelui Aglici Vilhelmu III., care offere mediatiunea intre pórta si imperatulu Germaniei 645. Numesce pe Ali Pasia de mare veziru 650. Ilu distitue pentru avariti'a sa si pune in loculu lui pe Serposci séu Tarposci Ali Pasia 652. Destitue si pe acest'a si-lu inlocuiesce prin Buiucii Mustafa Pasia 656. I se nascu duoi fii gemeni 655. Informatu de discursurile seditiöse ale lui Misri Effendi, il trimite pe acest'a la Prusa 661. In urma ilu chiama la Adrianopole, dar' nu vine 662. Destituie si pe Buiucii Mustafa Pasia si pune mare veziru pe Sham Tirabolos Ali Pasia 665. Mórtea si calitatile lui Achmedu II. 671.
- Achmedu III* fiulu lui Mahomedu IV, ajunge pe tronu dupa detronarea fratelui seu Mustafa II 763. Depune si schimba pe viziri unulu dupa altulu 765—773. Face mare viziru pe Kioprii Ogli Numanu 782. Se decide a declara resbelu Russiei, si impune mari contributiuni asupr'a poporului 784 785. Numesce pe Baltadgi Mehemedu Pasia a dou'a óra mare veziru 786. declara resbelu Tiarului, si pe ambasadorulu acestuia ilu inchide in siepte turnuri 786. Se tiene mare consiliu pentru a destitui pe Constantinu Brancovanu, principele Romaniei, acusat cu rebelu 787. Pune pe Demetriu Cantemiru sub certe conditiuni domnu Moldaviei si Romaniei 788. Confirma tractatulu de pace incheiatu de marele seu veziru cu Russi'a 792. Diverse notitii despre acestu sultanu 770—788.
- Adamu*, séu Odem, fabula despre nascerea, pecatulu si mórtea acestui omu 108.
- Adanu*, unii credu ca è totu un'a cu Tharsus la antici 264.
- Adrianopole*, cucerita de Muradu I. 44. Baiazetu II. lasa a se construi mai multe edificii publice 177.
- Aeraf*, séu Airaf séu Araf purgatoriulu la Turci 165.
- Aga*, Ieniceriloru, 45. 632.

- Agavatu* séu *Agalar*, termenul de respectu la Turci, dar' nu se întrebuințează nici-o dată vorbindu despre Dumnezeu 49.
- Aglash*, cetate ocupată de Ismail regele Persiei 306.
- Agri'a*, cetate în Ungaria superioară, Mahomedu III o cucerește 352. O impresora Germanii 553. Ienicerii refuza de a merge se o elibere 559, Germanii o ocupa 888.
- Ahd name*. cuventu arabicu, ce însemnează 119.
- Ahlad*, urbe în Armeni'a superioară 7.
- Ahmedu Aga*, rebelii din Constantinopole ilu punu Aga Ieniceriloru 753
- Ahmedu Begu*, unulu din fii lui Caramanu Oglu se face principe în Caramani'a 151. Dar' è allugatu de acolo cu toti fratii sei 152.
- Ahmedu Burhan Eledin*, sultanu în Asia, ilu bate Baiazetu I; notiția despre elu 64.
- Ahmedu Celebi*, tramisu la Germani se cêra pace 513.
- Ahmedu Halamir*, unul dintre satrapii persiani, se revolta în contra Sultanului din Egiptu 71.
- Ahmed Mirza*, principe tataru, iea de soția pe fii'a lui Baiazetu II 185
Notiția despre elu 186. Se face rege în Tibris 188
- Ahmedu Pasia*, Beglerbegu de Rumelia, dimpreună cu marele Veziru Mustafa Pasia ocupa Belgradulu 255. 256.
- Ahmedu Pasia*, Defterdaru sub Mahomedu IV, creatur'a lui Kioprili Oglu 470.
- Aiak Divani*, ce însemnează 611.
- Aias Pasia*, albanesu, îndemna pe compatriotii sei a se supune lui Solimanu I. 293. Ferhadu Pasia ilu face Beglerbegu în Damascu 255.
- Aidingik*, cetate ce se supune sceptrului ottomanu 33.
- Aidinu*, cetate în Anatali'a séu Asi'a mica, 61. 113.
- Aigûb Alebu*, fiulu lui Osmanu se face guvernatoru în Ain Onghi 19
- Aimidge Oglu Husein Pasia*, notiția despre elu 636. Se face mare veziru 715. Spiritu blandu si impaciuitoriu 730. Incercările sale de a evita resbellulu cu Russi'a 743. Este destituitu si tramisu în esiliu 744.
- Ainebacht*, cetate cucerita de Turci prin assaltu 189. Vești Lepante.
- Ainedgi Soliman Pasia*, se face Seraskieru în contra Poloniloru; notiția despre elu 503. Destituitu pe Demetriu Cantacuzenu si pune domn Moldaviei pe Constantinu Cantemiru 507. Se face seraskieru în contra Germaniloru prin intrig'a marelui Veziru 525. Iusuf Kislar Aga ilu face atentu despre intrig'a Vezirului 526. În urma se face elu mare veziru 527. Tramite în esiliu pre predecesorele seu, si elibera pe Tököli d'n prinsore 528. Merge într'adjutoriu la Buda 529. Se revolta armat'a în contra lui 559. Fuge la Constantinopole, și Sultanulu ilu primesce în gratia 560. În urma este decapitatu 564,

- Akbunar*, unu satu aprópe de Adrianopole 237.
- Akce* sêu *Aktce*, moneta turcésca 202.
- Akcehisar*, cetate in More'a 126.
- Akcilimanu*, portu maritimu in Europ'a 35.
- Akhisar*, cetate se supune Ottomanilor 23.
- Akkerna*, cetate in More'a, Mahomedu II pune garnisóna buna acolo 147.
- Akkiermanu*, cetate ocupata de Stefanu celu mare 62. O reocupa Baiazetu II. 177. Loculu de esiliu alu lui Ovidiu 178. 273.
- Aksehri*, cetate in Asi'a mica ocupata de Muradu II. 115.
- Akserai*, numele unei strade in Constantinopole 139. Urbe in Caramani'a ocupata de Mahomedu II. 152.
- Aladinu Sultanulu Iconiei*, notitia despre elu, cuceritile sale in Asi'a 10, caderea si mórtea lui 18.
- Aladinu Begu*, face pe parintele seu a se refugii in Egiptu 159.
- Aladinu*, fiulu celu mai tineru alu lui Osmanu I se face guvernatore in Bilegik 19, fratele seu Orhanu ilu face *mare-veziru*, si a fostu celu dântaiu care a purtatu acestu titlu 31.
- Aladinu*, fiulu lui Muradu II. dupa mórtea fratelui seu Achmedu, se face guvernatore Amasiei, unde a si muritu, si corpulu lui a fostu transportatu la Prusa 130.
- Alae*, provincia cucerita prin Mahomedu II. 153
- Alaidevletu*, vedi *Olaidevletu*.
- Alain*, explicatiune 302.
- Alaman Kyrali*, pe cine numescu Turcii asiá 268.
- Albani'a* sêu *Arnaudi'a*, ocupata in parte de Muradu I. 56. Cucerita cu totulu de Mahomedu II. 152. Se supune lui Solimanu I. 293.
- Albanesii* toti din Constantinopole sunt puniti cu morte 265—267.
- Alba-Regale*, sêu *Ustuni Beligradu*, ocupata de Turci 301. Germanii vreau a o impressora 550. In urma o inchidu de tóte partile, si o silescu se capituleze 595—596.
- Alcoranu*, vedi *Coranu*.
- Alemshah*, unulu din fiii lui Baiazetu II. 201.
- Aleppo*, notitia despre ea 224, se supune lui Selimu I. 229. Locuitorii de acolo puniti pentru ca au omoritu pe judecatorii loru 268. Solimanu I se pune in quartire de ierna 304.
- Alexandria*, se supune lui Selim I; è edificata de Alexandru celu mare 241.
- Alexandru* celu mare, alusiune la elu 126—200—241.
- Alexandru* VI. papa, acusat ca a inveninatu pe Gemu fratele lui Baiazetu II, 171. Turcii ilu escusa 175.

- Alexias* Theodoru, tramisulu lui Dorosienski la Tiarulu pentru a primi suppunerea Cosaciloru 441.
- Alexie Comnenu*, imperatu Trebisondei 143.
- Alexiu*, se scóla asupr'a fratelui seu Isacu, imperatu alu Constantinopolei, si-i ocupa tronulu 383. Fuge din Constantinopole si lasa tronulu la nepotulu seu de frate Alexiu 384.
- Alexiu II.* tiarulu Rusiei primesce pe Cosaci sub protectiunea sa 441. Bate pe Tatari și pune la fuga pe Turci 445. Scrisorea lui catre Sultanulu Mahomedu IV. 447. Incheia pace cu Turcii 454.
- Algarva*, Garbia, El Garbia, regatu suppusu regelui Portugaliei 327.
- Algiru*, Dgessair, cum se governa 313.
- Alibegkio*, unu satu in Dobrudgia, unde tragea de multe-ori Demetriu Cantemiru, 310.
- Alibegu*, fiulu lui Shah suvaru, esemplu de rara fidelitate 219. Esecuta ordinulu lui Selimu I. contra lui Tumanbai, regele Egiptului 240.
- Alibegu*, generalu turcu, impresóra Cracoviá dar' elu remane prinsu in man'a Venetianiloru 655.
- Alibingar* séu Alibunar, notitia despre acestu locu intre Temisiór'a si Belgradu 715.
- Alidgiambegu*, séu Adgilanbegu, principe mahomedanu, ale carui tieri le ocupa Orchanu 33.
- Ali Effendi*, istoricu turcu, citatu cu predilectiune de Cantemiru 141. Naratiunea lui despre cucerirea Constantinopolei 142—144.
- Ali Pasia*, *Capudanu*, séu admiralu turcescu, comanda o flota pentru a cuceri insul'a Cipru 328 Cade mortu in lupt'a de la Lepanto 331.
- Ali Pasia*, generalulu lui Achmedu ocupa tóta More'a 308.
- Ali Pasia*, sub Mahomedu IV. ocupa prin assaltu Varadinulu 389.
- Ali Pasia*, mare veziru, obtiene pentru Cantemiru permissiunea de a continúa edificarea palatului seu 145. Decide unu procesu in favorulu crestiniloru 151. Discursulu seu catra Corcudu fiulu lui Baiazetu II. 166. Se face gubernatore de Tripoli in Siri'a, dupa ce Constantinu Catemiru l-a rescumperatu de la Poloni cu bani 490.
- Ali Pasia*, supranumitu *Sham Tirabolos*, se face mare viziru 665. Trmite unu Seraskier in Ungar'a 666. Se încerca a pune imperatu pe Ibrahimu in loculul lui Mustafa 673. Mustafa nu observa, si-lu confirma in veziratu 675. In urma è punitu cu mórte 678.
- Ali*, singurulu pe care Persianii ilu recunoscú de successoru alu profetului Mahomedu 192. 222. 288.
- Aliothmanu*, vedi Oliothmanu.
- Aloisiu*, unu officiaru spaniolu, trada Garbus'a la Turci, notitia despre elu 649. 650.

- Altymil*, urbe demoliată prin Mahomedu II. 147.
- Amadi'a*, se suppose lui Selimu I. 224. E suppusă Persiei 308.
- Amasi'a*, cucerită de Baiazetu I. 64. Residenti'a lui Mahomedu I fiulu lui Baiazetu I. 85. Unde-si edifica unu palatu superbu 98. Mahomedu II. pune guvernatore Amasiei pe fiulu seu Baiazetu 164. Baiazetu II. lasa a se construi acolo o Giamia pompôsa 202. Selimu I. petrece aici o iérna 217.
- Ambasadorii* cumu se primescu la curtea ottomana 390.
- Amenducé Moldaviele* 273.
- Amuratu*, vedi Muradu.
- Amuriu*, este elu un'a si aceeași persóna cu Muradu I ? 43. Amiciti'a lui fație cu imperatulu Cantacuzenu 44.
- Amze*, cetate aprôpe de Aleppo 289. 304.
- Anachoru*, cetate maritima se suppose lui Orchanu 34.
- Anadol Hisari*, castelu asiaticu 133.
- Anadoli Muhasebedgi*, direttore de cabinetu 210.
- Anatoli'a*, devastata prin Turci 356.
- Anastasi'a*, din nobil'a familia a Bohusestiloru, veduv'a principelui Duca, se marita dupa Liberaki, dar' i pare reu si môre 601.
- Ancutia*, fii'a lui Sierbanu Basaaraba, maritata dupa Petrascu, fiulu lui Michaiu 626.
- Ancutia*, fii'a lui Constantinu Brancovanu, maritata dupa Nicolau Rossettu 627.
- Ancyra*, cetate in Phrigia, cucerita prin Muradu I. 23. 44.
- Andalusi'a*, regatu in Spani'a, de unde au fostu alungati musulmanii 185.
- Andali'a*, cetate in Asia 110. 111.
- Andrevirius*, vedi Doria Andreas 297.
- Andronicu IV.* Pateologu, cere adjutoriu de la Muradu I. contra principelui Bulgariei 54.
- Andronicu*, din famili'a Rhangaviloru, barbatu fôrte eruditu in limb'a gréca etc. 136.
- Angeli*, instructoru in musica alu lui Dem. Cantemiru 217.
- Antab*, *Antakie*, cetati reduse sub potestatea lui Selimu I. 241.
- Antiochi'a*, unde nu se mai aude numele de crestinu 225.
- Antiochu*, vedi Cantemiru.
- Antoniu*, filosofu peripateticu 135
- Apași*, Michael, principe Transilvaniei pusu de Turci 390. Primesce ordiu de se intrni cu Tököli 460. Se suppose imperatului Leopoldu 554. Si-i lasa in creditate tôte tierile 624. Notitia despre elu 624.
- Apeductele*, cumu le punu Albanesii 292.

- Apocaucu*, generalu faimosu, mare inamicu alu imperatului Ion Cantacuzenú 90.
- Aprixinu*, admiralu rusu, amicu intimu alu lui Demetriu Cantemiru 803. 804.
- Apuli'a*, devastata prin Mahomedu II. 159.
- Arabadgi Ali Pasia*, se numesce Caimacamu in Constantinopole 637.
Se face mare veziru 650 Este destituitu pentru avariti'a sa 651.
- Arabi'a*, ce estindere are 295.
- Arabii*, cumu tienu ei la Rai alu loru 238. Se supunu lui Selimu I. 242. 243. Multi dintre ei credu ca-si tragu originea de la Abrahamu 242. Cumu impartu ei lumea antica 294. 295 Rebeliunea si caderea lorú sub Selimu II. 323. Ce nume de batjocura le dau Turcii 340. Se revolta sub Achmedu II. 670 Dar' remanu batuti 685.
- Aradu*, cetate in Ungari'a, ocupata de Germani 528.
- Arak*, provincia in Persia, devastata sub Muradu IV. 369.
- Araf Pasia*, intra in Moldavi'a si impresóra Soroca 653.
- Aras* séu *Araxes*, fluviu in Persi'a 6.
- Archerib*, cetate data lui Muradu I. in feudu 55
- Archimandritu* curagiosu si inflexibilu 542.
- Ardebal* séu *Ardevil*, cetate principala in Persi'a 6.
- Argos*, in apropiarea acestei cetati batu Venetianii pe Turci 685.
- Arnaudu* séu *Arnaudia*, ce tíera este 56. Muradu II. o supune, si locuitorii trecu la legea mahomadana 126. Se revólta, și Mahomedu II. o supune cu totul 152.
- Arnautii* séu *Arnaudii*, se considera de cei mai buni soldati 709.
- Arnautu Abdi*, notitia despre elu 707.
- Arpa Emini*, ce functiune are 211.
- Arslanu Begu*, remuneratu cu unu Sangiacu 294.
- Arslanu Pasia*, bate pe rebellii Arabi 685.
- Artimuru*, pusu guvernatore prin unchiulu seu Osmanu I. 21.
- Arzmahzar*, petitiune 562.
- Arzuhál*, petitiune, espunerea unei cause, etc. 501.
- Asdercan* séu *Astracanu*, regatu fórtø cunoscutu in Tataru'a 326.
- Askierai*, principe tataru, tatalu lui Menghili Ghierai 156.
- Astrologii*, ce crediementu au la Turci 602—604.
- Athen'a*, ocupata prin Muradu II. 114. Cucerita de Venetiani 557. Re-ocupata prin Turci 598.
- Atlaglicu Pasia*, guvernatore de Bosni'a 558.
- Atlu Mucabedgi*, ce functiune are 210.
- Atmeidan*, hypodromu 753.
- August I*, regele Poloniei, cumu ilu numiau Turcii 340.

- Avloni'a*, ținut și cetate în Albani'a 291
Azaculu sêu *Azovulu* în mân'a Rusilor 325. Ilu ocupa Turcii 381. Ilu impresóra Rusii 682. Si-lu ocupa 689. Ilu fortifica 720.
Azak Dengehizi, marea azovica 325.
Azerbegianu. vedi Ozerbegianu.
Azisallah, mare Veziru, face pe Elkasib Mirsa gubernatore Babiloniei 304.

B.

- Babadagi*, sêu Babadaga, residenti'a Pasiei de Silistria 445. 506.
Babiloni'a, vedi Bagdadu
Baciu, etc. cetati situate între Dunare și Sava 306.
Bacsisiu, daru ce dau Sultanii soldatiloru la încoronarea loru 323. Alte notiție despre acestu felu de daru 582,
Badak Begu, allungatu de fiulu seu în Egiptu 159.
Badenu (Ludovicu principe de), faptele sale în Ungari'a 532. 597. Recucerese Transilvani'a 628. Apoi Lipp'a 648.
Bagdadu, situatiunea de astă-di a acestei cetati 71. Solimanu I. o ocupa 287. Arabii devastă ținutul Bagdadului 324. Muradu IV. o impresóra 366. 369. Si în urma o ocupa 374.
Baia eleganta, construita de Selimu II. 336.
Baiazetu I, casatori'a lui 54. Ajungerea sa pe tronul 61. Invinge pe Caramu Oglu 63. Alte victorii ale sale în Asi'a și în Europ'a 64—66. Remane învins în batali'a cu Temurlenki, și móre 73 Pentru cei s'a datu supranumele de Ildirimu 74. Fiii sei 75.
Baiazetu II Pentru a peregrinâ la Mecca, da regimulu în manile fiului seu Corcudu 163—165. Dupa rentórcere prîmesce érasî corón'a 167. Gemu fratele seu se revólta, dar remane batutu 168—172. Expeditiunile sêle bellice 184—187. Edifica o frumósă Giamie în Constantinopole 188. Se resolve a dá imperiulu fiului seu Achmedu 193 Dar' în urma ilu da fiului seu Selimu 199. Mórtea lui 201. Calitatile și succesorii sei 202. Unu esemplu particularu de pietatea sa 203.
Baiazetu, mare veziru sub Muradu II. 106. 110.
Baiazetu, guvernatore de Iconi'a, saluta pe parintele seu Solimanu I. 303. Prinde pe falsulu Mustafa si-lu pune în ferra 310.
Baiburud, cetate în Persi'a ocupata prin Selimu I. 218.
Bainski ruda cu Petriceicu, prinde pe Duca, principele Moldaviei, si-lu tramite în Poloui'a 417. 493.

- Bairam Pasia*, mare veziru sub Muradu IV. 373. Muradu ilu ucide cu man'a sa propria 374.
- Bakir-Kuresi*, urbe ocupata prin Mahomedu I. 87.
- Baku*. cetate in Armeni'a mare, asupr'a marei caspice 6.
- Balaceanu Matheiu*, se casatoresce cu Mari'a fi'a lui Sierbanu Canteuzenu 507.
- Balangicu*, faimosu capitanu sub Osmanu I. 21.
- Balanu*, boieriu din Romani'a, fiulu seu iea de soția pe Smaragd'a, fi'a lui Constantinu Brancovanu 627.
- Balassa*, fi'a lui Const. Brancovanu se marita 'dupa Manoil fiulu lui Andronicu 627.
- Baldwin*, comite de Flandri'a, imperatu in Constantinopole 148.
- Baliadu*, tutoru lui Aladinu fiului lui Osmanu I. 19.
- Balibegu*, guvernatore de Semendri'a 255. Ocupa cetatile Suluk si Ossek 265,
- Balidabri*, cetate in More'a, ocupata prin asaltu 126.
- Balikesre*, cetate ce se supune sceptrului ottomanu 33.
- Baltagii*, pórta numele de Chasculeri 348.
- Baltagilar Kiahaiasi*, capu regimentului de baltagi 639.
- Baltagi Mehemedu Pasia*, mare veziru, notitia despre elu 770—774. Se face a dou'a óra mare veziru 786. Refusa incercarile regelui Svediei de a impedeça pacea cu Rusii 792.
- Barbarossa* vedi Chairedinu Pasia.
- Barbù Bassarabu*, la invasiunea Turciloru in Bessarabi'a se retrage in Serbi'a si de aici in Munteni'a 626.
- Barcanu*, cetate, capituléza la imperiali 491.
- Bardakci Mehemedu Celebt*, invétia music'a de la principele Demetriu Cantemiru 217.
- Barseni*, unu satu in Moldavi'a 790.
- Barzinu*, cetate ocupata prin Germani 552.
- Basbakikilu*, servitoriu Defterdariului 769.
- Bash Muhasebedgi*, ce functiune are 210.
- Basiliiu* séu Vasilie, principe Moldaviei, marita pe fia sa Roxana dupa Timusiu, fiulu lui Bogdanu capu alu Cosaciloru, si alte notitie despre elu 440. 542. Inimiciti'a sa cu Matheiu principe Romaniei 592. 593.
- Basiliiu* principe de Galicimu, generalu russy contra Tatariloru din Crime'a 554—555.
- Basre*, séu Balsora, cetate aprópe de Eufratu 324.
- Bassaraba*, familia vechia in Romani'a 626. Constantinu Brancovanu isi apropria acestu nume 627.

- Basta*, Georgiu, generalu transilvanu, ucide pe Michaiu în modulu celu mai perfidu 626.
- Bastergimanu*, primu întreprête 595.
- Bath'a*, cetate în Europ'a cucerita de Turci 54.
- Batista la gâtu*, frasa turcésca 96.
- Batsca*, districtu între Tisa si Dunare 738.
- Battal Othmanu Aga*, è tramisú în Asi'a pentru a ucide pe Daltabanu Mustafa Pasia 718.
- Bavari'a* (principe electoralu de) observă miscările Turciloru 512. 652. I bate 551. Ocupa Semendria 596 si Belgradulu 597. Respunsulu la delegatii lui Solimanu II, care cere pace 597.
- Becri Mustafa*, seduce la betia pe Muradu IV; istoria interessanta despre elu, 376. 377.
- Beg-Basar*, cetate pe unde Sheitan Kubi isi propagă eresiele sale 190.
- Beglerbegu*, ce însemnéza acestu cuventu 45. Ce functiune este 116. Alte notitie despre acestu nume 227.
- Begleri*, unu poporu mabomedanu 127.
- Begliki*, ce functiuni are 210
- Begu-Mirza*, principe din famili'a Cantemiru, impedecea desolatiunea Moldaviei 539.
- Behtisi si Beredgik*, cetati ocupate de Selimu I. 241.
- Beitul-Mali-Muslimi*, bani publici la Turci 246
- Bekir Aga*, guvernatore de Leuca (S-ta Maura), se preda dupa asediul de 17 zile 509. 510.
- Bekir Pasia*, dis'a unui poetu despre elu 492.
- Bektash Hagi*, monachu turcu 50.
- Beldesse*, cetate în Morea, Mahomedu II. o provede cu o buna garnisóna 147.
- Belgradu*, notitia despre acésta cetate. Muradu II, în vanu o impresóra 117. Assemenea Mahomedu II. 147. Solimanu I. o cuceresce 255. Germanii o cuprindu de la Turci 596. Turcii o cuprindu érase 620 Germanii în vanu o impressóra 662. 663. Prin pacea de la Carlovi-tiu se concede a se fortificá 738.
- Ballastinu*, urbe în Slavoni'a, cucerita de Germani 553.
- Bellizariu*, faimosu capitanu 134.
- Bendaru* la romanj *Tighina* aprópe de Nistru, data Turciloru 273.
- Beni Achmeru*, principe saracenu alungatu din Spani'a 327.
- Beni Omeru*, din triburile arabice se revólta în contra lui Selimu II 323. 324.
- Beni Umnie*, cine a fostu acesta 230.
- Beraah*, cetate la fluviulu Cyrus în provincia Ozerbegianu 6.

- Berber Bashi*, ce însămuia 172. Astuti'a lui sub nume de Mustafa 172—175. Ce funcțiune are 633.
- Bergame*, cetate ce se supune sceptului ottomanu 33.
- Besiktasi*, unu satu aprôpe de Constantinopole 134.
- Besli*, cavaleria usiôra la Turci 497.
- Beslik*, moneta turcésca 221.
- Bessarabi'a*, Petriceicu o devastéza 492. Polonii vreau se o cuprinda , dar' nu le succede 649.
- Betia*, esemple rari de betîvitatē 376. 440.
- Bialocerkiev*, cetate, se lasa Poloniloru 433.
- Bickia*, urbe in Bosnia, unde a fostu esilatu Daltabunu Mustafa Pasia 717.
- Bidgiane*, cetate ocupata de la Spanioli 313.
- Biladulgebelu*, provincia in Persia 6.
- Biseric'a*, la Santii Apostoli in Constantinopole se derima din ordinulu lui Mahomedu II. 150.
- Biserici nôue* se potu edificá in Constantinopole 617.
- Bithini'a*, provincia cucerita prin Osmanu I. 21.
- Bithlis*, urbe in Persi'a 288. Chanulu de acolo se offere cu tôte cetatile sale lui Solimanu I. 289.
- Blacherna*, nu departe de Constatinopole 134. Aici a fostu ôre-candu o monastire dedicata Santei Maria Vergine 145.
- Blasiu Scaevophilax*, filosofu peripateticu 135.
- Bog séu Bug*, odiniôra Hipanis , fluviu fôrte cunoscutu intre Dnistru s ; Dnipru 446.
- Bogazghecid*, canalu, vedi Giuzelhisar 67.
- Bogdania*, numescu Turcii Moldavi'a de la numele lui Bogdanu, care cellu dântâiu s'a facut tributariu Turciloru 55.
- Bogdanoviciu* Procopiu, delegatulu Rusiei la pacea de la Carlovisiu 736.
- Bogdanu*, principe Moldaviei, fiulu lui Stefanu celu mare, tramite unu delegatu la Solimanu, si-i offere sub certe conditiuni amenduôe Moldaviele; notitia despre elu 271—273. Merge insusi in persôna la So- limanu 274—276.
- Bohusiu*, familia nobila in Moldavi'a 601.
- Boianu*, satu in Moldavi'a 518.
- Bolina*, fortaretia in Europ'a cucerita de Muradu I. 55.
- Bolov'a* urbe in Asi'a, unde Isfenderbegu se supune lui Maradu II. 113.
- Borak*, numele asinului cu care Mahomedu profetulu s'a suitu in ceriu 130.
- Boruaeni*. trompetari 13.

- Bosni'a*, cucerita prin Mahomedu II. 151. Apoi prin Baiazetu II. 185. Muradu IV. pune Beglerbegu in Bosni'a pe rebellulu Abassa 369. Germanii batu pe Turci in Bosni'a 597. Si o reducu mai tóta in po- testatea loru 716. Dar' Daltabanu Mustafa Pasia o reocupa 719.
- Bossutu*, unu fluviu ce se vérsa in Sava 738.
- Bostangi Bashi*, ce titlu i se mai da 45. Ce autoritate are 246—247. Dupa dëstituirea lui Mahomedu IV. saluta imperatu pe Solimanu II. 579—580. Se numera intre Koltuk vezirleri 633.
- Bostangii*, corpu de soldati 687.
- Bostangi Mustafa Pasia*, bate pe Poloni; notitia despre elu 490.
- Bostra*, cetate in Syri'a ocupata prin rebeli Arabi si reocupata prin Daltabanu 717. 718.
- Boza*, o specie de beutura usitata la Tatarsi 187.
- Braila*, ocupata de Rusi, apoi lasata Turciloru 790.
- Brancovanu Constantinu*, obtiene cu mari summe de bani unu Chat- sierifu de la Sultanulu etc, alte notitie despre elu 476. Petrunde in Transilvani'a, si prin curs'a sa cade prinsu generalulu Heusler 624—628. Descrierea familiei sale 624—627. Obtiene de la marele vizeru Damadu Hasanu Pasa exilarea principelui Demetriu Cante- miru, alu carui mare inamicu erà 734. De la cine capetà bani 747. Este acusat de tradare ca a primitu de la Tiarulu ordulu S-t. An- dreiu 887. Nu-si tiene cuventulu façe cu Petru I. Tiarulu 789. Ace- stu Brancovanu a fostu ucisu cu patru fii ai sei in piati'a publica a Constatinopolei 476. 627.
- Brancoveni*, unu sat in Romani'a datu lui Preda de prinnipele Ma- teiu 625.
- Brancoviciu*, vechia familia bulgara 625.
- Brodu*, urbe mica in Bosnia 597.
- Brown*, Dr. descrie podulu de la Essecu 533.
- Bucata de pamentu câtu o pele de buou* 132.
- Buciaci*, localitate in Poloni'a, unde Mahomedu IV. s'a pusu in cas- tre 408.
- Buda*, cucerita prin Solimanu I. 263. Ocupata prin Germani 268. Re- ocupata prin Solimanu 270. Germanii o impresóra 283. Solimanu o elibera 284. A dáu'a ora 298. A trei'a óra 504. A patr'a ora 528. In fine cade in man'a imperialiloru 531.
- Buddanu*, comite, despre care se dîce ca a lasatu libera trecere Turci- loru la Iaurinu 471.
- Budgiacu*, vedi Bessarabi'a.
- Buhurdgi Ogli*, artistu in musica vocale 217.
- Buiuk Emir Ochor*, stabulariu, vedi Koltuk-vezirleri 633.

- Buirikli Mustafa Pasia*, se face Seraskieru in contra Poloniloru 525.
 Notitia despre elu 525. 526. Merge in contra Poloniloru, si da ordinu Tatariloru a devastà Moldavi'a 538. 539. Urmareste pe Poloni si omòra multi dintre ei 629. E numitu mare veziru 656. Istori'a sa cu Misri Effendi 656—661. Pléca din Adrianopole si merge spre a liberà Belgradulu 662—663. Rentorsu acasa este destituitu din veziratu 665.
- Buikli* seu *Biikli Ogli*, tatalu lui Mehemedu Begu 220.
- Buiruk-Teskeredgi*, ce functiune are in Divanu 584.
- Buluk Agalari*, comandantii regimentelor de Jeniceri si de Spahi 581.
- Burgazu*, dupa caderea Constantinopolei se preda si acésta cetate lui Mahometu II. 146.
- Burgi Vaik*, fortaretia apròpe de Aleppo 228.
- Burhan Sultanu*, se offre dimpreuna cu tóte tierile salé lui Solimanu I. 303.
- Buri*, urbe ocupata prin Mahomedu I. 97.
- Burzinu*, cetate in Slavoni'a ocupata prin Germani 552.
- Busbecque*, se face provocare la elu 710.

C.

- Caabe*, vedi Mecca 129.
- Cabarta*, principe de Circassi'a, faptele lui in còtrà lui Caplanu Ghirai 181—183.
- Cabantani*, poporu din Crimea, imbraçoséza Mahomedanismu 179—180.
- Cabisi Agem*, apera religiunea christiana 265.
- Cacavela Ieremia*, predicatoru renumitu, si instructoru in filosofia alu lui Dem. Cantemiru 136.
- Căciule rosie*, Muradu I. lasă a se face pentru tóta armat'a sa 55.
- Cadavrulu* unui Mufti aruncatu in mare 759.
- Cadi* séu *Kazi*, judecatori in sate; sunt la Turci cècèa ce sunt episcopii la crestini 40.
- Cadiulasker*, judecatoriu in armata, are rangulu unu patriarchu la crestini 40. In divanu unulu sta de-a-drépt'a si altulu de-a-stang'a vezirului 610.
- Cadrii*, monachi turci 51.
- Cafenelele* publice sunt oprite prin unu edictu alu lui Muradu IV. 371.
- Caftanu* séu *Chilatu*, câte clase sunt 229.

- Caiahisar*, cetate, se supune Ottomaniloru 23.
- Caietbai*, principe de Egiptu, promite ajutoriu lui Gemu contra fratelui seu Baiazetu II. 169. Inimiciti'a sa cu Baiazetu II. 178. Atiti'a pe Kiorsiah in contra lui Olaidevletu sustienutu de Baiazetu II. 184—Mórtea sa 184.
- Caimacamu Pasia*, locu-tiitoriulu marelui Veziru 246.
- Cairo*, turcesce Misr, aici prin concessiune Sultanului se bate moneda 13.
- Calaili Ahmedu Pasia*, istori'a sa cu Feriole, ambasadorulu Franciei 733. Se face mare veziru si è mare inamicu alu crestiniloru 767—769. In urma este destituitu, si exilatu in insula Coos 770.
- Calamita*, cetate ocupata prin Venetiani de la Turci 522.
- Cale*, ce cetate este acést'a 98.
- Calemgi*, directori de cancellarie 610.
- Calenderbegu*, fiulu lui Bektasi Hagi, rebellu periculosu in Asi'a 264.
- Calenderu Ogli*, brigantu renumitu 356.
- Calepinu*, se pretinde a fi fostu fiulu lui Baiazetu I., Dar' è nume coruptu din Celebi 76. Sub Calepinu se intielege Solimanu Celebi, a-deveratulu fiu alu lui Baiazetu I. 77.
- Calga*, mare generalu alu Tatariloru 539.
- Calloconias*, guvernatore de Callipole, se oppune lui Solimanu, dar' in urma capituléza 36.
- Calinicu*, patriarchu de Constatinopole 39. Móre cà patriarchu 136. Elu a fostu mai ántáiu arhiepiscopu si metropolitu in Prus'a 657.
- Calipole*, se preda lui Solmanu, fiulu lui Orchanu 36.
- Camboso Mehemedu Aga*, instructoru de musica la Turci 217.
- Camenzanton*, cetate fortificata prin Petru I. 742.
- Camere séu cancellarii (Calem)* duóe-spre-diece 210.
- Caminieti*, cetate la fronteri'a Poloniei, Mahomedu IV. o impresóra, si capituléza 407. O impresóra Polonii dar' in vanu 423—425. Polonii renuncia la ori-ce dreptu asupr'a cetatei Caminieti 432—433, Ei o impresóra din nou, dar' se retragu la apropiarea Turciloru 555. Se restituie Poloniloru prin pacea de la Carlovitiu 738.
- Candi'a*, Turcii o impresóra si dupa lungi si grave lupte o ocupa 324—400.
- Cane'a*, urbe in insul'a Cret'a, o ocupa Turcii de la Venetiani 385. Venetianii o impresóra dar' fara efectu 654.
- Canegotti*, generalu Venetianu bate pe Turci 664.
- Canin'a*, ocupata prin Venetiani 631. Si reocupata prin Turci 632.
- Cantacuzenii*, se dice ca au coruptu pe unu medicu cu numele Timonu pentru a inveninà pe Grigorie, domnu alu Romaniei 149. Ei ame-

- rintia pe Constantin Brancovanu ca vor midi-loci destituirea lui déca va continuà a mai usurpà numele loru 626.
- Cantacuzenu Constantinu*, stolniculu, se dice ca a inveninatu pe fratele seu Sierbanu 507. Marita pe fia sa Elena dupa Mateiu, fiinlu lui Preda 624. 625. Insulta pe Brancovanu ca a cutediatu a usurpà numele de Catacuzenu 626.
- Cantacuzenu Demetriu*, principe Moldaviei in loculu lui Duca; notitia despre elu 494. 506. 507. Se încérca a luà viét'i'a lui Constantinu Cantemiru 508.
- Cantacuzenu Ión*, imperatulu Constantinopolei, isi marita pe fia sa Theodora dupa Orchanu imperatulu Turciloru; notitia despre elu 29. La rugarea sa, Orchanu restituie lui Accebegu cetatea Dydomothycon 38. Recurge la Turci pentru a bate pe crestini 43. Ruinele superboloru sale palatiuri in Sylebri'a 90.
- Cantacuzenu Sierban*, principe Rumaniei, notitia despre elu 506. 507.
- Cantemiru Antiochu*, fratele lui Demetriu; la elu în curte s'a tienutu fôrte multu tîmpu unu anume Maxudu 401. Parintele seu Constantinu ilu tramite cá ostatecu la Constantinopole 509.
- Cantemiru Constantinu*, principe Moldaviei, esecuta o rugare a unui generalu turcu 214. 215. Rescumpera cu bani de la Poloni pe Bostangi Mustafa Pasia si pe Ali Pasia 490. Notitia despre elu 508. Regele Poloniei ilu solicita a-i tiené partea 516. Respunsulu seu si consiliulu ce da Poloniloru 517. Consiliulu ce da Turciloru 519. Atacatu de Poloni, i bate cu rusine 520. Sobieski ilu invita se lege aliantia cu elu iu contra Turciloru 536. Respunsulu seu 537. Merge la castrele Turciloru 538—540. Tramite armat'a sa in contra Poloniloru, si-i bate cumplitu 543. Prin unu edictu opresce locuitoriloru de a da séu a vinde búcate Poloniloru 628. Se intrepune la Seraskierulu a nu persecuta pe Poloni 629. Le tramite insusi provisiuni, fiindu ca muriau de fôme 630.
- Cantemiru Demetriu*, autorulu acestei istorii, se escusa ca n'a tractatu mai pe largu faptele lui Solimanu 7—8. Conversatiunea sa cu Saadi Effendi, de la care a invetiatu turcesce 39. Observa ca inexacta este scrierea lui Phranza despre fii lui Baiazetu I. 75. Spune pentru ce a urmatu mai bine pe istoricii turci de câtu pe istoricii crestini 79. 89. Intre ruinele de la Sylebri'a a gasitu o bucata de porfiru gravatu, care l-a conservatu in palatiulu seu din Constantinopelá 90. Cunoscinti'a sa cu Ibrahimu Begu 102. A invetiatu elementele filosofiei de la doctul grecu Jacomiu 135 A luat u lectiuni in principiile lui Thales de la arhiepiscopulu Meletiu, si in studiulu filosofiei de la ieromonachulu Ieremi'a Cacavela 136. Unele scrieri si colectiuni ale

sale cadu in manile lui Maurocordatu 144. Isi edifica unu palatu in Constantinopole, care-lu incepuse anca socrulu seu Sierbanu Cantacuzenu 145. Apera processulu unoru crestini contra Turciloru 151. A invetiatu music'a in cinci-spre diece ani de la Kiemani Ahmedu si de la Angeli 217. A instruitu chiar elu pe altii dupa unu metodu alu seu propriu si a compusu o carte despre musica 217—218. Pórt'a ottomana ilu onoreza cu unu chilatu 229. Isi procura cu mari summe de bani copie de pe portretele Sultaniloru 233. Conversarea sa cu unu turcu despre cultulu imaginiloru la crestini 233. 234. A cumperratu cu 25,000, de thaleri unu palatu in satulu Ortakioi 366. Conversarea sa cu Hasnadar Ibrahimu Pasia despre Tököli 464—465. A luatu de sozia pe Cassandra, fii'a lui Sierban Cantacuzenu 507. Cine au fostu fratii si surorile lui 508. Originea familiei Cantemiru 539. Ideele sale despre modulu de a atacá pe Turci séu de a se aপর in contra loru 710. 711. Istori'a sa cu soldatii turci dupa ce a scapatu din batali'a de la Zenta 714. Amiciti'a sa cu Daltabanu Mustafa Pasia 716. 717. Amenintiatu de un mare periclu, s'a refugiatu in palatulu ambasadorelui francesu 734. Se face domnu Romaniei sub titlu de domnu alu Moldaviei 787. Vediendu ca port'a ottomana nu-si tiene cuventulu, se da in partea Tiarului si incheia tractatu cu elu 788. 789. Merge intr'adjutoriu Tiarului 791. Tiarulu ilu apera contra pretensiuvei Turciloru 793. Viéti'a lui Demetriu Cantemiru 795—807.

Cantemiru Theodoru, tatalu lui Constantinu, mosiulu lui Demetriu, a fostu ucisu prin Tatarii din Budgiacu 508.

Canuni, supranumele lui Solimanu I, explicatiunea acestui cuventu 253. Pentru ce i s'a datu acestu nume 319.

Capciatcani, poporu sciticu 156.

Capitala, ce cetate intielegu Turcii aci 330.

Caplanu Ali Pasia, este numitu seraskieru contra Venetianiloru 631. Tiene in frênu pe Albanesi si reocupa Canin'a si Vallon'a de la Venetiani 632,

Caplanu Ghirai, chanulu Crimeei tatarice, obtiene permissiunea de la Pórt'a de a face incursiune in Circassi'a 181. Abia scapa cu vre-o câti-va omeni ai sei 183. Devastéza Poloni'a, petruunde pên' la Lembergu si face 14,000 de prisonieri 682. Promitte adjutoriu lui Mazzeppa hetmanulu Cozaciloru contra tiarului Petru I. 779. Este destituitu si tramisu in esiliu 781. Descopere fraud'a vezirului Ciorlulu Ali Pasia 782

Caplanu Mehemedu Pasia, guvernatore de Aleppo, este insarcinatu cu impresurarea Leopolei 408.

- Caplanu Pasia*, generalu turcu, notitia despre elu, si semnificatiunea numelu Caplanu 450. Faptele sale contra Russiloru 450—454.
- Caposuvaru* séu *Caposvar*, cetate in Ungari'a, o ocupa de la Turci principele de Badenu 532. 534,
- Caprara* (Albertu conte de) este tramisu din partea lui Leopoldu ca ambassadoru estraordinaru la Porta 460. 461. Marele veziru ilu trimite la Buda 471. Impresóra cetatea Cassovi'a 514. Merge intr'adjutoriulu trupeloru brandeburgice la Buda 530. Respinge pe Turci cari impresorasera Titelulu 666,
- Capudanu Pasia*, ce privilegiu are 733.
- Capudgilar Kiahaia*, se numera intre Koltuk vezirleri, si se numesce de regula Pasia cu trei tuguri 633.
- Capudgi Pasia*, fiulu lui Bostangi Mustafa Pasia, erá stimatu la curte pentru frumósele sale calitati 490.
- Capu-Kiahaia*, insémna residente pre langa curtea ottomana, precumu a fostu Ghica innainte de a se face domnu Romaniei 419.
- Capuli Derbent*, vedi Kiss-Derbent.
- Caputululu lui Mahomedu*, cumu ilu conserva si-lu veneréza Turcii 130.
- Cara-Agad*, cetate in Asi'a unde Mustafa falsulu a fostu decapitatu 110
- Caracasiu Mehemedu*, se pune in fruntea rebeliloru contra lui Mustafa II. 752. E condamnatu la mórte prin ordinulu lui Achmedu III. 765,
- Carachanu*, guvernatore de Diarbekir. istori'a sa 219—223.
- Caracin*, cetate, se supune Ottomaniloru 23.
- Carakuluk Aga*, Kislár Agasi, denuncia pe marele veziru Kioprili Mustafa Pasia 638. 639. Este tramisulu in exiliu 645.
- Cara Devletu*, *Shah*, devastéza Amasi'a sub Mahomedu I., care ilu bate, ilu prinde si-i taia capulu 95.
- Caraffa*, generalu la Germani, ocupa cetate S-tu Nicolau 528. Intra in Ungari'a-de-susu 532. Bate pe Tatarsi aprópe de Segedinu 534. Ocupa Lipp'a si alte cetati de la Turci 596.
- Caragais*, cetate data lui Muradu I. in feudu 55.
- Cara Halil Pasia*, faimosu generalu turcu, pe care istoricii crestini ilu numescu Chairadinu séu Caratinu 49.
- Carahisarulu*, cetate cucerita prin Osmanu I., unde apoi se asiédia cu locuinti'a 15.
- Carahisarulu Sharki*, cetate ocupata prin Mahomedu II, póte ca è Ar-senga 155.
- Cara Ibrahimu Pasia*, caimacamu de Constantinopole se face mare veziru; notitia despre elu 499. Se adopera a imblandi pe Venetiani 502. Numesce pe Sieitanu Ibrahimu Pasia seraskieru contra Germaniloru si pe Ainedgi Solimanu Pasia contra Poloniloru 503. Perde-

- rile in Ungari'a si in More'a i facu multe grigi 522. 523. Pentru a se sustiené in veziratu condamna la mórte pe Sieitanu si pe altii 525. In urma Sultanulu ilu destituie 517. Acestu Cara Ibrahimu Pasia a destituitu pe Alexandru Maurocordatu din functiunea de interprete, dar' dupa aceea éراس l-a reabilitatu 594.
- Caramani'a*, regatu in Asi'a minore, situatiunea si estinderea sa 79. 80. Este cucerita prin Baiazetu I. 64. Si apoi prin Mahomedu II. 152.
- Caramanu Ogli*, satrapu séu principe de Caramani'a, a luat in casatoria pe sor'a lui Baiazetu I. 61. Devastéza tierile ottomane in Asi'a, dar' remane batutu, si cade in manile lui Baiazetu I., care lasa se-i taia capulu 64.
- Caramanu Ogli*, fiulu celui precedentu, primesce la sine pe Musa Celebi, care era persecutatu de fratele seu Solimanu 79. Nevaluesce in Bithini'a si petrunde péné la Prus'a; dar' Mahomedu I. ilu iérta si-lu primesce in gratia 95. 96. Se revólta a dóu'a óra, si a dóu'a anca este agratiatu 97. Se revólta contra lui Muradu II, impresóra Andali'a, dar' lovitu de unu glontiu cade mortu 110.
- Caramanu Ogli Ibrahimu Begu*, probabilu fiulu celui precedentu, ofere tierile sale lú Muradu II. 114. Se revolta; dar', Muradu II, pe a carui sora o luase in casatoria, ilu iérta 115. Elu se revólta din nou, dar' éراس este agratiatu 118. 119. Dupa abdicarea lui Muradu, invita pe regele Ungariei la resbellu contra Turciloru 120. Cere pace de la Mahomedu II. Si i se accórda 132. Móre, si unulu din fiii se remane principe Caramaniei 151. 152.
- Caramanu Pasia*, comandante cetatiei Caminieti 215.
- Cara-Mehemedu Aga*, conversatiunea sa cu Mufti asupra lui Daltabanu Mustafa Pasia, si apoi cu acest'a 721. 723 724 Notitia despre elu 747.
- Cara Mehemedu Pasia*, guvernatore de Aleppo, è tramisu cu o parte a armatei in contra Russiloru 450. Notitia despre elu 487.
- Caramida*, din pulberea de pe vestmintele unui Sultanu 203.
- Cara-Mustafa Pasia*, caimacamu, comanda a treilea atacu asupra cetatiei Caminieti 407. Se face mare veziru; cuvintele sale la ostentatiunea ambasadorelui polonu 436. 437. Notitia despre elu 447. 448. Este pentru resbelu contra Russiloru, si merge contra loru 448. Impressóra cetatea Cehrinu 449. Si o ocupa 451. Face pace cu Russii 454. Este, si se decide pentru resbellu contra Germaniloru 456—459. Tramite ajutoriu lui Tököli 460. Ca comandante alu armatei contra Belgradului, tiene unu consiliu generalu bellicu 463. 464. Pléca spre Iaurinu 471. Castiga pe Ieniceri pentru a impressora Vienu'a

472. Apare înaintea Viennei și o impressóra 474. Isi pune în capu a se face imperatu în Occidentu 474. 475 Continua obsidiunea Viennei 478. Tramite 20 de mii de ómeni într'adjutoriu lui Tókóli 480. Tiene consiliu cu generalii sei 482. Discursulu seu 483. Impune prin auctoritatea sa ; da ordinu a ucide pe toti captivii 486. Turcii fugu dinnaintea Viennei , și fuge și elu 487. 488. Resbunarea sa asupra Pasiailóru 489. Fortifica Strigoniulu și Uivarulu , și se pune în castre la Bud'a 490. Se escus-a înaintea Sultanulu și promitte a luà Vienn'a 495—497. Sultanulu ilu confirma din nouu în dignitatea sa 497. Face false raporturi ; falsitatea se descopere ; în urma este strangulatu ; și în loculu lui s'a numitu mare veziru Cara Ibrahimu Pasia 498. 499.
- Caransebesiu*, Mustafa II. ilu ocupa de la Germani 681. Nu è permisu a-lu fortifica 737. 738.
- Carapherie*, cetate ocupata prin Shahin Lala 54.
- Caratovz*, cetate în Europ'a cucerita prin Baiazetu I. 61.
- Carebaghi Mehemedu Chanu*, generalu persianu , remane batutu cu tóta armata sa prin renumitulu Ferhadu Pasi'a 347.
- Jarebegu*, provincia în Persi'a, pare a fi patri'a natale a lui Carebaghi Mehemedu Chanu 347.
- Care-Emid*, emidii negri, unu poporu ce locuiesce în Diarbekir 219.
- Cariophilu Ion*, grecu, predicatoru renumitu 135.
- Caristiranu*, cetate unde s'a retrasu Mustafa II. dupa ratificarea tractatulu de pace de la Carlovitiu 740.
- Carli Elibegu*, admiralu turcu, Solimanu I. ilu tramite cu o flota mare contra Spaniei 311.
- Carlina*, cetate în Greci'a, ocupata prin Muradu II. 114.
- Carlovitiu*, cetate între Belgradu și Petrovaradinu, unde s'a încheiatu tractatulu de pace între imperatulu Leopoldu și Sultanulu Mustafa II. 735. 736.
- Carol VI.* duce de Lorena, vedi Lotaringi'a.
- Carolu XII.* regele Svediei merge la Turci 776. Face resboiu Poloniei 777. 778. Isi pune în capu a detrona pe tiarulu Petru I. 779. Dupá perderea de la Pultova se refugia la Turci 780. Acusa pe Vezirulu la Sultanulu 781. Sta de Turci a rumpe cu Russi'a, și tramite Sultanulu portretulu Tiarulu 783. 784. I se facu mari onoruri și promisiuni din partea vezirulu 787. Se încérca, dar' în vanu, se impedece pacea cu Russi'a 792.
- Carpatii*, marginea Moldaviei spre Transilvani'a 273.
- Casab Bashi*, primu macelariu alu curtiei 746.

- Casanu* sêu *Casganu*, etymologi'a acestui cuventu ; si cui se da acestu nume 422.
- Casichu Voda*, Çepesiu Voda, denéga turciloru tributulu; pentru ce i s'a datu acestu nume 149.
- Casimbeg*, ilu tramite tatalu seu in ostaticu la Muradu II; suditii parintelui seu ceru de la Muradu, se-lu faca domnu 113.
- Casim-Giuni*, ce intielegu Turcii sub acestu cuventu 372.
- Casimuru*, regele Poloniei 536.
- Casimu Pasia*, Beglerbegu de Romeli'a pune la fuga pe Moracrali, si face mare prêda între crestini 115. 116.
- Casimu Pasia*, guvernatore Temisiórei, si in urma mare veziru 306.
- Casimu Sigili*, certificatu 373.
- Cassovi'a*, cetate in Ungaria, ocupata prin Tököli, 460. Caprara o impresóra si cade in man'a Germaniloru 516.
- Castamoni*, sêu Costamoni, cetate in Asi'a, unde Baiazetu I. pune o garnisóna 65. Osmanu Pasia sub Muradu III. se pune aici in quartiru de iérna 344.
- Castel-Fornese*, impresoratu si ocupatu de Venetiani 556.
- Castriotu Georgiu*, cine a fostu acest'a 125. 126.
- Casu* in care Turcii tienu ca le e permisu a ucide pe captivi 96.
- Cathirga Nîmani*, portu spre marea marmara 149.
- Cavalla*, cetate ocupata prin Lala Shahin 55.
- Cazi*, vedi Cadi.
- Cedrenu*, citatu, 264.
- Cehrin*, capital'a Cozaciloru , Turcii o impresóra 449. Si o cucereşeu 451.
- Celebi*, semnificatiunea acestui cuventu, si cui se da asta-di acestu cuventu 58. Din acest'a au derivatu numirile corupte de Calepin, Cabelin, Ciricelebis 76. Istoricii crestini dau aceste numiri lui Solimanu Celebi 77.
- Cemsad begu*, cetatiani din Diarbekir ilu tramitu la Selimu I. pentru a-i primi sub protectiunea sa 220.
- Cephaloni'a*, Turcii o cedu Venetianiloru 189.
- Cercassiani*, notitia despre acestu poporu 179—183. si 225. 226. Pentru unu escesu i bate Selimu de-i stinge 226—229. Isi alégu rege pe Tumanbai 236. Selimu érase i bate 237. Lasa de spendiura pe Tumanbai, decapiteză peste 30 de mii de cercassiani 240.
- Cercassu*, regele Egiptului primesce in tier'a sa pe Badak begu 159.
- Cerchesu Mahomedu Aga*, saluta imperatu pe Mustafa II. 674. Nascearea, educatiunea si functiunile sale 675. Alte notitie despre elu cá gubernatore in Ierusalimu 756—758.

- Cerchesu Mehemedu Pasia*, mareș veziru, bate pe rebellulu Abassa Pasia, și móre; de la fratele seu a cumperatu Cantemiru unu palatu aprópe de Constantinopole 366.
- Chairbegu*, guvernatorele Damascului, se plange lui Selimu I. contra lui Gavri, sultanulu Cercassianiloru 227. Se face guvernatore Egiptului 241. Móre lasandu dupa sine thesaure immense 258.
- Chaireboli* séu Charipolis, pare a fi Cristopole 36.
- Chairedínu* séu Chairudinu Pasia, piratariu faimosu, se face admiralu la Turci 286. 291. Devasta Apuli'a 291. Cuceresce regatulu Iemen 294. Bate duóe flote crescine 297. Impresóra si ocupa Nova 298.
- Chalculvadi*, ce castelu este acest'a 336.
- Chalife* séu Calfe, ce servititiu au 210. 453.
- Chamutia*, numele ienicieriului care a strapunsu calulu lui Vladislau, regelui Ungariei 122.
- Chan*, in limb'a arabica insémna domnu séu principe; curtea ottomana da acestu titlu numai regelui Crimeei 3. Si fiiloru sei titlu de sultanu 14.
- Chanulu Crimeei tatarice*; cumu se crescú fíi lui 180. 181; Cumu se alege si se confirma in dignitatea sa 186. 187. De si suppusu Turciloru, nu doresce totusi ca ei se subjuge Poloni'a 429. Denuncia lui Mustafa II. preparativele bellice ale russiloru 741.
- Charcov*, cetate la fluviulu Donetiu 179.
- Chaseki séu Haseki Aga*, alu doile comandante alu Baltadgiloru 639. Primesce ordinu de a lua viéti'a lui Kibleli Ogli 744. E tramisú la Aga Ieniciloru cu ordinu de a aresta pe marele veziru 773. 774.
- Chasekine*, séu concubine, favorite ale Sultanului 458.
- Chateaneuf*, ambassadorulu Franciei pre langa port'a ottomana se opune pabei 600. Indémna pe Kioprii a continua bellulu cu Germani'a 609. Se oppune a dóu'a óra pabei 651. Totu mai incurca mesurile de pace 665. 666. E revocatu in patria, si inlocuitu prin Feriole 732.
- Chatibu*, ce este acest'a 288.
- Chatige*, sor'a sultaniloru Mustafa II. si Achmedu III. veduv'a lui Musahibu Pasia, consórt'a lui Silahdar Hasan Pasia, insoçiesce pe barbatulu seu la Nicomedi'a 764.
- Chatisierifu*, explicatiunea si insemnatatea acestui cuventu 231. 232.
- Chersonesu*, peninsula in Crime'a tatarica 742.
- Chiefala*, cetate ocupata prin Venetiani 522.
- Chilatú*, Caftanu, ce se da Veziriloru si altoru persóne insemnate; sunt trei clase de caftane 229.
- Chio*, capital'a insulei de acelasu nume; Venetianii o cucerescu 666. Istori'a religionara in acea insula 666—669. Turcii o reocupa 685.
- Chirvati*, ce poporu sunt acesti-a 284.

- Chisrelles*, S-tu George, vedi Casim-Giuni 372.
- Choniates*, Niceta, se face provocare la elu 557.
- Chosrevu Pasia*, mare veziru sub Muradu IV. cuceresce Erzerimulu 368. Impresóra in vanu Bagdadulu 369.
- Chotinu*, cetate in Moldavi'a, o reocupa Turcii de la Poloni 362. Lupta terribile intre Poloni si Turci innaintea acestei cetati 417—419. In urma Mahomedu IV. o reocupa 424.
- Chrisanthu*, patriarchu Ierusalimului succesoru lui Dositheiu 136.
- Christiana* religiune, cumu o apera unu turcu 265. Si apoi unu crestinu grecu 401. Cumu o lauda unu turcu forte celebru 657.
- Christianii* séu crestini, ce nomenclatura le dau Turcii 66. Ce tributu dau Turciloru pe anu 143. 613. Cumu le e permis a-si edifica bisericele 453. Cumu sunt tractati in Constantinopole 767—769,
- Christianii*, scriitori-istorici despre Turci sunt in generalu reprobati 79. 84. 86. 91. 117. 120. 141.
- Christodolu*, faimosu architectu grecu, edifica o Giamia in Constantinopole din ordinulu lui Mahomedu II; recompensa ce a primitu 150. Actulu de donatiune a unei strade in Constantinopole 232.
- Christopole*, vedi Chaireboli 36.
- Chudavendighiar* séu Chodavendicar, ce insemna si pentru ce Muradu I. si-a luat acestu nume 44.
- Churzem Siah*, este alungatu din tierile sale si ucisu prin Ginghischanu 4.
- Chutbé*, formula usitata la Turci in rugatiunile publice 14.
- Cialduranu*, unu siesu spatiosu langa Tibris 209. Cetate forte bine intarita in Persi'a 340.
- Cialik Achmedu Aga*, saluta imperatu pe Mustafa II; nascerea, si alte eveneminte ale sale 674. Rebelii ilu punu Aga Ieniceriloru 753. Achmedu III. ilu intaresce in'acésta dignitate 763. Alte notitii despre elu 763. 764. Achmedu ilu face Pasia cu trei tuguri, si-lu arunca in marea marmora 765.
- Cianudu* séu Cenadu, cetate in Ungari'a nu mai póte fi fortificata dupa pacea de la Carlovitiu 739.
- Ciarkagi*, se numescu soldatii, cari facu avant-gard'a 302.
- Çiandari*. poporu tataru, se supunu lui Osmanu I. 23.
- Ciasbegu*, capitanu renumitu sub Osmanu I. 23.
- Ciausi*, cursori, notitia despre ei 22. Sunt dóue specii de ciausi 700.
- Cichut*, cetate in Dalmati'a ocupata prin Venetiani 670. Prin pacea de la Carlovitiu se lasa loru 739.
- Ciganii*, unde locuiescu in Constantinopole 145. Ce nume le dau Turcii 340.

- Cinci Biserici*, cetate in Ungari'a, Germanii o ocupa de la Turci 532. 533. Si distrugu fortificatiunile 550.
- Cinghiane*, nume ce dau Turcii Romaniloru din Munteni'a 340.
- Ciobanu Ghirai*, principe tataricu, originea sa 157.
- Ciocadaru*, camerariu, vedi Koltuk-Vezirleri 632 633.
- Ciorlu* seu Tyrilos, cucerita prin Turci 37. Se presupune ca aici in acestu *satu* a fostu ucisu Solimanu fiulu lui Baiazetu I. 83. Aprope de aici a batutu Baiazetu II. pe fiulu seu Selimu 194.
- Ciorluli Ali Pasia*, mare veziru, contemna astrologii 602—604. Noti-tia despre elu 774—779. Este destituitu 782.
- Cipru*, turcesce Kibris, cucerita prin Selimu II. 323.
- Circo*, hetmanulu cozaciloru de Zaporovu bate si-i trece prin' sabia pe Turci 454.
- Cirpidgi Ciari*, siesu largu nu departe de Constantinopole 462.
- Cirus*, regele Persiei, taiatu in bucati de regina Tomiris 184.
- Citaki*, numescu Turcii pe locuitorii din *Dobrudgia*, cari sunt renumiti pentru a loru ospitalitate 309. 310. Ce insémna cuventulu citak 340,
- Ciuhuiov*, cetate vechia la tiermurii fluviului Donetiu 179.
- Ciurani* sâu Cicerani Petru, ambassadoru venetianu la port'a ottomana 500. Fuge din Constantinopole 502.
- Clobuchi*, in vanu o impresóra Venetienii 664. Dar' in urma o cuce-rescu 670.
- Clusiu*, urbe in Transilvani'a o supune ducele de Lorena, si face pe Apafi se recunósca de imperatu pe Leopoldu 554.
- Cobila*, asia numescu Turcii unu siesu vastu intre Dunare si Tisa 695.
- Codgia Gjaferu Pasia*, comandante cetatiei Temisior'a 622—623. Este in contra opiniunei vezirului de a atacá pe Germani 698—700. Cade in batali'a de la Zenta 709.
- Codgia Herseki*. Iliria vechia 150.
- Codgia Ismail Pasia*, se face mare veziru, dar' este destituitu si tramisu in esiliu la Rhodos 586. 587.
- Codgia Muradu Pasia*, mare veziru sub Achmedu I, bate pe rebeli in Anatolia, si apoi merge contra Persianiloru, dar' móre 356—357.
- Codgia Mustafa Pasia*, mare veziru, ca tramisu alu lui Baiazetu II. la fiulu seu Selimu, aduce respunsulu acestui-a 198. 299. Unu altu *Codgia Mustafa Pasia* sub Solimanu I, guvernatore de Aleppo, apera acésta cetate in contra rebellului Gazelibegu 254.
- Colliere*. delegatu olandesu la porta ottomana 650. 651.
- Cologianu*, plenipotentiariu la pacea de Nicomedia, omu lasiu 30.
- Koltuk*. (*Koltuk*)-*vezirleri*, ce sunt acesti-a si ce functiune au 632. 633.
- Combaragi*, tunari 678.

- Commenu* Davidu, regele Trebizondei se s'appune lui Mahomedu II. 148.
- Comornu*, cetate in Ungaria, garnison'a ei intercepta provisiunile destinate pentru Turci 479.
- Concubinele*, Sultanului se presinta acestui-a prin mama sa Sultana Valida 457. Ele au veniturile lor, si sunt forte respectate deca au nascutu unu fiu; se numescu chasekine 458.
- Condordi* Anastasiu, instructoru pre langa fiii principelui. Dem. Cante-miru 136.
- Congresulu* de Carlovitiu 735—739.
- Conia*, urbe in Caramani'a, ocupata prin Muradu II. 115.
- Coniski*, hetmanu Cozaciloru 492. 493.
- Connorto Anacav Ogli*, unu ingeniosu evreu 497.
- Constantinu*, fiulu lui Constantinu Brancovanu, pere dimpreuna cu parintele seu de sabi'a tiranului; a remasu unu fiu de elu cu numele Mateiu 627.
- Constantinu*, fiulu lui Duca principe Moldaviei a studiatu filosofi'a sub Spandoniu 136. A luat de sozia pe Maria, fii'a lui Constantinu Brancovanu 627.
- Constantinu*, fiu naturalu alu lui Sierban assarabu, dupa ce s'a facutu domnu, Turcii scotindu-lu din scaunu, a fugitu in Poloni'a si a muritu acolo fara successori 627.
- Constantinu* imperatu, unii atribuescu lui constructiunea a mai multoru edificii superbe in Constantinopole 132.
- Constantinu Paleologu*, tramite delegatu la Mahomedu II. si obtiene redicarea obsidiunei Constantinopolei 132. 133. Impresoratu a dou'a ora in Constantinopole, cere si obtiene o capitulatiune onorabila 137. Unu incidente impedece capitulatiunea; si se batu din amenduoe partile cu furore; er' imperatulu cade mortu 138.
- Constantinopole*, are privilegiulu de a bate moneta 13. 14. Baiazetu I. o impresora, dar in urma incheia unu armistitiu pe diece ani 67—69. Cum o numescu Turcii in actele publice 68. Mahomedu II. o impresora. dar' pune pace si se retrage 132. O impresora a dou'a ora 134. Ocupa partea de catra mare 137. Partea de catra uscatu capituleza; conditiunile capitulatiunei 139. Cucerirea Constantinopolei s'a intemplat in anulu Hegirei 857 seu 1453 de la Christu 141. Cumu s'au luat tote bisericele de la crestini si au fostu convertite in Giamie 141—144. Mahomedu II. lasa a se construi unu palatu superbu in centrulu Constantinopolci 146. Baiazetu II. lasa a se edifica acolo mai multe Stabilimente 18 8. 189. lasa a se repara murii cetatiei ruinati prin unu cutremuru de pamentu 202. Selimu I. intra in triumfu dupa ce a suppusu Egiptulu 245. Prin unu incendiu

- repentinu arde mai tóta cetatea 327. Pênê la ce ínnaltime se potu e-difica casele in Constantinopole 453. E blocata de flot'a venetiana 545. Numera preste patru-sute-mii de case 549. In biseric'a cathedra de acolo se conservu tóte actele si decisiunile patriarhiloru de la cucerirea Constantinopolei si pênê asta-di 135.
- Coos*, asta-di Istankioi, insula, patri'a lui Hipocrate 258. 770.
- Coranulu*, din ce dialecte este compusu 242. Turcii credu ca indivina-tiunile scóse din Coranu suntu ínfalibili 332. In ce casu permite unu armistitiu séu pace 415.
- Corbon*, generalu francesu bate pe spanioli 311. 312.
- Corcira*, Insula Corfu 522.
- Corcudu*, fiulu lui Baiazetu II., è chiamatu la imperiu 164. 165. Elu restituie tronulu parintelui seu si se retrage la Magnesi'a 167. 168. Atacatu de fratele seu Selimu, se pune in fruntea trupeloru sale si se apera, dar' remane invinsu si strangulatu 207. 208.
- Corinthu*, Baiazetu II. fortifica Istmulu 177. Turcii la apropiarea Ve-netianiloru fugu, si Morosini ocupa Corinthulu 557.
- Cornaro*, generalu venetianu, impresóra si ocupa cetatea Zingu 547. Bate pe Turci si ocupa Noulu-castelu in Dalmati'a 558. Cuprinde de la Turci Canina si Vallona 631.
- Cornaro Andreiu*, nativu de Candi'a, face *admirabili fortificatiuni* la Belgradu 620. 621.
- Coron*, Baiazetu II. o impresóra, si ea capituléza 189. Italianii o re-ocupa, dar' capituléza indata 285. Venetianii o impresóra din nouu si o cucerescu 521.
- Cosacii*, sub Mahomedu IV. se supunu imperiului ottomanu 400—404. Mahomedu i adnectéza principatului Moldaviei 403. Refusandu-le Mahomedu servitiulu, ei trecu la Tiarulu Rusiei 424 425. Ucrani'a se restituie Cosaciloru 433. Ei nu asculta de invitarea Sul-tanului 444. Impedeca lucrarea castelului la gur'a Dniprului 452-454.
- Cossova*, cetate in Serbia, bataia memorabile intre Sérbi si Muradu I, 56. Intre Unguri si Muradu II. 126—128.
- Costantinia*, urbe in Bosnia, perasita de Turci o ocupa Ludovicu prin-cipele de Badenu 597.
- Cotnari*, locu in Moldavi'a, renumitu pentru vinulu seu celu bunu 62.
- Craciun'a*, cetate vechia pe riulu Milcovu 274.
- Credinti'a* Turciloru asupra sufleteloru mortiloru 232.
- Creta*, istori'a acestei insule 332—384. Ibrahimu prin Husein Pasia o ocupa 385. Vedi Candi'a si Cane'a.

- Cretulescu*, mare boieriu a luat de soția pe Safta, fi'a lui Constantinu Brancovanu 627.
- Crime'a*, se supune Turciloru 155. Câte *casane* numera 422.
- Crimli*, familia distincta intre tataru 186.
- Croati'a*, cucerita prin Baiazetu II 185.
- Croix*, (de la), se citeza memoriile sale asupra bisericeii orientali 402.
Si istori'a sa despre belulu intre Poloni si Turci 432.
- Croix* Generalu, scapa din Belgradu trecendu Dunarea cu luntrea 622.
Impresora Belgradului, dar la apropiarea Vezirului se retrage 663.
- Cuca*, ornamentu de capu 275. 474. 610.
- Cudgisierifu*, vedi Ierusalimu.
- Culmu* (palatinulu de) delegatu polonu la port'a ottomana; ostentatiunile lui 231—436.
- Culse*, cetate cucerita prin Osmanu I. de la Greci 15.
- Curbon* marchisu, ataca si bate de duce ori pe Seraskierulu de More'a 546.
- Curma*, urbe mercantile la imbucatur'a Eufratelui 324.
- Curma*, cetate in Russi'a, unde Tatarii au fostu cumplitu batuti de armat'a russesca 330.
- Cursbungii Oglu*, elevu lui Dervish Osman in musica 217.
- Curshunli*, cetate in Asi'a, cucerita de Baiezetu II. 178.
- Curtea* seu port'a ottomana, diversile ei titulaturi 1.
- Curucesme* seu Curukiesme, numele unei strade si unui satu aproape de Constantinopole; etimologi'a cuventului; aici a avutu Sierbanu Cantacuzenu unu palatu 561.
- Cusci Mustafa*, vedi Bostangi Mustafa Pasia.
- Custube*, cetate in Apuli'a, Barbarossa o ocupa 291.
- Cutudgi*, cassiera, istoria interessanta despre ea 770—773.
- Cuzzos*, cetate in Dalmati'a, Dgin Ali Pasia nu o pote ocup'a 631.

D.

- Daghestanu*, provincia in Persia 6.
- Dalmati'a*, intreprinderi bellice in acesta provincia 522. 547. 558 598 631. 655. 664. 670. 735.
- Daltabanu Mustafa Pasia*, seraskieru de Babadaga intra in Moldavi'a, dar' se intorce fara efectu acasa 653. 654. Istori'a lui 716—728. Se face mare veziru 744. Intentiunile sale bellice 745. Isi propune a lu'a vieti'a lui Mufti 746. In urma este acusatulu la Sultanulu si condam-

- natu la mórte 747—749. Mortea lui provóca o revolutiune terribila 749—760.
- Damad*, ginere séu cumnatu alu Sultanului 668.
- Damascu*, in limba arabica Demeshk, ce tienu Turcii despre acésta cetate 227. Se supune lui Selimu I. 229, 230. Selimu numesce gubernatore Damascului pe Gazelibegu 241.
- Danishmendi*, assemenea diaconiloru nostri 40.
- Danubiu* séu Dunare, Solimanu I. improviséza unu podu preste acestu fluviu aprópe de Buda 263. Assem-nea Mahomedu IV, aprópe de Galati 406. Turcii cadu in Dunare de pe podudu, de la Barcanu si se 'nnéca fórté multi 591. Se decide a se pune unu podu in faéie cu Petrovaradinulu 696. Russii vreau se ocupe podulu de preste Dunare aprópe de Ciuciora 790.
- Dar*, ce insemnéza in limb'a persiana 9.
- Darme*, cetate ocupata prin Shahin Lala 55.
- Darush-Shifa*, significatiunea acestui cuventu 66.
- Davidu*, regele Iudeiloru, se pretinde a fi fundatorele familiei Chaniloru din Georgi'a 290.
- Davidu*, stramosiului lui Constantinu Brancovanu, 624.
- Davud-Pasia*, localitate aprópe de Constantinopole, unde s'a incheiatu pacea cu Poloni'a 432.
- Davud-Pasia-Mekeimesi*, edificiu redicatu in midi-loculu Constantino-polei 432.
- Davul Ismail Effendi*, mare thesaurariu, invétia music'a de la principele Dem. Cantemiru 218.
- Defterdaru*, etimologi'a acestui cuventu; ce officiu este; ce officiali sunt sub directiunea sa; ce venituri are 209—211.
- Defter Emini*, ce dignitate si ce functiune are 210.
- Degenfeld*, comandate Venetianiloru bate pe Turci in More'a 522.
- Delegatulul*, venetianu infruntatu de vezirulu lui Selimu II. imediatu dupa perderea a *mai tóta flot'a* turcésca la Lepante 331.
- Delfino Danielo*, admiralu Venetianu, bate pe Capudanu Pasia aprópe de Mitilena 631. Ocupa cetatea Ciclut in Dalmati'a 670.
- Delí Balta Oglí*, Aga Ieniciloru singur, pe care nu l-au omoritu Ien-cerii, la Zenta 708. Dar' l-au taiatu in bucati Germanii dimpreuna cu pe toti ceialalti Turci 709.
- Delí Husein Pasia*, guvernatore in Dalmatia, istori'a acestui celebru e-rou 523—524.
- Deliberi*, corpu de cavaleria turcésca 171.
- Demetriu Mora Crali*, despotu in Morea 115.

- Demetriu S-tu*, numitu la Turci Casim-Giuni; ei tienu acésta serbatóre 372.
- Demir-Capu*, munte, insémna pórtá séu passu de feru 184.
- Derbend*, ca si Demir-Capu.
- Derende*, cetatea ocupata prin Selimu I. 241.
- Dernisa*, cetate in Dalmati'a, Venetianii i dau focu 509.
- Dervisi*, monachi turci, sunt de patru speçii 51. 52.
- Dervisiu Sieban Aga*, tramisulu Ghanului de Crime'a pentru a incheia pace cu Polonii 654.
- Desclecarea* lui Solimanu principe de Nera, fundatorele imperiului otomanu 27 in prefatiune.
- Despihci Emir*, musicantu turcu 217.
- Devlet Ghirai*, fiulu lui Selimu Ghirai, Chan alu Tatariloru, destituitu si tramisu in esiliu la Chio 181. Repusu pe tronu , comanda oatea Tatariloru in espeditiunea contra Russei 183. 329. I se ordina a mantiené pacea cu Russi'a 781. 782.
- Dgin Ali Pasia*, guvernatorele Hertogovinei, remane batutu de Venetiani; esplanatiunea cuvintului Dgin 631.
- Diamantu*, gasitu intre ruinele unui palatu 134. 135.
- Diarbekir*, provincia la marginile Kurdistanului 219.
- Dib Alaiu*, grosulu armatei 302.
- Didone* séu Eliz'a, regin'a Chathaginei, imitata prin Mahomedu II cu pamentulu câtu o *pele de bou* 132.
- Dierbeghi*, cetate ocupata prin Selimu I 241.
- Dilsis Muhamedu Aga*, unu mutu, descopere lui Kioprili conjuratiunea ce Kislar Aga tiesea in contra lui 640.
- Dintele* lui Mahomedu, cumu se adóra de catra Turci 129.
- Dionisiu*, monachu greçu, filosofu, theologu si medicu 135.
- Diptamu*, dictamnus cretica, érba de *Creta*, cumu i dîcu Turcii 382.
- Directorii* cabinetelorú séu cancelarielorú 210.
- Diulbend Aga*, koltuk vezirleru, ce functiune are 633.
- Dirurge*, provincia cucerita prin Baiazetu I de la Sultanulu Egiptului 71.
- Div Ali Aga*, este restabilitu in postulu de Kulkiahaiá 753. Cumu scapa de persecutiunea lui Hasan Pasia 766.
- Divancanu*, sala de audientia la vezirulu, situatiunea, si preste totu descrierea ei 583—585.
- Divan-Kiatibi*, si *Divan-Effendi*, scriitori, secretari in Divanü, si la marele veziru 259. 260.
- Dnipru*, Boristene, Rusii ilu facu navigabile 742.
- Dobe*, cetate in Bosnia, cucerita prin Germani 716.
- Dobrudgia*, descrierea acestei provincii 309. 310.

- Dogris*, nepotu lui Osmanu I, prin rumperea unui podu se inneca in apa 21.
- Dalhoruki*, generalu rustru, se intrunesce cu Circo, generalulu Cozaciloru pentru a se oppune Turciloru 454.
- Dolnu*, cum se observa la Turci 322.
- Domnesti*, satu in Moldova, unde s'a retrasu principele Duca 493.
- Donamna Humaiun*, triumfu, festivitade 302. 655.
- Donesiu*, fluviu in Ucrani'a 179.
- Dorgud Aleb*, fiulu lui Osmanu I, se face guvernadore de Ainegiolu 19.
- Doria Andreas* (Andrevirius), batutu de Turci isi resbuna si elu asupr'a loru 297. 298.
- Dorodgianu Akmedu Pasia*, rebelii ilu facu mare veziru 753. Mustafa II. ilu confirma in postulu seu. Notitia despre elu 760.
- Doroshensco*, hetmanulu Cozaciloru, se supune protectiunei lui Mahomedu IV. 403. 404. Se revolta in contra Turciloru 414. Dupa aceea vine insusi a-si offeri servitiile sale Sultanului, dar' i se refusa 424. Acestu refusu l-a facutu de a trecutu in partea Tiarului 424. 437. Discursulu seu cu asta ocaziune 438—441. Scrisorea sa catra Tiarulu si respunsulu acestui-a 441—442.
- Dositheiu*, patriarchulu Ierusalimului 136.
- Dragoman-Kioi*, unu satu unde se intrunescu pasurile Kiz-Derbend si Capuli-Derbend 617.
- Drava*, fluviu, Ungurii vreau se tréca peste elu 262—263. Germanii aprindu si ardu podurile 533. 534.
- Duora*, cetate in Dalmati'a, ocupata prin stratagama de catra Venetiani 509. Turcii o impresóra, dar Valier o elibera 522. In vanu o impresóra Pasia din Bosnia 547. Prin pacea de la Carlovitiu se lasa Venetianiloru 739.
- Duca*, principele Moldaviei, scurta istoria a sa 406. Mahomedu IV 'lu destituie si-lu despoie de tóte averile 407. Se face Hetmanu alu Ucraniei, si apoi cade in man'a Poloniloru 403. Captivitatea si mórtea lui 493. 494. Anastasia veduva lui se marita dupa Liberiu Geralchari 601.
- Duc* (Le) medicu francezu vindeca pe Kioprili Ogli Numan Pasia de o bóla imaginaria 783.
- Duelu* intre unu rege si unu Sultanu 122.
- Dulcigno*, portu renumitu la marea adriatica, impresoratu dar' fara efectu de Venetiani 689.
- Dumdar* séu *Dimdar*, fiulu lui Solimanu Shah, etimologi'a acestui cuventu 9.

- Dumnedieu*; câte nume i dau Turcii 50. Elu, ér' nu omenii impartu corónele 195.
- Dundar*, post-garda, cari retienu pe cei care retiréza séu fugu de la lupta 302.
- Dunevald*, generalu germanu, Victoriele sale in Slavoni'a 552--553.
- Duns* Ion, reprobatu de principele Dem. Cantemiru 36.
- Durai*, (Durazzo), cetate la confiniile Dalmatiei, ocupata prin Venetiani, si reocupata prin Turci 149. 150.
- Dydomathicon*, cetate data lui Orchanu, si apoi restituita prin acest'a vechiului ei posesore 38.
- Dymotica*, Baiazetu II. abdicandu de la tronu, a cerutu se se retraga aici in viétia privata 200.

E.

- Ebedi*, semnificatiunea acestui cuventu 476.
- Ebged*, ce insemnéza 325. 603.
- Ebubekir*, unul dintre patru interpretatori ai Coranulu, si succesoru immediatu alu lui Mahomedu; unde è immormentatu 7. Persianii ilu blastema, Turcii ilu adóra 192.
- Ebu Eiub Ensari*, generalu mahomedanu, se descopere mormentulu seu la Constantinopole intr'un suburbiu care apoi s'a numitu Eiub, si unde i s'a pusu o Turbe 143—146.
- Ebulfarage*, vedi Abulfarage 8.
- Ecolt*, cetate, Turcii staruiescu a se restitui lui Tököli 461.
- Edictu*, pentru a poté bé vinu 371.
- Edictu publicu*, pentru inrolarea captivilor in armata 50.
- Edrene Capu*, port'a spre Adrianopole 134.
- Edrene-Mevlasi*, judecatoriu eclesiasticu, in Adrianopole 69.
- Efectulu*, ce produce asupra soldatiloru turci impregiurarea cand casele cu banii armatei sunt in periclu 269. 270. 352.
- Efendi*, numele de *Gelebi* se schimba in *Effendi*, titlu care se da numai persóneloru distincte 58. Cuvéntulu in sine insémna omu invetiatu 260.
- Egen Osmanu pasia*, se revolta in contra lui Solimanu II. 587. Dar' remane batutu 600.
- Egiptenii*, dupa mórtea regelui loru se supponu lui Selimu I. care-i primesce in grati'a sa 240. Ei credu ca sclavii trebuie se domnesca a-supr'a loru 225—226. Se revólta in contra Turciloru, dar sunt batuti 258. 259.
- Egire*, vedi Agri'a.

- Egribos*, Negroponte. insula, o ocupa Mahomedu II. 153. In vanu o ataca Venetianii 598.
- Egri-Capù*, port'a strimba 134.
- Egrigos*, cetate ce Germanu Ogli o da ca dote ficei sale maritata dupa Baiazetu I. 54.
- Eiub*, suburbiu in Constantinopole, unde Dorodgianu Achmedu Pasia si-a edificatu o casa 758.
- Elbistanu*, provincia in Asi'a mica 128.
- Etenca*. fii'a lui Constantinu Brancovanu, maritata dupa Scarlatu, fiulu lui Alexandru Maurocordatu 627.
- Elie*, principele Moldaviei, alu carui tata Radulu, a luat pe Stanca, fii'a lui Constantinu Brancovanu 627.
- Eliza*, vedi Didone.
- Elizabetha*, fii'a lui Constantin Cantemiru 508.
- Elkahire*, capital'a Egiptului 235.
- Elkasim Mirsa*, persianu. scurta istoria a faptelor sale 303—305.
- Elmasu Mehemedu Pasia*, se face Seraskieru in Albani'a si apoi guvernatore in Bosni'a 670. Istori'a sa 676. Se face mare veziru 678. Bravur'a sa 687. Consiliulu seu 698—700. Face raportu falsu Sultanului, si se decide a se lupta cu inamiculu 704. Discursulu seu 705. Ataca pe inamicu 707. Ienicerii ilu taia in bucati 708.
- Elvadz*, cetate data lui Muradu I. in feudu 55.
- Emanet*, ce functiune este 211.
- Emanuel Paleologu*, primesce ambasadorii lui Baiazetu I, si incheia unu armistitiu, in urm'a caruia se face tributariu Turciloru, si Turcii edifica prim'a Giamia in Constantinopole 68—70. Cere ajutoriu de la Tamerlanu in contra lui Baiazetu, 70. 71. Concede lui Mahomedu fiulu lui Baiazetu I se tréca pe sub murii Constantinopolei in Europ'a 89. 90.
- Emirghiun Ogli*, chanu persianu, mare maiestru in artea musicala 371. 372.
- Emiri*, acesti-a sunt descendentii lui Mahomedu prin fii sa Fatima; privilegiile si darulu loru spiritualu 128. 129. Ei se numescu si Sherifi si Seidi 241.
- Emiru Mahomedu*, principe arabianu se revolta contra lui Achmedu II 670. Dar' remane batutu 685.
- Emrudu*, cetate maritima, se supune lui Orchanu 84.
- Endelos*, vedi Andalusia 185.
- Ensari*, explicatiunea acestui cuventu 145.
- Eperies*, cetate in Ungari'a, ocupata prin Tököli 460. Germanii prin generalul Schulz o reocupa 513.

- Epibati*, satu in Moldavi'a. ajunge in posesiunea faimosului Apocaucu 542. *Duóe dile* departare de la Constantinopole 90.
- Epidaurus Limeria*, fortarétia considerabila in More'a 556.
- Enchile*, séu *Erkile*. cetate 307.
- Erdedi*, cetate in Slavonia, ocupata de Dunevald 553.
- Erdel*, Ardél, Transilvanin'a, redata principelui seu 641.
- Erdisiu*, cetate la confiniile Shirvanului 306.
- Erdogrulu* séu *Dogrulu*, fiulu lui Solimanu Sياهو, etimologi'a cuventului 9. Faptele si mórtea lui Erdogrulu 10—12.
- Erdogulu*, pretinsu fiu alu lui Baiazetu I. 75.
- Ergena*, locu mârécinosu, intre Constantinopole si Adrianopole 114.
- Erizzo*, guvernatore de Cattaro 664.
- Ermenaka*, cetate ocupata prin Turci de la Usanhasanu 155.
- Ermidu*, cetate ce se supune sceptrului ottomanu 33.
- Erostratu*, care a datu focu templului Dianei in Ephesu, comparatiune intre elu si Venetiani 557. 558.
- Ertucalu*, pretinsu fiu alu lui Baiazetu I. 79.
- Erzenurumi*, ce cetate séu provincia este 341.
- Erzerum*, cetate asupra Eufratului, etimologi'a cuventului 101. 309. Muradu IV. bate pe rebellulu Abassa, si-lu face se fuga la Erzerum 366. Halil Pasia impresóra cetatea, dar remane batutu 368.
- Esemplu*, particulariu de betia 376. 440.
- Esemplu*, raru de grassime la Shismanu Ibrahim Pasia 425.
- Esemplu*, raru de ospitalitate 309.
- Eski Geliboli*, Nicopolea vechia, ocupata prin Mahomedu I. 100.
- Eski Giami*, cea mai vechia si mai mare biserica in Adrianopole 116, 118.
- Eski Serai*, palatulu vechiu 146.
- Eski Serai Agasi*, directorele Seraiului 146.
- Eski Sheri*, cetate vechia. 15. 19.
- Eskizagena*, cetate, se incorpore imperiului ottomanu 46.
- Esrasi*, omeni santi, derivatiunea cuventului 317
- Essecu*, cetate, contele Lesley, o surprinde si o cuceresce 513. O perasescu Turcii si ardu o mare parte a podului 533. Vezirulu intaresce garnisóna din Essecu, care inse se preda Germaniloru 552. 553, Kioprili o impresóra, dar' fara resultatu 623.
- Essel*, fluviulu Volga 325.
- Etabeki Schahin Lala*, mare veziru, generalu valorosu, ocupa Adrianopole, apoi Filipopole si Eskizagena in Traci'a 44—46.
- Eugenu*, principe de Savoia, Leopoldu imperatu ilu numesce generalu-comandante contra Turciloru 693. Merge intr'adjutoriulu Petrovara-

- dinului 696. 697 Il lauda Codgia Giafer Pasia 699. Pune armat'a in ordu de bataia si remane in asta pozitiune tóta nóptea 701. Urmaresce pe Turci cu multu curagiu 703. I attaca fara a le cunósce pozitiunea 706—708 Taia in bucati pe toti Turcii 709. Trupele sale subjuga tóta Bosni'a 716.
- Eunuchi*, negri si albi; sarcin'a acestoru din urma in Eski-Serai 146.
- Euphimia*, reliquiele ei se conserva in Silivri 146.
- Euphratulu*, cumu ilu numescu Turcii 224.
- Euris* séu *Evrís Chanu*, generalu persianu face multe stricatiuni Turciloru 342.
- Europa*, dupa Arabi se marginesce cu Siri'a, ér dupa Turci cu Bosphorulu etc. 6.
- Eustachiu*, principe de Dabigia, marita pe fia sa dupa Duca 406. In naltia pe Petriceicu la cele mai distincte onoruri 417.
- Evarinu*, ce urbe este 333.
- Evladi Resul Allah*, fii profetului, 128.
- Evreica*, la obsidiunea Viennei 284.
- Evreii*, cumu le dicu Turcii 340.
- Evreii*, din Kirk-Ecclesi'a 425.
- Evrenus*, vedi Ornusbegu 87.
- Evreu*, astutu si reutatosu 135.
- Ezanu*, profesiunea de credintia, si cantare de lauda la Mahomedani 140.
- Ezornik*, séu *Essorniki* cetate ocupata prin Venetiani de la Turci, și apoi érase recuperata prin Mehemedu Pasia sub Mahomedu II. 149. 150.
- F.**
- Fabula*, despre unu catíru 626.
- Façia alba*, séu négra, terminu de lauda séu dispretiu 53.
- Falangagi* vedi Muhziri 751.
- Fálcii*, urbe si districtu in Moldavi'a asupra Prutului, unde moldovenii au batutu cumplitu pe Turci 158.
- Falconu* siomu albu, passere fórté rara, tributu portii ottomane 99. 275.
- Famagusta*, vedi Magusa.
- Fars*, explicatiunea acestui cuventu, Vedi *Sunnet* 146.
- Fatih*, supranume datu lui Mahomedu II; ce insémna acestu cuvêntu 131.
- Fatima*, fi'a profetului Mahomedu, descendenti ei sunt Evladii etc. 128. 129.
- Fazil Pasia*, barbatu fórté renumitu la Turci 709.

- Feizullah Effendi Mufti*, midi-locesce dignitatea de mare Veziru, pentru Daltabanu Mustafa Pasia 718. Se determina a-lu resturná 721. I face promissiune favorabile 721. Ilu acusa la Sultanulu 725. 747. I grabesce mórtea. Istori'a acestui Mufti 755—758. Mórtea si immortalizarea lui 759. 760.
- Felibe*, vedi Philipopole.
- Femeile*, nici ale Ieniceriloru, nu potu trece prin strad'a Akserai unde è casarm'a acestor'a 139. 140.
- Femeile*, tatariloru cercassiani, cumu se considera ele 180. 181.
- Fener*, vedi Phanaru 135.
- Fenomenu*, apare pe ceriu deasupr'a Constantinopolei 362.
- Ferdinandu I*, Firindos, rege alu Ungariei si Bohemiei pe acela timp, merge in persóna a impresorá Buda 283. Dar' remane batutu 284. Alta notitia despre elu sub titlu de *regele germaniei* 298.
- Ferhadu Pasia*, a fostu mai ántáiu defterdaru sub Selimu I in Constantinopole 141. Care apoi i-a datu comand'a in contra lui Olaidevlet 219. A luat de soçia pe sor'a lui Selimu, si s'a facutu Caimacamu Pasia 246. Tiene in secretu mórtea lui Selimu 248. E tramisu in Amasi'a, si ucide pe o multime de innocenti 251. E tramisu in Asi'a pentru a suffocá o revolta 254. Ucide pe Sheh Suvar Oglu 256. 257. Se face mare veziru, dar a fostu indata destituitu 344. Se lupta cu succesu contra Persianiloru 347.
- Feriote*, ambassadoru francezu, vrea cu totu pretiulu se aiba unu *Chilat* 229. Faptele si istori'a sa 732—834. Profeti'a lui Ciorlulu Ali-Pasia despre Feriote 777.
- Fetihié*, o gíamia in Constantinopole 144.
- Fetva*, compusu cu Sahibi, este unulu din numile ce se dau lui *Mufti* 47. In sine insemnéza sententia, vedi Coranu 415.
- Filuri* séu *Fiuluri Altun*, numele unei specii de moneda 69.
- Firance Padishahi*, acestu titlu se da numai regelui Franciei; originea acestei numiri 300. 301.
- Firari* séu *Ferari Hasan Pasia*, rebelii ilu facu Caimacamu 753. Aviséza pe principele Dem. Cantemiru, ca vezirul a decretatu exilarea sa 734 Achmedu III. ilu confirma in dignitate de Caimacamu 763. Ilu face Defterdaru 765. Ilu tramite seraskier in Babadagu, apoi ilu face Beglerbegu in Romeli'a, si in urma este aruncatu in marea marmora 766.
- Firatau*, numescu Turcii fluviurile Euphratu si Tigru 224.
- Fluturi*, albi si rosii, spaim'a Persianiloru 223.
- Focu artificiosu* de a aprinde navele inventiunea unui officieru spaniolu 649.

- Fontaine La*, primu interprete pre langa Feriole 734.
- Formula de juramentu*, la imperatii turci 172.
- Formula*, usitata in scrisori la Turci si Persiani. 219.
- Francesii*, Ifrenghi, se aréta cu o flota innaintea Mitilenei. dar curendu se retragu 189. Se lauda ca regele loru sta in legatura de sange cu Sultanulu 301. Se servescu de o apucatura in Constantinopole 311. Cumu i numescu Turcii 340.
- Franchii*. pe cine numescu Turcii cu acestu nume 173.
- Franci'a*, aliata cu Solimanu I. 300. Cere adjutoriulu acestui-a 311. 313. Pedecela ce pune la incheierea tractatului de pace 599. 600. 609. 650. 665. 732.
- Fratidiu*. ce tienu Turcii de omorurile comisse de Sultanii loru 94.
- Fratu*, fluviulu Euphratu 224.
- Fridericu-Augustu*, duce de Saxoni'a numitu de Turci Frange-potcove, comanda armat'a imperatului Leopoldu contra Turciloru 679, Turcii se retragu, si se retrage si elu 681. Impresor'a Temisiór'a, dar la apropiarea armatei Sultanului se retrage 686 Ataca pe Turci, dar remaue batutu cu mari perderi 687. Este alesu rege Poloniei, si se prepara contra Turciloru 720—723. Tramite plenipotentiaru la Carlovitiu pe Stanislavu Michelovski 736. Sub ce conditiune primesce pacea 738. Carolu XII, regele Svediei ilu detronéza, si elu anca abdică la tronul in favorulu lui Stanislav 778. 779.
- Fudulu Ghiaru*, nume ce dau Turcii Poloniloru 340.
- Fuduluk*, ostentatiune propria Poloniloru 331.
- Fuduklu*, locu de petrecere in Pera 562.

G.

- Gabriel séu Gavrilu*, arhangelulu, Turcii credu ca elu le duce sufletele loru in paradisu 176.
- Galata*, suburbu in Constantinopole 134.
- Galati*, cetate renumita in Moldavi'a 177.
- Galibe Divan*, consiliulu séu divanulu Sultanului, descriere 610. 699.
- Gallicin Basiliu* principe, generalu russescu, expeditiunea contra Tatariloru nu-i succede 554. 555. 605. 606.
- Gallipoli*, Musa Celebi se încerca in van a cuprinde strimtórea de aici 88.
- Gamzebegu*, guvernatore Andaliei 111.
- Garbi'a*, regatu in Spani'a, ocupatu de Saraceni, asta-di è suppusu regelui Portugaliei 327.
- Garbus'a*, castelu in Candia, ocupatu de Turcii prin tradarea unui oficeriu spaniolu, 649.

- Gardistii* sultanului facu servitiu de onóre pâncipelui Moldaviei 276.
- Garzoni Pietro*, acusa pe Cornaro Andreiu, care a facutu *admirabili fortificatiuni* la Belgradu, ca elu a tradatu acêsta cetate 620.
- Gavri*, sultanulu Egiptului, face pace cu Baiazetu II. 208. Originea sa 225. Tramite delegati la Selimu I. si-i offere amiciti'a sa 225. 226. Tradatu de Gazelibegu, intra in lupta cu Selimu, se bate intr'un modu miraculosu, si in urma storsu de ostenêla cade mortu 227—229.
- Gaza sêu Gassa*, cetate; Selimu I, se campêza cu armat'a sa aici 235. Locuitorii de acolo ucidu pe toti invalidii si ranitii lui Selimu 236. Selimu isi resbuna asupra loru 241.
- Gazelibegu*, guvernatore de Aleppo, inimicu in secretu alu Sultanului Gavri, se offere lui Selimu I, sub certe conditiuni 227. Selimu ilu face guvernatore Damascului 241 Se revolta, dar' remane batutu si ucisu 253—255.
- Gazi*, invingêtoriu, sêu martiru 285. 638.
- Gazifazil*, capitanu experimentatu insoçiesce pe Solimanu fiulu lui Orchanu in Europa 34. 35.
- Gebegi Basi*, comissariu de artileria, Vedi *Topci Basi*, 678.
- Gebegii*, cei dântâiu incepu rebeliunea in Constantinopole 752.
- Gebeli Maktab*, culme sêu munte 236.
- Geidgeon*, cetate ocupata prin Mehemedu Begu 224.
- Gelebi*, significatiunea acestei numiri, ce se da unoru *koltuk vezirleri* 633.
- Gemeni*, fii duoi se nascu Sultanului Achmedu II. 655.
- Gemisghiery*, cetate cucerita prin Turci 224.
- Gemu*, fiulu lui Mahomedu II. 163. Significatiunea acestui nume 168. Faptele, aventurele, mórtea si calitatile sale 168—176.
- Genealogi'a*, familiei ottomane 31. In prefatiune.
- General-Iami*, comandante armatei Croatiloru; acest'a è celebrulu comite Ion Torquatu 185.
- Generositatea* unui principe barbaru 97.
- Genovezii*, precandu erau domni in Kiefe, se dice ca au convertitu pe Tatarii de acolo la legea christiana 179.
- Georgi'a*, vedi Giurgistanu.
- Georgianii*, ce valóre au in Constantinopole 183. Istori'a acestui poporu ca locuitoriu in *Giurgistanu* 289. 290. Ce nume le dau Turcii 340.
- Georgiu Cantacuzenu*, fratele seu Sierbanu, ilu tramite in calitate de ambâssadoru la imperatulu Leopoldu 507.
- Georgiu Cantacuzenu*, fiulu lui Sierbanu, se refugiâ in Transilvani'a 507.

- Georgiu principele Serbiei*, da ajutoriu lui Musa Celebi 89 Elu a maritatu pe fiia sa dupa Muradu II, care in legatura *de sange si amicitia* a scosu ochii la duoi fii ai sei 89. 117.
- Georgiu sântu*, Turcii i dicu Chisrelles, si-i tienu serbatórea 372.
- Gerah* séu *Dgerrah*, primu-medicu de curte 576.
- Germanii*, ce valore si ce pretiu au in Constantinopole 183. Ce nomenclatura le dau Turcii 340.
- Germian Ogli*, principe de Phrigia, marita pe fiia sa dupa Baiazetu I. 54. Care apoi i cuprinde tóte tierile si-lu tramite in exiliu 61.
- Geru* mare in Constantinopole 362.
- Gessair* séu *Dgessair*, Algiru séu Algeri'o 313.
- Gessire*, ce insula este 224.
- Gherghina*, cetatiuia vechia langa Siretu, fundata de Traianu 273.
- Ghiau Peresti*, care adóra tauri 222.
- Ghica Georgiu*, principe Moldaviei si in urma alu Munteniei, este tradatu prin fiulu seu Gregoriu 419.
- Ghieduk Ahmedu Pasia*, mare veziru sub Mahomedu II, ocupa provincia Varsak 155, Significatiunea numelui Ghieduk 155. Devastéza Apulia 159. Este accusatu de tradare si pedepsitu cu *móрте* 178.
- Ghieduk Pasia*, se revólta in Asi'a, dar' remane batutu, si in urma prinsu si tramisu la Constantinopole 588. 600. 601.
- Ghierai*, nepotulu lui Ginghischanu, primulu care ocupa Crimea 5. De la acest'a, toti Chanii Tatariloru isi adápu numele de Ghierai 6.
- Ghierai* séu *Gherai*, istori'a acestei familii de Chani ai Tatariloru 156. 157.
- Ghierci Taman Bogasi*, bosforulu 325
- Ghilanu*, provincia in Masanderanu 5. Mai de multu se numia Hirca-ni'a 286.
- Ghiossui*, rîu in provinci'a Sarichanu, unde Baiazetu II. face unu podu de pétra forte frumosu. Etimologi'a cuventului Ghiossui 203.
- Ghiudgighin*, numele unei specii de corbi ce se gasescu in vecinetatea cetatiei *Bahadaga* 506.
- Ghiumah*, cetate in Persi'a, cucerita prin Selimu I. 218.
- Ghiumish Chane Emini*, ce functiune are 211.
- Ghiumrukci* séu *Ghiumruk Emini*, dignitate, functiune 211. Ce insemnéza cuventulu Ghiumrukci 500.
- Ghiumrukci Husein Aga*. celu mai avutu turcu pe acelu tîmpu si mare amicu alu lui Mahomedu IV. 562.
- Ghiundogdi* séu *Giundogdi*, fiulu lui Solimanu Siah; etimologi'a acestui cuventu 9.
- Ghiunduz* séu *Giunduz Aleb*, fiulu lui Erdogru 12. Móre combaten-

- du eroicesce 15. Parintele seu i dadese guvernamentulu de Eskisheri 19.
- Ghiunge*, cetate in Giurgistanu fundata prin Ferhadu Pasia sub Muradu III. 347.
- Ghiuzelhisar* séu *Giuzelhisar*, unu castelu fôrte frumosu, edificatu pentru a taia Europeaniloru tóta comunicatiunea cu Asi'a 67.
- Giaber* séu *haber*, dinióra cetate, asta-di unu conventu de Dervisi; celebru pentru monumentele redicate intra memori'a lui Solimanu Siah si Ebubekiru 7.
- Giambalatu Sade*, fiulu lui Giambalat, Muradu IV, ilu face generalu cavaleriei in Romeli'a 370.
- Giamboli*, vedi Ianopoli 157.
- Giamie*, templu unde se celebra rugatiunile de Vinerea 40. E prerogativa rezervata numai Sultaniloru de a-si da numele la Giamii, precumu *Muradie* etc. 48.
- Giami Atik*, templu vastu, templu vechiu 87.
- Giamik*, cetate si provincia in Asi'a, cucerita prin Baiazetu I. 64.
- Gianta*, insula in marea adriatica. Muradu II. o devastéza 114.
- Giarihisar*, castelu, Osmanu I. ilu ocupa prin o stratagama 16. Si apoi ilu da sub guvernamentulu fiului seu Hahan Aleb 19.
- Giga*, cetate ocupata prin Mahomedu I. 97.
- Gihian Numa*, numele unui grandiosu palatu in Adrianopole 134.
- Gihanghir*, fiulu lui Solimanu I. 307.
- Ginghis-chan*, principe Tatariloru Oguziani, irrumpe in Persi'a. Significatiunea acestui nume 3.
- Gin* séu *Dgin Ali Pasia* 631.
- Giogerginlik*, castelu séu cetate la confiniel Moreei 114. 115. 149.
- Gioksu*, insémna apa azuria, unu micu riurelu 133.
- Giongulli*, numele unui corpu de cavaleria la Turci 170. 171.
- Girid*, sagéta scurta si usióra, cu care se servescu Turcii 122. 123.
- Giuluk*, cetate, semnificatiunea acestui cuventu 153. Se dice si *Giuleki* 183.
- Giulus-Name*, littere prin cari Sultanii anuncia suirea loru pe tronu 598.
- Giumani* séu *Dgiumani-Kiashuf*, rebelu in Egiptu; semnificatiunea cuventulu 258.
- Giume Nemazi*, rugatiunile de Vinerea in *Giamie*, 40.
- Giumulgina*, cetate si provincia in Romelia 153.
- Giurgistanu*, ce insémna; tiéra situata intre pontulu euxinu si marea caspica 289. 290. Solimanu I. cuceresce tóta tiér'a 305.
- Giurgiu*, urbe vechia in Romani'a, intre Silistri'a si Nicopole 370.

- Giusselgehisar*, cetate ocupata prin Venetiani si reocupata prin Turci 150.
- Goinicu*, cetate se supune Ottomaniloru 23.
- Gommenizza*, cetate in provinci'a Achaia, Venetianii o ocupa 522.
- Gondol'a* séu *Barc'a* Sultanului, descriptiune 732. 733.
- Gordiana*, vedi Kurdistanu.
- Gracovi'a*, cetate in Dalmati'a, Turcii se încerca in vanu a o recuceri 655.
- Gradisca*, cetate in Slavoni'a, unde Ferdinandu se retrage dinnaintea puterei Turciloru 284.
- Grassaci*, castelu in Dalmati'a, ocupatu prin Venetiani 598.
- Grecesculu imperiu*, era impartitu pe la *anulu* 1204, in trei suveranitati séu trei parti 148.
- Grecii*, locuiescu in Constantinopole mai cu séma in partea ce se chiama *Phanar* 135. Academi'a si eruditii loru in Constantinopole 135 136. Cumu li se ieau bisericelile in Constantinopole 141—144. Mahomedu II. i bate 149. Ce nomenclatura le dau Turcii 340. Unu grecu este laudatu pentru desteritatea sa in musica 372. Sufferintiele Greciloru din partea Venetianiloru in Chio 668. 669. 684.
- Grecu*, unu preotu, trebe se ingrôpe pe unu Mufti 759.
- Gregoras Nicephoru*, despre Gingis-chanu 5. Despre Aladinu sultanulu Iconiei 10. 18. Despre casatori'a lui Orchanu 29. Despre Chaireboli 36. Despre Solimanu fiulu lui Orchanu 37. Despre Amuriu si amicitia acestui-a cu Ion Cantacuzenu 43. 44. Despre divisiunea imperiului persianu 80. Despre Sylebri'a 9. Despre reliquiele si ruinele de acolo 146.
- Gregoriu Ghica*, principe Munteniei, istori'a lui 417—419.
- Gritti Andrea*, midi-locesce pacea intre Turci si intre Venetiani, candu Baiazetu II a pusu pace cu *toti vecinii sei* 189.
- Gulam*, mare musicianu arabu 217.
- Gumurgina*, cetate in Asi'a, cucerita prin Turci 54.
- Gutta*, Turcii ceru derimarea acestei cetati 461.

H.

- Hadis*, explicatiunea acestui cuventu 203.
- Hadise*, cetate ocupata prin Mehemedu Begu 224.
- Hafiss Ali pasia*, guvernatore de Diarbekir attaca in vanu Bagdadulu 366. Elu este destituitu. Ce insémna cuventulu Hafiss 367.
- Hagi* si *Hadgiu*, explicatiunea acestoru cuvinte 163.
- Hagi Bektash*, fundatorele unei secte de Dervisi seu monachi turci 50. Se fia ôre acest'a tatalu lui Calenderbegu? 264.

- Hagi Gierai*, principe tataru 156.
- Hagilbegu*, se nasce cërta între elu și între fratele seu Tursonbegu 33.
Îlu strapunge cându voiá a-lu îmbrăciosíá ; dar' și elu móre în carcere 34.
- Haidar*, tatalu lui *Ismail*, celu dântâiu care a inventatu turbanulu rosiu 193
- Haidargianu*, fratele regelui Persiei încheia pace cu Turcii sub Muradu III. 347. 448.
- Haiducii*, de la Shehirkioiu lasati liberi, și apoi pentru frangerea cuventului puniti cu mórte 619. 620.
- Hakim*, domnu Cordubei în Spani'a, conjuratiune în contra lui ; alunga pe musulmani din *Creta* 382.
- Halamiru Ahmedu*, satrapu persianu 71.
- Halil Pasia*, guvernatore de Caminietiu 408. Bate pe Poloni în Ungaria 490. Se oppune, dar' în vanu impresorarei cetatiei Coron 521. Armata readunata în Belgradu îlu numesce Seraskieru 649. Primesce ordinu de a 'mpedecá progressulu Germaniloru în Ungari'a 653.
- Halil Pasia*, mare veziru sub Achmedu I, se prepara cu armata contra Persianiloru 358. E tramisu a impresorá cetatea Erzerumu unde se retrasese rebellulu Abassa, dar' a remasu batutu și în urma destituitu 367. 368.
- Ham*, cetate ocupata prin Mehemedu Begu 224.
- Hamid Ogli*, principe persianu, se offere cu tóte tierile lui Muradu I. 54. 55 114.
- Hamni*, castelu în Europ'a la confiniile Asiei 35.
- Hamze Mirsa*, de origine tataru , faimosu generalu persianu 345. 346.
- Hapsa*, urbe mica nu departe de Adrionopole 755.
- Haragi Muhasebedgi*, ce functiune are 210.
- Haragiu*, tributulu fixu ce trebe se platesca Sultaniloru toti acei-a cari nu sunt mahomedani 613—615.
- Haragiu Bashi*, vulgo Dgizedar, perceptorul de dare 614.
- Hardeck*, conte de, se díce ca prin tradarea sa au ocupatu Turcii Iaurinulu 349.
- Hasan*, fiulu lui Muradu II, 129.
- Hasan Aleb*, fiulu lui Osmanu I, are guvernamentulu în Giarhisar 19.
- Hasan Pasia Firari*, pentru ce i s'a datu numele de Firari și ce însemnéza acestu nume 173.
- Hasan Pasia Silahdar*, guvernatore de Chio, capituléza înaintea Venetianiloru 667—669. Se face guvernatore de Diarbekiru 677.
- Hasan Sultanu*, a fundatu o mare Giamia în Tibris 288.
- Hasin Kesfi*, cetate ocupata prin Mehemedu Begu 224.

- Hasnadar Bashi*, custodele thesaurului Sultanului 246.
- Hasnadar Ibrahimu Pasia*, functiunile sale; iubitoriu de vinu; assecura pe principele Demetriu Cantemiru, ca Tököli totdeauna a fostu in contra obsidiunei Viennei 465. Mustafa II. ilu tramite in calitate de plenipotentiaru extraordinariu la imperatulu Leopoldu 739. 740.
- Hasrudu Begu*, guvernatoarele Bosniei, nu numai libera Suli'a de suptu impresorarea armeloru crestine, dar' cuceresce anca si cetatea Kilis 290.
- Hatil Pasia*, *vezirulu* lui Mahomedu II, se dice ca a fostu, coruptu de crestini pentru a retardà ocuparea Constantinopolei. Notitia despre elu 137.
- Hatvanu*, cetate in Ungari'a, se suppone Germaniloru 531.
- Hegeti*, cetate ocupata prin Mehemedu Begu 224.
- Hegira* in comparatiune cu er'a christiana, 5 in prefatiune.
- Heglulu* (?) principe de Munteni'a primesce in refugiu pe Barbu Basaraba, alu carui fiu cu numele Laiosa a adjunsu pe scaunulu domnescu dupa mörtea lui Heglu 626.
- Hegegi*, se suppone potestatiei ottomaniloru 23.
- Hekim Effendi*, primu-medicu de curte 576.
- Herat*, cetate, posibilu ca è *Nera* 5.
- Herbelot*, citatu 6. 7. 50. 56. 241.
- Herconisi'a*, cetate, dupa pacea de la Carlovitiu are se i se derime intariturele, si nu mai pöte fi fortificata 737—738.
- Herge*, cetate ocupata prin Mahomedu I. 100.
- Herkie*, asta-di se numesce Caramuseke, se suppone prin capitulatiune lui Alibegu sub Sultanulu Orchanu 30.
- Hernies*, cumu o vindeca Albanesii 292. 293.
- Hero*, principe Moldaviei, a datu Turciloru intr'unu modu förte rusinosu cetatea ce se numesce asta-di Bender 273.
- Herodatu*, se face provocatiune la elu 158. 177. 274.
- Herostratu*, care a datu focu templulu Dianei in Ephesu, imitatu de Venetianu 558.
- Hertiogovina*, Dgin Ali Pasia guvernatoare 631.
- Hasam*, tatalu lui Hakim, regelui Cordubei 382.
- Hetai*, se numesce la Turci meta.'a de Chio 593.
- Hezarfenn*, istoricu turcu, citatu cu multu elogiu 62. 297.
- Heusler*, cine i-a causatu nenorocirea in Transilvani'a 476. Faptele sale in Ungari'a 513. 530. 532. 534. 596. 653.
- Hesamilon*, fortaretia care domina Corinthulu, fortificata prin Venetiani 690.
- Hisargicu*, cetate catra Belgradu de la Adrianopole 463.

- Hindai*, poetu, care a facutu versuri asupr'a *podului* inceputu de Solimanu I. si terminatu sub Selimu II. 324. 325.
- Hodge*, instructorulu Sultanului 576.
- Hodgia musicar.* orfeulu Persianiloru 217.
- Hollandesi*, cumu i numescu Turcii 340.
- Hollandesulu* ambassadoru pentru ce n'a intratu in Giami'a din Ierusalimu 130.
- Holophira*, fi'a lui Michaiu Kosè, maritata dupa Orhanu fiulu lui Osmanu I. 16. 17.
- Homeru*, citatu 503.
- Honorius*, vedi Ornusbegu 87. 88.
- Humanulu*, cetate in Podoli'a, cucerita de Mahomedu IV. 424.
- Huniade Ion*, irrumpe in tierile turcesci si prèda cu foc si feru totu ce-i sta innainte 117. Abia scapa *nóptea* din batai'a de la Varna 123. 124. Vrendu a-si resbunà pentru perderea de la Varna irrumpe de nouu in tierile turcesci, dar' Muradu II ilu bate, si elu abia scapa prin fuga (aci se crede ca sub numele de *regele Ungariei* figurèza in-susi Huniade) 126—128.
- Hurmius*, ce tièra numescu Turcii cu acestu nume 312.
- Hasanu Pasia*, decapitatu in modu fòrte inhumanu din ordinulu lui Selimu I. 234. 235.
- Husanu seu Husein Pasia Silahdar*, guvernèza imperiulu sub titlu de Vekil, postulu de mare veziru vacantu fiindu 744.
- Husein Aga Ghiumrukci*, notitia despre elu 562.
- Husein mecenatele*, musicieniloru orientali, fiulu lui Bicarar 217.
- Husein*, alu doile fiuu alu lui Ali, din care se lauda regii Persiei a-si trage originea 193.
- Husein-begu*, ginerele lui Davidu Comnenu, regelui de Trebizond'a, da lui Mahomedu II, cetatea Koiunlihisar 148.
- Husein-Sultanu*, persianu, devastèza tienutulu intre Tibris si Meragia 308.
- Husein Pasia*, cuceresce insul'a Candi'a cu esceptiunea cetatiei Candi'a 385.
- Husein Pasia mare-veziru*, promotorulu pazei de la Carlovitiu 603, Crestinii greci din Chio i descoperu complotulu latiniloru favorisati de Venetiani 667. Elu redica pe fiii lui Kioprili la cele mai innalte posturi de onóre pre langa curtea ottomana 783.

I-

Iablonovski, generalu polonu, intra cu armata in Moldavi'a, de si prin-

- cipele Cantemiru i-a scrisu se nu între 517. Respunsulu seu catra Cantemiru 518. Ataca pe moldoveni, dar' remane cu rusine batutu 519. 520. Face pe regele Ion Sobiesky se-si tiena cuventulu 544. Fuge in urm'a regelui la Iavarovi'a 545.
- Iacob*, generalu sub Baiazetu II, supune Bosnia si Croati'a 185.
- Iacob Celebi*, fratele lui Baiazetu I, strangulatu prin o *córda de arcu* 58.
- Iacobgebegu*, capitannu, insoçiesce pe Solimanu in Europ'a 35.
- Iacob-Sultanu*, regele de Azerbedgianu móre, si dupa mórtea lui se nascu terribile sguiduri in acelu imperiu 186—188.
- Iagodinuu*, unu satu in Bulgaria 616.
- Iacintuu*, Zacintu asta-di Zante, vedi Gianta 114.
- Iacobeni*, opidu in Bucovina, cinci mile de la Iasi 628.
- Iacobi Madian*, o carte despre monachii din monasteriulu de la Prus'a 38.
- Iacobu Sobiesky*, fiulu celu mai mare alu regelui deschide campan'ia contra Turciloru la Caminieti, dar' la apropiarea acestor'a se retrage 555.
- Iacomiu*, escelentu gramaticu, instruéza pe principele Dem. Cantemiru in elementele filosofiei 135.
- Iaia Mucabeledgi*, ce functiune are 210.
- Iahiabegu*, guvernatore de Simendria, incungiura si cuceresce Belgradulu 255. 256.
- Iali*, ce insemnéza 372.
- Iamadgi-Ieniceri*, se numescu recrutii cari se inroléza in corpulu Ieniciloru 691.
- Iami*, vedi General-Iami.
- Ianboli*, cetate in Thraci'a. asupra fluviului Tunge 36.
- Ianik*, impresorata de Turci, 349. Vedi Iaurinu.
- Ianopoli*, cetate, residentia pentru principii Crimei tatarice 157.
- Ianova*, cetate ocupata prin Kioprii Mehemedu Pasia 389.
- Ianus*, generalu rusescu, Cantemiru i merge intru ajutoriu 790. 791.
- Iasi*, residentia a principiloru Moldaviei; descriptiune; antiquitatea ei 273. 274. Petru Tiarulu visitéza bisericile și mōnastirile 789.
- Iaurinu*, cetate in Ungari'a, Turcii o impresóra 349. 471. Kior Husein Pasia o tiene blocata 473. Garnisón'a intercepta provisiunile armatei turcesti 479.
- Iavarovi'a*, cetate unde se retrage Sobieski regele Poloniloru, si in urm'a lui si generalulu seu Iablonovski 545.
- Iavus*, supranumele lui Selimu I; significatiunea acestui nume 205.
- Ibrahim Aga*, fostu camerariu la Cara Mustafa Pasia, adeveresce innocentia lui Tököli 528.
- Ibrahim Aga*, vedi Topal Ibrahimu Aga 721 etc.

- Ibrahim Begu*, amicul alu principelui Dem. Cantemiru 102.
- Ibrahim Chan*, Ulisse alu Turciloru, mare veziru, tiene in secretu mórtea lui Mahomedu I. 101. Istori'a sa , și a descendentiloru sei numiti Ibrahim Chan Ogli 101. 102.
- Ibrahim Chan*, delegatul Persianiloru la Muradu III, 343.
- Ibrahim* fiulu lui Achmetu II si frate gemenu cu Selim 655. Vezirulu Ali Pasia vrea se-lu puna pe tronul dar' nu-i succede 673. Móre la Constanipole 762.
- Ibrahim Pasia* din simplu ieniceriu din a nou'a companie a adjunsu mare veziru sub Solimanu I, 229. A luat de soția pe sor'a lui Solimanu 260. Restitue bun'a ordine in Egiptu, si bate o moneda numita *Ibrahimi* 262. Bate pe Calenderbegu aprópe de Cesari'a 264. Scapa pe locuitorii din Alepo de sub pedéps'a cu mórte 268. Se încerca a impresorá Bagdadulu; ocupa Vanulu; numesce pe Charedin admiralu 285. 286. Este acusatul ca vrea se attente asupr'a vietiei Sultanului, si in urm'a acestei-a a fostu punitu cu mórte 287—289.
- Ibrahim Pasia de Alepo* è tramisu dimpreuna cu *Panaiotu* a tractá cu Venetianii despre conditiunile de capitulare a Candiei 400. Cá beglerbegu de Buda è tramisu cu siese-mii de omeni intr'adjutoriu lui Tököli 460. Votulu seu in consiliulu asupr'a obsidiunei Vienei 470. Marele veziru vrea se-lu câstige in partea sa si promite regatulu Ungariei pe *ebedi*, 475. 476. Opiniunea sa in consiliulu de resbelu, candu veni scirea despre apropiarea Poloniloru catra Vienna 483. Este strangulatu din ordinulu marelui Veziru 489. Notitia despre virtutile, diversele posturi, si fapte ale sale 460.
- Ibrahim Sultanu*, dupa mórtea fratelui seu Muradu IV. fù in unanimitate proclamatul imperatu alu Osmaniloru; ocupa Azovulu prin asaltu, si dimica tóta garnisón'a 381. 382. Declara belu Venetianiloru si ocupa tóta Candi'a 384. 385. Mórtea, fiii, calitatile, si excessiv'a sa incontinentia 385 386. Unulu dintre cinci imperati ai Turciloru, despre cari acesti-a nu vorbescu cu lauda pentru ca au fostu dati *placerciloru lumesci* si altoru *vitiuri* 81. 84.
- Ibraini* (?), cetate in Ungari'a, cucerita de Heusler 513.
- Ibrikdar Aga*, ce funcțiune are; se numera intre Koltuk Vezirleri 633.
- Iconia*, pe ruinele acestui imperiu s'a fundatu potestatea otomana 80. Mahomedu II. pune guvernatroe Iconiei pe fiulu seu Gemu 163.
- Iemen*, regatu cuceritu prin Solimanu I. cu tóte provinciile vecine. Estinderea si situatiunea sa 294. 295. Vrendu a se eliberá de jugulu ottomanu, a fostu din nouu suppusu prin generalii lui Selimu II, 326. 327.
- Ienghigesi*, cetate se suppone ottomaniloru 23.

- Ienghishéri*, resiedinti'a lui Osmanu I. Significatiunea cuventului 19.
- Iengibagce*, unu campu ; etimologi'a cuventului 198.
- Iengi-Capù* sêu *Eng-Capu*, un'a din portile Constantinopolei 302.
- Iengishehir*, asiã numescu Turcii Lariss'a in Thesali'a 403.
- Iengishehir*, cetate data in feudu lui Muradu I. 55.
- Ieniceri* sêu *Ianiciari*, institutiune militara creata prin Muradu I. 49.
50. Form'a Stindardului loru ; etimologi'a cuventului ; numerulu, inrolarea loru etc. 51—53. Ei au urmatu in loculu Segbaniloru 91. Revolt'a loru in Adrianopole sub Muradu II. 124. Nu è permisu femeiloru a trece prin Strad'a loru 140. Facu pressiune asupr'a lui Baiazetu II. cá se abdice in favorulu lui Selimu I. 196. 197. Numerulu si ordinea cumu urméza un'a dnpa alt'a companiele loru 259. Unu spre-diece din ei au fostu puniti cu mórte pentru unu *singuru omoru* 267. 268. Se revolta in Constantinopole, si in lupta remanu mai multi ucisi ; autorii principali aruncati in mare , ceialalti agratiati 348. 349. Veteranii sêu invalidii Ieniceri au dreptulu la pensiune 421. Murmura in contra lui Mahomedu IV. ca-si petrece numai cu vênatulu de *animale selbatice* 428. 429. Instigati de *Vezi-rulu* se declara pentru resbellu contra Germaniloru 456. 457. Assemenea la obsidiunea Viennei 472. Striga asupr'a Vezirului ; si ceru cá in tóta diu'a se aiba pâne própeta 478. 479. 481. Ei perasescu liniile si fugu 487. Se revólta in contra Vezirului Siavus Pasia, pentru ca nu le-a datu baksisiulu ; ilu ataca si-lu omóra in palatulu seu ; si comittu alte crudelitati ; vediendu stindardulu lui Mahomedu, depunu armele 581—586. Se revolta érași ; dar' in urma batu ei pe rebeli 586—588. Fratietate intre unu Ienicieru si unu soldatu germanu 648. La Zenta ucidu pe marele veziru , pe toti generalii si officierii loru, crutiandu numai pe Aga loru cu numele Deli Balta Ogli 708.
- Ieniceri-Effendi*, vedi *Zulficar Effendi* 591.
- Iepuri* de varie colori 261.
- Ierburi* veninóse pentru a infectá apele curgétórie 543.
- Ieremia Movila*, principele Moldaviei onoratu cu *tugu* 404.
- Ierusalimu*, turcesce Cudgisierifu, una dintre cele trei cetati destinate pentru peregrinare la Turci 129. Ce tienu Turcii despre acésta cetate 130.
- Iesse*, este, dupa Georgiu Phranza, unulu din *fiii* lui Baiazetu I ; care ar' fi batutu pe Unguri si pe Serbi ; si apoi l'ar' fi ucisu fratele seu Musulmanu 75. 79.
- Iesú-Christu* , elogiuri ce-i face unu turcu cu numele Misri Effendi 656—658.

- Ifrengii* séu *Efregi* si *Firenki*, asiá numescu Turcii mai pe tóte natiunile crestine. Vedi *Franchii* 173; *Italianii* 285.
- Iftimum*, dictamus cretica, iérba de Creta 382.
- Ilbistanu*, provincia cucerita prin Baiazetu I de la Sultanulu Egiptului 71.
- Ilbistanbegu Mehemedu*, fiulu lui Sheich Savur, bate o trupa de briganti in Turcomani'a 251.
- Ilcibegu*, insemnéza principe ambassadoru 331.
- Ilias Pasia*, Beglerbergu de Erzerumu, se revolta in contra lui Muradu IV; dar remane batutu si punitu cu mórte 369. 370.
- Illocu*, urbe ocupata prin Caraffa 596.
- Imaginile* sunt oprite la Turci 233. 234.
- Imam*, este aceea la Turci ce è preotu la crestini 40.
- Imam Arzem* si *Imam Shafi*, sunt doi santi ai Turciloru, despre cari se dice ca ei au formatu riturile si ceremoniele sectei *musulmane* 48. 287.
- Iman*, espressioni generica pentru toti acei *musulmani*, *muslimani*, *mislimani*, cari professéza legea lui Mahomedu 48.
- Iman Evli*, generalu persianu ataca pe Turci, dar' dupa o lupta furioasa de patru díle a remasu invinsu 342. 343.
- Imaret*, ospiciu pentru primirea seraciloru si caletoriloru 40.
- Imbalsamarea* cadavreloru nu è permissa la Turci, de cátu numai pentru Sultani 57.
- Impereti'a* pe pamentu è data numai casei osmanice 195.
- Imperati'a nemurirei*, Turcii tienu ca toti imperatii loru sunt sánti, si dupa mórte trecu intru imperati'a ceriului 349.
- Imperatiiele Rumeiloru*, Regna Rumæorum, ce intielegu Turcii sub acésta numire 27.
- Imperatii Turciloru*, cumu sunt facute mormintele loru 26. Cumu trebe se se inchine care se presinta innaintea loru 90 In ce onóre sta la ei familia lui Ibráhimu Chanu 101. 102. Ceremonia de a incinge o *sabia* candu se punu pe tronu 109. Formul'a loru de juramentu 172. Poruncile loru se considera cá purcesse de la Dumnedieu 172. 196. Formula ce intrebuintiéza ei in scrisori 219. Cumu isi scriu numile pe Chatisierife 231. Cumu se intituléza de comunu 244. Cumu isi marita ficele si surorile 261. Nu admitu pe nime la mésa cu ei 282. Fii loru nu potu fi guvernatori de provincií 307. Pe barbati destituiti din officiu i rehabilitéza érase, precumu pe Sinan-Pasia 346. Ce thesauru aduna cu ocaseiunea circumcisiunei filoru loru 426. Ce nume le dau mumele loru 450. Purtarea loru façe cu acestea 457. Câte Sorgudgiuri pórtá 474. 475. Cine vrea se se presinte innaintea

- loru. mai întâiu trebuie se-si rada barb'a 524. Candu se nascu turburari *arunca tota vin'a pe Vezirulu* 586. Cumu asistu ei in Galibe-Divanu 610. 699. Cumu este adornata barc'a loru 732. 733.
- Imperatulul Germaniei*, pentru ce nu tienea la curtea ottomana ambassadoru ei numai unu residentu 301.
- In calea Domnului*, frasa ce o intrebuintieza Turcii totdeauna candu vorbescu despre Dumnedieu 202.
- Indi'a*, au trecutu candu-va vre-o armata turcésca acolo ? 294.
- Indianii*, ce nomenclatura le dau Turcii 340.
- Inainte de elu*, descrierea unoru apucaturi de ale mariloru veziri 523. 524.
- Inocentiu VIII*, papa, transmite pe Gemu fratele lui Baiazetu II, in manele regelui Franciei, Carolu VIII. 171.
- Inscriptiune* in scaldele de la Pruss'a 21.
- Inscriptiune latina* pe podulu de la Essecu 533.
- Instalarea principiloru Moldaviei* in scaunulu domnescu 276—279.
- Interregnululu* sub Solimanu si Musa Celebi, pentru ce se numesce asiá 92.
- Ion Castriotu*, regele de Epiru séu Albani'a inferioara, da cinci fii ai sei, intre care pe tinerulu *Georgiu*, in ostatecu lui Muradu II 126.
- Ion Paleologu*, fiulu lui Emanuilu, adjuta *in secretu* lui Mustafa se tréca in Asi'a 106.
- Ion Santulu*, regele Poloniei *da libertate soldatiloru* a spoliá tier'a Moldoviei si reliquieie acestui santu din Sucéva 541.
- Ion Sobieski*, regele Poloniei, vedi Sobieski Ion.
- Ion Tiarulu Rusiei*, si fratele seu Petru sunt invitati de imperatulul Germaniei a declará resbellu Tatariloru. Respunsulu loru 535. Tramite armata contra Tatariloru 605.
- Ion Zapolia*, regele Ungariei, vedi Zapolia.
- Ioseph*, ca sclavu si patriarchu in Egiptu róga pe Dumnedieu cá Egiptianii sé fia pururea suppusi sclaviloru 185. 225. Elu se numiá Παγκαλός adeca celu-mai-frumosu, si i se atribuescu multe fapte marretie 235.
- Ioseph*, stegariulu lui Aloisiu *officiaru spaniolu*, cu care a conceputu planulu de a dejucá cetatea Garbus'a pe man'a Turciloru, trece de la papismu la biseric'a orthodoxa orientala 649. 650.
- Ipsala*, cetate unde Baiazetu I a exiliatu pe socrulu seu Germanu Ogli 61. Muradu II face pe Caramanu Ogli guvernatore perpetuu alu acestei cetati 114.
- Irina*, soci'a imperatului Ion Cantacuzenu, offere ospitalitate lui A-

- muriu care mersese la Dydomothicon intr'adjutoriulu barbatului seu 44.
- Isa*, pretinsu fiu alu lui Baiazetu I 76. 79.
- Isaad Effendi*, fiulu lui Kioprili Mustafa Pasia 564.
- Isfenderbegu*, principe de Castamoni'a, vediendu mórtea parintelui seu Cuturumu, se offeri gratiei lui Baiazetu I 65. Musa Celebi cerca refugiu la elu ; dar' ilu refusa 80. 81. Cine a fostu acestu Isfenderbegu 80. 81. Se revólta dar' Mahomedu I ilu invinge 97.
- Isfenderbegu*, principe de Sifab , (se fie óre totu celu mai dinnainte ?) face liga cu Muradu II; dupa aceea se revólta; Muradu ilu agratiéza 112. 113.
- Ishak Begu*, fiulu lui Caramanu Ogli , bate pe toti fratii, si ocupa singuru tierile parintelui seu 151. In urma ilu bate Ahmedu Begu, fratele seu, si se retrage la Usunhasanu 152.
- Ishak Effendi*, è tramisu dimpreuna cu Panaiotş a tractá cu Venetianii despre capitulatiunea Candiei 400.
- Iskenderbegu*. acesta è celebrulu Georgiu Castriotu, pe care Muradu II, ilu luá langa sine, si-i dède numele de Iskender adeca Alexandru 125. 126.
- Iskenderie*, cetate ocupata prin Shahin Vala 55.
- Iskenderie* séu *Alexandri'a*, cetate renumita de comerciu in Egiptu , capituléza innaintea lui Selimu I 241.
- Iskender Pasia*, merge cu armata in contra regelui Persiei, dar' este batutu si pusu la fuga 306. 307.
- Iskender-podu*, séu podulu lui Alexandru , langa Ratisbona numita la antici Reginapolis 281.
- Iskerlet-Ogli*, cine a fostu acest'a 594.
- Islam*, suppunere lui Dumnedieu ; credintia adevarata. Identica cu Iman 48.
- Islancamenu*, localitate aprópe de tiermurea Dunarei, unde se incinge o lupta sangerósa intre Turci si Germani 646. 647.
- Ismail-Aga*, este tramisu de generalulu seu la Constantinu Cantemiru pentru a se informá despre cetatea Caminietii. Istori'a acestei misiuni 215—217.
- Ismail-Begu*, tradéza pe fratele seu Kissil-Achmedu 148.
- Ismail Pasia Fírari*, pentru ce i s'a datu numele de Firari si ce însémna acestu nume 173.
- Ismail*, cetate situata la Dunare, aici s'a intemplatu istori'a cu Ismail Aga 215. 216.
- Ismail Kislar Agasi*, conversatiunea sa cu Sultanulu Achmedu III 769.
- Ismail Shah*, regele Persiei, fiulu lui Sheik Haidar ; isi da numele de

- Sofi*;   fundatoarele familiei regesti in Persia; alte notitii despre elu, 190—193. Intra in tierile ottomane si face mari cuceriri 198. 199. Elu care se numia si *Kisilbas Schahi* ataca pe Selimu I apr pe de Tibris, dar' perde lupta, si abia scapa ajutoratu de intunericulu noptiei 208—214. Tramite pretioase daruri lui Selimu I, dupa ce acest'a cucerise Egiptulu 244. Intra in tierile turcesci; bate pe Isken-der Pasia; i taia mai t ta armat'a in bucati; si a oi primesce o scri- sóre de la Solimanu I, la care inse nu respunde 306—308.
- Ismir*, renumita cetate de comerciu, ocupata prin Muradu II 113.
- Isnik*, Nicea, se supune lui Orchanu 31.
- Isnikimid Ghietid*, sinul marei langa Nicomedi'a 588.
- Isnikimid*, Nicodemi'a in Bithini'a, o impres ra Osmanu I 20. Orchan o cucereste dimpreuna cu alte cetati 30.
- Isocrate*, opiniunea lui despre Greci, 97.
- Ispahanu*, capital'a Persiei 304.
- Isseib*, cetate in Europ'a cucerita prin Baiazetu I 61.
- Issy*, capital'a unei provincie in Cercassia 179.
- Istadibol*, insémna cetate abundanta in artisti; de aci deriva Turcii cuventulu Stambol 258
- Istambol*, asi  numescu Turcii Constantinopolea 68.
- Istankioi*, insula cucerita de Solimanu I 258.
- Istor'a* a duoi alteti cu unu taia-punga; esemplu datu c  se invetie su- metii *Venetianii*, 736.
- Istoricii turci*, arare-ori numescu pe pricipii crestini dupe numele st turiloru loru, precumu *prineipele Serbiei*, regele Ungariei etc. 88.
- Italianii*, ajutorati de mai multi pricipi, irrumpu in More'a, ocupa cetatea Coron; dar' in urma capituléza si evacua More'a 285. Ce nume le dau Turcii 340.
- Iudic tile*, candu si cumu se tienu la Turci 584.
- Iuki*, este o certa summa de bani 221.
- Iunius-Pasia*, amicu lui Baiazetu II; espicatiunea cuventului Iunus 200
- Iuskiudar*, urbe in apropiarea Bosforului 160
- Iustinu*, istoriculu, citatu 132.
- Iusufce Begu*, generalulu lui Usunhasan, irrumpe în tierile turcesci si le devast za; dar' in urma remane batutu, prinsu si pusu in feru 153. 154.
- Iusuf Chislar Aga*, face atentu pe Ainedgi Solimanu Pasia ca vezirulu vre se-lu p rda 525 Stim'a ce o avea Mahomedu IV catra elu; avu- tiele, calitatile sale 526. La consiliulu seu, Sultanulu face mare ve- ziru pe Ainedgi Solimanu Pasia 527.

- Iusuf Aga*, comandante Ieniceriloru , primesce si esecuta ordinulu lui Achmedu III, de a arestá pe Baltadgi Mehemedu Pasia, mare veziru 774.
- Iusuph* séu *Ioseph*, dupa Phranza este unulu din fiii lui Baiazetu I, care a trecut in Europa si s'a crestinitu 75. 79.
- Iusuph Effendi*, de la acesta a cumperatu principele Dem. Cantemiru cu 25 de mii thaleri palatulu din satulu numitu Ortakioi, edificatu prin fratele lui *Cerkies Mehemedu Pasia* 366.
- Iusuph Pasia*, Capudanu séu admiralu sub Ibrahimu, cuceresce Candi'a 385.

K (*)

- Kaiahisar*, cetate, se suppose lui Osmanu I 23.
- Kain*, cetate in Dalmati'a, ocupata de la Turci prin Venitiani 598.
- Kaisari'a*, aprópe de acésta cetate au remasu batutu rebelulu Abassa Pasia, si a fugitu la Erzerum 366.
- Kalo*, cetate in Ungari'a, ocupata prin Germani de la Tököli 513.
- Kamidu*, cetate in Persi'a 304.
- Karacinu*, cetate, se suppose lui Osmanu I 23.
- Karagais*, cetate data in feudu lui Muradu I 55.
- Karamuseke*, vedi Herkie.
- Kars*, cetate in Asia, ocupata prin Baiazetu I 61. Mustafa Pasia, generalu sub Muradu III, o fortifica 339.
- Kasemu*, Phranza tiene ca ar' fi fostu unulu din fiii lui Baiazetu I 79.
- Kasunli*, cetate ocupata prin Turci ; dar nu se scie ca unde è situata 178.
- Kemluc*, castelu ocupatu prin Orchanu 32.
- Kermianu*, Phrighi'a, de aici au esitu tatarii numiti Ciaudari, si au nevalitu in tierile lui Osmanu I. 23.
- Kiabe* séu *Caabe*, vedi Mecca 129.
- Kiabei-Sierifu*, Mecea santa 317. Aici a fostu tramisu rebelulu Caracasiu Mehemedu pentru a fi ucisu 765.
- Kiagis-Chana*, unu locu fórté placutu in Constantinopole nu departe de-suburbiulu Eiub. De unde pórtá acestu nume ? 692.
- Kiahaiá* séu *Kiehaia*, locotenentele marelui veziru, se dice si *Kietciudabegu* 211. Ce officiu are 449.
- Kiahte*, cetate cucerita prin Selim I 241.

(*) Cuvintele ce nu s'ar gasi sub acésta litera se se caute la liter'a C si vice-versa.

- Kiasibi Mehemedu Effendi*, unulu din capii rebeliloeu iea asupra-si ofi-
ficiulu de Mufti 753. Cumu seduce trupele Sultanului se tréca in par-
tea rebeliloru 757. Originea sa, si pentru ca s'a numitu Kiasibi 753.
- Kible*, ce inseamnă 233.
- Kibleli Oglü*, se tramite in Crime'a pentru a observá preparatiuele Rus-
siloru 742. Informéza falsu pe Sultanulu 743. Este punitu cumórte 744.
- Kibris*, Cipru, dupa caderea cetatiei Nicosi'a, tóta insul'a s'a suppusu
lui Selimu II. 328. 329.
- Kiefa*, séu Caffa, cea mai tare localitate in Crime'a, ocupata prin Turci
155. Mai nainte se numiá Theodosi'a 325.
- Kielb-Perest*, rafisi, adoratori de câni 222.
- Kiel Mehemedu Begu*, se incerca a ocupá insul'a Tinos, dar' a fostu
respinsu prin Venetiani 725. Pentru ce se numiá Kiel? 728.
- Kiemal Ali Pasia*, admiralu turcu, bate pe crestini si devastéza cóstele
maritime ale Spaniei si Italiei 185.
- Kiemani Ahmedu*, admirabilu jucatoriu in musica, si fostu instructoru
alu principelui Dem. Cantemiru 217.
- Kiemielniski Bogdanu*, hetmanu alu Cozaciloru, istoria sa 440.
- Kiemielniski Georgiu*, fiulu lui Bogdanu, hetmanu Cozaciloru, isto-
ri'a sa 442—444.
- Kiemielniski Timusiu*, altu fiu alu lui Bogdanu, a luat de socia pe
Roxana, fii'a lui Vasiliu, principelui Moldaviei; istori'a sa 440.
- Kierbieb*, cetate cucerita prin Selimu I. 241.
- Kieshan*, cetate in Persia 304.
- Kietciudabegu*, vedi Kiahai'a 211. 449.
- Kifari*, infideli, inortodoxi 48.
- Kili, Chilia*, cetate la gurele Danubiului, in vechime se numiá Licosto-
mos, o ocupa Baiazetu II 177. Descrierea acestei cetati 273. 297.
- Kilidgi Ali Pasia*, guvernatore de Algiru, ocupa Tremisi'a de la Arabi.
Istoria sa 329. Se face Capudanu Pasia, bate pe crestini, si se întórce
incarcatu de spoliatiuni la Constantinopole 333. 334.
- Kilis*, cetate in Bosni'a cucerita prin Hasrudu Begu 290.
- Kioprili Abdulah Pasia*, rebelii ilu numescu Caimacamu in Constan-
tinopole. Istoria sa 750.
- Kioprili Mehemedu Pasia*, fundatorele casei Kioprili Oglü; istori'a sa
388. Apucatur'a sa de a stirpi pe toti ceialalti Pasi 523.
- Kioprili Mustafa Pasia*, parerea sa despre continuarea belului 107. Cine
a fostu elu 564. Rebellii ilu chiama in adunare 569. 570. Consiliulu
ce da rebelliloru 541. 572. Se face mare viziru 607. Discursulu seu
in adunarea Ulemaliloru 607 — 609. Declara pe delegatii turcii la
Viena de inelatori 611. Desteritatea sa de a forma o armata regu-

- lata 612. 637. Reguléza thesaurulu publicu 613. Esemple de simtiulu seu de dreptate 615—617. Se întórce in triumfu la Constantinopole 631. Innaltia la tronu pe Achmedu II 636. Este acusatu la Sultanulu 639. Discursulu seu catra comandantii Ieniceriloru 641 — 643. Remane confirmatu in degnitatea sa de mare veziru si pléca in campania; primesce pe delegatulu Angliei cá intermediatoru de pace; tiene mare consiliu bellicu 645. 646. Incepe lupt'a contra Germaniloru, si pre candu erá se invinga, lovitu de un glontiu, cade mortu 646. 647. Elu si-a educatu copiii mai multu in sciintia de cátu in politica 783
- Kioprili Numanu Pasia*, fiulu lui Kioprili Mustafa Pasia, se face mare-veziru 782. Imaginatiunea lui ca o musca i sta pururea asupra nasului; si cumu ilu vindeca mediculu francesu Le Duc 783. Este destituitu 785.
- Kioprili Ogli*, este o familia fórté stimata 58.
- Kioprili Ogli Fazil Achmedu*, da ordinu a se sterge sect'a calugariloru numiti kadri 51. Istori'a sa 398. Uciderea ficei sale 585.
- Kior Ali Aga*, naratiune despre elu 763.
- Kior Ghierai*, unulu din famili'a Cioban-Ghierai, Turcii ilu punu domnu Crimeei 157.
- Kior Hussein Pasia*, generalu turcu 473.
- Kior Sefa Ghierai*, chan Crimeei tatarice, istori'a sa 654
- Kiorshah*, lupta bellica intre elu si intre Olaidevletu 184.
- Kiorshahi Muliki*, dupla tradare a sa contra lui Musa Celebi 87—89.
- Kiose* séu *Kose*, Barba-de-çiapu, capulu familiei Michael Ogli, principe cetatiei Bilegiki, face atentu pe Osmanu I de tradarea ce intentionéza principii greci contra lui 16. Naratiune mai esacta despre acésta istorióra 17. Elu mai ántáiu din familia sa imbraçiosiéza Cozanulu 22.
- Kioturum, Kiuturum Kuturum*, numitu Baiazetu, devastéza provinciele turcesei in Asi'a 65.
- Kiovia*, cetate asupra carei Polonii renuncia la tóte drepturile in favorulu Russiloru 535.
- Kipciak* séu *Capciak*, reocupatu prin Menzili Ghirai 156.
- Kiramastori'a*, mama principelui Mihalcea 33.
- Kirim-chanu*, nefericita intreprindere a sa sub Sultanulu Selimu II 326.
- Kirk-Ecclesia*, cetate si provincia 425.
- Kirli Ismail Effendi*, defterdaru sub Achmedu II 659.
- Kis-Derbend*, pasulu Verginei 617.
- Kisil-Ada*, insula rosia, descriptiune 261.
- Kisil-Achmedu*, Achmedu-rosiu, satrapu persianu 149

- Kisil-Arslan begu*, se suppose lui Mahomedu II 153.
- Kisil-bash*, capete rosie, nume ce dau Turcii Persianiloru 193. 340.
- Kisil-Irmak*, riulu rosii, 202.
- Kislar Agasi*, manumisu si pensionatu 384. Pentru ce nu i se da Tugu si pasialicu 633. Notitia despre *secretariulu* seu 639.
- Kiste*, solda trilunara 559.
- Kiube* seu *Kube*, monumentu la locul de morminte la Turci 59. Vedi Turbe 146.
- Kiurd* seu *Kiurdistanu*, regatu la marginile Persiei, adnectatu imperiului ottomanu 224
- Kiurfuss*, la antici Corcira, 147. 291.
- Kiutahi*, cetate ocupata prin Turci 20.
- Kiutciuk Dgiaferu Pasia*, notitia despre elu 703.
- Kiutciuk* seu *Kuciuk-Cekmedge*, podu micu 201.
- Kiutciuk Emiri Ochor*, se numera intre Koltuk Vezirleri; ce servitiu are 633.
- Kiutciuk Mehemedu Pasia*, bate pe rebelulu Ilias Pasia, ilu prinde si-lu tramite la porța 370.
- Kiutciuk Muesin*, renumitu artistu in music'a vocale 217.
- Kiutciuk Teskieredgi*, ce functiune are in divanu 584.
- Knin*, cetate in Dalnati'a, prin tractatulu de la Carlovitiu se lasa in posesiunea Venetianiloru 739.
- Kohpanu*, cine a fostu acest'a? 293
- Koltuk Vezirleri*, ce sunt acesti-a, si ce functiune au 632. 633.
- Kuli Shah*, sultanulu Persiei se suppose lui Solimanu I. Elu a fostu mare artistu in music'a instrumentala 309.
- Kulkiahaiia*, ce rangu si ce functiune are 472.
- Kulkiet-hudasi Sulficar Aga*, este tramisu cu Panaiotu pentru a tracta cu Venetianii despre capitulatiunea Candiei 400.
- Kupruli* seu *Kioprili Achmedu Pasia*, a stersu o secta de Dervisi pentru indecenti'a loru 51.
- Kurshunli*, cetate ocupata prin Turci. Etimologi'a acestui cuventu 178.
- Kutahia*, cetate cucerita prin Erdogrulu de la Greci 12. Giermanu Ogli o da ca dote fiecei sale maritandu-o dupa Baiazetu I 54. Caramanu Ogli o impresora, dar fara succesu 64.
- Kutbuir-Kais*, unu satu fatalu pentru Husan Pasia 234. 235
- Königsmark Conte de*, faptele sale in More'a 546 547. 555. Impresora si ocupa Athena 557. More 598.

L

Lacedemoniani, descendentii loru de asta-di 521.

- Lacremi ferbinti*, vérsa Muradu II 107.
- Ladislau*, vedi Vladislau.
- Ladosiu*, acest'a nu è Uladislau ci Ludovicu II rege alu Ungariei 263.
- Laiota*, fiulu lui Barbu Bassarabu, obtiene principatulul Romaniei dupa mórtea principelui Heglulu 626.
- Lala*, semnificatiunea acestui cuventu 45.
- Langius Ion Michail*, citatu si reprobatu 258.
- Lariseu Marcu*, mare gramaticu grecu 136.
- Lariss'a* in Thesali'a, cumu i dîcu Turcii 403.
- Lascaris* grecu, capulu unei trupe de comediani, refusa duóe-sute de thaleri pentru representatiunea unei comedii 388.
- Las-Ogli*, din famili'a lui Lazaru, principe Serbiei, marita pe fia sa dupa Muradu II 112.
- Lasvilaeti*, ce insemnéza 54, 112.
- Latif Celebi*, mare hasnadaru, invétia music'a de la principele Demetriu Cantemiru 218.
- Lazaru*, principele Serbiei, se pune in fruntea Romaniloru, Unguriloru etc. uniti in contra lui Muradu I; dar' remane prinsu, si in urma decapitatu 56 — 58. De la numele seu Turcii numescu Serbi'a Las-Ogli-Vilaieti 112.
- Le Duc*, medicu francesu vindeca pe Kioprili Numanu Pasia de o bóla imaginaria 783.
- Lefca*, cetate, se face tributaria lui Osmanu I 23.
- Lemberg*, vedi Leopole.
- Lemnos*, insula ocupata prin Turci de la Venetiani 389.
- Leone sapientulu*, fabule ce se atribuie de Greci acestui imperatu grecu 168.
- Leoninu séu Lev*, spejie de meneta 202.
- Leopoldu*, imperatulu Germaniei, ocupa de la Achmedu II tóta Ungari'a, Belgradulu si Niss'a 366. Sub elu s'au urmatu batalii infricosiate cu Turcii 409. Emericu Tököli se revólta in contra lui 455. Vezirulu ilu invita in numele Sultanului se-si retraga armat'a din Ungari'a 459. Tramite pe contele Caprara cá ambassadoru extraordinariu la Pórta 460. Chiamu pe Poloni intr'adjutoriu. Numesce pe ducele de Lorena generalu-comandantu alu armatei sale 477. In sarcina pe contele Stahrembergu cu áperarea Viennei, si se retrage la Lintiu 478. Invita pe tiarulu Ion si Petru se se unésca cu elu in contra inamicului comunu 535. Delegatii turci i presinta duóe proiecte de pace; dar' elu pune aspre conditiuni 598. 599. Pune principe in Transilvani'a pe Kemeni Ianos 624. Judecat'a sa despre batali'a de la Islankamenu 648. Ordina principelui Eugenu de Savoia a se tiné numai in defen-

- siva 693. Dorește a încheia pace cu Turcii 729. Numesce plenipotențiar la Carlovitiu pentru a tracta despre pace 735. 735. Condițiunile de pace între el și între Sultanul 737. 738. Ratifica tratatul de pace prin propria sa subscriere 740.
- Leopole* sêu *Leopoldopole*, Turcii pretindu demolierea acestei cetăți 461. Guvernatorele ei ocupa mai multe cetăți de la Turci 553. Tatarii strabatu pênê în suburbiurile ei 682.
- Lepante*, Naupactum, aprôpe de acêsta insula batu creștinii *flot'a* lui *Selimu II* 261. 330. 331. Seraskierulu de More'a se încerca a o surprinde, dar' au fostu respinsu de Venetiani 655. Prin tratatul de pace de la Carlovitiu se lasa Turciloru 738. Turcii i dîcu Enibacht 765.
- Lesley* conte, bate pe Turci și le ocupa Virovitiulu 505. Devasta tîta Slavoni'a surprinde și cuceresce Esseculu 513.
- Leuca* sêu *Leucadi'a*, insul'a Santa-Maura, cucerita prin Venetiani 509. 510. Prin pacea de la Carlovitiu se lasa Venetianiloru 738.
- Leucea*, cetate în Ungari'a ocupata prin Tököli 460.
- Leuni Celebi*, capu-pictorele curției, prin care principele Dem. Cantemiru și-a scosu copie dupe portrele Sultaniloru 233.
- Levendî*, asiá se numesce armată marítima la Turci, și se recrutéza și creștini 691. 692.
- Leventa*, cetate în Ungari'a ocupata prin Tököli 460.
- Levh*, ce carte este acêsta 604.
- Libera missiune*, se da lui Kislar Agasi candu se dimitte din postulu seu 384.
- Liberiu Gelarchari* cunoscutu sub numele de *Liberaki*, notiția despre elu 601. Turcii ilu facu domnu Manițiloru 601. 602. Se revólta în contra Turciloru 690.
- Libledidyî*, cetate a carei principe se face tributariu lui Osmanu 23.
- Licinîu*, medicu de curte la Cantemiresci; republic'a venetiana l-a onoratu cu titlu de conte; în urma Turcii-lu spendiura 136.
- Licostomos*, vedi Kili, Chilia
- Limba arabica* este cea mai estinsa și mai bogata dintre tîte limbele 242.
- Limeria-Epidarius*, fortaretia în More'a 556.
- Lingurariu*, care pe duoe-spre-diece lingure de lemnu cumpera unu diamantu fôrte pretiosu 135
- Lintiu*, cetate în Austri'a, imperatulu Leopoldu se retrage aici candu Turcii se preparau a impresora Viena 478.
- Lipce*, cetate în Ungari'a ocupata prin Tököli 461.
- Lipka-tatari* sêu *Litva-tatari*, pe cari moldovenii i numescu *cirimusi*;

- originea loru 156. 157. Li se acórda terminu de unu anu pentru a se poté mutá din Poloni'a in vre-o provincia turcica 432. 434. Relligiunea si valorositatea loru 436.
- Liposa*, p̃rhabilu Lipova , urbe in Ungaria ocupata prin Solimanu I 301.
- Lipp'a* séu Lipova, generalulu Caraffa o ocupa prin assaltu 596. Turcii o reocupa 623. Germanii éراسi o cucerescu 648. 649. Turcii o recucerescu si-i derima fortificatiunile 679. Dupa pacea de la Carlovitnu nu-si mai póte reconstrui fortificatiunile 737.
- Lithuanulu Michalo*, criticatu 156.
- Liubedu* séu *Lobutu*, vedi Giridu 122. 123.
- Logotheta* , ambasadorulu lui Bogdanu la curtea ottomana; notitia despre elu 271—274.
- Loniceru Philipu*, citatu si reprobatu 26. 86. 132. 201. 254. 283.
- Loren'a* séu *Lotaring'a* (Carolu principe de) imperatulu Leopoldu ilu numesce generalu-comandante alu armatei sale 477. Impresóra Uivarulu, dar' se retrage pentru a intari garnisóna din Vien'a 478. Tramite pe Ludovicu principele de Baden pentru a coperi Posionulu 381. Cuprinde Visegradulu, Vatiulu, apoi Pesta ; si impresóra Buda, dar' se retrage 503. 504. Impresóra Uivarulu 510. Merge in contra Seraskierului Siaitanu Ibrahimu Pasia , care impresorase Strigoniulu si Visegradulu 511. Bate pe Turci cumplitu ; si apoi ocupa Uivarulu ; si refusa pacea ce i se oferíá de catra Turci 512. 513. Impresóra si in fine ocupa Buda 528—531. Remperta o victoria completa asupr'a Turciloru la Mohaciu 549—552. Intra in Transilvania, ocupa mai multe cetati, precumu Clusiulu si Sibiulu, si face pe Apafi Michail a se suppone imperatului Leopoldu 553. 554.
- Lothonu*, Michalo Lituanulu pretinde ca acest'a ar' fi fostu unu principe tataru si primul cuceritoriu alu Crimeei 156.
- Luca*, caletori'a sa in Levante, descrieri itinerarie 25.
- Ludovicu II* (Ladosiu) regele Ungariei cade in batali'a, de la Mohaciu 263. Soru-sa s'a marítatu dupa Ferdinandu I regele Germaniei 298.
- Ludovicu principe de Baden*, è tramisu pentru a aperá Posionulu ; bate pe Tököli si pune pe Turci la fuga 481. Ocupa Simonturnulu, Caposuivarulu, si merge spre Cinci-Biserici, care assemenea o ocupa 532. 533. La riulu Unna in Bosni'a bate pe Turci si-i pune la fuga 597. Intra in Transilvani'a ; ocupa mai multe cetati ; si face pe Tököli de se refuge éراسi la Turci 628. Innaintéza péné la Petrovaradinu ; se incinge o lupta saugerósa ; vezirulu cade mortu, si Germanii invingu 646—648. Reocupa Lipp'a si impresóra Varadinulu 648. 649.

- Ludovicu XIV* regele Franciei se încerca a împiedică pacea între imperatul Leopoldu și între Sultanulu 600. Insciintieza pe Turci despre intentiunile Venetianiloru ce le au in contra loru 654. 655.
- Ludron* séu *Lodron*, capitaniu germanu è tramisu cu duoe mii de calareti se véda ce se face la Essecu etc. 553.
- Lufi Pasia*, mare veziru , face cu Barbarossa o escursiune in insula Corfú 291.
- Lugosiu*, urbe in Banatu, o impresóra si o cucerescu Germanii 596. O recucerescu Turcii, si-i derima fortificatiunile 681. Dupa pacea de la Carlovitiu nu-si mai póte reconstrui fortificatiunile 737. 738.
- Lumi*, câte sunt dupa opiniunea Turciloru 316.
- Lupta* între unu singuru porcu si mai multi lei 293.
- Luri*, cetate in Giurgistanu fundata prin Ferhadu Pasia sub Muradu III 347.
- Luscu*, urbe in Poloni'a, unde Petru Tiarulu a ratificatu conventiunea cu principele Demetriu Cantemiru 799.
- Luttich*, cetate vecina cu Azovulu, se supune Tiarului {prin capitulatiune 688. Acest'a o fortifica 720. 721.
- Luxandra*, fiica lui Scarlatos, grecu bogatu ; istori'a ei 592. 592.

M.

- Maabud*, unulu din cele 1001. de nume ce Turcii dau lui Dumnedieu 107.
- Maden Kalfa*, officialu de cabinet 210.
- Mag'a*, și alte indivinatiuni suut interdise la Turci prin Alcoranu 602.
- Magnesi'a*, aici s'a retrasu Muradu II dupa ce a abdicatu la tronul in favórea fiului seu Mahomedu-II 119.120. Totu aici s'a retrasu Corcudu fiulu lui Baiazetu II. dupa ce a remis imperiul in manite acestui-a 168.
- Magarsa*, cetate, se supune lui Selimu II 329.
- Mahmudu Ben Ogli*, singurulu care a scapatu din batai'a de la Zenta 711.
- Mahmudu Pasia*, mare veziâu, a fundatu o mekkiema séu sala unde se pertractéza cauzele in Constantinopole 70. Sub Solimanu I. ocupa Temisiór'a 206.
- Mahomed profetul*; ce tienu Turcii despre *spiritulu lui Mahomedu* 108.109. Dintele si alte reliquii ale lui Mahomedu cum se conserva si se adora 129.130.234. Fabula cu asinulu si pétr'a 130. Disputa

intre Turci si Persiani desprs successorii lui Mahomedu 192. Dumnedieu n'a datu altui-a darulu de profetu decâtu numai lui Mahomedu 195. Elu a pronunsiatu duóe sorti de profetie 203, S'a redicatu pêne la alu nóuelea ceriu pentru a primi Alcoranulu din manile lui Dumnedieu 227. Turcii invóca numele lui, i depingu si-i conserva portretulu 232. 233. Triumfulu seu asupr'a poetilor arabiani prin limb'a si eloquenti'a sa 242. Scutesce pe monachii din muntele Sinaia de la tributulu 243. Se arêta in visu lui Solimanu I 280. Pentru ce se numesce sórele a doui secolu 436. Despre *Stindardulu* și caputulu lui Mahomedu 463. Despre cercetarea mormentulu seu ; peregrinare la *Mecca* 670.

Mahomedu I., primulu imperatu alu Turciloru cu acestu nume ce dîcu Turcii despre elu 82. Ce dîcu istoricii crestini 93. Se face imperatu a tóte tierile imperiulu ottomanu 95. Simtiemintele sale de innalta *generositate* 97. Mórtea si calitatile lui 100—103.

Mahomedu II., cuceritoriulu Constantinopolei, cine a fostu mama-sa 115. Tatalu seu Muradu II. abdica la tron in favórea lui 120. Rechiamatu Muradu la tron, tramite pe fiulu seu Mahomedu II. la Magnesi'a 125. Se casatoresce cu fic'a lui Solimanu Begu, principe de Elbistanu 128. Se incoronéza a *dóua-óra* 132. Impresóta Constantinopolea, si pune o conditiune captiósá la incheierea pazei, dupa care redica obsidiunea 132. 133 *Numele Mahomedu* represintatu prin turnuri 133. Impresóra Constantinopolea a *dóu'a-óra* și o ocupa 134 — 139. Dupa cucerirea Constantinopolei improviséza unu distichonu in *limba persiana* 140. 141. Descopere mormentulu lui Ebu Eiub Ensari 145. Edifica unu grandiosu palatu in Constantinopole 146. Si o Giamia ce pórtá numele seu 150. Alte fapte ale sale 146—159. Móre la Malteppa ; calitatile sale 160.

Mahomedu III., succede parintelui seu Muradu III, si indata la inceputulu domniei sale ucide pe nóue-spredeice frati ai sei 351. Ocupa Agria ; bate pe crestini ; incheia pace cu ei ; se da cu totulul place-riloru lumesci ; si móre 352. 352.

Mahomedu IV., sub acest'a, impreiulu ottomanu a fostu la culmea cre-scerei, si la inceputulu scaderei sale. Erá de siepte ani candu s'a innaltiatu pe tron. Cine a fostu mama-sa 387. Incheia pace cu Germanii 390. Discursulu seu catra Veziri 391 — 393. Primesce pe Casaci sub protectiunea sa 400—404. Scrisórea sa catra regile poloniei 405. Merge in Polonia ; destitue pe Duca principele Moldaviei ; impresóra si ocupa cetatea Caminitiu ; ataca Leopolea ; pune pace cu Polonii 406 — 409. Incepe scaderea sa, causele pentru ce au fostu destituitu 427. 548. Propune conditiuni de pace lui Leopoldu 461.

- Se încerca a împacă pe rebeli 548. Gresiél'a sa ca a luat sub scutul
seu pe vezirul Ainedgi Solimann Pasia 562. 563. 587. Amiciti'a sa cu
Ghiumrukci Hussein Aga 562. Se ocupa cu pescaritul pentru a tra-
mite pesci curteniloru prin servitorii sei 562. Se încerca a ucide pe
fratii sei 570. Respunsulu seu eroicu cotra tramisii rebeliloru 572—
575. Resignéza la sceptrulu, și la cinci ani in urma móre 575. Ca-
litatile lui 576. Palatulul seu in Caristiranu 740. Alte fapte ale sale
sunt narate in cursulu istoriei 426—577.
- Mahomedu*, unu dervisiu, de nascere moldovénu, in servitiulu lui Dal-
tabanu Pasia, promitte a strangulá pe Mufti 724.
- Maiestrulu fabrica-mintiuni*, Alexandru Maurocordatu 731.
- Maille*, asiá numescu Turcii marea neutica 325.
- Mainotii*, descendentii ai anticiloru Lacedemoniani, prindu armele in
contra Turciloru 521. 522. Turcii le punu domnu pe Liberiu 601.
- Malathia*, cetate in Asia, ocupata prin Baiazetu I de la sultanulu E-
giptului 71. Reocupata prin acest'á 74. Cucerita prin Selimu I 241.
- Malgara*, cetate ocupata prin Solimanu fiulu lui Orchanu 37. Aici a
fostu trámisu in esiliu marele Veziru Tekkiurdaghi Mustafa Pasia
607.
- Maliét Teskeredgi*, directore de cancelaria 210.
- Mallekianu*, regatu, significatiunea acestui nume 221.
- Malta*, insula fundata pe ruinele capitalei si insulei Rhodos 157.
- Maltaanii* séu *Maltesii* coprind o naie de la Turci si fugu cu ea in *Creta*
382. De aici resbelulu cretanu 384. Se dau in Partea Venetianiloru
521.
- Malteppe*, cetate in Asi'a asupr'a unui munte bogatu. Explicatiunea a-
cestui cuventu 160.
- Mameluki*, sclavi, cercassianii cari au domnitu in Egiptu 225.
- Mangyri*, cea mai mica moneda turcésca, 521.
- Mania-Begu*, vedi Liberiu 601.
- Manoil* fiulu lui Andronicu, boeriu grecu, iea de soția pe Balassa fii'a
lui Constantinu Brancovanu 627.
- Manoil Paleologu*, vedi Emanuil Paleologu.
- Manolaki*, fundatorele unei academie pentru greci in Constantinopole
135. 560.
- Mansur*, din famili'a Beni Achmeru. Saraceni, dupa ce au ocupatu Gar-
bia ilu proclama rege 327.
- Marah*, cetate in Asi'a 256.
- Mardun* séu *Marin*, cetate in Mesopotani'a 223.
- Maria* fii'a lui Constantin Brancovanu, maritata dupa Constantin fiulu
lui Duca principe Moldaviei 627.

- Maria*, fi'a lui Demetriu Cantemiru, 805.
- Maria*, fi'a lui Serbanu Constantinu maritata dupa Mathieu Balaceanu 506.
- Maria Vergine*, facătória de minuni 650.
- Marioca* sêu *Maiorca*, insula cucerita prin Turci 314.
- Masanderanu*, antic'a Ircania 5.
- Mateiu*, principele Romaniei; sub acestu principe se immaresce *tributul anualu*, dar' salinele si vamile se restituiescu in dreptulu tie-rei 98. Inimiciti'a sa contra lui Vasiliu, principe Moldaviei; istori'a sa cu Luxandra fi'a lui Scarlatos 592. 593. Intra in legatura de sange cu Davidu, stramosiulu lui Constantinu Brancovanu, maritandu pe nepóta sa de sora dupa Preda, fiulu lui Davidu 624. Adópta numele Bassarabu, si pórtá grige de successorii acestei familii 626. 627.
- Mateiu*, fiulu lui Preda, a luat de soție pe Elena, fi'a lui Constantinu Cantacuzenu, si au avut fiu pe Constantinu supranumitu Brancovanu 625.
- Mateiu*, fiulu lui Constantiņu Brancovanu, a peritu dimpreuna cu parintele seu sub sabi'a tiranului 627.
- Mateiu*, nepotulu lui Constantinu Brancovanu, carui-a acest'a a lasatu in ereditate tóte immensele sale averi 627.
- Mateiu*, fiulu principelui Demetriu Cantemiru 805.
- Mathi'a Corvinu*, regele Ungariei batutu de Stefanu celu mare, principele Moldaviei 62.
- Matpach Emini*, primu-bucataru alu Sultanului 211.
- Maurii*, Saraceni, chiama intr'adjutoriu pe Balazetu I 184. 175. Ocupa Garbia; isi alege rege pe Mansuru; ataca pe Spanioli, si-i batu; ceru adjutoriu de la Selimu I 327. 328.
- Maurocordatu Alexandru*, profesore de filosofia etc. in Constantino-pole 135. Se díce ca elu ar' fi causa arestarei lui Tököli 465. Descrierea familiei sale si alte circumstantie din viéti'a sa 591—595. Sosirea sa la Vienna si negociatiunile sale de pace acolo 598. 599. 605. Intorcerea sa de la Vienn'a 652. Daltabanu Mustafa Pasia ilu trage la respundere 719. Elu atítia pe Mufti in contra lui Daltabanu 720. 721. Sagacitatea si prudent'a lui procede la negociatiunile de pace 729—731. Este tramisu ca delegatu la negociatiunile de pace 729—731. Este tramisu ca delegatu la negociatiunile de pace in Carlovitiu 735. Impaca cért'a de precadentia 736. 737. Viéti'a lui in periclu 595. 759.
- Maurocordatu Ion*, fiulu lui Alexandru, cadu in manile sale mai multe scrieri si chartii ale principelui Demetriu Cantemiru 144. A urmatu

- primu-interprete pre langa curtea ottomana dupa fratele seu Nicolau 144. 595.
- Maurocordatu Nicolae*, fiulu lui Alexandru, barbatu fôrte erudit; a lasatu a se typari in Moldavi'a tôte operele parintelui seu 136. A fostu primu-interprete pre langa curtea ottomana; si in urma domnu Moldaviei 595.
- Maurocordatu Panteli* din Chio, cunoscinti'a si casatori'a sa cu Luxandra, veduv'a-vergine a principelui Mateiu; din care casatoria i s'a nascutu duoi fii Alexandru si Ion 493. Acestu Alexandru este renumitulu Maurocordatu Alexandru, depre care amu mentionatu mai in susu 594.
- Mauromola*, o manastire unde Maria-Vergine face minuni 650.
- Maxudu*, servulu lui Panaiotu, duce o scrisore din partea domnului seu lui Morosini; guvernatoarei Candiei 396. 397. Informéza pe Cantemiresci despre adeverat'a causa a caderei Candiei; elu, fidelu servitoriu, a petrecutu in curtea Cante miriloru dóue-dieci-si-patru de ani 400. 401.
- Mazepa*, hetmanu alu Cazaciloru, istori'a sa cu Carolu XII, regele Svediei, si cu Caplanu Ghirai, chanu alu Tatariloru 779, 780. Acusa pe Brancovanu de crim'a tradarei 787.
- Mecca*, cetate in Arabi'a, unde este o Giamia edificata prin Selim; traditiune turcésca despre acésta cetate; ea este un'a dintre cele trei destinate pentru peregrinarea Turciloru 129. Despre *Sieich Arab* din Mecca 237. Elu presinta cheile cetatiei lui Selimu I, si-lu recunósce de alu seu suveranu 241. 242. Coperisiulu mai innainte de lemnu a Giamiei, Selimu II, lasa se-lu faca din pétra 333. Arabii vreau se ocupe Mecca 670.
- Medina*, vedi Mecca 129.
- Medrese*, academiéi séu scóle superiori la Turci 40.
- Mehemedu Aga*, desteritatea sa in a trage cu sagét'a 123.
- Mehemedu Begu*, beglerbegu de Diarbekiru 221—223.
- Mehemedu Begu*, fiulu lui Iahia Pasia 283—285.
- Mehemedu Begu*, guvernatoare de Simendri'a 294.
- Mehemedu Chanu*, reuumitu generalu persianu, cade in lupt'a sustienuta de Selimu I, contra lui Ismail Shah 214.
- Mehemedu Charu*, se da vasalu lui Solimanu I. 286. Cuceresce Georgia si o suppone lui Solimanu 290.
- Mehemedu Effendi*, secretariu in Divanu. scurta istoria a sa 259. 260.
- Mehemedu Effendi*, Mollah, Mevla de Pruss'a, mergéndu spre Egiptu, ilu prindu Maltaanii; de aci resbelulu Turciloru contra insulei Can-

- di'a 384. Elu è constrinsu a predă Venetianiloru fortereti'a Preves'a 510.
- Mehemedu Kierai* recte Ghierai, fiulu lui Mengili Ghierai, principe tataru 156.
- Mehemedu Pasia*, mare genenalu sub Mahomedu II, bate pe Venetiani si suppone imperiului ottomanu tóta tier'a numita Kodgia Herseki 150.
- Mehemedu Pasia*, renumitu generalu sub Solimanu I, bate pe Germani la Buda 299. Se face guvernatore de Babilonia si descopere lui Solimanu tradarea colegului seu Mirsa; intra in Giurgistanu si suppone imperiului ottomanu preste dōue-dieci de cetati 305. 306. Merge spre Temisiōr'a; cuprinde totu tienutul; se face mare veziru, si este tramisu contra Persianiloru 306. 307. Ocupa sub Selimu II, cetatea Segetvar 322. O istoria a sa cu Munevgehir 341. 342.
- Mehemedu Pasia*, mare veziru sub Achmedu I, dupa infructuōs'a impresorare a cetatiei Revanu in Persi'a a fostu strangulatu 358.
- Mehemedu Pasia*, mare veziru sub Muradu IV, destituitu 373.
- Mehemedu Pasia*, seraskierulu de More'a, sub Mahomedu IV, candu a vediutu ca se apropia Venetianii, a parasitu cetatea Rumelia si i-a aruncatu in aeru fortificatiunile 556. Assemenea a datu focu magazineloru din Corinthu, si omōra pe toti Grecii cāti i-au venitu in cale 557.
- Mehemedu Sieicu Emiru*, attaca caravan'a Turciloru peregrinari la Mecca 671.
- Mekkieme*, pretoriu, sala de audientia, unde se desbatu si se decudu cauzele particulariloru 70.
- Meletiu*, arhiepiscopu in Arta apoi in Athena, mare filosofu, și in structoru lui Demetriu Cantemiru in dogmele helmoutiniane 136.
- Memish Aga*, artistu renumitu in music'a vocala 217.
- Menare*, turnu la moscheele turcescu, de unde se invita poporulu la rugatiunile *Ezanului* 140. Diferente forme ale menareloru 334.
- Menghili Gierai*, descendente din famili'a principiloru capciscani; primul chanu alu Tatariloru pusu de Turci; notitia despre elu 155-157.
- Meninski*, autorulu unui dictionariu turcescu-arabicu, citatu 1. 4. 55. 242. Nefi Ogli invētia limb'a latina din gramatic'a si dictionariulu turcescu a lui Meninski 603.
- Menla* sēu *Mola Gamse*, unu sântocu turcu, stimatu pentru virtutile sale; face pe intermediatoarele de pace 115.
- Menla Fenari*, Mufti, refusa a primi pe Muradu I. cā martore; cuvintele sale dīse in acēsta ocasiune 46-48.
- Meragie*, cetate nu departe de Tibris 308.

- Merash*, cetate in Persi'a, data Turciloru 309.
- Merci* (conte de), generalu, bate cu Heusler pe rebelii unguri si ocupa mai multe cetati 513. 514. Bate mai multe regimente turcesci; ocupa Aradulu, si da focu magazineloru ce le aveau Turcii acolo 528. Impresora si ocupa Muncaciulu, arestandu pe soçi'a lui Tököli 589.
- Merendu*, cetate in Persi'a 6.
- Merusiahgeanu*, provincia in Persia 5.
- Mesadu* séu *Mezatu*, licitatie publică 221
- Mesih Pasia*, Mahomedu II, ilu tramite cu o flota se ocupe cetatea Rhodes, dar' a remasu batutu si alungatu cu rusine. Unii dîcu ca ar' fi fostu grecu din famili'a Paleologiloru 159. 160.
- Messin'a* séu *Misina*, in Sicili'a, fostu-a ea vre-o-data ocupata prin Turci? 314. 335.
- Mest*, beîvu, supranume datu lui Selimu II. 321.
- Methodu*, de a vindeca vatematur'a, Hernies, 292.
- Metrophanu* séu *Mitrophanu Hierodiaconu*, mare amatoriu de artea poetica 136.
- Mevelana*, fundatorele unei secte de Dervisi 51.
- Mevelevii*, monachi turci, mari amatori de musica; regulele loru 51.
- Mevkufatu*, dignitate; functiune sa 210.
- Meviz*, séu *Molah*, judecatoriu in cetatile principali; are rangulu unui arhiepiscopu séu metropolitu 40, 69
- Mezhebi*, musulmani ritualisti, eretici 48.
- Mezzomorto*, faimasolu Capudanu Pasia, modesti'a sa 291. Notitia despre elu 683. Attaca vasele Venetianiloru in portulu de la Chio; le prinde duo'e. si celelalte le pune la fuga 684. Se face admiralu 686. Reguléza flot'a turcésca 690. E onoratu cu trei tuguri si pusu comandante asupr'a a tôte mările si insulele 691.
- Michail Apafi*, vedi Apafi.
- Michail Cantacuzenu*, da aspre reprobatiuni principelui Constantinu Brancovanu, ca a usurpatu numele de Cantacuzenu 625.
- Michail Paleoloyu* imperétu, abjura religiunea crestina, si se face consiliariu intimu lui Orchanu 25.
- Michail* (Coributu Viesnovieski) regele Poloniei petrunde in tiér'a Cozaciloru cari se suppusera protectiunei turcesci, si face cele mai miserabili devastatiuni; Mahomedu IV ilu infrunta, dar' elu nu asculta 404—406; Cere pace, si i se accórdă 408. 409. Refusa de a ratifica tractatulu de pace 414. 415. Tramite armata in contra Turciloru 416 Mórtea sa 420.
- Michail vitézulu*, bate pe Turci; intra in Transilvani'a; Basta ilu as-

- sasinéza in modulu celu mai perfidu; Petrascu, fiulu seu merge la Vienn'a 626.
- Michalbegu* insoçieste pe Solimanu fiulu lui Orchanu in Europa. Notitia despre elu, si despre fiulu seu Michail 35.
- Michalo* Lithvanulu, istoricu, criticatu de principele Demetriu Cante-miru 156.
- Michal Ogli Alibegu*, irrumpe in Ungari'a sub Muradu II., si face unu numeru considerabile de captivi 116.
- Michelovski Stanislau*, voivodulu Posnaniei este tramisu din parte Po-loniei, cà plenipotentiaru la tractatulu de pace in Carlovitiu 736.
- Michalcea*, principe grecu, fiulu Kiramastoriei, se da vasalu lui Or-chanu cu tôte tieriele sale patrimoniali 33.
- Mihrab*, altariu; o istorióra despre acestu subiectu 318
- Milcovu*, riu ce despartiá odinióra Moldavi'a de Romani'a 274.
- Milosiu Cobilovicu*, omoritoriulu lui Muradu I 56. 57.
- Mimar Aga*, primu architectu, ce servitiu are 232. 453.
- Mimber* esplicatiune 167.
- Minas*, cetate, se suppose dominatiunei ottomane 33.
- Mingreliani*, sclavi, cu ce pretiu se vëndu in Constantinopole 183.
- Miniati Elia*, ieromonachu grecu, episcopu, filosofu profundu si mare theologu 136.
- Minune*, ce se aréta din ceriu pentru injust'a destituire a unui Mufti 269.
- Minuni* a face è data numai profetului Mahomedu 50.
- Minunile*, ce effectu, potu avé ele, a aretatu Sheitanu Kuli, primulu heresiarchu intre Turci 189—192.
- Mirachor Cerkes Mehemedu Pasia*, Mustafa II. ilu tramite dupá guver-natorele Belgradului Amidge Ogli Husien Pasia, pentru a-lu chiamá la sine 715.
- Mir Alem Aga*, ce functiune avea la instalarea de domnu in Moldavi'a 277.
- Mir séu Emire Ochor*, Buiuk si Kiutciuk Emiri Ochor, se numera intre Koltuk Vezirleri, ce functiune au 632. 633.
- Mirsesci*, vedi Ahmedu Mirsa, descrierea loru 185. Datinele loru la in-credintiari si la cununii 187. Despre natur'a fiiloru loru 188.
- Misirli Ogli*, generalu turcu 683. Cade in batali'a de la Zentá 709.
- Misitra*, cetate in More'a, se suppose Venetianiloru 556.
- Misr*, Egiptulu 159. Misr dîcu Turcii si la Elkahire séu Cairo, capital'a Egiptului 235.
- Misri Ejjendi*, Sieicu séu Mollah in Prusa, barbatu fórte renumitu pen-

- tru sanctitatea sa ; faptele, discursurile, purtarea si profeti'a sa 656-662.
- Mitylena*, insula cucerita de Mahomedu II, 148. 149. Francesii se presinta cu o flota inaintea ei, dar' se retragu 189. Lupta navala intre Turci si Venetiani aprópe de acésta insula 631.
- Miteveli* séu *Meteveli*, procurorii Sultanei Valida 39, 615.
- Modon* séu *Methone*, cetate ocupata prin Baiazetu II. 189. Venetiani, o impresóra si ea capituléza 546.
- Moenevinu* Antoniu, istoricu, citatu 201.
- Mogle*, cetate in Bosni'a, cucerita prin Germani 716.
- Mohaciu*, locu memorabile pentru batai'a ce au sufferitu Ungurii de la Turci sub Solimanu I. 263. Alta bataia celebra intre Germani si Turci sub Mahomedu IV. 550. 551.
- Mohilovu*, urbe in Ucrani'a, situatiunea sa 430.
- Molah*, vedi Mevla.
- Moldavi'a*, Baiazetu I, o devastéza 62. Baiazetu remane batutu si fuge la Adrianopole 63. De unde o numescu Turcii Bogdania 62. 158. Ce titulatura dau Turcii principelui Moldaviei 66. Ce *tributu annualu* platesce Turciloru 98. 99. Moldovenii batu pe Turci sub Mahomedu II, si acesti-a devastéza Moldavi'a 158. Chartele geografice vechi si moderne sunt pline de erori asupr'a Moldaviei 177. Moldavi'a tributaria 271. Scurta descriere a *amendóue Moldaviele* 273. Se constringe la mai mare tribut 275. Solemnitatile la punerea si instalarea domniloru Moldaviei 276—279 Solimanu I, o devastéza in modulu celu mai barbaru 295. Principii Moldaviei au potestate regale 296. Alte notiti despre acésta tiéra in notele 83—79. pag. 295—297. Ce daruri de *thesauru* a tramisului Mahomedu IV, cu ocasiunea circumcisiunei filoru sei 426. Polonii irrumpu in Moldavi'a, si commitu cele mai impie sacrilegiuri si rapine ; dar' drépta resbunare a adjunsu asupr'a capului lor 538—543. Ei s'au incercatu éراس a devastá Moldavi'a; dar' chiar' moldovenii i-au scapatu de la perire totala 628. 629.
- Moldovenii*, ce nume le dau Turcii 340. Déca pórtá ei vina la crudelitatile lui Petriceicu 492. Nóue-spre-diece venatori moldoveni apera cetatea Némtiu in contra armatei regelui Poloniei 544.
- Monachi greci*, minuni ce se vorbescu despre ei 38. 39 Sunt constrinsi a respunde tributului séu *Haragiu* 613.
- Monachi turci*, caroru le è permisu a se casatori, vedi Hági Bekta h si Dervisi 50. 51.
- Monachii* din muntele Sinai'a; istori'a lor cu Mahomedu profetulu 243. Ei sunt scutiti de la *Haragiu* 614. 615.

- Monastir* sêu *Manastir*, mônâstirca din Prus'a unde a fostu immormentatu Orchanu 38. Cetate ocupata prin Shahin Lala sub Muradu I. 56.
- Monembasîa* cetate in More'a impresorata si in urma ocupata de Venetiani 606.
- Moneta*, cine are dreptulu de a bate la Turci 13.
- Moneta* ce este in usu la Turci, precumu *Iuki* etc. 221.
- Montenegro* locuitorii muntenegrini se revolta sub Achmedu II, dar Solimanu pasia i bate si-i aduce érași la suppunere catra pót'a otomana 655.
- Montesia*, cetate, si provincia in Asi'a, cucerita prin Baiazetu I, 61, si prin Muradu II. 113.
- Monumentu* de porfiru gasitu in Sylebri'a 90.
- Mora-Crali*, despotu in More'a, remane batutu la Ghiorgherginlik prin Beglerbegulu Romeliei 115. 116.
- Morava*, fluviu in Serbia-Bulgari'a 604.
- More'a*, invasiunea lui Musa Celebi in acésta peninsula 86. Mahomedu II. o subjuga cu totulu 147. Baiazetu II, intaresce isthmulu de acolo cu duóe castelle 177. Italianii o devastéza in modulu celu mai barbaru; in urma se retragu dinnaintea Turciloru 285. Cuceririle Venetianiloru in More'a 510. 520. 546. 555. 598. 606. 630. 631. Prin pacea de la Carlovitiu remane in possessiunea Venetianiloru 738.
- Morlachii*, intreprinderile loru contra Turciloru 545. 547.
- Moro Bartolomeu*, comandante venetianu, face pe Turci a se retrage dinnaintea insulei Tinos. 725.
- Morosini*, ambassadoru republicei venetiane la Constantinopole cade bolnavu in momentulu plecarei sale de aici 501. Turcii ilu detienu; dar' este rescumperatu; presinta in persóna Caimacamului declaratiunea de resbelu, si fuge din Constantinopole 502.
- Morosini Franciscu*, comaudantele cetatiei Candia, primesce o scrisóre de la Panaiotu prin care ilu chiama la o consultare secreta, si elu accepta 396. 397. Descopere secretulu ce i-a comunicatu Panaiotu, si preda cetatea Turciloru 399. Cuceresce tóta More'a si se face Doge Venetiei 403. Ocupa Leuca, apoi Prevesa 509. 510. Impressóra Neapolea in Romagna; o ocupa, si accorda garnisónei turcesci o capitulatiune onorabila 546. 547. I se supponu cetatile Romeli'a, Iatrasso, Lepante, Castel-Fornesc si Misitra 556. Bombardézá Epidaurulu; si ocupa Corinthulu 557.
- Mortuni*, cetate se suppone Ottomaniloru 23.
- Moruni*, pesci in marea caspica, vedi Bitlis 288.
- Moscovitiu* sêu Russii sclavi, ce pretiu au si cumu se véndu iu Constantinopole 183.

- Moscua*, capital'a Moscoviei, au petrunsu vre-odata Turcii pênã la a-cêsta capitala? 330.
- Mubaiadgi*, ce functiune are 211. 480.
- Mucabeledgi*, directore de cancellaria, care are duoi adjutori pe *Iaia Mucabeledgi* si pe *Allu Mucabeledgi*, functiunea acestor'a 210.
- Muezin*, cantaretiu, care din turnulu Giamiei invita poporul la rugatiuni 140.
- Mufti*, interpretele legii, cea mai innalta autoritate eclesiastica la Turci 40. Ce alte numiri pórta. Ce potestate are. Cumu pronuncia sententiele. Cu ce onoruri ilu primesce Sultanulu, Cumu se pedepsece candu merita mórte 48. 45. Unu esemplu, ce la Turci è fórte raru, de a condamna pu unu Mufti la mórte 269. 323. Se pronuncia in plenu consiliu pentru pace cu Germanii 607. Respunsulu ce a datu marelui veziru care era pentru continuarea resbelului 609. Nu pronuncia Fetva asupr'a acelor'a cari sunt domniti de inspiratiune 658. Ce putere are Fetva sa in casu de resbelu 680. 688. Cu ce solemnitate vine in visita la marele veziru 747.
- Mufti-zemanu*, patriarchulu lumei, unulu dintre numile composite ale lui Mufti 47.
- Muhamedia*, biseric'a la *santii apostoli*, cine a edificatu acêsta bisericica; si pentru ce Giami'a ce se vede acolo se numesce Muhamedia 150. 151.
- Muhamedu*, fiulu lui Solimun I., circumcisiunea sa 282.
- Muhamedu Ben Arebi*, vedi Muhidin 230.
- Muhamedu* succesoarele lui Abdulah, Sultanu Saraceniloru, bate flot'a crestiniloru si devastéza Dalmati'a 230. 231.
- Muharemi Esrar*, nuóa titulatura a lui Alexandru Mauvrocordat 594. 735.
- Muhasebedgi*, directore de cancelaria, functiunea sa 210.
- Muhiddinu*, califu saracenu, notitia despre elu 230. Selimu I. descopere mormentulu seu si-i redica unu superbu monumentu 332.
- Muhziri*, significatiunea acestui cuventu, ce servitiu facu acesti-a 751.
- Mukabeledgi*, directore de cancelaria, functiunea sa 210.
- Mum Soiundurani*, persiani eretici 222.
- Muncaciu*, cetate in Ungari'a, fortificata prin Tököli; aperatu prin soçia sa; care in urma cade dimpreuna cu cetatea in man'a Germaniloru 589.
- Munedgimu Bashi*, ce fuuctiune are 562.
- Munevgehir*, guvernatore Georgiei, principe crestinu, se suppone Turciloru si imbraçiosiéza mahometanismulu 341. 342.
- Murachas*, plenipotentiaru 301.

Muradu I., fiulu lui lui Orchanu si Holophira 16, 17. Trece cu o armata in Europa; ocupa castellulu Epibatos, si se întorce éراسي in Asi'a 37. Succedé parintelui seu pe tronu, si primesce numele de Chudavendighiar. Este elu un'a si aceeasi persóna cu Amuriu 43. 44 Mufti nu-lu primesce ca martore 47 48. Edifica o Giamia pompósa in Adrianopole, care de la numele seu se numesce Muradie 48. Institue corpulu Ieniceriloru 49. Edifica o Giamia in Pruss'ia. Casatoresce pe fiulu seu Baiazetu cu fi'a lui Germian Ogli 54. Puterea rugatiuniloru sale 55. Unu soldatu tribalianu ilu strapunge si móre 56. Turcii lauda calitatile lui Muradu 59. Istoricii crestini tienu ca acest'a a fostu primulu imperatu la Turci, care a lasatu a se construi vase de resbelu 74. 75.

Muradu II. fiulu lui Mahomedu I., succede parintelui seu pe tronu in etate de 18 ani 105. Resignatiunea sa in timpu de nenorocire, si refugiulu seu la rugatiuni 106. 107. Cere lui Seid Bechar, jere-mitu turcu ca se se róge pentru elu si pentru armat'a sa la Dumnedieu 107—109. Rugatiunea avu effectu; Muradu invige pe inimicii sei 110—112. Se casatoresce cu fi'a lui Las Ogli, principe Serbiei 112. Face mai multe cuceriri. Lasa a se construi in Ergena unu podu admirabile de pétra cioplita 113. 114. Se casatoresce cu fi'a lui Isfenderbegu, care a nascutu pe Mahomedu II, cuceritoriulu Constantino-polei 115. Termina edificarea unei Moschee numita Eski Giami, care o incepuse anca Musa Celebi in Adrianopole 118. Renuncia la tronu 119. Reprimesce imperiulu, si se însarcina cu comand'a armatei 121. Discursulu seu innainte de batai'a de la Varna 121. 122. *Duelu* cu regele Ungariei 122. Erasi renuncia la tronu 124. Dar' éراسي ilu primesce 125. Bate pe Isfenderbegu. Apoi pe Unguri 125—127. In-sóra pe fiulu seu Mahomedu, si móre 128. Calitatile si successorii lui Muradu 128—130.

Muradu III. succede parintelui seu Selimu II. 339. Transpune resbel-lulu in Persi'a; unde fortun'a armeloru acumu erà in partea Turciloru, acumu in partea Persianiloru, pênê in urma s'a pusu pace cu acesti-a 340—347. Atacatu de Ieniceri in palatulu seu, se apera cu cameriarii si baltagii sei 348. More. Atáti fi a avutu, câti ani a domnitu 349. Nici unu istoricu n'a descrisu caracterulu si calitatile acestui imperatu 350.

Muradu IV, a stersu acelu *edictu publicu* séu lege prin care se ordinà ca totu alu diecelea fiu de crestinu se fia inrolatu la Ieniceri 50. A fostu mare amatoriu de tablouri 233. Sor'a sa a avutu intr'unu singuru anu patru barbati, fara ca se fi fostu maritata dupa nici unulu din ei 261. Condamna pe unu Mufti la mórte 269. Se face imperatu

- dupa detronarea lui Mustafa I. 365. Agratiéza pe rebelulu Abassa Pasia 368. Publica unu edictu pentru a poté bé vinu in publicu 371. Merge in contra Persianiloru si ocupa cetatea Revanu; apoi cetatea Bagdadu 371—374. Mórtea si calitatile lui 375. Inclinatiunea sa la betia; ur'a sa contra opiului si tutunului. Istori'a sa cu Becri Mustafa passionatu beutoriu; si cu Tiriaki passionatu fumatoriu 376—378. Crudelitatile lui Muradu 378. Facultatile sale fisice si spirituali 379. Istori'a sa cu Deli Husein Pasia 523. 524.
- Muradu*, fiulu lui Mahomedu II, se celebra cu mare festivitate circumcisiunea sa 147.
- Muradu*, fiulu lui Orchanu, impresóra si ocupa cetatea Ciorlu séu Tyrilos 37.
- Muradu*, fiulu lui Ibrahimu, mortu anca de tineru 385.
- Muradu Aga*, comandante trupeloru tramise de Ibrahimu spre a cuceri Creta 385.
- Muradu Pasia*, beglerbegu in Iemenu sub Selimu II., attackatu si nimicitu totalu prin Mustahiru, sierifulu acelu regatu 326. 327.
- Muranu*, Mahomedu IV, cere dela imperatulu Leopoldu ca se restitué acésta fortaretia in manile lui Tököli 461.
- Murtassa Pasia*, Muradu IV, ilu tramite contra Poloniloru; acesti-a prin delegatii loru i ceru pacea; Muradu lio accórda 370. 371.
- Musa celebi*, succede cu fratii sei in staturele parintelui seu Baiazetu I. Parerea lui Phranza despre elu 75. 76. Tamerlanu ilu proclama imperatu in Asi'a 78. Atacatu prin fretele seu Solimanu, fuge la Caramanu Ogli, și de la acést'a la Isfenderbegu, care-lu refusa 79—81. Vine in Europ'a; trece cu adjutoriulu Romaniloru Dnnarea; si ocupa Adrianopolea; dar' se întórce érași in Romani'a 82. Soldatii sei prindu si ucidu pe fratele seu Solimanu 83. 84. Se proclama imperatu in Europ'a, 85. Tramite delegati la fratele seu Mahomedu ca se imparatia imperiulu 86. Ilu tradéza Ornusbegu si marele seu veziru 87. Primesce in gratia pe tradatori 89. Perasitu de toti ai sei, fratele seu Mahomedu ilu prinde si ilu ucide 90. 91. Elu a pusu fundamentu la unu *vastu templu* in Adrianopole din spoliatiuniile bellice 87, 118. Elu a fostu unu principe justu si plinu de bunetate 88. Pentru ce nu se numera intre legitimiî imperati ai imperiulu? 92.
- Musafferu Sultanu*, rege de Ghilanu, tramite lui Solimanu I diece mii de ómeni, adjutoriu contra Persianiloru 286.
- Musaffirulu Sultanului*, capu-pictorele curtiei, vedi Leuni Celebi 233.
- Musahib*, consiliariu intimu, titlu ce se da lui Silahdar Aga, care se numera intre Koltuk-Vezirleri 632.

- Musahib Mustafa Pasia*, alu doilea veziru a lui Mahomedu IV, comanda alu doilea atacu asupra cetatii Caminiti 407.
- Musahib Pasia*, a tienutu in casatoria pe faimósa Chatidge sor'a lui Mustafa II, si Achmedu III. 764.
- Musa-Pasia*, comanda cu Muradu Aga trupele debarcate in Cande'a si ocupa Canea 385.
- Mushfess*, o specie de invelitoare pe capu 611.
- Music'a* cumu se cultiva la Turci. *Husein* mecenatela ei. Principele Demetriu Cantemiru compune o carte despre acésta arte 217. 218.
- Musicantu* persianu, cumu dintre *trei-dieci de mii de persiani* singuru si numai cu vre-o câti-va langa sine scapa de pedéps'a cu morte 374.
- Mustafa I*, dupa mórtea fratelui seu Achmedu I, adjunge imperatu; dar' dedatu placheriloru lumesci, abiá ce a adjunsu pe tronul si indata a fostu destituitu; Turcii ilu descriu cá pe celu mai depravatu dintre toti imperatii loru 361. A fostu pnsu a dóu'a óra pe tronul; dar' é-rasi destituitu si ucisu prin stréngu 363.
- Mustafa II*, fiulu lui Mahomedu IV, se serbéza cu mare pompa circumcisiunea lui 429. Care a fostu in urma caus'a destituirei sale 429. 587. Nu si-a luat Chaseki Sultane, ci numai concubine, si pentru ce? 458. Se proclama imperatu 673. Se insarcina cu comand'a armatei, si cu administratiunea trebilor publici 675. Merge incognito prin castre; condamna pe marele veziru la mórte 677. 678. Dupa ce a batutu pe Germani, rentórcé la Constantinopole, ocupandu mai multe cetati 681. Si serbeza unu mare triumfu 686. Elibera Temisiór'a; bate pe imperialisti; si reintra in triumfu la Constantinopole 686—690. Merge a visitá mormentulu lui Ebu Eiyub Ensari 691. Erasi iese in Campania 692. Suffere mari perdiri la Tisa 694. Dupa multe lupte sangeróse, peripetii belice se retrage, séu mai bine, fuge la Temisióra, si se tiene aici in necunoscere de nimene 695—713. In fine se aréta la restulu armatei sale; si apoi merge prin Belgradu spre Adrianopole, si de aici la Constantinopole 714. 715. Perplessitatea si confusiunea sa, candu a datu órdinu se uccida pe Daltabanu Mustafa Pasia 727. Turburarea spiritului seu 728. Incheia pacea de la Carlovitiu, si ratifica cu propri'a subscriere tractatulu de pace 737—740. Pentru a scapá de murmurulu poporului se retrage la Adrianopole 741. Dupa informatiuni false, elu condamna pe vezirulu seu la mórte 747—749. De aci se nasce o rebelliune terribila; care s'a terminatu cu detronarea lui Mustafa si innaltierea fratelui seu Achmedu II, la tronul 749—761. In urma trece la cele ceresci dupa ce a domnit optu ani si vre-o câte-va luni. Calitatile sale 761. 762.

- Mustafa Effendi*, primu-secretariu alu lui Mustafa II. 754.
- Mustafa Falsulu*, se aréta in Europ'a sub titlu de fiu alu lui Baiazetu I. 105. Muradu II, ilu invinge prin unu miraclu si-lu uccide 110. Unu altu Mustafa falsu se aréta: dar' remane prinsu, si stersu din cale 309. 310.
- Mustafa, fiulu lui Baiazetu I*, cade in lupt'a cu Tatarii lui Tamerlanu séu Temurlenki 76. Unu rebelu in Asi'a pretinde a fi acestu Mustafa 99. Dar' Mahomedu I, ilu bate, ilu prinde si-lu spëndiura 100.
- Mustafa, fiulu lui Mahomedu I*, este un'a si aceeași persóna cu Mustaphopulus lui Phranza, se revólta in contra fratelui seu Muradu II; dar' remane batutu si uccisu 111. 112.
- Mustafa, fiulu lui Mahomedu II*, se face rege Caramaniei 152. Bate pe Iusufce Begu, generalulu lui Usunhasanu, si pe fiulu acestui-a numitu Seimuldinu 153. 154. Se dîce ca a fostu strangulatu chiar' din ordinulu parintelui seu 160.
- Mustafa fiulu lui Solimanu I*; celebréza circumcisiunea sa, si a fratiloru sei 282 Mergé cu parintele seu spre a lua de la Venetiani insul'a Corfu 291. Saluta pe parintele seu care mergea in Persi'a si apoi rentórna la *guvernamentulu seu* in Amasi'a 303. Conspira in contra parintelui seu, care lasa a-lu strangula 307.
- Mustafa Pasia guvernatore de Napoli* in Romagna, preda cetatea Venetianiloru 546. 547.
- Mustafa Pasia, guvernatorele Temisiórei*, fratele marelui Veziru Elmas Mahomedu Pasia, a remasu mortu in lupt'a cu Germanii 688.
- Mustafa Pasia, mare veziru sub Solimanu I*, impresóra si ocupa Belgradulu 256. Cuceresce cetatea si insul'a Rhodos 257. Bate pe rebeli in Egiptu 258. Indignatu cà Ibrahimu Aga a fostu numitu in loculu seu de mare veziru, cere si i se da guvernamentulu Egiptului 259. Vendutu de secretariulu seu ca vrea se se faca domnu Egiptului, fuge in Arabi'a; rentorna cu armata destulu de numerósa; dar' remane batulu si uccisu 259. 260.
- Mustafa Pasia, mare veziru sub Selimu II*, è tramisu spre a cuceri iusul'a Cypru; impressóra Nicosi'a; o cuceresce cu adjutoriulu lui Capudanu Ali Pasia; si prin acést'a supune tóta insul'a potestatiei ottomane 328. 329. Fortifica Karsulu, si cuprinde prin assaltu Cialdiranulu 339. 340. Primesce in grati'a Sultanului pe apostatulu Munevgehir 341. 342. Trece in Crime'a; bate pe Chanulu rebelu, si-i taia capulu 343.
- Mustafa Pasia Bostangi*, vedi Bostangi, Mustafa Pasia.
- Mustafa renegatu crestinu*, primu-barbieru alu lui Baiazetu II se insarcina a ucide pe Gemu 172. Cumu isi esecuta intentiunea? 174.

- In recompensa ca l-a *ucisu*, a fostu numitu mare veziru sub nume de Berber Ibrahim 175. 176.
- Musul*, Ninive, Mehemedu Begu o ocupa prin assaltu si-i da focu 223, 234. Prin pacea cu Persianii a remasu in posesiunea Turciloru 309.
- Musulmani*, muslimani, mislimani, miuslimani, miusurmani, biasurmani, etc., espicatiune 48.
- Musulmanica resolutiune*, ce sensu are 285. 638.
- Musulmanu*, fiulu lui Baiazetu I. dupa Phranza, a batutu si a lasatu a uccide pe fratele seu Iesse. merge apoi in contra altui frate alu seu cu numele Musa, dar' perde batai'a si-si perde si vieti'a 75.
- Musti*, ce ocupatiune au ei in palatiulu Sultanului; cumu se intielegu si vorbescu ei; cumu *unu mutu* descopere vezirului periclulu ce-lu amerintiá 640.
- Mustahiru*, sierifulu regatului Iemenu, bate si nimicesce armat'a lui Muradu Pasia, care erá Beglerbegulu acelui regatu 326. 327.

N.

- Nabedib*, insémna Perdutulu, s'a datu acestu nume lui *Mustafa* fiulu celu mai mare alu lui Baiazetu I., pe care unii scriitori crestini ilu numescu Erdogulu 76.
- Nabi effendi*, poetu celebru, secretariu in Divanu, instruéza pe Rami Mehemedu Pasia (Reis Effendi) 748.
- Nahme*, *Rusnahme*, ce insémna si la ce se da acestu titlu pag. 7 in prefatiunea autorului.
- Nái* (nave) purtate pe uscatu 134.
- Naib*, ce dignitate este, si ce functiune are 232.
- Nakib* séu *Nakibul Eshref*, prepositulu santiloru, descendente din Fatima fii'a profetului Mahomedu 129.
- Nakib* séu *Nakibul Eshref, Imam*, pe care Solimanu I pururea ilu purta cu sine 317,
- Nakib* séu *Nakib-Sierif*, è pazitoriulu stindardului lui Mahomedu; rangulu si dignitatea sa; elu se alege totdeauna numai dintre emiri, descendentiu fiecei profetului Mahomedu; se pune in capulu rebeliloru 569. Duce nunciulu lui Mahomedu IV ca este destituitu 572. Purtaarea sa insolenta faéa cu Mahomedu 575.
- Nakibu-Effendi*, fiulu lui Mufti de sub *Mustafa* II, este tramisu de parintele seu pentru a face visita marelui Veziru 725. 726. 747.
- Nasir Aga Hasnadar Pasia*, faptele sale si notitia despre elu 674.

- Nasradin Hodgea*, comicu, esopulu Turciloru, istori'a sa cu Temur-lenki séu Tamerlanu candu cu batali'a intre Tamerlanu si Baiazetu I. aprópe de Orusi'a 72. 73.
- Nasubegu*, generalu turcu, bate pe Rhodiani si le face mari stricatiuni 188.
- Nasum* séu *Nasih Pasia*, este alesu mare veziru de armat'a turcésca in Persi'a. Numele de Nasih è fóрте usitatu la mahomedani ; in Coranu se da acestu nume lui Beniaminu, fratele lui Ioseph 358.
- Natiunea* Turciloru 13, in prefatiune.
- Nausis Anastasius*, cârturariu grecu, 136.
- Neagoe*, fiulu lui Laiota. se face domnu Romaniei, carui apoi a succesu Sierbanu Bassarabu 626.
- Neapole* séu *Napoli* in Romagna, cucerita prin Venetiani 546.
- Nefi-Ogli*, fiulu exilatului, mare doctu in limb'a arabica; profetulu in Constantinopole; invétia limb'a latina din gramatic'a si dictionariulu turcescu de Meninski; amicu intimu alu lui Rami Mehemedu Reis Effendi 603.
- Negroponte*, ocupata prin Mahomedu II. 153.
- Neh-Givanu*, in chartele geografice *Nah-Shuan*, urbe in Persi'a 308.
- Nehbi*, urbe ocupata prin Baiazetu I. dela Sultanulu Egiptului 71.
- Nemazu* séu *Namazu*, semnificatiunea cuventului. rugatiunile la Turci, ce se tienu in dilele septemanei 46 *Nemirovu* séu *Nomirovu*, capital'a Ucrаниеi 403.
- Némtiu*, cetate vechia in Moldavi'a, bravur'a venatoriloru romani contra Poloniloru, candu acesti-a au avutu se ocupe cetatea 544. Prin pacea dela Carlovitiu se da in possessiunea Turciloru (déca Nemos è Némtiu) 738.
- Nera*, unde è situata acésta cetate 5.
- Nesuppunere* la ordinulu imperatului è lucru detestabile 172.
- Neutra*, Turcii pretindu de la imperatulu Leopoldu a restitul acésta cetate lui Tököli 461.
- Nicëa*, cetate in Bithyni'a, ocupata, dupa unii scriitori crestini, prin Osmanu I. 23. Turcii i dicu *Iznik*, si tienu ca Orchanu o a cuceritu 31. Si s'a facutu tributaria Turciloru 32. Aici s'a retrasu Solimanu Celebi pentru a scapa de persecutiunile fratelui seu 77. O impresóra Mustafa falsulu 100. Unu altu Mustafa, frate cu Muradu II, o ocupa 111. 112. Muradu II o reocupa 112.
- Nicomedi'a*, cetate in Bithyni'a Turcii i dicu *Iznikmid*, Osmanu I, in vanu o impresóra 20. Orchanu o supune potestatiei sale dimpreuna cu alte cetati 30. Baiazetu I. fortifica strimtórea ce duce la Nicomedi'a 66. 67.

- Nicopole*, Turcii i dîcu, *Nigeboli*, cetate situata langa Danubiu, o impresóra si ocupa Baiazetu I. 64—66.
- Nicosi'a*, pentru ce turcii o numescu *Kibris*? impresorata de Turci se apera cu o resistentia admirabila; dar in urma a trebuit se succumbe puterei inamicului 328. Caderea acestei cetati a trasu dupa sine capitularea a tóta insul'a Cipru 329.
- Nicusiu Panagiotes*, cunoscutu sub numele de Panaiotu, interprete la curtea Ottomana, carui-a a urmatu Alexandru Maurocordatu 594. Vedi Panaiotu 395.
- Nigaiani tatar*i, trei-dieci de mii desertéza din Russi'a si se stabilescu in Crime'a, suppunendu-se dominatiunei ottomane 326.
- Niksar*, cetate in Asi'a ocupata prin Baiazetu I. 64.
- Nimetullah*, este titlulu unui lexicon persianu-turcescu, semnificatiunea cuventului 13, in prefatiune.
- Nisam* séu *Nasm*, metru poeticu intrebuintiatu mai alesu in Coranu 318.
- Nishandgi Pasia*, ce functiune are 231. Alte notitii despre elu 676.
- Nisichos*, cetate in Dalmati'a Dgin Ali Pasia in vanu se încerca a o cuceri 631.
- Nisna*, cetate in Ucrani'a; notitia despre acésta cetate si despre locuitorii ei 445. 446.
- Nistrinu*, chronologu, citatu 6.
- Nissa*, cetate in Serbi'a, cucerita de Germani 604, recucerita prin Turci 619.
- Nocra* seu *Nicra*, moneda turcésca sub Orhanu cu care se plateau soldatii 31.
- Nomenclatura* séu nume de batjocura ce dau Turcii diferiteloru popóra in Europ'a si Asi'a 340.
- Nosaca* se numesce sold'a Ieniceriloru pe o dí 559.
- Nova* séu *Novi*, cetate in Bosni'a cucerita prin crestini, si recucerita prin Turci 298. Crestinii o impresóra, dar' sunt batuti 334
- Novigradu*, cetate in Croatia, Turcii o perasescu 513.
- Nuh-Effendi*. primu-medicu alu Sultanei Valida, istori'a sa si a fiului seu cu ocaziunea insuratiunei acestui-a 771—773.
- Nukteida*, Mahomedu I, pune garnisóna in acésta cetate 97.
- Numadu*, ca si la Nukteida 97.
- Numanu Pasia*, fiulu lui *Kioprili Mustafa Pasia*, se face mare veziru sub Achmedu III. 564. 782. Vedi Kioprili Ogli Numan Pasia.
- Nume*, câte se atribuescu prin Turci lui Dumnedieu 50.
- Numele* si natiunea Turciloru 13, in prefatiune.
- Numirile* sciintieloru si artiloru la Turci 176.
- Nurradinu Sultanu*, primesce ordinu de la Mahomedu IV-a intra in

Moldavi'a si a o devasta, dar' unu Mirza *din familia lui Cantemiru*, ilu detórna de la acést'a 539. 540. Cui se da numele de Nuraadinu 539. Incurca pe Rusi intrati in Crime'a, facéndu-se ca vrea se ocupe Kiovi'a 554. 555.

- Obdest* séu *Abdest*, lavarea capului maniloru si picióreloru 173.
Obizhirki séu *Abi Hirki*, *sierif*, apa santului caputu 130. 234.
Obrovazzo, cetate in Dalmati'a ocupata prin Venetiani 609.
Ochar Kalfa, officialu de cabinetu 210.
Ochtirka cetate capitala la *cercassiani* 179.
Ociakovu, numitu la anticu Olbiopolis 325 446.
Odem séu *Adam*, cumu s'a insufletitu de *spiritulu lui Mahomedu* 108 109.
Odgiaçu Agalari, cine se intielegu sub acésta numire 472.
Oettingen, conte, delegatulu Germaniei la Carlovitiu 735. la Constantinopole 740.
Ogriss, unu satu nu departe de Ciorlu, unde s'a dat o bataia intre Baiazetu II, si fiulu seu Selimu 194.
Ogur, bunu auguriu è, precumu tienu Turcii, déca ataci pe inimicu indata ce l-ai vediutu 211. 212.
Ogurogli, Baiazetu II, isi marita pe o fia a sa dupa elu 185. Explicatiunea cuventului *Ogurogli* 188.
Oguziani, unu tribu de tataru sub Gínghis-Chanu 5.
Oie alba si négra, nume ce dau turcomanii la dóue dinast i 193
Olaidevlet séu *Alaidevletu*, micu principe de Asi'a. cere ajutoriu de la Baiazetu II. 180. Selimu II, ilu bate, i taia capulu si-i ocupa tóte tierile 218. 219.
Olaidevlet séu *Alaidevlet Memlekietu*, ce tíera este 264.
Olamé, principe de Ozerbedgianu, se suppone protectiunei lui Solimanu I, si-i aréta midi-lócele cumu se ocupe Bagdadulu 285.
Oliosmanu, *Oliothmanu*, *Osmanu*, *Ottomanu*, explicatiune 1—3.
Omeni pusu la aratru in Moldavi'a 62.
Omerbegu, Pasia de Arnaudi'a, merge se elibere cetatea Dulcigno obsediata de Venetiani, dar' a trebuitu se se retraga 689. 690.
Omeru séu *Omaru*, unulu din descendenti profetului lui Mahomedu, pe care Turcii ilu adóra ér' Persiani ilu condamna 192. Scriitorii crestini i atribuescu cucerirea Damascului 230.
Omopher séu *Homophoru*, explicatiunea 277.
Opiulu, Muradu IV, interdice intrebuintiarea lui 377.

- Oppordos*, nume de batjocura, explicatiune 388.
- Or*, cetate in Crime'a tatarica, vedi Precopu 605.
- Orakogli*, familia fórte distinsa la Tatari 186.
- Orbinu*, de la Ragusa, istoricu plinu de vanitate 57.
- Orchanu* fiulu lui Osmanu I, cuceririle sale 24. Succede parintelui seu 25. Se proclama imperatu 29. Organiséza armat'a; reguléza plat'a soldatiloru 30. 31. Politic'a sa de a suppune pe principii musulmani 33. Tramite pe fiii sei in Europ'a 34. 37. Mórtea si calitatile lui 38—40.
- Orchanu* fiulu lui Muradu II, a muritu anca traindu parintele seu si a fostu immormentatu la Adrianopole 129.
- Orchanu* fiulu lui Ibrahimu imperatu Turciloru, a muritu de tineru 385.
- Ordu* de batalia la Turci. vedi Alaiu 302.
- Originea* familiei ottomane, 18 in prefatiune.
- Ornusbegu*, trece cu Solimanu fiulu lui Orchanu in Europ'a 35. Este numitu beglerbegu Rumeliei 45. Ocupa Ipsala si Magara si devas-téza tierile vecine 49.
- Ornusbegu*, faimosu generalu, dupla tradare a sa contra lui Musa Celebi 87—89.
- Orsiova*, Kioprili alunga garnisón'a germana de aici 623.
- Orta-Giami*, templu séu capella in casarm'a Ieniceriloru; aici facu ei comploturile in contra Statului 568.
- Ortakioi*, unu satu unde Cerkies Mehemedu Pasia a edificatu unu palatu grandiosu, pe care apoi l-a cumperatu principele Demetriu Cantemiru 366.
- Orumbetogli*, familia fórte ilustra la Tatari 186
- Osdemir Ogli*, etimologi'a cuventului; a fostu unu luptaciu renumitu 327. A mai fostu unu Osdemiru Ogli numitu Osmanu Pasia 341. 342.
- Osmangicu* séu *Othmangicu*, urbe fundata de Osmanu séu Othmanu I. 49, 65.
- Osmanu*, unulu din descendentii profetului Mahomedu, pe care Turcii ilu veneréza, ér' Persienii ilu condamna 192.
- Osmanu I.*, fiulu lui lui Erdogrulu, se face generalu sub Aladinu Sultanulu Iconiei 12. 13. Apoi guvernatore in Eski-sheri 15. Oppune frauda la frauda si fortia la fortia 16. Se proclama primu imperatu alu Osmaniloru 18. Déca elu ori fiulu seu Orchrau a ocupatu celebr'a cetate Prus'a 25. Móre si lasa succesore pe fiulu seu Orchanu 25. Cuventulu seu din urma catra fiulu seu 26—28.
- Osmanu II*, adjunge pe tronu in etate fórte tinera 361. Ienicerii se revólta in contra lui si-lu omóra 363.

- Osmanu Aga*, fiulu lui Zulficar Effendi, se face Kiahaia 591. Notitia despre elu 788.
- Osmanu* séu *Othmanu Begu*, domnu de *Tekke*, se revólta in contra lui Muradu II, dar' cuprinsu de unu morbu acutu móre 111.
- Osmanu Dervisiu*, mare artistu in musica 217.
- Osmanu Effendi*, mare amatoru de musica, care a formatu mai multi elevi in Constantinopole 217.
- Osmanu Pasia*, generalu turcu sub Muradu III. Vedi Osdemiru Oglu 341. 342.
- Osmanu Pasia*, grecu de origine, caimacamu sub Achmedu II; notitia despre elu 659.
- Otesh Perest* séu *Oteshe Tapanu*, cari adóra foculu 222.
- Otochu*, cetate, Morlachii o impresóra si o cuprindu prin assaltu 545.
- Ottomanu*, *Oliosmanu* etc. explicatiune 1. 2. 3.
- Ovidiu*, unde a fostu in exiliu 178. 273.
- Oxia*, Alba-greca séu Ackiermanu, ocupata prin Stefanu celu mare 62.
- Oxusu*, flnviu ce se vérsa in marea caspica 4.
- Ozerbegianu* séu *Azerbegianu*, Armeni'a mare, notitia despre acésta tiéra 6. Baiazetu I o cucerescé, dar' din gratia o restitui lui Tahrinbegu principelui tierei 71. 72.

P.

- Pacea* de la Carlovitiu 736—738
- Padishah*, ce însemna 4. Etimologi'a acestui cuventu 244.
- Paget*, ambassadoru anglesu la curtea ottomaua; notitia despre elu 650. Mediatoru la incheierea tractatului de pace la Carlovitiu 736.
- Paias*, cetate mare de comérciu in Paflagoni'a; locu memorabilu pentru batai'a intre Mahomedu II, si Usunhasanu 154. 155.
- Paisanu*, nume ce se da condamnatiloru la galere 601.
- Palation*, numele unei parti de locu in Constantinopole 134.
- Paleologu Emmanuil*, vedi Emmanuel Paleologu.
- Palota*, cetate in Ungari'a reocupata prin Germani de la Turci 553.
- Pamentu*, câtu o pele de buou 132.
- Panaiotu*, dragomanu la curtea ottomana, faptele si istori'a sa 395—402 si 594.
- Panduritia*, cetate recucerita prin Turci de la Venetiani 655.
- Papa de la Romu*, Turcii ilu credu immortale; atitia pe regele Ungariei contra Turciloru 120. Permite unui principe ortodoxu a-si luá o a dóu'a muiere pre cându cea dântáia era anca in viétia 418.

- Papa Innocentiu VIII*, vedi Innocentiu VIII, pag. 171.
- Pavaschevo*, istoria despre reliquiele acestei sante 542.
- Pasia*, explicatiunea acestui cuventu 45. Unu Pasia este mai puçinu decâtu unu Beglerbegu 163. Care Pasia este in dreptu a purtá Sorgudgiu 274. 475.
- Pasmaklicu*, se numesce venitul ordinariu alu Validei-Sultana si alu celorlalte Chaseki-Sultane 458.
- Passava*, cetate in More'a, lasata de Turci si ocupata de Venetiani 522.
- Patras* séu *Patrasso*, cetate in More'a cucerita de la Turci prin Venetiani 556.
- Patrascu*, cetate in Slavoni'a, ocupata prin Germani 553.
- Pavoloci*, cetate in Ucrani'a, se lasa Poloniloru 433.
- Pelagiu*, regele Asturiei, bate cumplitu pe Moise, emirulu Saraceniloru 230.
- Pele de buou*, 132.
- Pene de Corbu* pentru adornarea sagetiloru 506.
- Peri Reis*, Solimanu I, ilu tramite cu o flota in contra Portugaliloru 312.
- Persianii*, originea religiunei loru de asta-di 189—192. Pentru ce numescu ei pe Turci capete rosie 193. I batu Turcii si le facu mari stricatiuni 212. 213. Dau lui Selimu I unele titlature fórte lingusitórie 244. Erasi i batu Turcii 303. Dau ei bataia Turciloru 306. Muradu III, i bate si-i pune la fuga 340. 341. Ce nume de batjocura le dau Turcii 340. Batu pe Turci, dar' pucinu dupa aceea remanu ei batuti 342 Ceru pace, dar' li se refusa 343. In urma pacea li se accórdá 347. Impresóra dar' fara efectu cetatea Vanu 370. In urma o ocupa 373. In presentia lui Muradu IV, au fostu decapitati trei-dieci-de-mii de Persiani 374. 275. Tramitu unu delegatu la Constantinopole pentru a gratula lui Mahomedu IV, la suirea sa pe tronu 388.
- Pertev Pasia*, Solimanu I, ilu tramite pentru a ocupa Giula in Ungari'a 315.
- Pesci*, mancati ca pragitura 634.
- Pesta*, cetate in Ungari'a preste Dunare de la Buda, Solimanu I, o ocupa 263. Germanii o reocupa 504.
- Petrascu*, fiulu lui Michaiu, se casatoresce cu Ancuti'a fi'a lui Sierbanu Bassarabu; dupa perfid'a assassinare a parintelui seu prin Georgiu Basta, merge la Vien'a, si móre 626.
- Petriceicu*, principe Moldaviei, istor'a sa 417. Intra in Bassarabia Moldaviei si comite multe crudelitati 492. In urma ilu batu Ta-

- tarii si elu se refugla la Poloni in a caroru parte trecuse 493.
- Petrovaradinu*, Turcii rentarescu garnisón'a de acolo 552. Germanii o cucerescu 596. Turcii o impressóra dar fara effectu 669. Prin stipulatiunile tratatului de pace dela Carlovitiu se pôte fortificá 738.
- Petrozzi*, se pune capu-comandante rebelliloru unguri 514. Da consiliu Unguriloru se se suppuna imperatului Germaniei; discursulu seu in acésta ocaσιune 515. 516.
- Petru I*, numitu celu mare, Tiarulu Russei, incheia pace cu 'Turcii la *Falcii*, cetate in Moldavi'a 158. Primesce in staturile sale pe Chanulu din Giurgistanu, si face pe fiulu acestui-a mare-generalu 289. 290. Constantin Brancovanu ilu chiama in Moldavi'a, dar' nu-si tiene promissiunea ce facuse faéie cu Tiarulu 476. Leopold imperatulu Germaniei ilu invita a face dimpreuna cu elu bellu Tatariloru; elu se escusa 535. Tramite o armata numerósa contra Tatariloru 605. Forméza o armata regulata 606. Impresóra Azovulu, dar' fara effectu 682. In urma ilu ocupa 689. Regele Svediei tramite Sultanulu portretulu Tiarului; judecat'a Sultanulu asupr'a Tiarului 784. Incheia conventiune cu principele Demetriu Cantemiru 789. Turcii ilu attacka cu mare furóre in castre 791. Incheia pace cu ei, si se 'ntórce cu armat'a sa acasa 792. Respunsulu seu fermu catra vezirulu care pretindea estradarea lui Demetriu Cantemiru 793.
- Petru Rzresiu*, principele Moldaviei, refusa a plati Turciloru tributulu, si se retrage in Transilvani'a 99. 275. Fusesco alesu de tóta boierimea Moldaviei 407.
- Petru Santu*, este in mare veneratiune la Tatari 180.
- Petru Ulledinu*, pare a fi unu piticu suveranu, care s'a substrasu de sub potestatea regelui Persiei sub Mahomedu I. 99.
- Phanaru*, pórtá memorabila in Constantinopole; de aici renumitii Phanarioti, usurpatori tierei romanesci 135.
- Philipopole*, cucerita de Muradu I. 44. 46.
- Phoc'a séu Foc'a Santulu*, cumu se celebra acésta dí de serbatóre la Turci 310.
- Phoca Nicephoru*, generalu, ocupa Cret'a de la Saraceni 383.
- Phranza Georgiu*, citatu si criticatu 75. 79. 80. 81. 89. 106. 111. 122. 137.
- Phrigi'a*, Turcii i dícu Kermanu 23.
- Piale Pasia*, mare-admiralu turcu sub Solimanu I. 313. Altulu cu acelasiu nume sub Selimu II. 335.
- Pictoru*, care prin agerimea ingeniului seu isi scapa viéti'a de la mórté 70.

- Peri Pasia*, defterdarius, votulu seu in consiliulu bellicu 211. Se face mare veziru 214.
- Plantatiune de stegiaru* in Moldavi'a 62.
- Pliniu*, citatu 188.
- Plóia*, terribila care a manatu tóte *casanele* 269.
- Pocuti'a* si *Podoli'a*, provincii ocupate prin Stefanu celu mare, domnulu Moldaviel 62.
- Poetu*, turcu condamnatu la mórte pentru versurile sale despre *Mihradu* séu altariu 318.
- Polacii* séu Polonii, ce pretiu au ei in Constantinopole 183. Ce nume de batjocura le dau Turcii 340.
- Polonii*, intra in resbelu cu Turcii pentru Cozaci 405. 406. Ceru pace si li se accórdá 408. 409. Frangu pacea 414. Éراسi lega pace cu Turcii 431. Cuprinsulu acestui tractatu de pace 432 - 436. Pactulu loru cu imperatulu Leopoldu 477. Apropiarea loru de Vienn'a 482. Préda castrele Turciloru 488. I batu reu Turcii 490. 491. Vreau se irrumpa in Moldavi'a dar' reu o patiescu 509 Arronganti, séu fuduli, nu primescu consiliulu ce le da principele Demetriu Cantemiru 518. Attaca pe Moldoveni; dar remanu cu rusine batuti 519. 520. Léga pace cu Russi'a 535. Intra in Moldavi'a, manca bine, beau si préda totu 538. Tragu cea mai mare lipsa de provisiuni si le merge reu in acésta tiéra 540. Vindict'a lui Dumnedieu asupr'a loru 543. Nouespre-diece venatori moldoveni apera cu eroismu cetatea Némtiu in contra loru, si le omóra pe comandantele 544. Impresóra cetatea Caminietiu dar' fara effectu 555. Ce pretindu ei de la Turci 599. Armat'a loru sta in nemiscare 605. Intra in Moldavi'a 628. Sufferu de fóme, i scapa principele Demetriu Cantemiru si se intorcu acasa fara effectu 629. Espeditiunea in Bassarabi'a nu le succede 649. Stau fuduli acasa si nu se misca 664. Sunt fuduli si neresoluti 689. Armistitiulu loru cu Turcii 738.
- Poniatovski*, ambassadorulu regelui Svediei Carolu XII, la pórtá otto mana 781. 783.
- Poporulu turcu*, credulu in nouitati 192.
- Póri'a* séu curtea *ottomana*, pompósele ei titulature 1.
- Portugali'a*, Peri Pasia este tramisu de Solimanu I ca se o cucerésca 312. 313.
- Posega*, capital'a Slavoniei, ocupata prin Germani 553.
- Posioniu*, cetate in Ungari'a garnisón'a de acolo intercepta provisiunile de la Turci 479. Tókóli cu ajutoriu turcescu merge asupr'a cetatiei, dar remane totalu batutu 480 481.
- Potcóve* de argintu 426.

- Potočki*, generalu polonu, intra cu o armata considerabila in Moldavi'a 517. Respunsulu seu la bunele consiliuri ce-i daduse principele Demetriu Cantemiru 518. Attaca pe Moldoveni, dar' remane batutu cu rusine 519. 520.
- Precadentia* la mės'a Sultanului 283.
- Precopu*, cetate in Crime'a tatarica. Russii o impresóra, dar' fara efectu 605.
- Preda*, fiulu lui Davidu, se casatoresce cu nepot'a principelui Mateiu care l-a facutu apoi mare-vornicu, elu a fostu pe nedreptu pedepsitu cu perderea vietiei; a remasu dupa elu unu fiiu cu numele Mateiu, supranumitu Papa 624.
- Prevesa*, cetate si portu la marea mediterana, memorabila lupta maritima 297. O cucerescu Venetianii 510. Prin pacea dela Carlovitiu se lasa in possessiune Turciloru 738.
- Principii crestini* nu trebuie se compeze nici-odata pe amicitia Sultanului 102. Ei ar' fi potutu pune capetu imperiului ottomanu in Europ'a 103. Cumu i numescu in generalu Turcii 171. 172.
- Procedura*, ce urmėja Turcii in cauzele particulariloru, vedi Divanchanu 583.
- Profetia*, ce opiniune au Turcii despre darulu profeticu 50.
- Profetu*, nu mai póte fi altulu decátu Mahomedu 195.
- Prus'a*, notitia despre acésta cetate 21. Osman I. o impresóra 21. Orchanu o cucerescu, si-si pune resiedinti'a acolo 30. Fundéza o moschea, academia si spitalu 32. Notitia despre monastirea de acolo 38. Lupta furiósa intre Temurlenki si Baiazetu I. 72. 73. Mahomedu I. lasa a se construi acolo o Giamia si alte localitati publice 96.
- Prutu*, fluviu numitu odinióra Hierasus, Moldovenii batu si nimicescu armat'a turcésca 61. Petriceicu remane aici batutu 493. Principele Demetriu Cantemiru trece Prutululu, si merge in castrele Seraskierului 540.
- Pumnariu in pantece*, mortea lui Muradu I. 56. 57.
- Punga*, câtu face un'a 221.
- Purgatoriulu*, cumu se numesce la Turci, si ce tienu ei despre purgatoriu 165.
- Pythagora*, in palatulu Sultanului se observa o tacere mai multu decátu pythagorica 322. Ce calculu a inventatu elu si cumu ilu numescu Turcii 603.

Q.

Quonigradu, castelu in Dalmati'a ocupatu prin Venetiani 598.

R.

- Racotiu*, principe de Transilvani'a, Turcii ilu batu, si remane mortu 390.
- Radu*, fiulu lui Elie, principelui Moldaviei, se casatoresce cu Stanca, fi'a lui Constantin Brancovanu, principe Munteniei 627.
- Raducanulu*, fiulu lui Constantin Brancovanu, succumbe cu trei frati ai sei si cu parintele seu sub sabi'a tiranului de turcu 627.
- Rafssi*, explicatiune, cui se da acésta numire 48. 222.
- Ragus'a*, prin pacea de la Carlovitiu remane republica libera 739
- Ragusanii*, ce nume de batjocura le dau Turcii 340.
- Ragusanu Orbinu*, istoricu partialu 57.
- Rai Arebi*, descriere explicativa 238.
- Ralaki Eupragiote*, invétia music'a de la principele Demetriu Cantemiru 217.
- Ramandi*, vornicu sub principele Dem. Cantemiru procura provisiunile necesari pentru armat'a polona 538
- Rami Reis Effendi Mehemedu Pasia*, cui are de a multiami renumele ce si-a castigatu 603. Daltabanu Mustafa Pasia ilu trage la respundere 719. Si atitia pe Mufti in contra lui 720. Rami se face Cube Nishin, consiliariu intimu 723. Este numitu delegatu din partea Turciloru la Carlovitiu 735. Celebrulu seu discursu catra delegatulu venetianu 736. Alte notitii despre elu 747. 748. Se face mare veziru 749. Merge in contra rebelliloru 755. Trupele ilu perasescu, si elu fuge la Varna 758.
- Ratiu*, cetate in Ungari'a, ocupata prin Turci sub Solimanu I. 305.
- Rebb*, terminu consacratu numai pentru Dumniediu la Turci 49.
- Redgeb Pasia*, se face seraskier in Ungari'a 594. Notitia despre elu 595. Amagitu de *astrologulu* seu, de duoe ori remane batutu 602. 603. Solimanu II. ilu pedepsesce cu mórte 606.
- Regele Neapolei*, eróre din partea Turciloru 171.
- Regele Ungariei*, in positiune fórte critica pre langa Solimanu I. 268 269
- Reggio*, *Redge*, cetate in Calabria, ocupata de Turci cu ajutoriulu florei franceze 314.
- Regna Rumaeorum*, vedi imperatiile Rumeiloru 27.
- Reis Effendi*, mare cancellariu alu imperiului ottomunu 210
- Rekiab Caimacamü*, vicariulu Sultanului 677.
- Rekiabdar Aga*, ce functiune are 633.
- Remazanu*, séu *Ramazanu* séu *Ramadanu*, a nouelea luna din anu la Turci, pentru ce e memorabila 7, in prefatiune.
- Remel*, unu modu particularu de calculatu 603.

- Resboieni*, unu satu in Moldavi'a, memorabilu pentru batai'a ce a datu Stefanu celu mare Turciloru 62.
- Revanu*, odinora resiedintia regiloru Persiei, Solimanu I. o devastéza 308. Turcii o impresóra sub Achmedu I. 358. Muradu IV. o cuceresce 371.
- Rhodes*, perderea Turciloru acolo sub Mahomedu II 159. Cumu a fostu primitu acolo Gemu 171. Nasubegu, generalu turcu o attaca, si face Rhodianiloru mari stricatiuni 188. Solimanu I. o cuceresce; cumu o numescu Turcii 257. Aici a fostu tramisu in exiliu Codgia Ismailu Pasia 587,
- Ribinska*, un'a din cetatile capitali ale coloniiloru cercassiane 179.
- Ricaud*, citatu 14. 22. 47. 557.
- Risano*, castelu, prin pacea de la Carlovitiu remane Venetianiloru 739.
- Rodosto*, locul nascerei lui Tekkiurdaghi Mustafa Pasia 595.
- Roenne*, generalu rusu. merge cu o parte a armatei asupr'a lui Brancovanu in Romani'a, dar' este rechiamatu prin o scrisóre a Tiarului 790.
- Románii*, tributari sub Mahomedu I. 98. Ce nume le dau Turcii 340.
- Romanu*, urbe in Moldavi'a 274.
- Romodanovski*, generalu rusu, evita ori ce lupta cu Turcii 450.
- Rosokiesre*, notitia despre originea acestei cetati 445.
- Rossetu Georgiu*, primu-camerariu la tatalu principelui Demetriu Cantemiru 627.
- Rossetu Nicolae*, fiulu lui Georgiu, a luat de soçia pe Ancuti'a, fi'a lui Constantinu Brancovanu 627.
- Roxan'a*, fi'a lui Constantinu Cantemiru, principe Moldaviei 508.
- Roxan'a*, fi'a lui Vasilie, principe Moldaviei, se marita dupa Timusiu Kielmielniski 440.
- Rub*, moneta turcésca, ce valóre are 479.
- Ruhban*, semnificatiunea cuventului 243.
- Rum*, séu *Rumeli*, ori *Rumili*, ce intielegu Turcii si Arabii sub acestu cuventu, 6. 27. 45 100.
- Rumeli'a* séu *Romeli'a*, cetate in More'a, cade in man'a Venetianiloru 556. Spahii jafuiescu pe locuitorii de acolo 588.
- Rumili Hisari*, castelu europénu, edificatu prin Mahomedu II. 133.
- Russii*, cu ce pretiu se vindeau in Constantinopole 183. Ce nume le dau Turcii 340. Batu pe Turci 450 Facu pace cu ei 454 Léga pace cu Polouii 535. Espeditiunea loru in Crime'a nu succede 554. Nu le succede nici a dou'a espeditiune 605. 606. Incheia armistitiu si pace cu Turcii 738. Li se spionéza dispositiunile si preparativele belice 742.

- Russbekci*, alu treilea comandantu alu Baltadgiloru 639.
Russnamedgi, directore de carcelaria 210.
Rustem Chanu, generalu persianu 370.
Ruzzini, plenipotentiarulu republice venetiane la pacea da la Carlovitiu 736.

S.

- Saadi Effendi*, de la care principele Dem Cantemiru a invetiatu turcesce; cumu crede in Alcoranu 39.
Saadi Sheik, citatu 12, 27. 165. 731.
Sabi, ce poporu este acest'a 214.
Saba, nu pôte fi fortificata dupa tractatulu de la Carlovitiu 737.
Sabaciu, insula asupr'a fluviului Sava, Germanii alunga de aici pe Turci. 596.
Sabiulu, cuceritu de Germani 554. Tatalu principelui Michael Apafi, a fostu presidentele magistratului in Sibiu 624.
Sactce, mai de multu Obluciti'a, opidu in Moldavi'a 406.
Sada, cetate ocupata prin Venetiani si reocupata prin Turci 150.
Sadik Mehemedu Effendi, se face Mufti, dar' este destituitu 753.
Safta, fic'a lui Constantinu Brancovanu, maritata dupa Cretiulescu, mare boieru in Romani'a 627.
Sageta, cumu se deprindu Turcii cu ea 123.
Saidul, cetate unde Mahomedu I, pune garnisóna 97.
Sahivi-Fetva, unulu din numile composite ale lui Mufti 47.
Saladinu, Sultanu de Egiptu, aduna sclavi cercassiani, isi fórméza armata si recuceresce locurile asia numite sante 225.
Salankemen, locu faimosu pentru perderea Turciloru si mórtca lui Kioprili Mustafa Pasia 107.
Salih Pasia, guvernatore de Dgessair cuprinde mai multe castele in Spani'a 313
Sampanu, vezirulu lui Orchanu, ilu tradéza pe acést'e 75
Samsun, cetate in Asi'a ocupata prin Baiazetu I 64.
Sandgiak, ce dignitate este 163. 294.
Sandgiaki-Sierifu, ce insemnéza 585.
Sandgiaktar Iokuski explicatiune 138.
Santa Maura (Leucadi'a), se lasa Venetianilocu 738.
Santu-Nicolae (Biserica) ocupata de la rebellii unguri 513.
Santii, cumu se veneréza la Turci 232. 233.
Saraceni, (Serage), derivatiunea acestui cuventu 91.

- Saraceni* din Spani'a implóra ajutoriu de la Selimu I; 327. Ni se da 335.
- Saraissa*, ocupata de la ungurii rebeli 514.
- Sarבחane-Emini*, ce functiune are 211.
- Sarechana*, socr'a lui Davidu Comnenu persvade pe acesta se se supuna cu totu regatulu seu lui Mahomedu II 148.
- Sarichanu*, cetate ocupata prin Muradu II. 114.
- Sarihindi*, ce poporu sunt acesti-a 295.
- Sari-Iazidgi*, secretariu la Kislár Aga 639, este judecatu la spendiuratória 645.
- Sari-Kamish-Kosaki*, cine sunt acesti-a 403. 437.
- Sarudge-Scarlatos*, vedi Scarlatos.
- Saruta* pamentulu 60.
- Sava*, fluviu, Solimanu lasa a se construi unu podu preste elu 262
- Saxonia* Friderichu-Augustu electore de, ce nomenclatura i-au datu Turcii 340. 679. Comandante armatei imperiali in Ungari'a 679. Impressóra Belgradulu dar' remane bătutu 686. Se alege rege Poloniei 721. 722.
- Scanderun*, cetate ocupata prin Mahomedu II. 158
- Scardon'a*, cetate ocupata prin Venetiani 509.
- Scarlatos*, grecu fórte avutu, notitia despre elu 592. Pe fia sa Loxandra o marita dupa Matheiu principele Romaniei, dar' acest'a i-o tramine inderetu; iar ea se marita dupa Panteli Maurocordatu 593.
- Schlick*, (conte de) plenipotentiarulu imperatului Leopoldu la pacea de la Carlovitiu 736.
- Secretulu*, cumu se observa la Turci 322
- Segbani*, vechia infanteria la Turci, in locul lor au urmatu Ienicerii 91.
- Segedinu*, cuceritu prin Solimanu I. 263. Germanii ilu ocupa 535. Turcii se incerca a-lu impressorá 702.
- Segetvar* (Sigeth) aici móre Solimanu I. 315. Cetatea cade in man'a Turciloru 316. Germanii o reocupa 602.
- Sefab*, cetate si principatu in Asi'a 112.
- Seffer Aga*, bututu de Venetiani 510.
- Seid Ali capudan* readunandu-si flot'a bate pe inimicu și cufunda in mare mai multe vase 312.
- Seid Bechar*, ieremitu turcu, Muradu II. se recomanda dinpreuna cu armat'a rugatiuniloru sale 108. Elú se pune pe rugatiuni in noptea urmatória, si Mahometu i se aréta, si-lu assigura ca Muradu va remané invingatoriu 109. Geremitulu impartesiesce lui Muradu acésta visiune, si incingându-lu cu o sabi'a, i promite completa victoria asupra inimicului 109.

- Seidi-Ogli*, aperiatoriulu Ungariei contra Germaniloru, judecatu la mórte prin marele Veziru Kioprili Mehemedu Pasia 523.
- Seidiceri*, cetate unde Mahomedu I, pune garnisóna 97.
- Seidishehri*, cetate data lui Muradu I. infeudu 55.
- Seiiahi*, monachi servitori-vagabondi 52.
- Seinuldinu*, strapunsu de Mahomedu II; etimologi'a cuventului 154.
- Selanicu* (Thessalonica) ocupatu prin Baiazetu I 65. Apoi de Muradu II. 114.
- Selgiucani*, dela acesti-a isi tragu originea Turcii de asti-di 28.
- Selimu I.* transforma in Giamie tóte bisericile crestiniloru din Constantinopole 142. Se oppune parintelui seu Baiazetu II, pentru ca acest'a voiá a da imperiulu fiului seu Achmedu, dar' Selimu remane batutu 194. Cu ajutoriulu Ieniceriloru totusi adjuge pe tronu 197 —200. Esemple de crudelitateá lui Selimu 205 —207. 250 251. Pentru ce si radea barba 206. Resolutiunea sa de a intrá in lupta cu inimiculu 209. Pentru o gl'nma pedepsesce cu mórte pe unu Pasia 234. 235. Caletoresce la Kudgisherif (Ierusalimu) 235. Morteá sa 248. Epitafiu la mormentulu seu; calitatile sale 249. Incercarea sa de a uni marea rosia cu marea mediterana 312.
- Selimu II*, nascerea sa 261. Se proclama imperatu 317 Déca erá elu dedatu betiei 321. 337. Termina podulu inceputu de parintele seu 324. Se incérca a lega Donulu cu Volga 325. Se consóla cu cetirea Coranului 331. Ordina repararea templului S-ta Sophia 335. Móre; calitatile sale 337.
- Selimu Ghirai*. chanu alu Tatariloru in Crime'a 406. Notitia despre elu 421. 422. Adjuge in Ungari'a cu trupele sale 471. Bate pe Germani 618. Ilu batu si acesti-a 663 664. Iu prindu Arabii 671.
- Selmas*, ce urbe este acést'a 346.
- Semberekci-Baschi*, superintendente. etimologi'a cuventului 197.
- Semendr'a*, ocupata de Germani 596. Dar' se retragu si o reocupa Turcii 619. 620.
- Serage*, cea mai vechia cavaleria la Turcii si la Arabi; in locul ei au urmatu Spahii 91.
- Serage Pasia*, Mahomedu I i da recompensa, pentru ea a ucisu pe Musa Celebi 92.
- Seraio*, capital'a Bosniei, Germanii i dau focu 716.
- Seraskieru*, ce dignitate este 427.
- Serdaru*, dignitate de generalu in Moldavi'a 508.
- Serden Ghietsdi*, etimologi'a cuventului 91. Ce ordine-urméza ei in bataia 302. Alte notitii despre ei 420, 421.

- Seremu*, ținutu între Bělgradu și Petrovaradinu 293.
- Serhadliu, slavi*, caroru le dau Turcii acestu nume, după ce au adoptatu mahomedanismulu 284.
- Serin-Ogli*, ce numescu Turcii cu acestu nume 118. 293.
- Seromero*, cetate ocupata prin Venetiani 510. Turcii vreau se o atace dar' se retragu 521.
- Serposci Ali Pasia*, se face mare-veziru ; etimo'ogi'a cuventulu *serpos* 652. Este destituitu 656.
- Servi'a* séu Serbi'a, cucerita de Muradu II, 118. Cum o numescu Turcii 54, 88. Germanii o supunu 604.
- Servitorii* interni ai palatulu în Constantinopole 576.
- Severinu* (Turnu), cetate, castelu în Romani'a 98.
- Shaft Imam*, forte respectatu de catra Soliman I. 317.
- Shah* (Schach, Siah), ce însemnéza 4.
- Shahbass Ghirai Sultanu*, ilu omóra cercasianii 181. Alte notiti despre elu 697.
- Shahin Lala*, generalu armatelorulu lui Muradu merge într'adjutoriu lui Andr. Paleologu 54. Ocupa mai tóta Macedoni'a și Albani'a 55 56.
- Shahin Muhamedu Pasia*, reprobatu aspru de Sultanulu Mustafa II. vediendu-lu ca fuge dinnaintea inimiculu 680. Elu se întórce la lupta și învinge pe inimicu 680.
- Shah Kuli*, renumitu pentru desteritatea sa în musica 309.
- Shahmat*, esplicatiune 4.
- Shâm Tirabolos*, Tripoli de langa Damascu, cetate în Palestina 665.
- Sham Tirabolos Ali Pasia*, se face mare veziru ; se încérca a legá pace cu puterile crestine, dar' nu-i succede 665 Tramite unu Seraskieru în Ungari'a 666 Se încérca a înváltiá la tronu pe Ibrahimu, fiulu lui Achmedu, și a delaturá pe Mustafa 673 Mustafa ilu confirmá în dignitatea de mare veziru 675. Este condámnatu la mórte și sub ce pretestu 677.
- Shehinshah*, fiulu lui Baiazetu II. 201.
- Siafirovu Petru*, baron. vice-cancelariu imperiulu rusescu, ambasadoru estraordinariu pre langa Pórta, obtiene confirmarea conditiuniloru pazei 792.
- Siavus Pasia*, notitia despre elu 559. Se pune în fruntea rebelilor 560. Se întielege cu armat'a se destitue pe Mahomedu IV. și cere capulu vezirulu 561. Se face mare-veziru 563 Soldatii ceru cá se-i conduca la Constantinopole 565. Se escusa la Sultanulu 566. Se încérca a imblândi armat'a 567. Rebellii se revolta în contra lui și-lu omóra în palatulu seu 583 Crudelitati comisse asupr'a femeiloru sale 585.
- Sultan*, fiulu lui Selim Ghirai Chanu alu Tatariloru, se încérca a im-

- pedecă merșul armatei principelui Eugenu, care venia într'adjutoriu la Petrovaradinu 697. După mórtea parintelui seu, sub Achmedu III. a innaintatu la dignitatea de Chanu; voidn a debellá pe Cercassiani, a fostu omoritu de catra acesti-a 697.
- Siclosiu*, cuceritu de Germani 533.
- Siehid*, insemnéza martiru 318.
- Siehin Siahi Elem*, titulatura ce se da imperatiloru Sultani 244.
- Siehir Emini*, ce functiune are 211.
- Siehirkiói*, cuceritu de Germani 604. Se suppose Turciloru 618.
- Siehrisulu*, pasialicu si cetate in Asia 324.
- Siehsade*, ce insemnéza 170.
- Sieh Suvaru Ogli*, ucisu din ordinulu lui Solimanu I. 256. 257.
- Sieik Arab*, unulu dintre sieichii arabiani 237.
- Sieik*, ce este, ce insemnéza 53. 569.
- Sieik Aksemsudin*, prin o revelatiune descopere mormentulu lui Ebu Eriub Ensari 145.
- Sieik-Ogli*, succesorele lui Rami in officiulu de Reis Effendi, invita pe Mufti la mésa din partea vezirulu Daltabanu 724.
- Sieikul-Islam*, unulu din numile composite ce se dau lui Mufti 47. 53. 391.
- Sierban Basaraba*, upranumitu celu mare, a succesu parintelui seu Nia-goe in principatulu Romaniei; după elu au rem'su duóe fice ale sale legitime, Ancutia si Elena 626. A mai remasu de elu unu fiu naturalu cu numele Constauntinu, care in urma s'a facutu domnu tieriei romanesi 627.
- Sierbanu Cantacuzenu*, domnu tieriei romanesi; tramitte pe fratele seu George in calitate de ambasadoru la imperatulu Leopoldu; alte notitii despre elu 506. 507. 625.
- Sieik-Sierifulu de S-ta Sophia*, capulu seditiunei contra lui Mahomedu IV. 569. 570. Presinta lui Mahomedu nuntiulu despre detronarea sa 572.
- Sieikulu de Mecca*, ce titulatura da Sultanului 237.
- Sieik-Saadi*, poetu persianu 14. pref.
- Sieitanu Ibrahimu Pasia*, barbatu forte renumitu la Turci; seraskieru contra Poloniloru 427. Seraskieru in Ungari'a, libera Buda de sub obsidiunea Germaniloru 505. Iltu batu Germanii 512. Elu cere pace 513. E condamnatu la mórte 525.
- Sieitan Kuli*, primul heresiarchu între mahomedani, istori'a lui 189.
- Sieremetevu Borius Petrovitu*, generalu russy trage cu armata la Prutu spre a intrá in Moldavi'a 789.
- Sieremetevu Mihail Borisovitu*, capitanu de garda a lui Petru I. Tia-

- rulu Rusiei, ambasadoru estraordinariu la Pórta pentru confirmarea
 pazei 729.
- Sierfenberg séu Scherfenberg*, da adjutoriu principelui de Baden 532.
 Acést'a ilu tramite se ocupe cetatea Siclosiu; si o ocupa 533. Princi-
 pele ilu rechiamo la sine, si pentru ce 533.
- Sierifu*, etimologia acestui cuventu 241. Cine si ce a fostu sieri ulu din
 Mecca 241.
- Sierranu*, ce inseamnă ; distinctiune între Sierranu si Urfenu 614.
- Sifidulbahr*, cetate ocupata prin Selimu I.; descrierea ei 235.
- Sigismundu*, regele Ungariei, nefericitu in lupta cu Baiazetu I, fuge
 prin Constantinopole in tíer'a sa 66. Musa Celebi ilu bate aprópe de
 Semendri'a 87.
- Silahdar Aga*, koltuk vezirleru, ce functiune are 632.
- Silahdar Hasan Pasia*, capituléza si da cetatea Chio Venetianiloru
 669. Administra veziratulu cá vekil 744. Notiti'a despre elu 762. Se
 face mare veziru 765.
- Salifka*, cetate ocupata prin Turcii dela Usunhasanu 155.
- Silistria*, Pasia de Silistria tot-dea-una è si Seraskieru 427. Notitia
 despre Silistri'a 445.
- Silivri*, Sylebria, cetate la marea marmora 146.
- Silulah*, unulu din numile ce se dau Sultanului 196.
- Simonturnu*, cetate cuceritá prin Germani 532.
- Sinan Pasia*, generalu renumitu la Turci 212. Ilu plange Selimu I. 238.
 Unu altu Sinan Pasia, guvernátore in Egiptu sub Selimu II. 327
 Si érași altulu cá veziru si generalu sub Muradu III. 344. 346.
- Sing*, se lasa Venetianilor 739.
- Sinope*, cucerita prin Turci 148.
- Siolmusiu*, cuceritu prin Germani 596.
- Siopia*, cetate in Bulgaria, ocupata prin Germani 604.
- Sirascu*, cetate in Slavoni'a ocupata prin Germani 553.
- Siretu*, fluviu in Moldavi'a 62.
- Sirvanu*, ce tíera este, vedi Ozerbegianu 6.
- Sismanu Ibrahim Pasia*, generalu turcu ; esplicatiunea cuventului Sis-
 manu 425.
- Sivrihisar*, cetate unde Mahomedu I. pune garnisóna 97.
- Siultiu séu Schultz*, cuprinde Eperiesiulu si Tokaiul de la Ungurii re-
 belli 513.
- Skanderum*, cetate in Asia, cucerita prin Mahomedu II. 158.
- Skirini*, familia nobila si cea mai distincta in Crime'a; ea singura are
 dreptul de a alege pe Chanu 186.

- Slavii*, domni in Egiptu 183. 226.
- Slavii de gălere*, intr'o singura n p te edifica o Giamie până la primele feresti 329.
- Slavoni'a*, ocupata prin Germani 552.
- Smaragda*, fi'a lui Constantin Brancovanu, maritata dupa fiulu lui Baleanu, boieriu mare in Romani'a 627.
- Smirn'a*, pentru ce nu o au ocupatu Venetianii 669. 670.
- Smolenska*, Polonii renuncia la ea in favorul Russilor 535.
- Sniatinu*, cetate in Podoli'a 273.
- Sobieski Ion*, generalu polonu in contra Turciloru 416. Este alesu rege Poloniei 420. Nefericit'a sa invasiune in Moldavi'a 509 Se incérca a trage in partea sa pe principele Moldaviei (Cantemiru) 516. Ilu invita anca odata a intr  in aliantia cu elu 536. Irrumpe  rasi in Moldavi'a 538. Trece Prutulu 540. Dar' a trebuitu se se retraga 541. In retragere comitte celle mai esecrabili fapte 541. 542. Ocupa cetatea Némtiu si Suc ava 544. Fuge acasa in Poloni'a 545. M re 689.
- Sofianu*, provincia in Persi'a 345.
- Sofu s u Soph*, ce materia este? ; de aci se numescu *Sophi* cei cari p rta vestmentu de soph 59.
- Sofus s u Sophus*, invetiatu ; s'a datu acestu nume lui Sicitanu Kuli 189. De asemenea s'a datu dinastiei domnit rie in Persia 193. Turcii cui dau numele de *Sophi* 298. Etimologi'a acestui cuventu 345.
- Solak-Cismegiu*, fontan'a lui Solacu 758.
- Solaki*, ce cuca p rta 276,
- Soldatu* germanu, generositatea lui fa ie cu un Ieniceriu 648.
- Solimanu I* (Suleimanu, Sulimanu) se proclama imperatu 349. Insti-tue legi pentru curte si pentru imperiu 254. Purtarea sa fa ie cu re-gin'a Ungariei si fiulu ei 268. 269. 299. Blastemulu seu asupr'a a-celui-a care ar' mai tentă a bate Vienn'a 281. 459. Solemnitate cu ocasiunea circumcisiunei filoru sei 282. Tramite la spendiuratori pe defterdariulu seu 287. L ga aliantia cu Francesii 300. Pune funda-mentu la o Giamia in Constantinopole 302. 303. Dupa trei ani o termina 314. Descrierea Giammiei 314 Se d ce ca fiii sei s'au revol-tatu in contra lui 303. Ordina strangularea loru 307. Incheia pace cu Persianii 308. Tramite Francesiloru o flota intr'adjutoriu 311. Dupa aceea le mai tramite un'a 313. Mortea lui la Segetvar 315. O minune ce s'a intemplatu dupa mortea lui Solimanu 316. Calitatile lui 318. Prudent'a sa intentiune prin introducerea Baksisiului 582.
- Solimanu II*, nu bucurosu primesce regimulu, si vedindu tronulu unu fiuru ilu cuprinde 580. Pentru a scap  de rebeliune merge la Adri-anopole 590. Declara ca vrea se comande elu armat'a 602. Se int rce

- érasii la Adrianopole 604. De acolo la Constantinopole , 606. Si de aici érasii la Adrianopole 617. Móre in bóla de apa 632. Calitatile lui 632—634
- Solimanu Celebi*, trupele europene ilu proclama imperatu 78. Intimpina cu dispretiu pe delegatii lui Temurlenki 79. Alunga pe fratele seu. Musa Celebi din Asi'a 79. Apoi din Adrianopole 82. Soldatii lui Musa ilu prindu si-lu uccidu 83. Calitatile sale 84.
- Solimanu*, fiúlu lui Orchanu vine in Europ'a si ocupa vre-o câte -va cetati 34—36 Cade de pe calu și móre 37.
- Solimanu Siah*, originea lui 4. Intreprinde o espeditiune in Europa 6. Mórtea sa 7.
- Solomon regele Iudeiloru*, se díce ca elu a fostu primulu rege in Geor-gi'a, si ca l-a botezatu insusi parintele seu 290.
- Soncúr Doganu*, unulu din fiii lui Solimanu Siah, etimologi'a cuven-tului Soncúr 9.
- Sontium*, fluviu, unde Venetianii au remasu batuti 159,
- Sophi Mehemedu Pasia*, merge cu armat'a pentru a liberà Bud'a de sub asediulu Germaniloru; accesti-a audíndu de apropiarea lui Soli-manu, se retragu, dar multi din ei au fostu parte omoriti parte prinsi 298. 299.
- Sophi'a* sor'a Tiarului Petru I. chiama inderetu pe pr'ncipele Basilio Gallicin, care facea resboiu in Crime'a 555
- Sophi'a*, capital'a Bulgariei, cucerita prin Muradu II. 117.
- Sophia Sta*, templulu din Constantinopole, reparatu prin Selimu II. 334.
- Soravna*, cetate memorabila pentru batai'a intre Turci-Tatari si Po-loni 430. .
- Sorgudgiu*, ornamentu de capu, descrierea lui 474. O alta significa-tiune a acestui cuventu 592.
- Soroc'a*, ocupata de Poloni 628. Turcii o impressóra dar' fara effectu 653. La incheierea pazei se lasa in manile Turciloru 738.
- Sozopole*, locul unde s'a refugiatu Maurocordutu 595.
- Spahii*, séu Sipahii din Constantinopole se revólta de doue-ori un'a dupa alta 388. 389. Unde-si primescu ei soldulu 585.
- Spandoniu*, filosofu 136.
- Spanioli*, ce nume de batjocura le dau Turcii 340.
- Spinalonga*, cetate in insul'a Candi'a 650.
- Spiritulu* lui Mahomedu, ce tienu Turcii despre elu 108.
- Stahrenberg* (conte de), se apera contra Turciloru la Nissa 619.
- Stamatellu*, confidentu alu lui George Kiemielnisky, duce scrisóra a-cestui-a la Casaci pentru a-i face se remana fideli Portiei; dar' fu reu priimitu de Casaci. 444.

- Stanca*, fi'a lui Constantinu Brancovanu, maritata dupa Radu , fiulu lui Ilie principe Moldaviei 627.
- Standardu* ca semnu de maiorenitate 355.
- Stanislaw*, regele Poloniei, mergerea sa in Turci'a 776. Refugiulu seu la Turci 780.
- Stefanesci*, in Moldavia la Prutu 215.
- Stefanu*, domnu Moldaviei, faptele lui 62. bate pa Turci 158. Cuventulu seu din urma catra fiulu seu 272.
- Stefanu celu tineru*, fiu naturalu alu lui Bogdanu 296.
- Stindardu*, vedi Standardu 355.
- Strasoldo*, generalu venetianu, supune cetatile Venizze si Seromero ; apoi bate pe Turcii de sub comand'a lui Seffer Aga 510.
- Streliti*, militia incetata sub Petru celu mare 606.
- Strigoniu*, cetate in Ungaria 477.
- Subashi*, ce functiue are 232.
- Suda*, cetate in insul'a Candi'a 650.
- Sudek*, cetate ocupata prin Mehemedu begu 224.
- Suceva*, notitia despre acesta cetate 274. Casacii se 'ncerca a o cuprinde 440. Regele Poloniei o ocupa nefindu aperata de nici-o garnisona 544.
- Sugari* cetate cucerita prin Mehemedu Begu 224
- Suleimanie*, moschee edificata prin Solimanu ; descriptiunea ei 314.
- Sul'a*, cetate in Bosni'a. atacata de crestini, dar liberata prin Turci 290.
- Sulsu* seu *Tult*, specie de moneta, face a trei'a parte dintr'unu leu 479.
- Saltanu*, derivatiunea si intrebuintiarea acestui titlu 14. Pentru ce pasia din Egiptu por'ta titlulu de Sultanu 475
- Sultanu Sieitan* Sultanden Sieitanden ce insemneza acesta dicere 661.
- Sulu Monastir*, monasteriu apatosu 140
- Sumbulu Aga*, cade in lupt'a cu galerele de Malta mergandu spre Egiptu; de aci turcii impressora Creta appertinenta Venetianiloru 384.
- Sunnet*, espleciatiunea acestui cuventu 164.
- Sunni*, nume distinctivu intre Turci si Persiani ; espleciatiunea cuventului 214—217.
- Suosthi*, unu satu ; din ce motivu i s'a datu acestu nume 247.
- Svanietiu*, ocupatu prin Turci 406.
- Suar Shah*, satrapu persianu, tatalu lui Alibegu 219. Cercassianii ilu omora intr'un modu forte crudelu 240.
- Suar Sheh Ogli*, principe de Marash, se revolta in contra lui Solimanu; Ferhadu Pasia ilu prinde dimpreuna cu duoi fi ai sei, si-ucide la momentu 256 257.

T.

- Tabaculu* (tutunulu) este interdîsu sub pedépsa cu mórte 377.
- Tabella comparativa* între ani Hegirei si anii de la Christu 40 in prefatiune.
- Tabella* despre lunile Hegirei in comparatiune cu lunile solari 10 in pref.
- Tabilchana*, *Tabulchana* sêu *Tubulchana*, musica campestra 13. Ce in semnêza déca ea tace 647.
- Tabli Alem*, ce insemnêza; se da acêsta numire guvernatoriloru de provincie 13.
- Tacere profunda*, ce domnesce in curtea ottomana 322.
- Taganorocu*, cetate fortificata prin Petru I. Tiarul Rusiei 742.
- Tagiut-Tavarich*, cea mai esacta istoria despre Turci 13 in prefatiune
- Tahir*, tatalu lui Abdulah, guvernatore in Egiptu 382.
- Tahrin Begu*, provóca resboiu terribile între Temurlenki si Baiazetu I 72.
- Tailasi Despotulu*, insocià pe Mahomedu IV. in placerile sale si la venatu 494.
- Taiphali'a*, ruinele acestei cetati 158. 274.
- Tamasiescu*, soldatu moldoveanu, notitia despre elu 630.
- Tamerlan*, vedi Temurlenki.
- Tanagoru* sêu *Tagaoru*, portu construitu prin Petru I Tiarul Rusiei 784.
- Taracli*, cetate, se suppose ottomanilor 23.
- Taracliborli*, cetate in Asi'a, Baiazetu I, pune garnisóna 65.
- Targanu*, luptatoriu renumitu; Orchanu a edificatu unu castelu si l'a numitu Targanu in onórea bravului soldatu si comandante 20.
- Tarsus*, cetate in Asi'a, cucerita prin Baiazetu II, 178.
- Tastci Oglî Sinik Mehemedu*, invéti'a musica dela princip. Dem. Cantemiru 216.
- Tatalu maciuceloru*, pentru ce s'a numitu Selimu I asià, 206.
- Tatar-Bazargicu*, cetate in Traci'a 448.
- Tatar-hisari*, castelul Tatariloru 301.
- Tatarii*, cumu conserva ei memori'a nobilitatii loru 186. Unu esemplu de infidelitatea si astuti'a loru 215 Admirabila cunoscintia a loru topografica 281. Invasiunea loru in Russi'a 329. Ce nume de batjocura le dau Turcii 340. I batu Polonii 430. Apoi Rusii 445. Nevala loru asupr'a Moldoveniloru 493. Secretulu loru de a intoxic'a locurile si riurile 543. Persecuta pe Poloni in Moldavi'a 629. Germanii-

- batu de-i stingu 664. Devastéza Poloni'a 681. O proba despre diba-
ci'a si iutímea loru 697.
- Tatarii*, crimeani si oguzani 5.
- Tatarii*, lipcani 434. 436.
- Tatarii*, nigaiiani 326.
- Tatarii*, patigoriani 179.
- Tatlu*, séu *Datlu Ghiuni*, nume ce se da dílei Joi 584.
- Taushanlic*, cetate data de Ghermianu Ogli cá dote ficei sale maritata
dupa Baiazetu I. 54.
- Tauris*, cetate principale in Azerbegianu (Persi'a) 6.
- Tavil*, capu de rebeli in Asi'a 356.
- Taxa*, pe Giamie, Moshee, si pe tóte casele in Constantinopole 549.
- Teccurbungari*, cetate, se suppose Ottomaniloru 23.
- Teebeden*, de la *ebedi*, o speție de feudatari 476.
- Tekkie*, provincia in Asi'a mica 111.
- Tekkieli Chanu*, renumitu generalu persianu cade in batai'a cu Tur-
cii 214.
- Tekkielu Mehemedu Chanu*, renumitu generalu persianu , guvernatore
de Bagdadu, se retrage din cetate la apropiarea lui Solimanu I., si
merge mai afundu in Persi'a. Elu a sciutu se corrumpa si pe vezirulu
si pe deftedariulu lui Solimanu 286. 287.
- Tekkiur*, explicatiune 68. 282.
- Tekkiurdaghi*, ce localitate este 595.
- Tekkiurdaghi Mustafa Pasia*, mare veziru 587. Notitia despre elu 595.
Este destituitu si deportatu la Malgara 607.
- Tekkiur Moldaviei*, ce insemnéza 158.
- Telavei Coranu*, lectur'a Coranului la morti 176. 317.
- Telchisiu*, raportu, scrisóre 644. De aci Telchistci, officialu care pórtá
telchisiulu de la o persóna la alta 644.
- Telicham*, cetate in Slavoni'a, ocupata prin Germani 553.
- Temisióra* ocupata prin Solimanu I. 305. Canalisarea riului Bega 621.
Turcii vinu intr'adjutoriu Temisiórei 622. Gérmánii o impressóra 686.
La incheierea armistitiului se lasa Turciloru 737.
- Templulu* dieului necunoscutu 557.
- Temurlenki* séu *Tamerlan*, notitia despre elu și despre memorabilele
sale fapte ; invasiunea sa in Asi'a 70. Marinimositatea sa catra im-
peratulu grecescu 71. Scrisórea sa catra Soliman Celebi 78. Purta-
rea sa marinimósa fație cu Musa Celebi 79.
- Tenedos*, insula reocupata de Turci 389.
- Teokeoli* (Tóköli), scurta istoria despre elu 455. Cuceririle sale in Un-
gari'a 460. Turcii ilu proclama rege alu Ungariei 461. Opiniunea sa

este a nu impressorá Vienn'a 465. Cine è caus'a arestareii sale 465. Pentru ce erá in contra impressorareii Viennei 473. Ilu batu Germanii la Eperies 506. Este trimisu legatu in ferra la Constantinopole. 514. Se restituie in dignitatea sa de mai nainte 527. Soci'a sa cade in man'a Germaniloru la Muncaciu 589. Turcii ilu facu principe Transilvaniei 624. Alungatu din Transilvani'a fugue in Turci'a 628. Insoçiesce pe Sultanulu in campania 686. 693. Prada castrele turcesci 715.

Tergimanu, dragomanu, interprete 395. 403.

Tergoviste, urbe in tier'a romanésca 592.

Termes, cetate in Thessali'a 394.

Terschane Emini, ce functiune are 211.

Teshrifatci, capu de cabinetu, séu directoru de cancellaria 210.

Teskiera, ce insemnéza 726.

Teskieredgi, ce sunt acesti-a 260.

Thebanu (Thebes) cetate in Morea ; in muntii de pre langa acésta cetate s'au retrasu Turcii dinaintea Venetianilor comandati de Morosini 557.

Theodora, fic'a lui Ion Cantacuzenu, imperatulu Constantinopolei, so-ci'a lui Orchanu imperatu alu Turciloru. Nicephoru Gregoras , falsu o numesce Maria 29.

Theodoru Lascaris, domnu Andrianopolei, ilu suppune Mahomedu II. 148.

Thesaurulu, principelui Moldaviei, predatu si jefuitu 297.

Thesaurulu publicu, la Turcii se imparte in esternu si internu 245.

Thesaloni'a séu Selanicu , cucerita de Baiazetu I. 65. Apoi de Muradu II. 114.

Teutululu Logotheta, vedi Logotheta.

Tiarulu Russiei, scrisórea sa catra Mahomedu IV. 447 Eroiculu seu respunsu catra Achmedu III. 793.

Tibris (Tigris) séu *Tauris*, odiuora capital'a imperiului persianu 188. Selimu I. o ocupa 216. Notitia despre acésta cetate 286. Muradu III o cuceresce 344. Si taie prin sabia pe toti locuitorii de acolo 345.

Tiflis, cetate in Armeni'a, ocupata prin Muradu III. 341.

Tigru, turcesce Shat, fluviu 224.

Timari, fondatori imperiului ottomanu 476.

Timon, medicu, despre care se dice ca ar fi inveninatu pre Grigorie Ghica, domnu tierii romanesci 419.

Timusiu vedi Kiemielniski.

Tine séu *Tinos*, insula in Archipelagu, Turcii se încérca a o cuprinde, dar' sunt alungati 725

- Tiralu*, castellu aprópe de Tibiscu (Tisa), cuceritu de Germani 596.
- Tiriaki*, prin o inventiune improvisata isi scapa viéti'a 377.
- Tirudge*, cetate ocupata prin Solimanu I 256.
- Tisa* (Tibiscu) fluviu in Ungari'a, Germanii fortifica tiermurii la Titelu 694. Sultanulu Mustafa II. comanda a se face podu preste Tisa, si trece preste elu cu mare frica 704. Alte notite despre acestu fluviu 707. 738.
- Titelu*, cetate asupr'a Tisei, cucerita prin Solimanu I. 263. O impresóra Turcii, dar' fara succesu 666. In urma Mustafa II o ocupa, si-i dirima fortificatiunile 679.
- Titulaturele*, cele mai usitate la Pórta otomana 1.
- Tocadu*, cetate in Asi'a, ocupata prin Baiazetu I. 64.
- Tocai*, urbe in Ungaria, ocupata prin Germani de la rebellii unguri 513
- Tocmak*, generalu persianu, etimologi'a cuventului 340.
- Toigunu Pasia*, beglerbegu de Buda, ocupa de la crestini trei cetati 312. 313.
- Tolstoi Petru*, ambasadorulu Tiarului nu capeta chilat 229. La întevnirea sa se confirma articii de pace 780. Vezirulu ilu inchide in carcerile de la siepte-turnuri 786.
- Tomiris*, regin'a Schitiei, amagesce pe Cyrus regele Persiei 184.
- Topal Ibrahim Aga*, tradatoriulu lui Daltabanu Mustafa Pasia 721. 724 746.
- Topchane Nasiri*, ce functiune are 211.
- Top-capu*. o pórta, etimologi'a acestu cuveatui 197.
- Toptci-Bashi*, ce functiune are 678.
- Topus*, maciuca scurta in cap-tu cu nodu 22.
- Torquatu*, cadit-u elu in lupta, séu a cadit-u prinsu 185.
- Toscopakanu*, mare maiestru de a trage cu sagét'a séu cu arculu 379.
- Tosia*, cetate ocupata prin Muradu I. 97.
- Tractatu de armistitiu*, intre Mustafa II. de o parte, si intre Germani, Tiaru, Poloni si Venetiaui de alta parte 737. 738.
- Tractatulu de pace*, intre Turci si Poloni 432—436.
- Traianu imperatu*, ruinele unui podu construitu prin elu 98. O cetate fundata de elu 274. Ruinele unei pórta vechia, opera a lui Traianu 617.
- Transilvani'a*, cucerita prin Turci, si Michael Apafi instituitu principe 390. Germanii o cucerescu in mai multe parti 553. 554. Cérta pentru ea cu Tuccii 623. 628. Prin pacea de la Carlovitiu se lasa lui Leopoldu imperatu 737.
- Trapesonda* séu Trebisonda, ocupata prin Turci 148.
- Trevisano Benedictu*, delegatu venetianu la Turci 159.
- Tribalii*, ce poporu sunt acesti a 57.

- Tributu in persóne*, de la sclavii captivi si de la crestini 50 *In bani* de la toti cari nu se tienu de legea mahomedana 613.
- Tripolis*, cetate. resiedinți'a unui Pasia-Governatore 685.
- Trubeskoi*, feldmarsialu rusescu, da pe fia sa in casatoria dupa principele Dem. Cantemiru 802.
- Tugra*, se chiama subscriptiunea Sultanului 231.
- Tugu*, semnificatiunea cuventului 404.
- Tula*, o cetate in Russia 330.
- Tulcia*, urbe in. Moldavi'a 406.
- Tult*, a treia parte dintr'unu leu 479.
- Tumanbai*, rege cercasianu in Egiptu 236 Este estradatu lui Selimu I. 238. Care lasa apoi de-lu spendiura 239.
- Tunez*, Tremisi'a, cucerita prin Selimu I. 329.
- Tunge*, fluviu la Adrianopole 177.
- Tunis*, Spaniolii o surprindu, o ocupa si taia pe toti musulmanii de acolo 335. Turcii o reocupa prin asaltu, si nu crutia nici-unu sufletu crestinu, ci pe toti i ucidu 336.
- Turali*, galbeni de auru turcesci 777. 778.
- Turban* (Dulben), originea acestui cuventu 129.
- Turbc*, esplicatiunea cuventului 146. Vedi Kuble la pag. 59.
- Turcescu ordinu*, la destituirea unui Pasia 717.
- Turcii*, la ce atribue ei succesele armelor lor 10. Cine are la ei dreptu de a bate moneda 13. O proba de crudelitatea lor 39. Rugatiunile lor 46. Credinti'a lor ca la diu'a din urma Dumnedieu, va judeca si pe animale 47. Santii ale caror precepte le urméza 48. Opiniunea lor despre profetie si miracule 50. Credinti'a lor in predestinatiune 55. Pentru ce-si ingrópa mortii cu atáta graba 57. Ce tienu ei despre nobilitate 58. 453. Care pedépsa cu mórte o tienu mai onorabila 58. Monumentele lor la morminte 59. 146. Candu au construitu ei vase de resbellu mai ántáiu 75. Cádi betivi numera ei intre Sultanii lor 81. Si cádi dedati la vitiuri de desfrenari 84. Ce tienu ei despre omorurile comisse de Sultanii lor 94. In ce casu potu se ucida pe captivi 96. Esemples despre acést'a 281. 486. Cum saluta ei pe crestini 102. Cari resboie le tienu de legitime 107. Doctrina lor despre invocarea santilor 108. 177. 232. Ei credu ca Papa de la Rom'a è nemuritoriu 120. Desteritatea lor in a trage cu arculu séu cu sagét'a 123. Ordinile Sultanilor le considera cá purcesse de la Dumnedieu 172. Pentru ce tienu ei sciinti'a legilor de cea mai insemnata 176. Ur'a lor contra Persianilor 189—192 Oblegamentulu de a cerceta pe parinti 194 Ce tienu ei despre rugatiuni 195. Ei tienu pe Sultanii lor de infallibili 196. Si de santi

349. Inclinațiunea lor la rescolari 197. Tienu foarte multu la visuri 200. Ei credu ca mergându la bataia, trebue ca tot-dea-una ei se încépa ataculu 211. 212. Mai credu anca, ca nu è permisu a detiené sclavu pe unu Sunni 214 Sciinti'a lor in musica 217. Respectulu mare ce-lu au catra unu Chatisierifu alu Sultanului 231. 232. Cumu numera ei dilele lunelor 236. 237. Ce credu despre remuneratiunea fapteloru bune 247. Legea lor in casulu candu un faptuitoriu de crima nu è cunoscutu 267. Infidelitatea lor proverbiala 268. 269. 299. 300. Cum respecta ei pe preotii lor 269.758. Cumu nu observa conditiurile de capitulatiune 271. Propusulu lor resolutu in bataia 285. Credu in fassiunile muribundiloru 287. Sunt maiestri in artea de a se preface 288. Ordinea lor in bataia 302. Pentru ce nu incepu resbellu innainte de a insciintia pe inimicu 308. Disputa intre ei pentru espressiunea : Dumnedieu à tôte lumile ! 316. Cumu gelescu èi pe imperatii lor 322. La ce atribuescu ei perderile lor in bataia 330. Cumu indivinéza ei prin Coranu 332. Ce nume batjocoritoriu dau ei la tôte popórele 340. Cumu vorbescu despre mórtea Sultaniloru lor 349. Ce supranume dau la generalii lor 356. Candu incepu si candu termina ei campaniele bellice 372. Espressiuni pompóse ce intrebuintéza ei fație cu delegatii crestini 390. Ei nu esprimu niciodata numele crestineloru fara a adaoge si unu epitetu botjocoritoriu 396. 397. Astuti'a lor a pune tributulu 415. Resimtiulu lor contra Sultaniloru, cari nu se sciue modera in placerile de venatu 428. 429. Scrupulositatea lor de a observá onorurile curtiei 431. Ce nume le mai place 450. Pentru ce nu se aplica la meserii 453. Ce motivu le este de adjunsu pentru a declara resbellu 457. Credinti'a lor superstitiósá in presemne 462. Dispositiunile lor pentru a avé provisiune in resbellu 479. De câte-ori mergu ei la atacu in un'a si aceeasi lupta 488. Ce póte face la ei banulu 542. Cumu judeca ei pe Sultani din primulu faptu la suirea lor pe tronu 581. Si pe veziri dupa primirea veziratului 768. Tienu multu la astrologi 602—604. Modulu de a cunósce virilitatea unei persóne 615. Datin'a lor de a batjocori pe betrani 634. Cumu se tiene penitentia la ei 637. Cumu celebréza victorie'le asupr'a inimicului 655. Tierile de nuou cucerite le confisca pentru statu 668. Ce regula este de a se observa cu ei in bataia 488. 710. Mare miseria dupa batai'a de la Zenta 714. Murruru lor in contra lui Mustafa II. 740 A sta de-a stanga este mai onorabilu decâtu a sta de-a drépt'a 747. Ei nu pré pórtá nume de familia 753. Mergu la Adrianopole 754. Destituiescu pe Sultanulu Mustafa II. 761.

Turcomanii, nu sunt de a se confunda cu Turcii 17, in prefatiune.

- Turculetii*, colonelu moldovanu, care a servitu de calauzu regelui Sobieski, spre a poté fugi in tiér'a sa 545.
- Turgadu*, provincia vecina cu Varsacu 170.
- Tursonbegu*, se suppone imperiului ottomanu 33. Se nasce cërta între elu și între fratele seu Hagilbegu, in care Tursonbeg remane moitu 34.
- Tyriilos*, vedi Ciorlu.

U.

- Uerani'a*, espusa incursuniloru Casaciloru 442. Turcii offeru Poloniloru acêsta Provincia, dêca voru renuncia la allianti'a cu imperatulu Leopoldu 654 Prin pacea de la Carlovitiu se lasa Poloniloru 738.
- Urfen* sêu *Ursen*, justu; dinstinctiune între Urfen și Sherranu dupa Coranu 614.
- Uescuf* sêu *Iscuf*, o speție de coifu la Turci 55.
- Uivaru*, ilu ocupa Turcii 389. Germanii ilu impressóra 477 Si 'n urma ilu ocupa 512.
- Uladislau*, vedi Vladislau.
- Ulemalii* sêu *Ulemi*, notitia despre ei 456. Se revolta in contra lui Mahomedu IV. 547 548. Se opunu rebelliunei escitata chiar de ei in contra lui Solimanu II. 585.
- Ulledinu Petru*, se da in partea lui Mustafa falsulu 99.
- Ulubad*, cetate in Asi'a se suppone lui Orchanu 33. Mustafa falsulu isi concentreza aici armat'a 110.
- Ulufe*, solda lunara, precumu *Kiste* solda tiilunara, și *Nosaca* solda de di 559.
- Ummie*, familia princiară 382.
- Umru*, principe saracenu, acest'a și successorii sei au domnit in Creta 80 de ani 383.
- Unna*, fluviu, se vërșă in Sava 736.
- Ungurii*, i batu Turcii la Semendri'a 86. Apoi la Varna 121—124. Mai apoi la Cossova 127. Si apoi la Mohaciu etc. 263. Isi perasescu posturile cu rusine 471.
- Urana*, ocupata prin Venetiani 509.
- Urfa*, cetate in Asia, unde in apropiare locuiescu Kara Emidii 219.
- Ussunhasan* sêu *Hasan Lungul*. rege Capodociei, primesce in statele sale pe Kiril-Achmedu, pentru aceea Mahomedu II ilu ataca și-i sfarma tóta armat'a 148. Primesce pe principele Isaacu Beg la sine 152. Tramite pe generalulu seu Iusufce Beg a devasta tierile tur-

- cesci ; dar armat'a sa remane batuta ; elu insusi abia scapa cu fug'a 153 155. Elu face nuoe incercari, dar' fara succesu 159. 160.
- Usturgunu-Beligradu*, Strigoniu, si
- Usturni-Beligradu*, Alba-regale, amenduoe cetati in Ungari'a, cucerite prin Solimanu I. 301.
- Uveis Pasia* è tramisu de fratele seu Mehemedu Begu, principe de Diarbekir, ca ambassadoru la Selimu I., de unde s'a rentorsu incarcatu de onoruri si daruri pentrn fratele seu Mehemedu Begu 224.

V.

- Vaissul*, explicatiune, vedi Mمبر 167.
- Valak Ogli*, principe Serbiei 117. 118.
- Valcovar*, cetate in Slavoni'a, ocupata prin Germani 553.
- Valea-Strimba*, unu satu langa Prutu 541.
- Valida Sultana*, mam'a Sultanului, ce nume da filoru sei 450. Notitia despre ea si despre veniturile ei 457. 458.
- Valier*, bate pe Turci in Dalmati'a 522.
- Vallis*, è tramisu de Caraffa se ocupe Tiralul, castelu in apropiere de Tisa 596
- Vallona*, ocupata de Venetiani 631. Si reocupata de Turcii 632.
- Valpo*, fortareti'a in Slavoni'a, cucerita de Germani 552.
- Vanli Effendi*, disputa innaintea Vezirului asupra religiunei cu Panaiotu ; dar' remane invinsu si elu de necasu cere morte lui Panaiotu de la Sultanulu ; acest'a inse refusa 401.
- Vanu*, cetate la confiniile Persiei, o cuceresce Solimanu I 285. 303. Persianii o impressora, dar' Turcii o elibera 370. In urma o recuce-rescu Persianii 373.
- Varadinu*, cetate ocupata de Turci 389. Germanii o impresora 648. Si in urma o ocupa 653
- Varna*, memorabila bataia intre Selimu si tatalu seu Baiazetu ; apoi intre Muradu II. si regele Ungariei Vladislau 121—124 Aici scapa Selimu II. 195.
- Varsak*, Paflagoni'a , ocupata prin Mahomedu II. 155. Notitia despre ea 170. Baiazetu II. bate pe rebellii de acolo 184.
- Vasaevs*, istoricu citatu 230. in not'a 40.
- Vasluiu*, urbe in Moldavi'a 63.
- Vatinu*, in Uugaria, ocupatu de Germani 504.
- Vekil*, administratorulu in timpu de vacantia a veziratului 744.
- Venatori romani*, in aperarea cetatei Nemptiu 544.

- Venetianii*, sunt batuti langa fluviulu Sontiu 159. Ce numire de batjocura le dau Turcii 340. 683. Ei dau o flota lui Alexiu pentru a ocupa Constantinopolea 383. Motivul de frangerea pazei intre ei si intre Turci 500. Progressulu armelor lor pe mare si uscatu 509. 521. 522. Alte succese ale lor contra Turcilor 545. 555. 556. Déca ei sunt caus'a nimicirii templului dedicatu dieului incognitu 557. Déca merita ei a se asemena cu Erostratu 558. Alte progresse de arme ale lor 598. 606. 630. 631. Succese dubioase ale armelor lor 654. 655. 664. Incepu a se bate mai multu prin astutia decatu prin puterea armelor 649. Ocupa cetatea Chios 666. Pe mare le merge reu 682—684. Invingu la Argos 685. Dar' sunt batuti la Dulcigno 689. Alte incercari ale lor 724—735. Léga armistitiu cu Turcii 738.
- Vergora*, in Dalmati'a prin pazea de la Carlovitiu se lasa Venetianilor 739.
- Versu persicu*, improvisatu de Mahomedu II. 141.
- Versu turcescu*, pe mormentulu lui Solimanu Shah 8. Pe mormentulu lui Eiub 145. In memori'a lui Selimu I. 241. De Baiazetu la trecerea preste unu podu 247. Pe mormentulu lui Selimu I. 249. De unu poetu la amant'a sa 318. De poetulu Hudai pe podulu lui Selimu II. 325. De Misri Effendi in traductiune 636. De unu preotu grecu asupr'a mortiei unui Mufti 759. 760.
- Vertica*, in Dalmati'a prin pazea de la Carlovitiu se lasa Venetianilor 739.
- Vérfulu degetelor*, frasa turcesca 212.
- Veterani*, comandante germanu, bate pe Turci 534. In urma ilu batu Turcii 678—680.
- Vétr'a trebue stérta*, frasa turcesca 316.
- Veziratulu* vacantu patru-dieci de dile 744.
- Veziru*, explicatiunea cuventului 45. La ordinulu Sultanului trebue se se supuna mortiei 173. Cátu póte se fia venitul lui pe unu anu 211. Auctoritatea lui 286. Cum trece dignitatea de Veziru de la tata la fiu, si la nepotu 389 390. Apucaturele Vezirilor de a se sustiené in postu 523. Cum siede in divanu 583. Pentru ce se da putere atátu de mare Vezirului 586. Ce se face candu Veziratulu è vacantu 744. Solemnitatea ce se observa candu Mufti i face visit'a 747.
- Vidinulu*, ilu ocupa Germanii 604. Dar' se retragu la apropiarea lui Kioprili, si-lu lasa acestui-a 620.
- Vienn'a*, o impressóra, Solimanu I. 276. Care in urma redica obsidiunea 280. O impressóra apoi Mahomedu IV. 474. Contele Starenberg este insarcinatu cu apearerea ei 478. Era o lipsa simtitoria de provisiun

- in castrele turcesci 479—481. Ion Sobieski vine intr'adjutoriulu cetatiei, alunga pe Turci si elibera cetatea 487—489.
- Vilhelm III*, regele Angliei, tramite unu delegatu la curtea ottomana pentru a midiloci pacea 645
- Vinarsu*, unu mare iubitoriu de beutur'a acést'a 636.
- Vindecarea* de ruptura (hernies) cum o practica Albanesii 292 293.
- Vinerea*, este la Turci aceea ce este Sambat'a la Evrei. si ceea ce este Duminec'a la Crestini 46.
- Virilitatea*, ce modu au Turcii de a cunósce candu o persóna a ajunsu in st adiulu virilitatii 615.
- Virovitiulu*, cetate in Slavonia, cucerita priu Germani 505.
- Visegradu*, Germanii 'lu impresóra si in cate-va díle ilu si ocupa 503 Turcii din partea loru anca ilu impresóra, si-lu reocupa 511. Garnison'a turcésca se retrage 513.
- Visuri*, ce tienu Turcii despre visu 200.
- Vitiuri*, desfrenate ale unoru imperati ai Turciloru 84.
- Vladislau*, regele Ungariei, primesce la sine pe Valak Ogli, principe Serbiei, despoiatu de statele sale prin Muradu II, 118. Primesce o scrisóre de la Caramanu Ogli, prin care ilu invita a face resbellu lui Muradu II, 120. Vladislau facuse pace cu Muradu, si o intarise cu juramentu, ceea ce-lu impedecâ a urma consiliulu lui Caramanu; dar Papa ilu deslêga de la juramentu, si merge contra Sultanului 120. 121. Se incinge lupt'a la Varna, si Vladislau ca te mortu 121—123.
- Vladislau Posthum*, regele Ungariei, fiulu imperatulu Albertu, vulneratu si mortu in batai'a cu Mahomedu II. 146 147. Fiia sa Anna a fostu maritata dupa Ferdinandu I, imperatu 298.
- Voia libera*, ce credu Turcii despre acést'a 174.
- Voivodu*, explicatiunea acestui cuventu 282.
- Volga*. (Essel), fluviu; incercarea lui Selimu II, de-alu uni cu fluviulu Donu 325.
- Voroneschi*, portu unde Tiarul isi tienea o parte din flota 742.
- Vornicini*, plenipotentiarulu Tiarului Petru I. la incheiaraa tractatulu de pace in Carlovitiu 736.
- Vustrovu*, fluviu in Ucrani'a, nu departe de acestu fluviu este *Nisna*, locu insemnatu de comerci 445.

Z.

- Zagara*, cetate in Asi'a mica, cucerita prin Turci 54. Notitia despre ea. Mustafa falsulu o devastéza 99.

- Zante*, vedi *Gianta*.
- Zapolia Ion*, rege Ungariei, Ferdinandu i declara resbellu, si ocupa cetatea Buda 268. 269. Móre, si lasa pe fiulu seu Stefanu sub tutel'a lui Solimanu I. 298.
- Zarnata*, cetate, Mainotii batu pe Turci si o ocupa 522.
- Zekli* (Sicosiu?) cetate, Germanii-i derima fortificatiunile 550.
- Zeinel* séu *Seinel chanu*, in numele regelui Persiei guvernatore provinciei d'Arak 369
- Zengi*, ce poporu sunt acesti-a 294.
- Zenta*, castelu la tiermuri Tisei 703 Memorabilu pentru terribil'a bataia intre Turci si Germani 706—711.
- Zerbak* séu *Serbak*, cetate ocupata prin Mehemedu Begu 224.
- Zerin Ogli*, vedi *Serin Ogli*.
- Zichne*, cetate ocupata prin Shahin Lala 56.
- Zil*, specie de discuri de arama, de aci *Zildzani*, cari canta in zilu 13.
- Zing*, cetate in Dalmati'a, impresorata de Valier, dar liberata prin Turci 522. Cornaro o ocupa prin assaltu, si trece tóta garnisóna prin sabia 547.
- Zoroastru*, institue cultulu de focu la Persiani 6.
- Zuffa*, cetate ocupata prin Solimanu Pasia de la Venetiani 655.
- Zulcadiru* séu *Sulcadiru*, satrapu persianu, tatalu lui Olaidevletu 219.
- Zulcadiru* séu *Julxadir*, provincia in Asi'a 264.
- Zulficar Effendi*, notitia despre elu; è tramisu cá delegatu la imperatulu Leopoldu 591. Soscesce in Vien'a si incepe negociatiunile de pace 604. Se întórce acasa la Constantinopole, 652.
- Zurna*, fluiera, de aci *Zurnaieni* cantatori in fluiera 13

F I N E.

IMPERATII TURCILORU.

A.

DELA OSMANU I. FUNDATORELE IMPERIULUI OTTOMANU PENE LA
ACHMEDU III 1)

I. <i>Osmanu I.</i> la anulu de la Christu	1300.
II. <i>Orchanu</i>	1326.
III. <i>Muradu I.</i>	1360.
IV. <i>Baiazetu I.</i>	1390.

INTERREGNU SUB SOLIMANU SI MUSA CELEBI.

V. <i>Mahomedu I.</i> anulu de la Christu.	1413.
VI. <i>Muradu II</i>	1422.
VII. <i>Mahomedu II</i>	1451.
VIII. <i>Baiazetu II.</i>	1481.
IX. <i>Selimu I.</i>	1512.
X. <i>Solimanu I.</i>	1520.
XI. <i>Selimu II.</i>	1566.
XII. <i>Muradu III.</i>	1575.
XIII. <i>Mahomedu III</i>	1594.
XIV. <i>Achmedu I</i>	1603.
XV. <i>Mustafa I</i> si }	1618.
XVI. <i>Osmanu II</i> }	
XVII. <i>Muradu IV</i>	1622.
XVIII. <i>Ibrahimu</i>	1639.
XIX. <i>Mahomedu IV</i>	1649.
XX. <i>Solimanu II</i>	1687.
XXI. <i>Achmedu II</i>	1690.
XXII. <i>Mustafa II</i>	1694.
XXIII. <i>Achmedu III</i>	1702.

(1) Despre cari se tractéza in acésta istoria.

B.

DUPA ACHMEDU III PÊNÊ ASTA-DI.

XXIV.	<i>Mahmudu I</i>	. anulu de la Christu, ...	1730.
XXV.	<i>Osmanu III</i>	. . . . .	1754.
XXVI.	<i>Mustafa III</i>	. . . . .	1757.
XXVII.	<i>Abdulu Hamidu I</i>	. . . . .	1774.
XXVIII.	<i>Selimu III</i>	. . . . .	1788.
XXIX.	<i>Mustafa IV</i>	. . . . .	1807.
XXX.	<i>Mahmudu II</i>	. . . . .	1808.
XXXI.	<i>Abdulu Medgidu</i>	. . . . .	1839.
XXXII.	<i>Abdulu Azis</i>	. . . . .	1861.
XXXIII.	<i>Muradu V</i>	. . . . .	1876.
	<i>Detronatu. è anca in viêta</i>		
XXXIV.	<i>Abdulu Hamidu II</i>	. . . . .	1876.
	<i>asta-di regnante.</i>		

Nota. De la a. 1300, candu Osmanu I. s'a facutu primulu imperatu alu Turciloru, pênê la a. 1730. sub Achmedu III, in cursu de 430. de ani au fostu 23. imperati; èr de la a. 1730. pênê asta-di 1878, in cursu de 248 de ani au fostu 11 imperati turci. Ceea ce anca este unu semnu de scadrea si in urma incetarea imperiului ottomanu in Europ'a. *Tr. Rom.*

ERATA

Traducțiunea istoriei prezente în limb'a română se făcea de către traductorii în Baia-de Crisiu (Zarandu); tipărirea se execută în București; é' correctur'a se făcea în Brasiou; prin urmare é' aproape imposibilu, că se nu se străcure unele erori de tipăriu, mai mult séu mai puțin vatemătorié în mersulu cetirei. Ele înse, asiguramu pe onorabilii lectori, nu sunt de natura de a încurcă séu alterá adevăratulu sensu alu textulu în diceri séu constructiuni, și binevoitorii cetitori, voru poté chiar' în-sisi, cetindu cu atentiune, a le îndreptá. Ceremu, cu tóte acestea, indulgenti'a lectoriloru, și i rugamu se ne scuse pentru acele erori de tipăriu ce au trecutú fara voi'a nóstră în opulu ce prin acésta ilu punemu în vedere publiculu român .

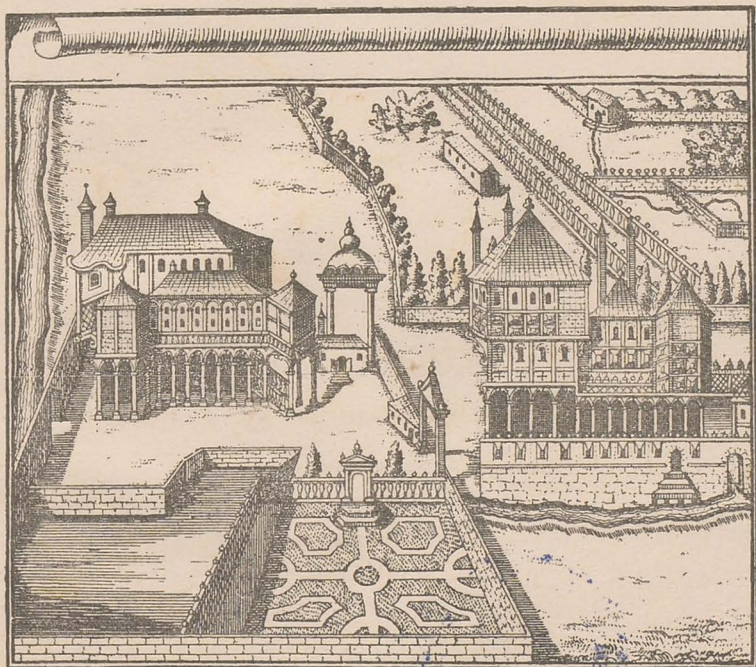

BUCURESCI

TIPOGRAFIA CURTIEI, PROPRIETAR, F. GÖBL

12. PASSAGIULU ROMANU 12.

Palatul Prințului Dimitrie Cantemir,
în Constantinopol.

